

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE
BELİRTEÇLERİN FİİLLERLE BİRLİKTELİK KULLANIMLARI
VE
EŞDİZİMLİLİĞİ**

Bülent ÖZKAN

DOKTORA TEZİ

ADANA/2007

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE
BELİRTEÇLERİN FİİLLERLE BİRLİKTELİK KULLANIMLARI
VE
EŞDİZİMLİLİĞİ

Bölent ÖZKAN

DANIŞMAN: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

DOKTORA TEZİ

ADANA/2007

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK

Üye: Prof. Dr. Tahir BALCI

Üye: Prof. Dr. Nurettin DEMİR

Üye: Yard. Doç. Dr. Faruk YILDIRIM

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

07/09/2007

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE BELİRTEÇLERİN FİİLLERLE BİRLİKTELİK KULLANIMLARI VE EŞDİZİMLİLİĞİ

Bülent ÖZKAN

Doktora tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

Eylül, 2007 / XXXIII+539 sayfa

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesinde kullanılan ve Türkçe Sözlük'te madde başı ve madde içi olarak sözlükbirimselleşmiş belirteçleri, fiillerle *birliktelik kullanımlarını* ve *eşdizimlilikleri* açısından derlem tabanlı bir uygulama temelinde inceleme konusu yaptık.

Bu amaçla, Türkiye Türkçenin edebi diline ait metinlerinden seçtiğimiz 306 eserden oluşan 12.321.000 (+-) sözcüklük bir ana derlem, amacımıza uygun olarak, sayısallaştırıldı ve MYSQL veri tabanı uygulamasıyla tümcesel olarak derlenebilir hale getirildi. Türkçe Sözlük'te tanımlı 2616 madde başı ve içi belirtecin geçtiği fiil tümcelerini çalışmamızda kendimize konu edindik. Dizimsel ve anlamsal olarak birbiriyle bağdaşıklık gösteren belirteçlerin fiillerle olan ilişkiselliğini birliktelik kullanımları ve eşdizimsellik kavramı çerçevesinde değerlendirdik.

Türkçe Sözlük'ün belirteç temelli bir 'derlem denetimini' yapmak, ana dili ve ikinci dil öğretiminde önemli bir yere sahip olan eşdizimsel yapıları Türkçe için bu ekseninde tespit etmek amaçlı yürüttüğümüz bu çalışma, bu anlamda ilk sözlükbilimsel çalışma olma özelliğini taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Belirteç, fiil, birliktelik kullanımı, eşdizimlilik, derlem dilbilim, sözlükbilim, Türkiye Türkçesi.

ABSTRACT**CO-OCCURENCE AND COLLOCATIONS OF ADVERBS WITH VERBS
IN TURKISH****Bülent ÖZKAN****Ph. D. Thesis, Turkish Language and Literature Department****Supervisor: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN****September, 2007 / XXXIII+539 pages**

In this study, we invetstigated the co-occurrence of adverbs that is lexicalized in the form of headword collocated with verbs used in Turkish and Turkish Dictionary in a corpus-based methodology.

The corpus has been compiled Turkish literary texts which consist of 12.321.000 (+-) words (token), and then this corpus digitalized in MySQL database form for lexical queries. At the same time, the database is a form for sentence-adverb parsing. The thesis topic includes sentence that is involved 2616 adverb in the form of headword or head content in Turkish Dictionary. We worked on relationship between verb and adverb that is coherence together in terms of their semantic and syntactic side in the co-occurrence and collocation notion.

Briefly, this study is summarized in two title:

- 1) Controlling Turkish Dictionary in the corpus-based frame.
- 2) To discover Turkish adverbial collocated structures that is important for mother tongue learning, especially foreign language learning.

Keywords: Adverb, verb, co-occurrence, collocation, corpus linguistics, lexicography, Turkish Language.

ÖN SÖZ

‘Kendinden başka bir şey olmayan dili’ ve onun örüntüsünü değerlendirmek, onu anlamak ve anlamlandırmak, ona ait bilgiyi üretmek, dün olduğu gibi bugün de dil araştırmacılarının konusudur. Burada temel nokta, diğer tüm bilgi üretimlerinde olduğu gibi, dil ile ilgili üretilmiş bilginin, onu kullananlara ne kadar fayda sağladığıdır. Daha açık bir ifadeyle, insanın var oluşu ve bilginin varlığının ne kadar birbirini içselleştirdiği, bilginin üretimi ve onun tüketiminin bu var oluş sürecinde insanla ne kadar bütünleştiği, tüm bilimlerde olduğu gibi, dilbilim araştırmalarının da temel dinamiğidir. Bu düzlemde ‘son durumlu üretilmiş bilgi’ ile bu bilginin tüketimi arasındaki ilişkiselliğin doğru orantısal boyutu, üretilmiş bilginin işe yararlığının en önemli ölçütüdür.

‘Dil, kullanımdır’ ve ‘dil, kendinden başka bir şey değildir’, dili bu bakış açılarının izleğinde değerlendirmek gerekir. Kullanım, ‘dilin kendiliğinin gerçekleşmesi’ aşamasıdır. Bu aşamada, dile ait yapılan değerlendirmelerin doğruluğu tartışma götürmez bir gerçekliğe sahiptir. Dilin ‘kullanım’ olması ve ‘kendiliği’nin ortaya koyduğu var oluş, onun sahip olduğu diğer tüm görünümünün kaynağını oluşturur.

Biz, çalışmamızı bu bakış açısı temelinde yürüttük. Öncelikle kullanılan dili ele aldık ve incelediğimiz dil malzemesini bu kaynaktan seçtik. Bu amaçla, Türkiye Türkçesinin yazı diline ait, 306 edebi metnin sayısallaştırılmasından oluşan 12.321.000 (+-) sözcüklük bir derlem (corpus), bir veri tabanı sistemi aracılığıyla (MYSQL) sorgulanabilir hale getirildi. Öncelikle söylemeliyiz ki, oluşturduğumuz bu derlem, amacımıza uygun olarak biçimlendirilmiş bir derlem olma özelliği taşımaktadır. Derlemimiz, literatürde yer alan anlamıyla, DDİ çalışmalarında olduğu gibi, birtakım araçlarla (yazılım, vb.) işaretlenmiş ve ayrıştırılmış bir derlem olmaktan çok, sözdizimsel anlamda tümce olarak nitelendirilen birimlerin işaretlendiği, listelenebilen bir yapıya sahiptir.

Dil göstergelerinin *çizgisel* (linear) olma özelliği ve insan dilinin göstergeleri düzenlerkenki *birleştirme* ve *seçme* ilkeleri¹ dilsel üst yapıların kurulabilmesinde, bağlamı ortaya koyan yapı taşları olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilbilgisinde “bir fiilin, bir sıfatın, bir ilgecin, bir bağlacın ya da kendi türünden bir başka birimin anlamını etkileyen, onu kesinleştiren ya da kısıtlayarak belirleyen birim” (Vardar,1999,39) olarak tanımlanan

¹ bk. KIRAN, Zeynel (1996), *Dilbilim Akımları*, (İkinci Baskı), Ankara, Onur Yayınları, s.102.

belirteçler, özellikle fiiller üzerinde işleklığe sahiptir. Bu anlamda, belirteçler dil dizgesinde fiillerle söylem düzlemine çıkarlar. Fiiller ise, dizgenin ana unsuru olmaları nedeniyle anlamca diğer öğelerce tamamlandıkları gibi, doğrudan belirteçlerle ilişki içindedirler. Belirteçlerin fiillerle olan bu karşılıklı bağdaşıklığı, birlikteliği ve eşdizimliliği, fiillerin büründükleri kılınış-görünüş, kip-kiplleme, çatı, olumluluk-olumsuzluk, zaman vb. özellikleri bakımından onların anlamlarını etkileme, kesinleştirme ya da kısıtlama nitelikleriyle karşımıza çıkar. Söz konusu bu anlamsal ve dizgesel bağılılıkların birinci basamağı, kuşkusuz belirteçlerin fiillerle ya da fiillerin belirteçlerle birliktelik kullanımı ve eşdizimliliğidir.

Derlem tabanlı bir uygulama olması nedeniyle ortaya konulan ilk çalışma özelliği taşıyan tezimiz, belirteçlerle fiillerin ilişkiselliklerini ortaya koymakla birlikte, fiillerin kılınış-görünüş, kip-kiplleme, çatı, olumluluk-olumsuzluk, zaman ve diğer dizgesel görünümünün kapısını da aralamıştır. Bunun yanında, Türkçenin ana dili ve ikinci dil olarak öğretiminde, en azından belirteç-fiil birlikteliğinin öğretim önceliklerini belirlemesi, Türkçe Sözlük'ün belirteç temelli bir derlem denetimini ortaya koyması gibi amaçları gerçekleştirdiğimiz bu tez, bu özellikleriyle, umarız diğer araştırmalara ışık tutar. Öte yandan, çalışmamızın bir sözlükbilim uygulaması özelliği de taşıdığını da burada söylemeliyiz.

Bu çalışmanın ortaya konmasında Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Gıda Mühendisliği öğrencisi ve bilgisayar kurdu, güzel insan, sevgili Sinan TURGUT'a, bizi bir araya getiren dostum, sevgili Ali BERK'e, bilgi ve birikimine her zaman güvendiğim, eçim, sevgili Bekir Tahir TAHİROĞLU'na ve dostum Erdem DİNÇ'e destekleri için teşekkür ederim.

Ayrıca, akademik çalışmalarımın 'kelebek etkisi', değerli hocam, Prof. Dr. Sayın Ayşehan Deniz ABİK'e en derin teşekkürlerimi sunmadan geçemeyeceğim.

Son olarak, çalışmamın tüm aşamalarında bilgi, ilgi ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen, değerli hocam, danışmanım, Prof. Dr. Sayın Mehmet ÖZMEN'e sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

FEF-2005D12 numaralı bu çalışma, Çukurova Üniversitesi, Araştırma Fonu'nca desteklenmiştir.

Bülent ÖZKAN

Adana/2007

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
A. GENEL KISALTMALAR.....	x
B. KULLANILAN İŞARETLER	x
C. ANA DERLEMDE YER ALAN ESERLER VE KISALTMALARI.....	xi
Ç. DENET DERLEMDE YER ALAN ESERLER VE KISALTMALARI.	xxviii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xxx
TABLolar LİSTESİ	xxxii
EK	xxxiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç ve Önem.....	2
1.2. Sınırlılıklar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Belirteç ve Belirteç Kavramı	6
2.2. Fiil ve Fiil Kavramı.....	15
2.3. Belirteç-Fiil İlişkiselliği.....	27
2.4. Dilde Birleştirme, Seçme ve Bağdaşıklık	30
2.5. Birliktelik Kullanımı ve Eşdizimlilik	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM	38
3.1. Sözlük Oluşturulurken Kullanılan İşaretler ve İşaretlerin Açıklamaları	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME (SÖZLÜK)	53
A	53
B	94
C	153
Ç	160
D	175
E	199
F	213
G	220
H	244
I	271
İ	273
K	289
L	322
M	325
N	339
O	351
Ö	358
P	369
R	378
S	382
Ş	412
T	425
U	447
Ü	456

V	459
Y	463
Z	488

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ	498
DİZİN.....	503
GENEL SIKLIK DİZİNİ.....	518
KAYNAKLAR	533
ÖZ GEÇMİŞ	538
EK- TANIKLAR CD’Sİ (A-Z MADDE BAŞLARI)	

KISALTMALAR LİSTESİ

A. GENEL KISALTMALAR

Alm.	Almanca.
bk.	Bakınız.
Çev.	Çeviren.
DDİ	Doğal Dil İşleme.
Haz.	Hazırlayan.
İng.	İngilizce.
mec.	Mecaz.
OCR	Optik Karakter Tanıma.
TDK	Türk Dil Kurumu.
TDAY-Belleten	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten.
TS	Türkçe Sözlük (2005).
vb.	ve benzeri.
YKY	Yapı Kredi Yayınları.

B. KULLANILAN İŞARETLER

-	Fiil {-mak/-mek}.
--	TS (2005)'de eşdizimli madde başı belirteçler.
®	Birliktelik fiil listesi başlangıcı.
®	TS (2005)'de eşdizimli belirteç-fiil yapıları.
Đ	TS (2005)'de olmayan eşdizimli belirteç-fiil yapıları.
-*	Olumsuz fiil {-memek, -mamak}.
**;	Denet derleminden denetlenen belirteç.
//...//	TS (2005)'de olmayan belirteç anlamı.
/.../	TS (2005)'deki belirteç anlamı.
?-	Fiillerle birlikteliği olmayan soru belirteci.
[]	Fiillerin sıklığı.
{ }	Madde içi açıklamaları tamamlayıcı ve fiil anlamını açıklayıcı.
[]	Belirteç sıklığı.

	Basit ve türemiş fiil ile birleşik fiil yapıları ayırıcı.
Ø	Derlemde örneği olmayan ya da belirteç olmayan sözlükbirimler.
Ø--	Bağdaşık belirteç.
X	Belirteç olmayan sözlükbirimler.

C. ANA DERLEMDE YER ALAN ESERLER VE KISALTMALARI

(AA-AD)	Atilla ATALAY, 2003, <i>Ağlama Dolabı</i> , İstanbul, İletişim Yayınları, Mizah.
(AA-ETY)	Akgün AKOVA, 1998, <i>Elimi Tut Yeter</i> , İstanbul, Çınar Yayınları, Deneme.
(AA-İGA)	Ahmet ALTAN, 2001, <i>İsyân Günlerinde Aşk</i> , İstanbul, Can Yayınları, Roman.
(AA-RÜ)	Adalet AĞAOĞLU, 1996, <i>Ruh Üşümesi</i> , İstanbul, Oğlak Yayınları, Roman.
(AA-TO3)	Adalet AĞAOĞLU, 2002, <i>Toplu Oyunlar - 3</i> , İstanbul, YKY., Tiyatro.
(AA-YÖT)	Ahmet ALTAN, 1997, <i>Yalnızlığın Özel Tarihi</i> , İstanbul, Can Yayınları, Roman.
(AB-BYS)	Aydın BOYSAN, 2005, <i>Binbir Yaşam Sahnesi</i> , İstanbul, Bilgi Yayınevi, Mizah.
(AB-EZ)	Abdülkadir BUDAK, 2002, <i>Ev Zamanı</i> , İstanbul, Can Yayınları, Şiir.
(AB-SD)	Atilla BİRKİYE, 1990, <i>80'lerden 90'a</i> , İstanbul, Cem Yayınevi, Deneme.
(AB-YÖBV)	Ataol BEHRAMOĞLU, 2004, <i>Yaşadıklarımın Öğrendiğim Bir Şey Var</i> , İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
(AC-KY)	Ahmet CEMAL, 2004, <i>Kıyıda Yaşamak</i> , İstanbul, Can Yayınları, Roman.
(AD-Y)	Atilla DORSAY, 1986, <i>Yüzyüze</i> , İstanbul, Çağdaş Yayınları, Röportaj.
(AHÇ-BŞ)	Asaf Halet ÇELEBİ, 1998, <i>Bütün Şiirleri</i> , İstanbul, YKY., Şiir.
(AHTBŞ)	Ahmet Hamdi TANPINAR, 2000, <i>Bütün Şiirleri</i> , İstanbul, Dergâh Yayınları, Şiir.

- (AHT-H) Ahmet Hamdi TANPINAR, 2003, *Huzur*, İstanbul, YKY., Roman.
- (AHT-YG) Ahmet Hamdi TANPINAR, 1970, *Yaşadığım Gibi*, İstanbul, T.K.E., Deneme.
- (Aİ-BSM) Attila İLHAN, 1998, *Ben Sana Mecburum*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Şiir.
- (Aİ-KSS) Attila İLHAN, 2001, *Kimi Sevsem Sensin*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Şiir.
- (Aİ-OKB) Attila İLHAN, 2003, *O Karanlıkta Biz*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Roman.
- (Aİ-SB) Attila İLHAN, 2001, *Sisler Bulvarı*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Şiir.
- (Aİ-YK) Attila İLHAN, 1999, *Yengecin Kıskaçı*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (AK-AA) Ayşe KULİN, 1998, *Adı: Aylin*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Roman.
- (AKB-BŞ) A. KADİR, 2002, *Bütün Şiirleri -Mutlu Olmak Varken-*, İstanbul, Can Yayınları, Şiir.
- (AK-MS) Ayla KUTLU, 2002, *Merhaba Sevgi*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Öykü.
- (AMD-BŞ) Ahmet Muhip DRANAS, 2004, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (AMD-O) Ahmet Muhip DRANAS, 1995, *Oyunlar*, İstanbul, Adam Yayınları, Tiyatro.
- (ANA-BBRB) Arif Nihat ASYA, 1997, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Şiir.
- (AN-AZDE) Aziz NESİN, 2005, *Adamı Zorla Deli Ederler*, İstanbul, Adam Yayınları, Mizah.
- (AN-MB) Aziz NESİN, 1974, *Memleketin Birinde*, İstanbul, Tekin Yayınları, Mizah.
- (AN-ŞÇH) Aziz NESİN, 2006, *Şimdiki Çocuklar Harika*, (47. Basım), İstanbul, Nesin Yayınları., Roman.
- (AN-ŞÇH) Azra ERHAT, 2004, *Mavi Yolculuk*, İstanbul, Can Yayınları, Gezi.
- (AO-NSBE) Ahmet OKTAY, 2005, *Ne Söylesem Bir Eksik*, İstanbul, Everest Yayınları, Deneme.

- (AO-ZS) Ahmet OKTAY, 1991, *Zamanı Sorgulamak*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Deneme.
- (ASA-AK) Asaf Savaş AKAT, 2004, *Akıntıya Karşı*, İstanbul, Sanal Kitap, Röportaj.
- (AS-Ş) Abbas SAYAR, 2002, *Şiirler*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Şiir.
- (AS-YA) Abbas SAYAR, 2003, *Yılkı Atı*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Öykü.
- (AŞH-BM) Abdülhak Şinasi HİSAR, 1955, *Boğaziçi Mehtapları*, İstanbul, Hilmi Kitabevi, Anı/İnceleme.
- (AT-KUbŞ) Ahmet TELLİ, 1994, *Kalbim Unut Bu Şiiri*, İstanbul, Everest Yayınları, Şiir.
- (AT-ST) Afşar TİMUÇİN, 2003, *Savaşçı Türküleri*, İstanbul, Bulut Yayınları, Şiir.
- (AÜ-SG) Ahmet ÜMİT, 2000, *Sis ve Gece*, İstanbul, Om Yayınevi, Roman.
- (BA-TO1) Behiç AK, 2003, *Toplu Oyunları - 1*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, Tiyatro.
- (BA-YYY) Beşir AYVAZOĞLU, 1999, *Yaza Yaza Yaşamak*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Deneme.
- (BB-BBÇ) Barış BIÇAKÇI, 2004, *Bizim Büyük Çaresizliğimiz*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (BE-Ç) Bilgesu ERENUS, 2004, *Çağrı*, İstanbul, Yar Yayınları, Şiir.
- (BG-KA) Bozkurt GÜVENÇ, 2002, *Kültürün Abc'si*, İstanbul, YKY., İnceleme.
- (BK-ÖM) Bilge KARASU, 1999, *Öteki Metinler*, İstanbul, Metis Boyut Yayınları, Deneme.
- (BK-USBGA) Bilge KARASU, 1970, *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*, İstanbul, Metis Boyut Yayınları, Öykü.
- (BN-BŞ) Behçet NECATİGİL, 2000, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (BN-DY1) Behçet NECATİGİL, 1999, *Düzyazıları -1*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (BO-GP) Bekir ONUR, 2006, *Gelişim Psikolojisi*, İstanbul, İmge Kitabevi, İnceleme.
- (BRE-DKD) Bedri Rahmi EYÜBĞÖLÜ, 2005, *Dol Karabakır Dol*, İstanbul, Mas Matbaası, Şiir.

- (BRE-KY) Bedri Rahmi EYÜBĞOLU, 1995, *Kültür Yokuşu*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Deneme.
- (BŞ-DKO) Binnur ŞENER, 2002, *Düş Kurma Oyunu*, İstanbul, Papirüs Yayınları, Öykü.
- (BU-GYÇ) Buket UZUNER, 1990, *Güneş Yiyen Çingene*, İstanbul, Gür Yayınları, Öykü.
- (CAK-AKBO) Ceyhun Atuf KANSU, 2005, *Arım Kız Balım Oğul*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Deneme.
- (CB-BO3) Cuma BOYNUKARA, 2002, *Bütün Oyunlar 3*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, Tiyatro.
- (CÇ-SŞ) Cevat ÇAPAN, 2001, *Seçme Şiirler*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (CD-KB) Can DÜNDAR, 2005, *Kırmızı Bisiklet*, Ankara, İmge Kitabevi, Günce.
- (CD-Oİ) Cengiz DAĞCI, 2000, *Onlar da İnsandı*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Roman.
- (CD-SNYB) Can DÜNDAR, 2003, *Savaşta Ne Yaptın Baba*, İstanbul, İmge Kitabevi, Günce.
- (CE-KBG) Cezmi ERSÖZ, 2000, *Kırk Yılda Bir Gibisin*, İstanbul, Gendaş Yayınları, Deneme.
- (CK-BR) Cemil KAVUKÇU, 1998, *Başkalarının Rüyası*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (CK-BŞ) Cahit KÜLEBİ, 2001, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (CK-İSDY) Cahit KÜLEBİ, 1999, *İçli Seveda Dolu Yolculuk*, İstanbul, Adam Yayınları, Anı.
- (CKM) CEVDET KUDRET'E MEKTUPLAR, ***, (haz. İhsan Kudret, Handan İnci), İstanbul, Ümit Yayıncılık, Mektup.
- (CK-YÖ) Cevdet KUDRET, 1994, *Yaşayan Ölüler*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, Tiyatro.
- (CS-GC) Cemal SÜREYA, 2002, *Güvercin Curnatası*, İstanbul, YKY., İnceleme.
- (CS-SS) Cemal SÜREYA, 2004, *Seveda Sözleri*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (CS-ŞDÇ) Cemal SÜREYA, 1991, *Şapkam Dolu Çiçekle*, İstanbul, Can Yayınları, Deneme.

- (CST-BŞ) Cahit Sıtkı TARANCI, 1998, *Bütün Şiirleri -Otuz Beş Yaş-*, İstanbul, Can Yayınları, Şiir.
- (CY-C) Can YÜCEL, 1987, *Canfeda*, İstanbul, De Yayınevi, Şiir.
- (ÇA-BAG) Çetin ALTAN, 1998, *Bir Avuç Gökyüzü*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Roman.
- (DC-BSKY) Demirtaş CEYHUN, 1985, *Babıali'nin Son Kırk Yılı*, İstanbul, Milliyet Yayınları, Anı.
- (DC-Yİİ) Doğan CÜCELOĞLU, 1999, *Yeniden İnsan İnsana*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Araştırma.
- (DH-SS) Doğan HIZLAN, 2006, *Saklı Su*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (DK-Z) Deniz KAVUKÇUOĞLU, 2003, *Zarife*, İstanbul, Doğan Kitap, Roman.
- (DÖ-BAY) Demir ÖZLÜ, 1997, *Balkur'da Akşam Yemeği*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (DÖ-GYKK) Demir ÖZLÜ, 1996, *Geçen Yaz Kentte Kızlar*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (EA-DÖY) Erendiz ATASÜ, 1996, *Dağın Öteki Yüzü*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Öykü.
- (EA-DY) Ece AYHAN, 1998, *Dipyazılar*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (EA-KIY) Erdal ATABEK, 2000, *Kırmızı Işıktaki Yürümek*, İstanbul, Altın Kitaplar, Şiir.
- (EA-MR) Ece AYHAN, 2001, *Morötesi Requiem*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (EB-BG) Erhan BENER, 2000, *Baharla Gelen*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Roman.
- (EB-BKM) Enis BATUR, 1997, *Bu Kalem Melun*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (EB-YU) Enis BATUR, 1995, *Yazının Ucu*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (EB-YY) Egemen BERKÖZ, 1977, *Yalnızlıklar Yalnızlıklar*, İstanbul, Cem Yayınları, Şiir.
- (EC-GDA) Edip CANSEVER, 1998, *Gül Dönüyor Avuçlarıma*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (EÇ-TY2005) Emin ÇÖLAŞAN, 2005, *Temmuz 2005 Yazıları*, (Erişim:<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/yazarlar/default.aspx?id=5>), Makale.

- (EG-İO) Engin GENÇTAN, 1993, *İnsan Olmak*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Araştırma.
- (EI-KA) Emine IŞINSU, 1995, *Kaf Dağının Ardında*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Roman.
- (EI-NS) Emine IŞINSU, 1998, *Nisan Yağmuru*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Roman.
- (EK-DTA) Emre KONGAR, 1999, *Devrim Tarihi ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, İstanbul, Remzi Kitabevi, İnceleme.
- (EÖ-GSA) Erdal ÖZ, 1999, *Gülünün Solduğu Akşam*, İstanbul, Can Yayınları, Roman.
- (EÖ-P/S) Adnan ÖZYALÇINER, 2001, *Panayır/Sur*, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, Öykü.
- (ES-SUYK) Ergun SAV, 2005, *Sözler Uçar Yazılar Kalır*, İstanbul, Çantay Yayınları, Deneme.
- (FA-GGİ) Feridun ANDAÇ, 2004, *Günün Gölgedeki İzi*, İstanbul, Dünya Yayınevi, Deneme.
- (FA-SUYK1) Feridun ANDAÇ, 2002, *Söz Uçar Yazı Kalır 1*, İstanbul, Can Yayınları, Söyleşi.
- (FA-SUYK2) Feridun ANDAÇ, 2002, *Söz Uçar Yazı Kalır 2*, İstanbul, Can Yayınları, Deneme.
- (FA-YST) Fahir ARMAOĞLU, 1999, *20. Yüzyıl Siyaseti*, Ankara, Alkım Kitabevi, İnceleme.
- (FA-ZY) Füsun AKATLI, 2004, *Zamansız Yazılar*, İstanbul, Dünya Kitabevi, Deneme.
- (FB-ID) Fakir BAYKURT, 1991, *İrazca'nın Dirliği*, İstanbul, Adam Yayınları, Roman.
- (FB-KS) Faik BAYSAL, 1996, *Kırmızı Sardunya*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (F-BS) Firuzan, 2001, *Benim Sinemalarım*, İstanbul, YKY., Öykü.
- (FB-T) Fakir BAYKURT, 2000, *Tırpan*, İstanbul, Adam Yayınları, Roman.
- (FÇ-UV) Feride ÇİÇEKOĞLU, 2002, *Uçurtmayı Vurmasınlar*, İstanbul, Can Yayınları, Roman.
- (FE-Ç) Ferit EDGÜ, 1999, *Çılgılık*, İstanbul, YKY., Öykü.

- (FE-HBM-O) Ferit EDGÜ, 2000, *Hakkari’de Bir Mevsim / O*, İstanbul, YKY., Roman.
- (FHD-50S) Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, 1985, *İlk Yapıtla 50 Yıl Sonrakiler*, İstanbul, Özgür Yayın-Dağıtım, Şiir.
- (FHD-H) Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, 1997, *Haydi*, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayıncılık, Şiir.
- (FHD-ÜŞD) Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, 1997, *Üç Şehitler Destanı*, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayıncılık, Şiir.
- (FNÇ-HD) Faruk Nafiz ÇAMLİBEL, 2004, *Han Duvarları*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (FO-KSA) Fikret OTYAM, 2001, *Karasevdam Anadolum*, İstanbul, Günizi Yayınları, Gezi/inceleme.
- (F-PY) Firuzan, 1993, *Parasız Yatılı*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (FRA-Ç) Falih Rıfkı ATAY, 2004, *Çankaya*, İstanbul, Pozitif Yayınları, Roman.
- (FRA-Z) Falih Rıfkı ATAY, 1997, *Zeytindağı*, İstanbul, M.E.B. Yayınları, Roman.
- (FŞ-EF) Ferhan ŞENSOY, 2005, *Eşeğin Fikri*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Mizah.
- (GA-TO) Gülten AKIN, 1997, *Toplu Oyunları*, İstanbul, YKY., Tiyatro.
- (GD-ADM) Güzin DİNO/Abidin DİNO, 2004, *Güzin Dino-Abidin Dino Mektupları*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Mektup.
- (GD-AK) Gülten DAYIOĞLU, 2003, *Alacakaranlık Kuşları*, İstanbul, Altın Kitaplar, Öykü.
- (GD-TO1) Güngör DİLMEN, 1993, *Toplu Oyunları*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, Tiyatro.
- (GM-BKVY) Gani MÜJDE, 2002, *Bendeki Kulak Van Gogh’ta Yok*, İstanbul, Parantez Yayınları, Mizah.
- (GY-D) GÜZEL YAZILAR, 2000, *Denemeler*, Ankara, TDK Yayınları, Deneme.
- (GY-GH) GÜZEL YAZILAR, 1997, *Gezi Hatıra*, Ankara, TDK Yayınları, Gezi/Hatıra.
- (GY-H1) GÜZEŞ YAZILAR, 1996, *Hikâyeler 1*, Ankara, TDK Yayınları, Öykü.

- (GY-H2) GÜZEL YAZILAR, 1996, *Hikâyeler 2*, Ankara, TDK Yayınları, Öykü.
- (GY-KO) GÜZEL YAZILAR, 2000, *Kısa Oyunlar*, Ankara, TDK Yayınları, Tiyatro.
- (GY-R) GÜZEL YAZILAR, 1997, *Röportajlar*, Ankara, TDK Yayınları, Röportaj.
- (HAG-AS) Hüseyin A. GÖKSEL, 1994, *Ayışığı Sonatı*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (HA-SİE) Hulki AKTUNÇ, 2001, *Son İki Eylül*, İstanbul, YKY., Roman.
- (HAT-KHK) Hasan Ali TOPBAŞ, 1996, *Kayıp Hayaller Kitabı*, İstanbul, Can Yayınları, Roman.
- (HC-KKKY) Hasan CEMAL, 1991, *Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, Biyografi.
- (HCY-TPH) Hüseyin Cahit YALÇIN, 2002, *Talat Paşanın Anıları*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Anı.
- (HEA-AG) Halide Edip ADIVAR, 1982, *Ateşten Gömlek*, İstanbul, Atlas Yayınları, Roman.
- (HEA-T) Halide Edip ADIVAR, 1982, *Tatarcık*, İstanbul, Atlas Kitabevi, Roman.
- (HEA-VK) Halide Edip ADIVAR, 1988, *Vurun Kahpeye*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Roman.
- (HH-HÖZ) Hasan HÜSEYİN, 1994, *Haziranda Ölmek Zor*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Şiir.
- (HT-AŞ) Haldun TANER, 1996, *Ayışığında Şamata*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Tiyatro.
- (HT-EG) Haldun TANER, 1995, *Eşeğin Gölgesi*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Tiyatro.
- (HT-GF) Hıfzı TOPUZ, 2001, *Gazi ve Fikriye*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Roman.
- (HT-KAD) Haldun TANER, 1995, *Keşanlı Ali Destanı*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Tiyatro.
- (HT-KSA) Haldun TANER, 1998, *Kızıl Saçlı Amazon*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Öykü.
- (HT-M) Hıfzı TOPUZ, 1999, *Meyyale*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Roman.

- (HT-ÖTÖ) Haldun TANER, 1983, *Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil*, İstanbul, Cem Yayınları, Anı.
- (HZU-AM) Halit Ziya UŞAKLIGİL, 1993, *Aşk-ı memnu*, İstanbul, İnkılâp Yayınevi, Roman.
- (HZU-MvS) Halit Ziya UŞAKLIGİL, 1971, *Mai ve Siyah*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Yayınevi, Roman.
- (İA-GKD) İnci ARAL, 2000, *Gölgede Kırk Derece*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (İA-İKG) İnci ARAL, 2003, *İçimden Kuşlar Göçüyor*, İstanbul, Epsilon Yayınları, Deneme.
- (İA-ÖEK) İnci ARAL, 2003, *Ölü Erkek Kuşlar*, İstanbul, Epsilon Yayınları, Roman.
- (İB-E) İlhan BERK, 1999, *Eşik*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (İB-L) İlhan BERK, 1996, *Logos*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (İO-LBA) İpek ONGUN, 2005, *Lütfen Beni Anla*, İstanbul, Epsilon Yayınları, İnceleme.
- (İS-AG) İlhan SELÇUK, 1985, *Ağlamak ve Gülmek*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, Deneme.
- (İS-DÖV) İlhan SELÇUK, 1986, *Düşünüyorum Öyleyse Vurun*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, Deneme.
- (KB-DÇ) Kemal BİLBAŞAR, 1972, *Denizin Çağrısı*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (KB-SOYB) Kürşat BAŞAR, 1992, *Sen Olsaydın Yapmazdın Biliyorum*, İstanbul, Afa Yayınları, Roman.
- (KHK-YAH) Kenan Hulusi KORAY, 2004, *Yaz ve Aşk Hikâyeleri*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, Öykü.
- (Kİ-PÖÖD) Küçük İSKENDER, 2002, *Periler Ölürken Özür Diler*, İstanbul, Gendaş Yayınları, Şiir.
- (KK-SE) Kandemir KONDUK, 1982, *Sayenizde Efendim*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Mizah.
- (KŞY-2002) KİTAPLIK, 2002, *Şiir Yıllığı 2002 (Mehmet H. Doğan)*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (KT-Gİ) Kemal TAHİR, 1999, *Göl İnsanları*, İstanbul, Adam yayınları, Öykü.

- (KT-YS) Kemal TAHİR, 1997, *Yorgun Savaşçı*, İstanbul, Tekin Yayınevi, Roman.
- (LN-BD) Leyla NAVARO, 2000, *Beni Duyuyor musun?*, İstanbul, Sistem Yayıncılık, İnceleme.
- (LT-OÖY) Latife TEKİN, 2002, *Ormanda Ölüm Yokmuş*, İstanbul, Everest Yayınları, Roman.
- (MA-BAK) Metin ALTIOK, 1998, *Bir Acıya Kiracı*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (MB-AK) Mustafa BAYDAR, 1964, *Atatürk'le Konuşmalar* (İkinci basım), İstanbul, Varlık Yayınları, Anı.
- (MB-KK) Mehmet BAYDUR, 1995, *Kutu Kutu*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, Tiyatro.
- (MCA-TD) Melih Cevdet ANDAY, 2002, *Tanıdık Dünya*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Şiir.
- (ME-TŞ) Metin ELOĞLU, 2005, *Toplu Şiirler*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (MF-ES) Mehmet FUAT, 1994, *Eleştiri Sorumluluğu*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (MF-HYT) Mehmet FUAT, 1997, *Her Yer Tiyatrodur*, İstanbul, YKY., Eleştiri.
- (Mİ-DHB) Muzaffer İZGÜ, 1998, *Deliye Her Gün Bayram*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Mizah.
- (Mİ-SD) Muzaffer İZGÜ, 2000, *Sınır Duvar*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Tiyatro.
- (MK-AR) Metin KAÇAN, 2000, *Ağır Roman*, İstanbul, Gendaş Yayınları, Roman.
- (MM-KG) Mahmut MAKAL, 1998, *Köye Gidenler*, İstanbul, Kariyer Kitapları, Anı.
- (MM-ÜAKO) Murathan MUNGAN, 2005, *Üç Aynalı Kırk Oda*, İstanbul, Metis Boyut Yayınları, Roman.
- (MS-BH) Mümtaz SOYSAL, 1975, *Güzel Huzursuzluk*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Deneme.
- (MŞE-MA) Memduh Şevket ESENDAL, 1998, *Mendil Altında*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Öykü.
- (MŞE-VÇ) Memduh Şevket ESENDAL, 1996, *Veysel Çavuş*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Öykü.

- (MTT-SS) M. Turan TAN, 2001, *Safiye Sultan*, İstanbul, Oğlak Yayınları, Roman.
- (MU-BDA) Mina URGAN, 1998, *Bir Dinazorun Anıları*, İstanbul, YKY., Anı.
- (MÜ-KGD) Metin ÜSTÜNDAĞ, 1994, *Kalk Gidelim Defteri*, İstanbul, Parantez Yayınları, Şiir.
- (NA-KD/A) Nurullah ATAÇ, 1998, *Karalama Defteri-Ararken*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (NB-DÜF) Nihat BEHRAM, 2001, *Darağacında Üç Fidan*, İstanbul, Everest Yayınları, Anı.
- (NC-İG) Necati CUMALI, 1996, *İmbatla Gelen*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, Şiir.
- (NC-SY) Necati CUMALI, 2003, *Susuz Yaz*, İstanbul, Cumhuriyet Kitap Kulübü, Roman.
- (NE-GT) Nazlı ERAY, 1991, *Geceyi Tanıdım*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (NFK-Ç) Necip Fazıl KISAKÜREK, 1977, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, Şiir.
- (NFK-ST) Necip Fazıl KISAKÜREK, 1988, *Sabır Taşı*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, Tiyatro.
- (NG-BKR) Nedim GÜRSEL, 1996, *Boğaz Kesen Fatihin Romanı*, İstanbul, Can Yayınları, Roman.
- (NH-KMD) Nazım HİKMET, 1987, *Kuvayi Milliye Destanı*, İstanbul, Cem Yayınevi, Şiir.
- (NH-MİM) Nazım HİKMET, ***, *Memleketimden İnsan Manzaraları-3*, İstanbul, De Yayınevi, Şiir.
- (NH-MİM) Nazım HİKMET, ***, *Memleketimden İnsan Manzaraları-4*, İstanbul, De Yayınevi, Şiir.
- (NH-YM) Nazım HİKMET, 1994, *Yusuf ile Menofis*, İstanbul, Adam Yayınları, Tiyatro.
- (NH-YŞ) Nazım HİKMET, 1994, *Yeni Şiirler (1951-1959)*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (NM-TK) Nezihe MERİÇ, 1998, *Toplu Öyküler 1*, İstanbul, YKY., Öykü.
- (NM-TÖ2) Nezihe MERİÇ, 1998, *Toplu Öyküler 2*, İstanbul, YKY., Öykü.

- (NN-DM) Nadir NADİ, 1994, *Dostum Mozart*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, Anı.
- (NSÖ-AD) Nahid Sırrı ÖRİK, 2002, *Abdülhamit Düşerken*, İstanbul, Arma Yayınevi, Roman.
- (NU-DG) Nermi UYGUR, 2001, *Dilin Gücü*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (OA-BBAR) Oğuz ATAY, 2003, *Bir Bilim Adamının Romanı*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (OA-KB) Oğuz ATAY, 2004, *Korkuyu Beklerken*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (OA-KO) Orhan ASENSA, 1998, *Kısa Oyunlar*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Tiyatro.
- (OA-M) Orhan ASENSA, 1993, *Mustafa*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Tiyatro.
- (OA-SİO) Oktay AKBAL, ?, *Suçumuz İnsan Olmak*, İstanbul, Can Yayınları, Roman.
- (OA-YDBYKL) Orhan ASENSA, 1989, *Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Tiyatro.
- (OB-EA) Oya BAYDAR, 1991, *Elveda Alyoşa*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (OB-HYD) Oya BAYDAR, 1998, *Hiçbir Yere Dönüş*, İstanbul, Can Yayınları, Roman.
- (OCK-Ç) Osman Cemal KAYGILI, 1972, *Çingeneler*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (OCK-KE) Osman Cemal KAYGILI, 2003, *Kovuk Palasın Esrarı*, İstanbul, Arma Yayınları, Roman.
- (OK-AY) Orhan KEMAL, 2000, *Avare Yıllar*, İstanbul, Tekin Yayınları, Roman.
- (OK-Bİ) Onat KUTLAR, 1995, *Bahar İsyanıcıdır*, İstanbul, Can Yayınları, Deneme.
- (OK-C) Orhan KEMAL, 2004, *Cemile*, İstanbul, Epsilon Yayınları, Öykü.
- (OK-KT) Orhan KEMAL, 1976, *Kanlı Topraklar*, İstanbul, Cem Yayınları, Roman.
- (OP-KK) Orhan PAMUK, 1997, *Kara Kitap*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.

- (OP-YH) Orhan PAMUK, 2000, *Yeni Hayat*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (OR-BCİ) Oktay RİFAT, 1979, *Bir Cıgara İçimi*, İstanbul, İkia Yayınları, Şiir.
- (OS-HT) Oktay SİNANOĞLU, 2002, *Hedef Türkiye*, İstanbul, Otopsi yayınları, İnceleme.
- (OVK-BŞ) Orhan Veli KANIK, 1997, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (ÖA-ÇY) Özdemir ASAF, 2004, *Çiçekleri Yemeyin*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Şiir.
- (Öİ-YSÜ) Özdemir İNCE, 2002, *Yazınsal Söylem Üzerine*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, İnceleme.
- (PC-K) Peride CELAL, 1994, *Mektup*, İstanbul, Can Yayınları, Roman.
- (PK-BCR) Pınar KÜR, 1996, *Bir Cinayetin Romanı*, İstanbul, Can Yayınları, Roman.
- (PNB-AGUG) Pertev Nail BORATAV, 1998, *Az Gittik Uz Gittik*, İstanbul, İmge Kitabevi, Gezi/Hatıra.
- (PS-FH) Peyami SAFA, 2005, *Fatih Harbiye*, İstanbul, Alkım Yayınevi, Roman.
- (PS-SK) Peyami SAFA, 1999, *Sözde Kızlar*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Roman.
- (RB-BK) Recep BİLGİNER, 1994, *Ben Kimim*, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, Tiyatro.
- (RB-SN) Recep BİLGİNER, 1985, *Sarı Naciye -Toplu Oyunları 1-*, Ankara, Tekin Yayınevi, Tiyatro.
- (RD-ŞH) Refik DURBAŞ, 2001, *Şimdi Haberler*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (RE-G) Refik ERDURAN, 1992, *Gülerek*, İstanbul, Cem Yayınevi, Anı.
- (REK-Y) Reşat Ekrem KOÇU, 2002, *Yeniçeriler*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, İnceleme.
- (RHK-BS) Refik Halid KARAY, 1985, *Bugünün Saraylısı*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Roman.
- (RHK-MH) Refik Halid KARAY, 1980, *Memleket Hikâyeleri*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Gezi/Hatıra.

- (RHK-MH) Reşat Nuri GÜNTEKİN, 1984, *Yeşil Gece*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Roman.
- (RI-KG) Rıfat ILGAZ, 2004, *Karartma Geceleri*, İstanbul, Çınar Yayınları, Roman.
- (RNG-AR) Reşat Nuri GÜNTEKİN, 1986, *Anadolu Notları*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Gezi/Hatıra.
- (RNGBKD) Reşat Nuri GÜNTEKİN, 1986, *Bir Kadın Düşmanı*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Roman.
- (RNG-ÇK) Reşat Nuri GÜNTEKİN, 1986, *Çalılıkıuşu*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Roman.
- (RNG-YD) Reşat Nuri GÜNTEKİN, 1986, *Yaprak Dökümü*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Roman.
- (SA-A) Sina AKYOL, 1996, *Avluda*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (SA-İÇ) Sabahattin ALİ, 1997, *İçimizdeki Şeytan*, İstanbul, YKY., Roman.
- (SA-K/S) Sabahattin ALİ, 1994, *Kağnı-Ses*, İstanbul, Cem Yayınları, Öykü.
- (SA-KKK) Sunay AKIN, 1999, *Kız Kulesindeki Kızılderili*, İstanbul, Çınar Yayınevi, Şiir.
- (SA-KY) Sabahattin ALİ, 2000, *Kuyucaklı Yusuf*, İstanbul, YKY., Roman.
- (SB-BŞM) Salah BİRSEL, 1981, *Boğaziçi Şingır Mıngır*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Anı.
- (SB-HAY) Salih BOZOK-Cemil S. BOZOK, 1985, *Hep Atatürk'ün Yanında*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, Anı.
- (SB-K) Salah BİRSEL, 1980, *Köçekçeler*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Şiir.
- (SB-SS) Süreyya BERFE, 2002, *Seni Seviyorum*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (SD-FC) Suat DERVİŞ, 1997, *Fosforlu Cevriye*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, Roman.
- (SD-K) Sulhi DÖLEK, 2003, *Korugan*, İstanbul, Dünya Kitapları, Roman.
- (SE-KEÜ) Sabahattin EYÜBOĞLU, 1990, *Köy Enstitüleri Üstüne*, İstanbul, Başaran Matbaası, İnceleme.
- (SFA-HBSK) Sait FAİK, 2000, *Havuz Başı/Son Kuşlar*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Öykü.

- (SF-S/S) Sait Faik ABASIYANIK, 2000, *Semaver/Sarnıç*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Öykü.
- (Sİ-DSG) Selim İLERİ, 2002, *Dostlukların Son Günü*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, Öykü.
- (Sİ-İGÇÖ1) Selim İLERİ, 2001, *İlk Gençlik Çağına Öyküler-1*, İstanbul, YKY., Öykü.
- (Sİ-İGÇÖ2) Selim İLERİ, 2001, *İlk Gençlik Çağına Öyküler-2*, İstanbul, YKY., Öykü.
- (Sİ-ÖKS) Selim İLERİ, 1985, *Ölünceye Kadar Seninim*, İstanbul, Özgür Yayınevi, Roman.
- (SKA-GA) Sabahattin Kudret AKSAL, 1997, *Gazoz Ağacı (Bütün Öyküleri)*, İstanbul, YKY., Öykü.
- (SK-D) Samim KOCAGÖZ, 2005, *Doludizgin*, İstanbul, Dünya Yayınları, Roman.
- (SS-TR) Sevgi SOYSAL, 2002, *Tante Rosa*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (SY-BECO) Soner YALÇIN, 1999, *Beco-Behçet Cantürk'ün Anıları*, İstanbul, Su Yayınevi, Anı.
- (ŞY-1996) ADAM ŞİİR YILLIĞI, 1996, (haz. Mehmet Doğan)-1996, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (ŞY-1997) ADAM ŞİİR YILLIĞI, 1997, (haz. Mehmet Doğan)-1997, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (ŞY-1999) ADAM ŞİİR YILLIĞI, 1999, (haz. Mehmet Doğan)-1999, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (ŞY-2000) ADAM ŞİİR YILLIĞI, 2000, (haz. Mehmet Doğan)-2000, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (ŞY-2001) ADAM ŞİİR YILLIĞI, 2001, (haz. Mehmet Doğan)-2001, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (TA-NB) Toktamış ATEŞ, 1995, *Ne Oldu Bize*, İstanbul, Çınar Yayınları, Deneme.
- (TB-KA) Tarık BUĞRA, 1995, *Küçük Ağa*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Roman.
- (TDK-ÖÖ) Tarık DURSUN K., 1987, *Ömrüm Ömrüm*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Öykü.

- (TF-DS) Turgay FİŞEKÇİ, 1994, *Dip Sevgi*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (TO-Dİ) Turan OFLAZOĞLU, 1967, *Deli İbrahim*, İstanbul, Kent Yayınları, Tiyatro.
- (TO-SS) Turan OFLAZOĞLU, 2001, *Sokrates Savunuyor*, İstanbul, İz Yayınları, Tiyatro.
- (TÖ-E) Tuncay ÖZKAN, 1994, *Emeç Cinayeti*, İstanbul, Ümit Yayıncılık, İnceleme.
- (TÖ-LEM) Tezer ÖZLÜ, 1995, *Tezer Özlü'den Leyla Erbil'e Mektuplar*, İstanbul, YKY., Mektup.
- (TÖ-ŞÇT) Turgut ÖZAKMAN, 2005, *Şu Çılgın Türkler*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (TÖ-TO1) Turgut ÖZAKMAN, 1999, *Toplu Oyunları 1*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, Tiyatro.
- (TÖ-TO3) Turgut ÖZAKMAN, 1991, *Toplu Oyunları 3*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, Tiyatro .
- (TT-İMSHB) Tarık Z. TUNAYA, 1959, *İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar*, İstanbul, Baha Matbaası, Araştırma.
- (TU-BŞ) Turgut UYAR, 2004, *Bütün Şiirleri (Büyük Saat)*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (TU-G) Tomris UYAR, 1989, *Gündökümü*, İstanbul, Can Yayınları, Günce.
- (TY-AÖ) Tahsin YÜCEL, 1997, *Aykırı Öyküler*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (TY-YGY) Tahsin YÜCEL, 1995, *Yazın Gene Yazın*, İstanbul, İmge Kitabevi, Deneme/Eleştiri.
- (UM-KKA) Uğur MUMCU, 1990, *Kazım Karabekir Anlatıyor*, İstanbul, Tekin Yayınevi, Anı.
- (UM-SP) Uğur MUMCU, 1993, *Sakıncalı Piyade*, İstanbul, Tekin Yayınevi, Anı.
- (ÜA-TÖ) Ülkü AYVAZ, 1993, *Troya'yı Özlüyorum*, İstanbul, YKY., Tiyatro.
- (ÜD-KŞ) Ülkü TAMER, 1973, *Varlık Şiirleri Antolojisi (1933-1977)*, İstanbul, Varlık Yayınları, Şiir.
- (ÜD-KŞ) Üstün DÖKMEN, 2004, *Küçük Şeyler*, İstanbul, Sistem Yayıncılık, Deneme.

- (ÜK-BDG) Ümit KIVANÇ, 1998, *Bekle Dedim Gölgeye*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (VB-SvB) Vüs'at O BENER, 2003, *Siyah Beyaz*, İstanbul, YKY., Öykü.
- (VG-GHO) Vedat GÜNYOL, 2001, *Gün Ola Harman Ola*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Deneme.
- (VT-BÖKDYO) Vedat TÜRKALİ, 1998, *Bu Ölü Kalkacak/Dallar Yeşil Olmalı*, İstanbul, Epsilon Yayınları, Tiyatro.
- (YA-AA) Yusuf ATILGAN, 2003, *Aylak Adam*, İstanbul, YKY., Roman.
- (YA-AO) Yusuf ATILGAN, 1973, *Anayurt Otel*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (YE-HS) Yılmaz ERDOĞAN, 2004, *Hüzünbaz Sevişmeler*, İstanbul, Sel Yayıncılık, Öykü.
- (YKB-Aİ) Yahya Kemal BEYATLI, 1995, *Aziz İstanbul*, İstanbul, M.E.B Yayınları, Şiir.
- (YK-BE) Yaşar KEMAL, 1994, *Binboğalar Efsanesi*, İstanbul, YKY., Roman.
- (YKB-KGK) Yahya KEMAL BEYATLI, 1999, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, Fetih Cemiyeti Yayınevi, Şiir.
- (YKB-SEP) Yahya KEMAL BEYATLI, 1968, *Siyasi ve Edebi Portreler*, İstanbul, Baha Matbaası, Deneme.
- (YK-İM1) Yaşar KEMAL, 1994, *İnce Memed-1*, İstanbul, YKY., Roman.
- (YKK-A) Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, 1999, *Ankara*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (YKK-KK) Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, 1999, *Kıralık Konak*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (YK-KSİ) Yaşar KEMAL, 2002, *Karınca'nın Su İçtiği*, İstanbul, Adam Yayınları, Roman.
- (YKK-Y) Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, 1997, *Yaban*, İstanbul, İletişim Yayınları, Roman.
- (YK-OD) Yaşar KEMAL, 1960, *Orta Direk*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Roman.
- (YK-S) Yılmaz KARAKOYUNLU, 1993, *Sokollu*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Tiyatro.

- (ZA-MAAİ) Zeynep ALİYE, 2001, *Mavi Adam Attila İlhan ile Söyleşiler*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Söyleşi.
- (ZOS-GZ) Ziya Osman SABA, 1974, *Geçen Zaman/Nefes Almak*, İstanbul, Varlık Yayınları, Şiir.

Ç. DENET DERLEMDE YER ALAN ESERLER VE KISALTMALARI.

- (AA-TO3) Adalet AĞAOĞLU, 2002, *Toplu Oyunlar - 3*, İstanbul, YKY., Tiyatro.
- (AB-BYS) Aydın BOYSAN, 2005, *Binbir Yaşam Sahnesi*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Mizah.
- (AB-YÖBV) Ataol BEHRAMOĞLU, 2004, *Yaşadıklarımın Öğrendiğim Bir Şey Var*, İstanbul, Adam Yayınları, Şiir.
- (AHTBŞ) Ahmet Hamdi TANPINAR, 2000, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, Dergâh Yayınları, Şiir.
- (AHT-H) Ahmet Hamdi TANPINAR, 2003, *Huzur*, İstanbul, YKY., Roman.
- (Aİ-YK) Attila İLHAN, 1999, *Yengecin Kıskaçı*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (AMD-BŞ) Ahmet Muhip DRANAS, 2004, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (AN-AZDE) Aziz NESİN, 2005, *Adamı Zorla Deli Ederler*, İstanbul, Adam Yayınları, Mizah.
- (AS-YA) Abbas SAYAR, 2003, *Yılkı Atı*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Öykü.
- (AŞH-BM) Abdülhak Şinasi HİSAR, 1955, *Boğaziçi Mehtapları*, İstanbul, Hilmi Kitabevi, Anı/İnceleme.
- (BN-BŞ) Behçet NECATİGİL, 2000, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, YKY., Şiir.
- (BRE-DKD) Bedri Rahmi EYÜBĞÖLÜ, 2005, *Dol Karabakır Dol*, İstanbul, Mas Matbaası, Şiir.
- (CS-ŞDÇ) Cemal SÜREYA, 1991, *Şapkam Dolu Çiçekle*, İstanbul, Can Yayınları, Deneme.
- (ÇA-BAG) Çetin ALTAN, 1998, *Bir Avuç Gökyüzü*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, Roman.
- (EB-BG) Erhan BENER, 2000, *Baharla Gelen*, İstanbul, Remzi Kitabevi, Roman.

- (FO-KSA) Fikret OTYAM, 2001, *Karasevdam Anadolu*, İstanbul, Günizi Yayınları, Gezi/İnceleme.
- (F-PY) Firuzan, 1993, *Parasız Yatılı*, İstanbul, Can Yayınları, Öykü.
- (GY-D) GÜZEL YAZILAR, 2000, *Denemeler*, Ankara, TDK Yayınları, Deneme.
- (GY-GH) GÜZEL YAZILAR, 1997, *Gezi Hatıra*, Ankara, TDK Yayınları, Gezi/Hatıra.
- (GY-H1) GÜZEL YAZILAR, 1996, *Hikâyeler 1*, Ankara, TDK Yayınları, Öykü.
- (GY-KO) GÜZEL YAZILAR, 2000, *Kısa Oyunlar*, Ankara, TDK Yayınları, Tiyatro.
- (HT-ÖTÖ) Haldun TANER, 1983, *Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil*, İstanbul, Cem Yayınları, Anı.
- (HZU-MvS) Halit Ziya UŞAKLIGİL, 1971, *Mai ve Siyah*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Yayınevi, Roman.
- (KHK-YAH) Kenan Hulusi KORAY, 2004, *Yaz ve Aşk Hikâyeleri*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, Öykü.
- (KT-Gİ) Kemal TAHİR, 1999, *Göl İnsanları*, İstanbul, Adam yayınları, Öykü.
- (Mİ-DHB) Muzaffer İZGÜ, 1998, *Deliye Her Gün Bayram*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Mizah.
- (MŞE-MA) Memduh Şevket ESENDAL, 1998, *Mendil Altında*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Öykü.
- (NA-KD/A) Nurullah ATAÇ, 1998, *Karalama Defteri-Ararken*, İstanbul, YKY., Deneme.
- (NB-DÜF) Nihat BEHRAM, 2001, *Darağacında Üç Fidan*, İstanbul, Everest Yayınları, Anı.
- (NC-SY) Necati CUMALI, 2003, *Susuz Yaz*, İstanbul, Cumhuriyet Kitap Kulübü, Roman.
- (NH-KMD) Nazım HİKMET, 1987, *Kuvayi Milliye Destanı*, İstanbul, Cem Yayınevi, Şiir.
- (NN-DM) Nadir NADİ, 1994, *Dostum Mozart*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, Anı.

- (OCK-Ç) Osman Cemal KAYGILI, 1972, *Çingeneler*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (OK-AY) Orhan KEMAL, 2000, *Avare Yıllar*, İstanbul, Tekin Yayınları, Roman.
- (SA-K/S) Sabahattin ALİ, 1994, *Kağrı-Ses*, İstanbul, Cem Yayınları, Öykü.
- (SB-BŞM) Salah BİRSEL, 1981, *Boğaziçi Şingir Mıngır*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, Anı.
- (SD-K) Sulhi DÖLEK, 2003, *Korugan*, İstanbul, Dünya Kitapları, Roman.
- (Sİ-DSG) Selim İLERİ, 2002, *Dostlukların Son Günü*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, Öykü.
- (TB-KA) Tarık BUĞRA, 1995, *Küçük Ağa*, İstanbul, Ötüken Yayınları, Roman.
- (TÖ-TO3) Turgut ÖZAKMAN, 1991, *Toplu Oyunları 3*, İstanbul, Mitos Boyut Yayınları, Tiyatro .
- (YA-AO) Yusuf ATILGAN, 1973, *Anayurt Otel*, İstanbul, Bilgi Yayınevi, Roman.
- (YKB-KGK) Yahya Kemal BEYATLI, 1999, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, Fetih Cemiyeti Yayınevi, Şiir.
- (YKB-SEP) Yahya Kemal BEYATLI, 1968, *Siyasi ve Edebi Portreler*, İstanbul, Baha Matbaası, Deneme.
- (YK-KSi) Yaşar KEMAL, 2002, *Karıncanın Su İçtiği*, İstanbul, Adam Yayınları, Roman.

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1. Arama arayüzü.	39
ŞEKİL 2. Sorgu-sonuç arayüzü.	40
ŞEKİL 3. Örnek tümceler (abecesel).	40
ŞEKİL 4. Madde başı, anlamı, tanıkları, fiil dökümü vb.	41
ŞEKİL 5. Ana derlemin istatistiksel dökümü.	47
ŞEKİL 6. Denet derlemin istatistiksel dökümü.	47

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO 1. Örnek madde başı (ağızı açık).	34
TABLO 2. Derlemin türlere göre dağılımı.	42
TABLO 3. Ana derlem ve denet derlem oransallığı.	47
TABLO 4. Denet derlem gerçekleşmiş sıklık değerleri (6.5).	48
TABLO 5. Belirteçlerin derlemde rastlanma durumları.	498
TABLO 6. Belirteçlerin sıklık aralıkları ve dağılımı.	498

EK

1. TANIKLAR CD'Sİ

(A-Z MADDE BAŞLARI)

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dil, doğası gereği türlü iletişim bağlamları içinde kullanılır. Bağlam (context) ise, dil kullanımlarına koşut olarak çeşitlilik gösterir. Kimi araştırmacılara göre bağlam çeşitliliği, insanın var olan ruh durumu sayısındadır. Saussure'ün ortaya koyduğu *dil göstergelerinin çizgisel* olma özelliği ve insan dilinin göstergeleri düzenlemedeki *birleştirme* ve *seçme* ilkeleri (Kıran, 1996:102), dilsel üst yapıların kurulabilmesinde, bağlamı ortaya koyan yapı taşları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dil araştırmacıları anlambilimle ilgili çalışmalarında, öteden beri, anlamın birçok türü üzerinde durmuştur. Hemen eklemeliyiz ki, var olan tanımlama, adlandırma ve ayırlamalar arasında bir koşutluk, bir eşlik olmadığı gibi, terim bolluğu ve kargaşasına da tanık oluruz. Örneğin, *göndergesel anlam* (referential meaning) kavramı 'at', 'kısarak' gibi aynı nesneye işaret ederken; bu sözcüklerin *duygusal anlam* (emotional meaning)'ları, 'bağlam duyarlı' olarak farklılaşır. Öte yandan, *göndergesel anlam*, genellikle somut sözcüklerde kolaylıkla belirlenebilmekteyken, bu anlam türü, *temel anlam* ile koşutluk göstermektedir. *Göndergesel anlam*, soyut sözcüklerde aynı koşutluğu göstermeyebilmekte, anlam türlerinin sınıflandırılmasında güçlükler ortaya çıkabilmektedir. *Göndergesel anlam*, farklı araştırmacılarca *kavramsal anlam*, *temel anlam*, *sözlüksel anlam* gibi adlandırmalarla da ortaya konulmuştur. Sıralanan bu anlam türlerinin yanı sıra *çağrısimsal anlam* da kullanılan adlandırmalardan birisidir. Diğer taraftan, *betimleyici* (descriptive), *toplumsal* (social), *anlatıcı* (expressive) *anlam* türleri de anlam ayırlamalarında karşımıza çıkan diğer adlandırmalardır. Yine, anlamla ilgili geleneksel ayırlamalar da (*temel anlam*, *yan anlam*, *eş anlam*, *karşıt anlam*, *deyim anlamı* vb.) üzerinde durulması gereken anlam türleri olarak karşımıza çıkar. Bugün, anlambilim çalışmaları ağırlıklı olarak yapısalcılık akımına bağlı bir gelişim sergilemektedir. Bazı yapısalcılar, anlam konusunda yukarıdaki görüşleri benzer yöntemlerle, sözcüklerin başka sözcüklerle ilişkilerine ağırlık vermekte, anlam yapılarının çözümlenmesi ve dilin göstergebilim çerçevesinde, daha büyük bir boyutta, iletişim ilkeleri ve koşulları açısından incelenmesiyle uğraşmaktadır (Aksan, 2000:169).

Anlambilim çalışmalarına, anlamı ayırlama ve anlam kavramını içlemlendirme boyutundan baktığımızda, bunlardan en belirgin ve konumuzun hareket noktasını oluşturan

ayrımın *çağrışımsal anlam* (associative meaning) başlığı altında değerlendirilen *duygusal* (connotative), *anlatımsal* (stylistic) *etkileyici* (affective), *yansıtıcı* (reflective), *eşdizimsel* (collocative), *konusal* (thematic) anlamlar olduğu görülür (Aksan, 2000:174).

Anlamın ön koşulu, iki sözcüğün birlikte kavranabilmesinde gereken ortak yanların ya da bunların birbirinden ayırt edilebilmelerindeki başkalıkların varlığıdır. Bu da bir *bağıntı* (relation)'nın gerekliliğini zorunlu olarak ortaya koyar (Aksan, 1999:164). Bunların yanı sıra, dilde yer alan birimler, sahip oldukları anlam ve işlevlerle bildirişimin ortaya çıkmasında işe yararlar. Anlam ve işlev, dil birimlerinden olan sözcük ve sözcük türleri arasındaki ilişkisel özellikle belirginleşir. Bir sıfatın ad (sarı kalem), bir adın ad ile (kalem kutusu) birlikteliğinden ortaya çıkan anlam ve işlevi, bir sıfatın ya da adın yalın kullanımda (sarı, kalem, kutu) ortaya çıkaracağı anlam ve işlevden farklıdır. Bu noktada, sadece anlamlı ya da görevli dil birimleri, dizimde, bildirişim temelinde anlamı salt anlamlılıkları ya da görevlilikleriyle ortaya koymazlar. Bildirişimi, aynı dizgede birlikte kullanıldıkları diğer sözlükbirimlerle sağlarlar. Bir dilde söz öbeklerinin varlığı, onların sözlükbirimleşmesiyle sonuçlanıyorsa burada var olan söz öbeklerinin niteği önem kazanır. Sözlükbilimde böyle bir seçilimin yapılabilmesi için, var olan söz öbeklerinin birlikteliklerinin, birlikteliği oluşturan yapılardan farklı bir anlamlılık ve dağılım göstermesi temel ölçüt olarak kaşımıza çıkmaktadır.

Dilde en çok bağıllık gösteren sözcük türleri belirteçler ile fiillerdir. Öyle ki, bu birliktelik oldukça çeşitli yapısal ve anlamsal bir içeriğe sahiptir. Kılınış-görünüş, kip-kiplendirme, zaman, vb. başta olmak üzere, yer, ölçü, nitelik, soru gibi yönlerden yapısal ve anlamsal bağdaşıklıklar, en belirgin biçimde, bu dil birlikteliklerinin dildeki işleviyle karşımıza çıkar.

Bu anlamda, dil dizgesini oluşturan birimlerin birbirleriyle olan anlamsal ve dilbilgisel ilişkiselliklerini *birliktelik kullanımı* (co-occurrence) ve *eşdizimlilik* (collocation) kavramları çerçevesinde değerlendirmek dil çalışmalarında bugün çeşitli yöntemlerle konu edilmektedir.

1.1. Amaç ve Önem

Dil araştırmaları, bilişim teknolojilerinin gelişimi sonucu, diğer tüm bilim dallarında olduğu gibi, bambaşka bir yönde ilerlemektedir. Batıda on yıllar önce başlayan 'Doğal Dil İşleme' (DDİ) çalışmaları, bugün, bir mühendislik alanına dönüşmüş bulunmaktadır. Her ne kadar Türkiye'de bu amaçla yürütülen çalışmalar son on yılda hız kazansa da, 'bilgisayar

destekli dil/dilbilim çalışmaları' olarak da adlandırılan bu alanda, oldukça güvenilir ve hızlı bir dijital (sayısal) ortamda, özellikle sözlükbilim ve sözdizim çalışmalarında, dilin kullanımını belirlemek, ana dili ve yabancı dil öğretimine yönelik sıklığı yüksek yapıları ve kullanımlarını ortaya çıkarmak, vb. amaçlarla *derlem* (corpus) oluşturmak ve bunu işlemek başlıca çalışma konuları olarak karşımıza çıkmaktadır.²

Bir sözcük türü olarak TS'de, yer alan 2616 belirtecin fiillerle ilişkiselliğini *derlem tabanlı* (corpus-based) bir uygulamayla ortaya koymaya çalışacağız. TS'de yer alan belirteçlerin derlem denetimli bir dökümünü ortaya koymayı hedeflediğimiz bu çalışmamızda, aynı zamanda TS'de madde başı olarak belirteç tanımlı sözlükbirimlerin anlam özelliklerine de değineceğiz. Gerektiğinde belirteçlerin madde içi tanımlarına yeni tamınlar ekleyeceğiz. Bunu yaparken elbette belirteçlerin derlemdeki anlam görünümelerini dikkate alacağız (bk. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM-İNCELEME [SÖZLÜK]).

Biz belirteç-fiil ilişkiselliklerini değerlendirirken onların bağdaşıklık ölçütleri içerisinde gerçekleşen yapılar olarak dizgede bir arada bulunmalarını esas alacağız. Tezimizde fiillerin yapı olarak içinde bulundukları basit, türemiş ve birleşiklik temelinde, olumlu ve olumsuz biçimlerini göstermeye çalışacağız.

Bu anlamda, çalışmamızda fiilleri üç kategoride belirteçlerle ilişkiselliği açısından değerlendireceğiz. Bunlardan birinci kategoriye *yalın fiiller* ve *türemiş fiiller*; ikinci kategoriye *yardımcı fiiller kurulan birleşik fiiller*; üçüncü kategoriye ise, genel olarak *birleşik fiil yapıları* olarak adlandırabileceğimiz kendine özgü çekimlenişleri olan fiil+fiil ya da fiilimsi+fiil birlikteliklerinden oluşan *fiilimsilerle kurulan kalıplaşmış çekimler* ve *kalıp ifadeler* oluşturacaktır.

Bu ayırım verilirken, *fiillerle kurulan birleşik fiiller* için, bunların sadece birinci fiili (asıl fiil) söz konusu edilecektir. Bunun nedeni, belirteç-fiil birlikteliklerinde bu tip fiillerin genellikle kök durumlarıyla bağlantı kuruluyor olmasıdır. Burada *yeterlik*, *tezlik*, *sürerlik* ve *yaklaşma* fiillerinin ulandığı fiiller, asıl belirteç bağlantısını kurarken, daha çok, sözdizimsel anlamla belirginleşen bir katkı sağlar. Ergin (1993:365)'in de dediği gibi, 'yardımcı fiiller anlamları ile değil, sadece yardımcı fiil fonksiyonu ile çekim unsuru olarak işlev görürler'.

² Konuyla ilgili bk. Say, Bilge., Umut Özge., Kamel Oflazer (2002) "Bilgisayar Ortamında Derlem Geliştirme Çalışması" *Akademik Bilişim Konferansı*, Konya. Ayrıca, YILDIRIM Faruk, B. T. Tahiroğlu (2006), "İnternette Türkçe Kullanımı Sorunu", *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (Yayına Hazırlayan: Gürer GÜLSEVİN, Erdoğan BOZ), s. 293-309. İstanbul, Divan Yayınları.

Diğer taraftan *isimlerle kurulu birleşik fiillerde* yardımcı fiil gerek-şart bir unsur olarak karşımıza çıkmasıyla tezimizde ayrı bir fiil kategorisi olarak değerlendirilecektir.

Belirteç-fiil birlikteliklerini ortaya koyarken, fiillerin dizge içerisinde çekimlenmiş durumda uğradıkları değişim, bu birlikteliklerin fiiller yönünde ortaya konulmasında önemli bir güçlük olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, birleşik fiiller (birleşik fiil yapıları), belirtecin anlamını bütünlediği biçimiyle alınmaya çalışılacak ve gerekli açıklayıcılar ile birliktelikler () ve/ya { } içerisinde verilmeye çalışılacaktır. Örneğin,

acele: (ağzına) at-, (yerinden) kalk-...

acı acı: şikâyet et- (-den), (içini) çek-...

acımasızca: sahneden sil- {ortadan kaldırmak}, üstüne çizgi çek- {yok saymak}...

aç: (geceyi) geçir-, ... vb.

Belirteçlerin fiillerle olan bu birlikteliklerini aşağıdaki sıralamaya göre konu edindiğimizi söylemeliyiz:

® *yalın fiiller ve/ya türemiş fiiller.* || *birleşik fiiller (birleşik fiil yapıları).* || *kalıplaşmış birliktelikler (çekimli fiil yapıları, fiilimsi+fiil ve fiil+fiil çekimleri).*

Bu çalışmayla, belirteçlerin fiillerle oluşturdukları kavram alanlarını belirlemeye çalışacağız. Örneğin, **acele** yapılan eylemler, **ağır** ya da **ağır ağır** yapılan eylemler, **ayaküstü** yapılan eylemler vb. Böylelikle, Türkçenin belirteç-fiil ya da fiil-belirteç ilişkisinde ortaya çıkan kavram ağacı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Türkçenin ana dili ve yabancı dil olarak öğretimi konusunda belirteç-fiil ilişkiselliği temelinde Türkçenin var olan kullanım görünümünü ortaya koyacağımız bu çalışmamızla, sıklık temelli olarak dizinlerde ve ayrıcı genel sıklık dizininde belirteçleri listeleyerek göstereceğiz (bk. GENEL SIKLIK DİZİNİ).

Bu anlamda, kuramsal açıklamalar ve araştırmalar bölümünde, belirteç ve belirteç kavramını sözlükbilim ile bağdaştırıp, fiil ve fiil kavramı ile belirteç-fiil ilişkiselliği üzerinde duracağız. Ardından dilde birleştirme, seçme ve bağdaşıklık kavramını açıklayıp konumuz olan birliktelik kullanımı ve eşdizimlilik kavramı ile *derlem* (corpus) ve *derlem dilbilim* (corpus linguistics) kavramını bir arada irdedeceğiz.

1.2. Sınırlılıklar

Öncelikle söylemeliyiz ki, oluşturduğumuz bu derlem, amacımıza uygun olarak biçimlendirilmiş bir derlem olma özelliği taşımaktadır. Derlemimiz, literatürde yer alan anlamıyla, DDİ çalışmalarında olduğu gibi, birtakım araçlarla (yazılım, vb.) işaretlenmiş ve

ayrıştırılmış bir derlem olmaktan çok, sözdizimsel anlamda tümce olarak nitelendirilen birimlerin işaretlendiği, listelenebilen bir yapıya sahiptir.

Bu amaçla, Türkiye Türkçesinin yazı diline ait, 306 edebi metnin sayısallaştırılmasından oluşan 12.321.000 (+ -) sözcüklük bir derlem, bir veri tabanı sistemi aracılığıyla (MYSQL) sorgulanabilir hâle getirildi. Bunun yanı sıra, sıklıkları fazla olan ya da tür olarak dağılımsal özellik gösteren belirteçleri derlemde denetlemenin zorluğu nedeniyle, 306 eserlik ana derlemimizden seçtiğimiz 44 eserlik bir denet derlem oluşturduk ve sözkonusu bu belirteçlerin denetimini bu denet derlem üzerinden yaparak evren kümemiz olan ana derleme oranladık.

Belirteçlerin dilde hem kalıcı hem de geçici sözcükbirimler olarak var olmaları, çeşitli türetimlerle dizgede belirteç görevi yüklenebilen yapılar olarak karşımıza çıkmaları, bizi sözlükbirimsel olarak belirlenmiş belirteçleri incelemeye yoluna götürdü. Bu anlamda kalıcı olarak sözlükselleşmiş belirteçleri incelemeye aldık. Kaldı ki, dilde yeni sözcükleri tespit etmek ve bunarı sözlükselleştirmek başka bir çalışmanın konusu olabilecek denli karmaşıktır.

Belirteç-fiil ilişkiselliğinde değinilmesi gereken diğer bir nokta dizgesel yakınlıktır. Ancak tezimizde tümce temelli bir bakış açısının yanı sıra anlam gerektirdiğinde metin içi ilişkileri de göz önünde bulundurmaya çalışacağız. Bağdaşıklıklar bir kenara bırakılıp tümce merkezli bir anlayışla sadece tümceler değerlendirilmeye alınmışsa da bazı örneklerde tümceler arası yakın bağdaşıklıklar göz ardı edilmeyip değerlendirmede kullanılacaktır. Örneğin, “Gece, erken ya da geç eve döndüğümde, eski bir koltuğum var benim, babamdan kalma, ona da babasından kalmış, o koltuğa gömülür, vadinin karşısına, bu yakaya, bu ışığa **bakardım** saatlerce. İki yıla yakın bir süre, **aralıksız** her gece. Ama hemen söyleyeyim, o Tanrı belâsı tipili geceler başka tabî, tipide burası görünmezdi.” (GY-KO) tümcesi **aralıksız bak-** anlamsal birliktelik kullanımını ortaya koymak adına değerlendirmeye alınacak yapılardan olacaktır.

Belirteç-fiil ilişkiselleğini tümce temelli ve derlem tabanlı olarak inceleyeceğimiz çalışmamızda, fiillerin dizimde kip-kiplene, zaman, kılınış-görünüş, durum ekli tamlayıcılar vb. özellikleriyle yer aldıkları bir gerçektir. Ancak biz, söz konusu bu fiil özelliklerinin tamamını burada konu edinmeyeceğiz. Bunun nedeni söz konusu ilişkiselliklerin ileri düzey ilişkisellikler olmasıdır. Böyle bir çalışma için öncelikle yalın durumda fiil-belirteç ilişkilerinin belirlenmiş olması gerekmektedir.

Öte yandan, halk ağzında kullanılan ve TS’de madde başı olarak belirteç tanımlı birkaç sözlükbirim dışında (*bıldır* gibi) derlemimizde bu tip sözlükbirimlerin kullanımına rastlamayacağımızı düşünüyoruz. Bunun nedeni, derlemimizi Türkçenin edebi yazı dilinden seçmiş olmamızdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE ARAŞTIRMALAR

2.1. Belirteç ve Belirteç Kavramı

Aristo'nun *ad* (onoma) ve *fiil* (rhéma) ayrımından bu güne gelinceye kadar, geleneksel dilbilgisi, dilde var olan sözcükleri anlam ve görevleri bakımından ayrıma tabi tutmuştur. Günümüze kadar ise ad ve fiilin yanı sıra *sıfat*, *belirteç*, *adıl*, *ilgeç*, *bağlaç*, *ünlem* gibi sözcük türü ayırmaştırmaları kullanılagelmiştir. Bugün, dilbilgisi çalışmalarında yaygın bir kabullenişle *ad-fiil* ya da *ad-fiil-ilgeç* gibi daraltılmış bir ayrımı benimseyen dilcilerin (Deny, Ergin gibi.) varlığının yanında bu sözcük türü sınıflandırmasını genişleten dilciler (Kononov gibi) de mevcuttur (Atabay, 2003:21,22).

Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüklerinde ve TS'de, "... bir fiilin, sıfatın, bir ilgecin, bir bağlacın ya da kendi türünden başka birimin anlamını etkileyen, onu kesinleştirerek ya da kısıtlayarak belirleyen birim" (Vardar, 1998:39) olarak tanımlanan belirteçler için, aynı kavramı karşılayan zarf/belirteç ikili kullanımı bir tarafa bırakılırsa, benzer açıklamalar yapıldığını görürüz.³

Belirteçler üzerine çeşitli sınıflandırma çalışmaları tüm diller için olduğu gibi Türkçedeki belirteçler için de yapılmıştır. Türkçe için ortaya konulmuş dilbilgisi ve dilbilim kaynaklarında, belirteçler ile ilgili olarak yapılan değerlendirme ve sınıflandırmalara baktığımızda, belirteçlerin hem işlevleri hem de çeşitli türlere dağılımları açısından çok karmaşık bir dilbilgisi ulamı oluşturduğuna tanık oluruz. Anlama dayalı sınıflandırmalarda genellikle *zaman*, *yer*, *ölçü*, *durum* ve/ya da *niteleme* belirteçlerinin birbirinden ayırt edilmesinin yanında, dizgede saptanan anlam sayısı kadar belirteç türünün belirlenebilmesi açısından, onları sınıflandırmada karmaşıklığı artıran bir unsur olarak karşımıza çıktığına tanık oluruz (Vardar,1998:39).

Belirteçlerle ilgili dilbilgisi kaynaklarında karşımıza sözcük türü olarak ve sözdizim içerisinde yer almalarıyla şu görüşler çıkar:

³ Bk. Hatiboğlu (1978:22), Topaloğlu (1989:166), Koç (1992:44), Korkmaz (2003:250,251), Vardar (1998:158), Hengirmen (1999:69).

Deny (1941:234-295)'den çeviriyle Türkçeye 'katmaç' olarak aktarılan belirteçler için, isim ve sıfatlardan kesin bir şekilde ayrıştırılamayacağı, bütün sıfatların, bazı eşitlik eki almış sıfatların ve bazı isimlerin (yönelme, çıkma ve bulunma durum eklerini alarak) belirteç olarak kullanılabildikleri ifade edilmiştir. Deny belirteçleri, asıl olma ve diğer türlerden çeşitli yapı değişiklikleriyle dönüşerek oluşma durumuna göre ele almış, onları, *asıl*, *mekân*, *zaman*, *tavır* ve *miktar belirteçleri* olarak sınıflandırmıştır. Deny, zaman belirteçlerini açıklarken *asıl zaman belirteçleri* ve *zaman belirteci işini görebilen sözcük ve ifadeler* olarak ayırmamış, bu tutumu diğer tüm belirteç türleri için genelleştirmiştir. Buradan anlaşılan sözcük türü olarak belirteçlerin kaynağını diğer sözcük türlerinin oluşturduğudur. Deny, ayrıca birçok belirtecin ilgeç olarak kullanılabildiğini vurgulamıştır (1941:560). Öte yandan Deny, sözdizimsel işlev olarak belirteçlere değinmezken, özellikle asıl belirteçlerin kullanımlarına ayrı ayrı örnekler vererek konuyu incelemiştir.

Kononov (1956:361-412), belirteçlerin kaynağı olarak isimleri, sıfatları zamirleri, bağlaçları ve fiilleri göstermiş, bunun yanında özel eklerle de belirteçlerin türetilbildiklerine değinmiştir. Belirteçleri, "bir hareketin, niteliğin veya nesnenin emaresini bildiren değişmez söz bölüğü" şeklinde tanımlamış, bu sözcük türünü yapı ve anlam olarak sınıflandırmıştır. Kononov, *belirteçleşme* kavramından bahsederek, diğer sözcük türlerinin belirteç olmalarının çok görülen bir durum olduğunu, sözcük türü olarak belirteçlerin sayılarının çok olmadığını belirtmiştir. Kononov, belirteçleri sınıflandırırken, onların sözlükbirimsel olma özelliğinin yanında, sözdizimsel ilişkiler göz önüne alınarak *belirteçleşme* özelliği gösteren yapılarla da dizimde yer aldığını ifade etmiştir. Kononov'un bugün kabul görmeyen bir ayırımla *mekân belirteçlerine* değindiği görülür.

Ergin (1993:374-378), belirteçlerle ilgili yaptığı değerlendirmede, bilinen belirteç tanımının ardından, onların çekimsiz unsurlar olduğunu belirterek, eşitlik, instrumental ve yön ekleriyle kullanıma çıktığı üzerinde durmuş, belirteçlerin sıfatlar ve kendilerinden olan sözcüklerin anlamlarına katkıda bulunmaktan çok, asıl işlevlerini fiiller üzerinden gerçekleştirdiğini vurgulamıştır. Belirteçlerin fiillere doğrudan doğruya çekimsiz olarak bağlanan sözcükler olduğunu belirten Ergin, belirteçlerin dil dizgesinde bağımlı unsurlar olarak işleme katıldıklarını, bu nedenle de, bağlı oldukları diğer dil birimlerinden önce geldiklerini ifade etmiştir. Öte yandan Ergin, belirteçleri; *yer*, *zaman*, *nasıllık-nicelik* ve *azlık-çokluk* belirteçleri olarak dört başlık altında irdelemiştir.

Ergin (1993:692), cümle unsurları arasında saydığı ve sözdizimsel işlevine kısaca değindiği belirteç için, fiilin çeşitli şartlarını ve zamanını gösteren unsur olduğuna değinmiş, bunların isim cinsinden bir sözcük veya sözcük grubu, bir belirteç veya belirteç grubu ya da

ilgeç grubundan oluşarak sözdizimsel anlamda belirteç işlevini üstlendiğini aktarmıştır. Anlam özellikleri olarak ise, söz konusu belirteçlerin birlikte kullanıldığı fiilin anlamına uygun olarak, onları şekil, sebep, tarz, vasıta, yön, eşitlik, benzerlik, sebep, miktar, müddet, derece, hal, durum, bağlılık, hedef, bedel, âlet, karşılaştırma, zaman, vb. ifadelerle tamamladığının üzerinde durmuştur.

Banguoğlu (2000:371-385), belirteç başlığı altında benzer açıklamaların ardından, belirteçleri çeşit olarak; *gerçekleşme, miktar, nitelik, yer-yön, zaman, tarz belirteçleri* şeklinde sınıflandırarak onları *karşılaştırma, berkitme, küçültme* işlevleriyle değerlendirir. Yine Banguoğlu, belirteçleri yapıları bakımından; *kök olan belirteçler, başka sözcük sınıflarından belirteçler, isimden üreme belirteçler* (adlardan gelenler, sıfatlardan gelenler, zamirleri belirteçler), *fiilden üreme belirteçler* ve *birleşik belirteçler* (ad takımı, sıfat takımı, belirteç öbeği vb.) olarak değerlendirir. Banguoğlu, diğer dilcilerden farklı olarak özellikle *belirteç öbekleri* kavramı üzerinde durmuştur. Örneğin, *yukarı çıkmak* gibi. Bu tespit, bizim de konumuz olan *birliktelik kullanımı* ve *eşdizimlilik* açısından, bugünden bakıldığında, önemli bir tespit olarak görünmektedir. Öte yandan, Banguoğlu, ağırlıklı olarak *pek az, hemen şimdi* gibi diğer birlikteliklerin de üzerinde durmuştur.

Banguoğlu (2001:530-531), *zarflama*⁴ başlığı altında sözdizimsel anlamda, cümlede yüklem içinde geçtiği hâl ve şartları belirten, *basit, birleşik ve türemiş belirteçler* ile sıfatlar, vb. söz öbeklerinden oluşan, dizimde belirteç niteliğiyle yer alan yapılardan bahseder. Bu yapıların yüklem durumunda bulunan ögeyi zaman, yön, tarz, miktar, vb. yönlerden tamamladığını belirterek bunları örneklendirir.

Gencan (2001:442-472), belirteçlere eserinde oldukça geniş bir yer vermiştir. Belirteçleri, anlamları ve yapıları bakımında ayrıntılı olarak inceleyen Gencan, anlamları bakımından *zaman, yer-yön, durum, azlık-çokluk, soru belirteçleri* olarak sınıflandırmış; yapı bakımında ise, *yalınç* (dün, yarın, vb.), *türemiş* (ansızın, öğleyin, vb.), *bileşik* (bugün, biraz, vb.), *öbekleşmiş* (hemen şimdi, -e kadar, vb.), *deyim biçiminde belirteçler* (sabaha karşı, akşama değin, ikide bir, arada bir, vb.) ayrımını yapmıştır. Gencan, belirteçleri değerlendirirken, onları anlamları bakımından sınıflandırmanın yanında, aynı zamanda, yapıları bakımından da aynı başlık altında değerlendirmiştir.

⁴ “zarflama” kavramı için, bk. *belirteçleşme* (adverbialisation): Belirtece dönüşme (Vardar,1998:39,40) ve Hengirmen (1999:62), aynı kavram için ‘belirteçleştirme’ terimini kullanmışlardır. Diğer dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüklerimizde bu terime rastlamayız.

Gencan (2000:134), sözdizimsel işlev açısından yüklemi berkiten sözcükleri *belirteç tümleci* olarak kısaca değerlendirmiştir. Belirteçlerle ilgili yargılarını ayrıntılı olarak ayrı başlıklar altında sıralayan Gencan, belirteç tümleci ile ilgili olarak fazlaca ayrıntıya girmemiştir.

Ediskun (1996:273-282), da belirteçlerle ilgili benzer açıklamalar yapmış ve belirteçleri anlamlarına göre, *zaman, yer yön, durum, nicelik, soru belirteçleri* sınıflamasına tabi tutmuş, her bir adlandırma altında aynı zamanda yapılarına da ayrıntılı olarak değinmiştir. Ediskun yapı bakımından belirteçleri, *kök, türemiş, öbekleşmiş ve deyimleşmiş belirteçler* olarak değerlendirmiştir. Ediskun, *deyimleşmiş belirteçler* başlığı altında yaptığı örneklendirmelerde, Banguoğlu (2000) gibi, adını koymadan, belirteçlerin fiillerle olan birliktelik kullanımı ve eşdizimliliğine örnek olabilecek nitelikte *arada bir (git-), ikide bir (konuş-), bir koşu (git-), bel bel (bak-), bir başına (savaş-) vb.* kullanımları sıralamıştır. Ayrıca, bu kullanımlar için bazı dilcilerin *birleşik belirteç* adlandırmasını yaptığını vurgulamıştır.

Ediskun (1996:360-362), sözdizimsel olarak belirteç tümleçlerini değerlendirmiş, konuyla bilinen yargıları dile getirmiştir.

Bilgegil (1984:216-219) belirteçlerle ilgili genel bir değerlendirmenin ardından belirteçleri anlam (yer, zaman, hâl, miktar, sıra, ikrar/tasdik/tanıklık, soru, inkâr, işaret, belgisiz.) ve yapı (asıl belirteçler, belirteç olarak kullanılan başka cinsten sözcükler, türetilmiş belirteçler) bakımından sınıflandırmıştır. Ayrıca Bilgegil, belirteçleri anlam dereceleri açısından; *adi belirteçler, üstünlük ifade eden belirteçler ve pekiştirmeli belirteçler* şeklinde ayrı bir başlık altında değerlendirmiştir.

Bilgegil (1984:43-50), belirteçleri sözdizimsel olarak da ele almış, bilinen belirteç-yüklem ilişkilerinin ortaya çıkardığı anlam özelliklerine *tasdik, inkâr, vasıta, üstlük, zorakilik*, ve *uyuşmazlık* ifadelerini de eklemiş, yapı olarak *yalın, türetilmiş, birleşik, sözcük grubu* biçimde olup olmamalarına göre de ayrı başlıklar altında değerlendirmiştir.

Bozkurt (2000:52-54), benzer açıklamalardan farklı olarak belirteçlerin, her şeyden önce, fiillerin anlamını etkilediğini belirttikten sonra diğer sözcük türlerine olan etkisinden bahseder. Diğer taraftan, belirteçlerin sıfatlarla ortak özelliklerine değinen Bozkurt, belirteçlerin de sıfatlar gibi ek almayan yapılar olduğunu ve ek aldıklarında ise belirteç ya da ön ad olma özelliğini kayb ettikleri üzerinde durur. Bozkurt, belirteçleri; *zaman, yer-yön, ölçü, niteleme-durum, gösterme, soru belirteçleri* şeklinde sınıflandırmıştır.

Bozkurt (2000:175-178), belirteç görevli sözcüklerin yüklemi belirttiklerinde belirteç tümleci olduklarına ve yüklemi bilinen özelliklerle tamladığına değinmiş, belirteç öbeklerini yapılarına ve anlamsal özelliklerine göre gruplandırmıştır.

Koç (1990:147-164), belirteçleri sözcük grubu içerisinde değerlendirirken diğer dillerle benzer tanımlama ve sınıflandırmaları ortaya koyar. Koç bu değerlendirmede ad ya da sıfat olan bir sözcüğün belirteç olarak kullanılabileceğini, yine bir belirtecin adı geçen sözcüklerin üstlendiği görevi üstlenebileceğini, ancak burada belirleyici olanın söz konusu sözcüğün fiili etkileyip etkilememesi olduğunu ifade ederek sözdizimsel işlev olarak da belirteçlerin işlevlerine bir göndermede bulunmuştur. Öte yandan Koç, belirteçlerin yapı özellikleri bakımından yalın (yarın, vb.), birleşik (bir/az, vb.), öbekleşmiş (biraz sonra, vb.) ve türemiş (ilk-in, vb.) olmak üzere dört görünüm sergilediğini belirtir. Yine Koç, tümce biçiminde (*İşim bitti bitecek*, telefon çaldı.) belirteç kullanımından da eserinde bahsetmiştir.

Öte yandan, sözdizimsel olarak belirteçlerin bilinen işlevlerini yanı sıra Koç (1990:335-357), belirteç öbeği adı altında belirteç tümleçlerine de değinmiştir.

Korkmaz (2003:451-524) ise, belirteçlerle ilgili olarak belirteçlerin sıfat, belirteç ve fiilimsilerden önce gelerek onları anlam olarak etkilediğini ancak asıl kullanımlarının fiillerle ortaya çıktığını ifade etmiştir. Öte yandan, Türkçede genel olarak aslında belirteç olan sözcüklerin az sayıda olduğu, bunların ad, sıfat, zamir vb. öteki sözcüklerden bulaşarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Temelde ad olan belirteçlerin bu niteliği kazanmasında o sözcüğün kullanımda yüklendiği görevin önemli olduğunu söyleyen Korkmaz, bu sözcüklerin zaman, yer, yön ile durum, azlık-çokluk, pekiştirme, sorma gibi nitelikler taşımasıyla belirteç olabileceği üzerinde durmuştur.

Korkmaz (2003:145-147), değerlendirmesinde öncelikle belirteçlerin kökenleri üzerinde durmuş, ardından ise yapı ve işlevleri bakımından belirteçleri değerlendirmiştir. Korkmaz'ın bu değerlendirmesi, belirteçlerle ilgili yapılan tüm sınıflandırmaların geniş bir özeti gibidir. Öte yandan, özellikle de TS'de madde başı olarak değerlendirilen belirteç kullanımlarını örneklendirirken, *baştan anlat-*, *candan kutla-*, *boyuna yaz-* vb. birliktelik ve eşdizimliliğin izleri sezilir.

Korkmaz, eserinde sadece Türkçenin şekilbilgisi üzerinde durmuş Türkçenin sözdizimini eserinde konu edinmemiştir. Dolayısıyla aynı tutum belirteçlerin sözdizimsel özellikleri içinde geçerlidir.

Belirteçler, Türkçenin sözdizimiyle ilgili ortaya konulan eserlerde benzer bir biçimde ele alınmış, belirteçlerin ve belirteç tümleçlerinin sözdizimsel işlevleri üzerine benzer yargılar

dile getirilmiştir.⁵ Konumuzla ilgili en genel yargı, belirteç tümleçlerinin yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta, şart, vb. yönlerden yüklemi tamamlayan yapılar olduğudur. Bu var oluşta belirteç tümleçlerinin yalın, birleşik, türemiş ya da kalıplaşmış ifadeler olup olmaması onların işlevleriyle ilgili bir ayırım ortaya koymamaktadır.⁶

Tüm bu dilbilgisi kaynaklarında yapılan değerlendirmelere ek olarak Atabay ve arkadaşlarının (1983) “Sözcük Türleri” adlı derleme niteliğinde hazırladıkları eserde, ‘belirteçler’ başlığı altında, konuyla ilgili yapılan en genelleyici sınıflandırmaya rastlarız. Belirteçlerin görev ve işlevleri ile biçim özellikleri göz önünde bulundurularak yapılan bu sınıflandırmada, görev ve işlev bakımından belirteçler; *zaman, yer-yön, ölçü, niteleme ve durum, gösterme* ve de *soru belirteçleri* olarak bir grup oluştururken; biçim özellikleri bakımından; *yalın, türemiş, bileşik ve öbekleşmiş belirteçler* olarak karşımıza çıkarlar.

Belirteçlerle ilgili monografik çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Belirteçler, daha çok dilbilgisi ve dilbilim kitaplarında ayrı birer bölüm olarak ele alınmıştır. Belirteçlerle ilgili yapılan monografik çalışmalar, genellikle, belirteç tümleçleri gibi sözdizimsel birliktelikleri içermektedir. Konuyla ilgili Ömer Karpuz (2001)’un “Türkçede Zarflar” adlı çalışması bu konuda yapılmış tek monografik çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Karpuz eserinde belirteçleri yapıları ve işlevleri bakımından incelemiştir. Karpuz’un sözlükbirimselleşmemiş belirteçleri de değerlendirmeye tabi tutmuş olması dikkat çekicidir.

Belirteçlerle ilgili ortaya konulan tüm bu tespitlerde dikkat çeken çarpıcı noktalardan biri, tezimizin konusu olan “belirteçlerin fiillerle birliktelik kullanımı ve eşdizimliliği” ne dair ipuçlarının seziliyor olmasıdır. Özellikle örneklendirmelerde yer alan: *yukarı çık-*, *baştan anlat-*, *candan kutla-*, *boyuna yaz-*, *arada bir git-*, *ikide bir konuş-*, *bir koşu git-*, *bel bel bak-*, *bir başına savaş-* vb. ifadeler, adı konmamış bir kullanıma işaret etmektedir. Bu anlamda, kavramsal olarak ortaya çıkan dilbilgisel açılımın, öbekleşmiş yapılardan birliktelik kullanımı ve eşdizimliliğe doğru bir seyir izlediği görülür.

⁵ Sözdizimsel işlev açısından belirteçlere bakıldığında karşımıza üç ayrı durum çıkar. Bunlardan birincisi her durumda belirteç olarak kullanılan sözlükbirimler (zarf), ikincisi dizimde belirteç görevi üstlenen belirtecimsiler (zarflık), üçüncüsü ise sözcük ya da sözcük gruplarından çeşitli yapı özellikleriyle oluşarak dizimde yer alan belirteçliklerdir (zarflık). Konuyla ilgili olarak bk. ÖZMEN, Mehmet (1999), “Eksik Olan Dil Bilgisi Terimlerimiz Üzerine”, *Doğu Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, 20-23 Mayıs 1999, Gazimagosa, s. 111-125.

⁶ Belirteç tümleçleriyle ilgili bk. Karahan (1999:57-59), Şimşek (1987:135-161), Dizdaroğlu (1976:119-152), Kükey (1975:38-40), Atabay ve arkadaşları (1981:61-64).

Belirteçlerle ilgili olarak karşımıza çıkan diğer bir ortak değerlendirme ise, belirteçlerin kaynağı ile ilgilidir. Bugün dilcilerin kabul ettikleri genel yargı, “Türkçede belirteçlerin addan ve sıfattan kesin olarak ayrılamaz” (Atabay ve diğerleri, 2003:83) olmasıdır. Öte yandan, bu durum sözdizimi söz konusu olduğunda pek de geçerli değildir. Tezimizde incelediğimiz belirteç tanımlı sözlükbirimlerin TS’de durağan biçimbirimler olarak yer alması, oldukça devingen olan ve ayrımları sözdizimsel ilişkilerle ortaya çıkan belirteç-fiil ilişkiselliğini ortaya koymada bilinçli bir tercihtir.

Diğer taraftan belirteçlerle ilgili olarak yapılan değerlendirmelerde bir sözcüğün belirteç olabilmesindeki gerek-şartların sıralandığına, ancak sözlükbilimsel nedenliliklerin üzerinde durulmadığına tanık oluruz.

Genel anlamda sözlükbilim (lexicology), “...dilnin sözvarlığını, yani sözcüklerini, türetmede görevli biçimbirimlerini, bileşik sözcük, deyim, atasözü, kalıplaşmış söz gibi ögelerini incelemeye yönelen, bu ögelerin [kullanım ve] kökenlerini saptamaya çalışan bir dilbilim dalıdır” (Aksan,2000,14). Sözlükbilim için ortaya konulan bu tanımlı sözlükbilimin dildeki söz varlığına bakış açısına göre genişletmek ya da daraltmak olasıdır. Ancak temelde dilin söz varlığıyla ilgilenen sözlükbilim, bugün söz varlığını çeşitli açılardan sınıflandırıp onları değerlendirerek sözlükselleştirebilmektedir. Örneğin, eşanlamlı sözcükler sözlüğü, karşıt anlamlı sözcükler sözlüğü, herhangi bir alanla ilgili terim sözlükleri, argo sözlüğü, atasözleri ve/ya deyimler atasözleri sözlüğü... sözlükbilimin dildeki sözcükleri sözlükselleştirmede indirgeyici bakış açısıyla ortaya çıkmış sözlükbilim alanlarıdır.

Tüm dillerde, bir dil biriminin *sözlükbirim* (lexeme) olarak değerlendirilmesinde ortak birtakım ölçütler söz konusudur. Bu açıdan Türkçe her ne kadar kendine özgü farklı görünüm sergilese de, türetim eklerinin *sözlükbirim* (lexeme), çekim eklerinin ise yalnızca *sözcük* (word) ürettiği görülür. Burada *sözlükbirim* (lexeme) kavramı farklı anlam yüklenmiş bir biçim olarak karşımıza çıkar. Örneğin, *okul*, *okulsuz*, *okullu* biçimleri birer sözlükbirim, *okulda*, *okula*, *okulu* biçimleri anlamsal olarak değil, yalnızca sözdizimsel işlev bakımından var olduğu için *sözcük* (word) olarak değer bulur.” (Büyükkantarcıoğlu, 2000:92). Ancak bu değerlendirmenin içerisine bazı belirteçleri sokamayız. Burada var olan durum, bir sözlükbirimin başka birtakım ilişkilerle tür değiştirmesidir. Belirteçlerin sözdizimi içerisinde bazı özel türetme biçimbirimleri ve ilgeçli yapılarla birlikte belirteç özelliği kazandıkları görülür. Ayrıca söz konusu bu özel biçimbirimler ve ilgeçli yapıların ulandığı biçimbirimler, sözdizimsel olarak belirteç işlevi üstlenmiş olsalar da, sözlükselleşmeye uğramadıkları, sözlükbirim olarak sözlüklerde yer almadıkları görülür. Bunun en tipik örneğini dilbilgisinde ‘ikilemeler’ olarak adlandırılan söz öbeklerinden birçoğunun dizgede belirteç olsalar bile

sözlüklerde sözlükbirim olarak yer almamaları oluşturur. Bu noktada, bir belirtecin sözlükbirim olarak sözlüklerde yer alma koşullarının ne olduğu üzerinde düşünmek gerekir. Bunun nedeni, her ne kadar ikilemeler olarak adlandırılan birlikteliklerin geçici sözcük grubu olmaları olsa da, ikilemelerin bir kısmının çeşitli anlam özellikleriyle belirteç tanımlı sözlükbirimler olarak sözlükselleştirilmeleri sıklığa dayalı derlem denetimli bir çalışmayı gerekli kılar.

Bir sözcüğün sözlüklerde yer alabilmesi için, sözlükselleşme özelliği taşıması gerekir. Sözcükleri hiçbir ayrıntılı ayrıştırmaya uğratmadan, basılı bir biçimde birbiri ardınca yalnızca sıralamak, bir sözlüğü hazırlamada yeterli değildir. Bir sözlük hazırlanırken ölçünleşmiş bir takım yöntemler kullanılır. Bu yöntemlerin başında ise, dilin karakteristik ve tipik kullanım ortamlarından derlenmiş, temsil niteliği olan yazılı ve sözlü derleme dayanma zorunluluğu gelir. Tam tersi durumda ‘sözlük’ olarak ortaya konulan yapıt ansiklopedik bir başvuru kaynağı olmaktan öteye geçme şansına sahip değildir. (Uzun, 2006:90). Bunun yanı sıra, sözlükselleşmede diğer bir ölçüt ‘anamlı oluş’un yanında sözcüğün sıklığıdır. Bir sözlükbirim sözlükselleşirken sözcüğün yukarıda sıralanan ölçütlerden yalnızca birini gerçekleştirmesi de yeterli değildir. Söz konusu ölçütler, sözcüğün bir sözlükbirim girdisi olarak sözlüğe girmesinde ayrı ayrı işler ve bir bütünlük oluşturur. Belirteçler, bir sözcük türü olarak ve taşıdıkları anlam bakımından durağan değil değişken sözcükbirimlerdir. Genel olarak belirteçlere bakıldığında, onların kaynak sözcük türü olarak anlamlı ve de dizimde yüklendikleri işlevler bakımından görevli sözcükler oldukları belirgin bir özelliktir. Geleneksel anlayışla, hem anlam ve görevi aynı anda üstlenen sözcüklerden olmaları, türetim özellikleri ve dizimsel nedenlerle tür değişimlerine açık yapılar olarak dilde var olmaları, onların sözlükselleşmelerinde ya da sözlükselleşememelerinde en önemli çekince olarak görülebilir. Benzer özellikleri dizimde yer alan diğer öğelerde de gözlemleyebiliriz. Ancak, bunun da ötesinde, belirteçler, bu her iki var oluşu fiiller üzerinden belirgin bir biçimde sergiler nitelikleriyle kullanım düzlemine çıkan yapıları oluştururlar.

Türkçede, TS’de, geleneksel dilbilgisi sınıflandırmasına göre sekiz sözcük türü arasında sayılan belirteçlerden sözlükbirimselleşmiş yaklaşık 2616 madde başı sözlükbirimle karşılaşırız.

Bir sözcük türü olarak kaynağını adlardan ve sıfatlardan alan belirteçler, bu anlamda asli değil ikincil unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, Grönbech (2000:30,31)’e göre belirteçler, tarihi süreç göz önüne alındığında, Türkçede, sürekli devingen bir yapıda şekillenen ikincil bir unsur olarak ilgeçlerle birlikte ayrı bir kategori oluşturur.

Dil araştırmacılarının ilk sözcük türü sınıflandırmalarının temelinde belirteçlerin kaynağı olarak sıfatlar gösterilir. Belirteçlerle ilgili olarak genel bir çerçeve çizerek olursak, sıfatların adları nitelemesi gibi belirteçlerin de fiilleri nitelediğini söyleyebiliriz. Bu noktada sıfatlarla belirteçler arasında işlevsel bir paralellik vardır. Birçok dilde bu durum benzer bir görünüm olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda, bir belirtecın fiil dışındaki yapıları tamlamasının ikincil bir işlev olarak ortaya çıktığı düşünülür (Lyons, 1983:292,293). Yine söylemek gerekir ki, belirteçler dilde sözdizim içerisinde değişik düzeylerde (tümcecik, söz öbeğı, sözcük) ortaya çıkarlar: *saat dokuz olur olmaz* tümcecigi, *bu sabah* söz öbeğı ve *dün* sözcüğü bu düzeylere örnek olarak verilebilir (Lyons, 1983:309).

Burada sözlükbilimin temel ölçütleri açısından sözcük türleri arasında geçiş/değişim özellikleri üzerinde durmak gerekir. Bir dil biriminin sözlükbirim olabilmesi, yani sözlükselleşmesi için, *türetim* (derivation) ve *çekim* (inflection) ilişkileri belirleyici rol oynamaktadır. Biçimbilimin alt çalışma alanlarından olan “...çekimsel biçimbilim (inflectional morphology), sözdizimsel kurallarla bağlantılı olarak sözcüğe eklenen eklerin *türetimsel biçimbilim* (derivational morphology) ise köke yeni anlam yükleyen eklerin özelliklerini inceler. Çekim eklerinin köke ya da tabana nasıl ve hangi sesbilimsel kurallara göre ekleneceğini belirleyen kurallar, sözdizim kurallarıdır.” (Büyükkantarcloğlu, 2000:90-91).

Bir sözlükbirimin, *türetim* (derivation) yoluyla ortaya çıkması sürecinde yeniden anlamlanması yanı sıra, sözcüğün tür olarak değişkenliği, yani bir sözcük türünden diğerine geçişi, o sözcüğün en az sözdizimsel işlevler taşıması kadar önemlidir. Genelde tüm dillerde özelde de Türkçede, bir sözlükbirimin sözlükte aynı madde başında birbiriyle değişebilirliğe sahip olması, onun sözdizimsel işlevlerini yerine getirirken üstlendiğı bir özelliktir. Sözcükbirimler arasında var olan bu değişebilirliğin özellikle de *sıfat* ve *belirteçler* ile *adlar* ile *sıfatlar* arasında gerçekleştiğı gözlemlenir. Bu sözcük türlerinin aralarında tür değiştirebilme özelliğı, diğer nedenler bir yana bırakılırsa, özellikle anlamlı birer dil birimi olmalarıyla doğrudan ilgilidir. Öte yandan *çekim* (inflection) yoluyla ortaya çıkan dil birimlerinin sözlükbirimler olarak sözlüklerde yer almamaları bu sürecin doğal bir sonucudur. Çekime uğramış dil birimleri, bu süreçte doğrudan sözdizimsel işlevleri yerine getiren bir özellikle var olur. Özetle söylemek gerekirse, bir dil biriminin sözlükbirim olarak değer kazanabilmesi, yalnızca sözdizimsel bir işlevi yerine getirmesiyle değil anlam ve/ya türünde de bir değişim olmasıyla gerçekleşir. Bu anlamda sözdizimsellik sözlükselleşmede yeter-şart değil gerek-şart bir özellik olarak karşımıza çıkar.

Sözcükler arası tür geçişimi açısından yalın sıfatlar ile belirteçlerin diğer dil birimleriyle ilişkisine baktığımızda, yalın bir sıfatın belirteç olabileceği; ancak yalın bir belirtecin sıfat olarak dizimde yer alamayacağı görülür. Bu anlamda, sözlükbilimsel açıdan sıfat-belirteç, belirteç-sıfat arasında tür geçişiminin tek yönlü olarak gerçekleştiği gözlemlenir (Bilgegil, 1984:216).

Sözcük türü değişimiyle sözlükselleşen belirteçlerin fiillerle doğrudan anlamsal bağlantı kurmaktan çok sözcenin tamamıyla ya da bir kısmıyla, sözcük ya da sözcük gruplarıyla, bağdaşık bir yapı sergilediği görülür. Doğrudan fiille bağdaşık olmayan bu belirteçler genellikle ilgeç ya da bağlaç kökenlidirler. Öte yandan, bağdaşık bir yapıyla sözcük grubu içerisinde yer almaları ve tek başlarına kullanılamamaları “ancak”, “ayriyeten”, “diye”, “diye diye”, “dolayı”, “elbette”, “kadar”, “gibi” vb. sözlükbirimler fiillerle değil kendileriyle söz düzlemine çıkan diğer yapılarla bağdaşık kılar. Örneğin “dolayı” belirteci, tamlayansız bir biçimde söz düzlemine çıkamamakta; “kadar” ve “gibi” benzeri belirteçler de yine söz öbeği oluşturarak ancak belirteç olabilmektedir. Burada hem açıklayıcı-bağlayıcı olma özelliği hem de kaynak sözcükbirimin türü söz konusu belirteçlerin doğrudan fiillerle bağdaşık yapı kurmalarını engellemektedir. Bu noktada belirtmeliyiz ki, birliktelik kullanımları ve eşdizimlilik açısından söz konusu özellikleri sergileyen belirteçlere bakıldığında, bu tip belirteçlerin *açıklayıcı-bağlayıcı belirteçler* olabilecek ayrı bir grup oluşturduğu görülür. Bunları, *bağdaşık belirteç* olarak nitelendirmek yerinde bir adlandırma olacaktır.

Belirteçlerle ilgili bakış açımızı yapısal değil sözlükbirimsel temelde yürüttüğümüz bu çalışmada konumuzla ilgili olmadığı için belirteçlerle ilgili yapısal özelliklere değinmemeyi yerinde buluyoruz.

2.2. Fiil ve Fiil Kavramı

Fiil,⁷ en eski dil çalışmalarından bugüne, dillerin söz varlığı içerisinde isimlerle birlikte önemli bir yere sahip olagelmıştır. Başlangıçta ana sözcük türünden biri olarak değerlendirilen fiiller, bugünkü genel kabullenişle sekiz sözcük türü arasında yer alır. Fiiller, her dilde olduğu gibi, Türkçede de birincil unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fiilleri konu edinen kaynaklar, sözlükler, dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlükleri, dilbilgisi kitaplarının sözcük türleri ve sözdizimi ile (cümle/tümce bilgisi) ilgili bölümleri ve

⁷ Dilbilgisi kaynaklarında “**fiil**” terimini, Banguoğlu, Bilgegil, Ergin, İlker, Korkmaz, Kükey, Topaloğlu; “**eylem**” terimini ise, Atabay ve arkadaşları, Bozkurt, Gencan, Koç, Hengirmen, Hatiboğlu ve Vardar kullanır.

doğrudan sözdizimi üzerine ortaya konulan kaynaklardır. Biz fiilleri belirteçleri irdelerken takip ettiğimiz bu sıralamayla inceleyeceğiz.

Fiillerle ilgili olarak tıpkı zarf/belirteç kullanımında olduğu gibi eylem/fiil ikili kullanımıyla karşılaşırız. TS’de “Olumlu veya olumsuz olarak çekimli durumda zaman kavramı taşıyan veya zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı veren sözcük, fiil⁸.” kavramlaştırması yapılan fiil için dilbilim ve dilbilgisi terimleri sözlüklerinde “Bir kılış, oluş veya durum anlatan sözcük türü” (Topaloğlu, 1989:71)., “Olumlu ya da olumsuz olarak, zaman kavramı taşıyan veya zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı veren sözcük” (Hatiboğlu, 1978:51)., “Geleneksel dilbilgisinde, öznenin yaptığı ya da konusu olduğu işi, oluşu, kılışı, vb. öznenin durumunu, varlığını ya da yüklemle özne arasındaki bağıntıyı kişi, sayı, zaman kavramlarını içererek belirten gösterge...” (Vardar, 1998:101)., “Zaman ve kişi kavramını taşıyan, bir fiil, devinme, iş, durum, yargı... belirten sözcük” (Koç, 1990:110)., “Bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen sözcük” (Korkmaz, 2003:92,93) gibi tanımlamalar yapılan fiil⁹ için ayrıca fiilin olumluluk ve olumsuzluğuna, dil dizgesindeki üstlendiği göreve, kılış ve/ya oluş bildiriyor olup olmamalarına, kabaca fiilin türüne ve çatı kategorisine değinilmiş, madde içi göndermelerle tüm bu kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.¹⁰

Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüklerinde fiillerle ilgili olarak üzerinde ortak bir yargıya varılan konu, fiillerin sözdizimi içerisinde yüklendikleri ana unsur olma özelliğidir. Bilindiği üzere fiiller sözdiziminde yüklem olarak adlandırılan ana unsur olma işlevini yürütür. Yüklem her ne kadar isim kökenli sözcüklerle sağlanabilirse de isim kökenli bir sözcükbirimin yüklem olabilmesi için ek-fiil’e (fiil) gereksinimi vardır. Öte yandan, bilinmektedir ki, yüklem, ağırlıklı olarak -bazı özel kullanımlar hariç- fiil kökenli sözcükbirimlerle dizgede yerini alır. Buna bağlı olarak, varlıkların yaptıkları işler, oluşlar, hareketler, kişi ve zaman fiilin dizimde yüklendiği görevle belirginleşir. Kaldı ki, yüklem

⁸ TS’de yapılan tanımda “fiil” yerine “eylem” kullanılmaktadır. Biz, metnimizde sözcüksel bağdaşıklığı bozmamak için ikili kullanımlarda kendi tercih ettiğimiz terimleri kullandık. Aynı tercihi zarf/belirteç, edat/ilgeç, sözcük/kelime’de de yaptık.

⁹ “Fiil” terimini üzerine genel bir değerlendirme için ayrıca bk. KARAHAN, Leyla (1999), “Fiil Terimi Üzerine”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı-II*, TDK yayınları:718, Ankara, s. 47-49. Ayrıca, sözdizimsel işlev olarak fiil ve birleşik fiil (fiillik) terimlerine farklı bir bakış açısı için bk. ÖZMEN, Mehmet (1999), “Eksik Olan Dil Bilgisi Terimlerimiz Üzerine”, *Doğu Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, 20-23 Mayıs 1999, Gazimagosa, s. 111-125.

¹⁰ Fiil çekimleri için ayrıca bk. ÖZÖNDER, Barutçu Sema (1999), “Türk Dilinde Fiil ve Fiil Çekimi Üzerine”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı-II*, TDK yayınları:718, Ankara, s. 56-64.

bulunmadığı söz dizileri yukarıda sıralanan özelliklerin -birtakım özel kullanımlar dışında- aktarılmasını ortadan kaldıracığından, yüklemsiz bir söz dizisinde sözdizimsel bir var oluştan söz edilemez. Diğer taraftan tek başına da olsa dizimde yüklem varlığı yeter-şart bir nitelik taşır. Diğer durumda ise bu bir gerek-şart olma özelliğindedir.

Deny (1941:333-557)'nin fiiller ile ilgili yaptığı farklı adlandırmaları bir kenara bırakırsak, bilinen fiil çekimlerini sınıflarken farklı bir tutum sergilediği görülür. Örneğin, *i-* yardımcı fiilinden başlayarak diğer tüm fiil çekimlerini açıklamış, onların ayrı ayrı kişi, zaman, vb. çekim özelliklerini vermiş, ardından birleşik fiiller ve türemiş fiilleri eserinde sırasıyla konu edinmiştir. Deny, birleşik fiilleri *karmaşık* ve *mürekkep fiiller* ayrımına tabi tutmuştur. Temelde ise, *fiil+yardımcı fiil* birleşimiyle *isim/isim unsuru+yardımcı fiil* birleşimini esas almıştır. Deny, yüklem tümcenin esas unsuru olduğunu da tümce bahsinde dile getirmiştir.

Kononov, (1956:255-275), fiili “hareketi veya hali adlandıran çatı, kip, zaman, kılınış tarzı, kişi ve sayı kategorilerine malik bir söz bölümü” olarak tanımlamış, fiillerin bu sayılan durumlar karşısında değişen veya değişmeyen özelliklerle çeşitli şekiller ortaya koyduğuna değinmiştir. Dilocilerin *fiil+fiil* birleşik fiil yapısı oluşturduğu yargısını dile getirdikleri *ver-*, *dur-*, *git-*, *gel-*, *başla-* *kal-*, *yaz-*, *bil-* fiillerini Kononov, *kipsel fiiller* olarak değerlendirmiş ve *-(y) a* ve *-(y) ip’li biten gerundium+çekilen fiil* ile *partisip+ol-/bulun-* yapıları bu fiilleri diğer kip ve kipleme özellikleri arasında sıralamıştır. Öte yandan, Kononov (1956:339), fiilleri *kök* (köksel fiil), *türemiş* (yapma fiiller) ve *birleşik fiiller* (analitik/mürekkep fiiller) ayrımı çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu anlamda Kononov (1956:339), birleşik fiillerden olan ve diğer dilocilerin *tasvir fiiller* ya da *fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller* olarak adlandırdığı fiil yapısını *kipsel fiiller* olarak değerlendirmiş, Öte yandan, *et- eyle-*, *kıl-*, *ol-* fiilleriyle oluşan yapıları ise, birleşik fiil olarak ele almıştır. Kononov, diğer dilocilerin *kalıplaşmış birleşik fiiller* ya da *deyim biçiminde öbekleşmiş fiiller* vb. adlandırmalarla ortaya koyduğu ve sözlükbirimsel özellik gösteren birleşik fiilleri de konu edinmiş, bunları yapı özelliklerine göre (örneğin, isim kısmı özne ile iyelik eki olan + fiil: *canı sıkıl-* vb.) ayrıca sınıflandırmıştır. Bu fiiller için Kononov’un sözlükbirimselleşmiş ve gramerleşmiş yapılar olduğu yargısını dile getirmesi sözcüksel eşdizimlilik ve birliktelik kullanımları açısından önemli bir saptama olarak değerlendirilebilir.

Ergin (1993:434-597), fiillerin hareketleri karşılayan sözcükler olduğunu söyledikten sonra, fiillerin dilde daima çekimli şekiller halinde bulunduklarına değinmiştir. Fiillerin çekimlenmiş biçimlerinin şekil, zaman ve şahsa bağlanmış bir hareketi karşıladıklarını belirten Ergin, sözcük grupları içerisinde değerlendirdiği *birleşik fiilleri*, *isimlerle birleşik fiil*

yapan yardımcı fiiller (et-, ol-, eyle-, bulun-, yap-) ve *fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller* (bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy-, ko-) olmak üzere iki grupta incelemiştir. Ergin, aynı değerlendirme çerçevesinde söz konusu birleşik fiillerin anlamlarıyla değil işlevleriyle dizimde var olduklarını vurgulamıştır. Anlamı taşıyan ise *isim+fiil* birlikteliğinde isim, *fiil+fiil* birlikteliğinde ise birinci fiildir. Bunun yanı sıra Ergin (1993:665-672), sözcük grupları başlığı altında değerlendirdiği ve sözdizimsel olarak diğer dillerin üzerinde farklı değerlendirmelerde bulunduğu birleşik fiil kullanımlarını da (yazı yaz-, yemek ye-, canı iste-, dili tutul-, vb) değerlendirmiştir. Ergin, eserinde fiil çekimlerine (kişi, zaman, vb.) de değinmiştir. Ancak bizim inceleme konumuzun dışında kaldığı için burada hem Ergin'in hem de diğer araştırmacıların konuyla ilgili değerlendirmelerine yer vermeyeceğimizi söylemeliyiz.

Banguoğlu (2000:408-494), Ergin gibi, gramer sınıflandırmasına göre fiili, ismin yanı sıra iki ana unsurdan biri olarak değerlendirir. Fiil için, “Bir kılış, bir durum veya oluşu, toplu bir deyimle *olup biteni* (procés) anlatan sözcüğe fiil adını veririz” (2000:408) tanımlamasını yapar. Öte yandan, fiillerle ilgili olarak *kılış*, *durum* ve *oluş* fiilleri ayrımını da ortaya koyan Banguoğlu, diğer dillerden az çok farklı bir sınıflandırma ortaya koymuştur. Fiilleri önce anlam özelliğine göre *geçişli* ve *geçişsiz fiiller* olarak ikiye ayırmış, çatı kavramına değinirken ise fiilleri *yalın*, *olumsuz*, *edilgen*, *dönüslü*, *karşılıklı*, *ettirgen görünüş* adlandırmalarıyla sınıflandırmıştır. Banguoğlu'nun fiillerin olumsuz çekimlerini çatı kategorisi içerisinde değerlendirmesi diğer dillerin çatı kavramına olan yaklaşımından farklıdır. Ayrıca *yatık fiil* olarak adlandırdığı *fiilimsileri* ayrı başlıklar altında değerlendiren Banguoğlu eserinde, kendi bakış açısına göre, fiil çekimlerine (zaman, tarz, kişi, sayı, ... olumsuzluk, kip vb. açılardan) yer vermiştir.

Öte yandan, sözdizimsel işlev olarak *fiil öbekleri* arasında *birleşik fiil* kavramına değinen Banguoğlu, ayrı bir bölümde ise *birleşik fiil tabanları* başlığı altında birleşik fiilleri ele almıştır. Birleşik fiillerden olan ve genellikle dilbilgisinde sözcük grupları başlığı altında değerlendirilen (bk. Ergin, 1993:665-672) bu kategoriyi Banguoğlu, *zarf öbeği* (ileri sür-, geri çek-, boş ver-, vb.), *çekim öbeği* (baş kaldır-, yolda kal-, şafak sök-, başı dön-, adı çık-, dirsek çevir-, söz aç-, yazı yaz-, ekin ek-, işi azıt-, kapağı at-, ele al-, baştan sav-, tadına bak-, sözünde dur-, alt et-, yok ol-, gürültü yap-, göç et-, sağır ol- yağma et- iyi ol-, yol al-, ara ver-, vb.), *bağlam öbeği* (sayıp dök-, yiyip iç-, bulup buluştur-, takıp takıştır-, batırdı çıkardı, dökündü saçındı, vb.) olarak üç grupta farklı çekim özelliklerini de vererek sınıflandırmış, bunlara ek olarak, fiillerle kurulu *ikilemeli isimleri* (alış veriş, bağıra çağıra, gelip geçici, doğma büyüme, yalvarıp yakarmak, vb.) de aynı başlık altında değerlendirmiştir.

Banguoğlu, *karmaşık fiil* adlandırmasını kullandığı fiilimsilerle kurulu yapılar için, yine kendince bir sınıflandırma yapmıştır. Banguoğlu, oluşturduğu bu kategoriyi *öncelik fiilleri* (anlamış ol-), *başlama fiilleri* (gider ol-), *niyet fiilleri* (verecek ol-) ve *çekimsiz fiil şekilleri* (“Liseyi bitirmiş olmak ilk büyük başarıdır.”, “Bursa’ya yerleşmiş olduğunuzu işittim.”, “İlk alıcı olana vereceğim.”, “Bugün dönmüş olacağını söylediler.”, “Dairemizden ayrılmış olup Adana’ya gittiğini....”, “Söz vermiş olduğu halde yapmadı.”, “Uğramaz olunca merak ettik.”, “Bildirmiş olduğunuz gibi çıktı.”, “Dün gelmiş olan.”, vb.) gibi fiilimsilerin yardımcı fiillere ulanmasıyla oluşmuş ve sözdizimsel ilişkilerde ortaya çıkan, dört ana birleşik fiil sınıflandırmasına tabi tutmuştur. Diğer taraftan Banguoğlu, *yeterlik* (-ebil-), *ivedilik* (ver-), *sürek* (dur-, kal-, gör-), *yaklaşma fiilleri*’ni (yaz-) *tasvir fiilleri* ve *yarı tasvir fiiller* (yapıp dur-, sürüp git-, atıp tut-, vb.) olarak değerlendirmiştir.

Özetle, fiil konusuna dilsel yapının ortaya çıkardığı işlevler bakımından görüşlerini ifade eden Banguoğlu’nun konuya bakış açısı diğer dilcilerinkine göre karmaşık görünmekle birlikte ayrıntılıdır..

Gencan (2000:300-441) ise, fiiller için bilinen açıklamalara ek olarak, onların bildirdikleri ve başka dilcilerin *kılış*, *durum* ve *oluş* olarak adlandırdıkları fiil kategorilerinin tamamına *edim* diyerek genelleyici bir tavır takınır. Öte yandan Gencan, birleşik fiiller için ayrı bir başlık altında üç tür belirlemiştir. Bunlardan birincisi *kurallı birleşik fiiller*’dir. Bunu da iki ana başlık altında incelemiştir. Gencan’ın, *özel birleşik fiiller* (yeterlik fiili, tezlik fiili, sürerlik fiili, istekleme fiili, yaklaşma fiili.) olarak değerlendirdiği bu birleşik fiil kategorisi, genelde araştırmacıların üzerinde birleştiği bir ayrımdır. Öte yandan Gencan, *istekleme fiili* (...-eceği gel-...) dediği başka bir fiil birleşimini ortaya koymuştur.

Gencan, öncelikle *özel birleşik fiiller* başlığı altında *yardımcı fiillerle yapılmış birleşik fiiller*’i *et-* (tavsiye et-, vb.), *ol-* (mahvol-, memnun ol-, söyleyecek ol-, vb.) [hem fiilimsilerle hem de yalın *ol-* fiiliyle kurulan yapılar.], *eyle-* (güzel eyle-, vb.), *kıl-* (nazar kıl-, vb.) fiilleriyle kurulanlar olarak ayrı ayrı açıklamış ve bunlara *bul-* (can bul-, vb.) ve *buyur-* (müsaade buyur-, vb.) fiillerini de eklemiştir.

Gencan, ikinci olarak *anlamca kaynaşmış birleşik fiiller*’i (alıkoy-, elver-, öngör-, varsay-, vazgeç-, vb.) ve üçüncü olarak ise, *deyim biçiminde öbekleşmiş fiiller*’i (*fiil öbekleri*) (gönül ver-, diş bile-, ön ayak ol-, tadını çıkar-, dile düş-, hoş gör-, can çekiş-, vb.) *birleşik fiil* grupları arasında ele almıştır. Ayrıca Gencan, *özel birleşik fiiller* arasında *olup bitme fiili* (...inandım gitti, sıfırı tükettim gitti, vb.), *-meye görsün fiili* (aklına esmeye görsün..., vb.), *beklenmezlik fiili* (...-eceği tut-, vb.) ayrımlarını da belirtmiştir. Öte yandan, Gencan’ın ortaya koyduğu çatı kategorisi de diğer dilcilerden farklı değildir. Yine Gencan, fiillerle ilgili tüm bu

değerlendirmelerin yanı sıra, elbette, fiillerle ilgili diğer çekim özelliklerini de (kişi, zaman, kip, sayı, olumsuzluk, vb.) eserinde inceleme konusu yapmıştır.

Ediskun (1996:170-246), fiillerle ilgili genel ve bilinen değerlendirmenin ardından, fiillerin kip, kişi, zaman, ek fiil, çatı ve yapısı, vb. üzerinde durmuştur. Çatı ile ilgili olarak Ediskun'un ayrımı diğer dilcilerinkiyle benzerdir. Yapıları bakımından fiiller ile ilgili olarak ise, diğer dilcilerin *kök*, *türemiş* ve *birleşik* ayrımını benimseyen Ediskun, birleşik fiil ile ilgili değerlendirmesinde diğer araştırmacılardan ayrılır. Ediskun, birleşik fiilleri dört gruba ayırır: Bunlardan birincisi *iki ya da daha çok fiilden oluşan birleşik fiiller*'dir. Bu fiilleri *yeterlik*, *tezlik*, *sürerlik*, *yaklaşma*, *beklenmezlik*, *gereksinme*, *yapmacık fiiller* olarak sınıflandırır. Bunlardan *yeterlik*, *tezlik*, *sürerlik* ve *yaklaşma fiilleri* ile ilgili yargısı diğer dilcilerle benzer bir değerlendirmedir. Ancak birleşik fiil yapıları olarak *beklenmezlik fiilleri* (...-ceği tut-) ve *gereksinme fiilleri* (-eceği/-esi gel-) ile *yapmacık fiilleri* (...-mişlikten/...-mişten/...-mezlikten gel-, ...-mişliğe vur-, ... -miş görün-, vb.) olarak yaptığı ayrım diğer dilcilerden farklıdır. İkinci grupta ise *başlama*, *bitirme* ve *davranma fiilleri* vardır ki, bu grup fiiller diğer araştırmacılarda çok da görülmeyen bir sınıflandırmadır. Ediskun'a göre bu tip fiiller bir fiilimsi ile *ol-* yardımcı fiilinden oluşan birleşik yapılarıdır. Bunları, *başlama fiilleri* (görür ol-, vb.), *bitirme fiilleri* (varmış ol-, vb.) ve *davranma fiilleri* (gelecek ol-, vb.) olmak üzere de üçe ayrılır. Ediskun, üçüncü bir birleşik fiil kategorisi olarak bilinen *yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller*'i (ol-, et-, eyle-, kıl-, vb.) değerlendirme konusu yaparken bunlara *bul-* ve *bulun-* fiillerini de ekler. Dördüncü olarak Ediskun, birleşik fiil kategorisine *anlamca kaynaşmış birleşik fiilleri* (göz at-, kafa tut-, boy ölçüş-, vb.) de ekler ve değerlendirmesinin devamında fiilimsilere değinir.

Bilgegil (1984:260-292), fiillerle ilgili genel bir değerlendirmenin ardından fiillerin kişi, kip, zaman, anlam özellikleri üzerinde durmuş, ardından çatı kavramına değinmiş, fiilleri çatıları bakımından hemen hemen tüm dilcilerin ortak değerlendirme biçimiyle, önce öznelerine göre, *etken*, *edilgen*, *dönüslü çatılı fiiller*; sonra da nesnelere göre, *geçişli*, *geçişsiz*, *oldurgan* ve *ettirgen çatılı fiiller* başlıkları altında değerlendirmiştir. Çatı kategorisi açısından diğer dilcilerle arasında pek bir fark görünmeyen Bilgegil, fiillerin yapı özellikleri konusunda yaptığı ayrımlamayla az da olsa diğerlerinde ayrılır. Bilgegil, *basit* ve *türemiş fiil* kavramlarını diğer dilciler gibi yorumlamış, *birleşik fiilleri* ise *yardımcı fiiller* ve *onlarla teşkil olunan birleşik fiiller* (temenni et-, muhtaç ol-, niyaz eyle-, vb.), *iki fiilin birleşmesiyle teşkil olunan birleşik fiiller* (yeterlik, tezlik, sürerlik, yaklaşma.), *kaynaşma yoluyla teşkil edilen birleşik fiiller* (yorgun düş-, deliye dön-, rast gel-, vazgeç-, vb.) olmak üzere üç ana

başlık altında incelemiştir. Fiillerle ilgili yaptığı değerlendirmede Bilgegil'in de genel olarak fiillerle ilgili diğer dildilerin çizdiği çerçevenin dışına çıkmadığı görülür.

Bozkurt (2000:19-24), fiilin bilinen değerlendirmeleri üzerinde durmuş, fiillerle ilgili çekim ve çatı kavramlarını da değerlendirmiştir (2000:153-161). Ayrıca *betimlemeli fiil* başlığı altında bilinen *yeterlik*, *tezlik*, *süzerlik* ve *yakınlık fiillerini* sıralamıştır (2000:258-263). Yine Bozkurt, oldukça kısa bir biçimde, *birleşik sözcük* bahsinde, *yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller'e* (emret-, zannet-, vb.), *betimlemeli fiiller'e* (bakakal-, alıver-, düşeyaz-, vb.) ve *kalıplaşmış söz birlikleri'ne* (söz at-, kötülük et-, ant iç-, vb.) değinmiştir. Bozkurt eserinde konuları genelde kendince bir değerlendirme yöntemiyle ele almıştır.

Koç (1990:231-342) fiilleri biçim bakımından bilenen sınıflandırmaya bağlı kalarak değerlendirmiş, aynı tutumu birleşik fiiller için de ortaya koymuştur. Koç'un fiil çekimleri için ortaya koyduğu değerlendirmeleri de diğer dildilerinkinden ayrı düşünemeyiz.

Korkmaz (2003:525-1043), fiille ilgili bilinen kavramlaştırmanın ardından yine bilenen yapı özelliklerini sıralamış onları *basit*, *türemiş* ve *birleşik fiiller* olarak üç başlık altında ayrıntılı olarak incelemiştir. Öte yandan Korkmaz, fiilleri içerikleri bakımından oluş bildiren, bir kılış ve kılınış bildiren, durum ve tasvir bildiren fiiller olarak diğer dildilerden biraz farklı bir bakış açısıyla değerlendirmiş, anlamlarına göre fiilleri ise, tek başlarına anlamları olan ve adına *esas fiiller* dediği bir grupta; tek başlarına anlamları olmayan ancak yanlarındaki isim unsuruyla birlikte bir işlev kazanan *yardımcı fiiller* olarak ikiye ayırmıştır. Korkmaz eserinde aşağıda etraflıca belirteç-fiil ilişkiseliliği boyutundan değerlendireceğimiz ve başka dilbilgisi yazarlarının eserlerinde sınırlı olarak konu edinilen fiillerin *kılınış* ve *görünüş* özelliklerine de etraflıca değinmiştir.

Öte yandan, Korkmaz (2003:150-157), birleşik sözcükler arasında diğer tüm sözcükleri değerlendirdiği gibi, birleşik fiilleri "...bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinde yahut da ad soylu bir veya birden çok sözcük ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir" (2003:150) olarak tanımlamıştır. Korkmaz, birleşik fiilleri dört alt başlık altında değerlendirir. Birinci grupta bir ad ve/veya ya sıfat ile *et-*, *ol-*, *bul-*, *bulun-*, *buyur-*, *eyle-*, *kıl-*, *yap-* yardımcı fiillerinin birleşmesiyle oluşan fiiller (hasta *ol-*, *göz et-*, *ah eyle-*, *tatil yap-*, *namaz kıl-*, *boş bulun-*, vb.) yer alırken, ikinci grupta *karmaşık fiil* olarak da adlandırılan sıfat fiillerle yardımcı fiillerin oluşturdukları birleşik fiiller yer alır. Bunlar: *öncelik fiilleri* (-mış *ol-* : anlamış *ol-*, vb.), *alışkanlık fiilleri* (-*Ir ol-*, -*mAz ol-* : bilir *ol-*, okumaz *ol-*, vb.), *niyet fiilleri* (-*AcAk ol-*, -*IcI ol-*, -*AsI ol-*, -*ImsAr ol-* : alacak *ol-*, gidici *ol-*, alası *ol-*, alımsar *ol-*, vb.) olarak adlandırılmıştır. Diğer taraftan Korkmaz, üçüncü bir birleşik fiil yapısı olarak iki fiilin birleşmesinden oluşan *tasvir fiilleri*'ni değerlendirmiştir. Korkmaz,

bilinen dört birleşik yapının (yeterlik [-ebil-], teklik [ver-], sürerlik [dur-, gel-, kal-, gör, koy, ko-], yaklaşma [yaz].)¹¹ yanı sıra *uzaklaşma fiilleri* olarak adlandırılan ve (olagit-, akıp git-, geçip git-, gibi.) *git-* fiiliyle kurulan birleşik yapıları da bu grupta değerlendirmiştir.

Korkmaz, *ikili birleşik fiiller* diye adlandırdığı diğer bir grupta ise, zarf-fiil yapısına yardımcı fiillerin ulanmasıyla oluşturulan birleşik fiilleri (alıp ver-, dolup taş-, düküp saç-, kasıp kavur, vb.) sıralamıştır.

Ad ya da ad soylu bir veya birden çok sözcüğün, belirli bir şekil bilgisi kalıpları içinde, bir esas fiille birleşerek anlam kayması ve kalıplaşmasına uğramasından oluşan *anlamca kalıplaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiiller*'i incelesine konu edinen Korkmaz (2003:150-157), konuyla ilgili sınıflandırması şekil yapıları bakımından fiilden önce ad ögelerin sayılarına göre: tek ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller: *özne+fiil bağlantısı ile birleşenler* (dili dolan-, karnı acık-, uykusu gel-, vb.); *nesne+fiil bağlantısı ile birleşenler* (akıl al-, kucak aç-, bel bağla-, vb.), *zaf+fiil bağlantısı ile birleşenler* (aç kal-, ağır bas-, apışıp kal-, vb.), *fiil+özne+fiil bağlantısı ile birleşenler* (ye kürküm ye, gel keyfim gel, vb.); iki ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller: *özne+nesne+fiil bağlantısı ile birleşenler* (ağzı lâf yap-, eli silah tut-, vb.), *özne+yer tamlayıcısı+fiil bağlantısı ile birleşenler* (ayağı yerden kesil-, işi baştan aş-, vb.) *özne+zarf+fiil kuruluşundan olanlar* (ayağı buz kes-, benzi uçup git-, vb.), *nesne+özne+fiil kuruluşundan olanlar* (ağzını bıçak açma-, yüreğini korku sar-, vb.), *nesne+yer tamlayıcısı+fiil kuruluşundan olanlar* (aklını başına topla-, altını üstüne getir-, vb.), *nesne+zarf+fiil kuruluşundan olanlar* (ağzını bir karış aç bırak-, ağzını hayra aç-, vb.), *yer tamlayıcısı+özne+fiil kuruluşuna olanlar* (çanına ot tıka-, gözünde uyku ak-, vb.) *yer tamlayıcısı+nesne+fiil kuruluşunda olanlar* (başına dert aç-, burnundan kıl aldırma-, vb.) *yer tamlayıcısı+yer tamlayıcısı+fiil kuruluşunda olanlar* (renkten renge gir-, vb.), *yer tamlayıcısı+zarf+fiil kuruluşunda olanlar* (akıldan silip git-, etrafında dört dön-, vb.), *zarf+nesne+fiil kuruluşunda olanlar* (ağzı ile kuş tut-, boş yere emek harca-, vb.) *zarf+yer tamlayıcısı+fiil kuruluşunda olanlar* (öpüp başına koy-, yer yarılıp içine gir-, vb.) *zarf+zarf+fiil kuruluşunda olanlar* (ince eleyip sık doku-, kendi başına ayakta dur-, vb.) *fiil+nesne+fiil+nesne kuruluşunda olanlar* (al takke ver külâh, vb.); ve üç ögeli kalıplaşmış birleşik fiiller: (anasından emdiği süt fitil fitil burnundan gel-, saçına sakalına ak düş-, vb.) şeklinde üç ana kategoride ayrıntılı olarak incelemiştir.

¹¹ Konuyla ilgili geniş ve tarihsel bir bakış açısı için bk. KORKMAZ, Zeynep (1959), "Türkiye Türkçesinde 'İktidar' ve 'İmkân' Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri", *TDAY-Belleten*, 1959 (Ankara, 1960), s. 107-124.

Korkmaz, yukarıda özetle belirttiğimiz birleşik fiillerle ilgili yargılarını eserinin ilerleyen bölümlerinde ayrı ayrı yeniden ele almıştır (bk. Korkmaz, 2003:791-861). Burada farklı olarak Korkmaz, *belirleyici birleşik fiiller* başlığı altında Banguoğlu'nca *yarı tasvir fiilleri* olarak da adlandırılan *dolaşmaya başla-*, *yemeğe çalış-*, vb. gibi örneklerde yer alan *başla-* ve *çalış-* fiilleriyle kurulu yapılara da değinmiştir.¹²

Korkmaz, çalışmasında diğer dilcilerin fiiller için değindikleri çatı kavramına da değinmiştir. Çatı kavramıyla ilgili değerlendirmesi, konuyu biraz daha etraflı ele almasının dışında diğer araştırmacılarınkinden farksızdır. Korkmaz, elbette, çalışmasında fiillerle ilgili diğer çekim özelliklerine (kişi, zaman, kip, soru, vb.) de değinmiştir. Ancak bizim çalışmamızda kullanmayacağımız fiil biçimleri oldukları için bunlara burada yer vermeyeceğiz. Öte yandan, Korkmaz'ın konuyla ilgili değerlendirmelerinin diğer dilcilere göre daha bütünsel ve ayrıntılı olduğunu burada söylemeliyiz.

Atabay ve arkadaşları (2003:175-234), fiil konusunda *kılış*, *durum*, *oluş fiilleri* ayrımını ortaya koyduktan sonra sistematik olarak fiillerle ilgili, kılınış ve görünüş, biçim özellikleri, ekfiil, çatı, kişi, sayı ve cins, kip ve zaman, soru, yardımcı fiiller ve fiilimsiler ile ilgili açıklamalara yer vermişlerdir. Atabay ve arkadaşları, fiilleri biçim özellikleri bakımından üç ana gruba ayırmıştır. Bunlar: *kök durumunda fiiller*¹³, *türemiş fiiller* ve *birleşik fiillerdir*. Kök durumunda fiillerin ek almamış yalın biçimler olduğunun belirtildiği çalışmada, türemiş fiiller için, isimden ve fiil köklerine ulanan türetme biçimbirimleriyle kullanıma çıkışları üzerinde durmuştur. Birleşik fiiller içinse, bir *-i* ve *-e* ulaçlarıyla *vermek*, *bilmek*, *durmak*, *kalmak*, *yazmak* fiillerinin birleşmesiyle oluşan birleşik yapılar ile ad ya da ad soylu bir sözcüğe bir fiilin ulanmasıyla ortaya çıkan ve kimi kez de deyimleşen (yüz bul-, göz et-, başa çık-, vb.) kullanımlara değinmişlerdir. Öte yandan, yardımcı fiilleri ayrı bir başlık altında değerlendiren Atabay ve arkadaşları, bunları, kimi ad soylu sözcüklerin ya da fiilimsilerin fiil gibi görev yapmalarını sağlayan dolayısıyla da bir tür birleşik fiil oluşturan yapılar olarak değerlendirmişlerdir. Yardımcı fiillerin *ol-*, *et-*, *eyle-*, *kıl-* olarak sıralandığı çalışmada, bunların yanı sıra, *bil-*, *ver-*, *kal-*, *dur-* gibi fiilleri de birleşik fiil yardımcı fiiller arasında sayıldığı görülür. Atabay ve arkadaşlarının bu çalışması bir çeşit derleme olma özelliği bakımından önemlidir.

¹² Korkmaz (2003:834,835), çalışmasının ilgili yerinde, konuya A. von Gabain'in değindiğini ve bunlara *modal yardımcı fiiller* adını verdiğini, Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde benzer örneklerin dilde var olduğunu aktarır.

¹³ *Kök durumunda fiiller* için dilbilgisi kitaplarında “*basit fiiller*, *yalın fiiller* ve *yalınç fiiller*” terimleri kullanılmış ve aynı kavram karşılanmaya çalışılmıştır.

Türkçede fiiller üzerine az sayıda monografik çalışmalardan birini yapan Kükey (1972) ise, fiilleri yapı bakımından, çatı bakımından ve çekim bakımından (kip, kişi, zaman, vb.) değerlendirmiştir. Kükey, yapı bakımından fiilleri *basit fiiller*, *türemiş fiiller* ve *birleşik fiiller* olarak bilenen sınıflandırma içerisinde ele alır. Basit fiiller bir yana bırakılırsa, türemiş fiillerin *isimlerden* (yer-leş-, kan-a-, göz-et-, vb.), *sıfatlardan* (temiz-le-, pembe-leş-, kalın-la-, vb.), *zamirlerden* (ben-imse- gibi.), *fiillerden* (kov-ala-, anla-t, uza-n-, vb.) ve de *onomatopelerden* (gür-le-, fış-kır-, vb.) yapıldığını belirtir.

Kükey, birleşik fiillerle ilgili olarak ilk önce *fiilin fiille oluşturduğu bileşik fiiller*'den söz eder. Bunları bilinen sınıflandırmaya göre *yeterlik fiili*, *tezlik fiili*, *sürerlik fiili* ve *yaklaşma fiili* olarak ele alır. Öte yandan, ikinci bir grup olarak *fiilimsi (fiil türevi)'nin fiille oluşturduğu bileşik fiiller*'i *başlama fiilleri* (açar ol-, saçar ol-, gezer ol-, gülmez ol-, vb.), *bitirme fiilleri* (öğrenmiş ol-, girmiş ol-, vb.), *davranma fiili* (gidecek ol-, bakacak ol-, bağırarak ol-, vb.) başlığı altında incelemiştir. Bunlara ek olarak, ayrı bir başlık altında dilbilgisinde bir terim adı olmayan, ancak, dilde örnekleri görülen *-() yor ol- yapılı birleşik fiiller* ve *-meli ol- yapılı birleşik fiiller*'i sıralamıştır. Kükey, birleşik fiil konusunda üçüncü bir tür olarak *fiilimsinin fiille oluşturduğu bileşik fiiller* başlığı altında *beklenmezlik fiili* (-acağı tut-), *istekleme fiili* (-eceği gel-, -esi gel-, -ası gel-) ve *yapmacık fiili* (-miş dur-, -miş görün-, -mişliğe vur-, -mişten gel-, -mişlikten gel-) sınıflandırmasını yapmıştır.

Dördüncü olarak ise Kükey, *isim soylu sözcüklerin yardımcı fiillerle oluşturdukları bileşik fiiller* başlığı altında birleşik fiilleri değerlendirmiş *et-*, *eyle-*, *ol-*, *kıl-*, *bul-*, *bulun-*, *buyur-* fiillerini yardımcı fiiller olarak sıralamıştır. Bu fiillerin isim, sıfat, zamir ve ünlemlere ulanarak bunlardan birleşik fiil oluşturduklarına değinen araştırmacı, her bir yardımcı fiilin kullanımını ayrı başlıklar altında örneklemiştir. Öte yandan Kükey, *isimlerin fiillerle oluşturduğu birleşik fiiller* ya da *anlamca kaynaşmış bileşik fiiller* başlığı altında sözlük anlamını koruyan bir isim ve sözlük anlamından kaymış bir fiilden oluşan *yarı kaynaşmış birleşik fiiller* (çile doldur-, göz at-, af at-, kalp kır-, hasta düş-, vb.) ile sözlük anlamını kaybetmiş isim ve fiilin oluşturduğu *tam kaynaşmış bileşik fiiller*'i (kafa tut-, boy ölçüş-, baklayı ağzından çıkar-, vb.) de birleşik fiiller başlığı altında sıralamıştır.

Kükey, bu ayrımları ortaya koyarken birleşik fiillerin yazım özelliklerine de diğer dilciler gibi ayrıca değinmiş, çatı bakımından ise, diğer dilcilerle benzer bir sınıflandırmaya bağlı kalmış, fiillerle ilgili diğer çekim özelliklerini de değerlendirme konusu yapmıştır.

Hacıeminoğlu (1991) bilinen fiil kategorileri çerçevesinde Tarihi Türk Lehçeleri'nde kullanılan fiilleri değerlendirmiştir. Araştırmacının ağırlıklı olarak fiil türetmeleri ve çekimleri ile çatı kavramını artsüremli olarak değerlendirdiği görülür. Hacıeminoğlu'nun

değerlendirmelerini tarihsel bir bakış açısı taşıdığı için burada ele almayacağız. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, çatı kategorisi diğer dillerin ortaya koyduğundan farklı değildir. Ayrıca, Hacıeminoğlu'nun birleşik fiil kavramına değinmediği de görülür.

Fiillerle ilgili ortaya konulan diğer bir monografik eser ise, İlker'in (1997) "Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil" adlı yapıtıdır. Bu eserde İlker, eserinde Batı Grubu Türk Yazı Dilleri'nde yer alan fiilleri *yapı*, *çatı* ve *çekim özellikleri* bakımından karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ortaya koymuştur. Bunu yaparken *basit fiiller* ve *türemiş fiiller* temellinde bir değerlendirme yapmış, *birleşik fiiller* konusuna, çalışmasının içeriği gereği, yer vermemiştir.

Yine fiillerle ilgili olarak ortaya konulan diğer bir monografik çalışma Sev (2001)'in, birleşik fiillerle ilgili çalışmasıdır. "Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı" adlı çalışmada Sev, *et-* yardımcı fiillinin birleşik oluşturduğu yapılar yanında bunların tamlayıcılarla kullanılışı üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Bu çalışma birleşik fiiller konusunda yapılan diğer bir monografik çalışma olarak sayılabilir.

Diğer bir monografik çalışma, yine Sev (2004)'in "Türkiye Türkçesinde /-mA-/ Olumsuzluk Ekiyle Kalıplaşmış Birleşik Fiiller" adlı çalışmasıdır. Sev, çalışmasında ayrıntılı olarak kalıplaşmış yapılardan olumsuzluk ekiyle birlikte kullanılanları sınıflandırmış ve incelemiştir. Bu çalışma olumluluk ve olumsuzluğun birleşik fiillerle kalıplaşmış biçimlerini sergilemesi ve çalışmamızın konusu olan belirteç-fiil ilişkiselliğinde durağan biçimlerin tespitinde farklı bir bakış açısı ortaya koyması bakımından önemlidir.

Yine, fiillerle ilgili bir diğer monografik çalışma olarak Kahraman (1996)'ın "Çağdaş Türkiye Türkçesinde Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları", biçimbirimlerle fiillerin bağdaşıklığını ortaya koyması açısından önemlidir.

Öte yandan, bir fiil kategorisi olarak çatı kavramıyla ilgili ayrıntılı ve diğer bakış açılarından farklı bir yaklaşım için Demircan (2003)'in, "Türk Dilinde Çatı" adlı incelemesi konunun derinliğine inmek açısından önemli bir eserdir. Demircan'ın bu çalışmasının bizim çalışmamızla aynı doğrultudaki büyük benzerliği, çalışmasını dilin doğal ortamını yansıtan ve kullanıma dayalı örneklem evreniyle sınımlanmış olmasıdır.¹⁴

¹⁴ Çatı kavramıyla ilgili geleneksel bakış açılarının geniş bir değerlendirmesi için bk. YÜCEL, Bilâl (1999), "Türkiye Türkçesinde fiil çatıları", *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı-II*, TDK yayınları:718, Ankara, s. 156-202. ve ayrıca KORKMAZ, Zeynep (1999), "Türkiye Türkçesinde fiil Çatısı Üzerine Görüşler", *TDAY-Belleten*, 1996. s. 159,165.

Yukarıda dilbilgisi kaynaklarında konuyla ilgili sınıflandırma ve değerlendirmeleri aktardık.¹⁵ Burada konuyu doğrudan sözdizim ile ilgili kaynaklar açısından değerlendireceğiz.

Sözdizimi, tümceleri, yapıları ve nasıl oluştuklarını çözümlemeye çalışan bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkar. “Bir yargıyı bildirmek üzere bir araya gelmiş sözcükler arasında biden çok ilgi söz konusudur. Sözcükler arasındaki görevsel sesbilimsel (*phonological*) ilgi yanında, biçimbilimsel (*morphological*) ilgi de önemlidir. Gerçekte, sözdiziminin temel sorunu da bu ilgileri açıklığa kavuşturmadır. Bu nedenle sözdizimi dili incelemeye tümceden başlar.” (Atabay ve arkadaşları, 1981:17).

Dilbilgisinde tümce/cümle, “Bir hüküm, bir düşünce, bir duygu vb. ifade etmek üzere çekimli bir fiile veya sonuna cevher fiili getirilen bir isimle kullanılan sözcükler dizisi” (Topaloğlu, 1989:48).¹⁶ Günümüzde, tümce ile ilgili olarak, onun her ne kadar günümüz bütüncül bakış açılarının zorlayıcı etkisiyle metin içi ilişkilerden yalıtılmış biçimiyle daha az anlamlı olduğu görüşü yaygınsa da, tümcenin bir birim olarak yabana atılmayacak bir değeriye sahip olduğu genel olarak paylaşılan bir kanıdır (Üstünoğlu, 2002:150,151).

Bilindiği üzere yüklem adlardan, sıfatlardan, adılardan, belirteçlerden, ilgeçlerden, ünlemlerden, ortaçlardan; ad soylu tamlamalardan, birleşik yapılardan ve ikilemeli biçimlerden oluşabilmektedir (Hatiboğlu, 1982:101-109).¹⁷ Yüklem olabilme durumuna göre fiiller,¹⁸ yukarıda geniş bir biçimde özetlenen tüm çekimlerde yüklem olarak kullanılabilirler. Fiiller yüklem olduklarında¹⁹ bu var oluşa, onların basit, türemiş, birleşik biçimleri ile çatı özellikleri, kip, zaman, olumluluk-olumsuzluk ve soru biçimleri girer.²⁰ Bu noktada, yalın,

¹⁵ Ayrıca Türkçede fiillerin çekimlenişleriyle ilgili genel bir değerlendirme için bk. ÖZDEMİR, Emin (1967), “Türkçede Fiillerin Çekimlenişine Toplu Bir Bakış”, *TDAY-Belleten*, Ankara, s. 177-203

¹⁶ Dilbilgisinde tümce/cümle ile ilgili tanımlamalar ve yaklaşımlar için bk. Dizdaroğlu (1976:7-12); Ediskun, (1992:323); Ergin (1993:376); Koç (1996:515); Karahan (1999:44); Banguoğlu (2000:522); Bozkurt, (2000:269); K. Grönbech (2000:108); Gencan (2001:100).

¹⁷ Dizdaroğlu (1976), yüklem olabilecek dil birliklerini sınırlarını daha da genişleterek ayrıntılandırmıştır. Ona göre, *sesler, heceler, takılar, ekler, adlar, sıfatlar, ad ve sıfat tamlamaları, adılar, belirteçler, ilgeçler, ünlemler, yansımlar, ikileme ve ikizlemeler, fiiller, fiilimsiler, sözcük öbekleri, deyimler, atasözleri* gerektirdiğinde yüklem olabilen unsurlardır.

¹⁸ Yüklem durumunda fiil üzerine derleyici bir çalışma için bk. Delice, H. İbrahim (2002), “Yüklem Olarak Türkçede Fiil”, *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2002 Cilt: 26 No:2 185-212

¹⁹ Yüklem durumunda fiil için bk. sözdizimi çalışmaları: Karahan (1999:68), Şimşek (1987:165-178), Atabay ve arkadaşları (1981:68-75), Dizdaroğlu (1976:170-1869), Kükey (1975:72).

²⁰Yüklem ile ilgili bk. sözdizimi çalışmaları: Karahan (1999:46-49), Şimşek (1987:46-75), Atabay ve arkadaşları (1981:20-30), Dizdaroğlu (1976:15-38), Kükey (1975:49-71).

türemiş ve birleşik fiillerin, söz dizimsel yapılarda herhangi bir öge olabildiklerini ve yapıca farklı bu fiillerin çekimlenişinde birirlerinden farklı olmadıklarını söylemeliyiz.

Bilinen sınıflandırmalara göre, ad soylu sözcüklerin ekfiille çekimlenmesiyle yüklem oluşturdukları yapılar ve yüklem olabilen diğer sözcük türlerini bir kenara bırakırsak, yüklem, geleneksel dilbilgisinin alt dallarından biri olan sözdiziminin cümle/tümce olarak değerlendirdiği dil dizgesinin ‘en önemli unsuru’dur. Bu durum tüm dilcilerce üzerinde önemle durulan bir noktadır.

Sözdizimsel olarak çalışmamızda cümle/tümce temelli yaklaşımı bilinen özellikleriyle belirteçlerle ilişkilendireceğimiz için burada ayrıntılara girmeyeceğiz. Kaldı ki, sözdizimsel olarak fiilin dizgedeki belirgin rolü açıklamaya ihtiyaç bırakmayacak kadar belirgindir. Bu durum belirteç-fiil ilişkiselliği ile yakından ilgili olduğu için ayrıntılara belirteç-fiil ilişkiselliği başlığı altında değineceğiz.

2.3. Belirteç-Fiil İlişkiselliği

Sözdiziminde tümle/cümle unsurları arasında sayılan yüklem ve dolayısıyla da yüklem durumundaki fiil ile ilgili olarak Ergin (1993:376,377), “cümlelerin en esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlelerin direğidir. Cümlelerin bütün yapısı onun üzerine kurulur. Diğer bütün unsurlar fiilin etrafında toplanan, onu destekleyen, onu tamamlayan unsurlardır.” diyerek yüklemi ve yüklem durumundaki fiilin sözdizimsel önemini vurgulamış, Türkçede asıl unsurun yardımcı unsurdan sonra gelmesi prensibine²¹ uygun olarak, cümlelerin esas unsuru olan fiil daima sonda bulunur, yargısını dile getirmiştir. Temelde Ergin’in dile getirdiği bu yargılar Türkçe için genel-geçerlidir.

Dil sınıflandırmalarında, sözdizimsel yapıların dizilişi önemli bir ölçüt olarak karşımıza çıkar. Araştırmacılar, özellikle dil tipolojisinde *özne-nesne-fiil*, *özne-fiil-nesne*, *fiil-özne-nesne* sıralı dilleri belirlemiştir. Türkçe için yapılan değerlendirmede bu durum *özne-nesne-fiil* şeklindedir (Çağlar, 1978:55-60). Türkçede bu yapı, ortada herhangi bir edimsel tercih yoksa *özne-nesne-fiil* biçiminde gerçeklik bulmaktadır.²²

Belirteç-fiil ilişkiselliğinde ortaya çıkan en belirgin yapı, belirteçlerin fiilimsiler ve dizgede yüklem durumunda çekimlenmiş fiillerle kullanımıdır. Yukarıda ayrıntılarıyla

²¹ Ayrıca bk. DENY, Jean (1941), *Türk Dili Grameri* (Osmanlı Lehçesi), (Çev. Ali Ulvi ELÖVE), İstanbul. S. 710,711.

²² Türkçede sözdizimsel öge dizilişlerinin istatistiksel dökümü için bk. UZUN, Nadir Engin (2006), *Biçimbilim; Temel Kavramlar*, İstanbul, Papatya Yayınları, s. 107.

değindiğimiz belirteçlerin işlevleri en çok bu alanda işlevlik kazanır. Bu ilişkiselliğe belirteçlerin çekimlenmiş fiillerle birliktelik kullanımı ve eşdizimliliği açısından baktığımızda, belirteç-fiil ve belirteç-fiilimsi kullanımları arasında bir paralellik olduğu gözlemlenir. Gerek çekimli fiil gerekse de fiilimsi olarak dizimde yer alan fiil, eğer ortada bir belirteç-fiil birlikteliği varsa, benzer görünümsergilemektedir. Yani, burada bağdaşık bir yapı olarak fiilin sahip olduğu anlam özelliği birincil olarak karşımıza çıkarken sözdizimsel olarak fiillerin büründüğü çekimler ikincil bir özellik olarak karşımıza çıkar.

Belirteç-fiil ilişkiselliğinde karşımıza çıkan diğer bir konu yüklem durumundaki fiillerin kip ya da kipleme kavramıyla ilgili büründükleri anlam özellikleridir. Kip, "...fiilin gösterdiği sürecin hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istendiğini bildiren ruh durumu, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulam" (Dilâçar, 1971:100) şeklinde tanımlanır.²³ Öte yandan kip ya da kipleme kavramının sıklıkla fiillerin kılınış-görünüş ve zaman kavramlarının birbirine karıştırıldığı bir gerçektir.²⁴ Ancak belirtmek isteriz ki, belirteçlerin fiillerle ilişkiselliklerini fiillerin kılınış-görünüş, kip-kiplleme açısından değerlendirmek, bu konuda söz söylemek, ayrı bir çalışma yapmayı gerektirecek kadar ortada ve açıklama bekleyen bir konudur.

Kip kavramıyla ilgili özelliklerin ne olduğu üzerinde ayrıntılı olarak durmaktansa belirteçlerin bu noktada işlevselliklerini ortaya koymak yerinde olacaktır. Her şeyden önce söylemek gerekir ki, kip ya da kipleme dizimde sadece fiillerin kendilerine bağlı olarak ortaya çıkan bir durum değildir. Bu, dilin bir dizge oluşu, dizgeyi oluşturan diğer yapıların birbirinden bağımsız düşünölmeyeceği gerçeğine aykırıdır. Özellikle dilbilgisinde, zaman ve durum belirteçleri, dizgede bir araya geldikleri fiilin anlamını kip ifadesi olarak etkilemektedir.²⁵ Dolayısıyla da fiilin anlamısal yorumunda değişim yaratmaktadır.

Anlambilimin ilgilendiği ve açıklık getirmeye çalıştığı konulardan birisi de tümce anlamıdır. Tümceyi oluşturan birimler arasındaki ilişkilere göre şekillenen tümce anlamı,

²³ Konuyla ilgili geniş bir özet için bk. ATABAY, N., İ. Kutluk, S. Özel (2003), *Sözcük Türleri*, İstanbul, Papatya Yayınları.

²⁴ *Kılınış*, *Alm.* Aktionsart, *görünüş* ise *Alm.* Aspekt karşılığı kullanılır. Ancak bazı dilbilimcilere göre *aspekt* her iki kavramı da karşılar niteliktedir. Örneğin, İngilizce ve Fransızcada *aspect* her iki kavramı da karşılar nitelikte kullanılmıştır. Konuyla ilgili bk. DİLÂÇAR, (1973-74), "Türk Dilinde 'Kılınış'la 'Görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız", *TDAY-Belleten*, 1973-74, Ankara, s.159-171. ve DİLÂÇAR (1971), "Grameri:", *TDAY-Belleten*, 1971, Ankara, s. 83-145. Ayrıca bk. Türk Ansiklopedisi, "Aspect" maddesi, 3. cilt, Ankara, s.474-477.

²⁵ Fiil kiplerinde anlam kaymaları için bk. ACARLAR, Kevser (1969), "Fiil Kiplerindeki Anlam Kaymaları", *Türk Dili Dergisi*, Haziran 1969, sayı: 213, s. 250-254.

zaman, kip, görünüş, kılınış kavramları ile bir araya gelince değişime uğrayabilmektedir. Bu durum, daha çok tümcede yer alan birimlerin sahip olduğu fiil zamanı (tense) ile doğal zaman (time) arasındaki bağdaştırmadaki belirginliğin diğer ögelerce etkilenmesiyle ortaya çıkar. Tabii ki bunu ortaya çıkaran dizgesel birim belirteçlerdir.²⁶ Türkçede ‘fiil kiplerinde anlam kaymaları’²⁷ olarak ayrı bir başlık altında değerlendirilen, dizgedeki yükleme ait bu anlamsal sapmaların temelinde, ilgeçler, belirteçler, vb. yapıların kullanımı yatmaktadır.

Türkyılmaz (1999:112,113)’ın “Tasarlama Kiplerinin İşlevleri” başlıklı çalışmanın sonuç bölümünde, tasarlama kiplerinin değişik işlevlerinin ortaya çıkışında, cümledeki diğer sözcüklerin de etkisinin olduğunu ve bu ögelerin dizimde birbirleriyle olan ilişkileri sonucunda görev ve anlam kazandıkları, ilgeçler, belirteçler ve ünlemlerin dizgede işlevi belirleyebildiği üzerinde durmuştur. Bu noktada, dizgede herhangi bir öge olarak yer almanın, gerçekte nedensiz olmadığı, bunu bir seçme ve dizim işi olduğu yargısı pek de yanlış olmamaktadır. Kısacası, dizgede var olan her bir birimin varlığı diğerini nedenli olarak etkilemektedir.

Öte yandan, fiil kullanımı beraberinde belirteç kullanımını, ya da diğer bir bakış açısıyla, belirteç kullanımı beraberinde yüklemi dizgede gerekli kılmaktadır.²⁸ Yukarıda değindiğimiz fiillerin anlamları, kılınış-görünüşleri, kip ya da kipleme ile zaman kavramları karşısındaki duruşları onların belirteçlerle olan ilişkiselliğinde göz ardı edilemeyecek konular olmalarını yanında, bunlar, ayrı ayrı çalışmalara konu olabilecek noktalardır.²⁹

²⁶ Bk. Kocaman (1992), “Anlambilimin Sorunları”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Hitit yayınevi. S. 89-92.

²⁷ *Kip* ve *zaman* kavramıyla ilgili Türk dilbilgisi yazarlarını üç grupta toplamak olasıdır: bunlardan birinci grupta Banguoğlu, Hatiboğlu, Ediskun, Gencan, Adalı, Deny, *kip* kavramını *zaman* kavramı ile kişi, tiklik-çokluk eklerinin birleşmesiyle ortaya çıkan birer yapı olarak değerlendirirken; Ergin, Bilgegil, Üçok, vb. araştırmacılar *kip* kavramının fiilin bildirdiği iş, oluş veya hareket ile bağlantılı olarak ele almış ve *zaman* kavramını *kip* kavramının altında kabul etmiş; Aksan, Dilâçar, Topaloğlu ve Vardar ise, zaman, kişi, vb. durumlardan bağımsız olarak, geniş anlamda, hareketin gerçekleşmesindeki özel ruhsal durumlar, ortaya çıkan yorumlar şeklinde kabul etmişlerdir. [bk. Yaman, (1999:13)]

²⁸ Bk. Üstünova (2002), *Dil Yazıları*, Ankara, Akçağ Yayınları, s.111-121.

²⁹ Belirteçlerin (mutlaka, kesinlikle, galiba, herhalde ve belki belirteçleri.) dizimde ortaya koyduğu kiplik değerlerini inceleyen model bir çalışma için bk. RUHİ Şükriye, Deniz Zeyrek, Necdet Osam (1997), “Türkçede Kiplik Belirteçleri ve Çekim Ekleri İlişkisi Üzerine Bazı Gözlemler”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Kebikeç Yayınevi. s.105-111.

2.4. Dilde Birleştirme, Seçme ve Bağdaşıklık

Giriş bölümümüzde değindimiz üzere, dil göstergelerinin *çizgisel* (linear) olma özelliği ve insan dilinin göstergeleri düzenlerkenki *birleştirme* ve *seçme* ilkeleri dilsel üst yapıların kurulabilmesinde, bağlamı ortaya koyan yapı taşları olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten de, konuşmak ya da yazmak, dilsel öğeleri seçmek ve onları birleştirmek anlamına gelir.

Bağlam, dilbilgisi terimi olarak: “Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü (İç bağlam, dil-içi bağlam da denir.) ve duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, ekinel, ruhsal nitelikli deneyim ve bilgilerine ilişkin verilerin tümü (Dış bağlam, dil dışı bağlam da denir.).” olarak tanımlanmıştır (Vardar,1998:34).

Bağlamın bu kapsayıcılığı kimi dilbilimcilerde, sözcüklerin tek başlarına bir anlamı olmadığı, onların kullanımlarının olduğu yargısını uyandırmıştır. Konuşmada ya da söylemde bize ilettildiği biçimiyle anlam, sözcüğün aynı bağlamdaki öbür sözcüklerle kurduğu ilişkilere bağlıdır. Bunlar, dil dizgesinin yapısıyla belirlenir. Her sözcüğün anlamı, daha doğrusu anlamları, bu bağlantının tümüyle tanımlanır. Her sözcük ya da dilsel öge, başka öğelerle belli kurallar uyarınca ilişki içindedir (Bozkurt,2000:25).

Dil dizgesinin bağlamsal niteliklerine dair iki temel düzey söz konusudur. Bunlar, *dizisel* ve *dizimsel* düzeylerdir. Sözcük temelinde ve dilbilimsel temelde gerçekleşebilen bu düzeyler, örneğin, *bir* *süt* türünden bir bağlam; *bardak*, *tas*, *şişe*, *tencere* vb. sözcüklerle dizisel bir ilişki kurarken, *bir* ve *süt* sözcükleri arasında dizimsel bir ilişki ortaya koymaktadır (Lyons, 1983:73).

Tezimizin konusunu oluşturan birliktelik kullanımı ve eşdizimlilik, her ne kadar bu iki düzey temelinde karşımıza çıkmaktaysa da, aynı zamanda, dilsel örüntülerin doğal bir sonucu olarak, daha çok badaşıklık (ya da bağdaştırma) kavramıyla belirginlik kazanmaktadır. Bir anlamda, dil dizgesinin birleştirme ve seçme ilkeleri ile dil kullanıcılarının ortaya koyduğu kullanımlar, dizgede, dizisel ve dizimsel düzeylerin gerçekleşmesiyle dağılımsal bir görünüm sergileyerek bağdaşık yapıları oluşturmaktadır. Dildeki tüm bu işlemler ise, bağlam ile gerçeklik kazanmaktadır. Bağlamı belirleyen bu sözcüksel ve dilbilimsel ilişkiler ağında sırasıyla, birleştirme ve seçme ilkesi, dizisel ve dizimsel ilişkiler, ve bunların bir sonucu olarak ortaya çıkan ve dağılımsal bir niteliğe sahip bağdaşık yapılar, birliktelik kullanımları ve eşdizimliliği besleyen dilsel düzeylerdir.

Bağdaşık yapılar, dilde anlamın ortaya çıkmasında önemlidir. Bu noktada, “*Bugün hava güzel.*” gibi, dilde yaygın olan ve kullanıldığında yadırganmayan *alışılmış bağdaşık* yapılar ile “*..yaşlı ve öfkeli bir otobüsteyim..*” gibi, dilde yaygın olmayan ve kullanıldığında yadırganan *alışılmamış bağdaşık* yapılar, birliktelik kullanımı ve eşdizimliliği belirginleştiren kavramlaştırmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu durum, dizgede sözcüksel ilişkilerle koşuttur. Dilde seçme ve birleştirme ilkeleri çerçevesinde, raslantısal olmayan birden fazla birim, dil dizgesini oluşturmak adına bir araya gelebilmektedir. Bu bir araya gelişi kubullenilebilir dizgeler olarak ortaya çıkaran temel kavram, bağdaşıklıkır.

Bir tanımlama yapacak olursak, bağlamı oluşturan dizgenin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkan birliktelik kullanımı için “dilde, ‘birleştirme’ ve ‘seçme’ ilkeleri doğrultusunda ‘alışılmış’ ve ‘alışılmamış bağdaşıklık’ kullanımlarıdır.” diyebiliriz. Yine, bu alışılmış bağdaşıklık ve alışılmamış bağdaşık yapıların dağılımsal olarak bir araya gelmeleri, eşdizimliliği oluşturan nedenliliktir. Bu noktada, sadece ortaya koyduğumuz bu ölçüt eşdizimli yapıların belirginleşmesinde yeterli bir ölçüt değildir. Eşdizimsel yapıları ortaya çıkaran nedenlilikleri “birliktelik kullanımı ve eşdizimlilik” başlığı altında ayrıntılandıracağız.

Bu anlamda, dilde yaygın bir kullanıma sahip olan ikilemeler, kalıp ifadeler, deyim ve atasözleri de biçimsel ve anlamsal olarak bu çerçevede değerlik kazanmakta ve dizgesel olarak birlikte kullanıma sahip bağdaşık yapıları oluşturmaktadır. Bunları aynı zamanda eşdizimsel yapılar olarak da değerlendirmek mümkündür.

2.5. Birliktelik Kullanımı ve Eşdizimlilik

“Sözcük, daha doğrusu *sözlükbirim* (lexeme) anlamının anlaşılmasında kullanılan kavramlardan birisi de *içlem* (sense) kavramıdır. Gönderim kavramına karşıt olarak içlem, sözcüklerin dilin iç dizgesindeki bağıntılarının açıklanmasında kullanılmaktadır. Bu bağıntılar eşanlamlılık, zıtanlamlılık, üstanlamlılık gibi *dizisel* (paradigmatic) ya da *birliktelik* (collocation) gibi dizimsel düzlemde olabilmektedir. Yapısal dilbilim açısından düşünüldüğünde sözcüklerin dil içi bağıntılarını bilmeden, anlamı kavramanın olanaksızlığı görülmektedir. Sözcük anlamının bir boyutu da sözcüğün öteki sözcüklerle anlam ilişkisi sonucu ortaya çıkar.” (Kocaman, 1992:88).

Dil içi dizgelerin aralarındaki ilişkilerden kurulu bağlantının en çok gerçekleştiği yapılar olan ve tezimizin ana ayağını oluşturan *birliktelik kullanımı* (co-occurrence/cooccurrence) ile *eşdizimlilik* (collocation), incelediğimiz dilbilgisi ve dilbilim

terimleri sözlüklerinde birbirlerine yakın birer kavram alanı olarak karşımıza çıkar. *Birliktelik kullanımı* (co-occurrence) için, kaynakların ortaya koyduğu kavramlaştırma, “Aynı sözcüde iki ya da daha çok sayıda dil biriminin bir arada bulunması.” (Vardar, 1998:50) şeklindedir.³⁰ Bu durum sözcüksel bağdaşıklıkla ilgilidir. Yani dilde seçme ve birleştirme ilkelerinin kuralları çerçevesinde, herhangi birden fazla dil birimi anlamsal olarak bir araya gelebilmektedir.

Birliktelik kullanımı ve eşdizimlilik kavramları Türkçe dilbilgisinde üzerinde durulmayan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.³¹ Ancak birliktelik kullanımı ve eşdizimlilik, söylediğimiz gibi, bugün batıda, derlem dilbilim temelli çalışmalarda, sözlükbirimlerin belirlenmesi aşamasında çokça kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.³²

Birliktelik kullanımı, eşdizimliliğin gerçekleşme öncülüdür. Genel bir ifadeyle dilde anlam gerektirdiği sürece herhangi bir dil birimi başka bir dil birimiyle bir araya gelebilir, birlikte kullanılabilir. Bu anlamda, dizimsel olarak gerçekleşen ilk olgu birliktelik kullanımıdır. Diğer taraftan bu birliktelik kullanımları sıklığa bağlı olarak dilde yüksek bir dağılıma sahipse ve bu dağılım oranı anlamlı bir farklılaşma olarak karşımıza çıkıyorsa eşdizimli yapılar ortaya çıkar. Bu ortaya çıkışta anlamlı sözcük birliklerinin oluşması gerekir.

Eşdizimlilik (collocation) içinse, “İki ya da daha çok sayıda dil biriminin genellikle aynı dizimde yer alması.” (Vardar, 1998:98) kavramlaştırması yapılırken, ‘eşdizimlilik’in, sözlükbilime dağılımsal ölçütlerin uygulanmasından kaynaklandığına ve birimlerin anlam yönünün dizim içi kullanımlarıyla yakından ilişkili olduğuna değinilir. Birliktelik kullanımı kavramını bir yana bırakırsak yine eşdizim için, “‘*Bekar bir adam olarak günleri sayılı.*’ ya da ‘*Başkan bir konuşma yaptı.*’ gibi ‘günleri sayılı’ ve ‘konuşma yapmak’ gibi kullanımda dile yerleşmiş ve kabul görmüş, iki ya da daha çok dil biriminin birbiri ardına veya ayrı dizimlerde kullanılması” (Delisle, 1999:58), “Sözcükbirimlerin anlamsal ya da dilbilimsel

³⁰ Söz konusu bu iki kavrama, Vardar (1998) ve her ne kadar ikincil bir kaynak da olsa Hengirmen (1999)’in terim sözlükleri dışında, diğer terim sözlüklerinde rastlamadığımızı da belirtmeliyiz.

³¹ Tüm gramer yazarlarının içerisinde sadece Bozkurt (2000), *eşdizimlilik* kavramına ayrı bir başlık altında değinmiştir. Öte yandan, Bozkurt da, bu anlamda, Vardar (1998)’in ‘Açıklamalı Dilbilgisi ve Dilbilim Sözlüğü’nde yer alan değerlendirmesini tekrardan öteye gidememiştir. [bk. Bozkurt (2000), *Türkiye Türkçesi*, Ankara, Hatiboğlu Yayınları, s. 138.]

³² Konuyla ilgili literatür için bk. *Collocation Bibliography* (<http://mwe.stanford.edu/collocations.html>) ve *Bibliography of Concordance, Collocation, Corpus and Vocabulary related books* (<http://www.nsknet.or.jp/~peterr-s/concordancing/bibliography.html>.)

birlikteliklerinden kaynaklanan ve kullanım sıklığına bağlı olarak sözlükbirimsel özellik taşıyabilen söz birlikleri” (Sterkenburg, 2003,119-120) ve “Sözdizimsel olarak anlamsal sözcük birliktelikleri”³³ (Hartmann, 1998:22,23) gibi kavramlaştırmalarla karşılaşırız.³⁴

Eşdizimlilik, son 10 yılda bilgisayarlı metin işleme yöntemlerinin gelişmesiyle, DDİ’de ve özellikle derlem bilimde başlı başına bir inceleme alanı durumuna gelmiştir.

Genellikle *eşdizimlilik*, dizgede yer alan birimlerin aynılığına dayanır. Diğer bir ifadeyle *eşdizimlilik* dizgede değişmeyen bir dizim ile var olur. “Örneğin *nevri* sözcüğü Türkçede tek başına kullanılmaz, *dön-* fiili ile birlikte *nevri dön-* biçiminde bir eşdizimlilik oluşturur.” (Hengirmen, 1999:159,160). Aynı durum diğer bir dil kullanımı olan belirteçler için de geçerlidir.

Eşdizimlilik kavramı içerisinde yer alan dilbilgisel sözcük birlikteliklerini şöyle sıralayabiliriz³⁵:

<i>belirteç+fiil</i>	(açıkça söylemek, acı acı gülmek, açık konuşmak)
<i>sıfat+ad</i>	(güzel sanatlar, derin uyku)
<i>niteleyici söz+ad</i>	(bir güzel, bir ara, bir yana)
<i>fiil+ad</i>	(bilir kişi, çıkmaz sokak, koşar adım)
<i>fiil+fiil</i>	(dönüp bakmak, yakıp yıkmak, vurup devirmek)
<i>ad+ilgeç</i>	(bana göre, senin gibi, dünya kadar)
...	

Yukarıda sıralanan eşdizimsel yapıların ‘son durum’ özelliklerinde sözcük türü değişimi olabildiği dikkat çekicidir. Örneğin “bir güzel” niteleyici söz+ad birlikteliği karşımıza belirteç; ya da “bilir kişi” fiil+ad birlikteliği ise karşımıza isim olarak çıkabilmektedir. Bu durum diğer birliktelikler için de geçerlidir. Bu anlamda eşdizimlilik sözlükbirimsel bir farlılık yaratabilmektedir. Bu yapılar böylelikle dilde yerlerini bulmakta ve anlamlı birlikler olarak karşımıza çıkabilmektedir.

³³ Sözcükler arası ilişki ve sözlükbilimsel anlam oluşumu ve eşdizimlilik için bk. MALMKJAER, Kirsten (2001), *Linguistics Encyclopedia*, Florence, KY, USA, s. 341-346.

³⁴ Bk. BAKER Paul, Andrew Hardie and Tony Mcenery (2006), *A Glossary of Corpus Linguistics*, Edinburg University Pres, s. 36-38

³⁵ Oxford Collocation Dictionary for Students of English (2003)’ten Türkçe için uyarlanmış dilbilgisel eşdizimsellikler.

Öte yandan, eşdizimlilik sadece yapısal yakınlıkların örüntülenmesi biçiminde karşımıza çıkmaz. Konunun bir diğer boyutu dizgede yer alan sözcüklerin anlamsal birliktelikleridir. Dizgede yer alan birimler belirli bir nedenlilikle bu yapıya katılırlar. Özellikle belirteçler ile fiiller kısmen de sıfat ve adlar arasındaki bağılılık bu açıdan değerlendirildiğinde anlamlıdır. Örneğin, “ağzı açık” belirtecinin *dinle-* ve *bak-* fiilleriyle sergilediği görünüm bunu en iyi şekilde açıklar. “*Hayranlıkla, büyülenmiş olarak*” yapılabilecek fiiller belirli fiillerdir. TS’de zaten eşdizimsel olarak sözlükbirimselleşmiş “*ağzı açık kalmak*” kullanımının yanı sıra *ağzı açık dinlemek* ya da *bakmak* kullanımları birliktelik kullanımlarının ortaya koyduğu eşdizimsel yapılardır. Burada eşdizimsel yapıların birbirine yakın birimler olması o kadar da işlevsel değildir. Bu daha çok anlamsal bir birliktelik ve eşdizimlilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

TABLO-1. Örnek madde başı (ağzı açık).

ağzı açık: [13]/2. Hayranlıkla, büyülenmiş olarak./ “Karşısındaki Saraylı kadını ağzı açık dinliyordu.” (HT-M)., “Cambazın numaraları birbirine benzese de tekdüze olsa da izleyiciler ağzı açık bakıyorlardı.” (İS-DÖV)., “İhtiyar, Bekir’in ayaklarında, alnım Bekir’in çarıklarına sürerken, genç sessizce duruyor, bir sersem gibi hissiz, ağzı açık, çenesi katı, derin yeşil gözleriyle Ayşe’yi süzüyordu.” (CD-Oİ)., “Camlarda, yakın bir köyün, toprağa batıyor hissini uyandıran, bacaları sipsivri dumanlı kerpiç damları; sığırlarını unutup, ağzı açık trene dalmış, çarıklı sığırtmaç.” (Aİ-OKB). ® <i>dinle-</i> [6], <i>bak-</i> [5], <i>dal-</i> {bakmak}, <i>süz-</i> {bakmak}. ® <i>ağzı açık kalmak.</i> ▷ <i>ağzı açık dinlemek, ağzı açık bakmak.</i>

Eşdizimlilik, iki birimin rastgele bir arada bulunabileceği birlikteliklerden farklıdır. Temelde istatistiksel bir yöntemin/uygulamanın sonucunda ortaya çıkan “anlamlı” birliktelikler olarak bir kavram alanı oluşturur.

Bir “ana derlem”den eşdizim çıkarımında kullanılan yöntem dilbilgisel değil olasılık kuramları ve uygulamalarına dayanan deneysel bir yöntemdir. Bu çıkarımda, *karşılıklı bulunabilirlik değeri* (mutual information score), *log likelihood* ve *z-score* en çok kullanılan olasılık yöntemleridir. Bunun yanında değişkenlerin dağılımsal özelliklerinden yararlanılan *t-testi* ve *faktör analizi* de diğer kullanılan yöntemler arasında sıralanabilir (McEnery, 2006:56).

Derlemin bütünü evren olarak kabul edildiğinde, bu evrene dayalı en az iki birimin bir arada bulunabilirliğinin dilbilgisel işaretlemeye dayalı bir yöntemle çıkarımı bugün

literatürde bulunmamaktadır. Çıkarılan eşdizimin yapısı ve çeşitli özellikleri (dizimsel) sonradan betimlenmektedir.

Eşdizimlilik kavramı bugüne kadar yapılan çalışmalarda amaca uygun olarak farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Bu ele alış biçimi, kavram olarak eşdizimliliği ve onun ne olduğu çeşitlendirmiştir. Ancak bu çeşitlenme iki ana eşdizim anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birincisi, belli bir dizimde belli bir aralıkta birlikte kullanımlar arasındaki sıklık dağılımının ortaya çıkarıldığı *istatistik temelli yaklaşım* (statistically oriented approach) ya da *sıklık temelli yaklaşım* (frequency-based approach), ikincisi ise, sözcük birlikteliklerinin tamamıyla değil de belli birtakım ölçüler dahilinde bir araya gelerek ortaya çıktığının düşünüldüğü *anlam temelli yaklaşım* (significance oriented approach)'dır. Burada akla gelen sorulardan biri, bir dizimde yer alan herhangi iki ya da daha fazla sözlükbirimin eşdizimli olup olamayacağıdır. Örneğin, “*Uykuya dalmadan önce neler olduğunu aniden hatırladı.*” dizgesinde *önce* ve *neler* sözlük birimlerinin eşdizimliliğinden söz edemeyiz. Oysa *uykuya dal-* ve *aniden hatırla-* arasında “anamlı olmak” açısından bir derlemde sıklık (frequency) ile de denetlenebilirse eşdizimlilik söz konusudur diyebiliriz.

Yukarda değindiğimiz gibi, bazı dil birliklerinin dizim içerisinde gerçekleşme biçimleri de eşdizim incelemelerine konu oluşturmaktadır. Örneğin *ad+ad*, *sıfat +ad*, *belirteç+fiil* vb. Bizim de seçimlik değer olarak inceleyeceğimiz *belirteç+fiil* birliktelik kullanımlarının eşdizimliliği gerçekte bu eksene dayanır.

Eşdizimlilik için sorulan temel sorular şunlardır: Eşdizimlilik dizimsel temelli mi yoksa anlamsal temelli mi olmalıdır? Eşdizimlilik bitişik yapılarla mı yoksa ayrık yapılarla mı oluşur? Yine, belirli bir derlemde sadece bir kez rastlanılan fakat ana dil kullanıcısının bir söz dizisi olarak algılanabilen söz birliktelikleri eşdizimlilik olarak listelenmiş bir söz dizisi olabilir mi? Eşdizimliliği ortaya çıkarmak için kullanılan derlemin büyüklüğü ne olmalıdır? Sözcükler arasındaki bağlantının değişebilirliğine bağlı olarak eşdizimli olabilmelerinin derecesinde bir değişim olur mu? (Kennedy, 1998:111). Bu sorular, eşdizimlilikle ilgili yürütülen çalışmalarda araştırmacıların üzerinde durduğu temel sorulardandır. Öyle ki, eşdizimsel yapıların sergiledikleri görünüm, beraberinde yukarıda sıralanan soruları da getirmektedir. Dilin kullanım aşamalarından sözlükleşme aşamalarına kadarki süreçte, eşdizimsel yapıları değerlendirmek ve bunları durağan birimler olarak sözlükselleştirmek ya da sözlükselleştirmemek üzerinde sıkça durulan konulardandır. Örneğin, görevli sözcüklerin oluşturdukları birliktelikleri birer çekim unsuru kabul ederek eşdizimsel yapıların belirlenmesinde değerlendirme dışı tutan görüşün yanında, bunları göz ardı etmeyen görüş

birlikte yürümektedir. Ancak eşdizimsel yapıların anlam taşıyan unsurlar olduğu yargısı tüm bu düşünüş farklılıklarına rağmen ortak payda olarak varlığını sürdürür.

Eşdizimlilik anlamlı sözlükbirimler arasında gerçekleşir. Bu nedenle görevli sözlükbirimler eşdizimlilik kavramının dışında yer alır. Birbiriyle eşdizimli hâle gelmiş ve adına eşdizimli denen sözlüksel birimler onların eşdizim oranı ve eşdizimli olma eğilimlerine bakılarak anlaşılırlar. Bununla bağlantılı diğer bir kavram ‘anlamsal uyum’dur. Biz de, tezimizde, dizgesel yakınlıkların eşdizimsel yapıların kaynağını oluşturduğu bilinciyle, anlamsal uyumu göz ardı etmeyen bir yöntem benimsedik. Bize göre tümce, kendi içinde dizgesel bir bütün oluşturmakta ve bu dizge içerisinde var olan anlamsal uyumlar eşdizimlilik temelinde bir anlamlılık sergilemektedir.

Esas olarak, benzer çalışmalarda bizim irdedeceğimiz dizimsel ilişkilere dayanan eksen, tüm ilişkiselliklerden (istatistiksel yöntem ve yordamalar) sonra yapılan bir ayrımdır. Ancak seçimlik (belirlenmiş sözlükbirimler) bir birliktelik kullanımı ve eşdizimlilik çalışmasında, çalışma eksenini farklılıklar göstermek durumundadır. “Ana derlem” üzerinden yapılan benzer çalışmaların aksine, biz, istatistiksel veri olarak evren kümemizi, toplam derlememiz içerisinde dizimsel olarak aynı dizgide yer alan belirteç ve fiillerin geçtiği yapılara dayandırdık.

Bir sıralama yapacak olursak, “birliktelik kullanımı” öncelikli olarak karşımıza çıkar. Bunu “eşdizimlilik” takip eder. Kullanım ise, iki kavram arasındaki ayırtlığı oluşturur. Eşdizimliliği belirgin kılan şey, dil biriminin kullanımdaki sıklığının yanı sıra sözlükbirimsel bir açıklamaya ihtiyaç duyuyor olması, yani, sözlükbirimleşmesidir. Öte yandan sadece sözlükbirimselleşmesi de yeterli bir ölçüt olarak görülmez. Bir dil birliği sözlükbirimselleşmeden de bir dizgede birlikte ve eşdizimli olarak kullanılabilir. Ancak birliktelik yapıları ve eşdizimlilik olmaksızın sözlükbirimselleşmeden de söz edilemez. Kısaca söylemek gerekirse birliktelik ve eşdizim sözlükbirimselleşmede gerek-şart bir durum ortaya koyarken yeter-şart bir görünümle karşımıza çıkar.

Bağdaşık yapılar dilde anlamın ortaya çıkmasında önemlidir. Bu noktada alışılmış ya da alışılmamış bağdaşıklık birlikte kullanılan yapıların anlamsal geçerliliğinde önemli bir ölçüttür. Bu basamaktan sonra birliktelik kullanımına bağlı olarak kaşımıza eşdizimli yapılar çıkmaktadır. Bağdaşık, birliktelik kullanımı ve eşdizimlilik birbirini tamamlayan birer zincir olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda söylediğimiz gibi, birliktelik kullanımlarının öncül olduğu, bir evren kümede denetlenerek sıklıkları ortaya çıkarılabilen, anlamlılıkları sözlükbirimselleşme eğilimi gösteren yapıların derlenmesi iki biçimde yapılmaktadır. Birincisi istatistiksel yöntem diğeri

anlamsal yöntemdir. Biz çalışma alanı olarak istatistiksel yöntemlerle konumuzu ele almadık. Ancak anlamsal yöntem temelinde yürüttüğümüz çalışma elbette geliştirilebilir ve istatistiksel yöntemlerle yordanabilir. Bu yordama, dizgesel yakınlık oranlarının saptanması, tespit edilen ilişkiselliklerin tüm evrene yayılması vb. biçimlerde gerçekleştirilebilir. İşlediğimiz dilsel verinin son durumluluğu bundan sonraki aşamada istatistiksel yordamaya ihtiyaç duymaktadır. Bu disiplinler arası çalışma gerektiren bir konudur.

Eşdizimsel yapıların dil öğretiminde önemli bir yeri bulunur. Yabancı dil öğrencilerinin yaptığı hatalar genellikle iki birimden birinin daha önce hiç gerçekleşmemiş biçimde bir arada kullanılmasından kaynaklanmaktadır. İngilizce için yapılmış eşdizim sözlükleri yanında ileri düzey öğrenci sözlüklerinde eşdizimli yapılara ayrı bölümler ayrılmakta ya da madde içinde belirtilmektedir. Bu kısmen sezgisel bir biçimde Türkçe sözlükler için de ortaya konulmuştur. Ancak asla yeterli değildir. Kaldı ki, sadece ana dili olarak Türkçenin öğretimi için değil ikinci dil olarak Türkçenin öğretimi için ayrı ayrı modellenmiş sözlüklerin hazırlanmasında derlem tabanlı uygulamaların yapılması önemli bir zorunluluktur. Bu masa başı, sezgisel sözlükçülük geleneğinin dışında bir çalışma gerektirmektedir. Bu da derlem denetli bir çalışma olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

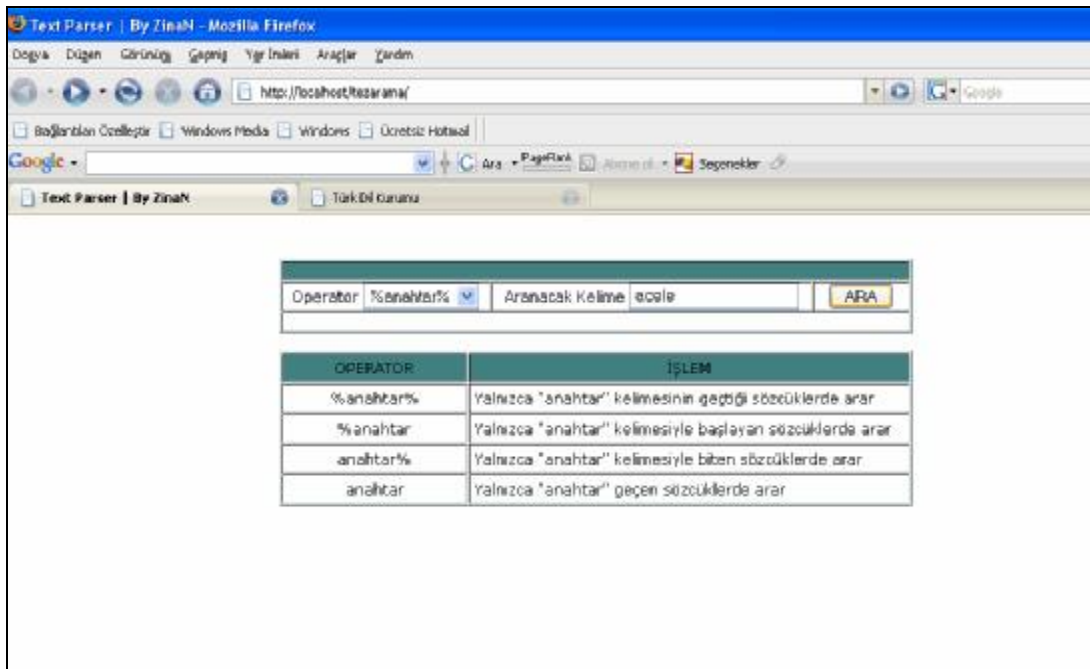
Dil çalışmalarının son yıllardaki seyrine baktığımızda bugüne birtakım anlayış değişimleriyle geldiğini gözlemleriz. Dil nesnesine yaklaşımı itibariyle merkeze sözdizimini koyan yapısalcılığın yerini, dilin kullanım özelliklerini ön plana alan ve tek tek tümceleri ele almanın yetersiz bir inceleme yöntemi olduğunu, bağlamın da işin içine girmesi gerektiğini kuramsallaştıran edimsel yaklaşıma bıraktığını görürüz. Edimsel yaklaşım içerisinde farklılaşan bakış açıları olsa da, bu yaklaşımla birlikte biz, işlevci bir yaklaşımın da dil nesnesine yöneldiğini görürüz. Temelde işlevci yaklaşım hem biçimbilimsel hem sözdizimsel hem de kullanımsal açıdan dil nesnesini kendine konu edinmiş ve yeni açılımlar ortaya koymuştur (Erkman, 1998:45). Bu açıdan bakıldığında işlevci yaklaşımın bütüncül bir bakış açısıyla dilin işleyişini açıklamaya çalıştığı gözlemlenir.

Ancak, son yıllarda bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişim, tüm alanlarda olduğu gibi, dil çalışmalarına da kendini göstermiştir. Bunun sonucunda da dil üzerine yapılan çalışmalar seyrini yukarıda sıraladığımız dile bakış açılarının da üstüne çıkarmıştır. Dilsel verileri işleme ve yorumlamada kullanılmaya başlanan bilgisayar, daha çok veriyi daha doğru biçimde işleme olanağını dil araştırmacılarına sunmuştur.

Bugün, bilgisayarın dil çalışmalarında kullanılmasının en belirgin gözlemlendiği alanlar arasında sözlükbilimi sayabiliriz. Yakın bir geçmişe kadar geleneksel yöntemlerle (fişleme, tasnif, vb.) hazırlanan sözlükler, bugün yerini bilgisayarlı yöntemlerle hazırlananlara bırakmıştır. Sözlükbilim çalışmalarında, sözlük girdilerini derlemede *bağlamlı dizin* (concordance), *sözcük türü etiketleyici* (tagger) ve *söz öbeği ayrıştırıcı* (parser) yazılımlar etkin olarak kullanılmaktadır. Öte yandan, dil verilerini sayısallaştırılmasında tarayıcılar (scanner), bu tarayıcılarla elde edilen materyali sayısal ortama aktarmada yardımcı *optik karakter tanıma* (OCR) yazılımları vb. dilsel malzemenin derlenmesinde sözlükbilimcilere sınırsız olanaklar sunmaktadır (Yıldırım ve Tahiroğlu, 2006:301).

Bugün, ‘Doğal Dil İşleme’ (DDİ) olarak adlandırılan ve gün geçtikçe yayınlanan bilgisayarlı dil çalışmaları, makineli çeviri, sözlükbilim, biçimbilim, sesbilim ve anlambilim, vb. alanlarda kendini göstermektedir. Bu çalışma alanı kendini diğer bilimlerden, hatta dilbilimden de, bağımsız bir biçimde gerçekleştirir.

Tezimizde belirteçler ile fiillerin ilişkiselliğini tam olarak ortaya koyabilmek için dilin karakteristik ve tipik kullanım ortamlarından derlenmiş, temsil niteliği olan yazılı bir derlem³⁶ kullandık. Derlemimiz 306 edebi eserden oluşmaktadır. (bk. ANA DERLEMDE YER ALAN ESERLER VE KISALTMALARI) Bu eserleri tarayıcı aracılığıyla ve ‘optik karakter tanıma’ (OCR) yazılımlarıyla sayısallaştırıp MYSQL veri tabanı kullanarak hızlı ve güvenilir bir biçimde ulaşılabilir hale getirdik (bk. ŞEKİL 1. ve ŞEKİL 2.). Bu aşamanın ardından aranan sözcüğün (belirteç) geçtiği tümceleri derledik (bk. ŞEKİL 3.) ve aralarından belirteç-fiil birlikteliği gösteren örnekleri değerlendirdik.

ŞEKİL 1. Arama arayüzü.

³⁶ *Corpus* (derlem) ve *corpus-based* (derlem tabanlı) terimleri için bk. BAKER Paul, Andrew Hardie and Tony Mcenery (2006), *A Glossary of Corpus Linguistics*, Edinburg University Press, s. 48-49.

ID	METİN	KİTAP
764	Sabr	
16	Çok görmeyin acele ettiğini, çocuklar, terhis olmuş, cebinde tskkeresi var. 1941, 38 (AKB-BŞ)..	1, 38 (AKB-BŞ).
468	Uzun, acele birkaç pifte fırlattı ve hızla yürüdü, ama, üslupluluğunu bırakmadı.	sun... (AS-YA).
520	Az, acele ediyor, kesik kesik konuşuyordu.	şma yu (AS-YA).
589	59 dakikana ve acele acele: «Salom saçak yıldız!» dediklerine şaşmış ve maksadı anlayamamışım.	par- :AŞH-BM).
637	Gençler bu umulmadık zevk haberiyle hemen yataklarından fırlatlar acele acele çıkarak kuyukhanelere inerler sandallara	amık- :AŞH-BM).

ŞEKİL 2. Sorgu-sonuç arayüzü.

"Bana **acele** bir araba **bulun**," dedi. (HT-GF).
 "Hayır muhterem peder... 'Geri ver' diyeceğinizi biliyorum da, gelmeden önce **acele sattım**." (AB-BBYŞ).
 "Mektubunuza derslerin beni son derece sıkıştırdığından **acele cevap veremedim**. (EB-YU).
 "Nilüfer ne olur evlenmek için **acele karar verme**," diye yalvardı ablasına. (AK-AA).
 (**Acele çıkar**.) (RB-SN).
 (Koluyla **acele siler**) (TÖ-TO1).
 (Tank traş takımlarını **acele toplar**, tartışmaktan kaçmak ister) (TÖ-TO1).
 «Hastayım, **acele gel**, diye...» (RI-KG).
 ... kapıcı İbrahim'den çilli ferihan'ı sorarsın benim için bir yalan uydur telgraf geldi de **acele gitti** de nasıl bilersen
 öyle yap. (Aİ-BSM)
Acele gel! (OK-KT).
Acele gel, dedi. (OK-KT).
Acele giyindi. (KT-Gİ).
Acele giyindim. (EÖ-GSA).
Acele giyindim. (EÖ-GSA).
Acele götürüleceğiz sizi, emir böyle. (HT-EG).
Acele İstanbul'a **gidecek**... (FRA-Ç).
Acele istiyor. (OK-C).
Acele soyundum. (OA-KB).
Acele telgrafhaneye **çağırdılar**, yüzbaşım!... (KT-YS).
Acele urgan **getirmişler**, önüne urgan germişler, çabalamışlar, traktörü durduramamışlar. (PNB-AGUG).
Acele üstünü başını değiştirdi, kravatını aynada düğümleyen, ıslık çalıyordu: evine dönmüş, sevdiği kadına
 kavuşmuş olmaktan mutlu! (Aİ-OKB).
Acele yer değiştirmeye **karar verdik**. (EÖ-GSA).
 Aktedron Fikret, dayanamadı ve birkaç yıl kalmak için gittiği Paris'ten pervaneli tayyareyle Yeşilköy'e bir **acele**
döndü. (EA-MR).
 Almanya'daki sanatoryumlardan **acele bilgi alın**, ona göre bir karara varalım." (HT-GF).
 Ama **acele karar vermeyin**. (HT-GF).
 "İyi, iyi,.." diye **acele yürüdü** Salih, "kızım aklıktan ölecek, süt yetiştirelim..." (SK-D).
 Arsız torunu, damadı hepsi birer ikişer alıp **attılar ağızlarına** dolmaları **acele** ve gülüştüler utanmadan. (Sİ-
 İGÇÖ2).

Ayın otuzu **acele** oldu ya! (F-BS)
 Bakışları **acele** öteki köylülere **dolaştı**. (NC-SY).
 Bana, Ç.K., B.K., T.K., Z.K.'yı **acele** bulun. (GA-TO).
 Başhekim Şemsettin Bey, doktor, hemşire ve hastabakıcıları **acele topladı**. (TÖ-ŞÇT).
 Behiç, Mebrure'nin karşısında hafif eğildi, **acele** şu sözleri **söyledi**: Bu hanım kızı tanıyabilmek için ona dikkatli bakmalı, dikkatli bakmak için de... (PS-SK).
 Belli ki çok **acele toplanmışlardı**. (SK-D).
 Ben de evden **acele çıktım** sabah, ehliyetimi almamışım. (NE-GT).
 Beni **acele durdurdu**: Size iyi ki rast geldim... (PS-SK).
 Bir gün kendisini **acele** Merkez Komutanlığına **istemişlerdi**. (FRA-Ç).
 Bir kalpak tedarik edip **acele Soluğu İzmir'de aldım**. (HT-KAD).
 Biraz **acele davrandım** sanırım. (FA-SUYK).
 Birbirlerinden ayrıldıktan sonra Ömer **acele giyindi**. (SA-İÇ).
 Biyo-bibliyografya notunu da bana hemen yazıp **acele gönder**, Ben de çevirtip Amerika'ya yollayayım. (CKM).
 Bu mektubumu teşekkür için **acele yazdım**. (CKM).
 Bugün matbaaya geç kaldığı için biraz **acele giyindi**, çabuk yürüdü, hattâ dükkânının önünde duran Ali Şekib'in «Biraz uğraşana...» davetine: «Vaktim yok!» cevabım verdi. (HZU-MvS).
 Büyük Millet Meclisi'ni **acele topladık**. (UM-KKA).
 Cebeci'deki hastahane yetmediğinden, Sarıkışla'yı da **acele** hastahaneye **çevirmişler**, bir kısım yaralıları oraya yatırmışlardı. (GY-GH)

...

ŞEKİL 3. Örnek tümceler (abecesel)

Çalışmamızda, derlemden seçilmiş, belirteç-fiil ilişkiselliğine sahip tümceleri değerlendirdik ve kullanılan fiillerin bir dökümünü sıklıklarını da belirterek ayrıştırdık. (bk. ŞEKİL 4.).

acele: [102] / Vakit geçirmeden, tez olarak, {çabuk} / “**Acele giyindim**.” (EÖ-GSA)., “**Acele istiyor**.” (OK-C)., “**Dediğim gibi, bunu acele yazdım**.” (CKM)., “**Bana, Ç.K., B.K., T.K., Z.K.'yı acele bulun**.” (GA-TO)., “**Ne varsa, çok iltifat etti telefonda. Acele gel, dedi**.” (OK-KT)., “**Ama acele karar vermeyin**.” (HT-GF)., “**Biraz acele davrandım sanırım**.” (FA-SUYK). “**Mektubunuza derslerin beni son derece sıkıştırdığından acele cevap veremedim**.” (EB-YU)., “**Nilüfer ne olur evlenmek için acele karar verme**,” diye yalvardı ablasına. (AK-AA). “**Bir kalpak tedarik edip acele Soluğu İzmir'de aldım**.” (HT-KAD).

® giyin- [7], iste-, yaz- [5], bul-, dön-, soyun-, yürü- [4], çağır-, çık- (i-, -den), gel- [3], çağır(ıl-), git-, gönder-, sat-, topla- (-i), yaz(ıl-) [2], ara-, ayrıl-, başla-, bekle-, bildir-, çağır(t-), çalış(ıl-), çevir- {dönüştürmek}, davran-, de-, dolaş-, doldur-, durdur-, geç-, getir-, götür-, hazırlan-, kalk- {gitmek}, koş-, özetle(n-), sık- {ateş etmek}, sil-, söyle-, tat-, topla- {bir araya getirmek}, toplan- {toparlanmak}, uç- (uçakla), yak- (lambda), ye-. || karar ver-* [3], cevap ver-* [2], ağzına at-, aşk ilan et-, bilgi al-, çay suyu koy-, devam et-, elini uzat-, rapor hazırla-, sağa kay-, toplantı yap-, üst baş değiştir-, yerinden kalk-. || bir yere kapılan-, çıkar gider, soluğu ...da al-.

® **acele etmek**.

ŞEKİL 4. Madde başı, anlamı, tanıkları, fiil dökümü, vb.

Asıl olarak fiilleri, bunun yanı sıra da fiilimsileri, sıfatları ve görevce kendine benzeyen sözcükleri anlamca etkileyen belirteçler, TS’de madde başı olarak yer alanlarının çok dışında kullanımlar da sergiler. Bu noktada derlem tabanlı bir çalışma olan tezimizde neyi aradığımızı bilmemiz, bulduklarımızın doğruluğunu pekiştirmektedir.

Derlemimizde yer alan 306 eserden 83’ ü roman, 7’si antoloji niteliğinde olmak üzere 63’ü şiir, 4’ü antoloji niteliğinde olmak üzere 38 öykü, 3’ü antoloji niteliğinde olmak üzere 37 deneme/eleştiri, 1’i antoloji niteliğinde olmak üzere 27 tiyatro, 16 anı, 15 inceleme/araştırma, 9 mizah, 1’i antoloji niteliğinde olmak üzere 6 gezi/hatıra, 3’ü günce, 3’ü mektup, 1’i antoloji niteliğinde olmak üzere 3 röportaj, 2 makale/söyleşi ve 1 biyografidir.

TABLO 2. Derlemin türlere göre dağılımı.

TÜR	ANA DERLEM	ANTOLOJİ NİTELİĞİNDE	DENET DERLEM
<i>Roman</i>	83		12
<i>Şiir</i>	63	7	7
<i>Öykü</i>	38	4	8
<i>Deneme / Eleştiri</i>	37	3	5
<i>Tiyatro</i>	27	1	7
<i>Anı</i>	16		4
<i>İnceleme / Araştırma</i>	15		
<i>Mizah</i>	9		3
<i>Gezi / Hatıra</i>	6	1	2
<i>Günce</i>	3		
<i>Mektup</i>	3	1	
<i>Röportaj</i>	3	1	
<i>Makale / Söyleşi</i>	2		
<i>Biyografi</i>	1		
TOPLAM	306	18	44

Antoloji niteliğindeki eserleri bir yana bırakırsak, derlemimizde toplam 200 yazarın 288 farklı eseri yer almıştır. Bu yazarlar şunlardır: A. KADİR, Abbas SAYAR, Abdülhak Şinasi HİSAR, Abdülkadir BUDAK, Adalet AĞAOĞLU, Adnan ÖZYAÇINER, Afşar TİMUÇİN, Ahmet ALTAN, Ahmet CEMAL,

Ahmet Hamdi TANPINAR, Ahmet Muhip DIRANAS, Ahmet OKTAY, Ahmet TELLİ, Ahmet ÜMİT, Akgün AKOVA, Arif Nihat ASYA, Asaf Halet ÇELEBİ, Asaf Savaş AKAT, Ataol BEHRAMOĞLU, Atilla ATALAY, Atilla BİRKİYA, Atilla DORSAY, Atilla İLHAN, Avdın BOYSAN, Avla KUTLU, Ayşe KULİN, Aziz NESİN, Azra ERHAT, Barış BIÇAKÇI, Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, Behçet NECATİGİL, Behiç AK, Bekir ONUR, Beşir AYVAZOĞLU, Bilge KARASU, Bilgesu ERENUS, Binnur ŞENER, Bozkurt GÜVENÇ, Buket UZUNER, Cahit KÜLEBİ, Cahit Sıtkı TARANCI, Can DÜNDAR, Can YÜCEL, Cemal SÜREYA, Cemil KAVUKÇU, Cengiz DAĞCI, Cevat ÇAPAN, Cevdet KUDRET, Ceyhun Atuf KANSU, Cezmi ERSÖZ, Cuma BOYNUKARA, Çetin ALTAN, Demir ÖZLÜ, Demirtaş CEYHUN, Deniz KAVUKÇUOĞLU, Doğan CÜCELOĞLU, Doğan HIZLAN, Ece AYHAN, Edip CANSEVER, Egemen BERKÖZ, Emin ÇÖLAŞAN, Emine İŞINSU, Emre KONGAR, Engin GENÇTAN, Enis BATUR, Erdal ATABEK, Erdal ÖZ, Erendiz ATASU, Ergun SAV, Erhan BENER, Fahir ARMAOĞLU, Faik BAYSAL, Fakir BAYKURT, Falih Rıfkı ATAY, Faruk Nafiz ÇAMLİBEL, Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, Ferhan ŞENSOY, Feride ÇİÇEKOĞLU, Feridun ANDAÇ, Ferit EDGÜ, Fikret OTYAM, FİRUZAN, Füsün AKATLI, Gani MÜJDE, Gülten AKIN, Gülten DAYIOĞLU, Güngör DİLMEN, Güzin DİNO, Haldun TANER, Halide Edip ADIVAR, Halit Ziya UŞAKLIGİL, Hasan Ali TOPBAŞ, Hasan CEMAL, Hasan HÜSEYİN, Hıfzı TOPUZ, Hulki AKTUNÇ, Hüseyin A. GÖKSEL, Hüseyin Cahit YALÇIN, İlhan BERK, İlhan SELÇUK, İnci ARAL, İpek ONGUN, Kandemir KONDUK, Kemal BİLBAŞAR, Kemal TAHİR, Küçük İSKENDER, Kürşat BAŞAR, Latife TEKİN, Leyla NAROVA, M. Turan TAN, Mahmut MAKAL, Mehmet BAYDUR, Mehmet FUAT, Melih Cevdet ANDAY, Memduh Şevket ESENDAL, Metin ALTIOK, Metin ELOĞLU, Metin KAÇAN, Metin ÜSTÜNDAĞ, Mina URGAN, Murathan Mungan, Mustafa BAYDAR, Muzaffer İZGÜ, Mümtaz SOYSAL, Nadir NADİ, Nazım HİKMET, Nazlı ERAY, Necati CUMALİ, Necip Fazıl KISAKÜREK, Nedim GÜRSEL, Nermi UYGUR, Nezihe MERİÇ, Nihat BEHRAM, Nihat Sırrı ÖRİK, Nurullah ATAÇ, Oğuz ATAY, Oktay AKBAL, Oktay RIFAT, Oktay SİNANOĞLU, Onat KUTLAR, Orhan ASENA, Orhan KEMAL, Orhan PAMUK, Orhan VELİ, Osman Cemal KAYGILI, Oya BAYDAR, Özdemir ASAF, Özdemir İNCE, Peride CELAL, Pertev Naili BORATAV, Peyami SAFA, Pınar KÜR, Recep BİLGİNER, Refik DURBAŞ, Refik ERDURAN, Refik Halit KARAY, Reşat Ekrem KOÇU, Reşat Nuri GÜNTEKİN, Rıfat ILGAZ, Sabahattin ALİ, Sabahattin EYÜBOĞLU, Sabahattin Kudret AKSAL, Sait Faik ABASIYANIK, Salah BİRSEL, Salih BOZOK, Samim KOCAGÖZ, Selim İLERİ, Sevgi SOYSAL, Sina AKYOL, Soner YALÇIN, Suat DERVİŞ, Sulhi DÖLEK, Sunay AKIN, Süreyya BERFE, Tahsin YÜCEL, Tarık BUĞRA, Tarık DURSUN K., Tarık TUNAYA, Tezer ÖZLÜ, Toktamış ATEŞ, Tomris UYAR, Tuncay ÖZKAN, Turan OFLAZOĞLU, Turgay FİŞEKÇİ, Turgut ÖZAKMAN, Turgut UYAR, Uğur MUMCU, Ülkü AYVAZ, Ümit KIVANÇ, Üstün DÖKMEN, Vedat GÜNYOL, Vedat TÜRKAİLİ, Vus'at O. BENER, Yahya Kemal BEYATLI, Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, Yaşar KEMAL, Yılmaz ERDOĞAN, Yılmaz KARAKOYUNLU, Yusuf ATILGAN, Ziya Osman SABA.³⁷

Öte yandan, derlemde çeşitliliği arttırmak amacıyla *Cevdet Kudret'e Mektuplar*, Feridun ANDAÇ, *Söz Uçar Yazı Kalır-1 ve 2*, TDK, *Güzel Yazılar*, Denemeler, TDK, *Güzel Yazılar*, Gezi-Hatıra; TDK, *Güzel Yazılar*, Hikâyeler 1 ve 2; TDK, *Güzel Yazılar*, Kısa Oyunlar; TDK, *Güzel Yazılar*, Röportajlar; *Kitaplık Şiir Yıllığı 2002*; Selim İLERİ, *İlk Gençlik Çağına Öyküler 1 ve 2*; *Adam Şiir Yıllığı 1996, 1997, 1999, 2000, 2001*; *Varlık*

³⁷ Eserler için ayrıca bk. ANA DERLEMDE YER ALAN ESERLER VE KISALTMALARI.

Şiirleri Antolojisi (1933-1977) gibi deneme, gezi/hatıra, öykü, röportaj, şiir, mektup ve tiyatro türlerine ait, antoloji niteliğinde 18 esere yer verdik. Söz konusu bu antoloji niteliğinde derlemelerde, toplam 575 farklı yazardan derlemimize yaklaşık olarak 1.000.000 (+ -) sözcüklük bir girdi sağladık. Bu oran derlemimizin 12/1'idir. Bu 18 eserde yer alan yazarlar ise şunlardır: A. Hicri İZGÖREN, A. Turan OFLAZOĞLU, Abdullah Rıza ERGÜVEN, Abdülbaki GÖLPINARLI, Abdülhak Şinasi HİSAR, Abdülkadir BUDAK, Abdülkadir BULUT, Abidin DİNO, Adalet AĞAOĞLU, Adil İZCİ, Adnan ARDAĞI, Adnan AZAR, Adnan BİNYAZAR, Adnan ÖZER, Adnan ÖZYALÇINER, Adnan SATICI, Adnan YÜCEL, Afşar TİMUÇİN, Ahmet Hamdi TANPINAR, Ahmet ADA, Ahmet ALTÜMSEK, Ahmet ÇAKMAK, Ahmet ERHAN, Ahmet GÜNTAN, Ahmet Halit YAŞAROĞLU, Ahmet HAŞİM, Ahmet KABAKLI, Ahmet Kutsi TECER, Ahmet Muhip DIRANAS, Ahmet NECDET, Ahmet OKTAY, Ahmet ÖZER, Ahmet TELET, Ahmet TELLİ, Ahmet UYSAL, Akgün AKOVA, Akif KURTULUŞ, Ali Asker BARUT, Ali BEY, Ali CENGİZKAN, Ali DUMAN, Ali EMRE, Ali Ersin GÜNCE, Ali F. BİLİR, Ali Hikmet EREN, Ali Mümtaz AROLAT, Ali PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali YÜCE, Alim ATAY, Alper ÇEKER, Alphan AKGÜL, Altay ÖKTEM, Altay Ömer ERDOĞAN, Anıl Boduroğlu MERÇELLİ, Arif DAMAR, Arif KARAKOÇ, Arif MADANOĞLU, Arife Kalender ÖNEL, Arzu ÇUR, Arzu K. AYÇİÇEK, Asaf Halet ÇELEBİ, Asım BEZİRCİ, Asım ÇAVUŞOĞLU, Ataol BEHRAMOĞLU, Atilla İLHAN, Attilâ BÜYÜKTUNCAY, Avni CİNOZOĞLU, Aydın AFACAN, Aydın ŞİMŞEK, Ayhan BOZFIRAT, Ayhan BOZKURT, Ayhan CAN, Ayhan KURT, Aykut EKŞİLER, Ayşe KİLİMCİ, Aytekin KARAÇOBAN, Ayten MUTLU, Aytuğ USLUTEKİN, Azer YARAN, Aziz Kemal HIZIROĞLU, Aziz NESİN, Azra ERHAT, Baha ÖNEM, Bahadır ATEŞ, Bâki ASİLTÜRK, Baki Ayhan T., Baki Süha EDİBOĞLU, Barış PİRHASAN, Bayram BALCI, Bedirhan TOPRAK, Bedrettin AYKIN, Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, Behçet AYSAN, Behçet NECATİGİL, Behzat AY, Bejan MATUR, Bekir YILDIZ, Beşir AYVAZOĞLU, Betül TARIMAN, Bilal KOLBÜKEN, Bilge AY, Bilge KARASU, Birhan KESKİN, Bunyamin K., Burak ACAR, Burhan FELEK, Burhan GÜNEL, Bülend ECEVİT, Bülent KARSLIOĞLU, Cahit KOYTAK, Cahit KÜLEBİ, Cahit Saffet IRGAT, Cahit Sıtkı TARANCI, Can Bahadır YÜCE, Can YÜGEL, Celal SOYCAN, Cem SAVRAN, Cem UZUNGÜNEŞ, Cemal SÜREYA, Cemil MERİÇ, Cengiz KILIÇER, Cengiz ÖEKTAŞ, Cenk KOYUNCU, Cevat ÇAPAN, Cevdat KARAL, Cevdet ATMACA, Cevdet KUDRET, Cevdet Kudret SOLOK, Ceyhun Atuf KANSU, Cezmi ERSÖZ, Cihan OĞUZ, Coşkun YERLİ, Cüneyt AYRAL, Çetin ALTAN, Çiğdem SEZER, Demir ÖZLÜ, Demirtaş CEYHUN, Derya ÇOLPAN, Derya ÖNDER, Devrim DİRLİKİYAPAN, Didem MADAK, Doğan ERGÜL, Doğan HIZLAN, E. Ayhan ÇAĞLAR, Ebubekir EROĞLU, Ece AYHAN, Ece AYKIZ, Emel İRTEM, Emin ÜLGENLER, Emrah ALTINOK, Ender EMİROĞLU, Engin TURGUT, Engin UNSAL, Enis AKIN, Enis BATUR, Enver ERCAN, Enver TOPALOĞLU, Eray CANBERK, Ercüment UÇARI, Erdal DOĞAN, Erdal ÖZ, Ergin GÜNCE, Ergin SANDER, Ergin YILDZOĞLU, Ergül ÇETİN, Erhan BENER, Erkut TOKMAN, Erol TOY, Esat DEMİRAY, Eski GÜNLER, Esra ERMERT, F. ERDİNÇ, F. ÖZDEMİRCİLER, Fadıl KOCAGÖZ, Fahir İZ, Faik BAYSAL, Fakir BAYKURT, Falih Rıfık ATAY, Faruk AKÇA, Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, Fergun ÖZELLİ, Ferid EDGÜ, Feridun ANDAÇ, Feridun Fazıl TULBENTÇİ, Ferit EDGÜ, Ferruh TUNÇ, Fethi GİRAY, Fethi NACI, Feyza HEPÇİLİNGİRLER, Fikret DEMİRAG, Fuat ÖMER, FÜRÜZAN, Füsun AKATLI, Gazanfer ERYÜKSEL, Gazi YAŞARGİL, Gonca ÖZMEN, Gökçe NURÇ, Gülenay C., Gülseli İNAL, Gültekin EMRE, Gülten AKIN, Güngör TEKÇE, Güven TURAN, Güzin DİNO, H. Vasfi UÇKAN, H. Ziya TAŞKENT, Hakan KEYSAN, Hakan SAVLI, Hakkı Engin GİDERER, Hakkı Kâmil BEŞE, Haldun TANER, Halikarnas Balıkcısı, Halil GÖKHAN, Halil İbrahim BAHAR,

Halil İbrahim ÖZCAN, Halil UYSAL, Halim ŞAFAK, Halim YAĞCIOĞLU, Halim YAZICI, Halit Ziya UŞAKLIGİL, Halûk Faruk ERGİNSOY, Hamdi ÖZYURT, Hamit Macit SELEKLER, Hasan Âli YÜCEL, Hasan ÖZTOPRAK, Hasan ŞİMŞEK, Hasan ŞİŞLİ, Haşim ÇATIŞ, Haşini HEKİMOĞLU, Hayati BAKİ, Haydar ERGÜLEN, Hidayet GÜLEN, Hidayet KARAKUŞ, Hikmet DİZDAROĞLU, Hilmi HAŞAL, Hilmi YAVUZ, Hulki AKTUNÇ, Hüsamettin BOZOK, Hüseyin ALEMDAR, Hüseyin ATABAŞ, Hüseyin ATLANSOY, Hüseyin FERHAD, Hüseyin HAYDAR, Hüseyin KÖSE, Hüseyin PEKER, Hüseyin Rahmi GÜRPINAR, Hüseyin TOPÇUGİL, İhan DEMİRASLAN, İbnürrefik Ahmet Nuri SEKİZİNCİ, İbrahim Alâettin GÖVSA, İbrahim BAŞTUĞ, İbrahim TATARLI, İbrahim TENKEKEÇİ, İhsan AYGÜN, İhsan DENİZ, İhsan TEVFİK, İhsan TOPÇU, İhsan ÜREN, İlhan BERK, İlhan DEMLRASLAN, İlyas TUNÇ, İnci ASENSA, İrfan YILDIZ, İsmail Habib SEVÜK, İsmail KILIÇARSLAN, İsmail UYAROĞLU, İzzet GÖLDELİ, İzzet YASAR, Jülide Gülizar ERGÜVEN, Kader SEVİNÇ, Kadir AYDEMİR, Kâmil AKÖZ, Kâmrân S. YÜCE, Kâmurân ŞİPAL, Kaya BİLGEGİL, Kemal BİLBASAŞAR, Kemal BURKAY, Kemal KURT, Kemal ÖZER, Kemal SAYAR, Kemalettin Kâmi KAMU, Kenan Hulusi KORAY, Konur ERTOP, Kuvvet YURDAKUL, Küçük İSKENDER, Lale MÜLDÜR, Levent KARATAŞ, Levent YILMAZ, Leyla ERBİL, Leylâ Kenter AKÇAN, Leyla ŞAHİN, M. T. KARAMUSTAFAOĞLU, M. Mahzun DOĞAN, M. Mazhar ALPHAN, M. Sami AŞAR, M. Sunulah ARISOY, Mahmut TEMİZYÜREK, Mahmut YESARİ, Malik AKSEL, Mansur BALCI, Mario LEVİ, Mehmed KEMAL, Mehmet Ali AYBAR, Mehmet Can DOĞAN, Mehmet ERCAN, Mehmet H. DOĞAN, Mehmet HAMES, Mehmet KAPLAN, Mehmet KÂZIM, Mehmet KIYAT, Mehmet Mümtaz TUZCU, Mehmet SAÇLIOĞLU, Mehmet Sadık KIRIMLI, Mehmet SALİHOĞLU, Mehmet ŞEYDA, Mehmet TANER, Mehmet YAŞIN, Mejan MATUR, Melih Cevdet ANDAY, Memduh Şevket ESENDAL, Memet FUAT, Mesut AŞKIN, Mesut TARGAN, Mete ÖZEL, Metin CELAL, Metin CENGİZ, Metin DEMİRTAŞ, Metin ELOĞLU, Metin FINDIKÇI, Metin GÜVEN, Metin KAYGALAK, Muazzez MENEMENCİOĞLU, Muhteşem SÜNTER, Murathan MÜNGAN, Mustafa ATAPAY, Mustafa CELEP, Mustafa DURAK, Mustafa FIRAT, Mustafa KÖZ, Mustafa KUTLU, Mustafa MUHARREM, Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU, Mustafa Ruhi ŞAHİN, Mustafa Sekip TUNÇ, Mutlu Can GÜVENDİR, Muzaffer BUYRUKÇU, Muzaffer ERDOST, Muzaffer KALE, Muzaffer Tayyîp USLU, Müslim ÇELİK, Müslüm YÜCEL, Nabi ÜÇÜNCÜOĞLU, Nahit Ulvi AKGÜN, Naile ALSAR, Nazlı ERAY, Nazmı AKIMAN, Nazmı AĞIL, Necati CUMALI, Necati GÜNGÖR, Necip Fazıl KISAKÜREK, Necmi ZEKÂ, Nedim GÜRSEL, Nermi UYGUR, Neşe TOĞAN, Neşe YAŞIN, Nevzat UÇKAN, Nevzat YALÇIN, Nezihe MERİÇ, Nigar OKYAY, Nihat BEHRAM, Nihat Sami BANARLI, Nihat ZİYALAN, Nilay ÖZER, Niyazi BERKES, Niyazi ÖZSAN, Nur SAKA, Nurettin TOPÇU, Nuri DEMİRCİ, Nursel DURUEL, Nurullah ATAÇ, Nurullah CAN, Nüzhet ERMAN, Oben GÜNEY, Oğuz ATAY, Oğuz DEMİRALP, Oğuz Kâzım ATOK, Oğuz ÖZDEM, Oğuzhan AKAY, Oktay AKBAL, Oktay AKBAL, Oktay ARAYICI, Oktay MAT, Oktay RİFAT, Oktay SALİH, Oktay TAFTALI, Oktay TUNGER, Onat KUTLAR, Onur CAYMAZ, Orhan ALKAYA, Orhan ASENSA, Orhan DURU, Orhan HANÇERLİOĞLU, Orhan KEMAL, Orhan KOÇAK, Orhan Veli KANIK, Osman Cemal KAYGILI, Osman ÇAKMAKÇI, Osman Hakan A., Osman OLMUŞ, Osman Serhat ERKEKLİ, Osman ŞAHİN, Osman TÜRKAY, Oya UYSAL, Ömer Bedrettin UŞAKLI, Ömer ERDEM, Ömer Faruk HATİPOĞLU, Özcan DOĞRUÖZ, Özcan ERDOĞAN, Özcan YALIM, Özdemir ASAF, Özdemir İNCE, Özer AYKUT, Özgür BALABAN, Özkan MERT, Özker YAŞIN, Özlem TEZCAN, Peride CELÂL, Pertev Naili BORATAV, Peyami SAFA, Piliz OFLUOĞLU, Polat ONAT, Pride CELAL, Ramazan PARLADAR, Raif ÖZBEN, Rauf MUTLUAY, Refik DURBAŞ, Refik Halit KARAY, Remzi Oğuz ARIK, Reşad Ekrem KOÇU, Reşat Nuri GÜNTEKİN, Rifat İLGAZ, Rıza APAK, Ruhi SU, Ruşen HAKKI, Sabahat EMİR, Sabahattin ALİ, Sabahattin

EYÜBOĞLU, Sabahattin Kudret AKSAL, Sabahattin Tahsin TEOMAN, Sabih ŞENDİL, Sabri Esat SİYAVUŞGİL, Sadık YAŞAR, Sadri ERTEM, Safa FERSAL, Sait Faik ABASYANIK, Sait MADEN, Salâh BİRSEL, Salih AYDEMİR, Salih BOLAT, Salih ECER, Salih MERCANOĞLU, Samet AĞAOĞLU, Sami BAYDAR, Sedat SARIBUDAK, Sefa KAPLAN, Sefer AYTEKİN, Selâhattin BATU, Selim İLERİ, Selim TEMO, Sennur SEZER, Serap ERDOĞAN, Serdar KOÇAK, Serdar ÜNVER, Serkan IŞIN, Server TANİLLİ, Sevgi SOYSAL, Sevinç ÇOKUM, Seyhan ERÖZÇELİK, Sezai KARAKOÇ, Sina AKYOL, Sıtkı Salih GÖR, Sina AKYOL, Sinan ORUÇOĞLU, Soner DEMİRBAŞ, Suat TAŞER, Suat VARDAL, Sunay AKIN, Suut Kemal YETKİN, Süha TUĞTEPE, Sümer Omay, Süreyya BAYDARGİL, Süreyya BERFE, Süreyya ERYAŞAR, Şahin CANDIR, Şavkar ALTINEL, Şemsettin ÜNLÜ, Şener AKSU, Şener ÖZMEN, Şeref BİLSEL, Şerif ERGİNBAŞ, Şevket BULUT, Şevket RADO, Şiar YALÇIN, Şinasi, Şükran KURDAKUL, Şükrü ERBAŞ, Şükrü SEVER, Tahir ABACI, Tahsin SARAÇ, Tahsin YÜCEL, Talât Sait HALMAN, Talip APAYDIN, Tan DOĞAN, Tarık BUĞRA, Tarık Dursun K., Tarık GÜNERSEL, Tarkan ÇEPER, Taylan BEDİZEL, Tekin GÖNENÇ, Tektaş AĞAOĞLU, Teoman KARAHÜN, Teoman SARIKÂHYA, Tomris UYAR, Tozan ALKAN, Tuğrul Asi BALKAR, Tuğrul KESKİN, Tuğrul TANYOL, Tuna KİREMİTÇİ, Turan EROL, Turgay FİŞEKÇİ, Turgay KANTÜRK, Turgut TOYGAR, Turgut UYAR, Türkan İLDENİZ, Türkan YEŞİLYURT, Uğur KÖKDEN, Ulaş NİKBAY, Ülkü TAMER, Ümit Y. OĞUZCAN, Ümran Nazif YİĞİTER, V. Bahadır BAYRIL, Vasfi Mahir KOCATÜRK, Vecdi ERBAY, Vecdi Hayri BÜRÜN, Vedat GÜNYOL, Vedat Nedim TÖR, Veysel ÇOLAK, Veysel EROL, Veysel ÖNGÖREN, Vüsat O. BENER, Yahya BENEKAY, Yahya Kemal BEYATLI, Yaprak ÖZ, Yaşar KEMAL, Yaşar MİRAC, Yaşar Nabi NAYIR, Yavuz ÖZDEM, Yelda KARATAŞ, Yeşim SALMAN, Yıldırım TÜRKER, Yılmaz ARSLAN, Yılmaz GRUDA, Yılmaz ODABAŞI, Yiğit OKUR, Yunus KORAY, Yusuf ALPER, Yusuf ATILGAN, Yücel KAYIRAN, Yücelay SAL, Yüksel ANDIZ, Yüksel FAZARKAYA, Zafer Ekin KARABAY, Zeynep ALİYE, Zeynep KÖYLÜ, Zeynep UZUNBAY, Zeyyat SELİMOĞLU, Ziya Osman SABA.

Böylelikle ana derlemimiz 12.321.000 (+ -) sözcüklük bir dilsel veriyi içerir hale getirilmiştir.

Çalışmamızda sıklıkları oldukça fazla olan ya da sözcük türü olarak farklı dağılımlar gösteren *bir*, *böyle*, *çok*, vb. belirteçlerin kullanım sıklıklarını tespit etmek teknik olarak olası olmadığı için, bu sözlükbirimlerin belirteç olarak kullanım sıklıklarını ortaya koyabilecekimiz, 306 eser arasından seçtiğimiz 44 eserlik (1.874.000 sözcüklük) bir ‘denet derlem’ oluşturduk [bk. DENET DERLEMDE YER ALAN ESERLER VE KISALTMALARI]. Bu ‘denet derlem’i oluştururken daha çok antoloji niteliğinde eserleri seçmeye özen gösterdik. Daha sonra söz konusu sıklıkları fazla olan ya da sözcük türü olarak farklı dağılımlar gösteren bu belirteçlerin sıklık değerlerini, ana derlem ve denet derlem arasında istatistiksel sözcük dökümü sonucunda elde ettiğimiz (6,5) oranını kullanarak gerçelledik.

Aşağıdaki şekillerde (ŞEKİL-5 Ana derlemin istatistiksel dökümü., ŞEKİL-6 Denet derlemin istatistiksel dökümü) ana derlem ve denet derlemin istatistiksel sözcük dökümü yer

almaktadır. Toblo 3 de (Ana derlem ve denet derlem oransallığı) ise iki derlem arasında oransal değerler ve gerçellenme katsayısı (6,5) yer almaktadır.

İstatistikler:	
Sayfa	21.098
Sözcük	12.321.717
Karakter (boşluksuz)	79.250.037
Karakter (boşluklu)	91.509.237
Paragraf	62.612
Satır	1.051.071

ŞEKİL-5 Ana derlemin istatistiksel dökümü.

İstatistikler:	
Sayfa	3.163
Sözcük	1.874.975
Karakter (boşluksuz)	11.856.438
Karakter (boşluklu)	13.721.484
Paragraf	9.890
Satır	157.458

ŞEKİL-6 Denet derlemin istatistiksel dökümü.

TABLO 3. Ana derlem ve denet derlem oransallığı.

İSTATİSKİTLER	ORAN
SAYFA SAYISI	6,6
SÖZCÜK	6,5
KARAKTER (BOŞLUKSUZ)	6,6
KARAKTER (BOŞLUKLU)	6,6
PARAGRAF	6,3
SATIR	6,6
GERÇELLENME KATSAYISI	6,5

Örneğin, *bir* sözlükbiriminin dizimsel olarak belirteç olduğu dizgeler, denet derlemde derlenip, bu oran asıl derlemle orantılandı. 1.874.000 (+ -) sözcüklük denet derlemde 37 kez

belirteç olarak rastladığımız *bir* belirteci *6,5 katsayımızla gerçellendiğinde ana derlemde gerçellenme sıklık değeri 241 olarak karşımıza çıkar. Aynı işlem; *bazen***, *bir daha***, *biraz***, *birden***, *böyle***, *bugün***, *çok***, *doğru***, *fazla***, *gece***, *gene de***, *gene***, *geri***, *hâlâ***, *hemen***, *henüz***, *hep***, *her gün***, *her zaman***, *hiç***, *hoş***, *içeri***, *ileri***, *iyi***, *iyice***, *nasıl***, *ne***, *neden***, *o kadar***, *önce***, *öyle***, *sadece***, *sonra***, *şimdi***, *şöyle***, *tekrar***, *uzun***, *yeni***, *yeniden***, *yine*** gibi toplam 41 belirteç için uygulanmış, bu belirteçler (**) ile işaretlenerek sıklık dizinine gerçellenmiş sıklık değerleriyle alınmıştır.

Aşağıdaki tabloda, söz konusu bu 41 belirtecin sözkonusu 6.5 ana derlem/denet derlem oranına göre gerçellenmiş sıklık dağılımları verilmiştir.

TABLO 4. Denet derlem gerçellenmiş sıklık değerleri (6.5).

BELİRTEÇ	DENET DERLEMDE RASTLANMA SIKLIĞI	GERÇELLEME KATSAYISI	GERÇELLENMİŞ SIKLIK DEĞERİ
1. <i>hiç**</i>	1027	*6.5	6676
2. <i>nasıl**</i>	959	*6.5	6234
3. <i>şimdi**</i>	566	*6.5	3679
4. <i>hemen**</i>	492	*6.5	3198
5. <i>öyle**</i>	482	*6.5	3133
6. <i>yeniden**</i>	357	*6.5	2321
7. <i>hep**</i>	353	*6.5	2295
8. <i>şöyle**</i>	344	*6.5	2236
9. <i>yine**</i>	341	*6.5	2217
10. <i>böyle**</i>	332	*6.5	2158
11. <i>iyice**</i>	285	*6.5	1853
12. <i>neden**</i>	283	*6.5	1840
13. <i>iyi**</i>	264	*6.5	1716
14. <i>tekrar**</i>	264	*6.5	1716
15. <i>gene**</i>	185	*6.5	1203
16. <i>hâlâ**</i>	185	*6.5	1203
17. <i>bir daha**</i>	181	*6.5	1177
18. <i>çok**</i>	172	*6.5	1118
19. <i>birden**</i>	161	*6.5	1047
20. <i>içeri**</i>	130	*6.5	845
21. <i>bazen**</i>	108	*6.5	702
22. <i>ne**</i>	107	*6.5	696
23. <i>her zaman**</i>	103	*6.5	670
24. <i>geri**</i>	100	*6.5	650
25. <i>henüz**</i>	89	*6.5	579
26. <i>o kadar**</i>	88	*6.5	572
27. <i>her gün**</i>	85	*6.5	553

28. doğru**	82	*6.5	533
29. yeni**	77	*6.5	501
30. biraz**	66	*6.5	429
31. gece**	59	*6.5	384
32. önce**	51	*6.5	332
33. bugün**	43	*6.5	280
34. gene de**	41	*6.5	267
35. uzun**	38	*6.5	247
36. bir**	37	*6.5	241
37. fazla**	33	*6.5	215
38. sadece**	28	*6.5	182
39. sonra**	7	*6.5	46
40. hoş**	6	*6.5	39
41. ileri**	5	*6.5	33

3.1. Sözlük Oluşturulurken Kullanılan İşaretler ve İşaretlerin Açıklamaları

- / / işareti belirteçlerin TS'deki anlamlarını aktarmak; // // işaret ise, TS'de eksik olup derlemde rastladığımız madde içi açıklamaları aktarmak için kullanılmıştır.

anadan doğma: [8] /2. Doğuştan./ //Çıplak bir vaziyette, olduğu gibi.// “İnsan boyu ısırgan otlarıyla dolu bir tarlada saatlerce <i>anadan doğma</i> koşmuştum sanki, her yanımda manyak gibi yanıp kavruluyordu.” (AA-AD)..... 2. [1] ® bil-* //...// [7] ® ara-, dolaş-, gör-, koş-, soyun-, uzan-. var git.

- Madde içi açıklamalar verilirken kullanılan { } içerisindeki ifadeler eksik olduğu düşünülen anlamları aktarmak için kullanılmıştır.

acele: [102] /Vakit geçirmeden, tez olarak, {çabuk}/.....

- Toplamda söz konusu belirtecin kendi evreni içerisinde kullanım sıklığını göstermek için [] işareti kullanılmıştır. Madde altı açıklamalarda anlamsal kullanım sıklıkları verilirken ise [] ® işareti kullanılmıştır.

açıktan: [9] /1. Bir yerin uzağından./ “Fakat yüksek rütbeli memurlar ve «zülf-i yâr»a dokunmaktan çekinenler sazın peşinde ve etrafında giden bu kayak ve sandalların aralarına girmezler de onları ancak kenarlarından ve biraz <i>açıktan</i> takib ederlerdi.” (AŞH-BM). ; /2. Sıra ve aşama gözetilmeden, dışarıdan atayarak./ “Ø”. ; /3. mec. Emek ve para harcamadan./ “Endişeye mahal yok be! Inter/Elektrik, <i>açıktan</i> ne kadar verecekti?” (Aİ-YK). ; //Doğrudan, alenen.// “‘Baasçı rejimler’ o yıllardaki gibi <i>açıktan</i> savunulmadı.” (HC-KKKY)., “Gizli başka

hedefi de var mıdır anlaşılmıyor; *açıktan* sizi *hedef almış*.” (CKM)., “Türkiye’ye *açıktan saldırmıyorlar* ama, içinden başka işler yapıyorlar.” (OS-HT).

1. [1] ® takip et-.

2. [-] ® Ø

3. [3] ® ver- *{ödemek} [2]. || hârice akıt- (para vb.).

//...// [5] ® saldır-*, savunul-, uyu-. || dış bile-, hedef al-.

® *açıktan almak, açıktan (para) almak, açıktan geçmek, açıktan (para) kazanmak*

• [] işareti, her bir fiilin kendi evreni içerisinde sıklığını göstermek amacıyla kullanılmıştır.

acele: [102] /Vakit geçirmeden, tez olarak, {çabuk}/ “*Acele giyindim.*” (EÖ-GSA)., “*Acele istiyor.*” (OK-C)., “*Dediğim gibi, bunu acele yazdım.*” (CKM)., ...

® giyin- [7], iste- [5], yaz- [5], bul- [4], dön- [4], soyun- [4], yürü- [4], çağır- [3], çık- (i-, -den) [3], gel- [3], çağrıl- [2], git- [2], gönder- [2], sat- [2], topla- (-i) [2], yaz(ıl-) [2], ara-. || karar ver-* [3], cevap ver-* [2], ağzına at-, aşk ilan et-, bilgi al-, (çay suyu) koy-, devam et-, (elini) uzat-, rapor hazırla-, (sağa) kay-, toplantı yap-, (üst baş) değiştir-, (yerinden) kalk-. || bir yere kapılan-, çıkar gider, soluğu ...da al-.

® *acele etmek..*

• Fiillerin seçiminde fiillerle ilgili yukarıda sıraladığımız özelliklerden olumsuz biçimleri de olanlar ya da tamamen olumsuz biçimleri olanlar (-*) işareti ile belirtilmiştir.

açıktan açığa: [33] /Belirgin olarak, göz göre göre./ “*Açıktan açığa söyle...*” (KT-Gİ)., ...

® söyle-* [6], de-* [3], bildir-, buyur-, göster-, ... toplan-. || emret-, arka ol- {desteklemek}, hasım ol-, ... itiraf et-, kendini göster-*, meydan oku-, (mücadeleye) giriş-, **rüşveti ye-***, tavır takın-, yüz ver-, **zararını gör-***.

• Yalın fiilleri birleşik ve kalıplaşmış fiil kullanımlarından ayırtırmak için || işareti kullanılmıştır.

acele: [102] /Vakit geçirmeden, tez olarak, {çabuk}/

® giyin- [7], iste- [5], yaz- [5], bul-, dön- [4], soyun- [4], yürü- [4], ... toplan- {toparlanmak}, uç- (uçakla), yak- (lambda), ye-. || karar ver-* [3], cevap ver-* [2], ağzına at-, aşk ilan et-, ... yerinden kalk-. || bir yere kapılan-, çıkar gider, soluğu ...da al-.

® *acele etmek.*

• Anlamı açık olmayan ortak kök gibi görünen fiillerin anlamlarıyla ilgili { } içerisinde açıklamalar yapılmıştır {*toparlanmak*}, vb. Ayrıca, aralarında kavramsal ilişki bulunan ve ayırıcı olduğunu düşündüğümüz fiiller *uç-* (*uçakla*), *yak-* (*lamba*) örneğinde olduğu gibi () içerisinde aktarılmıştır. Bu işaret ayrıca belirteçle birlikte anlamlılık sağlayan yapıları açıklamakta da kullanılmıştır.

açıktan: [9] /1. Bir yerin uzağından./ “*Fakat yüksek rütbeli memurlar ve «zülf-i yâr»a dokunmaktan çekinenler sazın peşinde ve etrafında giden bu kayık ve sandalların aralarına girmezler de onları ancak kenarlarından ve biraz açıktan takib ederlerdi.*” (AŞH-BM). ; /2. Sıra ve aşama gözetilmeden, dışarıdan atayarak./ “Ø”. ; /3. mec. Emek ve para harcamadan./ “*Endişeye mahal yok be! Inter/Elektrik, açıktan ne kadar verecekti?*” (Aİ-YK). ; //Doğrudan, alenen.// “*“Baasçı rejimler” o yıllardaki gibi açıktan savunulmadı.*” (HC-KKKY), “*Gizli başka hedefi de var mıdır anlaşılmıyor; açıktan sizi hedef almış.*” (CKM), “*Türkiye’ye açıktan saldırmıyorlar ama, içinden başka işler yapıyorlar.*” (OS-HT).

1. [1] ® takip et-.

2. [-] ® Ø

3. [3] ® ver- *{ödemek} [2]. || **hârice akıt- (para vb.).**

//...// [5] ® saldır-*, savunul-, uyu-. || dış bile-, hedef al-.

® **açıktan almak, açıktan (para) almak, açıktan geçmek, açıktan (para) kazanmak.**

• Gerektiğinde, *çık-*, *in-* gibi fiiller için aldıkları durum ekleri *çık-* (*i-*, *-den*) vb. şeklinde fiillerle birlikte ayraç içerisinde aktarılmıştır.

acele: [102] /Vakit geçirmeden, tez olarak, {çabuk}/ “*Acele giyindim.*” (EÖ-GSA), “*Acele istiyor.*” (OK-C), “*Dediğim gibi, bunu acele yazdım.*” (CKM), “*Bana, Ç.K., B.K., T.K., Z.K.’yı acele bulun.*” (GA-TO), “*Ne varsa, çok iltifat etti telefonda. Acele gel, dedi.*” (OK-KT), “*Ama acele karar vermeyin.*” (HT-GF), “*Biraz acele davrandım sanırım.*” (FA-SUYK), “*Mektubunuza derslerin beni son derece sıkıştırdığından acele cevap veremedim.*” (EB-YU), “*“Nilüfer ne olur evlenmek için acele karar verme,” diye yalvardı ablasına.*” (AK-AA), “*Bir kalpak tedarik edip acele Soluğu İzmir’de aldım.*” (HT-KAD).

→ giyin- [7], iste-, yaz- [5], bul- [4], dön- [4], soyun- [4], yürü- [4], çağır-, **çık- (i-, -den)** [3], gel- [3],.....

• Derlemde rastlanılmayan ya da rastlanmasına karşın belirteç olarak kullanılmayan belirteçler Ø işaretiyle gösterilmiştir. Öte yandan, Ø-- işareti *bağdaşık belireçleri* belirtmek için kullanılmıştır.

açıktan: [9] /1. Bir yerin uzağından./ “Fakat yüksek rütbeli memurlar ve «zülf-i yâr»a dokunmaktan çekinenler sazın peşinde ve etrafında giden bu kayak ve sandalların aralarına girmezler de onları ancak kenarlarından ve biraz açıktan takib ederlerdi.” (AŞH-BM). ; /2. Sıra ve aşama gözetilmeden, dışarıdan atayarak./ “Ø”. ; /3. mec. Emek ve para harcamadan./ “Endişeye mahal yok be! Inter/Elektrik, açıktan ne kadar verecekti?” (Aİ-YK).

1. [1] ® takip et-.

2. [-] ® Ø

3. [3] ® ver- *{ödemek} [2]. || hârice akıt- (para vb.).

//...//[5] → saldır-*, savunul-, uyu-. || dış bile-, hedef al-.

® **açıktan almak, açıktan (para) almak, açıktan geçmek, açıktan (para) kazanmak.**

• Ayrıca birleşik söz olarak belirteç-fiil kullanımıyla TS’de yer alan kullanımlar da sözlüğümüzün madde sonlarında yer almış, bunlarla ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır (bk. ŞEKİL 4).

açıktan: [9] /1. Bir yerin uzağından./ “Fakat yüksek rütbeli memurlar ve «zülf-i yâr»a dokunmaktan çekinenler sazın peşinde ve etrafında giden bu kayak ve sandalların aralarına girmezler de onları ancak kenarlarından ve biraz açıktan takib ederlerdi.” (AŞH-BM). ; /2. Sıra ve aşama gözetilmeden, dışarıdan atayarak./ “Ø”. ; /3. mec. Emek ve para harcamadan./ “Endişeye mahal yok be! Inter/Elektrik, açıktan ne kadar verecekti?” (Aİ-YK). ; //Doğrudan, alenen.// “‘Baasçı rejimler’ o yıllardaki gibi açıktan savunulmadı.” (HC-KKKY)., “Gizli başka hedefi de var mıdır anlaşılmıyor; açıktan sizi hedef almış.” (CKM)., “Türkiye’ye açıktan saldırmıyorlar ama, içinden başka işler yapıyorlar.” (OS-HT).

1. [1] ® takip et-.

2. [-] ® Ø

3. [3] ® ver- *{ödemek} [2]. || hârice akıt- (para vb.).

//...//[5] ® saldır-*, savunul-, uyu-. || dış bile-, hedef al-.

® **açıktan almak, açıktan (para) almak, açıktan geçmek, açıktan (para) kazanmak.**

• D işareti, TS’de bulunmayan eşdizimli yapılar gösterilmek için kullanılmıştır.

D **açıktan (para) vermek.**

D **balıklama dalmak, balıklama atlamak.**

• ® işareti TS’de yer alan belirteç+fiil birlikteliklerini ya da eşdizimsel yapılarını aktarmak için kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCELEME (SÖZLÜK)

A

abartısız: [1]/2. Abartmadan, abartısız olarak, mübalağasız bir biçimde./“...Biri *fıkra* anlattı mı **-abartısız gülüşülürdü-** soluk bir serinlik serilirdi ortalığa!” (Kİ-PÖÖD).

® gülüşül-.

abdestsiz: [2]/3. Abdest almadan, almaksızın./ “*Abdestsiz namaz kılıyor.*” (MM-ÜAKO)., “*Müslüman adamdı, abdestsiz adım atmazdı.*” (REK-Y).

® adım at-*, namaz kıl-.

acaba: ?-

accelerando: Ø

acele: [103]/2. Vakit geçirmeden, tez olarak, {çabuk}./“*Acele giyindim.*” (EÖ-GSA)., “*Acele istiyor.*” (OK-C)., “*Dediğim gibi, bunu acele yazdım.*” (CKM)., “*Bana, Ç.K., B.K., T.K., Z.K.'yı acele bulun.*” (GA-TO)., “*Ne varsa, çok iltifat etti telefonda. Acele gel, dedi.*” (OK-KT)., “*Ama acele karar vermeyin.*” (HT-GF)., “*Biraz acele davrandım sanırım.*” (FA-SUYK). “*Mektubunuza derslerin beni son derece sıkıştırdığından acele cevap veremedim.*” (EB-YU)., “*Nilüfer ne olur evlenmek için acele karar verme,*” diye yalvardı ablasına.” (AK-AA). “*Bir kalpak tedarik edip acele Soluğu İzmir'de aldım.*” (HT-KAD).

® giyin- [7], iste- [5], yaz- [5], bul- [4], soyun- [4], yürü- [4], çağır- [3], çık- (i-, -den) [3], gel- [3], çağrıl- [2], dön- [4], git- [2], gönder- [2], sat- [2], topla- (-i) [2], yazıl- [2], ara-, ayrıl-, başla-, bekle-, bildir-, çağır-, çalışıl-, çevir- {dönüştürmek}, davran-, de-, dolaş-, doldur-, durdur-, geç-, getir-, götür-, hazırlan-, kalk- {gitmek}, koş-, özetlen-, sık- {ateş etmek}, sil-, söyle-, tat-, topla- {bir araya getirmek}, toplan- {toparlanmak}, uç- (uçakla), yak- (lamba), ye-. || karar ver-* [3], cevap ver-* [2], (ağzına) at-, (aşk) ilan et-, (bilgi) al-, (çay suyu) koy-, devam et-, (elini) uzat-, (rapor) hazırla-, (sağa) kay-, toplantı yap-, üst baş değiştir-, (yerinden) kalk-. || (bir yere) kapılan-, soluğu ...de al-. || çıkar gider.

® **acele etmek.**

▷ **acele karar vermek.**

acemice: [10]/Toyca, beceriksizce./ “*Figürleri acemice taklit eder.*” (HT-EG)., “*Üftade, ıslak ellerini önlüğüne kurularak mutfaktan çıkıp yaklaştı; mecmuayı acemice aldı*” (RHK-BS)., “*Figürleri acemice taklit eder.*” (HT-EG).

® al- (mecmua), teyellen-. || (kendini) bırak-, (boynuna) sarıl-, (elini) uzat-, (elini) tut-, ısrar et-, şarkı söylen-, taklit et-.

acep: ?-

acı acı: [162]/{1. Üzüntülü biçimde, dokunaklı olarak. 3. üzüntü içinde.}/“Kızgın Zeki: Gülerler sana, deyip **acı acı güldü**, hem acırlar, hem de gülerler sana yavrum.” (GY-H2)., “Kerem Usta, **acı acı gülümsedi** ve bana, ‘İyi ki bir şey söylemedin, seni sözleriyle kırarlardı.’ dedi.” (GY-H2)., “ÇOCUK - Annen görürse zor bakarsın sen! (Kedi **acı acı miyavlar**)” (GY-KO)., “Bugün askeri okullardaki yasakları görünce insan **acı acı düşünüyor!**” (UM-KKA)., “Ama ihtiyarlar, yaşlılıktan öyle **acı acı yakınıyorlar** ki, yaşlıtlarımın biraz da damarına basmak için yakıyorum o toz pembe ışıkları.” (MU-BDA)., “Kurtarın bizi! diye **acı acı yalvardılar**.” (GY-H1)., “Bir aralık İsmet Paşa, Lozan’da cereyan eden müzakerattan ve çektiği sıkıntılardan bahsederek Rauf Bey’den **acı acı şikâyetle bulundu**.” (SB-HAY)., “Kerem Ali **acı acı bıyık altından güldü**.” (YK-BE). ; /2. Sert ve keskin bir biçimde./ “Tren nasıl **acı acı öter**, öğrendim.” (CÇ-SŞ). “Bu aralık, sokak **kapısı acı acı çalındı**.” (OCK-Ç). “**Acı acı tütün kokuyordu**.” (OK-AY).

1./3. [139] ® gül- [31], gülümse- [17], bağır- [8], düşün- [7], kişne- [6], miyavla- [5], ulu- [5], anla- [4], yakın- [4], bak- [3], ağla- [2], hatırla- [2], sızla- [2], söylen- [2], anır-, bağırış-, böğrüş-, böğür-, burkul- (gurur), çenile-, düşündür-, etkile-, gör-, gülümset-, hatırla-, havla-, haykır-, haykırış-, iste-, movukla-, seslen-, sırt-, sor-, söyle-, yalvar-, yutkun-. || şikâyet et- (-den) [4], şikâyetle bulun- [4], hisset- [2], alay et-, (bağı) kop-, bıyık altından gül-, dert yan-, (dudak) bükül-, iç geçir-, (içini) çek-, kabul et-, (yüzünü) buruştur-.

2. [23] ® öt- [9], çal- (zil, kapı, telefon vb.) [5], kok- [4], değ- (yel), ötüş-, titre- (telefon), yan- {acımak}, yankılan-.

Đ acı acı gülmek (gülemsemek), acı acı ötmek, acı acı bağırmak, acı acı düşünmek.

acımasız: [5]/2. Acıma duygusu olmadan, merhametsizce./“Bu küçük kent bana **acımasız davranıyor**.” (EB-BG).

® davran- [5].

Đ acımasız davranmak.

acımasızca: [34]/Acımasız olarak, acımasız bir biçimde, zalimce, zalimane./“Tekmelerle, sopalarla, kafa göz demeden her yanıma **acımasızca vuruyorlar**, hangi cesaretle sövdüğümü soruyorlardı.” (EÖ-GSA). “Böylelerine karşı kesin cephe alınmalı, böyleleriyle **acımasızca savaşmalı**.” (MU-BDA). “Onun için mi beni böyle **acımasızca cezalandırırsın?**” (OA-YDBYKL). “Yirminci Yüzyıl’da nasıl ki dünya kocaman bir duvar tarafından **acımasızca ikiye bölündüyse**, bizler de bölündük düşman kamplara.” (HC-KKKY)., “Söylev’den öğrendiğimiz en önemli devrimci strateji, bir büyük liderin gerektiğinde herkesle ittifak edeceği, fakat başarıya ulaştıktan sonra, kendisiyle birlikte olmayanları **acımasızca sahneden sileceğidir**.” (EK-DT..A).

® vur- [3], savaş- [2], anlat-, asıl- {idam edilmek}, boğ-, cezalandır-, çök-, eleştir-, em- {soğurmak}, gülümse-, harca-, hatırlat-, incele-, indir- (balta), kır- (dal), öldür-, seviş-,

sorgula-, sömürül-, yönlendiril-, zorla-. || ikiye böl- {parçalamak, ayırmak} [2], hareket et-, karar ver-, karşı dur-, mahkûm et-, rekabete giriş-, sahneden sil- {ortadan kaldırmak}, üstüne çizgi çek- {yok saymak}, yüze vur-. || başını alıp git-.

▷ **acımasızca vurmak, acımasızca savaşmak.**

acı tatlı: Ø

acilen: [8]/Çabucak, {bir an önce, vakit geçirmeden}./“İnsanlar rüyalarını **acilen anlatmalı.**” (ŞY-1997), “Lütfen, Sayın Felder, size vereceğim numarayı **acilen arasin.**” (AK-AA), “Neden olmasın, olabilir de, en az beş kilo vermem **gerekiyor, acilen.**” (İA-GKD).

® gerek- [3], anlat-, ara-, git-, sok- {içeri almak}. || ameliyat et-.

▷ **acilen gerekmek.**

âcizane: [3]/Söz söyleyen kimsenin kendi yaptıklarını abartmamak için kullandığı ‘âcizlere yakışacak biçimde’ anlamında bir nezaket sözü./ “Kâmrân. Hem bu sanatı, **âcizane** ben keşfettim.” (RNG-ÇK). “‘Hayır, şimdilik herhangi bir şeye inanmak **âcizane haddime düşmemiş.** Ama, her şeyi dikkate almakta fayda var, değil mi?’” (PK-BCR).

® haddine düş-*, keşfet-.

aç: [34]/5. Karnı doymamış olarak./ “İlk gün **aç yattık...**” (FO-KSA), “İstersen işsiz dolaş, **aç dolaş, çıplak dolaş.**” (AKB-BŞ), “Mehtap da esmerin en incisi, hep öyle ince kalabilmek için âdeta **aç geziyor...**” (EI-NS), “Tümen **aç gelmişti.**” (TÖ-ŞÇT). “Susuz kal!... **Aç geber!**...” (CK-YÖ).

® yat- [7], gez- [3], kalk- [3], dolaş- [2], dön- [2], dur- [2], gel- [2], otur- [2], öl- [2], bul-, büyü-, durul-, geber-, görün-, uyan-, uyu-, yaşa-, yürü-. || (geceyi) geçir-, fethet-, harman döv-.

® **aç bırakmak, aç kalmak.**

▷ **aç yatmak.**

aç acına: [14]/Aç olarak bir şey yemeden./ “Haberiniz olsun, **aç açına gideceksiniz** buradan, **aç açına geldiğiniz gibi.**” (AKB-BŞ), “Bunlar o gece **aç acına yatmışlar.**” (PNB-AGUG), “Yemek işi bir dert. **Aç açına yürünmüyor.**” (EÖ-GSA).

® git- [2], yat- [2], bak-, bekle-, dolaş-, gel-, iç-, öl-, uzan-, uğraşıl-, yürü-. || orak sallat-.

aç biilaç: Ø

açık: [4]/14. Doğru olarak, açıkça, {anlaşılır biçimde}./ “Kısa ve **açık anlatalım:** ‘Kadınlaşınca hoşlaşırlar.’” (AB-BBYŞ), “İnsan, **açık düşünmeli açık** söylemeli, derdi.” (RNG-YG), “Derken, sözlerini **açık ve net işittim:** - İşte bu nedenlerden ötürü, benimle evlenmeni istiyorum.” (EI-KA), “**Açık sordum, açık** söyle Küçük Ağa.” (TB-KA).

® anlat-, düşün-, işit-, sor-.

® **açık düşmek, açık konuşmak, açık söylemek.**

açık açık: [69] /1. Saklamaksızın, {açıktan açığa}./ “Açık açık da söylemektedir. Duydunuz değil mi?” (TÖ-TO1)., “Böyle bir şeyin aslı vardır. Fakat Irazca'ya **açık açık diyemiyor.**” (FB-ID)., “İzzet usta ayağa kalktı, içini çekti, gözlerini kısıtı:- Ben, dedi, babanla **açık açık konuşacağım.**” (OK-C)., “Böyle, **açık açık anlattım** ona.” (EI-KA)., “Kuşkularımızı varsa kıvranıp duracağımıza, **açık açık sormalıyız.**” (İO-LBA)., “Çünkü sedefkâr dostum, her şeyi **açık açık ifade etmez**, sözlerinin anlamı bazen bir, bazen bir kaç tül arkasında, saklı gizli, uçucudur.” (EI-NS). ; /2. Bütün ayrıntılarıyla./ “Siyahta bulduğu beyazlıkları, beyazdaki gölgeleri, hattâ lekeleri **açık açık belirtirdi.**” (HT-ÖTÖ)., “Mümtaz'ı, konuşan sanki sevimli bir çocukmuş gibi, lütfen dinliyorlardı, söylediklerini ciddiye almadıkları, **açık açık belli oluyordu.**” (EI-KA)., “Bunu da buraya **açık açık yazıyorum.**” (PK-BCR)., “Allah yüreğime de her şeyi **açık açık bildirdi.**” (MTT-SS). ; /3. İçtenlikle./ “Korkmadan, **açık açık**, Seni seviyorum, **diyelim.**” (İO-LBA)., “Babamdan kopmak istiyor, kopamıyor; bu duruma o, **açık açık** ve işin tuhafı ben, içten içe **memnun oluyorduk.**” (EI-KA)., “Serbest Nazım döneminde yazdıklarını sonraları bu yönden de **açık açık eleştirdi.**” (MF-ES).

1. [44] ® söyle-* [20], de-* [8], konuş-* [6], anlat- [3], sor- [3], söylen-* [2], kına-, suçla-. || ifade et-* [2], alay et-, belli et-, kur yap-, (rüşvet) iste-, suçlama yap-.

2. [19] ® belirt- [2], bildir- [2], duy- [2], yaz- [2], düşün-, gör-, görül-, iştir-, yanıtlan-. || belli ol-, ortaya çık-, fark et-, (izini) sür-, hisset-.

3. [6] ® de-, eleştir-, haykır-, savaş-, ver-. || memnun ol-.

D açık açık söylemek (demek, konuşmak, anlatmak).

açıkça: [466] /Gizli bir yönü kalmaksızın, anlaşılır bir biçimde, {açıktan açığa, alenen}./ “Açıkça da söylemiyorsun, gövdenin diliyle öyle demeye getiri-yorsun.” (AA-RÜ)., “Haluk'un kulağının altındaki minik ben, kaşının kenarındaki küçük yara izi, gözlerinin çevresindeki çizgiler, tek tek ve **açıkça görülüyordu.**” (AA-YÖT)., “Siz bunu **açıkça belirtmişsiniz**, soru işareti de koyarak ‘Burjuva demokrasisi?’ diye belirtmişsiniz, ‘formel demokrasi’” (ASA-AK)., “Bu, Sovyetlerin Akdenize yerleşmek istediklerini **açıkça gösteriyordu.**” (FA-YST)., “Kirli kavanozların içinde -sessizce pırtlayıp akmaya hazır- olgun turunçları **açıkça gördü.**” (EÖ-P/S)., “Ancak her şeyi **açıkça konuşursak**, iyi birer ortak olabiliriz.” (MM-ÜAKO)., “Amcama **açıkça sorsam.**(AÜ-SG)., “Küçük yazılar... Onları oku... **Açıkça yazıyor.**” (AA-AD)., “Ayrıca liderleri yurt dışına kaçmış olmakla birlikte, İttihat ve Terakki'nin örgüt olarak gücünü hala sürdürdüğü de Mazhar Müfit'in anılarından **açıkça anlaşılmaktadır.**” (EK-DT.A)., “Sana o dönemde yazdığım mektuplarda sayıp döktüğüm yaşantıların bolluğu, birlikte geçirdiğimiz günleri hatırlamaktan nasıl bir tat aldığımı **açıkça ortaya koyar** aslında.” (BB-BBÇ)., “Yani, duygularını **açıkça belli etti** ama, beni fazladan pohpohlamaya da gerek görmedi.” (PK-BCR)., “İnsanlar sorunlarını, düşüncelerini ve duygularını çoğunlukla simgesel bir biçimde ortaya koyarlar. Bir başka deyişle, **açıkça ortaya koymazlar.**” (DC-Yİİ)., “Gençliğimde o güzel Türkçeyi bilmediğimi **açıkça itiraf etmeliyim** şimdi.” (MU-BDA)., “Eski Şahin ile yeni Şahin arasındaki kesil emeyen göbek bağı **açıkça ima eder** romancı:Fanatizmdir bu:‘Yeşil ordunun bu mağlûp askerinden, başka bir gayei hayal ordusunun ateşli bir gönüllüsü doğdu:İlk mektep hocası.’” (AO-ZS).

® söyle-* [102], görül- [32], göster-* [24], gör- [20], belirt-* [12], konuş-* [10], anlat- [9], bil- [9], sor- [9], yaz- [8], de-* [7], anla- [6], bildir-* [6], anlaşıl- [4], duy- [4], görün- [4], gözüük- [4], içil-* [4], iste-* [4], söylen- [4], gül- [3], ol-* [3], sez- [3], suçla- [3], anla- [2], anlatıl- [2], belir- [2], bil-* [2], bilin- [2], destekle-* [2], duyumsan- [2], gözlemlen- [2], kork- [2], sezil- [2],

yaşa-* [2] ağla-, anlat-, ayıpla-, azarla-, bekle-*, belirlen-, belirtil-*, buna-, duyurul-, düşün-, engelle-, gel-, hatırlat-*, kaç-, kavra-, kına-, kullan-, kutla-, küçümse-, nitelendir-, oku-, okun-*, saldır-, sapta-, sat-, satıl-, savaş-, savun-, seçil-, sezdiril-, söylet-, tanı-*, tartışıl-, tekrarla-, uğulda-, uzaklaş-, vurgula-, yakın-, yansıt-, yazıl-, zorlan-. || ortaya koy-* [14], belli et- [11], ortaya çık- [8], dile getir-* [7], ilân et- [5], meydana çık- [4], cephe al-* [3], ortaya kon- [3], tesbit edil- [3], alay et- [2], itiraf et-* [2], reddet- [2], arka çık-, arz et-, ayırt et-, cephe alın-, cevap iste-, cevap ver-, davet et-, ...-den yana ol-, destek ver-*, devam et-, dudak bük-, elinden al-, fark et-, farkına var-, görmezden gel-, göz kırp-, husumet et-, ifade et-, ima et-, işbirliği yap-, itham et-, itiraf edil-, izah et-, izin ver-, kabul edil-, karşı çık-*, (kötü niyet) gör-*, kur yap-, lâtime et-, müdafaa et-, müdahale et-, omuz silk-, ortaya konul-, öfke kus-, özür dile-, propaganda yapıl-, sansür kon-*, sarkıntılık yap-, savaş ilan et-, surat asıl-, tadını kaçır-, teklif yap-, terk et-, teşekkür et-, teşvik et-, yer al-.

D açıkça söylemek, açıkça görülmek, açıkça görmek, açıkça ortaya koymak, açıkça belli etmek, açıkça ortaya çıkmak...

açıkçası: Ø--

açık seçik: [52] /Çok açık, çok belirgin bir biçimde./ “‘Üsteleme’ diyor Gürdal’ın karısı. Lacivert gözlerinde bir anlayış; bir bağışlamayı, bir sevecenliği **açık seçik görüyorum.**” (Sl-DSG), “Bu tutumlarını, şimdi daha **açık seçik belirttiler.**” (GD-AK), “Büyük Saat’in amansız tik taklan, **açık seçik duyuluyor:**” (AO-NSBE), “Yazınsal değerlendirme yönünden ele alındığında, eski şiirimizin süsleyici imge merakına karşın, öznel öğeden yoksunluğu **açık seçik görülür.**” (EC-GDA), “Konuyu **açık seçik anlatın.**” (GD-AK), “Bilinmesi gerekenler **açık seçik söylenmiştir;** önemli olan kişinin bu bilgileri öğrenmesi ve hayatını bu bilgiler çerçevesinde yaşamasıdır.” (DC-Yİİ), “Belki de uykusuzluktandır, ama başımı tatlı tatlı döndüren bir hınç duyduğumu **açık seçik hissediyordum.**” (OP-YH), “Bu eğriler, daha sonra yok oldu. İç görüntüler **açık seçik ortaya çıktı.**” (GD-AK), “Sizi rahatsız eden duyguyu **açık seçik** ve yalın olarak **ifade edemiyorsanız,** karşınızdaki büyük bir olasılıkla sizi anlayamaz ve Dokuzuncu Bölümde tartışılan savunucu mekanizmalardan birine başvurur.” (DC-Yİİ).

® gör-* [9], belirt- [3], duyul- [3], görül- [3], görün- [3], anla-* [2], anlat- [2], düşün- [2], hatırla- [2], okun- [2], algıla-, anımsa-*, anlaşıl-*, belir-, bul-, duy-, işit-, işitil-, kavra-, rahatlat-, sez-, söylen-, yanıtla-. || hisset- [3], ortaya çık- [2], ayırt et-, ifade et-*, ortaya koy-, taraf tut-.

D açık seçik görmek, açık seçik belirtmek.

açıktan: [9] /1. Bir yerin uzağından./ “Fakat yüksek rütbeli memurlar ve «zülf-i yâr»a dokunmaktan çekinenler sazın peşinde ve etrafında giden bu kayık ve sandalların aralarına girmezler de onları ancak kenarlarından ve biraz **açıktan takib ederlerdi.**” (AŞH-BM). ; /2. Sıra ve aşama gözetilmeden, dışarıdan atayarak./ “Ø”. ; /3. **mec.** Emek ve para harcamadan./ “Endişeye mahal yok be! Inter/Elektrik, **açıktan** ne kadar **verecekti?**” (Al-YK). ; //Doğrudan, alenen.// “‘Baasçı rejimler’ o yıllardaki gibi **açıktan savunulmadı.**” (HC-KKKY), “Gizli başka

hedefi de var mıdır anlaşılmıyor; **açıktan** sizi **hedef almış**.” (CKM)., “Türkiye’ye **açıktan** saldırmıyorlar ama, içinden başka işler yapıyorlar.” (OS-HT).

1. [1] ® takip et-.

2. [-] ® Ø

3. [3] ® ver-* {ödemek} [2]. || hârice akıt- (para vb.).

//...// [5] ® saldır-*, savunul-, uyu-. || dış bile-, hedef al-.

® **açıktan (para) almak, açıktan (para) kazanmak.**

▷ **açıktan (para) vermek.**

açıktan açığa: [33]/Belirgin olarak, göz göre göre./ “**Açıktan açığa** söyle...” (KT-Gİ)., “Hayatta, aşk hayatında, kadınlara şiiirden bahsederseniz ne yaparlar, bilir misiniz? Gülerler ve içlerinden, hattâ belki **açıktan açığa** «ahmak!» derler...” (HZU-AM)., “Bir kısmı Enver Paşa’ya kızıyor, bir kısmı Almanlara **açıktan açığa** sövüyor, bir kısmı bizim kendi başımıza bir şey yapamayacağımızı haykırarak söylüyor.” (HEA-AG)., “Vali Paşa mabeyn usulü, lâkırdayı ağzında gevelemekle beraber Adalı’nın teslimini hemen **açıktan açığa emrediyor**.” (GY-KO).

® söyle-* [6], de-* [3], bildir-, buyur-, göster-, iste-, sataş-, satıl-, sor-, söv-, toplan-. || emret-, arka ol- {desteklemek}, hasım ol-, hücum et-, isabet et-, istifa et-, istiskal et-, itiraf et-, kendini göster-*, meydan oku-, (mücadeleye) giriş-, rüşvet ye-*, tavır takın-, yüz ver-, zararını gör-*.

▷ **açıktan açığa söylemek (demek).**

adam adama: Ø

adamakıllı: [122]/Gereğinden çok, iyice, {oldukça}./ “Çok artar. Paşam, **adamakıllı artar**.” (KT-YS)., “Bayram, **adamakıllı bozuldu**.” (FB-ID)., “...Matmazel Raşel Mizrahi, yazın ilk sıcaklarında **adamakıllı korkmuş**...” (Aİ-OKB)., “Çok yorgunum, bu hastalık beni **adam akıllı sarstı**.” (CKM)., “**Adamakıllı heyecanlanmış** ve bu yüzden nefesi daha çok daralmaya başlamıştı.” (SA-İÇ)., “Ben **adamakıllı öfkeleniyorum**.” (HAT-KHK)., “Üstelik de hem yürüyüp hem öfkelenmekten **adamakıllı yorulmuşum**.” (HAT-KHK)., “Gece **adamakıllı inmişti**.” (AHT-H)., “Bir kere Zeynep’in karşısında ağzımdan kaçırdım, o çok güldü:- Güzelim, dedi, sen **adamakıllı abayı yakın** bu adama!” (EI-NS)., “Galiba gençler **adamakıllı canınızı sıkmış**.” (NFK-ST)., “Ömer’le Ümit **adamakıllı sarhoş olmuşlar** ve el ele vermişlerdi.” (SA-İÇ)., “NİNE:Gene mi o kuş masalı? Eyvahlar olsun benim sırma kızım! **İçine adamakıllı evham çökmüş** senin.” (NFK-ST)., “‘Sarı’ Mustafa’nın ne diyeceğini ise, **adamakıllı merak ediyor**; biraz ‘müvesvistir’ ama, beyhude lâf etmez!” (Aİ-OKB).

® art- [5], bozul- {alınmak} [5], kork- [5], sars- {etkilemek} [5], heyecanlan- [4], öfkelen- [4], yorul- [4], dol- [3], döv- [3], ıslan- [3], içerle- [3], kız- [3], sevin- [3], bil-* [2], değiş- [2], etkile- [2], in- (akşam vb.) [2], konuş- [2], sersemle- [2], yor- [2], acık-, ağla-, anlat-, beyazlan- (saç), borçlan-, bulandır- {bozmak}, büyü-, cıvı-, çat-, çök- (avurt), çök- {yaşlanmak}, dal-, daral- {sıkılmak}, dişle-, eksil-, engelle-, eski-, etkilen-, ez-, gel- (mevsim), gerginleş- (münasebet), giriş- {dövmek}, giyin-, gölgele- {engellemek}, gör-, hastalan-, hırpala-, hırpalan-, hırslan-, ısın- (hava), ısın- {alışmak}, iç-, incele-, kaç-, kan- {inanmak}, karar- (ortalık), karış-, kaşı-, kırış- (saç), kızar- {utanmak}, kızdır- {sinirlendirmek}, kötüle-,

kötüleş- (durum), kuru-, lâcivertleş-, okşa-* {dövmek}, okşan- {dayak yemek}, öğren-, öğret-, payla- {azarlamak}, piren- {kuşkulanmak}, piş-*, {olgunlaşmak}, sar-, sev-, sık-, soğu- (hava), sopala-, soy- {hırsızlık yapmak}, susa-, şaşır-, şiddetlen-, şişir- {övmek}, tanı-, teknikleş-, telaşlan-, terle-, titre-, utan-, uyu-, uzaklaş-, ürküt-, üşüt-*, üzül-, yak- (güneş), yaz-*, yer-, yıkat-, yozlaş-, yüksel- (ay), zayıfla-, zorlaştır-. || (canını) sık- [3], abayı yak- [2], sarhoş ol- [2], ağzı kuru-, ahbap ol-, akşam ol-, (arkasını) dön-, ayağa kalk-, baştan çıkar-, borusunu öttür-, dili çözül-, damarına bas-, gece ol-, göze bat-, gözleri parla-, güneş çık-, (güvenini) sars-, hakaret edil-, içine evham çök-, işi bozul-, (işe) giriş-, kafa karıştır-, kafayı çek-, (kendini) göster- (mevsim), (kendini) sevdire-, koku al-, kök sal-, merak et-, mum et-, muradına er-, müessir ol-, sansürden geçir-, sıkı tut-, (sinirlerini) ger-, su götür- {tartışılmak}, suhulet göster-, tehdit et-, telaşa düşür-, tevcih et-*, tokat çak-, umudu kırıl-, üstüne çök-, yüreği çarp-, zengin ol-, zom ol-, zora sap-. || ince eleyip sık doku-.

adam başına: [6] /Her bir bireye, her birine, kişi başına./ “Lokma bile düşmedi adam başına.” (VB-SvB)., “Perşembenin gelişi Çarşambadan belliydi, kaç gün geçti, bir hafta mi:günlük ekmek tayınnı, iyice azalttılar; ne idüğü belirsiz karanlık bir undan, kötü bir ekmek, **adam başına** 375 gram **veriliyor**, çocuklara 185, ağır işçilere 750 gram; o da 'karneyle' tabii!” (Aİ-OKB)., “Burda vurduğun **adam başına prim veriyorlar**, ayrıyetten yaralamadan felan da bonusun birikiyo.” (AA-AD).

® düş-* [4], veril-. || prim ver-.

▷ **adam başına ... düşmek.**

adam boyu: [1] /1.Yaklaşık olarak normal bir adam boyunda./ “Baktık bir geçtiği yerden **Adam boyu kalkıyordu** otlar.” (İB-E). ; /2. İnsan boyunca./ “Ø”.

® kalk- (ot) {yetişmek}.

adamca: [4] /1. İnsana yaraşır biçimde, adamcasına./ “**Adamca göz et** dedik, etmedin. **Adamca iş yap** dedik, yapmadın.” (RB-SN)., “**Adamca yaşamadın**, **adamca** ölmesini bil bari.” (RB-SN)., “Ne güzel **adamca gülüyor**, ne iyi, hatır bilir bir kişi.” (YK-BE). ; /2. İnsan sayısı kadar./ “Ø”.

® bil-, gül-. yaşa-*. || iş yap-, göz et-.

adamcasına: Ø

adam kıtlığında: [4] /Adam yokluğunda./ “Şehit olan olana... **Adam kıtlığında** sana da çavuşluk düştü.” (SK-D)., “Sonra başka ansiklopediler çıktı; oradan çağırdılar **gittik**, **adam kıtlığında!**” (FA-SUYK)., “Bizler Enseleri yağlı, kulaklarının içi kulanmış, karınları irileşmiş, gözleri içmekten fener gibi yanan, burunları kızarmış yahut morarmış, kafaları dazlaklaşmış, emekliye çıktıktan sonra **adam kıtlığında** gene işe alınmış, bu bucak'ta bir günlük beylik, beyliktir, deyip oturan adamlarız.” (MŞE-VÇ).

® düş- (görev vb.) [2], git-. || işe alın-.

adam yokluğunda: Ø

adedî: Ø

âdeta : Ø--

adetçe: Ø

adım adım: [41] /Ağır ağır, yavaş yavaş. {aşamalı olarak}./ “*Adım adım ilerliyordum.*” (FE-HBM-O)., “*Hareket Ordusu'na ait kuvvetler adım adım kışlaya yaklaşıyordu.*” (AA-İGA).”*Adım adım, bölüm bölüm baktı yeniden.*” (FB-T)., “*Kâhya sanki titriyerek -yüzde yüz titrerdi- gerilediği yerden adım adım sedire yanaşır bir iki banknot alıp aralık kapıdan çarçabuk sıvırdı.*” (EÖ-P/S)., “*Adım adım bütün şehirleri, kasabaları zaptettik.*” (YKK-Y).

® yaklaş-* [11], bak- {incelemek} [2], gir- [2], yanaş- [2], yüksel- [2], araştır-, doğrul-, gerçekleşt-, gerçekleştire-, gerçekleştirel-, gerile-, git-, gör-, kov-, oku-, oyna- (senaryoyu), planla-, planlan-, tüken-, uygula-, uzaklaş-, uzaklaştı-, yürü- (plan). || aklı karış-, (ileri) götür-, zapt et-.

® *adım adım gezmek, adım adım ilerlemek*

▷ *adım adım yaklaşmak, adım adım izlemek.*

adımbaşı: Ø

adına: Ø--

adı üstünde: Ø

adıyla sanıyla: [8] /Bilinen ün ve nitelikleriyle./ “*-Bana da adıyla sanıyla Çolak Salih derler.*” (TB-KA)., “*Bana kalırsa, adıyla sanıyla söylemiştir.*” (UM-SP)., “*Biriki tanesini de biliyorum adıyla sanıyla, nerden geldiklerini, ne mikrop olduklarını, geçmişlerini iyi biliyorum.*” (OS-HT).

® de- [5], söyle- [2], bil-.

▷ *adıyla sanıyla demek (söylemek).*

adilane: Ø

affettuoso: Ø

afra tavra: Ø

agitato: Ø

ağır: [14] /15. Yavaş./ “*Arka arkaya dizilmişler ağır yürüyorlardı.*” (YK-KSİ)., “*Araba kalktı. Ağır gidiyorlardı.*” (YA-AA)., “*Orada dakikalar ağır ilerliyor.*” (İA-GKD)., “*Muhtar onları çileden çıkaracak kadar ağır konuşuyordu:-Adı mı?*” (TB-KA).

® yürü- [3], git- [2], ak-, çal-, davran- {hareket etmek}, geç-, ilerle-, işle-, konuş-, oku-, yap- (iş vb.).

® *ağır ol!.*

▷ *ağır yürümek.*

ağır ağır: [363]/1.Yavaş yavaş./ “Adamı ittiğim gibi sokağa fırladım. **Ağır ağır** arsaya yürüdüm.”

(EÖ-P/S)., “Ama ‘Merdiven’ yarın da düşmeyecektir dillerden:**ağır ağır çıkacaksın** bu merdivenlerden Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak.” (AO-NSBE)., Altı at **ağır ağır ilerliyordu**. (AS-YA)., “**Ağır ağır gidiyordu**.” (RHK-MH)., “Bana **ağır ağır yaklaştın**.” (OP-YH)., “Boğazın ortasından **ağır ağır geçer** ve uzaktan geçtiğinden ondan da ancak hafif bir pervane ve köpüklenen su sesleri duyulurdu.” (AŞH-BM)., “Aynı kişiler onu da aynı şekilde seyrettiler... **Ağır ağır dönüyordu** ipin ucunda.” (NB-DÜF)., “Basamakları **ağır ağır indi**.” (PC-K)., “Ama kızdı da... **Ağır ağır konuştu**:Bilmem ki, nasıl olur?” (AA-YÖT)., “**Ağır ağır doğruluyorum** yerimden.” (EB-BG)., “Büyük kapının arkasında, boğuk bir hırıltı ile anahtar döndü, sürgü çekildi, kanat titredi ve kapı masallardaki mağara kapıları gibi, **ağır ağır açıldı**.” (PS-SK)., “Ala gözleri süzülüverdi. **Ağır ağır ayağa kalktı**.” (YK-OD)., “Bir müddet genç kadının yüzüne baktıktan sonra **ağır ağır devam etti**:Bunun böyle olması korkunç bir şey...” (SA-İÇ). “Sevinçlerle acılar arasında, **ağır ağır çıktı ortaya**, zamanın içine yayıldı. (NM-TÖ2)., “Yemeğini **ağır ağır yeyip bitiriyor** Andronikos.” (BK-USBGA). ; /2. Yaklaşık olarak./ “Ø”.

1. [363] ® yürü- [57], çık- (-i, -e, -den) [18], ilerle- [17], git- [14], yaklaş- [13], geç- [12], dön- [11], gel- [11], kalk- [10], in- (-i, -e, -den) [9], dolaş- [8], konuş- [8], uzaklaş- [6], yüksel- [6], açıl- (kapı vb.) [5], sallan- [5], doğrul- [4], oku- [4], ak- [3], iç- [3], kay- [3], tara- [3], tırman- (merdiven vb.) [3], ye- [3], aydınlan- [2], belir- [2], çevir- [2], çiğne- (lokma) [2], çöz- [2], gerçekleş- [2], gezin- [2], gir- [2], kapan- [2], kımıl- [2], mırıldan- [2], sol- [2], sön- [2], sür- [2], yudumla- [2], açıl- (lamba fitili), açıl- (motor), açıl- (sis), alış-, anlat-, ayrıl-, bak-, bit- (soy) {tükenmek}, boşal-, büyü-, çek- {taşımak}, çekil-, çök- {yaşlanmak}, çözül- (düğüm), dağıl- (gülümseme), değiş-, dikel- {ayağa kalkmak}, döndür-, düşün-, endişelen-, eri- {yok olmak}, geç- (zaman), geliş-, gerile-, giy-, gömül-, içil-, işle-, kaldır-, kapa- (kapı, perde vb.), kımıldan-, kıpırdan-, kıvrıl-, kurulan-, oluş-, öden-, öl-, salın-, saplan-, sar-, sıvazla-, soğu- (hava), sokul-, soy-, soyun-, sürükle-, sürüklen-, temizle-, topla-, tuşla-, uzat-, yalan-, yanaş-, yatış-, yerleş-, yırt-, yollan- {yola çıkmak}. || ayağa kalk- [3], devam et- [3], hareket et- [3], (ağzına) götür- [2], (başını) salla- [2], cevap ver- [2], (kar vb.) yağ- [2], yok ol- [2], (başını) çevir-, (başını) kaldır-, demir al-, (elbise) çıkar-, geri çek-, (geriye) dön-, (güneş) bat-, (havaya) kalk-, saç tara-, (kendini) hazırla-, (kulakları) uğulda-, ortaya çık-, sigara yak-, (soluğunu) topla-, terk et-, tespah çek-, (yerini) al-, (yerine) geç-, yol al-, yola düş-, yoldan çık-. || söküp çıkar-, yeyip bitir-.

2. [-] ® Ø

Þ **ağır ağır yürümek, ağır ağır (-i, -e, -den) çıkmak, ağır ağır ilerlemek, ağır ağır yaklaşmak.**

ağırca: [5]/3. Oldukça ağır, {yavaş bir} biçimde./ “Kafası çalışıyor mutlaka, ama biraz **ağırca çalışıyor**.” (PK-BCR)., “Sonunda **durur ağırca**...” (VT-BÖKDYO)., “Nevin **ağırca yaklaşır**, deminki biçimde çöker usulca adamın dizleri dibine...” (VT-BÖKDYO).

® çalış-, dur-, yaklaş-, yönel-. || içki iç-.

ağız ağıza: [3]/Ağızına kadar, tamamen./ “Ardiyeler **ağız ağıza dolmuştu.**” (SFA-HBSK).

® dol- [3].

® **ağız ağıza vermek (veya konuşmak).**

Đ **ağız ağza dolmak.**

ağızdan: [3]/Sözlü {olarak}./ “Onlara **ağızdan** ve kendine yürekte **anlatıyordu.**” (YKK-A), “Haydi - dedi-, kız, şimdi benim bu çaldığımı sen **ağızdan söyle**, ben de gene çalgı ile çalayım.” (OCK-Ç).

® anlat-, söyle-, gönder-.

ağızdan ağıza: [6]/Herkes birbirine söyleyerek./ “Gelgelelim, öldürmekle iş bitmemiş. Çünkü, ölen kişinin sözleri **ağızdan ağıza yayılmış.**” (AN-MB), “Bu fıkralar toplumda öyle tutulmuştu ki, durmadan üretilerek çoğaltılıyor, **ağızdan ağıza bütün ülkede söyleniyordu.**” (AN-MB), “Hakkında birtakım bilgiler kaynak gösterilmeksizin **ağızdan ağıza intikal ediyor.**” (CKM).

® yayıl- [3], söylen- [2]. || intikal et-.

® **ağızdan ağıza dolaşmak (veya geçmek).**

Đ **ağızdan ağza yayılmak, ağızdan ağza söylenmek.**

ağrısız: [1]/2. Ağrı vermeden, {ağrı çekmeksizin}./ “Bu dakika, bu saniye kadınlar **ağrısız doğurdu** ve hiçbir sokaktan geçmedi cenaze arabası.” (NH-YŞ).

® doğur-.

ağız açık: [13]/2. Hayranlıkla, büyülenmiş olarak./ “Karşısındaki Saraylı kadını **ağız açık dinliyordu.**” (HT-M), “Cambazın numaraları birbirine benzese de tekdüze olsa da izleyiciler **ağız açık bakıyorlardı.**” (İS-DÖV), “İhtiyar, Bekir’in ayaklarında, alnım Bekir’in çarıklarına sürerken, genç sessizce duruyor, bir sersem gibi hissiz, **ağız açık**, çenesi katı, derin yeşil gözleriyle Ayşe’yi **süzüyordu.**” (CD-Oİ), “Camlarda, yakın bir köyün, toprağa batıyor hissini uyandıran, bacaları sipsivri dumanlı kerpiç damları; sığırlarını unutup, **ağız açık trene dalmış**, çarıklı sığırtmaç.” (Aİ-OKB).

® dinle- [6], bak- [5], dal-, süz- {bakmak}.

® **ağız açık kalmak.**

Đ **ağız açık dinlemek, ağız açık bakmak.**

ağızına kadar: [18]/Boş yeri kalmayacak biçimde./ “Sonra Laleli’ye, tramvaylar **ağızına kadar dolmuş.**” (CK-BŞ), “Hizmetleri sobayı **ağızına kadar doldurmuş.**” (EB-BG), “Kalabalık gittikçe çoğaldı, alan **ağızına kadar doldu taşı.**” (YK-KSİ).

® dol- [10], doldur- [7]. || doldu taşı.

Đ **ağızına kadar dolmak (doldurmak).**

ahbapça: [5]/Dostça, içten, teklifsizce./ “Kalan tütünle de iki kalın cıgara sardık, **ahbapça konuştuk.**” (SFA-SS), “Sonra **ahbapça güldü.** (SKA-GA).

® konuş- [3], gül- [2].

Đ ahbapça konuşmak.

aheste: [2] /2. Yavaş, ağır bir biçimde./ “Şimdi **aheste ağılıyor**, karısından ayrılmış gibi mazi sigasile bahsederek: «Ah, bilmezsiniz, ben ona ne iyi bakardım, onun için nasıl rahatımı feda ettim»” (RHK-MH)., “**Aheste çek kürekleri** nehtâb uyanmasın.” (YKB-KGK).

® ağla-. || kürek çek-.

aheste aheste: [2] /Yavaş yavaş./ “«Kivi»nin başlığını çıkarmışlar, rahat rahat otuluyor ve düz çayırın üstünde arabayı da **aheste aheste gezdiriyor**.” (MŞE-VÇ)., “Bunları hep **aheste aheste yaptı**.” (Sİ-İGÇÖ1).

® gezdir-, yap-.

aheste beste: [4] /Yavaş yavaş./ “İşleri sorarsan **ilerliyor**, **aheste beste**, Adliye Sarayı, tapu daireleri, hepsi benim için ilginç, o sayede hiç canım sıkılmıyor.” (GD-ADM)., “Beyoğlu'nda elleri arkasında geriye kaykıla kaykıla **aheste beste gezer**, çay vakti Markiz pastanesine gelir, soba ile vitrin arasındaki daimi yerine yerleşirdi.” (HT-ÖTÖ)., “Oğlum motor, duracaksan dur da biz de **aheste beste karaya ayak basalım**.” (SB-BŞM).

® ilerle-, geç-, gez-. || karaya ayak bas-.

ahir: Ø

ahiren: Ø

ahlakça: [2] /Ahlak anlayışına göre, ahlak değerlerine bağlılıkla./ “Nadir hemen ilâve etti: Her ne kadar o aileye uzak bir akrabalığı varsa da ne **ahlâkça**, ne tabiatça onlara hiç **benzemiyor**.” (PS-SK)., “Eğer yazdığı şeyler akılcı, terbiyece, **ahlâkça fena olsaydı** devletimiz şimdiye kadar çoktan menederdi.” (EA-DY).

® benze-. || fena ol-.

ahlaken: [1] /Ahlak bakımından./ “Zavallı vatanım Abdalya sen **ahlaken** bu kadar **düşecek** mi idin?” (HT-EG).

® düş-.

ahlaksızca: Ø

ahmakça: Ø

ailece: [31] /Bütün aile birlikte, ailecek./ “**Ailece** sininin başına oturur, iştiha ile **yerdik**.” (SB-HAY)., “Bir akşam **ailece** Taksim'de bir gece kulübüne **gitmiştik**.” (EK-DT..A)., “Bir süre sonra da şehire (İstanbul'a) **ailece gelirler**.” (AB-SD)., “Biz de **ailece bayram yaptık**, **kurbanları kestirdik** ve bu vakfın dışında iki üç tane camide katkım vardır.” (TÖ-E)., “Hafta sonu **ailece** bir yere gitmeye **karar verimiz**.” (İO-LBA).

® otur- [3], git- [3], gel- [2], çalış-, de-, dinle-, düşünül-, geç-, göç-, görüş-, kal-, katıl-, sev-, tanı-, yaşa-, ye-. || ad koy-, bayram yap-, çay iç-, göç et-, karar ver-, kurban kestir-, müzik yap-, rota değiştir-, seyahate git-, takdim edil-.*.

ailecek: [11] /bk. Ailece./ “Bir gece de, kendilerinin şeref verdikleri arkadaşı çolak İbrahim Beyin düşününden valideleriyle **ailecek** bu açık araba ile dönmüş, **geceyi** de Paşa'nın evinde **geçirmiştik**.” (SB-HAY)., “**Ailecek**

*düşündüler, nihayet karar verdiler:*Baba Mozart, yalnız bırakmaya kıyamadığı yirmi yaşındaki oğlunu annesine emanet ederek iş aramaya başka kentlere göndermeye razı oldu.” (NN-DM)., “Pazar sabahı erkenden *ailecek uyandık.*” (Mİ-DHB)., “Biz, *ailecek buralı sayılıyor*uz efendim.” (TDK.-ÖÖ).

® dön-, düşün-, eğlen-, görüş-, götür-, uyan-, yerleş-. || bir arada olun-, bir yerli sayıl-, (geceyi) geçir-, karar ver-.

akabinde: [4]/Arkasından, hemen arkadan, ardından, hemen ardından./ “*Akabinde Kaan Arslanoğlu'nun farklı bir görüşle ortaya çıktığını gördük.*” (ZA-MAAİ)., “Bazen çekip gitmeyi kuruyordu, fakat *akabinde* bunun saçmalığını kendi de idrak ediyor, "aptallığın âlemi yok, deli olma oğlum" diye bu tasavvurundan çabuk *vazgeçiyordu.*” (HT-KSA)., “Kendi ölümüne değil, benim parasızlığıma üzölmüş, ağlamış, *akabinde* hemen *teslim olmuş.*” (FA-GGİ).

® gör-. || idrak et-, teslim ol-, vazgeç-.

akıbet: [4]/2. Sonunda, önünde onunda./ “*Akıbet* hekim *geldi.*” (YKK-KK)., “*Akıbet* saat yedi buçukta oyun *nihayet buldu.*” (YKK-KK).

® gel-. || karar ver-, nihayet bul-, mecbur et-.

akıllıca: [6]/2. Akla yakın, doğru bir biçimde, akıllane./ “Barınmak... daha daha, dışısını arayıp bulmak... Bütün bunları domuzdan daha *akıllıca düzenleyemez* miydi?” (RI-KG)., “Ne olur bu kadar doğru, gerçekçi, *akıllıca konuşma* Alyoşa!” (OB-EA)., “Sense, derli toplu, *akıllıca*, ölçüyü kaçırmadan *sevdin* beni.” (İA-ÖEK).,

® düzenle-*, düzenlen-, konuş-, kullan-, sev-. || plan yap-.

akıllı uslu: [5]/2. Akıllı olarak, yaramazlık yapmadan, {usturuplu bir biçimde.}/ “Kendini topla da *akıllı uslu çalış.*” (SA-KY)., “Hayreti En zekî ve güzel kızları bile dinlemekten sıkılan, kadınlarla yalnız âşıkdaşlık etmekten hoşlanan ben; ciddî konuşan kadınlara için için gülen ve onları baştan çıkarmak için plânlar yapan ben bu genç kızın basit sözlerini samimî bir alâka ile ve *akıllı uslu dinliyordum.*” (SA-K/S)., “Şöyle *akıllı uslu yazsam* da fiili hep sonuna bıraksam cümlemin, olmuyor mu sanki?” (NA-KD/A).

® çalış-, dinle-, konuş-, yaz-. || evlilik yap-.

akın akın: [27]/Arkası kesilmeyen kalabalık öbekler durumunda./ “*Akın akın* millet *geliyor*, hepsi tâ nerlerden *geliyor.*” (GY-H2)., “Herkes sandallarla *akın akın* Göksu'ya *gidiyor.*” (GY-KO)., “Köprüden *akın akın* halk, üstünden de rükûb-ı umûmîye mahsus tayyareler *geçiyordu.* (YKB-Aİ)., “Rum gençleri, yalnız gençleri değil, eli silah tutanların çoğu *akın akın* Pontus ruhunu gerçekleştirmek için Trabzon'a *koşuyordu.*” (TB-KA)., “Fırat'ın en kalın kollarından biri olan alabalık Tohma Çayı'yla... *akın akın* İstanbul'a, bir çağlayan gibi *boşalır, boşalıyor.*” (CS-GC).

® gel- [12], git- [4], geç- [3], koş- [3], boşal- [2], dol-, gir-, ilerle-. || üye ol-.

Đ **akın akın** gelmek.

akilane: Ø

aklen: Ø

akılınca: [12]/Düşüncesine göre, akılı sıra./ “Beni *karalıyor akılınca.*” (ZA-MAAİ)., “Anlaşılan *akılınca alay etti* galiba pezevenk!” (ÇA-BAG)., “Aygırın akılı oynadı; Ayşen'in aşağıya inmesini sabırsızlıkla bekliyor,

akılca belli etmiyordu.” (RHK-BS), “Konuşuyorlar, dertleşiyorlar. Herkes *akılca*, bir çıkar yol arıyor.” (KT-YS), “Ağzımı mı yokluyor, yoksa *tuzak* mı *hazırlıyor akılca*, beni daha iyi çözümleyebilmek için?” (EB-BG).

® karala- {kötülemek}, yaran-. || alay et- [3], alaya al-, belli et-*, bir çıkar yol ara-, efelik et-, tuzak hazırla-. || verip veriştir-, sorup soruştur-.

▷ **akılca (...ile) alay etmek.**

aklı sıra: [2]/Akılca, sandığına göre, düşünüşe göre, umduğuna göre./ “*Aklı sıra bizi böyle yıkacak.*” (HT-GF), “*Yiğitlik taşıyor, akli sıra...*” (KT-Gİ).

® yık- {zarar vermek}. || yiğitlik tasla-.

aksi aksi: [6]/Olumsuz bir biçimde, ters ve kızgın olarak./ “*Recep Efendi, aksi aksi yüzüme bakıyor: Amma yaptın ha, amma yaptın ha, diyordu.*” (RNG-ÇK), “*Olmaz! diyerek kafasını aksi aksi salladı adam.*” (Sİ-İGÇÖ2).

® bak- [3], de- [2]. || kafa salla-.

▷ **aksi aksi bakmak.**

aksine: Ø--

akşama doğru: [114]/Gündüzün akşama yakın bir zamanında, akşamdan./ “*Akşama doğru ancak gelirler.*” (YK-İM1), “*Akşama doğru ellerinde bulunmuş bir diken, tabanlarında kanı kurumuş ve siyahlanmış yeni bir yara ile dönerler.*” (FRA-Z), “*Akşama doğru biraz bahçeye çıktım; bir sandalyenin üstünde, kitap okumağa çalıştım.*” (OA-KB), “*Akşama doğru, uzakta denizi gördüler.*” (KT-Gİ), “*Akşama doğru şöyle bir uğrarım.*” (EÖ-P/S), “*Akşama doğru, serinlikte yol almak için, çingeneler toplandılar ve dağın eteğinden öbür ovaya indiler.*” (RHK-MH), “*Onunla akşama doğru konuşacaktı.*” (YA-AA), “*Akşama doğru, grup toplantısı, Meclis toplantısına çevrilerek, İkinci Millet Meclisinin milletvekilleri saat sekiz buçukta Teşkilât-ı Esasiye Kanunundaki tadilleri kabul ettiler ve Mustafa Kemal'i Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı seçtiler.*” (FRA-Ç), “*Akşama doğru bir aralık, Munise ortadan kaybolmuştu.*” (RNG-ÇK), “*Akşama doğru salon dolmuş taşıyordu, millet yerlere oturmuştu.*” (EI-KA).

® gel- [15], dön- [6], git- [4], başla- [3], çık- (-e) [3], gir- (-e) [3], gör- [3], ol- [3], uğra- [3], al- [2], anlaşıl- [2], bul- [2], çağır- [2], kalk- [2], toplan- [2], açtır-, ağırlaş-, anla-, ara-, art- (ateş), ateş kes-, bırak-, buluş-, buluşul-, çağır-, çalış-, çekil-, çıkar-, dağıl- (rüzgâr), değiş-, dikil-, doldur-, duyul-, geç-, getir-, görül-, götür-, (gözünü) aç-, hafifle- (hava), hareketlen-, in- (-e), işitil-, kal-, kızar- (lamba), geç- {gitmek}, konuş-, kurul- {oluşmak}, getir-, odaklan-, öğren-, rastla-, sakinleş-, seç-, sor-, topla-, uğraş-, ulaş-, uyan- (duygu), var-, yanaş-, yerleş-, yoğunlaş-, yorul-. || kabul et- [2], ortadan kaybol- [2], yola çık- [2], aklını tak-, (arkada) koy-, (cebine) koy-, fark et-, geri al-, (gözlerini) kapa- {ölmek}, hareket et-, (hava) aç-, kıyamet kop-, nikâh kıyıl-, (nüfusu) art- {kalabalıklaşmak}, tur yap-, yol al-, yorgun ol-, ağrısı tut-. || dolmuş taşıyor.

akşama kadar: [166]/Bütün gün, ara vermeden./ “*Akşama kadar avare, yıkılmış, hakikaten bir sevgiliden ayrılmış gibi perişan dolaştı.*” (GY-H1), “*Akşama kadar bekleyebilecek miydi?*” (ÜK-BDG), “*Akşama kadar*

kahvemde oturuyor, tavla, iskambil oynuyorlar, enazından üçer dörder kahve içseler, tamam.” (AN-AZDE)., “Akşama kadar fasılasız, yalnız fikirler etrafında, sürekli münâkaşalar içinde konuşuyorduk.” (YKB-SEP)., “Akşama kadar beraber çalıştık, yarın geleceğini haber aldığım hastaları kabule hazırlandık.” (RNG-ÇK)., “Akşama kadar beraber oynardık.” (GY-H1)., “Akşama kadar bulamadı.” (OP-KK)., “Akşama kadar da orada kalır.” (MŞE-VÇ)., “Ama son gelişinde, annemin elbiselerinden birini, o gündelik, önemsiz elbiselerinden birini, **tamamlayamamıştı akşama kadar.**” (Sİ-DSG)., “Akşama kadar canımız çıktı, ama sonra adam bize bir sepet dolusu muşmula verdi, çocuklarla oturup hepsini yedik.” (SD-FC)., “Bir gün akşama kadar onun yalım fışkıran köresini, hünerli, kocaman ellerini seyretti.” (YK-BE)., “Akşama kadar heyecan ve ateş içinde dolaşıp durduk.” (FRA-Ç)., “Hiç durmadan da aynı çizgide dimdik, göğsünü şişirmiş, eli tabancasının kabzasında akşama kadar gitti geldi.” (YK-KSİ).

® dolaş- [11], bekle- [8], otur- [8], konuş- [7], çalış-* [6], oyna- [6], bul-* [4], kal- [4], bitir-* [3], ara- [2], çık-* (-den) [2], dayan- [2], dur- [2], gel-* [2], gör-* [2], sür- {devam etmek} [2], uğraş- [2], ağla-, anır-, ayrıl-*, boğuş-, boşalt-*, çalkan-, dinlen-, dolan-, dosya düzenle-, dön-*, dövüş-, düşün-, düzel-, eğlen-, gezin-, görüş-*, güdül- (hayvan), ilerle-, kalk-*, kudur-, kurtul-, oyalan-, öl- {yorulmak}, sat-, sıkıl-, söyle-, tamamlama-*, tepiş-, topla-, uğraşıl-*, unut-, uyu-, uzan-, üzül-, yap-, yapıl-, yat-, yorul-. || canı çık- [3], seyret- [3], canı sıkıl- [2], müsaade et- [2], vakit geç-* [2], yol al- [2], ağzını bıçak aç-*, bahçe çapala-, (balık) tut-, başı dön-, bela oku-, boğaz tokluğuna çalıştırıl-, boğazından lokma geç-*, boşa at-, çapa çapala-, çiçek topla-, çorap ör-, dersini ver- {azarlamak}, dil dök-, elinden düş-*, ev işi gör-, film izle-, göz kulak ol-, güneşli git- (hava), idare et-, iş gör-*, kafa yor-, kavga et-, kendine gel-*, lanet yağ-, meşgul ol-, muharebe et-, oradan kalk-*, rivayet çık-, sıra dayağı at-, sigara tüttür-, sudan çık-*, tarassutta geç-, tavla at-, türkü söyle-, vakit geçir-, (yağmur vb.) yağ-, yerinde dur-*, yiyecek ye-, zapt et-, (zihnini) kurcala-. || dolaşıp dur- [2], dolaşır durur [2], dayanıp dur-, gitti geldi, uyanıp uyanıp uyu-, yorulup bit-.

akşama sabaha: [5] /Neredeyse, pek yakında, kısa bir zaman içinde./ “Bakarsın çıkıp gelirler akşama sabaha.” (RB-SN)., “Karşılığın akşama sabaha gelirmiş...” (KT-Gİ)., “Ama eşşekten düştüyse iflah olmaz, akşama sabaha ölürsün...” (FB-T).

® gel-, kaç- {gitmek}, öl-. || kötülük et-. || çıkıp gel-.

akşamdan: [23] /Akşama doğru./ “Kadın sabahtan, **akşamdan** birer parça yemek götürür, delikten içeri bırakmış.” (PNB-AGUG)., “Bir haftadır uykusuz olan hayvanı, bu ahıra **akşamdan** çekip uyuturlar.” (MŞE-MA)., “Akşamdan o bir tabak elmayı ben dilimlemiş, götürmüştüm ona.” (OA-KO)., “Sen söyle evlere **akşamdan** Kapılar da aralık olmalı (FHD-H)., “Fakat kararını **akşamdan** vermişti, dönmek yoktu.” (CD-Oİ)., “Azığı suyu **akşamdan** hazır ediyor, erkenden çıkıyorlar.” (FB-ID).

® bırak- [2], götür- [2], başla-, bırak-, dilimle-, gir-, git-, gönderil-, görün-, hazırla-, ıslatıl-, iç-, kararlaştır-, öt-, söyle-, toplan-, uyut-. || karar ver- [2], aç yat-, diskur geç-, fireze ateş bırak-, hazır et-, koynuna gir-, saat kur-.

akşamdan akşama: [3] /Her akşam üst üste./ “Çünkü kimi ekmeksiz, kimi tesellisz bir yığın biçare, **akşamdan akşama** kapılarını çalmamı bekliyor, diye söyleniyordu.” (RNG-YG)., “Akşamdan akşama görür, çok çekinirdik

ondan.” (İO-LBA), “Şahinde ise eve **akşamdan akşama uğruyor** ve zamanını daha ziyade komşularda ve ahabaplarda geçiriyordu.” (SA-KY).

® bekle-, gör-, uğra-.

akşam ezanı: [2]/2. Güneşin battığı sıralar./ “Afyon’a **akşam ezanı girdik**.” (FB-ID), “Bana kat’i cevap verin, **akşam ezanı** eve **gelecek misiniz?**” (PS-SK).

® gir- {varmak}, gel-.

akşamları: [177]/Akşam vakti, her akşam./ “**Akşamları** apartımana nasıl içim sevinçle dolu dönüyorum; pazar günlerini ne sabırsızlıkla bekliyorum!” (RHK-BS), “**Akşamları** Atpazarı’na bakan Altındış’in kahvesinde bom oynarken, **gelir**, omuz başımda durur, beni **seyrederdi**.” (SFA-HBSK), “**Akşamları** eve geç vakitte **gidebiliyorum**.” (NE-GT), “Biriş oyna, bilardo öğren, maçlara git, **akşamları** gazetede arkadaşlarınla içmeye **çık**.” (İA-ÖEK), “**Akşamları** yine **sofra kuruluyor**, herkes karşısında **yiyor, içiyor**, fakat o, ağzına bir damla bile içki koymuyordu. (EK-DT.A), “**Akşamları** burada **oturuyor**, herkese anlatıyor yüzlerine karşı **içinden**.” (OA-KB), “**Akşamları** çok erken **yatıyorsun**, kimse **gelemiyor** bize bu yüzden.” (İA-ÖEK), “**Akşamları** dar uzun balkonumuz boyunca sıralanıp güneş batarken renkten renge giren gökyüzünü **seyrediyor**, gecenin kadifemsi maviliğini çay içerek karşılıyorduk. (BB-BBÇ), “Ara sıra, **akşamları**, böyle kâh bir riyaziye kâh bir tarih kitabını **eline alır**, belki elli defa okuduğu yerleri bir daha **gözden geçirirdi**.” (SA-KY), “Asık suratlı babamın yerine sözgelimi, **akşamları** asa tıktırlarına yaslına yaslına dedem **çıkıp gelseydi**.” (HAT-KHK).

® dön- [12], gel- [9], git- [9], çık-* (-e, -den) [8], iç- [7], ye- (yemek vb.) [7], otur- [6], oku- [4], yat-* [4], bekle- [4], buluş- [3], çalış- [3], izle- (tv, film vb.) [3], gör-* [3], bak-* [2], dinle- [2], dinlen-* [2], getir- [2], gir- [2], hazırla- [2], konuş- [2], parla- (ışık vb.) [2], uzan- [2], yan- (lüks vb.) [2], yürü- [2], ağla-, ara-, bat- (güneş, ay), bekleş-, besle-, bırak-, çal-, çal- (müzik), çıkar- (ceket), dal-, dertleş-, duyul-, düş- {uğramak}, düşün-, eleştir-, esne-, geç-, gez-, görün-, götür-, gözle-, güleş-, işit-, kal-, kok-, koş-, koşuştur-, okun-, oyna-, rastlan-, sat-, sezil-, sığın-*, söyle-*, sürükle-, taşı-*, terle-, toplan-, uç-, uğra-, uyu-, yak- (ışık), yaşan-, yaz-. || seyret- (tv, film, manzara vb.) [7], sofraya kurul- [2], ...in yolunu tut-, aklına gel-, ateş yak-*, avdet et-, bir tek at-, boş dur-, boy göster-, çiçek sula-, ders çalış-, elden ele gez-, (eline) al-, (eşkıya) bas-, göz at-, gözden geçir-, hayal kur-, iki tek iç-, kafayı çek-, (kendini içkiye) vur-, kendini dinle-, (kır âlemi) yap-, masa kurul-, misafir gel-, misafirlğe git-, müzik yap-, (radyoyu) aç-, (saz eseri) çalın-, serinlik çık-, seyre dal-*, söz edil-, türkü söyle-, (vücut vücuda) geçil-, yardım et-. || çıkıp gel-, kırıp geçir-, oturup derse çalış-.

akşamleyin: [8]/Akşam saatlerinde, akşam olduğunda, akşam vakti./ “Sabahleyin bindiriyordu beni servis otosuna, **akşamleyin** de **aldırıyordu**, okulun önünden **aldırıyordu**.” (FA-SUYK), “**Akşamleyin** köylerde **konaklarlar**, **ateşler yakılır**, toprağa **döşekler serilir**, oralarda **gecelerler**.” (HT-M), “**Akşamleyin** **gelip bakmış** yok!” (FB-T).

® aldır- (birini araçla), gecele-, konakla-, sersemle-. || (ateş) yakıl-, balığa çık-, (döşek) seril-. || gelip bak-.

akşamlik: Ø

akşamlik sabahlık: Ø

akşamlı sabahlı: Ø

akşam saati: Ø

akşamüstü: [98] /Güneşin batağı sıralarda, akşama doğru, akşam yaklaşırken./
 “Akşamüstü gelecekler.” (AC-KY), “Akşamüstü kampa döndüler.” (GD-AK), “Akşamüstü eve gidelim de, sana hikâyelerimi okuyayım, dedim.” (FA-SUYK), “Kıranlara baka baka oturulur, mermer revakların arasında dolaşılır akşamüstü, tiyatroya gidilir, iç açıcı komedyalar seyredilir.” (AK-MY), “Akşamüstü dört buçukta tarif edilen apartımanı buldum.” (KHK-YAH), “Ve tabii ki akşamüstü benimle buluşacak...” (PK-BCR), “Üç gün sonra akşamüstü Binbaşı Ekrem, Yüzbaşı Aziz Hüdayi ve örgütün haberalma kolunun başı Kurmay Yüzbaşı Seyfi “Akkoç, gereklikçe kullandıkları Aksaray'daki güvenli evde biraraya geldiler.” (TÖ-ŞÇT), “Yarın ben size akşamüstü otomobil yollarım, gazinoda oturur, yer içer eğleniriz.” (RHK-BS).

® gel- [13], dön- [12], git- [6], bul- [4], çık- (-i, -e) [4], anlat- [3], geç-* {gitmek} [3], in- [3], uğra- [3], buluş- [2], iç- (içki vb.) [2], otur- [2], ara-, basın-, başla-, bit-, dalaş-, dinlen-, dolaşıl-, gir-, gönder-, görün-, götür-, hatırla-, konuş-, oturul-, parla- {asfalt}, rahatla-, say-, sor-, şakalaş-, toplan-, uyan-, yap-, yaz-, ye-, yokla-, yolla-, yürü-, yüz-. || bir araya gel-, boy göster-, geri gel-, gözüne iliş-, (haber) ilet-, kabul et-, kalabalık ol-, kendine gel-, (koku) gel-, (küme) kapa-, (masa) kurul-, mücadele et-, (önüne) çık-, sabrı tüken-, seyredil-, sis bas-, telefon et-, terk edil-, (tiyatroya) gidil-, (yağmur vb.) yağ-. || al gel, yer içer eğlenir.

akşamüzeri: [22] /Akşamüstü./ “...akşamüzeri karşı kaldırımdan Mehmet Ali bizim eve doğru gidiyordu...” (GD-ADM), “Dayanamayıp akşamüzeri Erkan'la birlikte indim dereye.” (SD-K), “1993 yılının yağmurlu bir nisan günü, akşamüzeri Barbaros Bulvarı'nın Boğaz Köprüsü çıkışında rastlamıştım ona...” (DK-Z), “Peki, diyor, sonra. Akşamüzeri uğrarım.” (İA-ÖEK), “İşte akşamüzeri de en çok yarım saat sonra el ayak çekecekti.” (Sİ-ÖKS).

® git- [3], in- (-e) [2], rastla- [2], al-, buluş-, gel-, gör-, iç-, karşılaşıl-, uğra-, var-, yaz-, yolla-, yürü-, yürüt-. || el ayak çek-, ilham gel-.

alabildiğine: [101] /1. Sınırsız, uçsuz bucaksız bir biçimde./ “Boydan boya alabildiğine uzanır.” (DÖ-GYKK), “Şehir Çankaya yolunun etrafına alabildiğine yayıldı.” (FRA-Ç), “...sonra da cadde alabildiğine uzar giderdi.” (SKA-GA). ; /2. Olanca hızı ile./ “Fakat cesaretle üstüne yürürsen alabildiğine kaçarsın...” (RNG-YG), “Hrisipulos gemisi alabildiğine koşuyordu.” (SFA-SS), “Sonra da, büyük bir hızla alabildiğine uzaklaşıyordu.” (DÖ-BAY), “Kalbi alabildiğine çarpıyordu, bayılacaktı nerdeyse.” (OK-KT). ; /3. Aşırı derecede, gereğinden çok./ “Çukurova güneşinin korkunç sarı sıcağı her yanı kavramış, ortalık alabildiğine yanıyor, karşı koza mağazasının duvar kovuklarına ince belli, sarılı siyahlı it arıları girip çıkıyorlardı.” (OK-KT), “Arap Maksut gözleriyle ağzını alabildiğine açtı:Gerçek!” (KT-YS), “Hepsi de alabildiğine atıyor, atıyorlardı.” (OK-KT), “Ağaç alabildiğine büyümüştü.” (F-PY), “Alabildiğine tadını çıkartıyorlardı bunun.” (SD-K).

1. [20] ® uzan- [5], yayıl- [3], faydalan- [2], aç- (kol), dinle-, karar-, uza-, ver-, yansı- (güneş), yaşa-, yüksel-. || tekâmül et-. || uzar gider.

2. [11] ® kaç- [3], çarp- (kalp, yürek) [2], işle- (saat), koş-, koştur- (araba), uza-, uzaklaş-, uzan-.

3. [70] ® yan- [4] aç- (ağız, göz vb.) [3], at- {abartmak} [2], bağır- [2], büyü- [2], uzan- [2], uzat- [2], yadırğa- [2], abart-, acıt-, anlat-, art-, aşkınlaştır-, aydınlan-, azıt-, bağırıl-, beze-, çal- (davul zurna), çirkinleştir-, daral- (olanak), değiş- (koşul), genişle-, gül-, hafiflet- (yük), hırçınlaştır-, hüznülen-, ısın-, ısıt-, ilgisizleş-, itiş-, kışkırt-, kızar-, kok-, kolaylaş-, konuş-, koyulaş-, köpür- {sinirlenmek}, övül-, savur- (tipi), soyutla-, uzaklaştır- (konudan), üretil- (sözcük), üz-, veriştir- (yağmur), vurgulan-, yararlan-, yoğunlaştır-, yozlaştır-, zorlaştır-. || ağırlık ver- {önemsemek}, aleyhinde bulun-, hiçe sayıl-, kendini ver-, medrese açıl-, (sesini) yükselt-, tadını çıkart-, tedirgin et-, titiz davran-, (yağmur vb.) yağ-, yumruk at-, (yüreği) açıl-. || sürüp git-.

alakart: Ø

alarga:--

® *alarga durmak, alarga etmek, alarga gitmek*

alay alay: [3]/2. Kalabalık olarak./ “Ve açlar *geçiyordu hep alay alay...*” (AMD-BŞ)., “Bütün kadınlar *alay alay* «Başın sağ olsun»a *gittiler.*” (HEA-T)., “Bu harmanların etrafında *alay alay* tarla kuşları *uçuşuyordu.*” (SK-D).

® geç-, git-, uçuş-.

alaz alaz: Ø

alçakça: [5]/2. Alçak, aşağılık kimselere yaraşırçasına, sefihane./ “Ona kalırsa genç kadın çok *alçakça davranıyordu.*” (AA-RÜ)., “Pusudan gövdene *alçakça sokulmuşlar dehşet aç kurtlar gibi ellerinde sinsi ve kirli...*” (NB-DÜF)., “...on sene evvel Genç Osman da Yeniçeri Ocağı'na sığınmış, fakat yeniçeriler padişahı düşmanlarının pençesine *alçakça teslim etmişlerdi ...*” (REK-Y).

® davran- [2], sokul-, vur-. || teslim et-.

alelacele: [76]/Çabucak./ “Evin bahçesine derin bir sessizlik çöküyordu yani ve içerideki çocuk hâlâ hapur hupur şeker yiyordu da biz ona gene kısa bir göz atıp *alelacele* dışarı *çıkıyorduk.*” (HAT-KHK)., “*Alelacele* bir şeyler hazırlayıp önüne *getirdi.*” (AS-YA)., “...öteki de sabahları kalkar kalkmaz arkasından bir bölük atlı kovalıyormuş gibi, kardeşimi alıp *alelacele* komşulara *gidiyordu.*” (HAT-KHK)., “Kızlar *alelacele* bir şeyler *anlatmıştı...*” (BB-BBÇ)., “Doktor Fikret, hastanedeki işlerini *alelacele bitirdi.*” (HT-GF)., “Yangından mal kaçırır gibi, başka ülkede *alelacele evlenilir mi?*” (AK-AA)., “Poyraz *alelacele giyindi, tıraş oldu, aşağı indi, koşarcana iskeleye gitti.*” (YK-KSİ)., “Belediye mühendisi *alelacele bir rapor yazdı.*” (RNG-YG).

® çık- (-i, -e, -den) [8], getir- [3], git- [2], anlat- [2], in- (-e) [2], bak- [2], bitir- [2], çalış- [2], dön- [2], at-, ayrıl-, bestelet-, çıkar-, dolaştırıl-, doldur-, evlenil-, geç-, gir-, giy-, giyin-, gönder-, iç-, karar- (hava), karıştır-, kazıl-, koş-, kurula-, öp-, sil-, sok-, soy-, tıkın-, tırman-, topla-, tutun-, üşüş-, vedalaş-, yap-, yapıl-, yaz-, yolla-, yollan-, yürü-. || tıraş ol- [2], el sık-,

(geri) dön-, göz gezdir-, (hesabı) çıkar-, (hesabı) iste-, kaybol-, (kucağına) al-, meydana getir-, (mezar) kaz-, rapor yaz-, selam ver-, sıraya gir-, (sigara) söndür-, (sigara) yak-, tahliye edil-, tekzip et-, tepesine çullan-, (valiz) hazırla-.

alelhesap: [1]/Hesaba sayarak./ “Sen şu çeki **alelhesap aliver** de....” (HT-KAD).

® al- (çek).

alelhusus: [1]/Hele, özellikle, en çok./ “**Alelhusus** akım bir senenin tazyikini **hissediorduk**.” (MŞE-VÇ).

® hisset-.

alelittlak: Ø

alelumum: Ø

alelusul: [2]/1. Yol yordam gereğince, kurala uygun bir biçimde./ “Polis de askerler de bu adamların 6-7 Eylül olaylarıyla uzaktan yakından hiçbir ilgisi olmadığını o kadar iyi biliyordu ki, değil mahkemeye verilmek, çoğu **alelusul sorguya** bile **çekilmemişti**.” (MU-BDA). ; 2. Adet yerini bulsun diye./ “...belki birkaç kadın dayanamayıp Elifle birlikte **alelusul** şöyle bir **sızlanmış**, yüzlerini avuçlarının içine hapsedip iki yana sallanmış, sonra da yakacakları ağıtla kasabanın altını üstüne getirecekleri yerde ansızın susmuşlardı.” (HAT-KHK).

1. [1] ® sorguya çekil-.*.

2. [1] ® sızlan-.

alenen: [15]/Açıktan açığa, herkesin gözü önünde, herkesin içinde, gizlemeden, açıkça./ “Kumarhaneler kapandı, ama **kumar** aynen ve **alenen oynanıyor**, bu da bir eksik sayılmaz.” (FŞ-EF)., “Efendim, dedi, bu kızla bu erkek, sokak ta **alenen öpüştüler**!” (MŞE-VÇ)., “Bu 1041 ramazanında ve Ramazan Bayramı'nda olanları anlatırken Naima Efendi, ‘Nice erazil ve biedep cahiller ramazan günleri **alenen oruç bozdular**, sokaklarda, kahvehanelerde **tütün içtiler**, **alenen şenaati kabiha**, fuhuş **irtikâp ettiler**, kimse menine kadir olmazdı’ diyor.” (REK-Y)., “Çiçek Pasajı'nda bira içiyorlar; Galib'i '**alenen**' suçlamasın mı?” (Aİ-OKB).

® iç-, öldür-, öpüş-, satıl-, suçla-*, ye-. || ırzına geç-, imtina et-, irtikâp et-, (isyana) başla-, izhâr et-, kumar oynan-, muhalefet et-, nutuk ver-, oruç boz-, taarruza geç-, tatbik olun-, tütün iç-, yemin et-.*.

alessabah: Ø

alev alev: [34]/1. Aşırı bir biçimde tutuşmuş olarak./ “Hamam, odunla ısıtılır, kurnalar, göbek taşları, **alev alev yanardı**.” (UM-SP)., “...boya ve tinerlerle kendilerini **alev alev yakar**.” (CE-KBG)., “**Yangın** benim neslimde tuttu, seninkinde **alev alev geliştii**!” (NFK-ST). ; 2. Vücut ısısı herhangi bir sebeple artmış bir biçimde ve bu sebeple tende kızarıklık oluşarak, alaz alaz./ “Yanakları **alev alev hissediyordu**, bir an önce gitmek ve olup bitenleri unutmak kaygısına kapılmış; çok ağır, çok güvençli adımlarla yol aldı.” (Sİ-ÖKS)., “Başım **alev alev yanıyor**, dudaklarım titriyor, şakaklarım zonkluyordu.” (Sİ-ÖKS). ; //Aşırı bir biçimde, parıltılar saçarak./ “ADAM:Bıçak.. O çakı yani. Avucumda **alev alev yanıyordu**.” (ÜA-TÖ)., “Taşbaşoğlu ona **alev alev baktı**.”

(YK-OD), “Deniz bu ak kumsallar ile gemimiz arasında keskin bir lacivert şerit gibi uzanır, üstünde yer yer ışıık parıltıları **alev alev çıkar** ve söner.” (AK-MY), “Karnım aç!.. diye **alev alev solumuş**.” (AN-MB).

1. [7] ® yan- [4], yak- [2], geliş- (yangın) {yayılmak}.

2. [8] ® yan- [5], vur-, yak-, hisset-.

//...//[19] ® yan-* [12], bak-, biç-, çak- {ışık}, solu-, uçuş-. || (kin) saç-, (renk) değiştir-.

▷ **alev alev yanmak.**

alık salık: Ø

âlimane: [1]/2. Alimin yaptığı biçimde, {bu tarzda}./ “Kısa boylu, koca kafalı, gözlüklü, çürük dişli bir mebus söz almış gibi dedi ki:- Efendim, arkadaşımız Beyefendi, şüphesiz vâkıfâne ve **âlimane buyuruyorlar**, istifade ediyoruz; ancak malumu âlileridir ki meselenin esasının bu zahata tehammülü yoktur.” (MŞE-MA)

® buyur-.

alkolsüz: Ø

allegretto: Ø

allegro: Ø

alt alta: [14]/Birbirinin altında olarak./ “**Alt alta** "Mahkûmun adı, soyadı" 'Suçunun nevi'" "Mahkûmiyet süresi" diye **yazıyordu**.” (ÇA-BAG), “Genel örnekler ise bir sınıflandırma yapılmadan **alt alta sıralanmış** Divan şiiri örnekleri.” (Öİ-YSÜ), “Fikirlerini yazıp bir mürettip özenile **alt alta dizerdi** kâğıda sonra ağzıyla seslendirirdi onları.” (NH-MİM4), “İnfaz kalemindeki kâtip, önünde yığınla duran bu kâğıtlardan bir tane çekiyor, suçlunun dosya numarasını, adını, cezasını **alt alta dolduruyordu**, basmakalıp kâğıttaki boş bırakılmış yerlere.” (ÇA-BAG), “Bir aralık gene **alt alta "Madde" imzası attı**, sonra bu imzaların pek de tesadüfi olmayarak "Ömer'lerin başına gelmiş olduğunu fark etti ve hepsini karaladı.” (SA-İÇ).

® yaz- [5], sırala- [3], diz-, doldur-, gel-, getir-*, getiril-. || imza at-.

▷ **alt alta yazmak, alt alta sıralamak.**

altlı üstlü: [1]/Alt ve üst katta olmak üzere, birlikte./ “Seçtim asker arkadaşımı. **Altlı üstlü**, aynı ranzada **yatıyoruz**.” (GY-H2).

® yat-.

alttan alta: [26]/Gizlice, el altından./ “Behçet dalmıştı, belki böyle görünmenin, daha çok işe yarayacağım düşünüyordu; kırılgan, **alttan alta** dargın bir edayla **araştırıyor**...” (Aİ-YK), “...tanıştığımız gece, kadındı; üstelik sarhoş ve yalnız:**alttan alta**, bana **asılıyor**:örtülü bakışları, ısrarla gözlerimde; yerli yersiz şuramı buramı tutmalar!” (Aİ-YK), “Alaylıların ordudan ihraç edileceği söylentileri artınca, onlar da ordudaki huzursuzluğu **alttan alta ateşliyorlar**, mektepli subaylara karşı askeri **tahrik ediyorlar**, hepimizi farmason gâvuru olarak gösteriyorlar.” (AA-İGA), “Üstten alıp bağırırsam yine **alttan alta hile yaparlardı**.” (HT-AŞ), “Romanlarında duygusal konuları öne çıkardı, bununla birlikte, **alttan alta toplumsal sorunları deşti**.” (Sİ-İGÇÖ1).

® araştı- , asıl- {kur yapmak}, ateşle- {tahrik etmek}, çık- (kök), değerlendir-, den-, dolan-, duy- {hissetmek}, duyul- {hissedilmek}, işlen- (fikir), gel-, incele-, kayna-

(memleket) {karışmak}, korun-, kur-, sez-, sezil-, sezinle-, söylen-, yağ- {arttırmak}. || hile yap-, hor gör-, konu edin-, merak et-, mesaj veril-, (sorun) deş-, tahrik et-.

amabile: Ø

amansızca: [8]/1. Öldürücü bir durumda, acımasız olarak./ “Okulun girdisini-çıkısını bilen, birbirini tanıyan, danışma içinde bulunan «büyük» çocuklar yeni gelen gözü açılmamış sığırcıkları **amansızca eziyorlar**, bundan -hiçine bir yıl önce çekilenlerin acısını çıkarma tadı da karışan vahşi bir zevk alıyorlardı.” (RE-G)., “Kaçan yoldaşlarından intikam almak nasıl bir namus meselesi bilinirse, kandırıp kaçırdıkları genci himaye etmek de öylece bir namus meselesi kabul edilmişti ve iki yeniçeri ortası artık kanlı bıçaklı yekdiğerinin düşmam kesilir, birbirlerine nerede rastlarsa **amansızca vuruşurlardı.**” (REK-Y). ; /2. Hoşgörüsüz olarak./ “Divan şiirini tekrar diriltebilir düşüncesiyle Namık Kemal tarafından **amansızca tenkid edildi.**” (BN-DY1)., “Tine **amansızca sordu** yeni Rosa.” (SS-TR)., “Oysa **zaman amansızca geçiyor**, ben daha hâlâ neye yaslanacağımdan habersizim...” (EB-BG).

1. [2] ® ez-, vuruş-.

2. [6] ® geç- (zaman), sınırlan-, sor-, tüket-, yap-. || tenkid edil-.

amatörce: [2]/2. Amatöre yakışır biçimde./ “Evlence yarıda kaldı. Evde, **amatörce çalışıyordum.**” (PC-K)., “Majeste ise müzikle pek **amatörce ilgilenmektedir.**” (NN-DM).

® çalış- {uğraşmak}, ilgilen-.

amirane: Ø

amirce: [1]/Amire yakışır biçimde, amir gibi, amirane./ “Ter sızan is karası kaşlarını avcunun içiyle silerek, bu kez gerçekten **amirce**, kantarcının **omzunu dürttü:**Sana söylüyorum!” (OK-KT).

® dürt- (omzunu).

anaca: Ø

anadan doğma: [8]/2. Doğuştan./ “...ikindiye daha erkence kılın Ben ta **anadan doğma bilemedim namazı...**” (ME-TŞ). ; //Çıplak bir vaziyette, olduğu gibi.// “İnsan boyu ısırgan otlarıyla dolu bir tarlada saatlerce **anadan doğma koşmuştum** sanki, her yanı manyak gibi yanıp kavruluyordu.” (AA-AD)., “**Anadan doğma uzanıyordum** çayırın üstüne.” (EB-BG)., “İster donla dolaşırım, ister **anadan doğma!**” (Sİ-ÖKS).

2. [1] ® bil-.*.

//...//[7] ® ara-, dolaş-, gör-, koş-, soyun-, uzan-. || var git.

anafordan: [1]/Yolsuzluk yaparak,{kötü niyetle}./ “Vallahi İstanbul ömür yerdir. Çok garip barındırır. Burada **anafordan yaşanır** vallahi.” (SD-FC).

® yaşan-.

anal: Ø

anasıl: Ø

anbean: [4] /1. Her an./ “Şekil ve madde, ziya'nın inikasklarına göre **anbean tahavvül eder.**” (EK-DT..A). ; /2. Zaman zaman./ “Keskin bir ürperişle **kımıldandı anbean;** Baktım ve anladım ki o ejderdi canlanan.” (YKB-KGK)., “Mukaddes Bursa'nın istirdadı haberine **anbean intizar ediyoruz.**” (FRA-Ç). ; /3. Giderek./ “İşçilerin öfkesi **anbean artmaktaydı.**” (OK-C).

1. [2] ® tahavvül et-. intizar et-.

2. [1] ® kımıldan-.

3. [1] ® art-.

anca: [15] /1. Böylece, bu biçimde./ “Hemen ardından biz de yola çıktık ama **anca yetiştik sana...**” (SK-D)., “Ezan okunduğunda odadaki sessizliği **anca ayırmıştı.**” (GY-H2)., “Beş dakika **anca bakabiliyor.**” (GY-KO)., “**Anca sızlandım:** ‘Ne anlatırım elin yabancısına, hayır onunla konuşamam, olanaksız bir şey.’” (EI-KA). ; /2. O kadar, öyle./ “Tütüne gayfaya **anca yeter...**” (FB-T)., “Bu sıkıntılı günlerimiz de 15-20 gün kadar **anca sürdü.**” (DC-BSKY).

1. [13] ® yetir- [2], ayırmsa-, bak-, çık- {ödemek}, değ- {ulaşmak}, kalk- {uyanmak}, sızlan-, ulaş-, uzan-, var- {yetişmek}, yat-.

2. [2] ® sür- {devam etmek}, yet-.

ancak: [47] /1. ‘Yalnızca’ anlamında, sınırlama anlatan bir söz./ “Ø”. ; /2. ‘Olsa olsa, en çok, daha çok, güçlülükle’ anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz./ “Ben gidiyorum, vapura **ancak yetişebileceğim.**” (HZU-AM)., “... kimbilir ne zamandanberi ayak bileklerini korka korka yalayan koca kafalı, kirli bir sokak köpeğini birdenbire ayırt ediverince, **ancak duyabildi.**” (EÖ-P/S)., “Günde be-şaltı müşteri **ancak geliyordu dükkânlarına.**” (AN-AZDE)., “Sesi ince, kırık; temalarının narinliğine, iffetine uygunluğu yüzünden fazla şefkatli, nazik, buğulu olduğu için, dünya gürültülerinden uzaklarda **ancak işitilebiliyordu.**” (BN-DY1)., “Ekmek paramızı **ancak çıkarabiliyorduk.**” (MŞE-MA). ; /3. En erken./ “Ø”.

1. [-] ® Ø

2. [47] ® yetiş- [4], duy- [2], gel- [2], işitil- [2], anla-, aydınlat-, bekle-, bit-, de-, dolaşıl-, doldur-, gelin-, gidil-, gör-, gülün-, kalk-, oku-, ört-, sezdir-, sığ-, soyul-, tanı-, toparlan-, uğra-, var-, varıl-, yan-, yarıla-, yaşa-. || acı ver-, çeviri yap-, ekmek parası çıkar-, fırsat bul-, haber ver-, hüznün ver-, (kendini) kurtar-, müsaade et-, ortaya çık-, tebaa ol-, yad et-, zarar ver-. || eker biçer.

3. [-] ® Ø

andante: Ø

andantino: Ø

anha minha: Ø

anında: [53] /Çabucak, {zamanında}./ “Başkalarının konuşmalarını duymadığınızı sanırken, odanın öbür ucunda birinin sizin adınızı söylediğini **anında duyabilirsiniz.**” (DC-Yİİ)., “Şirketin kaydettiği, önemli ve acil mesajları

Felder anında öğrenebilirdi.” (AK-AA), “*Anında konser başlardı.*” (İO-LBA), “*Ağustos ortasında "hava ne güzel!" desen, anında şubatı hatırlayacak deyyus.*” (EB-YU). “*Gülecek sırtacak bir hal var yüzünde. Havana ona da hoş geliş etme gereği duydu, anında vazgeçti.*” (FB-T), “*Öyle hızlı ve sihirli bir yaşam temposuna kapılmış gidiyoruz ki, karşımızdakilerin kusurlarına anında sert tepkiler gösteriyoruz.*” (HT-ÖTÖ), “*Anında yok olurdum ortadan, parka kaçır otururdum bir banka, yorgunluk üstüne düşüncelere daldımdı, ne aptalca şeyler ama...*” (LT-OÖY).

® duy-* [2], öğren- [2], başla-, buharlaş-, çakozla-, çevir- (top) {karşılama}, çevril- {tercüme etmek}, değiştir-, düzelt-, emil-, gel-, gör-, hatırla-, ısın-, in- (-e), inan-, kaldır- (yerinden), kapat- (borç), kıvrır- {lafı değiştirmek}, ol-, seç-, sütleştir-, tut-, tutuştur-, ulaş-, yakala-, yarat-, yayıl- (haber), zıplat-. || (başına) yıkıl-, başvur-, cevap ver-*, dava aç-, (gazete) çıkar-, ilişki içine gir-, imha et-, karar ver-*, kırı kır-, naklet-, soluğu ...de al-, tepki göster-, ters çevir-, teşhis et-*, vazcay-, vazgeç-, yanıt gel-, yardıma koş-, yenilgiye uğra-, yerine getiril-, yok ol-.

ani: [14]/2. Ansızın, birdenbire, {birden}./ “*Bir özür cümlesi olarak, içinden, yalnızca, Çok ani oldu, her şey çok ani oldu, sözleri geçiyordu.*” (MM-ÜAKO), “*Bu hareketi o kadar ani yapmıştı ki, genç adam elini çekememişti.*” (SD-FC), “*O kadar ani gülmüşüm ki, Mis Seküin adeta korkmuştu.*” (KHK-YAH), “*Soru âni geldi, aldığım bir büyük yudum çayı halıya püskürtüp, güldüm.*” (EI-KA).

® ol- (bir şey) [10], gel- (soru), gül-, yap-. || hatıranı gel-.

anide: Ø

aniden: [74]/Ansızın./ “*Aylardır yürümeyen, aksayan işlerim aniden çabucak yürümeye başladı...*” (LN-BD), “*Hemen arkasından da cebime mesaj attı, cebimi kapatırken televizyonda yayınlanan film aniden kesildi Kars'ın Digor İlçesi'nden yapılan bir canlı yayında O'nu gördüm.*” (AA-AD), “*Aniden öldü fıkara.*” (OK-AY), “*Aniden "Dolaba kadar tutamadım işte" dedi.*” (AA-AD), “*Her an kaçmaya başlayabilirler ya da aniden saldırabilirlerdi ...*” (AA-İGA), “*Aniden sinirlerim boşandı, tutamadım işte kendimi.*” (AA-AD), “*Amcamın kızı aniden evini boyatmaya karar vermiş.*” (BA-TO1), “*Aniden farkına vardım.*” (LN-BD), “*Silah aniden ateş aldı.*” (BA-TO1).

® başla- (-e) [5], kesil- (esinti, film, ses vb.) [3], öl- [3], de- [2], gel- [2], ol-* [2], sor- [2], açıl- (kapı), art-, ayaklan-, bit-, boşal-, boşan- (sağanak), bozul-, bul-, canlandır-, coş-, çek-, çıkış-, çıkışıl-, dönüş-, durul-, farklılaş-, gir- (-i), ihtiyarla-, inan-, irkil-, iste-, patla- (ses), pembeleş-, rahatla-, saldır-, söyle-, temizle-, tut-, yaşlan-. || karar ver- [2], farkına var- [2], ateş al- (silah), ayağa fırla-, (bakışını) çevir-, elinden alın-, geri çekil-, göz göze gel-, ... hava oluş-, içeri dal-, ifade et-, istek duy-, (kan) boşan-, karar al-, karşısına çık-, kaybol-, kenara çekil-, kendini topla-, (projeörleri) çevir- {ilgi çekmek}, saldırıya geç-, sinirleri boşan-, tarihten silin-, vefat et-, (yağmur) in-, yakasına yapış-.

anif: Ø

animato: Ø

anlaşılan: Ø--

anlayışlı: [9]/3. Hoşgörülü bir biçimde./ “Mustafa çok saygılı, çok **anlayışlı** davranmıştı bana.” (DK-Z)., “Göz göze geliyoruz. **Anlayışlı**, duyarlıklı **bakıyor**.” (Sİ-DSG).

® davran- [8], bak-.

anlayışlı davranmak.

ansız: Ø

ansızın: [326]/Hatıra gelmeyen bir sırada, ani, anide, aniden, ansız, apansız, apansızın, birden, birdenbire, dangadak, durup dururken, gürpedek, larpadak, patadak, pattadak, rappadak, şakkadak, şapadanak, şappadak, şırakkadak, yekin yekin, bedaheten, defaten, fücçeten, nagehan, vehleten./ “**Ansızın susar** ve şehri o parçalanmamış haliyle dinlerdin.” (CE-KBG)., “Oda fırıl fırıl dönüyor, kefen beyazlıkları **beliriyor ansızın** tenimde, bereliyor kem bakışlar yüzümü, delice çarpıyor yüreğim, zemin göçüyor.” (KŞY-2002)., “Biraz sonra at, Enver'e ya bir şey söylemek, ya da ondan bir şey duymak ister gibi **ansızın durdu**.” (CD-Oİ)., “...**ansızın** onu **görüyordum**.” (BU-GYÇ)., “...bedeninde "tuzlu ten suyu" **ansızın** "Gülnibal" oldu mermer...” (ŞY-2001)., “**Ansızın** yeniden ve bu kez öğrenci silahlarıyla değil sözle **başladı savaşı**: ‘Onun sakat diye aşağılanması yanlış!’” (AK-MS)., “**Ansızın yağmur bastırırsa**, ona da aldırmiyordu.” (CD-Oİ)., “Bu arabesk faslı bir hafta kadar feryat fğan devam ettikten sonra **ansızın kesiliverdi**.” (MU-BDA)., “Bir aşk **ansızın biterse**, Ayna kırılırsa yüzünle birlikte, Zamanıdır konuşmanın ölümünden.” (MA-BAK)., “...beygirlik kamyonlar virajı döner stelyo ter içindedir stelyo'nun elleri **ansızın büyürler** mermiler vızıldadır..” (Aİ-SB)., “Bütün gizler, o güne kadar cevapsız kalmış sorular, kaygılar ve yalnızlık duygusu **ansızın kaybolur**.” (HC-KKKY)., “Keşişin, suyu anlatırken, doğan güne karşı yıkanıp su içtiğini yazdığı **ansızın geliyor aklına**.” (BK-USBGA)., “Girdiği her yeri fetheden o meşum rüya güzellerinden biri olarak **ansızın çıkıvermiş ortaya**; herkesin soluğu kesilmiş onu görünce, herkes dönüp dönüp hayranlık ve arzu dolu bakışlarla bakıyor...” (MM-ÜAKO)., “**Ansızın kendini** çamların ortasında **buluyor**.” (BK-USBGA)., “Ardında ölüme düşen başın İki kardeş bakakalmış, şaşkın Burada **ansızın susup kalmış** Koyunları başıboş bırakmış..” (AO-NSBE)., “Ya **ansızın çıkıp geliverirse** kocam, bir bölük askerle.” (OA-KO)., “Konaklardan birinde akşam üstü, yanımda **ansızın** bir şeyh **peyda oldu**.” (FRA-Z).

® sus- [11], belir- [9], dur- [8], gör- [7], ol- [7], başla- [6], gel- [6], bastır- (sağanak, yağmur vb.) [5], kesil- (ses vb.) [5], bit- [4], çök- [4], değiş- [4], görün- [4], havalan- [4], dön- [3], hızlan- [3], sor- [3], açıl- (çiçek) [2], açıl- (pencere vb.) [2], anla- [2], ayaklan- [2], büyüle- [2], ciddileş- [2], duyul- [2], hatırla- [2], irkil- [2], patla- (tüfek vb.) [2], şenlendir- [2], uyan- [2], ürper- [2], vur- [2], yan- (lamba) [2], yanaş- [2], yüksel- (ses) [2], açıl- {görünmek}, ağırlaş-, algıla-, an-, anımsa-, anlaş-, art-, atla-, bağır-, bak-, bayıl-, boşal-, bürün- (renge), büyü-, canlan-, çal- (telefon), çarp-, çekil-, çık-, çırpın-, çözül-, dağıl-, dalgalan-, değiştir-, dinle-, doğrul-, doğur-, dokun-, dol-, doldur-, durgunlaş-, duy- (ses), gel- (mevsim), genişle-, git-, gözük-, hareketlen-, hastalan-, haykır-, ılı-, ihtiyarla-, ilet-, kalabalıklaş-, kalk-, kapa-, karşılaş-, katılaştır-, kırıl- (ses), kıstır-, kuşkulana-, öfkelen-, öğren-, öksür-, öl-, parçalan-, peydahlan-, saklan-, sar-, sarıl-, sarsıl-, sevin-, sıçra-, sıkıl-, silin-, sinirlen-, soluklan-, sona er-, sön- (ışık), söndür-, telaşlan-, tenhalaş-, tutuklan-, tutuklat-, tüken-, utangaçlaş-, uzan-, yakala-, yaklaş-, yapış-, yaşlan-, yavaşla-, yıkıl-, yorul-. || kaybol- [13], aklına gel- [3], kayıplara karış- [3], ortaya çık- [3], ayağa fırla- [2], gözden kaybol- [2], hisset- [2], karşısına çık- [2], kendini ...de bul- [2], yok

ol- [2], alkış kop-, (aşağıya) in-, (ayağa) kalk-, benzi bozul-, birbirine gir-, (boyunu) geç-, (buhrana) tutul-, (çevresinde) toplan-, (çevresini) al-, çılgılık at-, derman bul-, eski halini al-, fark et-, farkına var-, fırtına kop-, gerek duy-, geri çek-, geri çekil-, gözleri dol-, göz önüne getir-, gözünü dik-, gözünde canlan-, (gözüne) görün-, (gözünü) aç-, gürültü kop-, harekete geç-, hareketsiz kal-, (içeri) al-, (içeriye) gir-, (içine) çek-, (içini korku) sar-, ihtiyaç duy-, ileriye atıl-, kalabalık ol-, (kanama) yap-, (kapısı) açıl-, kararsız kal-, (karnını) tut-, karşı karşıya kal-, karşısına dikil-, kaybet-, kendini ...de bul-, kendine gel-, keyfi kaç-, kılıç çek-, korku duy-, (korkuya) tutul-, (kuşkuya) tutul-, (mermi) sık-, meydana çıkar-, muhasara ettir-, (odaya) gir-, önemini kaybet-, peyda ol-, (saçma) gel-, sahipsiz kal-, saldırıya geç-, (sapsarı) kesil-, (sessizlik) ol-, (silah) patla-, soluksuz kal-, (su) çekil-, tekme savur-, terk et-, (yere) düşür-, (yere) kapaklan-, yoksul ol-, yol kes-, (yüzü) bozul-, (yüzüne) yapıştır-, ziyaret et-. || çekip al- [2], çıkıp gel- [2], susup kal- [2], geçip git-, kaldırıp indirir-. || bıraktı gitti.

B ansızın susmak, ansızın belirmek, ansızın durmak, ansızın kaybolmak, ansızın çıkıp gelmek.

antagonist: Ø

antrparantez: Ø

apansız: [61] /Ansızın./ “Göztepe istasyonuna yaklaşırken **tipi**, gene **apansız bastırmıştı**. (KT-YS)., “Sonra **apansız anladım**. Evden uzaktaydım. (İA-ÖEK)., “...o seven sevilen amca **döner** bir gün **apansız**, bırakılan kente herkesin doğduğu...” (ŞY-1999)., **Apansız karşılaşıyorum** bu alabildiğine çekici görüldüğü siyah-beyaz portreyle ve hemen vuruluyorum o adama. (İA-ÖEK)., “Bir gün **apansız** Ala şehir’e **gittik**.” (KT-YS)., “**Kendisini apansız**, Osmanlı memurlarını, askerlerini, ulemasını canlandıran giyimli mankenlerin **arasında buldu**.” (KT-YS)., “Komutan hep aynı hızla gitmiyor, aklından geçirdiklerine uygun olarak **eşkinden apansız hızlıya kalkıyor**.” (KT-YS)., “...**apansız çıkıp geleceğim**...” (AT-KUŞ).

® gel- (mevsim vb.) [4], bastır- (tipi, yağmur vb.) [3], anla- [2], dön-* [2], karşıla- [2], ak-, aydınlan-, bas-, başla-, bit-, bul-, çağır-, çık-* (-e), de-, de-ğiş-, dol-, gir- (-e), git-, gör-, hançerlen-, it-, kayganla-ş-, ol-, öl-, seğir-, sez-, sor-, söyle-, telâşlan-, tüy-, uyandır-, uyu-, ürküt-, vur-, yüklen-. || ateşe tutul-, (ayağa) kalk-, (başına) çök-, canı sıkıl-, (hızlıya) kalk-, fırtına çık-, gözünün önüne gel-, (haber) yayıl-, (inada) kapıl-, karşısına çık-, kendini ...de bul-, (ortaya) laf at-, (sağanak) boşan-, tamam ol-, türkü tuttur-, yüreği sıkış-. || bırakıp git-, coşup köpür-, çıkıp gel-.

B apansız gelmek, apansız bastırmak.

apansızın: [4] /Ansızın./ “Uzaklardan, ama hiç kimsenin bilmeyeceği, kestiremeyeceği kadar saklı, uzaklarda bir yerden, iki saksı karanfilinin ağzına kadar özsu yürümüş binlerce **tomurcuğu**, dünyayı tutan bir gürültüyle, o anda (ve) **apansızın açılıverdiler**.” (TDK.-ÖÖ)., “Doktor Faik Bey **uyandı apansızın** ...” (NH-MİM3)., “Halil **uyandı apansızın kalktı yataktan**.” (NH-MİM3).

® öl-, uyan-. || (tomurcuk) açıl-, (yataktan) kalk-.

apar topar: [27] /Telaş ve acele ile, yaka paça./ “*Apar topar odadan çıktı.*” (NC-SY), “*Enver Bey de apar topar Berlin’den Yeşilköy’e gelmişti.*” (AA-İGA), “*Apar topar Türkiye’ye döndü.*” (SY-BECO), “*Apar topar götürmüşler.*” (Sİ-DSG), “*...evimiz basıldı, apar topar alındık{tutuklanmak}, Emniyet Müdürlüğü’ne götürüldük...*” (HC-KKKY), “*Hükümet, Bulgarlarla apar topar bir bırakışma imzalamış, şimdi Edirne’yi onlara vermenin yollarını araştırıyordun*” (SB-BŞM), *Herif apar topar def oldu.*” (RE-G).

® çık- (-e, -den) [4], gel- [3], dön- [2], getir- [2], götür- [2], kalk- [2], alın- {tutuklanmak}, çekil- (kapı), getirt-, götürül-, kaç-, kaldır-, sus-, yaşa-. || bırakışma imzala-, def ol-, geri dön-, (payitahttan) çıkarıl-.

apazlama: Ø

appassionato: Ø

aptal aptal: [31] /Aptal gibi, aptalca, aval aval./ “*Bunun bir el olduğuna inanamıyor, aptal aptal bakıyordu.* RNG-ÇK), “*Konuşma öyle aptal aptal!*” (CD-Oİ), “*Ben aptal aptal sordum :Peki niçin yapıyor bunları?*” (KK-SE), “*On beş santimlik topuklarının üstünde zor durabildiğini belli ederek, aptal aptal sırtıyor; çevresini, özellikle beyleri çapkın gözlerle süzüyordu.*” (MU-BDA), “*Bütün erkekler, o kayıtsızlığı yıkmak gücünü nefsinde göremediklerinden aptal aptal gülüp duruyorlardı.*” (MTT-SS).

® bak-* [14], konuş-* [5], sor- [4], sırt- [2], başla-, bakın-, de-, dinle-, süz-, uzaklaş-. || gülüp dur-, oturup dur-.

İ aptal aptal bakmak, aptal aptal konuşmak.

aptalca: [6] /2. Aptala yaraşır nitelikte, aptal gibi, aptalcasına./ “*Bir süre, aptalca bakıyoruz birbirimizin suratına.*” (EB-BG), “*Telefonun öteki ucundan gelen benzer sözlerden aptalca etkileniyor, durumun sarpa sardığını anlıyordum.*” (İA-GKD), “*Nedim Ağa kıs kıs, ama aptalca güldü.*” (OK-KT), “*İttihatçılar bizi uğursuz savaşlara aptalca soktular.*” (KT-YS).

® bak-, etkilen-, gül-, gülümse-. || savaşa sok-, seyre dal-*.

aptalcasına: [2] /Aptalca./ “*Gelenler, hep, o ağaçlıklı asfalt yoldan geldiler, sonra da, hiçbir şey öğrenemeden, aptalcasına ölüp gittiler.*” (EÖ-P/S).

® ölüp git- [2].

apul apul: Ø

araba araba: Ø

arabasız: [1] /2. Araba olmaksızın./ “*Büyükada’nın yokuşlarına kolay tırmanılmaz, hele Kadıyoran’a arabasız hiç çıkılmaz!*” (DH-SS).

® çıkıl-* {gitmek}.

aracılığıyla: Ø--

araçsız: [1]/2. Araç olmaksızın, vasitasız bir biçimde./ “Oysa ben yazı makinesinin başına oturmadan, sözelimi buluşık yıkarken, sözle kurabilirim bir hikâyeyi, bir yazıyı. Bir ölçüde, **araçsız** da **gerçekleştirebilirim** yani.” (TU-G).

® gerçekleştir-

arada bir: [115]/Ara sıra./ “**Arada bir** başını çevirip arkasına **bakıyordu**, ne kadar yaklaştığını anlamak için.” (ÇA-BAG)., “‘**Arada bir gel** buraya,’ dedi.” (SD-K)., “**Arada bir** ‘Düşünüyorum da Hasan, nerede yanlış yaptık diye, bulamıyorum’ **derdi**.” (HC-KKKY)., “**Arada bir** doktorla **buluşuyoruz**.” (EB-BG)., “**Arada bir duruyor**, bir şeyler kokluyor, kuru yaprak parçalarını topluyordu.” (AS-YA)., “**Arada bir mektuplaştınız**.” (HC-KKKY)., “**Arada bir**, sırtına vurulmuş gibi sarsılarak **öksürüyordu**.” (KT-YS)., “**Arada bir** odandan müzik sesi **geliyor kulağıma**.” (RB-BK)., “**Arada bir başını sallıyor**: ‘Heya Esme aba, valla heya!..’ diyor, avutuyor Eşme’yi.” (FB-T)., “Uğur getiriyormuşum diye **arada bir makas da alır**.” (HT-KAD).

® bak- [8], gel- [7], buluş-* [4], de- [4], duyul- [4], dur- [3], gül- [3], rastlaş- [3], darıl- [2], git- [2], hatırla- [2], konuş- [2], mektuplaş- [2], oku- [2], öksür- [2], sus- [2], yaz- [2], ağla-, al-, andır-, arala-, dalgalan-, damla- (su), değiş-, denetle-, dikizle-, doğrul-, dolaş-, düşün-, gel- (kart), gör-, görüş-, göster-, hatırlat-, ışıklan-, iç-, in- {gitmek}, işitil-, kaçır-, kaldır-, katıl-, ört-, patakla-, sarsıl-, sez-, sız-, sor-, söylen-, telefonlaş-, uyukla-, yap-, yokla-. || göz at- [2], (başını arkaya) at-, (başını) kaldır-, (başını) salla-, bilgi ver-, birlikte ol-, canlı bağlan- (tv), dalga geç-, espri yap-, ezan oku-, fırsat tanı-, (fokurtu) çıkar-, göz göze gel-, hafakanlar bas-, havaya fırla-, hile yap-, iç çek-, işaret yap-, karşılık ver-, kontrol et-, (kulağına) gel-, makas al-, misafir ol-, (soluğunu) kes-, (yüreğini) yokla-, ziyarete git-. || kollarını açıp kapat-. || dönüyor bağılıyor, dönüyor soruyor.

arada sırada: [69]/Ara sıra./ “**Arada sırada** Âşiyâna **giderdim**. Edebiyâta ve politikaya dâir saatlerce konuşurdum.” (YKB-SEP)., “**Arada sırada** korkuyla veya karşısındakinin bir davranışı, bir sözü yüzünden **arada bir** ‘belki de yaralıyorum’ **derdi**.” (TB-KA)., “Duvarın öte yanından bazı sesler de **duyuyordu arada sırada**.” (Sİ-İGÇÖ2)., “**Arada sırada** bir kuşun cıvıltısı **işitiliyor**, bir böcek sürüsünün dalların arasında dolaştığı fark ediliyor.” (EB-BG)., “Her evli insanın **aklına düşer arada sırada**, eşinden ayrılmak?” (EA-DÖY)., “Her zaman taşlarla, gönyeler, madırgalar, malalar, çekiçler, harçlarla iyi geçinemiyor, bir aile içinde olduğu gibi **arada sırada** onlarla **kavga ediyordu**.” (AN-AZDE)., “Ahmet Mithat Babı aliye giderken **arada sırada** burada **mola verir**.” (SB-BŞM).

® gel- [5], de- [4], gör- [4], bak- [3], dur- [3], uğra- [3], duy- [2], düşün- [2], gir- [2], işitil- [2], al-, ansı-, bulun-, doğrul-, ferahla-, git-, gülümse-, hırla-, kullan-, oku-, rastla-, sıçra-, usan-, vurul- (kapı), yap-, yaz-, yelpazelen-, yokla-. || ziyarete gel- [2], aklına düş-, askerden kaç-, bağ kur-, baskın yap-, (başını) kaldır-, bir yudum al-, film çek-, hediye et-, hisset-, kaleme al-, kanat çırp-, kart at-, kavga et-, (kendi kendine) konuş-, kurşun sık-, mola ver-, selâm gönder-, tartışmaya gir-, tutukluk yap-, yalan söyle-. || çıkıp gel-.

aralıklı: [11]/3. Kesik kesik, {aralık verilmiş, bırakılmış bir biçimde}./ “Soldaki kız biraz **aralıklı duruyordu** onlardan.” (HAG-AS)., “Hele hele ‘Oteller Kitabı’ gibi bir buçuk satır **aralıklı dizilmişse**, acayip gıcık

olur korsan.” (FŞ-EF)., “Tam bu anda içerden ortalığı sarsan iki üç bomba sesi **duyulur aralıklı**.” (?)., “Çinkodaki tıptılar **aralıklı sürüyordu**. ”Gece yağmur yağmış” diye düşündü.” (EÖ-P/S).

® dur- [2], bekle-, çevrele-, dişle-, dizil-, duyul-, esne-, ısır-, oyna-, sür-.

aralıksız: [65]/2. Sürekli, aralık vermeden./ “...Burada yağmur yağıyor **Aralıksız yağıyor** günlerdir...” (AT-KUbŞ)., “Ne yapacağım, **aralıksız çalışıyorum, yazıyorum...**” (EA-DY)., “Bu orta yerdeki duvara kenetlenmiş üçüncü duvar, az önce önüme dikilenin karşılığı olarak, ağızdaki aydınlığa kadar **aralıksız sürüyordu**.” (EÖ-P/S)., “**Aralıksız sorular soruyor**.” (EC-GDA)., “Hürriyet’e geçtiğiniz günden beri **aralıksız okuyormuş**.” (EÇ-TY2005)., “Çünkü uğultu **aralıksız devam ediyordu**.” (EÖ-P/S)., “Meydan binasının teras ve merdivenlerini dolduran halk, **aralıksız alkışlıyor ve tezahürat yapıyor**. ‘Merhaba’, diye **bağırıyorlar**.” (GY-GH).

® çalış- [4], ara- [3], sor- [3], sür- [3], ak- [2], dinle- [2], iç- [2], oku- [2], tekrarla- [2], vur- [2], alkışla-, bağır-, bak-, çal- (marş), çalışıl-, çatış-, de-, doldur-, dök- {yığmak}, dürtüşle-*, düşün-, gel-, haberleş-, in- (yağmur), kımıl-da-, konuş-, öt-, seviş-, sız- (salya), sürdürül-, tara- {araştırmak}, tırmala-, topla-, uyu-, yan- (soba), yaşa-, yaz-, yudumla-. || (yağmur vb.) yağ- [5], devam et- [4], çiş gel-, harp et-, nöbet tut-, tezahürat yap-, yerinde say-. || yanıp sön-.

P aralıksız yağmak, aralıksız sürmek (devam etmek).

aralıkta: Ø

ara sıra: [393]/Seyrek olarak, zaman zaman, arada bir, arada sırada, bazen, bazı bazı, kimi vakit, kimi zaman./ “Bir ara kapının önünde oynuyordu, uzaklara gitmesin diye **ara sıra bakıyordum** pencereden...” (RI-KG)., “Canım **arasıra** beni görmeye **geliyor** ya...” (AK-MS)., “Ancak, **ara sıra** şaşırtmacalar **olurdu**.” (CK-İSDY)., “Hayatımda hiç entelektüel olmadım” **derdi ara sıra**, ‘İyi ki olmadım’ diye eklerdi.” (HC-KKKY)., “**Ara sıra buluşalım**.” (FB-ID)., “Arkadaş olduk. Pazartesileri **ara sıra uğrar**, sandöviğini, şarabını alır.” (AK-AA)., “**Ara sıra aklıma geliyor** Sabah akşam iş başında Ve asfalt caddelerde.” (CK-BŞ)., “Hem koşuyor, hem de **ara sıra** çalıların gerisine gizlenerek Rusları **seyrediyordu**.” (CD-Of)., “Bu kadar ünlü olan Ahmet Bey, **ara sıra** ansızın işçi ailelerini **ziyaret edecek** ve onlarla birlikte oturup onların mütevazı sofrasında yemek yiyecektir.” (DC-Yİİ)., “**Ara sıra gelip gidiyor** vekil Hüseyin’in yanına.” (FB-T)., “**Ara sıra gelir görürsün**, ya ananla yaşa, ya da benimle!” (BŞ-DKO).

® bak- [28], gel-* [28], ol- [19], de- [18], git- (-e) [15], uğra- [12], geç- [9], gör- [9], sor- [9], düşün- [7], çık- (-e, -den) [6], buluş-* [5], dur- [5], iç- [5], konuş- [5], yaz- [5], yokla- [5], duy- [4], getir- [4], hatırla- [4], al- [3], ara- [3], bağır- [3], çağır- [3], duyul- [3], görüş- [3], gözük- [3], iç- (sigara vb.) [3], işit- [3], öksür- [3], söyle- [3], yap- [3], dön-* [2], döv- [2], duy- {hissetmek} [2], gel- (ses vb.) [2], görül- [2], görün- [2], gül- [2], in- {gitmek} [2], işitil- [2], kal- [2], kaldır- {uyandırmak} [2], sus- [2], süz- {bakmak} [2], takıl- [2], ver- [2], yolla- [2], açıkla-, ağla-, anlaş-, anlat-, aralan- (bulut), aran-, belir-, birleş-, boğuş-, bulun-, çal- (müzik), çık- {yayımlanmak}, dalgalan-, darıl-, değiştir-, dik- {içmek}, dinle-, dönül-, düşle-, edepsizlen-, fısılda-*, fısıldaş-, gecik-, gıcırda-, göster-, götür-, gözle-, haşla-, haykır-, hecele-, hortla-*,

ıslat-, içerle-, iştir-, indir- {götürmek}, inle-, iste- {arzu etmek}, kabar- (rüzgâr), katıl-, kaykıl-, kaynat-, kız-, kok-, kolla-, kullan-, mektuplaş-*, mırıldan-, oku-, okun-, oyna-, oynat-, öğür-, öv-, parla- (şimşek), pişiril-, rastla-, rastlaş-, saldır-, salın-, sersemlet-, seslen-, sıkıştır-, sıyrıl-, söylen-, tembihle-, titizleş-, titre-, toplan-, tökezle-, uçlan-, unuttur-, usan-, uyar-, uyu-, uza- (ses), ürper-, yaklaş-, yat-, ye-, yıkan- {banyo yapmak}, yürü-. || (sesini) duy- {haber almak} [4], aklına gel- [4], bahset-* [3], içini çek- [3], ziyaret et- [3], ders ver- [2], göğüs geçir- [2], (gözü) dal- [2], işe yara- [2], iştirak et- [2], mektup gönder- [2], seyret- [2], söze karış- [2], yardım et- [2], aç kal-, (adı) geç-, alakadar ol-, alarm veril-, alay et-, arkadaşlık et-, baskın yap-, (başı) düş-, başa kakıl-, (başını) çevir-, (başını) kaldır-, (birbirine) karıştır-, borç iste-, çıkış yap-, ... damarı tut-, davet et-, devam et-, (dişlerini) sık-, (eline) geç-, (ellini) tut-, (etrafı) süz-, eziyet et-, fark et-, geri git-, (gönlünü) al-, göz at-, göz göze gel-, (göz) kaydır-, göz kulak ol-, (gözü) çevril-, haber alın-, haber getir-, haber gönder-, (hülyaya) kapıl-, ıslık çal-, ikramda bulun-, iltimas et-, işaret et-, karikatür çiz-, kavga çıkar-, kontrol et-, kulağına çarp-, malûmat ver-, mektup al-, mektup yaz-, misafir gel-, (misafirlige) git-, neşve serp-, ortaya çık-, (sancı) saplan-, sohbet yap-, sual irad et-, taciz et-, tatlı gel-, (tekme) vur-, tesadüf et-, teşrif et-, (tuhaf hislere) kapıl-, türkü söyle-, (yakasına) tak-, (yardıma) gel-, (yatıya) git-, (yemeğe) götür-, yemek pişir-, (yerinden) kalk-, ziyarete gel-. || gelip git- [3], dönüp bak- [2], parlayıp sön-, gelip kal-, gelip geç-, açıp oku-. || dönüyor bakıyor, gelir görür, gelir oturur, girsin çıksın, kaçır gider.

arasız: [22] /Sürekli olarak, arkası kesilmeden, ara vermeden, müstemirren, vira./ “Çocukların o iliklere işleyen açlığından, hemen öğüten durmaz oturmazlığından ötürü **arasız acıktırdı.**” (F-BS)., “Çocukların ateşi yükselince kurşun döktürmek gereği inancını **arasız yinelerlerdi.**” (F-BS)., “Gözleri birbiriyle karşılaştıkça **gülümsüyordu arasız yaşlı kadına.**” (F-BS)., “Polis düdüklere **ötüyor artsız arasız.**” (NH-MİM4)., “Camiler **artsız arasız dolup boşalıyor, ahali tövbe istiğfar ediyordu...**” (RNG-YG).,

® acık-, bak-, birik-, çevir-, dol-, düşün-, es-, gülümse-, ışıl-, in- (gözyaşı), konuş-, oynat- (kirpik), örnekle-, öt- (düdük), sunul-, sür-* {devam etmek}, süz- {bakmak}, taşı-, ürk-, yinele-. || devam et-. || dolup boşal-.

ara yerde: Ø

ardı ardına: [17] /Ara vermeden, aralıksız olarak, sürekli bir biçimde./ “**Ardı ardına sıralandı yeşilli kırmızı!**” (Sİ-İGÇÖ2)., “**Ardı ardına emirler yağdırıyor, askerlerini bir köşeden bir köşeye kaydırıyor, bataryaların yerlerini, karşıdan açılan ateşe göre değiştiriyordu.**” (AA-İGA)., “**Kıyamete kadar böcekler, çiçekler, otlar ardı ardına ulanurlar, öylece ölmezleşirler.**” (YK-BE)., “**Lokman Hekim yedi kartalın hayatını ardı ardına yaşamış.**” (CS-GC).

® sırala- [4], yaşa- [2], açıl- (dükân), çevir- {tercüme etmek}, gel-, hopla-, kapat- (gazete vb.), öl-, ulan-, yayımlan- (kitap). || (emir) yağdır-, gebe kal-, toplantı yap-.

Đ ardı ardına sıralamak.

ardın ardın: Ø

ardınca: [9] /Hemen arkasından, hemen ardından, arkası sıra, ardı sıra, {peşi sıra}./

“Ama isterse bir tek kişi **gelsesin ardınca.**” (YK-OD)., “Hele uzun etekli olsa, eteği Enderunî’nin istediği letafette, âşıklarının gönü gibi **ardınca sürünse, yürüse...**” (RHK-BS)., “Ben bu köylüye güvenemem, köylü kısmı koyuna benzer, biri bir yana baş çekmeye görsün, **ardınca akar gider.**” (YK-OD).

® gel-* [2], bak-, git-, kucakla-, sürüklen-, sürün-, yürü-. || akar gider.

ardı sıra: [13] /Peşinden, arkasından, peşi sıra./ “Yoksa, sadece bırakıp gidilen bir yer olduğu için

mi **ardı sıra geliyordu?**” (DÖ-GYKK)., “İşte ben de arkasından yürüyüp **ardı sıra gidiyorum.**” (TDK.-ÖÖ)., “Tevfik’in yayık sesi, yürüdükçe **ardı sıra yürüyordu.**” (TDK.-ÖÖ)., “Aynlığın sürmesi, haklar konusunda da garip bir durumu **ardı sıra sürükler.**” (BK-ÖM).

® gel- [3], git- [2], yürü- [2], bak-, çık-, es-, sürükle-, sürün-, yayıl- {otlamak}.

Đ ardı sıra gelmek, ardı sıra gitmek.

argolu: Ø

argosuz: Ø

arifane (II): Ø

ariyeten: Ø

ariz amik: [1] /Enine boyuna, her yönü ile./ “Vaziyeti kendi tabiri veçhile **ariz amik anlattı.**” (SFA-HBSK).

® anlat-.

arka arka: [3] /Geri geri./ “Ali odadan **arka arka çıktı.**” (KT-YS)., “Dikkatle **arka arka çekilir, ayağı takılır, düşer.**” (TÖ-TO3)., “Kıvrıldı ama, adam gibi geleceğine **arka arka yürüyordu.**” (KT-YS).

® çık-, çekil-, yürü-.

arka arkaya: [84] /Birbirinin arkasından, peş peşe, art arda./ “**Arka arkaya dizilin bakalım.**”

(YK-KSİ)., “İki otomobil, **arka arkaya**, oldukça büyük bir süratle Mecidiyeköy taraflarına **gelmişti.**” (SA-İÇ)., “Aşağı yola bakınca bir de görüyor ki, **arka arkaya sıralanmışlar**, oğulları geliyor.” (YK-KSİ)., “Arabaları ile gelmiş olanların arabaları **geçiyordu yoldan arka arkaya.**” (HAG-AS)., “**Arka arkaya içeri girdiler.**” (KT-Gİ)., “O da hemen tabancasına sarılarak Arif Beye **arka arkaya ateş eder.**” (SB-BŞM)., “... ellerini ovuştura ovuştura **arka arkaya özürler dilemiş**, neredeyse temenna edercesine yerlere kadar eğilerek, dükkanlarına gene şeref vermelerini istirham etmişlerdi.” (MM-ÜAKO).

® dizil- [4], gel- [4], sıralan- [4], gir- (-i, -e) [3], de- [2], diz- [2], dur- [2], duyul- [2], fırla- [3], geç- [2], sırala- [2], yayınlan- [2], yaz- [2], basıl- (kitap), bestele-, buluş-, çık-, dök-, döktür-, düş-, düz-, gel- (ses), git-, götür-, hapşır-, hatırla-, havalan-, kay-, koşuş-, kurul-, öldür-, patla-, sağıl- (şimşek), sor-, sür-, taşı-, yanaş-, yut-, yüklen-, yürü-. || ateş et-, cevap

diz-, davet et-, devam et-, dua oku-, düşman eline geç-, (fıkra) anlat-, ısıklık çalın-, ilâve et-, (kendilerini boşluğa) bırak-, kurşun at-, nefes çek-, özür dile-, röportaj yap-, sınavdan geç-, (silah) patla-, soluk al-, (taş) savur-, tatbik olun-, tetik çek-, vuruş yap-, (yumurtadan) çık-, zile bas-.

▷ **arka arkaya dizilmek, arka arkaya sıralamak.**

arkadan arkaya: [1]/Gizli gizli, el altından, gizlice, belli belirsiz./ “Uzun müddet el bile dokundurmadı ve *arkadan arkaya*, oraya bir mektep yapılması için Millî Eğitimi *teşvik etti*.” (FRA-Ç).

® teşvik et-.

arkadaşça: [7]/1. Arkadaş olarak./ “Bizimle pek dostluk eden bir Amerikan baş veya ikinci kâtibine Ankara’dan ayrılacağı vakit, ona verdiğimiz veda topluluğunda bulunmuş ve kendisi ile *arkadaşça eğlenmişti*.” (FRA-Ç). ; /2. İçtenlikle, dostça./ “Bırak şu inatçılığı da *arkadaşça konuşalım*.” (MŞE-VÇ). “Arabacı beygirlerine *arkadaşça baktı*.” (KT-Gİ).

1. [2] ® eğlen-, koru-.

2. [5] ® konuş-* [2], bak-, okşa-, karşıla-.

▷ **arkadaşça konuşmak.**

arkası sıra: [3]/Ardından, peşinden./ “Yaseminle Emin o aracın *arkası sıra yol alıyorlardı*.” (LT-OÖY)., “Zağar kırmısı dişi köpeği eşeğinin *arkası sıra geliyordu*.” (NC-SY).

® gel- [2]. || yol al-.

▷ **arkası sıra gelmek.**

arka üstü: [30]/Arkası yere gelecek biçimde./ “*Arka üstü yatardı*.” (SFA-SS)., “Hayır, *arka üstü uzandı*, bir ciğara yaktı, beni bekler gibi durdu.” (KHK-YAH)., “‘Hatice... Hatice... Hatice...’ lerden sonra, kadın, yerde, kanlı ve pıhtılı kusmuk birikintilerini görerek, yatağın kenarına *arka üstü düştü, bayıldı*.” (PS-SK)., “Kara Bela çiftiyi yeyip, *arka üstü yuvarlanır*.” (TÖ-TO3)., “Kolları bacakları iki yana açık, *arka üstü yere serilmişti*.” (KT-YS)., “...kapıyı kilitledi ve evvelâ soyunmadan *kendini yatağa arka üstü bıraktı*.” (PS-FH).

® yat- [10], uzan- [6], düş- [3], bayıl-, çevir-, çevril-, düşür-, uyu-, uzat-, yuvarlan-. || kendini (yatağa) bırak-, kendini (yatağa) at-, yere seril-, yere yıkıl-. || uzanıp yat-.

▷ **arka üstü yatmak, arka üstü uzanmak.**

arsız arsız: [6]/Utanmaz bir biçimde, yılışarak, sırnaşarak./ “*Arsız arsız güldü*:- Andon’un yüzüğünü dün sabah yolladım, dedi.” (HT-KSA)., “Bana öyle *arsız arsız cevap verme*.” (CD-Oİ)., “*Arsız arsız sırtıyordu*.” (TB-KA)

® gül- [2], sırt- [2], bak-. || cevap ver-*.

▷ **arsız arsız gülmek (sırtmak).**

arsızca: [4]/Arsız gibi, arsızla yakışır bir biçimde./ “*Arsızca dolaşırdı önümüzde, arkamızda, ortamımızda.*” (GA-TO)., “*Oğlan karşılık vereceği yerde, arsızca gülümsüyordu.*” (Sİ-ÖKS)., “*Ateşler içindeki Canan'ı arsızca soyacak ve titreyen boynunu ve sırtını bu dudaklarla öpecek diye düşünmüşüm.*” (OP-YH).

® dolaş-, gülümse-, sırt-, soy-.

art arda: [23]/Birbirinin ardından, {birbiri ardınca.}/ “*Cephane getiren gemiler, art arda geliyor, hep eski gayretle boşaltılıp getirdikleri cephaneler sevk ediliyordu.*” (SK-D)., “*Bu birimleri yanyana ve art arda dizerseniz... (3x3 kareküpü gösteren bir desen düşer fona) ... büyükçe bir caminin planı meydana gelir.*” (TÖ-TO3)., “*Bir alay saçlı sakallı adamlar mektep çocukları gibi art arda dizilmiş, bir acayip sürüye katılmış, yerimizde sayıyoruz.*” (RNG-YD)., “*Dergiler şiirlerle dolup taşıyor, genç şairlerin kitapları art arda yayımlanıyor, ama bütün bunlar yokmuş gibi herkes bildiğini okuyor yine.*” (ŞY-2001)., “*Yumruklar art arda çaktı, kaşımda gözümde...*” (Mİ-DHB)., “*O güne kadar hiç duymadığım güzel sözcükleri art arda sıraladı.*” (BŞ-DKO).

® gel- [4], diz- [2], dizil- [2], bağır-, doğ-, gör-, konul-, sırala-, ulu-, yayımlan-, yürü-.
|| (ciğerine) çek-, (mermi) püskür-, of çek-, renk değiştir-, sigara iç-, şimşek çak-, tekme indir-, yumruk çak-.

▷ **art arda gelmek, art arda dizmek (dizilmek).**

art elden: Ø

artık: [112]/3. Bundan böyle, sonra, daha, yeter./ “*Zorlukla, ‘Sağ olun,’ diyebildi. - Ben artık gideyim.*” (AA-İGA)., “*Fakat artık konuşamazlardı.*” (TB-KA)., “*Artık oraya bakmıyorum...*” (AA-RÜ)., “*Bıktım senin bu hallerinden, artık dayanamıyorum, parasıyla şuradan bir hamal mı, karpuzcu mu, kapıcı mı neyse, bulalım, getirelim de sen de rahatla, biz de rahatlayalım.*” (AA-YÖT)., “*Artık yatalım, geç oldu...*” (AA-YÖT)., “*Konyak kadehini sehpanın üzerine bıraktı. - Ben artık kalkayım.*” (AA-İGA)., “*Başımı kaldırdım artık büyümüşüm.*” (ŞY-1999)., “*İlkin sondan başlayalım:Votoroqxqua gezegenindeki zorunlu geziniz artık sona eriyor.*” (MM-ÜAKO)., “*Ben de senin gibi sinemalara, futbol maçlarına, fuarlara, panayırlara giden o kalabalıklardan artık nefret ediyordum.*” (OP-KK).

® git-* [5], konuş-* [4], bak-* [3], dayan-* [3], yat- [3], bit- [2], gör-* [2], kalk-{gitmek} [2], öl- [2], tanı-* [2], yaşlan- [2], yaz-* [2], aldır-*, alış-, anla-, ayrıl-, başar-*, bıç-, bırak-, büyü-, çalış-*, çık-* {yayınlamak}, çözül-, dön-*, gel-*, görün-*, gül-, gülümse-*, hatırla-*, ihtiyaçla-, ilerle-*, iste-*, işle-* (vapur), kapan-, kestir-*, kımıldan-*, kır-* {incitmek}, kızar-, kurcala-*, kus-*, oku-, öfkelen-, öğren-, önemse-*, rahatla-, sakın-, seçile-*, sev-*, tamamlan-, utan-*, uyan-*, uzaklaş-, üzül-*, yaşat-. || sona er- [3], affet-*, benzi sol-, buğuz et-*, canı çek-, cevap ver-*, çocuk doğur-*, demode ol-, devam et-*, (dikkatini) çek-, (etrafına) bak-*, geç kal-, (geri) al-*, (geriye) dön-*, harp bit-, hoş gör-*, karar veril-, kesinlik kazan-, kulak as-*, kuşku duy-*, motorize ol-, nefret et-, sahneye çık-*, (senaryo) değiş-*, sırt dön-, tahmin et-, talii karar-, tatmin et-*, tenkit yap-*, yas tut-, yemek ye-*, yıldızı sön-, (yolları) ayrıl-, yüreği kaldır-*, (yüzü) gül-*, zevk al-*.

artistçe: Ø

asaleten: Ø

asıl: Ø--

asırlarca: [17]/Yüzyıllarca./ “Tabii bir ülkede bütün halk hristiyan olmuyor; bir kısmı oluyor ve *asırlarca* iki kısım birbiriyle *savaşıyor*.” (OS-HT), “Yapı, parça parça, *asırlarca* sürmüş.” (GY-GH), “Bu her şeyin kaybolur gibi olduğu ve kaybolan her şeyin bulunur gibi olduğu boşluklarda, köklerinden kopmuş şuursuz ışıklar, maddî bir varlıkla, sairfilmenamlar gibi, *asırlarca başı boş dolaşıyorlar*.” (AŞH-BM), “Çarpıldı, çürümedi; çürük durduruyorsun, gene sağlam:Bu iğri kuleye vaktiyle bütün Orta Avrupa *asırlarca boyun eğmişti*.” (GY-GH), “*Saklamış durmuş, asırlarca, hayâlinde bunu*.” (YKB-KGK).

® bilin-, savaş-, sür-, yaşa-, yaşat-, yürü- {yaşamak}. || başı boş dolaş-, birlikte yaşa-, boyun eğ-, karanlık kal-, peşinden git-, sefer aç-, susuz bırak-. || saklamış durmuş [2], gelip geç-, sürüp git-.

askerce: [14]/2. Askere yakışır biçimde./ “‘*Askerce mi dövüşeceğiz?*’ diye sordu.” (TÖ-ŞÇT), “Yanımda pek *askerce konuşmayacaksınız...*” (RNG-ÇK), “Yaşlı adamı *askerce selamlar* ve telefonun bulunduğu bölmeye geçer.” (OA-KO), “-*Askerce selâm verdi*.” (KT-YS), “Son kağının üstündeki kirli yüzü çocuk ayağa kalkıp trene *askerce selam durdu*.” (TÖ-ŞÇT).

® dövüş-, dur-, konuş-*, selamla-, selamlaş-. || selâm ver- [5], selam dur- [3], tavrı al-.

D askerce selam durmak (selam vermek).

asla: [377]/Hiçbir zaman, hiçbir biçimde./ “...*Kadın Asla Unutmaz...*” (Kİ-PÖÖD), “Ama ölüm geldiğinde neler hissedeceğinizi *asla bilemezsiniz*.” (BO-GP), “Allah’ım nasıl kapılmış, nasıl sevmiştii!□ noktalayacağını *asla düşünmezdi*.” (Sİ-ÖKS), “Alay edilmmişti kendisiyle; istenmemiştii, *asla istenmemiştii*, hiçbir zaman istenmemiştii.” (Sİ-ÖKS), “*Asla böyle şey yapmaz*.” (HT-M), “Daha birkaç ay Öncesine böylesi isteklerim olacağına *asla inanmaz*, güler geçerdim, insan düşünüp taşınmadan hiçbir şeye gülüp geçmemeli...” (BU-GYÇ), “Beyinsiz bir kadını kızkardeşi; bir romancıyla bu kadar uzun konuşulmaması gerektiğini *asla öğrenememiştii*; bilmezdi.” (Sİ-ÖKS), “Fakat bir türlü dilini düzeltemez? hele şeddeli kelimelerin hakkını vermeyi *asla başaramaz*.” (MTT-SS), “Nâzım’la yeterince ilgilenemeyişi, yüreğinde ‘ukdedir’; kendini *asla affetmez*, suçlar durur.” (Aİ-OKB), “Hep liderler haklıdır ve *asla hatalarını kabul etmezler*.” (İO-LBA), “Çünkü yaptığı işin suç olarak anlaşılacağına *asla ihtimal vermiyordu*.” (MTT-SS), “Fakat hayâsızlığı, cüreti bu derece ileriye götüreceğini *asla tahmin edemezdim*.” (YKK-Y), “İzmir yolculuklarında *asla peşini bırakmadı*:Kısm-s Siyasi’nin ‘taharrilerinden’ olamaz...” (Aİ-OKB), “Bir daha *asla geri dönülemeyecek, asla yeniden başlayamayacak, değiştirilemeyecek ve unutulamayacak geçmişimizi inkarda bu kadar ödünsüz, kesin, gaddar olmasan...*” (OB-EA).

® unut-* [16], bil-* [11], düşün-* [10], iste-* [10], yap-* [8], inan-* [4], öğren-* [4], söyle-* [4], unutul-* [4], yanaş-* [4], bağışla-* [3], çık-* (-i, -e, -den) [3], gör-* [3], ol-* [3], anlaşıl-* [2], azal-* [2], başar-* [2], bırak-* [2], bit-* [2], çekin-* [2], de-* [2], değiştir-* [2], dokun-* {el sürmek} [2], geç-* [2], katıl-* [2], kes-* [2], kestir-* {tahmin etmek} [2], öde-* [2], sev-* [2], sokul-* [2], ulaş-* [2], var-* [2], yaşa-* [2], açıl-* (kapı), al-*, alın-* {gücenmek}, amaçla-*, anla-*, ara-*, aralan-* (kapı), ayrıl-*, bak-*, bekle-*, benze-*, boşalt-*, bulun-*, bulundur-*, cay-*, çıkar-*, çöz-*, değin-*, değiş-*, diril-*, doldurul-*, dönüş-*, duy-*, düş-*, düşünül-*, eksilt-*, eriş-*, git-*, görül-*, hatırla-*, hatırlan-*, hazmet-*, heyecanlan-*,

hoşlan-*, ısın-* {kabullenmek}, isten-*, kaç-*, kaldır-* {kabullenmek}, katlan-*, kaygılan-*, kıpırda-*, kırıştır-*, kirlet-*, konuşul-*, kop-* {ayrılmak}, kork-*, korkut-*, kov-*, kullan-*, kurtul-*, kuru-*, küçümse-*, oku-*, onar-*, ört-*, sarsıl-*, sat-*, sayıl-*, seç-*, sıkıl-*, sol-*, sön-*, söndür-*, söylen-*, söylet-*, sürül-*, şaşır-*, tanı-*, tartışıl-*, unuttur-*, uy-*, uyan-*, uyu-*, yadırğa-*, yakalan-*, yakın-*, yakış-*, yalvar-*, yanıl-*, yaşan-*, yat-*, yayınla-*, yaz-*, yenil-*, yıl-*, yırt-*, yitir-*, yorul-*, yumuşa-*, yürün-*. || kabul et-* [8], affet-* [7], tahmin et-* [6], ihtimal ver-* [5], kabul edil-* [4], vazgeç-* [4], razı ol-* [3], söz konusu ol-* [3], şüphe et-* [3], alay et-* [2], kusur et-* [2], müsaade et-* [2], ortadan kaldır-* [2], ödün ver-* [2], reddet-* [2], sona er-* [2], tahammül et-* [2], telaffuz edil-* [2], tereddüt et-* [2], ad tak-*, affedil-*, ağzına al-*, ağzını aç-*, aklından çıkar-*, anne ol-*, askere al-*, ateş açıl-*, aynı ol-*, azledil-*, bahs et-*, başkasını düşün-*, bayat ol-*, boyun eğ-*, devam et-*, dışarıya bırak-*, dile getir-*, diline vur-*, dingin ol-*, (döngüyü) kapat-*, düş kur-*, elde edil-*, ele geç-*, fark et-*, feda et-*, fırsatı kaçır-*, fikrini değiştir-*, geri dön-*, geri dönül-*, görücüye çıkart-*, göz açtır-*, göz ardı et-*, göz yum-*, (güvenini) kazan-*, haberdar ol-*, hakını helal et-*, hatırına gel-*, hatırına getir-*, (hedefinde) şaş-*, hıyanet et-*, hisset-*, hoş gör-*, (huzurunu) kaçır-*, (içeriye) sok-*, iflah ol-*, ihanet et-*, imza at-*, iştirak et-*, itibar et-*, izdivaç eyle-*, izin ver-*, karşılık ver-*, kaybol-*, kıymet ver-*, kin tut-*, kök yak-*, kötü gözle bak-*, kötü muamele et-*, mazur gör-*, merhamete gel-*, mesud et-*, mesul say-*, mevcut ol-*, mezara kon-*, muvaffak ol-*, nasip ol-*, nefret et-*, özgür ol-*, pazarlık et-*, peşini bırak-*, rahat et-*, rahatsız et-*, rahatsız ol-*, rejim yap-*, sarhoş ol-*, söz et-*, söz işle-*, tahattur et-*, takdir et-*, tartışmaya gir-*, tasvip et-*, tecviz edil-*, tedip et-*, tenezzül et-*, teşekkür et-*, tetkik et-*, tevafuk et-*, (ümidi) kes-*, yalnız kal-*, yeniden başla-*, yerine getir-*, (yeterlilik) göster-*

aslanca: [1]/2. Aslana yakışır biçimde, yiğitçe./ *“İnebahtı’da Türkler, alevle su arasında ve birinden öbürüne geçerek mertçe, **aslanca öldüler**, talihsizliğin, batmaya mahkûm ettiği gemilerini yakarak ve o yangın alevlerini kendilerine kefen yaparak denize gömüldüler.” (MTT-SS).*

® öl-.

aslen: Ø

aşağı: [236]/8. Aşağıya, yere doğru./ *“Aklına kahve pişirmek gelince, **aşağı indi**.” (OK-C)., “Alıdağda tipi dinince ölüsü **aşağı indirilecek**.” (YK-İM1)., “Ağırlaşmış göz kapakları **aşağı düşmüştü**.” (AS-YA)., “**Aşağı bak** yavrum demiş, babası.” (İO-LBA)., “Bununla beraber şapkasını düzeltmeği unutmadı; ceketini şiddetle **aşağı çekti**, kayışını daha muntazam yapmak için yerinden oynattı.” (KHK-YAH)., “Delğe inen merdivenin duvarına oturdular, ayaklarını **aşağı sarkıttılar**, birlikte içtiler.” (OA-KB)., “**Aşağı atladi**.” (AS-YA)., “...bunun için ağlamıştık bunun için terasa çıkıp **aşağı bir gül atmıştık**.” (Kİ-PÖÖD).*

® in- [118], indir- [17], bak- [12], çek- [11], koş- [9], kay- [7], sark- [7], atla- [6], düş- [6], ak- [3], at- [3], bırak- [3], dökül- [2], kıvrıl- [2], sür- [2], süzül- [2], yuvarla- [2], yuvarlan- [2], yürü- [2], asıl-, atıl-, bas-, boşalt-, çevir-, düşür-, git-, it-, kaydır-, koştur-, sız-, uç-, uzan-, yat-.
|| (kendini) at-.

® **aşağı almak, aşağı çekmek, aşağı düşmek.**

▷ **aşağı inmek (indirmek).**

aşağı yukarı: Ø

aşağı yukarı: [39]/1. Bir baştan bir başa./ “Ayağa kalkıyor, odada aşağı yukarı dolaşıyor ve mütemadiyen onun ismini tekrar ediyordum.” (SA-K/S), “Pencereyle kapı arasında aşağı yukarı gezindi.” (SA-İÇ), “Köprü başında aşağı yukarı volta vuruyor.” (SK-D). ; /2. Tama yakın, yaklaşık olarak./ Ne olacağını biliyordum aşağı yukarı. (SD-K), “Şimdi onu hatırlıyor:kelimenin ne anlama geldiğini, aşağı yukarı çıkardı.” (Aİ-YK), “Özlediği beklenme yerlerini aşağı yukarı kestirebiliyordum.” (EÖ-P/S), “Onun karşısındaki hissimi aşağı yukarı tahlil ediyorum: Bir kere bu yalıda gözlere çarpan büyük bir üslûp vardı.” (GY-GH)

1. [14] ® dolaş- [8], gezin- [3], ak- {gidip gelmek}. || volta vur- [2].

2. [25] ® bil- [3], kestir- [3], çıkar- [2], de- [2], anla-, anlat-, belirt-, benze-*, göster-, kapsa-, öğren-, öğrenil-, sapta-, yaz-. || karar ver-, (süresi) bit-, tahlil et-, tahmin et-, vasiyette bulun-.

® **aşağı yukarı yürümek**

▷ **aşağı yukarı dolaşmak (gezinmek), aşağı yukarı bilmek, aşağı yukarı kestirmek.**

âşıkane: [1]/2. Aşığa yakışır biçimde./ “Yağmur altında âşıkane ıslanıyordu.” (CK-BŞ).

® ıslan-.

aşırı: [17]/4. Ötede, ötesinde./ “Ø”. ; /5. Gereğinden fazla olarak, çokça./ “İşte bu yüzden de gazetelerimiz birer kanserli hücre gibi aşırı genişler, büyür.” (DC-BSKY), “Aşırı hassaslaşmıştı Erdoğdu...” (ÜK-BDG), “Aşırı kibarlaşır, konuşkan biri olur, fıkralar anlatır, iltifatlar eder, sigaralar yakar.” (EA-KIY), “Ondan önceki ezilenler bu kadar aşırı belli olmuyorlardı.” (FA-SUYK), “Sırf gazeteler olayla pek ilgilendi diye müdür böyle bir aşırı ihtiyat gösterir miydi?” (ÜK-BDG).

4. [-] ® Ø

5. [17] ® büyü- [3], ak-, bağlan-, boyan-, genişle-, hassaslaş-, kibarlaş-, öfkelen-, uza-, yaslan-, yor-, yüklen-. || belli ol-*, hareket ettir-, ihtiyat göster-, kıskanç ol-.

® **aşırı gitmek.**

▷ **aşırı büyümek.**

aşırı taşırı: Ø

aşikâre: Ø

ateşli ateşli: [2]/Yoğun ve heyecanlı bir biçimde, hararetili hararetili./ “Mahalleli özellikle o akşam **ateşli ateşli** sohbet ediyordu.” (HEA-T)., “Birden **ateşli ateşli** otobüs muavinlerinden söz ettik.” (OP-YH).

® sohbet et-, söz et-.

atfen: Ø--

atlaya zıplaya: [1]/1. Atlayarak./ “Ø”. ; /2. *mec.* İstekle, isteyerek./ “Bazen sözlüklere ansiklopedilere kapılıyor, aradığım sözcüğü unutup, **atlaya zıplaya** bambaşka yerlere **gidiyordum**.” (BB-BBÇ).

1. [-] ® Ø

2. [1] ® git-.

aval aval: [12]/Aptal biçiminde, aptal aptal./ “**Aval aval** baktı biraz.” (AS-YA)., “Ben ağzımı açmış **aval aval** üstadı dinliyorum...” (KK-SE).

® bak- (yüzüne vb.) [11], dinle-.

▷ **aval aval** bakmak.

avanakça: Ø

avantadan: [1]/Bedavadan, beleşten./ “Paran var, apartmanın, otomobilin, beş yüz bin **gelmiş avantadan**, ama sağlığın bozuk, ne yersin, ne içersin, dökersin elindekini doktora, ilâca, bu daha mı iyi?” (AKB-BŞ).

® gel-.

avuç avuç: [25]/2. Avuçlayarak, {bolca}/ “Şu sözünüzü hiç mi hiç unutmuyorum:İşte **avuç avuç** serpiyorum bütün Sözcükleri kuşlara, gül diplerine.” (FA-SUYK)., “Bekir dikili bacakları arasından **avuç avuç** kuru toprak **alıyor**, elini huni yaparak yine bacakları arasına döküyor, bekliyordu; Enver gelmiyordu.” (CD-Oİ)., “Bu para yağmurları iki tarafa **avuç avuç** serpiliyor ve bu dalga oradan oraya parçalanarak, çırpınarak üzerine dökülüyordu.” (HZU-AM)., “OZAN :Avuç avuç altın kazanmak için bunları **avuç avuç** dağıtıyorsunuz.” (CK-YÖ)., “Ve serseri çocuklar **avuç avuç** getirecekler Bize hiç işitilmedik hikâyelerini...” (İB-E)., “Beraberinde götürdüğü adamların yolda "yârı vefadar" olmaları için **avuç avuç** altın **ihsan** ediyordu.” (REK-Y).

® serp- [5], al- [3], dağıt- [3], getir- [2], saç- [2], serpil- [2], akıt-, dök-, iç-, tüket-, ye-, yol-* (saç). || ihsan et-, sadaka dağıt-.

▷ **avuç avuç** serpmek (dağıtmak).

ayakta: [320]/1. Ayağa kalkmış durumda./ “Adam masadan kalktı, **ayakta** durdu.” (F-BS)., “**Ayakta** durmayın, oturunuz.” (AMD-O)., “**Ayakta** beklerim.” (HEA-VK)., “Anne zürafa, yavru zürafanın dünyaya gelme kararını bedenindeki ağrılardan anlar ve iki saati aşkın bir süre bacakları açık bir durumda **ayakta** **dikilir**.” (AA-ETY)., “Herkes **ayakta** birbiriyle konuşuyordu.” (AHT-H)., “Ben **ayakta** **dinledim**, yarım saat kadar kaldım, dayanamadım.” (SB-BŞM)., “Ama her şeyi **ayakta** **seyretmektedir** Orhan Veli.2 (EA-DY)., “Taburcu olduktan sonra üç ay kadar da evde -yine alçı içinde- **ayakta** **tedavi** **gördüm**.” (FA-SUYK). ; /2. *mec.* Telaşlı heyecanlı bir biçimde./ “Ø”.

1. [320] ® dur-* [208], bekle- [25], dikil- [9], konuş- [8], alkışla- [6], bul- [6], dinle- [3], dolaş-* [3], iç- [3], gör- [3], sallan- [2], titre- [2], ye- [2], ağla-, anlat-, bak-, çalış-, dik-

{durmak}, dik- {bekletmek}, dinel-, dizil-, don-, eğleş-, geçir- (geceyi), geç-, görün-, güreş-, işe-, izle-, ko-, mırıldan-, öl-, öp-, öpüş-, parlat- {içmek}, say-, sız-, sor-, söylen-, söyle-, söyleş-, uyu-, yap-, yaz-, yorul-. || seyret- [3], hizmet et-, namaz kıl-, sebat et-, tedavi gör-.

2. [-] ® Ø

® **ayakta kalmak, ayakta tutmak, ayakta uyumak.**

Þ **ayakta durmak, ayakta beklemek, ayakta dikilmek.**

ayaküstü: [27] /1. Oturmadan, ayakta durarak./ “Geçenlerde Nişantaşı’nda Burein’e rastladım, *ayaküstü* konuştuk.” (DK-Z), “Makasçı, *ayaküstü* bana gayet basit kelimelerle acı bir dram **anlattı**: Bu zavallı, iyice bir adamın oğluydu.” (RNG-AR), “Dün akşam kapıda *ayaküstü*: Sakın boşanma, **dedi**.” (İA-ÖEK), “Konferanstan sonra *ayaküstü* sohbet etmiştik.” (HC-KKKY), “Rastladığı ahbabları ile *ayaküstü* çene çaldı.” (HAG-AS), “*Ayaküstü* **hatır sordu**.” (HT-ÖTÖ). ; /2. Kısa sürede, acele olarak, ayaküzeri./ “I. DÜĞÜMCÜ: İşte birkaçını **sayıverdik** *ayaküstü*.” (GD-TO1), “Ayasofya’yı **gezdik** *ayaküstü*.” (GD-ADM), “Öğleyin *ayaküstü* bir şeyler **atıştırırlar**.” (HT-KSA).

1. [20] ® konuş- [6], anlat- [3], de-, sor-, söyle-, ye-. || sohbet et- [2], çene çal-, hatır sor-, tartışma yapıl-.

2. [7] ® say- [2], atıştır-, çöz- (sorun), dolaş-, gez-, imzala-.

Þ **ayaküstü konuşmak (anlatmak, sohbet etmek)**

ayaküzeri: [8] /Ayaküstü/ “Küçük bir dükkânda **ayak üzeri** krep **yediler**.” (DÖ-GYKK), “Böyle *ayaküzeri* **anlatamam** olanları.” (İA-ÖEK), “Girişte resmi giyimli üç polis *ayaküzeri* **sohbet ediyorlar**; doğuya atanan bir arkadaşları hakkında konuştuklarını işitiyorum yanlarından geçerken.” (AÜ-SG).

® ye- [2], anlat-*, konuş-. || izah et-, konuşma yap-, sigara iç-, sohbet et-.

ayan beyan: [8] /Besbelli, apaçık, açık seçik bir biçimde./ “Doktor’un, Komintem Kongresi’nde yediği zılgıtın, ‘taht-ı tesirinde’ olduğu, **ayan beyan** **hissediliyor**.” (Aİ-OKB), “Artık söylediklerini Koca Halil **ayan beyan** **duyuyordu**.” (YK-OD), “Şeref Bey, geriye doğru büktüğü belini doğrulttu, dizlerinin dik durmadığı **ayan beyan** **görülüyordu**.” (GY-H1).

® göröl- [2], duy-, gör-, görün-, işit-. || akset-, hissedil-.

aybeay: Ø

aydan aya: [6] /Her ay./ “Eskiden ayaklanmı **aydan aya yıkardım**.” (HT-KAD), “**Aydan aya**, bayramdan bayrama **almıştır** defterini **eline**, pek bir sıkıldığı günlerde, yapılacak başka bir iş bulamadığı, karşısına dedikodu edecek kimse çıkmadığı saatlarda yazmıştır.” (NA-KD/A), “Babası mahallenin esnafına, **aydan aya ödeme yapar**, anası ve kardeşleri ay boyunca, erzağı veresiye alırlardı.” (NB-DÜF).

® yıka-, yolla-. || eline al-, ödeme yap-, (para) öde-, (para) topla-.

ayık: Ø

aylık: Ø

aynen: [111] /Olduğu gibi, değiştirmeden, aynıyla, {benzer biçimde}./ “Cümleyi **aynen** buraya **alıyorum**; anlayanlar anlamayanlara anlatsın kabilinden...” (BRE-KY)., “Şimdi bu dediklerini komutana da **söyle aynen!**” (FB-T)., “Fakat iyi biliyorum bu sözü, Mehmet’in hocası, ona Kütahya’da **aynen tekrarlayacak!**” (EI-KA)., “Ben de sizi, bir bir, **aynen yazıyorum** arkadaş, benden günah gitti, siz yazılmayı hak ettiniz sayın başçavuşum!” (FŞ-EF)., “Öykü, Mustafa Kemal’in hem kişilik niteliklerini, hem de liderlikle ilgili beklentilerini belirler. Bu açıdan **aynen aktarıyorum**. (EK-DT..A)., “Utanma, **aynen anlat** ne diyordu...” (HT-KSA)., “O’nun yaptığını **aynen yapınız**.” (EI-NS)., “Milletler Cemiyeti Konseyi de bu tavsiyeyi **aynen kabul etti**.” (FA-YST)., “Ancak her şey **aynen devam ediyor**.” (EÇ-TY2005)., “**Aynen zapta geçsin**.” (HT-EG).

® al- {alıntılanmak vb.} [7], söyle- [5], yaz- [5], aktar- [4], alın- {alıntılanmak} [4], anlat- [4], tekrarla- [4], oku- [3], sun- [3], uygula- [3], ver- [3], yap- [3], gönder- [2], ol- [2], onaylan- [2], yinele- [2], yürü- {devam etmek} [2], belirt-, benze-, çevir- {tercüme etmek}, de-, dur-, duyul-, iste-, kap- {kavramak}, kapsa-, katıl-, koru-, korun-, kullan-, oynan-, sağla- (hak), söylen-, sürdür-, uygulan-, yansıt-. || kabul et- [7], devam et- [3], naklet- [2], taklit et- [2], tekrar et- [2], aklında tut-, akset-, başına gel-, cevap ver-, (dediği) çık-, dercet-, ifade et-, intikal et-, neşret-, not al-, (önüne) ser-, (tahmini) çık-, takip et-, tekrar edil-, teslim et-, vâki ol-, zapta geç-.

İ aynen kabul etmek, aynen almak {alıntılanmak}.

aynıyla: [3] /Hiçbir değişiklik olmadan, olduğu gibi./ “Söylediklerini **aynıyla aktarıyorum**: “Eşim kalı kırk yaracak kadar kuşkucu, araştırmacı, irdelleyici ve titizdir.” (FA-SUYK). “Amerikalılar bütün Rodin müzesini **aynıyla** alçı kalıplarla memleketlerine **nakletmişlerdir**.” (AHT-YG)., “Bu durum, üyeleri bakımından en halkçı görünüme sahip İttihat ve Terakki yönetimi döneminde de **varlığını aynıyla sürdürmüştü**.” (EK-DT..A).

® aktar-. || naklet-, (varlığını) sürdür-.

aynı zamanda: Ø--

ayrı: [31] /3. Yalnız, tek başına, {müstakil olarak, ayrı bir biçimde}./ “Dürü’yle biz **ayrı oturacağız**. Birinde o, birinde ben!” (FB-T)., “O zamanlar beyler **ayrı** ve hanımlar **ayrı gezerlerdi**.” (AŞH-BM)., “...bir mart günü başımı **ayrı gömdüler** gövdeni **ayrı gömdüler**.” (Aİ-SB)., “Seni **ayrı seviyorum**, onları **ayrı**.” (GD-TO1)., “Zaten, emzikli olduğu zamanlarda da Saide **ayrı yatardı**.” (MŞE-MA)., “Ama hanımefendileri niye böyle **ayrı oturtunuz?**” (TÖ-ŞÇT).

® otur- [3], gez- [2], göm- [2], sevin- [2], yat- [2], yazıl- (ek) [2], al-, bas- (kitap), dur-, ek-, gözle-, homurdan-, oturt-, söylen-, tart-, yaşa-, ye-.

® **ayrı tutmak**.

İ ayrı oturmak.

ayrı ayrı: [122] /{2. Her biri ayrı olarak. 3. Her biri için}./ “Ali bey, hepsine **ayrı ayrı bakıyor**.” (NM-TK)., “Herbirini **ayrı ayrı sevdi**.” (FÇ-UV)., “Bütün bu yorganlar, insanlar gibi, ırk, dil, din, iklim, mizaç, neşe, şive, üslûp, mana itibarıyla, **ayrı ayrı görünürler**, kimi yeni taze, genç neşeli, şakrak, kimi, neşesiz, yorgun, ezgin, bezgin görünürlerdi.” (GY-D)., “Ayrıca, bir öğrencinin diplomasının denklik işlemi yapılırken hem üniversitesinin, hem programının, hem de öğrencinin almış olduğu dersler ile göstermiş olduğu performanslar **ayrı ayrı incelenmektedir**.” (TA-

NB)., “Çoğu zaman Paşa'nın arkadaşları eşleriyle birlikte geliyorlar ve Mustafa Kemal herkesle **ayrı ayrı ilgileniyordu.**” (HT-GF)., “Bunları **-ayrı ayrı ele alalım** - tesadüfen bizi tatmin etmesi mümkündür: Romanı okuruz, hoşumuza gider; şiiri tekrarlarız, beğeniriz; piyesi seyrederek, alkışlarız.” (GY-D)., “Bu konağın çivisinden, tahta budağından kapılarına ve damına varıncaya kadar her noktasından **ayrı ayrı nefret ediyordu.**” (YKK-KK)., “Ablam Çevriye ye, eniştem İzzet'e ve küçük yeğenlerime **ayrı ayrı selam ederim.**” (FB-T).

2./3. ® bak- [14], sev- [4], gör-* [3], incelen- [3], süz- {bakmak} [3], bil- [2], dinle- [2], düşün- [2], ilgilen- [2], konuş- [2], satıl- [2], yaşa- [2], alkışla-, an-, anlat-, ara-, aydınlat-, beklen-, çevir- {tercüme etmek}, çiz-, dene-, duy-, gez-, giy-, görün-, görüş-, gözle-, gülümse-, hatırla-, hazırlan-, hesapla-, kaç-, karşıla-, keşfet-, kucakla-, otur-, öp-, öpüş-, seç-, seril-, sor-, takıl- {şaka yapmak}, tanımla-, tanımlan-, tanıtıl-, tat-, tingilde-, titre-, titret-, uğra-, uzat-, verniklen-, yak-, yankılan-, yarat-, yargıla-*, yayımlan-*, ye-, yönel-, yüksel-, yürü-. || ele al- [3], nefret et- [2], cevap ver-, dert yan-, ele alın-, (elini) öp-, (elini) uzat-, gelişim göster-, (gezintiye) çık-, göz gezdir-, gözden geçir-, hareket et-, hatır sor-, ikram et-, kavuk salla-, ortaya çık-, pazarlık et-, perestiş et-, selam et-, selam söyle-, tasavvur et-, tat ver-, tefsir et-, tekrar et-, temsil edil-, teşekkür et-, tetkik et-, yanıt ver-, ziyarete git-. || durdu baktı.

ayrıca: [84] /1. Ayrı olarak, başkaca./ “Taarruz zamanını **ayrıca bildireceğim...**” (KT-YS)., “**Ayrıca** bir de gizli özentimi söyleyeyim.” (AN-AZDE)., “İlk kez sinir olmadığım bir insanla birlikteyim. **Ayrıca yazacağım.**” (TÖ-LEM)., “**Ayrıca dedim** de bu sözleri...” (KK-SE)., “Müdüre **ayrıca telefon edecek...**” (KT-YS)., “Bunların bana verdiği göz zevkinden burada **ayrıca bahsetmeyeceğim.**” (GY-GH). ; /2. Ayrı bir önem verilerek, {özellikle}./ “Buna da **ayrıca sevindi.**” (TB-KA)., “Diyelim ki, bundan **ayrıca hoşlanıyordu** da. (HT-KSA)., “Ali, hasta rolü yapmayı **seviyordu ayrıca.** (MM-ÜAKO)., “Patronla görüştük, seni **ayrıca kutladı**, çekin muhasebede hazır; böyle tecrübeli bir elemanı kim kaybetmek ister?” (Aİ-YK)., “Bu gecenin hiç bir hususiyeti bizim **ayrıca dikkatimizi çekmez.** (AŞH-BM)., “Bu soru için **ayrıca teşekkür ederim.** (FA-SUYK)., “Bu gecenin hiç bir hususiyeti bizim **ayrıca dikkatimizi çekmez.** (AŞH-BM)., “Naci Conker'e **ayrıca mektup yazacağım.** (HT-GF)., “Buna **ayrıca memnun oldu.** (KT-Gİ)., “Örgüt ve ideoloji, devrimin liderlik yanında incelenecek olan iki temel ögesini oluşturduğundan, bunlar **üzerinde ilerde ayrıca durulacaktır.** (EK-DT..A). ; /3. Bundan başka./ “Ø”.

1.[30] ® bildir- [3], söyle- [3], yaz- [3], de- [2], belirt-, çağır-, gönder-, gör-, güzelleştir-, hazırla-, incele-, kız-, tanıtıl-, yokla-. || telefon et- [2], (acı) duy-, arkadaş ol-, bahset-*, el salla-, haber gönder-, ifade et-, örnek ver-*, ün al-.

2.[54] ® sevin- [3], düşün- [2], sev- [2], anlat-, aran-, bağla- {hayran olmak}, bak-*, çağır-, çek-, dertlen-, dokun- {rahatsız olmak}, görüş-, hazırlan-, hoşlan-, konuş-, kutla-, oku-, öğretil-, öv-, sevindir- {memnun olmak}, şaş-, utan-, ürk-, üzül-, yokla-. || teşekkür et- [3], dikkat çek-* [2], mektup yaz-* [2], üzerinde durul- [2], (ellerinden) öp-, haber yolla-, hallet-, hatır sor-, hoş gel-, hoşla git-, izahat ver-, keyif ver-, memnun ol-, merak et-, (sağlığını) boz-, selâm et-, (sevimli) yap-, talep et-, üstünde dur-, zevk al-. || sever sayar.

3.[-] ® Ø

ayrıcasız: Ø

ayrıksız: Ø

ayrıyeten: Ø--

ayriyeten: Ø--

az: [78]/2. Alışılmış olandan, umulandan veya gerekenden eksik olarak./ “Az konuşur Hüseyin. (EÖ-GSA)., “Yalnız burada çok yoruluyor ve az kazanıyor. (KHK-YAH)., “Ekmeği az ye, suyu az iç ki yemeğe yer kalsın. (İS-AG)., “Ama sevdiğini az söyledi. (GY-KO)., “Orta Anadolu'da insanlarda ve nebatlarda, bünyevî hastalıklara az rastlanır. (FRA-Ç)., “‘Ellerine sağlık, pek güzel olmuş’ denildiğini az duydum. (ÜD-KŞ)., “Türkleşmiş hiç bir Arap görmedikten başka, Araplaşmamış Türk'e az rast geliyordum.” (FRA-Z).

® konuş- [16], kazan- [4], ye- [4], iç- [3], söyle- [3], koy- [2], rastlan- [2], tanı- [2], yaz- [2], alkışlan-, basıl-, beslen-, çalış-, çek-* (sıkıntı), çemkir-, çık-, dayan-, de-, dinlen-, duy-, düşün-, gel-, gül-, ısın-, kal-, karşılaş-, konuşul-, oku-, okun-, sat-, sek-, sür-*, uyu-, yaşa-, yayımla-, ye-, yetiş-, yor-. || hareket et-, iletişim kur-, nefes al-, rast gel-, (süt) em-.

® **az bulmak, az kalmak, az görmek**

Þ **az konuşmak, az kazanmak.**

azade: Ø--

azar azar: [24]/1. Yavaş yavaş./ “Andronikos ölmüştü azar azar bu dokuz gün içinde.” (BK-USBGA)., “....dibinde bir üzüm tanesi çürüyor azar azar gece çürüyor sonrası iyi olsa ne yazar diyor...” (TU-BŞ)., “Sanki o sevgili, o vazgeçilmez kadın günler geçip gittikçe azar azar değişmiş, sonunda aynı vücudun içinde ikinci bir insan belirmişti.” (OA-SİO)., “Temizlemek ne, herifleri bileye taşına tutup, böyle azar azar yok edeceğim.” (TÖ-TO1). ; /2. Az az./ “Azar azar içmeli...” (AMD-O)., “İskeleler azar azar getirilecek...” (KT-YS). ; /3. Küçük ölçülerde./ “Asker sayısı her gün azar azar artıyordu.” (TÖ-ŞÇT)., “Ekmekten azar azar ısıyor.” (FB-ID)., “Şu yukardan bir keçinin melemesi geldi, zar şer onu da yakaladık, kestik, kokmasın diye bütün keçiyi kaynattık, azar azar belki on beş yirmi günde yedik.” (YK-KSİ)., “Ödeyecektim azar azar.” (SD-K).

1. [11] ® öl- [2], boşal-, çürü-, değiş-, eksil-, yaşa-, zehirle-, zehirlen-. || ağzının suyu ak-, yok et-.

2. [4] ® iç- [2], getiril-, sız-.

3. [9] ® art-, ısır-, öde-, sür-, terle-, tüket-, ver-, ye-, yükselt-.

az az: [15]/1. Yavaş yavaş, {biraz biraz}/ “....çiçeklerdi ağaçlardı az az kanıyor güzel insanlar erken ölüyor...” (ŞY-2001)., “Altı saatten sonraki üç saatte, az az gider, az az gelir.” (SB-BŞM). ; /2. Küçük ölçülerle./ “Sonra gazı az az artırdı Nişancı.” (YK-KSİ)., “Az az yiyor, aç kalanlara da az az dağıtıyordu.” (YK-KSİ)., “Biliyor musun? Az az yaşıyorsun içimde...” (EC-GDA).

1. [8] ® kana- [3], acı-, ağrı- (baş), demle-, gel-, git-.

2. [7] ® artır-, dağıt-, dök-, şımart-, yak-, yaşa-, ye-.

az buçuk: [16] /Bir parça, biraz./ “Bu haliyle **az buçuk** Charles Boyer'yi **hatırlatıyordu**.” (HT-KSA), “Kevser'in eli yüzü birazcık görünür, yerdeki hasırın sefaleti **az buçuk bilinir**.” (HAT-KHK), “Ama marullar **az buçuk büyümüş**.” (FB-ID), “Bu hissi, bu rahatlığı yalnız kendimde duyduğumu sanır, **az buçuk üzülürdüm**.” (SFA-HBSK), “**Az buçuk eksik gedik kapatıyordu**, boğaz körletiyordu aldığı ücret.” (GY-H2).

® hatırlat-* [2], açıl- {rahatlamak}, anla-, benze-, bilin-, büyü-, dokun- {bahsetmek}, ışı-, kız-, kok-, üzül-, yorul-. || eksik gedik kapat-, kafası çalış-, kafayı bul-, (kahraman) sayıl-.

azca: Ø

az çok: [73] /Bir parça, oldukça, {biraz da olsa}./ “Demir kapılara takılmasın diye nasıl mektup yazılacağını **az çok bilirim**.” (FÇ-UV), “Hastabakıcının içeri girişinden hastanın durumunu **az çok anlardık**.” (EA-KIY), “Beni daha az ilgilendiren insanların da gönlünü almayı, içimden gelmese de hoş sözlerle sevindirmeyi **az çok öğrendim**.” (İA-İKG), “Birinden öbürüne geçtiği zaman **az çok** kendi de **değişiyordu**.” (AHT-H), “**Az çok neşelenir**, herkes gibi yaşardı; fakat uzviyetini hatırlayana kadar.” (AHT-H), “Yüzü eskisinden daha açık, daha beyazdı şimdi; insana **benziyordu az çok**.” (CD-Oİ), “**Az çok** her işe **aklınız erer**, ama buna ermedi! Bakalım sonu nasıl bitecek? diyorlar.” (FB-T), “Kayzer Wilham'de bu hayale **az çok bel bağlamıştır**.” (FRA-Ç).

® bil- [8], anla- [3], öğren- [3], değiş- [2], düşün- [2], izle- [2], neşelen- [2], unut- [2], al-, anlat-, art-, azalt-, belir-, benze-, bilin-, bütünleş-, çevril- {tercüme etmek}, dayan-, değin-, değiştir-, dertleşil-, duyul-, geçindir-, güreş-, inatlaş-, pekiş-, satıl-, sevin-, sez-, sezinle-, silahlan-, sürdür-, şaşırt-, şekillen-, unuttur-, üre-, yansı-, yapıl-, yaşa-. || aklı er- [2], tahmin et- [2], başarılı ol-, bel bağla-, değer ver-, emeğinin karşılığını ver-, endişeye düşür-, faydalı ol-, iş gör-, itiraf et-, (kendi halinde) yaşa-, kendine gel-, (kendini) koru-, tahmin edil-, takdir edil-, zarar ver-. || bakıp anla-.

P az çok bilmek, az çok akli ermek.

az daha: [95] /Az kalsın, neredeyse./ “Arkasından Kaptan seslendi: ‘Talip Bey, **az daha unuttuyordum**: Salonda bekliyorlar. Size misafir de getirdim.’” (SK-D), “**Az daha ölüyordu**. (MŞE-VÇ), “‘Yaşayan Ölüler,’ **diyecektim az daha**.” (PK-BCR), “**Az daha bayılacaktı**.” (SA-İÇ), “Bir gürültü oldu; İhlamur yönünden gelen 54 model bir Dodge araba ile Nişantaşı'na doğru çıkan Skoda marka eski bir belediye otobüsü köşede **az daha çarpışacaklardı**.” (OP-KK), “**Az daha en yakın dava arkadaşını vuruyordun**.” (HC-KKKY), “**Az daha nöbetçilere yakalanıyordum**.” (YK-OD), “**Az daha Cemile'nin yüreğine inecekti**..” (OK-C), “‘Senin yüzünden **az daha cinayet işleyecektik**.’” (Mİ-DHB), Taş kırmakta olan işçiler onu böyle görünce, **az daha küçük dillerini yutacaklardı**.” (HT-KSA).

® unut- [11], öl- [6], de- [5], bayıl- [3], boğul- [3], çarpış- [3], düş- [3], öldür- [2], düşür- [2], vur- {silahla yaralamak} [2], ağla-, aldır-, asıl-, bat-, boğ-, bul-*, cay-, çarpıl-, çiğnen- {ezilmek}, değ-, döv-, git-*, haykır-, kıkırdaklaş-, kır-, parçala-, sor-, şişmanla-, tanı-*, unuttur-, yakalan-, yan-, yapıl-*, yetiş-*, yitir- {ölmek}, yumuşa- {sakinleşmek}. || yüreğine in- [2], acından öl-, açlıktan kırıl-, ağzından kaçır-, aklından çık-, ayağa kalk-, cıgara iç-, cinayet işle-, dama tıka- {hapse atmak}, damı boyla- {hapse düşmek}, diri diri gömül-, (iş) bozul-, (işinden) ol-, katlet-, küçük dilini yut-, linç edil-, mahkemeye düş-, saçını başını yol-,

sebeup ol-, şampiyon ol-, terk et-, tongaya bas-, uğrunda öl-, üstüne bas-, yangın çık-, yere düş-, yere kapaklan-, yola çık-.

Đ az daha unutmak.

azıcık: [154]/2. Kısa bir süre, az miktarda./ “‘Azıcık durduk,” dedi (YK-KS’), “Azıcık bekle.” (YK-BE), “Azıcık dinlen.” (ÇA-BAG), “Azıcık düşündü.” (SA-KY). “Kömür azıcık kalmıştı.” (GY-H2), “Ali elindeki çöpü yere koydu, azıcık doğruldu.” (YK-OD), “Azıcık oturayım işte, ne var sanki.” (ÇA-BAG), “Bu mu aşk bu mu ürün bu mu biz Sokul bana azıcık..” (ME-TŞ), “Karşıdan esen yel onu kendine getirdi azıcık.” (YK-OD), “...tekrar hediyelere ve eğlenceye kavuşacaklarını hesaplıyarak azıcık sükûn bulmuştu.” (RHK-BS). “Şöyle bir düşündü. Sanki azıcık tedirgin olmuştu.” (NE-GT), “Kadınların da azıcık akılları başlarına geldi.” (YK-İM1).

® dur- [13], bekle- [7], dinlen- [4], düşün- [4], konuş- [4], doğrul- [3], gel- [3], otur- [3], yürü- [3], eğil- [2], eğlen- [2], ferahla- [2], içir- [2], kımıl- [2], kıpırda- [2], sokul- [2], sus- [2], utan- [2], uyu- [2], yalvar- [2], yaz- [2], acı- {merhamet etmek}, açıl- (gökyüzü), açıl- {geriler}, aksa-, andır-, arala-, aran-, atış-, az-, azal-, bak- {ilgilenmek}, benzet-, boğuş-, buna-, canlan-, çek- (yukarı), çiz- {yara olmak}, çömel-, dal-, değ-, diril-, durala-, fosilleş-, geç-, gıcırda-, git-, gör-*, gözü- [2], ışı-, incit-, kal-, kestir- {uyumak}, kırıl- {darılmak}, kıskan-, kız-, kork-, kurut-, nazlan-, sakinleş-, serinle-, sevindir-, sıkıl-, sinirlen-, söyle-, sür-, şaşır-, taş-, telaşlan-, titre-, topla-, uç-, umutlan-, unutul-, uyut-, uzat-, ürk-, üşü-, üz-, yan- (ense), ye-. || kendine gel- [3], sükûn bul- [2], aklı başına gel-, aklını topla-, bahsedil-, (başını) çevir-, belı bükül-, canı sıkıl-, dikkat et-, gözü tut-, hava soğu-, hayret et-, isbat et-, itimat gel-, kendine getir-, mahcup ol-, merak et-, mukayyet ol-, rahat et-, sakalı çık-, şekerleme yap-, sükûnet bul-, tedirgin ol-, umut ver-, yüz ver-.

Đ azıcak durmak (beklemek).

azimkârane: Ø

B

babacanca: [2]/Sevgi ve sevecenlikle, cana yakın olarak./ “Nazır, dürüst subaya **babacanca** yol gösterdi.”., (TÖ-ŞÇT). “KARAGÖZ:Ee ne titriyorsun hazan yaprağı gibi köftehor? (Tutar, sarsar) Seni himayeme alıyorum. (Sirtına vurur) Kılına dokunanı toz eder, sonra da fırçalarım. (**Babacanca iter**)” (TÖ-TO3).

® it-. || yol göster-.

badehu: Ø

badema: Ø

bağrışa çağrışa: Ø

bağrış çağrış: Ø

bahanesiz: Ø

bahusus: [4]/Özellikle./ “Bahusus biliriz ki seni kendi haline komamışlardır.” (MTT-SS). “Bahusus, Seniha ile münasebetlerinin şairane tarafını hiç **sevmiyordu**; genç kızın coşkunluklarını vahşi ve zarafete aykırı buluyordu.” (YKK-KK).

® bil-, duy-, sev-*. || affet-.*.

bakarak: Ø--

bakımından: Ø--

balıklama: [14]/1. Suyu dalmada, atlamada balık gibi gergin, düz ve baş aşağı bir biçimde./ “Kayanın üzerine çıkıp **balıklama** suyun içine **daldı**.” (GY-H2)., “Eğer binlerce küçük pırıltı yaşayabildimse şu on yedi yıl içinde, demek ki önümde bir ışıltı seli uzanıyor. **Balıklama atlamalıyım** onun içine.” (IO-LBA). ; /2. mec. Bir işe, bir duruma, bir harekete sonucunun ne olacağını düşünmeden girişerek./ “İnsan **balıklama dalmalı** içine hayatın.” (AB-YÖBV)., “Ben **balıklama** evden içeri **giriverdim**.” (KK-SE).

1. [3] ® dal- [2], atla-.

2. [11] ® dal- [6], atla- [4]. || (içeri) gir-.

Þ **balıklama dalmak, balıklama atlamak.**

bana: Ø

bangır bangır: [5]/Yüksek sesle gürültüyle./ “Oysa dörtbir yanda türküleri **bangır bangır çalmıyor**; bu çıplak ayaklı, eski lahmacuncu kont da paraları maraları vergisiz cebine indiriyordu.” (Sİ-ÖKS)., “Ondan bir gün sonra telefonda **bangır bangır bağırırdı**: ‘On iki buçuk lira da etmez miyim ben?’” (Mİ-DHB).

® aç- (ses), çal-* (türkü), çalın- (müzik), gel- (ses), oku-.

® **bangır bangır bağırarak.**

bar bar: [1] //Öfkeli ve yüksek sesli olarak.// “Yıkılıyordu; **bar bar** ağlıyordu. Hıçkırıkları tamtam seslerine karışıyordu.” (ŞY-1996).

® ağla-.

® **bar bar bağırarak.**

barbarca: [1] /2. Kaba ve kırıcı bir davranışla./ “Ø”. ; //Barbara yakışır biçimde.// “Bosna’da savaşın bütün şiddetiyle devam ettiği günlerdi; sadece insanlar katledilmiyor, Osmanlı mirası da **barbarca** yok ediliyordu.” (BA-YYY).

2. [-] ® Ø

//...// [1] ® yok edil-.

bari: Ø--

basamak basamak: [5] /1. Yavaş yavaş./ “Su *iner* yokuşlardan, hep **basamak basamak**” (NFK-Ç)., “...durup arada bir arkamda yankılanan çingırak seslerini sırtıma vererek birkaç saniye soluklanıyordum tabii, sonra gene tırmanıyor ve **basamak basamak** ilerliyordum;...” (HAT-KHK).; /2. Derece derece./ “Ø”. ; //Aşamalı olarak// “Bir bir, **basamak basamak** anlatsan...” (EA-DÖY)., “Taburun gerisini koruyan takım, vurularak **basamak basamak** çekilmiş...” (KT-YS).

1. [2] ® in- [2], ilerle-.

2. [-] ® Ø

//...// [2] ® anlat-, çekil-.

bas bas:--

® **bas bas bağırarak**

basbayağı: [41] /2. Alışıldığı üzere./ “‘Çok şükür bugünlere!’ diye Salih, **basbayağı** bağırırdı.” (SK-D)., “- Kovdu mu? Nasıl kovar? -Kovdu işte, **basbayağı** kovdu...” (OK-C)., “İskender hep yapıyor bunu; oysa artık ‘küçük’ de değil, **basbayağı** büyüdü.” (ŞY-1999).

® bağır- [2], kov- [2], asıl-, ayır-, azarla-, büyü-, çalın-, çıldır-, delir-, dur-, git-, gör-, ısın-, işit-, kaç-, keyiflen-, kız-, kork-, karşıla-, ol-, patla-, saçmala-, savrul-, sürün-, topalla-, uç-, uydur-, ürk-, yan-, yaşa-, yaz-. || akli karış-, alay et-, bir tuhaf ol-, eziyet et-, gözünü dik-, oyun et-, tehdit et-, tir tir titre-.

basitçe: [1] /Basit olarak, kolay tarafından./ “Haydi lafı uzatmayayım da, söyleyeceğimi **basitçe** söyleyivereyim: Ne okudumsa, zevk için okudum ben.” (FA-ZY).

® söyle-.

başa baş: [1] /1. Eşit durumda, dengeli olarak./ “Ø”. ; /2. Birine üstünlük sağlamadan./ “Teknolojik gelişmede, Birleşik Amerika’nın geldiği yer, Sovyetler Birliği’nin geldiği yerden, çok ilerde değil. İkisi, **başa baş** gidiyorlar.” (ZA-MAAİ).

1. [-] ® Ø

2. [1] ® git-.

® **baş başa gelmek (veya kalmak).**

başarılı: [8]/3. Başarılı bir biçimde, başarı göstererek./ “Tez **başarılı** geçerse, ertesi akşam cuma ya da cumartesi toplayacağım herkesi eve.” (GD-ADM), “Ve bu o kadar hızlı ve **başarılı** yürümüştür ki, diyorlar ki: ‘zaten 2001 yılının sonunda bu işi bitireceğiz.’” (OS-HT), “**Baskın**, tam, **başarılı** yapılmıştı.” (HT-GF), “Ölüm kalım savaşı yapan Habeş ordusunda **başarılı** kumandanlık etti.” (SB-HAY).

® geç- (ameliyat, hareket, iş vb.) [4], çizil- (karakter), yürü- (proje vb.) {ilerlemek}. ||
baskın yapıl-, kumanda et-.

başarısız: Ø

baş aşağı: [12]/2. Baş aşağı gelecek biçimde./ “Benim silahımdı omzundaki. Çaprazlama **baş aşağı** asmıştı.” (EÖ-GSA), “Şundan, tavuğu **baş aşağı** tuttun diye beş lira, bundan, tramvayda yüksek sesle konuştuğun, diye on lira alıyorlar.” (YKK-Y).

® as- [3], asıl-, çak-, çevir-, dur-, düş-, tut-.

® **baş aşağı düşmek, baş aşağı etmek, baş aşağı gelmek, baş aşağı gitmek.**

▷ **baş aşağı asmak.**

baş başa: [20]/Birlikte beraberce./ “İkisi de **baş başa** vermişler, ‘Ah şu karılarımızdan nasıl kurtulacağız, çevremizde çok da güzel turist kızlar var’ diyorlardı.” (NE-GT), “Akıbetimiz meçhul olduğundan, dört arkadaş **baş başa** vermiştik.” (SB-HAY), “Bir gün Ferdiye Hanımın evinde Madam Kraft’la **baş başa** konuşuyorlardı, kulağıma ara sıra bazı vapur ve şehir isimleri çarpıyordu.” (YKK-KK).

® konuş-* [7], yaşa- [2], dolaş-, gez-, görüş-, iç-, otur-, yürü-. || yemek ye- [2], hayât sür-, sohbet et-*, (zaman) geçir-.

® **baş başa bırakmak, (bir kimse veya bir şeyle) baş başa kalmak, baş başa olmak, baş başa vermek.**

▷ **baş başa konuşmak.**

başiboş: [23]/3. Yönetimsiz, baskısız, denetimsiz bir biçimde./ “**Başiboş** dolaştın, sesimi çıkarmadım.” (AS-Ş), “Pahalılık gene **başiboş** gidiyor, karşılıklı saygı tarihe karışıyor, az çalışıp çok kazanan kişiler türeten ülke oluyorduk.” (NB-DÜF). ; /4. *mec.* Kendi isteğine göre, hiçbir etki altında kmadan./ “Bir boz eşek de, **başiboş**, oralarda dolaşıyordu.” (RHK-MH), “Sokaklarda **başiboş** geziyorum.” (İA-İKG). “Sokaklarda **başiboş** geziyorum.” (İA-İKG).

3. [14] ® dolaş- [5], yürü- [2], gez- [2], git-, görün-, ota-, yaşa-. || (su) ak-, (zaman) geç-. || gezinip dur-.

4. [9] ® dolaş- [7], dolan-, gez-.

® **(birini) başı boş bırakmak, başı boş kalmak.**

B başı boş dolaşmak.

başı dertte: Ø

başıkabak: [4]/2. Başını örtmeden./ “Yalınayak **başıkabak**, bağı açık yürürler.” (HT-EG)., “Saksıdan tüyen çiçek Yalınayak **başıkabak** Denize **indi**” (ME-TŞ). ; //Yokluk içerisinde.// “böyle yalınayak, **başıkabak** sürünmeyeceksin aç susuz, kir içinde, yağmur altında.” (YK-BE).

2. [3] ® in- (denize), otur-, yürü-.

//...// [1] ® sürün-.*.

başkaca: [2]/Ayrıca/ “Ø”. ; //Başka herhangi bir biçimde.// “Dürü yalnız ağlamayı biliyor. **Başkaca** ağız dil vermiyor.” (FB-T)., “Vermezsen benim ölümün üstünden geçip öyle gidersin. **Başkaca** gidemezsin, diye sırnaştı.” (YK-BE).

1. [-] ® Ø

//...// [2] ® git-*. || ağız dil ver-.*.

başlı başına: [1]/Başka şeylerden ayrı olarak, kendi başına, tek başına./ “Başka zaman olsaydı, yeni kıpırdanmaların, yeni zevklerin, dışa dönük duyguların yaratılmasına **başlı başına sebep olurdu** bu.” (GY-H2)., ® sebep ol-.

başta: [4]/2. Özellikle./ “Ø”. ; //Önceleri, başlangıçta.// “Ailem **başta** bir Alman’la evlenmeme çok **tepki göstermişti** ama sonradan çok sevdiler.” (EA-KİY)., “İşte bu açıdan yeni bir terim olarak, Devrimcilik teriminin bu her iki kavramı da kapsayıcı bir anlamla kullanılıp geliştirilmesinin Atatürk’ün anlayışına daha uygun düşeceğini **başta belirtmişim.**” (EK-DT.A).

2. [-] ® Ø

//...// [4] ® belirt-, söyle-. || ifade et-, tepki göster-.

® **başta gitmek, başta gelmek.**

baştan: [132]/Başından alarak, bir kez daha, yeniden, {önceden, önceleri, başlamadan}./ “Kaç kez **baştan aldım**, bozdum, bıraktım.” (BK-ÖM)., “Şeref de sanki kırk yıllık ahbapmışız gibi teklifsizce gelip yanıma oturuyor. “Her şeyi **baştan anlatayım**,” diyor Madam.” (AÜ-SG)., “Dur şunu **baştan anlatayım** sana.” (AÜ-SG)., “A.S.Akat:**Baştan söyledim**, yararlı olabileceğini düşünüyorum dedim.” (ASA-AK)., “Hüsrev Bey, getirilen kahveden edeplince bir yudum aldı. Daha **baştan biliyordum** zaten.” (AA-YÖT)., “Bende Mustafa ile ilgili bazı belgeler var. İstersen meseleyi en **baştan ele alalım.**” “İsterim,” dedi genç adam.” (OA-BBAR).

® al- [16], başla- [11], anlat- [10], söyle- [7], bil-* [6], yarat- [4], oku- [3], yap- [3], yaz- [3], anla- [2], ayrıl- [2], belirt- [2], bilin- [2], düşün- [2], düşünül- [2], gör- [2], açıkla-, anımsa-, belirlen-, çal-, çekil- (sahne), de-, diren-, döndür-, gevşet-, güreştir-, hatırla-, kazan-, kısıtlan-, konuş-, kur-, kuşkulana-, oyna-, oynat-, özle-*, paylaş-, say-, sev-, sıkıl-, tasarla-, temizle-, uyut-, yaşa-, yitir-, zırvala-. || ele al-, kabul et- [2], açık konuş-, apartman dik-, gönlü ol-*, göz gezdir-, haksızlık et-, hallet-, hazır ol-, (inancını) yitir-, kabul edil-, (kader) yaz-, kafaya al-,

kapıları kapat- {ilişkiyi kesmek}, karşı çık-, kaybet-, önlem al-, plan yap-*, reddet-, tedirgin ol-, yüreği burkul-. || girip çık-.

® **baştan kalmış (veya kalma).**

Þ **baştan almak, baştan başlamak, baştan anlatmak (söylemek).**

baştan aşağı: [48]/Hepsi, bütünü, bir uçtan öbür uca kadar./ “Dükkanı, rafları, masaları üçüncü seferdir, gene **baştan aşağı dolaştı.**” (YK-KSİ)., “Saka kuşu, kafesiyle yazlık yeri olan bahçe duvarındaki çengeline asılı, hemen her yaz ufacık kameriye filizi yağlı boya ile **baştan aşağı boyanırdı.**” (GY-H1)., “Annesi, beyaz başörtüsü ve gittikçe derinleşen çizgileriyle karşıladı onu; önce **baştan aşağı**, bir yarası, bir hastalığı, bir aksaklığı var mı anlamak ister gibi süzdü.” (AA-İGA).

® süz- {bakmak} [9], boyan-, dolaş- [3], donan- [2], anlat-, boğ-, bozul-, bürün-, çarp-, çiçeklen-, değiş-, dökül-, döşe-, gez-, göm-, örtül-, örtün-, örül-, parçala-, sars-, tak-, temizle-, temizlen-, titre-, yan-, yık-, yırtıl-, yürü-. || bahset-, badana edil-, gazap kesil-, ipiltiye kes-, muhalif ol-, talan et-. || sildi süpürdü.

Þ **baştan aşağı süzmek.**

baştan başa: [78]/1. Tamamen, bütünüyle, hepsi bir arada./ “Ev eşyası, hemen **baştan başa değişiyordu.**” (RNG-YD)., “Ankara **baştan başa** bayraklarla süslendi.” (SB-HAY)., “Bir âlem kurulur gibi yeniden **Baştanbaşaya** hayâl, düşünce, rüya, Billur bir kadehe **benziyordun sen**” (AHT-BŞ). ; /2. Başından sonuna kadar, bir uçtan öbür uca./ “Gazeteci olarak, Anadolu’yu **baştanbaşaya**, birkaç yol **dolaştım.**” (GY-R)., “Soldan sağa, **baştanbaşaya**, Brezilya renkli bir papağan **geçer.**” (EA-MR)., “Ev eşyası, hemen **baştan başa değişiyordu.**” (RNG-YD)., “Yürü güzel yol, uzun yol Yurdumuzu **baştan başa dolan!**” (VŞA).

1. [51] ® değiş- [3], süslen- [3], döşen- [2], ayaklan- [2], benze- [2], donat- [2], örtül- [2], yan- [2], yıkıl- [2], akla-, arat-, aydınlatıl-, boya-, boyan-, bürün-, dol- (veveylayla), öğren-, ört-, tarat-, titre-, yaşa-, yıkan-, zehirle-, || (kanı alkol) kesil-, ateş sar-, ateşe ver-, badana et-, beton dök-, egemen ol-, ele geç-, gam kapla-, kılıçtan geçir-, mizah kesil-, (öfke) kesil-, tahrif et-.

2. [27] ® geç- [4], dolaş- [3], anlat- [2], dolan- [2], açıklan-, bakıl-, donan-, düşün-, kes-, kesil-, kurul-, oku-, yırt-, yürü-. || hikâye düz-, katet-, mamur et-, mesrur görün-, mesut et-.

baştan savma: [9]/2. Gelişi güzel./ “Herşeyi **baştan savma yapıyorsunuz.**” (AN-AZDE)., “Karısı Seval Hanım:«Nasılım, baksana bey?» deyince, Şaban Bey, omzu üzerinden gözlerini kısarak **baştan savma baktı.** İyi...” (KT-Gİ)., “Öğle **yemeğini** ilk kez ça buk, **baştan savma yedik.**” (F-PY).

2. [9] ® yap- [2], bak-, kaşağıla-, yapıl- (bir şey). || salık ver-, selâm al-, yanıt ver-, yemek ye-.

baştan sona: [46]/Daima, her zaman, {başlangıcından sonuna değin}./ “Bana **baştan sona anlatsana**, kim kimdir?” (AK-AA)., “Eskiden okurlar, gazeteleri **baştan sona okurlardı.**” (DC-BSKY)., “Operayı **baştan sona** içime sindire sindire zevkle **dinledim.**” (NN-DM)., “Ben de ordumuzu **baştan sona gözden geçirdim.**” (HT-GF).

® anlat- [9], oku- [8], dinle- [3], izle- [2], yaz-* [2], aç-, ayarlan-, değiştir-, dolaş-, dolaştır-, düzenlen-, geçil-*, göröl-, izlen-, konuş-, planlan-, sar-, tanı-, tasarla-, yaşa-. || gözden geçir- [3], devret-, prova et-, sadık kal-, seyret-.

▷ **baştan sona anlatmak, baştan sona okumak.**

bata çıka: [23]/Güçlülük, zorlukla./ “Otobüsten inip karlara **bata çıka yürüdüm.**” (OB-HYD)., “Çamura **bata çıka ilerliyorum.**” (FE-HBM-O)., “Tanklar **bata çıka geçtiler** çamurlu yollardan. “ (F-BS).

® yürü- [6], ilerle- [4], gel- [2], koş- [2], dolaş-, geç-, git-, in-, tırman-, uzan-, var-, yaklaş-, yönel-.

▷ **bata çıka yürümek, bata çıka ilerlemek.**

batsat: Ø

bayağı: [125]/4. Hemen hemen, âdeta./ “Gelinciğe **bayağı sulanıyordu.**” (BRE-DKD)., “Çünkü oyun **bayağı ‘cuk oturmuş’.**” (MF-HYT)., “Baktım, gerçekten de hepsi **bayağı bir kırılacak.**” (ES-SUYK)., “Bizim doktor anlattı da tüylerim ürperdi **bayağı...**” (EB-BG). ; 5. Gerçekten, çok, oldukça, epey./ “Bu sayıyı hazırlarken, **bayağı heyecanlanmıştık.**” (HC-KKKY)., “**Bayağı üzülün** Turancılar’a!” (RI-KG)., “Annem **bayağı müteessir oldu.**” (HT-KSA)., “**Bayağı merak ettim** şimdi.” (BA-TO1). ; 6. Çok iyi, pekâlâ./ “Buradaki çevreler onu **bayağı tanıyor**, ve filmi bekliyorlar.” (TÖ-LEM)., “Yosma **bayağı yalan söylüyordu** işte.” (AA-YÖT).

4. [12] ® benze- (birine), inan-, kırıl-, sulan- (birine), ulu-. || cuk otur-, erkek ol-, ... hal al-, (kendine) eş tut-, tüyleri ürper-.

5. [113] ® heyecanlan- [4], kız- [4], kork- [4], üzül- [4], düzel- [3], gençleş- [3], yadırga- [3], ferahla- [2], hoşlan- [2], irkil- [2], öfkelen- [2], sevin- [2], telaşlan- [2], utan- [2], acı- (birine), alın-, azarla-, benimse-, bocalat-, bozul-, büyü-, canlan-, coş-, çoğal-, çök-, derinleş-, dinçleştir-, diren-, eğlen-, eğlendir-, geliş-, hızlan-, homurdan-, hüznülen-, ısıt-, içerle-, incel-, iyi ol-, kes-, kısalt-, koş-, kurtar-, kutla-, nazlan-, olgunlaş-, özle-, sat-, sersemleş-, sinirlen-, şaş-, şaşır-, şımartıl-, şüphelen-, tiritlen-, tut-, yorul-, zevklen-, zorlan-. || merak et- [4], hoşuna git- [3], kendini kaptır- [2], sıkıcı ol- [2], zaman al- [2], ayaz çık-, başarılı ol-, başı dön-, canını sık-, cazip görün-, cesaret ver-, gıcık al-, gözünde büyü-, (içini) rahatlat-, keyfi kaç-, merak sar-, müteessir ol-, öne geç-, rencide et-, sıkıntı ver-, sohbet et-, yer tut-, zor durumda kal-. || utanıp kızar-.

6. [2] ® tanı-. || yalan söyle-.

® **bayağı kaçmak**

bayıla bayıla: [4]/İsteyerek, istekle, çok isteyerek, severek./ “Utanmadan **bayıla bayıla anlattı...**” (RHK-BS)., “İlkçağ tanrıları, yakılan kurbanların dumanını hazdan **bayıla bayıla kokularlarmış**; kitaplı dinlerin Tanrısı da insanları kendisine tapsınlar diye yaratmış...” (NA-KD/A)., “Bu yakaya geçince Beyoğlu’na çıktım, Elhamra’da Edward G. Robinson’un bir filmi, ‘Penceredeki Kadın’ oynuyordu, girdim, **bayıla bayıla seyrettim.**” (OP-KK).

® anlat-, kokla-, oku-. || seyret-.

bayır aşağı: [17] /Tepeden düze doğru, düzlüğe yönelerek./ “Tepeye vardıktan sonra, yol tepenin gerisine, **bayır aşağı iner ...**” (NC-SY)., “**Bayır aşağı yürüdüm.**” (NH-MİM3)., “köyde küfelerin içine yatıp **bayır aşağı yuvarlanmıştık**” (DÖ-BAY).

® in- [6], yürü- [2], bırak- (kendini), düş-, ilerle-, indir-, it-, kaç-, yuvarlan-. || koyver-, yola koyul-.

▷ **bayır aşağı inmek.**

bayır yukarı: [1] /Tepeye doğru, yokuş başına yönelerek./ “**Bayır yukarı koşar.** Uzun yürüyüşlere çıkar.” (SB-BŞM).

® koş-.

bayramdan bayrama: [8] /Seyrek./ “Aydan aya, **bayramdan bayrama almıştır** defterini eline, pek bir sıkıldığı günlerde, yapılacak başka bir iş bulamadığı, karşısına dedikodu edecek kimse çıkmadığı saatlarda yazmıştır.” (NA-KD/A)., “Çok kışlar geçirdik, görmedik yazlar **Bayramdan bayrama çalınır sazlar...**” (OCK-KE). ; //Her bayramda.// “Kocaman yakalı, beyaz gömleğini de **bayramdan bayrama giyiyor** babam.” (CK-BR)., “Belki de bu yüzden çok seyrek olarak, ancak **bayramdan bayrama**, birisini gönderip, beni Haydarpaşa çayırına bitişik evine **getirtirdi.**” (MU-BDA).

/.../ [2] ® eline al-, (saz) çalın-.

//...// [6] ® giy-, giyin-, gör-, getir-, kuşan-. || namaz kıl-.

bayramda seyranda: [1] /Seyrek./ “**Bayramda seyranda gidip elini öperdik.**” (BŞ-DKO).

® elöp-.

bayramüstü: Ø

bayramüzeri: Ø

bazen:** [702] /Ara sıra./ “Akşam Fazlı Paşa yokuşunun üzerinden geçerken mektep dönüşü **bazen gelir**, yine gölgeler içinde küçük bir kedi gibi bozulur, kabak çekirdekçiyi beklerdi.” (GY-H1)., “**Soralım kendi kendimize bazen** :Layık mıyız çocuklarımıza?” (AB-YÖBV). “Onu tanıdığım aylar içinde garip bir hâlet-i ruhiye [ruh hali] yaşıyordum. **bazen** neşeli olduğum zamanlar birdenbire gelen bir nöbetle **hırçınlaşıyor**, **bazen** katıla katıla **gülüyor**, **bazen** de hıçkırıklarla **ağlıyordum.**” (KHK-YAH)., “**Bazen** tuhaf yargılarla **karşılaşıyorum...**” (Sİ-DSG)., “İnsan **bazen** sözün gücünü **unutuyor.**” (AA-TO3)., “Ulan, dedi, ulan Gazi.. **Bazen deha gösterirsin be!**” (OK-AY)., “**Bazen** öyle illet oluyorum ki şu kızı!” (AA-TO3)., “Fakat bir ümit elimi bağladı. **Bazen** günlerce **ortadan kayboldum.**” (SA-K/S).

® gel- [5], sor- (kendi kendine vb.) [3], ağla- [2], dal- [2], düşün- [2], gerek- [2], gör- [2], gözükle-* [2], karşılaş- [2], ol- (bir şey) [2], san- [2], unut- [2], uyun-* [2], ak-* (su), alkışla-, anlat-, bağır-, bekle-, çağır-, çekin-, dayan-* , de-, değiş-, değiştir-, dilen-, fırla-, git-, görül-, gözetle-, gül-, hazırla-, hazırlan-, hırçınlaş-, hoşlan-, inan-, incele-, işit-, kal-, kaplan-, karış-, kay- (su), kesil- (ses), koş-, oku-, otur-, rastlaş-, saklan-, sanıl- , söyle-, sür-, takıl-, tükür-,

ucuzla-, uğra-, ver-, ye-*, yor-, yürü-. || birbirine karış-, bahset-, boş ver-, {aldırmamak}, çalgı çal-, deha göster-, duymazlıktan gel-, elzem ol-, göz göze gel-, haberi ol-*, (ikinci planda) kal-, (içi) geç-, yerinde dur-*, ileri götür- {abartmak}, illet ol-, kabul et-*, kâbus gör-, kan başına sıçra-, kaybol-, lafa karış-, meşgul ol-, müteessir ol-, muvaffak ol-, nöbet bekle-, olgun davran-, ortadan kaybol-, (öfke nöbetine) yakalan-, resim yap-, sınırı aş-, söz açıl-, şiir söyle-, telefon et-, tezahür et-, (yağmur vb.) yağ-, yardım et-.

bazı: [4]/2. Bazen./ “Hiç belli olmaz... **bazı bakarsın**, üç ay, beş ay eşek satılmaz, elinde kalır... **bazı da bakarsın** bir günde beş eşek birden satılmış..”. (AN-AZDE)., “Ama para yok, pul yok. **Bazı şeytan diyor**, at kendini den ze, bitsin şu iş.” (F-PY)., “Padişah **bazı** kendi **geliyordu**.” (TÖ-TO3).

® bak- [2], de-, gel-.

bazı bazı: [47]/Ara sıra./ “**Bazı bazı çıkar biri**, zeki olduğunu söyler.” (OA-KO)., “Bundan başka, **bazı bazı horoz sesleri duyulur**, dağ taş çınlar.” (KT-Gİ)., “Kafkaleşme salt biçim denemesi olarak gözüktür, **bazı bazı benzetmeler içe kadar gider**.” (DH-SS).

® duyul- (ses) [2], getir- [2], ağır- (bel), bakar-, başla- (savaş), bekle-, bul- {rastlamak}, çık- {denk gelmek}, çınla- (ses), de-, duy-, düş-, düşün-, düzenlen-, gecele-, geç-, git-, gör-, ilgilen-, in-, kal-, karart- (ışık), kederlen-, kınalan-, konuş-, kur- {hayal etmek}, okşa-, ol-, ölüleş-, sars-, sor-, söyle-, uğra-, yıl-. || (başını) daldır-, boş laf et-, cenk et-, hisset-, hoşuna git-, (ödlekliği) tut-, söz dinle-, yalan söylen-.

bebekçe: Ø

bedaheten: Ø

bedava: [45]/3. Herhangi bir bedel ödemedi./ “**Bedava versem bile okuyan yok**.” (FE-HBM-O)., “Emin olun ben **bedava alırım!**..” (RNG-AR)., “**Bedava yaşıyorlar bu ülkede**.” (OA-KB).

® ver- [9], yaşa- [3], al- [3], iç- [2], alın-, bas-, bırak-, bul-, çal-*(müzik), dağıt-, dik- (dikiş), gir-, götür-, iste-, kapat-, kazanıl- (para), kullan-, oku- (okul), otur-, veril-, ye-. || seyret-, akıl danış-, bekçi dik-, mevlit oku-, koynuna al-.

Þ **bedava vermek.**

bedavadan: [9]/Bedava olarak, cabadan./ “**Fakir fukara bunu eskiden bedavadan alırdı**.” (NM-TÖ2)., “O da **bedavadan sarhoş olur ve eğlenir**...” (SA-İÇ)., “Vaktinde pazarlardan ucuza alınır, yıldıya bırakılır, arpasız, samansız **bedavadan bir sonraki yılı bulurdu**.” (AS-YA).

® bin- (otobüs), bul-, eğlen-, al-. || (boğazı) çık- {karnını doyurmak}, kahraman ol-, sahip ol-, sarhoş ol-, üste ver-.

bedavasına: Ø

bedavaya: [10]/Bedavadan./ “Toprakları bir iki şirket alıyor, hattâ **bedavaya**.” (OS-HT)., “Gemi **bedavaya satıldı** ve son Türk gemisi böylece batırılmış oldu.” (EÇ-TY2005)., “Allah selamet vere, kaynana dikenini dediği gibi büsbütün **bedavaya vermemiş**, her bir balya alanın adını, «Fındık toplama zamanı, bize iki gün çalışacaksınız, ha!» diyerek deftere yazdın vermiş...” (KT-Gİ).

® al- [2], satıl- [2], gel-, bırak-, ver-*, getir-. || karılık yap-*, taş taşı-.

Þ **bedavaya almak, bedavaya satmak.**

bedence: Ø

bedenen: [1]/1. Beniyle, vücuduyla./ “Ø”. ; 2. Beden gücüyle./ “Babam okumasız yazmasız bir ‘taşeron’ olduğu için hem işçilerin yevmiye defterlerini tutar, hem de işlerine **bedenen yardım ederdim**.” (FA-SUYK2).

1. [-] ® Ø

2. [1] ® yardım et-.

begayet: Ø

behemahal: [4]/Her halde, ne olursa olsun, ne yapıp yapıp, mutlaka./ “Fazıl Beyciğim, içkiyi **behemahal terk etmelisiniz!**” (Aİ-YK)., “İnkılâp bu yolu bize mut laka yürütecek, bizi buna **behemahal götürcektir**.” (NSÖ-AD)., “Eğer Reşit Beyefendi istemiş olsaydı, **behemahal kazanırdınız**.” (RNG-ÇK).

® götür-, kazan-. || terk et-, taahhütleri yerine getir-.

bel bel: [6]/Mel mel./ “Evsen kız, gözünü açmış **bel bel bakmıyordu**.” (FB-T)., “Kantarıcı **bel bel bakıyordu**.” (OK-KT)., “Ağzının içine **bel bel baktırdı**, bıraktı bizi.” (GY-H2).,

® bak-* [5], baktır-.

Þ **bel bel bakmak.**

beleşten: [1]/Emek vermeden, karşılıksız./ “Bir koyuna bir torba saman parası veren yok! Beslenirse günde on okka süt veren dağ gibi inekleri yağmaladılar **beleşten**...” (KT-Gİ).

® yağmala-.

belki: Ø--

belli belirsiz: [147]/2. Zorlukla seçilen, yarı belirsiz olarak, duyularak, çok az belli olarak./ “**Belli belirsiz gülümsüyor**, gözleri koyulaşmış, yumuşacık, sevgiyle bakıyor.” (AÜ-SG)., “Nesime de bakıyordu kuşkusuz, hatta Hasan’ın görebildiği kadarıyla o, bir yandan da **belli belirsiz titriyordu**.” (HAT-KHK)., “Sıcak buram buram topraktan tütüyor, ekinler erimiş demir gibi kıpkırmızı ve **belli belirsiz dalgalanıyordu**.” (KT-Gİ)., “Müge, Müfit’in ardından, uzunca bir süre, şefkatle baktı; bilgisayarının başına dönmeden, kendi kendine gülümseyip, **belli belirsiz içini çekti**.” (Aİ-YK).

® gülümse- [16], titre- [7], dalgalan- [5], mırıldan- [4], sallan- [4], seçil- [4], sez- [4], aksa- [3], aydınlat- [3], de- [3], duy- [3], gör- [3], kıpırdan- [3], sırt- [3], aralan- (dudak) [2], değ- [2], gel- (ses) [2], seç- [2], sin- [2], utan- [2], ak-, al-, anımsa-, anla-, aydınlan-, boya-, bozul-, bulutlan-, çık-, çitirdat-, çök-, dayan-, diril-, dokun-, döndür-, duyul- (ses), duyul- (koku),

fısılda-, gerin-, git-, gör-, heyecanlan-, ısı-, incele-, işit-, kaykıl-, kımıl-da-, kımıl-dan-, kız-, kızılaştır-, kok-, okşa-, öp-, ötüş-, parla-, paylaş-, peltekleş- (dili), pembeleş-, sezinle-, sıçra-, sık-, söv-, söylen-, süzül-, tıkırdat-, yansı-, yap-, yaslan-, yat-, yükselt-. || iç çek- [3], ayırt edil-, bağ kur-, başını salla-, fark et-, geri çekil-, gözü seyrir-, hayal et-, hisset-, işaret et-, pişmanlık duy-, selam ver-, surat as-, telmih yap-.tereddüt et-, üzüntü duy-.

D belli belirsiz gülümsemek, belli belirsiz iç çekmek.

bembeyaz: [7]/2. Pırıl pırıl, apaçık bir biçimde./ “Eski püskü bir bisikletin üzerinde **bembeyaz gülümsüyordu**; mahallenin bıçkın delikanlısı!” (BU-GYÇ)., “Polis, belirli bir şekilde heyecanlı; gözbebekleri büyümüş, dudakları **bembeyaz**: ‘Vali’ dedi, ‘...dağılmaları için bir saat mühlet verdi.’ (Aİ-YK)., “Onu derin ve koyu zümrüt sular içinde parıl parıl **bembeyaz gördüm**.” (GY-H1).

® gülümse- [2], de-, gel-, gör-, görün-, uyan-.

bence: Ø--

bencilce: [1]/Bencile yakışır biçimde./ “Ama bütün bunlardan haberi olmayan biri doğal olarak **bencilce davranacaktır**.” (İO-LBA).

® davran-.

bencileyin: [6]/Benim gibi./ “Diyelim ki öyledir, **demir alır bencileyin** Bir evin yüzeyini terk etmiş olur Biri bulup yapıştırır duvara balkonları.” (AB-EZ)., “Tasam oldu sırrınız, Donmuş kımıldamayan, Birer rüzgâr mısınız? **Bencileyin düşünür**, Dalar, ağlar mısınız?” (CST-BŞ).

® ağla-, dal-, düşün-, ol-, sev-. || demir al-, hizmet et-.

bende (II): Ø

benden: Ø

beraber: [556]/1. Birlikte, bir arada, {yan yana, iç içe, bir arada}./ “‘**Beraber gitsek**,’ dedi Nuri.” (AK-AA)., “Beklersen **beraber çıkalım** da bir kebabçıya **gidelim**.” (SA-İÇ)., “Akşam yemeğini üçümüz **beraber yedik**, İhsan kederini muzlim bir sima altında saklıyor; fakat bir an Ayşe ile meşgul olmadan hâli değil.” (HEA-AG)., “Ali de **beraber gelsin**.” (KT-Gİ)., Aldığım, zaman on dört yaşında idi, on senedir **beraber yaşıyorduk**. (RHK-MH)., “‘Gel, **beraber oturalım!**’ dedi. (SA-İÇ)., “**Beraber eve döndüler**.” (SA-KY)., “Erkek çocuklarla kızlar karmakarışık **oturlurlar, beraber okur, beraber oynarlardı**.” (GY-H1)., “Benimle gelin, akşam namazını camide **beraber kılalım**., dedi.” (EI-KA)., “**Altışveriş yaptınız beraber**.” (FB-T)., “**Beraber bir resim çektirdik**” (BRE-DKD)., “**Beraber çıkar gideriz**.” (F-PY)., “Sonra konuşarak, gülerken Köprü’yü **beraber geçip gidiyoruz**.” (HEA-AG). ; /2. -e rağmen, -e karşın./ “Ø”.

® git-* [78], çık-* (-i, -e) [42], ye- (yemek) [30], gel-* [26], yaşa-* [23], götür-* [19], otur- [17], iç- [15], yürü-* [15], al- [13], dön- (-e, -den) [12], gez- [12], getir-* [11], yap- [11], yat-* [11], gir- [10], çalış- [9], oku- [9], bulun- [8], geçir- (zaman vb.) [8], oyna- [8], geç- (-i, -e) [6], gör- [6], ağla-* [5], dolaş- [5], kal- [5], büyü- [4], düşün-* [4], gül- [4], topla- [4], dinle- [3], dövüş-* [3], eğlen- [3], hatırla- [3], kalk- [3], öl- [3], sürükle- [3], aç- [2], at-* [2], atla- [2], bekle- [2], bin- [2], çek- [2], in- [2], uçur- [2], uyu- [2], yürüt- {ilerletmek} [2], yüz- [2], ara-, ayıkla-,

bak-, bırak-, bitir-, bul-, çevir- {oynamak}, çıkar- {yayınlamak}, dal- {uyumak}, dövüşül-, dur-, duy-, duyul-, gerçekleştir-, gov-, gönder-, götürül-, güneşlen-, ısır-, imzala-, inan-, işe-, kaçır-, kaldır-, kırıl-, kızart-, konuş-, kutla-, öğren-, öldür-, ölün-, sabahla-, sakla-, sallan-, sık-, söyle-, susul-, sür-, taşı-, tat-, tutuklan-, tüket-, uç-, uyan-, üşü-, ver-, yaşan-, yaz-, yazıl-, yıka-, yuvarlan-. || namaz kıl- [2], ahbap ol-, alışveriş yap-, askerlik yap-, aşık oyna-, çift sür-, denize gir-, durum değerlendir-, (gezintiye) çık-, hapis yat-*, hapisten çık-, harbe git-, hareket et-, hazırlık yap-, idare et-, idrak et-, iş yap-, (işe) git-, karar ver-, resim çektir-, rüya gör-, seyahat et-, spor yap-, teslim et-, yola çık-, yolculuğa çık-, yolculuk yap-. || çıkar gider [2], geçip git-, gidip getir-, girip çık-*, gülüp eğlen-, oturup düşün-, uğraşıp yap-, yaşayıp geçin-, yatıp kalk-.

Þ beraber gitmek, beraber çıkmak, beraber yemek, beraber yaşamak.

beraberce: [99]/Birlikte, beraber, olarak./ “Zira otele ikisi **beraberce** gidecekler.” (RHK-BS)., “Kuşkaya'dakiler de indiler, şosedekilere katıldılar, **beraberce** Dermenköy'e yürüdüler.” (CD-Oİ)., “Bir gün **beraberce** Roman Koş'un eteklerine **çıktılar**, bir araba odun kesip eve indirdiler, ellerinde baltalar ahırın önünde odunları yardılar, ahıra taşıldılar, duvarın önüne tavana kadar istif ettiler.” (CD-Oİ)., “Yemeği de orada **beraberce** yeriz.” (KHK-YAH)., “**Beraberce** ata binip Padişahın sarayın, **geliyorlar**.” (PNB-AGUG)., “Şadan, Bekir'in yanına döner. **Beraberce** sıralardan birine **otururlar**.” (NH-YM)., “Çıkarken **hesabı**, kasadaki meyhaneciye **beraberce** ödediler.” (Sİ-İGÇÖ2).

git- [11], yürü- [7], çık- (-i, -e, -den) [6], dön- [3], gel- [3], gir- (-e) [3], yaşa- [3], gül- [2], hazırla- [2], otur- [2], ye- [2], aç-, ara-, bil-, çalış-, çalış-, çıkar-, değiş-, dilen-, dinle-, geç-, gez-, gönder-, götür-, güreş-, incele-, konuş-, kur- (parti, dernek vb.), okut-, oyna-, rastlan-, şaş-, takıl-, topla-, uyan-, uzaklaş-, uzan-, üzül-, yap-, yayımla-, yaz-, yüksel- (ses), yüz-. || çare düşünül-, devlet kur-, dişlerini fırçala-, gözden geçir-, harbe git-, harekete gel-, hatim indir-, hesap öde-, kaybol-, (kollarını yana) aç-, küfret-, (masa) kur-, münakaşa et-, özgür ol-, razı ol-, sarhoş ol-, şiir yaz-, tard et-, tetkik et-, türkü söyle-, yolculuğa çık-, yürüyüşe çık-, zengin ol-.

beraberinde: [50]/Yanında, {birlikte, yanında}./ “**Beraberinde** düşlerini **getir**.” (ŞY-1996)., “Beni de **beraberinde** götürse...” (AHT-H)., “Eflâtun'a göre; tohumlarını yüce Tanrı'nın attığı, akıllı ve ebedî ruh, başta.. Tohumlarını aşağı Tanrılar'ın attığı fanî ruh göğüste bulunuyor, bu ruh bütün duygulan ve arzuları **beraberinde** taşıyor...” (EI-NS)., “Hulasa hemen hemen muhayyilesinde yaşayan genç adam cennet ve cehennemini **beraberinde** gezdiriyordu.” (AHT-H).

® getir- [34], götür- [9], taşı-[4], gezdir-, gör-, içer- {kapsamak}.

Þ beraberinde getirmek, beraberinde götürmek.

bereket: Ø--

berenarı: [1]/hlk. Şöyle böyle, az çok, biraz, oldukça./ “Mehmet, **berenarı** yapıp yakıştırdı çarıkları.” (SK-D).

® yapıp yakıştır-.

bermutat: [6]/Alışlagelen biçimde, her zaman olduğu gibi./ “Şimdi **bermutat** radyonun yanındaki sedirde ayaklarını altına almış **oturuyordur**.” (HT-KSA), “Sekine Hanım, Cihangir'e gitmiş ve Servet Bey, daire dönüşü **bermutat** Cercle d'Orient'da **kalmıştı**.” (YKK-KK), “Ertesi sabah, **bermutat** Abbas beni **uyandırdı**.” (GY-H1).

® otur- [2], bağrış-, de-, kal-, uyandır-.

bertafsil: Ø

besbelli: [97]/2. Anlaşıldığına göre, anlaşılıyor ki./ “Başka bir ‘şey’ **biliyordu besbelli**, ısıklık azalmaya yüz tutmuş olsa gerekti.” (EB-YU), “**Besbelli** çok **kızmıştı**.” (PK-BCR), “**Korkmuştu besbelli** ama, Erkan'ın korkusu onunkinden de büyüktü. (SD-K), “**Besbelli** Halûk **okumamıştı**.” (Sİ-ÖKS), “‘Çok **sarsılmışsın besbelli**, kendinde değilsin,’ diyor.” (PK-BCR), “Biraz önceki sözlerini **unutmuşlardı besbelli**...” (EI-KA), “**Yutmadı besbelli**, anladı gönülsüzlüğümü, soğuğun örtemediği küçümseme de yayıldı yanaklarına...” (VB-SvB), “**Senin soyundan birine çekmiş, besbelli**...” (NE-GT), “**Besbelli**, olup biteni **merak etmiş!**” (Aİ-YK), “Beni anlamak için **çaba göstermeyecek besbelli**.” (İA-İKG), “Ama **zamansız gelmişim besbelli**.” (NE-GT).

® bil-* [5], bekle- [2], çek- {benzemek} [2], çekin- [2], düşün- [2], kıskan- [2], kork- [3], oku-* [2], unut- [2], acık-, alın-, anımsa-*, anla-*, anlaşıl-*, ara-, buluş-, dal- {kendini kaptırmak}, dayan-*, de-, dur-, etkile-, gecik-, git-, gör-*, görün-*, hatırla-, hoşlan-*, inan-*, iste-, kaç-, kaçın-, kapıl-, katlan-, kız-, kızdır-, konuş-*, küs-, oyalan-, öl-, önemse-, saklan-, sarsıl-, sev-, sevişil-, şaşır-, tüt-, utan-, üşü-, yadırga-, yanıl-, yap-*, yen-, yerin-, yet-*, yut- {kanmak}. || aklına gel-* [2], aklına düş-, aklına getir-*, aklını kaçır-, bilmezlikten gel-, canı çek-, çaba göster-*, (dışarıya) çık-*, (dünyâya) doy-*, erkek ol-, gol ol-, gözü dön-, işine gel-*, kafası işle-, kıymeti art-, merak et-, ortalıkta dolan-, ödü yarıl-, rüya gör-, tasa taşı-, tedirgin et-, uygun gör-, (ürkütecek boyutlara) ulaş-, üzerinde dur-, yardım et-*, zamansız gel-, zor gel-. || ortalığı kırıp geçir-.

besmelesiz: [4]/1. Besmele çekmeden./ “Yaza hiç uğramadan bu ikinci güz **Besmelesiz yaşıyorum**” (ME-TŞ), “**Besmelesiz çıktım yola** Dil uzattım sağa sola” (NA-KD/A), “Hiç **besmelesiz işe başlanır mı?**” (YE-HS).

® yaşa-. || adını an-, yola çık-, işe başla-.

beş vakit: [1]/3. *mec.* Her zaman, günün her saatinde./ “Moskova Radyosu, günde **beş vakit**, ‘vatan müdafaa harbinden’ **dem vuruyor**; beynelmilelcilikten ne kaldıysa, o da gürültüye gitti.” (Aİ-OKB).

® dem vur- (-den).

beyhude: [40]/2. Boşuna./ “Bu harp, olursa eğer, çok kan dökülecek. Fakat çekeceğimiz ıstıraplar **beyhude** olur, eğer metodu değıştirmesek...” (AHT-H). “**Beyhude arıyorsun, Nihal?**” (HZU-AM). “**Beyhude yoruluyorsunuz, dedi.**”(RNG-YD). “Elke ancak o zaman, ellerini nereye koyacağını şaşır şaşır dedi ki:...**beyhude üzülme**.” (Aİ-OKB).

® ara- [3], yorul-* [3], çalış-* [2], ağla-, aran-, asabîleştir-, bekle-, çabala-, çağla-, çal- (düdük), çırpın-, doyur-*, düşün-, gez-, hatırla-, kırdır-, korkut-, pinekle-, seslen-, sürü-, tut-*,

üzül-*, yan- (lâmba), yor-. || ağız yap-*, çene yor-, eziyet et-*, figan et-*, (güneş) doğ-, kaçacak delik ara-, lâf et-*, mahrum kal-, telaş et-, telaşa düş-, zahmet et-, zahmet ol-.

beyhude yere: [16]/Boş yere, boşu boşuna, gereği yokken./ “Bekir köylü alışkanlığıyla avluda **beyhude yere** kağnıyı **aradı**.” (KT-Gİ)., “**Beyhude yere** Nuran’ı **itham ediyorum**...” (AHT-H).

® ara- [3], bekle-, beklet-, çırpın-*, hatırla-*, övün-*, yor-. || itham et- [2], iftira et-, figan et-, methet-, vakit geçir-, (yüzü) kızar-.*.

beyninde: Ø

bıcır bıcır: Ø

bıldır: [4]/ *hlk.* Geçen yıl, bir yıl önce./ “Beşi **bıldır bitirdi**.” (FB-T)., “Hazreti İsa gibi bir delikanlı. **Bıldır hastalandı** Reis, yandı ateşler içinde.” (NH-MİM3)., “Anam **bıldır öldü**.” (NH-MİM3)., “...kibrit çıktım cevahir yalazım yel aldı gitti derecikviran köprüsünü **bıldır sel aldı** gitti” (Aİ-SB).

® bitir-, hastalan-, öl-. || sel al-.

biçimli: [2]/2. Uygun olarak, yakışacak şekilde./ “Bırakırım ha.. Oynayacaksan **biçimli oyna!** Bırakırsan bırak oğlum, paralar kutuda..” (OK-AY)., “Katibin eline sertçe vuran deveci:- **Biçimli otur**, bak, öfelerim ha! dedi.” (OK-C).

® otur-, oyna-.

biçimsiz: [6]/4. Yakışksız olarak./ “Küpeşteden bırakılan bir kalas gibi, istikametsiz ve **biçimsiz düştü**.” (SFA-SS)., “Savurgan mevsim başladı işte, **rüzgârlar biçimsiz esmede**.” (GD-TO1). “Ördeklerin şarkısı sona ermişti. Biraz **biçimsiz kaçmıştı** öyle Prenses Cemile içeriye girerken.” (Sİ-ÖKS).

® düş-, es- (rüzgâr), kalk-, oturt-. || (aşağı) sark-, biçimsiz kaç-.

bihakkın: Ø

biilaç: Ø

bikes : Ø

bilahare: [21]/Sonra, sonradan, daha sonra, sonraları./ “Ben bu şahsın hüviyetini size **bilahare bildireceğim**.” (AA-YÖT)., “Ben bu şahsın hüviyetini size **bilahare bildireceğim**.” (AA-YÖT)., “Hâki Cahit’in, Nâmî ise Câvit’in nâm-ı müstearı olduğunu **bilâhare öğrendim**.” (GY-GH)., “Sanık Akile Dilek Alev ifadesinde.....Tahsin isminde bir şahısla yemek yediklerini **bilâhare** Tahsin’in babasını kendisine İsveçli olarak tanıttıklarını, **bilâhare** Nizamettin Cantürk’ün de orada olduğunu.....Behçet’in kendisine vermiş olduğu iki adet el telsizini bankadaki kasasında sakladığını, **bilahare** Nizamettin Cantürk’ün istemesi ile telsizleri verdiğini,..... **beyan etmiştir**.” (SY-BECO)., “Mehmet Ağar da DYP’den milletvekili olmayı düşünür ken, **bilâhare** bundan **vazgeçmiştir**.” (SY-BECO).

® bildir- [3], öğren- [2], belirt-, dönüştür-, duy-, düşün-, git-, görüş-, kaçırıl-, kapatıl-, planla-, söyle-, yaptır-, yayıl-. || beyan et- [3], (denize) dökül-, hizaya getir-, iade edil-, intihar et-, irca et-, karar veril-, maruf ol-, mümkün ol-, özür dile-, para çek-, taayyün et-, takarrür ettiril-, telefon et-, temin et-, teyit et-, üzerine al-, vazgeç-.

Þ bilahare bildirmek.

bilaistisna: [2] /İstisnasız, ayıksız, ayırım yapılmadan./ “Tekmil Anadolu ahalisi istiklali milliyi tahlis için baştan aşağı yekvücut bir hale getirilmiş ve **bilaistisna** tekmi kumanda heyetleri ve arkadaşlarımız yüksek bir fedakari ile müştereken ittihazı **karar eylemiştir.**” (EK-DT..A)., “Alim, cahil, **bilaistisna**, tekmi efradı milletimiz, belki içinde mündemiç müşkilatı tamamen idrak etmeksizin, bugün yalnız bir nokta etrafında toplanmış ve sonuna kadar kanını akıtmaya **karar vermiştir.**” (EK-DT..A)., “Semer devirmek, bir yoldaşın mensup olduğu ortayı bırakıp başka bir yeniçeri ortasına geçmesiydi, bunu da hemen **bilaistisna** genç yoldaşlar, kaşı gözü yerinde, eli ayağı düzgün **civlekler yapardı;...**” (REK-Y).

® karar eyle-, karar ver-.

bilakayduşart: Ø

bilakis: Ø--

bilasebep: Ø

bilavasıta: Ø

bile: Ø--

bile bile: [62] /Bilerek, isteyerek, önceden tasarlayarak, düşünülerek, kasten./”**Bile bile yapıyorsun.**” (GY-KO)., “Anitos, sen **bile bile geldin** o gün.” (TO-SS)., “3. yüzyılın Anadolusunu dolanalım, neler gördük, neler bildik söyleyelim, yurt dediğin **bile bile sevilir.**” (CAK-AKBO)., “Güreşi **bile bile uzatıyor**, o deve azmanını döndürüp duruyordu yöresinde.” (NC-SY)., “Yoksa **aldanıyordum**, ister istemez, **bile bile aldanıyordum.**” (PS-SK)., “Bir hesabı vardır, **bile bile yalan söylemiştir.**” (OP-KK)., “Tamaaam, **bile bile herifi ateşe atamam.**” (Mİ-DHB).

® yap-* [10], gel- [2], sev- [2], uzat- [2], aldan-, aldat-, alkışla-, atlan-, bekle-, benzet-*, betimle-, böbürlen-, çıldır-, de-*, diren-, düş-, giriş- (işe), git-, katıl-, kes-, kırıl-, koy- {yerleştirmek}, satıl-, seç-, sevil-, söyle-, sürdür-*, uğraş-, uydur-, yadsı-*, yaşa-, yücelt-, zehirlen-. || yalan söyle- [2], açık ver-, aleyhine kışkırtıl-, anlamazdan gel-, ateşe at-*, ateşe atıl-, fenalık et-, fenalık yap-, geç koy-, görmezlikten gel-, (kendini) at-, kötü yola düş-*, ölüme git-, padişah yap-, satın al-, savaşım ver-, şehit olun-, teslim ol-, yanlış yola düş-.*

Þ bile bile yapmak.

bilfiil: [5] /İş olarak, iş edinerek, gerçekten, eylemli olarak./ “Yeniçerilerin ihtilal hazırlığı ramazanın ilk günlerinde **bilfiil başladı.**” (REK-Y)., “Savaş başlayınca 5 tümeni zırhlı, (Panzer) olmak üzere, 52 tümenlik bir kuvveti **bilfiil savaşa soktu.**” (FA-YST)., “Fakat yeni Türkiye devleti bir devlet-i iktisadiye olacaktır ve bu devleti en kuvvetli temeller üzerinde çok az zamanda kurmak hususunda Japonlardan az müstait olmadığını **bilfiil isbat edecektir.**” (MB-AK).

® başla-. || isbat et-, savaşa sok-, şahsiyat yap-, yüze çarp- (koku).

bilgece: [5] /2. Bilgeye yaraşır biçimde, hakimane./ “**Bilgece yaşadı, bilgece öldü.**” (MU-BDA)., “Büyükbabam, **bilgece**, ‘Olur böyle şeyler: ancak başöğretmensin başöğretmensin. Biz eğlenmemize bakalım,’ **demmişti.**” (TY-AÖ).

® bak-, de-, öl-, yap-, yaşa-.

bilgili: [1]/2. Bilerek./ “*Bilgili gelinmeli bu kitaplara.*” (BN-DY1).

® gelin- (-e) {yaklaşmak}.

bilgince: Ø

bilhassa: [27]/Özellikle./ “*Ağırca hasta olduğu bir gün bütün dostlarını isimleriyle yâdetmiş ve Dânişmend Selîkî ile hakiri [Âşık Çelebi] bilhassa anmış.*” (BN-DY1)., “*Bunu idam cezalarında bilhassa görürüz.*” (REK-Y)., “*Amerika'nın bazı baskılarına rağmen, keza NATO'nun diğer üyeleri de Amerika'nın Vietnam politikasına bulaşmamaya bilhassa dikkat etmişlerdir.*” (FA-YST)., “*Kalmamı bilhassa rica etti.*” (KB-DÇ)., “*Alâka ve himayenize bilhassa teşekkür ederim.*” (NSÖ-AD)., “*Mebus luğunuzu bilhassa tebrik ederiz.*” . (SA-İÇ).

® an-, getir-, gör-, kal-, sevindir-. || dikkat et- [5], rica et- [4], teşekkür et- [2], büyük rol oyna-, (dikkati) çek-, ehemmiyet ver-, emret-, göze bat-, göze çarp-, itina göster-, sözü geç-, tebrik et-, tercih edil-, zikredil-.

▷ **bilhassa dikkat etmek, bilhassa rica etmek.**

bililtizam: [1]/Bile bile, bilerek ve isteyerek./ “*Kurşunları kimseye atmıyor, bililtizam kimseyi belki öldürmüyor, fakat bütün bu halkı, gittikçe daralarak daha sıkı bir halka hâlinde onu ihata eden halkı birkaç dakika durdurdu.*” (HEA-AG).

® öldür-.*.

bilistifade: Ø--

bilmukabele: [1]/1. Karşılık olarak./ “*Bizden korkuttuğunuz kadar ayrılmamışsınız demek. Bilmukabele samimî tebriklerimi ciddi muhabbet ve hasret histerimle birlikte sunarım.*” (CKM). ; /2. Ben de, size de, sizlere ait./ “Ø”.

® (tebrik) sun-.

bilmünasebe: Ø--

bilvasıta: [2]/Vasıtasız, araçsız, aracısız olarak, doğrudan doğruya./ “*Fakat ne şekilde olursa olsun kendiliğinden Selânîk'e gidersem işi temin edeceğini bilvasıta bildirdi.*” (MB-AK).

® bildir-.

binaen: Ø--

binaenaleyh: Ø--

binde bir: [14]/2. Seyrek olarak./ “*Binde bir sinemaya giderdik.*” (Sİ-DSG)., “*Bu tutku binde bir yaşanıyor, yaşatılıyor, çoğu kez ise tüketiliyor.*” (VG-GHO)., “*Kaçma, kaçırma gibi hâdiselere tektük raslanırdı; ahlâksızca vak'alar da binde bir görülürdü.*” (RHK-MH)., “*Binde bir topluca arkadaş evlerine gidilir.*” (NM-TÖ2).

® çık- {rastlanmak}, gel-, gidil-, git-, gönder-, görül-, uğra-, yaşan- (tutku), yaşatıl- (tutku). || ortaya at-, ihtimal ver-, meyve ver- yolu düş-, üstesinden gel-.

binnetice: Ø--

bin türlü: [2]/2. Birbirinden çok farklı biçimde, çok değişik biçimde./ “*Bulurlar sabaha siyah, çirkin bir balık olarak Açıklayamazlar artık beni bin türlü.*” (ŞY-1999)., “*Oyunun adı aynı kalır, topluluğa ve starlara göre, bin türlü oynanır.*” (AB-BBYŞ).

® açıkla-*, oynan-.

biperva: Ø

bir:** [241]/10. Bir kez./ “*Hele deneyin bir! Bir deneyin!*” (TDK-KO)., “*Şunu bilmeniz varsa, bir anlatın! dedi.*” (KT-Gİ)., “*...güneş mi kamaştırdı gözlerini, bedenini ne; önce bir gerindi, şaşırdı...*” (FO-KSA)., “*Okuyan: Sen bir karakola görünsen, dedi.*” (NC-SY). ; /11. Sadece./ “Ø”. ; /12. Ancak, yalnız./ “Ø”. ; //Önce, öncelikle, hele// “*Gelen adaya bir bakıyor, hemen de, hiç durmadan, yangından kaçır gibi geldikleri tekneye doluşarak arkalarına bakmada kaçır gidiyorlar.*” (YK-KSİ)., “*Ah bir bilebilseydi bunları...*” (TB-KA)., “*Ah şu sözü bir hatırlayabilse!*” (Aİ-YK)., “*Canım bir sorulum hele, hanımı bilezikleri verecek mi?*” (Mİ-DHB)., “*Bir göz atalım.*” (NC-SY)., “*Aman Bey'im ekin işini bir yoluna koyalım...*” (KT-Gİ).

10. [15] ® dene- [3], anlat-, bağır-, bak-, dolaş-, ertelen-, gerin-, görün-, gözük-, sars-, yutkun-. || güreş tut-, nara at-, telefon et-.

11. [-] ® Ø

12. [-] ® Ø

//...// [22] ® bak- [3], bil- [2], al-, atlat- (gün) {geçirmek} [2], dinlen-, düşün-, hatırla-, konuş-, kurtul-, sars-*, sor-. || göz at- [5], yoldan çık-, işi yoluna koy-.

Þ **bir denemek, bir göz atmak, bir bakmak.**

bir ağızdan: [73]/Hep birlikte, beraberce, hep birden./ “*Biz ikimiz bir ağızdan "Böh!" diye bağıryoruz.*” (FÇ-UV)., “*Sonra bir ağızdan: 'Neden olmasın?' dediler.*” (GD-AK)., “*Yalın ayak genç kızlar atının dizginini yakalamış, kimi mahmuzuna dayanmış, yüzlerini ona emniyetle, muhabbetle çevirmişler, tehlikesiz ve dost, hepsi bir ağızdan konuşuyor.*” (HEA-AG)., “*Generalin sorusunu, adeta fısıldarcasına, bir ağızdan yanıtladılar: 'Her yerdedik.'*” (GD-AK).

® bağır- [13], de- [6], konuş- [6], yanıtla- [5], bağırış- [4], söyle- [4], sor- [2], ağla-, atıl-, başla-, çığırış-, gürle-, haykır-, haykırış-, homurdan-, oku-, sayıkla-, sayıştır-, solu-, sus-, takıl-, tekrarla-, yankıla-. || şarkı söyle- [3], cevap ver- [2], türkü tuttur- [2], şikâyet et-, teşyir et-, huuu çek-, karşılık ver-, dile getir-, dua oku-, feryat kop-, (ötmeye) koyul-, söze gir-, türkü söyle-.

Þ **bir ağızdan bağırmak (bağırmak), bir ağızdan demek (konuşmak, söylemek),**

bir an: [1297]/Çok kısa bir süre için {içinde}/ “*Durdu iki yaka, bir an durdu, Hayvanlar bile gitmedi üstlerine.*” (CK-BŞ)., “*Nezahat hanım bir an düşündü: 'Sana Reşat Nuri Bey'in Yaprak Dökümü'nii vereyim' dedi.*” (DÖ-GYKK)., “*Bir an insanlara baktı.*” (CD-Oİ)., “*Bir an susuyor Mustafa, sonra bana dönerek. 'Bu kaybolan kız, sizin muhbiriniz miydi amirim?' diye soruyor Mustafa.*” (AÜ-SG)., “*Haçça bir an durakladı: 'Bugün giysi mi yuyacağız, yoksam ben Bayram'la orağa mı gideceğim?'*” (FB-ID)., “*Bir an sustum.*” (GY-H1)., “*Düş gördüğünü sanıyor bir an.*” (NG-BKR)., “*Nimet Hanım bir an durakladı.*” (NSÖ-AD)., “*Bir an ürkünç bir sessizlik olur.*” (OA-M)., “*Yaşarla göz göze geldiler bir an.*” (OK-KT)., “*Kumandan bir an durdu düşündü.*” (SK-D).

® dur-* [140], düşün-* [134], bak- [122], durakla- [61], sus- [45], san- [31], gör-* [27], bakış- [17], bekle- [16], durala- [13], şaşır- [9], unut-* [9], dal- [8], dinle- [6], kork- [6], parla- [6], sarsıl- [6], sür- [6], süz- [6], anımsa-* [5], belir- [5], bırak- [5], irkil- [5], ara- [4], de- [4], görün- [4], hatırla-* [4], yaşa- [4], aydınlan- [3], ayrıl-* [3], bocala- [3], çıkar- {tanımak} [3], don- [3], dön- [3], durdur- [3], gülümse- [3], kal- [3], konuş- [3], sallan- [3], sendele- [3], sevin- [3], şaşala- [3], titre- [3], ürper- [3], yavaşla- [3], anla-* [2], aydınlat- [2], bakakal- [2], bakın- [2], canlan- [2], cay-* [2], çekin-* [2], dayan-* [2], dönüş- [2], duy-* [2], düş- [2], eğlendir- [2], gevşe- [2], git- [2], hayalle- [2], iste- [2], karar- [2], kestir-* {öngörmek} [2], kur- [2], seslen-* [2], soluklan- [2], sustur-* [2], tanı-* [2], ürk- [2], yitir- [2], zorla- [2], açıl-, afalla-, bağlan-, bağrı-, benimse-, benze-, benzet-, bil-, boğul- (sese), böl- (düşünceleri), bul-, bulutlan-, bunal-, çak- (saadet), çözül-, davran-, din- (uğultu), diren-, doğrul-, donakal-, durgunlaş-, duyul-, duyumsa-, düşle-, ekşi-, engelle-, fırla-, fısılda-, geç- (bulut), geç- (saadet), gel-, genişle-, gerile-, gömül-, gönder-, görül-, gül-, hülyalan-, ısıt-, ışı-, inanma-, işit-, kaçınıl-*, kal- (dünyada), kalk-, kan-, kapan-, kapıl (duyguya)-, karış-, karşılaş-, kayna- (ortalık), kaynaş-, kes- (ateş etmeyi), kesil- (mırıltı), kıpırdan-, kok-, kucakla-, kurtul-, kuşkulan-, mırıldan-, öl-, parçalan- (bulut), parla- (saadet), salla-, sarıl-, sersemle-, sez-, sinirlen-, sor-, söyle-, sun-, şaş-, telâşlan-, tenhalaş-, toparla-*, toplan- (ışık), tutuştur-, umutlan-, uyar-, uyu-, uzaklaştır-, üşü-, üzül-, yala- (yüzünü bir ifade), yansı-, yaşan-, yatıştır-, yayıl-, yelten-, yıkıl- (düş), yönel-, yüksel-, yürü-*, yüz-, zayıfla- (ışık). || hisset- [17], sessizlik ol- [17], göz göze gel- [15], kalakal- [7], gözlerini yum- [7], aklına gel- [6], aklından geçir-, gözlerini kapa- [5], aklından geç- [4], başını kaldır- [4], farz et- [4], içinden geç- [4], kararsız kal- [4], sesini çıkar-* [4], tereddüt et-*, [4], cevap ver-* [3], geri kal-* [3], gözden kaybol- [3], gözü parla- [3], seyret- [3], zannet- [3], aklından çıkar-* [2], ara ver-* [2], başını çevir- [2], dengesini kaybet- [2], dışarı çık- [2], elini tut- [2], gözlerini ayır-* [2], gözü dal- [2], gözü iliş- [2], gözü karar- [2], gözünü ayır-* [2], hatırdan çıkar-* [2], içinden gel- [2], kabul et- [2], kaybet-* [2], kaybol- [2], korkuya kapıl- [2], kulak ver- [2], merak et- [2], ne diyeceğimi bil- [2], ne söyleyeceğini bil-* [2], öylece kal- [2], ses et-* [2], sessiz kal- [2], silaha yapış- [2], şaşkın kal- [2], şüphe et-* [2], tereddüt geçir-, [2], (acı) yayıl-, acıma duy-, aklını çel-, aklını yokla-, algılama güçlüğü çek-, alını kızar-, ardından çekil-*, asılı kal-, ayağa kalk-, ayakları yerden kesil-, ayakta kal-, baş başa kal-, baş başa ver-, başı dön-, başından ayrıl-*, başını döndür-, başını öne eğ-, birbirinden ayrıl-*, boş kal-, boşlukta kal-, boynunu bük-, cevapsız dur-, çıt çık-*, dehşete kapıl-, derisine gir-, dudak kıvrıl-, eli git-, elinden düş-, elini daya-, elini koy-, esintiye kapıl-, etkisine gir-, eylemsiz kal-, fal tut-, fark et-, gerek duy-, geri çekil-, geri dur-*, geri kak-*, gözden kaybet-, gözden uzaklaştır-*, gözden yitir-, gözü dal-, (gözleri) buluş-, gözleri büyü-, gözleri ışılda-, gözlerini dik-, gözlerini ovuştur-, gözünün

önüne gel-, gözleriyle süz-, gözlüklerini kaldır-, gözü kamaş-, gözü kay-, gözü seç-*, gözü takıl-, gözünden git-*, gözüne görün-, gözüne takıl-, gözünü aç-*, gözünü al-, gözünün önüne gel-, gözünün önüne getir-, güler yüz gör-*, haline acı-, hareketsiz kal-, hareketsiz kal-, hatırından geç-*, hava açıl-, hayal et-, hayali gözünden git-*, hazer et-*, hedef ol-, hisse kapıl-, hoşuna git-, ışığa boğul-, ışık vur-, içi burkul-, içi geç-, içi şenlen-, içi yan-, içinde kıpırdan-, içinde dehşet uyandır-, içinde kıskançlık yüksel-, içini sar-, ihtimal ver-*, ikircik geçir-, işten baş al-*, kafası takıl-, kafasından at-*, kafasından çık-*, kalbi çarp-, kanı don-, karar ver-*, kararsızlık geçir-, karmakarışık ol-, karşılık bul-*, karşısına çık-, kem küm et-, (kendi içinde) kaybol-, kendinden geç-, (kendine) uzak bul-, kendine yabancı bul-, kendini bırak-, kendini kaybet-, kendini topla-, kendini tut-, kendini üstün gör-, kendini yitir-, kıpkızıl kesil-, koku al-, konuya takıl-, konuyu çevir-, kör ol-, kusur et-*, kuşku duy-*, meraka düş-, ne yapacağını bil-*, ne yapacağını bilemeden kal-, ne yapacağını kestir-*, nutku dur-*, paniğe kapıl-, rahat bırak-*, rahatlık duy-, razı ol-*, sabır buyur-, sağır ol-, ses çık-*, sesini yükselt-, sessizliğe gömül-, sessizlik kapla-, sessizlik yaşan-, soğuk bir duş geçir-, soluğu kesil-, soluğu tıkan-, (soluğunu) tut-, soluk al-*, surat asıl-, sükût et-, şaşkınlık duy-, tasavvur et-, taş kesil-, tatlı söz eşit-*, tedirgin davran-, telaşa kapıl-, tereddüte düş-, ters bak-, umuda kapıl-, ürkek kal-, ürperti duy-, varsay-, vazgeç-, yakasını bırak-*, yakınlık duy-, yalnız bırak-*, yalnızlık duy-, yan yana gel-, yanıt bekle-, (yeri) tırmala-, yerine mihlan-, yok ol-, yüreği sızla-, yüz yüze gel-, yüzü çevrik kal-, yüzü karar-, yüzü titre-, (yüzünü) aydınlat-, yüzünü buruştur-, zayıf davran-. || durup bak- [4], durup düşün-* [4], donup kal- [2], gidip gel- [2], aydınlanıp sön-, durup geç-, gözünün önünden gelip geç-, ışığı yakıp söndür-, (ışık gözlerinde) çakıp geç-, inip kalk-, olduğu yerde dikilip kal-, ölüp diril-, parlayıp sön-. || durdu düşündü [3], durur bakar, katıldı kaldı, sindiler kaldılar, şaşalar durur

B bir an durmak, bir an düşünmek, bir an bakmak, bir an duraklamak, bir an hissetmek, bir an göz göze gelmek.

bir anda: [484]/Çabucak, {aniden, hemen, bir kerede, aynı süreçte}./ “Haluk’un aslında yolculuğa çıkmayıp bir başka kadınla buluşmak için yolculuğa çıkıyorum, diye kendisini kandırdığını düşündü birden; bu düşünce **bir anda** aklının içindeki görüntüleri **değiştirdi...**” (AA-YÖT)., “Güverte **bir anda boşalmış**, gemi tam bir ölüm sessizliğine gömülmüştü.” (EÖ-P/S)., “Başını kaldırdı Bekir:Ayı Dağ’ı, Roman Koş’u, yaylayı, Ceneviz kalesini hep birden, **bir anda gördü**; içinden:‘Allah’ım, ben onun kalbini kırdım, taksiratımı affet!’ dedi.” (CD-Oİ)., “**Bir anda** her şeyi **unuttu...**” (AÜ-SG)., “İhtiyar gazeteci evine döndüğünde, **bir anda**, bütün dünyasının yıkıldığını **anlamış**:Boş evinde artık ne Proust’un kıskançlıklarını düşünebiliyormuş, ne de Albertine ile geçirdikleri güzel zamanları, ne de Albertine’in nereye gittiğini. (OP-KK)., “Ama **bir anda** her şey **durdu**.” (AB-BBYŞ)., “Massimo, onu **bir anda silahsız ve çırlıçıplak bırakmıştı**. Massimo, içinin bütün denklemlerini **bir anda değiştirmişti**.” (MM-ÜAKO)., “Bu duygu içinde **bir anda uyanmış** ve o anda da yıllardır bildiği, ezberlediği çok eski bir gerçek gibi içine yerleşmişti.” (AA-YÖT)., “Orada bütün seçenekler, demir kapı yüzünden **bir anda yok oluyor**.” (BA-TO1)., “Kafasından **bir anda** bunlar geçti. Hasan Paşa **bir anda kararını verdi**.” (HT-

M), “*Bir anda kan ter içinde kaldım ama, kurtulamıyorum ki...*” (KK-SE), “*Bu feryat güvertinin üstünü bir anda allak bullak etmişti.*” (HT-KSA), “*Her şey, bir anda olup bitti.*” (GD-AK), “*Boyunduruğu altında kaldığı anıları bir anda silip süpürecek; yıllar yılı cayılmış yolculuk, uzaklara... çok uzaklara, gönlüne ferahlık verecekti.*” (Sİ-ÖKS).

® değiş- [8], boşal- [8], gör- [7], unut- [6], anla- [5], dur- [5], kapla- [5], bit- [4], yaşa- [4], açıl- (çiçek) [3], dağıl- [3], değiştir- [3], fırla- [3], gel- [3], al- [2], algılan- [2], anımsa- [2], belir- [2], bul- [2], büyü- [2], canlan- [2], çök- [2], dol- [2], dön- [2], düşün- [2], geç- [2], geçil- [2], kaynaş- [2], ol- [2], öl- [2], parçala- [2], parla- [2], sıçra- [2], silin- [2], sön- [2], söyle-* [2], tüket-* [2], ulaş- [2], uyan- (duygu) [2], uzaklaş- [2], var- [2] açıl-, al-, anımsat-, anlamsızlaş-, as-, at-* {kurtulmak}, aydınlan-, aydınlat-, bağla-, başla-, birik-, birleş-, bit-, bitir-, boşalt-, bozul-, bulan-, çal- (müzik), çalkalan-, çıkar-, çöz-, dağıl-, dağıl- (sarhoşluk), dalgalan-, de-, doğ-, dol-, dolaş- (fısıltı), doldur-, doluş-, don-, donuklaştır-, dönüş-, dönüştür-, dur- (sesler), düş-, etkile-, ez-, fırlat-, gaddarlaş-, geç- (tutku), gerçekleştir-, gir-, giriş-, git-, göllen-, görün-, gülüş-, haberlen-, hafifle-, harca-, hareketlen-, hatırla-, havalan-, ışı-, iç-, ihtiyarlat-, inle-, iste-, işit-, iyileş-, kabalaş-, kaç-, kaçır-, kalk-, kapış-, kapışıl-, karşılaş-, karşılaş- (gözleri), kavra-, kay-, kesil- (ses), kesil- {sonlanmak}, kımıldan-, kıymetlen-, kızar-, kork-, kuru-, kurutul-, küçült-, oku-, omuzla-, oylan-, öldür-, önemsizleş-, öt- (görültü), parala-, parlat-, patla-, patla- (ampul), saldır-, sar-, sarar-, sars-, sarsıl-, sev-, sez-, sıyrıl-, sıyrıl- (bulut), sislen-, sivril-, sor-, soy-, sön- (lamba), sön- (tutku), söndür-, sustur-, sümür- (çorba), şaş-, şiş-, tanı-, taşı-, tatlılaş- (sesi), toparlan-, toplaş-, tut- {kapladı}, tüken-, uç-, uçarılaş-, umutlan-, uzaklaş-, uzaklaştır-, ünlü ol-, ürper-, yapış-, yaşan-, yatıştır-, yavaşla-, yayıl-, yayıl-, yaz-, yetiş-, yığıl- (odun), yıkıl-, yit-, yitir-, yumuşa-, yut-, yut- (sel). || yok ol- [8], kafasından geç- [4], kaybol- [4], kendini ...da bul- [4], yok et- [4], karşısına çık- [3], kan ter içinde kal- [3], ortalık karış- [3], yerinden fırla- [3], ateş al- (tüfek vb.) [2], ayağa fırla- [2], birbirine gir- [2], birbirine karış- [2], çarpıl- [2], fark et- [2], gözü açıl- [2], haber yayıl- [2], karar ver- [2], karmakarışık ol- [2], mahvet- [2], mutlu ol- [2], paramparça ol- [2], sökün et- [2], vazgeç- [2], ağızdan ağıza dolaş-, al takke ver külah ol-, allak bullak et-, alta al-, ana baba gününe dön-, âşık ol-, aşıp yit-, ateş yak-, (ateşini) söndür-*, ateşler içinde kal-, (attan) atla-, ayaklarının dibine ser-, bağlantı kur-, başına birik-, (başını) içeri çek-, başını kaldır-, batağa saplan-, (bataklığa) dön-, bayram yerine döndür-, biçim değiştir-, bigâne ol-, bir araya gel-, buhrana kapıl-, can bul-, can gel-, ciğerini kavur-, çadır dikil-, çevresine topla-, çevresini al-, çırılçıplak bırak-, çırılçıplak kal-, delik deşik ol-, dengesini kaybet-, dengeyi boz-, dereye in-, derinliğe çek- (deniz), dibi boyla-, (dikkat) yoğunlaş-, dudağı titre-, durumunu kaybet-, duvara çık-, duygularını yen-*, (duyguya) kapıl-, (dünya) altüst ol-, düzen boz-, elleri boş kal-, etrafını al-, etrafını çevir-, etrafını sar-, fışkırıp çık-, geride kal-, göğsünün içine sok-, göklere uç-, gözden ıra-, gözden

kaybol-, gözden yit-, gözleri kısıl-, gözünde tüt-, gözüne gir-, gözyaşına boğul-, gürültüyle dol-, hançer sapla-, harekete getir-, hatırına gel-, havaya kaldır-, hayal et-, hazır ol-, hevesini kes-, heyecanı geç-, hisset-, hücum et-, içi sevgi dol-, içi titre-, içine al-, ihtimal belir-, imkân ol-, kafadan silip at-, kafasına indir-, kafasından geçir-, kahkahaya boğul-, kan beynine çıkar-, kanını dondur-, kanını em-, karanlığa gömül-, karanlığa yuvarlan-, karanlık ol-, kârını ikmal et-, karmakarışık ol-, kavga kızış-, kendinden geç-, kendini kaptır-, (kendini) sersefil bul-, kıpkırmızı kesil-, kıyıya dikil-, kisveye bürün-, korkusunu yen-, kör ol-, kül et-, (mermi) yağdır-, mesleksiz kal-, neşesi yerine gel-, neye uğradığını şaşır-, ortalık dağıl-, (ortamı) değiştir-, (ortalık) savaş alanına dön-, ortasına düş-, ölümden çevir-, öne atıl-, önlem alın-, önü kesil-, önüne çek-, piyasaya çık-, renk değiştir-, (rüyadan) uyandır-, sancak altında toplan-, savunmasız kal-, sesi kesil-, sesleriyle dol-, sevince garkol-, (sıfırdan yüze) yüksel-, sırrını çöz-*, sırsıklam ol-, sırsıklam terle-, silahsız bırak-, siniri yatış-, su içinde kal-, şarampole yuvarlan-, tabanca çek-, tabanca doldur-, tadını tat-, tekme savur-, ter bas-, ter boşan-, tere bat-, terk et-, tersine dön-, teşekkül et-*, tetiğe çök-, umudu sön-, üzerine at-, yapayalnız kal-, yere ser-, yere yuvarlan-, yerini ...e bırak-, (yeryüzü) kötülükle dol-, yokuş çık-, (yukarı) çık-, yumruk at-, yüzü değiş-, yüzünden kızarıklık uç-, yüzüne ifade yerleştir-, yüzyüze getir-, zengin ol-, zihninden geç-. || olup bit- [4], silip süpür- [2], alıp götür- [2], bey olup çık-, mahvolup git-, olup çık-, silinip git-, süpürülüp git-, yitip git-. || yitti gitti [2], dondu kaldı, siler geçer.

bir an önce: [118] /Hemen olabildiği kadar ivedi./ “*Tren bir an önce gelmeli, o yoluna gitmeli, ben kışlama dönmeliydim.*” (EB-BG)., “*Bir an önce gitsinler diye, çayı hemen koydum ocağa, çok nazik ev sahipleri gibi, önce bir kahve içip içmeyeceklerini sordum, içmezlermiş.. ne âlâ!*” (EI-KA)., “*Oysa insan gideceği yere bir an önce varmalıdır.*” (Sİ-İGÇÖ2)., “*Bir an önce evlen içlerinden birini seç.*” (SB-SS)., “*Ama yine de bir an önce artık olup bitsin istiyordu her şey.*” (ÇA-BAG).

® gel- [10], git- [9], var- [5], bitir- [3], dön- [3], ol- [3], ulaş- [3], uzaklaş- [3], at- [2], çağır- [2], evlen- [2], söyle- [2], yap- [2], yetiş- [2], ağar- (gün), alış-, anlattır-, bekle-, bildir-, bit-, bitiril- (gün), büyü-, çık-, dağıl-, duy-, gel- (gün), gel- (yaz), geliş- (ortak yazı), gerçekleştir-, gir-, gör-, göröl-, in- (akşam), kaç-, kalk- (tren), kavuş-, konuş-, konuşul-, kur-, nikahlan-, öğren-, sakinleş-, sonuçlan-, tamaml-, taşı-, temizlen-, tut-, tüy-, yetişil-, yıkan-. || olup bit- [3], son bul- [2], adam ol-, barış masasına otur-, (buyruğu) yerine getir-, döl al-, ekarte et-, gerçekleri kabul et-, haber yetiştir-, hallet- (iş), hayata atıl-, işe koyul-, işine bak-, işini bitir-*, izin veril-, kendini kurtar-, (kent) düş-, kollarının arasına al-, meclisten geç-, mesleğini eline al-, ortaya çık-, (otobana) çık-, sancak dik-, temin et-, tertibat al-, tezkere çıkar-, yalnız kal-, yer değiştir-, yola çıkart-. || bas git, evlenip yuva kur-. || defol git.

bir ara: [759]/1. Kısa bir süre./ “*Bir ara Hikmet Bey, annesine döndü:Biliyor musunuz, Paris’i hatırlatan her şey beni heyecanlandırıp sevindiriyor, bütün dertleri unutturuyor, dedi.*” (AAİGA), “*Ahmet Ziya, bir ara, Elke’nin benzer bir disiplinden kaçtığını düşündü; bu çeşit benzerlikler, onu harap ediyordu.*” (AİOKB), “*Bir ara, kime rastladımса hepsi Adalet’ten söz ediyor, gidip gitmediğini soruyorlardı.*” (CKİSDY), “*Komşu hanımı ziyarete gitmedim, bir ara birkaç çiçekle gider görürüm.*” (GDADM), “*Bir ara duruyor, "Aslında erkek, kadının incinip tepki gösterdiği sözleri bilerek söyledi," diyor, kendisini üçüncü tekil kişiye dönüştürerek.*” (İAGKD), “*Bir ara zannederim ki kendi kendine bir şeyler de mırıldandı.*” (AHTYG), “*Bir ara karşıdaki salaş birahanenin penceresine göz atıyorum.*” (AÜSG), “*Bu yüzden kimi yazarlar ergenliğin son dönemi (1721 yaşlar) ile genç yetişkinlik arasında bir ara dönemden söz etmektedirler.*” (BOGP), “*Bir ara Hasan Kaptanla göz göze geldik, korku ile bakmıyordu, kırk elli kişi binmişti motora, hababam tepmiyorlardı.*” (AKMY), “*Bir ara, artist (tanınmış artist) resimlerinin akını karşısında afalladım kaldım.*” (VGGHO), “*Bir ara gözlerini kendine dikmiş Genel Başbuğu’u fark eder.*” (VTBÖKDYO). ; /2. Geçmişte bir zaman./ “*Bir ara bu isim, büyük ün salmış, İstanbul’un birçok kürklü hanımlarını büyülemişti.*” (SFAHBSK), “*Dün bir ara Köprü’de gördüm bayat balıklar falan(METŞ).*”, “*Bir ara tesettüre girdi, beş vakit namaz kıldı ve çevresini hocalarla doldurdu.*” (AKAA), “*Bir ara tiyatro tutkusuna kaptırmıştı kendisini.*” (VGGHO), “*Bir ara şiirler, öyküler de yazmış.*” (EÖGSA), “*Bir ara Talât’la İsmail Cambulet Bulgarları harbe girmeye kandırmak için Sofya’ya gelmişler, görüşmüşlerdi.*” (FRAÇ), “*Benim hastanede yattı bir ara...*” (KTYS).

1. [719] ® de- [89], düşün- [50], sor- [33], git- [19], bak- [14], gör- [14], dur- [13], gel- [13], san- [10], söyle- [6], dal- [6], dön- [6], anlat- [5], duy- [5], getir- [5], iste- [5], oku-* [5], seslen- [5], uğra- [5], bırak- [4], çalış- [4], durakla- [4], fısılda- [4], gülümse- [4], işit- [4], kalk- [4], kork- [4], ara- [3], dene- [3], konu- [3], mırıldan- [3], söylen- [3], sus- [3], ağla- [2], bağır- [2], bocala- [2], çık- [2], doğrul- [2], durdur- [2], geç- [2], gül- [2], hastalan- [2], kaldır-, (bardak vb.) [2], kapıl-, (tutulmak) [2], kesil-, (ses) [2], kop- [2], kur- [2], kurtul- [2], niyetlen-, şüphelen-*, titre- [2], tutul- [2], uyan- [2], yaklaş- [2], ağırlaş-, anımsa-, atıl-, bas-, (tuşa), başa-, belir-, benzet-, bık-, bozul-, bul-, dağıl-, (bulutlar), dalgalan-, (kalabalık), damla-, {gelmek}, dayan-*, değin-, deşiş-, deşıştır-, dokun-, duyul-, düş-, eğil-, elle-, esne-, etkile-, gerginleş-, gezin-, gönder-, görün-, göster-, görün-, hızlan-, homurdan-, ilerle-, inle-, irkil-, kalk-, (teşebbüs etmek), kalkış-, karış-, karşılaş-, (bakışlar), katıl-, katlan-, kay-, (eğilim göstermek), kaygılan-, kımıldat-, kullan-, kurul-, kuşkulan-, naralan-, neşelen-, nişanlan-, okut-, oyna-, öl-, panikle-, parla-, peydahlan-, rastla-, sabret-, saçmala-, sezinle-, sıkıl-, sıkış-, sokul-, söv-, takış-, tanıştır-, tasarla-, telaşlan-, tısla-, tutuklan-, tuttur-*, tüt-, um-, umutlan-, uyu-, uzat-, (tabak), yayınlan-, yelten-, yokla-, yolla-, yorul-, yürü-. || söz et- [8], başını kaldır- [7], gözü dal- [7], göz göze gel- [5], kendini ...da bul- [5], moda ol- [5], yüzüne bak- [5], aklından geçir- [3], gözüne iliş- [3], kaybol- [3], ses duy- [3], sesi duyul- [3], söz açıl- [3], aklından geç- [2], ateş kes- [2], ayağa kalk- [2], bahset- [2], bakışları kay- [2], başını öne eğ- [2], devam et-[2], dışarı çık- [2], fark et- [2], haber ver- [2], içeri gir- [2], ileri sür- [2], ilgilen- [2], intikal et-, (sohbet vb.) [2], karşısına dikil- [2], saatine bak- [2], söylenti çık- [2], umudu kes- [2], yalnız kal- [2], yanına sokul- [2], yanından geç- [2], ... âdetini kaldır-, adını an-, ağzından kaçır-, ağzından kan gel-,

aklı takıl-, aklına düş-, aklına tak-, ara ver-, ardına takıl-, arkasına yaslan-, ateşi çevir- (saldırı), ava çık-, avluya çık-, ayağı tökezlen-, bağı kop-, bakakal-, bando dur-, baygın düş-, baygınlık geçir-, beyaz bayrak çek-, bir fırsatını bul-, birinin yanına veril-, birlikte git-, boru vur-, boynuna sarıl-, bulaşık yıka-, canı çek-, canı geç-, canını kurtar-, çaresiz kal-, çevresinde toplan-, çılgınlığa kapıl-, damga ye-, (dans havası) tuttur-, dedikodu çık-, demir at-, derdine düş-, dile getir-, efendi seç-, (kendine), esir düş-, (gecesi gündüzü) beraber geç-, geri çekil-, (gerilim) yüksel-, (gezmeye) git-, gönlünü al-, göz at-, göz kırpıştır-, göz süz-, göz ucuyla bak-, gözden geçir-, gözden kaybol-, gözleri parla-, gözü kay-, gözü takıl-, gözünde canlan-, gözünde tüt-, (gözünü) aç-, (gözünü) arala-, (gözünü) kapa-, (gözünü) ovala-, gözünün önünden geç-, gözünün önüne gel-, (gül) aç-, gülesi tut-, (gün) geçir-, gündeme gel-, haber veril-, haber yolla-, hac'a git-, hararet bas-, harekete geçir-, (hayata) fırla-, heves et-, hevese kapıl-, hisset-, içinden geç-, içinden gel-, ilgi gör-, işaret et-, (iş) bırak-, (iş) bozul-, kaçak ol-, (kafasını) kaldır-, (kalbini) aç-, kapı açıl-, kapı çalın-, (kapı) vurul-, (kapısı) açıl-, karar ver-, kendinden geç-, kendini yapayalnız bul-, komut ver-, konu açıl-, korkusu art-, korkuya düş-, kulağına çalın-, kulak misafiri ol-, (kurmaylık) yap-, kuşkuya düş-, laf gel-, marş çal-, mektuplaş-, merak sar-, mevzuyu dağdan aşır-, midesi bulan-, minnet duy-, morali bozul-, odaya gir-, (ortalık) ana baba gününe dön-, ortaya çık-, önüne çık-, (perona) in-, renge bürün-, (rivayet) çık-, rüyasına gir-, sakal bırak-, serbest çalış-, (ses) gel-, (ses) yükselt-, (ses) yüksel-, sessizlik ol-, sohbeti koyulaştır-, soru yönelt-, (söz) dolaş-, söze katıl-, sözet-, su iç-, şarkı söyle-, tabanca çek-, tarif al-, tavla oyna-, tedirgin ol-, tedirginleş-, tehlikeli şekil al-, teklifte bulun-, telaş göster-, telaşa kapıl-, telefon çal-, tercümanlık et-, tuvalete götür-, uyuyakal-, ümidini kes-, üstüne atıl-, üzerine atıl-, ...üzerine çalış-, vekâlet et-, vicdan azabına kapıl-, yanına git-, (yanında) götür-, yardım et-, yerinden fırla-, (yerinden) kalk-, yıldız kay-, (yukarı) çık-, (yukarıya) kaç-, yumruk at-, (yüz numaraya) git-, yüzü sarar-, yüzükoyun yat-, yüzünü çevir-, zannedil-, zannet-. || dönüp bak-, kalkıp git-, ||afalladım kaldım, böyle gitti, döner bakar, durdu düşündü, öyle kaldı, yıkar arıtırız.

2. [40] ® yap- (nazırlık müdürlük vb.) [5], yaz- (şiir, öykü vb.) [3], git- [2], görüş- [2], asileş-, bulun-, büyüle-, çağır-, gel-, gör-, otur-, söyle-, şüphelen-*, tuttur-, uygulan-, uzaklaş-, üstlen-. || (hastanede) yat- [2], ... duruma gel-, gönlünü kaptır-, gündeme getir-, kafasını kurcala-, kalp krizi geçir-, kendini kaptır-, namaz kıl-, tecavüz et-, tecrübe et-, tesettüre gir-, ün sal-, (yürüyüşe) çık-, (yüzüne) felç gel-.

B bir ara ... demek, bir ara düşünmek, bir ara sormak.

bir arada: [147] /Toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak./ “Tiyatro, yazarlık, çocuk ve dulluk **bir arada olmaz** ki. (AA-TO3)., “1945’te Ankara’ya geldikten sonra ise hemen birçok akşamlar **bir arada olduk**. (CK-İSDY)., “Turgut Uyar’da ise iki özelliği **bir arada görüyoruz**:büyük bir yapıt ve büyük bir işlev.” (AO-NSBE)., “Sevinciyle açlığını **bir arada duyuyor**.” (BK-USBGA:47)., “Biz Türklerle, kardeş kardeş dededen, atadan beri, **bir arada yaşıyoruz**, diye bağırıldılar.” (SK-D)., “Şiirsel onur yigilik tavrıyla **bir arada gider** Nâzım Hikmet’te.” (CS-ŞDÇ)., “Daima her çeşit varlıkla **bir arada yürüyebiliyoruz**; fakat bunun farkında olan, çok az!” (EI-NS)., “Bunlar artık ikisi **bir arada geçinip giderlermiş**...” (PNB-AGUG).

® gör-* [15], yaşa- [13], otur- [8], yürü-* [7], yat- [6], bulun- [5], dur-* [5], düşün- [5], git- [5], bul-* [4], götür-* [4], duy- [3], kal- [3], tut- [3], yürüt- [3], açıkla- [2], değerlendir- [2], eğlen- [2], gir- [2], toplan- [2], algılan-, an-, anıl-, anımsa-, başla-, bırakıl-, bin-, es-, etkile-, gel-*, geliş-, gez-, kazanıl-, konuş-*, koş-, koy-, kullan-, kullanıl-, oku-, olun-, oynan-, öldür-, rastlan-*, sırala-, soyun-, söyle-, söyleş-, şiirleştir-, tutul-, tutun-, ver-*, veril-, yan-, yaraştır-*, yayımla-, yut-. || ahenk et-, bahtiyar ol-, göz önüne getir-, gün geçir-, harç kar-, hisset-, hoşbeş et-, içinde yer et-, karar ver-, müdafaa et-, ortaya çık-, ömür tüket-, (toprağı) kaz-, ürün ver-, üstüne eğil-, varol-. || geçinip git-.

Þ bir arada görmek, bir arada yaşamak.

bir aralık: [307] /Bir ara./ “Ben **bir aralık**:- Atatürk, dedim, cumhurreisi olmazdan önce halk ile temas ediyordunuz?” (FRA-Ç)., “Atatürk **bir aralık** bana dönerek:- O akşam sen de burada idin. Nedir intibân? diye sordu.” (FRA-Ç)., “**Bir aralık** arzuhalci düşündü:Haydi git, pul getir! dedi.” (RHK-MH)., “**Bir aralık** ikisi de dönüp Yasemin’e baktılar.” (HAG-AS)., “**Bir aralık** Âsaf Bey geldi.” (MŞE-VÇ)., “Akşamları gelince gene **bir aralık** çantaya göz attım.” (SA-İÇ)., “**Bir aralık** buraya da uğradılar.” (MŞE-VÇ)., “**Bir aralık** Ahmed Cemil’in gözüne bir şey ilişti.” (HZU-MvS)., “**Bir aralık** amcasının sözü aklına geldi, kendi kendisine:Evet, dedi; şık bir yenge, şık bir izdivaç, şık bir valide ile şık bir hemşire!” (HZU-AM)., “**Bir aralık** Ali’nin önünde olduğunu hissetti.” (SA-KY)., “**Bir aralık** hiddete kapıldı.” (MTT-SS)., “**Bir aralık** irkilip durdum.” (FRA-Z).

® de- [49], sor- [19], düşün- [15], bak- [12], gel- (-e) [9], gör- [9], dur- [5], git- (-e) [5], yaklaş- (yanına vb.) [4], al- [3], duy- (ses vb.) [3], geç- (-e, -den) [3], hatırla- [3], işitil- (ses vb.) [3], uğra- [3], açıl- (kapı) [2], çalış- [2], çık- (sokağa, dışarı) [2], dayan- {tahammül etmek} [2], dön- [2], gel- (ses, koku vb.) [2], görün- [2], işit- [2], konuş- [2], kurtul- [2], unut- [2], uyan- [2], acı- {merhamet etmek}, at-, az- (fırtına), bağır-, bas- (bir yeri), belir-, canı sıkıl-, canlan-, coştur-, çat- {sataşmak}, dal-, dinle-, dol-, duyul-, duyur-, düş-, gir- (-i), görüş-, göster-, götür-, gülümse-, imzalat-, in- (merdiven), it-, kaçır-, kal-*, karış-, karşılaş-, kımıl-da-*, kork-, koş-, kov-, koy-, oku- {eğitim görmek}, öne eğil-, öt- (düdük), rastla-, sarsıl-, savuş-, sez-, sıkış-, söyle-, takıl-, tekrarlan-, vurul- (kapı), yakala-, yap-, yavaşlat-, yaz-. || gözü iliş- [6], aklına gel- [5], hisset- [5], kaybol- [4], bahset- [3], etrafa bakın- [3], işaret et- [3], ortadan kaybol- [3], (tartışma/tartışma/mesele) çık- [3], başını çevir- [2], başını kaldır- [2], dikkat celbet- [2], dikkat et- [2], gözünün önüne gel- [2], içeri gir- [2], söz aç- [2], ...hevesine düş-,

ağız dolusu kus-, alışverişe çık-, aman ver-, ateş kes-, ayağa kalk-, ayağı kay-, başını uzat-, beraberinde getir-, cevap ver-, çevresini al-, fark et-, farkına var-, göz at-, göz göze gel-, gözünü aç-, gözünü çevir-, hesap yap-, hevesi uyan-, hiddete kapıl-, ilâve et-, intikal et-, istiskale uğra-, kaşları çatıl-, kendinden geç-, kulak kabart-, kuvvet ver-, lazım gel-, nefret et-, odaya gir-, pencereyi aç-, rahatsız ol-, sinirine dokun-, sokağa kaç-, söz et-, söze karış-, şikâyetle bulun-, teklif getir-, tertip edil-, tesadüf et-, yere yıkıl-, zannet-. || irkilip dur-, saplanıp kal-.

İ bir aralık ... demek, bir aralık düşünmek.

biraz:** [429]/2. Kısa bir süre için, {bir süre için}./ “Bekir *biraz* düşündü.” (KT-Gİ), “Geç kaldım ama oldu bir kere Un görmemiş eleğim neyse dala asıldı Hem insan her yaşta *biraz* gecikebilir.” (BN-BŞ), “Göksu’da *biraz* dolaşırız.” (TDK-KO), “Avukat *biraz* bekledi.” (KT-Gİ), “Sultan boynunu büktü:Şurada, *biraz* soluk alalım.” (KT-Gİ). ; /3. Az miktarda./ “İbrahim *biraz* kızdı.” (AS-YA), “Yalan yanlış bildiği bir âyeti okudu. *Biraz* rahatladı.” (AS-YA), “Bu kez Kulenin dış görünümü de *biraz* değişmiştir.” (SB-BŞM), “Onu *biraz* merak ediyorum.” (MŞE-MA).

2. [47] ® düşün- [7], gecik- [4], bekle- [3], dolaş- [3], konuş- [3], dur- [2], durakla- [2], ferahla- [2], sus- [2], abart-, çağır-, debelen-, dinle-, dinlen-, eğlen-, gülümse-, otur-, oyna-, soluklan-, süslen-, şaşırt-, yitir-, yükselt-, yürü-. || dua et-, gönlü açıl-, soluk al-, şarkı söyle-.

3. [19] ® değiş- [2], kız- [2], büyüt-, canlan-, çizil- {yaralanmak}, hafifle-, huysuzlaş-, içerle-, iyileş-, karar-, rahatla-, serinle-, sev-, üşüt-, yaşa-. || caka yap-, kişiliğini göster-, merak et-, sohbet et-, yemek yedir-.

birazdan: [133]/Az sonra./ “*Birazdan* geleceksin, bakışacağız” (AB-YÖBV), “*Birazdan* giderim, müsterih olsunlar diyor.” (HT-KAD), “Yapmayın, *Birazdan* hocayı göreceğiz” (İA-İKG), “Ama *Birazdan* sokağa çıkma yaşağı başlıyor; sizi evinize bırakalım” dedi.” (MU-BDA), “*Birazdan* yattıklarında sevişmek de isteyecek.” (AK-AA), “Size su versinler! *Birazdan* beraber gideriz. Muhtara lâf anlatamayınca, boş bulunup yıldınız. *Birazdan* geçer bu yılğnlık” (KT-YS), “*Birazdan* uyanacak, bu kâbus bitecekti.” (AK-AA), “*Birazdan* çağırdılar içeri.” (AK-AA), “*Birazdan* söylerim; sen hemen nüfus kağıtlarını bana ver, yahut yolla, -Öğleden sonra artık...” (AHT-H), “*Birazdan* ayışığı da çıkacak” (ME-TŞ), “...ahmed beni fevzipaşa bulvan’na çağırdılar ahmed beni neden çağırdılar bilmiyorum *Birazdan* kalkıp gideceğim.” (Aİ-BSM), “*Birazdan* şarkıma konan kuşlar da uçup gidecek...” (ŞY-2001).

® gel- [23], git- [5], gör- [5], getir- [4], başla- [3], dön- [3], iste- [3], anla- [2], anlat- [2], geç- [2], görüş- [2], kalk- (araç) [2], öğren- [2], söyle- [2], acık-, aç- (kapı), ayrıl-, bulun-, çağır-, çık-, dağıt-, dal-, dol-, doldur-, dur-, düş-, düzel-, gerek-, gir-, görün-, götür-, in-, indir-, kalk- (vapur), kalkıl-, ol-, parçala-, pişir-, saplan-, savur-, seviş-, sığın-, sön-, sun-, uyan-, uyu-, üzül-, ver-, yan-, yapıl-, yatış-, yürü-. || çıkagel- [2], akşam ol-, attaya git-, (ay ışığı) çık-, burda ol-, geri dön-, (hava) ısın-, hesap sor-, içeri dal-, istilâ et-, kabul et-, karnı acık-, karşısında ol-, kurşuna dikil-, (mehtap) doğ-, mektup yaz-, numara yap-, pençe at-, soğuk bas-

, sona er-, şafak sök-, telefon çal-, yola çık-, yollara dökül-, yüz yüze gel-, yüzü uç-. || kalkıp git- [3], alıp getir-, gelip karşısına geç-, gidip bak-, sıçrayıp saldır-, uçup git-. || yanar gelir.

bir bakıma: Ø--

bir başına: [69]/1. Tek başına./ “Gene rıhtımda **bir başına kaldı** Ahmet Nedim.” (Sİ-İGÇÖ2). “Yüce dağ doruklarını, sessiz, sık ormanları, gürültülü, azgım çağlayanları **bir başına dolaştı**.” (EÖ-P/S). “**Bir başına**, hayret ne kadar sakın, soğukkanlı, rakiplerini **bekliyor**.” (TÖ-TO1). “Burda sen **bir başına** mı yaşarsın, ben de kalkmış neler soruyorum.” (CB-BO3). “İnsanın hayatında bir an gelirdi ki, değerli bildiği ya da öyle diye bellediği bütün ölçüler yitip giderdi, insanoğlu **bir başına kalakalırdı**.” (OA-SİO). ; 2. Başkasının yardımı olmaksızın./ “**Seferberlik çıkaramaz bir başına o**.” (YK-OD), “Güzellik **bir başına gözükmmez**, başka bir şeyin giyimi kuşamı olarak ortaya çıkar.” (NA-KD/A), “O kadar **bir başına iş tutuyor** da, gene de aslan gibi sallanıyor, hiç kötölemiyor.” (KT-Gİ), “Akşam **bir başına yıkanacaksın**, karın arkanı sabunlamayacak, çocukların sana banyodan sonra çay yapmayacak, yatakta karın olmayacak...” (Mİ-SD).

1. [55] ® kal- [11], dolaş- [4], bekle- [2], bırakıl- [2], gez- [2], yaşa- [2], açıl-, ak-, an-*, bırak-*, dur-, dolaş-, gez-, git-, gömül-, iç-, kaç-, git-, kaldır-, kon-, konuş-, koy-, kutla-, ol-, oturt-, sev-, söyle-, uyu-, uyan-, yat-, ye-. || kalakal- [3], dans et-, kök yürü-, orta yerde kal-, ortada kal-, (yana) çekil-, yol tut-. || ölüp git-, yığılıp kal-.

2. [14] ® başa-, bul-, çıkar-, gözükm-, oluştur-, savaşı-, sürükle-, üstlen-, yıkan-. || çıkagel-, iş tut-, karşı dur-, mücadele et-, seferberlik çıkar-*, taşı yerine koy-.

Bir bir başına kalmak.

bir bir: [450]/1. Birer birer, {teker teker}/ “Adam söze doğrudan doğruya girdi ve kuşkulandığı müfreze kumandanlarını **bir bir saydı**, sonunda da; izin ver kımıldayanı tepeleyelim, dedi.” (TB-KA), “Ayaz kalkar yol gezer, yıldızları **bir bir toplar**.” (VŞA), “Etem Bey onlara da oturacakları yerleri **bir bir gösterdi** ve derhal söze başladı.” (TB-KA), “Dikkatle, özenle soyuyorlar beni, üstümdelikleri **bir bir çıkarıyorlar**.” (EÖ-GSA), “Ben bütün hüznüleri denemişim kendimde / **Bir bir denemişim** bütün kelimeleri” diyordu. (CS-GC), “**Bir bir görürüz** artık selatin camilerini.” (İB-E). ; 2. Ayrı ayrı./ “Fotoğraflar getirdiler, **baktılar bir bir**.” (EÖ-GSA), “Bazen, can sıkısıyla, onlukları, yirmilikleri, ellilikleri, yüzlükleri **bir bir ayırıyordum**. **Bir bir ayırıyor**, **bir bir desteliyordum**. **Bir bir ayırıyor**, **bir bir desteliyordum**. **Bir bir ayırıyor**, **bir bir...** Bir... bir... bir.” (TDK.-ÖÖ), “Masanın üzerindeki öteberimizi **bir bir denetlediler**.” (EÖ-GSA), “Belli etmeyen zeki gözleri ile arkadaşlarını **bir bir kaçamaklı bakışlarla yokladı**.” (SK-D), “Bu sefer açıktan açığa, arkadaşlarının **bir bir yüzüne baktı**.” (SK-D), “Kuş uçmaz kervan geçmez bahçelerde **Dağılıp giderler bir bir**” (BRE-DKD). ; 3. Olduğu gibi, tam tamına, eksiksiz olarak./ “Valla köye varınca yaptıklarınızı **bir bir anlatacağım!**” (FB-ID), “**Bir bir anlatırım** Halile.” (YK-BE), “**Bir bir derim** her-şeyi..” (RB-SN), “Dediklerini **bir bir yazdı mı?**” (NH-YM), “İyice bakar, arkadaşının, her yerini **bir bir inceler**.” (GA-TO), “Ne kadar ses varsa **bir bir dinledi**.” (FB-T), “Ona yaptığım eziyetleri utançla, **bir bir anımsıyordum**.” (Sİ-İGÇÖ2), “Şimdi, şu yazacaklarımı okudukça, anlattığım yüzleri **bir bir gözünüzün önüne getirin** lütfen.” (OP-KK), “Sen bunları niçin **not ettin, bir bir?**” (AMD-O).

1. [136] ® say- [7], topla- [5], göster- [3], çıkar- (giysi vb.) [2], dediğini yap- [2], dene- [2], diz- [2], düş- [2], gel- (ses) [2], gör- [2], kapat- (pencere vb.) [2], kırıl- {ölmek} [2], söndür-

{yok etmek} [2], unut- [2], vur- {öldürmek} [2], açıl- (kapı), açıl- (gül), başar- (sınav), bitir-, bul-, çal- (kapı), çıkar- {belirlemek}, çöz- (ilmik), devir- (ağaç), devril-, doğrul-, düş- {geçmek}, düş- {teslim olmak}, fırlat-, gel-, gerin- (yıldız), gir-, git-, kanıtla-, kokla-, kop-, koşu-, koy-, kurtul-, öldür-,öp-, sapla-, saptan-, sayıl- (oy), seçil- {belirmek}, sırala-, silin- {kaybolmak}, sol- (çiçek), sol- {görünmez olmak}, soy- (giysi), sököl-, sön- (yıldız), taşı-, taşıt-, uyan-, uzaklaş- {kaybolmak}, ver-, yap-, yapıl-, yayıl-, yaz-, yerleştir-, yıkıl-, yinele-. || (kelimeleri) yut-, avucuna say-, bağlar çözöl-, cam indir- {kırmak}, dağ aş-, defter aç-, dışarı çık-, dışarı çıkar-, dileği yerine getiril-, dudaklarını uzat-, elden geç-, ele ver-, elinden al-, elinden geçir-, elini öptür-, (gün) geç-, gözden geçiril-, içinden at-, işten kesil-, (kapılar) yüzüne kapan-, (kendine) cemet- {el koymak}, kucağına dököl-, lügaz çözöl-, mahvet-, maskesi düş-, muamma çözöl-, muradına er-, numara çevir- (telefon), ortaya çıkarıl-, (otları) yol-, önümden geç-, (parmağını) indir-, sakal yol-, (sayfaları) aç-, söylediği ol-, teslim ol-, , üstünden geç-, yanından geç-, yok ol-, (yollar) ayrıl-. || bırakıp git-, çıkıp git-, geçip git-, gelip geç-, kanatlanıp uç-, söküp çıkart-. || çekti aldı, ezdi geçti.

2. [95] ® bak- [5], ayır- [4], denetle- [3], yokla- [3], gez- [3], dokun- [2], dolaş- [2], elle- {yoklamak} [2], göster- [2], sev- [2], süz- {bakmak} [2], aç- (perde vb.), âdet koy-, ağ- {sezilir duruma gelmek}, anıl-, aran-, bekle-, çak- {belirmek}, çık-, dağıl-, dene-, eleştir-, fotokopilet-, kanıtlan-, kokla-, konu-, okşa-,öp-, saçıl-, say- {anmak}, seçil-, sına-, sor-, sula-, süslen-, tanı-, tanıt-, tara- {bakmak, araştırmak}, temizle- {ırza geçmek}, uzan- {incelemek}, veril-, yaklaştır-, yaz-, yazıl-, yerleş-. || yüzüne bak- [2], ayağına var-, canına kıy-, çare bul-, (dal) budan-, elden geçir-, ele al-, eline al-, elini sık-, gözlerinin içine bak-, gözlerinin önünden geç-, hal hatır sor-, inancını ör-, kafandan geçir-, kafasına işle-, karşılık gel-, korna öttüröl-, kuyruğu koparıl-, mektup yaz-, meşgul ol-, mutluluktan havaya uç-, (okulu) tamam et- {bitirmek}, ölçü al-, satın al-, sözlerine yansı-, takdim et-, teşekkür et-. || dağılıp git-. || yazıp pulla- (mektup).

3. [219] ® anlat- [69], söyle- [22], anımsa- [9], yaz- [8], hatırla- [6], bil- [4], de- [5], an- [2], dinle- [2], gör- [2], göster- [2], incele- [2], say- {anlatmak} [2], sırala- {anlatmak} [3], sor- [2], sök- {anlatmak} [2], açıkla-, açıklan-, anımsat-, anla-, anlaşıl-, ansı-, belle-, bellet-, bildir-, çık- {gerçekleşmek}, didiklen- {araştırmak}, duy-, düşöl-, fısılda-, gez-, gösteril-, gözöl-, hesapla-, hesaplan-, ilet- {anlatmak}, irdele-, işit-, kovuştur- {doğruluğunu tespit etmek}, oku- {anlatmak}, saptan- {belirlenmek}, sergile- {aktarmak}, tanı-, tara- {bakmak, incelemek}, ulaştır- {anlatmak}, yanıtla-, yansıt- {sezdirmek}, yazdır-, yetiştir- (laf) {anlatılmak}, aklından geç- [2], elden geçir- [2], kafasından geçir- [2], ortaya çık- [2], aklına gel-, aklından geçir-, arz et-, cezasını gör-, derdini aç-, düşündüğü ol-, gözden geçir-, gözünün

önünde canlandır-, not et-, gözünün önüne gel-, gözünüzde canlan-, gözünüzün önüne getir-, hatırına gel-, hesabımı al- {ödeşmek}, içindekileri çıkar- {anlatmak}, içinden geçir-, kafasına yerleştir-, kafasında canlan-, karşısına dikil-, kaydedil-, öne çıkar- {belirginleş}, önüne döktür- {anlaşılmak}, perdesini indir- {görünür kılmak}, (saçlarını) okşa-, tespit edil-, tetkik et-, usdan geçir-, usa gel-, (yaprakları) çevril- {incelenmek}, yaralarını dağla-. || bulup ortaya çıkar-, sayıp dök-. || saydı döktü.

Þ bir bir anlatmak, bir bir söylemek.

bir boy: [10] /1. Bir kez./ “Belki kuvvet toplamak için koridorda **bir boy** daha **dolaşacak**, ilanları bir kere daha okuyacaktı.” (RNG-YD). ; /2. Aynı boy./ “Zeytinyağlı dolma için biberleri hep **bir boy** seçiyorum. (NM-TÖ2). /Bir süre./ “Tanrı bilirdi artık ovaya dirlik düzenin dönmesini... **Bir boy giderdi** bu hava...” (AS-YA).

1. [2] ® seç-, ilerle-.

2. [3] ® dolan-, dolaş-, yıka-.

/.../ [4] ® git- [2], dolaş-, ıslan-.

bir boydan bir boya: [2] /Bir yerin bir ucundan öbür ucuna kadar, baştan başa./ “**Bir boydan bir boya uçar sayfada.**” (NM-TÖ2), “Denize **bakıyordum, bir boydan bir boya, ufuk çizgisine dek.**” (NM-TÖ2).

® bak-, uç-.

bir çırpıda: [76] /Bir alışta, bir tutuşta./ “Ø”. ; //Bir defada, bir hamlede //“Eskiden Selçuklu tarihi deyince Osman Turan, İbrahim Kafesoğlu, Mehmet Altay Köymen gibi, beş on uzman tarihçinin adlarını **bir çırpıda sayabilirdik.**” (BA-YYY), “âdeta kalemlerle çizilmiş gibi görünen ince bir profili vardı, bedeni de, ince narin ve uzun görünüyordu, **bir çırpıda farkettim** bütün ayrıntılarını” (EI-NS), “**Bir çırpıda da içti bitirdi.**” (YK-OD),

/.../ [-] ® Ø

/.../ [76] ® anlat- [13], söyle- [5], de- [4], say- [3], başa- [2], oku- [2], temizle- [2], açıkla-, anla-, anlatıl-, ayıkla- bitir-, boşalt-, çiziktir-, değiştir-, dokun-, doldur-, dök-, düşün-, geç-, geçiştiril-, gör-, harca-, haykır-, iç-, kestir-, oku-, olgunlaş-, sırala-, sil-, somutlaş-, tamaml-, tekrarla-, tırman-, toplan-, varıl-, ver- (çeşni), vur-, yaz-. || ulaşıl-, atla-, salıver-, halledil-, fark et-, armağan et-, tebşir et-, kağıda düş-, resim düş-, ağzından çık-, karşılık ver-, ortadan kalk-, planları suya düşür-, sonu çık-, yol al-. || kayıp git-, koparıp at-.

Þ bir çırpıda anlatmak (söylemek).

bir daha:** [1177] /{1. İkinci kez., 2. Yine.}/ “Neresinden başlayacağında tereddüt etti, **bir daha okudu...**” (HZU-MvS), “Ertesi gün, birincisinden hiç de aşağı kalmayan yeni bir cenaze töreniyle Zübür Amca **bir daha gömüldü.**” (AN-AZDE). “Ağabeyi **bir daha seslendi:** Dur dedim sana! Hasan’m sesi **bir daha titredi:** Saldırırsan vururum! Vur! (NC-SY), “ANA Ha bir seferde anlamıyor yazık. **Bir daha söyleyeyim.**” (TÖ-TO3), “Aynı mevzu üzerinde **bir daha konuştuk.**” (YKB-SEP), “Odanın ortasında durarak **bir daha sordu:** Domuzluk etme, ağzımdan yemin çıktı.” (KT-Gİ), “Erkeklerin tahammülsüzlüğünü, vefasızlığını bu sözlerinizle **bir daha ispat ettiniz.**” (TDK-KO), “Kedi miyavladı. **Bir daha**

*çağırdı; gelmiyordu.” (YA-AO)., “Köprünün yanından geçerken Alt Kemal’in cesedini **bir daha gördük.**” (YKB-SEP)., “Defterlere **bir daha baktı.**” (AHT-H). ; /3. Asla./ “Ve ben bir gördüğümü **bir daha görmedim.**” (KHK-YAH)., “... **Bir daha dönmediler...**” (Sİ-DSG)., “Babam geldi, **bir daha gitmiyecek!** diyor.” (AHT-H)., “Düz şosede adımlarını yavaşlatır, **bir daha gelmem!** diye karar verirdi.” (AHT-H)., “Anasını gebe bıraktıktan sonra **bir daha eve uğramamış.** (HT-ÖTÖ.)., “Ve biliyorum ki, akan sular **bir daha geri gelmeyecektir. Sular bir daha geri gelmeyecek.**” (KHK-YAH).*

1./2. [93] ® bak- [12], söyle- [7], gör-* [4], oku- [4], at- [2], döv-* [2], dene- [2], düşün- [2], gömül- [2], göster- [2], saldır- [2], sor- [2], ak-, aktar-, anla-, anlat-, atıl- {hamle yapmak}, bahşet-, boğul-, çağır-, çal- (müzik), çevir-, de-, değiştir-, depreş-, dolaş-, doldur-, doldurt-, dur-, duy-, ekle-, geç-, gül-, gülüm-, gülümse-, kaçır-, kalk-, karşılaş-, kokla-, konuş-, oyalan-, öt-, patlat-, sapla-, sars-, seslen-, sil-, sorul-, süz-, şahlan-, tekrarla-, titre-, toplan-, yan-, yaşa-, yinele-, yorul-, yutkun-, yüklen-, zorla-. || alnını sil-, çengel at- (gemi), diş fırçala-, ele alın-*, ispat et-, iç çek-, kapıyı vur-, mezardan çıkarıl-, ortaya çık-, seyret-, tembih et-, zihninden geçir-. || gidip gel-, girip çık-.

3. [75] ® gör-* [19], dön-* [5], git-* [3], gel-* [3], yap-* [3], bak-* [2], gözü-* [2], uğra-* [2], ara-*, ayıl-*, birleştir-*, bırak-* (düşünce), bul-*, buyur-*, çık-* {sahne almak}, çözül-*, de-*, döv-*durdur-*, duy-*, evlen-*, gönder-*, görün-*, görüş-*, göver-*, hatırla-, kalk-*, kapan-*, karşılaş-*, konuş-*, otur-*, oturt-*, sev-*, unut-*, uyan-*, yakala-*, yokla-. || geri gel-* [2], hafızadan sil-*, kendine gel-*, sırtından at-*, tamir edil-*, yanlışlık ol-*.

Đ bir daha görmemek, bir daha bakmak.

bir defa: [74]/1. İlk önce, hele./ “Mustafa İnan, babasının cevabını sık sık tekrarlamaktan çok hoşlanırdı: Oğlum, **bir defa gidersin; ı ışık nereden geliyor, perdeye nasıl aksediyor öğrenirsin.**” (OA-BBAR)., “Annesi: «**Bir defa Padişah babana soralım.**» der.” (PNB-AGUG)., “**Bir defa etrafınızı dinlesenize, bir defa etrafınıza baksanıza!**” (YKK-KK)., “**Bir defa orospunun ne anlama geldiğini tam olarak bilmiyordum.**” (AC-KY)., “**Bir defa kendisine sormalıyız.**” (YKK-KK). ; /2. Bir kere./ “Ben Mustafa Kemal’i **bir defa gördüm.**” (FRA-Ç)., “Osman, önünden geçerken kendisine **bir defa baktı.**” (NC-SY)., “...herkesin anası **bir defa ölür..**” (ŞY-2001)., “**Bir defa sizde görmüştüm.**” (HEA-T)., “**Bir defa verir, iki defa verir.**” (YKK-Y)., “Kendisiyle **bir defa Romanya’ya, bir defa Edirne’ye seyahat ettim.**” (FRA-Z). ; ///Bir keresinde./// “**Bir defa Clemenceau demişti ki:...**” (FRA-Ç)., “İstiklâl Marşı’nı yazan şair Akif Mecliste **bir defa ağzını açmıştı...**” (FRA-Ç)., “Birdenbire gayri ihtiyarî ağzından: **bir defa kızıma danışayım, dedi.**” (HEA-VK)., “**Bir defa konuşmuştum ya.**” (FA-SUYK). ; //Her şeyden önce.// “Ama **bir defa tutulmuşuz.**” (SFA-HBSK). “Git **bir defa Fevzi Paşa ve Kâzım Karabekir’le görüş, ...**” (FRA-Ç)., “İtalya ile bir ittifak **bir defa bunu önleyecekti.**” (FA-YST)., “Yeltsin **bir defa iktidarı ele geçirmişti.**” (FA-YST).

1. [11] ® git- [2], sor- [2], ara-, bil-*, dinle-, görüş-, kıpırda-*. || durumu anla-, etrafa bak-, işi aç-, gözden geçir-, sermaye bul-.

2. [39] ® gör- [5], öl- [3], toplan- [2], bak-, boyat-, çal- (kapı), doğ-, dolaş-, gel-, görül-, haşla-, işit-, karşılaş-, say-, temizlet-, ürper-, ver-, vur- (kapı), yat-. || alıcı gözüyle dinle-,

atış yapıl-, çamura bat-, dünyaya gel-, fırsat ver-, göğsü kana- {acı çekmek}, (hıncını) doyur-, ismini ağzına al-*, rastgel-, seyahat et-, söz al-, ziyaret et-. || dönüp bak-.

///...// [14] ® git- [3], de- [2], konuş- [2], ye- [2], çık- (-e), danış-. || ağzını aç-, müsaade edil-, şikayet et-

///...// [10] ® tutul- {aşık olmak} [2], bil-*, görüş-, konuş-, önle-, yen-*. || ziyareti iade et-*, iktidarı ele geçir-, ok yaydan çık-.

bir defada: [8] /Ara vermeksizin./ “Macide, Profesör Hikmet’in kendisine uzattığı bir bardağı, acılığına rağmen, gözlerini yumarak **bir defada içti.**” (SA-İÇ). ; //Bir kerede.// “Tina! Zarif direksiyon oyunlarıyla Kolera’ya sokulup Tina’nın oturduğu binanın önüne **bir defada park etti.** (MK-AR)., “Size soruyorum, dikkatle dinleyin ve **bir defada cevap verin.**” (TÖ-TO1).

/.../ [2] ® doğur- (çocuk), iç-.

///...// [6] ® cevap ver-, karar ver-, park et-, toprağa düş-, (külrengi) al-, (tarih) yazıl-.*.

bir defalık: Ø

birden:** [1047] /1. Bir defada./ “Çeşitli dünya nimetlerinden alınacak zevklerin tümü, öyle damperli kamyon boşaltır gibi, **birden ortaya dökülemez.**” (AB-BBYŞ)., “Eh boşalacak konak, **birden boşalmaz a!**” F-PY). ; /2 Ansızın, {aniden}./ Ağaefendi **birden durdu**, “baksana evlat,” dedi, “bu su nerden geliyor?” (YK-KSİ)., Adaya gelip gidenler **birden kesildi.** (YK-KSİ)., “Adam **birden parladı:** Çıldırın mı sen?” (NC-SY)., “**Birden sustum** ve sinsi sinsi gülmeye başladım.” (EB-BG)., “Çılgır **birden huysuzlaştı.**” (AS-YA). ; /3. Birlikte, beraberce, hepsi bir arada./ “Ø”. ; /4. Çabucak./ “Ø”.

1. [2] ® boşal-* (ev). || ortaya dökül-*.

2. [159] ® dur- [11], kesil- (ses vb.) [5], parla- {sinirlenmek} [4], sus- [4], bağır- [3], değiş- [3], doğrul- [3], silkin- [3], açıl- (kapı vb.) [2], art- [2], düş- [2], huysuzlaş- [2], it- [2], kalk- [2], kapan- [2], karış- {arbede olmak} [2], kuşkul- [2], ol- [2], aç- (tohum), açıl- (kanat), ağar- (gökyüzü), alçalt- (ses), anımsa-, bastır-, başla- (yağmur), bit-, bulutlan- (gökyüzü), ciddileş-, coş-, çek- (gem), de-, dikleş- {sinirlenmek}, dikleş- (göğüs), dön-, duyul-, eğil-, fırla-, geç-, gel-, gençleş-, gürle-, hazırla-, hırçınlaş-, hızlan-, ıssızlaş-, irkil-, karşılaş-, kısıl- (ses), kıvrıl-, kızıl- [2], kilitlen- (adımı), parçalan-, parla- {ışıldamak}, peydahlan-, sertleş- (bakış), sıkıl-, sinirlen-, soğu-, sor-, sön-, süngüleş-, tanı-, telaşlan-, terle-, toparlan-, tökezle-, tüket-, uyan-, yabancılaş-, yakala-, yaşa-, yavaşlat-* (tempo), ye-, yıkıl-, yorul-, yüksel- (ısı). || ayağa kalk- [4], ayağa fırla- [2], yüzü değiş- [2], ağzına at-, ağzını aç-, aklına gel-, aşağı atla-, ayağını yere vur-, başını çevir-, dengesi bozul-, geriye dön-, gözleri kamaş-, gözü karar-, gözüne çarp-, hareketsiz kal-, hız kes-, içeri dol-, karar ver-, kaybet-, kaybol-, kemikleri çatırda-, kendini ...da bul-, ortaya çık-, serseme dön-, (sesi) havalan-, sessizlik kapla-

(ortalık), sopa in-, tâyin et-* {karar vermek}, tepesi at-, üzerine üşüş-, (yağmur) boşan-, (yataktan) fırla-, (yerinden) fırla-, yok ol-, yüzü kırış-, yüzü yumuşa-, yüzyüze gel-. || durup bak-, dondu kaldı, yatı dön-.

3. [-] ® Ø

4. [-] ® Ø

birdenbire: [684] /Ansızın./ “Alice **birdenbire durdu.** (MM-ÜAKO)., “Bana karşı soğuk davranmaya başlamanız öylesi **birdenbire oldu** ki, bir sabah uyandığımda şu gölü kurumuş bulsam, bu kadar şaşırıp sarsılmazdım.” (AA-TO3)., “Az sonra **birdenbire değişti.**” (KHK-YAH)., “Bir süredir aralıksız konuşan Muştık, derin bir soluk alıp **birdenbire sustu.**” (MM-ÜAKO)., “Fakat **birdenbire kapı açıldı.**” (RNG-YD)., “Bununla beraber sabah yahut akşamüstü sular rüzgârla fıkırdamaya başladığı vakit Janin **birdenbire uyanıyordu.**” (KHK-YAH)., “Bayramın en büyüğü, ölüm gelip ön duvarlarını kopardığı, içlerini açığa bıraktığı günden beri Ayık gezmeyen, şaraptan başka besin bilmez bale gelmiş adamları, yaşamaktan, düşkünlük içinde yaşamalarını tüketmekten çekinmedikleri, korkmadıkları için bugün **birdenbire anlar**, hiç değilse, anlar hale gelebilecek mi?” (BK-USBGA:75)., “Çok geç kalıyorum! **birdenbire değişiyor, ciddileşiyor, omuzlan dikleşiyor**, az önceki duygulan siliniyor yüzünden.” (MM-ÜAKO)., “**Aklıma birdenbire geldi:** Ben de antika bir eşya mıydım ki bu dükkânlardan birinin süslü ve mutena odasında zenginlere ve seyyahlara teşhir olunacaktım?..” (KHK-YAH)., “Ali Rıza Bey’in **kalbi birdenbire burkuldu:** Hamdolsun efendim, dedi, siz göreceğim geldi... (RNG-YD)., “**Birdenbire ayağa kalktı.**” (TB-KA)., “O ılık nisan gecesi, gene **birdenbire kayboldu** dede.” (FŞ-EF)., “İlkin sarığı gözükte kuyunun ağzında, sonra başı ve ardından **birdenbire ortaya çıkıverdi.**” (MM-ÜAKO).

® dur- [35], ol-* [33], değiş-* [19], sus- [17], sor- [15], açıl- (kapı, vb.) [9], dön- [9], hatırla- [8], uyan- [8], anla-* [7], gel- [7], gör-* [7], art- [6], aydınlan- (ortalık) [6], büyü- [6], canlan- [6], kesil- (yol, ses, vb.) [6], şaşır- [6], ürk- [6], bul- [5], ciddileş- [5], irkil- [5], yan- [5], çık-(-e, -den) [4], de-* [4], değiştir- [4], doğrul- [4], hızlan- [4], kız- [4], parla- [4], telaşlan- [4], yıkıl- [4], yüksel- [4], başla- [3], bırak- [3], bit- [3], fırla- [3], kestir-* [3], konuş- [3], öl-* [3], sev- [3], silkin- [3], sön- [3], şaşala- [3], tanı-* [3], afalla- [2], atla- [2], ayaklan- [2], azalt- [2], belir- [2], çağır- [2], çoğal- [2], çök- [2], dokun- [2], durakla- [2], durala- [2], duy- [2], düş- [2], eri- (demir, vb.) [2], fırlat- [2], görün- [2], hareketlen- [2], inan-* [2], kalk- [2], kapa- (kapı vb) [2], kapan- (kapı vb.) [2], kay- [2], kırıl- [2], kızar- [2], kopar- [2], kork- [2], öğren- [2], sar- [2], sık- [2], silin- [2], uzaklaş- [2], ürper- [2], vurul- {aşık olmak} [2], yaklaş- [2], yaslan- [2], yorul- [2], ...den ol- {yoksun kalmak}, açıl- (bayrak), açıl- (göz), açıl- (sis), açıl- {görülme}, ağırlaş-, ağla-, aksır-, alakalan-, an-, anlaşıl-, as-, at-, aydınlat-, azal-, bağır-, başkalaş-, bat-, bez-, boşan-, bozul-, bürün-, cesaretlen-, coştur-, çağrıl-, çarp-, çat-, çatla-, çocuklaş-, çökert-, çömel-, çözül-, dal-, dalgalan-, darlaş-, değirmileş-, dik-, dikleş-, dinle-, doğ-, doldur-, dönüş-, dumanlaş-, durul-, dürt-, düşün-, elle-, evlen-, fırla-, fışkır-, geç-, genişle-, gerginleştir-, gerin-, gevşe-, giy-, gül-, güldür-, günahsızlaş-, gürbüzleş-, hastalan-, hatırlat-, havla-, haykır-, hiddetlen-, ısın-, ilerlet-, iğren-, in-, indir-, işitil-, kabuklaş-, kal-, kap-, karşılaş-, kes-, kımıl-da-, kısıtla-, kızıllaş-, kop-, kuru-, küçül-, merak et-, otur-, öfkelen-, öfkelen-dir-,

pembeleş-, peydahlan-, rahatsızlan-, samimileş-, sar- {kaplamak}, sarıl-, sars-, sertleş-, sevin-, sıçra-, sıkıl-, sıyrıl-, söyle-*, söylen-*, şaşıl-, tanıştır-, tasalan-, tavsas-, tedirginle-, tekerlen-, telaşla-, terle-, tıkan-, titre-, toklaş-, ufkileş-, unut-, uyandır-, ünlendir-, vahşileş-, var-, vur-, vur- (gün ışığı), yakala-, yakalan-, yapıl-*, yaşlan-, yavaşla-, yerleş-, yerleştir-, yeşer-, yumuşa-, yürü-, zenginleştir-. || aklına gel- [8], ayağa kalk- [7], kaybol- [6], cevap ver-* [4], karar ver-* [4], ortaya çık-* [4], yok ol- [3], değer yitir- [2], sapsarı kesil- [2], sözünü kes- [2], ayağa kalk- [2], neşesi kaç- [2], gelişme göster- [2], içi ferahla- [2], ayırt et- [2], fikrini değiştir- [2], başını çevir- [2], başını kaldır- [2], kaşları çatıl- [2], gözlerini aç- [2], hisset- [2], ağır bas-, ağzından kaçır-, akşam ol-, altüst ol-, anlam kazan-, arkasını çevir-, arkasını dön-, aşık ol-, ateş bas-, ayırt edil-, başı dön-, belini doğrult-, beti benzi kül ol-, bir başına bırak-, bir gürültü patla-, çamura yuvarlan-, çehresi karar-, dengeyi boz-, diken diken ol- (saç), dikkat et-, dizleri kesil-, elde et-, elini tut-, elleri birleş-, farkına var-, geri sıçra-, gözden düş-, gözleri dol-, gözü karar-, gözüme iliş-, gözüne iliş-, gözünü aç-, gözünü yak-, gün ışığına çık-, harekete geç-, harekete gel-, hız kazan-, (ısı) düş-, ışıklar sön-, iç çek-, ihtiyarlat-, ihtiyatı bırak-, ilan et-, ilave et-, intikal et-, isim kazan-, isyan et-, işgal et-, itibardan düş-, kabol-, kalbi burkul-, kapı çalın-, karanlıkta kal-, kararsız kal-, karşısına çık-, kaşlarını çat-, kendini ...de bul-, kendini bırak-, kendini bul-, kendini topla-, keyfi kaç-, kıpkırmızı ol-, kıyamet kop-, lafı değiştir-, lâfı kes-, lafı yarıda bırak-, lambalar sön-*, meydana getir-, nabız değiş-, neşeli ol-, neşesi uç-, oklarını çek-, omzu dikleş-, ortalık kana bulan-, ortalık karış-, ödü kop-, önüne çık-, paçavraya dön-, refaha kavuş-, sarhoş ol-, savaş çık-, (ses) yüksel-, sesi kesil-, sığır indir-, simsiyah kesil-, soluğu tıkan-, sona er-, sözü değiştir-, şeklini al-, şiddet kazan-, tavrını değiştir-, tayini çık-, teklif et-, tenine karış-, ter boşan-, tesadüf et-, tohum ekil-, uykudan kalk-, ürün kaldırıl-, üstüne çullan-, yalnızlıktan çık-, yere at-, (yere) dökül-, yolunu çevir-, yüreği oyna-, yüzü değiş-, yüzü gül-, yüzüstü bırak-*, zihni bulan-. || açılıp genişle-, kalktı gitti.

Đ birdenbire durmak, (bir şey) birdenbire olmak.

bir derece: [3]/Biraz./ “Haydi öğrenci yalanlarını **bir derece hoş görelim...**” (AB-BBYŞ)., “Sadece şehirdeki hareketler **bir derece azaldı.**” (HCY-TPH)., “Neriman'ın zihniyle beraber yüzü de gerildi ve gözleri açıldı. **Bir derece daha uyanmıştı.**” (PS-FH)., “Çünkü yeni gördüğüm her muhit eskisinden **bir derece daha fena oluyor...**” (SA-İÇ).

® azal-. || hoş gör- [2].

bir düziye: [11]/Kesintisiz, sürekli, ardı arkası kesilmeksizin./ “Yeni edebiyatımızın, mekteplere mahsus bir antolojisi elime geçti; bir kaç gün **bir düziye okudum.**” (GY-R)., “‘Vur hançeri kadını!’ diye başlayan **şarkıyı da söyledim bir düziye.**” (SFA-HBSK)., “Gözlerini daima yere tesbit ediyor; ara sıra öte beriye bakıyor ve **bir düziye babası Abdülaziz'in iyiliğinden ve Vahdettin'in kötülüğünden bahis ediyordu.**” (UM-KKA).

® bak-, çal-, mırıldan-, oku-. || bahis et-, devam et-, eser vücûda getir-, gazel oku-, ismini an-, şarkı söyle-, tahrik olun-.

bir elden: Ø

birer ikişer: [72] /Tek veya birkaçı birlikte olarak./ “Konuklar **birer ikişer** geldiler.” (EK-DT..A), “Vazifeli kumandanlar, **birer ikişer** işbaşına gittiler.” (SK-D), “Haydar Usta konuşuyor, kalabalık **birer ikişer** dağılıyordu.” (YK-BE), “Erkekler **birer ikişer** toplandı.” (FB-T), “İstiklâl Mahkemesi'nde hüküm giymişler (10 yıl), **birer ikişer**, taşra hapishanelerine dağıtılıyorlar,” (Aİ-OKB), “Merdivenin basamaklarından **birer ikişer** inerdim.” (Sİ-DSG), “Bu arada konuklar **birer ikişer** çıkarlar.” (AMD-O).

® gel- [8], git- [4], çık- {gitmek vb.}[3], dağıl- [3], toplan- [3], dökül- [2], düş- [2], otur- [2], topla- [2], ak- {ilerlemek, göç etmek}, ayrıl-, boşal-, bozul-, çekil-, dağıtıl-, dol-, doldur-, doluş-, geç-, gir- {kayıt olmak}, görün-, hatırla-, kalk-, kapa-, koş-, konuş-, kurtul-, öldür-, sön-, taşı-, uç-, seğirt-, yaşa-, ye-. || ayağa kalk-, (basamak) in-, diz çök-, evine al-, evinin yolunu tut-, (havuza) gir-, hayal dol-, hücreye kapatıl-, kafayı sıyr-, kağrı koş-, kaybol-, masa tut-, ölü öl-, sahneye gir-, salonuna geç-, yabana yazıya dökül-, yere in-, yerleş-. || çıkıp git-.

bir güzel: [171] /Çok iyi, iyice./ “Çocuğum **bir güzel** uyu şimdi.” (AT-ST), “Dört kişi kurbağa yakalayıp **bir güzel** yedik.” (EÖ-GSA), “Şimdi polis amca seni **bir güzel** dövsün de gör.” (İO-LBA), “Ceplerimdeki eskimiş kâğıt parçalarını atayım Sonra **bir güzel** yıkanayım da.” (EC-GDA), “**Bir güzel** ıslatın, bülbül gibi konuşur, dedi.” (EÖ-GSA), “**Bir güzel** eğlenelim hep birlikte.” (TÖ-TO1). “Yemekten sonra da **bir güzel** uyku çekelim mi aşkum?” (BA-TO1), “Hadi diyelim ki **bir güzel** karnını doyurdu.” (RI-KG).

® uyu- [7], ye- [6], döv- [5], yıka- [5], iç- [4], işe- [3], yıkan- [3], ağla- [2], anlat-[2], azarla- [2], eğlen- [2], gül- [2], haşla- {azarlamak} [2], ıslat- {dövmek} [2], kandır- [2], payla- [2], temizle- [2], yap- [2], yat- [2], akıt- {temizlemek} ara-, aran-, arın-, bağla-, bak-, boğ-, çal-* (zurna), çalış-, çalkala-, çarp-, çık- {bulunmak}, dene-, dinle-, donat-, dön-, dövdür-, eleştir-, ez-, ezberle-, gençleştir-, gez-, giy-, giyin-, gör-, güzelleştir-, haşla-, haşlat-, havalandır-, ıslan-, incele-, it-, karart-, kaşıkla-, kavur-, konuştur-, kov-, nemlendir-, okun-, ol-, ov-, öğretil-, öl-,öp-, parlat-, pisle-, pişir-, savaş-, sevin-, sıkıştır-, silin-, süpür-, süsle-, süslen-, süz-, şaşır-, taran-, tütsüle-, yağla-, yaktır-, yala- (yavrusunu), yararlan-, yay-, yaz-, yetiştir-, yık-, zırhla-, || uyku çek- [3], karnını doyur- [2], ağzını açtır-, akli karış-, anasıyla oturt-, azar ye-, başını daya-, cümbüş et-, çorba pişir-, devlet yönet-, dışa vur-, (dibini) yağla-, diyalog kur-, düş al-, düşlerinde gör-, ev aç-, evire çevire döv-, (gazı) sal-, geleneği sürdür-, göbek çalkala-, içine otur-, içini boşalt-, imam nikâhı kıy-, kahvaltı et-, kasıklarını ov-, kendini dinle-, (kolonyaya) bula-, korumaya al-, kulunçlarını kır-, mideye indir-, öç al-, plan çiz-, satın al-, şarap aç-, tarih yaz-, terbiye et-, tıraş edil-*, tıraş et-, ucuza kapat-, vücudunu yağla-, yemin et-, yüzü açıktaki kal-, yüzünü boya- {makyaj yapmak}. || dayayıp döşe-, kesip ye-, pişirip ye-, yakıp yık-.

bir hamlede: [47]/1. Çabucak./ “‘Ne ettik beş şahit götürecektik’ diye **bir hamlede** meseleyi **anlattı**.” (RHK-MH)., “Aziz üstadım efendim, Beş aydır (aldığım mektuplar dışında) Türkçe bir şey okumamışım Benim Oğlum Bina Okur gelince, o susuzlukla, **bir hamlede-** okuyup **bitirdim**.” (CKM). ; /2. Bir atılışta./ “Bardağındaki viskiyi **bir hamlede içer**,” (HT-AŞ)., “O zaman, dışarıdaki adam, **bir hamlede içeri atıldı**, kapıyı kapadı, fakat nefes nefese:Korkmayın, ben size fenalık etmeye gelmedim, sizi kurtaracağım, diyordu.” (HEA-VK).

1. [11] ® anlat- [2], bitir-, çık- (merdiven), doldur- (gürültü), oku-, sil- (anlayış), yetiş-. || tercüme et-, vasıl ol-, suya indir-.

2. [36] ® atıl- [3], iç- [3], aç- [2], dik- {içmek} [2], açıl- (kapı vb.), al-, bırak-*, çek-, çık- (ağzından), doğrul-, dön-, git-, ilerle-, oku-, omuzlan-, sıçra-, yık-, yetiş-*, yut-. || fethet-, yüz geri et-, alıkoy-, atla-, dışarı at-, diz çök-, hınç al-, yere devir-, yokuş tırman-. || çekip kopar-, ezip geç-.

bir hayli: [165]/{1. Epey, çok, hayli., 2. Oldukça.}/ “Tanin yazı işleri odasında **bir hayli bekledik**. (FRA-Z)., “Ayakları taşlar arasından yeni fışkırmaya başlayan otların arasında kaybolarak ve bazan teneke kutulara çarpıp gürültü ederek **bir hayli ilerlediler**.” (SA-İÇ)., “Genç ve güzel Gülfem, telaş ve ıstırap içinde **bir hayli düşündü**.” (MTT-SS)., “Belki... Hayır sanmıyorum, şu nefret ve kinle örülmüş dünyamdan Mehmet çekileli **bir hayli oldu**.” (EI-KA)., “Öyle sanıyorum ki, bu yaz Yeditepe yayınları için **bir hayli emek sarfedeceksiniz**.” (CKM).

® bekle- [5], ilerle- [5], düşün- [4], ol- [4], yorul- [3], dolaş- [3], sars- [3], uğraş- [3], uzaklaş- [3], yıpran- [3], genişle- [2], hırpalan- [2], ilerlet- [2], kork- [2], nazlan- [2], pişir- [2], sakalı uza- [2], sür- [2], ter dök- [2], tut- [2], uza- [2], uzat- [2], üz- [2], yürü- [2], yaşlan- [2], açıl-, ağırlaştır-, ara-, artır-, aş-, atlat- (hastalık), azal-, bocala-, bozul-, bük-, çekiş-, çık-, çıkış-, çoğal-, dalaş-, değiş-, dengele-, dol-, dolan-, düşündür-, etkile-, git-, görüş-, görüştür-, gücen-, gül-, içerle-, ihtiyarla-, ilgilen-, kal-, kolaylaştır-, konuş-, konuşul-, koş-, meraklan-, onurlan-, otur-, öfkelen-, öğren-, payla-, rahatla-, sarsıl-, seç-, seyrekleş-, sık-, sızlan-, söylen-, şakalaş-, şaş-, tartışıl-, telâşlan-, tenhalaş-, tırman-, topla-, üşü-, yara-, yararlan-, yaygınlaş-, yaz-, yokla-, zorla-, zorlan-, zorlaş-, || emek sarf et- [2], kaybet-, mahvet-, ah et-, devam et-, flört et-, ihmal et-, münasebetsizlik et-, pazarlık et-, söz et-, tedirgin et-, tıraş et-, dedikodu yap-, görüşme yapıl-, bilgi ver-, rahatsız ol-, gazel oku-, şarkı oku-, ayaz kes-, başı derde gir-, geri plâna itil-, hor kullanıl-, ilgi gör-, işkence gör-, konu üzerinde dur-, mide bulandır-, saçları dökül-, sempati topla-, şeklini kaybet-, tedbir al-, tereddüt geçir-, utanç ver-, yabancı gel-, yardımcı dokun-

bir kalem: [4]/2. Bir an için./ “Bu ki en parlak kahramanlık, eğer **bir kalem** ona **şahadet etmezse**, karanlıkta parlarken rüzgârın söndürdüğü ışıklar gibi tamamen kayboluyor.” (AŞH-BM)., “Hiç unutmam, bir gün süfere ile oturuyoruz, **bir kalem iktiza etti**, Münür Paşa'nın kalemini istedim, o da cebinden kalemim çıkarırken cebinden bir kutu düşürdü, o ne, dedim, kış geliyor, kuvvetli olmak lazım, doktorlar kuvvet hâpı verdiler, dedi.” (AA-İGA).

® sil-. || iktiza et-, şahadet et-*. || kafana yaz.

® **bir kalem geçmek.**

bir kalemde: [5] /Birden ve toptan, {olarak}./ “Kimileri, bütün bunları ‘emperyalizmin yalanı’ diye **bir kalemde geçebildiler.**” (HC-KKKY), “Gerine gerine kendilerine ‘avukat’ diyen o dünkü çocukları, isteseler **bir kalemde siler** atarlardı en zor davalarda.” (MM-ÜAKO).

® al-, geç-, harca-, sil-. || inkâr edil-.

bir karar: [4] /Aynı durumu koruyarak, belli durumunu değiştirmeden./ “Ölünün başında yaşlıca bir kadın, diz çökmüş, gövdesi hep **bir karar**, ileri geri, sağa sola, **sallanıyor, sallanıyordu.**” (NC-SY), “Elleriyle, avuçlarıyla yumruklarını sıkarak, baldırlarını, dizlerini bastıra basura, gövdesi üstünde ileri geri, sağa sola, hep **bir karar, sallanıyor, sallanıyordu.**” (NC-SY).

® sallan- [4].

bir kere: [183] /1. Aslında/ “Ø”. ; /2. Bir defa olarak, {bir defasında, bir keresinde}./ “...bu yüzü **bir kere görmüştüm** işsizliğimde” (ŞY-2000), “Adresimi verdim. **Bir kere gelin** bize, dedim.” (NFK-ST), “Belma’ya da **bir kere baktı.**” (PS-SK), “Sonra çok düşündüm, keşke **bir kere yaşasaydım** aşkı, ama büyüğü bir aşk olsaydı.” (EA-KIY), “Basın beni **bir kere öldürdü.**” (TÖ-E), “Bizim gibi bin tane paşa her zaman gelir, her zaman gider, ama bir Haydar Usta dünyaya **bir kere gelir**, o da gidince bir daha hiç gelmez.” (YK-BE). ; //Her şeyden önce, başta.// “**Bir kere düşünelim** Ali Rıza Bey... dedi.” (RNG-YD), “Kızlar diyorlar ki, **bir kere** laikler bizi **görmüyor** ya da rahibe sanıyorlar.” (ZA-MAAİ), “Adı çıkmış **bir kere** meselâ...” Jandarma karakol komutanı, sevinerek “Vukuat mukuat yok çok şükür bir yıldan beri” diyor, tasdik ediyor köylüler başlarıyla...” (FO-KSA).

1. [-] ® Ø

2. [145] ® gör-* [10], gel- [5], bak-* [5], karşılaş-* [4], söyle- [4], yakala- [3], git- [3], görül- [3], sor- [3], aç- {bakmak} [2], bil-* [2], göster-* [2], iste- [2], konuş- [2], oku- [2], öl- [2], öldür- [2],öp-* [2], uğra- [2], yaşa- [2], ağla-, al-, alış-, alıştırıl-, anla-, ara-, arala- (kapı), asıl-, ateş et-, bakış-, başla-, boşa-, bul-, buluş-, çal-* (saat), çevir-, çevril- {tercüme etmek}, çık-, danış-, de-, dinle-, doğur-, dokun-, dön-, döv-, dur-, geç-, gerin-, giy-, görün-, götür-, gül-*, iç-, kazanıl-, kurul- (kitabevi), mele-, niyetlen-, okun-, okuttur-, öt- (çan), selâmlaş-, sev-, soyun-, sön-, tanış-, unut-*, yap-, yazıl-, yen-, yerleş-*, yutkun-. || dünyaya gel- [3], aşık ol- [2], altına gir-, bağı çüzül- {ilişkisi kesilmek}, başı eğil-*, (dışarı) çık-, fethedil-, fünüyesi çekil-, gazete çık-, gönlüne gir-, gözü gör-, güneş doğ-, hatır sor-, imdada yetiş-, izin ver-, kaybet-*, kaybol-, kendini bil-*, (kıl) çek-, konuk ol-, küfür et-, müsaade edil-, not tut-*, of de-, ses ver-, taş at-, yola gir-, yüzüne bak-*, zafer kazan-.

//...// [39] ® düşün- [4], gör-*, alış-, bak-, bil-, bit-, çok oku-, etkile-, iste-, kaybet-*, kazanıl-, kız-*, san-, sev-*, sinirlen-, tanı-, yap-, yenil-. || adı çık-, ayrı düş-, boş kal-*, geçmiş-i yok say-, gönlü katlan-*, gözünü korkut-, hatmedil-, iyi ol-, kabul et-, karşılık ver-*, kendini tut-*, sağ salim dön-, taarruza geç-, toprak ver-, yola düş-, yüzüne vur-*. || bulup yerleş-.

bir kerecik: [16]/Bir defaya mahsus./ “Bana, yakan gözlerle, **bir kerecik baktınız**; Buhoma, büyük temel çivisini çaktınız!” (NFK-Ç)., “İnsan dünyaya bir kere geliyor, bu hayat **bir kerecik yaşıyor**.” (DK-Z)., “**Bir kerecik dokunayım o kadar**.” (İA-ÖEK).

® bak- [2], gel- [2], dinle-, dokun-, git-*, güven-,öp-*, yaşan-, yap-. || hatır kır-*, rast gel-*, sahip ol-, ses ver-, yanak okşa-.

bir kerelik: [1]/Bir kereye özgü olarak, bir defalık./ “Ama sonradan öğrendiğim kadarıyla o rastgele, bir sokak kadını gibi önüne gelenle, **bir kerelik yapıyormuş** bu işi.” (İA-ÖEK).

® yap-.

bir koşu: [35]/1. Çabucak./ “Ben **bir koşu alır gelirim**.” (AMD-O)., “Hemen çıktım saklandığım yerden ve **bir koşu eve geldim**.” (OA-BBAR). ;/2. Koşarak, koş a koş a./ “**Bir koşu** evden fırlar, Hatice Nine’nin avlu kapısının ipine asıldırım.” (GY-H2)., “İçindeki duyguların taşkınlığından korkup, **bir koşu** aşağıya, sundurmaya **iniyor**.” (OB-HYD).

1. [28] ® git- [8], gel- [7], al- [2], bul- [2], çık- (merdiven vb.) [2], getir-, ulaş-, yığıl-. || geri dön-, kapıyı aç-, ilave et-, soluğu ..de al-, çay söyle-. || alır gelirim [2], indi çıktı.

2. [7] ® fırla- [3], bırak-, in- (-e), tırman-.

bir lahza: [28]/Kısa bir süre./ “**Bir lahza dur** yolcu!” (AHT-BŞŞ)., “Saatler işkence, günler cellâdım, Ne ben yalnızlığa **bir lâhza kandım**. Ne de yalnızlığım benden usandı.” (AHT-BŞ)., “Kemerlerin, sütunların, aydınlık cephelerin **bir lâhzalık** gururu, bulutlarla yarışan çınarların içimde yıldırımlara olan aşkı ve sahilinde altın yelkenlerini açmış bekleyen gemiler, ve hepsini birden, ve yüz derin çehrelili uzlet bir tek aynada kendisini **bir lâhza seyretti** diye beni kendimin gölgesi yapan aydınlıklar!” (AHT-YG).

® dur- [6], aç-, ayrıl-*, bak-, belir-, birleş-, çevir-, din-, durala-, düşün-, hatırla-, kan-, tut-. || seyret- [2], âbâd ol-*, eksik ol-*, kendini bırak-, mevcut ol-, ortadan kaybol-, selbet-, sessizliğe bürün-, vazgeç-.

bir lahzacık: Ø

bir lahzada: [18]/Çabucak./ “Birden nasıl **değişir** yüzün **bir lâhzada**” (AHT-BŞ)., “**Bir lâhzada** 1923 inkilâbından seksen sene evveline, Abdülmecid Han’ın kitaba ve gazeteye sansür koyduğu **devre dönüvermiştik**.” (AHT-YG). //Bir anda.// “Bir kadın **doğdu bir lâhzada** bir dalganın sağrısından siyah, lâcivert bir kadın köpük köpük saçlarıyla **yaşadı**, **sevdi**, **öldü bir lâhzada** nazdan çığlıklar atarak yaşamanın ötesinde...” (AHT-BŞ)

/.../ [5] ® boyat-, doğ-, öl-, sev-, yaşa-.

//.../ [13] ® değiş- [2], azal-, çoğal-, gül-, kalk-, konuş-, soyun-, taşı-. || devre dön-.

birlikle: [837]/1. Bir arada, beraberce, hep beraber./ “**Birlikte gittiler**, kızın kucagında etmek, Lenanın ellerinde tuzluklar, havlular...” (YK-KSİ)., ““O zaman, ikimiz **birlikte** erken **çıkalm**.” (PK-BCR)., “...çıraklarını toplayıp, gündüz çini işi, gece Ahi aş **birlikte çalışıyorlar**, **birlikte yiyorlar**, **birlikte yaşıyorlarmış**.” (AK-AA)., “Aynı yöne doğru **birlikte yürüse**?” (AA-RÜ)., “Beş yıl **birlikte oturduk** ve hep uzak durduk birbirimizden.” (İA-ÖEK)., “Ayhan’ı göremedim, diyor Onur, geldi mi? **Birlikte geldik**, bahçede.” (İA-ÖEK)., “**Birlikte gülecek**, **eğleneceksiniz**.” (AA-TO3)., “Avda **birlikte dolaşırdık**.” (RE-G)., “Bir zahmet, Müdüriyet’e gelerseniz, ne yapabileceğimize **birlikte karar verimiz**!” (CD-

SNYB)., “Bazen **birlikte** alaturka şarkılar söylerler.” (ES-SUYK)., “Hepsi birbirinden şirin. **birlikte** oynarlar, **birlikte** denize girerler: Cansu, Dilara, Eda, Merve, İki Eceler, Ilgın. (2004’de 9-12 yaşlarındalar) Beni severler, kitaplarımı okurlar.” (ES-SUYK). ; /2. Yanında, beraberinde./ “Bu varlıkbilimlerinden herbiri öbürüne benzemeyen bir sözcük gömüsünü, bir söz bölümleyişini, hattâ bir sözdizimi tutumunu **birlikte** getirir.” (NU-DG)., “Alangu, yazış biçimini, değerlendirme yöntemini **birlikte** götürdü.” (ŞY-1996).

1. [798] ® git- [92], ye- (yemek) [49], yaşa- [47], çık- [46], yürü- [33], çalış- [26], oku-* [22], gel-* [19], otur-* [16], gör-* [13], iç- [13], dön- [11], gül- [11], in- [11], büyü- [9], düşün- [9], gez-* [9], yap-* [9], bak- [8], dolaş- [8], öl- [8], eğlen-* [7], geçir-* [7], oyna- [7], dinle- [6], geç- (zaman vb.) [6], gir- [6], kal- [6], ağla- [5], başla- [4], kalk- [4], konuş- [4], ayrıl- [3], bin- [3], dinlen- [3], incele- [3], katıl- [3], sürdür-* [3], taşı- [3], yat- [3], yazar- [3], anlat- [2], ara- [2], aş- [2], bekle- [2], bil- [2], çöz- [2], dal- [2], diren- [2], gezin- [2], hazırla- [2], karşıla- [2], kullan- [2], kutla- [2], sabahla- [2], savaş- [2], söyle- [2], uğurla-* [2], uyu-* [2], uzan-* [2], yaşlan- [2], yüz- [2], aç-, ağırla-, al- {satın almak}, anla-, artış-, as-, asıl-, at-, atıl-, atla-, avuçla-, bastır-, biçimlendir-, bit-, bitir-, bul-, bulun-, çevir-, çoğal-, değerlendir-, devril-, dövüş-, dur-, durul-, duy- {hissetmek}, düş-, düşle-*, eleştir-, eri-, ezil-, giriş-, göm-, gül-, gülün-, gülüş-, hallet-, harmanla-, havalan-, haykır-, hesapla-*, iste-, işle-, izle-, kaç-, kay-, kıkırdaş-, kurtul-*, okşa-, öde-, öğren-, öğretil-, saklan-, sapta-, sev-, sevin-, sız-, sun-, sus-, sürüklen-, süzül-, tekrarla-, tertiple-*, tut-*, uç-*, var-, vedalaş-, yakala-, yakalan-, yaklaş-, yan-, yüksel-. || karar ver- [5], şarkı söyle- [4], denize gir- [3], kahvaltı et- [3], yola çık- [3], alışveriş et- [2], dans et- [2], dergi çıkar- [2], gezintiye çık- [2], hapis yat- [2], hareket et- [2], iş yap- [2], sınırı geç- [2], tebdil-kıyafet et- [2], vakit geçir-* [2], yemeğe çık- [2], yere düş- [2], yere yuvarlan- [2], apar topar çık-, atış yap-, ayağa kalk-, çare düşün-, çemberi yar-, çift sür-, çocuk kaçır-, demeç ver-, devam et-, eğitim gör-, ekin biç-, geleceği kucakla-, gerçekleştir-, geri dön-, geziye git-, harman kaldır-, huzura gir-, ırzına geç-, iki tek at-, imza altına alın-, intihar et-, iş ara-, iş çevir-*, işe koyul-, kafaları çek-, kahvaltı yap-, kamp kur-, kanat çırp-, kapıyı kır-, karar al-, karar veril-, kararlaştır-, karşı koy-, konser ver-, küfret-, mektebe git-, mektup yaz-, modernleştir-, muayene et-, muhabbet et-, müzik dinle-, müzik yap-, nefes al-, nöbet tut-, ortaya çık-, piyano çal-, piyes hazırla-, resim çek-, resim çekil-, resim çektir-*, resim çektiril-, savaşa gir-, sofradan kalk-, sofraya otur-, sohbet et-, spor yap-, sürüklenil-, tatil yap-*, televizyon seyret-*, (televizyona) bak-, temizlik yap-*, topluluk kur-*, türkü söyle-*, var ol-, yardımcı ol-, yaşamın yükünü yüklen-, yayımla-, yemeğe git-, yer al-, yerine getir-, yok ol-, yolculuğa çık-, yolculuk yap-, yuva kur-, zaman geçir-, ziyarete git-. || çekip çevir-, çıkıp git-, gidip gel-, gidip otur-, koşuşturup dur-, yiyip iç-. || alın gelin, çaldık oynadık çeker gider, yedik içtik.

2. [39] ® getir-* [27], götür- [9], al- {değerlendirmek}, kal-, yayıl-.

birlikte gitmek, birlikte yemek, birlikte yaşamak, birlikte getirmek.

bir nefes: [1] /Bir an, kısa bir süre./ “Doktor: ‘Aç bakayım ağzını.. Aaa! **de** bakayım, **bir nefes.**’” (EA-MR).

® de-.

bir nefeste: [16] /Söz, {soluk} ve içecekler için ara vermeden, {bir kerede.}/ “Duyulur duyulmaz fakat **bir nefeste**:- Sen de hayatımsın... dedim.” (EI-KA). “Köprüden kayıkla geçmişim karşıya, **Bir nefeste** çıkmışım bizim yokuşu...” (TU-BŞ). ; //Bir anda.// “her zamankinden yalnızım şimdi **bir nefeste** cafe de Pecluse’ü hatırladım” (Aİ-SB)., “**Bir nefeste** Reşid’in milletvekilliğini üstünden alıverdiler.” (FRA-Ç).

/.../ [13] ® dik- [3], de- [2], söndür- [2], anlat-, bırak-, boşalt-, in- (-e), oku-. || yokuş çık-.

//...// [3] ® al-, hatırla-, yıkıl-.

bir o kadar: [10] /Ne kadar varsa o kadar daha, bir katı, bir misli./ “Altı sene **okuyacaksın**, sonra da doktor olabilmek için **bir o kadar** zaman **daha.**” (AK-AA)., “Adı ‘Neriman’mış, sarışınılığı sahte, adı da: felâket içki **içiyor**, **bir o kadar** da cıgara!” (Aİ-OKB)., “Onsekiz yıl bekledim, **bir o kadar daha beklerim.**” (OP-KK).

® al- çalış-, ekle-, geç-, harca-, ol-, sat-, sev-, yaz-. || doğal ol-.

bir ölçüde: [65] /Biraz, belli oranda./ “Bunu **bir ölçüde** **başardık** sanıyorum.” (AD-Y)., “‘teknik güçlükler’ bu durumu **bir ölçüde** **açıklayabilir.**” (BK-ÖM)., “Cümle içinde kullanılan kelimelerin yeri, cümledeki hangi anlam öğesinin şekil, hangisinin zemin olacağını **bir ölçüde belirler.**” (DC-Yİİ)., “Bu yeni kurumlar, **bir ölçüde** toplumun çeşitli sınıflarının kendi aralarında ve siyasal iktidarlar sınıfsal yapı arasındaki uzlaşmaları **belirler.**” (EK-DT..A).

® başar- [5], anlaşıl-[2], belirle- [2], gerçekleştir- [2], gider- [2], ol- [2], söylen- [2], açıkla-, art-, benimse-, bil-, çözümlen-, değerlendiril-, değiştir-, doğrula-, düzenle-, etkile-, geç-, gerek-, gevşet-, git-, görül-, işle-, katıl-, kavran-, konakla-, kurtul-, önlen-, övün-, rahatlat-, sağla-, savun-, sergile-, sevdire-, yadırgat-.yaklaş-, yanıl-, yapıl-, yitir-. || geride kal-[2], başarılı ol-, dışta tut-, dikkate alın-, etkisine al-, farkında ol-, geçerli ol-, genişlik kazan-, içini rahatlat-, işin içine gir-, izine rastla-, karın doyur-, yanıt ver-, yardımcı ol-, yüzeyde kal-.

bir parça: [39] /2. Kısa bir süre./ “Bir aralık تنها bir köşede Ali Rıza Bey’e yaklaşmış, Baba, **bir parça** beni **dinler** misin? demişti.” (RNG-YD)., “Kâmrân’ı kocaman bir ceviz ağacı altına götürdü, akşamdan bahçede unutulmuş bir iskemleye oturttu:Şimdi, **bir parça** beni **bekleyeceksiniz.**” (RNG-ÇK)., “Ahmed Cemil sözlerinin mecrasını birden tebdile lüzum gördü, bu nazarın karşısında daha ziyade nikabını muhafaza edemeyeceğini anladı, bu defa tâ yanına sokuldu:Lâtife ediyorum, dedi, daha sonra:İkbal, müsaade edersen seni **bir parça muaheze edecektim;** dedi.” (HZU-MvS). ; //Biraz, azıcık, çok az.// “Nihal! dedi; beni **bir parça seviyor** musun?...” (HZU-AM)., “Hayatımı **bir parça biliyorsunuz**, bazı esrarımı hemen hemen zorla benden çaldınız.” (RNG-ÇK)., “Zaten bana haber veren çocuk da **bir parça çıtlattı.**” (SA-İÇ)., “Sen de bu işte **bir parça gayret göster!** deyince ayaklarım suya erdi.” (RNG-YG)., “Beria aklıma gelir gelmez **hiddetim bir parça geçti.**” (SA-K/S).

2. [6] ® dinle- [2], bekle- [2], uyu-. || muaheze et-.

//...// [33] ® sev-* [2], aç- (bacak), açıl- {rahatlamak}, anlat-, azal-, benze-, bil-, bulaştır-, çıtlat- {bahsetmek}, ferahlat-, hatırlat-, kız-, kolaylaştır-, kurtul-, otur-, oyala-, öldür-, övün-, serinle-, sokul-, şaşır-, uzaklaş-, yanıl-, yükselt- (ses). || affet-, gayret göster-, geri kal-, hiddeti geç-, iltifat göster-, rahat et-, zahmete sok-, sıkıntı çek-.

bir solukta: [76] /Çabucak./ “Uzun dediğime bakma, mektubunu **bir solukta okudum.**” (AN-ŞÇH)., “Ekiptekiler **bir solukta** olup biteni **anlattılar.**” (GD-AK)., “Şinasi yokuşu **bir solukta çıktı**” (PS-FH)., “Yanına varıp gördüğüm kentleri, tanıdığım kadınları, her şeyi **söylemeliyim bir solukta.**” (GY-H2).

® oku- [10], anlat- [9], çık- [5], söyle- [5], var- [5], in- [3], aş-, bit-, bitir-, de-, devir-, ekle-, fırla-, getir-, götür-, iç-, kurtar-, öğren-, sor-, ulaş-, uyu-, yaz-, ye-. || anlatıver-, bitiver-, iniver-, söyleyiver-, sürüver-, uyuyuver-, cevap ver-, devret-, haykırabil-, açıktan al-, arayı kapat-, ata atla-, entari değiştir-, yol al-, kendini bul-, kendini topla-, rapor yaz-, yanına çek-, yeryüzüne yayıl-, yokuş in-. || sayıp dök-, okuyup bitir-.

▷ **bir solukta okumak, bir solukta anlatmak.**

bir tahtada: Ø

bir temiz: [8] /Adamakıllı, {iyice}/ “Sizden evvel ben ona diyeceğimi dedim, **bir temiz dövdüm.**” (GY-H1)., “Sonra **bir temiz rakı içmeli.**” (DH-SS)., “Biraz da hiddetli, şu teresleri **bir temiz haşlı-yayım**, diyerek içeriye girdim.” (GY-H1).

® döv- [5], haşla-, iç-. || karın doyur-.

▷ **bir temiz dövmek.**

bir türlü: [954] /1. Tekrarlı kullanıldığında işin yapılmasının da yapılmamasının da aynı derecede kötü olduğunu belirten bir söz./ “Ø”. ; 2. Hiçbir biçimde, hiçbir yolla./ “...sana kaç kere işaret ettim, ama **bir türlü anlamadın.**” (HAT-KHK)., “Denizin öyle güzel mavisi vardı ki... **Bir türlü bulamadım.**” (AHT-YG)., “Aliço, Sultan Azizin pehlivanlığına **bir türlü inanamıyordur.**” (SB-BŞM)., “Ölü kediyi aralarından kovmak kolaydı, ama ölü adamdan **bir türlü kurtulamıyorlar.**” (OB-HYD)., “Ne söyleyeceğim sana, ne zamandan beri düşündüğüm, ama **bir türlü söyleyemediğim.**” (SKA-GA)., “Yılan, uçarak **bir türlü gelmiyordu.**” (YK-KSİ)., “Bekir, Seyd-Ali'nin yüzündeki sevincin, gözlerindeki parıltıların sebebini **bir türlü kestiremiyordu.**” (CD-Oİ)., “Aylar boyu **bir türlü alışamamıştı** adam buna.” (ÇA-BAG)., “Ali bir şeyler söylemek istiyor, fakat **bir türlü beceremiyordu.**” (SA-KY)., “...bunu **bir türlü bilemiyorum.**” (AA-YÖT)., “Fakat **bir türlü bölüğümünden ayırlamıyordum.**” (FRA-Z)., “Ama kılıcın üstündeki oyma, altın yazı otuz yıldır **bir türlü bitmiyordu.**” (YK-BE)., “...yahu selam verdiğim başka düzü yok mu diye söyleniyordu, ama **bir türlü hatırlamıyordu.**” (HAT-KHK)., “**Bir türlü karar veremiyor**, karar veremediğimiz için de kıvranıp duruyorduk.” (TY-AÖ)., “Buna **bir türlü akıl erdiremedi.**” (YK-İM1)., “Ama Bekir, Ruslara evet veya hayır demeye **bir türlü cesaret edemiyordu.**” (CD-Oİ)., “Cemile'nin önünde rezilce koğuluşunu **bir türlü hazmedemiyor**, annesinin yıllarca önceki sözlerini düşünüyordu.” (OK-C)., “Ama **bir türlü de vazgeçemiyor.**” (DK-Z)., “Beni buradan kurtarmak için o zamanlar çok uğraştığı halde buna **bir türlü muvaffak olamamıştı.**” (OCK-KE).

1. [-] ® Ø

2. [954] ® anla-* [77], bul-* [35], inan-* [29], kurtul-* [20], söyle-* [17], ol-* [16], gel-* [14], kestir-* [14], alış-* [11], becer-* [11], bil-* [11], unut-* [11], ayrıl-* [10], at-* [8], bırak-* [8], bit-* [8], git-* [8], ısın-* [8], uyu-* [8], çöz-* [7], geç-* [7], hatırla-* [7], aç-* (kapı, perde vb.) [6], başlar-* [6], bitir-* [6], çıkar-* {anlamak} [6], dur-* [6], kavra-* [6], öğren-* [6], yanaş-* [6], yen-* [6], açıkla-* [5], anlat-* [5], çık-* [5], gör-* [5], toparla-* [5], ulaş-* [5], anımsa-* [4], bak-* [4], benimse-* [4], çek-* [4], doy-* [4], düş-* [4], kabullen-* [4], kesil-* [4], kurtar-* [4], sor-* [4], yaklaş-* [4], açıl-* {içini dökmek} [3], al-* [3], anlaş-* [3], anlaşıl-* [3], bulun-* [3], gerçekleştir-* [3], ilerle-* [3], kaldır-* [3], sev-* [3], tamamlan-* [3], yakala-* [3], yatır-* [3], yetiş-* [3], açıl-* (kapı vb) [2], aş-* [2], atla-* [2], aydınlan-* [2], ayır-* [2], bağla-* [2], bastır-* [2], başla-* [2], beğen-* [2], çıkart-* [2], çözüml-* [2], de-* [2], din-* [2], doğrul-* [2], dön-* [2], düzel-* [2], ezberle-* [2], geliş-* [2], inandır-* [2], iste-* [2], iyileş-* [2], kalk-* [2], kavuş-* [2], kur-* [2], oturt-* [2], öğret-* [2], öl-* [2], rastla-* [2], sağla-* [2], seç-* [2], sustur-* [2], toparlan-* [2], uydur-* [2], yan-* [2], yap-* [2], yaran-* [2], yaz-* [2], aç-* (güneş), ak-*, aldir-*, alın-*, alıştır-*, beğendir-*, beyazlaş-*, birleştir-*, boz-*, buluş-*, büyü-*, ciddileş-*, çatla-*, çözümle-*, dayan-* (para), değiştir-*, dinle-*, dönüş-*, durul-*, duyur-*, düşün-*, eksil-*, erin-*, eriş-*, evlen-*, geçin-*, gerçekleşt-*, gevşe-*, gider-*, gir-*, giy-*, giyin-*, görül-*, görüş-*, gözükm-*, güven-*, hatırlat-*, havalan-*, hesaplaş-*, ısıt-*, ilgilen-*, in-*, kan-*, kandır-*, kapat-*, kapatıl-*, karar-*, karşılaştı-*, katıl-*, katlan-*, kaynaş-*, kes-*, kımıld-*, kır-*, kıy-*, kız-*, kondur-*, konuş-*, kop-*, kopart-*, kov-*, kullan-*, kurul-*, küllen-*, manalandır-*, nallat-*, neşelendir-*, oku-*, otur-*, önle-*, örtüş-*, sapt-*, seslene-*, sevin-*, sezil-*, sıyrıl-*, sinirlendir-*, soğu-*, sonuçlan-*, sök-*, sököl-*, sön-*, söndür-*, tasarla-*, tut-*, tuttur-*, tutuş-*, ulu-*, uy-*, uyandır-*, uyuş-*, uyut-*, var-*, ver-*, yakıştır-*, yaşa-*, yapıl-*, yapış-*, yaraştırıl-*, yat-*, yatış-*, yatırıl-*, yazıl-*, yerleş-*, yerleştir-*, yet-*, yut-*, yuvarlan-*, yürü-*, yürüt-*. || karar ver-* [10], akıl erdir-* [10], hazmet-* [9], cesaret et-* [8], vazgeç-* [6], razı ol-* [6], rahat et-* [5], affet-* [5], akli al-* [5], uyku tut-* [4], muvaffak ol-* [4], kendine gel-* [4], kabul et-* [4], eli var-* [4], mümkün ol-* [3], emin ol-* [3], ele geçir-* [3], belli ol-* [3], ayak uydur-* [3], gözünü al-* [2], tayin et-* [2], tatmin ol-* [2], rahat dur-* [2], memnun ol-* [2], izin ver-* [2], içine sindir-* [2], hallet-* [2], fırsat ol-* [2], dili var-* [2], cevap ver-* [2], anlam ver-* [2], akli yat-* [2], akli er-* [2], kendini al-* [2], (iş vb.) ...yoluna gir-* [2], adam ol-*, akıldan çık-*, akıl-fikir erdir-*, aklına gel-*, aklında tut-*, al-* {ele geçirmek}, alt ol-*, arkasını bırak-*, âşık ol-*, ayağa kalk-*, bahset-*, başını çevir-*, başvur-*, biraraya gel-*, cesaret bul-*, ciddiye al-*, çare bul-*, defet-*, dışa vur-*, dilinin ucuna gel-*, disiplin kur-*, donunu çıkar-*, geri ver-*, gönlünden çıkar-*, gönlünü et-*, göze al-*, gözü tut-*, gözümün önünden git-*, gözünden git-*, gözünün önünden git-*, gözünün

önüne getir-*, güreş tut-*, hafızadan silin-*, hayalinden çık-*, hazmedil-*, huzur bul-*, huzura kavuş-*, içi içine sığ-*, içinden çık-*, içini dök-*, ihtimal ver-*, ikna et-*, ikna ol-*, iletişim kur-*, inanası gel-*, intibak et-*, iş gör-*, işin içinden çık-*, itiraz et-*, kabil ol-*, kaleme gel-*, kanaat et-*, karar veril-*, kendini kurtar-*, kendini tatmin et-*, kendini toparla-*, kendini tut-*, keşfet-*, kısmet ol-*, kibrine yedir-*, konu açıl-*, konuya gir-*, kulağından git-*, laf aç-*, mazur göster-*, memnun et-*, nefesine yedir-*, ortaya çık-*, peşini bırak-*, rağbet bul-*, rahat ver-*, sarhoş ol-*, sesi çık-*, sıra gel-*, sonu gel-*, sonuca ulaşıl-*, sonuç ver-*, söylemeye dili var-*, sözünden çık-*, sözünü kes-*, susmak bil-*, tanzim et-*, tat duy-*, tayin et-*, {karar vermek}, telefon gel-*, tespit et-*, uykusu gel-*, üstünden at-*, üzerine eğile-*, vakit bul-*, yakasını bırak-*, yanıt bul-*, yerinden kımıl-da-*, yerinden kıpır-da-*, yerine getiril-*, yolunu bul-*, yüreği rahatla-*, yüreğini aç-*, ziyan ol-*. || bitmek bil-* [5], doğal halini bul-*, dolmak bil-*, gitmek bil-*, kalkmak bil-*, kopmak bil-*, (zaman) geçmek bil-*.

Þ bir türlü anlamamak, bir türlü inanmamak.

bir vakitler: [15] /Geçmiş zamanda, eskiden, vaktiyle./ “Baba ile meyhanede çalışırdık bir vakitler.” (ÜA-TÖ), “Aşçıların en mükemmeli de' Mengen'de çıkardı, bir vakitler.” (RHK-BS), “Bir vakitler güneyde öyle kötü kullanılmış ki...” (TU-BŞ), “Camgöbeği renginde, çünkü bir vakitler bir yerde o rengin afrodizyak etkileri hakkında bir şeyler okumuştum.” (PK-BCR), “İşmiş İstanbul'a bayılırdım bir vakitler.” (ME-TŞ), “Siz bir vakitler şiirle meşgul olmuştunuz.” (GY-R), “Daha doğrusu bir vakitler unutulur giderdi.” (NC-SY).

® bayıl- {hoşlanmak}, çalış- (iş), çık- {yetişmek}, duy- {işitmek}, duy- {hissetmek}, iste-, kullanıl-, uydur- (masal), oku-,öp-, yap-, yat-, ye-. || meşgul ol-. || unutulur gider.

bir yana: Ø--

bir yanda: Ø--

bir yandan: Ø--

bir yol: [44] /Bir kez./ “Caydık, bir yol da... Parayı, ekini harmanda öderiz.” (KT-Gİ), “Sonunda demiş ki:Varayım bir yol muhtara gideyim.” (MŞE-VÇ). ; //Şimdi// “İrin gene bir yol akar, iner yere bilirim” (BN-BŞ), “Hele bir yol gel şöyle salona, oturalım.” (EI-KA). ; ///Hemen/// “Durur bir yol sağa sola bakınır” (BN-BŞ), “Ölmesin.. İzmir'e bir yol kavuşsun...” (SK-D), ; ///Önce/// “Ben ne bilem, işte horda, sen bir yol içeri gir!” (HEA-VK).

/.../[30] ® bak- [2], gör- [2], ak-, az-, benze-, cay-, dur-, düş-, düşün-, gel-, git-, iste-, öğren-, söyleş-, uğra-, uzan-, yenile-. || gösteriver-, götürüver-, akli başına gel-, dem çektir-, düşünce sar-, gözlerimizi kapa-, hayal buyur-, koku al-, nefes et-, yer gök inle-, şölen kurul-

//.../[3] ® dur-, kavuş-, söyle-.

///.../[2] ® dolaş-. || içeri gir-.

////...////[9] ® gel- [2], bak-, bırak-, dinle-, dön-, dur-,öp-. || kulak ver-.

bir zaman:[93]/1. Geçmiş zamanda, eskiden, vaktiyle./ “Ben *bir zaman* meseleyi *anlayamadım.*” (KT-Gİ)., “Otelimin hemen yanıbaşındaki otelde de *bir zaman* Verlaine kalmış.” (AHT-YG)., “Tuhaf bir duygu :sanki ben değilmişim de bir başka çocukmuş o; *bir zaman* geçmiş, oynamış, sonra ölüp gitmiş...” (AMD-O)., “Sebebini sordum, *bir zaman* cevap vermedi.” (EI-KA). ; /2. Belirli bir süre, biraz./ “*Bir zaman* susuyor.” (EB-BG)., “Selâhattin arkadaşının yüzüne *bir zaman* baktı :Aklına gelen benim de aklıma geldi ama, sanmam!...” (KT-YS)., “«Hele *bir zaman* beklileyim!» karar ile dağıldılar.” (RHK-MH)., “Yaktılar, kahvelerim içmeye başladılar. *bir zaman* konuşmadılar.” (SK-D)., “Hindiya Sultanı elini çenesine atıp sakal fâlına daldı. *Bir zaman* düşündü.” (KT-Gİ)., “Kör Şaban’ın yabancı bayraklarla donanmış sokakta, çarpık bacaklarıyla harmanlayarak gitmesini *bir zaman* seyretti.” (KT-YS)., “Paltosunun cebinden bir dergi çıkardı. *Bir zaman* okudu.” (YA-AA).

1.[6] ® anla-*, gez-, kal-, oyna-, sev-. || hasta ol-.

2.[87] ® sus- [14], bak- [9], düşün- [6], konuş-* [5], bekle- [3], dur- [3], git- [3], dolaş- [2], gül- [2], oku- [2], sür- [2], ağla-, ağlaş-, bakış-, bit-, çalış-, çöz-*, dal-, dönele-, eğlendir-, gel-, gezin-, gir-* (-e), incele-, karıştır-, oyna-, sor-, söylen-, sürüklen-, süz-, uzaklaş-, yaşa-, yatış-*. || cevap ver-* [3], seyret- [3], bıyık altından gül-, çare düşün-, içinde dolaş- (duygu), işsiz gez-, kaybol-, kulak ver-, sesi çık-*, sessiz dur-, sessiz kal-. || azdı köpürdü.

P bir zaman susmak.

bir zamanlar:[98]/Zamanında, vaktiyle, eskiden./ “*Bir zamanlar* adamı sevmiş, sonra da duyguları değişmiştir, neden olmasın?” (AÜ-SG)., “*Bir zamanlar* bana da öyle yapmışlardı, insanın çevresinde bütün tanıdıklar yabancı kesilir.” (CK-YÖ)., “Şiirlerini çok okudum, *bir zamanlar* çok okuttum.” (BN-DY1)., “Onun dili hakkında *bir zamanlar* şöyle yazmıştım.” (BA-YYY)., “”Kendimi yazdım! *Bir zamanlar* misyon duygusuyla yüklü yaşadım.” (HC-KKKY)., Raporlara göre, ekim ayında Mehmet Babalı’de *bir zamanlar* çocuk dergisi çıkarmış ya da hâlâ çıkaran yayınevlerini ve bu dergilerde kalem oynatmış Neşati türünden kaşarlanmış yazarları ziyaret ediyordu.” (OP-YH)., “*Bir zamanlar* Dil Kurumunda da çalışmış.” (CKM)., “Süha Rikkat acıyla gülümsüyordu:*bir zamanlar* bütün ışıklara âşık olmuştu.” (Sİ-ÖKS)., “Sana hiç bahsettim mi? *bir zamanlar* bizim Profesör Hikmet talip olmuştu.” (SA-İÇ).

® sev- [6], yap- [5], iste- [4], oku- [4], yaz- (yazı, şiir vb.) [4], yaşa- [3], ağla- [2], bulun- [2], çalış- [2], çıkar- (dergi vb.) [2], de- [2], iç- [2], inan- [2], kal- [2], ol- [2], alış-, anır-, anlat-, başla-, bekletil-, bulaş-, denil-, dinle-, diret-, dur-, düş-, düşün-, geç-, gör-, gözetle-, gül-, güldür-, güven-, kişne-, kork-, kovdur-, kur-, mele-, okut-, önemse-, savun-, tanı-, tanı-, tartışıl-, üzül-, yakındır-, yaşan-, yayımlan-, yazıl-, yönlendir-. || âşık ol-, başka türlü düşün-, ders ver-, egemen ol-, egemenlik kur-, ehemmiyet veril-, elihe geçmiş-, fark et-*, güzel gel-, hayatı tornala-, hükümet sür-, ilginç ol-*, kendini yutturmaya kalkış-*, talip ol-, tek taraflı gör-, tetkik yap-, tırnak yala-, veba çık-, veda et-, (yağmur vb.) yağ-, yayınevi kur-, yüreği çarp-. || geçip git-.

bitevi: Ø

biteviye: [20]/Tekdüze./ “Binmişim bir gemiye Ve böyle **biteviye Gidiyorum** Bir diyar olsa gerek.” (AMD-BŞ)., “Razı gelip kaderime, **kavalını çalacağım biteviye** hüznün.” (SA-A)., //Sürekli bir şekilde.// “Yılkılıklar akşama dek ovada yine **biteviye dolaşırlar**. (AS-YA)., “Yalnız boğuk, kaba sesli ziller bu tembel saz ve tembel oyun içinde bir elektrik akıntısına tutulmuş gibi **biteviye çırpınır, çınılardı**.” (RHK-MH).

/.../[8] ® git-, yürü-, sarmaş-. || şarkı söyle-, kaval çal-, başını kaldır-.

//...//[12] ® bağır-, çınla-, değiştir-, dolaş-, haykır-, konuş-, salla-, tut-, ye-, çırpın-.
|| sola kay-, gaga vur-.

bittabi: [18]/Doğal olarak, tabiatıyla, tabii, elbette./ “**Bittabi**, hiç **muvaflak olamadılar**.” (YKK-A)., “**Bittabi** Köse'nin de buna **canı sıkıldı**.” (GY-H1)., “Neyse, sen bana **kızdın bittabi**, öyle yanından kaçtığım için, kusura bakma n'olursun, o dakika yalnız kalmam lâzımdı!” (EI-NS).

® ara-, bul-, de-, fiyatlan-, kız-, ol-, sarıl-, tanı-*, toplatıl-, tut-*, uğra-. || iltifat et-, canı sıkıl-, hüküm sür-, kadere razı ol-, muvaflak ol-*, tahammül et-*, tesirat yap-.

bizatihi: Ø

biz bize: [18]/Yalnız biz, aramızda yabancı bir kimse olmaksızın./ “Abe, bırağ şinci şoparları da **biz bize yapalım** bir tıngırdıcık!...” (OCK-Ç)., “**Biz bize konuşmayalım**.” (İO-LBA)., “Eh, **biz bize kaldık**, Kadri.” (AMD-O).

® kal- [7], konuş- [3], yap- [2], geliş-, kotar-, ol-, yet-. || zulmet-, emir ver-.

Þ **biz bize kalmak**.

bizce: Ø--

bizcileyin: Ø

bizde: X

bizden: X

bize: X

bizzat: [97]/Doğrudan doğruya kendisi./ “Örneğin, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sırf eğitim konusunda, yalnız yabancı uzmanlara hazırlatılan raporların 23 tanesini Kaynaradağ **bizzat görmüştür**.” (EK-DT..A)., “Ardından Şah Abbas da **bizzat** ve ilgarla **geldi**, bu suretle İranlıların Bağdat muhasarası başladı.” (REK-Y)., “Ertesi sabah **bizzat** belediye **gittim**.” (HT-KSA)., “Ben yarın **bizzat gider görüşürüm** savcıyla..” (ÇA-BAG)., “Bakımını da **bizzat üstlenmiş** durumda.” (İO-LBA)., “Anneme ne kadar düşün olduğuma **bizzat şahit olacaksınız**,” diye cevap verdi.” (AA-İGA)., “Müdürü Umumî onu **bizzat takip ediyor**, memurlara malûmat vermesi lâzım gelmez...” (PS-SK)., “Atatürk **bizzat geldi**, meseleyi **tetkik etti**:-Yuvarlağı belki biraz daha daraltmak lâzım, ama fikir doğrudur, yaptırınız, dedi.” (FRA-Ç)., “Evvla Şevket Turgut Paşa memur iken Mahmut Şevket Paşa **bizzat** Arnavutluk harekâtını **ele almıştır**. (MB-AK)., “Billah mı? diye yeniçerilere, ortaya konulan bir mushafa el bastırarak **bizzat** teker teker **yemin ettirdi** ve bu yemini divandaki ulemaya resmen ve seran tescil ettirdi.” (REK-Y).

® gör- [5], gel- [5], git- [4], seç- [3], görüş- [3], de- [3], ara- [2], gir- [2], götür- [2], katıl- (toplantıya) [2], söyle- [2], uğraş- [2], üstlen- [2], yap- [2], yaşa- [2], yaz- [2], al-, anlat-, bastır-, çek- (film), denetle-, desteklen-, gebert-, getir-, hazırla-, iste-, işit-, oku-, öldür-, sor-, tanı-, taşıt-, uğurla-, yazdır-, yönet-. || şahit ol- [4], takip et- [2], tetkik et- [2], davet et-, ele al-, emir verdir-, görüşmede bulun-, göz yum-*, harbe gir-, hareket et-, hazır bulun-*, icbar et-, idare et-, iddia et-, intikal ettiril-, itiraf et-, karar ver-, kulağında çınla-, meşgul ol-, müracaat et-, müşahede et-, örnek ol-, padişah ol-, rica et-, ricada bulun-, söz ver-, taltif et-, tanık ol-, tanıklık et-, temin et-, yanıt ver-, yemin ettir-, yer al-.

bodoslamadan: [2]/Ön taraftan, baş taraftan./ “İsmail *bodoslamadan bir saġnak yedi*” (NH-KMD)., “Arkadaş makineyi durduramayınca, biz de doğru Rema’nın duvarına, baş *bodoslamadan bindirdik*.” (SB-BŞM).

® bindir-. || saġnak ye-.

boğazına kadar: [3]/Pek çok, lüzumundan fazla, aşırı ölçüde./ “Boğazına kadar öze *boğulsun* tohum” (BRE-DKD)., “Politika ise *boğazına kadar arabeske batmış*.” (AB-BBYŞ).

® bat- [2] || öze boğul-.

boğaz tokluğuna: [9]/Ücret verilmeden, yalnız karnını doyurarak./ “Öbür ustaların yanında biriki yıl *boğaz tokluğuna* getir götür İşlerinde *çalıştı*.” (AN-AZDE)., “Babamla Bayram Eniştem (kanserden öldü) bir süre kaplıcalarda, bilmediğim başka yapılarda *amelelik yaptılar*, köyün *sığırlarını güttüler*. *Boğaz tokluğuna*.” (FA-SUYK2).

® çalış- [2], çalıştırıl-, kapılan-. || amelelik yap-, bekçilik yap-, çırak ver-, sığır gü-, yanında dur-.

boğula boğula: [8]/Boğulacakmış gibi, boğuk bir biçimde./ “Kezban yere yatmış, çizmelerine sarılmış, *boğula boğula ağlamış*, yalvarmış.” (HEA-AG)., “Bekir, başını göğsüne eğdi, *boğula boğula konuştu*:- Bu ne biçim felek, Seyd-Ali Ağa, bu ne biçim felek?” (CD-Oİ).

® ağla- [2], anlat-, dön-, git-, gül-, konuş-, öksür-.

boku bokuna: [1]/Boş boşuna, boş yere./ “Bizi sen yazacaksın, dedi. Bizim şu anda tek görgü tanıġımız sensin. *Boku bokuna asılıp gideceğiz*”. (EÖ-GSA).

® asılıp git-.

bol bol: [189]/Fazlasıyla./ “O bizim gibi rakı içecek değil ya, *bol bol şampanya ve konyak içmiş*, böyle böyle kafayı iyice üşütmüş.” (HT-M)., “Çileğe bayılıyordu, *bol bol yedi*.” (HT-M)., “Okuldan kalan zamanımda *bol bol okuyorum*, Raik’çiğim, belki önümüzdeki aylar kitaplarıma fazla vakit ayıramayacağım.” (EA-DÖY)., “Şarkılardan sonra, masa başına geçip, çaylarımızı içip, pastalarımızı yerken *bol bol sohbet ettik*.” (EI-NS)., “Aşkımın şiddetinden artık daireyi, *vazifeyi de bol bol seriyor*, ara sıra gündüzleri de içiyor ve borç gırtlakta yaşıyordum.” (OCK-KE).

® oku- [14], iç- [11], ye- [8], ağla- [6], düşün- [5], kullan- [4], ol- [4],öp- [4], al- [3], eğlen- [3], gez- [3], içil- [3], konuş- [3], sun- [3], uyu- [3], yap- [3], faydalan- [2], gör- [2], oyna- [2], ver- [2], yaz- [2], al-, alıntıla-, anıl-, bul-, bulun-, çal- (müzik), çalış-, doğra- (soğan),

eğlendir-, evlen-, git-, görüş-, gül-, gülümse-, harca-, iste-, kavuş-, kolonyala-, kullanıl-, osur-, otur-, öl-, öv-, rastlan-, sabunla-, saç-, ser-, seviş-, seyret-, sor-, soy- (patates), tat- (nimet), tat- (mutluluk), toz-, türe-, üzül-, yararlan-, yarat-, yasakla-, yazıl-, yeril-, ye-, yet-, yetiş-, yetiştir-. || sohbet et- [3], para ver- [2], resim bas- [2], vazifeyi ser- [2], yüze su çarp- [2], arkadaşlık et-, bahset-, bahsedil-, ihsan et-, laf et-, sarfet-, söz et-, temin et-, tebrik edil-, seyahat et-, meşgul ol-, süt ver-, imkân ver-, bahsolun-, afyon çek-, burnuna çek-, eroin çek-, esrar çek-, kabızlık çek-, ziyafet çek-, ant iç-, âşık ol-, bahşiş al-, bahşiş topla-, balık yakala-, cigara iç-, çamaşır yıka-, çay demle-, çene çal-, çocuk doğur-, düşman çatlat-, el at-, fıkra anlatıl-, fırsat bul-, film izle-, film yaz-, gazete sat-, geziye git-, göz at-, hayal kur-, ikmale kal-, imkân sağla-, kahkaha at-, karşılık al-, kart yolla-, kulak çınlat-, mahsul ver-, malûmat al-, müzik dinle-, namaz kıl-, oruç tut-, parti düzenlen-, rahmet yağdır-, resim çek-, satranç oyna-, selâm getir-, sigara iç-, sigara tüttür-, sinemaya git-, söz aç-, tatil yap-, televizyon izle-, volta at-, yalan söyle-, yorgunluk çıkar-. || yiyip iç-.

bol bulamaç: Ø

bolca: [33]/2. Oldukça geniş, çokça./ “Etini **bolca** koy.” (GY-KO)., “Gösterişe hiç lüzum yok Ayfer Hanım, dedim, garson da getirtmeyeceğiz, daha sıcak ve samimi bir ev daveti olacak, ona göre hazırlan, ha alkollü içki de olmayacak, alkolsüzlerden **bolca bulunduralım**.” (EI-NS)., “Yemeklerin en iyisini (hem de **bolca**) yiyorum.” (PK-BCR).

® koy- [3], bulundur- [2], ye- [2], ak-, dağıtıl-, eğlen-, koydur-, kullan-, ol-, oynat-, sev-, sürül-, yap-. || nasibini al- [3], sual et-, boca et-, eleştiri yapıl-, kulak ver-, üstünde çalışıl-, çocuk doğur-, dut silkelen-, gazete oku-, iltifat al-, çene çal-.

bol kepçeden: Ø

bol keseden: [9]/ Bol bol, ölçüsüz biçimde./ “Halkçılar şimdi **bol keseden atıp tutuyorlar**.” (CKM)., “Bu seneki göçler, evvelki senekiler gibi **bol keseden para harcamamışlardı**.” (SFA-SS)., “Bir sen mi kaldın **bol keseden çay ısmarlayacak?**” (RB-SN).

® dağıt-, müjdele-. || çay ısmarla-, hediye ver-, para harca-, pay artır-, üstlerine al-, vaatle bulun-. || atıp tut-.

boncuk boncuk: [10]/2. Boncuk gibi yuvarlak taneler durumunda./ “Bayram bakınca ürperdi :**Boncuk boncuk terlemiş**. Alnı boynu su içinde.” (FB-ID)., “Bunları aklından her geçirişinde boyalarını bir gülme alır ve gözünde bakır bir mangal belirir, harlı ateşin sıcaklığı yarım yüzünü **boncuk boncuk terletirdi**.” (EÖ-P/S).

® terle- [7], parla-, terlet-, yuvarlan-.

Þ boncuk boncuk terlemek.

borç harç: [8]/2. Borç vb. yollara başvurarak./ “Cebinde parası olmadığında **borç harç** oyuncak alıyordu.” (CD-KB)., “Tepetaklak oldu her şey, kabus dolu günler başladı, **borç harç** babam bir dükkân açtı, annemin zoruyla...” (LT-OÖY).

® al- (bir şey) [3], boyla- {gitmek}. || dükkân aç-, gelinlik dikil-, sezon kapatıl-.

▷ **borç harç (bir şey) almak.**

borçsuz harçsız: Ø

boş: [6]/5. İşsiz bir biçimde {boş bir biçimde.}/ “Ben 1 yıl **boş oturdum**, dayandım.” (AD-Y), “Kristiania’da **boş dolaşıyor**, makaleler yazmaya, yazdıklarını satmaya çalışıyordu.” (BN-DY1), “Karıyı **boş oturtmazsın**.” (FB-T).

® otur-* [4], dolaş-, oturt-*.

® **boş durmak, boş durmamak, boş gezmek (gezinmek), boş kalmak.**

▷ **boş oturmak.**

boşu boşuna: [31]/Gereksiz yere, boşuna./ “Ve **boşu boşuna konuşuyoruz**, sesimiz bir anlam yankısı bırakabilirmişçesine.” (EB-BKM), “Ne diye **boşu boşuna üzersin** kendini bilmem ki, diyordu.” (Sİ-İGÇÖ2), “Babacığım, ev filan istemiyorum, **boşu boşuna para harcayacaksın**.” (İO-LBA).

® konuş- [2], ara-, bağla-, çalış-, dolan-, git-, öl-, öldür-, sev-, süründür-, üz-, yap-. || pıntılık et-, yoktan var et-, ümit et-, benzin yak-, kurşun yak-, anlamaya çalış-, kaldırım çiğne-, kan dök-, masraf yaptır-, navlun kes-, paniğe kapıl-, para harca-, üveze yedir-, telaş göster-. || akıp geç- (zaman), arayıp dur-, bakıp dur-, dolaşıp dur-.

boşuna: [338]/Boş yere, yararsız yere, gereksiz, beyhude, nafile, tevekkeli./ “Kendi, sesimin yankısını bile **boşuna bekledim**.” (EÖ-P/S), “Hiç **boşuna uğraşma**.” (AA-TO3), “Bana **boşuna Kalpazanlar Kralı demediler**.” (AN-AZDE), “Sonunda en yaşlı ağaç söz alıp demiş ki: ‘**Boşuna yoruluyorsunuz!** Biz baltaya karşı hiçbir şey yapamayız.’” (AB-BBYŞ), “Babası, kızının bu telaşına kahkahalarla güldü: **Boşuna telaşlanıyorsun**, dedi.” (AK-MS), “‘Ben **boşuna nefes tüketmişim**. Sen bari tüketme. Çünkü kimse karşısındakini dinlemiyor, insanlar doğrularını ve yanlışlarını kendileri bulmak zorundalar,’ dedi Nilüfer.” (AK-AA).

® bekle- [23], uğraş- [23], deme- [14], ara- [12], de- [10], yorul- [10], gel- [9], git- [8], telaşlan- [6], aran- [5], çabala- [5], söyle- [5], üzül- [5], ak- [4], kork- [4], ol- [4], çağır- [3], geç- (zaman vb.) [3], göster- [3], konuş- [3], öl- [3], beklet- [2], çalış- [2], çık- [2], debelen- [2], diren- [2], koş- [2], kurcala- [2], kuşkulana- [2], sakla- [2], savaş- [2], seslen- [2], sor- [2], söylen- [2], tüket- [2], yalvar- [2], yaz- [2], yor- [2], aç-, ağla-, meraklan-, al-, uğraş-, çıkar-, asıl-, atıl-, bağır-, bağır-, bak-, besle-, bırak-, büyüt-, çağır-, çal-, çığır-, çıkar-, çiz-, değiş-, dinle-, dön-, düşün-, ezdir-, gevele-, gez-, git-, görevlendir-, görün-, gülümse-, harca-, harcan-, havla-, haykır-, heveslen-, heyecanlan-, istet-, kandır-, kapa-, kaptır-, kaygılan-, kederlen-, kovala-, koy-, kurul-, nişanlan-, oku-, okuttur-, oturt-, öfkelen-, öğür-, örsele-, sal-, sayıl-, sevin-, sinirlendir-, somurt-, şiş-, takıl-, tartış-, taşı-, tekrarla-, uğraştır-, uza-, üstele-, üz-, vazgeç-, ver-, yak-, yaklaş-, yaşa-, yedir-, yorumla-, zorla-. || nefes tüket- [6], çene yor- [4], zahmet et- [4], kapı çal- [4], telaş et- [4], kendini yor- [4], zaman yitir- [2], zaman harca- [2], zaman kaybet- [2],

(soluk) tüket- [2], konu et-, yemin et-, ısrar et-, kendine zehir et-, masraf et-, nefret et-, rahatsız et-, söz et-, ümit et-, inkâr et-, tutuyor ol-, hap al-, adını ver-, gözdağı ver-, karşı dur-, ağız ara-, altına gir-, ayak dire-, ayak sürü-, ayraç aç-, ayrıntı kon-, azap çek-, belini sar-, borca gir-, çaba harca-, çiftlik kur-, dağa çık-, dem vur-, dil dök-, dirsek çürüt-, düşman kazan-, ekmek ye-, eve dön-, fedakârlıkta bulun-, hayale düş-, inkârdan gel-, işe giriş-, işi uzat-, kapı vur-, kendini harca-, kendini sık-, kurşun yak-, kuşku duy-, nefes harca-, öldürmeye kalk-, paniğe kapıl-, para öde-, sakalı ağart-, siniri bozul-, şarkı söyle-, tecrübe edin-, tokmak çal-, torba tak-, üst baş ara-, üstüne düş- {yakından ilgilenmek}, vakit al-, vakit kaybet-, yanıt bekle-, yaralı parmağa işe-, yeteneğini harca-, yol tep-, yola çık-, yolculuğa çık-, yürek tüket-, zahmete gir-, zahmete katlan-. || akıp git- [2], gidip gel- [2]. arayıp dur-, arandım dur-, uğraşıp dur-, uğraşmış dur-.

▷ boşuna beklemek.

boş yere: [148]/Boşuna./ “Akıllara durgunluk verici kayıtsızlıklar ve aldırışsızlıklar odağı olan kitabevinde epey bir zaman boş yere bekledim. (Sİ-DSG)., “Boş yere ağlıyorsun! Ağlama!”(FB-T)., “Boş yere üzülüyorsunuz!” (KT-YS)., diyordu.” (YA-AA). Boş yere telaşlandı Naci. (AÜ-SG)., “Umutlanma boş yere...” (KT-YS)., “Boş yere umutlanmıştım.” (SD-K)., “Karşı duvardaki ağız, Boş yere azap çekmeyin. Bir derman için.” (SD-K)., Boş yere umutlanmıştım.” (SD-K)., “Şimdi rüzgâr bahçede dolaşıyor boş yere!” (FNÇ-HD). “Bir adam nasıl bir avanak olmalı ki, boş yere para harcamalı...” (KT-Gİ).

® bekle- [12], ara- (iz, vb.) [5], ağla- [4], üzül- [3], yorul- [3], bekle-* [2], çalış- [2], dolaş- [2], gel-* [2], getir- [2], kır- {incitmek} [2], uğraş- [2], telaşlan- [2], yorul-* [2], an-, anımsat-*, ara-*, aran-, avun-, avut-, avut-*, azarla-, bağır-, çabala-*, çağır-, çırp-*, dolan-, dön- (cihan), döv-, dur-*, evhamlan-, geril-, git-*, güven-*, heyecanlandır-*, huylan-, kanatlan-*, kızıl-, konuş-, öl-*, öl-, savur-*, sıkıl-, sıvan-*, sızlan-*, sor-, söyle-*, suçla-, sus-, şüphelen-, taşı-, uğraş-*, umutlan-*, umutlan-, uza- (mahkeme), üşü-, üz-, üzül-*, yak- (birini), yaşa-*, yatıl-, ye-*, yor-*. || azap çek-* [3], kendini üz-* [2], para harca-* [2], âteş et-, eziyet et-, inat et-, inkâr et-*, kendine düşman et-*, kendine eziyet et-, mahzun et-*, nasihat et-, rahatsız et-*, tedirgin et-*, yaygara et-, zaman kaybet-, aklını yor-, ardına bak-*, askeri kırdır-*, ayağa kaldır-, başına dert aç-*, başını belâya sok-, başını salla-, birbirini incit-, canını acıt-*, ekmek harca-*, etrafı araştı-, günaha gir-, halkı ayaklandır-, hapis yat-, kafa karıştır-, kanına gir-, kemikleri sızla-, kendini aldat-*, kira öde-, koku serp-, lafı uzat-, (mahkeme) müebbet hapis ver-, sopa ye-, söz getir-*, söz söylen-*, sözü uzat-, tatlı canını üz-, toprak kazıl-, yarasını deş-, yayım yap-*, yayım yaptır-, yüz suyu dök-, zaman yitir-*. || bekleyip dur-*, çırpınır dur-, vakit harcamış ol-,

▷ boş yere beklemek.

boyca: Ø

boydan boya: [65] /Bir uçtan öbür uca kadar./ “Bir caddeyi **boydan boya** geçiyorum.” (İA-GKD)., “Dişileri bir defada binlerce çocuk doğuruyor, ilkyaz gelince kaynayıp kuduran yeşil denizin dalgaları ülkelerini **boydan boya kaplıyordu.**” (NG-BKR)., “Mavi bir ıslık, lâcivert, pembe ve sarı çiçekli halının üstünde **boydan boya uzanır**, havuzun ikindiye doğru durdurulmuş fışkiyesi tekrar fısıltılar içerisinde sularını fışkırtmaya başladı.” (GY-H1). ;

® geç- [6], kapla- [6], uzan- [4], dol- [2], dolan- [2], dolaş- [2], donatıl- [2], kes- [2], sev- [2], yaz- [2], yürü- [2], as-, aş-, başla-, bezen-, boyan-, çek-, çekil-, dola-, donat-, düğmele-, gez-, gezdir-, gör-, kapan-, karış-, kesil- {kapla-}, kok-, patla-, seril-, uza-, uzan-, uzat-, yan-, yerleştir-. || gidip gel- [2], katet-, boya çek-, duvarı kapla-, ikiye böl-. || akmış gitmiş.

▷ **boydan boya geçmek, boydan boya kaplamak.**

boylamasına: Ø

boyly boyunca: [68] /1. Boyu uzanabildiği kadar, boyu uzunluğunca./ “Gün o gün değildir ki **Boyly boyunca uzanmış** Sağlığında yatmayacağı yere.” (CST-BŞ)., “Onu gördüm, karlara **boyly boyunca yatmış**” (FNÇ-HD)., “Hemen koştular Ayşen, halının üzerine **boyly boyunca serilmişti**; bacakları açılmış, birbirinden uzaklaşmış vaziyetteydi.” (RHK-BS). ; /2. *mec.* Hakkıyla, hak etmiş olarak./ “Ø”. ; //Tam anlamıyla, tamamen.// “özgür olmadı mı insan **yaşamıyor boyly boyunca** viyolonsel yalnızlığı” (Aİ-BSM)., “Solda Çardak'ın ışıkları **görünüyor boyly boyunca.**” (EA-MR)., “Şunun koynuna bir ev pilici sokalım da, mübarek Ayasofya'nın avlusunda **sevaba girelim boyly boyunca...**” (KT-YS)., “Ben gelmeseydim, **yandık boyly boyunca...**” (KT-YS).

1. [64] ® uzan- [21], yat- [14], seril- [8], uzat- [3], düş- [2], geç- [2], yatır- [2], aban-, ertelen-, kal-, kalk-, kapa-, koy-, ser-, sıçrat-, uzatıl-, yıkıl-, yuvarlan-. || yere kapaklan-.

2. . [-] ® Ø

//...// [4] ® görün-, yaşa-, yan-, sevaba gir-.

▷ **boyly boyunca uzanmak (yatmak), boyly boyunca serilmek.**

boynu bükük: [18] /2. Üzgün, kırılmış, kimsesiz, acınacak ve yardım bekler durumda, zavallı bir biçimde./ “Eugenie Grandet **boynu bükük**, içine kapalı, mahzun, taşradaki evinde boşuna **bekliyor.**” (EA-DÖY)., “Sokaklarda **boynu bükük dolaştım.**” (OA-KB)., “Ona para gerekti. Bir köşede **boynu bükük kalmasın** diyedir, bu kadar göz nuru...” (YK-İM1).

® bekle- [2], dolaş- [2], kal- [2], dur-, gel-, git-, ol-, yaşa-, ötüş-, yürü-. || düşünceye dal-, evine gir-, geri çekil-, kalakal-, yolunu bekle-.

boyuna: [426] /1. Ene dik olarak, boyunca, uzunlamasına, tulani./ “Ø”. ; /2. Ara vermeden, durmaksızın./ “Ali Şahin tespih çekerek **boyuna** elham, kulhüvallahı **okuyor**, define yerine gidecekleri saati bekliyordu. Fakat şu Topal Nuri Bey galiba soğuk almıştı. **boyuna öksürüyordu** uyku arasında.” (OK-KT)., “.....durdurulması olanaksız... **boyuna anlatıyor...**” (Sİ-DSG)., “Akşam yemeklerinden sonra bir bahaneyle odasına çekiliyor, başında beyaz takke, elinde tespih, gözleri bir noktada, **boyuna Şehnaz'ı düşünüyor.**” (OK-KT)., “Baktı yakasına, bu er de topçuydu. **Boyuna soracaktı** ona, kaçınıcı batarya, kaçınıcı taburda diye. ?»” (RI-KG)., “Ah, İr fan

Efendiciğim de İrfan Efendiciğim, diye boyuna sizden bahsediyor.” (OCK-Ç)., “Bu esnada Hacı Aptullah boyuna konuşmaktadır. Acı değil, acıdan daha üstün, daha önce gelen bir yıkılış, bir anlayama-yış... ‘Bir serüven de böyle bitti,’ dedi Nuri. ‘Bir bağ böyle koptu.” boyuna sürüp gidemezdi ya.” (OA-S/O)., “Babası boyuna çakmak çakıp sigara yakıyor.” (YK-OD)., “Boyuna saatine bakmış, okuma vaktinden açıkça çalınmış bu pespaye gevezeliği sonuna kadar sabırla dinlerken; Nimet'in abuk sabuk yakınmalarını, ikide birde burnunu çekişini, günün birinde edebiyata kazandırıp kazandırmayacağını her yaşantı yazıya geçirilmeliydi için için sormuştu.” (Sİ-ÖKS)., “-Türk olduğumu aklına getirmeden boyuna söylenip duruyordu arabanın arka koltuğunda:Dümbük şoför yolu uzatıyor.” (OB-EA).

1. [-] ® Ø

2. [426] ® anlat- [12], düşün- [12], sor- [12], oku- [9], dön- [8], konu- [7], bak- [6], gül- [6], gülümse- [6], çağır- [5], de- [5], hıçkır- [5], söyle- [5], tekrarla- [5], ağla- [4], bağır- [4], yaz- [4], yinele- [4], yürü- [4], değiş- [3], gel- [3], iç- [3], koş- [3], okşa- (el, saç vb.) [3], söylen- [3], taşı- [3], terle- [3], bekle- [2], çiğne- [2], geç- [2], homurdan- [2], iste- [2], kurşunla- [2], otur- [2], öksür- [2], pişir- (aş, pasta) [2], sayıkla- [2], söv- [2], sus- [2], üzengile- [2], yalvar- [2], yenile- [2], aç- {bahsetmek}, aldatıl-, ara-, aran-, arşınla-, at-, atıştır-, bıçaklan-, bozul-, çat- {sataşmak}, çıkış-, çırpın-, dalgalan-, didikle- {irdelemek}, dolan-, dolaş-, döğün-, dökül-, duy-, düş-, ertele-, esne-, ezberle-, gezdir-, gıdıkla-, git-, gör-, göster-, güçlen-, güldür-, güzelleş-, havla-, haykır-, hışırdat- (yaprak), horla-, içirt-, ilerle-, in- (kaldırım), inle-, isten-*, it-, kaç-, kaçır-, kaşın-, kesil-, kışkırt-, kıvrıl-, kişne-, kop- (iplik), kovala-, kovul-, küs-, oyna-, öğün-, öl-, öp-, ört-, ötülm-, öv-, sağ-, saldır-, sallan-, sap-, sat-, savaş-, sendele-, seslen-, sevin-, sıkış-, sırtı-, sin-, sinirlen-, soğu-, suçla-, sula-, sürün-, şakalaş-, takıl-, tazele-, tazelen-, tekmele-, titre-, tükür-, uğraş-, uyandır-, uza-, üşüş-, vur-, yaklaş-, yala-, yaltaklan-, yanıl-, yankılan- (alev), yayıl- (söz), ye-, yetiştir-, yinelen-, yutkun-, zorla-*. || bahset- [4], saate bak- [4], sigara iç- [4], kavga et- [3], gözlerini kaçır- [2], resim yap- [2], seyret- [2], şiir yaz- [2], telefon et- [2], teşvik et- [2], aklını kullan-, alay et-, alaya al-, alkış et-, arkadan vurul-, asker taşı-, ateşe çırpı at-, ateşi besle-, ayağı sürç-, ayakta dur-, ayasını dişle-, azar işit-, balo veril-, baskı yap-, baskı yapıl-, başının etini ye-, bıyık burul-*, burnunun ucunu sızlat-, canı sıkıl-, cevap ver-, cığara iç-, çare düşün-, çevresini tara-, çile doldur-, dalga geç-, davet et-, dem vur-, denize açıl-, denklem kur-, ders ver-, dırdır et-, dikenli tel çek-, dizini döv-, dua et-, dua mırıldan-, dudak ısır-, dudakları kıpır kıpır et-, dudaklarını ısır-, düdük öttür-, ekmek kes-, el çırp-, eli titre-, elinden alın-, eline tutuştur-, ertesi güne at- {ertelemek}, gazel oku-, gel git ol-, geviş getir-, gırla git-, gölgesine sığın-, gözyaşı dök-, hakikati haykır-, hamle et-, ısrar et-, ileri sür-, iltifat yağdır-, işi uzat-, kalbi yara al-, kan dök-, kapı aşındır-, karşılaş-, kaş çek-, kavgaya tutuş-, kaybet-, kehanette bulun-, kendinden geç-, kent bas-, kilo ver-, kimlik sor-, kirpik kırp-, (koşullar) ağırlaştırıl-, köy bas-, kurşun yak-, küfret-, lâf çak-, lâfa tut-, malzeme yığ-, mâna değiştir-, marş patlat-, mektup yaz-, mektup yolla-, menevişlen-, (merdiven) çık-,

(merdiven) in-, meşgul et-, mevzuuna dön-, meydana getir-, müsvedde karala-, nasihat et-, not al-, not kır-, odun at-, odun yığ-, öneri getir-, önünden geç-, önüne çık-, para topla-, pervaz et-, renk değiştir-, saat kur-, sağrısına dürt-, sakal sıvazla-, sancı çek-, selâm ver-, sigara yak-, söylev çek-, söz aç-, su ak-, su aktar-, su iç-, su ver-, şekil değiştir-, şiir oku-, şiir yayımla-, şimşek çak-, taklit yap-, tebrik gel-, telefon çal-, tırnak ye-, toprağı karıştır-, tuvalet tazele-, türkü yak-, vaveyla püskür-, volta at-, yağmur şakırda-, yalan söyle-, yer değiştir-, yoksulluk et-, yol ara-, yumruk indir-, yüze gülücülük yap-, yüzü sarar-, zihin bulandır-, || sürüp git-* [2], söylenip dur- [2], açıp kapa-, bakıp dur-, çalıp dur- (plak), deyip dur-, dönüp bak-, esip gürle-, gezip toz-*, girip çık-, övüp dur-, rahatsız et-, sıkıp dur- (silah), sızıldanıp homurdan-, sürtündürüp dur-, takırdayıp git-, tekrarlayıp dur-, ukalalık edip dur-, yazıp çiz-.

boyunca: Ø--

boz bulanık: Ø

böcül böcül: Ø

bölük bölük: [8]/Parçalara ayrılmış, kısım kısım, {parça parça}./ “Bir kadeh içmiş, avurdunu içeri çekerek bir zaman, bitişik masada bağlama çalan adamı dinlemiş, sonra *anlatmıştır bölük bölük*” (NM-TK)., “Oba *bölük bölük toplanmış*, her bölükte ayrı bir hikaye.” (YK-BE)., “Arılar *bölük bölük geçer* Leylekler tabur tabur” (BRE-DKD).

® anlat-, dağıl-, dizil-, geç-, kus-, öldür-, toplan-.

bölük pörçük: [9]/2. Bütünlüğü sağlanamamış durumda./ “*Bölük pörçük* konuşmalarını *duyuyorum* yattığım yerden.” (OB-EA)., “İnsanları, atları, arabaları *bölük pörçük görüyordu*; bacakları yan yanaydı; biraz oynatsa gerginliğini, sıcaklığını yeniden duyacaktı.” (YA-AO).

® duy-, getir-, gör-, konuş-, söyle-. || öğrenim gör-.

bönce: Ø

böyle:** [2158]/2. Bu yolda, bu biçimde, hakeza./ “Adanın sahibi bunu *böyle isterdi*; *böyle olursa* herkesin mesut olabileceğine inanırdı.” (AHT-H)., “AYDIN :”Adamla kırıstırıyor.” Evet, *böyle dedim* Nur’a.” (AA-TO3)., “Kurutma çabasının ilki *böyle başladı* ve 1953 yılında bitti. 846 bin lira harcandı 8 kilometrelik kanal Aksu’ya bağlandı.” (FO-KSA)., “Acaba hep *böyle mi düşünüürüz*; ölümün mü, hayatın mı çocuğuyuz?” (AHT-H)., “Başı ile kapıyı itti: Her zaman *böyle yapardı* zaten.” (AS-YA)., “İşte, kötü bir yazar *böyle konuşur!*” (AA-TO3)., “İlk aydınlığa dek *böyle gitti*.” (AS-YA)., “Bu gençlik günleri *böyle sürüp gitmez*.” (TDK-D). ; /3. Bu derece./ “Mümtaz, nerede ise soracaktı:- Ne çabuk atıldığın çukurdan çıktın, nasıl *böyle büyüdü*n? -Allah rızası için...” (AHT-H). ; /4. İçinde ‘ne, nasıl’ vb. sorular bulunan cümlelerin sonuna geldiğinde o cümlede anlatılan şeyin hoş karşılanmadığını veya ona şaşıldığını anlatan bir söz./ “Ø”.

2. [331] ® ol-* [73], yap-* [27], de-* [25], düşün-* [16], söyle- [11], başla-* [9], geç- (ömür, yıl, gün, vb.) [8], konuş-* [8], yaz- [7], git-* [6], gör-* [6], iste- [6], bekle- [4], bil- [4],

duy- [3], git- {sürmek} [3], kal- [3], yaşa- [3], yetiş- [3], bit- [2], dolaş- [2], dur- [2], koş- [2], öl- [2], san- [2], vur- [2], yüklen- {azarlamak} [2], ağla-, alıştır-, anıl-, anla-, anlat-, ara-, at-, ayrıl-, beklen-, buluş-, buyur-, çalış-, değiş-, denil-, dertleş-, devril-, düş-, esne-, et- {yapmak}, geç-, geçir- (zaman), geçiştiril-, gel-, geliş-, git-* {devam etmek}, giyin-, görün-, güzelleş-, heyecanlan-, ısın-, içlerle-, kızdır-, kok-, kurtul-, otur-, öğren-, parıl-da-, sarıl-, sev-, sevil-*, sevin-, söylen-, süsle-, tat-, titre-, unut-, uzaklaş-*, ver-, yapıl-, yat-, yazıl-, yetiştir-, yıka-, yitir-, yürü-. || devam et- [2], açıktan ver-, adı kal-, adım atıl-, aklından geçir-, alayını çıkar- {dalga geçmek}, baş eğ-, başıboş bırak-, dünyadan ayır-, emret-, felç geçir-*, harap et-, hükmet-, irâde et-, itaat et-, izah et-, karar ver-, kör ol-, lâtime et-, mezar kazıl-, oyun et-, perişan ol-, ses ver-, tadını çıkar-, tarif et-, tatbik ol-*, tecrübe et-, tesir et-, tesliye et-, zalim ol-*, zorluk çek-. || sürüp git-* [3], sürer gider.

3. [1] ® büyü-.

4. [-] ® Ø

▷ böyle olmak, böyle yapmak.

böyle böyle: [52] /1. Böylelikle./ “Ø”. ; /2. Tekrara düşmeden, bilindiği üzere./ “Ø”. ; //Bu şekilde, biçimde.// “‘Öyleyse, *böyle böyle yapın*’ dedi.” (AN-AZDE)., “*Böyle böyle* Hakkı Efendinin kurbağa ve insan yapısı üzerine *buluşları da oldu*.” (CK-İSDY)., “*Böyle böyle üç-dört yıl geçti*.” (AÜ-SG)., “*Böyle böyle, oyunu izleyenlerin halkası büyüdükçe büyüdü*.” (NC-SY)., “*Gettim ağaya, dedim ağa, sen mi emir verdin bu katibine böyle böyle?*” (OK-C)., “*Sabahı edin böyle böyle!*” (FB-T).

® yap- [4], ol- [3], öğren- [3], geç- (zaman) [3], anla- [2], araştır-, başla-, büyü- {artmak}, çalış-, doğ-, gel-, gir- (zamana), gör-, incel- (zevk), iste-, kal-* {yok olmak}, kandır-, kapıl-, küçül- {değersizleşmek}, oluş-, öldür-, saldır-, sarar-, sıyrıl- {kurtulmak}, sür- {devam etmek}, şımart-, toplan- {iyileşmek}, tüken-, uzat-, yaz-. || emir ver- [2], aday gösteril-, akşam et-, çamura bula- {kötülemek}, ders al-, kafayı üşüt-, kendine gel-, sabahı et-. || batırıp çık- {kötülemek}, geçip git- (zaman). || (dert) yer gider.

böylece: [98] /1. Tam böyle, bu biçimde./ “*Bunu böylece bilesin*.” (YK-BE)., “*Git böylece söyle: Ben ona istediği kızı alayım*.” Sultan Hanım da, Padişahın dediklerini olduğu gibi oğluna anlatır. (PNB-AGUG)., “*Hükümete bunu böylece yaz*.” (YK-İM1)., “*Mahkemeye bunu böylece anlatacağım*.” (RNG-YG). ; /2. Sonunda, böylelikle./ “*Bu da böylece bitti*.” (AMD-O)., “*Bir zaman böylece kaldı*.” (YK-OD)., “*Günler böylece geçiyordu*.” (CD-Oİ)., “*Bir gazete ile anlaşmıştı; oradan makaleler yollayacak, hiç değilse böylece dinlenecekti*.” (BN-DY1)., “*Burada, kendimle başbaşa Ömrümü böylece tamamlayabilirim*” (ŞY-2001)., “*Bu süreç böylece sürer gider*.” (BG-KA)., “*Biz de hazırlanıyoruz böylece, onu sevmemeye*.” (EB-BKM)., “*Ertesi günü Şerafettin Bey, hastalığına rağmen yazıhaneye gelecekmiş, böylece ayrıldık*” (?)., “*Bir zaman böylece konuştular*.” (GY-H2)., “*Bütün erkeklerin gözü önünde onun yeni gelin salınışıyla gezinip dolanmasını böylece engelledim*.” (F-BŞ).

1. [10] ® bil- [7], anlat-, söyle-, yaz-.

2. [88] ® bit- [5], kapan- (mesele, kriz vb.) [4], git- [3], yaşa- [3], anlaşıl- [2], geç- (gün) [2], konu- [2], ortaya çık- [2], sona er- [2], tamaml- (ömür, vb.) [2], yat- (iş, proje) {sona ermek} [2], ayrıl-, başla-, bekle-, bekleş-, bırak-, bil-, birik-, bit- {yok olmak}, dayan-, dinlen-, dön-, düşün-, ekle-, engelle-, ertele-, evlen-, geç-, gel-, hazırlan-, kal-, kanıtla-, otur-, öğren-, öğüt-, rahatla-, renklen-, satıl-, öde- (suç), sus-, tekrarlan-, uyu-, var-, yap-, yayınlan-, yaz-, yürü-. || ayırt et-, bahse giriş-, birbirine devredil-, def et-, feda et-, harap ol-, hareket et-, nafakasını çıkar-, ortadan kalk-, paçayı kurtar-, tenbih et-, terk et-, uykuya dal-, vazgeç-, yaşam perdesi kapan-, yetki kullanıl-, yol al-. || sürüp git- [4], dallanıp budaklan- (mesele), noktalanmış ol-.

böylecene: [3]/Böylece, {bu şekilde.}/ “Ey makina, bunu **böylecene** kulağına kat.” GY-H2)., “Baktım denizde barmamayacağı, dağların yolunu tuttum, canımı da **böylecene** zar zor **kurtardım**.” (YK-KSİ).

® boğuş-. || canını kurtar-, kulağına kat-.

böylelikle: [56]/Bu biçimde, en sonunda./ “Emre okula başlayınca kendisinden beklentileri daha açık olarak bilir, ne yapıp yapmaması gerektiğini önceden düşünebilir, **böylelikle** azar işitmekten **kurtulurdu**.” (LN-BD)., “**Böylelikle** çocuk iç-denetim (vicdan) geliştirmeye **başlar**.” (LN-BD)., “Kurnaz adam, **böylelikle** benim **ağzımı arıyor**; arkadaşımın bu saf niyetlerine karşı benim nasıl davranacağımı öğrenmek istiyordu.” (OCK-Ç).

® başla- [3], bul- [2], kurtul- (şer vb.) [2], sağla- [2], al- (satın), anla-, azalt- (sorun), basıl- (kitap), başlan-, belirle-, çingenleş-, duy-, geç- (zaman), gel-, geliş-, genişle-, giriş-, öğren-, sağla-, sağlamlaş-, silin- {itkisizleşmek}, tekrarla-, ulaş-, yıpran-, zorlaş-. || ağzını ara- [2], ele geç- [2], ortadan kalk- [2], inandırıcı ol-, mutlu ol-, ad ol-, ad kazan-, aklına düşür-, değişiklik yap-, devinim kat-, gözden çıkart-, içine al-, mevzu açıl-, olanağa kavuş-, öne sür-, önem kazan-, sosyal denge kurul-, ucuza satıl-, yeşil ışık yak- {izin vermek}. || geçip git-.

böylemesine: Ø

böylesine: [52]/Bu tarzda, bu biçimde./ “Bir insan ki, tüm iğrençliğini, çirkinliğini taşıyan bir savaşın içindeyken; o savaşın davasına inanmadan savaşırken; hiçbir ereği olmadan savaşırken, **böylesine**, delice Aksinya’yı **seviyorsa**, dahası tüm bu insanlık dışı durumda bir insanı **seviyorsa**, bu insan hümanisttir.” (AB-SD)., “Ulan aferin, aferindi şu kariya be Demek **böylesine** tutulmuş, **bağlanmıştı**?” (OK-KT)., “Toplumu ayakta tutan değerler nasıl **böylesine** ayaklar altına alınabilir?” (BA-YYY).

® sev- [4], tutul- [2], özle- [2], diren- [2], bağlan- [2], anlaşıl-, bat-, becer-, bozul-, büyü-, coş-, çapraşıklaş-, değiş-, enayileş-, etkile-, güven-, inan-, kırıl- {gücenmek}, kullan-, küçül-, sarsıl-, sersemlet-, sevdalan-, sin-, soğu-, söylet-, suçla-, titizlen-, uğraş-, umutlan-, uzaklaş-, üz-, ver-, yakınlaştı-, yanıl-, yaşat-, yaygınlaş-, yorul-. || seyret-, etki yap-, arap saçına dön-, ayaklar altına alın-, bindiği dalı kes-, etkisinde kal-, hor görül-.

bu arada: Ø--

bucak bucak: [2] /Her yerde her yanda, her tarafta./ “Evlilikten **bucak bucak kaçıyordu.**” (HT-ÖTÖ)., “**Bucak bucak gezer,** birini arar.” (NFK-Ç)., “Çocukluğumuzu gölgeleyen söğüdü **Arasanız da bucak bucak,** Dağılsanız da bölük bölük... Ki yıllar, analarla babaları gömdü; Biz, Kerkük’ü gömdük!” (ANA-BBRB).

® gez-, kovala-.

® **bucak bucak aramak, bucak bucak kaçmak**

bu cümleden: [3] /Bunlar arasında, bunlar gibi, {bu derece}./ “Eğer onlar Hüsrev Bey’e bu kadar acıyıp, onu bir işkencenin kurbanı olarak görmeseler ya da bunu ona sezdirmeselerdi, Hüsrev Bey de **bu cümleden** bu kadar **acı çekmez,** bu olaydan bu kadar **utanç duymaz,** babasına da bu kadar **kızmazdı.**” AA-YÖT).

® kız-. || acı çek-, utanç duy-.

budalaca: [5] /2. Budalaya yakışır biçimde, budalacasına./ “Acıdan hoşlanmalarını **budalaca,** aynı zamanda çok da çekici **buluyorum.**” (AA-YÖT)., “Seni seviyorum, **budalaca seviyorum.**” (EI-KA)., “Tıpkı kitabı ilk okuduğum günlerdeki gibi bu müziği sokaklarda, uzak yerlerde, her neresiyse bir yerde işitebilme **umuduna budalaca kapıldım.**” (OP-YH).

® avun-, konuş-, sev-, yaşa-. || umuda kapıl-.

budalacasına: [1] /Budalaca./ “Benim için gene on sekiz yaşındasın. Sen inanmayabilirsin ama ben seni sevdiğime **inanıyorum.** Hem de öylesine çok ki, “**budalacasına**” çok..” (VT-BÖKDYO).

® sev-.

bu denli: [11] /Bu kadar./ “Yoksa, bir insan nasıl birdenbire **bu denli değişebilir!..**” (KK-SE)., “Bu tema niye sizi **bu denli ilgilendiriyor,** özyaşamsal nedenler var mı?” (AD-Y)., “Dionisos neden **bu denli önem veriyor sana?**” (GD-TO1).

® değiş-, etkilen-, ilgilendir-, kaz-, şaşır-. || kaybol-, kahrol-, göz ardı et-, söz et-, önem ver-, eksik bırak-, işler rast git-.

bu gidişle: [53] /Bu biçimde, bu tarzda./ “Çıldıracağım **bu gidişle;** Yatak değil sanki cehennem.” (CST-BŞ)., “Yıkımdan yıkıma **sürüklenir bu gidişle.**” (NU-DG)., “Sen **bu gidişle hastalanacaksın,** bir gün birdenbire çökeceksin” (OA-BBAR)., “Oğlanın **başını yiyeceksin sen bu gidişle...**” (YK-İM1).

® çıldır- [2], alış-, benze-, bırak-, çatla-, çekinme-, çoğal-, dilen-, dol-, dön-, gel-, göster-, hastalan-, iste-, kal-, kal-*, kapat-, kırdır-, kovul-, öl-, öldür-, rastlaş-, sürükle-, sürüklen-, uza-, tut-*, yap-*, yaşa-*, yat-, yenil-, yık-, zorlan-. || mahvol-, hasta ol-, nezle ol-, sarhoş ol-, sokak kızı ol-, teslim ol-, kaybet-, öğren-*, tat-*, var-*, bakırköyü boyla-, başı belâya gir-, başını ye-, içine kapan-, memleketi batır-, midesi dayan-*, milletvekili ol-, milyon kazan-, tayin et-*, yürek çatla-.

bu gözle: [14] /Bu anlayışla./ “Ancak **bu gözle okunur,** dedim, okunursa En çapraşık kitaplar.” (VŞA)., “Mabeyinde çalışanları hep **bu gözle inceledi ve değerlendirdi.**” (HT-M)., “Hayata hep **bu gözle mi bakarsınız?**” (FA-SUYK2).

® bak- [9], değerlendir-, göröl-, incele-, oku-. || seyret-.

Bu gözle bakmak.

bugün:** [280]/3. İçinde bulunduğumuz günde./ “Busen, *bugün* ne için *geldim*?” (HZU-MvS), ““Telefonlaşırız, araşalım” diyorum hep. *bugün demedim*.” (Sİ-DSG), ““*Bugün bırak beni*,” dedim. “*Bugün* kendimde değilim. “(EB-BG), “Çocuk sevinçle cevap verdi:*bugün başladım, beyim!*.” (HZU-MvS), “Hiç değil. *bugün* ansızın *çıkageldi*.” (TDK-KO), “Şinasi Bey büyük oğlu İr-fan’a sordu:- *bugün* *gezmeye çıktınız mı?* - Gittik.” (MŞE-MA).

® gel-* [4], de- [2], anıl-, ara-, başla-, bırak-, bil-, çağır-, çık-, dinle-, dökül-, eğlen-, git-, hastalan-, hesapla-, kal-, ol-*, öğren-, söyle-, tanı-, tat-, uğra-*, ver-, yap-, yapıl-, yaz-. || aklı takıl-, bahtı açıl-, canı iste-, cenaze kalk-, çıkagel-, fark et-*, gezmeye çık-, görücü gel-, hüküm veril-, imtihana çek-, kalem titre-, muamele et-, tasavvur et-.

bugüne bugün: [5]/Bugüne kadar./ “Nedenini ise hiçbir arkeolog, hiçbir bilim adamı *açıklayamamıştır bugüne bugün*.” (AK-MY), ; //Hâli hazırda.// “*Bugüne bugün* yeni kadrolar bizden *kurulacak*.” (F-BS), Ben *bugüne bugün* 88 yaşına basmış, daha doğrusu basılmış *bulunuyorum*. (VG-GHO).

/.../[1] ® otur-. || (nedenini) açıkla-*

//...//[4] ® öl-, var- {evlenmek}. || karar ver-, dört elle sarıl-.

bugünlerde: [144]/İçinde bulunduğumuz zamanda, bu birkaç gün içinde./ “*Bugünlerde* hangi yazarlar *okunuyor*?” (AÜ-SG), “*Bugünlerde* *gelirse* biraz ohlayacağım.” (CKM), “ “*Bugünlerde* bize *uğra*, uzun meseledir, sana anlatırım” dedi.” (SA-İÇ), “Refik Durbaş, o da *bugünlerde* ikinci *kitabını çıkardı*:*Hücremde Ayışığı* (Cem Yayınevi).” (BN-DY1).

® oku- [7], gel- [5], uğra- [5], git- [4], anla- [3], getir- [3], konuş- [3], öl- [3], an- [2], çıkar- [2], yaz- [2], yap- [2], açıl-, az-, bekle-, biç-, bit-, bocala-, boşal-, boz-, dağıt-, dinle-, düş-, eklen- {yerini almak}, geç-, gez-, gör-, görün-, gözetle-, hatırla-, hatırlat-, iç-, kotar-, öğrenil-, öğüt-, öksür-, sar-, savun-, söylen-, şaş-, topla (derlemek), tuhaflaş-, tut- {beğenilmek}, tutul- {beğenilmek}, unut-, ver-, vurul-, yayımla-. || (kitabı) çık- [5], para et- [2], acayip ol-, kuşkulu ol-, lazım ol-, satış ol-, uyanık ol-, gayret et-, lafını et-, müdâfaa et-, ev işi yap-, devrim yap-, saygısızlık yap-, yanlışlık yap-, ele geç-, eline geç-, başından geç-, eve geç-, içinden geç-, alıcı çık-, baskın çık-, sinyal ver-, patlak ver-, ağır bas-, baş ağrısı çek-, diline dola-, düş gör-, gölgede kal-, gözleri seç-, haber bekle-, havalara gir-, heyecan yaşa-, içeri al-, iştahı kesil-, kalemine dola-, kısmeti açıl-, kitap yayımla-, mecbur kal-, rüya gör-, ziyaret gel-, soru sor-, söz söyle-, (kendini) yalnız hisset-, zenginlik yaşa-. || al(-ıp/mış) başını git-, aldı yürüdü, tanınmaz ol-.

bugünlük: [12]/Bugün için./ ““*Bugünlük* bu kadar *yeter*,” dedi.” (PC-K), “*Bugünlük* çorbaya yağ da *koy*.” (YK-OD), “Arzun bilir ama, *bugünlük kalıversin orak!*” (FB-ID).

® yet- [4], al-, kal-, koy-. || kalıver- [2], göz kulak ol-, idare ediver-, ümidi kes-.

bugün yarın: [27]/Çok yakında, nerede ise./ “Muzaffer *bugün yarın geliyor*, onunla ev işini konuşacağız.” (GD-ADM)., “Ben *bugün yarın çıkacağım*, beni dövmeye ne lüzum var değil mi?..” (YE-HS). “Yüzbaşı, sizi *bugün yarın yolcu edecek*.” (SK-D).

® gel- [4], çık- [2], de-, doğ-, doğur-, dön-, geber-, getir-, git-, gör-, yakala-, yavrula-, yavrula-. || başına çor açıl-, çocuğu ol-, düğün kur-, gazetelere yansı-, haberi ol-, haber çık-, haber gel-. ikazda bulun-, tane dök-, yolcu et-.

buğul buğul: Ø

bu haysiyetle: Ø

bu kabilden: Ø

bu kadar: [103]/Çok fazla./ “Başka kim olsa *bu kadar sevmezdim*. (RNGBKD)., “Hiç yolu yoktu başka okumamın.” *Kazanmana bu kadar sevinme*, dedi babalığım.” (F-PY)., “Bana *bu kadar yaklaşma!*” (AA-TO3)., “EMİN :Ah, niçin *bu kadar büyütüyorsun?* (?)., “Hüsrev Bey de bu cümleden *bu kadar acı çekmez*, bu olaydan *bu kadar utanç duymaz*, babasına da *bu kadar kızmazdı*. (AA-YÖT). “Neden *bu kadar ısrar ettin?* (?)., “Nedenini bilsem *bu kadar korkmazdım*.” (NE-GT)., “Oysa Aylin gerçek bir prenses olduğunu sandığı günlerde bile *bu kadar itibar görmemişti*, ipek kimonoların, incilerin içinde yüzüyordu.” (AK-AA)., “Niçin yalnız gitmemem için *bu kadar ısrar ettiniz*, anlamadım.” (?).

® sev-* [5], sevin-* [5], kız-* [4], kork-* [4], uğraş-* [4], yor-* [3], alçal-* [2], beklet-* [2], benze-* [2], büyüt-* {abartmak} [2], çekiş-* [2], etkile-* [2], üzül-* [2], açıl-, ağla-, ağlan-, bağır-*, bıkm-, bozul-*, bozuş-*, çat-, dağıl-, değiş-, değiştir-*, dur-*, düşündür-, etkilen-*, genelle-*, güven-*, güzelleş-, heyecanlandır-, ısın-*, iç-*, içerle-*, ilgilendir-, karış-, kaz-, küçült-*, meraklan-*, ol-, oyalan-, renklen-, sevindir-, sıkıştır-, sinirlen-, söylet-, sür-*, şaşır-*, tembihle-, tut-, tüket-*, ucuzla-, uzat-*, üz-, yaklaş-*, yalvar-, yıkıl-*, zayıfla-*. || ısrar et- [2], yüreği acı-* [2], zevk al-* [2], acı çek-*, ciddiye al-*, geç kal-*, göze bat-*, hâkim ol-, iş uza-*, işin üstüne var-*, itibar gör-*, kaybol-, merak et-, para saç-, ters düş-, utanç duy-.*.

bu merkezde: Ø

bu meyanda: [10]/Bu arada, {buna dayanarak.}/ “Hatta *bu meyanda yabancı erkeklerle düşüp kalktığı da rivayet edilirdi*.” (HT-KSA)., “*Bu meyanda isyan hareketlerine muallim ve ruhanilerin de iştirak etmiş olduğu anlaşılmıştır*.” (HCY-TPH)., “Bu heves kendilerine yüz gösterince, İstanbul’un ün almış üstat şairlerini değil, şiirden anlayan kadınları arardı ve *bu meyanda Hubba Ayşe Hanım’ı tercih ederdi*.” (MTT-SS)., “Diğer şahitler, *bu meyanda karakolda ifade veren ilk dört şahit, bir şeyden haberleri olmadığını, o gece herkesin coşup havaya silah attığını ve bu gürültü arasında Ali’ye kimin kurşunu değdiğini kestiremeyeceklerini ileri sürdüler*.” (SA-KY).

® açıkla-, anlaşıl-, git-, yazıl-. || arz et-, ikna et-, ileri sür-, kolay ol-*, rivayet edil-, tercih et-.

buna: X

bunakça: Ø

bunca: Ø--

bunda: X

bundan: X

bundan böyle: [98] /Artık, bundan sonra./ “Varlığını yeniden kazanmıştı. *Bundan böyle* Adam'sız olamayacağını, hiç olamayacağını *biliyordu*.” (MM-ÜAKO)., “Annem radyoda haberi dinledikten sonra, “artık bu millet sevgilisini kaybetti, kocasıyla uslu uslu oturması *gerekecek bundan böyle*” dedi.” (MU-BDA)., “Gözüm görmesin *bundan böyle* ne o kadını ne çocuklarını!” (EA-DÖY)., “Demek *bundan böyle* Sinan Efendi onlara *yardımcı olmayacak, olamayacak, akıl veremiyecikti?*” (OK-KT)., “Bugüne değin nasıl gelmişse öylece *sürüp gider bundan böyle* de.” (RB-SN)., “Ve hepiniz birbirinizde konuşacaksınız *bundan böyle unutmayınız*.” (HA-SİE).

® ol-* [6], bil- [5], yap- [4], gerek- [3], git-* [2], iste-* [2], kullan-* [2], sev-* [2], söyle-* [2], yaşa- [2], anla-, başla-, bul-, bulaş-*, cezalandırıl-, çalış-, çıkar- (saat), de-, dile-, doyun-*, görüş-*, hatırla-*, iç-, iste-, kararlaştır-, kız-*, konuş-, kork-*, korkul-, oluştur-, öl-, sağlan-, silin-, sürdür-, unut-*, üzül-*, yadsı-*, yorumla-, yuttur-, || gözü gör-* [2], yardımcı ol-* [2], akıl ver-*, akıldan çıkar-, aklını başına topla-, alay et-*, anlaşma yap-, av avla-*, ayyuka çık-, dans et-, dikkatli bak-, dikkatli ol-, dükkân işlet-, eline silah al-*, emanet et-, fikir beslen-*, göz yumul-*, hak yedir-*, hayvan vur-*, ispat et-, itibar et-*, izin ver-*, kendine çevir- {tarafdar toplamak}, kös kös dinle-*, kötülük gel-*, maskaralık et-, muhafaza et-, mum yak-, ne isterse yaptır-, nâmzed ol-, nefret et-, pişmanlık duy-*, sessiz ol-, sınır tanı-*, söz geçir- {lafını dinletmek}, sözünü kes-*, uyanık ol-, vakti ol-, vazgeç-, yanlış yap-, yasak edil-, yüreğini sağlam tut-, yüzüne bak-*, yüzüne bak-, zarar gel-*, zorunda kal-*. || olmayacak ol-, öylece sürüp git-,

bunsuz (I): Ø

bununla birlikte: Ø--

buracıkta: X

burada: X

buradan: X

buram buram: [10] /Duman, koku vb. çok etkili bir biçimde yayılarak./ “Öyle bir tiyatro ki/ *Buram buram* biz koksun/ Hem de çağa uygun olsun/” (ES-SUYK)., “Sıcak *buram buram* topraktan *tütüyor*, ekinler erimiş demir gibi kıpkırmızı ve belli belirsiz dalgalanıyordu.” (KT-Gİ)., “Küllenmiş kömür eşelendikçe eleğin içinden *güneşler geçiyor buram buram*.” (NM-TK).

® kok- [3], tüt- [2], dur-, geç-, kokut-, terle-. || (kar)yağ-.

Þ **buram buram kokmak, burum buram tütme.**

burcu burcu: [12] /Pek güzel bir biçimde./ “Her yer çiçek, çimen! *Burcu burcu kokuyor.*” (FB-ID), “Mevsimin *burcu burcu gelsin Kuş cıvıl cıvıl*” (AS-Ş), “Onların renklerini bile söze dökerdi olanca canlılığıyla, kokularını bile söze dökerdi de *burcu burcu birşey-ler yayılırdı ortalığa...*” (HAT-KHK).

® kok- [7], gel- (mevsim), kokla-, yayıl- (koku), terle-, yap- (gözleme).

▷ **burcu burcu kokmak.**

burjuvaca: Ø

buruk buruk: Ø

burum burum: Ø

burun buruna: [6] /Birbirine çok yakın ve yüz yüze bir biçimde./ “...‘ölümle’ *burun buruna yaşamıştı.*” (EA-DÖY), “Yirmi dört saat *burun buruna kaldık.*” (HT-KAD), “Her akşam, böyle bir sofrada aynı kaknem herifle *burun buruna yemek yiyorlardı.*” (SD-FC).

® getir- (gerçekle, ölümle) [2], kal-, konuş-, yaşa-. || yemek ye-.

▷ **(bir şeyle) burun buruna getirmek.**

buruş buruş: Ø

bu sefer: [40] /Bu defa, bu kez./ “*Dayanamaaaam, imkânı yok bu sefer dayanamam.*” (ÇA-BAG), “Neriman *bu sefer gülemedi.*” (PS-FH), “Haydi güle güle. Biraz uzaklaşınca :Hişt hişt. *Bu sefer yakaladım. Oydu oydu.*” (GY-H1), “İyi olursa. *Bu sefer olacak.*” (NM-TÖ2), “*Bu sefer göz göze geldiler.*” (AHT-H), “En ehemmiyetsiz meselelerde sözü kimseye bırakmayarak konuşan Sait Paşa Hazretleri, *bu sefer dut yemiş bülbüle dönmüşlerdi.*” (NSÖ-AD), “Hani bir atılırsam üstüne, *bu sefer elimden kurtulamazsın...*” (NH-YM).

® dayanama- [2], gül-* [2], yakala- [2], ol-* [2], bağır-, darıl-, dinle-, düş-*, gör-, gülümse-, inan-, kes-, kız-, kork-, otur-, öl-, parla-, tanı-. || araya gir-, cevapsız bırak-*, dikkat et-, dut yemiş bülbüle dön-, elinden kurtul-*, göz göze gel-, haddini aş-, hak et-, havaya kaldır-, işini bitir-, kılını kıpırdat-*, mağlup ol-*, öne geç-, ses ver-, tahtından indir-, takdir et-, telaş göster-, uzun sür-*, zahmet et-*. || kalkıp git-.*

bu seferlik: [13] /Bu defalık, bu kez./ “*Bu seferlik bağışlıyorum.*” (HT-AŞ), “Affedin *bu seferlik affedin artık.*” (OK-KT), “Allahım, *bu seferlik izin ver, Yazamadık tunca, mermer üstüne:Naklolunsun andımız, Yerler gökler üstüne.*” (FHD-ÜŞD).

® bağışla- [4], affet- [2], değiştir-, veril- (para), yetin-. || af buyur-, izin ver-, karar ver-, kusura bak-.*

▷ **bu seferlik bağışlamak (affetmek).**

bu türlü: [16] /Böyle, bu biçimde./ “Hiçbir kadına karşı *bu türlü konuşulamaz.* (EB-BG), “Hiç bir kimse *bu türlü baktı mı sana şimdiye dek?*” (OA-KO), “Ay sonları babaannem vaziyeti *bu türlü idare edebiliyordu.*” (OK-AY).

® düşün- [2], konuş-* [2], atıl- (-den), bak-, harca-, konuşul-* öfkelen-*, öl-, sev-*, vur-, yaz- (alnına). || teminat ver-, vaziyeti idare et-.

bu yüzden: Ø--

bünyece: Ø

büsbütün: [834] /İyiden iyiye, iyice, tamamen, tamamıyla, temelli./ “Bu hali görünce benim merakım **büsbütün arttı**.” (AA-İGA)., “Üzerine dikilen gözleri görünce **büsbütün şaşır**dı.” (SA-K/S)., “Beni **büsbütün unuttun** sandım!.” (AA-TO3)., “Bu durum ise Hitler’i **büsbütün sinirlendirdi**.” (FA-YST)., “Kaldı ki sanat, sanat eseri, bizatihi kıymet olan şey, altını musiki çizdiği zaman **büsbütün değişiyor**.” (AHT-H)., “Beni **büsbütün unuttun** sandım!.” (AA-TO3). Fakat insan ne yapsa nda başına vurmuş ve kalbine çarpmış bu sihirli sazdan, bu nazlı seslerden artık bir daha **büsbütün kalkmıyor, kurtulmıyor**.” (AŞH-BM)., “Behram’la Rıdvan isimlerini duyunca hem Kevser Hanım, hem kızlar **büsbütün afalladı ve sarardılar**.” (OCK-KE)., “Safo, bu haber üzerine **büsbütün iyileşti**, eski halini her bakımdan aldı, şehzade Murad’ın yine gülü ve bülbülü oldu.” (MTT-SS)., “Genç memurlar ise **büsbütün ürkerlerdi** Zühtü Beyin havasından.” (KK-SE)., “Ardından da, Elif e yalan söyletmekten büyük bir zevk alıyormuş da onu yalnızca bu ayakta tutuyormuş gibi, sırtını hasır yastığa vererek sedirin üstüne **büsbütün yayıldı**...” (HAT-KHK)., “Nihayet alkışlar bitti, iri Alman karısı kulisten **büsbütün kayboldu**; o vakit Raci de etraf ma bir göz gezdirmeği bile fazla bularak çekildi.” (HZU-MvS)., “Gürültü, işitmesine **büsbütün engel oluyordu**.” (KT-Gİ).

® art- [36], şaşır- [25], unut- [15], kız- [13], bırak-, şaşırt- [11], arttır- [9], artır-, çıldır- [8], sinirlen- [7], değiş- [6], sinirlendir- [6], azdır-, bozul-, büyü-, karar-, küçül- [5], coş-, dur-, git-, gül-, karış-, kurtul-, sıkıl-, sus- [4], anla- [3], ayır- [3], bit- [3], derinleş- [3], dokun- [3], ferahla- [3], geç- [3], güçleş- [3], hırçınlaş- [3], hızlan- [3], iyileş- [3], karıştır- [3], kışkırt- [3], ol- [3], sarar- [3], silin- [3], soğu- [3], şaşala- [3], telaşlan- [3], yıl- [3], yitir- [3], zayıfla- [3], zorlaş- [3], acık- [2], afalla- [2], ağırlaş- [2], ağırlaştır- [2], ağla- [2], al- [2], alevlendir- [2], aydınlan- [2], ayrıl- [2], boşla- [2], bunalt- [2], canlan- [2], çekin- [2], çıkar- [2], çıldırt- [2], çök- [2], dağıl- [2], değiştir- [2], düş- [2], gel- [2], genişle- [2], gerginleş- [2], güçleştir- [2], heyecanlan- [2], kapa- [2], karar- (hava), karart- [2], karmaşıklaş- [2], kesil- [2], kısıl- (ses), kızar- [2], köpür- [2], kurtar- [2], kuşat- [2], kuvvetlen- [2], öfkelen- [2], öğret- [2], sarsıl- [2], silikleş- [2], soğut- [2], sokul- [2], şaş- [2], tutuklaş- [2], uyu- [2], ürk- [2], yit- [2], yumuşa- {sakinleşmek}, yüksel- [2], acemileştir-, acılaş-, açıkla-, açıl- (örtü), açıl- (gece), açırlaş-, ağar- (ortalık), ahmaklaş-, aksileş-, alevlen-, anlaşıl-, apış-, aralan-, at-, az-, azal-, azalt-, azgınlaş-, azıt-, bağla-, bağla- (kendine), bağlan-, baltala-, bastır- (sıcak), bat-, batır-, belir-, benimse-, benimse-, berbatlaş-, bırak- (kendini), birleş-, birleştir-, boğul- boşal-, boz-, böbürlen-, bönleş-, bul-, buna-, buruştur-, büyü-, büyüt-, canavarlaş-, cazibelendir-, cıvıklaştı-, ciddileş-, ciddileştir-, çabuklaştı-, çekil-, çıkart-, çoğal-, çök- (göz), çürü-, dağıt-, dal-, daral-, dellan-, derinleştir-, dermansızlaş-, dertlen-, dilsizleş-, doğrul-, dol-, dolaş-, dolaş- (ses), donan-, dön-, durdur-, durdurul-, durul-, düş- (ısı), düzel-, eksiklen-, ez-, fazlalaş-, fecileş-, felç ol-, fenalaş-,

ferahlan-, fırlat-, garipleş-, gebert-, geç- (nezle), gel- (ölüm), geril-, gerile-, gevşe-, gömül-, güçleştir- (durumu), güven-, güzelleş-, haksızlaş-, haşinleş-, heyecanlandır-, hırçınlaştır-, hırslan-, hırslandır-, hızlandır-, içerle-, iğrençleştir-, inan-, inandır-, incel-, irileş-, işkillendir-, it-, kabar-, kaç-, kaçın-, kaçır-, kalabalıklaş-, kaldır-, kalınlaş-, kalk-, kalkın-, kandır-, kapat-, kapla-, karar- (vakit), kay-, kaytar-, kederlen-, kekemeleş-, kesil- (ilişki), kesil- (yağmur), keskinleş-, keyiflen-, keyiflendir-, Kır-, kıskan-, kızdır-, kızış-, kızıştır-, kop- (dal), kork-, korkut-, koyulaştır-, körükle-, kudur-, kudurt-, kuru-, küçült-, meraklan-, meraklandır-, neşelen-, öl-, öldür-, paralan-, parla-, patlat-, pekiş-, saçmala-, sakın-, sakınlaş-, saklan-, san-, sar-, sars-, serbestle-, sersemle-, sersemlet-, sertleş-, sev-, sevin-, sevindir-, sez-, sıklaş-, sıyrıl-, sil-, şiddetlendir-, soğuklaş-, sol-, soy-, soyun-, sön-, söylen-, süzül-, şımart-, şiddetlen- (olay), şişin-, şüphelendir-, taşı-, tavs-a-, tedirginleş-, telâşlandır-, tenhalaş-, tıka- (iletişimi), trajikleş-, tutul-, tüken-, ufal-, unuttur-, unutul-, utan-, uzaklaş-, uzat-, ürküt-, üz-, üzül-, vahşileş-, vahşileştir-, ver-, yadırga-, yaklaş-, yaklaştır-, yan-, yayıl- {uzanmak}, yenil-, yık-, yıkıl-, yıprat-, yorul-, yüksel- (ses), zıtlaş-, ziyadeleş-. || kaybol- [7], hak ver- [5], yalnız kal- [5], kafası karış- [3], kaybet- [3], ortaya çık- [3], vazgeç- [3], yok et- [3], yok ol- [3], viran ol- [2], yüz göz ol- [2], rahatsız ol- [2], karanlık ol- [2], düşman ol- [2], akli başından git- [2], akli karış- [2], çileden çıkar- [2], dikkat kesil- [2], elini çek- [2], gözleri büyü- [2], içine kapan- [2], işleri arap saçına çevir- [2], ortalık karış- [2], sinirine dokun- [2], surat as- [2], şaşkına dön- [2], terk et- [2], yüzü asıl- [2], zıvanadan çık- [2], zihni karış- [2], bahset-, devret-, reddet-, altüst et-, bedbaht et-, beraat et-, cılk et-, inkâr et-, isyan et-, izah et-, mahcup et-, nefret et-, perişan et-, rahat et-, rezil et-, stop et-, tahrik et-, tedirgin et-, tefsir et-, yatalak et-, yaygara et-, kaybol- (ses), kahrol-, ortadan kaybol-, alt üst ol-, anlaşılmaz ol-, bahtiyar ol-, belli ol-, cehennem ol-, düğüm ol- (trafik), engel ol-, genç kız ol-, gülünç ol-, harâb ol-, hâsıl ol-, haylaz ol-, hırçın ol-, kabalık ol-, kötümser ol-, mutsuz ol-, müteessir ol-, perişan ol-, tedirgin ol-, zindan ol-, boş kal-, çaresiz kal-, ıssız kal-, lakayt kal-, sokakta kal-, susuz kal-, ümitsiz kal-, yabancı kal-, fırsat ver-, hüznün ver-, avuç içine al-, başka mahiyet al-, koyver-, koyver- (kendini), açığa vur-, ağzı açıl-, ahıra bağlan-, akli uç-, ara aç-, arkasını dön-, aşka gel-, ateş sar-, avuç içine gir-, ayağa düş-, ayağa kalk-, ayağını kes-, bağını kopar-, baş eğ-, başı öne eğil-, başına vur-, başını eğ-, batağa saplan-, beli bükül-, benliğe yerleş-, beti benzi uç-, birine kapıl-, boş bırak-, bunalıma gir-, çığırından çık- (işler), çılgına dön-, defteri kapa-, değer kazan-, değeri düş-, dengesini boz-, dışarı it-, dikkat bile-, dili dolaş-, eksikliğini duy-, elden kaçır-, eroine düş-, esrara dal-, forma gir-, gazaba gel-, gazaba getir-, göz kamaştır-, gözleri çekil-, gözleri nemlen-, gözlerini sık-, günaha bat-, gündemden düş-, haklı çıkar-, haksız sayıl-, huzuru kaç-, ışığa boğul-, içi açıl-, içini daralt-, ipin ucunu kaçır-, işi azıt-, işi gücü ser-

, işi hızlaştır-, işi karıştır-, işi ser-, işler karış-, işler sarpa sar-, işleri arap saçına döndür-, işleri yüzüne gözüne bulaştır-, iştahı kaç-, kafa karıştır-, karşısına düş-, kement vurul-, kemikleri sızla-, kendinden geç-, kendini bırak-, kıyıya sür-, kravatını çek-, kulak kesil-, kuvvetlendir-, merak sar-, meydana çık-, morali bozul-, nutku tutul-, nüfuzu art-, ortadan kaldır-, ortalığı karıştır-, ortalık dalgalan-, ölçüyü elden bırak-*, paniğe kapıl-, piyasası düş-, rengi at-, rengi uç-, ruhunu karart-, saç dök-, sağlığını yitir-, sefil düş-, selâmı sabahı kes-, serbest bırak-, sesini yükselt-, sıtkı sıyrıl-, sinirler geril-, sinirleri ger-, şaşkına çevir-, tadı kaç-, telaşa düşür-, tereddüde düşür-, tuhaf bul-, umudu kes-, umudunu yitir-, ümidi kes-, ümidi kesil-, ümitsizliğe düş-, ünü yaygınlaş-, üste çık-, üstüne git-, üstüne titre-, yakasına yapış-, yan yat-, yok sayıl-, yorganı kafasına çek-, yorgun düş-, yüreğine dokun-, yürekleri burkul-, yüze çık-, yüzü aydınlan-, yüzü kızar-, zayıf düş-, zayıf düşür-, zevke doy-, zor gel-. || silip süpür-, sinirlenip bağılıyor.

B büsbütün artmak, büsbütün şaşkırmak, büsbütün korkmak.

bütün bütün: [34]/Büsbütün, tamamıyla./ “Sonra o küsümün de rahatladığını, selamsız sabahsızlığımızdan onun da tat duyduğunu sezinleyince bir ara, sevincim **bütün bütün arttı**.” (SFA-HBSK)., “Sümüklü böcek **bütün bütün zayıflıyordu**, görenler tanıyamazlardı.” (GY-H2)., “Demincek gözlerinde kovduğu İvan şimdi zihnini **bütün bütün işgal ediyordu**.” (CD-Oİ).

® art- [2], zayıfla- [2], aç-, ayrıl-, dışla-, genişle-, iyileş-, kal-*, kız-, kurtul-, kuruma-, sıyrıl-, şaşır-, uzaklaş-, tutuş-, yavuzlaş-, yıkıl-. || aleyhine ol-, inkâr et-*, işgal et-, telâş et-, vaçgeç-*, canını sık-, gözden kaybol-, hariç kal-*, işine gel-, karanlık çök-, kendinden geç-, kendini ver-, koynundan at-, ortadan kaldır-, usunu yitir-.

bütün bütüne: [27]/Bütün olarak, tamamıyla./ “Dehşetim **bütün bütüne arttı**.” (SB-BŞM)., “Ne ki, bunlar Loti'nin üzüncünü, **bütün bütüne artırmış**, kendisine, buranın insanlarla dolup taşan eski günlerini anımsatmıştır.” (SB-BŞM)., “Yorgun, acılı, ama kalbinde Kuşkaya'yı deviremezler **umudu bütün bütüne sönmemiş**, bir daha baktı kayaya.” (CD-Oİ).

® art- [3], artır-, azdır-, bunal-, emdir-, derinleş-, değiştir-, hızlan-, ısın-, kop-, vurgula-, yadsı-, yitir-. || vazgeç-, açığa vur-, çehre değiştir-, geleneğe oturt-, hayatı sön-, inzivâya çekil-, kendini bırak-, küplere bindir-, ortaya çık-*, sırt dön-, tercih et-, umudu sön-.

C

caba: Ø

cabadan: [1]/Bedava olarak, karşılıksız./ “Üç yıldan sonra, iki buçuk yıl daha *cabadan* kalırdın oralarda.” (ÇA-BAG).

® kal-.

cahilane: [1]/Cahilce./ “‘Kamyonlar çıktı, develer yok oldu!..’ Güldü Kabak Musdu:‘Çok *cahilane* konuşuyorsun Uluguş!’” (FB-T).

® konuş-.

cahilce: [2]/Cahile yakışır biçimde, cahilane./ “Roman sanatı konusunda memleketimizin en aydın kişileri bile, otuz dokuz yıl önce ne kadar *cahilce* davranırlardı.” (Sİ-ÖKS).

® davran-.

canavarca: [1]/2. Canavara uygun biçimde. {vahşi bir biçimde}./ “Kendi aralarında da *canavarca* eğleniyorlardı.” (MF-ES)., “Onlar düpedüz söylerlerse gülünç olacak (daha doğrusu, *canavarca* olacak) düşüncelerin, bu üçüncü yöntemle, okurların kafasında kendiliğinden doğmasını sağlamaya çalışırlar.” (MM-ÜAKO).

® eğlen-, ol-.

candan: [68]/2. İçtenlikle, istekle, ilgiyle./ “Yeni bir matbaa kurduğuna çok sevindim, *candan* kutlarım bu işi ve basanlar dilerim, Uludağ’da düşündüm, ne acelem var kitabın basılmasında?” (CKM)., “Sizi adam sandım da biraz *candan* davrandım..” (TÖ-TO3)., “Sen bize Enver gibi imanlı kocalar ver de bu yurda, bu millete sağlam, kuvvetli yavrular doğuralım!” derken bütün annelerimizin duygusuna tercüman olmuştu; buna *candan* inanıyorum.” (CD-Oİ)., “.....onu gördü, *candan* gülümsedi.” (YK-BE)., “Yediler’in Haşim’den başkası Lâlezar’ın elini öpmüş, Lâle’nin elini sıkmış, *candan* teşekkür etmiştir.” (HEA-T)., “Köylüler, Osman’a *candan* ilgi gösterirler.” (GY-KO).

® kutla- [7], davran- [5], inan- [3], iste- [3], anlaş- [2], dinle- [2], gül- [2], gülümse- [2], konuş-* [2], sarıl-* [2], selamla- [2], seviş- [2], de-, alkışla-, ara-, arzula-, bağlan-, bak-, çalış-*, görüş-, gülüş-, güven-, haykır-*, karşılan-, katıl-, kız-, oku-, sev-*, sevdalan-, sevin-, tap-, yazıl-. || tebrik et- [4], teşekkür et- [3], ilgi göster- [2], ahbap ol-, arz-ı şükran et-, laf et-, teşekkür edil-.

Þ **candan kutlamak (tebrik etmek), candan davranmak.**

candan yürekten: [1]/İçtenlikle./ “Bir saat için çocukluklarında masal dinledikleri günlere dönen, bütün ekicileri, bağcılar, arabacılar, küçük esnaf, nasırlı koca koca elleriyle *candan yürekten* alkışladılar oyununu.” (NC-SY).

® alkışla-.

canıgönülden: [11]/İçtenlikle, çok isteyerek./ “Herkes *canı gönülden*: ‘Doğru!’ dedi.” (TB-KA), “Hayrününisanınkileri de kalarak sizlere *canı gönülden* yeni yılda, yeni evinizde mutluluklar sağlıklar, senin çalışmalarına da bereketler *dilerim*.” (CKM), “‘Sağ ol! Senin de gazan mübarek olsun Kumandanım!’ diye *canı gönülden bağırıldılar*.” (SK-D).

de- [2], ara-, bağır-, dile-, iste-, savun-. || alkış tut-, hayran kal-, iç çek-, tasdik et-.

canüyürekten: [3]/Canıgönülden./ “Dürdanem Aynaların âşığı Bir *bakar canü yürekten* Şen gönlüne yaraşır.” (ME-TŞ), “İşe yaramasını ben de *canü yürekten dilerim*.” (TB-KA), “*Canı yürekten dost olduk*.” (YK-KSİ).

® bak-, dile-. || dost ol-.

canice: Ø

caniyane: Ø

canla başla: [19]/Seve seve, her türlü yorgunluğu göze alarak, var gücüyle./ “Bir yıldız parçası için *canla başla çalışıyor*.” (AA-ETY), “Geceleri boyuna şiir yazıyor, bütün paramı kitaplara yatırıyor, yazın açık havada *canla başla* romantikleri *okuyordum*: Lamartine, Becquer, Byron, Espronceda, Heine...” (BN-DY1), “Tarlada çalışır gibi *canla başla siper kazıyor, yol açıyor, yorgun orduya yardım ediyorlar*.” (TÖ-ŞÇT), “Ana yok baba yok kadının dediğine sevindim, onu ana belledim, evdeki işleri *canla başla işledim*; taş eşeği *çalıştım* beş kuruş para istemedim.” (BŞ-DKO).

® çalış- [9], oku-, savaş-. || görev yap-, iş işle-, iş yap-, işe sarıl-, siper kaz-, talim et-, yardım et-, yol aç-.

İ canla başla çalışmak.

canlı canlı: [10]/1. Diri diri, henüz ölmemiş bir biçimde./ “Prensesi *canlı canlı mı gömmüşlerdi*, yoksa mumyalanmışlar mıydı?” (GY-H2), “Ve hemen *canlı canlı yollarlardı*.” (SFA-HBSK), “Yavaş yavaş boğazlandı bu hayvanlar, boğuldular, gözleri çıkarıldı, yakıldılar, *canlı canlı karınları yarıldı*.” (BK-ÖM). ; 2. Heyecanla./ “Komutan *canlı canlı cevap veriyordu*: - Pek doğru çocuğum, fakat acaba şöyle de olamaz mı?” (FRA-Ç). ; //Olduğu gibi, aynen.// “Gene İlyada’da sözü geçen bir söylence, Bellerofontes efsanesi bugün yörede *canlı canlı yaşamaktadır*.” (AK-MY). ; //Etkileyici bir biçimde.// “‘*Canlı canlı çalın!*’” (FB-T), “Yeni silinmiş kilimlerin morlu, yeşilli renkleri *canlı canlı duruyordu* odanın ortasında.” (F-PY), “Kınaları tazelenmek isteyen saçlarıyla, değirmi kırışık yüzüyle, *canlı canlı durur*.” (F-PY), “Renkler *canlı canlı parlıyordu* yırtık keçede.” (YK-BE).

1. [4] ® bağırış-, göm-, yol-. || karnını yarı-.

2. [1] ® cevap ver-.

//...// [1] ® yaşa-.

///.../// [4] ® dur- [2], çal- (müzik), parla- (renk).

can pahasına: [1]/Canını vererek veya tehlikeye koyarak./ “Bir *fedayi*, vatan için zararlı bulduğu bir kimseyi *canı pahasına da öldürebilir*.” (FRA-Ç).

® öldür-.

cansız: [7]/3. *mec.* Güçsüz, mecalsiz bir biçimde./ “Yarı ölü gibi, uyurgezer, *cansız dolaşıyordu.*” (YK-BE)., “Kol *cansız sarkıyordu.*” (TU-BŞ)., “Operatör de taşı daha hızlı kafasına indirip, onu *cansız bıraktı.*” (AN-MB)., “Yasımız mı var da böyle *cansız çalışıyor, çaldırıyor*sun?” (FB-T).

® bırak-, çal- (müzik), sark-, dur-, sark- (kol), dolaş-. || kalakal-.

cansiparane: Ø

capcanlı: [2]/2. Çok canlı bir biçimde./ “Daha önceleri fısıltılarla gizli gizli konuştuğu, kalbini açtığı Kuyu Cini’ni ilk kez karşısında böyle *capcanlı görüyordu* Ali.” (MM-ÜAKO)., “Bunadı amma, soyumuz icabı, hâlâ kadınlığının bir tarafı *capcanlı duruyor.*” (NH-YM).

® dur-, gör-.

car car: Ø

carcur (II):--

® *cancur etmek.*

cartadak: [1]/Birdenbire ve gürültü ile, cartadan./ “İmkânsız... Höst, *yırtarım* kara *ağzını* senin *cartadak...*” (KT-YS).

® (ağzını) yırt-.

cartadan: Ø

cayır cayır: [51]/Şiddetli, çabuk ve etkili bir biçimde (yanmak, yırtılmak vb.)/ “Gövdelerimiz *cayır cayır yanıyordu.*” (EÖ-P/S)., “Ateş verip nasıl *cayır cayır yakıyorum* evini, malını, canını?” (FB-T)., “Pezolar, kızlara hava atmak için, kanatlı, mor ışıklı arabalarının *lastiklerim*, parlak zeminde *cayır cayır öttürdüler.*” (MK-AR)., “Cabbar:Yaktık. *Cayır cayır yaktık*, diye övündü.” (YK-İM1)., “Eğer beni kesersen *cayır cayır yanarsın cehennemde.*” (SD-K).

® yan-* [29], yak- [11], yaktır-* [2], iç-, sat-, yak- (sevişmek), ye-. || alev sar-, cehennemde yan-, içi yan-, lastik öttür-, (saçlarını) yol-

Þ **cayır cayır yanmak, cayır cayır yakmak.**

cazır cazır: [1]/Güçlü ve sesli olarak (kaynamak, yanmak.)/ “Etlerini *cazır cazır yakacağım.*” (FB-ID)

® yak-.

cebren: [6]/Zorla./ “Kadınlarımız.. *bağzıları* bu hayattan bıktıkları için kaçıyorlar, *bağzıları* **cebren** *kaçırılıyor...*” (FO-KSA)., “Sis basar gövdemdeki gölgeni **Cebren çatışır** gitmekle/kalmak.” (ŞY-1997)., “Senden şüphelendik, buralarda bu vakit ne dolaşırsın, gel, üstünü arayacağız!.. diye içeri alırlar, ayak direyecek olsa sille yumruk **cebren** ve kahren **çekerek**, artık üstünde ne varsa, saat, kordon, tütün kesesi, kıymetli bir bıçak, hançer, yüzük ve daima her şeye tercih edilen dolu bir altın kesesi **alınır**,” (REK-Y). “Ve Mehmet Ali Paşanın karargâh itti haz ettiği Cağaloğlu’ndaki binaya giderek orasını **cebren** (zorla) **işgal etti.**” (SB-HAY).

® alın- (elinden), çatış-, çek- (alıkoymak), kaçır-, kaçırıl-. || işgal et-.

ceffalkalem: [1]/Hiç düşünüp taşınmadan, bir çırpıda./ “Gösterişi itibarıyla bu resmi *ceffalkalem kabul ederler* ya yüzde yüz...” (RNG-YG).

® kabul et-.

ceman: [1]/Toplayarak, toplam olarak, hepsini içine alarak./ “‘Malı cana siper edin...’ dedikçe rakamlar yükseldi, üç bin kese alını buldu; ‘Bundan gayri artık param kalmadı’ diyerek en son kendi koynundan bin, Abdi ve Halil oğlanların koyunlarından da üçer bin ki, *ceman* yedi bin altın *çıkartıp verdi*. (REK-Y).

® çıkartıp ver-.

ceman yekûn: Ø

cengâverce: Ø

centilmence: Ø

ceste ceste: Ø

cesur: [7]/2. Yürekli bir biçimde./ “Ellerim Klara'nın memelerindeyken at üstündeymişim gibi *cesur dururum*.” (AKB-BŞ)., “Senin biraz daha *cesur sorun*:”Onunla baş başa tatile çıkmayı ister miydin?” Yataklarımıza yatıp ışıği kapattığımızda huzursuzduk.” (BB-BBÇ)., “Ulemadan bir zat daha *cesur konuştu*. - Sultan Mustafa akıldan mahrumdur, evvelce padişahken bu yüzden tahttan indirildi!, dedi.” (REK-Y)., “Otuz lira kazanmıştı. «Yanuma o karı oturmasaydı daha çok kazanabilir dim!» diye söylendi, «kadın hem kocasının parasına güvenerek *cesur oynuyor*, hem de eğilip kâğıtlarıma bakıyordu.» (SA-K/S)., “Çok okur, *cesur düşünürdü*.” (AHT-H).

® davran-*, dur-, düşün-, konuş-, oyna-, sor-. || hareket et-.

cesurane: Ø

cesurca: [1]/2. Cesura yakışan biçimde, cesur gibi, cesaretle, yüreklice, yiğitçe, cesurane./ “Ona *cesurca* bakabiliyorum artık.” (OK-AY)

® bak-.

cetbecet: Ø

cevaben: [10]/Cevap olarak, karşılık olarak./ “*Cevaben dedi* ki:”Bütçeyi meclise sevk ettik. Bu işin bozulması için tek ihtimal meclisin bütçenin o kısmına itiraz etmesi ve koyduğumuz tahsisatı reddetmesidir.” (CKM)., “Hatta Rasim Bey Köşkteki subayların Karaburun civarında bulunan erleri biraraya toplayarak talim ve terbiyeleri ile uğraşabileceklerini rica etmişse de *cevaben*, Muhafız subaylarına ihtiyaç olmadığı *bildirilmişti*.” (SB-HAY)., “*Cevaben* Bursa'ya hareket *emrini aldım*.” (SB-HAY)., “Ben onun yatağa bu suretle vüruduna hayret ederken o, gözlüklerini çıkartıp yanındaki masanın üstüne koydu ve kapıya daha yakın geldiği cihetle badema bu suretle karyolaya girmenin pek muvafık olacağını *cevaben irad buyurdu*.” (MŞE-VÇ).

® de- [6], al-, bildir-, bildiril-. || irad buyur-.

İ cevaben ... demek.

cevapsız: [3]/2. Cevabı verilmemiş, karşılıksız, yanıtsız olarak./ “Gönderdiğim mektuplar iade edildi, *cevapsız kaldı*.” (KHK-YAH)., “Bulgar basını Türkiye aleyhine kampanya açmış ve bu kampanya Türk basını

tarafından *cevapsız bırakılmamıştır.*” (FA-YST)., “Bir an bakışıp *cevapsız dururlar*, sonra bekçilere dönerler.” (VT-BÖKDYÖ).

® bırakıl-* [2], dur-.

® *cevapsız bırakmak, cevapsız kalmak.*

ceylanca: Ø

cır cır: Ø

cırlak cırlak: Ø

cıvıl cıvıl: [11]/3. Kuşlar cıvıltı ile ötüşerek./ “*Cıvıl cıvıl öterlerdi.*” (SFA-HBSK)., “*Cıvıl cıvıl ötüyorlar, gülüşüp konuşuyorlar, balkonlara fırlayıp kendilerini divanların üstüne atıyorlardı.*” (RHK-BS). ; /4. Canlı, hareketli olarak./ “*Servis penceresinden onun yaptıklarını izler bir yandan, bir yandan da cıvıl cıvıl konuşur bahçıvanla.*” (OA-KO)., “*Ve bu nasihati dinleyen hayat, her üzüntünün üstünde cıvıl cıvıl ötüyordu.*” (AHT-H)., “*Körenin ağzında cıvıl cıvıl kaynaşıyorlar.*” (YK-İM1).

3. [3] ® öt- [3].

4. [8] ® konuş- [2], kayna-, kaynaş-, ol-, öt-, uyan-. || gözleri parılda-.

Þ **cıvıl cıvıl ötmek, cıvıl cıvıl konuşmak.**

cıyak cıyak: [1]/“İnce, acı ve yüksek sesle durmadan bağırarak” anlamındaki **cıyak cıyak bağırarak** deyiminde geçer./ “*Cıyak cıyak bağırır.*” (CK-YÖ)., “*Duvak o gece her şeye sarılıyordu; ilkin yengesinin pırlanta gül küpelerine takılmış kadının sol kulağını yırtınıştı, ardından küçük kız kardeşinin kocaman muare kurdelesini koparmış çocukcağızı cıyak cıyak ağlatmıştı.*” (Sİ-İGÇÖ2).

® ağlat-.

® *ciyak ciyak bağırarak.*

cızır cızır: [2]/Cızır sesi çıkararak (pişmek, kızarmak vb.)/ “*Şu anda kuzine sobamın üstündeki çaydanlık cızır cızır ötüyor; çaydanlığın buharından üstündeki demlik zıp zıp zıplıyor.*” (BŞ-DKO)., “*O köfteler böyle nazlı nazlı, cızır cızır pişer ki dinlemesi yemesinden tatlı.*” (TÖ-TO3).

® öt- (çaydanlık), piş-.

cidden: [18]/Ciddi olarak, gerçeten./ “*Çünkü diyor ki:- Sevdim çocuğu, cidden istiyorsan evlen.*” (EI-KA)., “*Ben olsam cidden bozulurdum, demiş Neval.*” (CK-BR)., “*Ötekiler hele mele, ama bit hikayesini cidden yadırgadım.*” (MM-KG)., “*Cidden merak ediyordum.*” (EI-KA). “*Piyesi ısmarladım, mukayesesi cidden enteresan olacaktır.*” (CKM).

® iste- [2], anla-*, bozul-, gücen-, sev-, yadırga-, yap-. || merak et- [2], babalık et-, elîm ol-, enteresan ol-, feraha çık-, hayret et-, memnun et-, tebrik et-, teşekkür et-.

ciddi: [46]/8. Önem vererek, gerçek olarak./ “*Bak, valla ciddi söylüyorum! Askere gidene kadar temiz mamele yaparak kucağına bir çocuk veririm. Dönene kadar bakar büyütür. Anası Fatmaca da başını bekler!*” (FB-ID)., “*Ayıp ettin! Ben ciddi konuştum. Şurda tarlama akacak iki yudum su için senin gibi bir babayiğidin hatırını mı*

kıracağıın Mehmet?’” (FB-ID)., “Komşusu Yılmaz Çakıla arkasından su döküyormuş. Bizimki gayet **ciddi** dönmüş, **demiş** ki: ‘Öyle musluk suyuyla olmaz. Erikli suyu dök.’” (ES-SUYK)., “Ömer, bu sözü o zaman **ciddi telakki etmemiş** ve gülmüştü.” (SA-İÇ). ; /9. Güvenilir biçimde./ “Ø”.

® söyle- [22], konuş- [8], de-, düşün-, eleştir-, yaklaş-*, yap-. || telakki et-*[2], cevap ver-, dert edin-, destek ver-, devam et-, iş tut-, telakki olun-*.

P ciddi söylemek, ciddi konuşmak.

cihangirane: Ø

cihettiyle: Ø--

cimrice: Ø

cins cins: [1] /2. Türlerine göre./ “Sana onları yine tiyatro kumpanyalarında olduğu gibi sınıf sınıf, **cins cins ayırayım.**” (RNGBKD).

® ayır-.

cismen: Ø

ciyak ciyak: [2] /İnce ve yüksek bir sesle bağırarak./ “Sonra da şışti bu beyazlık, duvarlar arasında gezinen kanatsız bir gülümseme eşliğinde büyüyüp aydan aya şışti, şışti, şışti ve bir gece Kevser gelip torbasıyla avlunun karanlığında dört dönerken nur topu gibi bir kıza dönüşüp **ciyak ciyak ağladı**, ama bu Celil’in tutumunu hiç değiştirmede.” (HAT-KHK)., “Geçen pazar, süt verdiği yavru kedinin kuyruğunu çekiyor, **bağırıyordu ciyak ciyak.**” (VB-SvB).

® ağla-, bağır-.

coşkunca: [4] /2. Coşkun bir biçimde./ “Sarı Kız üzerine dergilerde yazı yayınlayanlara gelince, yazılarını okudum, şiir yazar gibi **coşkunca yazmışlar** bu yazıları.” (AK-MY)., “Bu iki şair, bilincine yeni yeni vardıkları duyu ve duygularını **coşkunca yaşarlar, coşkunca dile getirirler.**” (AK-MY)., “.....haberi gerçek sanarak **coşkunca kutlamışlardı.**” (TÖ-ŞÇT).

® kutla-, yaşa-, yaz-. || dile getir-.

cömertçe: [14] /Cömert bir biçimde, sakınmadan, bol bol./ “Bedenini **cömertçe kullanır**, rahat koşullarda gönlünce yaşama fırsatları bulur, her zaman genişleyen bir hayranlar çevresinin içinde her zaman değerlendirilir.” (GY-D)., “Mümtaz daha ziyade boş arsa parçalarına benzeyen sokaklar içinde ve çoğu bir gramofon kutusunu hatırlatan evlerin arasından yürümeğe başladı:-Evet hayatı yapmak isteyenler kendilerini **cömertçe ona bağışlamalıdır.**” (AHT-H)., “Doğa bu yararsız doğumlara niçin bu denli **cömertçe izin veriyor?**” (CK-İSDY).

® kullan- [2], aktar-, bağışla-, dağıtıl-, fısılda-, harca-, sağlan-, sun- (kendini), sunul-, ver-, yay-. || izin ver-, canını tehlikeye at-.

cuk:--

® **cuk oturmak.**

cumbul cumbul: Ø

cumhurca: Ø

cumbur cemaat: [1]/Cümbür cemaat./ “Biz de *cumbur cemaat* yarın sabahla Hoca efendi'ye *gideriz.*” (TB-KA).

® gît-.

cümbür cemaat: [4]/Toplu olarak, hepsi birden, cumhur cemaat./ “Fatma'nın evi imiş (İzzet Melih), *cümbür cemaat* beni *bekliyorlarmış.*” (GD-ADM)., “*Cümbür cemaat* aşka *abanıyoruz.*” (TU-BŞ)., “.....bütün sol, *cümbür cemaat*, cezaevlerine *doldurulduk.*” (UM-SP).

® aban-, bekle-, doldurul-. || hareket et-.

cümleten: [2]/Hep birden./ “Söyleneni *duymazdan gelip*, *kolyeyi Mehtap'ın eline tutuşturup*, döndüm *ustayı selâmladım* başımla ve sonra *öbürlerini cümleten.*” (EI-NS)., “*Şimdilik cümleten Allaha ısmarladık!*” (OCK-KE).

® selâmla-. || Allaha ısmarla-.

Ç

çabucacık: [2] /Çabucak./ “O, bir evin üzerine titrediği Dorutay **çabucacık** unutulmuş, sanki yeni bir koşum hayvanı alınmıştı.” (AS-YA)., “.....birini belinden çıkardığı bıçağıyla kesti, **çabucacık** budadı. «Al ana,» dedi.” (YK-OD).

® buda-, unutul-.

çabucak: [380] /{1. Vakit geçirmeden, kısa bir sürede, acilen, alelacele, anında, bir anda, bir hamlede, bir koşu, bir lahzada, bir solukta, çabucacık, çabuk, çabukça, çarçabuk, dakikasında, derakap, derhâl, hemen, hemencecik, hızla, hızlı, hızlı hızlı, ivedilikle, lahzada, müstacelen, palas pandıras, serian, süratle, şipşak, tez beri, tezce, tezelden, yellim yalellim., 2.

Kısa sürede}./ “...ilk gördüğümüzde birkaç yüz metre gerilerinde olmasına karşın, hocayla arkadaşlarını **çabucak** geçti, bir an bile yavaşlamadan, aynı hızlı ve düzenli kulaçlarla iskeleye geldi, ...” (TY-AÖ)., “Bu durum karşısında amele **çabucak** işe döndü ve hükümet bu hareketiyle memleketin içinde bir anarşiyi önledi, İngiltere dışında da, İngiltere’de işçi Partisinin iş başına gelmesinin anarşiyi sebebiyet vereceğini ümit edenler şaşkırdılar.” (GY-GH)., “Avucundaki üzümler, hiç beklemediği bir sırada, **çabucak** bitti.” (KT-Gİ)., “Biz **çabucak** bahçeye çıktık.” HT-M)., “**Çabucak** indi basamakları.” (AS-YA)., “Bir yılın daha **çabucak** benden uzaklaşsın diye mi?” AMD-O)., “Aslında, biraz çaresiz, çünkü, çok biliyor, bilmediklerini **çabucak** öğreniyor, her şeyi kontrol altına almayı başarıyor, kendi güdülerini denetleyemiyor.” (BG-KA)., “Fakat onun kızılacak bir insan olmadığı **çabucak** anlaşılmıştı.” (RNG-AR)., “Biliyorum **çabucak** kirlenecek perdeler, duvarlar her yer.” (İA-ÖEK)., “Çocuklar **çabucak** ahbap oluyor benimle.” (NH-YŞ)., “Birden parlar, **çabucak** pişman olur.” (FA-SUYK)., “Birine sormak geldi aklıma. **Çabucak** çıkardım kafamdan.” (SD-K). “İşte o sırada ben fırsat bu fırsat diyerek öylece bırakıp yürüdüm onu; ardım sıra gelip sırita sırita sırtımdaki torbayla birlikte nereye girdiğimi aman görmesin diye de, önüme çıkan ilk köşeden dönüp **çabucak** gözden kayboldum.” (HAT-KHK)., “Her şey **çabucak** olup bitti.” (OB-EA)., “Çünkü orada babamdan başka kimseyi göremeyeceğim için **çabucak** bıkip usanacaktım...” (RNGBKD). ; /3.

Kalaylıkla./ “**Çabucak** alıştı yeni evine.” (EB-BG)., “Bunu da biliyordum; ama direnmek yiğitliğini göstermeden; **çabucak** yenildim.” (MU-BDA)., “Ve sonrası gelmiş, **çabucak**.” (AD-Y)., “Yani siyasette çoğulculuğu hukuk ile **çabucak** yok edebiliriz.” (ASA-AK)., “Nihal de onların dünyasına **çabucak** uyum sağlamıştı...” (BB-BBÇ).

1./2. [373] ® geç- (acı, zaman, duygu vb.) [15], dön- (-e, -den) [11], bit- [9], çık- (-i, -e) [8], giyin- [8], de- [6], in- (basamak, vb.) [6], uzaklaş-* [6], git- [5], kalk-* [5], koş- [5], uyu-* [5], var- [5], ye- [5], anla- [4], gir- [4], iç- [4], kapa- (kapı, delik vb.) [4], bul- [3], duyul- [3], düşün- [3], ol- [3], öğren- [3], sev- [3], soyun- [3], unut- [3], alış- [2], anlaşıl- [2], atla- [2], ayrıl- [2], bitir- [2], cay- [2], çıkar- [2], dağıl- [2], dol- [2], ekle- {söylemek} [2], eski- [2], gel- [2], hazırlan-* [2], kapat- [2], kırıl- [2], silin- [2], sinirlen- [2], sön- [2], tart- [2], temizle- [2], toparla- [2], ulaş- [2], üşü- [2], yaz- [2], yürü- [2], aç- (avuç), al-, anlaş-, aşıl-, aydınlan-, bağlat- (telefonla), bak-, bastırıl- (ayaklanma), becer-, bırak-, boşalt-, boşan-, bozul- (denge), buharlaş-, çek- (sudan), çevir- (sayfa), çık- {ayrılmak}, çırpıştır-, çök- {yenilmek}, dağıt-, dehle-, doğrul-, doldur-, dönüş-, duy- (ses), düzelt-, ezil-* {yenilmek}, fırla-, geçil- (cadde), geçiştir- (sıkıntı), getir-,

giy-, göm- {defnetmek}, gönder-, görün-, göster-, götürül-, haykır-, hazırla-, inan-, kalk- (yasak), kapan-, kavra-, kıvrıl-, kız-, kirlen-, kok-, kurut-, mırıldan-, otur-, ört-, planla-, saklan-, saldır-, sar- {kuşatmak}, sat-, say-, sek-, sığın-, sık-, sıkıl-, sıkıştır-, sıvış-, sıyrıl-, sonuçlandırıl-, solu-, sür- (nemlendirici), tanı-, tara- (saç), tasarla-, taşı-, toparlan-, topla-, tüken-, ulaştır-, unuttur-, usandır-, uyan-, uyar-, uzat- (el), vedalaş-, viduala-, yakala-, yaklaş-, yap-, yat-, yatıştır-, yay-, yeşer-, yetiş-, yıka-, yorul-, yönel-. || ahbap ol- [2], dost ol- [2], geri çekil- [2], karar ver- [2], keşfet- [2], pişman ol- [2], sarhoş ol- [2], adım uydur-, ağ kur-, akord yap-, ardına dön-, arkada kal- (günler), ateş et-, ateş yak-, ateşe vur-, ayağa geçir-, balık tut-, baş salla-, bavul aç-, birbirine ısındır-, çay demle-, çözüm yolu bul-, daktilo et-, dalga geç-, dava açıl-, düzen kur-, ele geçir-, emir çıkar-, fikrinden dön-, geri çek-, geride bırak-, geriye çek-, giysi dik-, göz at-, göz gezdir-, gözden kaybol-, gözden silin-, gözünü dik-, gözünü kapa-, gümrükten geç-, hazır et-, hülyaya dal-, içli dışlı ol-, işe koyul-, işin içinden çık-, kabul et-, kafa kafaya ver-, kafada kur-, kafada yarat-, kafadan çıkar-, kafadan sil-, kahvaltı yap-, kahve suyu koy-, kapı açıl-, kapıyı kilitle-, kendine hakim ol-, kendini kaybet-, kendini topla-, köze kes-, meydana çıkar-, notaya al-, ocak yak-, olta topla-, örtbas edil-, paraya çevir-, sırtına geçir-, sigara sarıl-, sokağa sap-, sorun çöz-, söndür- (ümit), sözü kapat-, teslim ol-, usta ol-, uykuya dal-, yalan uydur-, vazgeç-, yatağa gir-, yola düş-. || olup bit- [3], bıkıp usan-, çiğneyip yut-, içti bitirdi, silip at-, yeyip bitir-.

3. [7] ® alış- [2], yenil-. || sonrası gel-, uyum sağla-, yok et-, yola getir-.

çabuk: [1051] /2. Alışıldan veya gösterilenden daha kısa bir zamanda, tez, yavaş karşıtlı./ “Hanım **çabuk gel**, kızlar da gelsin.” (YK-KSİ), “Günlerle **yıllar ne çabuk geçiyor!**’ diye düşündü, düşüncesinden tedirgin olmadı.” (F-BS), “Aklın zayıf, **çabuk unutupyorsun.**” (CD-Oİ), “Ey, söyle, **çabuk söyle**, ancak, ne demek?..” (MTT-SS), “Bir Yunan değil mi **çabuk döneriz!**’ diyordu kendileri.” (FB-ID), “«Böyle **çabuk gidersek**, Aşağı Andırmda onlara ulaşırız,» dedi kırık kırık.” (YK-OD), “«**Çabuk yürümeli, çabuk yürümeli** de şu ocağı batasicayı ölmekten kurtarmalı.»” (YK-OD), “O zaman aradığını aldanmadan, ne **çabuk bulacaktı!**” (YA-AA), “‘Bir yıl önce öyleydim,’ dedi Aylin, ‘her şey ne **çabuk değişebiliyor** değil mi?’” (AK-AA), “- Pervin... pervin. **Çabuk bana bir sandal getirsinler.**” (GY-KO), “Atatürk ve Devrim Kuramları adı ile yapılan bu kitap çok **çabuk tükendi.**” (EK-DT..A), “Ben de artık konuşabiliyor ve o kadar **çabuk yorulmuyordum**, İzmir’in sokaklarında boru çalarak ilk yürüyecek Türk fırkasını tahayyül ediyorduk.” (HEA-AG), “‘Korkma, **çabuk yetişiriz**, onlar ölmeden.’” (YK-KSİ), “Fakat bereket versin yaram ağır değildi. **çabuk iyileştim.**” (SK-D), “O zamanın gençliği; **çabuk sever, çabuk inanır ve bağlanırdık.**” (FRA-Z), “Ama bu düşünceden **çabuk vazgeçti.**” (CD-Oİ), “‘Gerçek sevmek?’ **çabuk cevap vermedi.**” (EB-BG), “Yeniden Ahmet’in başına geldi: ‘Kalk ayağa, götlek! **çabuk ayağa kalk!..**’” (FB-ID), “..... güzelliği **çabuk belli oldu.**” (NC-SY), “Benim. **çabuk** kontak anahtarını **al gel**, dedim.” (EÖ-GSA), “Her şey öyle **çabuk olup bitti** ki yavaşlayamadılar bile.” (LT-OÖY).

® gel- [58], geç- [38], unut- [38], geç- (gençlik, gün, mevsim, zaman vb.) [34], söyle- [30], dön- [28], git- [28], yürü-* [20], bit-* [17], bul- [17], çık- [16], değiş- [16], getir- [15], anla- [11], büyü-* [11], yorul-* [11], alış- [10], bitir- [10], geç- (derd, sıkıntı, şaşkınlık, heves, moda

vb.) [10], toparlan- [10], yap- [10], unutul-* [9], sıkıl- [8], yayıl- (ün, haber, dedikodu vb.) [8], eski-* [7], öğren- [7], ilerle- [6], kavra- [6], var- [6], yaz-* [6], açıl- [5], anlat- [5], hazırlan- [5], konu- [5], tüken-* [5], ver- [5], yetiş- [5], çağır- [4], geliş- [4], gönder- [4], gör- [4], götür- [4], in- [4], iyileş- [4], koş- [4], kurtul- [4], öl- [4], toparla- [4], ulaş- [4], ayrıl- [3], bozul-* [3], büyüt- [3], dağıl- [3], davran- [3], duyul- [3], giyin- [3], hazırla- [3], iç-* [3], kap- {öğrenmek} [3], soğu- (hava) [3], sustur- [3], uyan- [3], yan- [3], yapıl- [3], ye- [3], aç- (kapı) [2], anla- [2], anlaşıl- [2], atlat- [2], bağla- [2], bağlan- {gönül vermek} [2], bak- [2], bı- [2], bırak- [2], çevir- [2], çıkar- [2], çürü- [2], darıl-* [2], duy- [2], düş- [2], eri- [2], eriş- [2], gevşe- [2], gir- [2], göster- [2], heyecanlan- [2], inan- [2], kaç- [2], kalk- [2], karar- [2], kaynaş- [2], kurtar- [2], oku- [2], olun- [2], oluş- [2], öğrenil- [2], parla- [2], sev- [2], sez- [2], solu- [2], soyun- [2], sür- [2], tut- [2], uyu- [2], yat- [2], yıkıl- [2], yıpran- [2], acık-, ak-, al-, aldan-, ara-, at-, avun-, ayır-, bağdaş-, bağışla-, bak-, bekle-*, benimse-, bıkıl-*, bırakıl-, biç-, bitiril-, boşal-, boşalt-, bozuş-, bulun-, bükül-, cevaplandır-*, çalış-, çek-, çekil-, çökert-, dağıt-, de-, değiştir-, dinlendiril-, diril-, doldur-, doluş-, donan-, doy-, dön- (mevsim), düşür-, edin-, eskit-, et-, etkile-, gel- (gün), gelin-, gez-, giy-, giydir-, hafifle-, harca-, hastalan-, hiddetlen-, ısın-, ısıt-, iste-, kabullen-, kal-, kana-, kapan-, kavranıl-, kavuştur-, kaynat-, kazan-, kazanıl-*, kesil-, kırıl-, kirlen-, koca-, kocalt-, kovala-, kovul-*, kur- (çadır), kurul- (çadır), küs-*, neticelen-, olgunlaş-, öldür-, önlen-, ört-, özümse-, piş-, pişir-, popûllerleş-, sat-, satıl-, seç-, sersemle-, sezinle-, sıçra-, sırtla-, sinirlen-, sivril-, sokul-, sön-, sula-, şaşır-, temizle-, topla-, toplan-, toplan- (kalabalık), uğra-, ulaştır-, umutlan-, unuttur-, usan-, ustalaş-, uy-, uyandır-, uydur-, uzaklaş-, yak-, yakalan-, yaptır-, yenileş-, yerleş-, yetiştir-, yetiştiril-, yıka-, yıka-, yıl-, yitir-, yolla-, yumuşa-, yut-, yüklü-, yüksel-, yüz-. || vazgeç-* [8], cevap ver-* [6], kendini toparla- [6], kendini topla- [6], farkına var- [4], kaybol- [4], akşam ol- [3], haber ver- [3], kaybet- [3], kendine hakim ol- [3], ayağa kalk- [2], belli ol- [2], dışarı çık- [2], dost ol- [2], haber getir- [2], hazırlık gör- [2], kabul edil-* [2], kendine gel- [2], kendini tut- [2], sarhoş ol- [2], sona er- [2], temin edil- [2], terk et- [2], yakasını kaptır- [2], yok ol- [2], adam ol-, adapte ol-, ağzını kapa-, ahbap ol-, akıl düşün-, akrabalık kur-, angaje et-, arkadaş edin-, avdet et-, ayağını kaydır-, ayırt et-, azığını hazırla-, cevap bul-*, çanına ot tıka-, çare bul-, çene düş-, dejenere ol-, dışarı at-, dikkati dağıl-, düşman ol-, düştten sıyrıl-, ele alın-, ele geçir-, elini yüzünü yıka-, esir düş-, eski halini al-, etkisi geç-, fark et-, feda et-, fikir uç-, foyası meydana çık-, geri dön-, geri götür-, görevini yerine getir-, göze çarp-, günler geç-, haber veril-, hasta ol-, hikâye kurul-*, içeri çek-, içeri git-, idrak et-, iletişim kur-, îmâr et-, istifade et-, istop et-, işi göröl-, işi yürü-, itiraf et-, itiraz et-, iyi ol-, kabul et-, kabul ettir-, karar ver-, karara bağlan-, kurşun sık-, kuvvetten kesil-, malûmat al-, mütareke yapıl-, okumayı sök-, öğle ol-, pahaya bin-, paniğe kapıl-, pes et-,

rüyalarından uyanıl-, saat geç-, sabah ol-, samimi ol-, sarhoş et-, satın alın-, sermayeyi kediye yüklet-, sofraya kur-, sonu gel-, sonuç alın-, söz ver-, sözü kapat-*, tamir edil-, tehyiç et-, televizyonu aç-, temayüz et-, tepki göster-, uyum sağla-, üstünü başını silkele-, üstünü çıkar-, vazgeçir-, yakayı ele ver-, yanıt ver-, yolları ayrıl-, yorgunluğa geç-, yüreği hopla-, yüzgöz ol-, zail ol-, zengin et-. || olup bit- [2], akıp geç- (zaman), al gel, defol, eğilip kalk-, gidip gel-, içip bitir-*, kaybolup git-, ölür gider, serpilip geliş-, uçar gider, yanıp sön-.

® **çabuk olmak.**

Đ **çabuk gelmek, çabuk unutmak, çabuk vazgeçmek, çavuk geçmek (zaman vb.)**

çabukça: [5] /Çabucak./ “Devlet kapısına gelmiş bir işin olacağı yahut olmayacağı, bir oda içinde, *çabukça anlaşıyor*; biraz yanlış bile olsa, iş birikintisi, gönül üzüntüsü olmuyordu.” (MŞE-MA)., “*Çabukça harekete geçer*, kargaşalığı bastırır, devlet otoritesini yerleştirir.” (FRA-Ç)., “Hareketimizin sebeplerini kendimiz bile *çabukça gözden kaybederiz*.” (AHT-H).

® anlaşıl-, öde-, gözden kaybet-, hareket et-, harekete geç-

çaçaronca: Ø

çağanak: Ø

çağıl çağıl: [2] /Çağıldayarak./ “Bir rüzgâr onu kaldırıp kaldırıp yere çarpıyor, bir nehir, içinde *çağıl çağıl akıyor*.” (AK-AA)., “*Kanım coştı çağıl çağıl akıyor Yâr sevdası sardı beni yakıyor*.” (FB-ID).

® ak- [2].

Đ **çağıl çağıl akmak.**

çakıl çukul: Ø

çakır çukur: Ø

çakmak çakmak: [11] /Parlar durumda, alev alev./ “(Tahta ilişir. *Gözleri çakmak çakmak olmuştur*.)” (OA-YDBYKL)., “*Gözleri çakmak çakmak ona bakardı*.” (GY-H2)., “*Gece çakmak çakmak aydınlanıyordu*.” (YK-M1)., “*Neden ezdin bu hayvanı, söyle! Sabri, ağır, yaralı başı göğsünde, gözleri çakmak çakmak titriyor, sesler gitgide vahşileşiyordu:- Söyle, niçin dövdün hayvanı? Niçin? Söyle!*” (CD-Oİ).

® ol- (gözleri) [5], bak- (gözleri) [2], aydınlan- (gece), parla- (gözleri), titre- (gözleri), yan- (gözleri).

Đ **(gözleri) çakmak çakmak olmak (bakmak).**

çaktırmadan: [61] /Elli etmeden, gizlice, sezdirmeden./ “Kadın, ayağında rugan çizmeler, sırtında yakası açık ipek gömlek, bir kalkıp bir oturarak, hayvanı koşturuyor, bir yandan da “beni görüyorlar mı” diye *çaktırmadan etrafına bakmıyordu*.” (HT-KSA)., “Evlerde konuşulanı *çaktırmadan dinler*.” (FB-T)., “Benim Etem’le olan maceramı iyice dinledikten sonra, *Çaktırmadan -dedi-*, herifle barış, kendisi ile yeniden dost ol; sonra bir gece onu buraya, meyha neye davet et...” (OCK-Ç)., “Galiba *çaktırmadan* yaşlılığın övgüsünü yapıyoruz burada. (CS-GC)., Toplum polisi şöyle, *yan gözle çaktırmadan etrafa bakıyordu arada*.” NE-GT).

® bak-* [7], de- [3], dinle- [3], gül- [2], in- [2], koy- [2], sor- [2], yap- [2], açıkla-, ara-, bas-, çık-, dön-, düzelt-, eğil-, engelle-, fısıldaş-, gel-, götür-, izle-, kaç-, kayır-, konuş-, kullan-, kurcala-, oku-, ovala-, öğren-,öp-, sakla-, savuş-, sula-, tutuştur-, uyukla-, uza-, ver-, yokla-. || yan gözle bak- [3], cebe at-, fikir beyan et-, fotoğraf çek-, halt karıştır-, kan güit-, mideye indir-.

▷ çaktırmadan bakmak.

çalakalem: [5] /Gelişigüzel, durmadan yazarak./ “Laf değil muharrir bu, yaz. Hem **çalakalem** yaz.” (İS-DÖV)., “Tezkereci, **çalakalem** buyurulduları **çiziktirdi**, yeniçeri ağasının adamları vasıtasıyla da geceyarısından sonra sahiplerine gönderildi.” (MTT-SS). ; //Planlamadan.// “Ali Kemal, yine **çalakalem işe girdi**.” (YKB-SEP).

® yaz- [2], çiziktir-, yazıl-. || işe giriş-.

▷ çalakalem yazmak.

çalakamçı: [2] /Durmadan kamçılıyarak./ “Atına binen ardına düştü **çalakamçı**... Doktor Münür sordu :Ethem'in aklı eriyor mu askerliğe az çok?” (KT-YS)., “Demin bana, Şeker değiliz ya eriyeceğiz!-diyen arabacı artık beygiri **çalakamçı** sürüyor; genç, dinç hayvan da arabayı alabildiğine koşturuyordu.” (OCK-Ç).

® ardına düş-, beygir sür-.

çalakaşık: [1] /Soluk almadan yiyerek./ “...tuzladığın bu ayrıntı afiyetle ikeyorsam tuttuğun bu yoğurdu yoğurduğun bu ekmeği kaydattığın bu bulguru **çalakaşık** yiyorsam...” (Aİ-SB).

® ye-.

çalakılıç: [1] /Durmadan kılıç sallayarak./ “Ağırlıkları ele geçirmek için 200 kadar atlı, 100 kadar hecinli, arabaların çevresinde yürüyen bitik kalabalığa, **çalakılıç daldı**.” (KT-YS).

® dal-

çalakürek: Ø

çalapaça: Ø

çalgı çağanak: Ø

çalımlı çalımlı: [5] /Çalım göstererek, çalım satarak./ “**Çalımlı çalımlı güreş tutardın!**” (FB-T)., “Bak, Allah da razı gelmedi zaten.” Leylek, han duvarının dibinde, sanki kendinden bahs olunmuyormuş gibi, **çalımlı çalımlı dolaşıyordu**.” (GY-H1)., “**Çalımlı çalımlı yürür**, ilkin arkadaşları takip eder onu Mustafa'nın önünden geçerlerken uygun adımlarla askeri bir marşı geçerler.” (OA-M)., “Peki dosyaları Hüsrev Bey'e verirsiniz. Kâzım Bey **çalımlı çalımlı çıktı**, gitti.” (FRA-Ç).

® dolaş-, gezdir-, yürü-. || güreş tut-. || çıktı gitti.

çalıyaka: [2] /Yakasına yapışıp sıkıca tutarak./ “Kasım Efendi'yi **çalıyaka** Kadı'nın **karşısına çıkarttılar**.” (AN-MB)., “Bizi yakaladılar: ‘Utanmaz herifler, siz elalemin nikâh lı kanlarını gözetlersiniz, ha...’ diye bizi **çalıyaka** karakola **götürdüler**...” (RNG-AR).

® götür- (karakola), karşısına çıkar-.

® çalyaka etmek

çamçak çamçak: Ø

çan çan:--

® çan çan etmek (veya ötmek veya konuşmak).

çangıl çungul: Ø

çangır çungur: Ø

çap (II): Ø

çapkınca: [9]/Çapkın bir biçimde./ “Divandan indiği sırada, **çapkınca ekledi:** ‘...bir sır söyleyeyim mi? İster misiniz?’ ‘Neymiş o sır? Söyle de görelim...’” (Aİ-YK), “**Çapkınca mı güldü,** yoksa kafam bulanık olduğu için bana mı öyle geldi?” (PK-BCR), “‘Hiçbir fikrim yok,’ diye gereğinden fazla **çapkınca sırttı.**” (PK-BCR), “Hemen her gün ocaklarında su tenekesinin ısınmakta olduğundan söz açarak, **çapkınca göz kırpar,** sonra da aksam olanları anlatırdı.” (OK-KT).

® ekle- [2], gül- [2], sırt-, sor-. || göz kırp- [3]

çaprazlama: [5]/2. Çapraz olarak, makaslama./ “Benim silahımdı omzundaki. **Çaprazlama** baş aşağı **asmıştı.**” (EÖ-GSA), “Bu sırada tüfeğini **çaprazlama boynuna takmış,** sallanarak Sefil Ali içeri girdi.” (YK-İM1). “Tüfeklerini **çaprazlama atmışlar.**” (FB-ID).

® as- (omza, sırta vb.) [3], at- (tüfek omza), tak- (boyna).

P (omza) çaprazlama asmak.

çaprazlamasına: [4]/Çapraz olarak, çaprazvari./ “Aylin, arabanın altına **çaprazlamasına girmiş,** sırtüstü yatıyordu.” (AK-AA), “Ortada **çaprazlamasına duruyor** masa, bir kale gibi...” (RI-KG).

® as-, dur-, gir-. || gelip geç-.

çaprazvari: Ø

çarçabuk: [99]/Çabucak./ “Arasına gezilere çıkıyordu, başıboş ve boşyere yolculuklar -evinden koptuğu için bin pişman, Polonezköy’e dönüyordu **çarçabuk.**” (EB-BKM), “**Çarçabuk giyindim,** saçımı taradım.” NE-GT), “Ben onlara gitmediğimizde **çarçabuk unutuyordum.**” (GY-H2), “Sonra da **çarçabuk aralık** duran kapıdan sıvışıp gitti.” (EÖ-P/S), “Köşede soluklanmak için durduğunda **çarçabuk arkasına bir göz attı.**” (EÖ-P/S).

® dön- [3], giyin- [3], unut- [3], ol- [2], soyun- [2], alış-, anla-, anlat-, atıl-, avut-, başla-, birik-, bit-, bitir-, bul-, büyü-, çık-, çırp-, dağıl-, değiş-, fısılda-, gerçekleş-*, geri al-, getir-, gir- (evlerine), git-, gör-, görün-, göz at-, hazırla-, ıslan-, in-, kaldır-, maddileş-, onarıl-, ör-, porsu-, seslen-, sez-, sırala-, sıvış-, sıyrıl-*, sön-, sür-, taran-, toparla-, toparlan-, topla-, tüken-, ulaş-, unutul-, yap-, yapıl-, yetiş-, yırt-, yudumla-. || hâkim ol- [2], üstünü ört- [2], affedil-, arabaya bin-, ardına bak-, aşırıya kaç-, banyo yap-, başına çuval geçir-, cebine sok-, cevap yaz-, dileği yerine getiril-, gözleri çivile-, itiyatı kırıl-, kanı kayna-, kapıyı kapa-, kapıyı kapat-

, kendi başına kal-, kitap çevir-, koynuna sokuştur-, (mektep) bitir-, muayene ol-, sofraya topla-, şöhret yap-, (yerden taş) kap-, tekneye atla-, teslim et-, yataktan çık-. || sıvışıp git-* [2], alıp götür-, gelip geç-, yitip git-. || bitti gitti.

çaresiz: [52]/3. İster istemez./ “Onu da çıkarmamı istediler. *Çaresiz çıkardım.*” (HC-KKKY), “Canını kurtarmak için de olsa, kazanılan bu büyük zafer onun için yenilgilerin en kötüsü, düş kırıklıklarının en acısı da olsa, her şeyi yüzüstü bırakıp bir hırsız gibi savuşamazdı. *Çaresiz kabullenenecekti sonu.*” (NG-BKR), “Niyeti iyi olmasa, neden beni Ankara’ya çağırırsın,” dedi Aylin. *çaresiz kabul etti Misel.*” (AK-AA), “Hasan *çaresiz boyun eğdi:*Peki...” (NC-SY).

® çık- {gitmek, dışarı çıkarmak} [2], kabullen- [2], katlan- [2], uy- [2], uzaklaş- [2], anla-, anlat-, art- (fiyat), bekle-, beklen-, değiştir-, dur-, git-, kalk-, otur-, pazarla-, sonuçlandır-, suçla-, tut-{desteklemek}, uyu-, ver-, yap-, yut-. || kabul et- [3], boyun eğ- [2], geri dön- [2], ayağa kalk-, dön geri et-, elini öptür-, elini uzat-, eve dön-, içeri al-, içeri gir-, iş başa düş-, omuz kaldır-, perhiz yap-, razı ol-, sineye çek-, sonuna kadar git-, suya gir-, yerinden doğrul-, yola düş-, yolculuğa çıkıl-.

® **çaresiz kalmak.**

İ çaresiz kabullenmek (kabul etmek).

çarnaçar: [5]/İster istemez./ “Sen yoktun, ben de *çarnaçar bekledim.*” (AHT-H), “Karışık bir hadiseler ağının, zıt fikirler örgüsünün içine düşeceğini pek mükemmel bilen Mümtaz, *çarnaçar* tecrübeye *katlandı.*” (AHT-H). “*Çarnaçar vazgeçtik.*” (SB-HAY).

® bekle-, katlan-, öğren-. || avdet et-, vazgeç-.

çarpıcı: [3]/2. Etkili bir biçimde./ “Ölümünün 10. Yıldönümünde Nâzım Hikmet Dolgun, güzel yazıyor; Türkçe’yi çok rahat, kıvrak ve *çarpıcı kullanıyordu.*” (BN-DY1), “Çokluk her zaman böyle bu, Ahmet Hâşim’in Bize Göre’sindeki “Münekkit” denemesinden daha açık, daha *çarpıcı kim yazdı bu gerçeği.*” (BN-DY1).

® kullan- (dil) [2], yaz-.

çarpık: Ø

çatalsız: Ø

çatır çatır: [22]/2. *mec.* Güçlük çekmeden./ “Benim kız daha yedisini bitirmedi, *çatır çatır* Fransızca *konusuyor.* -Ne diyorsunuz!.. Harika!..” (AN-ŞÇH). ; /3. *mec.* Zor kullanarak, baskı yaparak./ “Ø”. ; //Çatır çatır ses çıkararak.// “*Çatır çatır yanacaksın.*” (YK-İM1), “Mehmed-Eşkaya:«Düş önüme, demiş. Ben seni *çatır çatır yakacağım.* Bugüne kadar nasıl sabrettim, ben de şaşıyorum.»” (PNB-AGUG). ; ///Çok sayıda./// “Herkes birbirine cep telefonu vasıtası ile *mesaj gönderiyor çatır çatır.*” (GM-BKVY).

2. [2] ® bil-, konuş-.

///...// [19] ® yan- [10], yak- [3], ye- [2], çatırda-, gel-, kes-, kırıl-.

///.../// [1] ® mesaj gönder-.

® **çatır çatır çatlamak, çatır çatır etmek, çatır çatır sökmek.**

ᐃ çatır çatır yanmak.

çatır çutur: [1]/Çatır çatır./ “Sigarillosunu nasıl bir hışımla bastırmış olmalı ki, tablada **çatır çutur** bir hamamböceği **eziliyor**:...ihanetten başka şey bilmez mi baban? oyusu” (Aİ-OKB).

® ezil-.

çat pat: [5]/1. Az çok ve yalan yanlış biçimde./ “Ha Alamança mı, **çat pat** konuşuyorum ağabey, dört yıl oldu gideli...” (Mİ-DHB)., “Yani **çat pat** biraz İngilizce **öğren**, ama terimleri iki üç günde öğrenirsin, çünkü konuyu biliyorsun.” (OS-HT)., “Meraktan ölebilirdim:Şirket’in telefonunu bir kâğıda yazmış tım, iyi ki atmamışım, işime yaradı; sizin orada Al manca bilmiyorlar, **çat pat** Fransızca **anlaştık**; has ta olduğunuzu öğrenince, artık durur muyum?...” (Aİ-OKB). ;/3. Ara sıra./ “Ø”. ;/4. Uygunsuz zamanlarda, vakitli vakitsiz./ “Ø”.

1. [5] ® konuş- [2], anlaş-, bil-, öğren-.

3. [-] ® Ø

4. [-] ® Ø

ᐃ çat pat konuşmak.

çatra patra: Ø

çehrece: Ø

çekingence: [1]/2. Çekingene yakışır biçimde, ürkekçe./ “Ötekiler **çekingence** Karagöz'e **bakarlar**.” (VT-BÖKDYO).

® bak-.

çekişmeli: [1]/2. Sert, çetin, zorlu bir biçimde./ “Güreş çok **çekişmeli** geçti.” (NC-SY).

® geç-.

celebice: Ø

çelmece: Ø

çeneye kuvvet: [1]/Konuşma gücüyle, durmadan konuşup söyleyerek./ “Bir buçuğa kadar, **çeneye kuvvet** konuştuk.” (GD-ADM).

® konuş-.

çengüçağanak: Ø

çepçevre: [11]/Çepeçevre./ “Sar bizi, **çepçevre** sar, Rahmet rüzgârı etek!..” (NFK-Ç)., “Kafesinin beton tabanı **çepçevre** aşınmış; gezinmekten.” (Sİ-İGÇÖ2)., “Duvar diplerine **çepçevre** banklar **konmuş**.” (ÇA-BAG)., “Kızı! akşam üstleri, Hicret eden kuşlarla, Sema, deniz ve yeri, **çepçevre**, iklim iklim, **Dolaşalım, gezelim!**” (NFK-Ç).

® sar- [3], aşın-, dolaş-, gez-, kapla-, kon-, kuşatıl-, sıkış-. || etrafını çevir-.

ᐃ çepçevre sarmak.

çepeçevre: [26]/2. Bütün yanlarını kuşatacak biçimde, fırdolayı./ “Naziler, memleketi *çepeçevre sarmışlardı.*” (MU-BDA), “Tren gidiyor., dünyayı *çepeçevre dolaşıyoruz.*” (EI-KA), “Etmeydanı ve Yeni Odalar denilen büyük kışla *çepeçevre sarıldı.*” (REK-Y). ; //Tamamıyla, bütünüyle.// “Gene de anlamın ne olduğunu *çepeçevre bilmiyoruz* dersem gerçeğe aykırı birşey demiş olmam.” (NU-DG), “Bütün bereketli ve zengin toprakları *çepeçevre elinden alınmıştır.*” (YKK-Y).

2. [24] ® sar- [4], dolaş- [3], otur- [3], sarıl- [3], dolan- [2], kuşat- [2], birik-, çevril-, dolan-, kuşatıl-, süslen-, süz-. || yöreyi ... al- {kaplamak}.

//...// [2] ® bil-*. || elinden alın-.

Þ **çepeçevre sarmak.**

çetince: Ø

çevikçe: [1]/Çevik bir biçimde./ “Çevikçe *atladı aşağı.*” (SD-K).

® aşağı atla-.

çığlık çığlığa: [44]/Çığlık atarak, bağırıp çağırarak./ “Muallimimiz, bu kahkahaların sebebini bir türlü anlamayarak öfkesinden *çığlık çığlığa bağırıyordu.*” (RNG-ÇK), “Öyle ki, bir süre sonra benimle birlikte kuşlar bile ürüyor bu sessizlikten, çitlembik dallarını saran yemyeşil ürpertileri aralayıp ansızın *çığlık çığlığa havalanıyorlar...*” (HAT-KHK), “Ben *çığlık çığlığa* odanın bir köşesine *kaçtım* ve elime geçirdiğim bir mantoya sarılarak büzüldüm.” (RNG-ÇK), “Beyaz kanatlarını açmışlar, *çığlık çığlığa, dönüp duruyorlar.*” (Sİ-İGÇÖ2), “Çok uzak bir gökyüzünde, alıcı bir kuş *kanat çırpı çığlık çığlığa.*” (NM-TÖ2).

® bağır- [3], havalan- [3], bağırış- [2], çiftleş- [2], haykır- [2], kaç- [2], koş- [2], bağır-, doldur-, doluş-, dönül-* (çevresinde), ışılda-, in- (-i), kaçış-, kal-, kanatlan-, kon- (kuş), koşuş-, kucaklaş-, oyna-, sarıl-, sat-, savaş-, tartış-, uğraş-, uyan-, yayıl-, yetiş-. || kendinden geç-. || dönüp dur- [2], kanat çırp- [2], koşup dur-.

Þ **çığlık çığlığa bağırmak (bağırışmak).**

çıkır çıkır: Ø

çıldırasıya: [6]/Çıldırarak gibi, pek çok./ “Hasan, sen beni *çıldırasıya seviyorsun...*” (NH-YM), / “Belki tanırdın ilk vurulanı, o gün hiç ağlamadık / hayır ağlamadık *çıldırıldık* o gün *çıldırasıya* / adını çocuklarımıza verdik onun, çoğaldı /” (AT-KUbŞ), “Yerinden kalkıp törenin bittiğini bildirene dek Mehmet onun ne düşündüğünü, kalbinden neler geçtiğini *çıldırasıya merak ediyor.*” (NG-BKR).

® sev- [4], çıldır-. || merak et-.

Þ **çıldırasıya sevmek.**

çıldır çıldır: Ø

çılğınca: [38]/{1. Deli gibi, delicesine, çılğıncasına., 2. Aşırı bir biçimde, çılğıncasına.}/ “Biz de küçük ellerimizle onu *çılğınca alkışlardık.*” (AA-ETY), “MİDAS Gönlüme aykırı bu, *çılğınca seviyorum yaşamayı.*” (GD-TO1). “İşte kaldırdım bacağımı, işte *çılğınca alkışlanıyorum.*” (SS-TR), “Arkasından kapıları

kapatıp çekilmişler..." Meyyale Hanım gözyaşları içinde, hıçkırık hıçkırık Hasan Bey'in anlattıklarını dinliyor ve zaman zaman **çılginca haykırıyordu.**" (HT-M)., "Davetleri kaçırmıyorlar, evlerinde balo veriyorlar, karnaval döneminde **çılginca eğleniyorlar.** Ayrıca kendi hesabına sık sık o dönemde akademi diye anılan konserler veriyor **çılginca alkış topluyordu.**" (NN-DM).

® alkışla- [6], sev- [4], alkışlan- [2], eğlen- [2], gül- [2], koş- [2], çal- (müzik), debelen-, gel-, haykır-, iste-, kulaçla-, oyna-,öp-, özle-, sus-. || tezahürat yap-, yok et-, emir ver-, canını yak-, at koştur-, alkış tut-, alkış topla-, nefret et-. || haykırır durur.

▷ **çılginca alkışlamak, çılginca sevmek.**

çılginçasına: [4] /Çılginca./ "Çılginçasına eriyor kemanlar." (Sİ-ÖKS)., "Birbirlerine çılginçasına sarıldılar." (HT-GF)., Çılginçasına çalıyordu kemanlar. (Sİ-ÖKS).

® çal- (keman), devin-, eri- (keman), sarıl-.

çın çın: [6] /Metal eşyaya vurulduğunda çıkan ses benzeyen bir ses çıkararak./ "Anlatmasına lüzum yoktu. Dışarda kadın müthiş bir sinir buhranına tutulmuş, mahalleyi **çın çın öttürüyordu:**Haksızlar, adaletsizler, fakir fukara düşmanları!!!" (OK-KT)., "... Hatta, avlu **çın çın çınladı** (HAT-KHK)., "Kayseri bez fabrikalarına gelip Loradan beyaz patiska veya renkli basma halinde çıkışını gösteren millî aktüalite filmleri, sinema sallerini alkış ve sevinç çığlıklarıyla **çın çın çınlatıyordu.** Milleti destanının ilk sayfasını kapadı." (YKK-KK).

® öttür- [4], çınla-, çınlat-,

® **çın çın inletmek, çın çın ötmek.**

▷ **çın çın öttürmek.**

çingır çingır: Ø

çinsabah: Ø

çıpıl çıpıl: Ø

çır çır: [1] /Çırpınmak fiili ile birlikte ne yapacağını şaşırmak bir durumda çok üzüntü ve telaş anlatır./ "Ø". ; //Çabuk bir biçimde.// "...zaman yer'dir yer de zaman yer devirse zaman lale zaman nezlesi oldum **çır çır gidiyor** ömrüm..." (MÜ-KGD).

/.../ [-] ® Ø

//...// [1] ® git- (ömür).

çırılçırplak: [115] /2. mec. Çok açık ve yalın bir durumda./ "Onun bir ailesi, bir serveti, bir geçmişi, hatta bir ismi bile yoktu; hayatın içinde aşkıyla **çırılçırplak duruyor**, hiçbir istekte bulunmuyor, hiçbir şey umma cesaretini bile gösteremiyordu." (AA-İGA)., "Duygularını apaçık, -yaşadıkları coğrafya gibi **çırılçırplak söylemişlerdir.**" (SA-KKK)., "Kızılderililerin çok etkileyici bir kültürleri olduğunu söyleyen Paula DiPerna, kitabında, ilk karşılaşma anını Bayan Kolomb'un gözünden şöyle anlatıyor:"Bugüne kadar hiç kimse, Amiral bile **karşımda çırılçırplak dikilmemişti.**" (SA-KKK). ; //Çıplak bir biçimde, çıplak olarak.// "Ömer bir anda bu genç Çerkez kızını **çırılçırplak soydu.**" (HT-M)., "Güldüler. 'Yani **çırılçırplak soyun!**' Mahcup bir ifadeyle gülümsedi... Birgün hiç beklemediği bir olay başına geldi:'Karılarını buraya getirip **çırılçırplak soyarız**' tehdidini duyunca, önce umursamadı." (SY-BECO)., "Yerli dokuma pantolonum, Bodrum bezi gömleğim yandı. **çırılçırplak kaldım.**" (NM-TÖ2)., "Sanki hamamda **çırılçırplak yatıyorum** da, ılık

bir el ense kökünden kuyruk sokumuma doğru yavaş yavaş iniyor.” (CK-YÖ)., “Hüsrev Bey, yattığı yerden **çırılçıplak** seyretti onu. Hüsrev Bey **çırılçıplak yataktan kalktı**. Rosemary perdeye bakarak duruyor, Hüsrev Bey de ona **sokulmuş, çırılçıplak**, saçlarını koklayıp perdenin kordonunu avucunda sıkıyordu.” (AA-YÖT).

2. [5] ® dur-, duy-, kal- söyle-. || karşısına dikil-.*.

//...//[110] ® kal- [16], soy- [15], yat- [12], uzan- [7], soyun- [5], bırak- [4], dur- [4], gör- [3], dolaş- [2], koş- [2], ol-* [2], otur- [2], seviş- [2], soyul- [2], ye- [2], atla-, bak-, bekle-, duy-, gel-, gez-, gönder-*, güneşlen-, kapış-, öl-,öp-, salın-, sarıl-, sokul-, sürükle-, uyu-, yıkan-, yürü-. || dans et- [2], (yataktan) kalk- [2], askıya as-, beline sarıl-, denize düş-, önüne çık-, seyret-, suya gir-, suya sok-, teslim et-, yatağa gir-. || çıkıp git-, soyunup yat-.

▷ **çırılçıplak kalmak, çırılçıplak soymak, çırılçıplak yatmak.**

çıtır pıtır: Ø

çifter çifter: [2]/Her defasında her yapılışında çift olarak./ “Karakollar geçiyoruz. Sivil polisler **çifter çifter dağılıyor** karakollardan gecenin içine.” (NE-GT)., “**Çifter çifter**, acele acele yatağımızı ve uykumuzu düşünüyor gibi **ayrıldık**.” (SFA-SS).

® ayrıl-, dağıl-.

çiğ çiğ: --

® (*birini*) **çiğ çiğ yemek.**

çirkince: Ø

çivileme: [1]/3. Dimdik ve ayaküstü bir durumda (denize atlama)./ “İstersen atla ta on altıncı kattan, **dal** yolun ortasına **çivileme**, ...” (AKB-BŞ).

® dal-.

çizin çiziz: Ø

çocukça: [8]/2. Çocuğa yakışır biçimde./ “Onları yeniden okuma olanağım olsa kuşku yok, **çocukça bulurdum**.” (İA-İKG)., “Anlattıklarını, çok **çocukça**, çok tatlı **anlatıyor**.” (MŞE-MA)., “Birkaç adım sonra bu ona fevkalade soğuk ve **çocukça göründü**.” (SA-İÇ)., “İlk tramvayın geçişini seyretmek için, **çocukça sabırsızlanırdım**.” (Sİ-İGÇÖ1).

® anlat-, düşündür-, eğlen-, gizlen-, sabırsızlan-, sor-. || kahkaha at-.

çoğu kez: [100]/Genellikle./ “Bunun temelinde yatan yaşama korkusunu **çoğu kez göremeyiz**.” (EA-KIY)., “Bana **çoğu kez yeter**.” (SKA-GA)., “İyi bir okuyucuysak, şiirin bütünsel değeriyle bir iletişim kurabilmişsek, bu durumda sevdiğimiz bölümleri yeniden okumakla **yetiniriz çoğu kez**.” (EC-GDA)., “İçinde bulunulan durumla ilgili olarak, bedenin çeşitli bölümlerinin gergin ya da gevşek olduğu, elin titreyip titremediği, kalbin hızlı ya da yavaş attığı **çoğu kez pek farkedilmez**.” (DC-Yİİ)., “Kaygılı insan, kaygılarının mantıkdışı olduğunu **çoğu kez kendisi de kabul eder**.” (EG-İÖ)., “Beklentiler, algısal sürecin o denli doğal bir parçasıdır ki, başlangıçtaki beklentilerin **çoğu kez farkında olunmaz**.” (DC-Yİİ).

® gör-* [3], yet-* [3], yetin-* [3], başar- [2], de- [2], ol-* [2], algıla-*, anla-*, bak-, bekle-, bil-*, dolaş-, duyul-, duyumsa-, düşün-, düşünül-*, engellen-, gerek-*, gözlemle-*, gül-, hatırla-*, homurdan-, kaçın-, karıştır- (dergi), önlen- (sorun), soğu-, sorul-, söyle-, suçla-, şaşır-, tut-* (fidan), tüketil- (tutku), unut-, uyu-, uyuş-*, ürküt-, üstlen-, üzül-, yansıt-, yap-, yeğle-, yürü-, zorla-. || fark et- [2], kabul et- [2], yenik düş- [2], acı duy-, aklına gel-*, anlamsız bul-, anlayışlı davran-, aylık al-*, baskın çık-, beğen-*, beraberinde götür-, bir şey de-*, birbirine benze-*, birbiriyle anlaş-*, birincilik al-, bitkin düş-, boşa çık-, çarpıcı gel-, denetlemeye kalk-, dile getir-, düş kırıklığına uğra-, egemenlik sürdür-, el altından yap-, eli boş dön-, fark edil-*, farkında olun-*, gönlü elver-*, gösterişe kaç-, güç kullan-, güçlük çek-, ikincilik al-, ilgi duy-, iş getir-, işleri tamamla-*, izin ver-*, kendini tut-*, ne yapacağını bil-*, olanaksız ol-, peşine takıl-, pişmanlık duy-, sorumluluk altında ezil-, şükret-, tehlikeye düşür-, vakit bul-*, yarım kal-, yasa işle-, yokuş in-, zaman bul-*

çoğun: [10] /Çok kez, sık sık, ekseriya./ “Çoğun karşıtlarla oynamaktan ayırt edemeyiz düşünmeyi.” (NU-DG)., “Çoğun savsaklıyorum da... Sorular, sözde yanıtlar sıralanıyordu ekranda; sormadığım halde.” (VB-SvB)., “Birkaç sözcük bile yeter çoğun ona.” (İB-L)., “Ne var ki, çoğun doğru çıkar sezgileri.” (EB-BG)., “Döneğin kendisi bile çoğun tiksindir kendinden.” (NU-DG).

® savsakla-, sev-*, tiksindir-, unut-, vurgula-, yanılt-, yet-. || ayırt et-, doğru çık-, göz önünde bulundur-.

çoğunlukla: [32] /1. Çoğunluğa dayanılarak./ “Lübnan Parlemtosunun mevcut (1972 yılından beri seçim yapılmamıştı.) 70 üyesinden 62’si (31’i Müslüman, 31’i de Hristiyanı.), bu planı müzakere etmek için Taifde 30 Eylül 1989 günü toplandılar ve ‘Taif Anlaşması’ denen bu planı çoğunlukla kabul ettiler.” (FA-YST)., “Her tarafta kurduğu teşkilatıyla birdenbire siyasi hayatın sathına çıkan cemiyet, bütün ülkeye kök salmış durumundan faydalanarak Meşrutiyet’in ilk genel seçimlerini (1908) ezici bir çoğunlukla kazanmıştır.” (TT-İMSHB). ; /2. Genellikle./ “Ağzının doluluğunu umursamadığından dediklerini çoğunlukla anlamaz Cennet.” (F-BS)., “Orada gözler karşılaşıncı, çoğunlukla gülümserdi kızlar.” (DÖ-GYKK)., “Ancak, bu şekil de hırsını gideren anne-baba çoğunlukla yaptığından pişman olur, utanır, suçluluk duygularına kapılır.” (LN-BD).

1. [2] ® kazan-. || kabul et-.

2. [30] ® anla-* [2], git- [2], benze-, çalış-, düşün-, gel-, gerektir-, gül-*, gülümse-, kal-*, oku-, tanı-*, utan-, yanılt-*, zorlan-. || acı çek-, başını belaya sok-, bilincine var-*, birbirini dinle-*, birbirini kıskan-, çay iç-, evinde kal-, haklı ol-, hep bir ağızdan konuş-, ikisinin arasında kal-, kendine pay çıkar-, konu edin-, pişman ol-, suçlu bul-, suçluluk duygusuna kapıl-, tarafsız kal-*, (yanına) otur-.

çok:** [1118] /2. Aşırı bir biçimde./ “İsa’yı çok seviyorum.” (Sİ-DSG)., “Anlattıklarında yaşamış olmanın verdiği bir canlılık vardı. çok kazanmış, çok görmüş, çok eğlenmiş, çok acı çekmişti.” (AHT-H)., “Annem çok üzülüyor.” (Sİ-DSG)., “Bunu çok istiyordu.” (AHT-H)., “ÇOCUK :çok istemiyordunuz öyleyse?” (AA-TO3)., “İlk önce çok

güldüm.” (AHT-H)., “İkisi de bu son aylarda çok sıkılmışlardır.” (AHT-H)., “Gülendam Kalfa söylemişti, hanımefendi çok sinirlenmiş, ‘Bu kadının para düşkünlüğü pek şaşılacak hallere gelmiştir,’ demiş.” (F-PY).

® sev- [40], üzü- [11], iste-* [10], gör-* [7], kız- [7], kork- [6], sevin- [5], beğen- [4], ol- [4], yakış- [3], beklet-* [2], eğlen- [2], iç- [2], kal-* [2], konuş-* [2], otur-* [2], sars- [2], sevil- [2], sür-* [2], uğraş- [2], üşü- [2], acı- {merhamet etmek}, ağla-, ağrı-, alış-, alkışlan-, art-, bağır-, bekle-, benzeş-, burkul- {alınmak}, çalış-, deş-, dinle-, duy-, düşün-, etkile-, gecik-*, gez-, görül-*, gül-, güldür-, güven-, hoşlan-, ıslan-, ilerle-, inan-, incel-, kaçır-, kazan-, kıskan-, oynat-, öze-, sabret-, sevindir-, sıkıl-, sinirlen-, söyle-, söylen-, susa-, um-, utan-, uza-, yaralan-, yaşa-*, yor-, yorul-, yürü-, zorlan-. || acı çek- [3], bahset-*, tecrübe et-.

® *(bir şey) çok gelmek, (bir şeyi birine) çok görmek, çok söylemek.*

D çok sevmek.

çokça: [26] /1. Çok olarak./ “Ø”. ; /2. Aşırı, fazla./ “Kul olan kullar yavrularını çokça sevsinler! ‘Ana severse, baba da sever.” (BŞ-DKO)., “Gül de çokça görülür.” (SB-BŞM)., “Başkaları çokça konuştu bizi...” (YE-HS)., “Şundan soruyorum; örneğin Avrupa şiirinden çokça etkilendi, beslendi Türkçe şiir, bu anlamda önemli ürünler de verildi.” (KŞY-2002)., “Doğrudur, Hürriyet de ilk sayılarında Türk yazarlarına çokça yer vermiştir.” (DC-BSKY). ; //Sıklıkla, sık olarak.// “Yaz sıcaklığında bile çizme giyen kadınlara çokça rastlanıyor.” (İS-DÖV)., “İlk tanışmada bu ‘hava’dan çokça söz edilmişti de dik kafalı, filan bulunmamıştı.” (F-PY)., “Elimin altında telefon var, ama onu çokça kullanamıyorum; ay sonunda gelen telefon parasını ödemek kolay mı?” (BŞ-DKO).

2. [20] ® at-, bı-*, bulaş-, dolaş-, düşünül-, esnet-, etkilen-, görül-, iç-, kaçır-, karıştır- {araştırmak}, kirlen-*, konuş-, öp-, sev-, ürk-. || dedikodu yapıl-*, kantarın topuzunu kaçır-, önem ver-, yer ver-.

//...// [6] ® rastlan- [2], kullanıl-, kullan-*, yap-. || söz edil-.

çok çok: Ø

çoklarınca: Ø

çokluk: [18] /4. Sık sık, çokça, çok kez, çoğu./ “Yani Romanes türküler, Romanes... Haaa... Romanes, yani ya ki, çingeneye istersiniz... İlle velâkin biz çingene türküsü çokluk bilmeyiz.” (OCK-Ç)., “Cephelerde... Bulunmadık... Yani, çokluk bulunmadık...” (KT-YS)., “Ama çokluk bir şey eksik olur, mısralarda en azından güzellik!” (GY-R)., “Boğazın Kalender’den sonraki kısmı da, tâ Sarıyere kadar, daha alafranga sayılır ve bu taraflarda oturanlar da mehtap âlemine çokluk iştirak etmezler, hattâ, belki böyle sazlar tertib olunduğunu da bilmezlerdi.” (AŞH-BM).

® bil-* [2], bulun-*, de-, gel-, iç-*, karışlaş-*, oku-, uyu-. || adam öldür-*, ayaküstü ye-, balık avla-*, belli ol-*, eksik ol-, iştirak et-*, lafa karış-*, papel düş-* {para kazanmak}, sinemaya git-.

çoklukla: [2] /Genellikle./ “Ve anlatı sırasında, yumurtalardan ya da gözden söz edersem, sidik de beliriyor çoklukla.” (EB-YU)., “‘Üst’ tabaka zaten çoklukla bozulmuştur.” (OS-HT).

® belir-, bozul-.

çoktan: [707] /Çok zaman önce, çok zamandan beri, öteden beri, uzun süreden beri, çoktandır./ “Doru’yu **çoktan** unutmıştu.” (AS-YA), “Vakti **çoktan** geçti kirazla dutun.” (AKB-BŞ), “Küçük Parçaların her biri **çoktan** bitmiş; adamla kadın bir-birlerinde ilerlerken fısıldaşırmaktalar.” (AA-RÜ), “ölümü gördün yanında eve dönme zamanı gelmişti sen kayıptın evdekiler **çoktan** ölmüşü” (ŞY-2000), “Kulakları delik Nuri, evde konuşulanlardan, yeni damadın Nilüfer Hanım tarafından hüsnü kabul görmeyeceğini **çoktan** öğrenmişti.” (AK-AA), “Evdekilerse şimdiye dek **çoktan** uyumuşlardır.” (EÖ-P/S), “Tamamıyla aldandığına; bedbaht bir kadın olduğuna **çoktan** karar vermişti.” (HZU-AM), “Dağlar **çoktan** kaybolmuştu.” (AS-YA), “Çünkü ozan ömrü kısadır ve o şiirleri örenler **çoktan** çıkıp gitmişlerdi.” (OK-Bİ).

® unut- [39], geç- (zaman, yaş, gün vb.) [27], bit- [25], öl- [19], anla-* [13], öğren- [13], aş- (yaş, zaman) [11], uyu- [12], alış- [9], başla- [9], git- [9], gel- [7], kuru- [7], yat- [7], geç- (bir yerden) [6], sat-* [6], bırak- [5], bil- [5], gör- [5], soğu- [5], tüken- [5], yıkıl- [5], eski- [4], öldür- [4], sus- [4], uzaklaş- [4], yitir- [4], bildir- [3], bul- [3], çürü- [3], değiş- [3], dön- [3], gir- [3], hazırla- [3], kaç- [3], unutul- [3], uyan- [3], yap- [3], ayrıl- [2], bitir- [2], dağıl- [2], haraplaş- [2], hesapla- [2], inan- [2], kalk- [2], kurtul- [2], sev- [2], sez- [2], var- [2], yan- (lamba) [2], yan- [2], ye- [2], yerleş- [2], aç- (çiçek), anlaşıl-, aşıl-, ayrıl- (ordudan), bastır-, bat- (ay), bekle-, bık-, biriktir-, boşal-, boşalt-, boşla-, bulun-, buna-, büyü-, cay-, çak- {anlamak}, çocuklaştır-, çök- (akşam), çöreklen-, çözümlen-, dağıl- (sinema), davran-, de-, değersizleştiril-, doğ-, doldur- {ölmek}, dökül- (gül), dökül- (yaprak), düş- (uçak), düş- {varmak}, eri-, eri- (kar), evlen-, evrimleş-, geç- (çağı), geçir- (yaş), git- (çifte), göç-, göm-, gönderil-, görün-*, hatırla-, hazırlan-, incin- (ruh), kabullen-, kaçır- (tren), kaçır- (vapur), kapan- (dava), karar- (dışarısı), kararlaştırıl-, kavuş-, konuş-, kömürleş-, kur- (ambar), kurut-, niyetlen-, oku-, ol-, öde-, ödeş-, öğret-, öldürül-, öt-, parçalan-, parçalan- (kalbi), pişiril-, savuş-, seç-, sevindir-, sezinle-, sırtla-, sız-, silin-, sol-, sökül-, söyle-, sözleşil-, tamamlan-, taş- (çay), temizle-, tut- (kar), ulaş-, unuttur-, yağmala-, yakalan-, yakıl- (lamba), yapıl-, yazıl-, yerleştiril- (göçmen), yıka- (el), yırtıl-, yolla-, yürü-, zayıfla-, zehirlen-, zıkkımlan-. || karar ver- [12], kaybol- [7], hak et- [6], zamanı gel- [5], kaybet- [4], sona er- [4], terk et- [4], vazgeç- [4], affet- [3], ezan okun- [3], pişman ol- [3], toprak ol- [3], yolu tut- [3], geride bırak- [4], elden git- [2], güneş çekil- [2], güneş doğ- [2], iş işten geç- [2], karar veril- [2], mercimeği fırına ver- [2], merdiven çık- [2], pabucu dama atıl- [2], peşine düş- [2], sabah ol- [2], sofraya kurul- [2], teslim ol- [2], uykuya dal- [2], yok ol- [2], acısını çıkar-, acısını içine göm-, ad koy-, aklına koy-, akşam ol-, araya karış-, ardımızda kal-, aşağı in-, barış yap-, borç öden-, boyun eğ-, çağını geçir-, cartayı çek-, cavlağı çek-, cennetlik ol-, cesaretini kaybet-, cezasını çek-, cezasını ver-, çiçek aç-, defterini dür-, demir al-, demode ol-, dibi bul-, dizginleri bırak-, doğal gidişinden çık- (olay), dönem kapa-, ...dönemi kapan-, duyguları törpülen-, düdük öt-, düğün yap-, dükkân kapan-, dümdüz ol-, ele ver-, eline düş-, evden kov-, evine çekil-, evlenme çağı gel-, fark et-, gözüne kestir- filiz ver-,

gün doğ-, günü gel-, haber al-, haber git-, haber ver-, haberi ol-, haddi isti abisini aş-, haddi marufu aş-, hakkın rahmetine kavuş-, haklı çık-, halledil-, harbe gir-, hastalık kendisini göster-, hastanelik et-, (hava) karar-, hedefi ıskala-, hesap öde-, hevesini al-, hizayı aş-, hoca ol-, ışıkları sön-, iblağ et-, icat edil-, içinde bitir-, içine al- {alev sarmak}, iflas et-, ihmal edil-, ilgisini kes-, ilişkisi kes-, imza at-, ipleri ellerine geçir-, iplerini çek-, iskeleti çık-, işten at-, kahvaltı hazırla-, kahvaltı yap-, kani ol-, kapı aç-, kapı kapa- {ilgisini kemek}, kapı kapan-, karanlık bas-, karanlık in-, karanlık ol-, karaya çıkar-, karşılık ver-, keçileri kaçır-, kendini harca-, kendini vur-, kepenk çekil-, kıyamet kop-, kokusu çık-, konu kapan-, korkusunu yen-, köşeyi dön-, küfür ye-, layık ol-, mahvol-, mahzur kalk-, meltem çık-, menet-, mevsimi geç-, modası geç-, muamma çöz-, müracaat et-, naklet-, öte dünyayı boyla-, rahmeti rahmana kavuş-, rekor gerçekleştir-, rengi sol-, riyakâr ol-, saatini geçir-, sabrını taşır-, sarhoş ol-, seçimini yap-, sentez yap-, sınır dışı et-, sınırı geç-, sırra kadem bas-, son bul-, su yüzüne vur-, süt sağıl-, şafak sök-, şaşkınlığı geç-, şirket kapan-, şöhreti yayıl-, tahtalı köye yolla-, tarihe karış-, tatile çık-, tatmin et-, tekmeyi kışına ye-, telefonu kapa-, terhis olun-, ünü yurt sınırlarını aş-, üstünü ört-, vakti gel-, vasiyet et-, yara kapan-, yatırım yapıl-, yatsı kılın-, yemek pişir-, yemek yen-, yerini al-, yıldızı sön-, yokuş in-, yola çıkart-, yuvadan uç-, yükünü al-, zaafa düş-, zafer kazan-, zil çal-. || çıkıp git- [2], geldi geçti [2], gelip git-* [2], kaybolup git- [2], ölüp git- [2], unuttum gitti [2], unutup git- [2], eriyip bit-, eriyip git-, fırlayıp git-, geçip git-, gelip geç-, okuyup bitir-, silip at-, silip süpür-, uçup git- (kokusu). || çekmiş gitmiş, dolmuş taşmış, sırası geldi geçiyor, yakar yıkar, yemiş bitirmiş.

Đ çoktan unutmak, çoktan karar vermek.

çoktandır: [84] /Çoktan./ “*Rasathane müdürü olarak görüyorum da, insan olarak çoktandır göremiyorum.*” (GY-KO)., “*“Teşekkür ederim, çoktandır görünmüyorsunuz.”*” (AÜ-SG)., “*Taşbaş çoktandır susuyordu.*” (YK-OD)., “*Yok dedim; eve gitmeliyim. Çoktandır uğramadım, sonra alışkanlığımı kaybederim.*” (OA-KB)., “*Hemen bir zihin gayretiyle muhakeme etmek istedi: ‘Mademki ben Neriman’ın değiştiğini çoktandır farkediyordum, diye başladı.’*” (PS-FH) “*Gel gidelim, öbür hayvanlara da bakalım, çoktandır onları ziyaret edemedim.*” (AA-İGA).

® gör-* [14], görün-* [3], sus- [3], düşün- [2], git-* [2], iç-* [2], sev-* [2], uğra-* [2], unut- [2], ağla-*, anla-, ara-*, bırak-, bil-, bilin-, de-, dene-*, dur-, gel-*, görüş-*, gül-*, ilgilen-*, iste-, karşılaş-*, oku-*, öl-, özle-, silin-*, söyle-, uyan-, uyu-, yürü-*. || fark et- [2], haber al-* [2], ziyaret et-* [2], dayak ye-*, denk düş-*, dikkat et-, evden çık-*, fırsat düş-*, için için yan-, insan içine çık-*, kafasına koy-, kendi kendine sor-, meczup sayıl-, mutfağa gir-*, ortada gözü-*, ortadan kalk-, selâmı sabahı kes-, seyret-, sıcak yemek ye-*, soğuk ol-*, sokağa çık-*, söze karış-*, yaşamından çıkar-, yeni baskısı yapıl-*. || unumu eleyip eleğini duvara as-, toplayıp biriktir-.

Đ çoktandır görmemek.

D

dağ taş: Ø

daha: [43]/1. Şimdiye kadar, henüz./ “Ondaki haşrüneşr **daha** bitmedi.” (TDK-D)., “Kuş başını kanadının altına sokmuş **daha** uyuyordu.” (YK-KSİ)., “Ertesi sabah **daha** güneş doğmamıştı, evden usulcacık çıktım.” (OK-AY)., “Kimin kızıyım, kimin oğluyum Yitmiş gitmiş atam dedem Hürriyetler uğruna Ben **daha** durur muyum?” (BN-BŞ)., “**Daha** oyun başlamadı ki.” (TÖ-TO3). ; /2. Var olana, elde bulunana ek olarak, olana katarak./ “Yıllarla **daha** sarardı resimler.” (F-PY)., “Orman **daha** ıssızlaşıyor.” (EB-BG)., “Uyandırmasa **daha** uyuyacaktı.” (YK-KSİ)., “Geceleri uğultusu **daha** artardı oraların.” (F-PY). ; /3. Kendisinden sonra üçüncü kişi iyelik eki alan bir sıfatla birlikte sözü edilen konuda en önemli durumu belirtmek için kullanılan bir söz./ “Ø”. ; /4 . Bundan başka, bunun dışında./ “Ø”.

1. [36] ® bit-* [4], uyu-* [3], başla-* [2], dur-* [2], git-* [2], açıl- {hizmete girmek}, alış-*, anla-, anlat-*, çekil-* (ay) {batmak}, çekil-* (kar) {erimek}, doğ-*, duy-, duy-* {hissetmek}, düzelti-, eğlen-, geli-, ıssızlaş-*, incel- (ışık), ol-, öl-*, sev-*, sürdür-, yak-*, yaşa-, yozlaş-*. || ay/güneş doğ-* [2], kendini bul-*, teessüs et-*.

2. [7] ® art- (sıcak, uğultu vb.) [2], gaddarlaş-*, kaldır-, pişir-, sarar-, uyu-*.

3. [-] ® Ø

4. [-] ® Ø

daha daha: Ø

dâhice: Ø

dâhil: Ø--

dâhilen: Ø

dâhiyane: Ø

daim: [6]/2. Daima, {sürekli}./ “HASTA Duvara vuruyorlar, 1. HASTA Oldu işte. (Üç kez **daim** vurulur.)” (TÖ-TO3)., “Muhtar:«Yapmam, yapmam! Tövbe, tövbe! Sağol! Gömleksizozğlu ocağı **daim** yansın, tütsün,» dedi kalktı. «Hem de senin gibileri varken, **daim** de tütecek.»” (YK-OD).

® otur-, vurul- (kapı vb.). || nefes al- [2]. ocağı yan-, ocağı tüt-.

® **daim etmek (eylemek), daim olmak.**

daima: [160]/Her vakit, sürekli olarak./ “Ben babamı **daima** sevdim, fakat bu derece sevdiğimi bilmiyordum.” (RHK-BS)., “Ben, etrafımda pek çok işittiğim bir çocukça şikâyet **daima** biraz gülerdim.” (RNGBKD)., “Almanya ile olan bu münasebetleri dolayısıyla Polonya, bir Alman-Sovyet yakınlaşmasından **daima** çekinmiştir.” (FA-YST)., “Bu evlenmeyi Nimet’in kolayca kabul etmeyeceğini ve kızıyla aralarında acı sahneler geçeceğini **daima**

düşünmüştü.” (NSÖ-AD), “*Şahin Efendi, bu aileyi ilk ziyaretini daima hatırlıyacaktı.*” (?), “*Görür, her bir şeyimi, daima görür, dikkat eder, farkeder...*” (EI-KA), “*Hasılı, insanlar, kalabalık içinde yaşamayı yalnız ve rahat yaşamaya daima tercih etmişlerdir.*” (RNG-AR), “*Bir kanadı daima açık duruyor.*” (YKK-KK), “*Bizim küçük Anadolu şehirlerimizde bu müzmin evlenme hastalığı daima hüküm sürmektedir.*” (SA-KY).

® sev- [7], gül- [4], çekin- [3], düşün- [3], hatırla- [3], ağla- [2], bulun- [2], gör- [2], gülümse- [2], söyle- [2], sus- [2], yor- [2], acı- {merhamet etmek}, ak- {gitmek}, aldan-, alkışla-, anlat-, bekle-, benze-*, besle- {geliştirmek}, bul-, çalış-, de-, değiş-, destekle-, desteklen-, engelle-, etkile-, ezil-, gel-, gez-, git-, gizle-, göröl-, havla-, in-, inan-, iste-, kal- {var olmak}, katıl-, kına-, kıskan-, konuş-, kork-, kurul- (merkez), kuşkulan-, küçümse-, ol-, paylaş- (sevinç), sakın-, sevil-, sık-, sınırlan-, sırt-, süsle-, takıl-* (küpe), taşı-, uğraştır-, um-, utan-, uzaklaş-, ürper-, vurgulan-, yabancıla-, yadırga-, yaşa-, yaşan-, yaz-, yenil-, yüksel-. || açık dur- (kapı) [2], küçük göröl- [2], meçhul kal- [2], muhafaza et- [2], takdir et- [2], tercih et- [2], açık ol-, arkasını dön-, asılı dur-, ayırt et-, birbirlerini bul-, canlı bak-, devam et-, dikkat et-, dikkatli ol-, doğru söyle-, dost kal-, dost ol-, dürüst ol-, egemen ol-, elini tut-, ezber et-, fark et-, genç kal-, göz önünde tut-, güreş et-, hakikatten uzaklaştır-, haklı çık-, (hatayı) tashih et-, hayran ol-, hayretle dinle-, heber al-, hor göröl-, hüküm sür-, iddia et-, iftihar et-, ilgi duy-, ima et-, izin ver-, kafa tut-, karşı gel-, kendinden uzak tut-, kendine çek-, kendini teslim et-, kuşkuyla karşıla-, mesut et-, meşgul ol-, muvaffak ol-, muzaffer ol-, müdafaa et-, noksan kal-, önde tut-, payidar ol-, riayet edil-, rikkatine dokun-, sarhoş hisset-, süregel-, şüphe duy-, şüphe et-, tehdit et-, tekrar et-, tetikte bulun-, varol-, yardım et-.

dakikane: Ø

dakikasında: [28]/Çabucak,{anında, o anda}./ “*Birine bakar bakmaz, ne biçim bir insan olduğunu dakikasında anladı:Tanıdığımız bir mimar vardı.*” (MU-BDA), “*Her nasılsa, dakikasında öğreniyorduk bu haberleri.*” (MU-BDA), “*Yazdıklarını içki sofrasının en dumanlı dakikasında okurdu; kimbilir belki de alkole sığınıyor ve dayanıyordu.*” (İS-DÖV), “*Bir de baktım ki, o güzel huyum dakikasında değişiverdi.*” (MU-BDA), “*Ama Sabahattin seminerine başlayınca, bilmediğimiz çok şey olduğunun dakikasında farkına vardık.*” (MU-BDA).

® anla- [2], öğren- [2], gör-, güzelleştir-, kapa-, oku-, özdeşleş-, parçala-, san-, tanı-, toplan-(kalabalık), uzaklaş-, veril-, yetiş-. || bertaraf edil-, elinden al-, farkına var-, geri dön-, huyu değiş-, işi çevir-, işinden at-, nikâh kıyıl-, rezil et-, terk edil-, (yüz ifadesi) değiş-.

daldan dala: [11]/Oradan oraya, düzensiz, kararsız bir biçimde./ “*Mutlu olmuştu Cahide hanım, onun için bol bol konuşuyordu. Daldan dala atlıyor, çeşitli anılar, çeşitli yargılar naklediyor» bunları zaman zaman bize dikte ettiriyordu.*” (AD-Y), “*Şimdi bir el görmez miyim, sapık muhayyelem ağaca tırmanmış bir kedi misali, daldan dala sıçrar durur.*” (HT-KSA), “*Takıldığına bakılırsa, öyle; zira takılmak âdeti yoktur, kaçamakları kısa sürer; tek kişide ısrar etmiyor, ille daldan dala konacak; onun için ihanetini kesinleştirmek müşkül, isbatlamak imkânsız; sonradan Ahmet Ziya'nın kulağına öyle şeyler geldi ki, aman Allahım:Beşiktaş'ta, Tafoacco Şirketi'nin tütün amelele-riyle filan, sonra Muzaffer yok mu.*” (Aİ-OKB).

® atla- [9], konuş-, sıçra-.

® **daldan dala konmak**

Þ daldan dala atlamak.

dalga dalga: [33]/2. Açıklı koyulu./ “Ben şimdiki taze kadınlara şaşıyorum, bazıları yüzlerine **dalga dalga pudra sürüyor**, âdeta üçüncü devresinde bir verem gibi bembeyaz kesiliyor.” (PS-SK)., “Şahin Efendinin renksiz yüzü **dalga dalga kızarıyor**, heyecanından göz kapakları titriyordu:-Şamdan elinde mi?” (RNG-YG). /3. Düzgün olmayan, alçaklı yüksekli bir biçimde./ “Ø”. ; //Aşamalı bir biçimde.// “Önce Erol’un şişkin pazılı arkadaşına, sonra Erol’a, ondan Zafer’e, bana ve çevremizi alan bütün çocuklara, tüm sokağa, pencerelerin ardındaki gözlerle **dalga dalga ulaşıyordu** büyü.” (SD-K)., “Kadına mı, oğluna mı olduğunu bilmediği bir **öfke**, **içinde dalga dalga büyüyor**, kötü bir gülüş, ağzını bıçak gibi yırtıyordu.” (PC-K)., “Televizyonda çok uzun süren bir program yapmaya başlayınca, tabii **söylediğim** şeylerin yankılanması oluyor, o **dalga dalga yayılıyor**.” (ZA-MAAİ)., “Aziziye Tabyası’na kadar gelmiş Çar ordusunun postal sesleri topraktan belleğe yükseliyor, **dalga dalga...**” (EA-DÖY). ; ///Kısım kısım./// “Dumanlar göğe **dalga dalga uçuyordu**.” (OA-SİO)., “Beyoğlu’nun neonları, sanki yıkanmış; zakkum pembeleri, asitli sarılar, yangın kızilları, ıslak kaldırımlara **dalga dalga devriliyor**; sokağın birinden, yüksek topukları üzerinde eğreti, yanlış yunluş fahişeler; şüpheli elektrik, yanmış lâstik kokuları!” (Aİ-OKB)., “Okyanusta her zaman fırtına var; Güneş **dalga dalga parçalanıyor**.” (CST-BŞ).

2. [2] ® kızar-, pudra sür-.

3. [-] ® Ø

///...// [25] ® yayıl- (söz, haber, etki vb.) [9], büyü- (öfke vb.) [2], yüksel- (ses, nara vb.) [2], dağıt- (koku), doldur- (ses), gel-, kabar-, ulaş- (ses vb.), ulaştır-, ürper-, yut-. || kanı tepesine çık-, harekete geç-.

///...// [6] ® devril-, kapla-, parçalan-, uç-, uzan-, yayıl-.

Þ dalga dalga yayılmak.

dalgın: [108]/3. Kendinden geçmiş bir durumda./ “Denize **bakıyor** Halil, **dalgın**. ”Söylesene, bulunamadı mı?” diye üsteliyorum.” (İA-GKD)., “Akşam ana kız karşı karşıya oturmuş yün örerken, ikisi de sıtma ateşi geçiriyorlarmış gibi, yüzleri al al, kulakları ateş gibi kırmızı, **dalgın duruyorlardı**.” (MŞE-VÇ)., “Eldivenleri masanın köşesinde, ağzında sigarası, sessiz ve **dalgın oturuyor**.” (HEA-AG)., “Talih’in ihanetine uğramağa alışanların sükuneti içinde yorgun ve **dalgın yürüdü**.” (AHT-H)., “Altuğ’un söylediklerini, **dalgın dinledi**.” (Aİ-YK)., “Bu sırada Neveser girmiştir sahneye, **dalgın seyretmektedir** şehzadeyi.” (OA-YDBYKL)., “Ahmed Cemil, **dalgın cevap verdi**:.....” (HZU-MvS).

® bak- [20], dur- [12], otur- [7], düşün- [4], mırıldan- [4], sor- [4], yanıtla- [4], yürü- [4], dinle- [3], görün- [3], gülümse- [3], kal- [3], ol-* [3], yat- [3], gözü- [2], uyu- [2], avla-, bekle-, de-, dolaş-, duy-, geç-, giyin-, konuş-, oku-, oyna-, sus-, tamamla-, yokla-, yudumla-. || seyret- [4], cevap ver- [2], araba sür-, cıgara iç-, gazete oku-, kalakal-, tasdik et-, yanından geç-, yerinden kalk-.

dalgınca: [11] /Dalgın bir biçimde./ “*Dalgınca: “Öyle mi?” diyorum.*” (EB-BG)., “Derslerini hazırlar, anlatılanları *dalgınca dinler*, kalemiyle oynar, hep bir yere yetişecekmiş gibi yaşardı.” (NM-TÖ2)., “Saçınla *oynarsın dalgınca.*” (İA-GKD). “‘Hayır teğmenim.’ *dalgınca yürüdüm* karargâh binasına doğru.” (EB-BG).

® de- [3], dinle- [2], oyna- [2], bak-, çevir- (sayfa), izle-, yürü-.

dalgın dalgın: [95] /Çevresiyle ilgilenmeden, düşünceli olarak./ “Mümtaz bu ışığa *dalgın dalgın baktı.*” (AHT-H)., “Taşkın kovuklarda bitmiş cılız san çiçekleri koparıp ayaklarının altından geçen suya atıyor, *dalgın dalgın düşünüyordum.*” (RNG-ÇK). “Gülüşüyor *dalgın dalgın.*” (EB-BG)., “Cüzamlı işhanlarının çiçekbozuğu basımevlerinin Önlerinden *dalgın dalgın yürüyorsun.*” (CS-SS)., “LEYLA :Evet. *dalgın dalgın gidiyordu; beni görünce kıpkırmızı oldu.*” (AMD-O)., “Ve yıllar geçtikçe Lâlezar kıra çıkar gibi hemen her gün kocasının mezarına gidiyor, orada Fatıha’sını okuduktan sonra *dalgın dalgın iki yanını seyrediyordu.*” (HEA-T)., “Başımı çevirmeden *dalgın dalgın cevap verdim:Hiç...*” (RNGBKD)., “*Dalgın dalgın bir sigara daha yakıyorum.*” (EB-BG).

® bak- [31], düşün- [6], yürü- [5], gülümse- [4], de- [4], dur- [3], git- [2], okşa- [2], oyna- [2], süz- [2], al-, ara-, bekle-, dinle-, dolaş-, gez-, gezdir-, gözle-, incele-, kaşın-, mırıldan-, otur-, say-, söylen-, sus-. || seyret- [4], cevap ver- [3], cıgara iç-, elden geçir-, elini cebine sok-, göz gezdir-, gözden geçir-, işini sürdür-, işleri işle-, sigara iç-, sigara yak-, tebessüm et-, tetkik et-, toprağı eşele-, yanından geç-. || gidip gel-.

▷ **dalgın dalgın bakmak, dalgın dalgın düşünmek.**

dalgündüz: [2] /Güpegündüz./ “Bir oğlan *dalgündüz* bir kızı; bu kadar kalabalığın ortasında *mıncıkladı.*” (YK-BE)., “Yaa, atım, şu arkadaki pis koca, sakalı boklu da sakalı bitli, gelinini dümdüz pamuk tarlasının ortasında, şafağa karşı, istersen *dalgündüz* de, Mullanın oğlunun altında gördü de, kolay gelsin, beline kuvvet, dedi.” (YK-OD).

® gör-, mıncıkla-.

dalkavukça: Ø

dalkılıç: [2] /Kılıcını çekmiş olarak, yalın kılıç./ “...Vakarla çıkarıp gömdüğüm yerden savaş baltamı Mızrağımı öperek *dalkılıç daldım* dalkavuklara ...” (ŞY-1999)., “Ben şimdi, *dalkılıç*, bunlara *dalsam*, ya gücüm yeter, ya da yetmez.” (KT-Gİ).

® dal- [2].

▷ **dalkılıç dalmak.**

damla damla: [32] /Azar azar, {damlayarak}./ “...ve *damla damla* gönlüme *aktı*, ben ona sahip oldum, inancım netleşti, berraklaştı.” (EI-NS)., “Bir de baktık ki, makina kazanının civarına yapışmış benim gelinlik, *damla damla erimiş, akmış.*” (GY-H2)., “Mağaranın içi uzun bir dehlize benzer, etrafta birtakım acayip şeyler varmış gibi görünür, durmadan tepeden *damla damla* su sızar, yer daima ıslak olurdu.” (GY-H2).

® ak- [5], eri- [4], düş- [3], sız-* [3], süzül- [3], dökül- [2], koy- [2], ağla-, birik-, boşalt-, iç-, kat-, kuru-, süslen-. || su ver-, yüreğe işle-, ziyan eyle-. || akıp git-.

▷ **damla damla akmak, damla damla erimek.**

damsız: Ø

dan dan: Ø

dangadak: Ø

dangalakça: Ø

dangıl dungul: [1]/Kaba saba, yersiz ve lüzumsuz (bir biçimde)./ “Zonguldak’a gittiğim zaman **dangıl dungul** konuşuyordum.” (RHK-BS).

® konuş-.

dar: [6]/6. Güçlülükle, ucu ucuna, ancak./ “Hayın düşman sarhoş gibi sallana sallana On beş günde İzmir’i **dar buldu**, Ölen kurtuldu, sağ kalan teslim oldu.” (CK-BŞ)., “Hanımı kalpağını otomobile **dar yetiştirebilmişti**. İhtiyar hasta sandal içinde İstanbul’a geçti.” (FRA-Ç)., “**Sabahı dar ettim**.” (SFA-HBSK)., “O gün **paydosu dar ettim**.” (OK-AY).

® bul- {ulaşmak, varmak} [2], yetiş-. || sabahı et- [2], paydos et-.

® **dar gelmek, dar kaçmak, (kendini) dar atmak.**

dara dar: [1]/Güçlülükle, ancak, uç uca, son dakikada./ “Vapur iskelede duruyor. **Dara dar yetişıyorum**.” (EB-BG).

® yetiş-.

darasız: Ø

dar darına: Ø

darı darına: Ø

decrecendo: Ø

defalarca: [93]/1. Sık sık, sürekli olarak./ “**Defalarca yazdım**, ‘Ama kim yaza, kim dinleye..’ Eğitim de çökmüş durumda.” (TA-NB)., “O gece Mersin’de **defalarca, okudum** yazınızı.” (DK-Z)., “‘Neden ayrılmak, gitmek, beni bırakmak İstiyorsun?’ diye **defalarca sormuş**, her seferinde o zamanlar anlayamadığı aynı cevabı almıştı; ‘Çünkü her şeyimi istiyorsun.’” (OB-HYD)., “**KİŞİ:Defalarca söyledim!**” (CB-BO3)., “**KADIN:Sana defalarca anlattım**.” (CB-BO3)., “«Good Earth-İyi Toprak/Sarı Esirler» filmi **defalarca seyretmiştik**, hiç unutmam.” (DC-BSKY)., “İffet Hanım beni kucaklar, saçlarımı **defalarca öpüp koklardı**.” (GY-H2)., “..... Ali’den **defalarca yardım istemiş**, ama kimse bir şey yapamamış.” (HAT-KHK).

® yaz- [10], oku- [4], sor- [4], söyle- [4], anlat- [2], solu- [2], yazıl- [2], yıka- [2], açıkla-, ara-, bağrıl-*, bak-*, basıl- (kitap), bekle-, büyüt-, canlandır-, çal- (müzik), çalın- {bahsedilmek}, de-, dinle-, dinletil-, dokun-, düşün-, eleştiril-, git-, gör -, görüş-, götür-, incelen-, ispatla-, işlen-*, izle-, konuş-, okun-, öp-, övül-, seslen-, sil-, tartışıl-, tat-, tekrarla-, uyan-, yalvar-, yargılan-, yaşa-, yazdır-, yinelen-. || seyret- [2], ağzını çalkala-, başvur-, başvurul-, feda et-, gözden geçir-, haber gönder-, iskan edil-, kaleme al-, kapı çal-, (kendini) siktir-, kontrol et-, konuyu işle-, misafir ol-, sefere çık-, şamar ye-, tacize uğra-, taklit et-, tembih et-, yardım iste-. || öpüp kokla-, inip çık-, sokup çıkar-, tokatlayıp sars-.

Đ defalarca yazmak, defalarca söylemek.

defaten: Ø

dehşetli: [29]/2. Çok aşırı bir biçimde./ “Mülakat vermiş ölmeden birkaç gün önce, ölümü alaya alıyor aklınca, ama belli **dehşetli de korkuyor.**” (NH-YŞ)., “Çakırsaraylı **dehşetli kızmış**, fakat bir o kadar da afallamıştı.” (TB-KA)., “**Dehşetli utandım**, ne yapayım ki artık ok yaydan çıkmış, konuyu açmış bulunmuştum.” (EI-KA)., “Ben daha o hale gelmeden bir yıl kadar önce Selma, beni **dehşetli kısıkanıyordu.**” (OCK-KE). ; /3. Çok fazla, son derece./ “Çünkü, ben de burada **dehşetli eğleniyorum.**” (RNGBKD)., “O gece **dehşetli içti Yusuf.**” (NH-MİM3)., “İlk defa Vakit gazetesinde tefrika edümişti ve Vakit, o zamanlara göre **dehşetli tiraj almıştı.**” (DC-BSKY).

2. [21] ® kork- [4], kız- [2], utan- [2], acık-, hızlan-, hoşlan-, huysuzlan-, özle-, sev-, yadırga-. || faydası dokun-, başı ağrı-, küfür et-, namuslu ol-, rahatsız ol-. || utanıp sıkıl-.

3. [8] ® eğlen-, gül-, iç-, kıskan-, kuvvetlen-. || güç gel-, önem ver-, tiraj al-.

delep delep: Ø

delice: [32]/2. Delicesine./ “Ama o kadar **delice akıyordu** ki kum-çakıl tutmak şöyle dursun, koca taşları bile sürüklüyordu.” (AB-BBYŞ)., “.....ben, hayatı **delice sevdiysem** nasıl, diyorum, seni de öyle.” (ŞY-1999)., “Hatta bu gusulhanenin muazzam masrafını ödeyen yengem bile güldü, **delice güldü.**” (Sİ-İGÇÖ1)., “Birkaç ay süren bu gizli mektuplaşmanın ardından birbirlerine **delice âşık oluyorlar.**” (BB-BBÇ)., “**Yüreği delice çarpı.**” (Sİ-ÖKS).

® ak- (su, sel vb.) [4], sev- [3], gül- [2], iste- [2], özle- [2], ara-, bul-, çalış-, çırpın-, dön-, iç-*, koş-*, tutul- {aşık olmak}, ye-, yüz-. || âşık ol- [4], yüreği çarp- [2], alışveriş et-*, emir ver-, merak et-.

delicesine: [26]/Aşırı bir biçimde./ “O, Kemal Bey'i **seviyordu**, hem de **delicesine.**” (HT-M)., “Göz göze gelmelerinden ve o lâcivert aynada kendi çökük yansımasıyla karşılaşmaktan **delicesine çekiniyordu.**” (Sİ-ÖKS)., ““Oldu, oldu, duymuyor musun?” **delicesine de gülüyordu.**” (YK-KSİ)., “Bizim geldiğimizi görünce **delicesine sevinirlerdi.**” (Sİ-DSG)., “O gece **delicesine dans etmiştik.**” (RNGBKD).

® sev- [4], çekin- [2], gül- [2], koş- [2], sarıl- [2], sevin- [2], bağır-, eğlenil-, iste-, öfkelen-, özle-, uç-, ürk-, yala-. || âşık ol-, canı sıkıl-, dans et-, yağmur bastır-.

Đ **delicesine sevmek.**

deli dolu: [2]/3. İlerisini gerisini düşünmeden, rastgele, pervasız bir biçimde./ “**Karışık bir iş vesselam. Deli dolu yazar kalem.**” (OVK-BŞ).

® yaz- [2].

delişmence: Ø

dembedem: Ø

demin: [204]/Az önce./ “ANNE Öğleye misafir var **diyordum demin.**” (TÖ-TO1)., “BABA :Akramamızdan olan yaşlı hanım... **Demin söylemişim ya.**” (AMD-O)., ““Kocasını **demin gördünüz**, hani **demin geçti**, merhabalar, dedi.”” (NM-TÖ2)., “Abi, dünyadan bi arkadaşla **konaştım demin**, yoklarmış abi.” (AA-AD)., “**Demin Koca**

Linlin **geldi**: "Camızı köfüne koyup Bağlara götürün!" dedi." (FB-T)., "Ben **demin** kendimden söz **ettim**; ama, inan, düşüncem o yanda da, acaba başarabilir miyim feminist olmayı." (CS-GC)., "Ah Zeynep de bu grup içinde olmalıydı, nasıl **aklıma gelmedi demin**." (EI-NS)., "Ahmet Muhip'den **bahsettim demin**, Ahmet Muhip benim çok sevdiğim bir şair." (EC-GDA)., "Biraz da soğuk bir sesle konuştu:**demin** birden **boş bulundum**, yoksa gökgürültüsünden korkmam." (AA-YÖT).

® de- [41], söyle-* [34], gör- [9], konuş- [7], gel- [6], anlat- [3], düşün- [3], al- (mektup) [2], duy-* [2], geç- [2], getir- [2], git-* [2], gül- [2], iste-* [2], işit- [2], rastla- [2], seslen- [2], açıkla-, ağla-, anımsa-*, apış-, ara-, ayımsa-*, bağla-*, belirt-, bildir-, buyur-, çağır-, çekil- (güneş), çık-, çıkar-* {hatırlamak}, dinle-, dolaş-, göster-, hisset-, kaçın-, kalk-, karşılaş-, kaşıkla-, kon-, kur- (iletişim), nişanlan-, oku-, öfkelen-, öv-, sor-, sür-, uğraş-, unut-, uyan-, ver-, yan-, yaz-, ye-. || söz et- [8], aklına gel-* [4], telefon et- [4], bahset- [3], söz aç- [2], yalan söyle- [2], arz et-, ayağa kalk-, bahsi geç-, boş bulun-, çam devir-, çıkagel-, diline takıl-, dürüst davran-, ezan okun-, gençlik ateşi tutuş-, haber al-, hakikati söyle-*, içini çek-, ifade et-, itham et-, lâf et-, lazım gel-, rahatsız et-, şaka et-, tirtir titre-, tuvalete git-. || uğrayıp sor-.

D demin demek (söylemek).

demincek: [17] /Çok az önce./ "Kaçta **geldi** diye sordu, **demincek** dedim." (ÇA-BAG)., "İşim var diye **gittiydi demincek**." (CD-Oİ)., "Vay Cemil Abi... dinim rabbena hakkıyçin **demincek aklıma geldin**..." (KT-YS).

® gel- [2], getir- [2], anlat-, bıçakla-, de-, duy-, git-, gör-*, görüş-, hatırla-, söyle-*. || telefon et- [2], aklına gel-. || akıp git-.

deminden: [3] /Demin az önce./ "EBUL- LÂKLÂKA - Hani, nikâhını kıydığım büyük kızdır diye **deminden ikrar etmişim** ya?" (GY-KO)., "Bir komediyı, bir tragediyı okur gibi bir sinema scenario'sunu okuyamam ki! **deminden de söyledim**; tiyatro başka, sinema başkadır; ..." (NA-KD/A)., "Onbaşı **deminden** tekrar **uğradı**, beyin bu gece köyde kaldığını söyledi." (RNG-ÇK).

® söyle-, uğra-. || ikrar et-.

deneysiz: Ø

derakap: Ø

derbederce: Ø

derece derece: [18] /2. Azar azar, yavaş yavaş, tedricen./ "Hücre içinde DNA'nın onarım yetisi **derece derece azalır**." (BO-GP)., "Gelişim sırasında birbiri ardına ortaya çıkan farklı bütünsel yapılar doğuştan değildir, **derece derece kurulurlar**, bir oluşumun sonucudurlar." (BO-GP)., "Evvelâ hafif perdeden bir münakaşa ile başlayan bu dava, yavaş yavaş büyüyor, sesler **derece derece yükseliyordu**." (RNGBKD)., "Aşağı yukarı 25 yaş ile 50 yaş arasındaki fiziksel- biyolojik gerileme **derece derece ortaya çıkar** ve çok yavaştır." (BO-GP).

® azal- [2], kurul- [2], yüksel- [2], açıl- {yakınlık kurmak}, ağırlaş-, art-, geç-, gerçekleş-, ilerle-, kalk-, ol-, sevin-. || ortaya çık- [2].

dere tepe: [3] /İnişli çıkışlı./ "Gözlerinin önüne bazan Yorgi geliyordu; çobanın elinde kıvranan yılanı görüyor, **dere tepe turmanıyordu**." (CD-Oİ).

® git- [2], tırman-.

® **dere tepe düz gitmek.**

derhâl: [310] /Çabucak, {anında, vakit geçirmeden}./ “Ahmed Cemil Baci'den bahsolunduğunu **derhal anladı.**” (HZU-MvS)., “**Derhal söyleyeyim**, dostumuz bu iş için memleketimizde hem çok hazır bir zemin, hem de iki taraftan bu işe inanmış yardımcıları buldu.” (AHT-YG)., “Benim bildiğim anam son dakikada **derhal gider!..**” (FB-ID)., “Çünkü onun bir sözü üzerine Ali Rıza Bey'i **derhal Şevket'in yanına gönderdiler.**” (RNG-YD)., “**Derhal kavramıştım.**” (OCK-Ç)., “Eski köse sakalını tıraş etmiş olmasına rağmen onu **derhal tanıdı.**” (RNG-YG)., “Macar Mustafa - (Emredencesine) **derhal imha edin onu!**” (BE-Ç)., “Kaymabam **derhal ciddileşmişti.**” (OK-AY)., “Almanya bunu **derhal kabul etti.**” (FA-YST)., “Ali Rıza Bey, **derhal geri döndü.**” (RNG-YD)., “Ciheti askeriye ne kadar boş ev bulursa **derhal işgal ediyormuş;** şimdi burasını da boş bırakırsak diğer evler gibi hemen askerler yerleşecek. (YKK-KK).

® anla-* [26], git- [7], söyle- [6], bul- [5], gönder- [4], kavra- [4], unut- [4], anlaşıl- [3], atıl- [3], değiş- [3], doğrul- [3], dön- [3], gör- [3], götür- [3], tanı- [3], toparlan- [3], unutul- [3], yaz- [3], aç-* (kapı, vb.) [2], çık- [2], de- [2], destekle- [2], eri- (kar) [2], gerile- [2], öl- [2], silin- [2], sus- [2], ver- [2], açıl- (kapı), al- (eline), anımsa-, anlat-, ara-, asıl-, aydınlan-, azal- (pırıltı), bastır- (duygu), başlatıl-, bırak-, bildir-, bit-, bulun-, cezalandırıl-, ciddileş-, çekil- {toprakları terk etmek}, çürü-, damla- {varmak}, din- (yağmur), dur-, duyur-, düzelt-, evlen-, fırla-, gel-, gidil-, hatırla-, hazırlan-, iltihaplan-, imzala-, kaç-, kararlaştır-, kız-, kirala-, kov-, kovul-, nişanlan-, öde-, öldür-, öldürül-, sapıt-, seçil-, sez-, sil-, somurt-, tanın- (hükümet), temizlen-, titizlen-, ulaştırıl-, uyan-, uyu-, yakala-, yakalan-, yan-, yap-, yayıl-, yolla-, yumuşa- {sakinleşmek}. || cevap ver- [10], hisset- [4], kabul et- [4], fark et- [3], göze çarp- [3], imha et- [3], kendini topla- [3], elini çek- [2], geri dön- [2], hareket et- {gitmek} [2], işe başla- [2], itiraz et- [2], karar ver- [2], sözünü kes- [2], yerinden fırla- [2], açığa vur-, akasına sarıl-, ara veril-, aşağı in-, ayağa kalk-, azledil-, başını kaldır-, başını salla-, baştan sav-, cepten çık-, cevap gel-, def edil-, dışarı çık-, dost ol-, duruma hakim ol-, el çek-, elini sık-, emir veril-, faaliyete geç-, farkına var-, geri çek-, hallet-, hareketsiz kal-, (hayatından) çekil-, helak et-, hevesi kırıl-, hücumla geç-, icabına bak-, içeri al-, içeri alın-, içine al-, idam edil-, idam et-, idam olun-, ifa et-, ihbar et-, ilave et-, imana gel-, imana getir-, iptal et-, ispat et-, istifasını ver-, istifayı bas-, istimal et-, işaret edil-, işgal et-, kana karış-, karardan dön-, kaybol-, kaydet-, kendinden geç-, keyfi kaç-, korumaya alın-, kulağına eğil-, kül ol-, lâfa karış-, lafını kes-, mahkeme edil-, mani ol-, mektup yaz-, mesele halledil-, muvafakat et-, muvafakat göster-, müdahale et-, nedamet et-, neşesi kaç-, ortadan kaldır-, paramparça edil-, pişman ol-, razı ol-, reddet-, reddedil-, serbest bıraktır-, son ver-, soruşturma açıl-, söze başla-*, söze karış-, surat as-, tahliye et-, tahmin et-, takdim ettir-, tasdik et-, tatbik edil- (karar), telefon et-, terk et-, tevkif edil-, yağma edil-, yatağa gir-, yemeğe çağır-, yerinden kalk-, yok edil-, yola çık-, yola çıkıl-, yürürlükten kaldır-, yüzü asıl-. || yırtıp at-. || çıktım geldim.

Đ derhâl anlamak, derhâl cevap vermek.

derhatır: Ø

derinden: [120]/1. En ince ayrıntısına kadar, etraflıca./ “Hayri de sevinçle titredi **derinden** **anladı** bu yapıda onu yapanlar oturacaktı.” (TU-BŞ)., “Kendine ilişkin bir giz gibi, kendindeki iştahı **derinden fark ediyor.**” (MM-ÜAKO). “Ve o saatlerde hayatı, romanlarının başlıca konusu olan kırık fakat ateşli aşkları, insanların içli yalnızlıklarını çok daha **derinden kavradı.**” (Sİ-ÖKS). ; /2. Pek belli olmayan uzak bir yerden./ “Dinlemeli. **derinden** İstanbul'un uğultusu gelir.” (NM-TÖ2)., “Yıllardır unutulmuş suskun varlığı, Kanepenin altından bir cam bilye Ve bir ilk öpüşün gizemli sıcaklığı, **Seslendiler derinden** bizi de an diye.” (MA-BAK)., “Bir yıldız düşer bir istek belirir Biri bir şey **mırıldanır derinden** Buğday ve mısır ve susam ve yıldız.” (VŞA). ; /3. İçten./ “Yayar bu mahfile âsâbı gevşeten bir bû Ve gözleriyle **derinden bakar gülümserler** Sicilya kızları üryan omuzlarında sebû.” (YKB-KGK)., “Kadını da birdenbire ve **derinden sevdi.**” (AB-BBYŞ)., “Yaşayan Ölüler'i okuyunca, toplumların, ileriye gördükleri ölçüde geçmişi de irdelemeleri gerektiğine daha **derinden inandım.**” (CK-YÖ). ; //Esaslı bir biçimde, oldukça.// “Romancılarımız o kitabın sözünü etmediler... 12 Eylül ülkemizi, Sovyetlerdeki vb. sosyalist ülkelerdeki çözülme ise dünya düzenini **derinden etkiledi.**” (FA-SUYK)., “Gevşedikçe yorgunluğunu ta **derinden duyuyor**, bir daha ayağa kalkamayacakmış gibi geliyordu ona.” (YK-OD)., “Bu öneri Çiçerin'i **derinden sarstı.**” (TÖ-ŞÇT)., “ ‘Tüh be,’ dedi, **derinden içini çekti**, ‘vuramadım.’ ” (YK-KSİ)., “Yıllar var ki, bu kadar **derinden hissetmemişti** gönül rahatlığını.” (Sİ-ÖKS)., “Hepimizi **derinden yaralamıştı** bu.” (TO-Dİ).

1. [11] ® anla-, bil-, incele-, kavra-, öğren-, sez-, yaşa-. || bahset-, fark et-, nutuk çek-, tetkik et-.

2. [19] ® gel- (ses, uğultu vb.) [10], duyul- [2], seslen- [2], çağır-, mırıldan-, yankılan-.

3. [16] ® bak- [3], gel- [2], gülümse- [2], konuş-* [2], gel-, inan-, sev-, yüzleş-. || ah çek-, bahset-, bismillah çek-, türkü söyle-.

//...// [74] ® etkile- [13], duy- {hissetmek} [8], yarala- [5], sars- [3], sarsıl- [3], acı- [2], benimse- [2], duyul- {hissedilmek} [2], sar- {etkilemek} [2], ürk- [2], ağla-, duyur- {hissettirmek}, etkilen-, inle-, kır-, üzül-. || iç çek- [12], hisset-* [6], ah çek- [3], iç geçir- [3], dış bile-, içi sıkıl-, içi titre-.

Đ derinden gelmek, derinden etkilemek.

derinden derine: [26]/1. Uzaklardan./ “Gökte top sesleri var, belli, **derinden derine**; Belki yüzlerce şehir **sesleniyor** birbirine.” (YKB-KGK)., “İnsandır! haykırışı bütün koyakta **derinden derine yankılandı.**” (YK-BE)., “Bu sırada, **derinden derine** gene Ömer Efendinin sesi **duyuluyordu**:”Deyivirin, bakalım, ha...” (YKK-A). ; /2. En iyi biçimde, en ince ayrıntılarına kadar./ “Artık bu defterin yeni alın yazısı olduğunu **derinden derine anlıyordum.**” (KB-DÇ)., “Nefret etmeye çalıştığı adamın “haklı” olduğunu **derinden derine biliyordu.**” (OP-YH)., “Saatler geçtikçe Refik Halid benim bu bigâneliği-mi sezdi; kendisini herhangi bir arkadaş gibi telâkki ettiğimi, iyi anlamadığımı ve mühimsemediğimi **derinden derine hissetti.**” (YKB-SEP).

1. [5] ® seslen- [2], ağla-, duyul-, yankılan-.

2. [21] ® anla- [2], bil-, değiş-, duy-, gücen-, ilgilen-, işit-, işle-, kavra-, öğren-, sez-, şimşeklen- (bakış), üzü- || hisset- [3], iç çek-, hazm et-, tetkik et-. || dönenip dur-.

derin derin: [114] /Derin olarak./ “Şehzade, **derin derin** Baffo'nun yüzüne **baktı**” (MTT-SS)., “**Derin derin** soludu, sonra :“Bırak madem!” dedi Haçça'ya.” (FB-ID)., “Yaşayışında kaç bininci olduğunu şaşırdığı kaçıların bu en sonuncusunu, bu en yenisini artık durdurması gerekiyor. **Derin derin** soluklanıyor.” (BK-USBGA)., “Ama o gülümseme kısa sürdü, yerini süratle ağır bir kedere bıraktı, adam **derin derin** içini çekti.” (AA-İGA). “**Derin derin** nefes alıyor ve birkaç dakika içinde geçen vukuatı kafamda toplamaya çalışıyordum.” (EK-DT..A). “Cümle kapısından çıktığında sırtını duvara dayayıp **derin derin** soluk aldı; bir mezarlıktan çıkmış gibiydi, karısının odasına yaptığı o kısacık ziyaret sırasında hayatın serin kokusunu özlemişti.” (AA-İGA)., “Hakçası, 1918 yılı Eylül ayına kadar savaşlarda hiç sıkıntı görmedim ben! -Cıgarasından **derin derin** çekti-:«Zorluklardan kaçtım» denemez.” (KT-YS).

® bak- [14], solu- [10], soluklan- [4], uyu- [3], gömül- [2], inle- [2], kokla- [2], ağla-, ahla-, araştır-*, dal-, de-, gül-, hıçkır-, horla-, kazın-, solun-, ürper-, yaşa-. || iç çek- [34], içine çek- [10], nefes al- [13], soluk al- [12], cıgara/sigara çek- [7], iç geçir- [4], ah çek-, ah et-, ciğerlerine çek-, göğüs geçir-, kendini yokla-, of çek-, oh çek-, teneffüs et-. || soluk alıp ver- [2], soluk alır verir.

® **derin düşünmek.**

Þ **derin derin bakmak, derin derin solumak, derin derin iç (içine) çekmek, derin derin nefes (soluk) almak.**

derinlemesine: [13] /Çok ayrıntılı olarak./ “Müzik güzel, orijinal, **derinlemesine** düşünülmüş.” (NN-DM)., “Toprak, yüzeyden ve **derinlemesine** iyice incelendi.” (GD-AK)., “Bunlar **derinlemesine** de yazılmadı, yazılması gerekir...” (FA-SUYK). ; //Tam anlamıyla, tamamen.// “Sözkonusu vahşet, günün moda kılıklarına bürünmüştür; yalınkattır, **derinlemesine** yaşanmaz, gizli bir acıyla sarmaşmamıştır ve yeni kuşaklar için bütün değerler yalnızca harcanmaya lânyaktır.” (Sİ-ÖKS)., “II.KIZ ÖĞRENCİ Tüm zenginlikleri, gömülleri, gizleri ve sorunlarıyla bu topraklara **derinlemesine** sahip çıkacağız.” (GD-TO1).

/.../[11] ® düşünül-* [3], düşündür-, gözle-, incelen-, tanımla-*, tat-(duygu), yaşa-, yazıl-*. || tetkikten geçir-.

//...//[2] ® yaşan-*. || sahip çık-.

derinliğine: [8] /Derin olarak, derinlemesine./ “Ama sen, geceyi, o filmi görmüş nicelerinden daha **derinliğine** yaşadın.” (AC-KY)., “Ben meseleleri **derinliğine** bilmiyorum.” (NM-TÖ2)., “Sonra Ne Oldu? 1953'e dek, Türk okullarında, tüm dersler, üstün vasıflı öğretmenlerce, Türkçe olarak verilir, öğrenci, konulan **derinliğine** öğrenir, en önemlisi, sorgulamayı, muhakeme etmeyi, düşünmeyi öğrenirdi.” (OS-HT).

® bil-*, çözümle-, duy-, düşün-, işle-, kavra-*, öğren-, yaşa-.

derken: Ø--

derli toplu: [6] /2. Düzenli bir biçimde./ “İzmir'e kafamız yerinde, **derli toplu** girelim.” (SK-D)., “Sense, **derli toplu**, akıllıca, ölçüyü kaçırmadan sevdin beni.” (İA-ÖEK).

® bul-, dur-, gir-, giyin-, hazırla-, sev-.

dertop: [3]/Bir araya getirilerek, büzülerek./ “Ceketine sarılarak, gene **dertop** yatıyor.” (NM-TÖ2).

® kal-, otur-, yat-.

® **dertop olmak, dertop etmek.**

dervişane: Ø

dervişçe: Ø

despotça: Ø

devamlı: [31]/3. Sürekli, bitmeyen, kesintiye uğramayan bir biçimde./ “Ben **devamlı** bir yerlere **giderim**.” (HT-ÖTÖ)., “Biraz sonra Nilüfer, “O fesli adam, **devamlı** bize **bakıyor**,” dedi.” (AK-AA)., “Bütçe ve dış ticaret dengesi **devamlı** açık veriyordu.” (FA-YST)., “**Devamlı** geç **kalıyoruz**, sonunda ya ben ya babası götürmek zorunda **kalıyoruz**.” (LN-BD)., “Sizlerin sıhhati hakkında **devamlı** **bilgi** **alıyorum**.” (NB-DÜF)., “İstanbul’da ve Diyarbakır’da **devamlı** **görüşürüz**.” (SY-BECO).

® ağla-, bak-, öğretil-, görüşür-, iste-, izlen-, kus-, sezdir-, söyle-, uyandırıl-, uyarıl-, git-. || araştırma yapıl- [2], çatışma ol- [2], açık ver- (ödemeler dengesi), akıl ver-, aklına gel-, antrenmanlı ol-, bayraktarlık yap-, bilgi al-, çatışma ol-, geç kal-, göz kulak ol-, hadise çık-, istihbarat yap-, kart at-, not al-, peşinden koş-*, surat as-, sürtüşme içine gir-, takipte tut-.

devce: Ø

devre (II): Ø

devren: Ø

dıbir dıbir: Ø

dışarı: [167]/4. Dışa, dış çevreye./ “Başını oradan çıkarır, **dışarı** **bakar**.” (PNB-AGUG)., “Ali “Başüstüne” diye **dışarı** **fırladı**.” (TB-KA)., Odadakiler, önce birer ikişer, sonra dörder beşer **dışarı** **uğradılar**.” (KT-YS)., “Akşamları bazı balkonları vücutlariyle, kokularıyla bir tente gibi saran mor salkımların kokusu **dışarı** **taşar**, yolları kaplardı.” (AŞH-BM)., “Ertesi gün de güneş herkesi **dışarı** **çağırıyordu**.” (CD-Oİ)., “Bizim Kala Mala evde sarhoş:-İvan’ sa geceleyn **dışarı** **adımını atmadı**.” (CD-Oİ)., “**Dışarı** **kurdurttum sofrayı** diye seslenirdi Babaan-ne’nin buyurgan sesi.” (NM-TÖ2).

® fırla- [64], bak-* [23], uğra- [9], taş- [6], git- [5], koş- [5], bırak-* [4], süzül- [4], bağır- [3], çağır- [3], çek- [3], fırlat- [3], fışkır- [3], it- [3], kaç- [3], üfle- [2], sark- [2], götür- [2], gel- [2], çık- [2], ak-* [2], çağır-, dökül-, dök-, gönder-, itele-, koy-, pörtle-, sal-, ser-, sıvış-, sıyrıl-, sız-*, taşı-, taşır-*, uğrat-, uzan-, yansı-, yolla-, yürü-. || adım at-* [2], başını uzat-, davet et-, sofrayı kurdurt-.

® **dışarı atmak, dışarı çıkmak, dışarı vurmak.**

▷ dışarı fırlamak, dışarı bakmak.

didik didik: [6]/1. Didiklenmiş biçimde {parçalanmış olarak, hırpalayarak.}/ “Muhtar bir duymasın, **didik didik didikler** beni.” (YK-OD). ; /2. Ayrıntılı olarak./ “Ev **didik didik arandı.**” (MU-BDA)., “Her hazır yargıyı yeniden **didik didik inceleyeceğiz.**” (HT-ÖTÖ)., “Bavulumu, çantamı, hatta elimdeki fileyi bile **didik didik aradı.**” (GY-H2).

1. [1] ® didikle-.

2. [5] ® ara- [3], aran-, incele-.

® **didik didik etmek, didik didik olmak.**

▷ didik didik aramak.

dikçe: [2]/1. Dik olarak, diklemesine./ “İri yarı bir adam da **dikçe oturmuş**, sanki bu odada başka kimse yokmuş, kendi yalnızca akşam rakısını içiyormuş gibi görünüyor, yanında oturan adama da bir alışveriş işi anlatıyordu.” (MŞE-MA)., “O tarihlerde bu kapıya yaklaşmak şöyle dursun, uzaktan dahi **dikçe bakılamazdı.**” (REK-Y). ; /2. Derince./ “Ø”.

1. [2] ® otur-, bakıl-.

2. [-] → Ø

dikenlice: Ø

dikensiz: Ø

dikey: Ø

dikine: [16]/1. Dikey olarak, diklemesine./ “Uzunçarşı’yı **dikine inersin.**” (NH-KMD)., “Piyadeleri **dizdi, dikine** ve alt alta.” (İB-E)., “Adeta **dikine uçuyorlardı.**” (AHT-H). ; /2. İnadına./ “Hayır! **Dikine** söylüyor.” (KT-YS)., “Kara dut gözlerden biri uykuda, biri **dikine bakıyor**; anlamsız.” (NM-TK)., “Seninki de o, benimki de o! **Dikine konuşuyor** hepiciği!” (FB-T).

1. [12] ® in- [2], at-, diz-, dur-, düş-, kesil-, kon-, konul-, oturt-, uç-, yerleştir-.

2. [4] ® söyle- [2], bak-, konuş-.

diklemesine: [7]/Dik olarak./ “Kızgın ağustos güneşinin bütün ışığı **diklemesine** tepesine **iniyor**, lastik ayakkabılarının içinde, ayaklan, terden, yorgunluktan karıncalanıyordu.” (Sİ-İGÇÖ2). “Adanın kayaları, yarları **diklemesine** denizden **çıkıyor**, evreni saran kızılık ortasında dev gibi bir orgun ateş sütunlarını andıran boruları uluyordu.” (GY-H1).

® in- [2], çık-, gir-, kesil-, kon-, yapıştırıl-.

diktatörce: Ø

dilden dile: [4]/Herkes birbirine anlatarak./ “Almanya’da şimdi anlatacağım şu fıkra pek **dilden dile** gezer.” (KHK-YAH)., “Vasilinin Müslüman olduğu da **dilden dile** yayılmıştı.” (YK-KSİ).

® gez- [3], yayıl-.

® **dilden dile dolaşmak.**

▷ **dilden dile gezmek.**

dilim dilim: [11] /Parça parça./ “Soy bir portakal **yedir** bana **dilim dilim** Ben Uzunminareliyimdir doğma büyüme Ne yapıp yapıp denizi görmek isterim” (CS-SS), “İzmir’de hormonlu üzüm tanelerini artık karpuz gibi **dilim dilim satıyorlar...**” (GM-BKVY), “Ekmeği İnce, **dilim dilim kesti.**” (AN-AZDE), “Cahit Sstki İnan kardeşim inan Gök mavidir, dal yeşil Aynı hava ozmozunda nefeslerimiz Gökyüzünü yıldız yıldız **dilim dilim bölüşürüz** yeryüzünü.” (VŞA).

® ayır-, ayrıl-, birleştir-, bölüş-, dağıl-, doğra-, kes-, kesil-, ol-, sat-, yedir-.

® **dilim dilim etmek.**

dimdik: [97] /4. Çok dik bir biçimde./ “Bavulunu sımsıkı kavramıştı sapından. **dimdik yürüyordu.**” (NM-TK), “Lakin bir el onu olduğu yerde **dimdik tutuyor**, parıltısız gözlerle karısına baktırıyordu.” (SA-KY), “Annemin diktığı bayramlıklarla, üstten bağlı sağlam erkek kımduralanıyla, kafamda koca bir saten kurdeleyle kapının eşiğinde **dimdik oturuyordum.**” (F-PY), “İçerdeki hemen ayağa kalkıp **dimdik hazırola geçtiler.**” (KT-YS), “Ummahan durdu, **dimdik karşısına dikildi:**Ne olacağım?” (YK-OD). ; /5. Sağa sola sapmadan, dosdoğru./ “... gittikçe sarplaşan dağ **dimdik yükseliyor**, solda bir uçurum iniyordu gökyüzü kül rengi ve ıslaktı.” (TB-KA), “Sofî dudaklarından meyini çekti, **dimdik ayağa kalktı**, ince, uzun boyluydu, olduğu yerde durdu, gözleri kapıda, birşeyler düşündü, sağına soluna bakmadan kapıya yürüdü.” (YK-KSİ), “Bütün hızıyla **dimdik yürüdü.**” (YK-İM1). ; /6. Kaskatı çok sertleşmiş olarak./ “Erzurum’da kaskatı, **dimdik ölü** adam, kabullenmez yılgınlığı...” (NH-KMD), “Ve kollarını kavuşturup göğsünün üzerinde **dimdik yürüdü** tanklara doğru.” (NH-MİM4), “Öyle yorgunum ki!.. Bütün gücüyle dönüp **kendini dimdik bıraktı.**” (YA-AA). ; //Dikkatli, ısrarlı, ters, gururlu bir biçimde./ “Gerçeği yakalamak umuduyla **dimdik bakıyorum** gözlerinin içine.” (EB-BG), “O yürümeye dermanı kalmayan, gözünün feri solan Gülizar kadın **dimdik kesildi...**” (FO-KSA), “Doktor **dimdik cevap verdi:**-Meselâ Damat Ferit Paşa kabinesi ile Kuvâyi Milli ye.” (TB-KA), “Bunun içindir ki **dimdik** ve **ayakta öldü**. Sanatın çağdaş dünyamızda bir anlamı var.” (İS-DÖV).

4. [47] ® yürü- [17], otur- [10], tut- [3], dikil- [3], kal- [2], doğrul- [2], kalk-, uyan-, uzan-, yüksel-. || ayakta kal-, başını kaldır-, başını tut-, hazırola geç-, kulaklarını dik-, takip et-.

5. [6] ® yürü- [2], in-, yüksel-. || ayağa kalk-, göğe çık-.

6. [5] ® in-, kal-, öl-, yürü-. || kendini bırak-.

//...// [39] ® bak- [25], aç- (kapı), bak-, bakış-, gülümse-, ilerle-, kesil-, konuş-, öl-, söyle-, yaşa-, yürü-. || ayakta öl- [2], cevap ver-, el salla-, karşılık ver-.

▷ **dimdik yürümek, dimdik oturmak, dimdik bakmak.**

diminuendo: Ø

dince: [1] /Dinî bakımdan, dine göre./ “Kısaca ve **dince söylersek**, cennetlikler cennete; cehennemlikler cehenneme!” (EI-NS).

® söyle-.

dinen: Ø

dip bucak: [1]/Ayrıntılı bir biçimde./ “Lakin, ‘makam odası’ her sabah **dip bucak temizlenir**, bu bakımdan.” (Aİ-YK).

® temizlen-.

dip doruk: Ø

diplomata: [1]/1. Diplomata yakışır biçimde, diplomat gibi./ “Şimdi son haftanın hatırına **diplomata söylüyordu**.” (ÇA-BAG).

® söyle-.

direkt: [7]/2. Doğru olarak, hiçbir yerde durmadan, duraksız./ “Oğlum Dursun, ağır hastayım, ölecin ben gaari, gel elimi öp de helallaşalım” derse babam buraya dönmeden **direk** memlekete **gider**.” (AA-AD). ; /3. Doğrudan, doğrudan doğruya./ “Bu elli milyonu da **direkt** bana **vermişlerdir**.” (SY-BECO)., “‘Elle ya muavin / Ele vermiyoruz / **Direk** içeri **koyuyoruz**...’” (MK-AR)., “İsterseniz şimdi bunu burada **direkt** söyleşiye **dönüştürelim**.” (HT-AŞ).

2. [1] ® git-.

3. [6] ® ara-, çiğne-, dönüştür-, koy-, ver-. || işkenceye alın-.

dirhem dirhem: [4]/Azar azar, az az, çok az ölçüde./ “Kimi de kendini **dirhem dirhem satar**.” (HT-KAD)., “Anlaşılyordu ki Efemiz, bize eşkıya gözü iken bakan bu şımarık subayların âdeta birbirini kovalayan terbiyesizce hareketlerinin **acısını dirhem dirhem** bu kalyandan **çıkaracaktı**:Tut Usta, tut!” (GY-H2).

® gör-, sat-, sat-. || acısını çıkar-.

diri diri: [31]/2. Canlı olarak./ “Şu fırının içine kapar, **diri diri yakarım** seni!” (NC-SY)., “Dört sene evvel Vaniköyü’nde koruda bir çocuğumu **diri diri gömdü**.” (PS-SK)., “Eşref Şefik:«Bir pehlivan sanki **diri diri** toprağa **gömülüyordu**.” (SB-BŞM)., “Bütün bu hikâye içinde de aklımda şu kaldı:**derisini diri diri yüzmüşler!**” (GY-GH).

® yak- [6], göm- [4], gömül- [3], ye- [3], götür-, kes-, öl-, yakala-, yaktır-. || derisini yüz- [3], mezara gir- [2], deryaya attır-, ele geç-, hapiste çürü-, mezara göm-, mezara koy-.

Þ **diri diri yakmak, diri diri derisini yüzmek.**

dirsek dirseğe: [2]/Çok kalabalıkta sıkışık bir durumda./ “Behçet Necatigil ile (o zaman soyadı Gönül’dü) dört yıl **dirsek dirseğe oturduk**.” (CK-İSDY)., “İflah bulmaz esrarkeşle snob aydın, sırtık turistle karamsar sanatçı, ipini koparmış aylakla çiçeği burnunda asistan, dejenere mirasyedi ile ağır işçi, burada **dirsek dirseğe kafa cilâlarlardı**.” (HT-ÖTÖ).

® otur-. || kafa cilala-.

diş diş: [2]/2. Çıkıntılı bir biçimde./ “Bir kordum ki, sizi hep **diş diş yerim** Ve gezerim her gün elbisenizde...” (NFK-Ç)., “Üstündeki, dalları yapraksız meşeyi kurt yemiş, **diş diş etmiştir**.” (YK-OD).

® et-, ye-.

diye: Ø--

diye diye: Ø--

diz boyu: Ø

diz dize: [17]/Dizleri birbirine degecek biçimde, birbirine yakın olarak (oturmak)./

“Halbuki söz vermişti, gelmesi lazımdı; **diz dize oturmali**, göz göze bakmalıydık.” (Aİ-YK)., “Salkım salkım yıldızlar bize bütün sarhoşluklarını dökecek **diz dize geliriz** eski günahlarla” (İB-E)., “Yine omuz omuza, nefes nefese, saç saça, **diz dize gidiyorlardı**.” (KK-SE)., “Geçen yıl çok sevdiğim, özlediğim şair bir kızım evime geldi, onunla iki gün **diz dize yaşadık**.” (BŞ-DKO).

® otur- [13], gel- [2], git-, yaşa-.

Þ diz dize oturmak.

dizi dizi: [10]/2. Dizilerek, dizim dizim, diziler durumunda./ “Gelip gelip, **dizi dizi** bu yeni

açılan yoldan **geçiyorlar...**” (NM-TÖ2)., “Fişlerini **dizi dizi** cüzdanlarına **yerleştiriyorlar**.” (NM-TÖ2)., “Suların altında, kilimin çizgileri boyunca **dizi dizi koşuyorlar**.” (GY-H2).

® geç- [2], yerleştir- [2], dol-, doldur-, gel-, koş-, parla-, sırala-.

dizim dizim: [1]/2. Dizilmiş olarak, dizi dizi./ “Sanki:Onların ataları Eren köy'lerde eski

saraylarda, **dizim dizim salınırlardı**.” (F-PY).

® salın-.

diz üstü: [15]/2. Dizleri yere gelecek biçimde./ “Doğuş anını kendi kaleminden okuyalım:Hıçkır

hıçkır ağılayarak kapıya **dizüstü düştüm**.” (AO-ZS)., “Kadınlarla birlikte **dizüstü oturdu** sofranın başına.” (EÖ-P/S)., “Enver, duvarın gerisinde **dizüstü duruyor**.” (CD-Oİ)., “Muhtar öfke içinde bir gidip, bir geliyor, ocağın yanında elleri arkasına bağlı, **dizüstü çöküp oturmuş** Koca Halile başını kaldırıp da bakmıyordu.” (YK-OD).

® düş- [3], otur- [3], dur- [2], gel- [2], dal-, kalk-, yıkıl-. || af dile-. || çöküp otur-.

® **diz üstü çökmek.**

dobra dobra: [9]/Sakınmadan, çekinmeden (söylemek, konuşmak)./ “Beni kentteki

olayların etkisinden sıyırmak, o yörenin bu kentten farklı olduğunu anlatmak için **dobra dobra konuşuyordu**.” (FA-SUYK)., “Bir tek Aziz Nesin, “ben tanrıtanımazım” **derdi dobra dobra**.” (MU-BDA)., “«Otobiyografi» şiirinde bir gerçeği kendi **vurguluyor dobra dobra**:Kadınlarımı aldattım.” (RE-G).

® konuş- [4], de-, sor-, söyle-, vurgula-, yaz-.

Þ dobra dobra konuşmak.

doğaçlama: [1]/2. O anda, birdenbire, içine doğduğu gibi./ “Kimini bir çırpıda, **doğaçlama**,

başarıyor.” (GY-H2).

® başar-

doğaçtan: [1]/Birdenbire, düşünmeden, içine doğduğu gibi (söylemek, konuşmak),

irticalen./ “Muhâliflerin ileri gelenlerinden Erzurum mebusu Hüseyin Avni Bey, Ziya Hurşit (İzmir'de asıldı), Mersin mebusu Selahattin Bey **doğaçtan** (irticalen) uzun uzun **konusurlardı**.” (SB-HAY).

® konuş-

doğallıkla: [4]/Doğal olarak./ “Mehmet Altan'ın bu büyük dönüşüme, bu kopuşa İkinci Cumhuriyet adını vermesini **doğallıkla destekledim.**” (ASA-AK)., “O zaman da bu, **doğallıkla** , şiirlerini **etkiledi.**” (DH-SS)., “Ancak uygulanması devletin gücü dışında bulunan ya da bilimsel değeri olmayıp kendi kişisel ve düş gücüne dayanan önerileri **doğallıkla dikkate alınmamıştı.**” (UM-KKA).

® destekle-, etkile-, ilgilen-. || dikkate alın-.*.

doğma büyüme: Ø

doğmaca: [1]/İçten geldiği gibi, irticalen, doğaçlama./ “Hiç unutmam üstad, bir keresinde irticali konuşmasının radyoda hep irticalî **doğmaca konuşurdu** hızına kapılıp başka başka yüzyıllarda yaşamış, bundan ötürü isteseler bile karşılaşamayacak olan iki Türk düşünürünü karşı karşıya getirip konuşturmuştu.” (HT-ÖTÖ).

® konu-.

doğru:** [533]/6. Yanlıssız, eksiksiz bir biçimde./ “Allaşaşkma **doğru söyle.** **Doğru söylüyorum.**” (ÇA-BAG)., “Vaziyet lehimizde mi dediniz? **Doğru anladım mı?**” (GY-GH)., “Olanı biteni **doğrudan doğru aktarırlar.**” (?)., “Şimdi şu düğmeye basacağım, eğer **doğru planladık**sa, süperrobot ağır ağır ısınacak ve canlanacak.” (TÖ-TO3). ; /7. Hiçbir yöne sapmadan, dosdoğru, doğruca./ “Nuran'ın geleceği sabahlar erkenden uyanırdı. **Doğru** denize **koşar**, yıkandıktan sonra eve döner.” (AHT-H)., “Gevenli, kalktı, çıktı, **doğru** şubeye **gitti.**” (MŞE-MA)., “**Doğru** yukarıya sofaya **çık**ar, babasının başçavuşluğuna mükâfeten alıverdiği siyah.” (HZU-MvS)., “Ağaeferdi, **doğru** çınarlara **yürüdü.**” (YK-KSİ). ; /8. Yakın, yakınlarında./ “Ø”.

6. [56] ® söyle-* [43], anla- [3], aktar-, bil-*, de-, gör-, oyna-, planla-, tart-, vur-.

7. [26] ® git- [15], yürü- [3], çık- (-i, -e) [2], gel- [2], koş- (-e) [2], bak-, otur-.

8. [-] ® Ø

® **doğru bulmak, doğru çıkmak, doğru durmak, doğru oturmak.**

▷ **doğru söylemek, doğru gitmek.**

doğruca: [94]/2. Hiçbir yöne sapmadan, dolaylı olmayarak, dolaşmayarak./ “Enver **doğruca** Bekir'in evine **gitti.**” (CD-Oİ)., “Uçaktan inip, **doğruca** çöle **gelmişlerdi.**” (GD-AK)., “Arabayı çarşının içinden yukarı sürdüler. **doğruca** Ferhat'ın hana **vardılar.**” (FB-ID)., “Bizi alıp **doğruca** İstanbul Emniyet Müdürlüğüne **götürdüler.**” (EÖ-GSA)., “Kapının yerini buldu ilkin. **Doğruca** oraya **yürüdü.**” (FB-T)., “Havaalanından, **doğruca** yağmur ormanlarına **yöneldiler.**” (GD-AK)., “El sıkışmalarından, askeri birliği denetlemeden sonra kortej **doğruca** Topkapı Sarayına **hareket etti.**” (Mİ-DHB)., “Güneş **doğruca** yüzlerine **vuruyor**, küçüğün gözlerini kamaştırıyordu.” (KT-YS).

® git- [47], gel- [11], var- [5], götür- [4], yürü- [4], yönel- [3], gir- [2], götürül- [2], koş- [2], söyle- [2], bekle-, çık-, dön-, getir-, gidil-. || hareket et- [2], başvur-, odasına çık-, polise teslim et-, yüzüne söyle-, yüzüne vur-.

▷ **doğruca gitmek , doğruca gelmek.**

doğrudan: [82]/2. Aracısız olarak, herhangi bir aracı kullanmadan. {direkt olarak.}/ “Kadın ayağa kalktı, **doğrudan** bana **baktı:-Ben seni seviyorum, dedi.**” (EA-KİY)., “Savcı Beye **doğrudan** **gitseniz** de olur ama, ona göre olur.” (FB-ID)., “Sen işten çıkınca "evli çocuklu bir erkek gibi **doğrudan** eve **geliyor**, gecikeceğin zaman telefonla mutlaka haber veriyordun.” (BB-BBÇ)., “Maria **doğrudan** bana **getiriyor** battaniyeyi.” (AÜ-SG)., “Bu kez savaşa

*doğrudan katılmadım.” (NG-BKR)., “Orada kendisine 'albayım' denen birisi bana **doğrudan** 'Denizlerin emanetleri neydi?' diye sordu.” (EÖ-GSA)., “Çünkü kişilerin yaşam koşullarını, davranışlarını ve düşüncelerini değil, **doğrudan** yazarların kendi düşüncelerini **dile getirirler.**” (AO-NSBE)., “Başbuğ söylüyor:ABD, teröristlerin yakalanması için **doğrudan emir verdi.**” (EÇ-TY2005).*

® bak-* [7], git- [7], gel- [3], getir- [3], katıl-* (savaş, çatışma vb.) [3], aktar- [2], götür- [2], seç- [2], sor- [2], ver- [2], yaz- [2], yolla- [2], yönel- [2], yürü- [2], alın-, betimle-, bildir-, cevapla-, çevir-, çık- {görüşmek}, dal-, de-, dokun-, etkile-, etkilen-, giriş-, gör-, ilgilen-, ilgilendir-*, isten-*, kirala-, kurul-, ol-*, saldır-, söyle-, söylen-*, ulaş-, üstlen-, yazıl-, yeğlen-. || dile getir-* [2], dile getiril-, emir gönder-, emir ver-, eser yaz-, etkili ol-, hitap et-, ilgili ol-, işin içine gir-*, konuya gir-*, mal et-, sınıfta kal-, söz et-.*

doğrudan doğruya: [90]/Dolaysız, araçsız, araya başka bir şey girmeden, resen./ “Fakat, büyük dayısından ayrılır ayrılmaz, **doğrudan doğruya** eve **gitmedi.**” (YKK-KK)., “‘Birini öldürmeyi düşündün mü hiç?’ diye **doğrudan doğruya sorsaydı**, Hindistan'a 'hayır'ı bastırduğım gibi ona da 'hayır' derdim.” (PK-BCR)., “Bir anlamda içeriden gelen bir sestir bu ve **doğrudan doğruya** oraya **yöneliyordu.**” (EB-YU)., “Artık Faruk Beyle siz **doğrudan doğruya konuşursunuz.**” (RHK-BS)., “Ahmed Şevki efendi **doğrudan doğruya cevap vermedi:-** Bugün eniştenle konuşmak için beni tevkil eder1 misin?” (HZU-MvS)., “Birdenbire omuz başımda peyda olan yeşil sarıklı, ak sakallı, iriyarı bir hoca, **doğrudan doğruya bana hitap etti:**Kızım, “yaşlılara hürmet ve muavenet bir vazife diniye ve insaniyedir.” (RNG-ÇK)., “Hatta askeri zaferleri bile **doğrudan doğruya millete mal etmiştir.**” (EK-DT..A).

® git-* [4], sor-* [4], yönel- [3], konuş-* [3], geç- [2], gir-* [2], ol- [2], seslen- [2], ver- [2], yaz- [2], bak-* [2], söyle-* [2], anlat-, bağır-, çevirt-* {tercüme ettirmek}, düş-, etkilen-, gel-, gör-, götür-, ilgilen-*, imle-, indirgen-*, iste-*, işle-*, karşılaş-*, uğraş-, uygula-, üstlen-, yaklaş-, yap-*. || cevap ver-* [4], hitap et- [4], konuya gir- [2], temas et- [2], temasa gir-* [2], azledil-, bahset-*, bahsolun-, başvur-, çeviri yap-, el koy-, ele al-, ılık al-, iade et-, ileri sürül-*, ima et-, iştirak et-, kabul et-, karşı karşıya bırakıl-*, kaynak al-, kürtaj yap-*, lâkırdı et-*, mal et-, mevzua gir-, muvafakat et-, müdahale et-, nezaret et-, rica et-, sorguya çek-, söze gir-, telgraf çek-*, tesiri görül-*, yağmur yağdırt-.*

doğru dürüst: [121]/2. Tam olarak, eksiksiz olarak, istendiği gibi, kusursuz, yanlışsız bir biçimde./ “Kıraat cetvelini **doğru dürüst bilir** mi?” (CKM)., “Fatma ile **doğru dürüst konuşmadım...**” (AHT-H)., “Çok iyi bildiğimiz zaman da **doğru dürüst yaparız.**” (ASA-AK)., “Heyecandan ve yürek çırpıntısından, bir türlü **doğru dürüst anlatamıyordu.**” (NE-GT)., “Çağdaş medeniyetten aktarılan fikirleri, müesseseleri benimseyip sindiremediğimiz gibi medeniyet araçlarını da **doğru dürüst kullanamıyoruz.**” (CKM)., “Nerdeyse üç yıldır **doğru dürüst yemek yememişti.**” (LT-OÖY).

® bil-* [11], konuş-* [6], yap-* [6], anlat-* [4], bak-* [3], otur-* [3], tanı-* [3], başla-* [2], becer-* [2], dinle-* [2], hatırla-* [2], oku-* [2], öğren-* [2], seviş-* [2], söyle-* [2], tut-* [2], algıla-*, anla-*, anlaşıl-*, beslen-, bitir-*, çalış-, dağıt-*, de-*, değerlendir-*, doyur-*, düşün-*, gel-*, gör-*, göster-*, izle-*, kavra-*, kızart-, kullan-*, kurcala-*, okut-*, öğret-*, öl-*,

öpüş-*, seç-*, tanış-*, tanıştırıl-*, toparla-, uyu-*, ver-, yan-*, yanaş-*, yat-, yaz-*, yazıl-*, ye-*, yürü-*, yüz-*. || yemek ye-* [4], yüzünü gör-* [2], cevap ver-, denize çık-*, eğitim gör-, eleştiri yap-, gam çal-*, haber al-*, ilan ver-*, iş yap-, işine bak-, kahvaltı et-, karnı doy-, kaybol-, kayıtlara geç-*, kulak ver-*, muayene ol-, rasgel-, sanat yap-*, sofraya kur-*, sohbet kur-*, sokağa çık-*, teşhir et-*, uyku uyu-*, yanıt ver-*, yüreğini aç-. || sürüp ek-*

D doğru dürüst bilmemek, doğru dürüst konuşmak, doğru dürüst yapmak.

doğrusu: Ø--

dolayı: Ø--

dolayısıyla: Ø--

dolaysız: [4]/2. Araya herhangi bir araç girmeden./ “Bir bakış, dokunma; vücudun pozisyonu, duyguları daha etkili ve **dolaysız ifade eder.**” (DC-Yİİ), “Bu sebeple, 13-16 Ocak 1964’de Kahire’de 13 Arap devletin katılmasıyla yapılan Arap Zirve Konferansında ve 5-11 Eylül 1964’de yine Kahire’de yapılan ikinci Arap zirvesinde, dolaylı veya **dolaysız Yemen meselesi de ele alındı.**” (FA-YST), “Eğretilemede, benzetmelerde olduğu gibi benzetme ilgeci (gibi, tıpkı, vb.) kullanılmaz. ‘O, tilkiye benzer örneğinde olduğu gibi, benzetme ilgecinin kullanıldığı benzetmelerde, varlıklar arasında **dolaysız** ve mantıklı bir **karşılaştırma yapılır.**” (Öİ-YSÜ).

® yapıl-. || ifade et- [2], ele alın-.

doludizgin: [43]/1. Son hızla, çok hızlı bir biçimde./ “Birkaç atlı **doludizgin geliyordu.**” (SK-D), “Topal ata bindi, **doludizgin** kasabaya sürdü.” (YK-İM1), “Alaettin, birlikte yaşadığı bu bayanın öğrettikleriyle, bilim ve düşünce yaşamımıza var gücüyle, yoğunlaşan bir atılımla **doludizgin girdi.**” (VG-GHO), “Kalemim beni nereye sürüklerse, oraya **doludizgin koşardım.**” (Sİ-ÖKS), “Kumral ve uzun bir genç kumandan elinde bayrak, **dolu dizgin** hepsinin önünde ilerledi.” (HEA-VK), “Ayrıca da sırf benim olan bir romanı **dolu dizgin yaşarım.**” (AHT-YG), “Çiğnedik geçtik herifleri. **Doludizgin**, dal kılıç, **düşük İzmir yoluna.**” (SK-D). ; /2. Tam anlamıyla./ “Ve bu ülke **doludizgin sürükleniyor savaşa...**” (CD-SNYB), “Yine de ölçülü davranmayı yeğledi, **kendini doludizgin umuda salmadı.**” (SKA-GA), “Savaşa bunların götürdüğü yoldan **girecek** bu İmparatorluk **doludizgin...**” (KT-YS), “İyi ama doktorcuğum, meselâ, nasıl **sevinmem dolu dizgin**, gördükçe ben [.] burda [.....] elle tutulur hale geldiğini, yahut bu nisan ayında Fransa seçimlerinde en çok bizimkilerin oy aldığı mı?” (NH-YŞ).

1. [39] ® gel- [5], sür- (at) [5], gir- [3], git- [3], koş-* [3], yaşa- [2], yürü- [2], ağla-, ak-, atıl-, boşan- (yağmur, kin vb.), dön-, döndür-, gazla-, geç-, giriş-, ilerle-, in- {gitmek}, kaç-, uç-, yuvarlan-. || yola düş- [2], at doldur-, at koştur-.

2. [4] ® sevin-*, sürüklen-. || kendini sal-*, savaşa gir-.

® **dolu dizgin gitmek.**

domur domur: [6]/1. Boncuk gibi iri taneler durumunda./ “Sesini yükseltti, alnında **domur domur terler:**Bizi perişan ettiler.” (YK-BE), “Yüzü pespembeydi. **Domur domur terlemişti.**” (YK-OD). ; /2. Kabarık kabarık./ “..... yel estikçe **domur domur domurur** kanatlarım” (HH-HÖZ), “Islak tüyleri **domur domur kabarmıştı.**” (YK-BE), “Gövdesi **domur domur yarılmış**, dalları bükülmüş, yere sarkmıştı.” (YK-BE).

1. [2] ® terle- [2].

2. [4] ® domur-, kabar-, ol-, yarıl-.

domuzuna: [2]/1. inat olsun diye, inadına./ “Ben korkusuz ve kuşkusuzum. *Domuzuna inanıyorum.*” (AKB-BŞ)., “Salih yapmacık bir küskünlükle ama *domuzuna domuzuna tekrarladı.* -Dediğim gibi işte; o beni tanımadı.” (TB-KA). ;/2. iyiden iyiye, adamakıllı, çok./ “Sıcak *domuzuna artmış*, esinti inadına kesilmişti.” (KT-Gİ).

1. [2] ® inan-, tekrarla-.

2. [1] ® art- (sıcak).

don gömlek: [14]/Üzerinde sadece iç çamaşırı var denilecek kadar soyunmuş durumda./ “BELEDİYE AZASI :Hep öyle... *don gömlek fırladık...*” (NH-YM)., “*Don gömlek*, yaka bağı açık Durmuş Ali, beli iki büklüm, *dışarı çıktı.*” (YK-İM1)., “Bağırtıyı, çağırtıyı duyan komşular *don gömlek* Abdi Ağanın evine *birikmişlerdi.*” (YK-İM1)., “Amele, yorganı olmadığı için soyunmadan yatar, öbürü, *don gömlek uyurdu.*” (SFA-SS)., “Onu soyarak trende *don gömlek bırakmıştı.*” (OA-BBAR).

® fırla- (dışarıya, kapıya, yataktan) [4], çık- (dışarı, sofaya) [2], bırak-, birik-, dolaş-, fırla-, kaç-, otur-, uyu-. || koşup dur-.

® *don gömlek kalmak, don gömlek fırlamak.*

donuk donuk: [10]/1. Canlılığı olmayarak./ “Hasan’a *donuk donuk baktı.*” (AS-YA)., “Başına bir hal gelmesin. Elif *donuk donuk kımıldadı.*” (YK-OD). ;/2. Rengini ve parlaklığını yitirmiş, mat bir biçimde./ “Ayakkabılarının tokaları *donuk donuk parlar* yattıkları yerin dibinde.” (F-BS). “Bu beyazlık, Yusuf’un yüzüne vurmuştu:İncelen, iyice zayıflayan yüzünü, *donuk donuk aydınlatıyor*, çukurlaşan gözlerinin derinliklerinde, durgun durgun parlıyordu.” (SK-D)., “Yıldızların altında, boydan boya cephede, taşlık kayalık dağlar, tepeler, *donuk donuk*, karaltılar halinde *görünüyordu*:Çal Dağı’ndan, Mangal Dağı’ndan, Türbetepe’den şu sıra ses seda yoktu.” (SK-D).

1. [5] ® bak- [4], kımılda-.

2. [5] ® parla- [2], aydınlat-, görün-, parlat-.

Đ *donuk donuk bakmak.*

doruklama: Ø

dosdoğru: [52]/2. Sağa sola sapmadan, {direkt olarak}./ “Albisrieder Alam’ndan *dosdoğru* hiç sağa sola sapmadan *gideceksin*, stadyomun yakınlarında o mahalleyi bulursun, dedim...” (EA-DY)., “Kesin karar vermiş gibi birden döndü, *dosdoğru* Kızıldaş’a yürüdü.” (CD-Oİ)., “Nebahat hiç gülmeden, *dosdoğru bakıyordu* ona.” (NM-TÖ2)., “Borusu *dosdoğru* duvar deliğine *giriyordu.*” (FRA-Ç)., “Günbatımıydı. *Dosdoğru* atölyeden *geliyordu.*” (GY-H2). ;//Açıkça.// “Pekey, ahırın anahtarından kaç tane var? *Dosdoğru söyle!*” (FB-T).

2. [49] ® git- [12], yürü-* [8], bak- [5], gir- [4], gel- [3], ak- [2], dön- [2], götür- [2], başla-, çık-, çiz-, geç-, in-, koş-, var-, vurgula-. || huzura çıkarıl-, ölüme git-, üstüne gel-.

//...//[3] ® söyle- [3].

Đ dosdoğru gitmek, dosdoğru yürümek, dosdoğru söylemek.

dostane: [3] /Dostça./ “Ayağa kalktık, babamla her zamanki gibi *dostane selamlaştı.*” (EK-DT.A), “Paşa kendisini eskisi gibi, *dostane karşılar.*” (SB-HAY), “..... onunla hem de pek *dostâne görüşüyordu.*” (YKB-SEP).

® gürüş-, karşıla-, selamlaş-.

dostça: [62] /2. Dosta yakışır biçimde, dostane./ “Çinli annesinin Asyalı özelliklerini taşıyan yüzünde, çekik gözleri hiç de *dostça bakmıyordu.*” (AK-AA), “Hepinize *dostça davranmadım mı?*” (GA-TO), “Neredeyse ikiz kardeşi sanılacak bir genç kadın; Rodoslu Helena bu! *Dostça gülümsüyor.*” (BU-GYÇ), “Beni *dostça karşıladı:* ‘Siz şöyle buyurunuz, benim bitirilmesi gereken bir işim var, sonra beraber çıkarız,’ dedi.” (FRA-Ç), “.....böyle sürelerde tanıdıklarına *dostça selamlar verirler* gece yarısına doğru giderler” (DÖ-BAY), “Kimbilir neler soracaktı ona bu ünlü İngiliz generali. *Dostça el sıkıştılar.*” (HT-GF).

® bak-* [7], davran-* [7], gülümse- [7], karşıla- [4], ayrıl- [3], gül- [2], konuș- [2], selamlaş- [2], anlat-, görün-*, kucakla-, kucaklaş-, öt-, selamla-, sev-, sokul-, söyle-, takıl-, tartış-, tekrarla-, uğraş-, yaklaş-. || ilgi göster- [2], el sık- [2], selam ver- [2], canına oku-, el sıkış-, elini omzuna koy-, hatır sor-, iş bağla-, kolunu tut-, omzuna vur-, sorun çöz-, tenkit et-, yanına al-,

Đ dostço bakmak, dostça davranmak, dostça gülemsemek.

doyasıya: [33] /1. Doyacak kadar yiyerek./ “Onların verdiği çeşitli meyveleri *doyasıya yemedik mi?*” (BŞ-DKO), “Ekmeğimizi çorbamıza doğrar *doyasıya kaşıklarız.*” (BŞ-DKO), “Tatlıcı Amca tatlılarından *doyasıya yemiş midir?*” (BŞ-DKO). ; /2. Bol bol, {yeterinden fazla olarak, kanacak kadar}./ “Bu zorba, bu faşist İklmiden çık. *doyasıya sev, doyasıya sarıl* sevdiğine...” (CE-KBG), “Mutsuz insan, kederine karamsarlık, sevincine kaygı katar gerçeğini *doyasıya yaşayamaz.*” (EG-İO), “Şu yeşil dünyaya *doyasıya bak!*” (BŞ-DKO), “Eğlencesiz, özgürlüksüz bir günden sonra gelen armağanın *tadına doyasıya varıyorlardı.*” (SD-K), “Pasinlerde Ali Efendinin hanında Bir *uyku çektim doyasıya.*” (TU-BŞ).

1. [5] ® ye-* [3], kaşıkla-. || yemek ye-.

2. [28] ® sev-* [3], yaşa- [3], bak- [2] ağla-, eğlen-, em-, esne-, iç-, kokla-, okşa-, sarıl-, uyu-*, yürü-, yüz-. || ahbaplık et-, at sür-, sarmaş dolaş ol-, seyret-, seyreyle-, tadına var-, tadını çıkar-, uyku çek-, yüzünü gözünü sür-.

Đ doyasıya yemek, doyasıya sevmek, doyasıya yaşamak.

döke döke: [3] /Dökerek./ “Herif benim ambarımı yarıyor, buğdayımı *döke döke* evine alıp *götürüyor.*” (FB-ID), “Demek yolda döküle döküle, hem de *döke döke geliyorlardı.*” (YK-BE), “Vardı içerden taşı doldurdu, elleri titreyerek sakalına *döke döke içti.*” (YK-OD).

® iç-, götür-, gel-.

döke saça: [4] /Dökerek./ “Vapurlara, teknelere binse bu para onu, *döke saça, döke saça* memlekete kadar *götürür* de artardı bile, paranın geriye kalanı da onu, hiç iş yapmadan altı ay, bir yıl yaşatırdı.” (YK-KSİ), “*Kahvaltıını yaptı döke saça.*” (AK-MS), “Benim evimde ottuuz ramazan kazarı kaynadı beee; herkes *döke saça iftar*

etti. (BŞ-DKO). ; //Açığa vurarak.// “Avlu kapısının önünde, ikide bir alevlenip sönen çocuk seslerinin kenarındaydılar oysa; Kevser'e duydukları acıma duygusunu, seslerinden **döke saça** karşılıklı **konusuyorlardı.** (HAT-KHK).

/.../[3] ® götür-, iftar et-, kahvaltı yap-.

//.../[1] ® konuş-.

dönekçe: Ø

dönüşümlü: Ø

dört ayak: [1]/2. Elleri de ayak gibi kullanarak./ “İngiliz kadınına hakaret etti diye [bir] Hintli'yi İngilizler **dört ayak** hayvan gibi yerde yürütmüşlerdi.” (HEA-AG)

® yürüt-.

® **dört ayak {üstüne} düşmek.**

dörtnala: [64]/At, dörtnal koşarak./ “Bu gerçeği sezen Hidayet de karısını evde tek başına bırakmaktan korkmuyor artık; hemen her hafta heybesini alıp sütbeyaz atına biniyor ve benim işim var, diyerek arkasına bakmadan **dörtnala gidiyor...**” (HAT-KHK)., “Tam köprüye varınca hayvana bir kırbaç vuruyor, at da **dörtnala** köprüyü **geçiyor.**” (PNB-AGUG)., “Otağa dönmek üzereyken **dörtnala** bir ulak **geldi**, atından inip padişahın huzuruna çıkmasıyla kötü haberi vermesi bir oldu.” (NG-BKR)., “...silâh sesleri ve bağrışlar arasında Gramofon Avrat bağdan dışarı fırlayınca hemen atlann torbalarını alır, **dörtnala** şehre **dönerdi.**” (SA-K/S)., “- Dur öyle ise, padişahımıza gider, bir nişan da ben alırım!.. diye **dörtnala** saraya **koşmuş.**” (AN-MB)., “Binici, koşu hevesini yerine getirmek ister gibi, hayvanı tekrar **dört nala sürdü, ...**” (CD-Oİ)., “İbrahim Bey, bütün elinin altındaki candarma ve Kuvayı Milliyecilerle, **dört nala yola çıkmış, İtalyanlardan önce uçağa el koymuştu.**” (SK-D). ; //İstekle, hırsla.// “Bu, öyküsü birbirinin fotokopisi insanlar, **dörtnala** paranın **peşinde koşuyorlar**, buna “iş” diyorlar.” (FŞ-EF).

/.../[63] ® git- [10], geç- [9], gel- [8], dön- [5], koş- [4], sür- [4], koştur- [3], kaç- [3], uzaklaş- [3], çık- (-i, -e) [2], in- (-den) [2], çekil-, ilerle-, saldır-, seğirt-, uç-, var-. || yol al-, yola çık-. || akıp git-, gelip geç-, sürüp geç-.

//.../[1] ® peşinde koş-.

® **dörtnala kaldırmak, dörtnala kalkmak.**

Þ **dörtnala gitmek.**

duraksız: [1]/Otobüsle mola vermeden, duraklarda durmadan (gitmek)./ “Günlerdir uykusuz, **duraksız yol aldınız.**” (YK-S).

® yol al-.

durmadan: [85]/Ara vermeden, kesintisiz, sürekli./ “Annesi **durmadan konuşuyordu.**” (Sİ-İĞÇÖ2)., “Ben **durmadan içiyordum.**” (OB-HYD)., “Gidiyoruz, şoför **anlatıyor durmadan.**” (AN-AZDE)., “Bazılarımız **durmadan ağlıyordu.**” (HT-M)., “I. hatta mevzilendik. **durmadan ateş ediyoruz**, keyfimiz yerinde.” (EA-DÖY).

® konuş- [8], iç- [4], anlat- [4], sor- [4], ağla- [3], söyle- [2], yürü- [2], öt- [2], oku- [2], değiş- [2], çalış- [2], kus- [2], ağlaş-, ak-, alkışla-, anıl-, art-, bak-, büyüt-, çürü-, dol-, dolaş-, eleştir-, geç-, gezdir-, gül-, gülümse-, horla-, ilerle-, in-, izle-, kaç-, kırıl-, kork-, koştur-,

kullan-, öksür-, övün-, seyir-, soğu-, tartış-, tekrarla-, üşü-, vurgula-, yak-, yalvar-, yaz-, yazdır-, ye-, yel-, yenileş-, yinele-. || ateş et-, hayal kur-, iz sür-, (kar) yağ- [2], karnı ağrı-, of çek-, şarkı söyle-.

İ durmadan konuşmak, durmadan içmek.

durumca: Ø

durup durup: [51]/{1. durarak. 2. Ara sıra, zaman zaman, bekleyerek.}/ “Karısına; **durup durup**: “Sen bir peri kızısın” **diyordu.**” (YKK-A)., “Bir haftadır bir sıcak vardı, yaz sanırdın, ihtiyar köylüler **durup durup**, şu domuz dağa **bakıyorlardı.**” (SFA-HBSK)., “Öğleden beri, **durup durup başlıyor.**” (Aİ-YK)., “**Durup durup**, yanı başında dizginleri tutan Selim’e, “Dah de oğlum şunlara...” diye **söyleniyor**, sonra dayanamayıp, atlara kendisi **bağırıyordu**: “Deh! ülen keratalar...”” (SK-D)., “Koca Halil atı gördükçe **durup durup ah çekiyor**, «eşşek başım,» **diyordu.**” (YK-OD)., “Yolda gördüğü karı kız, **durup durup laf atıyor** :Şehre göçüyorsunuz artık ha?” (FB-ID)., “Yolda, Mehmet Ali’ye **durup durup** şu sözleri **tekrar ediyordum**: “Anan, benim anam; kardeşlerin benim kardeşlerim olacak.” (YKK-Y).

® de- [5], bak- [3], başla- [2], çal- [2], öt- [2], söylen- [2], ağla-, an-, anlat-, bağır-, bakış-, çarp-, dinle-, elle-, gül-, gülüş-, havla-, ısır-, inle-, iste-, kıpırda-, koklaş-, kucaklaş-, mırıldan-, oku-, sarıl-, seslen-, sor-, söyle-, tekrarla-, yakın-*. || ah çek-, başını sall-, çılgılık at-, danset-, icad et-, içinden konuş-, içini çek-, kadeh tokuştur-, laf at-, tekrar et-, yolcu al-.

durup dururken: [76]/1. Gereği veya nedeni yokken./ “Bazan **durup dururken**, “Sök demesi kolay, Naciye,” **derdi**, “Hala Adile haklı.”” (F-PY)., “Esirler geçiyordu. **durup dururken** ikide bir:- Yaşa Mustafa Kemal yaşa... diye **bağırıyorlardı.**” (FRA-Ç)., “Ama oğlum da **durup dururken** böyle sorular **sorar.**” (AA-RÜ)., “... bir yaz günü **durup dururken** sana seni sevdiğimi **söyledim...**” (TU-BŞ)., “Ben de **durup dururken günaha girdim.**” (FŞ-EF)., “Çok şakacı atalarımızdan biri, **durup dururken kışından uydurmadı ya bu lafı!**” (FŞ-EF). ; /2. Ansızın./ “Bugün valla **durup dururken aklıma geldi.**” (TÖ-TO1)., “**Durup dururken** bir vicdan muhasebesi sorunu **çıktı ortaya.**” (PK-BCR)., “C. **durup dururken kaybolmuştu ortadan.**” (HA-SİE)., Ben sebepliyim denizlere aylara kavgalara umutsuzluğa Bir maviyi **durup dururken birine benzetiyorum** (?).

1. [70] ® de- [4], sor- [4], bağır- [2], söyle- [2], ağla-, ak- (su), an-, ara-, art-*, başla-, beklen-*, çağır-, dalaş-, deşiş-*, deşistiril-, döv-*, düş-, gidil-*, gül-, hatırlat-, iç- (su), kana-, karış-*, konuş-, laf aç-, ol-*, olun-, san-, seç-*, sevin-, sinirlen-, söylen-, tut-, tuttur-, tutuklan-*, uyan-, üşüt-*, vakıflaş-*, yakıştır-. || günaha gir- [2], içini bunaltı/sevinç kapla- [2], ayağa kalk-, başına dert aç-, başına iş aç-*, başına iş çık-, boynuna sarıl-, canı sıkıl-, cinayet işlen-, çılgılık at-, gözleri dol-, gözü dal-, gözünden yaş boşan-, hareket başlat-, kışından uydur-*, kuyruk ol-, mutlu ol-*, mutsuz ol-*, öfke nöbetine yakalan-, söz et-, şarkı mırıldan-, tahakküm kur-, tokat at-, vazgeç-.

2. [6] ® aklına gel-, kendini aşağı at-, canı çık-, ortadan kaybol-, ortaya çık-, birine benzet-.

duygucu: Ø

düğünsüz: [2]/2. Düğün olmadan, düğün yapılmadan./ “Annemle babam bile, tâ 1912’de, sadece aileye ve yakın dostlara bir yemek vererek **düğünsüz evlenmişlerdi.**” (MU-BDA)., “Evlenme çağa girmiş kızlar da eksik değildi; işleri ortadan kaldırınca gelen güz, **düğünsüz de geçmeyecekti.** (CD-Oİ).

® evlen-, geç-* (güz).

dün: [51]/3. Bugünden bir önceki günde./ “**Dün geldim**, bu sabah geldim, beni baştan savdı...” (MŞE-VÇ)., “**DELİKANLI:** Bir yanlısınız olmasın, efendim, **dün** sizinle **görüşmedik** ki...” (AMD-O)., “**Dün aldın**, bugün veriyorsun; nerden bilelim yarın geri almayıacağını?” (GY-KO)., “Kemalle **dün tanıştım.**” (BK-ÖM)., ““Demek **dün gitti**, yarın gelir?”” (FB-T)., “**Dün telefon etti** beraber yemek yemek için, oysa, pazartesi izin alınmıyor.” (GD-ADM). ; /4. Kısa bir süre önce./ “Edirne-Kuşatma-Orkestra’yı **dün tanımıyorduk**; bugün de, arada Marinetti’nin İstanbul’a uğramış olmasına karşın, onunla hâlâ tanışmıyoruz.” (EB-YU)., “Kaldı ki, **dün doğmadık.**” (AHT-H)., “**LEYLA .:** Benim bileceğim iş. **Dün rastgeldim** ona, şeyde...” (AMD-O).

3. [49] ® gel- [8], git-* [5], al- [2], dön- [2], görüş-* [2], konuş- [2], öğren- [2], öl- [2], ara-, bit-, buluş-*, çık- {ayrılmak}, duy-, getir-, iyileş-, kapat-, söyle-, tanış-, tutukla-, unut-, yolla-. || telefon et- [5], ağzını yokla-, davet et-, hatıra gel-, odun çek-, rastgel-, tembellik et-.

4. [2] ® doğ-*, tanı-*.

dünden: [5]/Bugünden bir önceki günden./ “Yarına **dünden başlıyoruz** Üç yavrusuyla vah marsık kedi” (ME-TŞ)., “Nişancı yemekleri **dünden hazırlamıştı.**” (YK-KSİ)., “Burada **dünden** bir tabak kıymalı ıspanak **kalmış**, ister misin?” (AA-RÜ).

® başla- [2], hazırla-, kal-, yumurtla-.

dünden bugüne: Ø

dünyada: Ø

düpedüz: [61]/1. Çok düz ve doğru bir biçimde, dümdüz olarak./ “Şef ika kızar, “uçtu, **düpedüz uçtu**” diye direnirdi.” (MU-BDA). ; /2. Yalın, basit, süssüz, sade bir biçimde./ “Buna, **düpedüz** “demagoji” derler...” (FO-KSA)., “**Düpedüz söyleyiverdi:** Bak ağa, hatır gönül anlaştıktan sonra gelir.” (TB-KA)., “**Düpedüz soruverdi:** Size bir şey spracağım Hoca efendi hazretleri.” (TB-KA)., “**Düpedüz politika yapıyorsunuz**, demektir.” (AN-AZDE)., “Boğum boğum gelişen, genişleyen kahkahayı hızla pes noktasına tırmandırırken karşısındakinin gülüşüyle **düpedüz diyalog kurar**” (EB-YU). ; /3. Başka bir amaç gütmeyen, açıktan açığa, açıkçası, gerçekten./ “Çıkardığı sese pek ulumak da denemezdi aslında; **düpedüz ağılıyordu** köpek, neredeyse bin dereden su getirip yana yakıla yalvarıyordu.” (HAT-KHK)., “Adam öldü yahu, **düpedüz öldü.**” (GA-TO)., “...evet evet **düpedüz çıldırdılar** ve daha kimsenin ağzını açıp da bir şey demesine kalmadan, vahşi bir tay sürüsü gibi çarşıya doğru koştular.” (HAT-KHK)., “Bazı geceler uykusunda **düpedüz bağırıyordu** Deniz.” (NG-BKR)., “Yani, o günlerde yediğim herzeleri düşününce inanması belki güç ama, askerliği **düpedüz seviyorum.**” (RE-G)., “Siz **düpedüz alay ediyorsunuz** benimle, dün akşamın acısını çıkarıyorsunuz.” (TY-AÖ)., “-Rezil etti yahu. **Düpedüz rezil etti işte.**” (TB-KA).

1. [1] ® uç-.

2. [10] ® de- [3], söyle- [2], anla-*, sor-. || diyalog kur-, politika yap-, yüzüne karşı söyle-*.

3. [50] ® ağla- [2], çıldır- [2], öl- [2], uydur- [2], aç-, aldat-, at-, atış-, bağır-, bitir-, den-, dur-, gül-, heyecanlandır-, iğren-, kana-, kaşın-, kınan-, kork-, küs-, saçmala-, sarsıl-, sev-, somurt-, söv-, tekmele-, üşü-, yeşillen-. || alay et- [3], acı çek-, ağzı açık kal-, aykırı düş-, cennetlik ol-, düşman kesil-, haltet-, iş edin-, kafa tut-, kahkaha at-, kelle götür-, kendine hayran bırak-, kör ol-, kötüye kullan-, paniğe kapıl-, rezil et-.

▷ **düpedüz demek (söylemek), düpedüz alay etmek.**

dürüm dürüm: [1]/2. Kıvrarak silindir biçiminde sararak./ “ALKOLLÜ: ‘Diriye gızz Dürüeee! Dürüm dürüm dürülesiceee!’ ‘Ne var anaaa!’ ‘Çık şuraya bakayım nerelerdesin?’” (BŞ-DKO).

® dürül-.

düşe kalka: [31]/1. Güçlülkle {uğraş vererek.}/ “Koştuk panik içinde... düşe kalka, ağlaya sızlaya, oynaya güle...” (CD-KB)., “Omuzlarıma sığmazsın düşe kalka yürürüm akşama dek” (FHD-50S)., “Baktım uzun uzun bu yolculara Arkalarında duran kanlı akşamda Çarmıhı sırtında bir yığın insan Sanki düşe kalka gidiyorlardı.” (AHT-BŞ)., “Düşe de aldırma, düşe kalka öğrenir sürmeyi...” (CD-KB)., “Ama üzülme, insan düşe kalka büyür.” (TÖ-TO3). /2. Birıyla yakın ilişki kurarak./ “Ø”.

1. [31] ® koş- [8], yürü- [5], git- [4], gel- [2], büyü- [2], çık- (sahneye, merdiven vb.) [2], öğren- [2], döğüş-, in-, kavuş-, öğret-, sürüklen-, tırman-.

2. [-] ® Ø

▷ **düşe kalka koşmak.**

düşmanca: [17]/2. Düşman gibi, düşmana yakışır biçimde, antagonist./ “Hüsrev Bey, kafasını kaldırmadan kaşlarının altından düşmanca baktı torununa.” (AA-YÖT)., “Durdu durdu, ‘Eşsiz bir adam’ dedi, bana hiç düşmanca davranmadı.” (HT-GF)., “Bakkala dişlerini göstererek düşmanca sırıttı.” (KT-YS)., “İkisi de bunamış, yerdeki halıdan başka bir eşyanın olmadığı bir odada karşılıklı oturmuş, gözlerini birbirine düşmanca dikmiş, hareketsiz duruyorlardı.” (AA-ETY).

® bak- [9], davran- [2], bakış-, ol-, sırit-, soldur-, solu-. || gözlerini dik-

▷ **düşmanca bakmak, düşmanca davranmak.**

düzgün: [22]/3. Kurala uygun olarak, kusursuz bir biçimde, {muntazam bir biçimde.}/ “Ne kadar düzgün konuşuyordu.” (GY-H1)., “Koruyucu, kollayıcı, soğukkanlı, ne yapması gerektiğini bilen, Nihal düzgün yürüsün, üniversiteyi uzatmadan bitirsin, yaşadığı felaketten makul adımlarla uzaklaşm diye asfalt döşeyen iki orta yaşlı, deneyimli erkek. (BB-BBÇ)., “Sesi daha da düzgün çıkıyordu.” (YK-OD)., “İlaçlarını düzgün alıyor mu?” (F-BŞ)., “Benimle görüşmek için mademki çok düzgün yaşıyorsunuz.” (TÖ-E).

® konuş-* [5], çık- (melodi, ses vb.) [2], git- (iş vb) [2], yürü- [2], al- (ilaç), bak-, dur-, işlet-, kesil-* (saç), örül- (saç), sarıl- (el), söylen-, tara- (saç), yaşa-.

düzüm düzüm: Ø

E

ebediyen: [15]/1. Sonsuza kadar./ “Kutsal mezarlığında, **ebediyen uyu...** (gene kendini alamamıştır, ötekilere dönerek sürdürür)...” (VT-BÖKDYO), “Ya gel karşıma geç, böyle çılgık çılgığa her gün savaş benimle ya savuş git, **ebediyen sus...** (Işıklar kararır.)” (YK-S); 2. Hiçbir zaman./ “Sonra, yine o konuşmadaki “Refet’e, izcilerin oymak beyi olduğu için yüzbaşı derdik, şimdi Hariciyeye geçtiğinden çoktandır göremiyorum” cümlesinde ufak bir düzeltme yapmam, “Hariciyeye geçtiğinden çoktandır göremiyorum” yerine “öldüğünden **ebediyen göremeyeceğim**” demem lâzım.” (GY-GH)

1. [14] ® uyu- [2], öl-, sus-, taşı-, yaşa-. || (birinin) hayatından çık-, (birinin) hayatından uzaklaş-, kaybet-, kaybol-, münasebeti öl-, sona er-, şan ol-, yok et-.

2. [1] ® gör-.*.

ebesiz: Ø

edepli: [3]/2. Ahlaka uygun bir biçimde./ “Sadık da bunun üzerine **edepli edepli gülümsemişti.**” (HT-KSA), “Bir köşeye çekildiğimiz halde, **edepli konuşuyoruz.**” (AB-BBYŞ), “Ora halkı, Türkler’e saygı göstermediler, hayli sıkıntı verdiler ama Yunus Beyin rütbesine öğrenince **edepli davrandılar.**” (MTT-SS).

® büyüt-, davran-, konuş-

edepli edepli: [2]/Uslu olarak, uslu uslu./ “Ø”. ; //Aşırıya kaçmayarak.// “**Edepli edepli gülümsersen, alay ettiğini sanır.**” (AB-BBYŞ), “Sadık da bunun üzerine **edepli edepli gülümsemişti.**” (HT-KSA).

® gülümse- [2].

edepsizce: [7]/Terbiyesizce, utanmadan, edepsizcesine./ “O geceki gibi bir daha hiç öyle **edepsizce bakmadı yüzüme.**” (EB-BG), “...başına fiyongalar ya da renkli kordelalar takıştırarak genç kızların en alımlısı olduğunu o kadar **edepsizce haykırın** şu ölüm...” (Sİ-ÖKS), “Oğlan **edepsizce eğleniyordu** kuralları, düşünceleriyle.” (PC-K).

® bak-* [2], eğlen-, gül-, haykır-, yaz-. || kanat çırp-.

edepsizcesine: Ø

edibane: Ø

efece: Ø

efendice: [6]/2. Efendi gibi, efendiye yaraşır bir biçimde./ “Mezarlık Müdürü çok **efendice davrandı.**” (EÖ-GSA), “Cemal Paşa **efendice hareket etti.**” (FRA-Ç), “Şöyle bir **efendice oturalım**, diye altına çekti, sonra hakikaten düşman gibi bir sesle bana döndü: Hasta olursan ne olur ki... dedi.” (GY-H1).

® davran- [2], otur-. || hareket et-, terk et-, yol göster-.

efendi efendi: [3]/1. Uslu uslu./ “Sen şimdi **efendi efendi git** Horhor’da elini yüzünü yıka” (ME-TŞ). “Ya **efendi efendi** olacakları **bekle.**” (AÜ-SG).

® git- [2], bekle-.

efil efil: [1]/Hafif, kesintili ve yavaş bir biçimde./ “İncecikten bir kardı, yağardı efil efil, Lavinya'mdı, ben ona Nedim'den bir gazeldim, ...” (ŞY-2001).

® (kar) yağ-.

eğreti: [8]/5. Üstünkörü, ciddiye almadan.{yakışıksız bir biçimde}/ “Heyecanlı olduğu, her halinden belli; süsü ve özeni yerinde ama, biraz **eğreti duruyor.**” (Aİ-YK)., “O odaya yerleşmedik, **eğreti kaldık.**” (TDK.-ÖÖ)., “Bakıyorum Erhan, uyuyup kalmamak için yatağın kıyısına **eğreti oturmuş** sigara içiyor, gözlerini kapıya dikmiş sevişmek için beni bekliyor.” (İA-GKD).,

® dur- [2], kal- [2], otur- [2], kapatıl-. || hisset-.

eğri: Ø

ekmeksiz: [7]/3. Ekmek olmadan./ “Geçen gün **ekmeksiz kaldım...** Yemeği **ekmeksiz yedim.**” (YKK-KK). “Biz bugün kumanyamızı **ekmeksiz idare etmiştik.**” (EÖ-GSA).

® kal- [5], ye-. || idare et-.

ekseri: [3]/Genellikle./ “Olumsuz eleştirilerde bulunanlar bile, **ekseri;** “Mevsim Öz, bir romancı olarak kendini kanıtlamıştır.” **diyorlardı.**” (EI-KA)., “Ayten, **ekseri uyukladı.**” (EI-KA)., “Omuz silkip, geçer mi., **ekseri öyle olur ya.**” (EI-KA).

® de-, ol- (öyle), uyukla-.

ekseriya: [15]/Genellikle./ “Bu mevsimden sonra günler **ekseriya** bugüne **benzer.**” (RNG-ÇK)., “Galatasaray tarafına yürür ve **ekseriya** Ömer'le **karşılaşırdı.**” (SA-İÇ)., “İbrahim'le Hamdi iddialaşırken ötekiler **ekseriya lafa karışmazlardı.**” (KT-Gİ)., “Hakkı Celis'e gelince, o, **ekseriya** konuşurken evvelce ne dediğini **unutuverir** ve en can alacak bir cümlemin ortasında birdenbire durarak bön bön dayısının yüzüne bakardı.” (YKK-KK).

® benze-, buluş-, denil-, karşılaş-, konuş-, söyle-, unut-. || alıkoy-, ateş al-*, hacet kal-*, hayrete düş-, ihmal et-*, kalabalık ol-, lafa karış-*, müphem kal-.

ekseriyetle: [2]/1. Genellikle./ “Maalesef aklımın beğendiğini ruhum **ekseriyetle sevmemiştir.**” (GY-R). ; 2. Çoğunlukla./ “Fakat öğleden sonra Mehmet'in gitmediği beş köyde seçimi kahir **ekseriyetle kaybettiler.**” (HT-KSA).

1. [1] ® sev-*.

2. [1] ® kaybet-.

eksik artık: Ø

eksiksiz: [25]/2. Tam olarak./ “Her şeyi **eksiksiz anlatsın** diye ses çıkarmadan dinliyorum.” (MM-ÜAKO)., “Bu sebeple Manisa Sarayı'nda kendine nasıl bir rol ve vazife düştüğünü **eksiksiz biliyordu.**” (MTT-SS)., “**Eksiksiz işitebilmişsem, yazdıklarım güzel derler. Eksiksiz işitememişsem, ortaya çıkan değersizdir.**” (FHD-50S)., “soluk ellerini tutabilsem pia'nın ölsem **eksiksiz öldürdüm**” (Aİ-SB)., “II. ERKEK : **Eksiksiz hazır olmalı** her şeyim.” (GA-TO)., “Onların yapıtları ve yapıtlarda kendini duyuran, hiç değilse eleveren 'dünya' bir sancıyı **eksiksiz dile getirir.**” (EB-YU).

® anlat- [2], bil- [2], işit-* [2], açıkla-, al-, başar-, de-, doldur-, donat-, edin-, gerçekleştir-, getir-, gül-, hatırla-, öl-, say-, tanı-, topla-, yap-, yapıl-. || dile getir-, hazır ol-.

ekstra: Ø

el altında: X

el altından: [35] /Gizlice./ “Şimdi bir sürü **kitap** çıkmaya başladı; önce gizli gizli çıktı, **el altından** çıktı.” (OS-HT)., “**El altından** bir delandon **hazırlattım**.” (GY-H1)., “Görünüşü Hollywood vampi, İstanbullu bir Yahudi matmazel ki, 'mimli' aydınlara **el altından** yasak kitaplar **satıyor**: meselâ şu Espoir, müthiş kitap; İspanya ic savaşı da yâni, Galip'in dediği kadar varmış... “(Aİ-OKB)., “Senin kocan İstanbul'dan üç karton Malboro getirdi, kahvede **el altından sattırdı!**..” (KK-SE)., “Bunları da **el altından** Amerikalılar yönetmişlerdir, Türkçülükle ilgileri yoktur.” (ZA-MAAİ)., “**El altından haber göndermişti**: Kusura bakmasın, yüksek yerden emir aldı -diye.” (ÇA-BAG).

® çık- (kitap) [2], hazırlat- [2], sat- [2], sattır- [2], anlaş-, başla-, bildir-, çoğalt-, duyur-, edin-, gönder-, kışkırt-, körükle-, öğren-, satıl-, ulaştır-, yap-, yapıl-, yazış-, yönet-. || haber gönder- [2], curnal et-, dolap çevir-, işaret et-, kiraya ver-, para ver-, tevessül et-, vadedil-, ver yansın et-, yardımda bulun-.

elan: Ø

elbet: Ø--

elbette: Ø--

elden: [11] /1. Aracısız olarak./ “Havalesini hemen yapıp **elden verelim** size dilekçeyi ve doğru hastaneye gidin.” (ÇA-BAG). “**Elden dolaştırır**, bir şey yapar, sana alır raporu o.” (ÇA-BAG). “**Elden imzalatırız** bugün...” (ÇA-BAG). ; 2. Birinin aracılığıyla./ “İmza istemez **elden yollayacağım**.” (NH-MİM3). “Kitabı **elden göndermiştim**.” (CK-İSDY).

1. [8] ® ver- [4], dolaştır-, götürül-, imzalat-, veril-.

2. [3] ® yolla- [2], gönder-.

® **elden almak**

Þ **elden vermek.**

elden ele: [9] /Bir kişiden ötesine./ “Tabanca **elden ele dolandı**, geri Abdi Ağaya geldi.” (YK-İM1)., “Akşamları boyama kitapları evde **elden ele geziyor**.” (CD-KB).,

® dolan- [2], gez- [2], taşın-, ulaştır-, yetiştir-, dolaştır-, sürüklen-. || teslim et-. || gidip gel-, uçtu gitti.

® **elden ele dolaş, elden ele geçmek.**

el ele: [104] /Birbirini elini tutarak./ “Biz de ablamla nur içinde yatsın, korktuk, **el ele tutuştuk**, kaçtıktı.” (OK-C)., “Teyzemlerin kapısına kadar **el ele yürüdük**.” (HT-KSA)., “Kadın, kafasında kocaman, pembe kurdeleli bir hasır şapka, çiçekli muslinden dekolte bir entari, uçarak evden çıkıp onun yanına oturuyor, birlikte kırlara, ormanlara giderek **el ele dolaşıyorlardı**.” (İA-GKD)., “**El ele bahçeye giriyorlar**.” (OB-HYD)., “Yürüyüp **giderler el ele** Geçmiş yaz bir

elma kurdu gibi” (AB-YÖBV). “*Vapurda el ele oturduk.*” (HEA-AG). ; //Birlikte, beraberce.// “*Seslerle kokular el ele dolaşır; Renklerle şekiller sevişip anlaşır, Bir mükemmeliyet orkestrasında.*” (CST-BŞ)., “*O nedenle, idare reformu ile demokrasinin gelişmesi el ele gidecektir.*” (ASA-AK)., “*Millet, el ele istiklal yoluna savaşıyor, savaşın yaralarını sarıyordu.*” (SK-D).

/.../ [92] ® tutuş- [25], yürü- [22], dolaş- [7], gir- (bahçe, salon vb.) [4], git- [3], kal- [3], tut- [3], çık- (sokak vb.), [2], gel- [2], in- (aşağı vb.) [2], koş- [2], uyu- [2], atla-, bekle-, çarpış-, dur-, geç-, gez-, koşuş-, otur-, oynaş-, tutuşul-, tutuştur-, uzaklaş-. || rakset-, seyret-.

//.../ [12] ® dolaş- [2], git- [2], katıl-, kur-, savaş-, sor-, tutuş-, uzan-, yaşa-, yürü-.

® **el ele vermek.**

▷ **el ele tutuşmak, el ele yürümek.**

elhak: Ø

elhasıl: Ø

elifi elifine: [5] /Tam, tam olarak, noktası noktasına./ “*Ökkeş ağa, meraklanmasın, buyruklarını elifi elifine yapacam diyor. -lyi.*” (TB-KA)., “*Sana övgü yoksulluğum kime mi tasa Bak elifi elifine geldin, şimdi benim neyim var Emzikli çingenede bir küfe berberaynası*” (ME-TŞ)., “*Lamı lamına elifi elifine yaz bu dedihlarımı...*” (OA-KO).

® yap- [2], gel-, gör-*, yaz-.

▷ **elifi elifine yapmak.**

eliyle: Ø--

elverdiğince: Ø--

emaneten: [1] /Emanet olarak./ “*Onun için gelirken bana o dergilerden bir iki tanesini emaneten getir yanında.*” (CKM).

® getir-.

en: Ø

en azından: Ø--

enayice: Ø

enayicesine: Ø

ender: [22] /2. Çok seyrek olarak, çok seyrek bir biçimde./ “*Pek ender de olsa, tıpkı bir işaret gibi, gölgeli bir gülümseme geçer yüzünden.*” (EB-BKM)., “*Nasılsa Nilüfer pek ender geliyor, on beş yirmi günden de fazla kalmıyordu.*” (AK-AA)., “*Bana doğru uzanıp sigara ikram etti, almadım; «Ben de pek ender içiyorum zaten» dedi özür diler bir tonla.*” (BU-GYÇ).

® ol- [5], gel- [2], ağla-, bak-, bulun-, gör-, görül-, görüş-, iç-, katıl-, kullanıl-, öfkelen-, rastla-, yap-, yaz-, yazıl-. || not al-.

▷ **ender olmak.**

enikonu: [41]/İyiden iyiye, iyice, oldukça./ “Başmühendis de yetişmiş, kimseye göstermemek istiyormuş gibi yapıp, parayı eline sıkıştırırken **enikonu bağırıyordu**: Yaşsa Musa Çavuş!” (KT-Gİ)., “Kalktı, iki büklüm birkaç adım attı. **Enikonu topallıyordu**.” (KT-YS). Berna, **enikonu giyinmişti**: yine lacivert ve nefsi; yine tweed ve shetland! (Aİ-YK)., “Herif golf pantolon, gömlek (montgomeri), kaim bot (çörçil) giyilmesini ileri sürmüş, kafaya da, mantarlı kolonyeller geçirilmesinde **enikonu direnmişti**.” (KT-Gİ)., “Polisi göremeyince **enikonu telâşlandı**. «Karakola mı gitti? Cemil'i yüzerken görüp beğenmiş, **enikonu baştan çıkarmıştı**.” (KT-YS)., “Ülkede hâlâ bir buçuk iki liraya, **enikonu karın doyurulabiliyor**; 'ambalaj masrafları hariç, fabrikada şekerin toptan fiyatı, kristal şeker için 480, küp şeker için 500 kuruş' ne demek?” (Aİ-OKB).

® bağır-, [2], topalla-, [2], belirsizleş-, çarpıl-, çıkış-, diren-, giyin-, kevserleş-, kuşatıl-, neşelen-, saçmala-, salla-, sapıt-, sevin-, soğu- (ortalık), soruşturul-, sünepeleş-, telâşlan-, tiksini-, yaşlan-, yazıl-. || aklına düş-, başı ağırlaş-, baştan çıkar-, biçim al-, (durum) açıklığa kavuş-, düzen ver-, görüş alanı daral-, (gün) ağar-, (hava) serinle-, içkici ol-, ihtiyaç görül-, karın doyurul-, karşılık ver-, musiki ol-, mutluluk duy-, öne çık-, silik kal-, tehdit et-, yabancı ol-, yorgun düş-.

eninde sonunda: [40]/Önünde sonunda./ “Ama kelimeler **eninde sonunda** gerçeğin en ufak parçaları oluyor, unutmamalı.” (CS-GC)., “Her arayış bir şey bulmak içindir: **eninde sonunda** aranan **bulunur**, söz geliş bu bir aşk da olabilir, milyonda, milyarda bir.” (OA-KO). “Hem böyle ileri geri konuşursanız **eninde sonunda** **başınız** bir gün **belaya girer**, demek geliyor, ama korkumdan sesimi çıkaramıyordum.” (DC-Yİİ)., “Her halde bir çaresini bulmalı, **eninde sonunda** güzel faydalıya **kavuşmalı**.” (BRE-DKD)., “Ama **eninde sonunda**, **Gözünü toprak doyurdu**.” (ME-TŞ).

® ol-* [5], bul-, [2], bit-, bitiş-, bulun-, dön-, etkile-, geç-, getir-, git-, işle-, kalıklaş-, kavuş-, paslan-, sez-, söylet-, sürükle-, temizle-, yap-. || başına yıkıl- [2], aynı kapıya çık-, başı belaya gir-, çağın gerisinde bırak-, gözünü toprak doyur-, hainlik et-, harap et-, hesap sor-, ıslah ol-, kendini göster-, mecbur kal-, sahne ol-, talip ol-, yerini bul-. || çürüyüp git-.

D (bir şey) eninde sonunda olmak.

enine boyuna: [30]/2. Çok ince ayrıntıları ile, eksiksizce, enikonu./ “Sabit Bey bir zaman bu çeşit teklifleri kafasında gezdirdi, **enine boyuna inceledi** ya, sonuca bir türlü ulaşamıyordu.” (GY-H2)., “Kahvaltıda **enine boyuna** Hayriye'yi **konaştık**.” (EI-KA). “Bunları **enine boyuna** sanıyorum **hesapladı** Nâzım.” (RE-G)., “Bu Özel Bölümlerde sırasıyla Tarık Günersel, Halit Asım, Salâh Birsal, Orhan Alkaya ve Haydar Ergülen'in şiiri, söyleşiler, yazılar ve şiir örnekleriyle **enine boyuna tartışıldı**.” (ŞY-1996)., “Masallar dünyasında çalışacak, hikâye ve roman tarihimizi **enine boyuna yerli yerine koyacak**, Sait Faik ve Kemal Tahir monografilerini **yazacaktı**.” (BN-DY1).

® incele-, [3], hesapla-, [2], konuş-, [2], tartışıl-, [2], anlat-, araştı-, arşınla- (düşünce), donat-, düşün-, eleştir-, görüş-, gözetle-, incelen-, oku-*, sergilen-, tartış-, yaz-. || çare ara-, çare düşün-, gün ışığına çıkar-, işi uzat-, sarhoş et-, seyret-, yerli yerine koy-. || düşünüp taşınıl-.

D (bir şeyi) enine boyuna incelemek.

enlemesine: [3] /Eni boyuna göre daha fazla olarak./ “Adamın çişine kazandırdığı görkemli kavis tek kemerli bir köprü gibi sokağı **enlemesine kat ediyordu.**” (BB-BBÇ)., “Tavan dediğim, **enlemesine çakılmış** dört iri kalas.” (EB-BG)., “Biri, ‘Kerem Usta, bu kayığı **enlemesine** ortadan hızarla **kes!**’ dedi.” (GY-H2).

® çakıl-, kes-. || kat et-.

epey: [201] /Az denmeyecek kadar, oldukça, hayli, epeyi, epeyce, epeyce./ “Çoktandır insan içine çıkmıyorum Selim, bir yemek sohbetine katılmayalı **epey oldu**, doğrusu annenle babanı sıkmaktan çekinirim, eğer yalılı tutarsak nasıl olsa sık sık görüşeceğiz, bu gece müsaade edersen ben kimseye görünmeden eve döneyim.” (AA-İGA)., “Bekir, eli Kala Mala’nın omzunda **epey düşündü.**” (CD-Oİ)., “Bu sözler arka güverteden ön güverteye kanatlandı, **epey gülüştük.**” (AK-MY)., “Bu düşünce **epey uğraştırmıştı** onu.” (BK-USBGA)., “Fethiye’nin bugün Ölü Deniz’le karayolu ile bağlanması hem Fethiye’ye eşsiz bir plaj kazandırmış, hem de Ölü Deniz’i **epey kalabalıklaştırmıştır.**” (AK-MY)., “Kısa zamanda **epey yol almıştım** yeni yaşamımda.” (DK-Z)., “Sonra yanyana, hiç konuşmadan, **epey yürürler** ve buluşmanın ilk zevkini bu sükût içinde daha çok hissederlerdi.” (PS-FH)., “Aradan **epey zaman geçti.**” (KHK-YAH)., “Bu siyah gözler, bu uçarı gülüş yüzünden, **epey acı çekti** erkek, diyor duyulur duyulmaz.” (İA-GKD)., “Burada Gisela Kraft ile bir dergi için yaptığımız bir konuşmada da senden **epey söz ettik.**” (TÖ-LEM)., “Kitap, defter bile **epey para tutmuştu.**” (SFA-SS)., “Evet. **Epey kilo vermişim.**” (İA-İKG)., “Böyle yerlerde dolaşmanın doğal sonucu olarak vücudumuzda biriken statik elektriği çatır çatır birbirimize aktarmak da pek eğlenceli doğrusu! **Epey içmiştik** sizinle, **epey de dans etmiştik.**” (BB-BBÇ)., “...hele denize alışımaş olanlar ilk zamanları **epey sıkıntı çekerler**, saatlerce güvertede serili kalmak, yahut daha fenası kusmak zorunda kalırlar.” (AK-MY).

® ol- [17], düşün- [7], geç- (zaman vb.) [6], sür- [5], ilerle- [4], uzaklaş- [4], yürü- [4], uyu- [3], bozul- [2], gül- [2], konuş-* [2], sıkıştır- [2], tut- [2], üz- [2], yor- [2], yüksel- (güneş vb.) [2], acık-, ağırlaş- (hava), alçal-, alış-, ara-, artır- (bilgi), asileş-, bekle-, biç-, bil-, bocala-, büyü-, büyüt-, çalış-, çekiş-, çektir-, dayat-, dol-, dolaş-, eski-, gecik-, geliş-, gez-, git-, gör-, güçleştir-, gülüş-, hafiflet- (endişe), haşla-, ıslan-, iç-, iç-, irdele-, iyileş-, kaçır- (içki), kalabalıklaş-, kalabalıklaştır-, kolaylaştır-, kuvvetlen-, küçül-, rahatla-, sayıl-, sendele-, sıkıl-, söylen-, sürün-, şaş-, şaşır-, tartış-, terlet-, tırtıklan-, törpüle-, uğraş-, uğraştır-, unut-, uza-, yaklaş-, yaşlan-, yat- (güneş), yaz-, yazıl-, yetiş-, yıpratıl-, yorul-, yumrukla-, zayıflat-, zorlan-, zorlaştır-. || zaman al- [7], uzun sür- [4], yol al- [4], zor ol- [3], söz et- [2], acı çek-, ahbablık et-, araştırma yap-, baş ağrı-, boy at-, çaba harca-, çene çalın-, dans et-, eline para geç-, gevezelik et-, güçlük çek-, haber al-, haksızlık et-, harcama yap-, hastalık geçir-, kafasını çel-, kâr sağla-, kıymet ver-, kilo ver-, meşhur ol-, meydana çık-, muamele yap-, para et-, para kazan-, para tut-, para ver-, para yap-, para yedir-, ses kesil-, seyahat et-, sıkıntı çek-, sıkıntı geçir-, sinir yatıştır-, sorguya çek-, söz götür-, tepki al-, tuhaf gel-, vakit al-, vakit daral-, vakit geçir-, vakit ol-, yalnız kal-, yankı uyandır-, zayıat veril-, zor gel-, zorluk çek-. || yazdık çizdik.

P (süre bakımından) epey olmak, epey zaman almak.

epeyce: [221] /Epey./ “Doktor, arabadan **epeyce uzaklaşmıştı**, yolun solundaki seyrek çalılarının gerisine gitti, boyuna titreyen elleriyle kuşağını aradı.” (CD-Oİ)., “Bekir atın üstünde, ayakları boşa, başı göğsüne eğik, **epeyce**

düşündü. - Çingene olamazlar. Bekir bu insanlara bakarak **epeyce düşündü**; ensesini kaşdı; kim olduklarını, Kuşkaya'nın üstünde niçin durduklarını anlamak istedi, anlayamadı." (CD-Oİ)., "Görüşmeyeli **epeyce olmuş**, önce karşılıklı takımlar, 'bir miktar havaiyat', müşterek dostlar anılıyor: Nâzım'ı Çankırı'ya naklettiler, Vâlâ'yi okuyor musun, Vedat Radyo Müdürü oldu!" (Aİ-OKB)., "Bazen Macik'in önüne geçiyor, **epeyce ilerliyor**, Macik durunca derhal geri dönüyor, hayvanın başını elleri arasına alıyor, dumanlı gözlerine bakarak: "Macik, ne oldu sana bu akşam, böyle mahzun bakıyorsun?" (CD-Oİ)., "Hissiz, hareketsiz, gözleri kapalı, duvarın dibinde **epeyce oturdu**, sonra gözlerini açtı." (CD-Oİ)., "Irmak da **epeyce hızlandı**, akşam yakın..." (CKM)., "Onur benden önce gelmiş olmalı. **Epeyce yürüdüm** çünkü." (İA-ÖEK)., "Çiftliğe vardıkları zaman **güneş epeyce yükselmişti**." (KT-YS)., "Kaç gündür giyemediğim yeni geceliğim buruşmuş, hayallerim **epeyce eskimiş**, camın birazdan fazla sıkılmış olarak gideceğim ona." (PK-BCR)., "Muhabbet faslı **epeyce sürdü**." (RHK-BS)., "Bu sıcak yaz günlerinde iki köy arasındaki gidip gelmeler **epeyce yordu**." (YKK-Y)., "Hatta birinde Sekine Hanım **epeyce telaşa düştü**; ..." (YKK-KK)., "Bahusus ki, pek yakından bildiğimiz kimseleri bile deniz banyosu kıyafetinde veya pijama ile, ya da herhangi alışmadığımız bir şekil ve hayrette görünce tanımakta **epeyce zorluk çekeriz**." (YKK-A)., "Evden olmayanlar ise onları bulmak için **epeyce vakit kaybeder, güçlük çekerlerdi**." (Sİ-İGÇÖ1)., "Yemekten sonra, **epeyce sohbet ettik**." (SB-HAY)., "Anlayacağın işimiz **epeyce düze çıktı**. Salih Efe, hem konuşuyor, hem de çakası ile Yusuf'un çorbasına ekmek doğruyordu." (SK-D)., "Askerî rüştiyesini ikmal ettiğim zaman merakım **epeyce ileri gitmişti**." (MB-AK)., "Gelsin ulan gelsin diye **epeyce kafa yordum**, ama koskoca kasabada, kapısında atı olan bir kişi daha bulamadım." (HAT-KHK).

® uzaklaş- [9], düşün- [5], geç- (vakit, zaman vb.) [5], ilerle- [5], konuş- [5], ol- [5], yürü- [5], bekle- [4], dolaş- [4], sür- {devam etmek} [4], çalış- [3], git- [3], iç- [3], otur- [3], Şaşır- [3], yaklaş- [3], yor- [3], yüksel- (gün, güneş, mehtap vb.) [3], büyü- [2], değiş- [2], dur- [2], eğlen- [2], eğlendir- [2], eski- [2], gülüş- [2], ilerlet- {geliştirmek} [2], kal- [2], öğren- [2], şaşırt- [2], uğraş- [2], ye- [2], yorul- [2], abart-, açıl- (yüzerek), alevlen-, alış-, anlat-, art-, aşırı git-, bağır-, bak-, bocala-, boylan- {boy atmak}, bulutlan-, bunal-, dağıl-, değiştir-, dertleş-, dinlen-, dişlen-, dokun-, döv-, düzel-, git- {etkisi sürmek}, gül-, hırpala-, hızlan-, ıslan-, ilerle- (gece), incel-, irdele-, kaz-, kısal- (gün), kıskan-, kolaylan- (işler), korkut-, oyala-, sakinleş-, sallan-, sars-, sevin-, sinirlendir-, sus-, tartış-, temizlen-, toparlan-, tuhaflaştır-, tut- (kar için), tut- {yakalamak}, tut- {yekun etmek}, ustalaş-, uza- (gün), uza- (sessizlik), uza- (süre), üzül-, yanaştır-, yatış-, yıpran-, zayıfla-, zorlan-, zorlaş-. || zaman al- [3], yol al- [2], hapis yat- [2], çene çal- [2], aklına takıl-, ayakta dur-, azap çekir-, bağı kop-, başına iş aç-, cebr et-, çiraklık et-, dayak ye-, (dedikodu) uyandır-, ders al-, düze çık-, eleştiri al-, endişeye düş-, gayret sarfet-, geride bırak-, geriye git-, güç ol-, güçlük çek-, haddini aş-, hücum et-, ısfar et-, ileri git-, ilgi gör-, istihale geçir-, itimat kazan-, izahat ver-, kafa patlat-, kafa yor-, keyfini kaçır-, merak et-, münakaşa et-, mürekkep yala-, müşkülât çek-, not al-, önem kazan-, pahalıya patla-, para kazan-, rahat et-, rahatsız et-, rencide et-, sarhoş ol-, sempati kazan-, sohbet et-, telaşa düş-, tütün kır-, vakit kaybet-, yanıt ver-, yankı yarat-, yardım gör-, zor gel-, zorluk çek-, zorluk çıkarıl-. || dolanıp dur-.

epeyi: [19]/Epey. (bk. epey)./ "Ne zaman? **Epeyi oldu...**" (NC-SY)., "Meryemce **epeyi uzaklaşmış**, dereyi aşağı iniyordu." (YK-OD)., "Erkek dansçıya balet diyen bir dil var mı diye **epeyi araştırdım**." (FA-ZY)., "Önemsiz bir oyuncuydu, ama üç dört filmde bir görüldüğü için **epeyi tanınırdı**." (NC-SY).

® ol- [2], uzaklaş- [2], araştır-, çalış-, düşün-, kalabalıklaş-, sür-, tanın-. || akıl öğret-, gezip toz-, (gün) yüksel-, ilerleme kaydet-, (okumayı) sök-, öksüz kal-, uzun sür-, yol göster-, yol al-, zorluk çek-.

epeyice: Ø

er (II): Ø

erce (I): Ø

erce (II): Ø

ercecik: Ø

er geç: [37] /Erken veya geç, her ne vakit olsa, sonunda, önünde sonunda./ “*Er geç biri bulacaktı katili.*” (PK-BCR)., “*Kış yaz mırıl mırıl konuşan tatlı çeşmede; Akşam pırıl pırıl uyanan mavi nurda o! Er geç görürsünüz: yeni bir altın âbide...*” (ANA-BBRB)., “*Dağ dağa kavuşmaz Kişi kişiye kavuşur er geç Dağ dağdan ayrılmaz er geç ayrılır kişi kişiden*” (FHD-H)., “*Türk ordusu mümkün değil bu hatları sökemez. Er geç Ankara da İngilizlerle bir uzlaşma yolu arayacaktır: ‘Hiç İngilizler efendimizi bırakırlar mı?’ Doğru, bırakmayacaklar ama, birlikte götüreceklerdir.*” (FRA-Ç).

® bul- [3], gör- [3], ayrıl-, belirtil-, bilin-, doğur-, dön-, duy-, gel-, gel- (mevsim), git-, karış- {bütünleşmek}, kavuş-, kıskan-, kızar-, kur-, öl-, sula-, uyan-, yap-, yarat-. || ortaya çık- [2], belâsını bul-, çare ara-, çare bul-, (düzen) kurul-, emrine alın-, geri al-, hesap ver-, işi kotar-, kardeş ol-, uzlaşma yolu ara-.

erim erim:--

® **erim erim erimek.**

erkekçe: [16] /Erkek gibi, erkeğe yakışır biçimde./ “*Ben adamla erkekçe konuşurum, bana kancıkça numaralar yapma!*” (OCK-Ç)., “*Maksadını daha erkekçe söyle...*” (AMD-O)., “*Onu kendim gibi yetiştireceğim.. erkekçe.*” (TÖ-TO1)., “*Mülazım, Alay'ının geriye kalan neferleri ile, erkekçe, bir kaya parçası gibi direndi, dayandı, düşmanı tekrar siperlere sokmadı.*” (SK-D).

® konuş- [3], söyle- [2], bağır-, dayan-, de-, dene-, diren-, işe-, pençeleş-, yetiştir-. || hareket et-, hesap ver-, söz ver-.

erkek erkeğe: [5] /Yalnız erkekler arasında./ “*Biz surda, geldik, erkek erkeğe konuşuyoruz.*” (FB-T)., “*Biz erkek erkeğe kaldık.*” (F-BS)., “*Eğer öyleysen ben de giriyim burdan, seninle baba oğul bir chat yapalım diyecektim. Erkek erkeğe yazışırız.*” (AA-AD).

® konuş-[2], kal-, yazış-. || devam et-.

erkeksiz: [4] /2. Erkek olmaksızın./ “*Üçü bir başlarına, erkeksiz yaşıyorlardı Belki de dış dünyayla ilgisiz yaşamaları bundandı.*” (GY-H2). “*İşte bu. Erkeksiz de hiç bir şey yapılamaz bu çevrede.*” (NM-TK)., “*Saatlerdir, çatık duran yüzü, ilk kez aydınlandı: “Ben erkeksiz nasıl giderim zati.”*” (NM-TÖ2).

® yaşa- [2], git-, yapıl-.*.

erken: [121] /1. vaktinden önce, alışılan zamandan önce, er, geç karşıtı./ “Adam eski sınıf arkadaşıyla buluşacağı otelin barına kasten **erken gelmişti.**” (ÇA-BAG)., “Beni merak etme. **erken uyuyorum.**” (GD-ADM)., “Akşamları **erken yatıyorum.**” (GD-ADM)., “ANNE : Hayır, onu biliyorum... **erken dönecekti** de. (Komşu'ya.) Nasılsınız?” (AMD-O)., “Zihinsel gerileme uzun ömürlülükle ters orantılı görünmektedir; daha az parlak olanlar **erken ölürlər, ...**” (BO-GP)., “Kendisi **erken davranmış.**” (İA-ÖEK)., “Kadın namazını **erken bitirmişti.**” (OK-KT). ; /2. Sabahın ilk saatlerinde./ “Bekir o gece uyuyamadı, **erken kalktı, giyindi.**” (CD-Of)., “Ertesi gün sabahleyin eniştesiyle matbaada görüşmek istiyordu. **Erken çıktı.**” (HZU-MvS)., “Bu karıkocaların, babaoğulların, amcayeğenlerin sesleri çıkmaz, sabahları **erken giderlerdi.**” (YA-AO)., “İzin alır gelirsem, Güleceksin sevincinden, Sabahları **erken kalkacağız** Sobamızı yakacağız,..” (CK-BŞ)., “Perşembe sabahı **erken uyandım, İşime** karışmasınlar canım efendim.” (ME-TŞ).

1. [81] ® gel-* [12], yat- [9], dön- [8], öl- [4], başla- [2], bitir- [2], davran- [2], evlen-* [2], geliş- [2], kapan- [2], uyu- [2], anla-, ayrıl-, bit-, boşat-, büyü-, çekil-, doğur-, döv-, em-, git-, giyin-, haberlen-, ihtiyarla-, in-, karşıla-, konuş-*, ol-, öğret-, sal-, serpil-, sevin-, uzmanlaş-, var-, yak-, yorul-. || çöllere düş- [2], karşısına çık-, serinlik çök-, sokağa çık-, (yağmur) bastır-, (yemek) ye-, (yemek) yen-.

2. [40] ® kalk- [20], uyan-* [11], çık- [3], gel- [2], git- [2], kalkıl-, yat-.

▷ **erken kalkmak (uyanmak), erken gelmek, erken yatmak.**

erkence: [7] /Oldukça erken./ “Peki, anneciğim, bu akşam da öyle yapalım, ben dışarıda hiç içmeden **erkence** buraya **gelirim**, müsaade edersen Nazlı'yı da çağırırız, Etem, Nazlı, ben üçümüz bizim havuz başında bir âlem yaparız!” (OCK-Ç)., “Belki şimdi gezmeye bile çıkmıştır... **erkence dönecek** belki yolda görürdük.” (RNGBKD)., “Herhal Bekçibaşı acımış, «Şuraya kavrılsın da, yarın **erkence defolsun!**» diyerek içeriye almış...” (KT-Gİ).

® gel- [4], dön-. || defol-, sıra gel-.

▷ **erkence gelmek.**

erkenden: [341] /Erken olarak çok erken./ “Durup dururken yoksa ne diye **erkenden kalkıyorum ben**” (ŞY-2000)., “Babam **sabah erkenden** saraya **gitmişti**, inşallah kötü bir şey yoktur...” (AA-İGA). “Necdet Atak, sabahları çok **erkenden** okula **gelir**, dersliğinden çıkmaz, öğrencilerini teker teker ya da gruplar halinde, alır ders yapardı.” (CK-İSDY)., “O gecenin sabahında Nuran **erkenden** Emirgan'a **geldi.**” (AHT-H)., “Aylin eve geldikten sonra kendisini iyi hissetmediğini söyleyerek **erkenden yatmıştı.**” (AK-AA)., “Nuran'ın geleceği sabahlar **erkenden uyanırdı.**” (AHT-H)., “Güneşin kızgın sıcağından korunmak için, bu gezilere **erkenden başlanıyordu.**” (GD-AK)., “Ertesi **sabah erkenden çıktı** evden, Karaköy'e indi.” (AA-YÖT)., “Müjgân'ın babası o sabah, her günkü gibi **erkenden uyanmış, giyinmiş hazırlanmıştı.**” (SK-D)., “Çağırdıkları gün **erkenden kalkıp yola çıktık.**” (BŞ-DKO)., “Bir gece önceden uykusuz olduğum için **erkenden yatağa girdim.**” (AN-AZDE)., “Sabahları **erkenden sokağa çıkıyor**, günü kendi kendine kırlarda gezmekle, yahut kahvelerde oturmakla geçiyordu.” (RNG-YD)., “Pazar günleri bile **sabah erkenden kalkar, işe giderdi.**” (DC-BSKY).

® kalk- [47], git- [42], gel- [37], yat- [31], uyan- [17], çık- (-e, -den) [13], dön- [5], gör- [5], başla- [4], bit- [4], in- (kasaba, şehir, rıhtım vb.) [4], buluş- [3], damla- [3], götür- [3], koş- {gitmek} [3], uyu- [3], bekle- [2], çağır- [2], fırla- (-den) [2], giyin- [2], gönder- [2], hazırlan- [2], kaç- [2], kaldır- [2], kavuş- [2], öl- [2], toplan- [2], uğra- [2], ulaş- [2], uyandır- [2], var- [2],

yollan- [2], al-, başlan-, bırak-, büyü-, duy-, duyul-, düşün-, getir-, göm-, gönderil-, götürül-, hortla-, incelen-, kaldırıl-, kesil-, konuşlan-, koş-, noktala-, öğren-, öğret-, satıl-, sav-, seslen-, temizle-, toparlan-, topla-, tüy-, yetiştir-, yolla-. || yola çık-* [15], yatağa gir- [6], sokağa çık-* [4], balığa çık- [2], çiçek aç-* [2], dükkân aç- [2], iş başı yap- [2], işe git- [2], odasına çekil- [2], uyuyakal- [2], yemek ye- [2], yola düş- [2], ameliyata al-, demir al-, dükkân kapan-, dünyaya gel-, emekli ol-, fark et-, (gezmeye) çık-, haber gönder-, haber yolla-, hareket et-, harekete geçir-, hava karar-, kahvaltıyı hazırla-, kapı çalın-, kapıya dayan-, karşısına dikil-, kendini yollara vur-, nihayet ver-, oduna çık- {gitmek}, otobüs kalk-, (rakı sofrasına) otur-, sofraya kur-, sokağa dal-, şafak sök-, telefon et-, terk et-, tıraş ol-, uykusu gel-, vazife başına gel-, yatmaya git-, yol tut-, yola düş-, yola revan ol-. || yatıp uyu- [2], alıp git-, ortalığı silip süpür-.

P erkenden kalkmak (uyanmak), erkenden gitmek, erkenden gelmek, erkenden yatmak, erkenden yola çıkmak.

esasen: [23] /1. Başından, temelinden, kökeninden./ “Hissi bir adammış, *esasen* Ufaklık da ona çekmiş zaten.” (AA-AD), “*Esasen biliyoruz* ki devinin söz konusu olabilmesi için hem “çizgi” hem de “zaman” kavramlarına ihtiyaç vardır.” (EC-GDA), “Üç çiftten biri *esasen seviyordu* ama, maddî müşküller karşısında bir türlü resmen nişanlamaya cesaret edemiyordu.” (RNGBKD). ; /2. Zaten./ “Hayhay beyefendi, dedi, *esasen* Kâşir Bey de sizleri *bekliyor...*” (AN-AZDE), “Okuyucularının sayısı sonsuz, ehliyeti mükemmel bir memlekette, düşük seviyeli sanat, *esasen yaşayamaz.*” (BN-DY1), “Günlerce *uğramadı esasen.*” (Sİ-ÖKS), “Hafız Eyüp’ün Şahin Efendiyi *esasen gözü tutmamıştı.*” (RNG-YG). ; /3. Nasıl olsa, gene./ “Ø”. ; //Aslında.// “Fakat Şahin Efendi, kadının ne olduğunu *esasen bilmezdi.*” (RNG-YG), “Bakma sen, ben de *kıyamıyorum esasen.*” (AA-AD), “Sıcaklar geçse *düzelir esasen.*” (AA-AD), “Andranik’in vaatleri tahakkuk etmedi; Müslüman halk buna *esasen hiçbir zaman inanmamıştı.*” (HCY-TPH), “Mamafiş, Zeyniler’den sonra, burasını beğenmediğimi söylersem *esasen ayıp düşer.*” (RNG-ÇK).

1. [2] ® çek- (benzemek), bil-, sev-, sez-. || dikkat et-.

2. [10] ® bekle-, beklen-*, düşün-*, gör-, yaşa-*, uğra-*. || arka çık-, güzü tut-*, sabit ol- {değişmez olmak}.

3. [-] ® Ø

//...// [11] ® bil-*, düzel-, inan-*, iste-, kıy-*. || ayıp düş-, hazırlıksız yakalan-, mesel teşkil et-.

esaslı: [7] /2. Köklü, etkili, güzel bir biçimde, doğru olarak./ “İttihat ve Terakki başkanlarının milletlerarası meseleler ve dâvalar hakkındaki fikirleri, önceki kuşaktan daha *esaslı olmamıştır.*” (FRA-Z), “Seninle *esaslı konuşalım.*” (PS-SK), “Sana daha *esaslı yazarım yarın.*” (GD-ADM), “Bak, birinci sayfada Devrim başlığının altındaki “İdarei maslahatçılar *esaslı devrim yapamaz*” sözünün yanında da “Gazi Mustafa Kemal” var, Atatürk yok. “Devrimci Ordu Gücü” bildirilerinden biri daha. 7 nisan 1970 tarihli derginin manşetinde.” (HC-KKKY).

® ol-* [2], bil-, konuş-. || devrim yap-* [2], üzerinde dur-.

P (bir şey) esaslı olmak.

esefle: [11]/Üzümlerek, acınarak./ “Ve, *esefle söylüyorum*, bu ihtiyaç bizde duyurulmadı.” (GY-R)., “Fabrikacı döndü, hayretle, *esefle* memura *baktı*, sonra mırıldandı : Buna biz ne yapabiliriz,-hastalık, ecel!” (RHK-MH)., “İzzet usta cevap vermedi, *başını esefle salladı*. - Noldu?” (OK-C).

® söyle- [2], bak-, de-, değin-, gör-, karşıla-, karşılan-. || başını salla- [2], müşahade eyle-.

esen: [1]/2. Ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli, salim bir biçimde./ “Hepiniz *şen ve esen kalın!*” (RHK-BS).

® kal-.

eser miktarda: Ø

eskiden: [180]/Geçmiş zamanlarda, geçmiş çağlarda, geçmişte, mukaddema./ “Ben *eskiden bilirdim* tiryaki bir aktar vardı...” (TU-BŞ)., “Ben *eskiden de gelirdim*, çok gittim geldim polis müdüriyetine, Sansaryan Han'a.” (ZA-MAAİ)., “Bu harflerin bulunduğu kelimeler ağzın gerisinde, Şiddetli ses çıkarak konuşulur ya da okunursa, buna *eskiden* «çatlatmak» *denirdi*.” (HEA-T)., “Ama, işte, şimdi daha az içiyorum, *eskiden çok içerdim*.” (TDK.-ÖÖ)., “*Eskiden olsa*, bu adamlar ona selam bile vermezlerdi.” (AN-AZDE)., “Bu yöreyi zaten *eskiden tanıyorum*.” (AD-Y)., “APOLLODOROS: Böyle karanlık *konusmazdın eskiden*.” (TO-SS)., “...her şeyi ortaya dökmesini önlemek için onun *eskiden de yapardım* bunu ...” (DÖ-BAY)., “*Eskiden buna inanırlardı*.” (YK-KSİ)., “Bu mevzu son günlerde hep kafamı kurcalıyor, *eskiden böyle düşünmezdim*.” (EA-DÖY)., “*Eskiden yeterdim kendime* Artardım bile Artanla ıslak çalardım.” (AÜ-SG)., “*Eskiden, insanın en güzel ve değerli çocuklarını isteyen susamış tanrılar insafa gelip koyunlara razı olmuşlar*.” (BG-KA)., “*Sabahları geç kalkardım eskiden*.” (İA-İKG).

® bil-* [13], yap-* [10], de- [8], ol- [7], sev-* [7], tanı- [7], den- [6], gel- [5], git- [5], gör- [5], iç-* [5], konuş-* (böyle, vb) [5], düşün-* [3], gül- [3], inan- [3], kork-* [3], söyle- [3], al- [2], aldırma- [2], at- {abartmak} [2], bak- {ilgilenmek} [2], ver- [2], yapıl- [2], yat- [2], acık-, aksat-*, alış-, anla-*, anlat-, anlatıl-, bayıl- {beğenmek}, bekle-, bin-, çalış-, çalıştır-, çevril- {tercüme edilmek}, değiştiril-, denil-, döv-, düzenle-, engelle-, gizle-, görüş-, götür-, hesapl-, iste-, işit-, karış-*, kızdır-, kok-, kullan-, kullanıl-, okut-, otur-, oynan-, öden-*, öğret-, öksür-, öl-, rastlaş-, sevin-, şaş-, tanış-, uğra-, uğraş-, umursa-*, vur-, yanıl-, yaşa-, yayımlan-, yaz-, yet-. || (kendi) kendine yet- [3], birlikte çalış-, geç kalk-, hamallık yap-, hocalık et-, hoşla git-, icat et-, kafa karıştır-, rağbet et-*, razı ol-, sigara iç-*, şaka yap-*, şiir yaz-, türkü söyle-.

esnasında: Ø--

eşekçe: Ø

eşkin: [1]/3. Böyle bir yürüyüşle./ “Vicdan abla sessizlik kendi ablalığına, iyiliğine katlanamıyor beyaz bir at *eşkin gidiyor* gecenin vicdanına evin ruhu, evin ruhuna şahlanıp yatışan bir deniz sesi dolduğunda alaca bir anın resmini çekiyor bellek; sarışın bir kadın rakı içiyor!” (ŞY-2000).

® git-.

eşli: Ø

etek etek: [4]/Bol bol, pek çok./ “Seçim kredisi, cami yardımı diyerekten **etek etek** saçıyorlar!” (FB-ID), “**Etek etek de para kazanırım.**” (YK-OD), “Göküş Yavrum! diye öpüp okşayayım da, ben sana **etek etek**, kucak kucak para dökeyim, boynunu altınla, kollarını bilezikle donatayım da, sen bana sonunda bunu yap?” (FB-T).

® saçı- (para vb.). || para kazan- [2], para dök-.

etrafli: [7]/2. Ayrıntılı, eksiksiz, kapsayıcı bir biçimde./ “Canım sıkılır, hakkın var amma... biraz sakin ol, **etrafli konuşalım.**” (PS-SK), “Bir dilden başka bir dile tercüme yapacak bir kimse, her şeyden evvel, muharrir ve eser seçiminde titiz ve **etrafli davranmalıdır.**” (BN-DY1), “Bunları daha **etrafli anlatabilseydi**, çok iyi olacaktı tabii.” (ZA-MAA1).

® konuşı- [2], anlat-, davran-, görüş-. || bilgi edin-, görüşme yap-.

▷ **etrafli konuşmak.**

etraflica: [18]/Derinlemesine, ayrıntılı olarak, etrafli./ “Küçük Ağa diye bilinen Hoca'nın ardarda gösterdiği yiğitlikler ve akıllılıklarla nasıl Tevfik Beyin gözüne girdiğini de **etraflica anlattı.**” (TB-KA), “Ama görüşebilirsek, her şeyi **etraflica konuşabiliriz.**” (HAG-AS), “Çukur kazılmadan önce keşke **etraflica tartışıl**sa, hazırlanan teknik raporlar bütün ilgililerin katılımıyla gözden geçirilse, yanlış adını atılmadan önce iyice düşünülseydi diyecek.” (MS-GH).

® anlat-* [8], konuşı- [2], açıkla-, düşün-, görüş-, hatırla-, tartışıl-. || izah et-, söz edil-, yazıp toparla-.

▷ **etraflica anlatmak.**

evce: [1]/Evcek./ “Başta babam evce onları bahçe kapısında **karşıladık.**” (SB-HAY).

® karşıla-.

evcek: [7]/Bütün ev halkı birlikte./ “Sabah oldu, **uyandık evcek**; Bir kız geldi kapıya: Alacaksan al beni...” (ME-TŞ), “Belki yemekten sonra **evcek sinemaya giderlerdi.**” (YA-AA), “**Evcek**, Nesin Vakfında **konuğum olursanız** beni .çok sevindirirsiniz.” (CKM).

® git- [2], öğün-, senlen-, uyan-. || konuk ol-, oruç tut-.

evire çevire: [13]/İyece, istediği gibi, adamakıllı./ “Bahçıvanlar bir garip hayvan yakalamışlar. **Evire çevire dövüyorlar.**” (GD-TO1), “**Evire çevire**, öyle **inceliyorum.**” (YKK-Y). “Zahmet olmazsa, onları kafatasındaki boşluğa taksın; Şöyle **evire çevire** bir **baksın** Ve söylesin sana intibalarını.” (BRE-DKD), “Adam, **evire çevire**, dilediği gibi **oynaşacak** seninle.” (EB-BG).

® döv- [3], incele- [3], bak- [2], düşün-, oku-, oynaş-, tekrarla-. || muayene et-.

▷ **evire çevire dövmek, evire çevire incelemek.**

evleviyetle: [1]/Öncelikle, haydi haydi./ “Bir de sizi tanıdılar mı **kıymetiniz** bir kat daha **artacak evleviyetle.**” (TB-KA)

® art- (kıymet).

evvel: Ø--

evvela: [36]/Önce, ilk önce, ilkin./ “Genç zabıt, *evvela inanmadı.*” (RNG-YG)., “Çocuk *evvelâ şaşırıldı.*” (SA-K/S)., “*Evvelâ tereddüt ettim.*” (MB-AK)., “Muhterem reis buba, *evvelâ selâm ederim*, iki gözlerinden öperim.” (NH-MİM3).

® inan-* [3], şaşır- [3], alın- {gücenmek}, anla-*, çat-, gör-*, gül-, ısın-, iç-, kestir-*, selâmla-, sevindir-, söyle-, yadırga-, yorul-. || tereddüt et- [2], akli er-*, azlet-, cesaret et-*, ehemmiyet ver-*, eline al-, fark et-*, geri çekil-, göz at-, hoşuna git-, inkâr et-, selâm et-, sigara iç-*, tahammül et-*, tereddüde düşür-.

evvel ahir: Ø

evvelce: [36]/1. Önce./ “A, çocuk, niçin bana *evvelce söylemedin*, seni oraya göndertmemenin bir kolayını bulurduk.” (YKK-KK)., “Bunu *evvelce de yazmışım.*” (GY-GH)., “Ben sık sık senin yüzüne bakarım, olur mu? - *Evvelce anlaştık*, ben alışverişe karışmayacağım.” (CD-Oİ). “Dosyası tertemiz. *Evvelce şüphelenmiştik.*” (RHK-BS)., “Bekir sanki Sultan’la *evvelce konuşup karar vermiş* de sonra caymış gibi başını eğdi: Açlıktan gebersem, ekmek isteyemem...” (KT-Gİ). ; 2. Önceleri, eskiden./ “Siz bu meydanı *evvelce görmeliydiniz*; hiç de böyle mahzun değildi.” (AHT-YG)., “Tahsin Bey ismindeki bu adam kırk yaşlarında vardı. *Evvelce* iki defa *evlenmiş*, ikisinde de mesut olamamıştı.” (RNG-YD).

1. [30] ® söyle-* [10], yaz- [5], anlaş-, belirt-, bil-, düşün-, şüphelen-, yapı-, yayımlan-, yolla-. || arz et- [2], dikkat et-*, itiraf et-, karar ver-, naklet-, neşrolun-.

2. [6] ® anlat-, bağlan-* (bir yere), evlen-, gel-*, gör-. || hatıra gel-.*

Þ evvelce söylemek.

evvelden: [15]/Önceden, eskiden, evvelce./ “Keyfiniz kaçır, dalganın artacağını, çok kere şehrin merkezine, belediye binasının bulunduğu mahalleye doğru son dereceye çıkacağını *evvelden bilirsiniz.*” (RNG-AR)., “İşin buraya geleceğini daha *evvelden hissetmiştim.*” (RNG-ÇK)., “Ama geleceğinizi bize *evvelden* telgrafla *bildirirsiniz*, sizi Şarkışla’da trende karşılamaya geliriz.” (OK-C)., “Kimse *evvelden buna inanmazdı.*” (EK-DT.A)., “Ömer Efendi serbest ve herkesle temasta oldukça o adamı tutamayacağımızı ben size daha *evvelden söyledim.*” (HEA-VK)., “Mümtaz, genç kadının güzel ve biçimli büstünü, beyaz bir rüyayı andıran yüzünü daha *evvelden beğenmişti.*” (AHT-H).

® bil- [2], beğen-, bildir-, düşün-, gerek-, hazırlan-, inan-*, söyle-, tanı-. || hisset- [2], terk et-, tanzim edil-, haber ver-.

evvelemirde: [4]/Öncelikle, ilk önce, her şeyden önce./ “Silaha ihtiyacı olan kimse *evvelemirde* emniyet ettiği diğer birinden en iyi cins silahın hangisi olduğunu *sormalıdır.*” (HCY-TPH)., “Müdafaalarını deruhte eylediğimiz zevatın heyeti hâkimeleri huzuruna şevki için kararname ve iddianamede isnat edilen mevaddın mahiyeti kanuniyeleri bizi *evvelemirde* hukuku umumiye ile alakadar edecek bazı izahat vermeye *meccur ediyor.*” (HCY-TPH).

® öneril-, sor-. || meccur et-, neticeye bağla-.

evveli: [1]/2. Eskiden./ “Ø”. ; //Önceden.// “Sonra, birden kendini toparlayıp: - Bu kadar genişmiş mezhebin, niye *evveli haber vermedin?* dedi.” (HT-KSA).

® haber ver-.

evvelleri: [7]/Önceleri./ “Bu bilgisizliğin *evvelleri* beni çok üzerdi.” (AHT-YG)., “Ne kadar güleceğiz, haniya *evvelleri* nasıl *gülerdik*...” (HZU-AM)., “Naminiz semtimize çok daha *evvelleri geldi.*” (TB-KA). “Bıldırda geldik, ondan önceki yıl da... *evvelleri* Angara’ya *giderdik.*” (OK-AY).

® gel-, git-, gül-, iste-, üz-. || hüküm sür-, iktifa edil-.*

evvel zaman: Ø

ezberden: [21] /Ezberlenmiş biçimde, ezbere./ “Bu hanımlar birbirlerinin güzelliklerini, mücevherlerini, esvaplarını, hele ferace, çarşaf, manto, maşlah, yeldirme gibi sokak kılıklerini **ezberden bilirlerdi.**” (AŞH-BM)., “Bu sefer defterden değil, **ezberden okuyordu.**” (MŞE-MA)

® bil- [8], oku- [8], çevir-, konuş-, öğren-, tamaml-, yaz-.

® **ezberden yapmak.**

Đ **ezberden bilmek, ezberden okumak.**

ezbere: [70] /1. Ezberleyerek, bir yerden okumayarak, bir yere bakmayarak./“Ancak, bütün halk edebiyatını **ezbere bilirdi.**” (CS-GC)., “O da, ben de bazı hikâyelerini **ezbere okuyoruz.**” (FA-SUYK) ; /2. *mec.* Aslını, gerçeğini anlamadan, bilmeden, düşünmeden, incelemeyen./“Geceydi, ortalık kararmıştı, art arda geçen arabaların ışıklarından hiçbir şey görmüyor, **ezbere gidiyordu, el yordamıyla.**” (SKA-GA)., “Ben, bakmıyorsunuz, **ezbere ilaç veriyorsunuz, dedim.**” (MŞE-VÇ).

1. [68] ® bil-* [41], oku-* [17], say- [2], söyle-*[2], anımsa-, çal-, çiziktir-, gör-, tamaml-, türkü oku-, akılda kal-.

2. [2] ® git-, ilaç ver-.

® **ezbere konuşmak, (bir yeri) ezbere bilmek, ezbere almak, ezbere anlatmak, ezbere yapmak.**

Đ **ezbere bilmek, ezbere okumak.**

ezcümle: Ø

ezel ebet: Ø

ezgince: Ø

ezile büzüle: [5] /Utangaçlıkla, sıkılganlıkla./ “Ataç, Avni Başman'ın yanında oturuyormuş; **ezile büzüle** ona "Bugünlerde Yahya Kemal aleyhinde bir yazı yazmaya mecburum' (Bu mecburiyet o sıralarda şiddetle benim aleyhimde bulunan İsmet Paşa'nın ona emri olmak mânâsındadır). Fakat bu yazıyı Ulus'ta değil, az okunan Ülkü'de yazacağım ve sekiz punto dizdireceğim ki kimse okumasın' **demiş.**” (BA-YYY). “Kadın hiç cevap vermedi; **ezile büzüle**, sıkı bir yavru köpek gibi duvara, kapının pervazına sürünerek **dışarı çıktı.**” (RHK-MH). “Önce masalarına oturtmadılar, bekledim; oturtunca garson gibi mutfağa yolladılar, gittim; haftalık bir dergiye görmek istediler, gazeteciye koştum getirdim; birinin portakalını soydum, öbürünün yere düşürdüğü peçetesini ondan önce davranıp aldım ve soruları üzerine tam istedikleri gibi, **ezile büzüle**, efendim, ne yazık ki Fransızca bilmediğimi, ama akşamları elimde sözlük, 'Fleurs de Mal'i sökmeye çalıştığımı **söyledim.**” (OP-KK).

® de-, söyle-. || (dışarı) çık-, (içeri) gir-, (koğuşa) dön-.

ezim ezim:--

® **ezim ezim ezmek.**

ezkaza: Ø

F

fakirce: Ø

falsosuz: Ø

faraza: Ø

farklıca: Ø

farzımuhal: Ø

fasılasız: [5]/2. Arasız, aralıksız, durmadan, ara vermeden, kesintisiz, biteviye./
“Hâkim, *sakin ve mutedil... dinledi öfkemi... İnsafsız, duraksız, **fasılasız** aktın.*” (CD-KB)., “Rahatsız çocuk on dört saat **fasılasız** hüngür hüngür **ağladı.**” (HT-AŞ)., “Kadeh yine **fasılasız** dönüyordu.” (RHK-MH).

® ağla-, ak-, dön-, konuş-, oku-.

fasla fasla: Ø

faşır faşır: Ø

fatihane: Ø

faullü: Ø

faulsüz: [1]/2. Faul yapmadan./“Daha o yaşta, çalısız, sert, hızlı, fakat **faulsüz** oynardı.” (HT-ÖTÖ).

® oyna-.

fazla:** [215]/4. Gereksiz, yersiz bir biçimde., 5. Gereğinden, alışılmıştan çok olarak}./ “Böyle de **fazla** kalamadı.” (AS-YA)., “Atın bitkin haline acıdı: Kele anam, şu kadersizin haline bak... **Fazla** konuşamadı.” (AS-YA)., “Ölüyü arabaya taşıttıktan sonra **fazla** durmadı.” (KT-Gİ)., “Kimseye de **fazla** açılamazlardı.” (ÇA-BAG)., “Tevfik Bey **fazla** direnmedi, başını eğdi.” (TB-KA)., “Sonunda Cemil Gezmiş **fazla** ısrar etmedi.” (NB-DÜF)., “Lâkin Hareket-i Milliye'ye iltihâkın zamanı geldiğini idrâk eden Mihran Efendi **fazla** sabredemedi; Sabah Peyani'dan ayrılarak, kendini olan bitenden tenzih ederek, Ali Kemal'den ayrıldı.” (YKB-SEP).

® kal-* [5], gecik-* [3], dur-* [3], konuş-* [3], açıl-* [2], dayan-* [2], bul-*, büyümse-, büyüt-*, didiş-*, diren-*, gönder-*, görüş-*, kurcala-*, şımar-*, uza-*, uzat-*, üzül-*. || ısrar et-*, sabret-*, rahatsız et-*.

® **fazla gelmek (veya gitmek veya kaçmak), fazla kaçırmak, fazla olmak**

fazlaca: [42]/Gereğinde biraz daha çok olarak, bir hayli çok./“Ev baklavasını biraz **fazlaca** kaçırmışım.” (F-PY)., “Kendini **fazlaca** yoruyorsun.” (AK-MS)., “Diyelim ki komşunuz size selam vermedi: Eğer bu duruma **fazlaca** üzülürseniz, yarına kalma ihtimaliniz azalır. ‘Görmemiştir’ diye düşünür, **fazlaca** üzülmezseniz, yarına kalma ihtimaliniz artar.” (ÜD-KŞ)., “Ama bu gerçek ilerde **fazlaca** abartılacak, hakları yenmeye başlanacaktır.” (CS-ŞDÇ)., “Ali Bey'e «galiba sen biraz **fazlaca** içtin, seni hiç böyle görmemiştım» demek ve kendisini sofradan kaldırıp biraz dışarı

çıkartarak hava aldirmek istedim.” (SB-HAY)., “Ne var ki, eğer bir insan oynadığı bu rollere **kendisini fazlaca kaptırırsa**, oynamakta olduğu rol ile kendi gerçek benliğini birbirinden ayırdedemez bir duruma gelir.” (EG-İO).

® kaçır- (yemek) [3], yor- [2], üzül-* [2], abartıl-, duygulan-, duyul-, etkile-*, iç-, ilgilendir-*, kal-, kes-, küçümse-, önemse-*, sev-, sokul-, titre-, yorul-, yudumla-. || kendini kaptır- [2], ciddiye al-, dozu aş-, duygusallığa kapıl-, eli titre-*, gözü al-, gürültü et-, iltifat et-, masraf et-, merak çek-*, önem kazan-, (paspal) giyin-, saçını kabart-, tazyik et-, tuhafına git-, üstüne düş-, yadırgan-*, yanına sokul-, zaman al-.*

Đ (yemek) fazlaca kaçırmak.

fazladan: [10] /Alışılana ek olarak, alışıldan çok, bol bol, çok çok./ “Kendi valizleri yetmeyeceği için **fazladan** bir de valiz **almışlardı**.” (HAG-AS)., “Çiftliği kıraç olmasa, ne demeye **fazladan** para versin.” (YK-OD)., “Kâtip, Mektupçu Bey’e, birkaç kere gittiye de söz anlatamamış, **fazladan terslenmişti**.” (KT-Gİ).

® al-* [3], ver- [2], alın-, ekle-, kal-, taşı-, terslen-.

fazlasıyla: [42] /Olağandan, gerekenden çok, pek çok, ziyadesiyle./ “Halit Fahri, edebiyata **borcunu fazlasıyla ödedi**.” (BN-DY1)., “.....bireysel etkilerle açıklayamayacağımız bir olgudur, onu **fazlasıyla aşar**: toplumu ve bireyi etkisi altında tutan genel etkenlerden söz etmek gerekir.” (TY-YGY)., “Sözün kıyası baba Mozart’ın reklam planı **görevini fazlasıyla yapmış**, bir çok zihinlerde gerçeğe aykırı bir Wolfgang Mozart imgesinin yaratılmasına yol açmıştır.” (NN-DM)., “Gerçek ve gerçeklik ondan **öcünü fazlasıyla almıştı**.” (MM-ÜAKO)., “Klasik numaralar **kendilerini fazlasıyla ele verirler**, ama hiç ölmezler.” (MM-ÜAKO).

® öde- (borç vb.) [6], aş-, bil-, boyan- {makyaj yapmak}, değ-, etkilen-, ilgilendir-, karşılaş-*, ödet-, ödüllendir-, sıkıl-, şaşırt-, tut-, üşü-, yararlan-. || görevini yap- [2], acısını çıkar-, alıştır-, eksikliğini tamamlar-, görevini yerine getir-, gücünü aş-, güçlendir- (izlenim), hak et-, hak veril-, ihracatı art-, karşılık ver-, kendi dünyasına gömül-, kendini ele ver-, kendini kaptır-, moralini yükselt-, mutlu et-, nasibini al-, öc al-, pay al-, rahatsız ol-, yardımcı ol-.

Đ (borç) fazlasıyla ödemek.

fedaice: Ø

fedakârca: [2] /2. Özverili olarak./ “Bir yandan Giustiniani ve komutasındaki Cenevizliler, öte yandan Guaçardi kardeşler ve komutalarındaki Venedikliler kahramanca çarpışıyor, kenti en az Bizanslı askerler kadar **fedakârca savunuyorlardı**.” (NG-BKR)., “Vakti geldiği zaman ben ondan daha **fedakârca ortaya atılırım...**” (SA-K/S).

® savun-. || ortaya atıl-.

fehvasınca: Ø

fellek fellek: Ø

fellik fellik: [3] /Telaşla, heyecanla, koşarak, koşuşturarak, felek felek./ “Şimdi bizi **fellik fellik arıyorlardır**.” (YK-İM1)., “Horalı, İnce Memedi tuzağa düşürmek için **fellik fellik arıyordu**.” (YK-İM1).

® ara- [3].

fena: [80]/6. Çok./“.....öyle dinler gibi görünmeme **fena bozuluyor.**” (FA-SUYK)., “O yapsatçının şaklabanlıklarına katılmamı bekledi!.. **Fena içerlemişti.**” (EA-DÖY)., “Boğazım **fena ağrıyordu**, ağır bir grip geçiriyordum, ateşim vardı.” (MU-BDA)., “Güzünim, Bu sabah da mektubun geldi, **fena alıştım** mektuplarına.....” (GD-ADM)., “Sıkılıyorum artık, **fena sıkılıyorum.**” (EI-KA).

® bozul- (moral) [9], içerle- [9], ağrı- [4], bat- [4], alış- [3], hırpala- [3], öfkelen- [3], acı- (ağrı) [2], dokun- (duygu) [2], kız- [2], sıkıl- [2], sıkış- [2], sızla- [2], sinirlen- [2], yorul- [2], az-, azarla-, bağır-, bunal-, çarp-, döv-, etkile-, gıdıklan-, gücen-, ıslan-, kay-, kork-, koy- {içerletmek}, payla-, sars-, sarsıl-, sıkıştır-, suçla-, terle-, terlet-, tutul-, uyu-, üşüt-, yan-, yor-. || canı sıkıl- [2], kalbini kır- [2], canı yan-, dişli çık-, eziyet et-, kafa kurcala-, kahret-, midesi bulan-, nefret et-, yağmur bas-.

® (*birini*) **fena etmek**, (*biri*) **fena olmak**.

▷ **fena bozulmak**, **fena içerlemek**.

fena halde: [180]/Aşırı ölçüde, son derece, pek çok, adamakıllı./“Bu son düşüncesine **fena halde kızdı**. -Bir felaketle alay etmek bana yakışmaz.” (AHT-H)., “Bundan **fena halde bozuldu**; sevinçlerini kaybetti.” (AMD-O)., “Babaannesine birdenbire **fena halde içerledi**.” (OK-C)., “Tayibe hem kızmış hem de **fena halde sıkılmıştı**.” (AK-AA)., “**Şaşıyor fena halde**.” (FÇ-UV)., “Bu vaziyet karşısında Mustafa Kemal **fena halde sinirlenmiş**.” (EK-DT.A)., “**Fena hâlde canım sıkıldı**, kalkıp bir kokakola içtim, mutfakta oyalandım.” (EI-KA)., “Bu kadın **fena hâlde sinirine dokunuyordu**.” (HEA-T)., “Bu bağırın kimdi, kimin **fena halde canı yanmıştı** ki yürekleri yerinden oynatan bu acı feryadı basmıştı.” (OCK-KE)., “Aylınler yan yana durduklarında birbirlerine hiç benzemiyorlardı, ama tarifleri **fena halde kafa karıştırıyordu**. ‘Hangi Aylin?’ diye sorana, Aylinlere ait hangi sıfat söylense işin içinden çıkılamıyordu.” (AK-AA).

® bozul- (moral) [20], kız- [19], içerle- [8], sıkıl- [6], şaşı- [6], öfkelen- [5], sars- [5], azarla- [4], kızdır- [3], telaşlan- [3], acı- [2], boz- (moral) [2], çarp- [2], darıl- [2], duygulan- [2], kır- [2], kok- [2], kork- [2], sarsıl- [2], sinirlen- [2], yanıl- [2], aldatıl-, alış-, azarlan-, batır-, benzet-, bocala-, buna-, çoğal-, dışla-, döv-, eleştir-, gururlan-, haşla-, hırpala-, ıslan-, iç-, kıstır-, kızar-, korkut-, küçümse-, manyaklaş-, payla-, sarar-, sık-, sıkış-, sıkıştır-, sırt-, sızla-, şaşırt-, tutul-, ürk-, üşüt-, üz-, üzül-, yadırga-, yoğunlaş-. || canı sıkıl- [8], (sinirine) dokun- [3], canı yan- [2], abayı yak-, aklına takıl-, aşık et-, âşık ol-, başı ağrı-, başını çarp-, birbirleriyle karıştır-, canı iste-, çaresiz kal-, çehresi bozul-, derde gir-, dişli çık-, faka bastır-, gözü ısır-, gücüne git-, halsiz düş-, ilgisini çek-, itici gel-, kadeh tokuştur-, kafa kurcala-, kafası karış-, kafası karıştır-, kafayı tak-, kahret-, kalbi sıkış-, kanına dokun-, karnı acık-, kayıp veril-, muazzep ol-, müteessir et-, müteessir ol-, onuruna dokun-, peşine düş-, pirelendir-, rahatsız ol-, tempo düşür-, tokat ye-.

▷ **fena halde kızmak**, **fena halde bozulmak**, **fena halde içerlemek**, **fena halde canı sıkılmak**.

ferah fahur: Ø

ferah ferah: [5]/1. Bol bol, geniş geniş./ “Bakınız, koltukları açınca üç kişi daha **ferah ferah** oturur.” (RHK-BS). ;/2. İyiden iyiye, haydi haydi, rahatlıkla./ “Duble kötü yol yapılacak diyorlar, oraya düşer de çalışırsın **ferah ferah**.” (AA-AD). ;/3. En aşağı./ “On, on iki saat sürer, **ferah ferah!**” (KT-Gİ).

1. [1] ® otur-.
2. [3] ® çalış-, konuş-, yaşa-.
3. [1] ® sür-.

ferden ferda: Ø

ferih fahur: [2]/1. Bolluk içinde./ “Ø”. ;/2. geniş ve sıkıntısız biçimde./ “Ø”. ;/3. Bağimsız, bağlantısız, canının istediği gibi./ “Sofaya bir karyola kurulacak, efendi peder burada **ferih fahur** yatacağı.” (RNG-AR)., “İnsan zannederim ki Süleymaniye veya Fatih Camisi'nin halıları ve cilalı hasırları üzerinde daha **ferih fahur** uzanıp yatabilirdi.” (RNG-AR).

1. [-] ® Ø.
2. [-] ® Ø.
3. [2] ® yat-. || uzanıp yat-.

fersah fersah: [1]/1. Kat kat./ “Bir akşam gazetesi bizi **fersah fersah** geçiyor, hatta Uşak'ın alındığını bile yazmak gayretkeşliğine düşüyor.” (FRA-Ç). ;/2. Çok, pek çok./ “Ø”.

1. [1] ® geç-.
2. [-] ® Ø.

feryat figan: Ø

fettanca: Ø

fevc fevc: [2]/Akın akın./ “...baygın baygın süzülerek, mestâne atılarak, naze-ninâne sallanarak **fevc fevc** geçiyorlar, bitmez tükenmez bir alay ile geçiyorlardı.” (HZU-MvS)., “Büyük Çarşı ve İç Bedesten, lahzada kapandı, ‘herkes güruh güruh, **fevc fevc** evli evine gitti’.” (REK-Y).

® geç-, git-.

feylesofça: [3]/2. Filozofa yakışır bir biçimde./ “Haydar Bilir, **feylesofça** başını salladı. Çok haklısınız, sayın hocam.” (PK-BCR)., “Büyük şeker tüccarı bile biraz mahzun oldu; **filozofça** başını salladı: Bu harp çok fena şey vesselam! dedi.” (YKK-KK).

® başını salla- [3].

fıkır fıkır: [8]/2. Fıkır sesi çıkararak./ “Gözlerinin önünde **fıkır fıkır** boğulacağız ama hiç bir şey yapamıyacaklar!..” (KK-SE). ;//Cilveli, oynak bir biçimde// “.....pabuçlarının üstüne kadar uzayan tülün altında **fıkır fıkır** gülüyordu.” (MTT-SS)., “İkisi de padişaha **fıkır fıkır** hizmet ediyorlar.” (PNB-AGUG)., “Kocaları çoktan işe gitmiş olan kadınlar, ağır bir baskının üzerlerinden kalktığını hissederken, mutfak kıyafetleriyle sebze ve üzümçülerle **fıkır fıkır** pazarlık ediyorlar, ama beni görünce bir örtünme ihtiyacını duyarak, içeri kaçıyorlardı.” (KB-DÇ).

2. [1] ® boğul-.

//...//[7] ® gül- [4]. || göbek at-, hizmet et-, pazarlık et-.

® **fıkr fıkr kaynamak.**

fır: [3] /1. Fırıl fırıl “Ebemkuşakları gökyüzünde **fır dolandı.**” (AKB-BŞ).,

® dolan-.

® **fır dönmek.**

fırdolayı: [11] /Çepeçevre./“Oda **fırdolayı** sedirle çevrilmişti.” (RHK-BS)., “Balıkçılar ‘Acaba nereden patlayacak?’ diye ufku gözleriyle **fırdolayı** araştırıyorlardı.” (GY-H1)., “Beklenen soru duyulurdu. ‘Niçin çalışmadın, 128!’ Alişan 128 denince, sese dönüştü dönüşecek gülüşünü zorla tutup, başını Cumhuriyet Bayramında kızılı aklı krepon kâğıtlarıyla **fırdolayı** süslenmiş Atatürk resmine çevirirdi.” (F-BS)

® çevril- [2], araştır-, çevir-, donat-, dön-, koştur-, sar-, süslen-. || ateş yakıl-, göz gezdir-.

fır fır: [8] /Fırıl fırıl./“Dünya tekerlek gibi **fır fır döndü.**” (FB-ID)., “Kalede jandarmalar ileri geri. **Fır fır ötüyor** düdükları.” (NH-MİM3).

® dön- [7], öt-.

▷ **fır fır dönmek.**

fırıl fırıl: [4] /Sürekli ve hızlı bir biçimde./“Oysa tıpkı bu akşamki gibi başım **fırıl fırıl dönüyordu.**” (EB-BG)., “Tekerleklerin üzerinde, iki yuvarlak tahtanın arasına çivilenmiş dört çubuktan ibaret kameriye gibi bir şey duruyor ve tekerlekler yerde yürütülünce bu kameriye **fırıl fırıl dönüyordu.**” (SA-K/S).

® dön- (baş, vb.) [4].

▷ **fırıl fırıl (başı) dönmek.**

fırt fırt: [1] /Sürekli olarak, ikide bir./“Dakka dediğin, bir yer de kazık kakmaz, **fırt fırt geçer.**” (KT-YS).

® geç-.

fıs fıs:--

® **fıs fıs konuşmak.**

fısıl fısıl: [11] /Fısıltı halinde, fısıldayarak, alçak sesle./“Üçü de arkalarını köylülere çevirdiler, **fısıl fısıl** uzun uzun **konaştılar**, sonra köyden çıkıp gittiler.” (CD-Oİ)., “....ardı arkası kesilmeyen ninniler söylüyordu ona ya da kulaklarından tutup karşısına alıyor ve **fısıl fısıl** bir şeyler **anlatıyordu.**” (HAT-KHK)., “Ne **dedin** Dürü'ye **fısıl fısıl?**” (FB-T)., “Mutfakta birileri fincanları yıkıyordu. **fısıl fısıl** da bir şeyler **konaşuluyordu.**” (EÖ-P/S).

® konuş- [4], anlat-, de-, konuşul-, söyle-. || dua oku-, plan kur-.

▷ **fısıl fısıl konuşmak.**

fısır fısır: [5]/1. Fısır sesi çıkararak./ “Ø”. ; /2. Gizli olarak, alçak bir sesle./ “İri kıyım memurla, saygılı tavrını hiç bozmayan nöbetçi polis, aralarında **fısır fısır konuşuyorlar**: Vaziyet nasıl, Hasan?” (Aİ-OKB)., “Habire konuşuluyordu, bazen açıkça, daha çok **fısır fısır** kulaktan kulağa pek çok şey söyleniyordu.” (EI-KA).

1. [-] ® Ø.

2. [5] ® ® konuş- [4], söylen-.

↳ **fısır fısır konuşmak.**

fış fış: Ø

fışır fışır: [3]/Fışır sesi çıkararak./“Gürül gürül içimde akardı nehir. **Fışır fışır** kanunda **akardı** nehir.” (NE-GT)., “Biz, eli göze siper edip bakmaktayız, vapor **fışır fışır** sokulmakta...” (KT-Gİ).,

® ak-, öt-, solu-.

fıtraten: Ø

fiilen: [21]/1. Gerçekten./ “... bu saatten itibaren işe **fiilen** başlayacaktı.” (NSÖ-AD)., “Zaten tartışılmasa bile, **fiilen** dağılıyor.” (ZA-MAAİ)., “Ekim 1933 Silahsızlanma Konferansının **fiilen** sonu olmuştur.” (FA-YST). ; /2. Gerçekten yaparak, çalışarak./“Öğrenciler, yarım gün okulda teorik dersler görüyorlar, yarım gün de matbaalarda **fiilen** çalışıyorlar.” (DC-BSKY)., “...iktidarı almak başka, kullanabilmek başka şey; hakiki iktidar, kuvvetini paylaşmaz, re’sen ve **fiilen** ifa eder: Bolşevikler neden dolayı kaidenin istisnai olsun?” (Aİ-OKB).

1. [14] ® başla-, dağıl-, gerçekleştir-, gör-*, kapatıl-, yenil-. || egemen ol-, harbe giriş-, istihsal eyle-, işgal et-, kimsesiz kal-, komutanlık veril-, sona erdir-, (sonu) ol-.

2. [7] ® çalış- [2], ifa et-, ispat et-, isyan et-, (savaşa) bulaş-, son veril-.

fikren: [3]/Düşünce yoluyla, düşünerek, zihnen./ “Nitekim Şükûfe Nihal Hanımla her buluşmamızda **fikren**, ruhen biraz daha **birbirimize** bağlanıyorduk.” (GY-GH)., “Şeyh Şüca’yı ne hissen ne **fikren** yadırgamadılar.” (MTT-SS)., “Çünkü saray muhafızları da taht üzerinde meydana gelen değişikliği henüz duymamışlar ve yeni padişah fikrine henüz, hatta **fikren** hazırlanmamışlardı.” (MTT-SS).

®, hazıllan-*, yadırga-*. || (birbirine) bağlan-.

filhakika: Ø

filozofça: bk. feylesofça

filvaki: [3]/Gerçekte, gerçekten, her ne kadar, vakıa./“Yakup Kadri ve rüfelası diyeceğim, çünkü kayınbiraderi Burhan Asaf, şâir bir iki muharrir daha var ve belki Necib Fazıl da var, Kadro diye **filvaki** bir mecmua çıkarmak istiyorlar.” (CKM)., “Kadın kızı görmüştü, **filvaki** görmüştü ama, ağladığını pek bilemiyordu.” (HT-KSA)., “Adını ne koydunuz? Babamın adını koymak istedim ama itiraz ettiler. **Filvaki** bugün kimse Kadir diye çağırılmaktan **memnun** olmaz.” (RHK-BS).

® iste-, gör-. || memnun ol-.

fincan fincan: Ø

fisebillilah: Ø

fi tarihinde: [7] /Oldukça eski bir zamanda, bir zamanlar./ “Efendim, Hebenneka, **fi tarihinde** yaşamış Arap kardeşlerimizden biri; o kadar ahmakmış ki adı zamanla ahmaklığı ifade eder olmuştur.” (BA-YYY)., “Peki bu sokaklar insanlar geçsin diye **fi tarihinde yapılmamış** mıydı?” (OS-HT)., “Ahmet, Trabzonlu zengin bir babanın tek oğluydu, İstanbul'a **fi tarihinde göç etmişlerdi.**” (SFA-SS).

® gel-, söyle-, yapıl-, yaşa-. || göç et-, hasat yap-, köçeklik yap-.

fizikçe: Ø

fokur fokur: [3] /Fokurdayarak./ “«Aman» diyerek dönüp baktılar, onu gördüler ki, her yanı süt limanlık olan denizin, bir yeri **fokur fokur kaynamakta...**” (KT-Gİ)., “Sularım **fokur fokur kaynıyor** Keyiflendi külhanının” (VT-BÖKDYO).

® kayna- [3].

Đ **fokur fokur kaynamak.**

fondip:--

® **fondip yapmak.**

forte: Ø

fortepiano: Ø

fortissimo: Ø

fosur fosur: [5] /Dumanını savurarak./ “Kocasının boş koltuğuna kırk beş derece dönük oturmuş televizyonu seyredirken, tıpkı annemin yaptığı gibi, başını omuzlarının arasına çekmişti, ama annem gibi örgü öreceğine **fosur fosur sigara içiyordu.**” (OP-YH)., “İki ayağımın arasından **fosur fosur akıyor sular.**” (NE-GT).

® sigara iç- [4], (su) ak-.

fuzuli: Ø

fücceten: [2] /Ansızın (ölmek)/ “Zeyil Bu sulu kar ve bu pespaye şiir Süzerse bu minval üzre Sizi bilmem ama. aziz kâriyerim, Gözlerimde hüznü ve tütsülü bir tebessüm Yarma kalmaz, ben, **fücceten** ölürüm...” (CY-C)., “Kimi de dayanıyor dayanıyor da, günün birinde **fücceten çöküyor.**” (HT-ÖTÖ).

® çök-, öl-.

fütursuzca: [3] /Önemsemeyerek, aldırmayarak./ “Yarın senin ardından da **fütursuzca omuz silkecek!**” (Aİ-OKB)., “Doğan Rumeli, bütün bunlara **fütursuzca göğüs geriyor;** kıvılcım saçan yazılarıyla, hepsinin ağzının payını verdi; bir yandan da, “Millî Şefin amansız diktatörlüğüne” kafa tutmaktadır:...” (Aİ-OKB).

® omuz silk- [2], göğüs ger-.

G

gacır gacır: Ø

gacır gucur:--

® *gacır gucur etmek*

gaddarca: Ø

gafilane: Ø

gâh: Ø

gâhi: Ø

gâhice: Ø

galiba: Ø--

gani gani: [8] /Bol bol./ “Ama kayıntıyı öğlenleri *gani gani doldururum* tepsiye, birazını da akşama saklarız.” (RI-KG)., “Baba tarafından dedem ise, Allah ikisine de *gani gani rahmet eyleye*, Ahmet Müfit Paşa dedemdir.” (AA-TO3)., “Sağsa kulakları çınlasın, öldüyse *gani gani rahmet dilerim*, inanmayı içime sindiremediğim Tanrı'dan!” (VB-SvB).

® doldur-. || rahmet eyle- [6], rahmet dile-.

garanti: [2] /2. Kesinlikle, kesin olarak, ne olursa olsun./ “Otomobil arkadan vapurla İtalya'ya geleceek. *Garanti?*” (RHK-BS)., “*Kırıştırıyorlar garanti.*” (VB-SvB).

® gel-, karıştır-.

garazsız ivazsız: Ø

gâvurca: Ø

gâvurcasına: Ø

gayet: Ø--

gayetle: [3] /Aşırı derecede./ “Sultan Süleyman garip gencin hatırını hoş etmek için şerbeti alıp içmiş ve *gayetle beğenmiş.*” (REK-Y)., “Evet. (Yine *gayetle ciddileşir.*)” (NH-YM)., “Ağasına güvenen uşak milleti, *gayetle rezil olur* ve de söğülüp dövülmekten utanmadığı için, dur otur bilmez.” (KT-Gİ).,

® beğen-, ciddileş-. || rezil ol-.

gayrı: [56] /2. hlk. Artık, bundan böyle./ “HACI APTULLAH: (Ali'ye) *Gidelim gayrı*, geleceği yok...” (NH-YM)., “Aşam dedi beni başısla, *geldim gayrı.*” (FO-KSA)., “*Yeter gayrı.*” (YK-OD)., “Ben *gayrı* burda *duramam.*” (PNB-AGUG)., “KORO - *Gavuştuk gayrı...*” (HT-KAD)., “Alaman demiş ki, bundan böyle, elinde bu kadar uçmak variken

gayrı bu Türk milletiyle başa çıkılmaz, demiş.” (YK-OD)., “Döktükleri hakikat cevherlerini birdenbire idrak ve kabul etmeyenler olursa dövecek gibi üstüne yürürler. Değiştirelim gayrı bu kafaları.” (RNG-YG).

® git- [8], gel- [3], yet- [3], bak-* [2], dayan-* [2], dur-* [2], kavuş- [2], ara-*, ayrıl-*, bekle-*, bırak-, bil-*, bit-, bul-, dağıl-, dön-, gel- (mevsim), ılıklaş- (hava), iç-*, iste-*, kal-, kes- (konuşmayı), konuş-*, sat-, unut-, var-, yakış-*, yıpran-, yorul-. || adam ol-, başa çıkıl-*, boş dur-*, dikiş tuttur-*, kaybet-, gözünü aç-, hayır çık-*, kafayı değiştir-, korku kal-*, selamı sabahı kes-, ses çıkar-*, yol bul-.

gayri: [79] /Gayrı/ “Yetti gayri Meryem, yetti.” (EI-NS)., “Ben gideyim gayri”. (YK-İM1)., “Durmuş Ali dayanamadı: Öldü gayri?” (YK-İM1)., “Bırak gayri, deli dağlar söylesin, Deli Memet duruldu desin.” (FHD-YM)., “Kırk yıldır kocadık gayri der durun...” (TB-KA)., “FADİME NİNE: Ee, yetti gayri muhtar! Gözümüz açıldı gayri.” (RB-SN)., “‘Bunlar, muharebeyi iyice öğrendiler gayri...’ dedi. ‘Sayende Efem...’ diye takıldılar. (SK-D)., “Kılıç gibi gelmiş kış Gece yollarda giderim Gündüz ormanlardır yerim gayri iflah olmam Yerim kel dağlardır!” (İB-E)., “Aklım başıma geldi gayri!” (FB-ID).

® yet-* [16], git- [5], öl- [4], koca- [3], bırak- [2], bil-* [2], iste-* [2], kal-* [2], sev-* [2], bekle-, büyü-, çalış-*, çekil-*, dayan-*, de-*, dinle-, gör-*, götür-, kalk-, kıpırda-*, kurtar-*, kurtul-*, mızıldan-*, öğren-, sus-, usan-, üz-*, yaşa-*, yaşat-*, yat-, yekin-, yorul-. || iflah ol-* [2], gözü açıl- [2], ağzını aç-*, akli başına gel-, ava çık-*, bıçak kemiğe dayan-, çıtı çık-*, çok ol-, hasret git-, mahvol-, sırası gel-, tasa et-*, tövbe et-, vız gel-, yüz yüze bak-*, yüzüne bak-*. || şaşırıp kal-.

B gayri yetmek.

gayriihtiyari: [17] /İstemeksizin, düşünmeden, elinde olmadan./ “Homongolos «aman!» diye feryat etti. Gayriihtiyarî baktım.” (RNGBKD)., “Kabak çekirdekçi! Gayriihtiyarî o bir adam mı? diyecektim.” (GY-H1)., “Senelerden beri her şeyden uzak, münzevi yaşayan ihtiyar, onu gördüğü zaman birdenbire şaşırды, gözleri birdenbire açıldı, ve dudakları gayriihtiyarî söylendi: - Kimsiniz siz?” (KHK-YAH)., “Okuduğu mana, kendisini büsbütün şaşırtıyor ve gayriihtiyari elindeki müsveddeleri Atatürk'e uzatıyor.” (EK-DT..A).

® dur- [3], aban-, bak-, çekin-, de-, düş-, gör-, gül-, karşılaştı-, kes- (konuşma), söylen-, uzat- (elindekini), yaklaş-. || eli git-, karşılık ver-.

gece:** [384] /4. Gece vakti, geceleyin./ “Gece kaçta geldin, ağzımı açıp da bir şey mi söyledim.” (ÇA-BAG)., “Gece uzun müddet uyuyamadım.” (GY-GH)., “‘Manastır'a gece girdik. Gece çıktık Manastır'dan.’” (AB-YÖBV)., “Ayakta bir müddet durdular. Gece kalacak mısınız?” (KT-Gİ)., “Bu değişikliği, Gevenli, ancak köye döndüğü gece öğrenebildi.” (MŞE-MA)., “Hava, gece lodosa çevirmişti.” (AHT-H)., “Hayrola... gece rüya mı gördün?” (KT-Gİ).

® gel- [7], uyu-* [4], çık- [3], gir- [3], kal- [3], dön- [2], duyul- [2], git- [2], öğren- [2], öldür- [2], yürü- [2], ayrıl-, başla-, bul-, çalış-*, dağıt-, diril-, dönül-, döv-, gez-, gör-, görün-, iç-, irkil-, kaçır-, konuş-*, otur-, öldürt-, uyandır-, yakala-, yat-*. || (çiğ) yağ-, uyku tut-*, gözünü uyku tut-*, (hava) lodosa çevir-, nur dökül-, rahatsız ol-, rüya gör-, düşün- gir-.

gece gündüz: [89] /Her zaman, ara vermeden, aralıksız, geceli gündüzlü./ “Benim gibi fakir fıkara üç kuruşu bir arada görmek için **gece gündüz çalışır** da yine iki yakası bir araya gelmez.” (AN-MB)., “Bol bol Mozart ve Tchaikovsky eşliğinde **gece gündüz çalışmayı düşünür.**” (EI-NS)., “Midem daha dayanıklı olsa, **gece gündüz içerdim.**” (EB-BG)., “Ben işini buldum bile Beni **bekleyeceksin gece gündüz** Bekçim olacaksın” (GA-TO)., “İki yıl **gece gündüz okumuştum.**” (FA-SUYK)., “Rotatifin kurşun ocağı söndürülmezdi hiç. **Gece gündüz yanardı ocak.**” (DC-BSKY)., “**Gece gündüz** ömrü afiyetinize **dualar ediyoruz** canımdan kıymetli Paşa babacığım.” (HT-M)., “Annem de artık fazla gelmeğe başladı ha! **gece gündüz**, ille bu Cibali'den Topçular'a, eski evimize taşınalım! diye boyuna **başımın etini yiyor!**” (OCK-Ç)., “Bir komşumuzun da kızı var **gece gündüz türkü söylüyor**, Ya doktor ya mühendis diyor da Başka bir şey demiyor.” (CK-BŞ)., “Bir huş bulur girendik içine. **Gece gündüz sarılır yatardık**” (FB-T).

® çalış- [9], düşün- [6], iç- [5], bekle- [4], oku- [3], gör- [2], inle- [2], sayıkla- [2], uğraş- [2], uyu-* [2], yalvar- [2], yan- (*mec.*) [2], yan- (ocak) [2], ağla-, de-, dolaş-, es- (yel), geç-, imle-, izle-, kok-, ota-, oturul-, savaş-, seviş-, söv-, söylen-, söyleş-, sür-, yeşer-, yıka-, yürü-. || dua et- [3], nöbet tut- [3], başının etini ye-* [2], beraber yaşa- [2], türkü söyle- [2], açık tut-, beraberinde taşı-, dil dök-, düş gör-, düş kur-, gözüne uyku gir-*, kahr çek-, rahat ver-*, rahmet yağ-, seyreyle-, yalan söyle-, yönünü değiştir-, zikret-. || gelip git-. || sarılır yatardı, yedin içtin.

B gece gündüz çalışmak, gece gündüz düşünmek.

geceleri: [209] /{1. Gece vakti. 2. Her gece.}/ “Artık **geceleri uyuyabiliyordu.**” (YA-AA)., “Ayten yemek odasında yer yatağında **yatardı geceleri.**” (F-BS)., “Biz eve **gidemezdik geceleri...**” (GM-BKVV)., “Babası, müşterilerinin kara kaplı gelir gider defterlerini eve getirir, **geceleri bile çalışırdı.**” (PC-K)., “...**geceleri** büyüklerle **sokağa çıkarlar**, teraviye giderler, fakat çok kere sonuna kadar dayanamayarak dışarı fırlarlar ve büyüklerin yokluğundan istifade ederek kahvelerde bir iki el yüzük oynarlardı.” (SKA-GA)., “Bir gece bekler Kuşları her gün Her karanlıkta **geceleri** bir kuş **bekler**” (FHD-H)., “**Geceleri** Seyfi'nin arkadaşları öteden beriden **geliyorlar**, haber getiriyorlar.” (HEA-AG)., “Benim de **geceleri gözümü uyku tutmuyor** da bunları seyrediyorum.” (OP-YH)., “Çünkü gündüz gözbebeklerinde beliren hayaller, **geceleri rüyasına giriyor**, uykusunu dağıtıyordu.” (MTT-SS)., “**Geceleri biri yatar uyur, biri nöbet bekler**” (YE-HS).

® uyu-* [17], yat- [14], git-* [11], çalış- [8], çık-* (-e, -den) [7], bekle-* [7], gel-* [7], kal-* [7], ağla- [6], kork-* [6], uyan- [6], düşün-* [5], bak- [4], duyul- [4], yaz-* [4], otur- [3], dolaş- [2], dön- [2], kok- [2], öt- [2], toplan- [2], yan- [2], ara-, barın-, bulun-*, buluş-, duy-, geç-, gez-, gölgelen-, gör-*, görül-, görün-, hatırlat-, iç-, in-, işit-, konuş-*, oku-, okut-, öksür-, sayıkla-, seviş-, ulu- (çakal), yürü-. || gözünü uyku tut-* [5], uyku tut-* [4], rüyasına gir- [3], uykusu kaç- [3], nöbet bekle- [2], âlem yap-, araba kullan-*, ateş yak-, ayaz çık-, bahis aç-, başını alıp git-, ciğeri yan-, (denize) gir-, donuna kaçır-, eğlence düzenle-, el ayak çekil-, (elektrik) kesil-, fıkra anlat-, film seyredil-, halsiz düş-, haytalık yap-, ııssız ol-, ışık yakıl-, iç geçir-, içeri süzül-, inkâr et-, kalorifer yaktırt-*, kendini dışarı at-, konser veril-, malzeme gönderil-, masal oku-, ortaya çık-, oyun oynan-, rüya gör-, (saçlarını) okşa-*, sevkıyat yapıl-, seyret-, seyreyle-, soğuk ol-, televizyon izlen-, uykusuz kal-, üstünü ört-, yanından ayır-*,

yatağa uzan-, yatağını paylaş-, yatak seril-, yelken aç-, yol al-, yol yürü-, yolculuk yap-. || soyunup otur-. || alır götürür, içer sıçar, yatar uyur.

geceleyin: [49] /Gece vakti./ “Sizi buraya getiren de kardeşimdi. *Geceleyin sokağa çıkamıyoruz.*” (SFA-HBSK)., “*Geceleyin hafif bir kıpırtıyla uyandım.*” (DÖ-GYKK)., “...*geceleyin döndüm eve cüceyim kurbağayım orangutanım ne insanım ne şeytan içtimse kör olayım geceleyin döndüm eve maymun gibi tırtl gibi...*” (HH-HÖZ)., “O gün çiftliğe dönmekle beraber, *geceleyin* buraya tekrar *geldiler.*” (KHK-YAH)., “*Geceleyin karpuz sergisine gittik.*” (MU-BDA)., “*Geceleyin kaybolduğu gibi geceleyin dönmüştü.*” (CD-Oİ).

® dön- [4], bak- [3], gir- [3], gel- [3], kal- [2], uyan- [2], uyu-* [2], belirle-, çalış-, düşün-, geç-, git-, gör-, kıpırda-*, öl-, sal-, sar-, terle-, tutuştur-, ver-, yak-*, yat-, yürü-, yürüt-. || adımını dışarı at-*, asker çık-, can at-, (denize) gir-, donsuz yat-, gözyaşı dök-, (kapısını) çal-, (kar) yağ-, kurşuna dizil-, (odaya) dol-, (rüyasını) gör-, sokağa çık-*, (yatağını) yadırga-.

geceli gündüzlü: [11] /Hem gece hem gündüz, sürekli, aralıksız, durmaksızın./ “Üç gündür *geceli gündüzlü* sınavlara *çalışıyorum.*” (OA-M)., “Onlardan ziyade kendim için, kendimi işsizlik ve yalnızlığın müzmin melaline kaptırmamak için *geceli gündüzlü didiniyorum.*” (RNG-ÇK)., “Türkiye’yi kurtarmak için bir şey yapmalı idi. *Geceli gündüzlü* bunu *düşünüyordu.*” (FRA-Ç)., “Şimdi *geceli gündüzlü* partilerde *anlatıp duruyorlarmış.* (Rıdvan gene durgunlaşır) Bilmem, *günahı* getirenlerin boynuna...” (VT-BÖKDYO)., “On gün, *geceli gündüzlü işkencede tutmuşlardı.*” (OB-EA).

® çalış-, didin-, düşün-, öğret-, sür-, uğraştır-. || baskı hisset-, işkencede tut-, (yağmur vb) yağ-. || çalışıp çabala-, anlatıp dur-.

geç: [66] /2. Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, erken karşıtı./ “Sonra *geç olur* benim için..” (AA-TO3)., ““Akşam *geç yattık,*” diyor anlamlı anlamlı gülümseyerek.” (AÜ-SG)., “Bizimki de *geç geldi.*” (FB-ID)., “Bağırıp çağırmayı *geç öğrendim ben.*” (MM-ÜAKO)., “Bu gece sordu. *Geç dönmüştü* dışardan; *geçerken önünde durdu; rakı kokuyordu.*” (YA-AO)., “Biz bunu *geç haber alıyoruz.*” (SB-HAY)., “*Geç farkettim* taşın sert olduğunu.” (CST-BŞ).

® gel-* [19], yat- [6], dön- [4], koy- [4], anla- [3], öğren- [3], başla- [2], git- [2], git- [2], aç-, ayıl-, bırak-, büyü-, çıkar- (pijama), gir-, gör-, götür-, kavuş-, öde-, toplan-, ulaş-, uyan-, yayımla-, ye-. || haber al-, (hava) karar-, farkına varıl-, fark et-, (güneş) doğ-, tıraş ol-.

® **geç kalmak.**

Þ **geç gelmek.**

geççe: [1] /Biraz geç olarak, geç saatleri yakın./ “Bilmem, kaç kaç *geçe*, Bilmem, kaç kaç *kala* Ya erkence, ya *geççe*, *Sıram gelir*, *hoppala!*” (NFK-Ç).

® sıra gel-.

geçe (I): Ø--

geçende: [42] /Ne kadar geçtiği belli olmayan yakın bir zaman önce./ “*Geçende* Gülnar’a *gittim* de elim titreyerek sadece iki buçuk lira harcayabildim ne dersin sen?” (FO-KSA)., “*Geçende* birisi de “*şiiir durdu*”

demmişti.” (CS-GC), “Kocası fabrikada çalışıyor. **Geçende geldiler.**” (SD-K), “Duvarda güzel bir fotoğrafı vardı. **Geçende kahveye uğradım.**” (OB-EA), “Senin kızdan haber var mı? **Geçende bir mektup aldım...**” (GY-H2), “Zaman eksiltir insanı, her geçen gün, ömründen çala çala **geçende oturup düşündüm**, ne kadar kaldığımı, azala azala” (MA-BAK).

® git- [6], de- [5], gel- [3], sor- [3], uğra- [3], al-, ayrıl- {boşanmak}, bak-, bula-*, çıkış-, duy-, düşün-, gör-, hastalan-, konuş-, otur-, öğren-, söyle-, tanış- tartış-. || mektup al- [3], aslan kesil-, bahset-, karnı ağrı-, kaybol-. || oturup düşün-.

geçenlerde: [86]/Yakın bir geçmişte, yakında./ “**Geçenlerde** bir öğrencim **geldi.**” (TA-NB), “**Geçenlerde** **gördüm**, kapıya asılıp sallanıyorsun.” (F-PY), “Ama bugün?.. **Geçenlerde** Hakkârî'ye **gitmiştim.**” (DC-BSKY), “**Geçenlerde** 70 yaşındaki bir genç kadın şunları **söylüyordu**: Aferin gençlere, bizim bilip de yapamadıklarımızı yapıyorlar.” (EA-KIY), “**Geçenlerde** bir sevgili ağabeyime **rastladım.**” (AB-BBYŞ), “**Geçenlerde** Enver'den Adana'dan **mektup aldım.**” (CKM), “Hadi çabuk! **geçenlerde aklıma geldi**, «Nerede kaldı bizim Cehennem Topçu?» dedim kendi kendime...” (KT-YS).

® gör- [6], gel- [5], söyle-* [5], git- [4], oku- [4], rastla- [4], de- [3], konuş- [3], al- [2], bul-* [2], gönder- [2], yaz- [2], ağırlaş-, anımsa-, anlat-, dişle-, düşün-, getir-, görüş-, göster-, hesapla-, izle-, kaç-, kız-, kudur-, otur-, öl-, sor-, ver-, yakala-, yap-, yayınla-. || mektup al- [2], aklına es-, aklına gel-, basın toplantısı yap-, beyanat ver-, bisiklete bin-, çağrı al-, çıkagel-, (evden) çık-, gözüne iliş-, haber al-, hak kazan-, karakola götür-, keşfet-, (konuk) gel-, mektup gel-, (misafirlikten) dön-, ödül ver-, söz et-, şikâyet et-, (yemeğe) çağır-. || alıp getir-. || girecek ol-. || gittim gördüm [2].

geç saatler: Ø

geh: Ø

gelişigüzel: [46]/2. Üstünkörü, {öylesine}./ “Bir şiir kitabının sayfalarını **gelişigüzel karıştırıyordu.**” (Sİ-ÖKS), “Sonra **gelişigüzel** köyün içine **daldı.**” (YK-İM1), “Bayan yerlere **gelişigüzel** kâğıtlar **atıyor**, onu uyardım, diyorum.” (VG-GHO), “Gördükleri hazinelere biz de **gelişigüzel** bir **gözatalım:** ...”(OP-KK), “Düşman, kısıtıldığı yerden durmadan, **gelişigüzel ateş ediyordu.**” (SK-D), “İnsanlar, içinde bulundukları mekanı **gelişigüzel kullanmazlar.**” (DC-Yİİ).

® karıştır- (sayfa, vb.) [3], at- [2], dal- (yol, vb.) [2], kullanıl-* [2], otur- [2], aç-, al-, atıl-, bağırt-, başla-, bölün-, de-*, doğra-, fırlat-, gezdir-, gir-, hesapla-, iliş-, karala-, kon-, kullan-*, merhabalaş-, oku-, serpil-, söyle-*, söylen-*, toplan-, vur-, yap-, yapıştırıl-, yığdır-, yükle-, yürü-, yürüt-. || ateş et- [2], çizgi çiz-, göz at-, saçlarını topla-. || dehleyip git-.

gene:** [1203]/Yine./ “Bana şimdilik allahâısmarladık, **gene gelirim**, dedi.” (AN-AZDE), “Avni Efendi başını köşe yastığına dayamış, gözlerini kapamış, uyuyor gibi duruyordu, ibrahim Efendi **gene** söze **başladı:** - Ya, dedi, insan ne kadar gözetlese **gene oluyor.**” (MŞE-MA), “Cumaya **gene giriyoruz içeri.**” (ÇA-BAG), “Ben **gene sordum:** «Vukuatın ne, dede?»” (SA-K/S), “**Gene** **susuyoruz.**” (EB-BG), “Af buyurun, başınızı ağrıttım. **Gene görüşürüz** belki.” (YA-AO), “Evden merak ederler... **gene göz göze geliyoruz** annemle.” (EB-BG), “İlk işi, onun neler bildiğini öğrenmekti. **gene** Sara **aklıma geldi.**” (MŞE-MA).

® gel- [21], başla- [6], gir- [4], söyle- [4], sus-* [4], al- [3], değiş- [3], gör- [3], görün- [3], görüş-* [3], gül- [3], ol-* [3], sor- [3], yap- [3], ara- [2], bak- [2], bekle- [2], bul- [2], de- [2], düş- (ısı) [2], getir- [2], gülümse- [2], iç- [2], iste- [2], konuş- [2], sev- [2], unut- [2], ver-* [2], yaz- [2], aban-, aldat-, alın-, anlat-, art-, başlat-, başvur-, belir-, bırak-, bil-, bilin-, boşal-, buyur-, canlan-, çağırt-, çal-, dinlen-, dön-, duyul-, düzel-, fırla-, gülüm-, hatırla-, hırçınlaş-, ihtiyarla-*, inan-*, kalkış-, karıştır-, kavuş-, otur-, sinirlen-, sorul-, şaşır-, tırman-, uğra-, uyu-, uza-, yürü-, ye-, yet-, yat-. || göz göze gel- [3], aklına gel- [2], devam et- [2], açıkta kal-, ayağa kalk-, başına dikil-, bildiğini oku-, dert yan-*, durumu kurtar-, eli titre-, engel ol-*, gidecek ol-, gözünü dik-, gözünü kıs-, (hava) kapan-, heyecanlan-, hıçkırık tut-, içi aydınlan-, içi ışı-, iki büklüm ol-, işe koyul-, işi düş- (birine), karşılık ver-*, kendi bildiğini yap-, kendini alama-, kendini tutama-, özür dile-, peşine düş-, rahatsız et-, rica et-*, sarhoş ol-, savaş çıkar-, sigara yak-, söz et-*, söz kesil-, temin et-*, ter içinde kal-, üstüne at-, vazgeç-*, yalan söyle-, yemin et-, yoluna gir-.

Đ gene gelmek.

gene de:** [267] /Öyle olduğu hâlde, rağmen./ “Açık alaycı konuşurdu ya, *gene de* onu sevmiştim.” (F-PY)., “*Gene de* inanamazdım.” (NA-KD/A)., ““Bu akşam *gene de* balık istemem.” “Mantı,” dedi Ali Çavuş.” (YK-KSİ)., “*Gene de* anlamazlar, ben Galip’in beytini Nedim’inkinden daha güzel bulanları da gördüm.” (NA-KD/A)., “Ama sen *gene de* dikkatli ol.” (EB-BG)., “Ama *gene de* özür dileyeceğim, özür diliyorum, çok özür diliyorum..” (TDK-KO).

® sev- [4], inan-* [3], iste-* [2], anla-* [2], açıla-*, beğen-*, bil-, dayan-, de-*, döğüş-, dur-*, güvenilir-*, incele-, kır-*, konuş-, kork-, öl-, sor-, söyle-, terle-, titre-, uslan-*, yap-. || başını salla-, canı iste-, çare bulun-, dikkatli ol-, hoşuna git-, ısrar et-, iyi dayan-, özür dile-, yemin ver-, yerinde durama-, yollara düş-.

genellikle: [24] /Genel olarak, büyük bir çoğunlukla, çoğu kez, çoğunlukla, çoklukla, ekseri, ekseriya, ekseriyetle./ “Sonuçta sokaktaki adam, *genellikle* kitap okumasını sevmez, okumaz da; onda edebiyat sevgisini ara-maksa boşunadır.” (AB-SD)., “Okşanmaktan *genellikle* hoşlanmaz.” (CK-İSDY)., “Ama *genellikle* olmuyor bu.” (ŞY-1999)., “Ve daha kimbilir ne çok şey için... “Sakatlar”, *genellikle* beğenildi.” (EI-KA)., “Çünkü insanlar sözlü olmayan davranışlara *genellikle* pek dikkat etmezler.” (EG-İÖ)., “O da *genellikle* cevap vermiyor.” (DC-Yİİ)., “Ergenlik araştırmaları ergenlik dönemini pek çok boyutlarıyla ele aldığı halde, ergenlikteki ölüm kavramını *genellikle* ihmal etmiştir.” (BO-GP).

® sev-* [3], hoşlan-* [2], ol-* [2], beğenil-, benze-, bütünleş-, karıştır-, kork-, oku-, örtüş-*, sevil-, tanımlan-, uyu-, yap-. || birbirine karış-, cevap ver-*, dikkat et-*, ihmal et-, vakti ol-*, yeğ tut-.

geniş çaplı: Ø

gepgenç: Ø

gerçekkte: Ø--

gerçekten: Ø--

gerçi: Ø--

gereğince: [24]/Gereği gibi, gereğine göre, gerektiği gibi, mucibince./ “Dışardaki başarılarımızı **gereğince** kavramıyor, değerlendirmiyoruz gibi geliyor bana...” (AD-Y), “Romanda kendi çağdaşlarını (yaşıtlarını desek daha iyi) **gereğince** izlememiştir.” (CS-ŞDÇ), “Kendisini bunaltan annesi yerine babasıyla özdeşleşmeye çalışır, dolayısıyla kadınlık rolünü **gereğince** benimseyemez.” (EG-İÖ), “Devlet işidir, akıl sır ermez ki, gene de ben, biz Nişancı Veli Ağaya **gereğince** davranmalıyız, dedi içinden.2 (YK-KSİ), “Toprak beslemiyor bizi. **Gereğince** işleniyor mu?2 (GD-TO1), “Çocuk, ölümün anlamını **gereğince** algılayamaz.” (EG-İÖ).

® algıla-*, anla-*, anlatıl-*, benimse-*, bilin-*, davran-, değerlendir-*, değiş-*, faydalanıl-*, götür-*, hazırla-*, incelen-*, işlen-*, izle-*, kavra-*, kullan-*, oturtul-*, öğret-*, somutla-*, uy-*, yanıtla-*, yürütül-*. || yanıt ver-*, adım at-*.

gerekli gereksiz: [1]/Yersiz zamansız./ “Madam Tasula **gerekli gereksiz** konuşur.” (F-BS).

® konuş-.

gereksiz: Ø

geri:** [650]/10. Geriye doğru./ “Birkaçı, sandalyelerini **geri çektiler**, ayak ayak üstüne attılar.” (MŞE-MA), “Ürkerek **geri sıçradım**.” (EB-BG), “Yarı yere kadar varmadan turnakları sökülerek, dizleri bükülerek **geri kayıp düştü**.” (TDK-D), “Ameleler **geri fırladılar**.” (SA-K/S). ; //Tekrardan, yeniden, yine, tekrar, bir daha.// “..bir an gözden yittikten sonra dönüp **geri geliyor**,...” (YK-KSİ), “Adada üç beş ay Allah'ın verdiği ile semiren, kendine gelen hayvanları bu kez **geri getiriyor**, pazara sürüyordu.” (NC-SY), “Muavin imzalanmış kâğıdı zarftan yırtarak aldı zarfı **geri uzattı**.” (ÇA-BAG), “Bulmadan **geri çıkmazlar**.” (AS-YA), “Çobanlar, ağıllarının önünde doğruldular, giden köpeklerini ünleyip **geri çağırdılar**.” (NC-SY), ““Parayı peşin almışlardı, **geri istedim**.”” (AB-BYS), “**Geri gel** lütfen. AYDIN*(Ağır ağır **geri gelir**, girer, kapıyı kapatır.)” (AA-TO3), “ÖTEKİLER: Dikkat! (Üçü de **geri fırlarlar**.)” (AA-TO3), “Onunla karşılaşmamak için hemen **geri kaçtı**.” (AN-AZDE).

10. [28] ® çek- [17], at- [2], it- [2], bak-, çık-, fırla-, fırlat-, sıçra-, tep- (silah). || kayıp düş-.

//...// [72] ® gel-* [26], getir- [10], uzat- [7], götür- [4], kaç- [4], iste- [3], çağır- [2], indir- [2], tak- [2], yolla- [2], çek-, çık-*, çök-, fırla-, in-, otur-, sal-, sar-, sat-, sok-.

® **geri almak, geri basmak, geri çekilmek, geri dönmek, geri durmak, geri gitmek, geri göndermek, geri kalmak, (bir iş yapmaktan veya birinden) geri kalmamak, geri komamak, geri saymak, (bir şeyi) geri vermek.**

Þ **geri çekmek, geri gelmek, geri getirmek.**

geriden geriye: [2]/1. Gizlice, sinsice./ “Konuşmaları şen ezgiler, sesler, **geriden geriye** izler.” (GA-TO). ; /2. Uzaktan, yakın bir ilgi göstermeyerek./ “Topal'ı **geriden geriye** görüyor....” (OK-KT).

1. [1] ® izle-.

2. [1] ® gör-.

geri geri: [49] /Geriye doğru, arka arka./ “*Odadakilere, iki büküm eğilerek geri geri gittiler...*” (AN-AZDE)., “*Ağayı selamlayan katip, odadan geri geri çıktı.*” (OK-C)., “*Çantamda, iyi kötü daima yenecek bir şey bulunduğunu bildiği için yolumu kesiyor, karşımda ayağa kalkarak geri geri yürüyor, ön ayaklarıyla bana tutunmaya çalışıyordu.*” (RNG-ÇK)., “*Ayağımın altında yer geri geri kayıyordu.*” (EB-BG).

® git-* [25], çık- (dışarı vb.) [4], yürü- [3], kay- [2], çek-, çık- (merdiven), gel-, getir-, işle- (saat), it-, kaç-, koş-, say-, sürü-, sürükle-, uzaklaş-. || adım at-, hareket et-.

® **geri geri çekilmek.**

▷ **geri geri gitmek.**

gerisin geri: [33] /1. Geldiği yere veya ters yöne doğru, gerisin geriye./ “*‘Peki,’ dedim ben de ve gerisin geri döndüm, anlaşılmasın bir Hicabi özlemiyle birlikte gene demirci dükkânının önünden geçtim, ...*” (HAT-KHK)., “*Ama onun herkesi kendine bağlama merakı yüzünden, açgözlülüğünden, darbeci takımlar birbirine düştü, askeri darbe yattı, yola çıkan tanklar gece radyoevine değil, gerisin geri kışlarına gittiler.*” (OP-KK)., “*Onlar alışkın kuşlardır, kaçmazlar, gider gerisin geri gelir insanın koluna konarlar.*” (YK-BE). ; /2. Yeniden, tekrar, bir daha./ “*Gel gerisin geri yerine... demişler.*” (KT-YS)., “*Ali gerisin geri kahveye girer.*” (RB-SN)., “*Gerisin geri gönderemedik.*” (CK-İSDY).

1. [30] ® dön- [10], git-* [6], gel- [2], in- (merdiven) [2], kaç- [2], düş-, itele-, otur-, savur-, uzaklaş-, yuvarlan-. || alıp götür-, yola düş-.

2. [3] ® gel-, gir-, gönder-*

▷ **gerisin geri dönmek, gerisin geri gitmek.**

gerisin geriye: [13] /Gerisin geri./ “*Davulcu osuruğu gibi kalmıştık. Gerisin geriye döndük.*” (NE-GT)., “*Yusuf, gerisin geriye çevirdi atını.*” (SK-D)., “*İkindiüstü Büyük Bey gelince, yükledik gerisin geriye, iki saat ilerde, bildiğin Arabistan çölüne konduk.*” (KT-Gİ). “*Gerisin geriye, anasının yanına doğru, sabırsız, yola düştü.*” (YK-OD).

® dön- [6], çevir- [2], döndür-, fırla-, uzaklaş-, yükle-. || yola düş-.

▷ **gerisin geriye dönmek.**

gevşek: [15] /3. İlgisiz, kayıtsız bir biçimde./ “*Bunun için, sanksiyonlar meselesinde Fransa gayet gevşek davrandı.*” (FA-YST). “*Rumeli beylerbeyi gevşek tutuyor işini anlaşılan, Bosna dolaylarında düşman taşkınlıklar edermiş; hemen gereği düşünüle !*” (TO-Dİ)., “*Olanlara bakma sen, kendine bak da dik dur! Gevşek konuşma!*” (FB-T)., ; //Sıkı veya gergin olmayan gevşemiş bir biçimde.// “*«Gövdesini her zamanki gibi gevşek mi bırakır?»*” (KT-YS)., “*Cemil, uygun bir hedef aradı, pek özenmeden, gevşek attı, salkım söğüdün titreyen dallarından birine konmuş küçük kuşu düşürdü.*” (KT-YS)., “*Patayı alay eder gibi gevşek çakmış, topuklarını bile birleştirmemiş-ti: Buyur teğmenim! - Belli belirsiz sırtıyordu: Em ret!...*” (KT-YS)., “*Gün, yüzünü Boğaz'a verip parlak bir güneşin içinde, dingin, rahat, gevşek uzayıp gidiyor.*” (NM-TÖ2).

3. [8] ® davran- [4], davran-, konuş-*, otur-. || iş tut-.

//...// [7] ® bırak- [4], at-, çak-. || uzayıp git-.

▷ **gevşek bırakmak, gevşek davranmak.**

geyikler kırkımında: Ø

gıcıkça: Ø

gıcır gıcır: [6]/3. Tertemiz, yepyeni, pırıl pırıl olarak./ “İsteyenin evini *gıcır gıcır* temizlerim.” (BŞ-DKO)., “Oradan su alıp *gıcır gıcır* yıkayacağız bardakları.” (AK-MY)., “... döşeme tahtalarını *gıcır gıcır* oğmuştı.” (YKK-A).,

® temizle- [2], yıka- [2], oğ-, sil-.

® *gıcır gıcır etmek.*

gıcır bükme: Ø

gıdım gıdım: [2]/Azar azar./ “Orada konaklayan «yolcu» kuşaklara karınca kararınca bildiklerini, bazen *gıdım gıdım*, bazen cömertçe *aktarırlar*.” (HT-ÖTÖ)., “Kiminse, bir tutuklunun reçel kavanozu dolaştırıldı, *gıdım gıdım* bölüştürüldü hepimize, ev reçeli besbelli!” (VB-SvB).

® aktar-, bölüştürül-.

gıldır gıldır: Ø

gırç gırç: Ø

gır gır:--

® *(biriyle) gır gır geçmek*

gırla:--

® *gırla gitmek.*

gıyaben: [8]/1. Kendi yokken, ortada olmaksızın./ “..... Selahattin Delidere ve Behçet Cantürk'ün vicahen tutuklanmasına, Abdulcebbar Doğru ile Sabit Cantürk'ün de *gıyaben* tutuklanmasına **karar verdi**.” (SY-BECO)., “*İdamı ona gıyaben verdiler*.” (SD-FC). ; /2. Adını, sözünü başkalarından duyarak, görmeden./ “Deminki züppe onu herhalde *gıyaben tanıyor*; görürse numarasını verir.” (RHK-BS)., “Henüz tanışmamış olanlar bile kim olduklarını *gıyaben bilirlerdi*.” (AŞH-BM).

1. [2] ® idam ver-, karar ver-.

2. [6] ® tanı- [3], bil- [2] || zannet-.

▷ **gıyaben tanımak, gıyaben bilmek.**

gıyabında: Ø--

gibi:X

gibilerden: Ø--

gibisinden: Ø--

gide gele: [4] /Aynın yere sürekli gidip gelerek./ “Kaç yıldır, *gide gele ahabap olduk* köydekilerle.” (NM-TÖ2)., “Bayswater ya da Queensway metro duraklarından birine yürüyoruz. *Gide gele* Queensway durağının, bizim için daha elverişli olduğunu da *öğrendik*: Çünkü o duraktan kentin merkezindeki istasyonlara aktarmasız gidebiliyorduk.” (DÖ-GYKK)., “Edirnekapı'ya kadar *gide gele doldururdu zamanını*.” (RI-KG).

® öğren-. || ahabap ol- [2], zaman doldur-.

▷ **gide gele ahabap olmak.**

gide gide: [13] /{1. Gidip dolaşarak, gezip görerek., 2. Gittikçe, (ilerledikçe.)}/ “*Gide gide*, küçük oğlan, epiy uzak bir yere *varmış...*” (PNB-AGUG)., “Atma bindiği gibi kaçmış gitmiş. *gide gide* gene o deryaya *gelmiş.*” (PNB-AGUG)., “Ata binmiş, yolu tutturmuş gene. *gide gide* bir konağa *ulaşmış.*” (PNB-AGUG)., “Sabah değildi ama *gide gide sabah oldu, güneş doğdu, gözlerim güneş ve uykuyla doldu.*” (OP-YH).

® var- [4], gel-, ulaş-, varıl-, yaklaşt-, yorul-. || akşamı et-, (güneş) doğ-, rasgel-, sabah ol-, sonuca var-.

▷ **gide gide varmak.**

giderayak: [5] /Gitme anında, gitmek üzereyken./ “İttihatçı yasası ne demektir *anlasın giderayak* Farmason!... Memleketi yeniden ele geçireceksiniz de...” (KT-YS)., “1922 yılı eylül ayı başlarında Yunanlılar *giderayak* burayı *yaktular.*” (YA-AO).

® anla- [2], bul-, iste-, yak-.

▷ **giderayak anlamak.**

giderek: [185] /Yavaş yavaş, derece derece, gittikçe, tedricî olarak, tedricen./ “Bu sayı *giderek artacak* ve 600 bine *yaklaşacaktır.*” (FA-YST)., “Birçok ses *giderek* müzik haline *dönüşür.*” (BA-TO1)., “Bildığım için de *giderek hızlanıyordum* tabii, ...” (HAT-KHK)., “*Giderek* eleştiriden *uzaklaştınız.*” (FA-SUYK)., “Ateş *giderek yoğunlaştı.*” (TÖ-ŞÇT)., ““Arya” *giderek yükselir*; öyle ki, ulaşabileceği en yüksek tona *ulaşır.*” (ÜA-TÖ)., “Evet devam et, benim gibi ne? *Giderek çürüyorsun.*” (YE-HS)., “F.A.: Yazınsal uğraşınızın sınırları *giderek genişledi.*” (FA-SUYK2)., “Bir kez daha belirtmiştim bu yıllıkların birinde: Yıllıklara şiir seçmek *giderek zorlaşıyor.* ...parlak kapaklı lüks dergilerin arasında, magazinleşmeye yüz vermeyen, amatör edebiyat-şiir dergilerini bulmak hemen hemen *olanaksızlaştı giderek.*” (KŞY-2002)., “Atchley'e göre, bireyler yetişkin olma sürecinde birtakım alışkanlıklar, bağlantılar, tercihler geliştirirler ve bunlar *giderek* kişiliğin *bir parçası ...haline gelir.*” (BO-GP)., “Aslında yeni bir durum değil bu Yıldırım'm öldürülmesiyle başladı, ama *giderek daha beter bir hal alıyor.*” (AÜ-SG).

® art- [21], dönüş-* (-e) [7], hızlan- [6], uzaklaş- [6], yoğunlaş- [6], çoğal- [5], yitir- [5], azal- [4], büyü- [4], şiddetlen- [4], yaygınlaş- [4], ağırlaş- [3], geliş- [3], genişle- [3], güçleş- [3], yüksel- [3], zorlaş- [3], güçlen- [2], kızar- [2], koyulaş- [2], körel- (yetenek vb.) [2], seyrel- [2], yaklaşt- [2], yavaşla- [2], zayıfla- [2], zenginleş- [2], acılaşt- (tat), aç-, alışt-, araçsallaşt-, asileşt-, azalt-, benze- (-e), birleştiril-, bunal-, büyüt-, cılızlaş-, coşt-, cozt-, çökert-, çürü-, değiş-, diren-, durgunlaş-, eri-, eski-, esnekleş-, gül-, gürleş- (ses), hırçınlaş-, ilginçleş-, incel-, irileşt-, iskeletleş-, izle-, karar-, karmaşılaş-, koflaş-, korkunçlaş-, kötüleş-, kurumlaş-, küçül-, marjinalleş-, olanaksızlaş-, olumsuzlaş-, öğren-, pekişt-, sakınlaş-, sertleş-, sev-, sıklaş-, sınırla-, silin-, sön-, şişt-, şişmanla-, tenhalaşt-, tüket-, uzmanlaş-, yaklaştır-, yalnızlaş-, yanaşt-,

yayıl-, yerleş-, yoksullaş-, yumuşa-, zorlan-. || ...haline gel- [3], ...hal al-, ...hale gel-, alışkanlık yarat-, fark açıl-, güvenilirliğini yitir-, hava boz-, işler sarpa sar-, kaybet-, kaybol-, merakı art-, mesafe kısal-, ön plana çık-, saygınlığını yitir-, tansiyon tırman-, yalnız kal-, yeteneğini körelt-, yoğunluk kazan-, yok ol-, yüzü kızar-. || öfkelenip köpür-. || görülmez ol-.

▷ **giderek artmak, giderek (...e) dönüşmek, giderek hızlanmak.**

gine: [7]/Gene, yine./ “Küçük Hacı, nefes nefese: -Durdu durdu da **gine** azıttı mübarek, dedi.” (TB-KA), “**Gine** mi geldin? **Gine** mi sırtın durun?” diye terslenecek, amma Salih eğilip de elini öperken, bir yandan “hadi, hadi” diye elini çeker gibi yapacak, bir yandan da sol eliyle Salih’in sırtını tapalamaktan kendini alamayacaktı.” (TB-KA)

® gel- [2], azıt-, git-, in-* (şışlik), yit-. || sırtın durun.

gitgide: [159]/Zaman ilerledikçe, giderek, gittikçe, ileride./ “Amerikan halkı içinde “sağlıklı ölme” istemi **gitgide artmaktadır.**” (BO-GP)., “Çan sesleri büyüdü **gitgide.**” (NC-SY)., “Bir çılgıktı; **gitgide eriyordu.**” (Sİ-ÖKS)., “Beyaz pantolonlu, uçuk renk gömlekli, o sırsıklam, saçları kıvrım kıvrım Sevdicek **gitgide uzaklaşıyordu** sanki.” (Sİ-ÖKS)., “Çehreler **gitgide siliniyor.**” (YKK-Y)., “Dünya **gitgide kalabalıklaşıyor**, Özcan. İnsanlarsa **gitgide yalnızlaşıyor.**” (TÖ-TO1)., “Denizle gökyüzünün birleştiği yerdeki ince çizgi **belirginleşiyor gitgide.**” (İA-ÖEK)., “El izini gördün mü, **kayboluyor gitgide.**” (ÜA-TÖ).

® art- [21], büyü- [11], azal- [9], uzaklaş- [6], seyrekleş- [4], genişle- [3], yaklaş- [3], yüksel- [3], ağırlaş- [2], arttır- [2], belirginleş- [2], boşal- [2], çoğal- [2], daral- [2], daralt- [2], endişelen- [2], eri- [2], güçlen- [2], karar- [2], küçül- [2], silin- [2], ufal- [2], uza- [2], açıl-, ağırlaştır-, allan-, anla-, aralan-, arttır-, az-, azıt-, bastır-, benimse-, bozul-, bunal-, cıvıt-, çürü-*, dikleş-, dol-, dön-, düzel-, düzgünleş-, edilginleş-, esmerleş-, fanatikleş-, fenalaş-, geril-, gevşe-, hafifle-, hızlan-, ısın-, incel-, kalabalıklaş-, katılaş-, kavra-, keskinleş-, kısal-, kız-, koyul- {koyulaşmak}, koyulaş-, köstebekleş-, kötüleş-, öl-, sıkış-, sıklaş-, süratlen-, unut-, ustalaş-, uzat-, vahşileş-, yakınlaş-, yalnızlaş-, yaralan-, yasaklan-, yerleş-, yit-, yoğunlaş-, yumuşa-, zayıfla-, zebanileş-, zorlaş-. || kaybol- [2], başına buyruk kesil-, belirgin hale gel-, dengeler otur-, egemen ol-, görüş değiştir-, hoş ol-, kalite düş-, kaybet-, uçurum açıl-, yok ol-.

▷ **gitgide artmak, gitgide büyümek, gitgide azalmak, gitgide uzaklaşmak.**

gizli: [25]/4. Saklı olarak, saklayarak./ “Fakat bu işi **gizli yapmıştı.**” (FA-YST)., “Her şey **gizli yapılacak**; şimdilik varlığımızı toprak bile duymayacaktır.” (GY-KO)., “O **gizli yaşıyordu**, ama, yine belki tanıyanı çıkar.” (SD-FC)., “Çocuğu annesine nadir ve **gizli getirirlerdi**, yalının içinde Bülend arızî görülürdü.” (HZU-AM)., “Aman, sakın bunu yapma, dedi, bana **gizli yardım et**; fakat ortaya çıkmaktan çekin...” (RNG-YG).

® yap- [3], yapıl- [3], yaşa- [3], getir- [2], aç-, ağla-, buluş-, çalış-, gel-, gir-, kur {planlamak}, okun-, ol-, satıl-, söyle-, yan-. || yardım et-, takip et-.

® **gizli tutmak.**

gizlice: [148]/Kimseye göstermeden, kimseye belli etmeksizin, gizli olarak./ “**Bakıyoruz** sayfalarından **gizlice** yeryüzüne.” (AS-Ş)., “Geçen gün **gizlice** bir köfte **verdi** bana. Sümbül Hanım görürse kızar, ama o ortada

olmayınca Hacer bazen **gizlice veriyor bana.**” (FÇ-UV), “Bütün gün sizleri düşünmekte Geceleri **gizlice ağlamaktayım** Gözlerim kana kesti, baksana” (GA-TO), “Ayaklanma şöyle olurdu: Askerler kendi aralarında **gizlice konuşurlar**, karar verirler ve ansızın, subaylarını içlerine almayarak ve talime çıkmayarak, padişaha müracaat ederler.” (FRA-Ç), “Ne bileyim, **gizlice evlenebiliriz** meselâ...” (EB-BG), “Uşak eliyle Hizmetçi'ye **gizlice çıkmasını işaret eder.**” (AMD-O), “Aynı gece, Receb Paşa yeniçeri kışlalarına ve sipahi hanlarına, ‘Musa Çelebi'yi padişah benim saraya gönderdi, gelip istesinler, alsınlar!..’ diye **gizlice haber yolladı.**” (REK-Y).

® bak- [10], ver- [5], ağla- [4], buluş- [4], gel- [4], konuş- [4], evlen- [3],öp-* [3], söyle- [3], ürper- [3], yaz- [3], al- [2], çimdikle- [2], geç- [2], gir- [4], git- [2], git- [2], gönder- [2], göster- [2], gülümse- [2], oku- [2], sor- [2], süz- [2], yap- [2], ayrıl-, buluştur-, büyü-, cezalandırıl-, çağır-, çalış-, dağıt-, de-, dön-, duyul-, duyurul-, elle-, emzir-, eri-, getiril-, gidil-, göm-, gözetle-, gül-, iç-, iste-, kaç-, kaçır-, kaçirt-, kararlaştır-, kork-, korkut-, küs-, ölç-, öner-, renklen-, satıl-, sev-, sevin-, sız-, sokul-, tart-, taşı-, tırman-, ulaş-, um-, uzat-, yaptır-, yeşer-, yıka-, yolla-, zehirle-. || işaret et- [5], sınava gir- [2], aylık al-, bir araya gel-, çare bul-, devam et-, elden ele geç-, emir ver-, faaliyete giriş-, fotoğraf çek-, geçip git-, gözyaşı dök-, haber yolla-, içeri al-, itiraf et-, kaçıp git-, kapı dinle-, parmağını ısır-, selam sal-, sevk edil-, seyre dal-, seyret-, sigara iç-, teşvik eyle-, yanağını sil-, yola çıkarıl-.

▷ **gizlice bakmak, gizlice buluşmak, gizlice işaret etmek.**

gizliden gizliye: [21]/Kimsenin haberi olmadan, kimseye haber vermeden, el altından, kimseye duyurmadan, gizlice./ “İhanete uğramış her erkek gibi, bu ihanete ne kadar öfkelenirse öfkelenisin, **gizliden gizliye**, onu çektiği acıdan ancak acıyı yaratanın kurtarabileceğine inanmış, hayaller kurmuştu; Mehpare Hanım'ın dönmesini, hastanedeki odasına bir sabah, yüzünde, utangaçlığını saklayan o mesafeli bakışıyla girmesini, özür dileyip yalvarmasını beklemişti.” (AA-İGA), “Babayım; her şeyi bilmek zorundayım. **gizliden gizliye inceleyeceğim**; neler okuyor, hangi sitelerde geziyor, kimlere gönül koyuyor?” (CD-KB), “Yeni açılmış sahil yolunun altında, yolun kuytusunda kalan çakıllı dar sahile, açık gözün biri birkaç tahta masn ile birkaç tabure atmış; **gizliden gizliye**, çay bardağında şarap **veriyordu.**” (OB-HYD). “Herkes Salih'in elbisesini **gizliden gizliye** bir iyice süzmüştü.” (TB-KA), “Anadolu'ya sıçrayan bu kıvılcım henüz duman çıkarmıyor, sadece şüphelere, ithamlara, isnatlara, o da **gizliden gizliye sebep olabiliyordu.**” (TB-KA).

® inan- [2], incele- [2], ver- [2], bak-, buluş-, gururlan-, özle-, sev-, sevindir-, süz-, yaşa-. || alay et-, dış gıcırdat-, hayal kur-, hoşuna git-, ırkçılık gü-, mutlu et-, sebep ol-, tahkikat yap-.

▷ **gizliden gizliye inanmak.**

göğüs göğse: [7]/Karşı karşıya, yüz yüze./ “Parmaklığın dışında o, içinde ben, **göğüs göğse geldik** ve onun koynundan benim koynuma aktardık dergiyi.” (MM-KG), “Bu orta kitap, Üvercinka'nın içerdiği programı tek tek özenle seçilmiş dilimlere ayırır: Zamanla ilk burada **göğüs göğse çarpışır**, yolculuğunu ilk burada paftalara böler.” (EB-YU), “**Tutuştular göğüs göğse.**” (FB-T).

® gel- [3], çarpış-, kapan-, tutuş-, yürüt-

▷ **göğüs göğse gelmek.**

gönlünce: [15]/Dileğine uygun./ “Bir gülüş ki yüzlerde yürek tadında - Olsun Bir kuş ki kanadı tutuyorsa Bir böcek **gönlünce** yaşıyorsa Bir arı kovana çiçek taşıyorsa - Olsun Bir gök ki gülüyorsa - Olsun.” (AS-Ş)., “Babasının endişelerine rağmen Aylin'i rahat bıraktırdı. **Gönlünce gezdi eğlendi** Aylin ve Paris'e, Polat'a sırlıslıkla âşık olarak döndü.” (AK-AA)., “Babası, fırçayı eline verirken : **Gönlünce yap.**” (GY-H2).

® yaşa-* [4], yap- [2], çal-, eğlen-, gez-, git-, hayalle-, ilerle-. || alışveriş yap-, at oynat-, yolculuğa çık-. || gezip eğlen-.

▷ **gönlünce yaşamak.**

gönüllüce: Ø

gönüllü gönülsüz: [1]/Yarı istekli yarı isteksiz olarak./ “Ahmet'i, **gönüllü gönülsüz**, çalıştırıyorlar.” (FB-ID).

® çalıştır-.

gönülsüz: [17]/2. Gönülü olmadan, istemeyerek./ “Kış Kırat'ın da itaat duygusunu bozmuştu. **Gönülsüz döndü, gönülsüz yürüdü.**” (AS-YA)., “Önceleri biraz **gönülsüz davrandı** Havana, ama o kadarcık olur.” (FB-T).

® git- [4], yürü- [2], çiğne- (lokma), davran-, de-, dön-, gel-, kalk-, karşıla-, oku-, oyna-, yaklaş-. || elöp-.

gönülsüzce: [4]/İsteksiz bir biçimde, istemeyerek./ “İbrahim davulu **aldı gönülsüzce.**” (FB-T)., “Kalkıyorlardı sonra da, hiç gitmek istemiyormuş gibi kalkıp **gönülsüzce** kapıya doğru yürüyor, tam eşikten çıkacakken duruyor ve ekliyorlardı, ...” (HAT-KHK)., “Sanki kendi hayatımı yaşamıyorum da bana zorla dayatılmış bir oyunu oynuyorum **gönülsüzce.**” (İA-İKG).

® al-, kalk-, oyna-, yürü-.

göre: X

görgülüce: Ø

görgüsüzce: Ø

görmece: Ø

görünürde: [7]/Dıştan bakınca, görünüşe göre, ortada, meydanda./ “Zaten dört tabak kalmıştı **görünürde.**” (F-BS)., “Hediye ile yaşadıklarını, en azından **görünürde bilmiyordu.**” (AA-İGA)., “**Başarmış görünürde**, ama hâlâ çok hoyrat ve kırlıgan.” (İA-İKG)., “Öbür katlarda bir ayaklanma falan da olabilirdi ama, **görünürde** hiçbir kargaşa sezilmiyordu.” (RI-KG).

® kal-* (kimseler vb.) [2], başar-, bilme-, sağlan-, sezil-*. || başkaldır-.

görünürlerde: Ø

görünüşte: [20]/Dıştan görüldüğüne göre, görünene inanmak gerekirse, görünene bakılırsa./ “**Görünüşte** Emir Dede başmuallimini gayet **beğeniyordu.**” (RNG-YG)., “İnsan yavruları, **görünüşte** birbirine **benzeseler** bile, genetik (kalıtsal) bakımdan farklıdır.” (BG-KA)., “Sonunda Mustafa İnan gerçek doçent oldu; ama şartları **görünüşte pek değişmedi:** asistanıyla birlikte oturduğu küçük 'Mekanik odası'nda çalışmaya başladı.” (OA-BBAR).,

“Görünüşte klasik, aldatıcı klasik bir sinemam var **diyebilirim.**” (AD-Y)., “Görünüşte çok **candan davranırdı**; çayları **filân** hep o ısmarlardı.” (OA-KB).

® beğen-, benimse-, benze-, de-, değış-*, düşün-, eğlenil-, karar-, sanıl-, sev-, tanı-. ||
candan davran-, garip gel-, işlev yüklen-, (oybirliğiyle) karar veril-, razı ol-, uzun sür-, yalnız kal-, yıl geç-*, zafer kazan-.

götün götün: Ø

götürü: Ø

göz göz: [1] /2. Oda oda./ “Üstü kızarmış, içi **göz göz kabarmış** bir kek düşünerek.” (NM-TÖ2).

® kabar-.

® **göz göz olmak.**

göz göze: [27] /Bakışları karşılaşılarak./ “Mehmet Ağa ile **göz göze bakışlırlar.**” (BE-Ç)., “Fısıltılara karışmış bu sözler kulağına bir kurşun gibi akıp eriyene kadar aynada kendiyle uzun süre **göz göze kaldı.**” (MM-ÜAKO)., “Halbuki söz vermişti, gelmesi lazımdı; diz dize oturmalı, **göz göze bakmalıydık.**” (Aİ-YK)., “Göz göze, handiyse ağız ağıza, **konusuyorlar**; yalnız Doktor Selâhattin ve Güzide Sibel Hanım değil; kirli mavi bir duman perdesi arkasından, 'bütün meyhane' onları seyrediyor;...” (Aİ-YK)., “Bir masada diz dize **göz göze oturuyorlar.** (Piyanoda Schumann'dan Arabeske, Op. 18 işitilir.) Adamda nasılsa pişmanlıktan eser yok.” (AA-TO3).

® bakış- [14], kal- [7], bak- [2], dur-, konuş-, koş-, otur-.

® **göz göze gelmek.**

® **göz göze bakışmak.**

göz önünde:--

® **göz önünde tutmak, göz önünde bulundurmak**

gözü bağı:--

® **gözü bağı olmak.**

gözü kapalı: [11] /2. Düşünmeden, duraksamadan./ “Belli değil. **Gözü kapalı yaşamışsın** dedin de... şu kadarken öksüz kaldım.” (OK-KT)., “Doktorun verdiği ilâcı içmeyecek kadar pireli olan Demirci, bu adama **gözü kapalı güveniyor.**” (KT-YS)., “YÖK öyle iki karar aldı ki; altlarına **gözü kapalı imza atarım.**” (TA-NB)., “Bir gün bu gafililiğin neye mal olabileceğini hiç düşünmeden, demiryollarımızı **gözü kapalı** yabancılara **emanet etmişiz**, onlar da tek Türk bile yetiştirmemişler.” (TÖ-ŞÇT).

® yaşa-* [2], al-, bitir-, güven-, yüz-. || emanet et-, her işe gir-, imza at-, maceraya gir-, operasyona gir-.

® **gözü kapalı olmak.**

gururluca: Ø

gücü gücüne: Ø

gücün: [5] /1. Dara dar./ “Ø”. ; /2. Güçlülükle, ancak, zorla./ “Gelenek dediğiniz, öyle **gücün sürdürülemez.**” (GY-D). “İlk bakışta onu bir yakışıklı züppe sandığım için elini tutup beni bağışlamasını isteyecekken **kendimi gücün tuttum.**” (YA-AA),

1. [-] ® Ø.

2. [5] ® bekle-, sürdürül-*. || kendini tut- [2], altından kalk-.

güç: [109] /3. Zorlukla./ “Ama, bu yaşımda inanıyorum ki, onun gibi yönetici çok **güç bulunur.**” (CK-İSDY), “Çünkü beğenmem, **güç beğenirim.**” (FA-SUYK), “Gemiciler **güç tutuyordu** adamı.” (EÖ-P/S), “Bir testiden soğuk soğuk sular sızdığını bilmesem **güç dayanırım.**” (TU-BŞ), ““Peçevi'den zahire getirdik, yolda düşman ulaştı, arabalarla kaç- kaç- **güç kurtulduk**, kapıyı tez açın, basılmayalım!..” derler.” (REK-Y), “... bu sefer de iyice akıllı karışan seyirci, bir koşu yeniden birinci duvara dönüp asıl resme bakmamak için **kendini güç tutuyordu.**” (OP-KK), “Biraz evvel parmağını oynatmaya kuvveti olmayan hastayı şimdi iki erkek **güç zaptediyordu.** (RNG-YG), “İlk tutulan sarhoş sırta sırta saldırma âlâmeti gösteren delinin karşısında sinmiş ve bir köşeye büzülerek **sabahı güç etmiş.**” (FRA-Ç), “**Ayakta güç duruyordu.**” (SD-FC), “Ama, sonunda kurtuldu. **Güç soluk alıyor**, ateşler içinde **yanıyordu.**” (AA-ETY).

® bulun- [4], beğen- [3], tut- [3], dayan- [2], kurtul- [2], okun- [2], tanı- [2], aşıl-, ayır-, barın-, bastır-, çık- (ses), dur-, geçindir-, gölgele-, inan-, inanıl-, kopar-, oyna- (dudakları), sat-, seç- {ayırt etmek}, seçil-, sürüklen-, tüken-, unut-, uyu-, uyun-, yakalan-, yaz-, yetiştir-. || kendini tut-* [23], zaptet- {engellemek} [8], kendini zaptet- [6], sabahı et- [4], ayakta dur- [2], ispat et- [2], kendini at- [2], kendini kurtar- [2], nefes al- [2], soluk al- [2], ağzını aç-, ayağını çek- {yürümek}, başını doğrult-, boğaz doyur-, eli eriş-, fark et-, gözlerine inan-, gözyaşlarını tut-, halka in-, heyecanını tut-, kabul edil-, kendini ...e at-, kendini alıkoy-, söyler ol-, üstünde dur- (kıyafet).

® **güç gelmek.**

Þ **kendini tutmak (zaptetmek).**

güç bela: [34] /Zorlukla, güçlük çekerek./ “İşimiz **güç bela bitiyor.**” (EA-KIY), “**Güç bela dizginliyorumdur** içimde Dörtnala sana koşan küheylanları.” (CÇ-SŞ), “Arkasından İkinci Balkan Savaşı, Edirne'yi ve Doğu Trakya'yı **güç bela kurtarabildik** ama bizim bir dünya savaşından hiç çıkarımız yok.” (HT-GF), “Breton ise Paris'te yaşadığı küçük stüdyosunda **güç bela hayatını sürdürüyordu.**” (EB-YU).

® bit-, bitir- (liseyi), boz-, bul-, bulun-, çık-, çıkar-, çıkar- (donunu), dağıt- (umutsuzluğunu), dayan-, dizginle-, geç-, geçir- (yazı), kaç-, kandır-, kanıtlarla-, kurtar-, kurtul-, sürükle-, tut-, varıl-. || başını tut-, elinden kurtar-, elinden kurtul-, hayata al-, hayatını sürdür-, iş bul-, kadro kur-, kendini koru-, oda kirala-, sesini duyur-, taksiye bindir-, teskin et-. || kaldırıp götür-.

güçlülükle: [195] /Güç, kolay olmayan bir biçimde, zar zor./ “Ayakları hâlâ açılmamış, **güçlülükle yürüyor.**” (AÜ-SG), “Gazi **güçlülükle doğruldu.**” (EA-DÖY), “Tozun etkisi geçince pestil gibi, leş gibi olur insan... **Güçlülükle kalktım**, her biri bir yana dağılmış giysilerimi topladım.” (DK-Z), “Birden bir ağacın dibinde, hiç de pusuya yatmadan, kedi güvercini dişlerinin arasına aldı; **güçlülükle** kuşu **kurtarabildi** Kedi razı olamıyordu buna, kuşsa ölecek gibiydi.” (BK-ÖM),

“Sonunda **güçlülükle** başarırlar bunu.” (BA-TO1)., “Gözleri görmüyordu. **Güçlülükle** ayağa kalktı.” (AS-YA)., “Rengi sapsarıydı; sıkı ve **güçlülükle** nefes alıyordu.” (RHK-BS)., “Kucağında ağır bir yük taşıyordu. **Güçlülükle** soluk alıp veriyordu; esas durumda tekmiil verip, durumu anlattı: Komutanım, ikisini birden getiremedim. Garajdan vermiyorlardı, garaj çavuşuna çıktım, **güçlülükle** nihayet razı oldular.” (DC-Yİİ)., “Sonra **güçlülükle** topladı kendini.” (FB-T).

® yürü- [10], doğrul- [4], kalk- [4], konu- [4], kurtul- [4], ol- [4], git- [3], kurtar- [3], otur- [3], bastır- [2], başa- [2], bul- [2], de- [2], görün- [2], gülümse- [2], ilerle- [2], kaç- [2], kaldır- [2], kımıl- [2], önlen- [2], tut- [2], al- (satın almak), anımsa-, anla-, aş-, atıl-, aydınlat-, ayır-, boz-, caydır-, çigne-, dayan-, dizginle-, doğrult- (tabanca), dur-, duy-, düşürül-, eğ-, gel-, getir-, gez-, gizle-, gör-, hatırla-, iste-, it-, kapat- (ağzını mendille), karşılaş-, kop-, koru-, kurtarıl-, oku-, okun-, önle-, sav-, seçil-, sıçra-, sığ-, sığın-, söndür-, söyle-, sürükle-, tanı-, tanıt-, taşı-, toparlan-, uyandır-, uzaklaştır-, yakala-, yap-, yaşan-, yat-, yatıştır-, ye-, yen-, yerleş-. || ayağa kalk- [3], nefes al- [3], yerinden doğrul- [3], yerinden kalk- [3], adım at- [2], gözkapaklarını aç- [2], razı ol- [2], soluk al- [2], zapt et- [2], ağzından çık-, ayaklarının üzerinde dur-, ayakta dur-, ayakta kal-, basamak çık-, başını kaldır-, bayır çık-, canını kurtar-, daireye in-, donunu çıkar-, dönüp bak-, elinden kurtar-, elinden kurtarıl-, elinden kurtul-, engel ol-, falakaya yatır-, geceyi geçir-, gözlerini kaldır-, halkı yar-, hareket ettir-, hisset-, ışı- yak-, içeri gir-, içeriye sok-, izin al-, kabul ettir-, kapı açıl-, kapıya vur-, kararından vazgeçir-, karşısına çık-, kelimeyi sök-, kendine hâkim ol-, kendini toparla-, kendini topla-, kendini tut-, koldemiri vur-, kutu aç-, meseleyi aç-, (otomobili) yanaştır-, önüne geç-, önünü gör-, özür dile-, sesi çık-, telefonu kapat-, ulufe öde-, vakit bul-, yakasını kurtar-, yan yana getir-, yatağa yatır-, yataktan kalk-, yer bul-, yer ver-, yere bas-, yola çık-, yüzeye çık-. || kaçıp kurtul-, soluk alıp ver-.

Þ **güçlülükle yürümek, güçlülükle doğrulmak.**

güçsüzce: Ø

güldür güldür: [3] /Çok gürültü ederek, yüksek ses çıkararak, hızla./ “Bugünlük bu; Yarın kelime dizisi, Öbür gün el yazısı; Aç istediğin gazeteyi, **güldür güldür** oku...” (ME-TŞ)., “BERBER **güldür güldür** alıyor Apollon.” (GD-TO1).

® oku- [2], çal- (müzik).

Þ **güldür güldür okumak.**

güle güle: [30] /1. Gülererek./ “Kebap kestanecinin beyaz sakalı bu telâşa **güle güle** bayılıyor.” (NM-TK)., “Ve **güle güle** ölmüştür dipdiri girdiği mezarında Mahmut efendi...” (Mİ-DHB). “Böyle, **güle güle** çekilip gitmişti.” (GY-H2)., “Muhbirbaşı, -Çoktur efendim... deyip öbür fıkraları da anlattı. **güle güle** Başyardımcının gözlerinden yaşlar boşandı.” (AN-MB).

® öl- [3], bayıl- [2], çık- (dışarıya), katıl-, oku-, öpüş-, yaşa-. || çekilip git- [2], bir hal ol-, gözünden yaş boşan-, kurban ol-.

▷ **güle güle ölmek, güle güle bayılmak.**

gümbedek: Ø

gümbür gümbür: [32]/Büyük bir gürültü ile./ “Kaynanası berbat bir kadınımış, bir çene varmış kadında, günlerce sanki ramazan davulu mübarek, **gümbür gümbür ötüyormuş...** Evde de böyle **gümbür gümbür ötüyorsa**, Niyazi bey de ona yanıt veremiyorsa...” (Mİ-DHB)., “Kapıyı açın; yoksa okulu kapatırım” diye **gümbür gümbür bağıriyor.**” (MU-BDA)., “**Toplar gümbür gümbür atılıyor.**” (HEA-AG)., “**Göç gümbür gümbür konuyor Akmaşata.**” (YK-BE).

® öt- [3], bağır-, git-, konuş-, uyut-. || göç kon-, kapı vur-, kapı vurul-, müzik çal-, tokmak indir-, top atıl-, yumruğu masaya vur-. || harcanıp git-. || atar durur (yürek).

▷ **gümbür gümbür ötmek.**

günahtır: [3]/2. Günahı ve suçu olmadan./ “Günahların kefareti ödeyeceğimi bilirim. **Günahtır** yaşanmaz bilirim, kim var **günahtır** yaşayan, söylesene?” (FE-HBM-O)., “Yirmi yıl sonra onun da, on dokuz oğlu işte suçsuz, **günahtır boğduruluyordu.**” (MTT-SS)., “Şehzade Mustafa öldü, **günahtır öldü**, kurban sundu kendisini babasının devleti için, bu gün hayaleti sarsıyor devleti.” (OA-YDBYKL).

® boğdurul-, öl-, yaşan-.*

günaşırı: [11]/Bir gün ara ile, iki günde bir, {sıkça}./ “Çoğumuz birlik olup **günaşırı giderdik.**” (F-BE)., “Refik Bey de **günaşırı** hastaneye uğruyor ve Fikriye'nin sağlık durumuyla ilgileniyordu.” (HT-GF)., “Evde, on gün yattım, dedi. İclal **günaşırı gelmiş, yoklamış.** 'Oğlanmış' dedi.” (TDK.-ÖÖ)., “...ortalık siler, toz alır, **günaşırı yemek yapar**, pazarları çamaşır yıkar Zebercet'e ağa der.” (YA-AO).

® git- [2], uğra- [2], gel-, iç-, yaz-*, yokla-. || çocuk aldır-, tıraş ol-, yemek yap-. || gidip gel-.

günbegün: [5]/Günden güne./ “...yedi kapısını sararı Celalilerin öfkesini **hissediorduk günbegün.**” (FA-SUYK)., “Kırk yıla yakın bir zaman geçmiş olmalı, Hürriyet gazetesinde Muazzez Tahsin Berkand'ın Yılların Ardından romanının tefrikasını **günbegün okumuştum.**” (FA-SUYK2)., “Çok genç yaşta gitmeseydi, şiiri onun elinde **günbegün** daha iyi **anlayacaktık.**” (GY-R)., “**Günbegün** kendi değişimini **izliyorum** değişen yüzünde.” (OB-EA).

® anla-, genişle-, izle-, oku-. || hisset-.

günde: Ø

günden güne: [99]/Gün geçtikçe, gittikçe, gün günden./ “Milet kentinin **zenginliği günden güne artıyor.**” (CAK-AKBO)., “İşler gitgide açılıyor, şirket **günden güne büyüyor** ve benim telefon sürekli çalıyordu: Ben deterjanı bilmem kim...” (KK-SE)., “Umutlar **azaldı, günden güne**, mutluluklar Ve ekmeğimiz.” (CK-BŞ)., “Hayvanın sütü **günden güne eksiliyordu.**” (CD-Oİ)., “Saime **günden güne güzelleşir**, Saime'nin saçları **günden güne değişir.**” (SFA-SS)., “Türk ordusu ise **günden güne güçleniyor** ve akıllıca yönetiliyor.” (TÖ-ŞÇT). “Jülide daha 20 yaşında bile yoktu, **günden güne sararıp soluyordu.**” (HT-GF). “**Durumumuz günden güne kötüye gidiyordu**, annem işleri zamanında yetiştirmeye çabalıyordu, ama o günlerde bir kadının baskı işiyle uğraşması olanaksızdı.” (AK-MS)., “Taşları eskimiş eskimesine, yosunlar tutup dalgalardan yıprır yıprır yıpranmış, yenmiş, kemirilmiş... olsun, üzerinden yıllar da geçmiş olsun isterse, **günden güne** daha da önem kazanıyor.” (Sİ-İGÇÖ2).

® art- (sayı, değer vb.) [20], büyü- [5], azal- [3], değiş- [3], arttır- (şiddetiri, kontrolü) [2], bat- {rahatsız olmak} [2], eksil-* [2], eri- {zayıflamak} [2], genişle- [2], güzelleş- [2], ısın- [2], kuvvetlen- [2], sön- {zayıflamak} [2], yaklaş- [2], zayıfla- [2], ağar- (ufuk), bat- {dibi bulmak}, bozul-, çoğal-, çürü-, erit- {kayıp verdimek}, erit- {zayıflamak}, eski-, geliş-, güçlen-, güçleş- (yaşantı), hafifle-, ilerle-, iyileş-, kabar- (masraf), kuru- (derisi), maddîleş-, sarar-, sarsıl-, sinirlen-, sol-, süzül- (çehre), uzaklaş-, üzül-, yatış- (acı), yayıl-, yenileş-, yoksullaş-, zenginleş-. || kötüye git- (durum) [2], bağını güçlendir-, dert üstüne dert yığıl-, devrol- (mevsim), fena ol-, gerginleştir-, gözleri çök-, işi azıt-, iyiye git-, kaybol-, kıymetten düş-, kuvvet bul-, kuvvetten düş-, önem kazan-, yabana bir şekil al-, zehrol-. || sararıp sol- [3], büyüyüp derinleş- (acı), solup sarar-.

▷ gündün güne artmak.

gündüz: [34]/2. Gündüz vakti./ “Demek gece sabaha kadar uyuyamayan Çevriye, **gündüz** akşama kadar uyumuştu.” (SD-FC)., “**Gündüz geldim**, hayata geldim arka bahçesine gurbetin erguvan kokusuyla yıkandım kuş sesleriyle bir de... “ (RD-ŞH)., “Uff, dünyanın hiçbir yerinde yoktur o soğuk. **Gündüz geçtik** Yıldızeli'den.” (EÖ-GSA)., “Döndüğümde Atatürk Florya'da idi. **Gündüz** yaverler dairesine **gittim**.” (FRA-Ç)., “Bizim Enver Gökçe, gecelerimizin tavanına çakıp **birakı gitti** bir **gündüz**.” (AKB-BŞ).

® uyu- [5], gel- [3], git- [3], çalış- [2], gör-* [2], bas-, dolaş-*, duyul-, düşün-, geç-, gez-, giy-, otur-*, toplanıl-. || ders okut-, güneş vur-, (kar) yağ-, okula git-, ortaya çık-*, sokağa çık-*, usa gel-, zuhur et-. || gelip bak-. || bıraktı gitti.

gündüz gözüyle: [5]/Gündüzün, gündüz vakti, gün ışığında, her şeyin açık seçik göründüğü saatlerde./ “Öyleyse yarın sabah gel de **gündüz gözüyle** yalıtı bir **görelim**, inşallah hallederiz de Mihrişah Sultan'la komşu olma şerefine erişiriz..” (AA-İGA)., “Geç oldu, hadi çekin arabanızı kümbet kapanacak sabah ola hayır ola yarın **gündüz gözüyle** çözersiniz piç etmeyin uykunuzu.” (GD-TO1)., “Artık adamı **gündüz gözüyle** soyacaklar mı yani?” (SD-K).

® gör- [3], çöz-, soy-.

▷ göndüz gözüyle görmek.

gündüzleri: [39]/Gündüz vakti./ “Genelde **gündüzleri**, hele aç karnına pek içmem.” (AA-RÜ)., “Yalnız belediye binası civarındaki bir iki dükkân kepenklerini açıyor ve tek tük Müslümanlar **gündüzleri** orada buluşabiliyorlardı.” (HCY-TPH)., “**Gündüzleri** ben de çalışıyorum.” (EA-KIY). “**Gündüzleri** kitap okur, gazete okursunuz;” (MU-BDA)., “Geceleri Belçika Çırçır Fabrikasında çalışarak, **gündüzleri** okula devam etti.” (FA-SUYK)., “Onun Aylin gibi gece partilerine katılma izni yoktu ama, **gündüzleri** sık birlikte oluyorlardı.” (AK-AA). ; /2. Her gün./ “**Gündüzleri** kitap okunur, akşamları da arkadaşlarla birlikte saz eserleri çalınır.” (FA-SUYK2)., “Üç gecedir uyumadım doyasıya... **Gündüzleri** birkaç saat kestiriyorum o kadar...” (KT-YS)., “Sihhatimiz yerindedir. **Gündüzleri**, bazen de geceleri yürüyoruz.” (SB-HAY).

1. [35] ® iç-* [3], bulun-* [2], buluş-* [2], çalış- [2], gel-* [2], oku- (kitap vb.) [2], çık-* (sokağa), git-, gör-, görün-*, otur-, uç-*, uğra-, yaşa-, yürüt-. || okula devam et- [2], akın et-,

aklına gel-*, ava çık-, bir arada ol-, birlikte ol-, derse git-, haber gönder-, kapı kapı dilen-, kumar oyna-, müşteri beklen-, nöbet bekle-, okulda ders ver-, saldırgan ol-, (yağmur) yağ-.

2. [4] ® git-, kestir- {uyumak}, okun- (kitap), yürü-.

gündüzün: [11]/Gündüz vaktinde {gündüzleri}./ “Geceleyin yıldızlara **bakardı**, **gündüzün** dağlara.” (AKB-BŞ)., “Ölüm, sinsi ölüm, Ey açmayan gülüm, Ötmeyen bülbülüm, Ne çıkar **gündüzün Unutsam** da yüzün, Ne olsa ki bir gün Er geç yapacağın O amansız baskın, Kâh tufan, kâh yangın Gibi bu düşünce Bütün dehşetince Kafamda her gece.” (CST-BŞ). “...ayakkabıları büyüktü annemin onlarda yorgun ayakları **uyurdu gündüzün** uykuyu unuttuğunda gözleri.” (ŞY-2001).

® acı-, bak-, geç- (bir şey), gel-, gör-, oku-, saklan-, unut-, uyu-. || zahmet çekil-. || çırpınır durur.

gün günden: [21]/Günden güne./ “Oğluyşa **gün günden zayıfladı**.” (GY-H2)., “Padişahın kızının karnı **gün günden büyümüş**.” (PNB-AGUG)., “Ama ne de olsa, durumları **gün günden ciddileşiyordu**.” (SK-D)., “Gözleri artık iyi seçemediği için, her gördüğü kişiyi Masal Bekçisi sanıyor, bu yüzden önüne konan her yiyeceği, içeceği düşünmeden yiyip içmeye başladığı için de, **gün günden** daha çok **kilo alıyor**, ölesiye şişmanlıyormuş.” (MM-ÜAKO).

® zayıfla- [3], alış-, büyü-, ciddileş- (durum), çoğaltıl-, gençleş-, iyileş-, yüreklen-. || beter ol-, hafızası zayıfla-, ilgi art-, (ilgi) azal-, işi azıt-, iştah kaybet-, kilo al-, sayısı art-, terelelli ol-, yok ol-. || sararıp sol-.

günlerce: [286]/Pek çok gün boyunca./ “Mehpare’ye ne söyleyecektim diye **günlerce düşündüm** ama, tuhaftır, hatırlayamadım, demişti.” (AA-İGA)., “Mesela bir kuşatma sahnemiz var, **günlerce sürüyor**.” (AD-Y)., “Dilara Hanım **günlerce bekledi** ama bu mektuba bir cevap gelmedi.” (AA-İGA)., “Yoksa birdenbire olmamış mıydı? **Günlerce konuşmuş, düşünmüştük**.” (BB-BBÇ)., “**Günlerce** öteki yavruları da **aradı**, ama boşuna.” (AK-MS)., “Okunmuş bir sabun, bakır parçası, kemik gibi bir şey atarlar dama, avlunun bir yanına; **günlerce uğraşırsın** bulup da sökeceğim diye!” (FB-T)., “Ve şafakla havalandılar. **Günlerce devam etti** güneye doğru yolculuk.” (NH-MİM4)., “Onu biraz küçük görerek, alay ederek, **günlerce seyretmiş**, unutmuş gitmişim.” (SFA-HBSK)., “Jean Kiepora ile evlendiğinde **günlerce yemeden içmeden kesilmişim**.” (HT-KSA)., “.....gene susacak ve böyle böyle ola ki **günlerce kendi kendimi yiyip bitirecektim...**” (HAT-KHK).

® düşün-* [13], sür- (yolculuk, etki vb.) [12], bekle-* [11], konuş-* [8], ağla- [6], kal- (bir yerde) [6], ara- [5], çık-* (-i/-den) [5], dolaş- [5], uğraş- [5], uyu-* [5], yat- [5], ye-* [4], anlat- [3], çalış- [3], görün-* [3], git- [2], iç- [2], konuşul- [2], küs- [2], tartış- [2], tartışıl- [2], uğra-* [2], aşağıla-, avlan-, avun-, bak-, beklet-, birik-, bul-*, bunalt-, çığla-, çırpın-, demlendir-, dövül-, dövüş-, ertele-, ezberle-, gel-, gelin-, gez-, gezdir-, gezin-, gizlen-, gör-*, hazırla-, hırlaş-, homurdan-, incele-, iştiril-, izle-, karıncalan-, karşılaş-, kaşın-, kıvrandır-, konukla-, koş-, oku-, okutul-, oturt-, oyala-, oyna-, sabahla-, saklan-, sallan-, sorgulan-, söyle-, söylen-, sus-, süründür-, taşın-, tat-, tut-, uğraşıl-, üzül-, yadırga-, yalvar-, yalvart-, yatır-, yaz-. || devam et- [7], seyret- [5], aç kal-* [3], uykusu kaç- [3], etkisinden kurtul-* [2], kendine gel-* [2], kimseyle konuş-* [2], peşinden git- [2], yağmur din-* [3], yemeden içmeden kesil-

[2], yolda kal-, küskün kal-, kapalı kal- (yollar), kapalı kal- (bir yerde), gözleri kapalı kal-, beraber kal-, baş başa kal-, aç açına dolaş-, aç dur-, açlık grevi yap-, aklına getir-*, arpacı kumrusu gibi düşün-, aynanın karşısından ayrıl-*, başarılı ol-*, başının etini ye-, başucunda bekle-, baygın yat-, bayram yap-, beraber gez-, bir kılıf uydurmaya çalış-, birlikte yaşa-, çıkar yol ara-, dağda gez-, dayak ye-, define ara-, dem çek-, dilinden düş-*, dil dök-, dörtlüye git-, düşüncelerini kapla-, düşünüp planla-, eğlence düzenlen-, eşiği aş-*, etkisi yit-*, etrafında dolaş-, evden çıkart-*, farkında ol-*, fırsat bekle-, göz hapsinde tut-, hasta yat-, hayal kur-, ışık saç-, içi rahatsız ol-, içli dışlı ol-, işkence yap-, iz bırak-, kafa patlat-, kahrol-, kan kus-, kavga et-, kendini bil-*, (koku) çık-*, kulaklarında yankı-, kürek çek-, lanet okun-, meşgul et-, odasına kapan-, ortadan kaybol-, ortadan yok ol-, öteye beriye başvuru-, panayır kurul-, peşinden koş-, peşine düş-, pişmanlık duy-, piyano çal-, prova yap-, seyre dal-, (şişlik) in-*, tadı kokusu geç-*, taklit et-, toprağı kaz-, utanç duy-, uykusuz dur-, üstüne var-*, yerinden kalk-*, yol al-, yol gözle-, yüzüne bak-*, yolculuk et-. || atıp tut- [2], (bir köşeye) büzülüp kal-, düşünüp taşın-, esip gürlü-, gezip dolaş-, kendi kendimi yiyip bit-, konuşup dur-, ölçüp biç-, söylenip dur-, sürgit ol-, tekrarlayıp dur-, yazıp dur-. || yedirdiler içirdiler, yemedi içmedi, oyaladı durdu, kendini yedim bitirdim, didinir dururduk.

D günlerce düşünmek, günlerce devam etmek, günlerce beklemek.

günübirliğine: [1]/Günübirlik./ “Mesela, Kayserililer bizim Ada vapurları biletinden daha ucuz bir para ile **günübirliğine** Bor bahçelerinde eğlenmeye **gidiyorlar**.” (RNG-AR)..

® git-.

günübirlik: [5]/2. Gece kalmadan aynı gün dönmek üzere./ “Bu süreçte hep İzmir’de idim. **günübirlik** çevre il ve ilçelere, özellikle de babamın işi nedeniyle yazları Soma, Foça, Bergama gibi ilçelere **gidiyordum**.” (FA-SUYK2)., “Baba bugün **günübirlik** Adada **oturdun**.” (F-BŞ)., “Ötekisine biniş köşkü denir ki, sultanlar, şehzadeler buraya **günübirlik** gelirler, giderler.” (SB-BŞM). ; /3. Gelişigüzel./ “Her şey **günübirlik** yaşanıyor.” (AO-NSBE). ; //O gün için./ “**Günübirlik** yemekleri gaz ocağında **pişiriyor** annem.” (VB-SvB).

2. [3] ® gel-, git-, otur-.

3. [1] ® yaşa-.

//...// [1] ® (yemek) pişir-.

günü gününe: [19]/Tam vaktinde, her gün, gününde, tam gününde./ “Ölene değin de tüm yazdıklarını **günü gününe** izledim.” (FA-SUYK2)., “HAYRİYE : **Günü gününe** biliyorsun yahu.” (AMD-O)., “Derslerine **günü gününe** çalışmalısın Sıkılhan.” (AA-AD)., “Başka bir tarihi ama **günü gününe** hatırlıyoruz ikimiz de.” (NH-YŞ)., “Hatta Fahir’le ayrılmalarında oldukça kötü bir rol oynamış, hem Fahir’le Emma’nın münasebetlerini kolaylaştırmış, hem de bu münasebetten **günü gününe** Nuran’ı **haberdar** etmişti.” (AHT-H).

® izle- [4], bil-, çalış-, duyul-, duyur-, götür-*, hatırla-, iste-, öğren-, satıl-*, sor-, yaz-
 || haberdar et-, haberli tut-, takip et-, zapta geçiril-. || sürer gider.

▷ günü gününe izlemek.

günün birinde: [133]/Kesin olmayan umulmadık bir zamanda, {bir gün}./ “*Günün birinde de bu insanlar "Hadi Babil'de tepesi göğe varan bir kule yapalım" dediler.*” (NU-DG)., “*Ben âşık olduğumda duyduğum korkunun değişim korkusu olduğunu, bugün böyle olanın yarın böyle kalmamasından korktuğumu, günün birinde, bilmiyorum ne zaman, anladım.*” (ÜK-BDG)., “*Günün birinde anası öldü.*” (MŞE-VÇ)., “*Belki de öldüm Elbet soracağım günün birinde, gün yarı Bir dağbaşım kıvrandır gizlerinde*” (ME-TŞ)., “*Kişi, onsuz yapamayacağını sandığı birçok kişiyle ilişkilerinin gevşemiş, yüzeyselleşmiş olduğunu fark ediyor günün birinde.*” (CS-GC)., “*İşte Firini denilen Atina'nın bu en güzel, en oynak, en kıvrak, en hoppa, en fettan ve icabında şeytana külahı ters giydiren kadını, günün birinde bizim hazreti moruğa abayı yakar!*” (OCK-KE)., “*Tabii ihtiyarlık gelip çatacağı günün birinde...*” (OK-AY).

® de- [6], anla- [5], gör-* [4], öl- [4], bul- [3], gel- [3], git- [3], sor- [3], yaz- [3], çıldır- [2], değiş- [2], dön- [2], evlen- [2], karşılaş- [2], öğren- [2], ata-, azarla-, bıçakla-, bit-, buluş-, çağır-, çalın- (müzik), çök-, düş-, etkile-, gerek-, getir-, görün-, hastalan-, konuş-, oku-, ol-, öde-, öğrenil-, rastla-, tüken-, uyan-, var-, yaklaş-, yararlan-, zenginleş-, zorla-. || abayı yak- [3], çıkagel- [3], firar et-* [3], terk et-* [2], af çık-, akli başına gel-, âşık ol-, baş kaldır-, başına belâ getir-, başına kaza getir-, canı sıkıl-, çâre düşün-, düzen kurul-, elden git-, elinden bir kaza çık-, eve dön-, gözden düş-, göze gir-, gözünü yum- {ölmek}, gün ışığına çık-, haber sun-, hatırına gel-, hesap veril-, ihtiyaç duy-, ikna et-, iktidara geç-, işe koyul-, izini kaybet-, karar ver-, karşısına çık-, kendini kabul ettir-, mecbur kal-, mektup gel-, mümkün ol-, ne yapacağını şaşır-, nihayete er-, ortadan yok ol-, ortaya çık-, rasgel-, sahib çık-, serveti tüket-, ses duy-, sır tevdi et-, tahta çık-, (talibi) çık-, tevkif ettir-, üstesinden gelin-, vazgeç-, yerden yere çarp-, yok et-, yok ol-, yolu düş-, yükseklere tırman-, zannet-, zuhur et-. || uçup git- [2], gelip çat- (ihtiyarlık). || ölür gider.

güpegündüz: [22]/Ortalık iyice aydınlanırken, iyice gündüzken, dalgündüz./ “*Güpegündüz bu ovayı geçemeyiz, dedim.*” (EÖ-GSA)., “*Ama güpegündüz kaçırdılar anamı.*” (AÜ-SG)., “*Bu ne zorbalık, dedim kendi kendime. Güpegündüz bir adamı sürüklüyorlar ve karşı koyan bir Tanrı kulu yok.*” (FE-Ç)., “*Nedim güpegündüz kentin ortasında dolaşırken yitti gitti.*” (Sİ-İGÇÖ2).

® geç-* (bir yeri) [4], kaçır- (birini) [2], arar-, gel-, getir-, iç-, saldır-, sürükle-, tartış-.
 || ağını ger-, dört duvar arasına sokul-*, idam et-, obaya giril-*, ortaya çık-*, rüya gör-, soymaya kalk-, tuvalet giy-. || yitti gitti.

gür gür: [1]/Gürül gürül./ “*Koca ev gür gür yanıyor.*” (YK-İM1).

® yan-.

gürpedek: [1]/Ansızın./ “*En kötüsü Kur'an'ı ezberine almış... «Falan sûre» dedin mi, gürpedek çöker okumaklığa... «Yok, o değil, öteki» deyiver, çevirsin hırpadak, ona sıvansın!*” (KT-YS).

® çök-.

gürül gürül: [41] /Akan şeyler bol ve gür ses çıkararak./ “Belediyedeki bütün odalarda **gürül gürül** sobalar yanıyordu.” (AN-AZDE)., “Evet, bir zamanlar Menderes **gürül gürül akar** ve karşısına engebeler dikildi mi kıvrılır döner, ama akarsu niteliğini hiç yitirmezmiş.” (AK-MY). ; //Canlı, coşkulu bir biçimde.// “Babadan kalma ev, anamın sayesinde **gürül gürül işliyordu.**” (SFA-HBSK)., “**Göç** başladılar **gürül gürül**, Türkmen göçü... Al yeşil, **göç kalkardı, gürül gürül.**” (YK-İM1)., “Kasabadan belki de yüzü nurlu bir de hoca getiririz, mezarların üstünde **gürül gürül** Kuran da **okuturuz.**” (YK-KSİ)., “Makyavelizm günümüzde hiçbir engel tanımadan derin yatağında **gürül gürül akıp gidiyor.**” (FA-SUYK).

/.../ [27] ® ak- [18], yan- [6], fışkır-, gürle-, || akıp git- [2].

//...// [14] ® oku-* [2], ak-, başla- (göç), düşün-, gel- (mevsim), işle-, işle-, kalk- (göç), konuş-*, okut-, yaşa-. || akıp git- (dönem), ortaya çık-.

▷ **gürül gürül akmak.**

gürültüsüzce: [7] /Gürültü yapmayarak, tedirginlik çıkarmayarak./ “‘Eğlence yeri’ değil, ‘büyüklerin mektebi’ olan tiyatroya mümkün mertebe temiz elbiseler giyilip **gürültüsüzce oturulur**, ‘Perdenin açılacağını ihbar eden işaretten sonra, perde kapanıncaya kadar artık bir kelime bile konuşulmadan yalnız eser dinlenir’ di.” (BA-YYY)., “İş hemen o an orada **birakılmıştı! gürültüsüzce...**” (CS-GC)., “Hayvanlar, her vakitki gibi levent başlarını havada silkerek ufka doğrulttular ve arabayı, bir saman yığını gibi hafifçe, **gürültüsüzce** süratle **çekip götürdüler.**” (PS-SK)., “Piyanonun kapağını **gürültüsüzce kapamış**, taburenin vidası bozuktuk, dönmüyordu, ya da vida yatağı yalama olmuştu, artık bilemiyorum;” (Sİ-İGÇÖ2).

® bırakıl- (iş), oturul-. || işin içinden (kendini) sıyrır-, kapağını kapa-, taş yont-. || alıp git-, çekip götür-.

güvensizce: Ø

güya: Ø--

güzel: [370] /11. Hoşa giden, beğenilen, iyi, doru bir biçimde./ “Çok sayın seyircilerimize, çok sayın Sergey Konstantinoviç Petrof, kasabanın necisi olduğunu ima yoluyla pek **güzel anlattı...**” (NH-YM)., “‘Evet’ diyor Mevlüt ‘çörtük çok **güzel kokar!**’” (MM-KG)., “‘Ne kadar **güzel konuşuyor.**’” (TA-NB)., “‘Bak, bunu çok **güzel söyledin** işte..’” (TY-AÖ)., “Aşık Macit çok da **güzel saz çalardı**, Kesikgedik Köyü’ndendi.” (FA-SUYK)., “Ateş kırkı bulur, o rolünü aksatmadan, hattâ bazen ateşin etkisiyle daha da **güzel oynar.**” (HT-ÖTÖ)., “Nedense her zamankinden daha **güzel giyinmişlerdi.**” (NG-BKR)., “Benim gecem, pek **güzel geçti.**” (EI-KA)., “Birbirlerini pek **güzel anlıyorlar** ve Şahinde içerde inlerken babalarından bahsetmeyi ve onun için gözyaşı dökmeyi istemiyorlardı.” (SA-KY)., “Bu şarkıyı en **güzel ben okurum** gibi geliyor. Belki de okuduğum şarkının sözlerini dosdoğru bilmiyorum ama bestenin ses uyumunu pek **güzel beceriyorum.**” (BŞ-DKO)., “‘Cemil, ne kadar **güzel dans ediyorsun!**’” (SB-HAY)., “Gündelik yaşamdaki bu bölünmeyi, farklılaşmayı Tezakîri Cevdet’te yer alan şu satırlar çok **güzel dile getiriyor:** ‘Evlerde masa ve koltukkanepe kullanıldı.’” (AO-ZS)., “EPKEM - Çok **güzel tahmin ettin.**” (HT-AŞ).

® anlat- [21], kok- [20], konuş- [20], söyle- [20], çal-* (enstrüman) [16], oyna-* [12], yap- [11], yaz- [11], giyin- [9], de-* [8], oku- [8], anla-* [7], geç- (zaman vb.) [7], bil- [5], eyle- [5], git- [5], gül- [5], becer- [4], sev- [4], anlatıl- [3], bak- [3], başla- [3], doğ- [3], dur-* [3],

göster-* [3], hatırla- [3], hazırlan-* [3], kullan- [3], uç- [3], açıkla- [2], anla- [2], çiz- [2], duyul- [2], düşün- [2], hazırla- [2], iç- [2], işlen- [2], oynan- [2], öğren- [2], parla- [2], seviş- [2], topla- [2], uyu- [2], yan- [2], yansıt- [2], yüz- [2], ağla-, anır-, anlaşı-, ara-, aydınlat-, bağır-, belirle-, beze-, bit-, boyan-, ciltlen-, çalış-, çık-, çıkar-, çizil-, demlen-, dön-, duy-, düzelt-, eğlen-, es-* (rüzgar), geçin-, giril-*, gör-*, güreş-, ışılda-, karış-, kay-, kıl-, koş-, kullanıl-, öl-, örnekle-, öt-, paketle-, piş-, saçmala-, sağla-, salla-, seç-, söylen-, sus-, sür-, şarla-, tart-, tasarla-, temizle-, uygula-, uyun-*, uzan-, uzlaş-, ver-, vur-, yaşa-, yazıl-, ye-, yerleştir-, yetiştir-, yont-, yönet-, yut-, yürü-. || dans et- [7], dile getir- [2], hisset- [2], laf et- [2], ortaya koy- [2], şarkı söyle- [2], tahmin et- [2], tıraş et- [2], ata bin-, fasıl yap-, ifade et-, kanat çırp-, ney üfle-, pas ver-, seyret-, sonu gel-, tabir et-, tahlil et-, taklit et-, taklit yap-, tasnif edil-, tasvir et-, tensip buyurul-, yankı yap-, yemek pişir-, yemek yap-, yokuş al-, zannet-. || çalar söyler, vurulup öl-*

® **güzel olmak.**

B **güzel anlatmak, güzel kokmak, güzel konuşmak (söylemek).**

güzelce: [80]/2. İyice, adamakıllı./ “Hocanın tatlısını, tu: sunu *güzelce* yemiş.” (PNB-AGUG)., “Ardıma onlar gibi yaslanacağım, Burdur1 a varasıya kadar *güzelce* uyuyacağım.” (BŞ-DKO)., “*Yat güzelce...*” (KT-YS)., “Aşçı tavuğu *güzelce* pişirir...” (PNB-AGUG)., “KÖSEM SULTAN : Peki çiçekleri *güzelce* yerleştirmişler mi ?” (TO-Dİ)., “Onları alıp *güzelce* karnını doyuruyor.” (PNB-AGUG)., “Üçü de *güzelce* tıraş olmuş, güzel de giyinmişlerdi.” (YK-KSİ).

® ye- [7], uyu- [3], yerleştir- [3], yıkan- [3], gel- [2], pişir- [2], yıka- [2], aç-, açıkla-, aydınlat-, bak-, bastır-, boşal-, çakış-, çöz- (sicim), dal-, daya-, de-, diz-, doldur-, donat-, döv-, düşün-, düzelt-, ez-, giyin-, göster-, gül-, hazırlan-, iç-, kaç-, katla-, kaynat-, koy-, öl-,öp-, parlat-, pudralan-, sabunla-, sar-, sergile-, sez-, sıva- (sıva), sıyrır- (tabak), soy-, soyul-, tamaml- (-e), tuzlan-, yat-, yaz-, yerleş-, yu-, || karnını doyur- [2], tıraş ol- [2], aklına yaz-, boynuna at-, istif et-, kollarını sıva-, muayene et-, özür dile-, yoluna koy-. || yaşayıp git-. || sor soruştur, yer içer.

güzel güzel: [40]/Olağan bir durumda, herhangi bir sıkıntıya uğramadan./ “Buyur, otur da *güzel güzel* konuşun!” (OK-KT)., “Anne: Hadi bakayım, *güzel güzel* oynayın, arkadaşlar birbirini kızdırmaz.” (LN-BD)., “Sabırsızlıkla bekliyorum, ama sabırlıyım, telâşsız, *güzel güzel* gel.” (GD-ADM)., “Biz, *güzel güzel* geçiniriz.” (RNG-ÇK)., “Böyle suçlayarak konuşacağıma derdini *güzel güzel* anlatsa, insan da anlamaya çalışır değil mi?” (EA-KİY)., “Evet, Bedri, artık yaramazlığı bırakacak. *güzel güzel* dersine çalışacak...” (RNG-YG)., “Çocuklarımız olurdu, onları *güzel güzel* büyütür okutur, adam ederdik.” (OK-AY).

® konuş- [5], git-* [2], gel- [2], dinle- [2], anlat- [2], bak-, başla-, büyüt-, der-, geç- (zaman), geçin-, götür-, kok-, okut-, otur-, oyna-, salla-, söyle-, söyleş-, süsle-, yaşa-. || adam et-, dersine çalış-, konferans ver-, konsantre ol-, muhabbet et-, nikâh düş-, oyun yap-, yola çık-. || çalışıp git-, yaşayıp git-. || dolaşır durur.

İ güzel güzel konuşmak (anlatmak).

güzellik: [10]/Okşayıcı söz veya davranışla, iyilikle./ “Güzellikle söyle diyoruz anlamıyorsun.” (ÜK-BDG)., “Koştuk mu, milletin atını arabasını, önce **güzellikle isterdik**, olmazsa zora döker alırdık.” (KT-YS)., “Haydi yürü, **güzellikle önüne düş**. Git anamın gönlünü yap... **Güzellikle olsun**. Haydi, uzatma, düş önüne... **Güzellikle yürü...**” (KT-Gİ)., “Mehtap her şeyi o kadar şefkat ve **güzellikle tashih ederdi** ki tanıdığınız bazı Hanımları, bazı Beyleri bu efsanevî aydınlıkta görseniz tanıyamazdınız.” (AŞH-BM).

® al-*, getir-, kalan-, kalk-, ol-, söyle-, yürü-. || tashih et-, önüne düş-.

güzün: [9]/Güz mevsiminde, sonbaharda./ “Belki bigün kocasını kandırıp ata bindiğinden **güzün ölü doğurdu** ilkini.” (YA-AO)., “Üstünü **güzün veririm**.” (FB-ID)., “Yazın dönerim, **güzün dönerim** Bekle ansızın dönerim” (GA-TO)., “Ali şaşırdı. «Çabuk olmalı,» dedi tekrar. **Güzün yağmur eksik olmaz**.” (YK-OD)., “Öyle gümrak ki! **Güzün katti** bir öküz **alıyoruz!**” (FB-ID).

® al-, doğur-, dön-, gel-, öl-, tanı-. || eksik ol-*, okula ver-, üstünü ver-.

H

haberli: [3]/2. Haber vermiş veya almış olarak./ “Üstelik ölümüm **haberli** *gelmeliydi*.” (AC-KY)., “*Seni günü gününe haberli tutarım.*” (GD-ADM)., “*Dönüşte artık haberli geliriz de...*” (MŞE-MA).

® gel- [2], tut-.

habersiz: [15]/2. Haber vermeden, habersizce./ “Bir gece **habersiz** bize *gel* Merdivenler gıcırdamasın, Öyle yorgunum ki hiç sorma Sen halimden anlarsın.” (CK-BŞ)., “Bir gece evine *gidiyorum habersiz.*” (Sİ-DSG)., “O, **habersiz** orada *bekliyordu.*” (ÜA-TÖ)., “Onun ömrünü bandığı semtler biraz da nikotin tarifidir çünkü harfler sözcükler biraz da nikotindir **habersiz imtihan yapmazdı** mesela adım gibi eminim tek ayak üzerinde zinhar bekletmezdi.” (MÜ-KGD).

® gel- [4], gir-* [4], bekle-. || hazırlık yaptır-, imtihan yap-*, kaybol-, (önüne) çık-, yollara düş-. || alıp götür-.

habersizce: [7]/Haber vermeden, haberi olmadan, habersiz, gizlice./ “Sonra bir de bakarsın ki *çekilmiş gitmiş, habersizce.*” (SFA-HBSK)., “..... **habersizce** *geliverdi* kasabaya.” (Mİ-DHB)., “**Habersizce** kızla *yatarmış bile...*” (YK-OD)., “Öyle ya, onlar Beyazıt’ta **habersizce** *ayrılıverdiler...*” (SA-İÇ).

® ayrıl-, gel-, sıvış-, yat-. || konuk git-, seyret-. || çekilmiş gitmiş.

ha bire: [118]/Durmadan, ara vermeden, arka arkaya, sürekli olarak./ “‘Tel furdurun!..’ İrazca, **habire** ‘Tel furdurun!..’ *diyor.*” (FB-ID)., “Bir dilim yalım gibi. **Habire** *konuşuyor, küfrediyor.*” (YK-İM1)., “‘Yok.’ Vatman **habire** *çan çalıyor.*” (EB-BG)., “Anlatıyor, **habire** *anlatıyordu.*” (OK-KT)., “İnsanın elini de yakıyor. ‘Ahmet, Ahmet!..’ **Habire** *bağırıyor* : ‘Ahmet, Ahmet!..’ Ahmet hafif gözünü açtı.” (FB-ID)., “**Habire** *ağlıyor, durmuyordu.*” (YK-İM1)., “Yusufoçuk **habire** *ötüyor.*” (NE-GT)., “Ne Sabri’ye uğradığım var ne Celile’ye **Başım dönüyor içim sıkılıyor ha bire** Bu dünyada pırıl pırıl şeyler vardı.” (ME-TŞ)., “Durmadan aralarında bir şeyler konuşurlar, **habire** tatlı *hayaller kurarlardı.*” (GY-H2).

® de- [9], konuş- [6], çal- (müzik, çan vb.) [5], anlat- [3], bağır- [3], ağla- [2], çağır- [2], çalış- [2], çekiştir- [2], dön- [2], gül- [2], küfret- [2], sallan- [2], savur- [2], ağıtlan-, ak-, alevlen- (tartışma), bak-, büngülde-, çek- (aman), çek- (kameraya), çevir-, doğur-, dol-, dolan-, dolaş-, geç- (tranvay), gel-, gevi-, git-, gülümse-, haşla- {kızmak}, havla-, homurdan-, içir-, kar-, konuşul-, koş-, kuşkulan-, oku-, otur-, oyna-, oynat-, öldür-, öt- (telefon), öt- (kuş), salın-, seslen-, sık-, sokuştur-, solu-, sor-, söylen-, sürt-, tekrarla-, terlet-, titre-, tüket-, üret-, ürpert-, yaklaş-, yaz-, yüksel-. || (ayağı) dolaş-, başı dön-, bıyık kıvrat-, bomba salla-, canına oku-, dirsek at-, (dudağını) gevi-, (dudağını) kemir-, dudak ısır-, elinden al-, fırça salla-, film çekil-, fink at-, gözünden dök- (gözyaşı), hayal kur-, ısrar et-, içi sıkıl-, (kar) yağ-, kılıç salla-, (kıvılcım) savrul-, kulaç at-, kurşun salla-, kurşun sık-, orak salla-, (ovaya) in-, piyango düzenle-, (saçını) ör-, söz et-, (sözü) kesil-, takip et-, telefon et-, türkü söyle-, (yataкта) dön-, yer değiştir-, yol al-, yuva kur-, yüzü seğir-. || sayıklayıp dur-. || gelir gider, yiyin için.

Đ ha bire konuşmak (demek).

haddizatında: [1]/Aslında./ “*Vakıa, derin düşünce, birçok mucize sahibi olan bu yeni ulûhiyetin haddizatında bir insan işi olduğunu da biliriz.*” (GY-GH).

® bil-.

hadisesiz: [3]/2. Olaysız bir biçimde./ “*Öğleden sonra birinci ders hâdisesiz geçti.*” (RNG-YG)., “*Bir ay hadisesiz geçti.*” (HT-KSA).

® geç- (zaman, ders vb.) [3].

hafifçe: [479]/Hafif olarak, hafif bir biçimde, belli belirsiz./ “*Küçük bey! diye hafifçe gülümserdi.*” (EÖ-P/S)., “*..... onu yeniden ele geçirebilmenin ümidinin yarattığı iç titremelerini hissetti, avuçları terledi, yüzü hafifçe kızardı.*” (AA-İGA)., “*Erkek karışma doğru hafifçe eğildi.* - Ödeştik, dedi.Dört kahve bizden, üç bira onlardan.” (KHK-YAH)., “*Hikmet Bey'in yanına gelip koluna hafifçe dokundu.*” (AA-İGA)., “*Hastalığında Ayşe'nin yüzünü, saçlarını okşar gibi hafifçe okşadı ağacı.*” (CD-Oİ)., “*NEVİN: -Biraz. (hafifçe güler.)*” (GY-KO)., “*Kaşları çatılmış, ağzı hafifçe aralanmıştı.*” (AA-YÖT)., “*Müziği bir ekskavatörün gürültüsü bastırır; marke dekorumuzun çıtaları hafifçe sallanır.*” (AA-TO3)., “*Arkasından hafifçe gülüştüler bile...*” (FRA-Ç)., “*Doğan hafifçe öksürdü, en etkileyici sesini aranarak, Eşfak'a: ...boşver, dedi.*” (Aİ-OKB)., “*Hayranlıktan da öte, sanki... sanki... Hafifçe ürperir.*” (AA-TO3)., “*Gözlerimi kapayıp başımı hafifçe önüme eğeceğim.*” (PK-BCR)., “*Beyaz tül hafifçe sallanıyordu.*” (BB-BBÇ)., “*Gözlerini hafifçe yumuyor.*” (EB-BG)., “*Saygı ile iki elime sarıldı. 'Gördüğünüz gibi tezime devam ediyorum,' dedi bana, hafifçe göz kırptı.*” (GY-H2).

® gülümse- [30], kızar- (yüzü, benzi vb.) [15], eğil- [13], dokun- (omza, kola vb.) [12], okşa- [12], gül- [11], aralan- (bir şey) [10], sallan- [10], gülüş-* [9], it- [8], öksür- [8], tut- (el, omuz vb.) [7], titre- (el vb.) [6], ürper- [6], dön- [5], irkil- [5], kaldır- [5], doğrul- [4], inle- [4], kalk- [4], mırıldan- [4], vur- (bir şeye) [4], vur- (kapı) [4], dişle- [3], kaydır- [3],öp- [3], sarar- [3], arala- (bir şeyi) [2], başı dön- [2], dayan- [2], dokundur- [2], güldür- [2], hırçınlaş- [2], ıslan- [2], kay- [2], kımıl-da- [2], kıpırdan- [2], mahmuzla- [2], pembeleştir- [2], salla- [2], sark- [2], sars- [2], uzaklaş- [2], yaslan- [2], yüksel- (ses, yol vb.) [2], açıl-, aksa-, aksır-, alın- {gücenmek}, aydınlat-, aydınlatıl-, bırak-, boğuş-, boya-, bozul-, buğulan-, burkul-, çıtırd-, çekiş-, çevir-, çök-, çözül-, dal-, dalaş-, dalgalan-, dokunul-, döndür-, dönüş-, duyul-*, esne-, gerile-, gerin-, gezdir-, gıcırd-, hatırlat-, havalan-, havalandır-, heyecanlan-, hopla-, ısır-, ışı-, indir-, karar-, kasıl-, kaşı-, kıpırd-, kırış-, kırıl-, kıvrıl- (vücut), kıvrıl- (yol), kızıl-laş-, kişne-, kok-, kork-, kucakla-, oyna-, oynat-, sarsıl-, sendele-, seslen-, sev-, sevin-, sıçra-, sık-, sırt-, silkin-, sinirlen-, sol-, soluklan-, sor-, soy-, söyle-, sür-, sürükle-, şaklat-, şaşala-, tepin-, terle-, tıklat-, topalla-, tökezle-, tut- (kar), tutun-, uç-, uzan-, üşü-, vurul- (değnek), yaklaş-, yar-, yaralan-, yerleştir-, yüklen-, zedelen-. || başını (öne/yana) eğ- [18], (başını) salla- [6], (başını) çevir- [5], (başını) kaldır- [4], (boynunu) bük- [4], kaşı çatıl- [4], (elini) sık- [3], geri çekil- [3], (kaşını) çat- [3], (kaşını) kaldır- [3], (başını) kaldır- [2], (gözlerini) yum- [2], iç çek- [2],

kamburu çık- [2], kapı tıkırda- [2], kapı vurul- [2], kulak kabart- [2], tebessüm et- [2], ağzı açıl-, ağzına sok-, alay et-, altı kalk-, (arkaya) kaykıl-, (bacağı) bükül-, (bacağı) kıvrıl-, (bacağını) bük-, (başı) yana kay-, (başını) uzat-, (başını) yana kaydır-, (bina) çarpıl-, (boğazını) temizle-, boynu sağa yat-, boynuna sarıl-, (boynunu) çarpıt-, (boyunu) bük-, cevap ver-, dili dolan-, (dizleri) kasıl-, (dudağını) ısır-, (dudaklarına) dokundur-, (dudaklarını) aç-, (dudaklarını) arala-, (dudaklarını) büz-, (dudaklarını) büz-, (dudaklarını) değdir-, el salla-, eli git-, (elini) dokundur-, (elini) öp-, (eşarbını) düzelt-, geri çek-, geri it-, göğsünü kabart-, (gölge) çarp-, göz kırp-, (gözkapaklarını) indir-, (gözleri) şaşıl-, (gözlerini) arala-, (gözlerini) kıs-, (gözünü) karar-, gözünden yaş gel-, (gözünü) kırp-, (gözünü) kıs-, ıslık çal-, içeri çek-, kadeh kaldır-, kan sız-, (kapı) açıl-, (kapı) gıcırda-, (kapı) tıklat-, karşılık ver-, (kaşını) kaldır-, (kendine doğru) çek-, (kollarını) sık-, (kulağından) yakala-, mendil salla-, (omuzu) düş-, (omzunu) kaldır-, (omzunu) sık-, öne çık-, (öne doğru) düş-, rötuş et-, selam ver-, sesi çatla-, (sesi) titre-, (sesini) yükselt-, sırtı terle-, (sırtını) yasla-, soluk al-, şikâyet et-, (ucunu) dokundur-, üstüne bas-, (üstüne) bırak-, yan dön-, (yana) kaykıl-, (yana) yat-, (yerinden) doğrul-, yol ver-, (yüzü) karış-, (yüzü) süzül-, (yüzünü) buruştur-. || açıp kapa-.

Đ hafifçe gülümsemek, hafifçe kızarmak, hafifçe başını öne eğmek.

hafif hafif: [87]/Yavaş yavaş, ağır ağır./ “Oturduğu yerde hemen hemen hiçbir şey hissetmeden öne arkaya **hafif hafif sallanıyordu**, rengi solmuş, ıslak saçlarından bir perçem alınına düşmüştü.” (AA-İGA)., “Küçük ve ilkel bir motorun ürünü olan bu elektriğin ışığı **hafif hafif titrerdi**.” (SB-HAY)., “Şimdi **okşar da hafif hafif** Bir gün yerden yere çalar rüzgâr Küçük zerdali ağacım, Bakma güzel gitsin havalara.” (CK-BŞ). “Haşim **hafif hafif öksürüyor**.” (HEA-T)., “Buyandan da **hafif hafif kaşındı**.” (NE-GT)., “Çakısıyla değnek yontarak **hafif hafif ıslık çalıyordu**.” (RNGBKD)., “Biraz sağlıklı idare eden koyunlar dışarda, taştan yapılmış hırba içinde, orda karın altında duruyorlar, **kar da yağıyor hafif hafif**.” (FO-KSA).

® sallan- [12], titre- [10], okşa- [5], salla- [5], öksür- [4], gülüş- [3], dalgalan- [2], horla- [2], kaşın- [2], oynat- [2], üfle- [2], vur- [2], ağla-, atıştır- (kar), bağır-, başla-, buğulan-, dokun-, dokundur-, dön-, gezdir-, hıçkır-, ısır-, ilerle-, inilde-, karıştır-, kımıl-, kıpırda-, kok-, konu-, oyna-, pompala-, soluklan-, sür-, sürtül-, tokatla-, tüt-, uçuş-, yala-. || ıslık çal- [2], (kapıyı) vur- [2], (kar) yağ- [2], ayağını yere vur-, başı dön-, (omzuna) vur-, (sakalları) çık-, ter boşan-.

Đ hafif hafif sallanmak, hafif hafif titremek.

hafiften: [94]/Hafifçe, belli belirsiz, yavaş yavaş./ “Ayakları **hafiften titriyordu**.” (AS-YA)., “Sabahleyin erkenden kalktı, kocasının kahvaltısını hazırlarken **hafiften bir türkü bile tutturdu** mutfakta.” (OK-KT)., “Kutuyu **hafiften okşuyordu**.” (SKA-GA)., “Gün boyu güneşin sıcağından, yanlarından geçip giden otomobillerin gürültüsünden yorulmuş serviler, uzun gölgelerini yere uzatmışlar; denizden esen serin rüzgârla sırlaşır gibi **hafiften sallanıyor**, dinleniyorlardı.” (CD-Oİ)., “İhtiyar bakkal ise hâlâ rakı içiyor, gözleri Kantarcıda, bir memleket havasını **hafiften mırıldanıyordu**.” (OK-KT)., “İstanbulu dinliyorum, gözlerim kapalı; **hafiften bir rüzgâr esiyor**; Yavaş yavaş

sallanıyor Yapraklar ağaçlarda” (VŞA)., “Hafiften başım dönüyor.” (AÜ-SG)., “‘Her içkinin bir mezesi, bir adabı, bir de müziği var,’ derken hafiften iç geçiriyoruz..” (OB-EA).

® titre- (sesi, vücut, ışık vb.) [6], tuttur- (şarkı, türkü vb.) [5], okşa- [3], sallan- [3], mırıldan- (şarkı vb.) [4], atıştır- (kar) [2], gül- [3], gülümse- [2], kestir- [2], kişne- [2], vurul- (bir şeye) [2], aç- (radyo), ağar- (gün), ağır- (mide), başla-, çalış-, debelen-, dikleş-, dokun- (gaza), dokun-* (bir şeye), eğil-, eleştir-, es- (rüzgâr), geril-, gezindir-, hatırlat-, hırsla-, ıslan-, itiş-, karar-, kert-, kıpırdaş-, kıpırdat- (dudak), kırçillaş- (sakal), kızar-, koştur-, oyna-, oynaş-, pembeleş-, sarsıl- (yer), serinle- (hava), seslen-, sev-, sıyrıl- (entari), sor-, tekrarla-, uğulda- (kulağı), uyuş- (baş), yokla- (elle). || başı dön- [5], yüzü kızar-, (ağzını) eğrilt-, (benzi) kızar-, cilve yap-, eşlik et-, hisset-, iç geçir-, içi çek-, kaş çat-, (kaş) çatıl-, pus bağla-, (rüzgâr) çık-, (rüzgâr) es-, (şakaklarına) ak vur-, şaplak kondur-, şarkı söyle-, (yağmur) yağ-.

® **hafiften almak.**

hafif tertip: [2]/Şöyle böyle, biraz, aşırılığa kaçmadan./ “Karı koca bakıştılar, **gülüştüler**, **hafif tertip**, birbirlerine göz kırptılar. N'oluyor?” (OK-AY)., “İhtiyar karısı, basma örtü örtü üstüne, bir köşede dişsiz ve çökük ağzı kımıldayarak efendisinin ibadetine iştirak ediyordu; iki genç ortağı dışarıda, bir taraftan hamur açıyorlar, bir taraftan **hafif tertip kavga ediyorlardı.**” (HEA-VK).

® gülüş-. || kavga et-.

hafif yollu: [2]/2. Üstü kapalı, kısa bir açıklamayla, {az da olsa}/ “Pişmişim, **efeliğe vurdum hafif yollu.**” (İA-GKD)., “Ne diye yakalayıp getirdin elin insanlarını?.. Yahu uzun etme, zaten **hafif yollu Türkçe anlıyorlar.**” (KK-SE).

® anla-. || efeliğe vur-.

haince: [4]/2. Hain bir biçimde./ “.....bir akrep girmiştir kapımı kırıp kocaman zehrini savurarak **haince bakar** hep bakar yüzlerce küçük hayvan kudurmuştur.....” (ŞY-1996)., “Rüküş kadın **haince sürdürdü konuşmasını:**” (Sİ-ÖKS).

® bak-, harca- (birini), pisle- {kötülemek}, sürdür- (konuşmasını).

hakça: [7]/Adaletle uygun bir biçimde, doğrulukla, adilane./ “Dünyanın tüm evliliklerine, gelir düzeyinde fark yapmadan, **hakça dağıtılmış**, masrafsız bir nimet vardır: Kan-koca kavgası...” (AB-BBYŞ)., “Deli-oğlan demiş ki: «Ben gider, kadını getiririni Kadı **bölüşün** parayı **hakça.**»” (PNB-AGUG)., “Akıl insanlar arasında **hakça taksim edilmiştir.**” (GY-D).

® bölüş-, bölüştür-, çöz-* (mesele), dağıtıl-, saç-, sayıl-. || taksim edil-.

hakeza: Ø--

hakikat: [5]/3. Gerçekten./ “Bak yüzüme, ben Haşmet Bey'den daha yaşlı değil miyim? **Hakikat bakıyorum.**” (HEA-AG)., “Yunanlılar **hakikat ricat ediyorlar**, değil mi Peyami?” (HEA-AG)., “Ve **hakikat** bu sözler onları **teskin etti.**” (HEA-VK)., “Asıl gelişinin sebebini söylerken **hakikat dudakları titriyor, gözleri yaşıyordu.**” (HEA-VK).

® bak-. || dudakları titre-, gözleri yaşar-, ricat et-, teskin et-.

® **hakikat olmak.**

hakikaten: [83]/Gerçekten./ “Beni **hakikaten** seviyordun.” (AHT-YG)., “**Hakikaten** Amerika’da bir İngiliz malı **göremezsiniz.**” (OS-HT)., “Kaya balığını görmedim ama Homongolos’un arkaya kaçan yassı şakakaları ve ağzı **hakikaten** garip bir balığa **benziyor.**” (RNGBKD)., “-Bilmiyorum. -Bu, evet, demektir. - **hakikaten** bilmiyorum, yalnızca aklım karışık biraz. - Bu da evet demektir...” (AA-İGA). “Eğer **hakikaten** o, Cevriye’den bunu **isteseydi.**” (SD-FC)., “Bir kaç gezintiden topladığı intihaların mahsulü olan yirmiden fazla taslağını bana gösterdiği zaman tabiat anlayışına **hakikaten** şaşırdım.” (AHT-YG)., “Memnun tavırla başını salladı. **Hakikaten** de Ayşen gittikçe **gevşiyor, rahatlıyordu.**” (RHK-BS)., “Ermenilerin Türklere tahammül edemedikleri herkesçe malumdur: buna rağmen daima bir mazlum rolü takınmış ve bilgi dereceleri ve dinleri neticesi olarak en ağır muamelelerin kurbanı olduklarına bütün dünyayı **hakikaten** ikna edebilmişlerdir.” (HCY-TPH).

® sev-* [6], gör-* [4], benze- [3], bil-* [3], düşün- [3], iste-* [3], kork- [3], şaşır- [3], ol- [2], öl- [2], söyle- [2], acıt-* [3], ara-, ayrıl-*, beğen-, bık-, bit-, deş-, dur-, düş-, eğlen-, evlen-, gel-, gevşe-, hoşlan-, inan-, karşılaş-*, kazan-*, kız-, kötüleş-, öp-, rahatla-, soluklaş- (yaşantı), tanı-, telaşlan-, uç- {sevinmek}, utan-, uyu-, üz-, üzül-, yanıl-*. || azap çek-, cehenneme çevir-, doğru söyle-, gafil avlan-, gönül ver-, (gözünü) aç-, ikna et-, inanacağı gel-, iyi ol-, kaail ol-, karar ver-, keyfini kaçır-, korkunç bul-, merak et-, salâha kavuş-, şaşkına dön-, talihsiz ol-, teşekkür et-, tüylerini diken diken et-, yetenekli ol-, zevk ol-. || kızıp kabar-.

hakimane: Ø

hâkimane: Ø

hakkında: Ø--

hakkıyla: [14]/Gereği gibi, iyice./ “Ama kanaatimce bugüne kadar uyumuş, **görevini hakkıyla yapmamıştır.** ‘Fevzi Paşa’nın yüzü soldu.’ ..Şu anda üç görevi var. (TÖ-ŞÇT)., “Aylin, şaşkınlığını ve acısını **hakkıyla yaşamadı.**” (AK-AA)., “Bunu yalnız sizin gibi kendi vicdanının sesini dinleyen, saf kalbli bir tek adam **hakkıyla anlar** ve itiraf ederse beni hoşnut etmek için kâfidir.” (BN-DY1). “İkisini de **hakkıyla okuyamadık.**” (EB-YU)., “Oysa iki kulağını uçurmuştu ve **hakkıyla** ‘Gili Gili’ namını kazanmıştı.” (MK-AR).

® yap- (iş, görev vb.) [4], yaşa-* [3], anla-, başa-, kazan-, kullan-, oku-*. || isbat et-, nam kazan-.

▷ **hakkıyla (bir işi) yapmak.**

haksızca: [3]/2. Hakka, adalete uymaya biçimde./ “Esmâ elini kaldırdı, başlarına gelen belâları parmaklarıyla saydı:- Macik hastalandı, yattı, bir! **Haksızca** çoban Seyd Ali’ye sövdün, iki!” (CD-Oİ)., “Bunu Erdinç’e karşı çok **haksızca buldu.**” (ÜK-BDG).

® bul- [2], söv-.

haksız yere: [18]/Haksız olarak, hak etmediği hâlde./ “Hele **haksız yere çiğnenmişse şerefi...**” (NH-YM)., “Sanırım, eleştirmenliğim ağır bastı burada, çevirmenliğimle denemeciliğimi ve dilticiliğimi ezip öne geçti, **haksız yere gölgeledi** onları...” (FA-SUYK)., “Yalan olduğu için yazacağım, **haksız yere tevkif edecekler...**” (NH-YM).

® gölgele- {engellemek}, götür- {tutuklamak}, önemsizleş-, söylen-, suçla-, suçlan-.
 || şerefi çiğnen- [2], azar işittir-, (ellerini) kestir-, günaha gir-, (güven kaybına) uğra-, hükmet-,
 işgal et-, işten atıl-, itham et-*, tevkif et-.

hâlâ:** [1203]/Şimdiye kadar, o zamana kadar, hâlen, henüz./ “Acemi bir horoz muydu, öten? *Hâlâ bilemem.*” (F-PY)., “«Hayatım mahvolup gitti, muhabbet *bitmiyor hâlâ!*»” (AŞH-BM)., “...pirinç tokmakları *hâlâ duruyordu.*” (F-PY)., “Bak bana, üç oğul gömdüm, *hâlâ yaşıyorum.*” (F-PY)., “Alana çıktıklarında güneş batmış, aydınlığı *hâlâ sürüyordu.*” (F-PY)., “Müfit, 'aşılmanın' dehşetinden, birden çıkamamıştı: için için, *hâlâ ütüyor.*” (Aİ-YK)., “Az bir muarefeden sonra şahsiyetinin sihri kapıldım ve üzerimde o tesir *hâlâ da devam ediyor.*” (YKB-SEP)., “Efem demeyi de ondan öğ rendim. *Hâlâ da vazgeçmem.*” (F-PY)., “Ayakkabı boyacısı ise hem ayakkabıları fırçalıyor, hem *hâlâ bakıp duruyordu kendisine.*” (ÇA-BAG).

® bil-* [6], bit-* [5], dur- [5], yaşa- [5], anla-* [4], bağır- [4], sür- {devam etmek}[4], bak- [3], duy-* {hissetmek} [3], gel-* [3], görün-* [3], gül- [3], hatırla- [3], inan-* [3], konuş- [3], titre- [3], yan- [3], ağla- [2], anlat- [2], de- [2], diren- [2], duy- {işitmek} [2], düzel-* [2], geç-* [2], oyna- [2], sev- [2], söylen- [2], unut-* [2], uyu- [2], devam et- [11], vazgeç-* [3], ak-, akıllan-*, alkışla-, anımsa-, ayıl-*, başla-*, bekle-, besle-, bitir-*, bul-*, çabala-, çalın- (müzik), çalış-, çek- (çile), çekin-, çöz-*, dayan-, dikil-, dokun-, dolaş-, duyul-, düşün-, gerin-, getir-*, gezin-, git-, gör-, görüş-*, gözetlen-, harcan-, ilgilen-*, inle-, iste-, işlet-, konuşul-, kork-, otur-, oyalan-, öğret-, rastla-*, sallan-, say- {söylemek}, solu-, söv-, söyle-, sus-, şaş-, taşı- (nitelik), toplan-, tüt-{varlığını korumak}, uğraş-, üstele-, üşü-, yazıl-*. || bağlı kal-, bahset-, (canlılığını) koru-, cevap bekle-, cevap iste-, dua et-, elini tut-, gözü doy-*, hisset-, kalbi çarp-, karanlık çök-*, karnını doyur-*, (sesi) gel-, şarkı söyle-, (taptaze) dur-, (tazeliğini) koru-, tereddüt içinde çırpın-, yabancı tut-, (yağmur) yağ-, yerinden kımıl-da-*. || bakıp dur-, deyip dur-, sorup soruştur-, sövüp say-, sürüp git-. || sallanır durur.

haldır haldır: [6]/Hızlı ve ses çıkararak, {çokça}/ “Bir zamanlarmış onlar da, bir eski zamanlar... ‘Oysa ben,’ dedi, ‘*haldır haldır* koş oraya, *haldır haldır* koş buraya.’” (NM-TÖ2)., “O da sosyalizmdi! *Haldır haldır* Marksist klasikleri *okuyordun.*” (HC-KKKY)., “Bir kere zahmete katlanıp oku istersen. *Haldır haldır* piyese *çalışıyorum.*” (CKM).

® koş- [2], boşal-, çalış-, oku-. || süregel-.

haldır haldır koşmak.

hâlen: [34]/Şimdi, şu anda, bugünkü günde./ “*Halen* bir kamu kuruluşunda *çalışmakta* ve Şiir Odası dergisinin yayın yönetmenliğini *yapmaktadır.*” (AB-EZ)., “Bir üniversiteli gencin -suç işlemişse- asılma özgürlüğü vardır, *halen sürmektedir* bu özgürlüğü.” (AB-SD)., “Aşut'un önerisi bana da akla yakın geldi, zaten çok az sayıda da olsa bazı dergiler bunu *halen yapıyor.*” (ŞY-2001)., “*Halen* aynı şirketim *devam etmektedir.*” (TÖ-E).

® çalış- [3], sür- {devam etmek} [3], yap- [3], ...de bulun-, ...de otur-, ...i yürüt- {devam ettirmek}, bil-*, bit-*, boğuş-, mücadele etmek}, geç-, kal-, satıl-, sev-, sürdür- {devam ettirmek}, sürdürül-, tanı-*, yaşa-. || devam et- [5], ...de görev yap-, geçerliliğini

koru-, için için yan-, sesini duyur- {etkisini belli etmek}, soykırımdan geçir-. || bağırp dur-, bakıp dur-.

hâlihazırda: Ø

halisane: Ø

hâliyle: [17]/1. Olduğu gibi./ “Ø”. ; 2. Olağan bir sonuç olarak, ister istemez./ “Bu serviste de geçiş büyük sorunlar yarattı. **Haliyle** de ayrılmalar oldu.” (DC-BSKY). “Ama böylelikle sadece bir iktidarı yenmiş oluyoruz, bu sırada başka bir ya da birkaç tanesini tesis edip etmediğimizle **ilgilenmiyoruz haliyle**.” (ÜK-BDG)., “Sıvalar da **haliyle dökülme yapıyor**. İçeriye su alınca, demirler de **haliyle paslanma yapıyor**.” (BA-TO1)., “Evde 5-10 kişi daha var. **Haliyle**, acı haberdan hepsi **allak-bullak olmuş**.” (NB-DÜF).

1. [-] ® Ø

2. [17] ® ol- (bir şey) [2], algıla-, anlat-, bil-*, eğlenil-, ilgilen-*, sürüklen- {kendini kaptırmak}, veriştir-. || paslanma yap-, [2], ağına git-, allak bullak ol-, (dökülme) yap-, (genişleme) yap-, içine gir- {kapsamak}, yanlış yap-.

hâlsiz: [7]/2. Hâli, gücü olmayan, bitki, dermansız, takatsiz bir biçimde./ “Öfkesi geçince **halsiz** bir taşın üstüne **oturdu**.” (YK-OD)., “Sabahleyin, bir ara yarı daldığı uykudan pek yorgun ve **halsiz uyandı**.” (GY-H1)., “Toprağa, olduğu yere **halsiz çöktü**.” (YK-OD).

® otur- [2], uyan-, yat-. || yere çök- [2], (kendini) yatağa at-.

hâlsizce: [2]/2. Hâlsiz bir biçimde./ “Birden aklına bir düşünce geldi: «Vay,» **dedi halsizce**.” (YK-OD)., *Haydi, dön! Halsizce yere çöktü.* (YK-OD).

® de-. || yere çök-.

hamaratça: Ø

hamilen: Ø

handiyse: [20]/Yakın zamanda, neredeyse, hemen hemen./ “Kalabalık karamsarlığa birebir gelir. **Handiyse** hüngür hüngür **ağlayacağım...**” (EB-BG)., “Hikmet Bey, şehirdeki isyanı, biraz önce olanları, hatta Dilara Hanım'ı **handiyse unutmuştu**, Osmanlı'nın payitahtında edebiyattan konuşacak bir kadınla karşılaşabilmek Hikmet Bey gibi erkekler için büyük bir nimetti.” (AA-İGA)., “Hesap uzmanına baktım, göz pınarlarında yaşlar birikmiş, **handiyse ağladı ağlayacak...** - İşte böyle çocuklar...” (AN-AZDE)., “Çok matrak, **handiyse kavga edecek**, dedi şoför.” (FE-Ç).

® ağla- [2], unut- [2], dur-, kalkış-, kekele-, kov-, yap-. || akşam ol-, alaya al-, bembeyaz kesil-, boşa git-, gurur duy-, inanası gel-, kavga et-, söz et-, utanç duy-, yok ol-. || ağladı ağlayacak.

hanım hanımcık: Ø

hani: Ø--

hant hant: [2] / 'Bir şeye aşırı istek duymak' anlamındaki **hant hant ötmek** deyiminde geçin bir söz./ "Ø". ; //Öğürtülü ses çıkararak.// "Gözleri kan çanağı kıvırcık bir sarhoş, Büyük Parmakkapı Sokağı'nın köşesinde ikiye katlanmış, **hant hant** karanlığa **öğürüyordu**;" (Aİ-OKB), "**Hant hant öksürüyorsun**." (VB-SvB).

/.../ [-] ® Ø

//...// [2] ® öğür-, öksür-.

® **hant hant ötmek**.

hapır hapır: Ø

hapır hupur: Ø

harala gürele: Ø

harfi harfine: [13] /Tastamam, uygun, gerçekte olduğu gibi./ "Baktı, gördü ki, Mehmet'ler, düşmanı iyice kısıp almış, **emirlerini harfi harfine yerine getirmiş**, aslanlar, parsar gibi Yunan'ın üstüne atılıyor, bir sürü esir toparlamışlar huzuruna getiriyorlar." (SK-D), "Daha sonra bütün bunları **harfi harfine** Celil Dayıma da **anlattı** babam, ..." (HAT-KHK), "Elbet, en iyisi "mot a mot" (**harfi harfine**) **çeviridir**." (CS-GC), "Şimdi sıra İvan'da idi. **Harfi harfine** babasını **taklit ediyordu**." (CD-Oİ).

® anlat-, bil-, çevir- (dilden dile), oku-, söyle-, tekrarla-, yap-, yaz-. || emirleri yerine getir- [2], (aynı rüyayı) gör-, tahmin et-, taklit et-.

harfiyen: [3] /Harfi harfine, hiçbir değişiklik yapmadan./ "Söylenenlere inanır ve **harfiyen** uyar." (LN-BD), "Macar Mustafa - (Darağaçlarına bakarak) Bu **şart harfiyen yerine getirildi** Sayın Müdürüm!" (BE-Ç).

® uy-. || yerine getir-, yerine getiril-.

har har: [3] /Gürültülü, bol ve sürekli olarak./ "**Har har soluyorlar**." (FB-ID), "Hep aynı şeyleri yaparlar, gene de **har har koşarlar**." (EA-KIY).

® solu- [2], koş-.

harıl harıl: [78] /Aralıksız olarak, durmaksızın, bütün gücüyle./ "**SİMYACI** kara cüppeler içinde **harıl harıl çalışıyorlar**." (GD-TO1), "Filmi, Türkçesinden görmüştü, **harıl harıl**, Fransızca kopyasının gösterildiği sinemayı **aradı**: onun sesini duyacak, kendi sesini!" (Aİ-OKB). "Böyle olduğu halde tarihi roman muharriri bir köşeye sığınmış, meyhanecinin, tersine çevrilmiş bir bahçıvan küfesinin üzerine yerleştirmiş olduğu dört köşe bir tahtanın üzerinde hem **harıl harıl** yazısını **yazıyor**, hem de rakısını ve ağzından hiç düşürmediği nargilesini içiyordu." (OCK-KE), "İstanbul sosyetesi Moda Kulübü'nde yapılacak bu düğüne **hazırlanıyordu harıl harıl**." (AK-AA), "Ahmet Ziya, gözleri hâlâ Elke'nin technicolor hayalinde, **harıl harıl** sesin sahibini çıkarmaya **uğraşiyor**: 'Van'lı' Kâzım, olamaz; Hamdi Şâmilof, olamaz; olsa olsa Ali Rıza'dır bu, evet!" (Aİ-OKB), "**Harıl harıl** "Safo'dan güze!" bir kız **araştırıyorlardı**." (MTT-SS), "Çalışkan öğrenciler soru cevaplarını kara tahtaya yazarak açıklıyor, öbürleri **not alıyor harıl harıl**." (VB-SvB).

® çalış- [8], ara- [4], yaz- [3], aran- [2], hazırlan- [2], oku- [2], uğraş- [2], araştır-, arat-, ayır-, gönder-, hazırla-, işle-, satıl-, seviş-, tartış-, temizle-, üret-, yazıl-. || bayrak diktir-, kendini savun-, not al-, not tut-.

ᐃ harıl harıl çalışmak.

haricen: [1] /Dıştan, dışarıdan./ “Bir ilaç şişesinden çıkardığım, üstünde, ‘Doktor bilmem kim, boğaz gargarası, *haricen kullanılır.*’ filân yazılı kırmızı etiketi votka şişesine yapıştırdım.” (MU-BDA).

® kullanıl-.

hariç: [8] /3. Dışta olmak üzere, dışında sayılmak üzere, müstesna./ “Ama, yazarı besleyen trajedidir sözüme dönersek, aşk, yaşamın (ölümü yaşam karşıtı olduğu için *hariç tutuyorum*) belki de en trajik olayıdır.” (FA-SUYK2)., “Kurtuluş savaşı sırası ve Cumhuriyetin kuruluşunun hemen ardından gelen kısa dönem *hariç tutulursa*, resmi ideolojide Kürt sözcüğü bile sözlüklerin dışında kaldı.” (ASA-AK)., “İstanbulda böyle zevk ve safa rüzgârları esmeğe başlayınc kulları da bütün bütün *hariç kalmadım.*” (AŞH-BM).

® tut-* [3], tutul- [3], kal-.

® (*bir işten*) *hariç olmak*

ᐃ (bir şeyden) hariç tumak (veya tutulmak).

harman çorman: Ø

harrangürre: Ø

hart: Ø

hartadak: Ø

hart hurt: Ø

hasbelkader: [2] /Rastlantı sonucu olarak, tesadüfen./ “Mesela beyefendi tıp porfesörü, *hasbelkader* rektör yapılmış; narkozu verip neşteri attı mı meselenin kökünden çözüleceğini zannediyor.” (BA-YYY)., “Eğer *hasbelkader* biz burada yaşamaya *mecbur kalacaksak*, bu ada her halükârda senin işine gelemes.” (YK-KSI).

® mecbur kal-, rektör yapıl-.

hasbetenlillah: Ø

hasebiyle: Ø--

hasılı: Ø--

hasımca: Ø

hasetsen: [2] /Ayrıca, özellikle, bilhassa./ “Ve bütün bunların üstünde bana olan itimadının kırılmamasını ve emirleri ne olursa apaçık tebliğ buyurmalarını *hasseten rica ettim.*” (UM-KKA).

® rica et- [2].

haşarıca: Ø

haşır haşır: [1] /Haşır huşur./ “Onlarca bugüne kadar çekilen eziyetler bir şey değildi, bunun dahası vardı, kimbilir, gökyüzü yekpare kızgın bir bakır gibi tangolu milletin başına çökecek, çoluk, çocuğa kadar ne masumların başlarını bile yakacak, dağlıyacak, *haşır haşır haşlıyacaktı.*” (PS-SK).

® haşla-.

haşır huşur: [2]/Sert ve kuru şeyler haşırdarak, haşırtılı ses çıkararak, haşır haşır./ “Nereye gitti şu körolası yazı, diye söyleniyor ve **haşır huşur** dolapdaki kâğıtları **kariştiriyordu**.” (KK-SE), “İkmal’li yatılıların çoğu gelmişti; koridorlarda, bahçede, sınıflarda, ikiye üçerli gruplar halinde ders çalışıyorlar; hademeler, hamarat ve gayyûr, merdivenleri **siliyor: haşır huşur;...**” (Aİ-OKB).

® kariştir-, sil-.

hatasıyla sevabıyla: Ø

hatır belası: Ø

hatır hatır: Ø

hatır hutur: [2]/Değişik biçimlerde ses çıkararak (kesmek, yemek, koparmak, kaşımak), hatır hatır./ “Kese, eskisi gibi, sürdürükçe **hatır hatır ediyordu** etinde ve acıttıyordu.” (EÖ-P/S), “Kimi geceler kadının üstündeyken yatağın altında muşambayı **hatır hatır tırmalardı**.” (YA-AO).

® et-, tırmala-.

hatta: Ø--

havadan: [1]/2. Emeksiz, açıktan./ “Hükümetin onbeş lira karşılığı verdiği A kuponu kendisine **havadan** on lira **kazandırmıştı** işte; ama bu parayı “nereye peşin” sarfedeceğine henüz karar vermemişti. “Delik o kadar büyük, yama o kadar küçük”tü ki...” (Sİ-İGÇÖ1).

® kazan-.

havadan cıvadan: Ø

hayalen: Ø

hayal meyal: [60]/2. Belli belirsiz, açık seçik olmayan bir biçimde./ “Ümit Hassan da ben de çıkmıştım. **Hayal meyal hatırlıyorum**.” (HC-KKKY), “Belleğim o kadar sarsıldı ki şu son yıl içinde artık **hayal meyal görüyorum** o eski gençlik yıllarımızı.” (CKM), “Bacakları ince jüponundan **hayal meyal seçiliyordu**.” (AK-AA), “Karşıda yükselen Top yeri ile Çobankaya yağmurun ve bir kör dumanın ardından **hayal meyal görünüyordu**.” (TB-KA), “Bu mendilin, beyaz bir gölge içinde, camın dış tarafında da gezinip oradaki lekeyi de temizlediğini **hayal meyal fark ettim**, ama sonra da bunun bir kuruntu olduğunu anladım.” (GY-H1), “Çehresi de **hayal meyal gözlerimin önüne geliyor**.” (GY-GH).

® hatırla- [19], gör- [6], anımsa- [4], sez- [4], seç-* [3], seçil- [3], görün- [3], bil- [2], göster- [2], gözü- [2], aydınlat-, düşün-, görül-, ol-, sezinle-, tanı-. || fark edil- [2], akılda kal-, fark et-, fark ettir-, gözünün önüne gel-.

▷ **hayal meyal hatırlamak, hayal meyal görmek.**

hayâsızca: [1]/2. Hâyasız olarak, hâyasız davranarak./ “Tuhaf, çocukların yüzünde zerre kadar utanma belirtisi yok. **hayâsızca gülüyorlar**.” (AÜ-SG).

® gül-.

haybeden: Ø

haydi: Ø--

haydi haydi: [10] /1. Kolaylıkla, rahatlıkla./ “Dernek onlar okumasını **haydi haydi** biliyorlardır.” (FA-ZY)., “Sen, ben bu lafı kullanırsak, cahil köylüler **haydi haydi** kullanır, öyle değil mi ama, Sinan Efendi?” (OK-KT)., “Halbuki -kendi oğlum olduğu için söylemiyorum- bugünkü günde, **haydi haydi** bir müsteşarlığı bile **idare edebilir.**” (YKK-KK). ; /2. Olsa olsa, en çoğu./ “Ø”.

1. [10] ® açıl-, aş-, bil-, bul-, git-, kazan-, kullan-, süpür- {ektisiz kılmak}. || idare et-, geçim sağla-.

2. [-] ® Ø

haylazca: Ø

hayli: [105] /2. Oldukça, bayağı./ “Bekir başını göğsüne eğdi, **hayli düşündü**, ensesini kaşdı: Öyle!” (CD-Oİ)., “Çekim başladı, **hayli ilerledi.**” (RE-G)., “Ayşe **hayli değişmişti.**” (CD-Oİ)., “Böylece çabuk buluşmak umudu **hayli arttı.**” (GD-ADM)., “Bana asabî bir gülme geldi: Bizi **hayli korkuttunuz** Saffet Bey, sizi aramaya gelen iki adamı, az daha katledecektiniz.” (HEA-AG)., “Arka taraflara doğru gittik. **Hayli uzaklaştık.**” (FRA-Ç)., “O zamandan bugüne **hayli vakit geçti.**” (CKM)., “Köylüler etrafını alıp kolağasını ona bağışladılar.Kıta başındakiler yine **hayli para vurmışlardı.**” (FRA-Ç).

® düşün- [6], ilerle- [4], değiş- [3], art- [2], hırpala- [2], hırpalan- [2], korkut- [2], sür- [2], uğraş- [2], uzaklaş- [2], yorul- [2], zayıfla- [2], açıl-, alçal-, aş-, benzeş-, besle-, büyü-, çekişil-, çoğal-, çök-, delir-, dolaş-, doldur-, döv-, duraksa-, etkile-, etkilen-, ezil-, ferahla-, gecik-, geliş-, genişle-, görüş-, hafifle-, heyecanlandır-, hiddetlen-, ısıt-, ilerlet-, kabar-, , kolaylaş-, konuş-, öfkelen-, sars-, sarsıl-, seslen-, soğu- (istek), şaşırt-, tartış-, tartışıl-, uğraştır-, unut-, uza-, uza-, üz-, üzül-, yıpran-, zorlan-. || vakit geç- [2], azap çek-, cesaret ver-, çene çal-, değerini kaybet-, ehemmiyet ver-, geç kal-, gücüne git-, güçlük çek-, ilgi göster-, kafayı bul-, kaybet-, masraf edil-, (masraf) tut-, müessir ol-, pahalıya mal ol-, para vur-, para yedir-, sıkıntı çek-, sıkıntı ver-, ter döktür-, yabancı gel-, yardım gör-, yardımı dokun-, yol al-, yol alın-, zaman al-.

hayranlıkla: [112] /Çok beğenerek, hayran kalarak./ “MELTEM: (Ona yine **hayranlıkla bakar.**)” (AA-TO3)., “Bu olağanüstü önerini saygıyla ve **hayranlıkla karşıladım.**” (FE-HBM-O)., “Deneylerle yapılan bu sunumları, seçici kurul üyeleri, gözlemciler ve yarışmacılar, büyük bir dikkat ve **hayranlıkla izliyordu.**” (GD-AK)., “Ahmet Ziya, hayretin gır bastığı derin bir **hayranlıkla**, onu **seyrediyordu**; yaklaşıp, dudaklarını ağızına uzatırken, fısıldadı:” (Aİ-OKB)., “Çok saygılıydı ona. **Hayranlıkla söz ediyordu.**” (DC-BSKY)., “Ali Usta ile Selim örs üstünde karşılıklı demir dövmeğe ve köylü alakalı bir **hayranlıkla işi takibetmektedir.**” (NH-YM).

® bak-* [42], dinle- [13], oku- [9], karşıla- [7], izle- [5], an- [3], okşa- [2], alkışla-, de-, elle-, gez-, hatırla-, incele-, kavra-, sev-, süz- {bakmak}. || seyret- [18], söz et- [3], takip et- [2], gözünü dik-, idare et-, seyreyle-.

▷ hayranlıkla bakmak, hayrınlıkla seyretmek.

hayretle: [319] /Şaşkınlıkla, şaşarak./ “Reşit Paşa hayatında ilk defa gördüğü bu zebra lar a gözleri fal taşı gibi açılmış, **hayretle bakıyordu**, Padişah da ona bilgi veriyordu: - Bunlar yalnızca Afrika’da yaşar, bunları buraya zor zahmet getirttik...” (AA-İGA)., “Sonra yüzüme bakarak, hakikaten sevimli bir **hayretle** «Bunu ben ne yapacağım?» diye **sordu**.” (AHT-YG)., “Ragıp Bey, onun toprağa sürdüğü ellerinin hiç kirlenmediğini **hayretle gördü**. - Askerler sokaklarda hocaları dövüyorlarmış.” (AA-İGA)., “Sedat Bey; «Aziz Bey, sizden kaç kere rica ettim Nihad Beyin şiirlerine dikkat edin diye?» dedi. «Dikkat ediyorum» **dedim hayretle**.” (DC-BSKY)., “Mozart’ı, Bach’ı, ilk mağara resimlerinden birini yapan adını bilmediğim ressamı, Nedim ve Yahya Kemal’i ise daima **hayretle dinler** ve severim.” (AHT-YG)., “Özdemir Hazar’ı hâlâ yazılarını daktilo makinesiyle yazdığı için **hayretle izliyor**.” (DC-BSKY)., “Marksizm’le Hıristiyanlık arasında bir diyalog kurulabileceğine inanmam tepki ve **hayretle karşılanıyor**.” (AD-Y)., “Dalgın, perişan Ayrı Yollar’ın dosyası koltuğumun altında, Cağaloğlu yokuşundan ağır ağır yürürken Gül’le konuştuğumu **hayretle farkettim**.” (EI-KA)., “Çıftı Levi gözlerini **hayretle açtı**, cüzdanı cebe sokan Bekir’in eline dikkatle baktı.” (CD-Oİ).

® bak- [147], sor- [36], gör- [21], de- [9], dinle- [8], izle- [7], karşıla- [6], bakış-[3], anla- [2], bağır-[2], bakın- [2], düşün- [2], karşılan- [2], dolaş-, dön-, dur-, durakla-, eğil-, gerçekleştir-, gerile-, haykır-, irkil-, kalk-, oku-, öğren-, süz-. || fark et- [9], (gözlerini) aç- [8], seyret- [7], (başını) kaldır- [4], cevap ver- [2], (gözleri) büyü- [2], (gözlerini) kaldır- [2], ağzını aç-, avdet et-, bağırıver-, bakakal-, (başını) çevir-, başını iki yana sallat-, (baştan aşağı) süz-, geri çekil-, (göz kapaklarını) aç-, (gözbebeği) büyü-, (gözleri) yan-, (gözlerini) dik-, (gözlerini) kırıştır-, (gözü) açıl-, ilave et-, (omuz) kaldır-, takip et-, telâkki et-, temaşa et-, tespit et-, tetkik et-, yerinden doğrul-, yerinden fırlat-, yüzüne bak-. || bakıp dur-, donup kal-.

▷ hayretle bakmak.

haysiyetiyle: Ø--

hayvanca: Ø

hayvani: Ø

hazır: [16] /4. Bu fırsattan yararlanarak./ “Ø”. ; //Bir iş yapmak için gerek her şeyi tamamlamış olarak, anık, amade bir biçimde.// “**Hazır duruyor** bugünden yerim: Zincirlikuyu Kabristanı’nda, Azize Çamlıbel’in yanında!” (FNÇ-HD)., “Vazifesine dönünce de işlemiş aylığını **hazır bulacaktı**.” (GY-H1)., “Adamlar kavga etmek için **hazır bekliyorlarmış**.” (BŞ-DKO).

4. [-] ® Ø

//...// [16] ® bekle- [7], bul- [5], dur- [4].

® (bir yerde) bulunmak (veya olmak), hazır etmek, hazır olmak.

▷ hazır beklemek, hazır bulmak, hazır durmak.

helal: [16] /4. Kurallara, geleneklere uygun olarak./ “Cabbarın yüzüne bakmadan: Hakkını **helal eyle** Cabbar kardaş, dedi sesi bozularak.” (YK-İM1).

® (hakkını) eyle- [2].

® **helal etmek, helal olmak, helal olsun.**

Đ (hakkını) helal eylemek.

helalinden: Ø

hemen:** [3198] /1. Çabucak, {anında, sırasında.}/ "Siz çınarların altına gidin, ben **hemen geliyorum.**" (YK-KSİ), "Okuldan çıkınca eve **gitmedim hemen.**" (SD-K), "Ankara İstasyonu'na iner inmez **hemen** toplantı yerlerimize **koştum**, ancak Fahir'i bulabilmişim." (GY-GH), "Böyle bir şey bırakmamıştım. **Hemen** aşağıya, salona **fırladı.**" (KHK-YAH), "Ahmed Cemil'in eline tutuşturuldu- «**hemen başlayın!**» denildi,..." (HZU-MvS), "Ağaefendi masadan **hemen kalktı**, o kalkar kalkmaz da ötekiler." (YK-KSİ), "«Ben biraz çalışacağım.» dedi, **hemen** odasına **çıktı.**" (HZU-MvS), "Birkaç yıl önce başıma gelen olayı **hemen hatırladım.**" (GY-GH), "Biz o çocukları **hemen bulur**, onları iyileştiririz." (YK-KSİ), "Biz de **hemen döndük.**" (YK-KSİ), "Baytar **hemen ayağa kalktı**, söze girdi, sesi ağlamaklıydı." (YK-KSİ), "Ali Şekib **hemen cevap vermişti:** Hiç bir şey yazamam." (HZU-MvS), "İmrâlı ceza evinin senelik toplantısında adaya incir ağaçları dikilmesini teklif eden Murat Muratoğlu bir hafta sonra **hemen işe başladı.**" (GY-H1), "**Hemen karar verdik**, gidip göreceğ, birliğimize manevî reis olmasını isteyecektik." (GY-GH), "Hiç sızlanmadan **hemen işe koyuldum.**" (TÖ-TO3), "Acaba bir daha eve dönmesine izin vermeden karakoldan **hemen alıp götürcekler** miydi?" (ÇA-BAG), "**Hemen gidip yatacaktı** o kadını." (ÇA-BAG). ; /2. Aşağı yukarı./ "Ø". ; /3. Yalnız sadece./ "Ø".

1. [492] ® gel-* [26], git- [20], koş- (-e) [12], fırla- [11], başla- [10], kalk-* [10], çık- (-i, -e) [9], dön- (-i, -e) [8], söyle-* [8], anla-* [6], hatırla- [6], al-* [5], bul- [5], gönder- [5], öl-* [5], sus- [5], gör- [4], kaç-* [4], sor- [4], yolla- [4], anlaşıl-* [3], anlat- [3], atla- [3], bırak- [3], bildir- [3], geç- [3], in- [3], iste- [3], kap- [3], öldür- [3], tanı- [3], uyu- [3], yaz- [3], açıl- [2], ara- [2], at- [2], atıl- [2], ayrıl-* [2], belirt- [2], bit- [2], bozul-* {alınmak} [2], çağır- [2], çök- [2], de- [2], doğrul- [2], düşün- [2], götür- [2], it- [2], kapat- [2], katıl- [2], kur- (örgüt vb) [2], otur- [2], parla-* [2], sat- [2], seğirt- [2], toplan- [2], uyan- [2], uzaklaş- [2], ver- [2], yat- [2], yetiş- [2], açıkla-, anlaş-, aşır-, ayarla-, ayır-, ayrıl- {fark edilmek}, bağır-, bastır-{yayınlamak}, beğen-, belir-, bırakıl-, bitir-*, bitiril-, boşan-, böbürlen-, bulan-, büyütül-, ciddileş-, çağır-, çak- {anlamak}, çalış-*, çek-, çekin-, çevir-, çömel-, davran-, değerlendir-*, değiş-, diril-, dolan-, döşen- {yazmak}, dur-, durdur-, evlen-, ezberlen-, getir-, getirt-, gider-, giy-*, görül-, inan-, indir-, kapa-, karşıla-, kavra-, kaynaş-, kes-, kız-, koparıl-, kurtar-, kurul-, lekele-, oturul-, oyna-, öğren-, ört-, rahatla-, saldır-, satıl-, seç-, ser-, sez-, sezil-, sıkıl-, sırt-, sıvış-, silin-, sonuçlandırıl-, sustur-, tan-, taşı-, taşın-, temizle-, toparlan-, topla-, uğra-, ulaştır-, unutul-, utan-, uy-, uyandır-, uyuş-, üzül-*, yap-, yapış-, yapıştırt-, yaptır-, yayınlan-, ye-*, yerin-, yıka-, yıkan-. || ayağa kalk- [5], cevap ver-* [5], işe başla- [4], yola çık- [4], haber ver- [3], hareket et- [3], fark et- [2], (gözünü) aç- [2], ilâve et- [2], kabul et- [2], karar ver- [2], kendini yere at- [2], satın al- [2], söze karış- [2], yerine getiril- (emir, istek vb.) [2], ağzı kulaklarına var-, ahbap ol-, akla gel-, akla getir-, aklına gel-, arkadaş ol-, arz et-, (ayağa) fırla-, balık vur-, (bankaya) yatır-, belli ol-, boyun eğ-, cevap bekle-*, cevap veril-, çare bul-, davet et-, dost ol-, ele al-, eli

git-, (elini cebine) at-, (elini) çek-, (elini) tut-, (elini) uzat-, emir ver-, esas duruşa gel-, (etkisini) göster-, (etrafını) sar-, fark edil-, geri çekil-, geri kaç-, geri ver-, gırgıra al-, gönül al-, (gözünü) dik-, (gözünü) kaçır-, (güreşe) gir-, haber gel-, haddini bildir-, hallet-, harekete geç-, hüküm ver-, (içeriye) at- {tutuklamak}, imâ et-, işaret et-, işe giriş-, işe koyul-, işine son verdir-, izah et-, izin ver-, kabul gör-, kaleme sarıl-, (kapıyı) tut-, karşılık al-*, karşılık ver-*, kaybol-, kendine gel-, (kendini) belli et-, koluna gir-, konuya gir-, lâfı al-, lâfı çevir-, lafı değiştir-, mesele yap-, (meseleye) gir-, naklet-, (olaya) el koy-, reaksiyon göster-, reddet-*, sebep göster-, sesi kesil-, silah çek-, sofraya kurul-, sofraya seril-, sorguya çekil-, söze başla-, sözü değiştir-, tahliye ettir-, takarrür et-, uykuya dal-, yemin et-, (yerden) kaldır-, yere yık-, yok et-, yol göster-, yola çıkar-, yola koyul-, yüzü gül-, (yüzünü) kapa-. || alıp götür-* [3], gidip yat- [2], çekip al-, yatıp uyu-, koşup gel-, giyinip gel-.

2. [-] ® Ø

3. [-] ® Ø

hemencecik: [99] /Çabucak./ “Uyudu mu **hemencecik**?..” (KT-YS), “Ah sağ olunuz, sağ olunuz **hemencecik** geliverdiniz.” (AÜ-SG), “Ne dediğini **hemencecik** unutacaktı nasıl olsa.” (LT-OÖY), “**Hemencecik** edebiyatçı demek istediğini **anladım**.” (AB-SD), “Reha **hemencecik**; Hayır, **dedi**.” (EA-DÖY), “Her zamanki gibi kimse onları zorlamazken yapılan işin çığırkanlığını bol keseden üstlerine almışlar, olanları **hemencecik** kavrayıp benimseyivermişlerdi.” (EÖ-P/S), “Öteki çocuklar da onun arkasından... **Hemencecik** de geriye döndüler.” (YK-KSİ), “**Yakayı hemencecik ele verir**.” (AS-YA), “Birazcık başıboşlukta, atamadığımız küçük burjuva alışkanlıkları **hemencecik su yüzüne çıkıveriyor**.” (EÖ-GSA).

® uyu- [6], gel- [4], unut- [4], anla- [3], bul- [3], de- [3], başla- [2], dön- [2], kalk- [2], al-, alın-, aştır-, atla-, ayrıl-, bak-, belir-, benimse-, büyü-, çek-, çekil-, dene-, dizil-, dönüş-, git-, gömül-, gönder-, kaç-, kay-, kes-{sözünü}, kurtul-, merhemle-, okun-, ol-, otur-, parla-, piş-, sor-, sön-, suçlan-, tanı-, toparlan-, tuzla-, ulaş-, ver-, yerleştir-, yetiş-, yor-. || geri dön- [3], ağzından sözü al-, akıldan kov-, arası açıl-, ateş yak-, (atına) atla-, (başını) indir-, dediğini yap-, gözden yitir-, (gözlerini) aç-, her şeye bir kulp bul-, içine al-, (ipi) çöz-, iyi et-, (kendini) ortama uydur-, kendini toparla-, ortaya çık-, sesini kes-, (sırtındaki yükü) indir-, su yüzüne çık-, taraf tut-, teşkilât kur-, uykuya var-, üstüne çullan-, (üstüne) kıvrıl-, yakayı ele ver-, yola düş-, yüzünü yere eğ-. || alıp götür-, kesilip atıl-.*.

hemen hemen: [32] /1. Nerede ise, az zaman sonra./ “Ø”. ; /2. Tam değilse bile ona pek yakın./ “Sınıf, **hemen hemen dolmuştu**.” (RNG-ÇK), “Özümlediğinizi de, bir yaşam boyu taşıyacağınızı sansanız bile bir süre sonra (haydi, kimi meraklı okuru çok fazla üzmemiş olmak için “bütünüyle” demeyeyim de **hemen hemen tüketirsiniz**.” (BK-ÖM), “Bu Nihat Efendi işini **hemen hemen benimsedim**.” (RNG-YG), “Otların arasında **hemen hemen diz dize oturuyorlardı**.” (SK-D), “.... köy insanlarıyla her lakırdı alışverişimizde biraz daha kanımız tepemize fırlayarak sonunda **hemen hemen kanlı bıçaklı olmuştuk**.” (SFA-HBSK).

1. [-] ® Ø

2. [32] ® dol- [2], tüket- [2], benimse-, bitir-, boşalt-, çocuklaş-, donan-, geç-, günahsızlaş-, imkânsızlaş-, inle-, kaç-, kal-*, mırıldan-, ol-, olanaksızlaş-, onayla-, silin-, tüken-, uç-, yinele-. || alay et-, diz çök-, diz dize otur-, işgal edil-, iyi ol-, izale et-, kanlı bıçaklı ol-, ortadan kaldır-, yer al-*, yok ol-.

henüz:** [579] /1. Az önce, daha şimdi, yeni./ “Berna, düşüncelerinden koptu; önce yavaşladı, sonra durdu; dışarıya adımını **henüz atmıştı** ki, tanımadığı bir genç kız sesi, onu çağırıyor: “Berna Hanım, lütfen bakar mısınız?”” (Aİ-YK)., “Madam Gatenyu’yla bir tavla partisine **henüz başlamıştım** ki: - Dikkat!” (KHK-YAH)., “Ve tezkere alıp İlgaz’a **henüz dönmüştü** ki «Çıktık açık alınla on yılda her savaştan» O gece dehşetli içti Yusuf.” (NH-MİM)., “İşimiz **bitmedi** **henüz.**” (TDK-KO). ; /2. Daha, hâlâ./ “Kendisini, Edirne’de çok acı bir haberin beklediğini **henüz bilmiyordu.**” (TÖ-TO3)., “Kadı **henüz gelmemişti...**” (GY-H1)., “İstemine **henüz bir yanıt gelmemişti**” (NB-DÜF)., “Köşke geldikleri zaman **henüz tamamen akşam olmamıştı.**” (HZU-MvS)., “Mann’ın uzunöyküsünde geçen bu kişiyi **tanımıyordum** **henüz.**” (Sİ-DSG)., “O tarihlerde, demir ve çimento karışımı betonarme tekniği **henüz bulunmamıştı.**” (TÖ-TO3)., “Yılmaz Bey, bu defa Şihlar Holding’le temas halindeymiş, rüşvet pazarlığı yapıyor... asıl patlatılacak bomba bu ama, **henüz yerini ve tarihini saptayamadık...**” (Aİ-YK)., “Yalnız, onun bir tehlike olabileceğini tanıdıktan iki sene geçmesine rağmen **henüz düşünmemişti** bile...” (KHK-YAH).

1. [22] ® bit-* [4], başla-* [2], bitir- [2], dön- [2], gel-* [2], açıkla-*, çık-, geç-, kestir-*. || dışarıya adımını at-, hareket et-, hüküm ver-*, (sular) karar-, tıraş ol-, yelkenler çekil-.

2. [67] ® bil-* [4], bulun-* [2], gel-* [2], gör-* [2], görün-* [2], tanı-* [2], uyan-* [2], alçal-*, alış-*, anla-*, ayıl-*, ayrıl-*, benimse-*, boşan-*, dön-*, dur-*, düşün-*, evlen-, gir-*, haşla-*, horla-, ısıt-* (güneş), kalk-*, kavur-* (güneş), kavuş-*, kuru-*, kurut-* (güneş), öğren-*, saptay-*, seç-*, taşın-*, ütüle-*, yapı-*, yat-*, yerleş-*, yıktırıl-*, yut-*, yüksel-*, gel-* (zaman). || tarih yazıl-* [2], akşam ol-*, gayesine ulaş-*, (güneş) doğ-*, hâsıl et-*, hüküm ver-*, idrâk edil-*, ihtiyac duy-*, kaabil ol-*, karşılık alın-*, kendinden kaç-*, keşfedil-*, muhtemel gör-*, musâlâha imzalan-*, sabah ol-*, yanıt gel-*, ümidi kes-*, üzerinden at-*, sulh imzalan-*.

hep:** [2295] /1. Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak./ “Üç yılda güvercinler **hep gittiler.**” (Sİ-DSG)., “Ötekileri **hep hesaplardım.**” (KT-Gİ)., “Daha ne olsun Bey, **hep kırıldık.**” (AN-AZDE)., “Davar, mal, tarla **hep elden gitti** kızın yüzünden.” (AN-AZDE)., “Yaseminli kızlar **hep evlendi, çoluk çocuğa karıştı.**” (Sİ-DSG)., “Baharda denizlerin dibi de **hep çiçek açar.**” (YK-KSİ). ; /2. Sürekli olarak, her zaman, daima./ “Ben de **hep** bunu **düşünüyorum.**” (YK-KSİ)., ““Bu böreği **hep** yapsana bize, yenge,” dediğimde beni yalnız Saba hat yanıtladı: “Evet, **hep** yapsana, yenge.”” (F-PY)., “Ben, **hep** sizi **beklemiştim.**” (TDK-KO)., “Annem **hep** öyle **söylüyor**” (SD-K)., “Ben de bugün **hep** birine bir balon vermek **istiyordum...**” (AA-TO3)., “Ben de **hep** **gelirim**, beni de tanır.” (F-PY)., “Ben, bana **hep** bugünü **hatırlatır.**” (TDK-D)., “Bir saat boyu **hep** edebiyattan **konaştık.**” (HT-ÖTÖ.)., “Bu iki kişilik, hayatı boyunca **hep** **sürecek.**” (HT-ÖTÖ.)., “Bu kelimeyi söylerken sanki mütelevviz olur, **hep** **tekrarlardım.**” (GY-H1)., “Bu ne demiş? **He** **sorar dururdu.**” (NA-KD/A)., “Bu **hep** böylece **sürüp gitti.**” (TB-KA)., “Bu

sesler birbirlerine geçen halkalar gibi bir ekleniş ve çoğalış içinde birleşir, değişir, devam eder, ve geçer ve geçmez, **hep devam eder**, **hep değişen**, **hep bir** ve **hep başka bir** tek canlı ve bin canlı bir sestir.” (AŞH-BM).

1. [22] ® git-* [3], evlen- [2], çık-, dolaş-, gezdir-, hesapla-, in-, kırıl-, kırıl- {öldürülmek}, ölçtür-, söyle- yatır- (para). || ayağa kalk-, birbirine benze-, çiçek aç-, çoluk çocuğa karış-, sokağa dökül-, geriye dön-, elden git-. || kaynadı gitti {yok olmak}.

2. [331] ® düşün- [20], yap-* [13], bekle- [12], söyle- [10], iste- [9], kal-* [9], de-* [8], gül- [8], bak- [6], dur- [6], oku- [6], ara- [5], git- [5], konuş- [5], bil- [4], gel- [4], sev- [4], sus- [4], anlat- [3], dinle- [3], gör- [3], sor- [3], anımsa- [2], duy- [2], gülümse- [2], hatırlat- [2], iç- [2], kok- [2], kolla- [2], konuşul- [2], koş- [2], salla- [2], sayıkla- [2], sırt- [2], tekrarla- [2], üşü- [2], yan- [2], yaralan- [2], yaz- [2], ...kesil-, ağla-, ağlat-, ak-, al-, alın-, alkışla-, ansı-, atıştır-, bağır-, bağışla-, bak- {ilgilenmek}, belle-*, benze-, biçil- (tarla), bit-, büyüt-, cıvı-, çak- (kontak), çalış-, çırp-*, didiş-, dol-, doldur- {birini işkillendirmek}, düş-, düşle-, düşündür-, düşündürt-, eğlen-, es-, geç-, giy-, gözetle-, gülüş-, hatırla-, isten-, it-, kaç-, kazan-, kışla-, kucakla-, kurtar-, otur-, oyna-, örselen-, öv-, özle-, rastla-, sakla-, savun-, seslen-, sık- {bunaltmak}, sislen-, söylen-, sür-, şaş-, tanı-, taş-, taşı-, tıraşlan-, toplan-, unut-, unuttur-, unutul-, uyu-, ütül-, üz-, yadırgan-, yakar-, yaşa-, ye-, yeğle-, yokla-. || (önüne) bak- [4], bahset- [2], devam et- [3], aklına gel- [2], etrafında dolaş- [2], sükut et- [2], aksini söyle-, aynı sonucu al-, (başını) çevir- {aldırmamak}, (birbirini) suçla-, boşa at-, boyun eğ-, burnunun doğrusuna git-, cevapsız kal-, dilinin ucuna gel-, dilsiz kal-, dua et-, elden geleni yap-, eli boş dön-, elini uzat-, emir bekle-, endişe et-, genç kal-, geri kal-, gıpta ile bak-, göz önünde tut-, gözden geçir-, hazır bulun-, hisset-, ilk planda gel-, inkâr et-, kafa yor-, karşı karşıya kal-, kendi kendine sor-, kendini şanslı say-, kıt kanaat yaşa-, kuşkuyla bakıl-, medet um-, mustarip ol-, nasihat et-, payidar ol-, (peşi sıra) yürü-, rica et-, sınıfta kal-, sona kal-, söz et-, söz ver-, şikâyet et-, ters gel-, teşvik et-, uzaktan idare et-, (üstünde) taşı-, (yağmur) düş-, (yağmur vb.) yağ-, yalan söyle-, yan gözle bak-, yardım et-, yere bak-, yerinde say-, zihnini kurcala-, zorluk çek-, zulüm gör-. || sürüp git- [3], dolup taş-, itip kak-. || der durur, dönmüş bakıyor, düşünür durur, sorar durur.

Þ **hep düşünmek, hep yapmak, hep beklemek, hep söylemek (demek).**

hep bir ağızdan: [85] / Aynı anda pek çok kişi aynı şeyi (söyleyerek, konuşarak)./ “Bir de **hep bir ağızdan** bana : Kocasını öldürmüş, **diyorlar**.” (AMD-O)., “On beş kişi **hep bir ağızdan**, “Troya'dan yanayız!” diye **bağırdılar**.” (AK-MY)., “Naciye Hanım, Nevin, Güzide, Melike, **hep bir ağızdan haykırıştılar**: Pek doğru.” (PS-SK)., “Kreşlerde **hep bir ağızdan** “Colour Me” şarkısı söyleniyor.” (CD-KB)., “Mahkûmlar **hep bir ağızdan cevap verdiler** yine: Sağol Yıllar boyu her akşam böyle dizilip sayılacaklardı.” (ÇA-BAG).

® de- [16], bağır- [11], söyle- [7], konuş- [5], yanıtla- [4], haykırış- [2], ağlaş-, bağırış-, başla-, cevapla-, gül-, gülüş-, homurdan-, karış-, katıl-, konuş-, sürdür-, tartış-, ürüş-, yinele-.

|| şarkı/türkü vb. söyle- [15], cevap ver- [3], çılgık at-, çılgık kopar-, dua et-, el çarp-, hava tuttur-, ilahi söyle-, kahkaha kopar-, karşı çık-, karşılık ver-, nâra at-, şarkı mırıldan-, tekrar et-, tempo tuttur-, türkü çal-.

Þ hep bir ağızdan demek (bağırarak, söylemek, konuşmak), hep bir ağızdan (şarkı türkü) söylemek.

hep beraber: [121] /Birlikte./ “Evden **hep beraber çıktılar**, adam yapacak işleri olduğunu söyleyip, ayrıldı onlardan.” (AK-AA), “Sultan Ahmet meydanına bakan evlerden birinde bir oda kiraladım. **Hep beraber** oraya **gideceğiz...**” (GY-H2), “Nikâhtan sonra, **hep beraber** George V'in barına gidip, şampanya içtiler.” (AK-AA), “Ev halkı **hep beraber içeriye girdiler**. (RHK-BS), “Ev halkı **hep beraber içeriye girdiler**.” (RHK-BS), “Artık sıkılmıya başlıyordu. **Hep beraber yürüdüler**.” (HZU-AM), “Şöparlar da gelsinler de **hep beraber çalıp söyliyelim!...**” (OCK-Ç), “Hind'in evine gelince, parçayı **hep** birlikte yıkadılar, avlunun ortasına koydular, **hep beraber** oturup onu **seyrettiler**, seyrede seyrede azgınladılar, **hep** birlikte saldırdılar, sonra onu ısıra ısıra parçaladılar, azgın kanlar...” (AA-YÖT), “**Hep beraber geçinip gidiyoruz**, sen ve kabiliyetsiz kocan dışarda ne halt edeceksiniz?” (AA-AD).

® çık- (-i, -e, -de, -den.) [9], git- [5], iç- [4], bağır-* [3], bak- [3], başla- [3], bin- (-e) [3], çalış- [3], gel- [3], gir- (-i/-e) [3], ye- [3], yürü- [3], bitir- [2], dön- [2], düşün- [2], eğlen- [2], geç- [2], gül- [2], kalk- [2], konuş- [2], anlat-, artır-, at-, büyü-, büyüt-, dal-, dinle-, diren-, düş-, düzenle-, göm-, gör-, görüş-, gülüşül-, hırsızla-, in-, islen-, kaç-, kal-, kirlen-, koş-, kucakla-, ol-, otur-, san-, taşı-, var-, yap-, yatıl-. || seyret- [2], ateş aç-, ateş et-, ayağa kalk-, ayak uydur-, çare bul-, dua et-, el çarp-, geçinip git-, gözden geçir-, gün geçir-, havuza atla-, icat et-, mes'ut ol-, müzakere et-, saza git-, sergi aç-, sohbet et-, söz ver-, tenkit et-, ter dök-, terk et-, teşrif et-, yol tut-. || çalıp söyle- [2], yuvarlanır gideriz.

hep birden: [182] /Toplu olarak./ “Sonra **hep birden**, - Haydi pırt, bir kere de pırt, kadiya pırt, gidelim pırt... **demoşler**.” (AN-MB), “ER : Haydi bakalım! (**Hep birden kalkar, çıkarlar**.)” (CK-YÖ), “Halkın onlara büyük güveni olduğundan, kimi seçin derlerse, halk onu seçerdi. **Hep birden** kalkıp Rasim Bey'in evine **gittiler**.” (AN-AZDE), “Bu yaygara karşısında kızgın ihtiyarın yüzü yumuşadı da, bana, Bak oğlum, dedi, duyuyorsun ya, **hep birden** "Adam olmayız!" diye barbar **bağırıyoruz**.” (AN-AZDE), “Kadınlar birbirlerine, sonra **hep birden** Seyd-Ali'ye **baktılar**.” (CD-Oİ), “İçlerinden birisi: "Geri dönek, haber verek..." dedi. **Hep birden** ağır ağır şehre **döndüler**.” (GY-D), “Birkaçı Kuşkaya'ya gitti, geldi; sonra **hep birden** şoseye **yürüdüler**, bir müddet durdular şosedede.” (CD-Oİ), “Dost yüzü, cömert yürekli insanlar sarıyor çevremi. **hep birden** "Hoş geldin can..." diye **sesleniyorlar**.” (EB-BG), “Erken satanlar da ötekileri beklediler, ikindi üstü de **hep birden** yola **düştiler**. Dört beş kadın **hep birden** arkalarına **dönüp baktılar**.” (YK-KSİ).

® de- [10], kalk- [8], git- [7], bağır- [6], bak- [6], çık- (-i/-e) [5], dön- [5], gül- [4], gel- [3], gör- [3], öl- [3], yürü- [3], bağrı- [2], dal- (-e) [2], düşün- [2], fırla- [2], götür- [2], gülüş- [2], kok- [2], koş- [2], otur- [2], seslen- [2], sor- [2], tuttur- (nağme, türkü) [2], anlat-, atıl-, ayaklan-, başla-, bina et-, birleş-, boşalt-, cırla-, coş-, çarpıl-, diril-, doldur-, eğil-, geç-, götür- {uğurlamak}, havlat-, iç-, in- (-dan), incele-, konuş-, öt-, parçala-, saldır-, salla-, savrul-, selametle-, sıçra-, sıkış-, söyle-, titre-, tutul-, tutuş-, uç-, (bir şey) yap-, yaşa-, ye-. || ayağa kalk- [10], (arkasına) vur- [2], cevap ver- [2], ağzına at-, akıl et-, alkış tut-, (arkasına) geç-, ateş

yak-, (başını) çevir-, boynuna sarıl-, çiçek aç-, (çiçek) donan-, dua et-, göç et-, harekete geçir-, hazırola geç-, hücum et-, hücumla kalk-, içeri dol-, işe giriş-, iştirak et-, kadeh kalk-, kadeh tokuşturul-, kahkaha sal-, (kapı önüne) dökül-, katar ol-, kaybet-, kaybol-, kök sal-, kucakla-, kürek çek-, mazi ol-, (mermi) boşalt-, niyaz eyle-, omuz silk-, öksüz kal-, öne eğil-, sökün et-, şiire gir-, tebrike koyul-, tekbir getir-, tekneye atla-, teşkil et-, üstüne silah dik-, üstüne yürü-, (yanına) git-, yaprak dök-, yere in-, yol tut-, yola çık-, yola düş-, zapt et-. || dönüp bak- [2], çığırıp dur-, eğilip bak-.

hepten: [56] / Tamamıyla, büsbütün./ “Takma dişlerini takırdata takırdata yumuşak, üzümlü kekten yiyordu. ‘**hepten gitmesin**’ dedi; ‘daha çay içeriz.’ Kısık gözleriyle bir an, çok kısa bir an Ganimet’i süzdü.” (Sİ-DSG)., “Tacir Ali Bey şimdi trende Yan gelip yatmış Karıyı kızanı **hepten unutmuş** Evleri var hane hane.” (ME-TŞ)., “Bak sana söylüyüm **hepten coztu** bu adam.” (AA-AD). “Siz **çıldır**mışsınız **hepten**.” (GD-TO1)., “Artık kuşlar **hepten aç kalıyor** dışarıda, havada kahır turları atıp atıp çaresizlik içinde, sanki insanlara daha yakın olmak istercesine damların saçığına tünüyorlar.” (HAT-KHK)., “Çünkü **her şey hepten sarı sarı**.” (AA-AD).

® git-* [3], unut- [3], çıldır- [2], akışkanlaştır-, alış-, arın-, art- (baskı), azal-, benze-, coztu-, değiştir-, dişle-, geril- (ortam), güzelleş-, ıssızlaş-, kaldır-, kana-, kap-, karıştır-, katlan- (masraf), kazın-, kırıl-, sapıt-, silâhlan-, şaşır-, telaşlan-, yadsı-, yen-, yık-, yıkıl-. || abesle iştigâl ol-, aç kal-, ayağa düşür-, cinleri ayaklan-, dermanı kesil-, efkâr sar-, kaybet-, kaybol-, kendini bırak-, kendini yitir-, kocakarı ol-, masumiyetini yitir-, panik yarat-, sakata gel-, sarpa sar- (her şey), sınıf değiştir-, soluğunu kes-, vicdansızlaş-, yok et-, yok ol-*

hercaice: Ø

her daim: [9] /Her zaman, daima./ “Ama bu deli, bu sarı sıcağa karşın o muhalif yel **her daim esiyordu** yaylada.” (FO-KSA)., “Çünkü Bekir, **her daim gelir** çeşmenin taşına **oturur**: Gözlerini şarıl şarıl akan suya çevirir düşünür.” (YK-İM1)., “İncecik 1950’den sonra D.P.’yi Aktıl ise **her daim CHP’yi tutmuştur**.” (FO-KSA)., “İçi **her daim kan ağlıyordu**.” (YK-KSİ).

® es- (yel), gel-, otur-, tut- {desteklemek} || çok ol-, içi kan ağla-, işi iyi git-, kendini bil-. || yanıp sön-.

her dem: [6] /1. Her zaman./ “‘**Her dem yeni doğarız** / Bizden kim usanası?’” (EI-NS)., “Şiirimin anası, benim en güzel annem **Hüzünler emzirir her dem** Bitmez bir yolculuktur” (KŞY-2002)., “**Ocaklar yansın her dem** bacada is olmasın” (AS-Ş). ; /2. Bütün bir yıl boyunca./ “Ø”.

1. [6] ® doğ-, emzir- (hüzün), sal- (koku), yan- (ocak) || set çek- (tehlikeye)

2. [-] ® Ø

her gün:** [553] /Sürekli, sürekli olarak./ “Basra’dan İstanbul’a **her gün yedi kervan gider!** dediler.” (KT-Gİ)., “Beria’yı **her gün görüyordum**.” (SA-K/S)., “Bizi asanlar ve astıranlar ise; **her gün bin defa öleceklerdir**.” (NB-DÜF)., “Ama unutma, **her gün** beni orda pencerenin içinde **bekle**, e mi?” (OK-AY)., “Bana **her gün**

sayfa sayfa mensur şiirler okuyordu.” (GY-GH)., “Ben de size **her gün** balık yemeği yaparım.” (YK-KSİ)., “**Güneş her gün** onlar için yeni baştan doğuyordu.” (AHT-H)., “Gazi babamız **her gün bayram yapalım** diyor arkadaşlaaar!” (Mİ-DHB).

® git- [7], gör- [7], öl- [7], gel- [6], bekle- [4], oku- [4], yap- [3], doğ- [2], yaz- [2], ye- [2], anlat-, bırak-, bölüş-, çalış-, dalaş-, eklen-, geç-, gir-, güzelleş-, in-, kolla-, konuş-, kuvvetlen-, otur-, ovul- (diş), öğren-, pahalan-, sat-, sinirlendir-, söyle-, sula-, sür-, taşı-, taşın-, tüken-, ver-. || bayram yap- [2], (güneş) doğ- [2], (çiçek) aç- [2], balığa çık-, balık tut-, bayram et-, çamaşır yıkan-, dans ettir-, dolup boşal-, hile yap-, (mağazayı) aç-, mektup yaz-, seyret-*, şehre in-*, tashih et-, tıraş ol-, tövbeler et-.

herhâlde: Ø--

her hâlde: Ø--

her hâlükârda: [6]/Kesinlikle./ “Elke’yi kaybedecek olması mı? «...**her halükârda aldatılmışızdır**, samimiyetimiz suiistimal edilmiştir; böyle müşkül bir vaziyette, haysiyetimizden ve izzetinefsimizden sarf-ı nazar etmeksizin, Elke’yi affetmemiz imkân harici görünüyor; affetmediğimiz takdirde ise, ne tarafından bakacak olsak...»” (Aİ-OKB)., “**Her halükârda** A.S. ile **ilişki kurulacak**. (Kendiniz ya da Iraklı biri).” (EÖ-GSA)., “Beynin algılama gücü kendisine bir tuzak kurmazsa **işi her halükârda bitirecekti**.” (MK-AR).

® aldatıl-, kaldır-* {tahammül etmek}. || ilişki kurul-, işi bitir-, kaybettir-*, samimiyeti suiistimal edil-.

her zaman:** [670]/Ara vermeden, sürekli, daima, sık sık./ “**Her zaman olmaz ki! Her zaman olmayacak**” (TDK-KO)., ““Yapılmasını doğru bulduğum bir şeyi **her zaman her zaman yapmaktır**.”” (FO-KSA)., “**Her zaman bulunurdu** ya, bu kez de yakın birkaç dosta rastladım. Hele birisi o kadar ciddi idi ki, sürekli rakı yudumluyordu.” (AB-BYS)., “**Seni her zaman seveceğim. Her zaman, yalnız seni seveceğim**.” (EB-BG)., “**Zaten sizinle her zaman açık konuştuk efendim**.” (YK-KSİ)., ““O ne kadar üzülürse üzülsün, ne kadar acı çekerse çeksün, **her zaman belli etmez**.”” (YK-KSİ)., “...**her zaman Kuvva çeteleri kullanılıyordu**.” (TB-KA)

® ol-* [9], yap- [3], bul- [3], başla- [2], bekle- [2], bulun- [2], dur- [2], gör-* [2], sev- [2], yaz- [2], yazıl-* [2], al-*, bak-, benzet-, bil-, bozul-, dayanış-, de-, değerlendiril-, değiştir-, destekle-, dinle-, dokun-, duyul-, duyur-, düzeltil-, gel-*, git-, gölgele-, gül-, güven-, iç-, kal-*, konuş-, koru-, kullanıl-, oku-*, oyna-, öp-, rastlan-*, sayıkla-, sinirlen-, şaş-, tat-, uy-, ürk-, ürpert-, ver-*, yanıl-, yara-*, ye-, yet-*, yücelt-. || dolu ol- [2], eksikliği duyul- [2], mutlu et- [2], açık konuş-, baskın çık-, belli et-*, dikkate al-, eli elinde ol-, eş ol-, galip gel-, gerek ol-, güven ol-*, hüznün ver-, içinde bulun-, ihtiyatla dinle-, kabul et-, kendini geride tut-, memnun et-, nazarı-ı dikkati celbet-, olanak bulun-, şikâyet et-, şüphe ile bak-, tedirgin et-, tekrar et-, teşkil et-. || biner gelir, düşünür durur, oturur konuşur, sorar durur.

hesabına: Ø--

hasapça: [5]/Hasaba göre, hesaba uygun olarak./ “*Hesapça*, kendisini Türkiye Cumhuriyeti ile eşit düzeye getirmek *istiyordu*.” (FA-YST)., “Bülend kaçta mektepten çıkıyor? *Hesapça* bu vapurda *olacak* değil mi?...” (HZU-AM). “Yazlık elbiselerini nasıl diktireceğini düşünüyordu. *Hesapça*, temmuz başında *hareket edeceklerdi*.” (OA-S/O).

® ol- [2], gel-, iste-. || bahset-, hareket et-.

hesap kitap: Ø

hesaplıca: Ø

hasapsızca: [2]/2. Hasapsız bir biçimde, {önünü sonunu düşünmeden}./ “*Herkes hasapsızca* doyasıya *yemek yedi*.” (EÖ-GSA)., “O gece *hasapsızca denize atlamasaydınız*, bu sahne, yaşamın geliş-güzelliğinden arınıp bir romanın keyfliğinde nasıl bir anlama kavuşurdu, ya da romana nasıl bir anlam kazandırır, orasını siz bilirsiniz.” (PK-BCR).

® denize atla-, yemek ye-.

hasapsız kitapsız: Ø

heyetiyle: Ø

hımhım: Ø

hıncahınc: [2]/2. Ağzına kadar, tıka başa dolu olarak./ “O sırada yaralanan hastaların da gelmesiyle, hastane *hıncahınc dolmuştu*.” (GD-AK).

® dol- [2].

▷ **hıncahınc dolmak.**

hınzırca: Ø

hırıl hırıl: Ø

hırsızlama: [4]/2. Gizlice, kimseye sezdirmeden./ “*Hırsızlama* durduk *dinledik* ermeni sicim gibi ağlıyordu karısı marsilya’da kalmıştı çocuğu karısında kalmıştı ...” (Aİ-SB)., “Erkek kadından birinci *öpücüğü*, *hırsızlama alır*.” (AB-BBYŞ)., “Ciğeri kalmamış, *hırsızlama* elma *yiyecek* de yaşayacak.” (AMD-O).

® dinle-, konuş-, ye-. || öpücük al-.

hışıl hışıl: [1]/ ‘Hışıl’ sesi çıkararak, hışıldayarak./ “Soluk soluğa durup titreyen kolunu son bir umutla piston gibi işletirken *hışıl hışıl söyleniyordu*: Gidi namussuzlar!...” (KT-Gİ).

® söylen-.

hışır hışır: [5]/Hışırtı çıkararak./ “Altımda ebeğümecileri, hindibalar *hışır hışır kırılıyor*.” (GY-H2)., “Filintasını acemi erler gibi omuzunda çarpık tutuyor, *hışır hışır soluyordu*.” (KT-YS)., “Sesindeki eski istek gitmişti. *Hışır hışır ayaklarını sürüyordu* yürürken.” (NE-GT).

® kırıl-, solu-. || ayak sürü- [2], || avuçlayıp dur-.

hızla: [481]/Çabucak, {hızlı bir biçimde}./ “Ağacı *hızla geçti*.” (YK-OD)., “«Vaktim yok!» cevabım verdi, matbaanın merdivenlerini mutadından ziyade *hızla çıktı*.” (HZU-MvS)., “Ali onları önüne kattı, *hızla yürüdüler*.”

(YK-OD), "...atın sırtına düştükten sonra da dizginini kaptığı gibi topuklayarak **hızla uzaklaştı**." (MM-ÜAKO), "Ayhan üzerimdeki yorganı **hızla çekiyor**, uyanıyorum. Salona, yanına **dönüyorum hızla**." (İA-ÖEK), "Bekçi Rıza ve Temizlikçi Kadın Hatice Bacı **hızla içeri girerler...**" (YE-HS), "Arabacının yüzündeki anlam **hızla değişiyor**." (EB-BG), "Araba gece karanlığında **hızla ilerliyor**." (NG-BKR), "Aramızda aşılması güç bir duvar **hızla yükseliyordu**." (HC-KKKY), "Ama öte yandan zengin ülkelerle gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkeler arasındaki zenginlik uçurumu **hızla büyüyor**." (ZA-MAAİ), "Can kurtaran ekipleri çalışmalarına **hızla devam etmektedirler**." (GY-KO), "Belirsiz ve bence iyice geri bir geleceğe doğru **yol alıyor hızla**." (MB-KK), "Büyük bir askeri konvoy yolu tozularak solumuzdan **hızla geçip gitti**." (EÖ-GSA), "Bundan sonra aydınlar, askerler ve halk arasında **hızla yayılıp gelişti**." (FA-YST).

® geç- (-e, -den) [37], çık- (-i, -e) [31], yürü-* [28], uzaklaş- [22], dön- (-i, -e) [19], çek- (-i, -e, den) [17], in- (-i, -e, -den) [15], büyü- [12], ilerle- [12], değiş- [10], gir- (-i, -e) [10], git- [9], gel- [8], geliş- [8], aç- [7], art- [7], yaklaş- [7], yüksel- [7], çarp- [6], çevir- [6], açıl- [5], ak- [5], çoğal- [5], dal- [5], kay- [5], vur- [5], atıl- (ileri, öne) [4], doğrul- [4], dolaş- [4], it- [4], kalk- [4], yayıl- [4], çekil- [3], devin- [3], kaldır- [3], koş- [3], salla- [3], ayrıl- [2], azal- [2], çalış- [2], getir- [2], giyin- [2], güçlen- [2], kaç- [2], kapa- [2], küçül- [2], öğüt- [2], solu- [2], sür- [2], sürükle- [2], tüket- [2], unut- [2], yaşlan- [2], ağar-, algıla-, aş-, atıştır-, atla-, bağır-, bak-, bas-, bırak-, boşal-, boşan-, boz-, dağıl-, dağıt-, değiştir-, doğrult-, döndür-, düş-, düşün-, eğil-, em-, eri- (kar), es-, eski-, fırla-, genişle-, gezin-, hesapla-, iç-, iste-, it-, kal-, karıştır-, kasırgalaş-, koştur-, koyulaş-, netleş-, okşa-, oluş-, otur-, oynat-, öksür-, sars-, silkele-, silkin-, sol-, tamamlan-, tırman-, toparlan-, tuşla-, tut-, tüken-, uza-, uzaklaştır-, yap-, yaşa-, yaygınlaş-, yerleş-, yıpran-, yit-, yönel-, yuvarlan-, yüz-, zayıfla-. || yol al- [3], devam et- [2], hareket et- [2], alabora ol-, ateşi yüksel-, ayağa kalk-, ayağını yere vur-, başını yana at-, burnunun dikine git-, değerini yitir-, geriye git-, (gözünün önünden) geçir-, içi karar-, içini çek-, kaybol-, kendini geliştir-, not al-, ortaya çık-, (topuğunu yere) vur-, ünlü ol-, yerine ikame edil-, yola koyul-, (yürek) at-, zom ol-. || geçip git- [4], yayılıp geliş- [2], açılıp kapan-, akıp geç-, çekip git-, gelip geç-, gidip gel-, göğsü inip kalk-, kabarıp in-, yiyip bitir-.

hızlı: [69] /2. Güç kullanarak, şiddetle./ "Yanındaki yolcu, - **hızlı çek!** diyor." (AN-AZDE), "**Nabızı** hâlâ **hızlı atıyor**, başı hâlâ uğulduyordu." (A-İÇ), "**Yere hızlı konsa**, biri yavaşça çarpsa kırılır." (AN-AZDE), "**Nabız hızlı**, fakat dolgun **atıyordu**." (HT-KSA). ; /3. Yüksek sesle./ "Anası, aşağıda iki komşu hanımla oturmuş, her nedense ateşlenmiş, **hızlı konuşuyor**." (MŞE-MA), "**Hızlı haykırdım:** ...'inci Alay Kumandan'ı Sabri, Tabur Kumandan'ı Hayri, Ahmet Selim Beyler burada mı?" (HEA-AG). ; /4. Çabucak./ "Bandın bu bölümünü **hızlı sarabilir** miyiz baba?" (AA-AD), "Değerler her zaman **hızlı değişti...**" (AB-EZ). ; //Çabuk, seri ve şiddetli bir bizimde.// "Erken yetiyeceğim diye arabayı **hızlı kullanma**." (AÜ-SG), "Japon ilerlemesi de başlangıçta **hızlı gelişmiştir**." (FA-YST), "Oradan **hızlı mı geçmeliyiz?**" (FŞ-EF), "Evin önündeki yoldan geçip gidecekti. **Hızlı sürüyordu** atı." (FB-T), "Cesaret aldım; peşlerine düştüm. **Hızlı yürüyorlardı**." (FA-SS).

2. [7] ® çarp-*, çek-, çık-, es-. || nabız at- [2], yere kon-.

3. [3] ® çık- (ses tonu), haykır-, konuş-.

4. [2] ® değiş-, sar-.

//...// [56] ® yürü- [12], git-* [9], çalış-* [5], ak- [3], sür- [3], başla- [2], kullan-* [2], ak- (zaman), çarp-, dön-, düşün-, geç-, geçil-, gel-, geliş-, iç-, kaç-, koş-*, oku-, uç-, yüz-. || hareket et- [2], geçiş yap-, rüşvet al-, silah çek-.

® **hızlı yaşamak**

▷ **hızlı yürümek, hızlı gitmek.**

hızlı hızlı: [185] /Çabucak./ “Yolda **hızlı hızlı yürüyordu.**” (AHT-H)., “-Sizi görmek saadeti... ceketini, şapkasını eliyleydi; **hızlı hızlı soluyordu.**” (AHT-H)., “Hatta, ondan hiç beklenmeyecek bir şey yaparak Çiftiyürek, koca ön ayaklarını kaldırıp göğsüne dayadığında, eliyle sertçe itti, köpeğin üzgün bakışlarını fark etmeden **hızlı hızlı yürüdü gitti.**” (AK-MS)., “İbrahim çerkez eğeri takımın keskin ağızlı üzengisini atın karın boşluğuna **hızlı hızlı vurdu.**” (AS-YA)., “Avradı **konuşturdu hızlı hızlı**, cin gibi avradı, bacı: Çadırı bile biz başkasına götürttik, kocamın hayrı yok kalan...” (FO-KSA)., “Sonra benim bir şey söylememe vakit bırakmadan, birdenbire, çantasını kaptığı gibi, **hızlı hızlı uzaklaştı.**” (EÖ-P/S)., “Taraçaların birindeki çamaşırlar **hızlı hızlı sallanır.**” (HT-AŞ)., “...yere serili kâğıttaki katıktan, **hızlı hızlı**, bir şeyler **atıştırıyordu.**” “Bulamayınca **merdiveni hızlı hızlı indi.**” (FB-T)., “**Yüreği hızlı hızlı çarpıyor.**” (EB-BG)., “Galip bazan **sayfaları hızlı hızlı çeviriyor, ...**” (OP-KK).

® yürü- [61], solu- [8], git- [7], geç- [6], vur- [6], gel- [4], konuş- [4], uzaklaş- [4], vur- (kapı) [3], atıştır- [2], bağır- [2], çak- [2], dön- [2], in- (yokuş, bayır vb.) [2], anlat-, ara-, ayrıl-, büyü-, çal- (kapı), çalın- (kapı), çalış-, çek- (duman), çekiştir-, de-, dolaş-, geç- (zaman), geliş-, gezdir-, gıcırda-, gidil-, gir-, havla-, kapa- (kapı), karıştır-, kay-, oyna-, salla-, sallan-, sümkür-, sür-, sürtün-, topla-, uçur-, vurul- (kapı), ye-, yont-. || kalbi/yüreği at- [4], merdiven in- [4], sayfa çevir- [3], (yüreği) çarp- [3], dışarı çık- [2], kalbi/yüreği vur- [2], tokmak vur- [2], başını çevir-, başını salla-, çamaşır katla-, el çırp-, göz gezdir-, ilâve et-, kanat çırp-, merdiven çık-, nefes al-, (saç) düzelt-, soluk al-, su dök-, tespih salla-, (topuklarını) yere vur-, (yağmur vb) yağ-, yokuş çık-, yola koyul-, yolu tut-. || geçip git-, gidip gel-, göğsü inip kalk-, göğsü şişip in-, soluk alıp ver-, sürükleyip götür-.

▷ **hızlı hızlı yürümek**

hiç:** [6676] /1. Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz./ “Ben bu kuşu buralarda **hiç görmedim**,” dedi.” (YK-KSİ)., “Ama Yunus’un, Yunus’ların şarkılarını **hiç unutmam**.” (TDK-D)., ““Üslûp” diyorum, ama **hiç sevmiyorum** bu kelimeyi.” (NA-KD/A)., ““Şiirde de Rembrandt’ın resimlerinde olduğu gibi ışığın daima karanlığın içinde bir rahmet gibi doğabileceğini **hiç düşünmüyoruz**”” (CS-ŞDÇ)., “Anasını **hiç bilmiyordu.**” (AN-AZDE)., “Anamsa **bakmaz hiç** ondan yana.” (F-PY)., ““Bizim buralara hemen hemen **hiç** leylek **gelmez.**”” (YK-KSİ)., “Ah!., bu kız **hiç bana benzemiyor.**” (F-PY)., “Baytar, onun hemen çıkıp gitmesini **hiç istemiyordu.**” (YK-KSİ)., “Bir şey olmadı ya geldi geleli **hiç yüzü gülmüyor, konuşmuyor.**” (YK-KSİ)., “Baban artık **hiç olmayacak** yavrum.” (AB-YÖBV)., “Ben yarın da gelirim. **Hiç korkma**, sen gâvur elinde ölecek adam mısın?” (TB-KA)., “Ama eski havası-nı bulacak mı? **Hiç sanmam.**” (HT-ÖTÖ.)., “Belki verir! **Hiç ummam..**” (KT-Gİ)., “Beni gördüğü zaman **hiç kılmıdamadı,...**” (KHK-YAH)., “-Beni **hiç beğenmezdi.**” (AHT-H)., “Aman, dur! ve **hiç kıpırdama** ki, Kusursuzluğunda başlar belki Kalbi ulaştıran yol, Allah’a.” (AMD-BŞ)., “Babam da **hiç sesini çıkarmıyor.**” (MŞE-MA)., “Anla bunu. -Bi de adamı utandırman mı, pes vallahi... **hiç**

merak etme sen.” (TB-KA), “Bu cihet, Hamdi'nin *hiç aklına gelmemiştir.*” (KT-Gİ), “Belki izinli geldiğim gün ler sinemaya bile gideriz. *hiç belli olmaz.*” (F-PY), “Bu işten *hiç bahsetmemeliydi!*” (AHT-H), “Ama *hırsız hiç oralı olmadı.*” (AN-AZDE), “Aynı şeyleri, öyle arka arkaya utanarak ve kızarak düşündü ki, yolun uzunluğunu *hiç fark etmedi.*” (KT-Gİ), “Aman oğul, bu padişah *hiç yol yordam bilmiyor canım.*” (TÖ-TO3), “Ama varlıkları Söke'nin umumî hayatına *hiç tesir etmemiş, kasabanın medenî seviyesini yükseltmemiş.*” (GY-GH). ; /2. Soru cümlelerinde belirsiz bir zamanı anlatan bir söz./ “Ø”. ; /3. Bir soruya açık bir cevap verilmek istenmediğinde başına getirilen bir söz./ “Ø”.

1. [1027] ® gör-* [51], unut-* [39], sev-* [29], düşün-* [27], bil-* [24], bak-* [23], gel-* [22], benze-* [20], iste-* [20], konuş-* [20], ol-* [17], kork-* [14], git-* [12], san-* [12], beğen-* [11], duy-* [11], sor-* [10], kımıl-da-* [8], anla-* [7], çalış-* [7], oku-* [7], um-* [7], ağla-* [6], ayır-* [6], ayrıl-* [6], bekle-* [6], bit-* [6], boz-* [6], çık-* [6], evlen-* [6], karış-* [6], üzül-* [6], yakış-* [6], aldır-* [5], dur-* [5], güven-* [5], hoşlan-* [5], ilgilen-* [5], kal-* [5], kıpırda-* [5], şaş-* [5], görül-* [4], tanı-* [4], uğra-* [4], uyu-* [4], aç-* [3], anlat-* [3], ara-* [3], büyü-* [3], dinle-* [3], diren-* [3], dokun-* [3], dön-* [3], gerek-* [3], görün-* [3], gül-* [3], hatırla-* [3], ilgilendir-* [3], işe yara-* [3], karşılaş-* [3], katıl-* [3], rastla-* [3], sıkıl-* [3], söyle-* [3], umursa-* [3], yadırga-* [3], yap-* [3], yaz-* [3], yorul-* [3], acı-* [2], aldat-* [2], anlaş-* [2], anlaşıl-* [2], bırak-* [2], bin-* [2], bulaş-* [2], çıkar-* [2], dayan-* [2], düşünül-* [2], eksil-* [2], etkile-* [2], gir-* [2], görüş-* [2], hesapl-a-* [2], iç-* [2], in-* [2], inan-* [2], işit-* [2], kan-* [2], kapan-* [2], kız-* [2], kullan-* [2], öl-* [2], önemse-* [2], sat-* [2], sevin-* [2], sön-* [2], şaşırt-* [2], uzat-* [2], yaşa-* [2], ye-* [2], yenil-* [2], açıkla-*, ağrı-*, ak-*, aksa-*, aldan-*, alın-*, alış-*, arat-*, azımsa-*, bağışla-*, bağışlan-*, başla-*, bayıl-*, becer-*, beceril-*, bilin-*, bozul-*, bulun-*, bütünleş-*, çalın-*, çek-*, çekin-*, değiş-*, din-*, (yağmur), doğ-*, dokunul-*, doy-*, dövüş-*, duraksa-*, duyul-*, düş-*, eksilt-*, eski-*, gecik-*, gereksin-*, giril-*, giy-*, gösteril-*, gözü-*, gücen-*, güldür-*, ısın-*, ihtiyarla-*, ilerle-*, incit-*, isten-*, kaç-*, kaldır-*, kalkış-*, kay-*, korkut-*, koy-*, kötüle-*, kullanıl-*, kurtul-*, küçümse-*, meraklan-*, nazlan-*, otur-*, öldür-*,öp-*, rastlan-*, satıl-*, savsakla-*, say-*, seç-*, silin-*, sokul-*, sök-*, söndür-*, söv-*, söylen-*, şaşı-*, tak-*, tanış-*, tartış-*, tasalan-*, telâşlan-*, terle-*, tut-*, uğraş-*, utan-*, uy-*, üz-*, ver-*, vur-*, yadırgan-*, yadırgat-*, yaklaş-*, yan-*, yaraş-*, yat-*, yıka-*, yıkan-*, yıl-*, yolla-*. || sesi çıkar-* [14], merak et-* [10], aklına getir-* [9], belli ol-* [9], eksik et-* [9], söz et-* [8], bahset-* [7], oralı olma-* [7], aklına gel-* [6], başına gel-* [6], hoşuna git-* [6], zannet-* [5], fark et-* [4], faydası ol-* [4], karşı koy-* [4], akli er-* [3], boş dur-* [3], cevap ver-* [3], dikkat et-* [3], mutlu ol-* [3], zahmet et-* [3], ağzını aç-* [2], aklından çık-* [2], ara ver-* [2], dayak ye-* [2], dışarı çık-* [2], ehemmiyet ver-* [2], fena ol-* [2], ihtimal ver-* [2], lafını esirge-* [2], oralı gözü-*, önem ver-* [2], renk ver-* [2], ses çık-* [2], şüphe et-* [2], tadı ol-* [2], tecrübe et-* [2], ümit et-* [2], yalnız bırak-* [2], yüz

ver-* [2], acı ver-*, aç kal-*, açgözlülük et-*, açık ver-*, affet-*, ağzına al-*, akıl et-*, aklından geçil-*, aklını kullan-*, aldırış et-*, anlam ver-*, ardına bak-*, askere alın-*, aşağı kal-*, başarı sağla-*, başını kaldır-*, belli et-*, boş bulun-*, boş kal-*, boşa at-*, boşuna uğraş-*, canı iste-*, canı üzü-*, ciddiye al-*, çocuğu ol-*, dilinden düş-*, doğru ol-*, eksik ol-*, eline geç-*, eser kal-*, etki yarat-*, etliye sütlüye karış-*, evden çık-*, gam ye-*, geç kal-*, genç ol-*, geri dön-*, göz önüne alın-*, göze görün-*, gözüne uyku gir-*, gözünün önünden ayır-*, gözünün önünden git-*, haber ver-*, hatırına gel-*, hayâline gir-*, hesaba al-*, hesaba kat-*, hisset-*, idare et-*, istifini boz-*, işine gel-*, iştirak et-*, iyi gör-*, kafasından çık-*, kaliteyi düşür-*, kan dök-*, karşı dur-*, kaybet-*, kendine bak-*, lâf et-*, lafını et-*, leke vur-*, mektup al-*, mektup yaz-*, modası geç-*, mukavemet et-*, müteessir ol-*, ne yapacağını bil-*, özür dile-*, pazarlık et-*, politika yap-*, rahat dur-*, savaş ol-*, savaşa git-*, ses et-*, ses gel-*, sınırı geç-*, sokağa çık-*, sorun et-*, söz aç-*, söze karış-*, tahammül et-*, tebessüm et-*, telaş et-*, tesir et-*, toz kondur-*, üzerinde dur-*, vaktim ol-*, yabancı say-*, (yağmur vb.) yağ-*, yalan bilme-, yalnız hisset-*, yalnız kalın-*, yalnız koy-*, yalnız ol-*, yanıt ver-*, yararlı ol-*, yardım et-*, yerinden kalk-*, yeterli bul-*, yol yordam bil-*, yük ol-*, yüzü gül-*, zorluk gör-*. || eğilip bükül-*

2. [-] ® Ø

3. [-] ® Ø

hiç mi hiç: [102] /Kesinlikle, hiç./ “Doğan Bir şiir yığılğında, Genel Durum altbaşlığı altında bunları yazacağımı **hiç mi hiç düşünemezdim** daha önceki yıllarda.” (ŞY-2000)., “Gariptir, sevebileceğim gibi adamlardan **hiç mi hiç hoşlanmıyorum**.” (AMD-O)., “Ben **hiç mi hiç istemiyordum**, çünkü Troya’nın ne hale getirildiğini biliyordum.” (AK-MY)., “Ama dedikodulara, söylentilere bakılırsa karısı taşları sevmiyordu, yapılarından, duvarların güzelliğinden **hiç mi hiç anlamıyordu** da o yüzden Murat Usta’nın değerini bilememiş, onu aldatmıştı.” (AN-AZDE)., “İşin tuhafı, Kadıköy’deki Nötre Dame de Sion’da geçirdiğim günleri hatırlayacak bir yaşta olduğum halde, o altı ayı **hiç mi hiç anımsayamamam**.” (MU-BDA)., “Karısından kaçıyor olmak **hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu** ama yapacak bir şey yoktu.” (LT-OÖY)., “Bir süre **hiç mi hiç konuşmadık**.” (OP-YH).

® düşün-* [5], iste-* [5], benze-* [4], gör-* [4], hoşlan-* [4], anla-* [3], ilgilendir-* [3], kıpırda-* [3], anımsa-* [2], değış-* [2], hatırla-* [2], inan-* [2], unut-* [2], ağla-*, aldır-*, alın-* {gücenmek}, anlaş-*, beğen-*, benimse-*, bil-*, büyü-*, çek-* {etkilemek}, çık-*, dinle-*, eksil-*, gerek-*, ilgilen-*, işit-*, kaçır-*, kır-*, kırıl-*, konuş-*, kork-*, kurtar-*, oku-*, ol-*, oyala-*, öğret-*, savsakla-*, sev-*, sordur-*, tanı-*, uğraş-*, usan-*, utan-*, yakıştır-*, yanaş-*, yanıl-*, yaraş-*, yorul-*, zede-*. || hoşuna git-* [2], adam yerine al-*, akli al-*, aklıma getir-*, avuntu bul-*, belleğinde kal-*, dost ol-*, eli boş dön-*, geri dur-*, geri kal-*, gündeme getir-*, güven ver-*, haberli ol-*, iyilik yap-*, karşılaş-*, karşılık ver-*, kestir-*

{tahmin etmek}, kin güt-*, nasibini al-*, önem ver-*, rahatsız et-*, sesi çık-*, söz konusu et-*, yer ver-*.

hiçten: Ø

hiç yoktan: [20] /Hiçbir sebep veya zorunluluk yokken, sebepsiz olarak./ “*Olmadı. Hiç yoktan, tercümanlığını yaptığım Amerikalıyı dövdüm.*” (YA-AA), “*Yalnız, bir gün aralarında hiç yoktan bir kavga çıktı.*” (RNG-YD), “*Eğildi, bir avuç resim aldı yerden: Bu resim çekilmeden önce, nasıl hiç yoktan bir mesele çıkarmıştım, sonra da yürüyüp gitmiştim.*” (OA-KB), “*Seniha bazen de, esrarlı hadiseler ihtiyacını hissederdi ve ortada hiç yoktan birtakım vakalar icat ederdi.*” (YKK-KK).

® döv-, ilgilen-. || kavga çık- [3], mesele çıkar- [3], icat et- [2], bela çık-, cinayet işlen-, eline para geç-, içine et-, kavga çıkar-, mahkûm et-, ortaya çıkar-, sadaka ver-, vaka çık-, var et-.

hilafsız: [2] /İnanılmaz, ancak gerçek./ “*Canım ağzıma gelir sevinçten hilafsız İsteseler bir gelincik gibi koparır veririm*” (BRE-DKD), “*İstersen inanma kardeşim; dedim ya, ben arkadaş canlısıyım; hele böyle sevdiğim birisi için canım feda... Hilafsız söylüyorum, ciğerim kopmuş gibi oldum.*” (SA-K/S).

® iste-, söyle-.

hilkaten: Ø

hitaben: Ø--

hodbephot: Ø

homur homur: [1] /Homurdanarak./ “*Öyle nankör analar gibi homur homur homurdanmazdım, köyün kocalarına söğmezdim.*” (YK-OD).

® homurdan-.

hoplaya zıplaya: [7] /Büyük bir sevinçle./ “Ø”. ; //Hoplayarak.// “*Direksiyonu bir yakalamış, uzaktan gören, adam boğazlıyor sanır. Hoplaya zıplaya gidiyoruz...*” (KK-SE), “*Beyaz çarşafın içinde hoplaya zıplaya bağılıyor: Ben hortlağıuum!..*” (KK-SE), “*Bu yüzden olsa gerek, kapıyı yavaşça açtım, dışarıya yavaşça süzıldüm, koşar adımlarla avludaki alacakaranlığı geçtim ve neredeyse hoplaya zıplaya kasabanın öteki ucuna doğru yürüdüm.*” (HAT-KHK).

/.../ [-] ® Ø

//...// [7] ® git- [2], bağır-, dolaş-, gel-, yürü-. || (aşağıya) in-.

hoppaca: Ø

hoppadak: Ø

horul horul: [10] /‘Horlama’ sesi çıkararak./ “*Tayfalardan Kıvrıcık Recep bütün yol boyunca başını tahtalara dayayıp horul horul uyudu.*” (HT-KSA), “*.....başının altına da bir yer iskemlesi yerleştirmiş horul horul horluyordu.*” (OCK-Ç).

® uyu- [9], horla-.

Þ horul horul uyumak.

hoş:** [39]/2. Bununla birlikte./ “Ø”. ; /3. Beğenilen, duyguları okşayan bir biçimde./ “Bütün memleketli ile hoş geçinmiş, yerli değil ama, yerli gibi olmuş.” (MŞE-MA), “”İş" veya "oya", yani bir şey ile meşguliyet, insana zamanını hoş geçirir.” (TDK-D), “Uyku tulumuna hoş bakmadılar, ”Yorganimiz yoktur, hakaret olmaz bunda yatarsan?” Yatmadım, hakaret olmasın diye...” (FO-KSA).

2. [-] ® Ø

3. [6] ® bak-* [2], geçin-. || (zaman) geçir- [2], vakit geçir-.

® hoş bulmak (veya gelmek), hoş görmek (veya karşılamak), (birini) hoş tutmak.

hoşça: [8]/2. Hoş olarak, iyice, güzelce./ “İşte hoşça vakit geçirin ve ibret dersi alın.” (ES-SUYK), “Maşallah vaktinizi hoşça geçiriyorsunuz.” (RHK-BS), “Sigarayı aynı pozla dudaklarının kenarına yerleştirmiş aynı mağrur bakışla hoşça gülümsüyordu.” (OP-KK).

® geç- (gün), geçir- (vakit), gülümse-. || vakit geçir- [5].

hovardaca: Ø

hoyratça: [10]/2. Kaba bir biçimde./ “Arabanın arka koltuğuna hoyratça itiyorlar.” (OB-HYD), “Öne geçerek cesedin saçını hoyratça avuçluyor.” (AÜ-SG), “Böyle iken enstitülere bu yüzden atılmadık şamar kalmamış, sonunda gericiler kızlarla erkekleri birbirlerinden ayırıp mutlu bir eğitim gelişmesini hoyratça, insafsızca baltalamışlardır.” (SE-KEÜ), “BUYUKOGUL: (Şişeyi hoyratça çekip alır elinden.) Allah kahretsin!” (ÜA-TÖ).

® it- [3], avuçla-, buda-, örsele-, savur-, sevil-. || elinden çekip al-, (gelişimini) baltala-.

hödükçe: Ø

hukuken: [2]/Hukuki olarak./ “1924 anayasası Takriri Sükun kanununa, İstiklal Mahkemelerine izin verdiğine göre, açıkça hukuken Tahkikat Komisyonuna da izin veriyordu.” (ASA-AK), “Meclisin feshi hemen hemen hukuken imkânsız hale getirilmiş, icra organı meclise tamamen tabi bir duruma sokulmuştur.” (TT-İMSHB).

® imkânsız hâle getiril-, izin ver-.

hunharca: [2]/Hunhara yakıştır bir biçimde./ “Genç insanlara karşı en ufak bir hoşgöründen yoksun iktidar, yakalanmamayı başarıp kır ve kent gerillası eylemlerine kalkışanları hunharca katletti ya da darağacına yolladı.” (HC-KKKY).

® darağacına gönder-, katlet-.

hususî: [2]/2. Özel olarak, özel bir biçimde./ “Bakıyor ki orada bir tay, bütün öteki atlardan bambaşka bir at... «Bu bana at olur.» diyor, atı ayırtıp üzümle, arpayla hususî besletiyor.” (PNB-AGUG), “İHYA - Gelin, surda hususî konuşalım...” (HT-KAD), “Bak, arabayı Amasya’da hususî yaptırıldı.” (KT-Gİ).

® besle-, konuş-, yaptır-.

hususuyla: Ø--

huysuzca: Ø

hükmen: [3]/Hakem kararıyla./ “Bu maçı tek başına, kendi kendine oynayabileceğini sanan yazar ise ya yazının kurallarını öğrenmediği ya da bu kuralları çiğnediği için, daha baştan, maçı **hükmen yitirmiştir.**” (Öİ-YSÜ)., “.....onun pes demesini de beklemez, güreşi bırakır, **hükmen galip sayılırdı.**” (REK-Y)., “Sen karşında beni bulmayınca, alanı boş, beni de **hükmen yenik sayıyorsun.**” (VT-BÖKDYO).

® yitir-, galip sayıl-, yenik sayıl-.

hülasa: Ø--

hülasaten: Ø--

hüngür hüngür: [53]/Yüksek sesle ve hıçkırığa hıçkırığa./ “Nilüfer kıskançlık krizleri geçirip **hüngür hüngür ağladı**, kıyametler kopardı, illa o da Semra'nın okuluna gidecekti.” (AK-AA)., “Hamit Nafiz'in evinde göğsüne giren ağrıyı geçiremeyip, iki dakika sonra en canlı İnsani cansız görmek Paşa'yı **hüngür hüngür ağlatmış** ve galiba onu hayatında ilk defa, bu durumlarda âciz kalan doktorluğa, bu aziz mesleğine bile küstürmüştü.” (HT-ÖTÖ).

® ağla- [50], ağlat- [3].

h hüngür hüngür ağlamak

hür: [10]/2. Özgür bir biçimde, {özgür olarak.}/ “Onları **hür bırakacağız.**” (AHT-H)., “Koroğlu gibi **hür yaşarım** orda ben.” (AMD-BŞ)., “Gitmek için **hür bırakılırdı.**” (HZU-AM)., “Bu demecin esasları şöyle idi: İnsanlar hakları bakımından **hür** ve eşit **doğarlar** ve öyle kalırlar.” (FA-YST)., “Halkçınız dedin halk içinden, İnançla **hür yetiştirdin** bizi, Borçluyuz sana ta derinden!” (CK-BŞ).

® bırak- [2], yaşa- [2], bırakıl-, çırpın-, doğ-, geç-, yarat-, yetiştir-.

hürmeten: Ø

hürmetkârane: [1]/Hürmetlice./ “İşinin cidden ehli Mavromatis Efendi, gayet **hürmetkarane sigaramı yaktı**; tabak önüne uzatınca. Mersi paşam! diyerek aldığı sigarayı sol kulağının arkasına yerleştirdi.” (Sİ-İĞÇÖ1).

® sigara yak-.

hürmetlice: [1]/Hürmetli bir biçimde, hürmetkârane./ “Bir delikanlı **hürmetlice** atı tutmuş onu bekliyordu.” (YK-İM1).

® tut-.

hürmetsizce: Ø

hürya: [1]/Hep birden, cümbür cemaat./ “Sonunda, Yahya Kemal'in yazmış olduğu öğrenilince, Talât Paşa (sivil ve gülümseyerek) ‘ha bizim şu şair Yahya Kemal miymiş?’ der ve hepsi **hürya otururlar** koltuklarına.” (EA-DY).

® otur-.

hüsnüniyetle: [2]/İyi niyetle./ “İşte böyle, bütün bu hikâyede bana müspet intibai polis verdi, **hüsnüniyetle**, çok dikkatli **hareket ettiler**, bütün komiser, muavin ve memurlar aşağı yukarı benim kadar her bir parça üzerine titrediler, ...” (GD-ADM)., “Avrupa devlet adamları, başlıca ihtilâf mevzuu olan mühim siyasî meseleleri, her türlü millî egoizmlerden uzak ve yalnız umumun nefine (yararına) olarak, son bir gayret ve tanı bir **hüsnüniyetle ele almazlarsa**, korkarım ki felâketin önü alınamayacaktır.” (MB-AK).

® ele al-* (mevzuu), .hareket et-.

I

ıgıl ıgıl: [2]/Ağır ağır, yavaş yavaş./ “Sadece gözlerinin kor ısıltısıyla aydınlanmış şehvetli karanlığımızda, **ıgıl ıgıl öpüşüyorduk**; kulağıma eğilerek, o cehennem nefesiyle fısıldadı: 'Ben senden yaşlıyım, hem çok yaşlı!’” (Al-YK)., “**Kan ıgıl ıgıl soğuyor.**” (NM-TK).

® öpüş-, soğu-.

ıkal ıkal: Ø

ıkına sıkına: [2]/1. Büyük güç harcanarak./ “Ø”. ; /2. Çekinerek, sıkılarak./ “Hatta bir keresinde bir pastanede garson birkaç kelime lisanını toparlayıp, **ıkına sıkına**, "What drink you?" diye **sormuştu.**” (AK-AA)., “..... her seferinde onlara yeni işlediğim bir suçu itiraf edercesine, **ıkına sıkına**; 'Babam evde yok' **diyordum.**” (HAT-KHK).

1. [-] ® Ø

2. [2] ® de-, sor-.

ıkına tıkına: Ø

ıklaya sıklaya: Ø

ıklım tıklım: Ø

ılgım salgım: Ø

ılgıt ılgıt: [3]/Yavaş yavaş, hafif hafif (akmak, esmek)./ “Bizim önem verdiğimiz tek şey varsa Çini mavisî göklerin, imbatın tadı Gökyüzü her sabah masmavi üstümüzde İmbat her akşam bağrımıza **ılgıt ılgıt esiyordu** ya...” (NC-İG)., “Süt çoktan sağılmış, çadırların önünde kara kazanlarda kaynıyor, ortalık **ılgıt ılgıt süt kokuyordu.**” (YK-BE)., “Görenler onu, ya da sesini işitenler, 'Bu bir kurt,' dermiş, 'yaralı bir kurt.' Hani böğrüne bir kurşun yemiş de kanı sesinden akıp gecenin her yerine **ılgıt ılgıt yayılıyor...**” (HAT-KHK).

® es-, kok-, yayıl-.

ılık ılık: [5]/İlık olarak./ “**Kanım damlar ılık ılık sabaha dek düşüme giren** aydınlığa karşı.” (AKB-BŞ)., “Asırlarca sarhoşluk Bir gemi, ben bir yelken, Ve ebedî yalnızlık **Esiyor ılık ılık.**” (FHD-50S)., “Taze sığır pislikleri **ılık ılık tütüyor** köyün içinde.” (FB-ID).

® damla- (kan), es-, kana- (yürek), tüt- (koku).

ıpıl ıpıl: Ø

ışıl ışıl: [25]/2. Titrek ve parlak ışıık saçarak./ “Bilirsin her gelişinde yılın son karları Güneşte **ışıl ışıl yanardı** Kimseye anlatmadım karları” (AT-ST)., “Kaldırım taşları, çakıl duruluğunda, güneşte **ışıl ışıl parlıyordu.**” (EÖ-P/S)., “Bilgiden gelen güçle, **ışıl ışıl bakardı.**” (NM-TK)., “Ferdî elinde mezelerle geldiği zaman, **ışıl ışıl gülerdi** o gözler.” (NM-TK).

® yan- [11], parla- [5], bak- [2], gül-, haykır-, ışı-, ışılda-, pırıl-da-. || gözü dön-. || akıp git-.

Đ ııl ııl yanmak, ııl ııl parlamak.

i

iblisane: Ø

iblisçe: Ø

icabında: Ø--

içeri:** [845] /4. iç yana, iç yana doğru./ “(Kapıyı tekme ile açar, **içeri girer**)”(TÖ-TO3)., “Sıraya bakılmadan **içeri alınsın**, buyurdu.” (KT-Gİ)., “(Vurur) Duyduğumuz derin sessizliği "Gel!" diye yorumlayıp **içeri süzüldük**.” (TÖ-TO3)., “AYDIN : (Geçmişle şimdiki zaman arasında tedirgin, **içeri seslenin**) Anne, gecikiyoruz!” (AA-TO3)., “Adam alçak duvarın yıkık bir yerinden **içeri atladı**.”(ÇA-BAG)., “Zübür Amca'nın yanma kimse giremediği için, doktor bayanı ben **içeri soktum**.” (AN-AZDE)., “Araba, Hacı'nın evi kapısı önünde durunca, Hacı yemenilerini bile almadan sendeleyerek yürüdü **içeri gitti**.” (MŞE-MA)., “Baskıncılar sofaya açılan camlı kapıyı kırıp **içeri dolmuşlardır**.” (SB-BŞM)., “Geri gelen bisikletleri yedekleyerek **içeri götürüyor**, yutkunuyorduk.” (SD-K).

® gir-* [78], al-* [6], süzül- [4], sok- [4], bak- [3], çek- [3], çekil- [3], dol- [3], gel- [3], git- [3], götür- [3], seslen- [3], atla- [2], ak-, aldır-, alın-, at-, bağır-, boşalt-, buyur-, dön-, er-, kaç-, kaydır-, koş-, saldır-, taşı-, uzat-.

® (mec.) **içeri girmek**.

İ **içeri girmek, içeri almak**.

iç içe: [55] /2. Birbirinin içinde, karışık bir durumda, birbirine çok yakın./ “Böylece içinde yüzdüğümüz güya **iç içe geçmiş** iki kâinat vardır.” (AŞH-BM)., “yağmurun altında yalnızım ağzım elim yüzüm ıslanıyor tren düdüklüğü **iç içe giriyorlar** aklımı fikrimi çeliyorlar” (Aİ-SB)., “Şunu söylemeye çalışıyorum: Türkiye, yakın tarihinde bir kaç geçişi **iç içe yaşıyor**.” (ASA-AK)., “Öyle ki; onun Rusçuk'ta başlayan yaşam serüveni Manchester, Viyana, Zürich, Yaka-Villa, Frankfurt, Berlin gene Viyana'da süre-dururken; iki savaş çağının da gerçekliğiyle **iç içe gelişir**.” (FA-GGİ)., “İstanbul'dan en uzak merkeze doğru her yerde iki kadroyu **iç içe görürsünüz**.” (FRA-Ç)., “Bu nedenle kısıtlı siyasal koşullar, ister istemez geçmişle günceli üst üste getiriyor; **iç içe sokuyor**; neredeyse, birini öbürünün karbon kâğıdı konulmuş kopyası durumuna dönüştürüyor.” (FA-SUYK2).

® geç- [19], gir- [8], yaşa- [6], geliş- [3], gör- [2], kaynaş- [2], ver- [2], yürü- [2], çalış-, gerçekleş-, işle-, işlen-, karış-, kurul-, sergile-, sok-, sür- {devam etmek}, titreş-. || dile getiril-, telaffuz edil-.

İ **iç içe geçmek, iç içe girmek**.

içinde: Ø--

için için: [99] /İçinden, açığa vuramayarak, yavaş yavaş, gizli gizli./ “Ben de bundan sonra **için için ağlarım**. (Kocasının resmine dinerek) Olmaz mı beyim?” (GY-KO)., “Beni, uykuda gezer halimle baş başa bırakıp **için için üzülüyor**.” (AÜ-SG)., “En doğruyu söylemek gerekirse, çoğunlukla da kendime pay çıkarır, **için için sevinirdim**: ‘Sen daha çok gençsin Suldaan!’” (BŞ-DKO)., “Şimdi iyi biliyorum ki bu satırları okuyan kişi,, kaskı gülüyor ve **diyor ki için için** : İlahi İlhan Selçuk, güldürme beni...” (İS-AG)., “Köpeğin seni ısıtmediğinden **için için kızıyor**: ‘Uruncuk,

Urumcuk!’” (CD-Oİ’), “Ortada daha kesin bir ihanet olmadığı halde, arabacıya *için için öfkeleniyordu.*” (AA-YÖT’), “‘Onu, sizden daha güzel diye kıskanıp, ölmesini mi istemiştiniz *için için?*” (AK-AA’), “‘Sıkılıyor mu sadece, yoksa *için için alay mı ediyor?*” (EB-BG’), “‘Ondan pek hoşlanmadığını *için için hissedirdim.*” (OB-HYD).

® ağla- [12], üzü- [6], sevin- [5], de- [4], kız- [4], konuş- [3], öfkelen- [3], duyul- [2], iste- [2], kana- [2], kork- [2], titre- [2], alın-, araştı- [2], bitir-, çırpın-, değerlendir-, duy-, eksil-, endişelen-, eri-, erit-, homurdan-, işle-, kıskan-, kızar-, kok-, kudur-, küçümse-, oku-, örsele-, övün-, özümle-, sez-, sezinle-, sırtı-, sor-, söylen-, suçlan-, tara- {araştırmak}, ürper-, yap-, yaşa-. || alay et- [2], hisset- [2], belli et-, dehşete kapıl-, gıpta et-, gözleri parla-, huzursuz et-, iftihar duy-, kazan kayna-, kazan kaynat-, keşfet-, kin duy-, merak et-, nefret et-. || yiyip bitir- [2].

® *için için gülmek (veya gülümsemek), için için kaynamak, için için yanmak.*

® *için için ağlamak, için için üzölmek.*

içkili: [1] /3. İçki içmiş olarak./ “Üç akşam önce, Emin **içkili geldi;** gece geç vakit...” (AMD-O).

® gel-.

içkisiz: Ø

içre: Ø--

içten: [45] /2. Yürekten, candan, samimi davranmak./ “... **içten konuşabilir** ve onun bütün şairlere ve şiire açık; ne kıskançlık, ne haset, ne küçümseme, âdeta bir ermiş olduğunu hemen anladınız.” (BN-DY1’), “... bunun olanak içi bir şey olduğuna **içten inanmıştı.**” (NSÖ-AD’), “O da karıma çok **içten davrandı.**” (CK-BR’), “Oysa güzel kız kardeşime ne yaraşırđı, nar çiçeğı rengi; **içten söylüyorum.**” (AMD-O’), “Usta şair iseler hayranlık duymuş, ama hiçbir zaman **içten sevmemişimdir.**” (AO-NSBE). ; /3. En önemli, can alıcı noktadan./ “Böylece henüz erkek mı, yoksa kız mı olduğu bilinmeyen başka bir Hidayet, ılık kısırtılarla **içten kuşatıyor** onu;...” (HAT-KHK’), “Elke öyle **içten eksikleniyor,** öyle üzgün özürler diliyor ki, ne kolu kalıyor, ne kanadı;...” (Aİ-OKB’), “Dışgücü sağlayacak eğitim, iş, para ve mevkiden önce onu **içten güçlendirmeliyiz.**” (İO-LBA’), “Sen bilici ocaklarına danışırken benim çasıtlarım, Gordium surlarını ölçüp biçiyordu savunakları koruganları **içten çökertiyordu.**” (GD-TO1).

2. [38] ® konuş- [5], duy- {hissetmek} [3], davran- [2], inan- [2], söyle- [2], ağla-, alkışla-, anlat-, azarla-, bağır-, belirlen-, benimse-, etkile-, gül-, gülümse-, iste-, öp-, sars-, sev-*, sevin-, üz-, yap- (bir şeyi), yaz-. || gerek duy-*, kahrkaha at-, saygı duy-*, tanıklık et-, teşekkür et-, teşekkürlerini sun-, yardımcı ol-.

3. [7] ® çökert-, eksiklen-, güçlendir-, işle-, kemir-, kuşat-, saldır-.

içten içe: [43] /Gizli gizli, belli etmeden./ “Dincilerden ayrı görünmek **içten içe** tabii.” (İA-GKD’), “Dilara Hanım’ın peşine düştü ama **içten içe** bu baskıya da **sinirlendi;** bu tuhaf kadına bir türlü itiraz edemiyor, işin kötüsü gitmekle kalmak arasında kendisi de karar vermekte güçlük çekiyordu.” (AA-İGA’), “Bakışlarım da değişmişti bu sırada, hissediyordum ve üstüne üstlük, bu çocukların sana ikide bir musallat olduklarını hatırlayıp **içten içe öfkeleniyordum.**” (HAT-KHK’), “Çevredekiler ‘ya sabır’ çekip adamı dinler gibi gözükürler; **içten içe** de söylenirler: -

Toplantının içine etti.” (İS-DÖV). “O, hadiseler çıkacak diye kaygılanırken belki de en yakın arkadaşları, büyük bir mücadeleyi paylaştığını düşündüğü dostları içten içe onunla alay ediyorlardı.” (AA-İGA).

® iste- [2], sinirlen- [2], bekle-, bozul-, duy-, duyul-, duyur-, düşün-, eleştir-, gururlan-, gül-, gülümse-, inan-, işle-, kayna-, kederlendir-, kemir-, konuş-, öfkelen-, önemse-, paylaş-, sar-, sev-, sevin-, sez-, sırt-, söylen-, titret-, ürper-, üzül-, yalvar-, zorla-. || alay et-, birbirlerini çekeme-, dua et-, harekete geç-, hisset-, kabul et-*, memnun ol-, rahatsız et-, yüreği kana-.

içtenlikle: [79] /Her türlü çıkar düşüncesinden uzak olarak, temiz yürekle, içten bir biçimde, samimiyetle, halisane./ “Yorgunluğunuza degeceğine içtenlikle inanıyorum.” (CKM)., “Bu yazışmalar Çanakkale döneminde de sürdü, Mustafa Kemal mektup yazmayı çok seviyor Ye bu yazılarında başından geçenleri, günlük olayları ve düşüncelerini içtenlikle anlatıyordu.” (HT-GF)., “‘Son olsun, Nilüfer,’ dedi Aylin, içtenlikle.” (AK-AA)., “Ona baktım ve içtenlikle sordum: Gerçekten bir deliyle karşılaştığına inanıyor musun?” (DC-Yİİ)., “İkisi de içtenlikle gülümsemişler.” (EA-DÖY)., “Ama, hepsini içtenlikle sevmişti.” (EA-DÖY)., “İstanbul tezgâhına dair, topladıkları çalışma grubuna, kendilerine dair bir sürü sorumuz vardı., onlar, içtenlikle cevap verdiler..” (EI-NS).

® inan- [8], anlat- [6], de- [4], sev-* [4], sor- [4], gülümse- [3], katıl- [3], konuş- [3], söyle- [3], açıkla- [2], kutla- [2], kutlan- [2], yaz- [2], alkışla-, bağır-, bağlan-, benimse-, davran-, destekle-, dile-, gül-, hazırlan-, iç-, iste-, kına-, okşa-, paylaş-, savun-, tartış-, yanıtla-, yap-, yaşa-, yazıl-. || cevap ver- [2], özür dile- [2], alay et-, dile getir-, göğüs geçir-, itiraf et-, karar ver-*, karşı çık-*, rahatsız ol-, teşekkür et-, yardım et-, yüzüne bak-.

İ içtenlikle inanmak.

idarece: Ø

idareli: [5] /3. Tutumlu biçimde, ekonomik olarak./ “Doktor gayet ustalıkla ve idareli içiyor.” (EB-BG)., “Bıraktığım paraları idareli harca.” (F-PY)., “Nohutla karıştırın da idareli kullanın, birkaç ay sonra hiç bulamayacağız.” (SFA-SS).

® harca- [2], iç-, kullan-. || yiyip bitir-.

idareten: [1] /İdare etmek üzere. {Belli bir süre için, geçici olarak.}/ “Müzik derslerini idareten dolduruyordu.” (HA-SİE).

® ders doldur-.

ifil ifil: Ø

ifrat derecede: Ø

iğneleyici: Ø

ihhtimal: Ø

ihriyarsız: [5]/2. Düşünmeksizin, elde olmadan./ “Ankara garına indikleri zaman **ihriyarsız** tekrar odacıyı **hatırladı**.” (GY-H1)., “Bu **ağızdan** öyle **ihriyarsız** çıkmış idi ki, derhal nedamet etti.” (HZU-AM)., “Geceleri, **ihriyarsız** bunu **düşünüyor**, uykusu kaçıyordu.” (HZU-AM).

® de-, düşün-, hatırla-. || elini çek-, (söz) ağızdan çık-.

ihtiyaten: [9]/Her duruma, her ihtimale karşı, ilerisini düşünerek./ “Bu son rolü, **ihtiyaten**, büyük çingarin kopacağı güne **sakladı**.” (RHK-BS)., “Merhametten değil, **ihtiyaten** sus...” (SA-İÇ). “Öyleyken madem ki şimdi buradadır, kendisine **ihtiyaten** haber vereyim dedim.” (EK-DT.A). “Şahin Efendi, Sanova’daki belli başlı avukatların ismini **ihtiyaten** defterine **kaydetmişti**.” (RNG-YG).

® çağır-, eklen- (yazı), sakla-, sus-, taşı- (yanında) || haber ver-, kaydet-, yanına al- (para).

iken:X

iki büküm: [19]/Beli bükük, öne doğru eğik bir biçimde./ “Altından **iki büküm** giriyor bakkal.” (EÖ-P/S)., “Münür Bey, sol eliyle kürkünün sağ kanadını toplayıp **iki büküm eğildi**: Yemek hazır efendiler!” (KT-YS)., “Sultan, sırtındaki küfesiyle öyle **iki büküm durmuş bekliyordu**.” (YK-KSİ).

® gir- [3], eğil- [2], in- (-e, -den) [2], otur- [2], bekle-, çık- (-den), dur-, düşün-, git-, kalk-, titre-, uyu-, yaklaş-, yalvar-, yürü-. || can ver-.

® **iki büküm olmak**

ikide bir: [193]/Sürekli, ikide birde./ “‘Sen ne büyüsun!’ **derdi ikide bir**, karıncaya...” (AMD-O)., “Seyd-Ali başını kımılatmadan **ikide bir** karısına **bakıyor**, bir şeyler söylemek istiyor, nedense söyleyemiyordu.” (CD-Oİ)., “Gözlerim biraz bozulmuş olacak, okurken gözlük takacağım ve gözlüğümü orda burda unutup **ikide bir** ona, gördün mü? diye **soracağım**.” (İA-ÖEK)., “Durup dururken **ikide bir**:- Yaşa Mustafa Kemal yaşa... diye **bağırıyorlardı**.” (FRA-Ç)., “Çoban **ikide bir duruyor**, elindeki şeyi başının üstüne kaldırıyor, kuşak gibi beline sarıyor, Bekir’e bakarak gülüyordu.” (CD-Oİ)., “Kadın, **ikide bir**, Rıza Beyden tarafa dönüp belirsizce göz kırpmıyor, o da ‘aferin, işte böyle olacak’ der gibilerden **gülümsüyordu**.” (HT-KSA)., “Otların arasından, **ikide bir** kuş sürüleri **havalanıyordu**.” (GD-AK)., “Yok ama, dikkat ediyorum, **ikide bir** yan gözle bizim masayı **süzüyor**.” (OCK-Ç)., “Tepeyi **gösteriyordu ikide bir**.” (NM-TÖ2)., “Üstattan ayrılıp eve dönerken yolda, **ikide bir**, şöyle **söyleniyordu**: ‘Sanki, vücudumdan bir parça kopmuş gibi geliyor bana!’” (GY-GH)., “Yemek beğenmez, **ikide bir hastalanır, hırçınlaşırdı**.” (OB-HYD)., “Elbiselerinin yakalarına rokoko yapraklar işlenmiş; **ikide bir ellerini** bu yapraklara **değdiriyor** Nuhbe Hanım.” (GY-H2)., “Aynı yollardan geriye dönerken ben, hâlâ **ikide bir içimi çekiyor** ve **hıçkırıyordum**.” (RNG-ÇK)., “Kanto çalınıp söylendiği müddetçe kösele yüzlü, sıırım gibi adam boyuna ellerini **çırpmıyor**; ah, **of çekiyor ikide bir**: Hoooyda!”... (OCK-Ç)., “Yıldızlar uçuşuyordu tepemde adımları **andıkça ikide bir**; cennet kokularıyla **kendimden geçiyordum**.” (GY-KO)., “Bir iş daha yaptık: Rüştü evvelki: gün Mısır’dan yeni gelmiş bir adamla konuştu, orada emlâki varmış da **ikide bir gider gelirmiş**.” (RHK-BS)., “Allah aşkına müdür bey, bu cümleyi **ikide bir** el birliği etmiş gibi bana **tekrarlayıp durmayınız**.” (SA-K/S).

® de- [26], bak- [13], sor-* [5], bağır- [3], dur- [3], gülümse- [3], havalan- [3], süz- {bakmak} [3], bozul- [2], dürt- [2], geç- [2], göster- [2], oku- [2], söyle- [2], söylen- [2], uyan- [2], aç- (çanta), anlat-, ara-, bahset-, belir-, böl-, çağır-, çarp-, çek- (eteğini), çınla-, dokun-, duyul- (ses), düşün-, eğil-, fısıldaş-, git-, gülüş-, hastalan-, haykır-, hıçkır-, hırçınlaş-, iç-,

irkil-, kaç-, kas-, kay-, kısıl- (ışık), koş-, kurula-, pudrala- (yüzünü), sap- {vazgeçmek}, sarsıl-, seslen-, sil-, silkele-, sordur-, sorul-, soy-, süngüle-, sürç-, takıl-, tekrarlar-, tekrarlar-, terle-, tökezle-, tut-, ürk-, yalvar-, yapış-, yelten-, yokla-, yutkun-. || elini değdir- [2], iç çek- [2], of çek- [2], seyret- [2], ah çek-, aklına takıl-, (alnını) sil-, (arkasına) dön-, ateş bas-, (ayakları) kay-, başına kak-, başına tebelleş ol-*, (başını) çevir-, (başını) salla-, bıyık bur-, birbirine karıştır-, çakmak çak-, dert yan-, (dışarıya) çık-, dil çıkar-, düzen ver-, (elini)öp-, (elini) sok-, (film) kop-*, fotoğraf çek-, friksiyon yap-, gazete kapatıl-, göz at-, imâ et-, infilak et-, kalbi tekle-, kanat aç-, kavga çıkar-, kazan kaldır-, kendinden geç-, laf çakıştır-, laf et-, lakırdı söyle-, mendilini ağzına kapat-, müdahale et-, nakarat geç-, ortadan kaybol-, padişah indir-, sansür edil-, ses çıkar-, sesi gel-, sokağa fırla-, sorguya çek-, söz aç-, söz et-, (... sözcüğü) geç-, sözünü kes-*, şimşek çak-, taş düşür-, telefon çal-, ters düş-, uyku böl-, üstüne saldırt-, vah çek-, vezir boğdur-, video kaydı yap-, yolculuğa çık-. || ateşlenip yat-, çıkıp gel-, çözüp bağla-, silip dur-, sorup dur-, söyleyip dur-, tekrarlayıp dur-*. || gider gelirmiş, kıpırdandı durdu.

ikide birde: [56]/İkide bir./ “Sonraları oynarken Feriha **ikide birde** bana: ‘Sen Halit Usta, ol, ben Muallâ Teyze olayım’ diyor.” (GY-H2)., “Siz de **ikide birde** onlara **gidemezsiniz**.” (MU-BDA)., “Ve bugün, bu dramatik dakika Hadiye’nin gözleri salondaki grupu pervasızca incelerken o, **ikide birde başını kaldırıyor**, Lâle’ye **bakıyor**, gene başını öne eğiyordu.” (HEA-T)., “Debdebeli manzaralara meftun olanlar, **ikide birde soruyorlar**: ‘Genç Fâtih hangi kapıdan İstanbul’a girdi?’” (YKB-Aİ)., “O küçük yaratık; **ikide birde kucağa almıyor**, öpülüp koklanıyor.” (MU-BDA).

® de- [12], git* [4], bak- [2], kalk- [2], al-, cezalandırıl-, çıkışıl-*, dur-, götür-, horla-, kutla-, öv-, sor-, söylen-, tut- {dayamak}, tut- {rastlamak}, uğra-, uzaklaş-, uzat-. || kucağa al-* [2], ahkâm kes-, arkasına dön-, başına kak-, başını kaldır-, dişleri açıl-, duman çıkar-, fasıla ver-, gaybubet et-, (gözlerini) sil-, gözü oyna-, (ışık) sön-, ikramda bulun-, ileri sür-*, imdada çağır-, (kapı) kapan-, kaybol-, lâtife et-, muayene et-, nezleye uğra-, söz aç-, yarasını tazele-. || anlatıp dur-.

iki geçeli: Ø

ikindiüstü: [17]/İkindiye doğru, ikindiüzeri./ “Köyün iskelesine **ikindiüstü geldiler** yanaştılar.” (YK-KSİ)., “Bir gün **ikindi üstü**, acele **çağırdılar** beni...” (KT-YS)., “Bir **ikindiüstü** bütün şehir yediden yetmişe alanda toplandı.” (YK-KSİ)., “Birkaç gün sonra, bir **ikindi üstü** bir yağmur boşandı, gök delinmiş gibi...” (Sİ-İGÇÖ2).

® gel- [3], çağır-, çıkar- (-dan), gir-, gör-, görün-, sor-, toplan-, var-, yinelen-. || yola düş- [2], divan kur-, kara kara düşün-, yağmur boşan-.

ikindiüzeri: [1]/İkindiüstü./ “Herifle karşılaşacağım diye ödüm kopuyor bel Kantarcının yeşil gözlü karısı, hemen o **ikindi üzeri** Topal Nurilere **gitti**.” (OK-KT)., “Nihayet **ikindi üzeri iş ciddiyetini** tamamen **yitirdi** ve savaş aynı cephenin içine dönmek istidadı gösterdi.” (TB-KA).

® git-.

ikindi vakti: [9] /İkinci için belirlenen süre, ikinci zamanı./ “Bir **ikindi vakti** evden çıkmıştım.” (GY-GH)., “Daha rezilcesi, bankaya telefon açıp; - Bugüne bir çekimiz var, **ikindi vakti** denkleştireceğiz, aman karşılığı yok demeyin! denilmesi.” (FŞ-EF)., “Afyon Yaylasından Alaşehir Ovası’na doğru sürüp atlarımızı, Gediz Vadisi’nden tütün dize dize, heybelerimizde çekirdeksiz İzmir üzümünü eze eze, bir **ikindi vakti** varalım ki İzmir’e, ...” (CAK-AKBO)., “Derken, Hicabi’nin bıyıkları yeni yeni terlediği sıralarda Hasan’ın dedesi öldü gökçe gelin; bir **ikindi vakti** evinin eşliğinde, hüsrarla yoldan geçen gülümze bakarken küt diye düştü ve öldü...” (HAT-KHK).

® çık- (-den), denkleştir-, düş-, git-, görün-, öl-, taşı- (-e), var-. || yol tut-.

ikindiyyin: [1] /İkinci vaktinde./ “**İkindiyyin** indiler otobüsten” (NH-M/İM4).

® in-(-den).

ikindi zamanı: [2] /İkinci vakti./ “Meyhaneye **ikindi zamanı** gelseniz de, kapanıncaya değin bu besini aşmamanız gerekir.” (SB-BŞM). “O yokuşu da aştıktan sonra **ikindi zamanı** ağanın evine varmış.” (PNB-AGUG).

® gel-, var-.

iktidarsız: Ø

iktisaden: [3] /Ekonomik olarak, ekonomi bakımından./ “Camiadan her ayrılan parça, **iktisaden** başka merkezlere **bağlanıyordu**.” (AHT-YG)., “-Özal’ın bütün çabasına rağmen- hükümetiyle, diplomasisiyle, askeriyle kuzeyden cephe açma fikrine uzak durmuş, yine de savaş Türkiye’yi **iktisaden** vurmuş {sarsmak}, dahası Kuzey Irak’ta hiç istemediği bir nizam kurmuştu.” (CD-SNYB)., “İngilizler **iktisaden** de size büyük yardım yapacaklar....” (UM-KKA).

® bağlan-, vur- {sarsmak} || yardım yap-.

ilanen: Ø

ilanihaye: [4] /Sonsuza kadar./ “**İlanihaye** parasız yardım etmeli, çalışmalı mı?” (CKM)., “Bir kere fukaralığı dile yâr ettik Ne yapsak ne etsek El şehrinde demir zincir kırılmaz Birer birer anlatsak Hepimiz bitmez hikâyeyizdir Mesela ellerimiz **ilânihaye** konuşabilir: ‘Ah’ der.” (İB-E)., “Kader birdi, bu da Zât-ı Şahâne’nin kaderi idi ve bu kader **ilânihâye** kötü gidemezdi.” (TB-KA).

® çalış-, konuş-. || (kaderi) kötü git-*, yardım et-.

ilaveten: Ø--

ilelebet: [6] /Sonsuza değin, sürgit./ “Devrimlerden o kadar ilerisini düşünüyordu ki, (5060 senelik olmasın bunlar, **ilelebet olsun**) istiyordu.” (UM-KKA)., “Aşk konusunda, şimdiye dek sustuğu gibi, **ilelebet** susabilirmiş.” (PK-BCR)., “Yeni nesli yakaladığın zaman korkma artık, **ilelebet** yaşayacaksın demektir.” (ZA-MAAİ)., “Validem bu toprağın altında; fakat hakimiyet-i milliye (ulusal egemenlik) **ilelebet** payidar olsun.” (PK-BCR).

® ol-, sus-, yaşa- || devam et-, payidar ol-, siyasette kal-.

ilerde: [68] /bk. İleride./ “**Olacak, ilerde**, istediğin, sonra.” (BN-BŞ)., “‘Şimdi sus az **ilerde** anlatacağım.’” dedim.” (BŞ-DKO)., “Bu gerçeği, **ilerde** örgüt bölümünde daha ayrıntılı olarak **göreceğiz**.” (EK-DT..A)., “Bunun sebebini belki **ilerde** sana söylerim Necdet.” (RNGBKD)., “Durumu biliyorsun, **ilerde** görüşürüz.” (CD-SNYB).

“Eğer bunu yaparsanız, yani kayıtsız şartsız teslim anlaşmaları imzalarsanız, bu durumun **kokusu ilerde kötü çıkar.**” (ÜD-KŞ)., “**Bu konuyu ilerde tekrar ele alacağız.**” (ÜD-KŞ).

® ol- [12], anla- [3], söyle- [3], anlat- [2], değin- [2], dene- [2], oku- [2], tartış- [2], açıkla-, ağla-, an-*, belgele-, bil-, bilinçlendir-, bul-, çevir-, çoğal-, duy-*, geliş-, gönder-, gör-, görül-*, görüş-, katıl-, öde-, sev-, utan-*, utandır-, yayıl-, yayımla-, yaz-, yazıl-, yen-, yetiştir-. || kokusu çık- [2], albüm yap-, (banka) kur-, bunalım geçir-, gözü bozul-, ilgi art-, işe yara-, konuya dön-, (konuyu) ele al-, lâzım ol-, önem ver-*, rakip çık-, söz edil-, üzerinde durul-.

ileri**: [33]/8. Öne doğru, ileri doğru./ “Diğer atlar otlamayı bırakıp başlarını **ileri uzattılar**, kulaklarını diktiler.” (AS-YA)., “Fakat aynı dakikalarda bir kulak hissiyle **ileri fırlamıştı.**” (KHK-YAH).

® uzat- [3], fırla- [2].

® **ileri almak, ileri atılmak (veya çıkmak), ileri geçmek, (bir şeyden) ileri gelmek, ileri gitmek (veya varmak), ileri götürmek, ileri (veya öne) sürmek.**

ileride: [45]/1. Gelecekte, gelecek zamanda./ “Niçin önemli olduğunu **ileride anlatacağım.**” (EA-DY)., “Bunu **ileride yaparız.**” (HT-GF)., “**İleride yazarsan** memnun olurum.” (CKM)., “Sebeplerin ve neticelerin birbiriyle durmadan yer değiştirdiği, birbirinin çehresini takındığı bu devirden **ileride bahsedeceğim.**” (AHT-YG)., “Bu parçadaki birinci mısrağın anlamı **ileride belli olacaktır.**” (EC-GDA). ; /2. Ötede./ “İhsan, kuvvetlerinin bir kısmı ile **ileride çarpıştırmış.**” (HEA-AG)., “Bazı sandalları **ileride kaybeder**, sonra geride bulurdunuz.” (AŞH-BM)., “Söyle bir beş dakika gittik gitmedik, yanbaşımızdan jet gibi bir araba geçti ve gidip **ileride durdu.**” (KK-SE).

1. [41] ® anlat- [9], yap- [2], yaz- [2], gör- [2], anımsa-, anla-, anlaşıl-, değin-, düşündür-, oku-, ol-. || bahset- [5], rahat et- [2], belli ol-, fırsat ol-, hacet kalma-, hayır dua et-, karşısına çık-, naklet-, söz konusu ol-, update et-, üne kavuş-, yazar ol-, yolları ayrıl-, zengin ol-.

2. [4] ® çarpış-, dur-, yanaş-. || kaybet-.

Þ **ileride anlatmak (bahsetmek).**

ileri geri: [20]/Ayrıntılı düşünmeden./ “Hani hiç kabahati de yok değildi, çenesini tutmaz, **ileri geri söylenirdi.**” (SA-K/S). ; //İleriye ve geriye doğru.// “Kolundaki altın künye her vuruşunda bir sarkaç gibi **ileri geri sallanıyor.**” (AÜ-SG)., “Ali öğle yemeğini mutfakta yalnız yedikten sonra, karanlık ev altında **ileri geri dolaştı.**” (KT-Gİ)., “Çekirdek zaman her gün biraz daha genişledi, büyüdü, dal budak saldı, met ve cezirler yaptı, **ileri geri gitti** ve daima aradığını yerinde buldu.” (AHT-YG).

/.../[2] ® söylen- [2].

//...//[18] ® sallan- [7], dolaş- [3], git- [2], gezin-, itiş-, karıştır-, salla-. || hareket ettir-. || itip çek-.

® **ileri geri etmemek, ileri geri konuşmak (veya laflar etmek veya söylemek), ileri geri söz etmek (veya söylemek).**

İleri geri sallanmak.

ilk: Ø

ilk ağızda: [8]/Önce, öncelikle, ilk iş olarak, her şeyden önce./ “Gerek Piero della Francesca ve Dürer, gerek El Greco, gerekse Van Eyck, Holbein ve Baldung Grien bu doğrultuda yol almış ressamlar arasında **ilk ağızda anılabilir.**” (EB-YU), “Yirmi sekizi de sanal olan bu tabletlerin ele geçirilmesi değil, romancının bilgi ve sezgiyle kotardığı gerçek **çarptı** beni **ilk ağızda.**” (VG-GHO), “Resimli kağıtlardan sonra, **ilk ağızda**, Onlularla Dokuzlular **gelir.**” (Sİ-İGÇÖ2).

® anıl-, çarp- {etkilemek}, gel-, kan-, öde-, rastla-, şaşır-. || müsaade edil-.

ilkelce: Ø

ilk elden: Ø

ilkin: Ø--

ilk önce: [14]/Önce, en önce, en başta./ “Nihal **ilk önce anlamadı** Sonra odanın indirilmiş perdelerini, yerden çıkarılarak toplanmış keçesini, sökülmiş kancayı, ortada yığılmış boğçaları, yerlerinden çekilmiş sandıkları görünce kendisinden saklanan bir şeyin hazırlanmak üzere olduğunu anladı.” (HZU-AM), “Feride **ilk önce afalladı**; fakat babasının öyle söylemekle beraber işe ehemmiyet vereceğini tecrübesine güvenerek bildiğinden suyu.jsia gitti: Doğru, dedi, lâkin telgrafta bir şey daha var.” (RHK-BS), “Ben İsmail Canbulat Bey'den bu haberi aldığım zaman, **ilk önce**, Enver Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa aleyhine bir harekete geçmesi ihtimalinden **korktum.**” (FRA-Ç), “Siz **ilk önce itiraz etseniz** bile sonra yine muvafakat edersiniz.” (HZU-AM).

® anla-* [2], afalla-, duy-, inan-*, kavra-*, kork-. || cesaret et-*, cevap ver-*, ele alın-, gözü takıl-, itiraz et-, kulak as-*. || dondu kaldı.

ilk planda: [1]/1.Önce, en önde./ “Uzmanlık dalı olan tarih alanında olsun, Türkiye'nin toplumsal sorunlarını ele alışıında olsun, onun bu bilim adamı titizliği ve objektivizmi hep **ilk planda gelirdi.**” (HT-ÖTÖ), ; /2. Başlangıçta./ “Ø”.

1. [1] ® gel-.

2. [-] ® Ø

ilkten: [14]/İlk önce./ “Adam **ilkten onu görmedi.**” (F-PY), “Bir ortak çınçınıımız var **saniyordum ilkten**, toyluk işte...” (ME-TŞ), “Yani şiire yatkın bir duyarlılıkla yüklü olduğumu **bilmeliyim ilkten.**” (EC-GDA), “Aşıkane (1968) adı bir birleşimi **çağırıştırıyor ilkten.**” (FA-SUYK), “Kapalı kültür deyince **ilkten**, din kitaplarına bağlı temelsiz bir dünya görüşü **geliyor akla.**” (VG-GHO).

® gör-* [2], san- [2], bil-, çağırıştır-, öl-, somurt-, söyle-*, yüzleş-. || akla gel- [2], kafasına takıl-, keşfet-.

illa: [21]/1. Ne olursa olsun, hangi şartta olursa olsun, her hâlde./ “Niye **illâ** ve yalnızca Avrupa **olacaktı**?” (OS-HT), “Babası ise **illa** Salzburg'a gelmesini, bir dilekçe yazarak Piskopostan işe alınmasını niyaz etmesini **istiyordu.**” (NN-DM), “Yaşar bayıldı, **illa** bana **alın** diye tepindi.” (GD-ADM), “Komşu hanım elektrik parasını hep vermiş, ödemek istedim, **illa** annenle **hesaplaşacaktı.**” (GD-ADM). ; /2. Hele, özellikle./ “..... cezamıza razıyız,

illa bundan gayri bir suç *kabul etmeyiz.*” (OA-YDBYKL), “..... *çile çekeceksin YC de illa insanı ve toprağı seveceksin.*” (CAK-AKBO).

1. [18] ® ol-* [4], iste- [3], al- [2], bekle-, gerçekleş-*, gerek-, gir- {üye olmak}, git-, görün-, hesaplaş-, oku-. || davet et-.

2. [3] ® sev-. || fena ol-, kabul et-.

illaki:Ø--

ille: [46] /İlla./ “Bu İsmet Paşa belli ki kafasına iyice koymuş, *ille* bizi pençesine düşürmek ister.” (TB-KA), “Eksik olanları ortaya çıkarmak ve değerlendirmek için neden *ille* yabancı bir ülkede bulunmak *gerekliyordu.*” (DC-Yİİ), “Yok, *ille* *gideceğim.*” (PNB-AGUG), “Onun kanaatince erkek dediğin *ille* asker *olacaktı.*” (HT-KSA), “Kabak Musdu tutturdu, *ille* yatıya kalsın Uluğuş.” (FB-T), “Kapısına varınca *ille* içeri *çekerdi.*” (MM-KG).

® iste- [12], gerek-* [8], git- [4], ol- [2], gel- [2], ak-, aran-, çağır-, de-, diret-, em-, hatırlat-, oku- {eğitim almak}, öpe-, sor-, söyle-, ver-, yaz-. || elini tut-, içeri çek- {buyur etmek}, ısrar et-, oruç tut-, yatıya kal-.

imdi: Ø

inadına: [43] /1. Terslik olsun diye./ “Beni kızdırmak için *inadına yapıyor.*” (LN-BD), “«Çerçiden boncuk, koku alırım» derdim de, *inadına söylemezdin.*” (KT-Gİ), “Karanlıkta *inadına* daha da *sokuldu* oğlana.” (OA-SİO), “Akşam eve *inadına* erken *gittim.*” (KT-Gİ), “Fransızca ahbablığı uzattıkça uzatıyor, *inadına kahkahalar atıyor,* Topalla bakmıyordu bile.” (OK-KT). ; /2. Gereğinin, istenilenin tersine./ “Tepebaşı bahçesi bu gece *inadına* Karmen'i ne de hoş, ne de yanık *çalıyordu.*” (OCK-Ç), “Azıcık acımayla, azıcık sevgiyle, azıcık *inadına* hayranlık duyarak onu *izledi.*” (YK-BE), “Bekir istemeden Sultan'a hak verdiği için yürüyüşünü *inadına hızlandırdı.*” (KT-Gİ), “Siz çıkıp gezecekmişsiniz, aldırıyor hiç, *inadına yaşıyor,* umut kesercesine yaşıyor.” (NA-KD/A), “Gelecek sefer *inadına,* yüzüzlüğü *ele alacağım.*” (HT-KSA), “Bahar yaklaştıkça, kış *inadına hızını artırıyor.*” (EB-BG).

1. [29] ® yap-*[5], söyle-* [3], git- [2], iç- [2], sokul- [2], artır- (kamet), de-, elle-, gez-, otur-, ye-. || damarına bas-, dimdik bak-, kahkaha at-, laf et-*, lamba yak-*, sert davran-, teklif et-, üstüne git-. || kasılmış otur-.

2. [14] ® çal- (müzik), git- (akşam), hızlandır-, izle-, kaç-*, kesil- (esinti), kızır- (burnu), oyna-, şiddetlen-. || ad koy-, ele al-, hızını artır-, (yağmur vb.) yağ-. || yaşayıp dur-.

İ inadına yapmak.

incecikten: [6] /Belli belirsiz./ “Şimdi *incecikten* bir kar yağsa fena mı olurdu?” (BA-YYY), “Yaşıyor, *incecikten tozuyor* ki ne tozuma..” (BA-YYY), “Geçtiği her yere parlak bir yol *çizer incecikten.*” (GY-H2), “Elinde lâlelerle *incecikten yürürsün...*” (VŞA).

® çiz-, tozu-, yürü-. || (yağmur) çisele-, (kar, yağmur vb.) yağ- [2].

İ incecikten yağmak (yağmur, kar).

inceden inceye: [32] /1. Ayrıntılara inerek, önem vererek, titizlikle, titizce./ “Sen şu işi şöyle *inceden inceye* bir anlat bakalım. Mustafa, şöyle bir düşündü: Olur, baştan başa anlatayım.” (SK-D), “Fakat işte

doktorun ziyaretinden sonra bu bağı bile didik didik etmiş, millete ve memlekete faydalı olan nedir diye **inceden inceye düşünmüştü.**” (TB-KA)., “Neriman gözlerini kırıştırtarak önce tepeden tırnağa, sonra **inceden inceye baktı:** Beğendim...” (KT-YS)., “Yeni bir eve taşınırsanız, **inceden inceye** dolaşıp evi **denetlerler.**” (CK-İSDY)., “Dolaşmaya başladılar, her tekneyi **inceden inceye gözden geçirdiler,** karanlık kavuşunca Ali Çavuşun yanına döndüler.” (YK-KSI)., “Bazı duruyor **inceden inceye tetkik ediyordu.**” (YK-İM1). ; /2. Hafif, belirsiz, tiz olmayan bir sesle./ “Köyün kadını kızı bir **türkü tutturmuşlar inceden inceye.**” (RB-SN). ; //Belli etmeden.// “İfadeler okunurken bıyık altından gülüyor, Haldun’la, **inceden inceye alay ediyorlardı.**” (RE-G).

1. [28] ® anlat- [4], düşün- [3], bak- [2], denetle- [2], aran-, bil-, çözümle-, çözümlen-, dur-, düzenlen-, hesaplan-, incele-, işle-, izle-, konuş-*, planla-, yontul-. || gözden geçir- [3], tarif et-, tetkik et-.

2. [1] ® türkü tuttur-.

//...// [3] ® alay et- [3].

▷ **inceden inceye alay etmek.**

incerek: Ø

indinde: Ø--

inim inim: [1] / ‘Sürekli olarak inlemek, çok sıkıntıda olmak’ anlamlarındaki **inim inim inlemek** ve ‘birini büyük sıkıntıya sokmak’ anlamındaki **inim inim inletmek** deyiminde geçen bir söz./ “Bu sırada bir kadının çılgılığı, vadiyi baştan başa çınlatıp kayalarda **inim inim yankılandı:** Evlaaadım!” (KT-Gİ).

® yankılan-.

® **inim inim inlemek, inim inim inletmek.**

iniş aşağı: [4] /İnişte aşağı doğru./ “Kuyruğu bırakılan Çıllır, **iniş aşağı kapaklanıverdi.**” (AS-YA)., “Yürüdü **iniş aşağı.**” (FB-T).

® kapaklan- [2], yürü-[2].

insafsızca: [12] /İnsafsız bir biçimde, gaddarca./ “Bu yüzden yardıma işler arayarak hayatlarını **insafsızca parçalar** dururlar.” (BRE-KY)., “Böyle iken enstitülere bu yüzden atılmadık şamar kalmamış, sonunda gericiiler kızlarla erkekleri birbirlerinden ayırıp mutlu bir eğitim gelişmesini hoyratça, **insafsızca baltalamışlardır.**” (SE-KEÜ)., “..... kurtuluşumuz olacağını sanıp onu yaşamaya kalktığımızda belki de bu yüzden her defasında **insafsızca öğ alırdı** bizden...” (CE-KBG).

® parçala- [2], arttır-, baltala-{engellemek}, ısır-, sömür-, sürdür-, vur-, yanaş-. || istifade et-, kamçı indir-, öğ al-.

insanca: [12] /2. İnsana yakışır biçimde./ “Doktora ümitle, ümitsizlikle hâlâ **insanca bakıyorlardı.** Doktor ölecek miyim?” (GY-H1)., “Bakın size **insanca davranıyoruz...**” (UM-SP)., “Cabbar: Öyle **insanca gelmez** ki, dedi. (YK-İM1)., “Bak arkadaş, aramızda biz bize, **insanca konuşalım.**” (YK-BE)., “Bir erkeğin böylesine çaresiz, bu kadar

çekincesiz ağlaması çok dokunaklı ve *insanca görünmüştü ona.*” (İA-ÖEK)., “Simitleri satılsın da para kazansın diye bağırıyordu, bir gerçeği *dile getiriyordu insanca.*” (YE-HS). ; /3. İnsan bakımından./ “Ø”.

2. [12] ® bak- [2], davran- [2], gel- [2], konuş- [2], görün-, ol-. || dile getir-, ilişki kur-*

3. [-] ® Ø

insan hâli: Ø

insanlık hâli: Ø

ipil ipil: [3] /Parlak bir ışıkla yanarak, bir sönüp bir parlayarak./ “Ta uzakta, dağın doruğuna yakın yerde, *ipil ipil bir ateş yanıyordu.*” (YK-İM1)., “Gün battı, ay doğdu, kayalıkların sırtları *ipil ipil ışıldadı* söndü, binlerce, karanlıkta ışıık vurmuş kedi gözü...” (YK-KSİ).

® ışılda-, yan- (ateş). || kül ol-.

iptida: [3] /3. Önceleri, en önce, ilk önce./ “Genç kız öğleye kadar nasıl vakit geçireceğini düşünerek merdivenleri inerken, *iptida* sevinçle, sonra hayretle *durakladı:* Nadir, kendisinde hiç görülmiyen bir telâşla, merdivenleri ikiye ikiye çıkıyor, genç kıza hiç dikkat etmiyordu.” (PS-SK)., “Bunun için *iptida* (önce) kendi kuvvetimize *ehemmiyet veriyoruz.* (EK-DT..A)., “Öbürü, *iptida* kayıtsızca bir *göz attı*, sonra gözlüğünü taktı, dikkatlice muayene etti, güneşe tuttu, elinden bırakmamak ister gibi biraz kararsız, şaşkın ve nâzik dedi ki: Temiz maldır, müşterisini bulursa iyi para eder, hele girin dükkâna bir daha görelim, bir paha biçelim!” (RHK-MH).

® durakla-. || ehemmiyet ver-, göz at-.

iptidaları: [1] /Önceleri./ “Doğrusu ben *iptidaları* anneme *hak verirdim.*” (GY-GH).

® hak ver-.

irsen: Ø

irticalen: [2] /İçine doğduğu gibi söyleyerek, doğaçtan./ “Gerçekten iyi hazırlanmış olan nutkunu, önünde tek kâğıt olmadan *irticalen konuştu.*” (HT-ÖTÖ).

® konuş- [2].

Þ **irticalen konuşmak.**

isli: Ø

ismen: [3] /Adını belirterek, adını söyleyerek, adını vererek./ “Ata Efendi bunu *ismen* çok iyi *tanıyor*; eserlerini çocuk denecek yaşta okudu.” (RHK-BS)., “Tabii bu tarihlerde ben, işe yeni girdiğimden gelen adamları *ismen tanımıyordum.*” (TÖ-E).

® tanı-* [3].

Þ **ismen tanımak.**

isnaden: Ø--

isteksiz: [42] /2. İsteksizce./ “Hadi, lütfen. (MELTEM, *isteksiz kalkar.*) Sen henüz yoksun.” (AA-TO3)., “Yemeğini *isteksiz yedi.*” (YA-AO)., “Duvarın karanlığına *yürüdü isteksiz.*” (F-BS)., “Cemil önce *isteksiz*, sonra hikâyeye

kendisini gittikçe kaptırarak **anlattı**: Atıf silâhını ateşleyince...” (KT-YS), “Ağır ağır, **isteksiz** topraktan **doğruldular**, çadırlara çıktılar.” (YK-BE), “İhtiyar belediye doktoru ağır ağır, **isteksiz** beraber **geldi**.” (GY-H1), “Koltuğuna **isteksiz** oturdu.” (PC-K), Artık Safo’sunu düşünmeye dalmış ve o güzeller güzelini candan özlemeye başlamış olan Sultan Murad **isteksiz isteksiz cevap verdi**. (MTT-SS), “Biraz çekilip **isteksiz yer açıyorum** ona yanımda.” (İA-ÖEK), “Zaten adaylığı da Aybar’ın “Listeleri doldurmanız gerekir” demesiyle **isteksiz kabul etmişim**.” (MM-KG).

® kalk- [5], ye- [4], yürü- [3], anlat- [2], otur- [2], sor- [2], bak-, çık- (yataktan), davran-, doğrul-, gel-, görün-, kıpırdan-, sat-, söylen-, uyan-, uzaklaş-, uzat-, yaşa-. || yer aç- [2], cevap ver-, adım at-, (ağzını) aç-, (elini) ver-, gagalarını aç-, ilave et-, kabul et-, karşılık ver-, tıraş ol-.

isteksizce: [29] /İstek göstermeden, isteksiz olarak./ “Yatak odasının perdesini yapmak lâzım dediğim zaman, **isteksizce** yerinden **kalktı** ve merdivene çıkarak rayın sağlam tarafını da düşürdü.” (OA-BBAR), “Ragıp Bey, **isteksizce** **cevapladı**: -Akaretler’e gidiyorum.” (AA-İGA), “Senem **isteksizce** **uzandı** kepeceye.” (GY-H2), “Sarı çocuk yanı başındaki topu arada eline alıyor, **isteksizce** **evirip çeviriyordu**.” (GY-H2). “Girdiğimi gördüğü halde dönüp bakmıyor ve merhabama soğuk bir merhaba ile **karşılık veriyor isteksizce**.” (İA-ÖEK).

® kalk- [3], cevapla- [2], uzan- [2], de-, ekle-, gevele-, git-, gülümse-, konuş-, otur-, söyle-, uzaklaş-, yat- {sevişmek}, yayıl-, ye-, yürü-. || karşılık ver- [2], gözünü çevir-, ağzına tık-, çöpe at-, eline al-, yerine otur-. || evirip çevir- [2].

ister istemez: [112] /{1. Zorunlu olarak, elinde olmadan. 2. Yarı gönüllü olarak, biraz mecbur olarak.}/ “Süleyman Kahya, yanındakiler hem şu yaşlı kişilerin inadına, imanına acı acı gülümsüyor, **ister istemez** de onlara **katılıyorlardı**.” (YK-BE), “Mümtaz, **ister istemez**: -Nedir hastalığı? diye **sordu**. -Felç **geldi**.” (AHT-H), “Ölümün kesinliğini, kaçınılmazlığını, hiç de adil olmadığı **ister istemez kabulleniyorum**.” (İA-İKG), “Sadeddin de **ister istemez** ona **uydu**.” (MTT-SS), “Merak bu ya konuşmalarına **ister istemez kulak kabartıyordum**.” (SK-D), “Mavi Kuş biblolarının güzelliği yaratmağa **ister istemez mecbur oluyorlar**.” (AHT-YG), “Ben de **ister istemez razı oldum**.” (CKM), “Ama toplumsal gelişme bu eylemleri **ister istemez gündeme getirdi**.” (OA-KB).

® katıl- [3], dur- [2], düşün- [2], kabullen- [2], konuş- [2], sor- [2], uy- [2], ürper- [2], açıl-, anımsa-, anımsan-, anla-, ara-, bırak-, bil-, birleş-, ciddileş-, çıkar-, de-, değerlendir-, dinle-, dolaş-, durakla-, duraksa-, durdur-, etkile-, git-, gör-, götür-, heyecanlandır-, iç-, inan-, kalk-, kork-, kullan-, ol-, oluş-, seç-, sertleş-, sev-, sınırla-, soğu-, sokul-, sür-, uğraş-, unutul-, yaklaş-, yap-, yat-, yavaşla-, yetersizleş-, yönlendir-, yutkun-. || boyun eğ- [3], aklına gel- [2], karşısına çık- [2], ortaya çık- [2], razı ol- [2], yol aç- (-e) [2], akli git-, arkadaş ol-, bağlantı kur-, belli ol-, cevap al-, devral-, dikkat et-, geri dön-, geri planlara itil-, gözler çevril-, gündeme getir-, hak ver-, hayal et-, ihanet et-, iş aksa-, iş gör-, kafası ezil-, karşılık ver-, karşısında eri-, (kendini) saydır-, konu dağıl-, kulak kabart-, kulak misafiri ol-, mahkûm ol-, mecbur ol-, muvafakat et-, öne çık-, öne geç-, rekabete giriş-, saygı uyandır-, sineye çek-, sokağa açıl-, tanıklık et-, tasavvur et-, tekdüzeliğe gidil-, terkinin içine sok-, tuhafına git-, yelkenleri suya indir-. || koyup git-.

istinaden: Ø--

istisnasız: [5] /İstisnası olmadan, ayrıksız, ayrıcasız, bilhassa./ “Dergiye girecek bütün yazıları **istisnasız gözden geçirir, okur, düzeltir**, bazı yerlerini yeniden yazardı.” (HC-KKKY), “İktidar çevrelerine nüfuz edemeyen bu cereyan, **istisnasız** bütün muhalefet tarafından **benimsenmiştir**.” (TT-İMSHB).

® benimsen-, düzelt-, oku-. || gözden geçir-, yer al-.

işgüzarca: Ø

iştahlı: [1] /3. İsteyerek./ “Haydar Usta **iştahlı**, çabuk çabuk yemeğini **yedi**.” (YK-BE).

® ye-.

itçe: Ø

ite kaka: [17] /1. Kaba ve hayrat bir biçimde iterek, zorla./ “Esmâ, onu **ite kaka** ahıra **götürüyor**, önüne yemini koyuyor, ama hayvan yemiyordu.” (CD-Oİ), “Birinci kata çıktılar, ikinci kata **ite kaka çıkardılar**.” (RI-KG), “Önünde duran bir fincan kahveyi, bulaşık suyu döker gibi, pencereden sokağa serpti, sonra hademeyi **ite kaka** kapıdan **dışarı çıkardı**.” (RNG-ÇK). ; /2. Güçlüklerle./ “Böyle bir yaşamın tutanaklarından habersiz, bu tutanaklardaki lanet dolu haykırıları duymaksızın, sessizliği alavere ederek başlarını uzatıyorlar, kulak kabartıyorlar, birbirlerini **ite kaka** kendilerini **arıyorlardı** bu tutanaklarda.” (HA-SİE), “İyi ki, sınıf birincimiz Halet, **ite kaka**, nerdeyse döverek **çalıştırdı** beni.” (MU-BDA).

1. [12] ® götür- [3], çıkar- [2], ayır-, bindir-, getir-*, gülüş-, ulaş-. || dışarı çıkar- [2], sıraya gir-.

2. [5] ® ara-, çalıştır-, git-, sok-, yaptır-.

itibaren: Ø--

itibarıyla: Ø--

itirazsız: [8] /İtiraz etmeden, karşı çıkmadan, olduğu gibi./ “Piyesin değişecek tarafı hakkında muharririn sayıp döktüğü mütaleaları bir talebenin hocasını dinleyişi gibi şahsiyetsiz, **itirazsız dinliyor**; arada bir iyice anlayamadığı noktalara dair ancak kısa birkaç soru sormakla kalıyor, sonra, gene baştan ayağa sessiz bir dikkat kesiliyordu.” (YKK-A), “Bize, **itirazsız inanacak** ve düşünmeden harekete geçecek insanlar lazım!” (SA-İÇ), “Devleti temsil eden haşin yüzlü polis, **itirazsız** tanıdıkları olan kişilerin işlemlerini **yaptı** ve KLM’de çalışan hanıma gülümsedi.” (DC-Yİİ), “Ancak ona üçüncü veya dördüncü gidişinde birinci defa olarak kendi gelişini **itirazsız kabul etti**.” (SD-FC).

® dinle-, inan-, katlan-, yap-. || kabul et- [3], karar ver-.

▷ **itirazsız kabul etmek.**

itiş kakış: Ø

ittifakla: [4] /Oy birliği ile. {karar birliği ederek}./ “Bunun üzerine İran Meclisi 22 Ekim 1947’de anlaşmayı **ittifakla reddetti**.” (FA-YST), “Gazeteciler **ittifakla** paşa hazretlerinden aşağıdaki suallere cevap vermesi lütfunda bulunmalarını **temenni etmişlerdir**.” (MB-AK).

® kabul edil-, reddet-, temenni et-, üzerine yürü-.

ivedilikle: [8]/Çabucak, {öncelikle}./ “Ne var ki, özgürlük de yatıştırılmaz onu, sanki bir uçurumun kenarındadır ve düşmek için o doğal baş dönmesini **ivedilikle beklemektedir.**” (EC-GDA)., “Olay, Meclis'te (10-11 Mart 1972 günü 58'inci birleşimde.) ve Senato'da (16-17 Mart 1972 günlü 72'inci birleşimde.) bir hafta arayla yeniden ve **ivedilikle görüşülür.**” (EÖ-GSA). “Arkadaşlar, otobüs, bilet işlerini **ivedilikle yoluna koymuşlardı.**” (NM-TÖ2).

® bekle-, görüşül-, konuș-. || arkasına dolan- (bir yerin), el salla-, (karanlık) in-, işleri yoluna koy-, yer ayırt-.

iyi:** [1716]/9. İstenilen, beğenilen, yerinde, yararlı, uygun bir biçimde./ “Ama toprağı **iyi biliriz.**” (F-PY)., ““Yolunuz açık olsun; kızıma **iyi bak.**”” (Sİ-DSG)., “Bak Mevlit ağa sana bi şey deyecem, **iyi dinle** amma, biz **iyi** yerden haber aldık.” (TB-KA)., “-Beni **iyi anla!**” (AHT-H)., ““Evet, **iyi tanırım.**”” (AB-BYS)., “Bunu **iyi düşünün.**” (TB-KA)., “Başkan'ın Osman'a ne dediğini **iyi işitmedi.**” (NC-SY)., “İşlevinizi **iyi yapıyorsunuz, derdi.**” (HT-ÖTÖ.)., “Dün gece **iyi eğlendiniz** anlaşılan” (EB-BG)., “Yok **iyi davrandı** savcı.” (ÇA-BAG)., “Yaşlı çoban onu **iyi karşıladı.**” (YK-KSİ)., “Gözleri mi **iyi seçmiyordu, bilmem.**” (F-PY)., “Nihayet konuştu: “- Şimdi **kulağınızı iyi açın.**” (TB-KA)., “Öteki arkamızdan yetişti. - Arkadaş, **iyi düşün taşın, diye bağıırıyordu.**” (Mİ-DHB)., “Paşanın **ağızı iyi laf yapar.**” (SB-BŞM)., “Öuna karşılık **iyi ney üfler, keman çalar.**” (SB-BŞM).

® bil-* [70], bak-* [17], dinle- [15], anla- [10], düşün- [10], tanı- [9], yap-* [9], karşıla- [7], hatırla-* [5], gör-* [4], kullan- [4], davran- [3], dayan- [3], oku- [3], seç- [3], anımsa-* [2], anlat- [2], çalış- [2], çık- [2], de- [2], döğüş- [2], geç- (gece vb.) [2], görüş- [2], iç- [2], işit-* [2], koru- [2], oyna- [2], öğren- [2], al-, alış-, anlaș-, at-, ayarla-*, ayıklan-, bağır-, başa-*, becer-, betimle-, bilin-, bul-, bunal-, dur-, düzenle-, eğlen-, geçin-, giy-*, giyin-, hazırlan-, herifle-, işle-, işlen-, kapa-, kapat-, karşılan-*, kızar-, konuș-, kullanıl-, sakla-, sür-, tanın-, uydur-, yakıştır-, yapış-*, yaz-, ye-, yetiş-, yetiştir-, yoklan-, yönet-. || kendine bak- [3], kulağını aç- [3], akıl et- [2], ağız laf yap-, aklına gel-, arkadaş ol-, gönlünü aç-, keman çal-, kendini tanı-, muamele et-, muamele yap-, muhafaza et-, ney üfle-, nişan al-, para ver-, penaltı at-, resim ver-, vakit geçir-. || düşün taşın.

® **iyi etmek, iyi gelmek, iyi gitmek, iyi olmak, (biri için) iyi söylemek.**

® **iyi bilmek, iyi bakmak ,iyi dinle, iyi düşünmek, iyi anlamak.**

iyice:** [1853]/2. Çok, gereği gibi, neredeyse, tamamen./ ““Bir **iyice anladım,**” dedi Hüsmen.” (YK-KSİ)., “Acaba, dedim, Varşova'dan bu gece Belgrad'a bir tren kalkmayacağını **iyice biliyor** musunuz ?” (KHK-YAH)., “Ali emmi **iyice hatırlamıştı, -Bildim, dedi.**” (TB-KA)., “Bunu Arif Bey **iyice öğrenmişti.**” (AN-AZDE)., “Ağa **iyice kızdı, kızar, ağadır.**” (FO-KSA)., “Adam ezik bir sesle: “- Küçük Ağa doğru der, **iyice düşünmeliyiz.**” (TB-KA)., “Bizim memlekette insanın adını deliye çıkarmasının yararına **iyice inandım.**” (AN-AZDE)., “Beride Hoca, Küçük Ağa, adını **iyice benimseyememişti.** (TB-KA)., “Aldı 'Abdurrahman Şeref: Abdülhamit'in yüz ve yapısında Osmanlı: Hanedanına özgü alametler **iyice belli olurdu.**” (SB-BŞM)., “Çakırsaraylı'dan ayrılmayı **kafasına iyice koymuştu.**” (TB-KA)., “Bir bayırı tırmanıp göz alabildiğine uzanan kırlar görünce; tek bir kişi, tek bir ışık, tek bir uçak seçemeyince, **kafama iyice yerleşti kuşku.**” (SD-K).

® anla-* [16], bil-* [14], gör- [7], hatırla-* [7], sokul- [7], inan- [4], karar- (ortalık) [4], öğren- [4], yerleş- [4], aç- [3], açıl- [3], bas- [3], kız- [3], yaklaş- [3], acık- [2], ağar- [2], anlat-*

[2], aydınlan- (ortalık) [2], bak- [2], benimse-* [2], duy-* [2], düşün- [2], ger- [2], ihtiyarla- [2], kapa- [2], karıştır- [2], seç- [2], sil- [2], şaşır- [2], uyuş- [2], yaslan- [2], yayıl- [2], abartıl-, afalla-, ağla-, ak-, alçal-, alçalt-, anımsa-, ara-, aran-, araştır-, artır-, asıl-, aydınlat-, ayrıl-, azal-, bağla-, bayatla-, belirlen-, belle-, bırak-, bildiril-, boz-, bozul-, buna-, bükül-, büzül-, ciddileş-, çek- (tül), çekil- (nehir) {kurumak}, çekil- (perde), çık-, çık- (soğuk), çök- (umut), çök- {yaşlanmak}, derinleş-, dikil-, dinlen-, doldur-, doyur-, döv-, duyurul-, efkârlan-, eğil-, erit-, esmerleş-, ez-, garipse-, gecik-, geçir-, geliş-, gevşe-, giriş-, gömül-, gösteril-*, gözetle-, hazırlan-, hızlandır-, ısıt-, ilerle-, ilgilen-, ilginçleş-, işitil-, kabar-, kalabalıklaş-, kaldır-, kanıksan-, kanıtla-, karış-, katılaştır- (tavır), kaykıl-, kaynaş-, kaynat-, kes-, kestir-, keyiflen-, kırıl-, kıs-, kısıl-, kıvrır-*, kızar- (gök), koca-, korkut-, kurula-*, kuşkulan-, küçültül-, oğ-, öğret-, patakla-, rahatla-, sap-, sarıl-, sark-, serinle-, sertleş-, sık-, sıkıl-, sıklaş-, silin-, soğu-, söyle-*, süz- {bakmak}, şaşkınla-, takış-, tanı-, tanış-, tartıl-, tembelleş-, temizle-, titre-, tükürükle-, uzaklaş-, uzat-, yasla-, yaşlan-, yıka-, yıkan-, yıpran-, yit-, yoğunlaş-, yokla-, yüksel-. || belli ol- [3], kafasına koy- [2], kafaya yerleş- [2], ortaya çık- [2], aç kal-, ahlakı bozul-, anlam kazan-, burnunu çek-, dikkat et-, eli titre-, fark edil-, gece ol-, geride kal-, göz kısıl-, gözden düşür-, gözden geçir-, gözünü aç-, gününü gör-, hisset-, içine çek-, içine sindir-, içini dök-, itibarı art-, itibarını arttır-, kafayı bul-, kanaat getir-, karar ver-, kendini kaptır-, kendini ver-, nüfuz et-, sabah ol-, suyunu sık-, tadını çıkar-, tahattur et-*, tahlil et-, tesid et-*, teşekkür et-, tıraş et-, umudunu yitir-, umut ver-, usa işle-*, yol ver-, yüzü asıl-.

P iyice anlamak, iyice bilmek.

iyicene: [19] /Tam olarak, adamakıllı./ “Dediklerimi bir *iyicene* anladınız mı?” (YK-OD)., “Evet, şimdi *inandım iyicene*...” (KT-YS)., “İtle kopukla elleşirken *şaşırmışız iyicene*...” (KT-YS)., “Savaş alanlarında senin canın *üzülmüştür iyicene*...” (KT-YS)., “Çocuk yüreğine ürüntüler salar, anamın örselenmiş *eteklerine yapışdırm iyicene*.” (Sİ-İGÇÖ2).

® ağla-, anla-, ezil-, inan-, kay-, kesil- (ses), koca-, öğren-, şaşır-, tozut-, üzül-, yaklaş-, yorul-. || aklı kes-, eteğine yapış-, içeri tep-, karar ver-, kaybol-, yorganı başına çek-.

iyiden iyiye: [98] /Adamakıllı, çok iyi, gereği gibi./ “Sıcaklar *iyiden iyiye bastırmış*.” (KK-SE)., “..... *iyiden iyiye alıştım* tütüne *iyiden iyiye alıştım* arslan sütüne ve yılmas pütün'e hükümete göre her üçü de sağlığa zararlıymış sağlık neyse” (MÜ-KGD)., “Oda, *iyiden iyiye kararmıştı*.” (RNG-ÇK)., “Köyün içine *karanlık iyiden iyiye çökmüştü*.” (KT-YS)., “Reis Bey *iyiden iyiye hırslanmıştı*....” (TB-KA)., “Pencere *iyiden iyiye aydınlanmıştı*.” (GY-H2)., “Cemil kendisini toplayıp orduda iyi bilinen «Nedir o?» sorusunu sormasaydı, iş belki *iyiden iyiye tatsızlaşacaktı*.” (KT-YS)., Ama *iyiden iyiye yıpranır ve içine kapanır* "Evlerle Savaş" dolayısıyla: Körükler cılız olmak Evlerin hiddetini Evlerle savaşıımız Savaşların çetini Evler, her gün yollar bizi dışarı: Git, getir” (AO-NSBE)., “.....*kendini iyiden iyiye* kitaplara *vermişti bir de*.” (MM-ÜAKO)., “Fakat bu defa Cabir Beyin *kafası iyiden iyiye kızmıştı*.” (RNG-YG)., “Her adımda biraz daha vahşileşip *iyiden iyiye zıvanadan çıktılar* da bir bölük çapulcu gibi haykır haykır kasabanın altını üstüne getirdilerse, hayalimde getirdiler.” (HAT-KHK).

® bastır- (gece, sıcak, yağmur vb.) [4], alış- [3], karar- (hava, ortalık vb.) [3], art- (güven, uğultu vb.) [2], çök- (karanlık vb.) [2], hatırla- [2], hırslan- [2], acık-, açıklan-, aydınlan-, anla-, azal-, bak-, boktanlaştır- (durum), bunalt-, çoğal-, değiştir-, devinimsizleş-, dönüş-, duy-, düşür- {hastalanmak}, etkile-, genişle- (sınırı), gevşe-, görül-, hesaplan-, inan-, itibarsızlaş-, kalabalıklaş-, kapan- (gökyüzü), konuş-, pekiştir-, sakinleş-, sar- {kaplamak}, sar- {etkisine almak}, sarart-, sersemle-, sinirlen-, soğu- (hava), solu-, takıl- {alay etmek}, tatsızlaş- (iş), uğraş-, unut-, uyan-, yadırgat-, yalvar-, yarala-, yayıl-, yerleş-, yerleştir- (dile), yıpran-, yumuşat-, zorlaş-. || içine kapan- [2], kendini ver- [2], abayı yak-, açıklık kazan-, akli takıl-, akşam ol-, arası açıl-, ayaza çek-, boş kıl-, dudağını sarkıt-, geçimini sağla-, geçmişe bağlan-, gün ışık-, içi burkul-, ipin ucunu kaçır-, istintak et-, kafası kız-, karanlık çök-, kaşları çatıl-, kaybol-, kaybet-, kendini bırak-, koluna asıl-, merakı art-, siniri bozul-, söze karış-, şiir yaz-, tarif et-, tebellür et-, ürküye kapıl-, zaafa düş-, zihne yerleştir-, zıvanadan çık-.

iyi kötü: [30]/Ne çok uygun ne çok aykırı, şöyle böyle./ “O elinin tersiyle bıyıklarını düzeltirken, *iyi kötü yaşadım* ve şimdi her şeyden uzağım, diyordu.” (AHT-H)., “Karasenir Mahallesi’nden bir göz yer tutsak, bize *yeter iyi kötü...*” (FB-ID)., “Eski musikimizi seviyoruz, *iyi kötü anlıyoruz.*” (AHT-H)., “Başka şey olsa *aklım erer iyi kötü!*” (FB-T)., “Fakat biz işitiyor ve *iyi kötü biliyoruz ki.*” (TB-KA)., “Fransa’da dili *iyi kötü söktüm.*” (ZA-MAA).

® yaşa- [3], yet- [2], anla-, barın-, benzet-, besle-, bil-, çalış-, git-, oku-, sök- {öğrenmek}, sürdür-, tanı-, uzlaşıl-, yap-, yargıla-. || akli er-, akli kes-, cevap yetiştir-, hüküm ver-, iletişim kur-, karnını doyur-, kendini topla-, mürekkep yala-, ortaya koy-, yemek ye-, yerini bul-.

iyilikle: Ø

izafeten: Ø

izansızca: Ø

izinsiz: [12]/3. İzin almadan./ “Ustadan *izinsiz*, makine dairesine bile *girmezlerdi.*” (DC-BSKY)., “Onlar buradan *izinsiz gitmişler.*” (ZA-MAA)., “Sen de *izinsiz dinlemeseydin* büyük kimselerin konuşmasını.” (AA-AD).

® gir-* [4], git- [3], dinle-*, kal-, konuş-*.

K

kabaca: [19] /2. Yaklaşık olarak./ “Uzunca bir araştırma döneminden sonra **kabaca** yöntem üstünde **anlaştık.**” (AD-Y)., “Tüm sahne baştan sona **kabaca prova ediliyordu.**” (AD-Y)., “İkinci büyük başkalaşma **kabaca** 1920'lere **denk gelmiştir:** Proust, Joyce, Musil üçlüsünün başı çektiği bir yolda.” (EB-YU). ; /3. Yaklaşık olarak, {özetle, genel hatlarıyla}./ “Büyükbabamın birçok “mutad hasbıhal”de belirttiği üzere, bu “okul içi düşmanlar” **kabaca** üç sınıfa **ayrılabilir:**” (TY-AÖ)., “Varmak istediğimiz yeri biri şöyle **kabaca anlatmıştı** bize.” (EÖ-GSA)., “**Kabaca** söylersek özel diller bunlar, özel durumlarda başvurduğumuz diller.” (NU-DG)., “**Kabaca** bir **karşılaştırma** yaparsak, ‘Düdüklü Tencere’ ile ‘Horozdan Korkan Oğlan’ birbirine benzer içeriklerin ayrı bir dil işleyişiyle yazıldığı kanısına varabiliriz.” (DH-SS).

2. [6] ® anlaşt-, onayla-, anlatıl-, denk gel-, prova edil-, yerli yerine oturt-.

3. [13] ® ayır- {sınıflandırmak} [4], anlat-, belirle-, değin-, düşün-, özetlen-, söyle-. || karşılaştırma yap-, ortaya çık-, söz edil-.

kabadayıcı: [2] /2. Kabadayıcı yakışır bir biçimde./ “Fesini **kabadayıcı** sedire **fırlattı**, odanın ortasında, elleriyle yüzünü kapamış duran Neriman'a yaklaşıp bileklerini tuttu.” (KT-YS)., “Büyük oğlan öküzü çökertmiş arslan heykeline doğru uzaklaşan bir çocuğu omuzuyla **kabadayıcı gösterdi:** Ceplerini yoklayacaktı.” (KT-YS).

® fırlat-, göster-.

kabala (II): Ø

kabilinden: Ø--

kablelvuku: Ø

kaç: [52] /Ne kadara?/ “Köylüye, Doğru söyle dedim, sen bu eşeği **kaç** aldın?” (AN-AZDE)., “Tüccar kaygılanmış: - **Kaç** satarsın?” (İS-DÖV)., “Yahut bizim minyatürler... -Yenisi **kaç** çıkar, acaba?” (AHT-H)., “Yaşımız **kaç** geldi, ondan mı acaba?” (CS-GC)., “Alalım biz bu eşeği. **Kaç** vereceksin?” (AN-AZDE)., “Bu düşün bana **kaç** patladı biliyor musun?” (ÜA-TÖ)., “Bu zamanda bir oda **kaç** tutulur hanım?” (SFA-HBSK)., “Herbir tane beşbin liralık devlete **kaç** mal oluyor?” (AN-AZDE).

® al- [10], sat- [7], çık- [4], gel- (saat, yaş) [4], ver- [4], gel- [2], ol- [2], yap- [2], boya-, böl-, düş-, geçir- (karşıya), git-, satıl-, tak-, tutul- {kiralamak}, var- (toplam), yaptır-, ye-. || mal ol- [2], satın al-, mal et-.

® **kaç** patlamak.

Đ **kaç** almak, **kaç** satmak.

kaçak: [13] /6. Yasalara, kurallara uymayarak, gizlice./ “‘Tabii **kaçak** gireceğiz!’ ‘Ben çıkamam,’ dedim duvarın yüksekliğini gözlerimle ölçerek.” (HAT-KHK)., “...beni polisler götürmüştü sırasında birkaç ay paris'te **kaçak** yaşadım...” (Aİ-BSM)., “Hapsettiller, kaçtı: Bir zaman **kaçak** gezdi, sonra, bir yolunu bulup kendini Anadolu'ya attı.” (MŞE-MA)., “‘Evet anneciğim, **kaçak** geldim.’” (HT-GF).

® gir- [3], yaşa- [3], gez- [2], gel-, götür-. || ithal et-, kat çık-, seyret-.

kaç- kaç: Ø

kaçıkça: Ø

kaç kaç: Ø

kaçta: [20] /Ne zaman?/ “Bu akşam da yemeğe davetliydi, kimbilir **kaçta gelecek**, yahut yine hiç gelmeyecekti.” (ÇA-BAG)., “**Kaçta**, nasıl **buluşuyorsunuz?**” (PK-BCR)., “Başını içeri almadan konuştu: Var efendim... **Kaçta varırmışız** Akhisar'a...” (KT-YS)., “Fazıl **kaçta gitti?**” (TÖ-TO1).

® gel- [7], başla-, bekle-, buluş-, çık-, doğ- (güneş), doğ- {dünyaya gelmek}, git-, iste-, kalk- {uyanmak}, oku-, var-, yat-. || paydos et-.

Þ **kaçta gelmek.**

kadar: X

kademe kademe: [10] /Basamak basamak, derece derece./ “Yolla birlikte onlar da **kademe kademe** denize doğru **iniyorlardı.**” (ÇA-BAG)., “Kabadayılık **kademe kademe teşkilatlandı.**” (REK-Y)., “Ve bu değiştirici füsün, oradan başlayarak **kademe kademe** bütün hayata yayılırdı.” (AHT-H)., “Ses Kapıkale'de **kademe kademe yankılanır** ve toplu sanki çapkın çapkın göz kırparak: “Buydu değil mi?..” derdi.” (TB-KA)

® in- [2], geç-, gerçekleştiril-, kullanıl-, sıkıştır-, teşkilatlan-, yan-, yankılan-, yayıl-.

kadınca: [5] /2. Kadına yakışır biçimde./ “BEYAZLI KADIN : (Haftın, **kadınca güler.**) Belki bıkdırdın şimdiye...” (GA-TO)., “Topal'a **kadınca**, tıpkı, tıpkı bir kadın gibi **göz kırptı.**” (OK-KT)., “Sen **kadınca** daha iyi anlatırsın Naim Hanım, dedi.” (RNG-ÇK).

® anlat-, gül-, ıslan-, ol-. || göz kırp-.

kadın kadına: [1] /Yalnız kadınlar arasında, kadınlar baş başa./ “Etme de **kadın kadına konuşalım.**” (RB-SN).

® konuş-.

kadınli erkekli: [7] /2. Kadın erkek karışık olarak {hep birlikte}/ “Biz **İstiklal Savaşımızı kadınli erkekli kazandık.**” (KT-Gİ)., “Bir sürü insan, **kadınli erkekli**, çoluklu çocuklu, sıra sıra kağınların etrafında **bekliyorlardı.**” (SK-D)., “**Kadınli erkekli gelmezler** mi, kadınlar da erkeklerle bir olup sen sen, ben ben karşılıklı rakı içmezler mi, evin kadınları bir değerlendirme şaşkınlığına düşerler.” (NM-TÖ2).

® bekleş-, gel-*, toplan-, yaşa-. || savaş kazan- [2], dalkavukluk et-.

kadınsız: [3] /3. Kadın olmaksızın./ “Biz bunun enini boyunu, girdisini, çıktısını çok düşündük. **Kadınsız olmuyor.**” (KT-YS)., “Az daha beklerse korkarım ölecek. **Kadınsız yaşayamaz.**” (GA-TO)., “Fessiz sokağa çıkar, **kadınsız çıkmazdı.**” (PS-SK).

® gel-, yaşa-*. || sokağa çık-.*.

kafaca: [2]/Düşünce bakımından./ “*Kafaca* Batı musikisine *inanmış*, zevkçe alaturkaya bağlı kalmıştı.” (FRA-Ç)., “Sözelimi, bir yerde,, bir evde "insan (gerekliyorsa) gözleriyle de duyabilir" dersiniz, en azından esriktir ya da *kafaca üşütmüştür* denebilir.” (EA-DY).

® inan-, üşüt-.

kafadan: [5]/Zihinden, belleği kullanarak./ “Kendini tutamayarak bir erganunun başına geçip oracıkta *kafadan* küçük bir şeyler *çalıyor*.” (NN-DM)., “Bu şiirimi demin *kafadan yazdım* sana kara kız.” (AA-AD). ; //Doğrudan.// “Cırtlak ve ağzı sakızlı bir diji abla, *kafadan girdi konuya*: - Şimdi müthiş bir parça dinnemece ve ânında aynen uçmaca...” (FŞ-EF).

/.../[3] ® uydur-* [2], çal- (müzik)

//...//[2] ® ayır- {farklılaştırmak}, konuya gir-

® *kafadan atmak*.

kâh: Ø--

kahpece: [2]/2. Kahpe gibi, kahpeye yakışır biçimde./ “Belki de bir gün sabaha karşı, enfes bir rüzgâr dolaşırken şehri, *kahpece haklanırım* bir duvar dibinde.” (AKB-BŞ)., “Böyle göz attıkları gidince bir bir elden Genç efeler *kahpece* Kız Hüseyini *vurdular*...” (FNÇ-HD).

® haklan-{vurulmak}, vur-.

kahramanca: [16]/2. Kahramana yaraşır bir biçimde, yiğitçe./ “Komuta ettiği Likyalılarla birlikte öyle *kahramanca dövüşür* ki, Hektor'a bile Troyalıların gevşekliğinden yakınmak hakkını bulur kendinde.” (AK-MY)., “Tâ şu dağların arkasına kadar gelip dayanmışlar ve biz kendimizi *kahramanca savunuyormuşuz*.” (YKK-Y)., “İşçiler, köylüler, öğrenciler ve tüm yurtseverler gericilere *kahramanca karşı koymuşlar* ve bu uğurda birçokları şehit olmuştur.” (NB-DÜF).

® dövüş- [3], çarpış-, dayan-, gülümse-, gürün-, öl-,öp-, savaş-, savun-, yap-, yaşa-, yürü-. || boy ölçüş-, karşı koy-.

▷ *kahramanca döğüşmek*.

kakır kakır:--

® *kakır kakır gülmek*.

kala: Ø--

kala kala: [43]/1. Bütününü, olup olacağı./ “Önünde *kala kala* yetmiş iki saat *kalmıştı*.” (ÇA-BAG)., “Geriye *kala kala*, elli yıl süreyle anlatılacak bir anı *kalmış*.” (AB-BBYŞ). ; /2. En sonunda./ “Hacettepe 'devrimciliğinden' *kala kala*, bir bu renk *kalmış*.” (Aİ-YK).,

1. [24] ® kal- [19], geriye kal- [5].

2. [19] ® kal- [19].

▷ *kala kala kalmak*.

kalantorca: Ø

kalben: [3]/İçten, gönülden gelerek, yürekten./ “Ahmed; Cemil **kalben** «Çocuk!... bahtiyar değil, bundan eminim, hiç olmazsa mes'ut bir zevce olmadığım bir anne olmak saadetiyle unutacak!» **diyordu.**” (HZU-MvS)., “Ne zaman ki **kalben** aya gidildiğine **inanmışlar**, diplomayı geri vermişlerdi.” (MK-AR).

® de-, duy-, inan-.

kalenderce: Ø

kalleşçe: [2]/2. Kalleşe yaraşır biçimde./ “Dünya **kalleşçe değişiyor** uzaklaşıyor Namussuzca kaçıyor...” (TU-BŞ)., “Yıllar sonra Eskişehir’de, sokak ortasında, **kalleşçe**, arkadan vurularak **öldürüldü** Mustafa Taylan.” (EÖ-GSA).

® değiş-, öldürül-.

kâmilin: [6]/Büsbütün, toptan, hep birden./ “**Hastalık** bir an, evvel ve **kamilen geçsin.**” (CKM)., “Ölmez sağ kalır ve yine size kavuşursam, seni istediğim gibi çalışkan, mert ve namuslu bir genç görürsem, çektiğim ve bundan sonra çekeceğim bin türlü meşakkatleri **kamilen unutacağım.**” (HC-KKKY)., “Nutuk’ta daha ziyade teferruat üzerinde durulmuş ve esaslar **kamilen ihmal edilmiştir.**” (UM-KKA).

® geç- (hastalık), düş- {ele geçmek}, kaldırıl-, unut-. || def edil-, ihmal edil-.

kanalıyla: Ø--

kancıkça: [1]/Döneklik ederek, gizlice kötülükte bulunarak./ “Hey. (Endişeli bakınır.) **Kancıkça** üzerine çullanmak için **pusu kurdunuz.**” (RB-SN).

® pusı kur-.

kan pahasına: Ø

kanunen: [3]/Yasa gereğince, yasal olarak./ “Ettin, polis **kanunen ne yapacak?**” (OK-KT)., “Yeniçeriye gelince, **kanunen başı kesilecekti.**” (REK-Y).

® yap-. || başı kesil-, caiz ol-.*.

kapalı gişe: [3]/Bütün biletler satılmış bir biçimde./ “Yaygara 'yo Yaygara 'yo **kapalı gişe gidermiş** mevsim sonuna kadar.” (MF-HYT)., “Behice buraya gelmeden bir gün önce hemşiresiyle gitmiş ve zorla yer bulmuş, ikisi de futboldan bir şey anlamadıkları halde çok beğenmişler, annemse, **kapalı gişe oynuyor**, karaborsada satılıyor biletler, diyor.” (GD-ADM)., “Şu Babil Bakiresi ilk günlerde ne güzel iş **yapıyordu kapalı gişe** gidiyorduk yer kavgaları oluyordu sonra birden düştü, seyircinin arkası kesildi.” (GD-TO1).,

® git-, oyna-. || iş yap-.

kapan kapana: Ø

kapıda: Ø

kapı kapamaca: Ø

kararınca: Ø

kararlama: Ø

kararlamadan: [1]/Kararlama yoluyla, görmeden./ “Yıldızların aydınlığı var. **Kararlamadan atıyorlar** işte; makineli tüfek olunca, tarıyor ortalığı.” (SK-D).

® at- {ateş etmek}.

kardeşçe: [5]/2. Kardeşçe yaraşır biçimde, dostça, içtenlikle./ “Zemin katındaki 'babadan kalma' saz salonundan, ortalığı velveleye veren Mahur curcuna; yanık yağ, kızarmış balık, felâket anason kokusu. **kardeşçe** öpüşerek ayrıldılar.” (Aİ-OKB)., “Sana **kardeşçe** söylüyorum, Tatarcık'tan kendini sakın Recep.” (HEA-T)., “**Kardeşçe** uzatıyorum yanaklarımı, işte insanca ateşler almak için Gelip geçtikçe open dudaklardan.” (TU-BŞ).

® ayrıl-, söyle-, uzan-. || iyi geceler dile-, yanağını uzat-.

kardeş kardeş: [9]/Dostlukla, dostça, sevgiyle./ “Dünyada esen rüzgârlar **kardeş kardeş eser** Dünyada esen rüzgârlar vızgelir...” (İB-E)., “Ne ayıp, **kardeş kardeş oynayamıyor** musunuz?” (LN-BD)., “Artık Allatsın gölgesi, herhangi bir kadın için tamamen tehlikesiz bir duruma düşmüş, sevgili halayıklarıyla **kardeş kardeş** masal konuşuyordu.” (MTT-SS)., “Oturur yanyana, **kardeş kardeş muhabbet edersiniz!**” (OCK-Ç).,

® es- (rüzgâr), geçin-*, kal-, konuş-, otur-, oynama-*, yaşa-. || muhabbet et- [2].

karga tulumba: [10]/Birkaç kişi birini yakalayıp elleri üstünde havaya kaldırarak./ “İkisi birlikte bir kadını **karga tulumba taşımaktadırlar**.” (CB-BO3). “Ayaklarından biz tuttuk, başından dışardakiler, **karga tulumba** kadını çıkardık.” (AN-AZDE)., “Üç dört kişi **karga tulumba, yakaladılar**.” (GY-H1)., “Evetle birlikte, genç arkadaş, **karga tulumba içeri alınır**.” (UM-SP).

® taşı- [2], çıkar-, getir-, götür-, kucakla-, tık-, yakala-. || içeri al-, yola çıkart-.

® **karga tulumba etmek**.

Þ **karga tulumba taşımak**.

karılı kocalı: [1]/Karı koca birlikte./ “Bütün oba; kızlı erkekli, **karılı kocalı** Cerene yalvarmadı mı?” (YK-BE).

® yalvar-.

karınca kaderince: Ø

karınca kararınca: [7]/Az da olsa, elinden geldiği kadar, karınca kaderince./ “Orada konaklayan «yolcu» kuşaklara **karınca kararınca** bildiklerini, bazen gıdım gıdım, bazen cömertçe **aktarırlar**.” (HT-ÖTÖ)., “Kırık Gönül'den sonra memleketin dört bir yanından evli hanımlar kendisine mektuplar gönderdiler: her biri, kişisel yaşamöyküsünü **karınca kararınca anlatıyor** ve Süha Rikkat'ten yardım dileniyordu. (Sİ-ÖKS)., “Kaç yıldır, **karınca kararınca şarkıcılık yapıyoruz** ikimiz.” (KK-SE).

® aktar-, anlat-, boğuş-, ol-, yaz-. || şarkıcılık yap-, yardımda bulun-.

karış karış: [9]/Bir şeyi her yönüyle, inceden inceye, hiçbir tarafını ihmal etmeksizin./ “Bütün yemeklere teker teker, **karış karış bakı!**” (FB-T)., “... İstanbul'u **karış karış**, dükkân dükkân gezmiş, ...” (OP-KK).

® gez- [4], bak-, donat-, gezin-, gör-, karışla-.

® *karış karış bilmek, karış karış dolaşmak.*

▷ *karış karış gezmek.*

karşı:--

® *karşı çıkmak, (birine) karşı durmak, (birine) karşı gelmek, karşı koymak, karşı olmak.*

karşıdan karşıya: [10]/1. Bir yandan öbür yana./ “Kocaman avucuna verip avucumu, cesaretle *karşıdan karşıya* geçtim.” (CD-KB), “Alt geçitten geçmemek için, esnaf *karşıdan karşıya* bağırıyordu: - Lan Ahmeeeeet, iki çay laaaaaan!...” (Mİ-DHB), “Karılar *karşıdan karşıya*, kızlar kulaktan kulağa, adamlar kahvede, yolda, çeşme başında, cami önünde birbirine *yetiştiriyor haberi.*” (FB-T). ; 2. Karışmaz görünerek, uzaktan./ “Geceyi avsız geçiren devriyeler, son soluklarını verir gibi, son *düdüklerini* *çalıyorlardı karşıdan karşıya.*” (RI-KG), “Doludizgin önce bir oyalama *muharebesine gireriz karşıdan karşıya.*” (SK-D).

1. [8] ® geç- [6], bağır-. || haber yetiştir-.

2. [2] ® düdük çal-, muharebeye giriş-.

▷ *karşıdan karşıya geçmek.*

karşı karşıya: [73]/Yüz yüze, {karşılıklı olacak biçimde.}/ “Alevlerin gölgesinde *karşı karşıya* *durduk*, birbirimize baktık.” (HEA-AG), “Bu iç savaş Hindistan ile Pakistan’ı tekrar *karşı karşıya* *getirdi.*” (FA-YST), “Bir defasında, henüz tanımadığım ve daha sonraları meslektaşım ve dostum olan Ahmet Hamdi Tanpınar ile vapurda *karşı karşıya* *oturmuşuz.*” (MU-BDA), “Biliyorum o gün de gelecek, bomboş bir dünya ortasında *karşı karşıya* *kalacağız* *seninle!...*” (OA-KO), “*Karşı karşıya* *geçtiler.*” (SA-İÇ), “*Karşı karşıya* *oturduk.*” (FRA-Ç), “*Karşı karşıya* *içeriz.*” (RHK-BS).

® dur- [14], getir-* [12], kal- [11], otur- [11], geç- [4], konuş- [3], bırak- [2], bekle-, bulun-*, dikil-, iç-, kon-, koy-, kur-, ol-, ye-. || çay iç-, harp et-, kadeh tokuştur-, siperlere gir-. || oturup görüş-, oturup konuş-.

® *karşı karşıya gelmek.*

▷ *karşı karşı durmak, karşı karşıya getirmek, karşı karşıya kalmak, karşı karşıya oturmak.*

karşılıklı: [224]/3. Birbirlerine karşılık olarak, {karşılıklı gelecek, olacak bir biçimde.}/“Akal Attila, ben *karşılıklı* *oturduk.*” (HT-ÖTÖ), “Babayla *karşılıklı*, bir koca bardak rakı *içeceğim.*” (NM-TÖ2), “Bir kitaptan iki metin alıyorduk, ayrı ayrı çeviriyorduk. *Karşılıklı* *konuşuyorduk* bunlar üzerinde.” (FA-SUYK), “Ata’nın Arapça cevap vermesine güldü; *karşılıklı* *gülüşüyorlar.*” (RHK-BS), “Bir süre *karşılıklı* *sustuk.*” (OP-KK), “Bir süre ayakta, *karşılıklı* *bakıştık* büyük yazarla.” (OK-Bİ), “Bir süre *durdular* mantoyla *karşılıklı.*” (OA-KB), “Bir oyun oynuyorduk *karşılıklı.*” (DK-Z), “Bu amaçla 1962 Aralık ayı sonundan 1963 Mayıs ortalarına kadar, iki taraf arasında *karşılıklı* *ziyaretler* *yapıldı.*” (FA-YST), “Moruk *seninle* *konuşmadı mı? Kalabalık dağıldıktan sonra* *karşılıklı* *epeyce çene* *çaldık.*” (OCK-KE), “Efendice içtikten sonra karakolun içinde candarma ile *karşılıklı* *oturup içsen* *ne gerekir?*” (NC-SY). ; 4. Birbiriyle ilgili olarak./ “Ø”.

3. [224] ® otur-* [51], iç- [19], konuş- [11], gülüş- [10], sus- [10], bakış- [9], dur- [7], gül- [5], oyna- (tavla, poker vb.) [5], gülümse- [4], ye- [4], ağlaş- [3], bak- [3], oyna- [3], ağla- [2], de- [2], dizil- [2], duy- [2], geç- [2], imzalan- [2], oturul- [2], aksır-, asıl-, ateşlen- (silah), badanalan-, bildir-, çakış-, çoğal-, çözül-, davran-, dikil-, düşün-, eğlen-, güçlen-, haberleş-, havlaş-, içil-, işle- (otobüs), kazan-, küfürleş-, onayla-, savrul-, selamla-, seslen-, sövüş-, söyle-, söyleş-, sürdür-, tanımla-, tartış-, titre-, tükür-, uyu-, yaklaş-, yaşan-, yat-, yerleş-. || ziyaret yapıl- [3], çene çal- [2], göbek at- [2], anlaşılmaya var-, armağan al-, ateş edil-, birbirine dış bile-, birbirini hiçe say-, cıgara iç-, çile doldur-, el sallan-, garanti ver-, hediye al-, idare et-, iddia ortaya at-, ikişer kadeh at-, ikramda bulun-, kafayı bul-, kahkaha at-, kahvaltı et-*, kız al-, kız ver-, kollarını aç-, lâf at- {konuşmak}, nefes al-, poker çevir-, rakset-, ses ver-, sessiz kal-, sigara yak-, silah çekil-, vakit geçir-, vazgeç-, zaman geçir-. || oturup iç- [2], oturup konuş- [2], bağırıp çağrış-, çırpınıp dur-, donup kal-, gidip gel-, kırılıp dökül-, susup kal-. || oturur okur.

4. [-] ® Ø

Þ **karşılıklı oturmak, karşılıklı içmek, karşılıklı konuşmak.**

karşılıksız: [21] /Karşılık verilmeyerek./ “Bir ölü kadar kayıtsız bir yüzle kapının önünde dimdik durur, buz gibi bakışlarla **karşılıksız bırakmış** bu çeşit istekleri.” (MM-ÜAKO)., “Tepkisi **karşılıksız** da **kalmamıştı**” (TY-AÖ)., “Fakat Almanya’nın bu hareketi **karşılıksız bırakılmadı** ve Fransa, İtalya ve İngiltere arasında 14 Nisan 1935’de Stresa Anlaşmaları imzalandı.” (FA-YST)., “Adamlar randevu veriyor, gelmiyorlar; bono veriyorlar, **karşılıksız çıkıyor**; tam sağlam bir anlaşma yaptığımı sanırken...” (AA-TO3)., “Hasan’dan bir hizmet istiyorum, fakat bunu **karşılıksız kabul etmem**...” (NH-YM).

® bırak-* [11], kal-* [7], bırakıl-*, çık-. || kabul et-*.

Þ **karşılıksız bırakmak, karşılıksız kalmak.**

karşın: Ø--

kasım kasım: [1] /‘Gururlanmak, büyüklük taslamak, büyüklenmek’ anlamlarındaki **kasım kasım kasılmak** deyiminde geçen bir söz./ “İşte tam o sıra yanlarına **kasım kasım** nişanlısını bırakarak kuzini Keriman **geliyor**.” (Sİ-ÖKS).

® gel-.

® **kasım kasım kasılmak.**

kaskatı: [16] /2. Kıpırdamaksızın, hareketsiz veya donmuş olarak./ “**Kaskatı** ne **duruyorsun?**” (YKK-Y)., “**Kaskatı**, öyle **kaldı**.” (YK-OD)., “Yüksel **kaskatı**, arkalarından **bakıyor**.” (NFK-ST)., “Dışarda soğuk ve cam gibi bir gecenin altında tüyleri diken diken, **kaskatı donmuştu** bozkır, içerde, hapisane, uykusundadır.” (NH-MİM4).

® dur- [5], kal- [4], don- [2], bak-, dikil-, ger-, uzan-, yat-.

® **kaskatı kesilmek.**

▷ **kaskatı durmak, kaskatı kalmak.**

kasten: [9] /Kasıtla, bile bile ve isteyerek./ “*Kasten böyle yapıyodu bu ibne, dövelim bitsindi.*” (AA-AD), “*Bu hava millete kasten verildi.*” (OS-HT), “*Adam eski sınıf arkadaşıyla buluşacağı otelin barına kasten erken gelmişti.*” (ÇA-BAG).

® yap- [3], de-, değiştiril-. || erken gel-, hava veril-, havaya sokul-, tahrif edil-.

▷ **kasten yapmak.**

kasti: Ø

kaşık kaşık: [6] /Kaşıkla birbiri ardınca./ “*Şeftali rayihasına karışan bu pişmiş et kokusu akşamın serinliği içinde insana keyifli bir iştah veriyordu; mütemadiyen içiyorlar, üzerlerine yoğurt dökülmüş sıcak patlıcan kızartmalarından, taratorlu semizotu salatalarından kaşık kaşık yiyorlardı.*” (RHK-MH), “*Hatta yemezseniz, tabağınızda bitirmeden sofradan kalkmanıza engel oluyor veya eliyle ağzınızı açmaya zorlayarak yemeği kaşık kaşık içine dolduruyor.*” (LN-BD), “*Gövdesini karla ovmuş, ağzına kaşık kaşık ılık çay vermişlerdi.*” (EA-DÖY).

® ye- [2], doldur-, doyur-, ver-, yedir-.

▷ **kaşık kaşık yemek.**

katbekat: [1] /Kat kat./ “*Hele dertli bıraktığı kardaşını sırtır görmesiyle keyfi katbekat arttı.*” (KT-Gİ).

® art-.

kategorik: Ø

katı (I): Ø

katır kutur: Ø

katiyen: [62] /1. Hiçbir zaman, asla., 2. Kesinlikle (olumsuz yapılarla.)/ “*ADAM: Katiyen olmaz!*” (BA-TO1), “*Manav, Benden yana helal olsun, katiyen istemem ve de versen almam... dedi.*” (AN-AZDE), “*Onun aldığı vaziyeti katiyen göremedim.*” (KHK-YAH), “*Fakat unutma ki, ben bir su perisiyim... ve sulardan dışarı çıktığım zaman, katiyen yaşayamam.*” (KHK-YAH), “*Misel ayrı hayatlar yaşamaya, Aylin de boşanmaya katiyen yanaşmıyordu.*” (AK-AA), “*Katiyen, taş çatlasa Feda'ya güvenmeyecekler.*” (TB-KA), “*Hiç şüphesiz, oydu. Katiyen yanılmıyordum.*” (KHK-YAH), “*Bizi katiyen merak etmeyin.*” (HT-GF), “*.....öldürmeli ve hele çalmasına katiyen müsaade etmemelidir.*” (KHK-YAH), “*Hele Selânik'in düşeceğine katiyen ihtimal vermiyorduk.*” (SB-HAY), “*Ben, kuzen sıfatıyla buna katiyen razı olmam.*” (RNG-ÇK).

® ol-* [4], iste-* [3], gör-* [3], yaşa-* [3], yanaş-* {kabullenmek} [3], güven-* [2], konuşul-* [2], yanıl-* [2], aldan-*, aldır-*, anla-*, ayrıl-*, dokun-*, düşün-*, eski-*, giy-*, kal-*, karış-*, kestir-* {tahmin etmek}, kımıl-da-*, kız-*, kullan-*, olun-*, söyle-*, şaş-*, telaşlan-*, yap-*. || merak et-* [2], müsaade et-* [2], arzu et-*, belli edil-*, canı iste-*, cesaret edil-*, doğru bul-*, hiddet et-*, ihtimal ver-*, inkar et-*, izah et-*, küfranlık et-*, müdafaa et-*, razı ol-*, taarruza geç-*, teslim et-*, ümidini kes-*, yalan söyle-*

katiyetle: [4]/Kesinlikle./ “Ve çocuk ona bütün gece bu yıldızlar hakkında abuk sabuk şeyler söylemiş, bunların dünyadan ve birbirlerinden ne kadar uzak olduğunu sanki ölçüp biçmiş gibi **katiyetle anlatmış....**” (SD-FC)., “Vicdan Burhan'ın samimi düşüncesinin bölgecilikten yana olduğuna **katiyetle inanmaz.**” (EA-DÖY)., “... bunda inayeti rabbaniye ile nasıl muvaffak olduğum **katiyetle meydana çıkar.**” (NSÖ-AD).

® anlat-, inan-*. || emret-, meydana çık-.

kat kat: [17]/1. Çok, pek çok./ “Her zamanki gibi niyeti bir çay bardağının üçte ikisi idi, fakat her zaman olduğu gibi, ölçüyü **kat kat geçti.**” (TB-KA)., “Bir Roald Dahi, bir Stanley Ellin, bir Robert Bloch, magazin yazarlarının vardığı sınırı **kat kat aşabiliyorlar.**” (TU-G)., “Ahşap (yumuşak) sap kullanıcının el ayasını koruduğu gibi, kuvvet kolunu uzattığı için vuruş gücünü **kat kat artırıyor.**” (BG-KA). ; /2. Üst üste./ “Çevrede Laz mimarisinin betebe şaheserleri **kat kat yükseliyor.**” (OB-EA)., “Tahta kap ve bloklarla **kat kat yapılar kurar;** kesme ve yapıştırma işlerinden hoşlanır.” (LN-BD)., “Odanın içini **kat kat üstüne döşemiş,** artanları, duvara çakmıştı.” (MM-KG).

1. [6] ® geç- [2], aş-, büyü-, mavileş-. || ileri git-.

2. [11] ® yüksel- [2], döşe-, giy-, kesil- (saç), kurul- (çarşı), sallan-, serpiştiril-, sıralan-. || sırtına geçir-, yapı kur-.

katmerli katmerli: [1]/Üst üste ve ara vermeden, aşırı bir biçimde./ “Ağır ağır, **katmerli katmerli,** kaymak kaymak **gelir.**” (SFA-HBSK).

® gel-.

® **katmerli katmerli gülmek.**

kavgasız: [1]/2. Çatışma, kavga olmadan./ “Böylesine sürekli ve sıkıntılı birliktelikler, **kavgasız olmaz** da!...” (GD-AK)., “Tasasız, **kavgasız yaşayıp gitsek** dünyada, Benim sıkıntılarım da tükense Konu komşunun da, insansak insanlığımızı bilelim Ne muhtar bizimle dalaşsa Köyün köpekleri misali.” (RB-SN).

® yaşayıp git-.

kavi: [2]/2. Sıkıca, {güçlü bir biçimde}./ “Bu sözleri söyleyeceklerin ardında durmalıyız ki, yüreklerine bir korku gelsesin, **kavi dursunlar.**” (YK-OD)., “**Kavi konuş,** durmadan konuş.” (MA-BAK).

® dur-, konuş-.

kavlince: Ø--

kaygısızca: Ø

kayıtsızca: [23]/2. İlgisiz, aldırılmaz bir biçimde./ “Evet, öyle, **diyor kayıtsızca** arkasına yaslanırken.” (İA-ÖEK)., “İbrahim ara yerden **kayıtsızca sordu:** Mehdi Resul'ün harbi, Kılıçla mı olacak Hamdi?” (KT-Gİ)., “O güne kadar hiç görmediğim boş pencereler çıktı karşıma, **kayıtsızca geçtim** önlerinden.” (EB-BG)., “Bu yaptığının herhangi bir inanişaya sığmadığını, niye böyle yaptığını sorduklarında, **kayıtsızca şunları söyled:** “Zamanın dileklerine ateşi yeniden bulduruyorum.” (MM-ÜAKO)., “Fundaların ortasında, tozlu, topraklı bir yer bulmuş, galiba birçok tepinmiş, yatmış, oymamış, şimdi, memnun bir eda ile yan gelip oturuyor, batan güneşi **kayıtsızca seyrediyordu.**” (RHK-MH).

® de- [6], sor- [4], geç- (önünden, yanından vb.) [3], bak- [2], söyle- [2], dinle-, izle-, selamlaş-. || seyret- [2], cevap ver-, devam et-, göz at-.

kayıtsız şartsız: [12]/Hiçbir şart ve bağı olmaksızın./ “Doktor Şefik Hüsnü, Komîntern'e dayanıp, 'Spartakistler'e cephe alınca; o da, eski arkadaşlarını kınadı, Şefik Hüsnü'yü **kayıtsız şartsız destekledi**.” (Aİ-OKB)., “Nihayet, 7 Mayıs 1945 sabahının ilk saatlerinde, temsilcilerini Reims'de bulunan General Eisenhower'in karargahına gönderip **kayıtsız şartsız** teslim belgesini **imzaladı**.” (FA-YST)., “Fakat, yatak odamızda, **kayıtsız şartsız sevdi** beni...” (NH-YM)., “Knidoslular bu yüzden işi durdurmak zorunda kalmışlar, Harpagos gelince de **kayıtsız şartsız teslim olmuşlar**.” (AK-MY).

® destekle-, imzala- (belge), kabullen-*, sev-, tanı- (devlet). || bağı kal-, destek ver-*, idam et-, karar ver-, teslim edil-, teslim et-, teslim ol-.

kaypakça: Ø

kazaen: [3]/Kazara./ “Orhan aynı dalgınlıkla: -Evet, bu harp çıkarsa, artık geçen **harp** gibi **kazaen çıkmayacak!** -Geçen harp de **kazaen çıkmadı**.” (AHT-H)., “MÜŞTAK BEY - İstemem... (Elini çekerken, Sakine Hanımın duvağı ile iğreti saç **kazaen eline ilişir** kalır ve Sakine Hanımın yüzü ve ak saçları açılır).” (GY-KO).

® harp çık-*[2], eline iliş-.

kazara: [6]/1. Kaza sonucu, yanlışlıkla, bilmeden, kazaen, ezkaza./ “Fikret, fikirlerini nazımla söylediği için ona **kazara** şair değil, büyük ediptir **derseniz**, kıyametleri koparanlar vardır.” (BRE-KY)., “Atılan sopaların, kırılan meyhane camlarının **kazara lafı geçse**, sinirli bir utangaçlık içine düştüğü görülür onun.” (NM-TÖ2)., “**Kazara girsem**, içindeki ben şahlanıyor, sabahlara kadar, şundan şu çıkar, bımdan bu çıkar diye benimle bitmez tükenmez bir mücadeleye girişiyordu.” (OK-AY)., “Mahkemede, “**kazara vurdum**” diye ifade verdi.” (SY-BECO). ; /2. Rastgele, tesadüfen./ “**Kazara** sokakta bir gün ona bir İngiliz **rastlasa**” (SKA-GA).

1. [5] ® de-, gir-, vur-. || lafı geç-. || tutuklanıp cezaevine düş-.

2. [1] ® rastla-.

kazasız: [3]/2. Kazasız bir biçimde./ “Köylülerin büyümesini önlediği bu saldırı da **kazasız atlatıldı**.” (NC-SY)., “Köpek ölünce **kazasız geçiremedik**, dedi, kurt çarptı.” (KT-Gİ).

® atlat-, geçir-.*.

kazasız belasız: [9]/Kazaya veya güçlüğü, sıkıntıya uğramadan./ “Tanrı yardımcın olsun, inşallah **kazasız belasız** nişanına **kavuşursun**.” (HT-GF)., “...”şarkılar sîzi söyler” bu kışı da **atlatırsak kazasız belasız...**” (MÜ-KGD)., “Babühümayun önüne kadar **kazasız belasız geldi**.” (REK-Y)., “Valla bizim o teknik şartlarımız altında fazla düşünmek, kimseyi örnek almak fırsatımız olmadı, tek düşüncemiz bu zor işi **kazasız belasız bitirmektir**.” (AD-Y).

® kavuş- [2], atlat-, bitir- (iş), çıkar- (yük), eriş-, geç- (gezi), gel-, gönder-.

kefaleten: Ø

kefenli: Ø

kefensiz: [2]/2. Kefene sarılmadan./ “Daha geçende kaput bezi bulamadık da **kefensiz gömdük** Salih'in ölüsünü.” (RB-SN)., “Al bunları da kışlak sahibi olunca, ben de ölünce, siz de beni **kefensiz gömmeyin**, olur mu?” (YK-BE).

® göm-* [2].

kelepçeli: [4]/3. Kelepçe takılı olarak./ “....Arzusuyla göç etmedi **kelepçeli** götürdüler...” (AO-NSBE), “...o ince kız çocuğu gün doğmadan her sabah bir hapishaneden bir nezarethaneye **kelepçeli** götürülüyor dudakları titrek gözlerinde buğu...” (Aİ-KSS), “Bu esnada iki jandarma arasında Memet, **kelepçeli**, sahneye girmiş, Şadan kalkmış, Bekir geri çekilmiş, Hasan, oğluna doğru ilerlemiştir.” (NH-YM).

® getir-, götür-, götürül-. || sahneye gir-.

kelepçesiz: Ø

kelimenin tam anlamıyla: Ø

kelimesi kelimesine: [14]/Hiçbir kelimesini atlamadan, olduğu gibi, tıpkı, harfiyen, aynen, motomot./ “İşittiklerini **kelimesi** kelimesine **anlattı**.” (TB-KA), “Yüz elli yıl önce yaşamış bir sanatçının insanlara söylediklerini ben, aradan bunca zaman geçtikten sonra şimdi aynı inanç, aynı heyecanla **kelimesi** kelimesine **yineliyor**, adeta Mozart'la özdeşleşiyordum.” (NN-DM), “Zevkle ve «**kelimesi** kelimesine» **çevirdim** bunları.” (RE-G), “Bu söz, beni çok müteessir ettiği için **kelimesi** kelimesine **aklımda kalmıştı**: Bu yaşta, bu halle, bu çehreyle mi?” (RNG-ÇK).

® anlat- [2], yinele- [2], aktar-, benze-, çevir-, dinle-, ezberle-, hatırla-*, hazırla-, tekrarla-. || aklında kal-.

kelimesiz: [4]/2. Sessiz bir biçimde, kelime kullanmadan./ “Ondört yıllık köpeğiyle öylesine anlaşırdı ki, **kelimesiz** birbirlerinin sevinçlerini, üzüntülerini **anlarlardı**.” (AN-MB), “Sessiz, **kelimesiz** ‘Pişman mısın geldiğine?’ **dedi**.” (OA-SİO), “Kendimi tanıttığımda, şaşkınlıktan olacak uzunca bir süre **kelimesiz** **kalıyor**.” (PK-BCR).

® anla-, çalış-, de-, kal-.

kemekân: Ø

kemiksiz: Ø

kenarda köşede: Ø

kendi adına: [14]/Salt kendi için, kendisi hesabına./ “Bankalara **kendi adına** para yatırmazdı.” (SY-BECO), “YUSUF : (Homurdanır.) **kendi adına** konuş bakalım.” (GA-TO), “Şefik içeri, girince Talât **kendi adına**, olduğu kadar, arkadaşları namına da konuşur gibi bir edâ ile: Ooo, merhaba, gel bakalım! **dedi**.” (NSÖ-AD), “ÖĞRETMEN: Ali kahveyi **kendi adına** işletirse geçindirir.” (RB-SN).

® konuş- [4], yatır-* (para) [2], de-, iste-, işlet- (işyeri), söyle-. || bilicilik et-, telgraf çek-.

Þ **kendi adına konuşmak.**

kendi başına: [35]/1. Kimseye sormadan./ “Şu halde sen evvelki gün niçin **kendi başına** Vidos'a **gittin**?” (OCK-Ç), “113. maddeyi de kimseye danışmadan **kendi başına** onaylamıştı.” (HT-M), “Nasıl **verirsin kendi başına**, nasıl?” (FB-T). ; /2. Başkasının payı ve yardımını olmaksızın./ “Yok canım o **kendi başına** çalışır.” (AÜ-SG), “... tuvalete **kendi başına** gider, ancak annesine veya başka büyüğe haber verir, orada biri olsun ister.” (LN-BD), “Monolog hem büyük oyunların parçasıdır, hem de **kendi başına** kısa bir oyunu **oluşturabilir**.” (GY-KO), “Bu işi, o kadın **kendi başına** yaptı.” (PS-SK), “«Yeniliğe açık, kişisel başarılarını tatmış, kendini **kendi başına** yaratmış, yalın, içi

zengin, akıllı ve çılgın bir erkek düşünüyorum.» (BU-GYÇ)., “Orada, **kendi başına yaşar.**” (PS-SK)., “Hiçbir şey yapmasa da, kimseye bir şey söylemese de onlardan özgür değildir, **kendi başına varolamaz.**” (OA-KB).

1. [3] ® git-, onayla-, ver-.

2. [32] ® çalış- [2], git- [2], oluştur- [2], yap- [2], yarat- [2], becer-, boğuş-, çöz-, dur-*, getir-, gez-, kalk- {yeltenmek}, kalkış- {yeltenmek}, oyna-, taşı-, topla-, yaşa-, yürü-. || avluya çık-, çocuk büyüt-, dua et-, gazete çıkar-, halt et-, hareket et-, son ver-, terk et-, varol-*. || gider gelir.

kendi hesabına: [3] /Kendine göre, kendince./ “Hayır, o **kendi hesabına** zengin olmak ister.” (HEA-T)., “Fakat kahveden çıkarken çoğu **kendi hesabına kararını vermişti:** Neme gerek, elin zamane piçiyile bu yaştan sonra yarışa çıkacak değilim ya!” (HEA-T).

® iste-. || istismar et-, karar ver-.

kendi kendine: [514] /1. Kimseye danışmaksızın, kimseyle ilgisi, ilişkisi olmadan./ ““(Battı her yanım, nere gideyim?)” dedi **kendi kendine.**” (FB-T)., ““Onca kitap arasından niçin bu kitabı seçip verdi bana?” diye sorar **kendi kendine.**” (FE-Ç)., “(Şaşkınlığının doruğunda söylenir **kendi kendine.**)” (OA-KO)., “...başını sık sık Kuşkaya’ya doğru kaldırarak **kendi kendine gülüyordu:**” (CD-Oİ)., “...anlaşma yapabileceğini anlayınca, **kendi kendine gülümsedi,**” (AA-İGA)., “Bir ara zannederim ki **kendi kendine** bir şeyler de mırıldandı.” (AHT-YG)., “Bir çocuk konuştu **kendi kendine:** Bu gece nerde yatmalı?2 (AKB-BŞ)., “Oğlunu Manisa’ya yollayalı beri sık sık kafasında şahlanan düşünce yine ayaklanmıştı ve hırçın ana, herhangi bir tesadüfün ikinci bir Safo yaratmasına engel olmak için, **kendi kendine and içiyordu.**” (MTT-SS). ; /2. Yalnız, tek başına./ “Bir kız çocuğu **kendi kendine geziniyor.**” (Sİ-DSG)., “Akşam oldu mu odasına kapanır, **kendi kendine yaşar, çalışırdı.**” (CK-İSDY)., “Arkadaşları dans ederken, o **kendi kendine** bahçede dolaşıyor, arasına içki içmek için masalardan birine yaklaşıyordu.” (RNGBKD)., “Orada gecenin geç vakitlerine kadar **kendi kendine içer,** sonra yıkıla yıkıla evine dönerdi.” (?). ; /3. Kendisine./ “Ah neler çektim ben! diye **kendi kendine acıdı Saffet Bey.**” (PC-K)., “Arada bir duyduğu pişmanlığa anlam veremiyor, **kendi kendine kıızıyordu.**” (PC-K)., “Bu arada söz vermişti **kendi kendine,** ne yapıp yapacak, Cengiz’i görecek.” (RI-KG)., “Cevriye’ye sorulsaydı Cevriye bunu ne karşısındakine, hatta ne **kendi kendine izah edebilirdi.**” (SD-FC)., “Darda kalmadıkça çene yarıştırmamaya söz verdi **kendi kendine.**” (RI-KG). ; /4. Başkasının yardımını ve ortaklığı olmadan./ “...kolay giyilebilir cinsten ayakkabıları **kendi kendine giyebilir** ancak bağlayamaz, tokasını takamaz...” (LN-BD)., “... **kendi kendine çalışıyor, kendi kendine para kesiyordu** Darphane gibi.” (OK-KT)., “Engelleri kaldırdım mı iş **kendi kendine yürür.**” (EK-DT.A)., “Bir şey değil, bir parçacık kestim; ziyarı yok, **kendi kendine geçer,** diyordum.” (RNG-ÇK)., “Canım bana ne **kendi kendine okusun yazsın.**” (AA-AD)., “Bakın 40 yıldır kalkınmamız inanılacak gibi değil, millet bunu **kendi kendine yapıyor,** engellemelere rağmen...” (OS-HT). ; /5. Kendiliğinden./ “Kapı yavaş yavaş **kendi kendine açıldı** ve tak diye arkasına vurdu.” (MŞE-VÇ)., “Kimse bozmadı. **Kendi kendine bozuldu.**” (MŞE:MA)., “Yalnız, metod olsun, kanun olsun, bunların hiçbiri **kendi kendine hiçbir şey yapamaz.**” (MŞE:MA)., “Sonra, **kendi kendine kalktı.**” (YK-İM1)., “Bizde millet **kendi kendine oluyor.**” (OS-HT).

1. [427] ® de- [149], sor- [58], söylen- [43], konuş- [30], gül-* [27], mırılan- [21], düşün- [18], gülümse- [13], söyle- [5], tekrarla- [5], uydur- [5], homurdan- [4], oyna- [3], ağla- [2], oku- [2], bağır-, çıkış-, esne-, fısılda-, iğren-, kararlaştır-, kız-, kibirlen-, kur- {düşünmek}, öfkelen-, say-, sayıkla-, seslen-, sus-, utan-, yaz-, yık-, yinele-. || and iç- [2], tekrar et- [2], cevap ver-,

dert icat et-, dert uydur-, dert yan-, din yoluna gir-, göz kırp-, muhakeme yap-, oyun yap-, şarkı söyle-, tebessüm et-, teselli yarat-, vaat et-. || deyip dur-, sorup dur-, söyleyip durdu, verip veriştir-. || çalar oynar.

2. [14] ® yaşa- [2], dolaş- [4], bul-, gez-, gezin-, iç-, taşı-, yaşat-, ye-. || zeybek oyna-, yaşamını geçir-.

3. [22] ® acı-* [4], kız- [4], açıkla-*, kal-, oku-, sarıl-, şaş-, yet-. || söz ver- [3], izah et- [2], ketvur-, mahcup ol-, nasihatlerin ver-, yazık et-. || verip veriştir-.

4. [33] ® yürü- [2], yap- [2], öğren- [3], çalış- [2], geç- [2], giy- [3], boşal-, çırpın-, git-, ilerlet-, yürü- (iş), kaç-, kalk-*, kurtar-, oku-, yaz-, uyan-, üret-, yeşer-, yetiş-. || idare et- [2], akıl et-*, esenliğe kavuş-, karar al-, karar ver-, para kes-, şehre in-, yolu çıkart-. || indirdi kaldırdı {düşünmek}

5. [18] ® açıl- (kapı), aralan- (kapı), bozul-, çınla-, çök-, değiştir-, geç-, gel-, kalk-, ol-, öl-, sallan-, yap-*, yıkan-. || gözü kapan-, içinden gel-, kalkıp dikil-, teslim ol-.

Đ kendi kendine demek, kendi kendine sormak, kendi kendine söylenmek, kendi kendine gülmek, kendi kendine düşünmek.

kendiliğinden: [247]/1. Başka şeylerin etkisi olmaksızın, kendi kendine, bizatihi./
“Alışılmıştır. Kendiliğinden olur.” (NM-TÖ2)., “Belki bu işleri yapan kimse kendiliğinden gelir.” (PNB-AGUG)., “...bej renkli kapı kendiliğinden açılıyor.” (AÜ-SG)., “...günün birinde bu şiir âdetâ kendiliğinden doğdu.” (Aİ-SB)., “Belki de kendiliğinden düştü.” (ÜA-TÖ)., “Ak-damarın karşısına gelince at kendiliğinden durdu.” (YK-KSİ)., “Habercilik anlayışı da kendiliğinden bozuldu.” (DC-BSKY)., “...belleğinizdeki resimlerle bunun arasındaki karşıtlıklar kendiliğinden ortaya çıkacaktır.” (Sİ-İGÇÖ2)., “...gerisi kendiliğinden geliyor.” (ASA-AK)., “Boş kalan eli, kendiliğinden ağzına gitti.” (SD-K)., “Keçi kendiliğinden bıraktı gitti.” (YK-İM1).

® ol-* (bir şey) [25], gel- [8], açıl- (kapı vb) [8], doğ- [8], düş- [7], dur- [7], oluş- [5], belir- [4], bul- [4], çözül-* [4], kapan- (kapı vb) [4], başla- [3], bit- [3], büyü- [3], kalk- [3], konuş-* [3], yap-* [3], bozul- [2], çık- [2], geliş-* [2], gerçekleş- [2], gevşe- [2], gir- [2], git- [2], götür- [2], sön- [2], uyan- [2], uzan- [2], var- [2], anlaşıl-, azal-, barış-, bat-, bırak-, bil-, canlan-, çal- (zil), çek-, çekil- (düşman), çıkar-, çoğal-, çök-, çözümle-, çözümlen-, çürüt-, dağıl- (kalabalık), değiş-, değiştir-*, dokun-*, dol-, dökül-, dön-, düzel-, eri-, fırla-, hazırla-, hesapla-, ışı-, iyileş-, karar- (ekran), kaşları çatıl-, katıl-, kay- (sandal), kazanıl-, kesil-, kırıl-, kon-, kurtul-, kurul-, nemlen-, otur-, önemlen-,öp-, sezinle-*, sokul-, sor-, sönükleş-, söylen-, sus-, sürükle-, süzül-, tabulaş-, tavsâ-, türe-, yayıl-, yaz-, yerleş-, yürü-, zıngırda-. || ortaya çık- [6], gerisi gel- [3], eli git- [2], eli uzan- [2], gözleri kapan- [2], halledil- [2], havaya kalk- [2], meydana çık- [2], yok ol- [2], yok et-, yerine getir-, vazgeç-, teslim ol-, sökün et-, sıraya gir-, randevu ver-*, öne çık-, öne atıl-, ortaya yayıl-, ortadan kalk-, ortadan çekil-, kafadan geç-*, izahat ver-, ihtiva et-, kanıya kapıl-, hediye et-, hallol-, gündeme gel-, gözlerini aç-, fıtık ol-,

fırsat çık-, ele geç-, dilinin ucuna gel-, boyun eğ-, bir noktaya gel-, bir kenara itil-, avrat boşa-*, ayağa kalk-, arkasına takıl-, arkası gel-, akıl et-, ağızdan dökül-, ağzı açıl-. || çıktı geldi, gelip yerleş-, getirip ver-, parlayıp sön-, uzayıp git-. || bıraktı gitti.

Þ kendiliğinden (bir şey) olmak, kendiliğinden ortaya çıkmak.

kendince: [38]/Kendine göre, kendi bakımından./ “*Kendince biçimlemişsin beni ve bu imgeye uyup uymadığımı anlamaya bile gerek görmüyorsun.*” (İA-ÖEK), “*Bana dokunamamanın acısıyla yeryüzünü tüketmeye çalışır, sonra delice bir istekle yeniden yaratmayı denerdi kendince.*” (İA-ÖEK), “*Herkes kendince, bir garip güldü.*” (EI-KA), “*Uzaklarda bir "deli şahıs" penceresindeki buğuya kendince güvercin çizdi parmağıyla.*” (AA-AD). “*Kendince eğleniyor, macera yaşıyor, gençliğinin tadını çıkarıyor.*” (PK-BCR).

® biçimle- [2], dene- [2], eğlen- [2], gül- [2], sev- [2], sürdür- [2], açıkla-, bağışla-, bak-, birleştir-, çalış-, çiz-, çözümle- (mesele), denetle-, düzenle-, göç- {ölmek}, gör-, mırıldan-, otur-, oyna-, seç-, tasarla-. || dile getir- [2], yorum yap- [2], cevap bul-, çare bul-, çekidüzen ver- (üstüne başına), elde et-, günaha gir-, harman yap-, karar ver-, macera yaşa-, mazeret bul-, nâm et-, serüvene sür-, tadını çıkar-, tetkik et-

kendinden:Ø

kendi payıma: [24]/Kendi adıma, bana göre, bana gelince./ “*Kendi payıma, romanın iki uç arasında krizini akutlaştırdığını düşünüyorum.*” (B-YU), “*Ben, kendi payıma Garip'in (Garip demek uymuyor burada) ustalarından çok şey öğrendim.*” (CS-GC), “*Kendi payıma, Cumhuriyet hümanistlerinin programma sık sık dönülmesi gerekeceğine inanıyorum.*” (B-YU), “*Ben, kendi payıma hiçbir şiiire karşı önyargılı olmadım.*” (CS-GC).

® düşün-* [4], de-, eğlen-, gör-*, güven-*, inan-, kork-*, öğren-, söyle-, üzül-*, yararlan-, yeğle-, yetin-*. || geç anla-, ifade et-, önyargılı ol-*, reddet-*, umudumu yitir-. || dövünüp dur-.

kendisince: [2]/Kendince./ “*Kendisince başkasının işitmesini istemediği tehlikeli şeyler söylüyordu.*” (FRA-Ç), “*Kutsal Kitap'ın haram saydığı, her türlü içkiydi şüphesiz ama, Kabak Hafız, kendisince böyle bir tefsiri uygun buluyordu.*” (OK-KT).

® söyle-. || uygun bul-.

kerhen: [4]/1. Tiksinerek, iğrenerek./ “Ø”. ; /2. İstemeyerek, istemeye istemeye, gönülsüz./ “*Süreyya Paşa Çiftliği'nde film çekiyoruz: Muhsin, kerhen merhen, beni de çağırdı; senaryo Nâzım'ın diyorlar, doğru olabilir, İpekçi'lerle ülfeti malûm!*” (Aİ-OKB), “*Ağalar, daha ilk adımda ihtilafa düşmemek için ulemanın teklifini kerhen kabul ettiler.*” (REK-Y), “*Mavi gözlerini bulandıran bir keder, yüzünün o seksen senelik fedakâr, çilekeş ve namuslu manasına, istemeyerek, zorla gelmiş, insanlarla kerhen ahbap olmuş...*” (SFA-HBSK).

® çağır-. || ahbap ol-, izin ver-, kabul et-.

kesenkes: [5]/Kesinkes./ “*Akşam inmişti kesenkes.*” (Sİ-ÖKS). “*Gülünç kaçmayacağına kesenkes güvenebilse, Özledim Süha isimli bir roman bile yazardı.*” (Sİ-ÖKS), “*Özellikle de, -bunu kesenkes yazıyorum-, 'İkinci Yeni'den hiçbir zaman olmamış ya bizden çok yaşlı ya da bizden çok genç şairlerin şiirlerine bakıp.*” (EA-DY), “*Hayaller bu defa kesenkes aklımı başımdan almıştı.*” (Sİ-DSG).

® de-, güven-, in- (akşam), yaz-. || aklını başından al-.

kesik kesik: [74]/2. Ara vererek./ “Hüsrev Bey, *kesik kesik konuşuyordu.*” (AA-YÖT)., “Öner enfarküs geçirmiş içinde, *kesik kesik öksürürdü* eskiden Ayşe ise acemi bir sokak yosması artık ” (AT-KUŞ)., “*Kesik kesik, sızıldanmadan anlatmıştı* Ülker öğretmene; Murat'ın yanındaki kızın, Murat'la eşanlamlı, ona yakışan bir kız olduğunu...” (NM-TÖ2)., “Bir müddet öyle durduktan sonra *kesik kesik: "Anacığım..." dedi.*” (SA-KY)., “Salih Eniştem, her zamanki ciddiyetiyle babama bir şeyler anlatıyor; *kesik kesik, öksürür gibi gülüyor* babam.” (CK-BR)., “Salâhattin hiç bir şeyin farkında değildi. *kesik kesik soluyor, aralık aralık inleyip sayıklıyordu.*” (KT-YS)., “İlçeli genç, üstünden hiçbir vakit atamadığı çekingenliğiyle *kesik kesik karşılık verdi:* Zararı yok ağabey, teşekkür ederim, işiniz çok ne de olsa.” (NC-SY)., “Ayşe, olduğu yere dizüstü düştü, duvarın dibine yüzükoyun uzanmak ister gibi ellerini öne uzattı, uzun uzun *kesik kesik nefes aldı, dilini ısırdı: - Ahhh!*” (CD-Oİ).

® konuş- [11], öksür- [8], anlat- [7], de- [6], gül- [4], solu- [4], söyle- [4], havla- [3], sor- [3], kişne- [2], söylen- [2], bit-, çal-*, çınla- (telefon), duy-, fışkır-, inle-, öksürt-, sarsıl-, ulu-. || karşılık ver- [2], cevap ver-, nefes al-, şarkı mırıldan-, tasvir yapıl-, tekrar et-.

Þ **kesik kesik konuşmak (anlatmak, demek, söylemek), kesik kesik öksürmek.**

kesin: [42]/2. Kesinlikle, {Şüphe ve duraksamaya yer bırakmayacak veya geri dönülmeyecek, değişmez, mutlak, kati bir biçimde.}/ “Hiç şakası yok Velikul'un, *kesin konuştu:* Bak Hafız!” (FB-T)., “Kahve sanki ona gereken cesareti vermişti artık canlı ve *kesin konuşuyordu.*” (TB-KA)., “İstersem kör olayım! *Kesin istemem!..*” (FB-ID)., “İçerde olduğuna *kesin inanıyor* kızının: "DürüüüL Aaay Dürü!..” (FB-T)., “Baylar, açık ve *kesin söyleyim* ki, müslüman halkı bir halife korkuluğu ile uğraştırmayı ve kandırmayı sürdürmek çabasında bulunanlar,yalnız ve ancak müslümanların ve Türkiye'nin düşmanlarıdır.” (UM-KKA)., “Ben *kesin karar verdim* buna.” (FB-ID)., “Doktor Ahmet Beye de *kesin söz verdim...*” (FB-ID).

® konuş- [4], iste-* [4], inan- [3], söyle- [3], de- {söylemek} [2], al-, ayarla-, belirt-, bil-*, bul-, değiş-, gel-, katıl-, söylen-*, vurul- {aşık olmak}. || karar ver- [7], söz ver-* [2], cevap ver-*, kabul et-, pişman ol-, rica et-, teminat ver-, yanıt ver-, yasak et-.

Þ **kesin konuşmak, kesin karar vermek.**

kesin olarak: [61]/Kesinlikle./“...çünkü onları *kesin olarak biliyordu, neden tartışsın?*” (OA-BBAR)., “Ağakapısı'nın ne zaman yapıldığı *kesin olarak bilinmiyor.*” (REK-Y)., “Artık şuna *kesin olarak inanıyorum* ki, bizler ne yapsak, onlar istemedikçe, kendilerine ulaşmamız olanaksız.” (GD-AK)., “Ayı o zaman, vurulacağını *kesin olarak anladı.*” (GD-AK)., “1917 yılı geldiğinde hiçbir taraf için de bunun işareti *kesin olarak belirmemişti.*” (FA-YST)., “İkinci öğeler grubu olan sınıfsal yapı, tepki biçimlenmesi aşamasındaki önderliğin aydınların elinde olup olmayacağını *kesin olarak belirler.*” (EK-DT.A)., “Ve Ferhat, diplomat olmamaya *kesin olarak karar verdi.*” (HAG-AS)., “Sonunda 29 Ekim 1787 tarihi *kesin olarak ilan edildi.*” (NN-DM).

® bil-* [14], bilin-* [4], inan- [3], anla- [2], belir-* [2], hatırla-* [2], savun- [2], anımsa-*, ayrıl-, başar-, belirle-, bildir-, bul-, çözümler-, durdur-, gör-, görül-, inandır-, öğren-, saptan-, saptan-, seç-, söyle-*, yazıl-. karar ver- [3], birbirinden ayır-, birbirinden ayrıl-, devam ettir-, ilan edil-, ileri sürül-*, kabul et-, kaybet-, ortaya çık-, red edil-, tahmin et-, tayin edil-, tesbit edil-.

Đ kesin olarak bilmek.

kesinkes: [8] /Kesin olarak./ “Enver Paşa mı? **Kesinkes bilmiyorum** ama, Enver Paşa’dan uygu nu yoktur.” (KT-YS), “Gücünüzün yetmeyeceğini **kesinkes anlarsanız**, son kertede erleri silâhlarıyla alıp çıkabilirsiniz.” (KT-YS), “Şu ilkelerde **kesinkes birleşmeliyiz**: Birinci İlke: Osmanlıca, Öztürkçe diye bir ayırım kabul edilemez.” (OS-HT), “Kafamda uydurup, şekillendirdiğim arkadaşlarım üç tane idi, -hepimiz genç kızdık!- Necla olanı, **kesinkes** "iyi"yi, Menziya isimlisi ise, sevimsiz adından da anlaşılacağı gibi, "tam kötü"yü, **temsil ediyorlardı**.” (EI-KA).

® bil-* [3], anla-, birleş-, ol-, sayıl-*. || temsil et-.

Đ kesinlikle bilmek.

kesinlikle: [206] /Kesin bir biçimde, kesin, kesin olarak, yüzde yüz, her hâlde, her hâlükârda, mutlaka, katıyen./ ““Çünkü söylediğim İsmi doğru olduğunu **kesinlikle biliyorum**.”” (OA-BBAR), “...**kesinlikle söyleyebilirim** ki, büyükbabam söylevlerinin bu özelliğiyle büyülüydü insanları: öğretmenler, öğrenciler, veliler onu her dinleyişlerinde aynı bildik alanda buluyorlardı.” (TY-AÖ), “Buna **kesinlikle inanıyorum**.” (MF-ES), “SELDA (Şiddetle karşı koyar) **kesinlikle olmaz**.” (VT-BÖKDYO), “Ben senin bana boyun eğmeni **kesinlikle istemem**.” (İA-ÖEK), “Yarın gideceğim bu evden ve bir daha **kesinlikle dönmeyeceğim**.” (İA-ÖEK), “İnsan, yanında başka bir insan yoksa, bir şeye güzel bile demiyor, **kesinlikle söylemiyor** bunu...” (LT-OÖY), “Annem, ablamın mutfığa girmesini **kesinlikle yasakladı**.” (AN-ŞÇH), “Bu durumda ölmeyi, hele de öldürmeyi **kesinlikle kabul edemem**.” (PK-BCR), “Bir kaç defa, yazdıklarımı kendisine okumamı istedi, **kesinlikle reddettim**.” (EI-KA), “Aynı şekilde, İtalya’nın faşist sistemine de **kesinlikle karşı çıkmışlardı**.” (EK-DT.A), “Çünkü aptallık ile deliliğin birbirine karıştırılmasına, **kesinlikle razı olamam**.” (AB-BBYŞ), “Bahar ve yaz boyunca, onları gözleyelim, diyeceğim ama, Ruslar buna **kesinlikle izin vermez**.” (GD-AK).

® bil-* [25], söyle-* [11], inan-* [9], ol-* [8], iste-* [6], anla- [5], belirt- [5], gel-* [5], de- [4], düşün-* [4], yasaklan- [4], anlaşıl-* [3], git-* [3], yaşa-* [3], yasakla- [3], anımsa-*[2], bildir- [2], duy- [2], gör-* [2], hatırla-* [2], saptan- [2], saptan- [2], sez- [2], söylen-* [2], yap-* [2], ağla-*, aldır-*, anlaş-, ayır-, bağışla-* {affetmek}, beğen-*, beklen-*, belirlen-*, belirtil-, bilin-*, bit-, boşan-, dayan-* {tahammül etmek}, değiştir-, destekle-, dön-*, dur-, düşünül-*, evlen-*, gerçekleş-, görül-, görün-*, görüntülen-*, ilgilendir-*, kanıtlan-*, kararlaştır-, katıl-*, katlan-*, kork-*, kullan-, öldür-, öngör-, san-*, sinirlen-*, suçlan-, tanı-*, uzaklaş-, ver-*, vur-, yadsın-, yanıl-*, ye-*. || kabul et-* [5], reddet- [5], izin ver-* [4], birbirinden ayır- {ayır- etmek} [2], karşı çık- [2], belli ol-, birbirinden ayrıl-*, doğru söyle-, engel ol-, hak et-*, hoşgör-*, iddia et-, ifade et-, işe yara-*, itiraz et-*, iyi gel-, kastet-*, kavga et-*, kaybet-, mağlup edil-, minnet duy-*, müsaade et-*, ortadan kalk-, ortaya koy-, öne çık-, razı ol-*, son ver-*, son veril-, sona er-, söz geçir-*, tatmin et-*, taviz ver-*, tavsiye et-*, tayin edil-*, vazgeç-*.

Đ kesinlikle bilmek, kesinlikle söylemek, kesinlikle inanmak.

kesmece: Ø

kestirme: Ø

kestirmece: Ø

kestirmeden: [20] /Kısa yoldan, kısaca./ “Sizler, benim anladığımca, çok büyük çoğunluklar, kalabalıklar yani, hep *kestirmeden gidiyorsunuz*; bu çürük çarık akıl yürütmelerinizle de, öyle görünüyor, gide çeksiniz de.” (EA-DY)., “Fakat buna *kestirmeden* hayır da *diyemiyoruz*.” (SFA-SS)., “Beşincisi bir yüksek okul öğrencisiydi, saat altıya doğru Beyazıt’tan aşağı vurur, *kestirmeden* Eminönü’ne *inerdi*.” (SKA-GA)., “Hüseyin Feyzullah yine *kestirmeden konuştu*: ‘Sen git, dedi ona, belki ben de gelirim.’” (SKA-GA)., “Burada da saçını *kestirmeden* önce efendi olmadığı görüşü örtük şekilde *dile getirilmektedir*.” (ÜD-KŞ).

® git-* [3], de- [3], çık- (-e) [2], in- (-e) [2], bitir-, kaç-, konuş-, tırman-, yürü-. || dile getiril-, naklet-, paraya çevir-, söze gir-, teşhis koy-.

▷ **kestirmeden gitmek, kastermeden demek.**

keyfince: [11] /İsteğine göre, nasıl isterse, dilediğince, keyfine göre, gönlünce./ “Nimet her şeyi hoş görmüş; Avni Bey de *keyfince yaşamıştı*.” (Sİ-ÖKS)., “Ömrüm oldukça, gönül *tahtıma keyfince kurul* Sâde bir semtini sevmek bile bir ömre değer.” (YKB-KGK)., “Buna karşılık yazın meraklıları, bir kitabı “kendi dilinde” (gerekirse açıklayıcı başka birtakım kaynaklara başvurarak) okuma meraklıları -sanıldığı denli de azrak yaratıklar değildir öyleleri- bu baskıyı alır, *keyfince okur*.” (BK-ÖM)., “NEVİN: *Keyfince oynar*...” (VT-BÖKDYO).

® yaşa- [3], kurul- (taht), oku-, oyna-, savuş-, yorumla-, yüz-. || kendinden geç-, mesken bul-.

▷ **keyfince yaşamak.**

keyfi sıra: Ø

keza: Ø--

kazalık: Ø

kıçın kıçın: [2] /Geri geri./ “Kokusunu uzaktan almalı ki, *kıçın kıçın gelsin*...” (SFA-HBSK)., “Araba yine *kıçın kıçın* buraya *yanaşır*, jandarmalar yine arabanın çevresine dizilerek tedbir alırlar ve tutuklularla mahkûmlar jandarmalığa sokulur, oradan da ta aşağıdaki zindana indirilirdi.” (ÇA-BAG).

® gel-, yanaş-.

® *kıçın kıçın gitmek*

kıçüstü: [2] /Kıçı yere gelecek durumda./ “İşçi yere *kıçüstü düşer*.” (Mİ-SD).

® düş- [2].

® *kıçüstü oturmak*.

kıdemce: Ø

kıkır kıkır: [5] /İçinden gelerek sesli bir biçimde./ “O zaman başını Şerfe’nin karnına basıp *kıkır kıkır güldürdü*.” (FB-ID)., “...fısıldaşır, *kıkır kıkır gülüşürlerdi*.” (CK-BR)., “Çok gülerdik. *kıkır kıkır kıkardardık*.” (NM-TÖ2

® güldür- [2], gülüş- [2], kıkırda-.

® **kıkır kıkır gülmek.**

kılıcına: Ø

kılıçlama: Ø

kılı kılına: Ø

kıl payı: [12]/Çok az (kalmak), {az kala}./ “Her seferinde **kıl payı kurtuluyorum** ezilmekten.” (NE-GT)., “Bir seferinde Aylin o kadar kan kaybetti ki **ölümünden kıl payı döndü.**” (AK-AA)., “Hücresinde intihara teşebbüs ederken **ölümünden kıl payı kurtarıldı.**” (SY-BECO)., “O kadar ki, arada çok yakışıklı din ulularından bazılarının avcuna bile düşmesine **kıl payı kalıyordu.**” (OK-KT).

® kurtul- (-den) [7], dön- (-den) [2], kurtarıl- (-den) [2].

▷ **kıl payı (-den) kurtulmak**

kımıl kımıl: [3]/Durmadan kımıldayarak./ “Ornekse, Rasih Güran’la “**kımıl kımıl kımıldanır**” dizesi üzerine böyle bir tartışmaları olmuş, Rasih bu görüşü bir türlü kabul edememişti.” (MF-ES)., “**Kımıl kımıl** bir şeyler oynuyordu paketin içinde.” (NE-GT).

® kımıldan- [2], oyna-.

▷ **kımıl kımıl kımıldanmak.**

kıpır kıpır: [8]/2. Yerinde duramayarak, sürekli ve aralıksız kımıldayarak./ “Gene de dudakları **kıpır kıpır oynuyordu.**” (HAT-KHK)., “Bizim bütün tarihimize, bütün İstanbul’la **kıpır kıpır kaynaşıyor** rehber!” (OP-KK)., “Kuş kadar canıyla Vedat, olduğu yerde **kıpır kıpır**, meramını anlatabilmek için **çırpınıyor**, Şevket Süreyya, gözlüklerinin arkasına çekilmiş, ciddi ve oturaklı bir ‘tasvip’ içinde görünüyordu;” (Aİ-OKB)., “Örtemediği, saklayıp gizleyemediği bir ışık **kıpır kıpır oynayıp duruyor** gözlerinde: Gönlnü selim tut Irazca, oğlun kurtuldu!” (FB-ID).

® oyna- [3], kaynaş- [2], çırpın-, kapırdan-. || oynayıp dur-.

▷ **kıpır kıpır oynamak.**

kıpırtısız: [29]/2. Kıpırtısı olmadan, {kıpırdamadan}./ “Hâlâ uyuyormuş gibi **kıpırtısız duruyordum.**” (GY-H2)., “Yavaşçacık okşadı saçları, sonunda **kıpırtısız kaldı** eli saçlarında kardeşinin.” (F-BS)., “Vicdan kapıda, **kıpırtısız** ve şaşkın, ona **bakıyor.**” (EA-DÖY)., “Onlar da onun gibi büzülmüşler, **kıpırtısız oturuyorlardı.**” (YK-OD)., “Cıbrail Ağa belindeki kuşağı çözüp, **kıpırtısız yatar.**” (BE-Ç)., “Suskun, gözlerini tekmeden ayırmadan **kıpırtısız beklediler.**” (YK-KSİ)., “Bir tepenin üstünde, öyle **durup duruyor, kıpırtısız.**” (YK-BE).

® dur- [10], kal- [7], bak- [3], otur- [3], yat- [2], bekle-, izle-. || kulak kesil-, durup dur-.

▷ **kıpırtısız durmak, kıpırtısız kalmak.**

kıran kırana: [3]/2. Acımaksızın, öldürürcesine./ “Güreş tutulan acemi neferler, genç ve tüvana yeniçeriler “**kıran kırana**” tabiriyle **boğuşurlar**,...” (REK-Y)., “Güreş **kıran kırana geçti.**” (NC-SY)., “Onun huzurunda **güreşler kıran kırana tutulmuyor.**” (SB-BŞM).

® boğuş-, geç- (güreş), tutul- (güneş).

kırım kırım: [2]/Kırtarak, kırta kırta./ “Çatladıkları oğulları da bunlar gibidir; yoksul çocuklarına caka satıp **kırım kırım kırıyorlardır.**” (BŞ-DKO)., “Yok, yok, o kadar da değil, hem sen aydın bir adamsın, bir sanatçı!’ diye **kırım kırım kırırdı** karşısında.” (Sİ-İGÇÖ2).

® kırıt- [2].

▷ **kırım kırım kırılmak.**

kırış kırış: Ø

kırıtım kırıtım: Ø

kırk kere: [9]/Pek çok, {defa}./ “**Kırk kere anlatıyoruz**, dünyanın her yerinden misâl veriyoruz; gene de biri kalkıp ‘ben size katılıyorum ama,...’ diyor.” (OS-HT)., “Otuz defa hesap yapıyor, **kırk kere danışıyor**, elli kere besmele çekiyor.. (TÖ-TO1)., “Belki **kırk kere gittim.**” (NFK-ST)., “Seit Rıza - (Dik durma çabasında) Komutan sana **kırk kere söylemişim...**” (BE-Ç)., “Mahalledeki delikanlıları belki **kırk kere gözden geçirmişlerdir.**” (MŞE-VÇ).

® anlat- [2], danış-, git-, gör-, konuş-, söyle-. || gözden geçir-, tövbe boz-

kırkyıl: [16]/Çok uzun süre./ “Sonuçta, **kırk yıl düşünseniz** neyin nesi, neyin çevirisi olduğunu zor çıkaracağınız anlamsız laflarla karşılaşsınız.” (FA-ZY)., “Bıraksan **kırk yıl susacaklar.**” (NM-TK)., “Babanla evleneceğim **kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi**, on besindeydim ilk kocama vardığımda.” (F-PY)., “Yook, nasibi varsa, değil yıldı, **kırk yıl aç sefil bıraksan kılı kıpırdamaz...**” (AS-YA)., “O işgal yıllarının ağır loşluğu sanki şehre öylesine sindi ki, orada görececek hısımlar akraba ve can arkadaşlar olmasa, orasını **kırk yıl görmesem, göresim gelmez.**” (GY-GH)

® düşün-, gör-*, sat-*, söylen-, sus-, uğraş-, ver-*. || aklına gel-* (düşünse) [6], aç sefil bırak- [2], kılı kıpırdama- [2], geresi gel-*

▷ **kırk yıl düşünse aklına gelmemek.**

kırkyılda bir: [26]/Çok seyrek olarak./ “Güzide’yi bana yıktın gene, diyor. **kırk yılda bir** iyilik istedim senden.” (İA-ÖEK)., “Neyse, **kırk yılda bir olur.**” (GD-ADM)., “Olmaz gitmemek... **Kırk yılda bir çağırmış...**” (KT-YS)., “Buralara **kar kırk yılda bir yağarmış.**” (BK-USBGA)., “Uyumayın, ses, yine sees!. **Kırk yılda bir elimize sesli çekmek imkânı geçmiş...**” (AA-RÜ).

® iste- [3], ol- [3], çık- [2], gel- [2], çağır-, dinle-, git-, gör-, rastla-. || eline (imkan, para vb.) geç- [3], (kar) yağ- [2], işi düş-, gaflet bas-, gönlünü et-, gözü gönlü açıl-, istekte bulun-. || çıkıp var-.

kırkyılın başı: [4]/Çok uzun süre içinde bir kez./ “‘Otur hadi otur, darılma! **Kırk yılın başı** bir geldin hemen kalkma...’” (NC-SY)., “Aklını kaybediyorsun, bırak, **kırk yılın başı** şöyle sessiz **oturalım**, hepimizin içi sıkıntı dolu.” (ÜA-TÖ)., “KSANTİPE: Bari evde otur da yardım et karına, **kırk yılın başı bir işe yara!**” (TO-SS).

® gel-, otur-, vur- {kazanmak}. || bir işe yara-.

kırt kırt: [1]/‘Kırt’ sesi çıkararak./ “Yaşlı atlar, başları yem torbalarında, **kırt kırt sesler çıkarıyorlar.**” (Sİ-İGÇÖ2).

® ses çıkar-.

kısa: [29]/5. Kısaca, kısaltarak, {sürece uzun olmayarak}./ "...*kısa sürdü* şiire tutkunlukları..." (BN-DY1), Ama bunlar *kısa sürer*, özlemleri dönüşleri önlemezdi hiç. (BN-DY1), "25 Aralık Abla, *kısa yazıyorum*..." (EA-DÖY), "Geçmiş olsun, diye *kısa yanıtladı* Yasemin." (HAG-AS), "Komiser: *kısa anlatın*, dedi." (NE-GT), "Daha *kısa yaşayabilirim*, yeter ki insanca olsun." (İA-İKG).

® sür- [17], yaz- [3], ağla-, anlat-, de-, geç-, göster-, konuş-, yanıtla-, yaşa-.

® *kısa kesmek, kısa tutmak.*

Þ *kısa sürmek.*

kısaca: [130]/2. Kısa olarak, özetle./ "Bu sorunu burada derinleştirmeden *kısaca özetleyebiliriz*..." (AB-SD), "Bu oluşma duraklarına *kısaca değinebilir* misiniz?" (FA-SUYK2), "Ben de, senin mektupta yazdıklarını *kısaca anlattım*." (AN-ŞÇH), "Neyse, telefonunu beklerken, son günlerde olup bitenleri *kısaca özetleyebilirim*." (PK-BCR), "Basmyayma *kısaca* "ayarlı basınyayın" *diyorum* ben." (OS-HT), "*Kısaca tanıtayım*: Bu, ABD yapımı bir "sanal yaratık"... iki avuç içinde saklanabilen, sevimli bir yumurcak..." (CD-KB), "İkinci Yeni'yi de biraz bu açıdan alarak konuşalım: *kısaca söyleyeyim*, İkinci Yeni'nin gerçek anlamda bir akım olduğunu sanmıyorum." (GY-R), "Şimdi bu gelişmeleri *kısaca ele alalım*." (FA-YST), "Ata *kısaca cevap verdi*: Yaşar Bey hafta içinde dönecek." (RHK-BS). ; //Kısa süre için.// "*Kısaca gülüyor*. Adam sızdı." (PK-BCR), "Köşedeki horoz boğuk bir sesle *kısaca öttü*." (YA-AO), "Kapının her açılışında *kısaca bakıyordu*." (YA-AO), "Şüphesiz daha da yerinde idi. Geriye dönüp olup bitenleri *kısaca gözden geçirelim*." (FRA-Ç), "Arkadaşlarım vaziyetten haber darlar, onun için size *kısaca izah edeceğim*." (AA-YÖT).

2. [111] ® anlat- [29], değin- [13], özetle- [11], söyle-* [8], de- [5], tanı- [5], açıkla- [4], yaz- [3], gör- [2], anımsat-, anımsatıl-, belirt-, bildir-, cevapla-, irdele-, nitele-, sırala-, sor-, söylen-, tanıştırıl-, tartış-, topla-, yanıtla-. || cevap ver- [5], ele al- [4], bahset- [2], söz et- [2], işaret et-, kaydet-, tekrar et-.

//...//[19] ® gül- [5], öt- [3], konuş- [2], bak-, bağır-. || gözden geçir- [5], göz at-, izah et-.

Þ *kısaca anlatmak, kısaca değinmek, özetlemek.*

kısacası: Ø--

kısarak: Ø--

kısa yoldan: [6]/1. Uzatmadan, süreyi geçirmeden./ "Olayı *kısa yoldan* çözmüşse, ne âlâ, ama sanmıyorum." (PK-BCR), "Enjektörün iğnesini ara sıra Ersin'in boynuna batıracak gibi bastıran herif, "İstersen sana *kısa yoldan* cenneti *gösteriveririm*," demişti." (ÜK-BDG), "Öyküde amaçladığım, *kısa yoldan* sosyal dengesizlikleri ve bozuklukları *dile getirmektir*." (FA-SUYK). ; /2. Kesin bir biçimde./ "Ø".

1. [6] ® çöz-, de-, göster-, yayıl-. || dile getir-, hallet-.

2. [-] ® Ø.

kısıklıça: [4]/2. Biraz kısalmış olarak, {sessizce, hafifçe}./ "Önlerine dikildi. *Kısıklıça*: Başınız sağ olsun! *dedi*." (EÖ-P/S), "Abaza Hıdır, *kısıklıça güldü*." (VB-SvB), "Uçlarda şimdilik küçük, mavimsi damlalar *kısıklıça parlıyordu*." (EÖ-P/S).

® de- [2], gül-, parla-.

kısıntılı: Ø

kıs kıs: [2] / ‘Sessiz ve alaylı gülmek’ anlamındaki **kıs kıs gülmek** deyiminde kullanılır./ “Görüş günlerinde Fahri Çan’la annesinin halleri tam seyirlikti. **Kıs kıs gülüşüyoruz**, ayrımında değiller.” (VB-SvB)., “Kaymakam Bey, o gidince **kıs kıs gülümsedi**, İtalyan zabitanın ardından kapıyı kapayıp dönen Hasan’a şeytanca baktı.” (SK-D).

® gülüş-, gülümse-.

® **kıs kıs gülmek.**

kıskıvrak: [5] /Çözülemeyecek veya kurtulamayacak bir biçimde./ “Maymun-adam yetişir, bir ip sarktır tavandan; **kıskıvrak bağlar** seni; Sallasırt edip, doğru, candarma karakoluna...” (ME-TŞ)., “Nihayet üç, dört dakikalık zorlu bir boğuşmadan sonra, ne dersiniz, bizim cılız, sıska, korkak çingene, hayvanın boğazını sıkı sıkı, başına orağın sapı ile vura vura onu **kıskıvrak yere sermesin** mi?” (OCK-Ç). ; //Suçüstü bir biçimde.// “İş bir kere bu kerteye geldi mi de dört cepheden taarruza geçilip bu küstah oğlan, bu babasının nüfuzuna dayanıp mahalleyi haraca kesen ırz düşmanı canavar, **kıskıvrak kapana kıştırılacaktı**.” (HT-KSA).

/.../ [2] tut-. || yere ser-*

//...// [3] ® sar- [2], kapana kıştırıl-.

® **kıskıvrak yakalamak, bağlamak.**

kısmen: [20] /Bütün değil, bir bölüm olarak veya bazı bakımdan, bazı yönden./ “Resai Molla Hazretlerine **kısmen hak veriyordu**.” (RNG-YG)., “...**kısmen** ne konuştuklarımızı **dinlemiş**, tekrar odasına gitmiş.” (MB-AK)., “Bir kaza neticesinde bina esaslı surette sarsılmış, **kısmen yıkılmıştı**.” (RNG-YG)., “Bu durum, Tanzimat’tan sonra **kısmen oldu**.” (OS-HT)., “Erdoğan bir-iki metre uzaktan pek çok ayrıntıyı seçebiliyor, bazı yazıları **kısmen okuyabiliyordu**.” (ÜK-BDG)., “Hakikatte ise bu şirket ve birlikler bu kısımda zikri geçen ve iddianamede esas ittihaz edilen halleri önlemek hususunda bütün kuvvetleriyle çalışmış ve bunda da **kısmen muvaffak olmuştur**.” (HCY-TPH)., “Sanıyorum bu soruya yukarıda **kısmen cevap verdim**.” (ASA-AK)., “Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karar, iadei muhakeme talebinin kabulünde Ceza Mahkemelerinin verdiği karara dahi, ancak ve **kısmen benzemektedir**.” (NB-DÜF).

® açıkla-, benze-, dinle-, don-, doyur- {tatmin etmek}, gerçekleş-, gör-, latinleş-, oku-, ol-, rahatlat-, uğraş-, yakıl-. || başarılı ol-, birbiriyle çakış-, cevap ver-, hak ver-, kabul et-, muvaffak ol-, tabii görün-.

kışın: [45] /Kış mevsimde, kış süresince./ “Başında yoğun işler vardı, ama **kışın** birkaç haftalığına Viyana’ya **gidecekti**.” (PC-K)., “...konuş, konuş, konuş, sokulmuş **kışın**, **üşümüş**, **donmuş**...” (ZOS-GZ)., “Yazın taze bakla yerler, **kışın** kuru bakla.” (CD-Oİ)., “**Kışın** çok **kar yağar**, evlerimizin altını hep **su basardı**.” (FA-SUYK)., “Rabbim! beni yaratmışsın, İnsan şeklinde görünürüm, Terlerim yazın, **üşürüm kışın**, **Düşünürüm**, **düşünürüm**...” (ZOS-GZ).

® git- [5], üşü- [4], çalış- [2], don- [2], gel-* [2], öl- [2], uyu- [2], yet- {yetişmek} [2], ak- (ırmak), ayrıl-, bekle-, çürü-*, düşün-, giy-, güzelleş-, kışla-, oynar-, soğu-*, tüt- (baca), yumuşa-*. || (yağmur, kar vb.) yağ- [2], fethedil-*, gün kısal-, ısı düş-, idare et- {yetmek},

kifayet et-*, kurt in-, lüfere çık-, nem al-, soba kur-, soğuk ol-, (soğukta) otur-, su bas-. ||
solup git-.

kıtı kıtına: Ø

kıtır kıtır: [2]/2. Gevrek bir ses çıkararak./ “Behiç bu mükâlemeyi işitmek istemedi, fakat Naciye Hanımın şu sözleri kulağına geldi ve onu güldürdü: Kurabiye gibi genç, ben onu **kıtır kıtır yerim!**” (PS-SK).

® ye- [2].

Þ kıtır kıtır yemek.

kıt kanaat: [11]/Yoksulluk içinde ve güçlkle (geçinmek)./ “Şirketten aldığın yüz on beş lira ile zaten **kıt kanaat geçiniyorduk.**” (RNG-YD)., “Hep **kıt kanaat yaşadı.**” (HT-ÖTÖ)., “Ali Rıza efendiler, topu topu dört can, **kıt kanaat yaşayıp giderlerdi yaz kış.**” (OA-M).

® geçin- [7], yaşa- [2], geçindir-. || yaşayıp git-.

Þ kıt kanaat geçinmek (yaşamak).

kıvıl kıvıl: Ø

kıvır kıvır: [1]/2. Kıvrılmış durumda sürekli hareket ederek./ “Sultan’ın **entarisı kıvır kıvır dalgalanıyordu.**” (KT-Gİ).

® dalgalan-.

kıvrakça: [1]/Kıvrak bir biçimde./ “Bir şeye karar vermişliğin uyumu içinde, **kıvrakça çalışıyordu elleri.**” (NM-TÖ2).

® eli çalış-.

kıvrak kıvrak: [1]/2. Kıvrak olarak, kıvrakça./ “Bayram, **kıvrak kıvrak bir o yana, bir bu yana gidip geliyor.**” (FB-ID).

® gidip gel-.

kıvrım kıvrım: [9]/2. Kıvrımlı bir biçimde./ “İnsan bu, su misali, **kıvrım kıvrım akar** ya; Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.” (NFK-Ç). “Soğuk ıslak ayaklarından beynine, beynine. **Kıvrım kıvrım yükseliyor** soğuk içinde.” (SS-TR)., “Sükût... **kıvrım kıvrım uzaklık uzar;** Tek nokta seçemez dünyadan nazar.” (NFK-Ç).

® ak- (su), dur-, gel-, in- (yol), kıvrandır-, kıvrıl-, uza-, yüksel-. || yere düş-.

® **kıvrım kıvrım kıvrınmak.**

kıyasen: Ø--

kıyasıya: [24]/2. Canını yakmak, öldürmek amacıyla, {yoğunluğuna}/ “Bir televizyon programında beni iddiasız, sinik bulduğu için **kıyasıya eleştiriyor.**” (İA-İKG)., “Kimi «Göze alamadı, döndü ters yüzüne,» diyor, kimi «Anzavur’un delibaşısı Gâvur İmama çattı, **vuruşmaktalar kıyasıya...**» diyor.” (KT-YS)., “Burada, batıda durum çok başka, iki taraf da **kıyasıya çalışıyor,** yani sağ, bizdeki gibi maval okumuyor, karşı tarafı daha çok çalışmaya, araştırmaya, düşünmeye zorluyor.” (CKM)., “Karı kocalar **kavga ediyor kıyasıya.**” (İA-ÖEK)., “O sopalarla çocuklarını ve beslemelerini **kıyasıya dövermiş.**” (TU-G).

® eleştir- [3], vuruş- [3], bağır-, çalış-, didikle-, döv-, dövdürül-, dövül-, giriş-, hırpala-, saldır-, vur-, yarış-. || kavga et- [5], cenk et-, mücadele et-, mücadele ver-.

▷ kıyasıya eliştirmek, kıyasıya kavga etmek (vuruşmak).

kıyada bucakta: [1]/Kıyıda köşede./ “*Ekim lodosu dersin kızıl kızıl tozuyor kıyıda bucakta.*” (F-PY).

® tozu- (lodos).

kıyada köşede:--

® *kıyıda köşede kalmak.*

kıyım kıyım: [2]/{mec.} İnce ince, {iç gıcıklayıcı bir biçimde}./ “*İçim kıyım kıyım kıyılmıştı.*” (F-PY).

® içi kıyıl- [2].

▷ içi kıyım kıyım kıyılmak.

kıyın kıyın: [2]/Kıyından, gizli gizli./ “*Çağırın olmadığı için, kıyın kıyın yanaşıyor.*” (KT-Gİ).

® yanaş-.

kızlı erkekli: [3]/2. Kız erkek karışık olarak./ “*Yarı çıplak gençler, kızlı erkekli... erkekli erkekli... kızlı kızlı, birbirine sarılmış... öyle sarmaşdolaş ortalıkta fink atıyorlardı.*” (Sİ-ÖKS). “*Bütün oba; kızlı erkekli, karılı kocalı Cerene yalvarmadı mı?*” (YK-BE).

® sarıl-, yalvar-. || fink at-.

kibarca: [29]/Kibar bir insana yakışacak biçimde./ “*Annemin elini öper gibi öptüm yine seni dudaklarından sonra alnıma götürdüm dudaklarını ince ince, kibarca 'Affet beni anne' dedim ' Affet, bütün bunlar bir ölünün hayatta kalma heyecanından!’*” (ŞY-2001)., “*... mutfakta titizce hazırladığım rakı kadehim elimde, ayının yanına kibarca oturur, televizyonu açıp sesini kısar ve çok fazla saldırgan, çok fazla bayağı olmayan bir dizi görüntüde karar kılınca, dumanlı kafayla televizyona bakıp kafamın içindeki dumanların renklerini seçmeye çalışırdım.*” (OP-YH)., “*Ondan sonra tabii öbürleri kalkıp aynı şeyi anlatıyor daha kibarca.*” (OS-HT)., “*Zarife yaklaşır, öpmek için Seit Rıza’nın eline davranır Seit Rıza kibarca engeller.*” (BE-Ç)., “*Kadın kibarca elini uzattı.*” (TY-AÖ)., “*Karşıdaki ses kibarca özür diledi.*” (OK-KT).

® de- [4], otur- [2], sor- [2], anlat-, çat-, engelle-, fısılda-, iste-, mühürle-, uyar-, uyarıl-. || reddet- [2], (ağzını) büz-, bilmezlikten gel-, (cebine) kaydır-, (eline) sıkıştır-, (elini) uzat-, (elini) bitişir-, (omzunu) okşa-, özür dile-, sorguya çek-, sözünü kes-, yüreğine su serp-.

kimileyin: [6]/Bazen, bazı zaman./ “*O kurşun alacasında erken gelen güz, ayaz, insana zehir gibi çarpıyor, yürüyüşü kimileyin kısa kesmek gerekiyordu.*” (Sİ-ÖKS)., “*Gelgelelim kof bir dünyada hep kofluklarla çevrildiğini, kimileyin o kofluklara bir uşak ruhuyla bağlandığını, öfkesinin işlevsizliğini, duyarlılığının hiçliğini... artık tümünü, ne varsa tümünü görüyordu.*” (Sİ-ÖKS)., “*Günün etkisi kimileyin çok yoğun olabiliyor.*” (Sİ-DSG).

® gerek-, gör- {anlamak}, öt- (kuş). || yoğun ol-.

kimi vakit: [1] /Ara sıra./ “Bu malzemeyi şekillendiren renk renk, çok defa ihtiraslı ve çılgın insan kaynaşmasına **kimi vakit** acı bir mizah **karışır**, kimi zaman gülümseyen ve temkinli bir hikmet serpiştirir.” (BN-DY1).

® **karış-**.

kimi zaman: [98] /Ara sıra./ “...**kimi zaman** senin o olduğunu **düşünürüm** ben” (HAT-KHK), “...**kimi zaman** han olur, yol olur **kimi zaman**.” (MA-BAK), “...**kimi zaman** deniz **görülür** dağların arasından ve de çamların...” (FO-KSA), “...buna **kimi zaman** ölüm **diyebiliriz**, **kimi zaman** Devlet **diyebiliriz**,...” (EA-DY), “Bugün, **kimi zaman** yıllarca beklemek **gerekıyor** bir öyküyü yazmak için. (FA-SUYK2), “Balta görmemiş ormanların derinliklerinde **kimi zaman** olağanüstü bir **çığlık duyulurdu:**”- (İS-DÖV), “**kimi zaman** Türkiye’de uygarlığın kovuşturması ve suçlanması **anlamına gelir...**” (İS-DÖV), “Yazarımızı **kimi zaman** Türk dostları **yoklar**.” (SB-BŞM).

® düşün- [5], ol- [5], gel- [4], de- [3], gerek- [3], duyul- [2], götür- [2], yap- [2], yokla- [2], acıt-, anla-*, azarla-, bezdir-, bul-*, burun-, çıkar-, düş-, gezin-, git-, görül-, görün-, göster-, gül-, gülümse-, inan-, it-, kal-, karşıla-, katıl-, kullan-, onayla-, oyalan-, rastla-, söyle-, tut-, tüylen-, uç-, uğra-, unut-, yansı-, yaşa-, yazış-, yerleş-, yitir-, yor-, yumuşa-. || ...anlamına gel-, açığa çık-, bahtı açıl-, bas bas bağır-, beraber ol-, canını yak-, elinden düş-*, farkına var-*, gözleri dol-, hiç orali ol-*, hisset-, içine korku düş-, işe yara-, işi ...e vardır-, kavga çık-, (konu) dağıl-, patırtı kopar-, reddet-, sağa sola laf yetiştir-, soru yönelt-, tatlı gel-, uykusuz kal-, üzerinde durul-*, yakınlık göster-, (yanına) al-, (yan yana) gel-, zorluk çek-. || çıkıp gel-, dalıp git-, gülüp geç-. || çıkar gelir.

kimsesiz: [18] /3. Kimsesi olmadan./ “O zamanlar ben **kimsesiz kaldım**, fakir düştüm ve remil sayesinde geçindim.” (BN-DY1), “Tarlanın eteklerinde tütünler **kimsesiz büyüdüler**, uzun zaman Bekir’i beklediler, Bekir gelmeyince sararıp soldular, kuruyup gittiler.” (CD-Oİ), “Halbuki aydın denilen kimseler terbiyeciler rollerini oynamıyorlar ve kitleyi **kimsesiz**, başıboş **brakıyorlardı**.” (TT-İMSHB), “Harbiye-Şişli yolunda bir başıma, yapayalnız, **kimsesiz yürüyordum**.” (Sİ-DSG).

® kal-* [13], bırak-* [3], büyü-, yürü-.

Þ **kimsesiz kalmak**.

kimyaca: Ø

kirişleme: Ø

kişi başına: Ø

kitapça: Ø

kolay: [133] /3. Kolayca, sıkıntısız bir biçimde, basit, {kısa süre zarfında}./ “Başlangıçta, Abdülhamit tahtında bırakıldığı için bu değişiklik **kolay anlaşılmamıştır**.” (TT-İMSHB), “Niçin yazdığımı **kolay anlatamam**.” (CS-GC), “Ben **kolay** ve **çabuk yazarım**.” (FRA-Ç), “Baktım erzak **kolay gitmiyor**, kadın çorabı bilem sattım.” (GY-H2), “Biz **kolay ölmeyiz!..**” (REK-Y), “Bir şey **kolay bulunmuyor**.” (CB-BO3), “Orhan Tahsin’in cevval zekâsına, onun coşkulu ve hiç boş olmayan, hep kültür özülüyle dolu konuşmalarına her kadın **kolay ayak uyduramazdı**.” (HT-ÖTÖ), “Öyle bir şiiri vardı ki, kültürel değerlerle beslenir, onu **kolay elde edemezsiniz**.” (CS-GC).

® anlaşı- [9], atlat- [5], git- [4], öl- [4], yaz- [4], bul- [3], bulun- [3], getir- [3], gir- [3], kurtul- [3], söyle- [3], çık- [2], geç- (günler) [2], okun- [2], öğren- [2], unut- [2], aç- (kilit), açıkla-*, açıklan-*, aldatıl-, alış-*, anlat-*, aşıl-*, atıl-* {girişmek}, ayıkla-, bayıl-, çekil- {tahammül etmek}, çöz-*, çözül-*, çözümlen-, düşün-, eri-, eski-, geç-, gelin-*, geliş-, gör-, görül-, inan-*, işle-, katlan-*, kavranıl-*, kazanıl-*, kırıl-, kız-, kopar-*, kurtulun-, kurul-* (dengeler), oyala-*, öden-*, patla- (balon), pazarlan-, satıl-*, seçtir-*, sus-, temizlen-, tırmanıl-*, toparlan-, unutul-, uyu-*, var-, ver-, yakala-, yakınlaş-*, yap-*, yapıl-*, yatış-*, yenile-*, yetiş-, yetiştir-*, yırtıl-, yitir-*, yut-, yürü-* (dialog). || ayak uydur- [2], elde et- [2], kabul et- [2], uyum sağla- [2], etki altında kal-, ele geç-*, halledil-, ilişki kur-, inkâr et-, yılgınlığa kapıl-*, reddet-*, şekil al-*, tahmin olun-, tesir altında kal-*, vazgeç-*, yalan söyle-*, işi yürü-. || gidip gel-.

® ***kolay gele! (veya gelsin!).***

kolayca: [306]/2. Kolaylıkla, sıkıntı çekmeden./“«Bir karı **bulurum kolayca**» dedimdi.” (KT-YS), “Afyon’dan gelen parça bölük haberlerin düzmece ve kasıtlı olduğunu **kolayca anlıyor**, bu yüzden de tereddüdü koyulaşıyordu.” (TB-KA), “GÖLGEÇİ ÜYE - Şimdi koca Pilavi şeyhinin neden Hoşafı kesildiği **kolayca anlaşılıyor**.” (HT-EG), “1960 ve 1971 darbelerinin sağın sermaye birikimi eğilimlerini yavaşlatmak için yapıldıklarını **kolayca söyleyebiliriz**.” (ASA-AK), “Çekilme başlayınca, Afyon’un doğusunda, tetikte bekleyen Albay Fahrettin Altay’ın iki tümenli kolordusu, 7/8 Nisan akşamı, **kolayca** Afyon’a **girdi**.” (TÖ-ŞÇT), “Büyük salonun penceresinden vapura girip çıkanlar **kolayca görülür**.” (SB-BŞM), “Bu kalık evreler, kalık defterler demek istiyorum, kendilerini **kolayca unutturuyordu**.” (HA-SİE), “Erkan’la Zafer’i **kolayca kandırdım**.” (SD-K), “Bu sefer verilecek cevap daha kolay, nitekim Ali Şükrü de **kolayca cevap veriyor**: Biz onun hareketi hakkındaki istizahı asker olduğu için değil, sırf vali vekili olduğu için yapıyoruz.” (EK-DT..A), “Ama şunu da söylemek is terim; insanoğlu yeniliği **kolayca kabul edemiyor**.” (DC-BSKY), “Her şey **kolayca halledilir** sanır ve kendisinin her şeyi halledebileceğini umar.” (AŞH-BM), “Bunca ilgisiz, bunca zayıf bir çevrede insan **kolayca yitip gidebilirdi de**.” (CS-ŞDÇ).

® bul- [21], anla- [12], anlaşıl- [11], söyle- [6], öğren- [5], gir- [4], gör- [4], görül- [4], unut- [4], anlaş- [3], atlat- [3], bağışla- [3], çık- [3], de- [3], ağla- [2], al- [2], algıla- [2], dağıl- [2], geçil- [2], geliştir- [2], işle- [2], kandır- [2], kazan- [2], önle- [2], sıyrıl- [2], tutuş- [2], unutul- [2], uy- [2], var- [2], yaz- [2], aktar-, alış-, an-, ayrıl-, bağdaş-, bağdaştır-, baltala-, bastırıl-, başar-, bırak- (birbirini), bil-, bin-, birleş-, bit-, bölüşül-, bulun-, bürün-, cezalandır-, çevir-, çıkar-, çıkart-, çıkıl-, dağıt-, doğrul-*, dönüş-, dönüştür-, durul-, düş- (şehir) {ele geçmek}, eri-, eritil-, etkilen-, geç-, geç- (zaman), gel-, gerçekleş-, getir-, git-, görüntüle-, gözlemlen-, harcan-, hazırlan-, inanıl-, it-, kaldır-, kana-, kanıtla-, kapıl-, karıştır-, kavuş-, kaynaş-, kes-, kır-, kızar-, konuş-, kopar-, kurtul-, meylet-, nitelendir-, oku-, okun-, omuzla-, onar-, öldür-, öykün-, paylaş-, püskürt-, püskürtül-, sağla-, sars-, sat-, savrul-, seç-, seçil-, sez-, sezil-, sığar-, sokul-, sömürül-, söylen-, suçlan-*, sustur-, sürdür-, sürül-, tanışıl-, taşın-, toparla-*, tutuştur-, uç-, ufalan-, ulaş-*, ulaştır-, unuttur-, uzaklaş-*, vur-, yanıl-, yap-,

yararlan-, yayıl-, yen-, yerleş-, yerleştir-, yıkıl- (tabu), yitir-*. || cevap ver- [3], kabul et-* [3], hallet- [2], kendini ver-*[2], neden ol- [2], tahmin et- [2], teslim et-* [2], teslim ol-* [2], uyum sağla- [2], adapte ol-, bağ kur-, belli ol-, bir kenara it-, birbirlerine dönüştürül-*, bisiklete bin-, boy ölçüş-, cazibesine kapıl-, çamura bula-, çöküntüye gir-, elde et-, ele ver-*, elinden al-, fark edil-, farkına varıl-*, gönül aç-, gözden kaç-, hâkim ol-, hastalığa yakalan-, hevese kapıl-, hisset-, hizmet et-, hükmol-, ileri sürül-, insan harca-, işgal edil-, işine son ver-, işlev üstlen-, iz bırak-, kendine yer aç-, kendini aç-*, kendini feda et-, kontrol altına alın-, kontrol et-, konuya gir-, meydana çık-, mutabık kal-, muvaffak ol-, mümkün ol-, (nezaket sınırını) aş-, paçayı sıyrır-, paniğe kapıl-, sırtından at-, sırtını dön-, sorunu kapa-*, tabu ol-, tahammül et-, tahmin edil-, tasavvur buyrul-, tasavvur et-, tedirgin ol-*, tekme at-*, temin et-, tenkit edil-, tesadüf edil-, tevdi edil-, üstesinden gel-, vicdanını sustur-, yara al-, yer bul-, yerine koy-, yol al-, yolunu bul-. || yitip git-.

kolaycacık: [5]/2. Çok kolay bir biçimde./ “Zaten fikrinde eskiler, kolalı gömlekle yakalı *kolaycacık benimseyiveriyorlar*: zira gençliklerinden idmanlıdırılar.” (RHK-BS)., “Yalan nedir bilmezdi, yalan nedir bilmediği için de *kolaycacık kanardı*.” (OA-M)., “Şaşırtıcı sorular bunlar: sormasına *kolaycacık soruyoruz* da, yanıtlamaya gelince yolumuzu bulmakta güçlük çekiyoruz.” (NU-DG).

® benimse-, işle-, kan-, sor-, ver-.

kolayda: Ø

kolay kolay: [184]/Kolay bir yoldan, kolayca./““öyle *kolay kolay anlaşılamayacak yenilikler*” (BN-DY1)., “...o gözlere takılanı *kolay kolay bırakmıyor*...” (YK-KSİ)., Ama insan *kolay kolay ölemiyor*.” (MU-BDA)., “Ama kadın *kolay kolay yatışmıyordu*.” (AN-ŞÇH)., “Ama, üçlü ayrımın arka yüzü konusunda bizlere hiçbir ipucu vermediğinden, ne yapmamız gerektiğini *kolay kolay kestiremiyorduk*.” (TY-AÖ)., “Behzat Altıntaş’ı *kolay kolay tanıyamazdı*, yoktu böyle bir öğretmen.” (RI-KG)., “bir şeyhten gelen habere *kolay kolay inanmazlar*,” (AA-İGA)., “Bir yaşa vardım ki artık *kolay kolay kanmam*” (CST-BŞ)., “İffet Hanım’a, *kolay kolay*, Nuhbe Hamm’ın kızıdır *denemezdi*.” (Sİ-DSG)., “*Kolay kolay* hızına *dayanılmaz* bir oyun.” (EB-BG)., “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın dediği gibi, hamurumuz bu acayip tokmakla dövüle dövüle dövüle yoğrulmuştur, *kolay kolay vazgeçemeyiz*.” (BA-YYY)., “...ama yine de uzun konuşmasını bir yerde kesmeye *kolay kolay razı olmazdı*.” (HT-ÖTÖ)., “Yine de mucizelere *kolay kolay teslim olmam*.” (GD-AK)., “AZ Bir sabah uyandık tüm kapıları kapalı bulduk tüm sokakları tutulmuş *kolay kolay kendime gelemem*.” (İB-E)., “Amirlerinin azarına, dayacağına filan *kolay kolay boyun eğmezler*.” (OK-C)., “Ama, beyaz ayı *peşinizi kolay kolay bırakmaz*.” (GD-AK).

® anlaşıl-* [6], bırak-* [5], öl-* [4], anlatıl-* [3], değiş-* [3], ayrıl-* [2], bul-* [2], bulun-* [2], çağır-* [2], çık-* [2], den-* [2], git-* [2], inan-* [2], kalk-* [2], kurtul-* [2], söylen-* [2], yenil-* [2], açıklan-*, açıl-*, aldat-*, alış-*, aralaş-*, atlat-*, ayır-*, barış-*, beğen-*, benimse-*, bindir-*, bitir-*, boşla-*, coş-*, çözül-*, dağıl-*, darıl-*, dayan-*, dayanıl-*, değiştir-*, din-*, doy-, dönüştürül-*, duyul-*, ehlileştiril-*, eri-*, gel-*, gerçekleş-*, gir-*, gör-*, gül-*, in-*, inandır-*, kaçır-*, kalkıl-*, kan-*, karar-*, katlan-*, kestir-*, kestiril-*, kız-

, kork-, koy-*, kurtar-*, oku-*, ol-*, otur-*, oyna-*, sağla-*, sarsıl-*, sindiril-*, sorul-*, söyle-*, sus-*, tanı-*, toparlan-*, unut-*, uyan-*, uyu-*, üretil-*, ver-*, yadsın-*, yaşat-*, yatış-*, yedir-*, yen-*, yetiş-*, yıkıl-*, yorul-*, yürü-*. || vazgeç-* [5], razı ol-* [3], teslim ol-* [3], gözüne uyku gir-* [2], ortaya çık-* [2], akıldan çık-*, akla gel-*, alıcı çık-*, ayak uydur-*, baştan at-*, bir araya gelin-*, boyun eğ-*, buyruk ver-*, dertten öl-*, dilinden kurtul-*, dizgine gel-*, ele geç-*, emin ol-*, engel ol-*, faka bas-*, fırsat ver-*, geçiş izni ver-*, göze al-*, hazmet-*, hoşgörü göster-*, hücum et-*, hüküm ver-, iddia edil-*, idrak et-*, işin içinden sıyrıl-*, kabul et-*, kaçamak yap-*, karar değiştir-*, karşı durul-*, kendine gel-*, kendini frenle-*, kendini sıyr-*, kendini ver-*, laf et-*, mağlûp ol-*, mahvol-*, memnun et-*, mümkün ol-*, önüne geçil-*, paçayı kurtar-*, para çık-*, peşini bırak-*, satın alın-*, sokağa çık-*, sözkonusu edil-*, tahmin edil-*, yakayı ele ver-*, yakayı sıyr-*, yanıt bulun-, yâr ol-*, yer aç-*, yerine gel-*, zaptedil-*. || kestirip at-*.

kolaylıkla: [141]/Sıkıntı çekmeden, güçlülere uğramadan, kolayca./“Artık kelimeleri *kolaylıkla bulamıyorlar*, uzata, yaya, dilleri ağızlarında büyüyerek konuşuyorlardı.” (RHK-MH)., “Bu girişimde, Harbiye’de ve Erkanıharbiye’de aldığı eğitimin ve bu okulların geleneklerinin etkilerini de *kolaylıkla görebiliriz*.” (EK-DT.A)., “Türklerin esas itibariyle tarımla geçindikleri gözönüne alınırsa, topraklarını bırakıp kaçmak zorunda kalmalarının, Türk toplumu için ekonomik bakımdan ne kadar büyük kayıp olduğu *kolaylıkla anlaşılır*.” (FA-YST)., “Hem bakalım sürülüp, topraklarını *kolaylıkla verirler* miydi?” (OK-KT)., “Gerek kendisinden gerek müessir olabilecek diğer tanıdıklardan bunu *kolaylıkla temin edebiliriz* ümidindeyim.” (CKM)., “Günü geldiğinde, ünlü yazarlarımızdan birinin esrarengiz ölümünün intihar olduğuna *kolaylıkla ikna edebilirim* onu.” (PK-BCR)., “Ben, uçakların ateş ettikleri noktanın bizim karargâhımız olacağını *kolaylıkla tahmin ediyorum* ve neredeyse mukabele görecekları anı bekliyorum.” (YKK-Y).

® bul-* [8], gör- [5], anlaşıl- [4], de- [3], ayrıl-{fark edilmek} [2], başar- [2], benimse- [2], geliş- [2], öğren- [2], söylen-* [2], ver- [2], yap- [2], aç- (kapak), aç- (ruhunu), açıkla-, ak-, alış-, an-, aş-*, atlat-, ayır-*, başarılı-, benimsen-, birleştir-, çık-, denetlen-, devril-, dinle-, doldur- (kadro), düşün-, er-, geç-, gir-, görül-, gösteril-, götür-, hesapla-, izlen-, kabullen-, kanıtlan-, karmaşılaş-, katlan-, kesil-, kestiril-, kıy-, oku-, okun-, savuştur- (bela), sınan-, sıyrıl-, söyle-, şaşırt-, tanı-, tanımla-, unut-, yanıtlan-*, yıkıl-. || temin et- [4], ikna et- [2], şikâyet et- [2], tahmin et- [2], agâh ol-, ayak uydur-, azınlıkta kal-, cevap ver-, cevap veril-*, devam et-, elde et-*, eline düş-, fetva bas-, göz ardı et-, hallet-, ifade bul-, ikiye ayır-, ileri sür-, iletişim kur-, işin içine gir-, itici bul-, izah et-, kağıda dök-, karar ver-, katil ol-, kendine ısındır-, kendine yer bul-, kendini uydur-, kontrol et-, koyver-, kozadan çık-, mecnun ol-, mesele çöz-, mest ol-, ortaya çık-, ödenek kopar-, öne sürül-, problem çöz-, sevk et-, sonuca ulaş-, söz konusu ol-*, söze başla-, şekil al-, tahakkuk et-, tahliye ol-, tahmin edil-, takdir olun-, tedarik et-, temessül edil-*, tuzağa düş-, vasıl ol-, yakasını kurtar-*, yerine getir-, yol izlen-, yolunu bul-, ziyarete git-.

kolektif : Ø

kol kola: [40] /Yan yana ve kollarlı birbirine geçirerek./ “Vekil Beyefendi’yle dost devlet Büyükelçi’si hazretleri önde, hanımları bir adım arkada, ötekiler rütbe sırasıyla ikişer üçer **kol kola** baraja doğru yürümüşlerdi.” (KT-Gİ). “Etrafta atlı polisler dolaşıyordu. **Kol kola girdik**. Hep bir ağızdan söylüyor, **kol kola yürüyorduk**.” (HC-KKKY). “(Hemen hemen **kol kola çıkarlar**).” (AA-TO3)., “‘Görüyorsun işte, **geziyorlar kol kola!**..’” (FB-ID)., “Erkeklerin üç-beş adım gerisinden değil onlarla **kol kola gidiyorlardı**.” (FA-SUYK). “Birkaç saat sonra, sabaha karşı, neyzen Tevfîk, arkadaşlarının, yanında durmaz,-kaçtır, dedikleri o çok yaşlı, o meczup kadınla **kol kola**, göz göze ve birbirlerine derin bir sevgiyle bakarak, kendilerini seyredenlerin şaşkınlık dolu bakışları arasında **çıkıp gider...**” (CE-KBG).

® yürü- [9], gir- [6], çık- (-i, -e, den) [4], gel-* [4], gez- [3], git- [3], dolaş- [2], geç- [2], in- [2], bin-, dal- (yola), dön-, ver-. || çıkıp git-.

Đ **kol kola yürümek, kol kola girmek.**

kona göçe: Ø

kopuksuz: [2] /Ara vermeden, durmaksızın./ “Bundan ötürü yaşamımız boyunca onunla bir ağabey - kardeş ilişkisini hiç **kopuksuz sürdürdük**.” (HT-ÖTÖ)., “Çok eskiye, Emin’in öğrencilik günlerine dayanıyordu bu dostluk; barındırdığı yürek titreten sır yüzünden yıllardır **kopuksuz devamdegelmişti**.” (LT-OÖY).

® sürdür-. || devam et-.

korakor: Ø

korkakça: Ø

korkusuzca: [26] /Korkusuz olarak, korkmadan./ “Günlerdir ilk kez **korkusuzca bakıyor** gözlerimin içine.” (İA-ÖEK)., “Batur koyda **korkusuzca dolaşıyor**, birbirinden tuhaf biçimli taşlar, ağaç parçalarıyla çıkageliyordu.” (AK-MY)., “Bu biçim vermeye de **korkusuzca gidiyor**, çünkü biçimin bir dış öge değil, içeriğin kendisi olduğunu biliyor.” (EA-DY)., “Pakize Hanım, bu oyunu **korkusuzca izliyor**, bazen Hasan Efendi’ye bakarak, anlamlı anlamlı göz kırpyordu.” (KB-DÇ)., “Doğruyu gördüm her zaman, **doğruyu söyledim** insanların yüzüne, **korkusuzca**.” (PC-K)., “Cevabı verdim. **Korkusuzca**.” (FE-HBM-O).

® bak- [4], dolaş- [2], git- [2], de-, ilerle-, izle-, oku-, sor-, sus-, sürdür-, yansı- (ışık), yap-, yaşan-, yürü-. || açıklamada bulun-, cevap ver-, doğruyu söyle-, elini tut-, kendini tehlikeye at-, yüreğini aç-. || çekip çıkar-.

koro hâlinde: [4] /1. Toplu bir durumda, hep birlikte./ “Bunun üzerine Mazhar Müfit Ey Gaziler yol göründü şarkısına başladı ve arkadakiler de **koro halinde** bu şarkıya **eşlik ettiler**.” (HT-GF)., “Niyazi ile **koro halinde yanıtladık ...**” (KK-SE). ; /2. Gürültülü bir biçimde./ “Dışarda klakson sesleri **koro halinde duyulur**. «Ya ya ya, şa şa şa, Ali Ağabey çok yaşa» sesleri.” (HT-KAD).

1. [3] ® haykır-, yanıtla-. || eşlik et-.

2. [1] ® duyul-.

koşa: Ø

koşar adım: [21]/2. Hızlı adımlarla, koşarcasına./ “*Koşar adım sokaklardan geçti.*” (GY-H2)., “*Hikmet Bey, daha fazla yürüyemedi, geri dönüp koşar adım bahçeden çıktı.*” (AA-İGA)., “*‘Gelin benimle!’ diye bağırıp merdivenlerden koşar adım indi; ...*” (AA-İGA)., “*Üzerinden büyük bir yük kalkmış gibi koşar adım uzaklaşıyor.*” (AÜ-SG)., “*Tavşanları valizle ellerine toka edip koşar adım sıvıştım.*” (RE-G)., “*..... adam kitabı çekip göğsüne bastırılmış, koşar adım uzaklaşıp gitmişti.*” (LT-OÖY). ; //Çabuk bir biçimde.// “*Koşar adım Yarbaşı'na geldi.*” (TÖ-ŞÇT)., “*Esra, bahçe kapısında polis memurunun hop durun murun demesine aldırmadan önce bahçeye daldı, koşar adım evin kapısına ulaştı ve kapıda kendisini durdurmaya çalışanların geçici kibarlığından yararlanarak içeri girdi.*” (ÜK-BDG).

2. [19] ® geç- [5], çık- [2], in- [2], uzaklaş- [2], gel-, git-, sıvış-, yürü-. || [2], kendini dışarı at-. || uzaklaşıp git-. || kayboldu gitti.

//...// [2] ® gel-, ulaş-.

koşun koşun: Ø

koyu koyu: [1]/2. Uzun uzun, derinden derine./ “*Var mı bir faydası da böyle koyu koyu ağıyorsun?*” (FB-T).

® ağla-.

® **koyu koyu düşünmek.**

koyun koyuna: [11]/Birbirine sarılmış bir durumda, {yan yana, birlikte}./ “*Hep toprağı severdin, bak işte sevdiğinle koyun koyuna yatarsın.*” (CB-BO3)., “*Mutlu olmak varken bu dünyada, geceler geldi dayandı kapımıza, olduk acımızla sarmaş dolaş, bekledik düşümüzle koyun koyuna.*” (AKB-BŞ)., “*Annemle babam, uyuyorlar koyun koyuna Cebeci Asrı Mezarlığı'nda.*” (VB-SvB)., “*Erkeklerin en ihtiyarı, köse sakallı, belki de doksanlık bir tirit, en baştaki çadırın önünde kara burunlu, kara gözlü, saman renginde uzun tüylü bir çoban köpeği ile aynı heybenin ayrı ayrı gözlerine yan üstü başlarını koymuşlar, koyun koyuna ve koklaşa koklaşa çok rahat, çok tatlı bir akşam uykusu çekiyorlardı.*” (OCK-Ç).

® yat- [8], bekle-, uyu-. || uyku çek-.

▷ **koyun koyuna yatmak.**

körcesine: Ø

körlemeden: [1]/1. Bilmeden, anlamadan, bilmeksizin./ “*Üstelik geçtiği bu yeni alanda onu kolayca başarıya erdirecek düşünsel bir hazırlığı, bir temeli de yoktu. Körlemeden daldı.*” (MF-ES). ; /2. Nişan almadan./ “Ø”.

1. [1] ® dal-.

2. [-] ® Ø

kör total: [7]/Yarım yamalak, iyi kötü idare edecek biçimde./ “*Dedim ya, 7 Gün'e kadar her şey kör total gitmiş.*” (DC-BSKY)., “*Eğer dövüşenlerden biri nakavt olursa, ya da bir şike yapıp yenilgiyi kabul ederek yere serilirse, o evlilik kör total yürür.*” (MU-BDA)., “*Her insan da, kör total bunu yapıyordu.*” (TB-KA)., “*Kör total sınıf geçmişti geçen yıl.*” (VB-SvB).

® git- {sürmek} [2], yürü- {devam etmek} [2], yap-. || dağ aş-, sınıf geç-

körü körüne: [10]/Davranışının gerekçesini ve nasıl sonuçlanacağını bilmeden, düşünüp taşınmadan./ “Oysa, sonraki dönemlerin bu yoldaki şairleri, dünya görüşlerindeki ortak yanlara karşın, sanat anlayışlarıyla, Nâzım Hikmet’i **körü körüne izlememişler**, çok değişik şeyler yazmışlardır.” (MF-ES), “Kimi, **körü körüne Batı hayranlığına kayıyor.**” (HC-KKKY), “...hem bir örnekçesi yokmuş gibi görünmek ister, hem de ona **körü körüne öykünür**, onu şu ya da bu yönüyle yansıtmaya değil, onu yeniden kurmaya, o olmaya yönelir, ...” (TY-YGY), “‘Dilini, Dil Kurumuna uydur’ dedikleri vakit, **körü körüne itaat etmedim.**” (EI-KA), “Fırka hiçbir zaman hükümetin dış siyasetine müdahale etmemiş, daima mesul nazırlar heyetinin ve sadrazamın siyasetine **körü körüne tabi olmuştur.**” (HCY-TPH).

® izle-*, kay- {eğilim göstermek}, öykün-, seçil-. || âlet ol-, bağlı kal-, itaat et-, kucağa düş- {oyuna gelmek}, tabi ol-, taklit et-.

kös kös: [7]/Başı önde, sağa sola bakmadan yorgun, üzgün, düşünceli bir durumda./ “Büyükanne onu merdivenlerde görünce **kös kös girdi odasına.**” (RI-KG), “Ben, kızarak **kös kös arabaya bindim.**” (RNG-ÇK), “Bana kanun dediler mi boynumu kırar **kös kös giderim.**” (MŞE-VÇ), “**Kös kös evine dönecek**, karısının hazırladığı **sofraya oturacak** ve her şey bir gün öncekine benzeyecekti.” (CK-BR).

® gir- (-e) [3], bin- (-e), dön- (-e), git-, in- (-dan) otur-.

köşeleme: [1]/2. Köşeye çapraz gelecek biçimde./ “Masasından kalktı, odanın içinde **köşeleme gitti geldi**, gitti geldi.” (OK-KT).

® gitti geldi.

kötü: [76]/9. İstenilmeyen, beğenilmeyen, yararsız, uygun olmayan biçimde./ “Çocuklara katır yavrusu der **kötü davranırmış.**” (SB-HAY), “Mutsuz olduğum zaman **kötü kokarım.**” (EA-KIY), “Ama işler **kötü gitmekte idi.**” (FRA-Ç), “Çocukluğum, ilkenliğim **kötü geçti...**” (Sİ-DSG), “Ama **kötü bitti.**” (AB-BBYŞ). ; /10. Aşırı çok./ “**Hırsa kötü kapılmışsınız.**” (TB-KA), “Bir süre sonra Sabri’ye **kötü içerledi.**” (AMD-O), “Vietnam Sendromu **kötü koyar** adama.” (AA-AD), “‘Yıldırım ölümü beni **kötü etkiledi.**’” (AÜ-SG).

9. [68] ® davran-* [9], kok-* [8], git- (işler, durum) [7], geç- [5], et- [5], yap- [3], bak- [2], bit- [2], aldat-, alış-, alıştır-, anlat-, basıl- (negatif), belle-, cırmakla-, davranıl-*, duy-, eleştir-, gel- (gün günden), kay-, kırış-, konuş-, kork-, okun-, oyna-*, ödet-, öksür-, öksürt-, solu-, uyu-, yık- (devlet), yıkan- (negatif). || dans et-, kokusu çık-, taklit et-, tesir et-.

10. [8] ® etkile- [3], döv-, içerle-, koy- {etkilemek}. || hırsa kapıl-, yokluğunu duy-.

® **kötü olmak, kötü söylemek.**

Þ **kötü davranmak, kötü kokmak, (işler) kötü gitmek, kötü etkilemek.**

kucak kucağa: [11]/1. Birbirine sarılmış veya birbirine yüz yüze sokulmuş bir durumda./ “Sonra, uykumuz geldiği vakit, kumlan kümeleyerek yastık yapar, vücutlarımız suda, başlarımız dışarıda **kucak kucağa, yanak yanağa uyurmuşuz...**” (RNG-ÇK), “**Kucak kucağa, soluk soluğa boğuşuyorlardı.**” (RNG-ÇK). ; /2. İç içe, yan yana, beraberce./ “**Kucak kucağa büyümüşün toprakla, Yorulmuşsun, sevmişsin Harman yapmışsın, Çocuk yapmışsın, -Topraktan korkum yok ki zaten- Diyebilmişsin ölürken...**” (TU-BŞ), “Lâle ile beraber âdeta **kucak kucağa Boğaz’ı yüzmüşlerdi**, bu serin kollar ona bir ana şefkati ve koruyuculuğuyla sarılmıştı.” (HEA-T).

1. [9] ® uyu- [2], boğuş-, geç-, güreş-, kal-, öl-, uzan-, yürü-.

2. [2] ® yüz-, büyü-.

▷ **kucak kacağa uyumak.**

kucaktan kucağa: [3] /Pek çok kişi ile ilişki kurarak, {oradan oraya}./ “İşte bu düşünce, onu *kucaktan kucağa dolaştırıyor* ve sonunda yorgun, biraz da mahcup Safo'ya döndürüyordu.” (MTT-SS).

® gezdir-.

® **kucaktan kucağa dolaşmak (veya gezmek).**

kudretten: [2] /Yaradılıştan./ “Bu kara yazılar bize *kudretten yazılmış*, sileriz sileriz çıkmaz.” (FB-T).

® yazıl- (alın yazısı) [2].

kulak kulağa: [4] /Gizlice, başkası duymaksızın./ “Şimdi onlar ikide bir *kulak kulağa* bir şeyler *fısıldaş*ıyor ve ikide bir bizim masayı süzüyorlardı.” (OCK-KE)., “...dedikodular el ele verir, *kulak kulağa gelir*, kapıları kapanan uzak odaların تنها köşelerinde meşveret kurardı.” (GY-GH)., “Sokak üstündeki sedirin bir kenarında Şakir ile Hacı Etem *kulak kulağa* bir şeyler *konusuyorlardı*.” (SA-KY).

® fısıldaş-, gel-, git-, konuş-.

kulaktan: [1] /Sadece duyarak, dinleyerek./ “Ben, kendi hesabıma *kulaktan düşman olmuştum*.” (RNGBKD).

® düşman ol-.

kulaktan kulağa: [16] /Bir kimseden bir başkasına, gizlice söylenerek./ “O günlerde bir *dedikodu kulaktan kulağa yayılıyordu*: Lice halkı solcuydu.” (SY-BECO)., “*Kulaktan kulağa*, Memed ölmemiş, Memed ölmemiş, sözü *dolaşıyordu*.” (YK-İM1)., “Orak biçmek için kasaba civarında çadır kuran çingene kadınları bile *kulaktan kulağa* işi *duymuşlar*, onlar da bir kabile olarak odacının evine misafir gelmişlerdi.” (RHK-MH)., “Davanın iddianamesinde şöyle deniyordu: -...O zaman iktidar edenlerinden birinin, bu zaman iktidar edenlerine tavsiyesi *kulaktan kulağa fısıldanıyordu*: Gençliği bölünüz!...” (NB-DÜF)., “Zaten onun mûruf bir Hanımefendiye âşık olduğu *kulaktan kulağa rivayet edilirdi*.” (AŞH-BM).

® yayıl- (dedikodu, haber vb.) [4], dolaş- (fısıltı, söz vb.) [2], duy- [2], anlatıl-, bil-, fısıldan-, öğren-, söylen-, tanı-. || rivayet edil-.

▷ **kulaktan kulağa yayılmak, kulaktan kulağa dolaşmak.**

kurmaca: Ø

kurnazca: [17] /2. Kurnaz bir biçimde, kandırarak, aldatarak./ “Ağa *kurnazca gülümsedi*: - Açsınlar gözlerini!” (OK-C)., “Gözlerini kısıp *kurnazca bakıyor* komutan, peki, diyor, ev yanarken kadın size gözükmeden kaçıp kurtulmuş olamaz mı?” (HAT-KHK)., “Boynunu büktü köylü ve *kurnazca fısıldadı*:” (NH-MİM4)., “Şehzadeniz Selim çok *kurnazca davranır*, hak da sırada kendindeyken, tahtta hiç gözü yokmuş gibi davranır, kendini dervişliğe verir.” (OA-YDBYKL)., “Topal Nuri *kurnazca göz kırptı*: -Evvel Allah, sonra sayende... tamam!” (OK-KT).

® gülümse- [4], bak- [3], fısılda- [2], davran- [2], atlatıl-, eğil-, gül-. || göz kırp- [2], başını öne eğ-, düzen çevir-.

kuru kuruya: [3]/1. Boşuna, boşu boşuna, yararsız yere./ “Bunu *kuru kuruya* da yapabilirsiniz.” (TA-NB). ; /2. Kuru olarak, yanında başka bir içecek veya yiyecek olmaksızın./ “Hadi *kuru kuruya* içme, bir şeyler ye...” (NC-SY), ‘Ulan Ali, *kuru kuruya* soğan ekmek *yenir* mi?’ (RB-SN).

1. [1] ® yap-.

2. [2] ® iç-*, ye-.

kuruş kuruş: [4]/Kuruşu kuruşuna./ “*Kuruş kuruş* yol parası *biriktirdim*.” (TÖ-ŞÇT), “‘..İstanbul halkından *kuruş kuruş* 155.000 lira *toplanmış!*’ (TÖ-ŞÇT), “Biraz *para* yaptım *kuruş kuruş*.” (FB-ID).

® biriktir- [2], topla-, para yap- {biriktirmek}.

Đ (para) **kuruş kuruş biriktirmek.**

kuruşu kuruşuna: [2]/Hasap tam çıkartılarak, kuruş kuruş./ “Bunu da *kuruşu kuruşuna* ödeyeceğim, bir gün.” (TÖ-TO1), “*Kuruşu kuruşuna* hesap *isterdi* adam.” (YA-AO).

® öde-. || hesap iste-.

kuşaklama: Ø

kuş bakışı: [1]/2. *mec.* Genel olarak./ “Kalabalığı kısa ve *kuş bakışı* bir *tahlilden* geçirelim: Saraçoğlu, Mahmut Esat, Vasıf gibi Ankara’da tanıdıklarımızla beraber biz Türkçüler, fakat Türkçülüğün tam Batılı kolu vardık.” (FRA-Ç).

® tahlilden geçir- {değerlendirmek}.

kuşkusuz: Ø--

kuzu kuzu: [14]/Hiç ses çıkarmadan, karşı gelmeden, uysal bir biçimde./ “Köpek, *kuzu kuzu* parmaklığın oraya *gitti*, denize sırtını vererek boylu boyunca uzandı yere.” (EÖ-P/S), “Ben hiçbir şeye karışmadan *kuzu kuzu* otururum.” (HT-M), “Anamın akli varsa hemen inadı bırakır, *kuzu kuzu* düşer yanıma; kağına *biner*, *gider* birlikte!..” (FB-ID), “Onlar bizden önce gelmişler, bakmışlar ki hepsi *kuzu kuzu* oturuyor!” (FO-KSA).

® git- [3], otur-* [3], bin-, dinle-, ver-, yat-. || kışlaya gir-, parmak bas-, yanına düş-, yola çık-.

küçüklü büyüklü: Ø

küfür küfür:--

® *küfür küfür* esmek.

külfetsizce: Ø

külliyen: [1]/Bütünüyle, tamamıyla, tamamen./ “Almanya, Fransa ve Rusya BM’nin Irak için yeni karar almasına karşı çıktı, İslam Konferansı Irak’a saldırıyı *külliyen reddetti*.” (CD-SNYB).

® reddet-.

kürek kürek: [1]/Kürekler dolusu, pek çok./ “Bir kısmımız kazıyor, bir kısmımız da, kazılan çakılları kamyonu **kürek kürek atıyorduk.**” (OK-AY).

® at-.

küskütük: [1]/2. *mec.* Çok sarhoş bir biçimde, çok sarhoş olarak./ “Sabah titrek beyaz ışıklarla kasabanın zulmetini dağıtıyor ve horozlar öterken Aliye, Gülsüm Hala'nın kolları arasında bir ölü gibi **küskütük**, kaskatı, bir daha uyanmayacakmış gibi baygın **yatıyordu.**” (HEA-VK).

® yat-.

küstahça: Ø

küt küt: [39]/Üst üste ‘küt’ sesi çıkararak./ “**Yüreğin küt küt atar.**” (NE-GT)., “Zaten **yüreğim küt küt vurur...**” (NH-YM)., “**Yüreği küt küt çarpıyordu.**” (NG-BKR)., “**Küt küt öksürürler.**” (FB-ID)., “Öğretmen okulunun uzun, loş koridorlarında,, ayağınızda kalın, siyah, lâstik çoraplar, karatıkız, çenenizde et beni, **küt küt yürüyorsunuz** Müdüre hanım.” (NM-TK)., “Çektiğin acı ballanmıştır; eski burukluk kekremsiliğini yitirmiştir; geçmişteki coşku, **yüreğini artık küt küt atturmaz.**” (İS-DÖV).

® at- (yürek, kalp) [15], vur- (yürek, kalp) [13], çarp- (yürek, kalp) [3], öksür- [3], yürü- [3], attır-*, vurul-.

Þ (yürek, kalp) **küt küt atmak (veya vurmak).**

küttedek: [2]/Birdenbire ‘küt’ diye ses çıkararak./ “Her sabah erkenden postacı oraya **küttedek** bir yığın zarf, gazete, dergi falan **atardı.**” (RE-G)., “Susadıkça damlıyor öyle ıslıl ıslıl ki, öyle saydam Dahası da damıtılmış su damacaneları tıpalanıyor bana Kucaklanmaz karpuzu atıyorsun o buz saydamlığa **küttedek yarılıyor** Ve kasıklarımaya apansız bir hayın tekme!” (ME-TŞ).

® at-, yarıl-.

kütür kütür: [4]/2. Kütür ses çıkararak. (yemek)/ “Çalı dibine sinmiş üç yürek birden, **kütür kütür atıyor.** (YK-İM1)., “Gökyüzü **kütür kütür ediyor, yankılanıyordu.**” (YK-OD)., “Gür bir gün doğmuştu. **Kütür kütür.**” (YK-OD).

® at- (yürek), sik-, yankılan-. || gün doğ-.

L

laakal: Ø

lacerem: Ø

lafzen: [1]/Sözün gelişine, söylenişine, yapısına göre, yazılı olmayarak./ “Adaylara *lafzen hakarete bulunuyor.*” (HT-KAD).

® hakarete bulun-.

lahza: Ø

lahzacık: Ø

lahzada: [11]/Çabucak./ “Caminin içi, iç ve dış avluları *lahzada* yeniçeriyle *doldu.*” (REK-Y)., “İşli, işsiz, genç, ihtiyar insanlar kebapcevini *lahzada* *doldurmuş*, Camgöz'e elleriyle tempo tutuyorlardı.” (OK-C)., “Muhafızlarının ufak bir ihmali olsaydı *lahzada* *linç* *edilecekti.*” (REK-Y)., “Oynak zekâsıyla her şeyi *lâhzada* *kavrayıvermişti.*” (OK-KT)., “Hizmetkârları, ‘Hoca efendi saraya gitti...’ deyince asker derhal hükmünü verdi, efendi tezvîr için kaçmıştı; hoca sarayının kapı kanatları, yeniçeri ve sipahi tekmelerine ancak birkaç dakika dayanabildi; artık tam bir ihtilal sahnesidir, bu saray *lahzada yağma* ve *tahrip edildi.*” (REK-Y).

® dol-, doldur-, harcan-, kapan-, öldür-, uyandır-. || linç edil- [2], kavrayıver-, tahrip edil-, yağma edil-.

lakayıt: [1]/2. İlgisiz, aldırılmaz, umursamaz, kayıtsız bir biçimde./ “Babîâli’de, sabah mahmurluğu; tavşankanı çay, eskimiş kâğıt tozu, matbaa mürekkebi kokusu; cıgara dumanları (Birinci Nev’i, Bcfrâ-Mcığden, Yenice) birbirine karışıyor; kaderlerinden bir yabancıнын, roman ya da film kahramanının kaderiymiş gibi, *lâkayıt* ve müstehzi söz ediyorlar:...” (Aİ-OKB).

® söz et-.

® *lakayıt kalmak.*

langır lungur: Ø

lapa lapa: [2]/Yassı ve iri taneler durumunda (kar yağmak)/ “Baktım *lapa lapa* *kar yağıyor.*” (FE-HBM-O)., “Yarım saattenberi mebzul bir *kar* bulutu parçalanmış, havanın baygın esmerikleri içine iri iri parçalar, *lapa lapa* *dökülüyordu.*” (HZU-AM)., “Solda zelzelede yıkılmış mapusanenin taş yığımına *lapa lapa* *kar düşüyor*, derhal eriyor, sağda kazılmış bağlar, oyulmuş tepeler, devrilmiş çamlar, aç ve garip yoksullar gibi ağızları açık, etekleri yırtık, göğüsleri çökük, sırtları yaralı, sonsuz bir ıstırap içinde sessizce, Remzi ile İvan’a bakıyorlardı.” (CD-Oİ).

® dökül- (kar), düş- (kar).

® *lapa lapa yağmak (kar).*

lap lap: [1]/Köpek, kedi vb. hayvanlar ‘lap’ diye sesi çıkararak (su, süt vb. içmek, {yürümek})/ “Koca atlar böyle *lap lap* *gidiyordu.*” (TÖ-TO1).

® git-.

lappadak: Ø

largetto: Ø

largo: Ø

larp: Ø

larpadak: Ø

latifçe: Ø

laubali: [1]/3. Aşırı samimi bir biçimde, teklifsizce./ “Delikanlılarla öyle **laubali hareket ediyorlar**, «Amerika’da böyledir, erkeklerle arkadaşlık edilir: iki cins arasında fark yoktur» diyerek bir içli dışlı oluyorlar ki Ayşen bambaşka.” (RHK-BS).

® hareket et-.

® **laubali olmak.**

laubalice: Ø

laubaliyane: [1]/Saygısızca./ “Son tuğyan sırasında ise kolluk önüne iskemleler atılır veya hasırlar serilir, üstüne **laubaliyane oturur**, yan gelip uzanırlar, sabahdan akşama tambura, saz çalarlar, destan, mani, türkü okur, zırlarlar, gelip geçene ayağa kalkıp selam vermek şöyle dursun, bilakis laf atıp alay ederlerdi.” (REK-Y).

® otur-.

layıkıyla: [9]/Gereği gibi, gerektiğince./ “Nihayet **lâyıkıyla gördüm** ve pek iyi anladım ki doğrudan doğruya tesirat-ı hariciyye atf ve isnad-ı mümkün olmayan bu gibi esaslı hâlât-ı ruhiyeyi olduğu gibi arzede bilmek ve kafa n teşbihlerin ve mecazâtın muavenet-i ifâdesine hele tahrifata hiç yanaşmamak en belîgane bir surette edâ etmektir.” (BN-DY1), “İçerde neler döndüğünü **lâyıkıyla öğrenebilseydik**, eminim ki Paula Slaviček’in...” (Aİ-OKB), “Bunca genç politikacıyı, gazetelerimiz hangi kadrolarıyla **layıkıyla tanıyabilir.**” (DC-BSKY), “Bunu hiçbir zaman **lâyıkıyla izah edemedim.**” (GY-GH).

® gör-, karşılan- (icap), öğren-, tanı-, tanıtıl-. || içine sindir-*, izah et-*, meydana çıkar-, yok et-*.

lebalep: [1]/Ağzına kadar, silme./ “Sıhhiye’deki Ankara Sineması, **lebalep dolmuştu.**” (AO-NSBE).

® dol-.

legato: Ø

lento: Ø

levendane: Ø

lıkır lıkır: [6]/‘Lık lık’ diye ses çıkararak./ “**Lıkır lıkır içtim** üstüne iki bardak, soğuk, kireç bulanığı çeşme suyunu.” (VB-SvB), “Hüseyin de o bidonlardan birini alıp döktü sonra; eşyaların, at ölüsünün ve onlarda

toplanan kaygılı bakışların üstüne bidondaki son damla da düşünceye dek **lıkır lıkır döktü** ve kibriti **çaktı**.” (HAT-KHK), “Mantarım çıkardı şişenin, **lıkır lıkır yudumladı**.” (TDK.-ÖÖ), “Şimdi maaşallah **lıkır lıkır yuvarlıyor kadehleri**.” (KK-SE).

® iç- [3], dök-, yudumla-. || kadeh yuvarla-.

Þ **lıkır lıkır içmek**.

lop lop: [1]/İri parçalar durumunda (yemek veya yutmak)/ “Makbule, ‘Atam tutam ben buni **lop lop yutam** ben buni,’ diye çocuğu havaya fırlatıp tutuyordu.” (HT-GF).

® yut-.

loppadak: Ø

lopur lopur: Ø

löpür löpür: Ø

lüpten: Ø

lütfen: X

lütufkârane: Ø

lüzumlu lüzumsuz: [3]/Yerli yersiz, gerekli gereksiz./ “Kadınların yanında utangaç ve beceriksizdi; **lüzumlu lüzumsuz gülmesi tutuyordu**.” (EA-DÖY), “Bu toy . müdürü küçümsediğini her haliyle belli ediyor, bir mesele hakkında izahat verirken, **lüzumlu lüzumsuz bilgiçlik taslıyordu**.” (HT-KSA).

® bilgiçlik tasla-, dışarı çık-, gülme tut-.

lüzumsuzca: [1]/Gereksiz olarak, {gereksiz yere}./ “Otelin barında da **lüzumsuzca** o triple tanıştık.” (FŞ-EF).

® tanış-.

lüzumsuz yere: [3]/Boş yere, gerek yokken./ “Ve yine mesela pencü se veya şeşü se atsa ilk önce, mademki, zar ortada görülüyor, **lüzumsuz yere**, yüksek sesle pencü se veya şeşü se **der**, sonra, bunu söylemekten maksadı asıl bu imiş gibi: “Severler güzeli genç ise!” derdi.” (Sİ-İGÇÖ1), “Cevat Bey, kardeşinin sözlerini sabırla dinliyordu. - Ragıp, dedi, **lüzumsuz yere sinirleniyorsun**.” (AA-İGA), “Nuriye Hanım kim bilir kaç kadeh biradan sonra ve biraz da can sıkıntısından adeta uyukluyor gibiydi, **lüzumsuz yere** bir derin **Ah! çekti** ve ilk gördüğü bir insanmış gibi uzun uzun Hakkı Celis'in yüzüne baktı: Benimle beraber gelir misiniz? **dedi**:...” (YKK-KK).

® de- [3], sinirlen-. || ah çek-.

M

maada: Ø

maaille: [3]/Ailece, ev halkıyla birlikte./ “Bakınız bu büyük aşk nasıl başladı: Mavyanlar bir gün **maaille** Şişli Ermeni yetimhanesi menfaatine verilen bir müsamereye **gitmişlerdi**.” (HT-KSA), “Tee kasım ayına kadar evin duvarları yosun tutar alimallah. **Maaille yeşeririz**.” (AA-AD), “Bir perşembe akşamı **maaille** atölyeye **davet olunduk**.” (HT-KSA).

® git-, yeşer-. || davet olun-.

maalesef: Ø--

maalmemnuniye: [4]/İsteye isteye, seve seve, memnunlukla, memnuniyetle./ “Bu teklifi derhal **maalmemnuniye (sevinçle) kabul ettim** ve tam Yunanlıların İzmir'e girdikleri gün idi ki İstanbul'dan ayrıldım.” (MB-AK), “Mademki validesizsiniz, o **maalmemnuniye** size bu kudsî **vazifeyi görür**.” (PS-SK).

® kabul et- [3], vazife gör-.

maatteessüf: [6]/Maalesef./ “Hayır, **maatteessüf**, hemen **gideceğim**.” (YKK-A), “Nitekim Servet Beyin misafirlerinden biri ona: Kayınpederiniz nasıl? diye sorduğu vakit o epeyce gülmüş: **Maatteessüf**, hala **ölmedi**; biçare adam, bir türlü Azrail bile alıp götürmek istemiyor! demişti.” (YKK-KK), “İtiraf etmeliyiz ki, **maatteessüf**, istediğimiz kadar yazmaya vaktimiz kalmadığı gibi, kâfi derecede okumaya da **imkân bulamıyoruz**.” (GY-R), “Bir maksadı da başka devletlerin iştihaletlerini kapamak ve yeni "emrivaki'lere mani olmaktı. **Maatteessüf** bu gayret ve fedakârlıklar o ihtiras ve hevesleri durdurmaya **muvaffak olamadı**.” (HCY-TPH).

® git-, öl-*. || imkân bulama-, muvaffak olama-, tesadüf edeme-.

maç maç: Ø

madde madde: [2]/Maddeler hâlinde sıralayarak./ “Kanun **madde madde** yazar.” (YK-OD). “Program işte bu durumda **madde madde tatbik ediliyordu**.” (MTT-SS).

® yaz-. || tatbik edil-.

maddeten: [5]/Madde bakımından, maddi bakımdan, **manen** karşıtı./ “Ona kavuşabildim ki artık **maddeten ölmüştü**.” (SB-HAY). “**Maddeten yaşıyor** fakat **manen ölmüş** sayılırdı.” (SB-HAY), “**Maddeten** de birçok yardımlarını gördüm.” (PS-SK).

® öl-* [2], kolaylaş-, yaşa-. || yardım gör-.

maestoso: Ø

mağrurane: [1]/Mağrurca./ “Zühtü Efendinin daima Memleketin ümit-i âtisi olan genç muallimlerden istifade ve istinare ettiğini söyleyerek gönül almasına mukabil o, açıkça İrfan ordusu neferlerini tenvir, onlara başçavuşluk etmek istediğini **mağrurane tekrar ederdi** Kâtib-i mesulün Muallimler Cemiyetinde çoğu Balkan muhacirlerinden mürekkep bir partisi vardı.” (RNG-YG).

® tekrar et-.

mağrurca: Ø

mağrurcasına: Ø

mahallece: Ø

mahcubane: [3]/Mahcupça./ “Biraz **mahcubane:** -Yahu, Molla, görüşemedik, **dedi.**” (RNG-YG).

“Benimle göz göze gelince **mahcubane başını indirdi.**” (RNG-ÇK)., “Göz göze geldikçe zavallı delikanlı, besbelli amele kıyafetiyle benden su istediğini hatırlıyor, **mahcubane gözlerini indiriyordu.**” (RNG-ÇK).

® de-. || başını indir-, gözlerini indir-.

mahcupça: [1]/Mahcup bir biçimde, mahcubane./ “‘Bir kızla tanıştım,’ **dedi mahcupça** gülümseyerek.” (AÜ-SG).

® de-.

mahfuzen: Ø

mahiye: [3]/2. Aylık olarak./ “Eşekler olsa, para olsa, erzak olsa Kaptan bu kadar kazanamaz ama, eşekler, para, erzak olsa da Kaptan olmayıverse, biz **mahiye** kırk yedi lira yerine altı yüz liradan ziyade **kazanırız.**” (KT-Gİ). “**Mahiye** on iki liradan, yıllık sekse dört lira **tutar.**” (KT-Gİ)., “Burada günde sekse kuruş yevmiyeden **eline mahiye** yirmi dört lira **geçiyor,** Üstüne üstelik de eşekler gibi yoruluyordu.” (HT-KSA).

® kazan-, tut-. || ele geç-.

mahkûmane: Ø

mahsuben: [1]/Hesaba geçirilerek, alacağa sayılarak, hesabına sayılmak üzere./ “Nihayet, hanın kiracılarından iki senelik bedeli icara (Kira bedeli) **mahsuben** bir avans **alındı.**” (YKK-KK).

® avans alın-.

mahsus: [76]/4. Özellikle/ “-Neden **mahsus** yapayım?” (AHT-H)., “O: Hayır, hemşireceğim, **mahsus** size **geldim.**” (RNG-ÇK)., ‘Mahdumuma **mahsus selâm ederim.**’ demekle kalıyor. (YKK-Y)., “Sizi tanımadığı halde gözlerinizden öptü. **Mahsus rica etti.**” (RNG-ÇK). ; /5. Bilerek, isteyerek, kasten./ “Bana kalırsa Almanlar bunu **mahsus yapıyorlar.**” (KHK-YAH)., “Ben, **mahsus bıraktım...**” (RNGBKD)., “Hatta o ak sakallı hocayı bile, **mahsus getirmişler.**” (RNG-ÇK)., “Leyla Hanım bana Emin'i sordu, ben de evini bilmediğimi **söyledim, mahsus;** “Belki Bülent Bey bilir,” **dedim, mahsus,** hani gelip önce sizi görsün diye...” (AMD-O)., “Elmas kızım, seni ihmal ettim amma, **mahsus karanlıkta bıraktım.**” (RNG-ÇK). ; /6. Şaka olarak, şakadan./ “Ben onları yakmadım, sana **mahsus** öyle **söyledim.**” (RNG-ÇK)., “Tevfik Efendi kendi bildiğinden şaşmadı: - **Mahsus söyledin,** ama, bak nasıl çıktı, dedi...” (MŞE-MA)., “Bunu **mahsus mu yaptınız?** Cin cin gülmüştü.” (RE-G)., “Hepsine **mahsus ağladım...**” (GY-H2).

4. [20] ® yap- [4], gel- [3], çek-, getir-, getirt-, pişir-. || selam et- [4], boyasız dur-, hörmət et-, (ışıkları) yaktır-*, rica et-, yalnız bırak-.

5. [36] ® yap- [7], bırak- [2], getir- [2], söyle- [2], bekle-, çevir-* (dilden dile), çök-*, de-, gecik-, görün-, konuş-, sor-, tekrarla-, yaz-*. || açık bırak- (düğme), anlamamazlıktan

gel-, arkaya kal-, ayağa kalk-*, geri kal-, haber ver-, karanlıkta bırak-, kavga çıkar-, oyuna kalk-, serbest bırak-, sona sakla-, yerinde say-, yolu uzat-.

6. [10] ® söyle- [4], yap- [3], ağla-, gıdıkla-, korkut-.

▷ **mahsus yapmak, mahsus söylemek.**

mahsusen: Ø

mahzunane: Ø

mahzunca: Ø

makaslama: Ø

maksatlı: [2]/2. Bilerek, isteyerek, kasıtlı olarak./ “SAVCI (atılarak): Bunlar **maksatlı** gelmişler buraya, sayın başyargıcım, duruşmayı çıkmaza sokmak istiyorlar, buradan hemen uzaklaştırılmalarını diliyorum!” (TO-SS)., “Öyle bir zaman da yaşamaktayız ki, maalesef şartlar, en temiz aşkları çamura buluyor; hayır, **karşınıza maksatlı çıkmadım**, benim için umulmadık bir şansınız, bu şansa dört elle sarıldığım bir gerçek;” (Aİ-OKB).

® gel-. || karşısına çık-*.

maksatsız: [3]/2. Bilmeden, istemeden, kasıtsız olarak./ “Şehzadebaşı'nda **maksatsız dolaştı**, bir kahveye girip oturdu, gazeteleri okudu. (PS-FH)., “Kahramanları var, adsız Dolaşırlar şu dünyayı; **Gezip tozarlar maksatsız.**” (ANA-BBRB).

® dolaş-, oku-. || seyret-, gezip toz-.

malca: Ø

malen: Ø

malulen: [3]/1. Sakat, hasta bir biçimde./ “Ø”. ; /2. Hastalık, sakatlık sebebiyle./ “1917'de hastalandı, 1918'de **malulen emekli oldu.**” (OCK-KE)., “Yüzbaşılığa terfi etti, bir madalya aldı, bacağı yüzünden **malulen emekliye ayrıldı.**” (EA-DÖY).

1. [3] ® emekliye ayrıl- [2], emekli ol-.

2. [-] ® Ø

▷ **malulen emekliye ayrılmak (veya olmak)**

malum: Ø--

mamafih: Ø--

manaca: [1]/Anlamca./ “Birçok grameri düzgün cümleler ağızından yavaş yavaş dökülür, fakat bu cümleler, hattâ bu cümlelerin içindeki **kelimeler birbirine mânaca bağlanamazdı.**” (SA-K/S).

® birbirine bağla- (kelimeleri)

manen: [11]/Kişinin iç dünyası yönünden, manevi bakımdan, **maddeten** karşıtı./ “Canım ruhen yani **manen anlaşıyorlarmış.**” (İO-LBA)., “Sadece **manen yaşıyordu.**” (HT-GF)., “Sevişenler bu saz

âleminin maneviyâtı içinde **manen buluşurlardı.**” (AŞH-BM), “Evet, yaptın bir cahillik ama, **manen çektin cezasını.**” (OK-KT).

® anlaş- [2], yaşa- [2], buluş-, büyü-, donan-, kıyıl- {acımamak}. || ceza çek-, inşa edil-, perişan ol-.

mantıkça: Ø

mantiken: Ø

manyakça: Ø

marifetiyle: Ø--

masa başında: [4] /Uygulamaya yönelik olup olmadığına bakmaksızın tartışarak, konuşarak, görüşerek./ “Dedim ya, bugünün genç gazetecileri **masa başında haber arıyorlar.**” (DC-BSKY), “Birinci kata çıktılar, Paşa bürosunda **masa başında çalışıyor**, Salih Bozok da **notlar alıyordu.**” (HT-GF).

® çalış- [2]. || gazetecilik yap-, haber ara-, not al-.

▷ **masa başında çalışmak.**

maskaraca: Ø

maskesiz: Ø

masrafsız: Ø

masumane: [1] /Masumca./ “Nazır **masumane gülüyordu.**” (MŞE-MA)

® gül-.

masumca: [1] /Suçsuz, temiz, masum bir biçimde, masumane./ “**Boynunu, masumca бүktü:** ‘...kısmet!’ dedi.” (Al-YK).

® boyun бүk-.

mealen: [2] /Anlam olarak, anlamca./ “Ø”. ; //Yaklaşık olarak, özetle.// “**Mealên demiştim** ki, ‘Ahmet sadece notaları seslendirmiyor, onlara kalbinin sesini ve ritmini de ilave ediyor.’” (BA-YYY), “Bir kâfirin türlü tereddütlerden, inkâra yeltenmelerinden sonra, nasıl hidayete erdiğinin hikâyesidir bu kitapçık, **dedim mealen** ve kitabımın son bölümünden pasajlar okudum.” (VB-SvB).

/.../ [-] ® Ø

//...// [2] ® de- [2].

mebni: Ø

mecazen: Ø

mecburen: [18] /Kendi isteğinin dışında, zorla, kaçınılmaz, zorunlu olarak./ “Sonunda Yunus bey de **mecburen:** ‘- Ediyoruz...’ dedi.” (TB-KA), “Böceği oluşturan diğer teşbih taneleri olarak **mecburen** biz de **durduk.**” (AA-AD), “Mehpare Hanım'ı, 'bir gâvura kaçmış orospu' olarak gördüklerinden, **mecburen** yabancı görevlilerle

ve yerli Rumların zenginleriyle **görüştüler**.” (AA-İGA), “... her sabah bir o, bir de ben oluyorum okulda herkesten önce, **mecburen arkadaş olduk**, başka bir bölümde okuyordu, ...” (LT-OÖY), “O haber vasıtasıyla **mecburen konuya girdik**.” (OS-HT).

® de- [2], dur- [2], dön-, gevele-, git-, görüş-, gözet-, katıl-, savun-, yolla-, yürü-. || arkadaş ol-, devam et-, işi rölantide götür-, konuya gir-, yola çık-.

meccanen: [2] /Parasız olarak, bedava./ “Anadolu’ya nakledildi; şehri arzusu ile terkedecek emekliler, gidecekleri yere ‘meccanen’ **götürülecekmiş**; ‘unlu maddeler’ yavaş yavaş vitrinlerden çekilmektedir.” (Aİ-OKB), “Size **meccanen veriyorlar**, siz bilirsiniz, dedi.” (YK-KSİ).

® götürül-, ver-.

mecnunane: Ø

mecnunca: Ø

melfufen: Ø

mel mel:--

® **mel mel bakmak.**

melül mahzun: [2] /Çok üzgün, sıkıntılı, ağlamaklı bir biçimde./ “Elbet garib olur garip kişinin yavuklusu; Bükür de boyuncağzını **kor gider melul mahzun...**” (AMD-BŞ), “Rakı, su, ufak tefek meze, **melul mahzun bana bakıyor.**” (HA-SİE).

® bak-. || kor gider.

memnunca: Ø

memnuniyetle: [35] /Kıvanç duyarak, kıvançla./ “O bütün hayatının hemen hemen her gününü böyle **memnuniyetle hatırlıyordu.**” (SD-FC), “Ata’mızın geçirdikleri büyük ve şiddetli buhrandan sonra her gün biraz daha iyileşmekte olduklarını **memnuniyetle görmekteyiz.**” (SB-HAY), “Çoktandır görüşmemiş olan iki kardeş, muhabbetle sarıldılar, içine düştükleri kavgada böyle kaygısız ve sevgiyle sarılabilecekleri bir kardeşe sahip olmanın güvenini **memnuniyetle hissettiler.** - Nasılsın Ragıp?” (AA-İGA). ; //Seve seve, isteyerek, memnun bir biçimde.// “Neşretmiş bulundukları beyannameyi büyük bir **memnuniyetle okudum.**” (NSÖ-AD), “Gözlerin etrafa **memnuniyetle bakar** ve sen de gevezelik edecek bir arkadaş aramaya başlarsın.” (SA-İÇ), “Memleketinizi **memnuniyetle tekrar göreceğim.**” (MB-AK), “Bu sebeplerden Türkiye’de 12 Eylül 1980 hareketi Amerika tarafından **memnuniyetle karşılanmıştır.**” (FA-YST), “13 Martta Güvenlik Konseyine sunduğu raporda bu müsait ve müsbet havayı **memnuniyetle belirtiyor**” (FA-YST), “**Kabul ettik de gitti, hem de memnuniyetle.**” (YK-KSİ), “İstediği izni **memnuniyetle verdim.**” (ES-SUYK).

/.../ [7] ® hatırla- [2], gör-, karşıla-, karşılan-. || hisset-, mektup al-.

//.../ [28] ® oku- [3], bak- [2], gör- [2], karşılan- [2], açıkla-, belirt-, de-, git-, gülümse-, izle-, katlan-, söyle-, ver-. || kabul et- [3], cevap yaz-, külfet taşı-, müsaade göster-, vazife ver-, yardımcı ol-, dava al-, izin ver-.

mepsuten: Ø

merdane: [2]/2. Mertçe, {kahramanca}./ “İçlerinde bahadır olanlar ok atıp ve kılıç çalıp **merdane** **cenkleşiyorlardı.**” (REK-Y), “Biz “**merdane ölmüş**” diyeceğiz.” (REK-Y), “...o taraftaki kapıyı açıp yeniçerilere sıkı ateş edip atlarla fırlayalım, eşkıyayı yarıp selamete çıkarsak ne âlâ, olmazsa **merdane vuruşup ölürüz!**.. dedi.” (REK-Y).

® cenkleş-, öl-. || vuruşup öl-.

merhameten: Ø

merhametsizce: [4]/Merhamet etmeksizin, merhametsiz bir biçimde, acımadan./ “**Durdum merhametsizce**, kumıldamadan.” (AKB-BŞ), “Rüzgâr **merhametsizce** ahırların tenekelerini **parçalıyor**, dar yolların tozunu, toprağını, toprakta ne varsa hepsini, samanları, kuru yaprakları, kuş kanatlarını, çalıları ;; savurarak, karman çorman ederek havaya uçuyordu.” (CD-Oİ), “Hükümete gelince, elde tuttuğu hâkim bir sınıf tarafından (Ermenilerin mahvedilmesi için) kabul ettirilmiş olan bir siyaseti **teşvik** ve **merhametsizce takip etmektedir.**” (HCY-TPH).

® dur-, parçala-. || çekip al- {öldürmek}, takip et-, teşvik et-.

merkezce: Ø

mertçe: [15]/Erkeğe yakışır biçimde, yiğitçe, merdane./ “Hemen ilave edelim ki bu dalgınlığa rağmen Yanık muhafızı ve askerler, **mertçe dövüşmüş ve mertçe ölmüşlerdir.**” (MTT-SS), “Dürüst namuslu **mertçe sevdim onu.**” (OA-KB), “Kara Kadı, şehzadeye doğru ilerledi, **mertçe selamladı**, “Şehzadem” dedi, “izin verirsen davayı anlatayım.” (MTT-SS), “Polisten korkmadan kızarıyor, bunu, kaşlarını çatışını saklamıyor, açıkça **mertçe ortaya koyuyordu.**” (NM-TÖ2),

® dövüş- [2], öl- [2], sev- [2], selamla-, sor-, söyle-, vuruş-*, yaşa-. || iş yap-, cevap iste-, ortaya koy-.

mesabesinde: Ø

mesafeli: [7]/3. *mec.* İlişkilerde içtenliğe yer vermeyen bir biçimde./ “Masadaki herkesle eşit ölçüde ilgileniyor, adının Massimo olduğunu öğrendiği İtalyan gazeteciye, sıcak ama **mesafeli davranıyordu**; gereğinden fazla ilgi göstermediği gibi, neredeyse çok da önemsemiyormuş görünüyordu.” (MM-ÜAKO), “Böylece site sakinleri daha **mesafeli duruyorlar** ve mesleğim fazlaca meraklarını çekmiyor.” (AÜ-SG), “Cevat Bey’in kardeşi olmasının ona sağladığı ayrıcalığa uygun bir biçimde saygıyla ama epeyce **mesafeli karşıladılar.**” (AA-İGA).

® davran- [2], dur- [3], karşıla-.

P mesafeli davranmak, mesafeli durmak.

meslek icabı: [2]/Mesleğinin gereği olarak./ “Artist bu! **Meslek icabı** seninle de **gezer**, onunla da.” (SD-FC), “Sonradan şiiri niye bıraktığınızı **sorabilir** miyim? **Meslek icabı.**” (GY-R).

® sor-, gez-.

mestane: [1]/Sarhoş gibi, kendinden geçmişcesine./ “Bir de yağmur sesi var ki, Sabahattin ona da aşıkane, **mestane kulak kabartır.**” (SB-BŞM).

® kulak kabart-.

mesudane: Ø

mesutça: Ø

meşruten: Ø

metazori: Ø

mevkufen: Ø

mevsimlik: Ø

mıncık mıncık: Ø

mırıl mırıl: [25] /Mırıltılı ses çıkararak./ “Sarı1 Mustafa, piposu ağzında, kısa nefesler çekerek, *mırıl mırıl anlatıyor;*” (Aİ-OKB), “*Mırıl mırıl bir şeyler konuşuluyor fakat o kadar çok insan mırıldıyor ki uğulduyor salon.*” (NH-MİM4), “*Mırıl mırıl kendi kendine konuşuyordu: Kuru kurallarım benim!*” (PC-K), “*Ninem bir şeyler okurdu yatakta mırıl mırıl.*” (F-PY), “*Kendi havası içinde gözlerini yummuş, mırıl mırıl duasını okuyordu.*” (Sİ-İGÇÖ2), “*İnleyen işçiyi kucağına alıp, acı çeken çocuğunu avutan bir anne gibi, ona mırıl mırıl bir şeyler söyleyip durdu.*” (MU-BDA).

® anlat- [5], konuş- [5], oku- [5], söyle- [2], konuşul-, söylen-, tekrarla-, yinele-. || dua oku-, yan git-, okuyup dur-, söyleyip dur-.

Þ mırıl mırıl anlatmak (veya konuşmak), mırıl mırıl okumak

mışıl mışıl: [1] /‘Rahat, sessiz ve derin soluk alarak uyumak’ anlamındaki mışıl mışıl uyumak deyiminde geçer./ “Ø”. ; //Sessizce, sakince.// “Sabah “hapı yuttuğunda” itişmeden sıraya girip *mişıl mışıl dersini dinliyor.*” (CD-KB).

/.../ [-] ® Ø

//...// [1] ® dinle-.

® *mişıl mışıl uyumak.*

mızımızca: Ø

milim: [2] / mec. 2. En küçük veya en az miktarda./ “Yamandı Patriyot’un *planı... milim aksamadı.*” (KT-YS), “Bu amaç, Yunan ‘Megalo İdeası’ /?/ ve o günden bu güne, *milim değişmemiştir.*” (TA-NB).

® aksa-*, değiş-.*.

® *milim oynamamak, milim şaşmamak.*

milimetre: Ø

milimi milimine: Ø

milim milim: [4] /En ince ölçümlerle./ “Ø”. ; //Çok küçük mesafe aralıklarıyla.// “Sevgilim seni *milim milim* operim.” (GD-ADM), “Sırtından aşağı... *Milim milim* yokluyorum, kemiklerini sayıyorum baktım ki...” (LT-OÖY), “*Milim milim* sağa kayıyorum, birden o bulutu görüp ayıldım, bir bulutun köşesi doksan derecelik açığı yapmıştı.” (LT-OÖY).

/.../ [-] ® Ø

//...// [4] ® öp-, sür- {kaydırmak}, yokla-. || sağa kay-.

milletçe: [13]/Millet tarafından, millete göre, millet olarak./ “Atacağız da... *milletçe ayaklandık, silaha sarıldık.*” (SK-D), “*Milletçe savaşıyoruz ve uyanıyoruz.*” (TÖ-ŞÇT), “*Köylü Kadın 1 - Buğdayı milletçe çoktan unuttuk bacım, bilmez misin?*” (BE-Ç), “*Vatan bir bütün olarak ele alınmalı idi ve kurtuluş için milletçe yurt ölçüsünde tedbirler ve çareler aranıp bulunmalı idi.*” (FRA-Ç), “*Biz, milletçe bu iş etrafında seferber olmalıyız.*” (AHT-YG).

® ayaklan-, bil-*, görül-, savaş-, sor-, unut-, uyan-. || çare ara-, çareler arayıp bul-, hastalığın pençesine düş-, ihmal et-, karşı dur-, seferber ol-, silaha sarıl-, tatbik olun-, tedbirler arayıp bul-.

minnettarane: [1]/Minnettarca./ “Yarı açık pencerelerin kafeslerinden bahar ona ilk kokularını ve serin rüzgârlarını gönderiyor, bunları *minnettarane ikram ediyordu...*” (GY-H1).

® ikram et-.

minnettarca: Ø

miskinane: Ø

miskince: Ø

motamot: Ø

muahharen: Ø

mucibince: Ø--

muhakkak: [81]/2. Yüzde yüz, {kesin olarak, kesinlikle}./ “Ve bu *muhakkak olacaktı.*” (KHK-YAH), “*Arkasına düşselerdi, şimdiye kadar muhakkak gelirlerdi.*” (SK-D), “*Akşam da söyledim ya, bekleriz, bir gün muhakkak bekleriz, sana verdiğim adrese gelir, bir iki gece bizde kalırsın değil mi?*” (OCK-KE), “*Karıştırıyorum muhakkak, üst üste bindiriyorum imgeleri.*” (BK-USBGA), “*O kadar kızmıştım ki, hatırlıyorum, tekrar yapacağım, muhakkak yapacağım, veya onları çok kızdıracak başka bir şey yapmam lazım diye planlar kuruyordum.*” (LN-BD), “*Bodrum’da kalsanız da başka yere taşınırsanız da bu sene muhakkak buluşalım.*” (CKM), “*Şimdi burada neler çektiğimi görse kendisini kurtardığım için muhakkak bana teşekkür ederdi.*” (RNG-YD).

® gel-* [12], ol- [7], bekle- [3], karıştır- [3], tanı- [3], git- [2], gör-* [2], sev- [2], sevin- [2], uğra- [2], yap- [2], aklan-, aksa-, bil-, bul-, buluş-, çık-, dayan-*, değiştir-, diren-, dokun-, dön-, düş-, düzel-, gülümse-, konuş-, oku-, öğret-, öl-, öldür-, seviş-, temizle- {öldürmek}, toplan-, ver-, yararlan-, ye-. || affettir-, azmet-, göz at-, hazır bulun-, hisset-, hücum et-, intihar et-, kan dökül-, ömrü arttır-, seyret-, vicdan azabı çek-, payı ol-, teşekkür et-, traş ol-, ucu dokun-.

muhtasaran: Ø

muhtemelen: [4]/Umulur ki, beklenir ki, görünüşe bakılırsa, {büyük olasılıkla}./ “Ana baba burada *muhtemelen*, “Ben yüzde yüz haklıyım, sen sıfırsın” *demektedir.*” (ÜD-KŞ), “Eğer Sayın Rektör bu talebini

başka bir biçimde dile getirmiş olsaydı, **muhtemelen** sorun **çözümenecekti**.” (TA-NB)., “Kadın, polis in kendisinden ayrıldığı yerde, eli bahçe kapısının büyük mandalında, eve arkası dönük, kendisini izleyen insanları **muhtemelen** görmüyor, ama onlara doğru bakıyordu.” (ÜK-BDG)., “**Muhtemelen** "sapık" olduğumuzu düşünmüştü.” (BB-BBÇ).

® çözömlen- (sorun), de-, düşün-, gör-.*.

makabil: Ø--

makaddema: Ø

muntazam: [22] /3. Düzenli, sürekli ve düzgün bir biçimde./ “Sen sade bana **muntazam** mektup yaz, çok sinirlenme, olmaz mı?” (GD-ADM)., “**Aylıklar**, hiçbir zaman bu kadar **muntazam** çıkmamıştı.” (YKK-Y)., “Hiç bir tiyatro bu kadar **muntazam** ve güzel **hazırlanamazdı**.” (AHT-YG)., “Ben de, boş kalmasınlar diye **derslerini muntazam** verdim.” (OA-BBAR).,

® yaz- [2] çık-.* (aylık) {maaş al-} [2], anlaşıl-, çalış-, giyin-, hatırla-, işle- (motor), tara-, taran-, yürü-. || ders ver-, devam et-, haber al-, hazırlan-*, ilaç al-, maaş al-*, şaap- {şey yap-}, takip et-, yem ver-, yemek ye-.

muntazaman: [17] /Düzenli olarak./ “Artık kafam sadece ve **muntazaman** buna çalışıyor.” (FŞ-EF)., “Şu Hayrı, akşamları **muntazaman** evine gelir, şu Hayri'nin rakısı yoktur.” (SFA-HBSK)., “Bundan başka o, küçük Durmuş vasıtasıyla Tosun Beyle **muntazaman** mektuplaşıyordu.” (HEA-VK)., “BABA Sen de ilaçlarını **muntazaman** al...” (TÖ-TO1)., “Gazeteleri **muntazaman** takip ediyorsam da aldığım malûmatla iktifa edemiyorum.” (SB-HAY)., “Benî unutmadın, kitaplarını çıktıkça **muntazaman** yolladın.” (CKM).

® çalış-, diz-, gel-, iç-, mektuplaş-, oku-, yolla-. || takip et- (gazete, dergi vb.) [2], fiş kes-, hal hatır sor-, hesap ver-, ilaç al-, maç yap-, mektup al-, naklet- (mal), takip et-, vergi öde-.

muslihane: Ø

mutlak: [55] /3. Kesin olarak, mutlaka./ “O kızı bana almazsanız **mutlak** ölürüm, diyor.” (PNB-AGUG)., “Emine onu **mutlak** tanırdı, tanırdı elbette.” (TB-KA)., “Şeytanın kızı, gözünde cehennem alevleriyle **mutlak** yarın odama gelecek, dedi.” (HEA-VK)., “Hiç sapıtmaz, **mutlak** bilirdi.” (YK-İM1)., “Haftaya **mutlak** bekle...” (KT-Gİ)., “Bu iki şeyi mutlak, **mutlak** elde edecekti.” (HEA-VK).

® öl- [4], bul- [2], gel- [2], iste- [2], ol- [2], var- [2], yetiş- [2], as-, başa-, beğen-, bekle-, bil-, çağır-, duy-, gerçekleştir-, getir-, git-, gizle-, incelen-, iyileş-, kazan-, koru-, kur-, kurtar-, öğren-, öldür-, rastla-, tanı-, tut-, uğra-, ulaş-, ver-, vur-, yaz-, yen-. || elde et- [2], tutup getir-, hükmü yürü-, imha et-, kahrından öl-, intikam al-, kendini öldür-, nedamet çek-, ortadan kaldır-, taarruz ol-, teşrif et-, akla gel-.

mutlaka: [497] /Kesinlikle./ “Gurbet **mutlaka** olacaktır. ” (AT-KUbŞ)., ““Geliriz” dedi Sevil, “**mutlaka** geliriz.”” (Sİ-DSG)., “Adam: Yok... -dedi-. İçeri girmeden önce **mutlaka** bulacağım onu.” (ÇA-BAG)., “- Sen de **mutlaka** uğra savcılığa -dedi-. ” (ÇA-BAG)., “Bir kere o dakika **mutlaka** çocuğunun yanında **bulunmalıydı**.” (RNG-YD)., “Bunu **mutlaka** yapacağım!..” (VŞA)., “Ama bunu **deneyeceğim mutlaka**.” (MU-BDA)., “Ağanm kulağına giderse ki **mutlaka** gidecekti,” (OK-KT)., “Beni **mutlaka** öldürür, **mutlaka**...” (OK-AY)., ““Ve babanın evinde olduğunu **mutlaka** bildir.”” (AK-

AA), “Gözle okuduktan sonra, **mutlaka** yüksek sesle okumak **isteyeceksin**.” (ZA-MAA), “...bu hususta belki yardımcı olabilirim, beni **mutlaka** arasın!»” (Aİ-OKB), “Bu hafta girişeceğim yeni ataklarda **mutlaka** başarılı olacağım.” (PK-BCR), “Buraya gelmesini önleyin ve bana **mutlaka** haber ulaştırın,” diye yalvardı Polat.” (AK-AA), “Evet, özellikle çiçek buketini **mutlaka** ve tezelden tedarik etmeliydi.” (KB-DÇ), “Hak, **mutlaka** muzaffer olur. (RNG-YG).

® ol- [36], gel- [34], bul- [16], uğra- [15], gör- [13], bulun- (bir yerde, durumda) [12], yap- [12], bil- [11], öl-* [11], git- [10], iste- [10], ara- [8], bekle- [8], yen- [8], al- [7], söyle- [7], yaz- [7], gerek-* [5], oku- [5], bildir- [4], değiş- [4], hatırla- [4], tanı- [4], bit- [3], çalış- [3], çık- [3], dene- [3], konuş- [3], öde-* [3], öldür- [3], uyandır- [3], anla- [2], anlaş- [2], ayrıl- [2], bak- [2], dinle- [2], duy- [2], geç- [2], görüş- [2], gül- [2], iyileş- [2], kazan- [2], kurtar- [2], okun- [2], öğren- [2], rastla- [2], ulaş- [2], unut- [2], uyan- [2], var- [2], ver- [2], yakalan- [2], yapıl- [2], anımsa-, anlat-, as- {idam etmek}, aş-, ayaklan-, başar-, başarılı-, başkalaş-, başla-, batır-, beklen-, belirt-, belirtil-, benze-, çalın-, dayan-, de-, değin-, destekle-, don-, döv-, düşün-, düzelt-, eğlen-, enselen-, etkile-, evlen-, geber-, gerektir-, görün-, görüştür-, götür-, gözle-, hastalan-, hırpala-, hoşlan-, ilgilen-, isten-, izle-, karşılaş-, kıstır-, kıy-, konuştur-, kurtul-, kuru-, kurula-, kutla-, okut-, otur-, öğrenil-, öğretil-, pençeleş-, piş-, sağlan-, seç-, seslen-, seviş-, sor-, soy-, söylen-, sürdür-, şaşır-, taşı-, tıkan-, uyar-, uyu-, veril-, yaptır-, yargılan-, yaşa-, yayımla-, yazıl-, zehirle-. || başarılı ol- [2], birlikte ol- [2], çare bul- [2], haber ver- [2], intihar et- [2], intikam al- [3], kaybet- [2], mesut ol- [2], muvaffak ol- [2], muzaffer ol- [2], sözünü geri al- [2], telefon et- [2], ağaç dik-, akı çık-, altından çapanoğlu çık-, altını çiz-, (bağlantı) kop-, bahane bul-, başına çorap ör-, başını ez-, başvur-, bedbaht et-, beraat ettir-, bir bok ye-, canını dişine tak-, cevap al-, cevap iste-, cevap ver-, cezasını çek-, dediği çık-, devam et-, dikkatini celbet-, dikkat çek-, düş gör-, (düşmanı) kov-, el ele ver-, felakete uğra-, galip gel-, garip karşılan-, geri dön-, geri gel-, gidişi durdur-, haber gel-, haber getir-, haber ulaş-, haber ulaştır-, haberi ol-, harekete geçir-, heyecanlan-, hoşgörü göster-, iblağ ettir-, ikaz et-, iki kadeh at-, imtihana gir-, isyan et-, iş ver-, işgal et-, işin içinde ol-, itiraz et-, kendine kıy-, kendini öldür-, kıyamet kop-, kötülük et-, kulağına gel-, lüzum gör-, mahkemeye ver-, mektup sal-, mutlu ol-, nihayet bul-, okula başla-, ortaya çık-, oy kullan-, önemi art-, patlak ver-, pişmanlık duy-, rahatsız et- {uğramak}, rüya gör-, sağlığı yerine gel-, sahip ol-, savaş ol-, selâmet bul-, sonunu getir-, tedarik et-, tedavi ol-, teşhir edil-, yanlış işit-, yemek ye-, yere ser-, yola çık-. || çıkıp gel-, gidip bak-.

mutluca: [1]/2. Mutlu bir biçimde./ “İlk evlilik dönemi **mutluca** geçer.” (HT-ÖTÖ).

® geç- (dönem).

muttasıl: [35]/2. Aralık vermeden, aralıksız, hiç durmadan, biteviye./ “Avrupa’nın eskiliklerini **muttasıl** bozdu, **muttasıl** bozuyor, **muttasıl** bozacaktır.” (YKB-Aİ), “Zehra, bu gece yorgunluğuna rağmen,

muttasıl dönüyor... uyuyamıyordu.” (RHK-MH)., “*Fakat, arkadan, muttasıl geliyor, muttasıl geliyor... Bu sesi tanımamak mümkün değildi.*” (YKK-A)., “*Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller Sular mı yandı?*” (AO-NSBE)., “*Nuri Bey muttasıl ısrar ediyordu.*” (YKB-SEP)., “*Kimisi sokağa, duvarlara bakıyor, birisi de muttasıl: «Orada yazılı!» deyip duruyordu.*” (MŞE-VÇ).

® boz- [3], dön- [2], gel- (ses) [2], söyle- [2], ara-, bağır-, büyü-, çalış-, çek- {cezp etmek}, değiş-, dövül- (tokmak), düşün-, düşür-, gevele- {tekrarlamak}, git-, kana-, kus-, öğür-, sar-, say-, seslen-, uzan-. || bahis aç-, başını yere eğ-, davet et-, etrafında dolaş-, gözünü kaçır-, ısrar et-, irtifa arttır-, istilâ et-. || deyip dur-.

muvehesinde: Ø

muvekkaten: [6]/Az zaman süresince, geçici olarak, eğreti olarak./ “*Bu nutuktan sonra ziyafet bitti, davetliler yatsı ezanından sonra karşı camide okunacak mevlûta tekrar toplanmak üzere muvekkaten dağıldı.*” (RNG-YG)., “*Zaten muvekkaten kurulmuştu. 70 senelik vazifesini gördü.*” (OS-HT)., “*Ata Efendi ile yengesi muvekkaten oraya taşınırlardı; Feride ile kocası Gedikpaşa'da kalırlardı.*” (RHK-BS)., “*Herkesin nazarında aşikârdır ki bu bulunan parçalar, bahçenin iç taraçalarına dizilecekleri güne kadar, orada muvekkaten terkedildiler.*” (YKB-Aİ).

® dağıl-, kurul-, taşın-, yerleş-. || terk edil-, teskin et-.

muzafferane: [2]/Muzafferce./ “*Nihayet muzafferane gelir.*” (SFA-SS)., “*İstırapla kıvrınmakta ve anlaşılmaz bir şeyler mırıldanmakta olan Davalacıro'nun halini bir müddet seyrettikten sonra, muzafferane, gitti!...*” (AMD-O).

® gel-, git-.

muzafferce: Ø

muzipçe: [1]/Muzibe yakışır biçimde, muzip gibi./ “*“bana izin’ bile demedin bir Ümit’in hopuna binip muzipçe bizi son kez hayretler denizinin diplerine ittin...”* (KŞY-2002).

® it-.

mücerret: Ø

mükâfaten: [1]/Ödül olarak./ “*Bak, dedim, birader. «Kivi»nin talim terbiyesinde gösterdiğin dikkat ve gayretinden pek memnun olduk, hatta buna mükâfaten Enişte Bey'in, mübarek halan, teyzelerin, nineciğin ve nihayet işte ben sana Selime'yi veriyoruz.*” (MŞE-VÇ).

® ver-.

mükemmelen: [3]/Eksiksiz, kusursuz olarak./ “*Avrupalılar ve Amerikalılarca henüz malûm olmayan yepyeni siyasî metotlar tatbik etmekte ve rakiplerinin en küçük hatalarından bile mükemmelen istifade etmesini bilmektedir.*” (MB-AK)., “*Nitekim, bir müddet sonra, kimin gerçekten faal, kimin havıyarcı olduğunu mükemmelen öğrendi.*” (HT-KSA)., “*Vaktimiz olsa size:bunu mükemmelen izah ederdim Fizik kaideleri... Müstefit olurum.*” (RHK-BS).

® bil-, öğren-. || izah et-.

mükerreren: [1]/Tekrarlanarak, tekrar edilmiş olarak./ “*...hayatının muayyen anlarını mükerreren yaşıyor, aynı ıstırapı tekrar tekrar çekiyorsun;...*” (Aİ-OKB).

® yaşa-.

mümkün mertebe: [7]/Olabilirdiğince, yapabildiğı kadar./ “Sen kendine iyi bak, **mümkün mertebe dinlen.**” (GD-ADM)., “Bunlar, ikide, birde kendilerini rüyalarından uyandıran, etraflarına bakmaya, söylemeye, düşünmeye mecbur eden insanlardan **mümkün mertebe kaçınırlar**, munis, dilsiz hayvanlardan daha fazla hoşlanırlar.” (RNGBKD)., “Ahmet Ziya, kanadının altında o, masa masa dolaşmış; 'keyfiyeti', ikisine de kuşkuyla bakan, çoğu tombul ve kılıksız, kimisi açıkça haşin kadın memurlara; '**mümkün mertebe izah etmişti**';” (Aİ-OKB)., “Kendisinden ders alan Almanların rica ederek ders saatlerini **mümkün mertebe tebdil etti.**” (HZU-MvS).

® dinlen-, kaçın-, koru-. || izah et-, mücadele et-, tebdil et-, ter al-.

münasebetiyle: Ø--

münasebetli münasebetsiz: Ø

münavebeli: Ø

münferiden: Ø

münhasıran: [2]/Yalnız, özellikle./ “Fakat Kruşçev'in düşmesine **münhasıran** Çin meselesinin sebep olduğu söylenemez.” (FA-YST)., “Kampta **münhasıran** ondan **bahsediliyordu.**” (RNGBKD).

® söylen-*. || bahsedil-.

müphem: [1]/2. Belli belirsiz bir biçimde./ “Fakat nereden geldiğı belli olmayan bir ışığı kendisinde toplayarak saf ve cilâlı billur, büyük ve uzak suların bazı mehtapsız gece saatlarındaki esmer maden panltısıyla, tıpkı bilinmeyen bir kadere açılan bir yol gibi, **müphem** ve tılsımlı **parıldıyordu** teyzemlerin Gedikpaşa'daki evinde...” (AB-YÖBV).

® parla-.

müreffehen: Ø

müstacelen: Ø

müstakilen: [1]/Bağımsız olarak./ “Ø”. ; //Özgün olarak, özgün bir biçimde.// “Nasıl yeni hikâye, yeni şiir, eski sanat dergilerine sıftınmek, yaranmak suretiyle değil, kendini **müstakilen kabul ettirmişse** Yeni Türk tiyatrosu da miadı geçmiş eski değerlere bağlı, bürokratik ve bağımsızlıktan yoksun, mevcut tiyatrolara yaranmak suretiyle değil, kendi tiyatrosunu müellifinden idarecisine, aktöründen de koratörüne kadar kendi yetiştirmek suretiyle tutunacaktır.” (GY-R).

/.../ [-] ® Ø

//...// [1] ® kendini kabul ettir-.

müstemirren: Ø

müsteniden: Ø

müstesna: Ø

müştereken: [9]/Ortaklaşa, birlikte, el birliğiyle./ “Onun arkadaşları olan çocuklar sonradan vekillik yapan Halûk Şaman ve daha ikisi ile **müştereken** bir futbol topu **aldık**.” (SB-HAY), “Bu durumu müttefikimiz İngiltere Hükümeti ile **müştereken** inceleyip **düşünmekteyiz**.” (Aİ-OKB), “Eğer mahalleli **müştereken** bir **harekete geçmiyorsa**, bunun sebebi; işe Kaymakam'ın da karışmış olmasında, fakat daha ziyade, bu gibi şeylere önayak olacak kimselerin askere alınmış bulunmasındaydı.” (SA-KY), “Tekmil Anadolu ahalisi istiklali milliyi tahlis için baştan aşağı yekvücut bir hale getirilmiş ve bilaistisna teknil kumanda heyetleri ve arkadaşlarımız yüksek bir fedakari ile **müştereken** ittihazı **karar eylemiştir**.” (EK-DT..A).

® al-, duy- (hülya), düşün-, süz- {bakmak}, yap-, yat-. || deruhte et-, harekete geç-*, karar eyle-.

müteakiben: [3]/Sonra, arkadan, ardı sıra./ “İki eliyle uçlarından tuttu, kemali ihtimamla kulaklarına taktıktan sonra, mektuplardan birini açtı, bir müddet sessiz sessiz kendisi okudu, tekrar yerine koydu; **müteakiben** bir diğerini **aldı**, ötesine berisine göz gezdirdi ve damadına: Dinleyiniz rica ederim, dedi.” (YKK-KK), “Ne sorsam, manyak bir deliymişim gibi bir bana, **müteakiben** birbirlerine **dikiz ediyorlar**.” (PK-BCR), “Kadı Efendi **müteakiben** Paşa Hazretlerine de aynı suali **iradetmiş** ve müşarünileyh, «evet, kabul ettim» buyurmuşlardır.” (SB-HAY).

® dikiz et-, eline al-, irat et-.

müteakip: Ø

mütemadi: Ø

mütemadiyen: [127]/Ara vermeden, sürekli olarak, biteviye./ “Genç kadın **mütemadiyen** **düşünüyor** ve herhangi bir karar veremiyordu.” (SA-İÇ), “Ahmed Cemil artık **mütemadiyen** **söylüyordu**; zavallı Hüseyin Nazmîye; bu uysal muhataba bütün şahsî fikirlerini din letti, sonra netice vermek istedi: Şimdi düşün!” (HZU-MvS), “Babamı gâvurlar öldürdüler, anam yok, dedem yok, beni nerelere bırakıyorsunuz? diyor ve **mütemadiyen** **ağlıyordu**.” (HEA-AG), “Bana **mütemadiyen**, «aman kusur ettimse beni affediniz» **diyordu**.” (SB-HAY), “Nihat Efendi, bronşite rağmen Şahin Efendinin sigaralarını **mütemadiyen** **içiyor**, içtikçe biraz açılıp canlanıyordu.” (RNG-YG), “O, **mütemadiyen** **konusuyor**.” (Aİ-YK), “Vukuat ve tesadüfler ise **mütemadiyen** **aleyhine çalışıyordu**.” (RNGBKD), “Polis hafiyesi gibi **mütemadiyen** onu **takip ediyor**, nereye gittiğini, ne yaptığını bana haber veriyor.” (RNGBKD).

® düşün- [6], söyle- [6], ağla- [5], de- [4], iç- [4], öt- [4], sallan- [4], gül- [3], dolaş- [2], dön- [2], gör- [2], gülümse- [2], konuş- [2], oku- [2], titre- [2], ağrı-, ak-, al-, anlat-, ara-, art-, arttır-, azarla-, bak-, bekle-, çal- (davul), çalış-, çarpış-, çatırda-, çek-, çırpın-, değiş-, dol-, don-, dök-, düş-, eğlen-, eşin-, gel-, geril-, git-, göster-, hırpala-, içil-, iste-, işle- (rüzgar) {esmek}, işle- (saat), kay-, kes-, kımıldan-, kişne-, mırıldan-, sars-, sendele-, serp-, şiddetlen-, terle-, uç-, uğraş-, uzaklaş-, ver-, yayıl-, yürü-. || takip et- [3], tekrar et- [3], bahset- [2], şikâyet et- [2], alay et-, aleyhinde bulun-, aleyhine çalış-, başı dön-, boyun kır-, emret-*, evrad oku-, gevezelik et-, göz süz-, ısrar et-, istihale et-, kafası işle-, nedamet izhar et-, (piyano) çalın-, rahatsız et-, rüya gör-, seyret-, sigara iç-, şaka et-, şarkı söyle-, taganni et-, tempo tut-, yerinde durama-, yılan sok-, zeybek oyna-. || gülüp söyle- [2], açıp kapa-. || aranıp dur-, çözüp ilikle- (düğme), sorup durul-, sövüp say-.

mütenekkiren: [4] /Kılık değiştirerek, takma ad kullanarak, kendini tanıtmadan./ “Evet 1927, hep aynı uğursuz sene, tevkifat senesi. 'Mumaileyh' İstanbul'a 'mütenekkiren' **dönmüş...**” (Aİ-OKB), “Hiçbir şey yazmadılar. **Mütenekkiren** (kılık değiştirerek) Selanik'e **girdim.**” (MB-AK), “Oradan tekrar **mütenekkiren** (kılık değiştirerek) Yafa'ya **geldim.**” (MB-AK), “Yayan dolaşırım, **mütenekkiren seyahat ederim.**” (OVK-BŞ)

® dön- (-e), gel- (-e), gir- (-e) || seyahat et-.

müteselsilen: Ø

müteveccihen: [2] /1. Bir yere doğru gitmek üzere./ “Gaziantep, 1 Nisan '52 "Sevgili Ablacığım, Yarın, Kore Taburuna iltihak etmek üzere, Gaziantep'ten Seferihisar'a **müteveccihen yola çıkıyorum.**” (EA-DÖY); /2. Bir şeyi yapmaya yönelmiş olarak./ “Ø”.

1. [1] ® yola çık- [2].

2. [-] ® Ø

müttefiken: Ø

müttelihiden: [1] /Birlikte, birlik olarak./ “Süleyman Nazif, Ali Kemal'i tehzil sadedinde derdi ki: Bu adam dahîdir, çünkü Şark ve Garb'in /?/ **müttelihiden derler** ki: Bir cümle'nin tereküb edebilmesi için lâakal iki kelimeye ihtiyaç vardır, halbuki bu adam bir kelime ile iki cümle vücûda getiriyor, meselâ oldu da oldu...” (YKB-SEP).

® de-.

N

naçizane: [2]/1. Önemsiz bir şey olarak, haddi olmayarak./ “Otuz küsur yıldır bendeniz ise, *naçizane* diyorum ki: “Bu tavrı takındığınız takdirde, ne kadar haklı olsanız, dâvayı baştan kaybedersiniz.” (OS-HT)., “Şimdi bendeniz *naçizane* şöyle bir ‘insan’ tanımı öneriyorum: Tanım: ‘insan’ kendisinin dışında hedefleri olan yaratıktır.” (OS-HT). ;/2. Çok küçük, önemsiz bir şey olarak./ “Ø”.

1. [2] ® de-, öner-.

2. [-] ® Ø

nadiren: [16]/Seyrek./ “Daha sonra salonda *nadiren* oturuyorduk.” (KHK-YAH)., “*Nadiren* aile toplantılarına, arasıra sinemaya veya muallimlerin haftalık eğlencilerine *gidiyordum*.” (SA-K/S)., “Pansiyonda *nadiren* *gözüküyordu*.” (KHK-YAH)., “Zaten Rauf Bey *nadiren* ceza verir.” (NH-MİM3)., “Düşünmemek ona *nadiren* nasip olurdu.” (SFA-SS).

® otur- [2], çıkar-, imren-, gel-, git-, görül-, gözük-, in- (şehre), konuş-, kullan-. || ceza ver-, ihtiyaç ol-*, kendini kapat-, meşgul ol-, nasip ol-.

nafile: [12]/3. Boşuna, boş yere./ “Sen saçma sapan söyleyip de beni *nafile* kızdırma, uyumana bak!” (MŞE-MA)., “*Nafile* yoruluyorsunuz Beyefendi!” (SB-BŞM)., “Dünyâda sevilmiş ve seven *nafile* bekler” (YKB-KGK)., “*Nafile* Yapraklar bütün gece *El açtılar* gök yüzüne.” (AS-Ş)., “Beş para etmiyor, *nafile* hülya kurmuşuz!” (RHK-MH).

® kızdır-* [2], yorul- [2], ara-, bekle-, uğraş-*, yaşa-. || el aç-, endişe et-, hülya kur-, kafa yor-*.

nafile yere: [6]/Boş yere, boşu boşuna./ “Ben de *nafile* yere *üzülüyorum*, dedi.” (YKK-A)., “Aralarındaki sevgi, bir kördüğüm haline girdi, *nafile* yere bunu çözmeye *uğraşıyorlardı*.” (YKK-KK)., “Ben de *nafile* yere *nefes tüketiyorum*.” (YKK-KK).

® git-, iste-, uğraş-, üzül-. || nefes tüket-, sükûta davet et-.

nagehan: Ø

nağmesiz: Ø

nahak: Ø

nahak yere: [3]/Haksız, gereksiz olarak, boş yere, boşuna./ “Kısa diz çağsın giymek itiyadında bulunan ve yeniçerilikle hiç ilgisi olmayan nice masum köylü, kentli, *nahak* yere *öldürülmüştü*.” (REK-Y)., “Nâzım, *nahak* yere otuz yıla *mahkûm oluyor*; bunun adı, hainlik!” (Aİ-OKB)., “Yatağına şüphe kurdu ile girme: *Günahtır. Nahak yere vebal taşıma*.” (TB-KA)

® öldürül-. || mahkûm ol-, vebal taşı-.

nakten: [2]/1. Para olarak./ “Ayrıca 1982 yılı içinde 100 milyon lira alacağımı da *nakden* tahsil ettim.” (SY-BECO). ;/2. Peşin olarak./ “Yarısını sana *nakten* ödeyeyim...” (OK-KT).

1. [1] ® tahsil et-.

2. [1] ® öde-.

nakıs: Ø

naklen: [10]/Nakil yoluyla, aktararak, {canlı olarak, anında}./ “Sonunda açılış yapıldı, tören, radyo ve televizyondan **naklen** verildi...” (Mİ-DHB), “Bu rakamı Âşık Çelebi, şairin kendisinden **naklen** veriyor.” (BN-DY1), “Türkiye-Avusturya milli maçını **naklen** veriyordu.” (NE-GT), “Melih Cevdet Anday, Sabahattin Eyuboğlu'dan **naklen** anlatır: İnönü, bir gün Köşk'te Freud üzerine bir toplantı düzenler.” (AO-ZS).

® veril- (tv) [5], ver- {aktarmak} [2], yayımlan-* (tv) [2], anlat- {aktarmak}, ver- {aktarmak}.

nakzen:--

® (davayı) **nakzen** görmek, (davayı) **nakzen** iade etmek

nemertçe: [1]/2. Korkakça, mert olmaya bir biçimde./ “Zilha'yı doyararak koklayamadı **namertçe** vuruldu Koç Yiğit Ali” (HT-KAD).

® vurul-.

namıdiğer: Ø

namussuzca: [2]/Namussuz bir biçimde./ “Dünya kallesçe değişiyor uzaklaşıyor **namussuzca** kaçıyor...” (TU-BŞ), “Süleyman Peygamber gibi oturuluyor, görünüşte santim oynamadığı besbelli bir eda ile **namussuzca** pay dağıtılıyordu.” (SFA-HBSK).

® kaç-. || pay dağıt-.

namütenahi: [1]/2. Sonsuz, ucu bucağı olmayan bir biçimde./ “Ve zemberek tekrar boşandı: Artık tevakkuf edemez [duramaz], **namütenahi** koşacaktır.” (KHK-YAH).

® koş-.

nankörce: [2]/2. Nankör bir biçimde./ “Biraz **nankörce** davranmıyor musun?” (AA-İGA), “Hep de şeşi beş gören tarihçilerin **nankörce** haksızlığına uğramış!” (AK-MY).

® davran-. || haksızlığa uğra-.

nasıl:** [6234]/{1. Bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz., 2. Bir hareketin yapılış biçimine duyulan şaşkınlığı belirten bir söz., 3. İşin zorunlu olduğunu belirten bir söz., 4. Ne kadar çok., 5. Elbette, kesinlikle. }/ ““Bilmiyoruz.” “**Nasıl** olur da bilmezsiniz?” “Nişancı getirdi.” (YK-KSİ), “Bunu **nasıl** yaptık?” (KT-Gİ), “Bunu **nasıl** anlamalı?” (MŞE-MA), ““Serti **nasıl** görmedim Ağa,” dedi.” (YK-KSİ), Ah, **nasıl** anlatayım sayın bayan. (MŞE-MA), Adam, şaşırılmış, arabaya bindi: Anladım -dedi-, niye arıyordun beni; **nasıl** buldun? (ÇA-BAG), “KADIN - (Keserek.) **Nasıl** mı? **Nasıl** istiyorsanız öyle!” (TDK-KO), “KADIN - Emine Teyze **nasıl** öldü?” (TDK-KO), “KELOĞLAN Her şey pek iyi, pek hoş da, bunları, **nasıl** durduracağız?” (TÖ-TO3), “Korkunç unutmam düştüm ayaklarına Ama ne zamandı **nasıl** hatırlamıyorum En keskin saatinde caddenin Geçer gibi trafik ve sert fren.” (BN-BŞ), “Kucharz'ın yanıtı: **nasıl** şüphelenirsiniz?” (NN-DM), “Lena, Vasili **nasıl** dayanıyorlar?” (YK-KSİ), “Merzengüş Sultanla **nasıl** yaşayacaktı?..” (KHK-YAH), “**Nasıl** geldi de buldu bu

adayı?” (YK-KSİ), “*Nasıl kurtuldun?* «Bırakın, nereye dersiniz giderim,» dedim.” (KT-Gİ), “*Nasıl unutulabilirim?*” (Aİ-YK), “*Olacaksa nasıl önlenebilirdi?*” (TB-KA), “*Siz ki dolu acıyla -Onlar nasıl katlanır?*” (BN-BŞ), “*Şimdi nasıl konuşacağız?*” (AHT-H), “*Türk vatani şiirde nasıl ifâde edilir?*” (YKB-SEP), “*Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?*” (AA-TO3), “*La femme,müennes, ancak Feminist’i nasıl tercüme etmeli?...Bana kalsa tercüme ederken...*” (MŞE-MA), “*Nasıl başarı kazandınız?*” (AN-AZDE), “*Nasıl kaybolmuş ne bilelim?*” (?), “*Yaşamının en verimli bir döneminde Mozart belini nasıl doğrultabilirdi?*” (NN-DM), “*Yüreklere nasıl götürüyor, anlamıyorum.*” (NA-KD/A), “*Kendi yakınında bu kadar canlı bir örnek varken, nasıl cesaret edebiliyorsun?...?*” (AHT-H), ; /{6. ‘Ben sana dememiş miydim, gördün mü?’ anlamlarında kullanılan bir söz. 7. ‘Ne dediniz?’ veya iyi mi, beğendiniz mi?’ anlamlarında kullanılan bir söz.}/ “Ø”.

1.-5. [958] ® ol-* [144], yap- [43], anlat- [26], bul- [26], gel- [24], iste- [19], söyle- [18], bil-* [15], unut-* [14], yaşa- [13], çık-* [12], de- [11], geç- [11], anla-* [10], git- [10], gör-* [10], al- [8], dayan- [8], kurtul-* [8], et-* [7], katlan- [7], ver- [7], geçin- [6], karşıla- [6], tanı-* [6], bırak- [5], çalış-* [5], düşün-* [5], sev-* [5], açıl- [4], bak- [4], gir- [4], gül- [4], konuş- [4], öl-* [4], özle- [4], söv-* [4], şaşır- [4], yaz- [4], yetiş- [4], açıkla- [3], açıklan- [3], ara-* [3], bağır- [3], başar- [3], bilin-* [3], davran- [3], değiş- [3], değiştir- [3], dön- [3], duy-* [3], geçil- [3], inan-* [3], öğren- [3], öldür- [3], sat- [3], söylen- [3], titre- [3], unutul- [3], üzül- [3], yüklen- [3], aç- [2], ağla- [2], ayır- [2], benze-* [2], buyur- [2], çevir- [2], çıkar- [2], çök- [2], değerlendir- [2], dile- [2], dinle- [2], döv- [2], dur- [2], getir- [2], götür- [2], hatırla-* [2], ısın- [2], kaç- [2], kalkın- [2], kapan- [2], kes- [2], koş- [2], kurtar- [2], oku- [2], otur- [2], oyna- [2], öde- [2], önle- [2], parılda- [2], parla- [2], sallan- [2], seç- [2], sığ- [2], şaş- [2], tanır- [2], uyu- [2], yakala- [2], yan- [2], yanıl- [2], yaşan- [2], yazıl- [2], yen- [2], yorumla- [2], yumuşat- [2], aldat-, algıla-, alıştır-, alkışla-, anlaş-, anlaşıl-, anlatıl-, as-, at-, atla-, atlat-, ayrıl-, bağdaştır-, bağlan-, barın-, başla-, becer-, beğen-, bekle-, besle-, biçimlen-, bin-, biriktir-, birleştir-, bitir-, boğul-, boğuş-, boşalt-, bozul-*, buluş-, bunal-, çalın-, çarp-, çatla-, çek-, çeviril-, çığır-, çıkart-, çıldır-, çiğne-, çömel-, çöz-, dayanıl-, dehle-, dene-, der-, deş-, devir-, din-, diril-, doğrult-, donat-, durdur-, düş-, düzel-, edin-, eğlen-, eli var-, evlen-, ezil-, gecele-, geçir-, geliş-, ger-, giril-, göğе çık-, gömül-, gönder-, gör-, gözü-k, gülümse-, güven-, güzelleştiril-, ısıt-, ısl-, iç-, ilerle-, irdele-, işle-, kaçır-, kal-*, kalk-, kamaş-, kan-, kandır-, kapıl-, karış-*, karşılan-, kazan-, kesil-, kısaltıl-*, kıvrır-, kıvrın-, kıyasla-, kok-, kork-*, korkut-, koru-, koy-, kötüleş-, kucakla-, kudurt-, kur-, oturt-, öğret-, öksür-, önemse-, önlen-,öp-, övün-, sar-, sattır-, sergile-, sevin-, sığın-, sık-, sıralan-, sinirlen-*, solu-, sömürgeleş-, şaşala-, şımar-, şüphelen-, tanımla-, tanıt-, tara-*, taşı-, tat-, tavla-, tavlın-, tutul-, tutuş-, uç-, ulaş-, uy-, uyan-, uzatıl-, ünlen-, vur-, yakalan-*, yakış-, yakıştır-, yaklaşı-l, yalvar-, yararlan-, yarat-, yat-, yayıl-, yet-, yıkan-, yıkıl-, yönet-, yürü-, zayıfla-. || emret- [4], hisset- [3], cesaret et- [2], fark et-* [2], gece geçir- [2], izah et- [2], karşı koy- [2], kaybol- [2], razı ol- [2], sağ kal- [2], tahammül et- [2], tasvir et- [2], yardım et- [2],

acele et-, akıl et-, akılda tut-, akla gel-*, akset-, arkasına düş-, arzet-, arzu duy-*, ayakta kal-, başa çık-, başarı kazan-, bedbaht ol-, belini doğrult-, cana kıy-, ciddiye al-, cür'et et-, çileden çıkar-, dalga geç-, dans et-, dayak ye-, dile getir-, dokuz doğur-, el çırp-, elden geçir-, emanet et-, emin ol-, gönlünü kamaştır-, göze al-, gözünde büyüt-, (gün) geç-, haber al-, haber veril-, hallet-, hapsed-, hassasiyeti taş-, hayal et-, hayatta kal-, hoşuna git-, hükmet-, hülya et-, ışık vur-, içi burkul-, içi git-*, ifâde edil-, ikraz et-, ... ilgisi kur-, ispat et-, işin içinden çık-, işkence et-, izale olun-, karar ver-, karşı çık-, kendini parala-, mümkün ol-, nefes al-, oraya çık-, ölüme atıl-, peşine takıl-, prova edil-, pusuya düşür-, reddet-, sabret-, sözünü tut-, tâbir et-, tahrik ol-, takdir buyur-, tarif edil-, (tehlikeyi) savuştur-, tensip et-, tercüme et-, türkü söyle-, vakit geçiril-, vazgeç-, yol ver-, yüreği götür-, yüreği titre-*, yüreği yan-, yüzü kızar-, zengin ol-. || dağılıp çözül-.

6. [-] ® Ø

7. [-] ® Ø

® *nasıl olmuşsa, nasıl olsa.*

nasılsa: [70] /Herhangi bir sebeple veya bilinmeyen bir sebeple, {bir şekilde}./ “Ama *nasılsa* görecek.” (İA-ÖEK)., “Beni bir tek kuşlar *anladı nasılsa*.” (AA-ETY)., “İnsan hali *nasılsa* bir tane *unutmuşuz* Tophane’de Damızlık misali...” (BRE-DKD)., “O *nasılsa kurtulur*, diyebilirim.” (VB-SvB)., “*Nasılsa öleceğim*, diye düşünmeye başlıyorsun.” (EÖ-GSA)., “Annem ortalarında olmadığımı *nasılsa fark etti*.” (GY-D)., “Bunun da *sonu gelir nasılsa*.” (PC-K)., “Şaşılalı bir beceriyle okurunu esenliklere, sağlık ülkesine çeken sanatkâr, *hak ettiği değeri nasılsa kazanır*.” (Sİ-ÖKS)., “Ve bu adam *nasılsa mebus olmuş* ve dava kazanılır kazanılmaz, Meclis’te Osman Kaptan’ın hizmetleri hakkında tumturaklı bir nutuk çekmişti.” (HEA-T).

® unut- [7], gel-* [5], öğren- [4], kurtul- [2], gör- [2], geç- (ömür, zaman vb.) [3], fışkır-, bul- [2], anla-, benzet-, bil-, buluş-, çök-*, dinle-*, dön-, duy-*, göm-, hoşlan-, iliş-*, kestir- {anlamak}, konuş-, kork-*, öğret-, öl-, tanı-, tanımla-, tanış-, uğra-, yenil-. || gözünden kaç- [2], yüzüne gül-, sonu gel-, pişman ol-, ortaya çık-, mebus ol-, hak ettiği değeri kazan-, haber yayıl-, gözüne çarp-, fark et-, fark edil-*, boş kal-, ayırdına var-, ayağı kay-, akıl et-, ağzından kaçır-, ağzından çık-. || çekilip git-, geçip git-, saplanıp kal-, sürüp git-, yok olup git-.

nasihat yollu: Ø

naşi: Ø

nazaran: Ø

nazikâne: [8] /İncelikle, saygıyla, nezaketle./ “Odasının zili bozulduğunu ne kadar *nazikâne* söylemişti.” (KB-DÇ)., “Birbirimizle daha *nazikâne*, daha mazbut *konuşalım*.” (DC-Yİİ)., “Hâlâ fark edemediği öbürü *nazikâne cevaplar veriyor*, ayrılmakta acele ediyordu.” (RHK-MH)., “Hâlâ fark edemediği öbürü *nazikâne cevaplar veriyor*, ayrılmakta acele ediyordu.” (RHK-MH)., “Uçuk sarı benzi hafifçe kızardı. *Nazikâne şapkasını çıkardı*.” (SFA-HBSK).

® söyle- [2], konuş-, ol-. || cevap ver-, davete uy-, ricada bulun-, şapka çıkar-.

nazikçe: [10]/2. Nazik, ince, saygılı bir biçimde./ “‘Bir bakayım,’ dedi karşı taraf **nazikçe**.” (PK-BCR)., “Doktor’a **nazikçe** gülümsedi.” (AA-İGA)., “Birkaç kez **nazikçe** söylemişti dışıye gitmesini.” (PC-K)., “Kadri **nazikçe** itiraz etti: Yoo, rahatsız etmeyeyim.” (TÖ-ŞÇT)., “Ben yazımı bitirdiğimde, inşallah video faslı bitmiş olur da, **nazikçe** evine yollarız onu, karı-koca baş başa kalırız.” (PK-BCR).

® de-, gülümse-, in- (merdiven),öp-, sağla-, yolla- (-e). || (kolundan) tut-, itiraz et-, üzerini ört-.

nazmen: [1]/Şiir olarak./ “Hacı Galip efendinin babası Seyyit efendi, Pend-i At-târ’ın baş kısımlarını temiz bir Türkçe ile **nazmen terceme etmiştir**.” (BN-DY1).

® terceme et-.

ne:** [696]/7. Neden./ “ERKEK - Ne **duruyorsunuz**?” (TDK-KO)., “Bana bak, oraya **ne bakıyorsun**?” (KT-Gİ)., “ERKEK - (Bir susuştan sonra.) Ne **bekliyorsunuz**? Ne **bekletiyorsunuz** sormak istediğiniz soruyu ağzınızın içinde?” (TDK-KO)., “HASTA **ne bağıırıyorsun**?” (TÖ-TO3)., “Dönüş parasını bulsa bari. Ne **gülüyorsun** sen?..” (TB-KA)., “HASTA **ne korkuyorsun**.” (TÖ-TO3)., “Doğru mu söylüyorsun? Ne **yalan söyleyeceğim**?” (GY-H1)., “Ne **inkâr ediyorsun**, bilmeyen mi var?” (SA-K/S)., “E, **ne bakınıp duruyorsun**?” (MŞE-MA). ; /8. Şaşma veya abartı bildiren bir söz./ “Ø”.

7. [101] ® dur- [20], bak- [12], bekle- [6], karış- [5], sus- [4], dinel- [3], ağla- [2], bağır- [2], dikil- [2], gül- [2], kız- [2], kork- [2], aran-, beklet-, boz- {terslemek}, çalış-, çekin-, dal-, dangırda-, darıl-, dinle-, dolan-, dolaş-, fısıldaş-, gel-, kaç-, kalkış-, kapat-, kaynaş-, konuş-, övün-, sakla-, tartakla-, uğraş-, üzül-, yap-, zupikle-. || yalan söyle- [2], acele et-, bakıp dur-, inkâr et-, lakırdıyı ağzında dolaştır-, oturmuş kal-, üstünde dur-, yalan de-. || bakınıp dur-, eğip dur-.

8. [-] ® Ø

® **ne arar (onda ... ne gezer), (herhangi bir yerde) ne arıyor, ne buyrulur, ne çıkar, ne demek, ne demeye, ne denir (ne dersin).**

nece: [3]/Hangi dilde, hangi dilden?/“Kandilli’de kaldığım ve **nece konuşursam** konuşayım dilimi anlamamakta direnen oğlumla iletişim kurmayı başaramadığım süreçte doruk noktasına ulaşmış.” (PK-BCR).

® konuş-.

nedametle: [1]/Pişmanlık duyarak./ “Ben dört senedir bir mahbes içinde, vücudunun verdiği **nedametle** yaşıyorum.” (KHK-YAH).,

® yaşa-.

neden:** [1840]/2. Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz, niçin./ “‘‘Olmaz, dedim. **Neden olmasın**?’’ (SD-K)., “‘‘Var. **Neden sordun**?’’ ‘‘Verir misin bana?’’ (SD-K)., “‘‘Bunu bana daha önce **neden söylemedin**?’’ (KT-Gİ)., “‘‘Peki, bu işi **neden yaptın** ?’’ diye sual ettiklerinde de şu karşılığı oturtmuş :

isveç halkını zulümden kurtarmak için yaptım.” (SB-BŞM), “Ah **neden** geldiniz? **Neden** geldiniz?” (TDK-KO), “-Ama **neden** anlamıyorum.” (AHT-H), “Birden gene hırçınlaştı: “Öyleydi de, **neden** önce bana **danışmadın**?”” (EB-BG), “Biri de başka bir alanda beğenmiyor, o **neden** söylemesin?” (NA-KD/A), “Duygu havası birden bıçak gibi kesilir.) **neden** yapmıştın bunu?” (AA-TO3), “KADIN - **neden** korktu dersin?” (TDK-KO), “**Neden** beğenmiyorum yazdıklarımı?” (NA-KD/A), “Yüzbaşı Hamdi'nin yanında.” - **Neden** ayrıldın? -Onlar şimdi nizamiye-merak saldılar.” (TB-KA), “Yazık ki okurların çoğu, hemen hepsi, bu çeşit sözlerle yetiniyorlar. **Neden** yetiniyorlar?” (NA-KD/A), “TV RÖPORTAJCISI: O **neden** sürdürmedi?” (AA-TO3), “Buna **neden** gerek görürdüy?” (HT-ÖTÖ.), “ERKEK: **neden** yalan söyleyeyim, bayan?” (TDK-KO), “Hakkıymış... **Neden** kendin arayıp sormadın?” (AA-TO3), “**Neden** böyle derim, **neden** kabul etmem?” (TB-KA).

® ol-* [33], gel- [15], yap-* [11], öldür- [8], kork- [7], sor- [7], söyle-* [6], iste-* [5], al-* [4], anla-* [4], bak- [4], beğen-* [4], inan-* [4], sev-* [4], ağla- [3], bırak-* [3], bil-* [3], de- [3], düşün-* [3], gül-* [3], kaç- [3], oku-* [3], vur- [3], ayrıl- [2], bekle-* [2], çekin- [2], dağıl- [2], git-* [2], kaçıl- [2], kız- [2], kullan-* [2], otur- [2], sus- [2], uğra- [2], uğraş- [2], utan- [2], yaz-* [2], aldan-, apış-, bağır-*, bağlan-, birleştir-*, boğul-, boz-, çabala-, çalış-*, çat-*, çekil-, çıkar-, danış-*, değış-, dinle-*, dokun-*, don-, duy-, et-*, gelin-, gerek-, getir-, gezdir-, gör-, içil-, ilgilendir-, in-*, kaçın-, kaçır-, kal-*, kaldır-*, katlan-, kestir-*, konuş-, kopar-, koş-, oynaş-*, patla-, sakla-, sal-, sataş-, sayıl-*, seslen-, sür-*, sürdür-*, şaş-, tokatla-, uyu-*, üzül-, var-* {evlenmek}, ver-, yapıl-*, yara-*, yaşa-, yat-, yaz-, yazdır-, yazıl-, ye-*, yeğle-, yenil-, yet-*, yetin-, yüklen-. || yalan söyle- [3], aç kal- [2], razı ol- [2], ayak dire-, bölük pörçük ol-, canı çık-, düşman ol-, engel ol-, gerek gör-, gönül ver-, göze al-, ırahat ver-*, ısrar et-*, icap et-, imza at-, izini sür-, kabul et-*, kör ol-, kötü ol-, lüzum gör-, mahsus yap-, (oyuna) katıl-, örtbas et-, rahat dur-*, sorun yarat-, söz aç-, sözünden dön-, şikayet et-, telaş et-*, telefon et-, umut ver-, yardıma gel-*, yasak edil-. || arayıp sor-*, bırakıp git-.

nedeniyle: Ø--

ne denli: Ø--

nedenli nedensiz: [3]/Hiçbir dayanağı yokken, nedeni olsun veya olmasın, sebepli sebepsiz./ “Sabahattin Eyüboğlu durup dururken, **nedenli nedensiz** bana Şevki Erençan'ı kaç kez **göstermiştir**: -Bak işte Usta!..” (İS-DÖV), “Evet, o sarsılmamış ama bizimkiler sarsılmış, **nedenli nedensiz tartışıyorlar, kavga ediyorlarmış**.” (FA-SUYK2).

® göster-, tartış-. || kavga et-.

nedense: Ø--

nedensiz: [9]/2. Bir sebebi olmadan./ “Hakkın var doktorcuğum. **Nedensiz** hiçbir davranış **olmaz**.” (EB-BG), “O şaşırınca adam da hepten telaşlandı sanki, ağzının içinde birtakım sözler geveledi tir tir titreyen sesiyle, bir şeylere **dokundu nedensiz**, bir şeylere **baktı** ve, kucağında hâlâ bezlere sarıp sarmalayamadığı o kocaman şekerle birlikte öylece kalakaldı...” (HAT-KHK), “Zaman zaman kime olduğunu bilmediği bir hasretle dalıp dalıp gidiyor; gözleri kendiliğinden nemleniyor, **nedensiz mahzunlaşıyordu**.” (MM-ÜAKO), “Gururlu fakir erkeklerin zengin kadınlar karşısında duyduğu huzursuzluğa ve **nedensiz kızgınlığa kapılmıştı**.” (AA-İGA).

® ol-* [4], bak-, dokun-, mahzunlaş-. || kızgınlığa kapıl-, krize tutul-.

neden sonra: [55]/{1. Aradan bir hayli zaman geçince., 2. İş işten geçtikten sonra.}/
 “Uzun bir süre birlikte bahçeye baktılar. **Neden sonra** kadın: İstersen yukarı çık ha, dedi.” (EÖ-P/S)., “İsmet Paşa, ünlü pembe köşke **neden sonra geldi.**” (SB-HAY)., “Dışarda, gecenin karardığını **neden sonra anladı.**” (SKA-GA). “Dilin ağızdan usulca geri çekildiği bir aralıkta ise, yani **neden sonra** hemen hemen fısıltıyla **soruyor** Bir şey işittiniz mi?” (AA-RÜ)., “Gülçin, **neden sonra fark etti**; kendine, adamakıllı içerledi; “Ayıp, ayıp!” (Aİ-YK)., “Paketi açmayı **neden sonra akıl ediyor**, hem de nasıl, manasız bir telaşla! ince, altın bir zincir; ucunda, işlemeli bir madalyon; Müfit'in hediyesi bu!” (Aİ-YK).

® de- [8], anla- [7], gel- [4], sor- [4], çık- [2], açıl- (kapı), başla-, belir-, bul-, diklen-, duy-, geç- (gerginliği), gel-, hatırla-, öğren-, silkin-, uzan-. || fark et- [7], akıl et- [2], ayırt et-, başını kaldır-, dikkatini çek-, haber al-, kaybol-, kendine gel-, kendini toparla-, salona gir-, sözünü bitir-. || sorup öğren-.

nefes nefese: [42]/Soluk soluğa./ “Küçük Hacı, **nefes nefese**: -Durdu durdu da gine azıttı mübarek, dedi.” (TB-KA)., “Derken **nefes nefese** bir haberci **geldi...**” (TB-KA)., “**Nefes nefese** bir dakika **durdular.**” (RNG-ÇK). “**Nefes nefese** Nikol içeri girdi: - Ah, dedi, Luka mahvoldu.” (KHK-YAH)., “Nuri öte dünyalarda bir yerlerde **nefes nefese koşmakta**, içinde çağlayanlar boşalmaktaydı.” (AK-AA)., “Ve bir saat sonra yani üç buçukta altı oğlan **nefes nefese**, tıklım tıklım dolu torbalarla kampa **yetiştiler.**” (HEA-T)., “**Nefes nefese** onu **seyrediyorum**: ‘Yardım et..’ diye bağıriyorum denize, avazım çıktığı kadar.” (EI-KA). ; //mec. Apar topar.// “Harb yumruğunun bir vuruşta Fransa’yı devireceğini sanan Enver Paşa, Marn'den sonra bile, kara kartalın zaferine yetişebilmek için **nefes nefese harbe girdi.**” (FRA-Z).

/.../[41] ® de- [9], gel- [6], dur- [3], gir- [3], git- [2], koş- [2], yetiş- [2], anlat-, çök- {oturmak}, düş- {uzanmak}, geç-, saldır-, seslen-, solu-, sus-, yaklaş-. || devam et-, karşısına dikil-, seyret-, takdim et-, zapt et-.

//.../[1] ® harbe gir-.

® **nefes nefese kalmak.**

nehari: Ø

nerde: ?-

nere: ?-

nerede: ?-

nereden: [540]/1. “Hangi yerden?” anlamında yer zarfı./ “Ø”. ; /2. Nasıl, ne gibi bir ilişki ile./ “- Ay bütün bunları **nereden bileyim** Meryem!..” (EI-NS)., ““Ben bunu alıp yerine bir bakır koysam, kim **nereden anlayacak?..**” diye düşünmüş.” (AN-MB)., ““Bunu da **nereden çıkartıyorsun?**”” (SD-K)., ““Bu da **nereden çıktı** oğlum?” diye soruyorum.” (AA-ETY)., ““Sen **nereden tanıyorsun** DGM yargıç ve savcılarını da akşam yemeğe alıyorsun.”” (TÖ-E)., “ADAM **nereden uyduruyorsun** böyle şeyleri?” (BA-TO1)., “Adını kullanmadan hiçbir yere varamam. **Nereden başlamalı?**” (İA-GKD)., “Akyıldırımı da **nereden bulmuş!**” (MŞE-MA)., “Bende acıklı bir yan var, bunu seziyorum, ama bu acıklılık **nereden kaynaklanıyor** bunu çıkartamıyorum.” (AA-YÖT)., “Bana hakaret ettiğini de **nereden uyduruyordum?**”

(KB-DÇ), ““Benim yola çıktığımı **nereden öğrendiniz?**”” (SK-D), “Ama tuhaf, şu müze **nereden aklına gelmiş!**” (MŞE-VÇ).

1. [-] ® Ø

2. [540] ® bil- [175], çık- {akıl etmek, ortaya koymak} [67], bul- [62], çıkar- {akıl etmek, ortaya koymak} [37], gel- {ortaya çıkmak, kaynaklanmak} [35], tanı- [25], öğren- [20], anla- [17], kaynaklan- [9], duy- [8], al- [6], düş- [5], gör- [5], başla- [4], uydur- [4], an- [2], bak- [2], bulun- [2], çıkart- {akıl etmek, ortaya koymak} [2], düşün- [2], hatırla- [2], anımsa-, denkleştir-, geç-, gel-, izle-, karşılaş-, kestir-, öde-, sevdalan-, unut-. || aklına gel- [22], haberi ol- [2], aklına es-, başına gel-, borç ver-, diline dolaş-, diline takıl-, dilinin ucuna gel-, haber al-, ileri gel-, işe bulaş-, keşfet-, musallat et-, para kazandır-.

D nereden bilmek, nereden çıkmak, nereden bulmak, nereden çıkarmak {akıl etmek vb), nereden tanımak, nereden aklına gelmek.

nereden nereye: Ø--

neredeyse: [183]/[1. Hemen hemen, {yaklaşık olarak}., 2. Kısa bir süre içinde, {yakında}.]/ “Şimdi ekmekçi **gelir neredeyse.**” (NM-TÖ2), “Utancından **neredeyse ağlayacaktı.**” (AN-ŞÇH), “**Neredeyse**, sadece satıcı kızlar yüzünüze bakar, **diyeceğim.**” (DÖ-GYKK), “Adama bir yerlerden aşınayım. **Neredeyse tanıyacağım...**” (AÜ-SG), “Yine de, düşün, **neredeyse kanıtlıyorduk...**” (AA-TO3), “Yürüyüşün, birden hızı kırılmıştı. **Neredeyse duracaktı.**” (RI-KG), “Bing Grosby, Frank Sinatra ve Nat King Coole gibi şarkıcıların plaklarını kapışıyor, şarkılarını ezberliyor ve onlarla ilgili haberleri **neredeyse ezberliyorduk.**” (AO-NSBE), “Sinan ise çok rahat, gözlerinde tuhaf bir ışıık var, **neredeyse gülümseyecek.**” (AÜ-SG), “Polonya **neredeyse gidecekti.**” (FA-YST), “O sırada kapı çok yumruklanıyor. **Neredeyse kıracaklar kapıyı.**” (FÇ-UV), “İncirler **neredeyse olgunlaşacaktı.**” (YK-KSİ), “Hele bir tümcede **neredeyse kahkaha atacaktı.**” (HAG-AS), “Dua okurken gördüm yüzünü, **neredeyse zil takıp oynayacaktı.**” (YK-OD), “Bir süre ayrılmadan öylece kaldık... ... **neredeyse sabah oluyordu...**” (DK-Z), “Bir taşla iki kuş hesabı. **Neredeyse linç edeceklermiş.**” (FA-SUYK).

® gel- [17], ağla- [16], de- [8], tanı-* [6], düş- [4], ezberle- [4], unut- [3], alış-* [2], bağır- [2], başla- [2], bayıl- [2], bitir- [2], boğul- [2], çatla- [2], dön- [2], dur- [2], gülümse- [2], inan- [2], kal-* [2], kus- [2], öl- [2], öt- [2], silin- [2], tamamla- [2], tıkan- [2], uyu- [2], açıl- (depo), ağlat-, benze-, bil-*, boğ-, boşal-, çıldırt-, dayan-*, değ-, dokun-, duy-, git-, gör-*, görün-, içselleş-, kanıtla-, kapaklan-, kapat-, kır-, kırıl-, kutsallaştır-, neşelen-, olgunlaş-, öldür-, öpüş-, sarsıl-, seç-*, sız-, sön-, söyle-, tepin-, toplan-, uç-, uyan-, üşü-, üzül-, yalvar-. || sabah ol- [3], zil takıp oyna- [3], şafak sök- [2], aklıktan bayıl-, ay bat-, boru çal-, boynuna sarıl-, deli ol-, ele geç-, emret-, ezbere bil-, fenalık geçir-, genel kabul gör-, görünmez ol-, gözden kaybet-, gözleri açıl-, gözü kapan-, gülmekten çatla-, gülmekten yerlere yat-, gün bat-, gün doğ-, hava ağar-, hırsından çatla-, içi minnetle dol-, kabul edil-, kahkaha at-, kar yağ-, karanlık kavuş-, keçileri kaçır-, kendine kız-, kış bastır-, linç et-, olanaksız kıl-, sevinçten uç-, sinir bas-,

soluksuz kal-, soyu tüken-, sükün et-, tipi başla-, (vapur) kalk-, yere yığıl-, yok ol-, yüreğine in-. || bağırıp çağır-, kucaklayıp öp-.

Þ neredeyse gelmek, neredeyse ağlamak.

neresi: ?-

nereye: ?-

nesilden nesile: [2]/Kuşaktan kuşağa, kuşaklar boyunca./ “Yalnızca insanoğlunun daha az çaba yani daha az enerji harcamak, tasarruf etmek yönünde değişmez bir eğilimi vardı. **nesilden nesile** bir tek bu eğilim aktarılıyordu.” (BB-BBÇ)., “Mihraplar, kemerler, kubbeler yapmış, Sultanı, çerisi, piri, veziri **nesilden nesile** götürsün{kalmak} diye Kanadlar üstünde şanlı Tekbîr’i.” (ANA-BBRB).

® aktar-, götür- {kalmak}.

nesren: Ø

neşeli: [9]/2. Sevinçli, keyifli, şen bir biçimde./ “Çok **neşeli** uyandı.” (YK-İM1)., “Ah Vicdan, nasıl da **neşeli** ve metin **gittin**, benden uzaklara.” (EA-DÖY)., “Deniz kıyısındaki tek kahvede ‘**neşeli**’ çaylar ve bira **içilirdi**.” (OB-HYD)., “Ata o günü **neşeli** geçirdi.” (RHK-BS).

® uyan- [2], git-, gidil-, içil-, konuş-, söyle-. || türkü söyle-, gün geçir-.

neşren: Ø

neticeten: Ø

nevmit:--

® **nevmit olmak.**

neyse: Ø--

nezaketen: [5]/Nezaket olarak, nazik davranarak./ “Ömer, ayrıca aklı başında biri gibi, şakalarına **nezaketen** gülümsememiş, rahat, içten kahkahalar atmıştı.” (EI-KA)., “Babası belki **nezaketen**, ama kızkardeşi kendini zorlayarak Constanze’yi **kucaklayacaklar** ve sonra yine ayrılacaklardır.” (NN-DM)., “Rüştü, **nezaketen** sordu: Sizin torun büyüydür.” (RHK-BS)., “**Nezaketen teşekkür ettim:** Yalnız bazı mütalâat ve mülâhazatta (düşünce ve görüşlerde) bulunup bulunamayacağımı istizah ettim: - Hay hay efendim, dedi.” (MB-AK).

® gülümse-*, kucakla-, sor-. || ifade et-, teşekkür et-.

nezaretsiz: Ø

nezdinde: Ø--

nice: ?--

nice nice: Ø

niçin: [207]/Hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye./“«**Niçin geldiniz?**...» dedi.” (SA-K/S)., ““**Niçin olmasın?**” (YK-KSİ)., “Anuşka **niçin** böyle yapıyordu?” (KHK-YAH)., “- Hayır, dedim, okumadım; **niçin sordun** ?”

(KHK-YAH), ““Ama **niçin** aramadın beni?”” (EB-BG), ““**Niçin** sustunuz?”” (EB-BG), ““**Niçin** güldünüz?”” (EB-BG), “Bizim çocuklarımız bu kargaşada **niçin** çıkıp gelmesinler?” (YK-KSİ), “Dün akşam **niçin** ağlıyordun, bakayım?” (HZU-MvS), “Hem, ne lüzumu var, bu lakırdıları **niçin** konuşuyoruz?” (MŞE-MA), “Nerdesin, **niçin** susuyorsun?” (TDK-KO), “Siz şu devrimi, bu devrimi, daha doğrusu devrimin şu yanını bu yanını **niçin** beğenmediniz?” (NA-KD/A), “Yahu Nişancı **niçin** kızılıyorsun ağam, paşam, canım.” (YK-KSİ), “O soruyordu: “**Niçin** yardım etmiyorsun?..”” (KHK-YAH), “Derhal: -Panter, dedi, **niçin** selam vermediniz ?” (KHK-YAH), “Bizim çocuklarımız bu kargaşada **niçin** çıkıp gelmesinler?” (YK-KSİ).

® gel-* [19], ol-* [15], yap-* [12], sor- [7], söyle-* [7], sus- [6], ara-* [5], bırak-* [5], git- [5], gül- [5], kaç-* [5], öldür-* [4], ağla- [3], bak- [3], de-* [3], inan-* [3], konuş-* [3], kork-* [3], oku- [3], yaz-* [3], anla-* [2], bayılt- [2], gönder- [2], kur- [2], öp- [2], ver-* [2], al-, aldır-*, yat-, yeril-, beğen-*, bekle-, boyan-, büyü-, çalış-*, çekin-, çatla-, çekil-, çık-*, darıl-, dön-, düzelt-*, durdur-*, eğlen-, geber-*, evlen-, getir-*, gir-, gücen-, gülümse-, iç-, içil-, iste-, it-, kız-, kok-, kov-*, kurtar-*, öl-, öfkelen-, sat-, sev-, sevin-, şaşırt-, tanı-*, uğraş-, uğra-, unut-, üzül-, yaşa-, ağlat-. || selam ver-* [2], yalan söyle- [2], vazgeç- [2], af dile-, ağır gel-, ağzını boz-, bahset-*, cevap ver-*, elinden al-, geri al-, hasta ol-, ıstırap çek-, ihanet et-, ihbar et-, izin ver-, kabul et-*, karşılık ver-*, kayıp ol-, müsaade et-*, sağ dön-, telâş et-, yalnız bırak-, yardım et-*, yetiştiril-*. || çıkıp gel-.*.

nihayet: [291] /2. Sonunda./ ““Fikriye, **nihayet** kavuştuk.”” (HT-GF), “Ahmet Ziya’ nın kahvesini, **nihayet** getirdiler.” (Aİ-OKB), “Ali, **nihayet** iş bulmuştu.” (SFA-SS), “Ali **nihayet** uyandı.” (SFA-SS), “Aylarca bekledikten sonra **nihayet** kitap geldi.” (AHT-YG), “Beni öbür binaya gönderdiler, onlar öbür binaya, **nihayet** bir odaya gittim.” (FA-SUYK), “Çocuk **nihayet** doğmuş.” (GY-H1), “Leyla, kardeşinin bu hareketine gündüzden beri içerliyordu. **Nihayet** dayanamadı, babasıyla konuşurken ona taş atmaya başladı.” (RNG-YD), “Memuriyetinin bir derece terfiyle maaşının zammı **nihayet** kararlaştırmıştı.” (HZU-AM), “**Nihayet** anladı, kapıyı açmaya cesaret edemeye-rek pencereyi sürdürdü.” (RHK-MH), “**Nihayet** her şey bitti, satırsızlıktan olmalı her vakitten ziyade hiddeti vardı.” (HZU-MvS), “ben yine dışı sıkıttım **nihayet** elli liraya razı oldu.” (Sİ-İGÇÖ1), “Nazi Partisi **nihayet** iktidarı ele geçirmişti.” (FA-YST), “**Nihayet** pederim tahammül edemedi.” (GY-GH), “...emekten birazcık yıpranmış, usta ellerini inceleyerek, **nihayet** karar vermiştim.” (EI-NS), “... kadın eli değince **nihayet** yüzü gülmüş, tertemiz mutfak!” (Aİ-OKB), “Böyle yıllarca, senelerce kendi kendime çekiştikten sonra **nihayet** şu neticede karar kıldım: Babam, fazla namuslu adammış...” (RNG-YD), “En önemlisi, o arada benim de askerliğime karar verilmişti **nihayet**.” (RE-G), “**Nihayet** önümde dikilmekten vazgeçti babam, odanın içinde bir aşığı, bir yukarı dolaşmaya başladı, ellerini arkasına bağlamıştı...” (EI-KA). ; /3. -den başka bir şey değil./ “Ø”.

2. [291] ® gel- [29], de- [15], dayanama- [14], bit- [11], kavuş- [9], anla- [7], bul- [7], sor- [6], başla- [5], dön- [5], gör- [5], git- [4], görün- [4], konuş- [4], ol- [4], öğren- [4], uyan- [4], söyle- [3], tanı- [3], ulaş- [3], var- [3], ayrıl- [2], bitir- [2], buluş- [2], getir- [2], gülümse- [2], kop- [2], öl- [2], patla- {sinirlenmek} [2], yerleş- [2], yetiş- [2], açıklan-, açıl- (telefon), al-, alış-, anlaşıl-, asıl-, ateşle-, bağır-, barış-, başa gel-, çatla-, çık-, değiştir-, doğ-, dol-, dur-, duy-, eri- (kar), fısılda-, geç-, gelin-, gerçekleş-, gir-, haykır-, hazırlan-, imzalan-, işit-, kal-*, kalk-, kalkıl-, karar-, kararlaşı-, kız-, kurtar-, kurtul-, kurul-, mağlûp ol-, oku-, öğrenil-, öldürt-,

rastla-, sez-, sol-, sus-, tamamlan-, tut-, tüket-, unut-, varıl-, yakala-, yaklaş-, yayımlan-, yaz-.
 || karar ver- [8], razı ol- [4], karar veril- [3], karar kıl- [2], murada er- [2], patlak ver- [2], talih
 gül- [2], azledil-, başa gel-, başarıya ulaş-, cesaret et-, çıkagel-, ele geç-, ele geçir-, fark et-,
 fırtına patla-, gün doğ-, (gün) gel-, haber gel-, hak yerini bul-, hareket et-, hükmünü ver-, hür
 ol-, iflas et-, ilan et-, imana gel-, iş bit-, itiraf et-, kan beynine sıçra-, karar ver-, kaybol-,
 kendini tanı-, kendini topla-, maksadına vâsıl ol-, mutabakat hasıl ol-, razı et-, sükûn bul-,
 şansı dön-, tahammül et-*, tamir edil-, teslim ol-, ümidi kes-, vadesi yet-, vakit bul-, vazgeç-,
 yaz gel-, yok et-, yola koyul-, yüzü gül-. || kestirip at-, terk edip git-. || kalktım gittim-,
 (günü) geldi çatı.

3. [-] ® Ø

nihayetinde: [6]/Sonunda./ “Fakat azabını paylaşıyordu. *Nihayetinde* Suat’ın da artık kendisini bırakmıyacağını, onun da realiteleri arasına girdiğini *anladı*.” (AHT-H).. “*Bıktım nihayetinde...*” (KT-Gİ).., “*Nihayetinde İmam: Artık sen ne yapacağını bilirsin, dedi.*” (KT-Gİ).., “Terakki zamanında bir fırsatını bularak ticarete atılmış, üst üste birkaç defa iflas etmiş, *nihayetinde* kimseye muhtaç olmadan yaşayacak kadar bir para ile *işin içinden sıyrılmıştı*.” (AHT-H).

® anla-, bık-, de-, kurtul-. || işin içinden sıyrıl-, ortadan kaldır-.

nikâhlı: Ø

nikâhsız: [3]/2. Nikâhsız olarak./ “*Nikahsız yaşanır mı umutsuzlukla?*” (YE-HS).., “*ZİLHA - Ben nikâhsız elime el değdirmem.*” (HT-KAD).., “Yoksa, aşk ile, telâşımından az kaldı *nikâhsız güveyi girecektim.*” (GY-KO).

® yaşan-. || eline el değir-*, güveyi gir-.

nispet:--

® *nispet etmek, nispet kabul etmek (veya etmemek).*

nispeten: Ø--

nispetle: Ø--

nite: Ø--

nitekim: Ø--

niye: ?-

nobranca: Ø

noksansız: [2]/2. Eksiksiz bir biçimde./ “Hafızasının kuvvetiyle bütün dersleri sınıfta dinlemekle, *noksansız öğrenirdi.*” (OA-BBAR)..

® öğren-.

nokta nokta: [3]/Hafif hafif, belli belirsiz./ “Ki vururmuş *nokta nokta*...” (ANA-BBRB), “Tuzlu su tabanlarını karınca ısırtıkları gibi *nokta nokta yakıyor*.” (EÖ-GSA), “Her zaman, yalnız seni seveceğim... *Nokta nokta eriyip gidiyorum*.” (EB-BG).

® vur-, yak-. || eriyip git-.

noktası noktasına: Ø

nöbetleşe: [10]/Nöbet sırasıyla, nöbetle, münavebe ile./ “Uykusundan kaldırıp getirdiğimiz hekimin verdiği ilaçlar etkisini gösterene kadar, annesiyle birlikte, başucunda *nöbetleşe bekledik*.” (AA-ETY), “Öyleyse biz üç yayamızı, yoruldukça *nöbetleşe bindiririz!*” (KT-YS), “Yattılar, uyudular. *Nöbetleşe uyudular, uyandılar*.” (YK-İM1), “Dâima ikişeri *nöbetleşe* vazifelerini *ifâ ederler*.” (YKB-Aİ), “Rasgele yazarı avcıdan öğrendim: Yabanördekleri donmasın diye, Suya *nöbetleşe kanat vururlar*.” (CS-SS).

® bekle- [2], bağıış-, bindir-, sırtlaş-, uyu-. || dert dök-, hallol-, ifâ et- (görev vb.), kanat vur-.

Đ **nöbetleşe beklemek.**

numerik: Ø

O

oburca: [4]/1. Doymak bilmez bir biçimde, oburcasına./ “Bilecik Ortaokulu'nda kütüphane elimdeydi. **Oburca** ama sistemsiz **okudum**.” (CS-GC)., “Böyle kibar bir doygunlukla oturma, **oburca saldır** yemeklere.” (OB-EA). ;/2. Gereğinden çok, oburcasına./ “Bilecik Ortaokulu'nda kütüphane elimdeydi. **Oburca** ama sistemsiz **okudum**.” (CS-GC)., “Böyle kibar bir doygunlukla oturma, **oburca saldır** yemeklere.” (OB-EA).

1. [2] ® saldır-, oku-.

2. [2] ® gözlerini boşluğa sapla-, karşına dikil-.

oburcasına: Ø

o denli: [51]/Çok, {o kadar da ki}./ “Kendisine verilen iş **o denli çoğalmış** ki, bir ara sabredememiş, İrfan Alıcıoğlu'na, «Beyefendi, sizin başka ağabeyiniz yok mu?» diye takılmış.” (CK-İSDY)., “Behçet **o denli heyecanlandı** ki, yarı ciddi, yarı şaka, gülerek «Tuh Allah kahretsin» diyerek çantasını fırlatıp attı.” (CK-İSDY)., “Gerçek benliğine **o denli yabancılaşmıştır**.” (EG-İO)., “Örgüt zamanla **o denli büyür** ki, artık, siyasal bir parti içinde bile herkesin doğrudan doğruya yönetime katılması olanaksızlaşır. Gerek yönetim, gerek iletişim sorunları, **o denli karmaşıklaşmıştır** ki, bunların içinden ancak yüksek uzmanlık düzeyinde olanlar çıkabilirler.” (EK-DT.A)., “Ölüm, rengârenk çiçeklerle bezenmiş tabutta yatan kadına **o denli aykırı düşüyor**, **o denli yakışmıyordu** ki, onun huzurlu, muzip ve güzel yüzüne o kadar uzak ve yabancıydı ki, sanki bu bir cenaze töreni değildi de, bir düğündü.” (AK-AA)., “1980'lerden önce ideolojik ayrımlar üniversite öğrencileri arasında **o denli önem kazanmıştı** ki, sağcı ya da solcu öğrenciyi giyinişinden ayırt edilebiliyordu.” (DC-Yİİ).

® işle- (etkilemek) [3], çoğal- [2], heyecanlan- [2], yabancılaş- [2], büyüy-, çekin-, değiş-, etkile-, inan-, kaç-, karmaşıklaş-, küçül-, parla-*, parlat-, sev-, sıkıl-, tanıt-*, utan-, üstele-, üz-*, yakış-*, yoğunlaş-, yozlaş-*. || ileriye git- [2], aykırı düş-, azınlıkta kal-, huysuzluk et-, ihtiyaç hisset-*, ileri götür-, ilgisini çek-, iyimser ol-*, önem kazan-, önem ver-, şaşkına dön-, temiz tut-, yetersiz kal-.

oflaya puflaya: [11]/Sıkılarak, acı çekerek, bunalarak./ “Pablo **oflaya puflaya geliyor** kucağında minicik bir terrier” (ŞY-1997)., “...bir zamanlar herkese anlata anlata bitiremediği hayalindeki evi görüyor, görünce de gelip **oflaya puflaya** avlu kapısının ağzına **oturuyor**...” (HAT-KHK). “Çok ihtiyar değildi, ama **oflaya puflaya**, “estağfurullah,” dedi, “naçizane” keşfini iç **cebinden çıkardı**: Bir cep saatiydi, ama mutlu olduğun zamanı anlıyordu ve o zaman kendiliğinden duruyordu ve o vakit mutluluğun da sonsuza kadar uzuyordu.” (OP-YH).

® gel- [3], otur-, tırman-. || arpa yol-, cebinden çıkar-, sahneye gir-.

oğul oğul: Ø

oğulsuz: [6]/2. Oğlu olmadan./ “Oğullar içinde **oğulsuz**, kızlar içinde kızsız **koymasın!**” (FB-ID)., “Kocasız kaldı genç yaşında. **Oğulsuz kalmasın. Oğulsuz kalmasın.**” (YK-İM1).

® kal-* [2], koy-*.

o hâlde: Ø--

o kadar:** [572] /1. Çok, fazla, {öyle, öylesine}./“Bir kere bağları çözüldü mü; **o kadar değişiyor**, **o kadar** kurulmuş makine oluyor ki... bir de bakıyorsun ki, **o** sağır ve duygusuz tabiat kuvvetlerine benzemiş...” (AHT-H)., “Kışa **o kadar alışmışım** ki yaz günlerinde bile kış âdetlerini bırakamıyorum.” (NA-KD/A)., “Ay, bu suları ve bu geceyi **o kadar seviyorduk** ki güya seyretmekten bıkmıyor, bir türlü uykusu gelmiyor, gözlerini hiç kırpmadan bakıyor giydi.” (AŞH-BM)., “Uçaklar çap bakımından **o kadar ilerliyor** ki, Avrupa kıtasında komşu veya uzak devletlerin, hava hücumları yönünden, pek ehemmiyetli bir farkları kalmayacağı zamanlara yaklaşıyoruz.” (TDK-D)., “Bu adaya geri döndüğümüze **o kadar**, **o kadar sevindiler** ki, ne kaldı şurada, nereden baksan yedi sekiz yıl, bu kızlar evde kalacaklar.” (YK-KSİ)., “Erkek **o kadar yaklaşımtı** ki, kırağın peşi peşine attığı çifteler göğsüne değiyorsa da etkisiz kalıyordu.” (AS-YA)., “Fakat teknik **o kadar ileri gitmektedir** ki, bütün güzel sanatları, hatta manevî ilimlerin ve felsefenin hayatını tehlikede görenlere rastlanıyor.” (TDK-D)., “Mümtaz bir çocuk gibi yalvardı: -Beni azarlama... **O kadar sıkıntı çektim** ki.” (AHT-H)., “Saib’den **o kadar nefret ederdi** ki ne vakit ona lâhırdı söylemek lâzım gelse ağzıyla söz söylemeği tenezzül addederek burnunu konuşma vasıtası itti haz ederdi: Size sormalı.” (HZU-MvS).

® sev- [5], alış- [3], değiş- [3], ilerle- [3], sevin- [3], yaklaş- [3], büyü- [2], iste- [2], sinirlen-* [2], sor- [2], acık-, alın-* {kızmak}, anla-, ara-, ayrıl- {farklılaşmak}, bağlan- {ilgi duymak}, beğen-*, bekle-, benimse-, benze-, bil-, çoğal-, dal-, dinle-, doy-, döv-, geril-, gizle-, güçleş-, ilerlet-, inan-, işle- {etkilemek}, kız-*, kok-, konuş-, kork-, kurcala-*, kuru-, mükemmelleş-, öv-, sar- {etkilemek}, sars-*, sokul-, söyle-, taş- {sinirlenmek}, uğraş-, umursa-*, uy-, üşü-, üzül-*, yakış-, yan-, ye-, yıpran-, yor-, yorul-. || ileri git- {haddini aşmak} [5], canı yan-, göklere çıkart- {övmek}, ısrar et-, ıstırap çek-, iç içe geç-, kendini inandır-, merak et-, nefret et-, nüfuz et-, sıkıntı çek-.

olasıya: Ø--

oldukça: [79] /Yetecek kadar, epey, hayli./ “Salâh Bîrsel denemelerini nasıl yazdığını şöyle anlatır: Denemelerimde tuttuğum yolu sorarsanız o, biraz ya da **oldukça değişti**.” (GY-D)., “Doğrusu bu fikri **oldukça sevmiştim**.” (İO-LBA)., “Patronumsa, yerime geçecek uygun bir kişi bulunana kadar mağaza sahipsiz kalacağından ilkin **oldukça telaşlandı**, ...” (DK-Z)., “Neyse, geçmişte kaldı bunlar, ama yine de, babam ile yaptığımız tartışmalardan ders almadım diyemem, **oldukça yararlandım**.” (AB-SD)., “Geniş ve tozlu meydanın kenarlarına dikilen sırkaların üzerinde demir ızgaralar vardı ve bunların arasına sokulan çırılar, meydanı **oldukça aydınlatıyordu**.” (SA-KY)., “**Oldukça hazırlandım**.” (EB-YU)., “Dönüşlerinde **oldukça sevindik**.” (EÖ-GSA)., “Rektörlük odasının kapısında toplandık, **oldukça da gürültü ediyoruz**.” (OA-BBAR)., “Atıf Yılmaz’ın Gengiz Aytmatov’dan uyarladığı «Selvi Boylum Al Yazmalım» yönetmenin son yıllardaki en başarılı filmi olarak çeşitli ödüller aldı, seyirciden de **oldukça ilgi gördü**.” (AD-Y). “**Oldukça da tepki uyandırdı**.” (ZA-MAAİ).

® değiş- [3], sev- [2], telaşlan- [2], yararlan- [2], art- (bilgi, kültür vb.), aydınlat-, azal-, beğen-, bil-, değiştir-, dengelen-, durakla-, düşün-, düzelt-, eleştiril-, engelle-, eski-, etkile-, gecik-, geç-, geliştir-, genişlet-, güçlendir-, güçleş-, hafifle- (iş), hazırlan-, hırpalan-, hüznülen-, ilerle-, ilerle- {gelişmek}, küçül-, perçinle-, rahatlat-, serpil- {gelişmek}, sevin-, şaşır-, tanı-, uğraş-, uzaklaş-, ürk-, üz-, vurgula-, yadırga-, yaklaş-, yaşlan-, yaygınlaş-, yor-, yorul-, yüksel-, zorlaş-. || başı ağrı-, değeri düş-, gürültü et-, hoşla git-, içi açıl-, ilgi gör-, ilgisini çek-, kendinden söz ettir-, rahatsız et-, tedirgin et-, tepki uyandır-, ün kazan-.

oldum bittim: [20]/Oldum olası./ “*Oldum bittim alışveriş yapmayı hiç mi hiç sevmedim, benimseyemedim zaten.*” (EC-GDA)., “*Ayıp değil ya, ben Aslardan oldum bittim hoşlanmam.*” (Sİ-İGÇÖ2)., “*Hem temizliğe oldum bittim alışamadın.*” (F-BS)., “*Düğünlerde oyun oynayan bu fıkırdak kadından oldum bittim pek hazzederdi.*” (HT-KSA)., “*Zaten, Arapça ve Acemce karması Osmanlıca adlı uyduruk bir dil, oldum bittim halktan uzak kalmıştır.*” (VG-GHO).

® sev-* [4], hoşlan-* [2], alış-* , benimse-*, gül-, kork-, söyle-*. || ağır bas-, hazzet-, kilitli tut-, uzak kal-.

▷ **oldum bittim sevmemek (veya hoşlanmamak).**

oldum olası: [57]/Eskiden beri, kendimi bildiğimden beri, oldum bittim, oldum olasıya./ “*Onun gülüşünü oldum olası çok sevmişimdir.*” (BB-BBÇ)., “*Oldum olası beyaz önlüklüleri sevmem.*” (CB-BO3)., “*Oldum olası deyimlerden hoşlanmazdım, büsbütün çıkarttım dilimden deyimleri.*” (FA-SUYK2)., “*İçi ürperdi. Oldum olası soğuk elden korkardı.*” (YK-OD)., “*Esra oldum olası telefonda nefret ederdi.*” (ÜK-BDG)., “*Ben oldum olası, öğretmenliğimde öğrencilerimin dış sağlığına çok önem verdim ve birçok öğrencimi dış doktorlarının eline teslim ettim.*” (VG-GHO)., “*İnsansız doğa, oldum olası yavan gelmiştir bana.*” (DH-SS).

® sev-* [10], hoşlan-* [2], bak-*, bayıl- {hoşlanmak}, beklen-*, dayan-* {tahammül etmek}, geçin-* {anlaşmak}, gör-*, güven-*, inan-*, it- {hoşlanmamak}, kız- {sinirlenmek}, kork-, say- {...olarak değerlendirmek}, sor-, söyle-*. || ava git-, ihanet et-, kan içinde yüz-, nefret et-, önem ver-, rahat gün görme-, yavan gel-, yokuşa sür-.

▷ **(bir şeyi) oldum olası sevmemek.**

oldum olasıya: [12]/Oldum olası./ “*Konçınaların bu içler acısı durumu bana oldum olasıya dokunmuştur.*” (Sİ-İGÇÖ2)., “*Akşamüzerleri oldum olasıya Süha Rikkat'i etkilerdi.*” (Sİ-ÖKS)., “*Fakat o zaman insan ne kadar olsa tecrübesiz, bilgisiz, toy olduğu için aşk meşk denilince kendini oldum olasıya kapıp koyuveriyor dalganın akıntısına...*” (OCK-KE)., “*Oldum olasıya kadın yüzünde benden nefret ederim.*” (OA-KO).

® dokun- {etkilenmek}, etkile-, şükret-, unut-. || kendini ver-, nefret et-. || kendini kapıp koyuver-, sayar döker.

oldu olacak: Ø--

olgunca: [1]/2. Olgun gibi, olguna benzer bir biçimde./ “*Bu tepkiyi olgunca sineye çektiler.*” (TÖ-ŞÇT).

® sineye çek-.

olsa olsa: Ø

oluk oluk: [22]/Pek çok./ “*Herhalde kolundan oluk oluk kan akıyordu...*” (NH-YM)., “*Bir sinemanın arka kapısından oluk oluk insanlar boşalıyordu.*” (OA-SİO)., “*İşte o felaket fotoroman, gazetenin seslenmek istediği o adamlarla kontağı hemen kurmuş. Oluk oluk çekiyordu onları.*” (DC-BSKY)., “*Doldurur uyanan kablelvukular şuuru oluk oluk.*” (FHD-50S)., “*Düşman Adsız Tepe'ye de saldırıyordu, oluk oluk.*” (FHD-ÜŞD)., “*Memed, bir yanına döndü. Oluk oluk terlemişti.*” (YK-İM1).

® ak- (su, kan vb.) [6], boşal-, boşan- (kan), çek- {cezp etmek}, doldur-, dökül- (kan), saldır-, sız- (su), taş- (öfke), terle-.

Đ oluk oluk akmak.

olur olmaz: Ø--

omuz omuza: [26] /1. Çok sıkışık bir durumda, yan yana./ “Şimdi, ikisi de **omuz omuza oturuyorlar.**” (YKK-Y)., “Koridorda büyüklerden kaçan iki çocuk gibi **omuz omuza duruyorlar**, salona bakıyorlardı.” (HEA-T)., “Yan yana **omuz omuza** bitişe bitişe Suyun yüzüne **yükselirler.**” (CS-SS)., “**Saflar omuz omuza kurulmuştu.**” (TB-KA). ; /2. *mec.* Dayanışma içinde, birlikte./ “Piyano **taşırılar omuz omuza..**” (BRE-DKD)., “Bir saat da **omuz omuza vuruyorlar.**” (FB-ID)., “Devrin kalburüstü efelerinin hepsini tanırım, çoğu ile yan yana, **omuz omuza harp ettim**, hiçbiri sinirlerine Yörük Ali derecesinde hâkim değildi.” (GY-H2).

1. [20] ® otur- [2], dur-, gel-, getir-, git-, güt-, sıralan-, sürdür- (yürüyüş), tut-, yığıl-, yüksel-. || saf kurul-.

2. [6] ® fırla-, taşı-, ver-, vur-, yaşa-. || harp et-.

ona: X

onca: [13] /2. Ona göre, onun düşüncesince./ “Ø”. ; //Oldukça çok.// “Uygarlıkta, sevgide ben yavaşa karşıyım. **Onca bağırıyorum, bağırıyorum onca;** Uyuşuk bakışlara ve savaşa karşıyım.” (ÖA-ÇY)., “Yani Kilyos açıklarında ıssız bir adam Peki nasıl yapıyorlar da **onca çoğalıyorlar** Bütün tavşanlar homoseksüeldir sülalesinden.” (CS-SS)., “... göz kapaklarım aralayıp umutla baktı ve kollarından tutup **onca silkeledi**, ama çocuk uyanmadı.” (HAT-KHK)., “Babasından şu yaşında **onca dayak yedi** de bir ağlamadı.” (DC-Yİİ)., “Geçerken **onca dua okudum** da, «Bana mısın?» demedi, az kaldı ki, taşıyıcılardan ikisini toparlaya...” (KT-Gİ)., “Bunca yıl **onca lâf ettik**, uçtu gitti.” (ES-SUYK).

2. [-] ® Ø

//...// [13] ® bağır- [2], çoğal-, sıvazla-, silkele-, uğraş-. || dayak ye-, dua oku-, harcama yap-, karşı koy-, laf et-, yol gel-, yol yürü-.

onculayın: Ø

onda: X

ondan: X

onlara: X

onlarca: [2] /2. Onlara göre./ “Bu yeni hayatın icapları **onlarca da anlaşılır**, açık ve basit şeyler haline girer.” (YKK-A)., “İlerde oynayacaklar çıkarsa, bu sorunlar, günün koşullarına göre **onlarca tartışılmalıdır** diye düşündüm.” (VT-BÖKDYO).

® anlaşıl-, tartışıl-.

onlarda: X

onlardan: X

on parasız: [8]/2. Parası olmaksızın./ “Ankara’ya **on parasız** gelmişti. (FRA-Ç)., “..... **on parasız** yaşasın bakalım...” (PC-K)., “TEKİN: Öyleyse öbür ihtiyar sana iğneyi atsın da gör! **On parasız, sürün, dur!**” (NFK-ST)., “**On parasız işe girmiş, akla, hayâlde gelmedik dalavereler çevirerek, gizli siyah çetelerle, âli haydutlarla ortak olarak birkaç hafta içinde milyonlar kazanmıştı.**” (AO-ZS)., “Bunun için bunların herhangi bir talebini reddetmek akla gelmez ve 1516 yaşındaki temiz, güzel kızcağızlar bu saçı kırarmaya başlamış, manen ve maddeten çürümüş, **on parasız** sefihlerin **kucağına atılırdı.**” (SA-KY).,

® bırak-, gel-, git-, sokul- {sığınmak}, sürün-, yaşa-. || işe gir-, kucağa atıl-, otomobile bin-.

onsuz: [51]/O olmaksızın./ “Oysa, «o bensiz yapamaz!» sözü aslında, «ben **onsuz yapamam!**» gerçeğinin saptırılmasından başka bir şey değildir.” (EG-İÖ)., “Birden gözleri çenesiyle birlikte yukarıya bakıyor. **Onsuz olmaz** ki, diyecek gibi.” (GY-H2)., “Bunca yıl aşksız ve **onsuz yaşadım.**” (PK-BCR)., “Yalan kötü bir şey midir? **Onsuz edemez** miyiz?” (VG-GHO)., “Bu dördüncü soruşu, sanki **onsuz duramıyor!**” (Aİ-YK)., “Döndüğünde: ‘Tan’ı bulamadık. **Onsuz yola çıkacağız,**’ dedi.” (GD-AK).

® yap-* [11], ol-* [8], yaşa-* [8], et-* [5], gel- [2], anlatıl-*, dur-*, düşünül-*, olun-*, oynan-* (satranç), öl-, tat-, yapıl-, yaşan*-, yaşanıl-*, yürü- (gemi), yürü- (işler). || balık avla-, yola çık-, yolculuk et-, zaptet-*.

P onsuz yapamamak, onsuz olamamak, onsuz yaşayamamak, onsuz edememek.

oracıkta: X

orada: X

oradan: X

oradan buradan: X

oral: Ø

oranca: Ø

oranla: Ø--

oraya: X

orsa boca: [1]/2. mec. Bata çıka, iyi kötü./ “Şimdi en önde sırtındaki kadınla bizim arkadaş, onun arkasında sportmen genç, en arkada da şoförle ben, ne olursa olsun deyip **orsa boca**, bata çıka, düşe kalka **yürüyorduk.**” (OCK-KE).

® yürü-.

ortada: X

ortaklaşa: [21]/Ortak olarak, el birliğiyle, müştereken, kolektif./ “Çeliğe gelince **ortaklaşa kullanılır.**” (GY-D)., “Nitekim, o yıllarda, bize karşı öteki gazeteler **ortaklaşa** GAMEDA’yı **kurdular.**” (DC-BSKY)., “O ara, **ortaklaşa** Yelken Yayınları **yapalım**, dedi.” (FA-SUYK)., “Zaten eserin teknik kısmı, rollerin bölümü, sahnelerin uzunluğu kısıtlığı, vakanın bağlanıp çözülüşü bu sanatkarlardan iki başlıca rolü oynayacak aktör ve aktrisle birlikte **ortaklaşa**

yapılmıştı.” (YKK-A), “Bodrum'un vurgun yemiş ünlü süngercilerinden Gâvur Ali'yle **ortaklaşa çalışıyorlar.**” (AK-MY), “Espriler âdeta **ortaklaşa üretiliyor.**” (HT-ÖTÖ), “İstanbul **ortaklaşa işgal edilir.**” (TÖ-ŞÇT).

® kullan- [2], kur- [2], yap- [2], yapıl- [2], bölüş-, çalış-, karşıla-, kirala-, koyul-, oluştur-, öde-, paylaş-, tat-, üretil-. || bulaşık yıka-, işgal edil-.

ortalama: Ø

ortalamasına: Ø

ortalıkta: X

o saat: [10] /Hemen, o anda./ “Bir kış göğü gibi **o saat alçalır** ölüm, Yalnız işitme duyusu kalır ortada.” (CS-SS), “İçlerinden ikisi **bayıldı o saat.**” (GY-H2), “K.HASAN Bunlardan birine kötü gözle bakarsan, töreyi bozmak hakkımdır, **o saat vururum seni.**” (TÖ-TO1), “**O saat, fırlatıverdi** kendi delisini ortaya.” (KK-SE), “Ne denirse onu yaparlar, hele bir yapmasınlar, **o saat kapı dışarı edilirler!..**” (KK-SE), “Eşrefgillerden o, köye gelir gelmez Dargın yıldızlarımız **barıştı o saat;...**” (VŞA).

® alçal-, bayıl-, vur- {silahla}. || canı yan-, duruver-, fırlatıver-, gözlerini kapa- {ölmek}, kapı dışarı edil-, pabucu dama atıl-, yıldızı barış-

o saatte: [2] /O saat./ “Sulu, kırmızı bir kan akmaya başladı. **O saatte aklıma** bir şey **geldi:** Ant içmek...” (GY-H1), “Güler daha **o saatte yorgunluk duyuyor.**” (İA-ÖEK).

® akla gel-, yorgunluk duy-.

o sırada: Ø--

Osmanlıca: Ø

otomatik: [2] /3. Kendiliğinden./ “Sen ne diyon gardaşım, tatilin sonu neye geldi, cumaya, sona ne var, cumartesi, ee **otomatik tatil olur...** - Otumatik? - He otomatik...” (Mİ-DHB), “Bütün bu çorbacı ağaların gözü, kethüdayeri ağa olmaktaydı; o unvanı kazanan ağa ‘katar ağaları’ sırasına girmiş olurdu; ocakta, her üst makam boşaldıkça **otomatik terfi ederdi;** azamet ve gururlan bir kat daha artar, ‘bıyıklarını balta kesmez’ iken ‘Küçük dağlan ben yarattım’ derlerdi.” (REK-Y).

® tatil ol-, terfi et-.

otomatikman: [2] /Otomatik olarak./ “Gerçi **otomatikman** diğeri de doğru **oluyo ama...**” (AA-AD), “**Otomatikman bi program yüklediler** heralde karşıdan.” (AA-AD).

® ol-. || program yükle-.

o yolda: [4] /Öyle, o gidiş ve düzenle, {belirli bir amaç güderek.}/ “Irak **o yolda çalışıyor,** Suriye **o yolda çalışıyor.**” (ZA-MAAİ), “Ahmed Cemil bu seksen kişiyi iki yüz kişi gibi görürdü, hatta babasına da **o yolda tarif ederdi...**” (HZU-MvS), “Fransa'nın o kadar çabuk yıkılacağını tahmin etmemiş, **o yolda iddia yürütmüştüm.**” (GY-R).

® çalış- [2], iddia yürüt-, tarif et-.

oylum oylum: [3] /Oymalı, girintili çıkıntılı bir biçimde, {bu biçimde olarak.}/ “Bir ateş düştü, **içini oylum oylum yakıyor.**” (FB-ID), “Dumanlar **tüterdi oylum oylum.**” (YK-İM1).

® tüt- (duman) [2]. || içini yak-.

Đ oylum oylum duman tütmeK

oynakça: Ø

ozanca: [1]/2. Ozana yakıştır biçimde./ “Cansever’in işi gücü pek de ozanca aktarılmamış günümüze.” (EC-GDA).

® aktarıl-*

Ö

öbür gün: [34]/Yarından sonraki gün./ “Ağlamayacaksın! **Öbür gün** annen gelecek...” (Sİ-İGÇÖ1)., “Annem **öbür gün** kendi kendine *gidiyor*...” (RNGBKD)., “9 Mayıs 1906: Yarın değil **öbür gün** imtihanlarıma *gireceğim*.” (EB-YU)., “Orada üç dört gündür yan gelip mükemmel yemiş, içmiş; bu sabah da çıbanı deşilmiş, yarın, ya **öbür gün** taburcu ediliyormuş...” (OCK-Ç).

® gel-* [5], git- [5], doğrula-, dolaş-, gör-*, görün-, karşıla-, katıl-, koy-{yayınlamak}, öde-, söyle-, temizle-, uğra-, ver-, veril- (dosya), ye-, yetiş-. || arama tarama yap-, burun buruna gel-, imtihana gir-, ispat et-, işe giriş-, kabul buyur-, mektup al-, taburcu edil-.

ödemeli: [3]/3. Değeri ödendikten sonra alıcıya verilmek şartıyla./ “İki gözüm dostum Cevdet Kudret, 14 Ocak tarihli mektubunla Edebiyat Yıllığını **ödemeli istemişsin**, ödemeli ne demek?” (CKM)., “Bazılarına da **ödemeli gönderirdik**.” (FA-SUYK)., “Fransızca öğrenmek için Baudelaire’in *Les Fleurs du Mal*’ini Haset Kitabevi’nden **ödemeli getirtmiştim**.” (FA-SUYK).

® iste-, getirt-, gönder-.

ödlekçe: Ø

öğlende: [3]/Öğle vakti./ “**Öğlende buluştuk** ve her şeyi olduğu gibi (isim vermeden tabii) anlatıverdim.” (PK-BCR)., “Sabah azzığını **öğlende götürür**...” (GY-H2)., “**Öğlende**, anam çırcırdan **dönmüş olurdu** saçlarının pamuk tozuyla.” (Sİ-İGÇÖ2).

® buluş-, götür-. || dönmüş ol-.

öğleüstü: [12]/Öğleye yakın zamanda, öğleüzeri./ “Razıyım, **öğle üstü gel** öğle yemeğinden verelim.” (NH-MİM3)., “Bir gün **öğleüstü** Esma, evden **çıktı, kayboldu**.” (CD-Oİ)., “**Öğle üstü** güreş **başladı**.” (MŞE-MA)., “Bugün **öğle üstü** çeşme başında **görmüş** Ayşe’yi.” (GY-KO)., “**İçki içmeyin** olur mu **öğle üstü**...” (KT-YS).

® gel- [3], çık- (-e, -den) [2], başla-, dön-, getir-, gir- {ulaşmak}, gör-, götür-, seviş-, uyu-, yaklaş-, yürü-. || kaybol-, haber al-, tebliğ al-, içki iç-.*.

öğleüzeri: [24]/Öğleüstü./ “Validesi Şevkefza Kadın **öğle üzeri** Saray’a **geldi**.” (HT-M)., “**Öğle üzeri** müesseseden **çıktı**, tramvaya bindi.” (RHK-BS)., “O da 5 Şubat 1877 **öğle üzeri** Saray’a **gitti**.” (HT-M)., 31 “Ağustos **öğle üzeri** Çal köyünde, yıkık bir evin arkasında Gazi, İsmet Paşa ve Fevzi Paşa ile **buluştu**.” (HT-GF)., “**Öğle üzeri** karnımız **acıktı**.” (KK-SE)., “Hissettiklerimi kelimelere dökebilmem, bildiğim şu ki; sabaha karşı Mehmet’i yırttım, **öğle üzeri** Ömer’le **yemeğe çıktım** ve onun evlenme teklifini kabul ettim!” (EI-KA).

® gel- [3], çık- (-dan) [2], git- [2], bas-, buluş-, durgunlaş-, gir- (limana), in- {gitmek}, ol- (bir yerde), silkin-, söyle-, var-, yanaş- (rıhtıma), yolla-. || kapı vur-, karnı acık-, tutsak ol-, vaaz dinle-, yemeğe çık-, yola çık-.

ögle vakti: [6]/Günün ögle saatlerinde, öğleyin, öğlende./ “Sokakta hemen hiç dolaşmaz, yalnız zaman zaman mektebin bahçe duvarından içeri atlar, çocuklarla oynar, **ögle vakti** onların artıklarını **yerti**.” (GY-H1), “9 Ekim’de **ögle vakti** trenle **hareket ettim**.” (UM-KKA), “**Ögle vakti** keyifli bir yemek **yiyebilirsiniz**.” (TU-G).

® ye-, otur-. || hareket et-, kalabalık ol-, karnı acık-, yemek ye-.

öğleyin: [54]/Öğle vakti./ “Yanbaşıta Sultanca’nın tarlası var. **Öğleyin** ekmeği birlikte **yiyorlar**.” (FB-ID), “Sevgilim, Bu sabah mektuplar, tâ **öğleyin geldi**, Mme.” (GD-ADM), “Babam **öğleyin uğradı mı?**” (TÖ-TO1), “Bugün **öğleyin burada olun**.” (YK-KSİ), “Salı sabahları birlikte kahvaltı yapıyorduk, evden **öğleyin çıkıyordu**.” (BB-BBÇ), “Karanlık çökerken Hikmet Bey, acıktığını fark etti, **öğleyin yemek yememişti**.” (AA-İGA), “Ne var ki çoğu zaman Kalkan’dan ancak **öğleyin yola çıkılabilir**.” (AK-MY).

® ye-* [9], gel-* [8], dön- [3], birleş- [2], git- [2], uğra- [2], var- [2], ...da ol- [2], atıştır-, buluş-, çağır-, çağır-, çalış-, çık- (-den), de-, getir-, gir-, gönder-, götür-, havalandır-, savuş-, terle-. || yemek ye-* [2], -e kendini dar at-, güneş banyosu yap-, işgal et-, karşısına dikil-, nöbet değiştir-, vakit bul-*, yağmur ye-, yatıp uyu-, yola çık-, yürüyüşe geç-.

ölçüsüz: [2]/2. Nereye varacağı düşünülmezsizin, yerli yersiz./ “Siz sultanımın arzusuna yol açmak **ölçüsüz sevindirdi**, mutlu kıldı beni.” (TO-Dİ), “**Ölçüsüz güveniyordum kendime**.” (İA-ÖEK).

® sevin-. || kendine güven-.

öldüresiye: [9]/Öldürürcesine./ “Yukarı çıkıp beni **öldüresiye dövdü**.” (FA-SUYK), “Sevdiğimizizi **öldüresiye severiz** biz... Yurdumuzu da **öldüresiye seviyoruz**.” (İS-DÖV), “Boğazını sıkıp **öldüresiye kıskanıyorum**.” (YKK-Y).

“Yerde bir köylü yuvarlanmakta ve jandarma kumandanı da onu **öldüresiye tekmelemektedir**.” (FO-KSA).

® döv- [2], sev- [2], dövül-, kırbaçla-, kıskan-, tekmele-, tepikle-.

D öldüresiye dövmek.

ölesiye: [44]/Ölecek kadar./ “‘Ferhat ile Şirin birbirlerini **ölesiye sevdiler**’ gibi, ya da Öbürü, ‘Ahmet kurşun kalemle yazdı’ gibi.” (AB-SD), “Hiç ara vermeden, çılgınca, **ölesiye içerler**.” (MU-BDA), “Faruk orda **ölesiye döğüşüyor** da, burda bazı insanlar niçin bu kadar yılgnlık gösteriyor?” (KT-YS), “Eğer öyle olsaydı yitirmekten **ölesiye korkar**, seni kör bir tutkuyla sahiplenirdim.” (CE-KBG), “Duvarlar yükseliyordu ama, akşama doğru hepimiz **ölesiye yorulmuştuk**.” (AB-BBYŞ), “İnsanlarla sevişmenin acısını çekmektense Küçük derenin yatağında ısıldayan taşlarla **ölesiye sevişir**.” (MU-BDA), “Tepkini, yüzünün halini **ölesiye merak ederim...**” (CE-KBG), “Öyle bir iş yapacağız, **ölesiye aklından çıkmayacak**.” (FB-ID), “Annesi (Constanze’nin) hiddet içinde ye zavallı kızcağız **ölesiye ıstırap çekiyor**; ben de.” (NN-DM).

® sev-* [9], iç-* [3], döğüş- [2], kork- [2], savaş- [2], yorul- [2], ağla-, boğazlaş-, çalış-, diren-, döv-, iste-, kıskan-, özle-, sevil-, seviş-, sıkıl-, şişmanla-, titre-. || merak et- [2], aç kal-, akıldan çık-*, ciddiye al-, dua et-, ıstırap çek-, kendinden soğu-, kendine acı-, kendini kaptır-, mahzun ol-.

D ölesiye sevmek

ölü fiyatına: [1]/Değerinden çok ucuza, yok pahasına./ “Ana, devam etti: Abdi Ağa da kızgın bize. *Ölü fiyatına alır elimizden.*” (YK-İM1).

® elinden al-.

ömürbillah: [2]/Şimdiye değin veya hiçbir vakit./ “*Ömür billah da gidemezdi üstelik; ...*” (HAT-KHK), “*Ömürbillah okul yüzü görmemiş Ak ellere kurşun kalem değmemiş...*” (BRE-DKD).

® git-*. || ... yüzü gör-*.

ömrünce: [12]/Ömür boyunca, yaşadığı süre içinde./ “*Bütün ömrünce uğraştın beni de oraya çekmeye...*” (AMD-O), “*Mümtaz o dakikada gördüğü şeyi bütün ömrünce unutamazdı.*” (AHT-H), “*Mustafa Kemal de davalarını yürütebilmek için, bütün ömrünce yükselmeği aramıştı.*” (FRA-Ç), “*Ömrünce çekecekti.*” (RHK-BS), “*Her ağaç gibi kavak da ömrünce durur ayakta Gözler durur bir şeyleri.*” (NH-YŞ).

® aç- (gül), çalış-*, çek-, gör-*, iste-, sar-, şakı- (bülbul), utan-. || ayakta dur-, diz çök-, halı doku-, hayal kur-, yâr ol-, yas taşı-.

ömür boyu: [33]/Sağ kalındığı, yaşandığı sürece./ “*Ders almak, ömür boyu sürecektir.*” (AB-BBYŞ), “*Otobüs beklemekle sevmeyi beklemek arasındaki farkı anlamayan, ömür boyu otobüs de bekler, sevmeyi de bekler.*” (AB-BBYŞ), “*Boz Ömer'e bakıp gülüyor: 'Bu da sana ömür boyu yeter Allanın dangalağı!'*” (FB-ID), “*VEFA ömür boyu azar azar öder beni acım sana*” (MA-BAK), “*Çok örnek var. Ömür boyu birlikte yaşarlar da, evlat babayı, baba çocuklarını tanımaz.*” (AB-BBYŞ), “*...ömür boyu kalıcı olacak, belki ondan da kızına geçecekti.*” (EI-NS), “*Artık bacağını kırar, ömür boyu sizde oturur, rahat edersiniz, diye kızının yanını tutmuştu.*” (PC-K).

® sür- [6], ayrıl-*, bağlan-* {tutulmak}, bekle-, evlen-*, gecik-*, gez-, kurtul-*, otur-, öde-, seçtir-, sürün-, unuta-*, yet-, yetin-. || affet-*, birlikte yaşa-, dengesini sağla-*, duacı ol-, eksik ol-*, içinde taşı-, keyfine bak-, konuk et-, mesken ol-*, meşgul ol-, mutlu ol-, rahat et-, sınıfta kal-, sopa ye-. || çalar çırpar.

▷ **ömür boyu sürmek.**

ömür boyunca: [8]/hayatı devam ettiği süre içinde, sağ olduğu sürece./ “*(aşk kederi/ömür boyunca sürer) demesini beklerken, başka bir erkeğin sesi, müziksiz olarak 'Le pneu Michelin dure toute la vie' (Michelin otomobil lastiği ömür boyunca sürer) deyiverince, insan önce küçük bir şok geçirir, sonra da gülmeye başlar.*” (MU-BDA), “*Bekâret kemerini teslim ettiğin şövalyenin dönmelerini bekle dur ömür boyunca...*” (VT-BÖKDYO), “*Sonunda da ömür boyunca aylık gelir sağlar...*” (HT-KAD), “*Kısacası, şiirindeki siyasal tavır, ömür boyunca ve öldükten sonra bir rant sağlamıştır ona.*” (CS-ŞDÇ).

® sür- [2], bekle-, sağla-, yaşa- (-da), yet-. || peşinden gidil-, rant sağla-.

▷ **ömür boyunca sürmek.**

önce:** [332]/2. İlk olarak, başlangıçta./ “*Kavafoğlu önce anlayamadı.*” (Aİ-YK), “*Ertesi günü, gidip 'hoş geldiniz' demeyi kararlaştırdı ise de candarma kumandanı önce davranmış, geçit karakoluna telefon edip Hacı'yı istemiş ve her nedense 'sakın kaçırmayın, kendi gelmezse yakalayın, getirin' diye de sıkı emir vermiş.*” (MŞE-MA), “*Önce seslendim, karşılık gelmeyince aralıktan elimi sokup mandalı çevirdim.*” (SD-K), “*Bu düşünce kendisine açıldığı gün Ali Emmi önce şaşırıldı, sonra da üzüldü.*” (TB-KA), “*Doru, çorbayı önce kokladı.*” (AS-YA), “*Farlarının sihirli aydınlığı, Villa Şanver'i soğuk karanlığın içinden koparıp, bütün ihtişamıyla önüne çıkarınca; Berna, düşüncelerinden koptu; önce*

yavaşladı, sonra durdu...” (Aİ-YK), “Bu birbirine aykırı iki hissin karışık tesiri altında, önce kendi nefisini düşündü.” (GY-H1).

® anla-* [4], davran- [2], seslen- [2], şaşır- [2], ürk- [2], yavaşla- [2], ağar-, alıklaş-, bak-, bekle-, gel-, giyin-, hüznülendir-, inan-*, iste-*, katlan-, kestir-*, kızar-, kokla-, kork-, pembeleş-, sev-*, sız-, soğu-, söyle-, temizle-, uğra-, umursa-*, uyut-, yaralan-. || aldırış et-*, dili tutul-, elini tut-, emret-, fark et-*, gözünü korkut-, içi cız et-, imam nikâhı yap-, kahvaltı yap-, kendi nefisini düşün-, ses çıkar-*, tıraş ol-, tövbe et-.*

önceden: [182] /Başlarken, başlangıçta, daha önce, evvelce./ “Önceden özellikle söylemedim.” (AK-MS), “Satılan bilet geri alınmaz. Önceden söyleseydin.” (Mİ-DHB), “-Sanki neden bu yolu önceden görmedik-” (BN-BŞ), “1980’ler Türkiye’sinin sanayi burjuvazisinin kahkahalarıyla karşılaşılacağını önceden kestirmiştir.” (AO-ZS), “Müfettişin, soruların sırasını değiştireceğini önceden hiç düşünmemiştim.” (AN-ŞÇH), “Her şeyi önceden hazırlamış.” (DÖ-BAY), “Bunlar önceden ayarlanmış.” (OS-HT), “Beyler, aralarında sözleşerek hangi kayıta kimlerle birlikte çıkacaklarını önceden kararlaştırırlardı.” (AŞH-BM), “‘Onu önceden tanıyor muydunuz?’ diye soruyorum sözünü keserek.” (AÜ-SG), “Ona her şeyi önceden anlatmıştım.” (NE-GT), “Öyle olduğu zaman ben sana önceden haber veririm, sen de et yemek istemediğini söylersin, tamam mı?” (AK-AA), “Gelişin önceden belli olmalı..” (AT-ST), “Leon Türkiye’yi Londra arasına sıkışan yaşantısının tam bağlantı yerine çöreklenen Nilşen’in anlamını Orly’de kavrayacağını önceden tahmin edemedi.” (BU-GYÇ), “Bazen böyle birden bir yere konuk gidermiş, onun gittiği eve de önceden biri koşup müjdeyi verirmiş, ...” (AA-YÖT).

® bil-* [17], söyle-* [10], gör-* [11], kestir- {sezme} [11], düşün-* [4], hazırla-* [4], sez- [4], ayarla- [2], bilin-* [2], de-* [2], duy-* [2], gel-* [2], kararlaştır- [2], kestiril-* [2], ol-* [2], planla- [2], sapta-* [2], söylen- [2], tanı- [2], yaz- [2], yazıl-* [2], açıkla-*, açıklan-*, al-, anla-*, anlat-, ayarlan-, bak-, beklen-, belirle-, çağrıl-, çalın- (def), çuvalla-, dene-*, dinle-, gidil-, gönderil-, gösteril-, hazırlan-, hesapla-, hesaplan-, iç-, imgele-*, kapatıl-, karıştırıl- (şeker), kirala-, kurgula-*, müjdele-, oku-, öden-, saptan-*, seç-, sezinle-, sor-, süzül- {üzülmek}, tanış-, taşın-, uyar-, uyarıl-, veril-*, yap-, yaşa-, yayımlan-*. || haber ver-* [8], belli ol-* [6], kabul et- [3], tahmin et-* [3], haber veril-* [2], hazırlık yap- [2], adı konul-, aklına koy-, biliyor ol-, gözden geçir-, gözüne kestir-, haber al-*, haber gönder-, hazır et-, hazırlamış bulun-, hazırlamış ol-, hesap yapıl-, ipin ucu kaç-.kafasında yaşa-, karar ver-, kontrol et-, loca kapatıl-, masa ayrıl-, methet-, mezar kaz-, mutsuz et-, müjde ver-, plan yap-, sözleşme imzalan-, tayin edil- {belirlenmek}, teslim et-, teşekkür et-, verimkâr ol-, yer ayırt-, zemin hazırla-.

P önceden bilmek, önceden görmek (kestirmek) önceden haber vermek, önceden belli olmak.

önceleri: [8] /Önceki zamanda, başlangıçta./ “Önceleri, yaşlı olduğum için yardım edemediğimi düşündüm...” (AA-YÖT), “Bir kısmı önceleri «Direnelim» demişler.” (KT-YS), “Babamın elinin gerçekten esnek olduğunu, daralıp genişlediğini sanırdım önceleri.” (SD-K), “Peki Mine sevdi mi beni? Önceleri sevdi, belki benim gibi âşık olmadı

ama sevdi.” (AÜ-SG)., “Bu da insana, **önceleri**, çok **yadırgatıcı gelir**.” (BK-ÖM)., “Sizinle tanışmayı çok istiyordu. **Önceleri olumsuz karşıladım, ilgilenmedim**.” (HAG-AS)., “Ne yapacağım **bilememiş önceleri**.” (PK-BCR).

® de- [3], düşün- [3], san- [3], sev-* [3], aldır-* [2], bil-* [2], hoşlan- [2], inan-* [2], anlat-, git-, ilgilen-*, kıskan-, kork-, küçümse-, sarsıl-, sızla-, şaş-, tiksini-, umutlan-, yadsı-, zorlan-. || eğlenceli gel-, elinden geleni yap-, fark et-*, iyi yürü- (evlilik) {sürmek}, kabul edil-, kabul ol-, komik gel-, korku duy-, merak et-*, mesafeli dur-, ne yapacağını bil-, olumsuz karşıla-, sesi çık-*, sıkıntı çek-, soğuk dur-, şaşkınlıkla karşıla-, tedirgin ol-, yadırgatıcı gel-.

öncelik: [21]/Öne alınarak, daha önce olarak./ “Eliot’ın **adını öncelikle anmıyım**.” (FA-SUYK2)., “Bu durumda, bana “damat” demesi yasadışı bir içgüveysi olduğumu **anıstırıyordu öncelikle**, ona kızmam gerekirdi; ama öyle içten bir biçimde gülümsüyordu ki, bu aykırı adlandırmayı arkadaşımın ilişkimi onayladığının göstergesi olarak algıladım.” (TY-AÖ)., “**Öncelikle şunu belirtmeliyim**.” (GD-AK)., “Oysa artık kadınlar **öncelikle bunları istiyor**.” (EA-KIY)., “**Öncelikle aynanın bulunuşunun bir şeytan işi olduğundan dem vurulurdu**.” (MM-ÜAKO)., “Avrupalı **öncelikle**, “Profesör’ün laboratuvarından” çıkan eroinleri **tercih ediyordu**.” (SY-BECO).

® an-, anıştır-, anla-, anlaşıl-, ara-, araştır-, bekle-, belirt-, belirtil-, de-, değerlendir-, gerçekleştir-, gerektir-, iste-, sor-, ele al-. || (-den) dem vur-, hizmet et-, ifade et-, kabul et-, tercih et-, usa gel-.*.

önünden: Ø--

önünde sonunda: [12]/1. Mutlaka./ “KOMŞU: Aşk **önünde sonunda** sizi **bulur**.” (AMD-O)., “SERMET: İnsanlar **önünde sonunda karşılaşır**.” (AA-TO3)., “İyilik **önünde sonunda mutlaka mükâfat bulur**.” (HT-AŞ). ; /2. Nihayetinde, en sonunda./ “Bu sevgi dediğin de **önünde sonunda düşünceye dönüşüyor**.” (GD-TO1)., “**Önünde sonunda evlenir**, sevmiş, sevmemiş.” (AMD-O)., “Benim bu elim **önünde sonunda Bir ölümü imzalayacak**.” (MA-BAK)., “Kızartamayacak belki evet, ama gene de ben **önünde sonunda ölmüş olacağım** gökçe gelin, ...” (HAT-KHK).

1. [5] ® bul-, karşılaş-, öğren-, ol-. || mükâfat bul-.

2. [7] ® bölüştürül-, çözüştür-, dönüş-, evlen-, imzala- {onaylamak}, öğren-. || tahrik et-. || ölmüş ol-.

önü sıra: [8]/Önünden, çok uzak olmayan bir aralıkla./ “Elini **kaçına koyup yürüdü hamalın önü sıra**.” (FB-T)., “Kör bir çocuk denizin **önü sıra duruyordu**.” (GY-H2)., “Muştık, **önü sıra** konuşmadan hızlı adımlarla ilerliyor, Aliye ise ona yetişmeye çalışıyordu.” (MM-ÜAKO)., “Elindeki gaz lambasıyla birlikte gölgesinin **önü sıra çıkıp gidiyordu** sonra annem; babam evdeyse gene sinirli sinirli tartışmaya başlıyor, değilse yatıp uyuyordu.” (HAT-KHK).

® yürü- [2], dur-, götürül-, ilerle-, in-, koş-. || çıkıp git-.

örtülü: [3]/3. Açıklama yapmadan, belli belirsiz bir biçimde, müphem./ “Gerçi biraz karışık bir yazı, konusunun gerektirdiği açıklığa ulaşamamış, yazılma nedenleri de **örtülü geçiliyor**, ama önemli sorunlara dokunmakta.” (MF-ES)., “Amacı da, **örtülü görünse de**, aslında pek açıktır.” (Aİ-SB)., “Yoksulun ayıbı hemen çıkar ortaya **örtülü kalır** uzun süre ayıbı kibarın Saklanamaz az olsa da pabuçtaki yırtık Binlerce yırtığı saklı kalır sarıgın.” (İS-DÖV).

® geçil-, görün-, kal-.

ötede beride: Ø

öteden beri: [60]/Geçmişten bugüne kadar, başlangıçtan beri./ “Bunu babam **öteden beri** bilirmiş, bizi korkutmamak için söylemezmiş, günün birinde prensesin tabutunu da hazineyle birlikte bulacaktı.” (GY-H2)., “Ben kürsümde kalıp okuyup yazmak, ders vermek, öğrencilerimle uğraşmak, sadece küçük bir dost çevresiyle ilişki kurmak **istedim öteden beri.**” (MU-BDA)., “Aralarındaki çelişkiler bitince aşkları biter diye **korkarlar öteden beri** zaten.” (İA-ÖEK)., “**Öteden beri:** ‘Bizde halk gazete, kitap okumaz,’ **denir.**” (RNG-AR)., “O bu yolu **öteden beri** severdi.” (AHT-H)., “E.C.: **Öteden beri** Eliot’un “nesnel karşılık” kuramına çok **önem verdim.** (EC-GDA)., “Tarihsel oyunlarda çok bol olan savaş sahnelerini, karşılıklı kılıç şakırdatan on ya da on beş figüranla canlandırılmasını, **öteden beri gülünç bulurum.**” (MU-BDA)., “Olsun da, bu unvan totaliterliği çağrıştırdığı için beni **öteden beri** çok **rahatsız etmiştir.**” (BA-YYY).

® bil- [5], iste- [4], kork- [3], alış- [2], de- [2], sev-* [2], bak-, bak- {gözlemlemek}, bakıl-* {değerlendirilmek}, başar-*, bat- {rahatsız olmak}, bayıl- {hoşlanmak}, belle-, benimsen-, den-, duy-, eğlendir-, getirt-, gözlemle-, hoşlan-*, içerle-, ilgilen-, inan-, konuş-, ol-, rastla-, say- {değerlendirmek}, sevil-, söyle-, yadırga-, yaşa-. || önem ver- [2], ağır bas-, birbirine karış-, dikkat çek-, doğal gel-, gülünç bul-, hisset-, hor görül-, kanıya var-, kani bul-, konu edin-, nefret et-, rahatsız et-, sakıncalı bulun-, tahmin et-, yakın bul-, yer al-. || homurdanıp dur-.

öteden beriden: [5]/Çeşitli yerlerden veya şeylerden, şundan bundan, şuradan buradan./ “Her sabah, böyle buluşurlar, dertleşirler, **öteden beriden bahsederlerdi.**” (HZU-MvS). “Baba, oğul beş on dakika bir zaman **öteden beriden konuştular.**” (RNG-YD)., “Geceleri Seyfi’nin arkadaşları **öteden beriden geliyorlar, haber getiriyorlar.**” (HEA-AG).

® bahset- [2], gel-, konuş-. || bahsolun-, haber ver-.

öte gün: Ø

ötesinde berisinde:X

öte yandan: Ø--

öteye beriye:X

ötürü: Ø--

öyle:** [3133]/2. O yolda, o biçimde, o tarzda./ ““Siz orayı bitirmişsiniz, **öyle diyor.**”” (Aİ-YK)., ““Sen de **öyle ol.**”” (Sİ-DSG)., “...başı öne eğik, saygılı, sessiz, **öyle duruyordu.**” (NN-DM)., “Ağırbaşlı olmalıyım. **Öyle öğretiler.**” (Sİ-DSG)., “Allah vebal yazmasın, ama ben **öyle düşündüm.**” (TB-KA)., “Ama **öyle sanıyorum** ki büyük bir şair, büyük bir yazar olduğunda kendinin de çok şüphesi vardı.” (NA-KD/A)., “Annem hep **öyle söylüyor.**” (SD-K)., “Ben de **öyle düşünüyorum.**” (TDK-KO)., “Bir an **öyle durdu.**” (GY-H1)., “Elimden gelse gözlerimi kapar, **öyle yürürdüm.**” (GY-H1)., “Dünya **öyle yaratılmamış ki!**” (AB-BYS)., “Gelecek oyunda **öyle yaparız!**” (TÖ-TO3)., “Gelmedi. **Öyle bekledi.**” (ÇA-BAG)., “**Öyle sanıyorum** ki yarma da bu niteliklerini aktaracaklardır.” (CS-ŞDÇ)., “Topalla hiç bir şey olmamış gibi, eskiden nasılsa **öyle konuşacaksınız.**” (TB-KA)., “Nişancının ellerinde, gözlerini uçan ellerden ayıramadan, durduğu yerde **öyle kalakaldı.**” (YK-KSİ)., “Onu **öyle kabul ettiler.**” (HT-ÖTÖ.)., “Poyraz, yerinde **öyle donmuş kalmış, şaşkınlıkla Ağaefendiye dinliyor, kulaklarına inanamıyordu.**” (YK-KSİ)., “Söze yarım kalmış bir bahsi tamamlar gibi başlamış, **öyle**

devam ediyordu: Biz, bataklığı dolduran kurbağalar gibi, mutlaka busessizliği bozmak istiyoruz...” (GY-H1)., “Nitekim *öyle de olagelmışti.*” (TB-KA). ; /3. O denli, o kadar, o derece./ “Bu renk ona *öyle yaraşırdı* ki...” (AA-TO3)., “Derken *fiyatlar öyle yükseldi* ki Müdür Bey, bir bin liralığı binikiyüz liraya mal etmeye başladık.” (AN-AZDE)., “*Diğerleri de öyle düştü...*” (FO-KSA)., “*Öyle hoşuma gitti* ki...” (TDK-KO)., “Herkes ağlamaktan *öyle perişan olmuştu* ki, kimse içeri girip Zübür Amca’yı bikez daha göremiyordu.” (AN-AZDE)., “Kabuğumun içine *öyle büzülüyorum* ki gene.” (OK-AY)., “Baba, şimdi seni *öyle seviyorum* ki...” (TÖ-TO3). ; //Ardından, sonra// “...istersen bir duş al, *öyle git.*” (ÇA-BAG)., “Beyefendi çay, beyefendi kahve?.. -Görelim de *öyle içeriz...*” (Mİ-DHB)., “Herifler iyi bir sarhoşlatıp *öyle döveceğiz...*” (AN-AZDE)., “-Ana temiz temiz bir öpeyim de *öyle yatayım*, dedi.” (TB-KA)., “Ağasının elçisi Kandahar’a iki konak kala, oğlan haber aldı, *öyle sevindi* ki, duru durağı yitirdi.” (KT-Gİ).. “O gece, *öyle zengin oldum, öyle zengin oldum* ki...” (AN-AZDE).

2. [455] ® de-* [60], ol-* [60], san-* [39], yap-* [24], söyle-* [19], dur- [16], kal- [16], bak-* [14], düşün-* [11], iste-* [9], yaz- [7], git- {sürmek} [6], geç- [5], otur- [4], anlaşıl- [3], bil- [3], konuş- [3], yürü- [3], al-* [2], anla- [2], bekle- [2], bul- [2], çık-* {olmak} [2], göster- [2], incele- [2], vur- [2], yapıl- [2], ağla-, al-* {değerlendirmek}, alış-, ateşlen-*, ayarla-, bağır-, biçimlen-, çarp-, dal-, davran-, den-, dinle-, doğ-, dön-, duy-, es-, ez-, geçir-, gel-, getir-, gez-, görün-, görüş-, götür-, gözük-, gül-, gülümse-, hazırla-, iç-, inan-, kavra-, kaynaş-, kıskan-, kışkırt-, okun-*, öğret-, saklan-, say-, sayıl-, sınırla-, sulan-, şiş-, tertiplen-*, titre-, tutun-, unut-, uydur-, uyu-, yakıl-*, yaptır-, yaratıl-*, yaşa-, yat-, yazıl-*, ye-, yerleştir-, yorumla-, yozlaş-, yumul-. || zannet- [14], kalakal- [7], canı iste- [2], devam et- [2], hisset- [2], içinden doğ- [2], ağzından çık-, ayarı bozul-, birbirine karış-, canını kurtar-, eliniöp-, göresi gel-, hâkim ol-, hareket et-, icabet et-, içinden gel-, kabul et-, kafası işle-, kendini kapat-, olagel-, oyun et-, sokağa çık-, ümit et-, üstüne al-, yararı dokun-, yorgun düş-. || durdum kal-, durup dur-, duruş dur-, esip dur-*, susmuş otur-, sallanıp dur-, oturup kal-. || donmuş kalmış.

3. [19] ® sev- [5], kork- [2], sevin- [2], alış -, art-, büyü-, beğenil-, benimse-, büzül-, çıldır-, çoğal-, dal-, hoşlan-, içerle-, iste-, kok-, sev-, tepin-, yara-, yayıl-, yüksel-. || zengin ol- [3], diğeri düş-, dikkat et-, hoşuna git-, rahatsız et-, (fiyatlar) uslu dur-*, perişan ol-.

//...// [8] ® git- [3], başla-, döv-, götür-, iç-, yat-.

Þ **öyle demek (söylemek), öyle sanmak, öyle olmak, öyle düşünmek, öyle zannetmek, öyle kalakalmak.**

öylece: [605] /{1.O biçimde, tam öyle., 2. Öylelikle.}/ “Asırlardan beri *öylece*, ilk defa nereye konmuşsa orada *duruyor.*” (BRE-KY)., “(İki eli *öylece* boşlukta *kalakalır.*)” (OA-KO)., “Alinin gözleri gökтейdi. *Öylece bakıyordu.*” (YK-OD)., “Belki bir, belki iki saat *öylece oturdular.*” (CD-Oİ)., “Ama *öylece yattı.*” (FÇ-UV)., “Gövdesi uyumuş, ağzı kuru, elleri soğuk, *öylece bekliyordu*, Reis-i Cumhuri Hazretlerinin, Dolmabahçe Sarayı’ndaki çalışma odasının kapısında sırtında muslin esvabı, boynunda annesinin bir dizi incisiyle...” (EA-DÖY)., “Elinde telefon *öylece kalır.*” (VT-BÖKDYO)., “*Öylece sustular.*” (NM-TÖ2)., “Başını yere eğmiş ve *öylece kalakalmış.*” (FE-Ç)., “Fakat şimdi toparlayamıyordu. *Öylece* Nemide’yi *seyrediyor*, kopuk kopuk konuşuyordu.” (SK-D)., “En bozuk şekliyle verdim, *öylece*

kabul ettiler.” (FA-SUYK)., “Dönmedi, duralamadı, öylece yürüyüp gitti.” (TY-AÖ)., “Bırakıp gitmişsin öylece her şeyi, sevmediğin halde dağınıklığın her türlüsünü.” (ŞY-1999).

® dur- [132], kal- [110], bak- [54], otur- [39], bırak- [16], bekle- [15], yat- [15], dikil- [12], sus- [10], bırakıl- [5], dolaş- [5], tut- [5], düşün- [4], uzan- [4], dinle- [3], git- [3], yürü- [3], bekleş- [2], bul- [2], çık- [2], dal- [2], dön- [2], gömül- [2], in- [2], sürdür- [2], uyu- [2], yakala- [2], anla-, atlat-, at-, bakış-, başla-, beklet-, belir-, benimse-, bit-, buyur-, büyüle-, çırp-*, doldur-, gel-, gelin-, getir-, gezin-, gör-, iliş-, kabullen-, kaç-, kapan-, kararlaştır-, kımıl-da-*, koru-, koş-, koy-, kullanıl-, olgunlaş-, oyna-, öğren-, öl-*, serpil-, söyle-, süzül-, süz-, tanış-, tanıt-, taşın-, uzat-, yapıl-, yap-, yaralan-, yayıl-, yayınlan-, yen- {kazanmak}, yüksel-. || kalakal- [32], kabul et- [6], seyret- [4], bakakal- [3], kendini bırak- [2], (zihni) ak-, açık kal-, asılı kal-, cama vur- {yansımak}, çeşni oluş-, çeşni tattır-, çırılçıplak bırak-, dertop kal-, devam et-, düşünceye dal-, eli böğründe kal-, eli havada kal-, elinden al-, etrafını sar-, (göz) dikil-, gözlerinden sız-, havada asılı kal-, kafa tut-, kendine bağla-, ortaya çık-, taklit et-, (toplantı) dağıl-, taş kesil-, uyuyakal-, yerini al-, yola koyul-. || bırakıp git- [3], donup kal- [3], durup bak- [2], geçip git- [2], oturup kal- [2], akıp dur-, alıp götür-, bırakıp çekil-, bırakıp çık-, çırpınıp dur-, durup bekle-, katılıp kal-, kaykılıp kal-, sızıp kal-, silip götür-, susup otur-, sürüp git-, uzanıp kal-, yatıp uyu-, yürüyüp git-, yüzüstü bırakıp çık-. || artar durur, bak dur, bakar kalır, çekip ayırdı, çıkıp gider, çöker kalır, dikildi durdu, dikildi kaldı, dikilir kalır, dikilmiş kalmış, düşündü durdu, kurudu kaldı, oturdu kaldı.

öylelikle: [3] /Bu biçimde, en sonunda./ “Öylelikle yüzünü görürüz!” (NC-SY)., “Bunlar da İngilizce öğreysin, **öylelikle gelişsin, ilerlesin.**” (OS-HT)., “Türkiye'deki toplantıları anlattım. **öylelikle ben yazdım yazdım, kahvelerden bahsettim.**” (FA-SUYK).

® geliş-, gör-, ilerle-, yaz-.

öylemesine: Ø

öyle öyle: [1] /Böylece, yavaş yavaş./ “Resmin, müziğin, derken bakışların ve hayatın ve şiirin perspektifini de **öyle öyle buldum.**” (EA-DY).

® bul-.

öylesine: [475] /Aşırı bir biçimde, fazla, o kadar çok./ “Cinsel alanda her erkeğin akıl yoksulluğuna sürüklenebileceği gerçeğine hepimiz **öylesine alışmışız** ki, o yönde en inanılmaz söylentileri bile sorgusuz sorusuz doğal karşılamaya hazırız her zaman.” (RE-G)., “Ama, kadın konuşurken giysisindeki çiçeklerin ve tırnaklarındaki ojenin pambesinde boyanmış, yumuşacık görünen dudaklarının kıpırdayışına **öylesine dalmıştı** ki ne dediğini algılayamadı.” (HAG-AS)., “Çocuk kâğıttan uçaklarına **öylesine dalmıştır** ki, adamların geldiğini duymaz.” (AA-TO3)., “Çocukluğumun mutsuzluğu beni **öylesine etkilemişti** ki, yıllar yılı bunu yenmek, -sevgili, dost, arkadaş bir kocaya karşı- kişiliğimi pekiştirmek için çırpındım durdum.” (NM-TÖ2)., “İsmet Faşa Millî Şefliği **öylesine benimsemiştir** ki, ona kalsa,

demokrasiye geçeceğimiz meçceğimiz yoktur.” (BA-YYY). ; //Boş yere, iş olsun diye.// “Ben öylesine bakıyorum ki Yoktu giysiniz Görüyordum kanınızın aktığını bile” (FHD-50S)., “Belki yanılıyorum, belki öylesine söyledi.” (AÜ-SG)., “ADAM: Hayır. öylesine sordum işte.” (ÜA-TÖ)., “Öylesine uğramıştım...” (NG-BKR)., “Vir vir vir... öylesine konuşuyorum.” (AA-AD)., “KİŞİ Öylesine aklıma geldi.” (CB-BO3).

/.../ [424] ® alış- [12], sev- [11], dal- {kendini kaptırmak} [10], etkile- [6], inan- [6], bak- [4], benimse- [4], dol- [4], kız- [4], özle- [4], benze- [3], düşün-* [3], geliş- {ilerlemek} [3], heyecanlan- [3], sarıl- [3], söyle- [3], yerleştir- [3], art- [2], aynılaş- [2], bağlan- [2], bunal- [2], büyü- [2], değiş- [2], durul- [2], iste- [2], kork- [5], sadeleş- [2], sık- {bunaltmak} [2], soğu- [2], şaşır- [2], tutul- {rağbet görmek} [2], unut- [2], uza- [2], ünlen- [2], yan- [2], yaygınlaş- [2], yayıl- [2], yoğunlaş- [2], yumuşa- [2], zorla- [2], abart-, acı-, ağırlaş-, ağırı-, alın- {kızmak}, alışıl-, andır-, anlamlan-, anlaş-, anlaşıl-, ara-, arın-, aşağıla-, avun-, bağır-, bağla- {engellemek}, ballandır-, bekle-, benimsen-, berbatlan-, besle- (ruhu), betonlaş-, bezdir-, bezen-, bıktır-, bilgeleş-, boğ-, boşal-, boya-, bozul-, bozul- (işleri), böl-, bölün- (gün), büyüle-, canlandır-, cehennemleş-, coş-, çal- (müzik), çarpıl- {şaşa kalmak}, çekele-, çekil- {kaybolmak}, çınla-, çırpın-, çirkinleş-, çoğal-, çoğalt-, dağıl-, daral-, davran-, diren-, diz-, dolaş-, dondur-, döndür-* (içki başını), döv-, durallaş-, uygulandır-, em-, eri-, ezil-, fışkır- (gözyaşı), gel-, geliş- (olanaklar), geliş- (teknik), geliştir-, genişle-, gerginleş-, gir- (dilin yapısına), gizlen-, görül-, güçlen-, gül-, güven-, güzelleş-, haşla-, hatırla-, hırpala-, hırpalan-, hızlan-, ısın-, iğren-, irileş-, itil-, kabullen-, kapla-, kaptır-, karar-, kaynaş-, kenetlen-, kızar-, kızıl-, kok-, kollan-, kop-, koyulaştır-, köpekleş-, kucakla-, kullan-, küllen-, maskelen-, meşrulaş-, okşat-, onar-, oyalan-, öğren-*, öğret-, öykün-, özdeşleş-, rahatlat-, sabırsızlan-, saldır-, sap-, saplan-, sar- {etkilemek}, sar- {yayılmak}, sars-, savun-, sersemle-, sessizleş-, sevin-, sevindir-, sık- (elinde), sıkış-, sınırlan-, sınırlı ol-, sızla-, sin-, sindir-, sol-, solu-, somutlaş-, sor-, söyle- (şarkı), susturul-, şaşırt-, şımart-, tıkan-, tıraşla- (taş), tiksindir-, tozlan-, tut- {beğenilmek}, usan-, ustalaş-, utan-, uyu-, uyuş-, uzaklaş-, uzaklaştır-, üfür- (rüzgar), ürk-, ürküt-, üstele-, üşü-, üşüş-, ver-, vurul-, yabancıla-, yadırgan-, yak-, yaklaş-, yarala-, yaralan-, yararlan-, ye-, yerleş-, yıkan-, yıkıl- {sıkıntıya girmek}, yıl-, yinele-, yoğurul- {hemhal olmak}, yücelt- (ruhu), yüceltil-, yürü-, zorlaş-. || kendini kaptır- [8], acı çek- [2], birbirine karış- [2], paniğe kapıl- [2], Türk ol- [2], (acı) katıl-, ağır gel-, ağız sulan-, ahbap ol-, akli karış-, aklını başından al-, alay et-, arası açıl-, aşka getir-, ateş yak-, ayrılmaz bir parçası ol-, ayyuka çık-, bağrına bas-, birbiri içine geç-, birbirinden ayır-, birbirini tut-*, birbiriyle örtüş-, bol kullan-, bunalım yarat-, canla başla yap-, çağını aş-, çaresizlik duy-, (dünya) dar gel-, değeri düş-, denk düş-, dikkat et-, duyarlı kıl-, elde et-, esiri ol-, gaz ver-, (gözleri) kamaştır-, gözünde büyü-, gözünü hırs bürü-, gürültü koparıl-, güzel bul-, hasret kal-, havaya

gir-, hayal meyal hatırla-, hayran kal-, hayran ol-, hesaplı otur-, heyecan duy-, heyecana kapıl-, hoşnut kal-, hoşuna git-, ibtizale düşürül-, iç içe geç-, iç içe yaşa-, içi dışlı ol-, içi geç-, içi kayna-, içine çek-, içine sindir-, içini al-, içini sar-, iğreti dur-*, ikiye katlan-, ileri götür-, (ilişki) kurul-, iman et- {inanmak}, imar et-, kafasına takıl-, kafasını karıştır-, kalbini sar-, kanına işle-, kaybol-, kendinden geç-, kendini belli et-, kendini kaybet-, kendini ver-, kıyamet kopar-, kimsesiz bırak-, korkuya kapıl-, kural dışı ol-, merak duy-, merak et-, merak sar-, moda ol-, mutlu ol-, nefretini kazan-, ok yaydan çık-, omuz silk-, öfkeli ol-, ön plana al-, övür ol-, popüler ol-, rengi açıl-, romantik ol-, rutubetli ol-, sarhoş ol-, sarmaş dolaş ol-, serseme çevir-, sesini yükselt-, şimşekler çaktır-, talan edil-, ter içinde kal-, terbiye edil-, tutsak ol-, tuzağa gir-, uygun düş-, yağmur yağ-, yalnızlık duy-, yaşamı doldur-, yerli yerine otur-, yoksul düş-, yoksul kal-, yüreği sıkış-, yüreğini kapa-, yüz çevir-, yüz göz ol-, yüz kasıl-, zevk al-, zihne yerleş-. || alıp yürü- {yayılmak} [2], çakılıp kal-, sayıp dök-, üzülüp çök-, yanıp sön-.

//...// [33] ® sor- [6], söyle- [3], konuş- [2], ara-, çık-, gel-, oku-, ol-, takıl-, toplan-, uğra-, yaşa-, yat-, yaz-, yürü-. || aklına gel- [2], diline gel-, aklından geç-, göz at-, göz gezdir-, kullana gel-, maç al-. || geçişip git-, karalayıp dur-.

B öylesine alışmak (ki), öylesine sevmek, öylesine dalmak, öylesine etkilemek, öylesine sormak, öylesine söylemek.

özcesi: Ø

özellikle: [90] /Özel olarak, her şeyden önce, başta, hele, bilhassa, hususıyla, bahusus, mahsus./ “Beş gün sonra dönmüş olacağımı **özellikle belirttim** ve arkamda bıraktığım cadılar, hayaletler ve haydutlar ülkesine...” (OP-YH)., “...gereğini de **özellikle vurguluyorlar.**” (İO-LBA)., “Ablam o parçayı **özellikle istemiş.**” (CK-BR)., “Ametisti **özellikle seçtim**, gözlerin menekşe rengi, onlara uyacak!..” (Aİ-YK)., “Bu noktada **özellikle vurgulanmalı:** Popülizmin solcu ve sağcı yorumları arasında temelkarşıtlıklar vardır ama sınıf mücadelesi kavramını belirsizleştiren her yaklaşım bu karşıtlığın aşındırılmasına yönelik anlamlamalara yol açar.” (AO-ZS)., “Önceden **özellikle söylemedim.**” (AK-MS)., “Yazar bunu **özellikle yapıyor.**” (DH-SS)., “Amerika da bunu farkettiğinden, “doğmuş olan bebeği” kucağına almamaya **özellikle dikkat etti.**” (FA-YST)., “Ben **özellikle buna tepki gösterdim.**” (AT-ST).

® belirt- [10], kaçın- [7], vurgula- [5], iste- [3], seç- [3], yap- [3], anıl- [2], ilgilen- [2], vurgulan- [2], ara-*, bak-, boz-, büyüle-, de-, endişelendir-, etkile-, getir-, getirt-, isten-, izle- {takip etmek}, kapat-, kork-, koru-, öfkelenendir-,öp-, sakın-, sapt-, seçil-, sor-, söyle-*, tipikleştir-, unut-*, ver-*, yaşa-, yavaşlat-, yaz-. || dikkat et- [4], tembih et- [3], önem ver- [2], ayırım çıkarıl-, cahil bırakıl-, dikkat çek-, göz önünde tut-, ilgi göster-, ilgi duy-, örnek al-, özen göster-, rica et-, salık ver-, peşine sal-, tepki göster-, üstünde dur-, zaman tanı-, üzerinde dur-, üstüne bas-.

▷ **özellikle belirtmek (vurgulamak), özellikle kaçınmak, özellikle dikkat etmek.**

özene bezene: [15]/Özen ile, itina ile./ “Bu rolü **özene bezene** kendisi için yazmış herhalde.” (MF-HYT), “Galip Paşa **özene bezene** yaptırmıştı.” (OB-EA), “Gazeteci, bunları **özene bezene** anlatıyor, okuyucular da dünyanın ucu gibi görünen şu karşı sırtların ardında ne diyorlar, ne dünyalar bulunduğunu hayralıkla görüyorlar.” (RNG-AR), “Hem de karşımda beni dinleyenler yumuş gibi **özene bezene** söylerim.” (BŞ-DKO), “Yoksa her zaman yaptığı gibi dikkatle, **özene bezene** saçlarını mı taramıştı?” (SKA-GA).

® yaz- [4], yaptır- [3], anlat-, diz-, ger-, söyle-, topla- {derlemek}, yap-. || alın- götür-, not et-, saç tara-.

▷ **özene bezene yazmak.**

özgürce: [30]/Özgür bir biçimde./ “Sevgilinle **özgürce** yaşarsın.” (İA-ÖEK), “30 yaşını doldurmuş her Türk vatandaşı internet ortamını izin verdiğimiz sınırlar içerisinde **özgürce** kullanabilir.” (GM-BKVY), “İki insan, konuşmalarında ruhların hapisane duvarlarını örerek birbirlerini **özgürce** nasıl sevebilirler?” (İS-DÖV), “Konuklarını orada kabul edecek Ye sabahlara kadar **özgürce** tartışacaktı.” (HT-GF), “MİDAS Yargımı **özgürce** vereceğim.” (GD-TO1), “Evet, ben Ayhan’dan o Güler’den ayrılır, **özgürce**, istediğimiz gibi **birlikte oluruz** ve bu iyi bir birliktelik olur belki.” (İA-ÖEK).

® yaşa- [4], kullan- [3], öl-* [2], sev- [2], den-, düşün-, gir-, işlet-, sıyr- {toparlamak}, söyle-, tara-, tartış-, tartışıl-, yarat-, yitiril-, yüksel-. || yargı ver- [3], birlikte ol-, kabul et-, var ol-, varlık geliştir-*.

özürsüz: [2]/2. Özü olmaksızın./ “Demek onun kanında, kanının zerrelerinde bir şey vardı ki, onu böyle sürüklemiş, sebepsiz, **özürsüz** Firdevs hanımın kızı yapmıştı.” (HZU-AM).

® yap-.

P

palas pandıras: [8]/1. Gereği gibi derlenip toparlanmaya vakit bulamadan./ “Ben de, *palas pandıras*, Romanya üzerinden Köstence'den vapura binip İstanbul'a döndüm.” (FA-SUYK)., “Aradan birkaç dakika ya, geçmiş ya geçmemişti ki, Hüseyin atıyla birlikte *palas pandıras* tekrar *çıktı ortaya*; onu getirip iki sokağın kesiştiği yere bıraktı.” (HAT-KHK)., “Onu Hicabi gördü ilkin, gördü de sırtındaki kuru üzüm çuvalını yere atıp, vay benim babam vay, diyerek *palas pandıras* koştu geldi” (HAT-KHK). ; /2. Çabucak, {alelacele}./ “Hemen oturdu, bir rapor donattı ve Hulusi Bey *palas pandıras* tahtı muhakemeye alındı.” (HT-KSA). “*Palas pandıras*, Nişantaşı'ndaki baba evime sığındım.” (İA-GKD).

1. [3] ® dön-. || ortaya çık-. || koştu geldi.

2. [5] ® alın- (kabul edilmek), sığın-, yakalan-. || kendini dışarı at-, tayin edil-.

paldır küldür: [34]/1. Kaba bir gürültü çıkararak, gürültü ile./ “Merdiven başından idareyi alıp *paldır küldür* aşağı indi.” (SA-KY)., “Entertiplerin hurufat kasalarını delik deşik ettiler, *paldır küldür* yuvarladılar merdivenlerden aşağı.” (DC-BSKY)., “*Paldır küldür* taşlar çınlayarak, uzun yankılanarak, dağı yerinden sarsarak akıyorlar.” (YK-BE)., “Bizim Şükrü minareye sabahleyin kimse görmeden çıkmış, *paldır küldür* iki teneke devirmişti.” (SFA-SS). ; /2. Ansızın ve kurallara uymaksızın./ “Çünkü, esmer delikanlı *paldır küldür* Reşit Beyin odasına dalıyordu...” (KK-SE)., “Yaz geliyor demektir yokuştan *paldır küldür*...” (BRE-DKD)., “Üçü de *paldır küldür* açıp kapıyı girdiler.” (KK-SE)., “Bir saniyelik bir susuşundan istifade ettim, damdan düşer gibi *paldır küldür* sordum: ...” (GY-R)., “Demek *paldır küldür* konuşmuşlardı?” (OK-KT)., “.... zamandan ağır yara almıştık sürekli kan kaybediyordu aşkımız önceleri *paldır küldür* çığ gibi yaşıyor sonraları münbit ve merhem teoriler üretiyorduk...” (MÜ-KGD).

1. [16] ® in- (-i, -e) [3], yuvarlan- [3], ak-, çık- (-dan), devir-, doluş-, fırla-, gel-, saklan-, yuvarla-. || ayağa kalk-. || inip git-.

2. [18] ® dal- [3], gel- [2], gir- [2], dökül-, düş-, git-, hazırla-, konuş-, sor-, tutuklan-, yap-*, yaşa-. || araya gir-, sokağa dökül-, tavla oyna-.

paraca: [1]/Para ile ilgili olarak, para bakımından./ “Kırk yedi yıllık yaşamı boyunca Sait Faik'i hem gönülünden, hem *paraca* destekledi.” (HT-ÖTÖ).

® destekle-.

parasız: [18]/4. Para verilmeksizin, bedavadan, bedava./ “Suç atmaya düşkünlük gösterenlerin bu gibiler bu işi *parasız yapar* desteğiyle Saraya bir curnal indirir.” (SB-BŞM)., “İmparatorluk Türkiye'sinde bu hanlarda, Müslüman ve Hristiyan farkı gözetilmeden bütün yolcular *parasız* olarak üç gün yer, i^çer, yatar, kalkar, hasta yolcular için hekim ve ilâç bulundurulmuş.” (GY-GH)., “Kültür ve Turizm Bakanlığı bundan birkaç yıl önce, üst üste katlanan tek tük renkli broşürler çıkarır, kendi merkezlerinde bulundurur ve turistlere *parasız dağıttırdı*.” (AK-MY)., “Yeni küçük çocukları *parasız sokuyordu sinemaya*.” (F-BS). “Rıza Nur'un anıları, Suudi Arabistan'da basılıp dinci örgütlere *parasız dağıtılıyor!*” (UM-KKA).

® yap-* (iş vb.) [3], al-* [2], ye- [2], dağıt-, dağıtıl-, geç-, gel-*, iç-, otur-, sok- (içeri almak), taşı-, ver-, yat-, yedir-. || dilekçe yaz-, yardım et-.

parasız pulsuz: Ø

parça başına: [1] /Her parça için./ “Hayır biz memur konumu içinde düşünülemezdik: Bir kere **parça başına ücret alıyorduk.**” (OA-KB).

® ücret al-.

parça bölük: Ø

parça parça: [83] /1. Parçalanmış bir durumda, lime lime./ “Çavuş: Beş kurşunun beşini de kafasına boşaltırım. **Parça parça ederim.**” (YK-İM1)., “Saat **parça parça oldu.**” (MB-AK)., “**Yüreği parça parça oldu.**” (YK-İM1)., “**Parça parça dökülüyordu duvarlarda sıvalar.**” (AKB-BŞ)., “.....suya düşmüş ince bir kâğıd gibi o duman tabakasının üzerinden perişan bir dalga geçiyor, gûya netisicesi çözülüyor, **parça parça dağılıyor,....**” (HZU-MvS)., “Yüzyıllar geçti, **parça parça bölündük, küçüldük, kara çadırlar soldu.**” (YK-BE)., “(Kâğıtları **parça parça yırtar, bir kibritle yakar, oturur**)” (GY-KO). ; /2. Azar azar, bölüm bölüm./ “Bizim gibi kaleminden başka geçim vasıtası olmayan yazarların kaderidir; büyük mevzularımızı hep **parça parça harcarız.**” (BA-YYY)., “Orada çıkılan yolu **parça parça görüyorduk; burada inerken bütün yolu görüyoruz.**” (GY-GH)., “**Parça parça yeniden yaşıyordu.**” (HAG-AS)., “**Şiirlerini parça parça yazar, sonra, bunları istediği gibi bir araya getirir....**” (SB-BŞM).

1. [56] ® ol- [22], ol- (kalp, vb.) [9], dökül- [4], dağıl- [2], dağıt- [2], doğra- [2], sark- [2], ak-, anlaşıl-, böl-, bölün-, çevril-, çıkar-, çizıştır-, çözül-, dinle-, eyle-, kop-, yapış-, yazıl-, yırt-, yırtıl-. || geri al-, (yağmur vb.) yağ-.

2. [27] ® gör- [3], harca- [2], oku- [2], yaşa- [2], yaz- [2], ağar-, birik-, dağıl-, dinle-, düşün-, eri-, gel-, git-, götür-, ıslan-, öl-, sök-, sür-, yakıl-. || ifşa et-, izahat alın-.

® **parça parça etmek.**

▷ **parça parça olmak.**

pare pare: [8] /Parça parça./ “Ağaçların arasından **pare pare dökülüyordu.**” (YK-İM1)., “Onun üzerine Mithat Paşa Sadrazama, ‘Paşa, eğer aramızdan ayrılıp da davamıza ihanet edecek olursan bu millet seni Beyazıt meydanında **pare pare eder,**’ demiş.” (HT-M)., “Cerenle Fethullah yırtıcı kaplanlar gibi, ellerindeki sopalarla köylülerin sel gibi akan kalabalığını **pare pare eylediler.**” (YK-BE)., “Bulut **gelir pare pare** Dördü aktır, dördü kare Sen açtın kalbime yare Yağma yağmur, esme deli rüzgar Yarım yoldadır!” (AHT-H).

® dökül- [2], et- [2], eyle- [2], edil-, gel-.

▷ **pare pare etmek (eylemek).**

parıl parıl: [14] /Parıldayarak, ışıık saçarak./ “Donuk siyah gözleri **parıl parıl yanıyor**, biraz çatık ağzı çok çirkin bir takallüs içinde haykırıyordu.” (HEA-VK)., “Akşamüstü -şimdi kasaba elektrik içinde yüzüyordu- asfalt **parıl parıl parladı.**” (SFA-HBSK)., “Ağzı hayretten açılmış ve gözleri meraktan **parıl parıl parıldıyor.**” (YKK-Y)., “Haliya güneş vurmuş gibi. (Dikkatle bakar.) **Parıl parıl yatıyor...**” (AMD-O).

® yan-* [4], parla- [3], bak-, et-, gör-, ol-, parıl-da-, yat-, yürü-.

▷ **parıl parıl parlamak (veya yanmak).**

parmak parmak: [1]/2. Parmaklayarak./ “....herkes o macunlardan **parmak parmak** lüpletıyor da, Allah bir hakkı için ben o macunların yüzüne bilem bakmıyorum.” (OCK-Ç).

® lüplet- {yemek}.

® **parmak parmak yemek.**

par par:--

® **par par yanmak**

partizanca: Ø

paşa paşa: [4]/Uslu uslu, güzel güzel./ “....erken uyanacak arapgirli muarrem aabicim **paşa paşa** gidecek bir paşabahçe mağazasına bardak demlik alacak...” (MÜ-KGD), “Gider, **paşa paşa** cezamızı öderiz!..” (YE-HS).

® git-, kurtar-, yaz-. || ceza öde-.

▷ **paşa paşa gitmek.**

patadak: Ø

patavatsızca: [1]/Patavatsız bir biçimde./ “Biri bir şey sorar, ben de pat diye bu konuda düşüncemi söylemek zorunda kalabilirim, zorunda kalmasam bile, **patavatsızca** düşüncemi **dile getirebilirim**, bu düşüncemden ötürü başım belaya girebilir.” (FŞ-EF).

® dile getir- (düşüncesini).

patır kütür: Ø

patır patır: [14]/Güçlü, gürültülü ses çıkararak, {ardı ardına}./ “Uçaklar, kuşlar, kargalar, hepsi **patır patır** düşmüştür.” (CK-BR), “Hele dolu yağarsa **patır patır**.” (EA-MR), “Mikrobun ne olduğu henüz bilinmediği, bakım yöntemlerinin gelişmediği bir ortamda anneler **patır patır** çocuk doğuruyor, bunların çoğu daha bir yaşını tamamlamadan ölüp giderken, pek azı hayatta kalabiliyordu.” (NN-DM), “Bacaların gölgesine mevzilenen çocuklara av oluyorlar böylece; vınlayan sapan taşlarını yer yemez **patır patır** düşüp ölüyorlar ve böylece gökyüzü her gün biraz daha boşalıyor.” (HAT-KHK).

® dökül- [2], düş- [2], git-, havalan-, in-, kaç-, yen-, yürü-. || çocuk doğur-, grev yap-, (yağmur vb.) yağ-. || düşüp öl-.

▷ **patır patır düşmek (dökülmek).**

pat küt: [2]/Üst üste, arka arkaya (vurmak)./ “Ayaklarımı tuzlu suya sokunca başıma falan da **pat küt vuruyorlar** bir yandan.” (EÖ-GSA), “Nöbetçi er, üç günde bir yarım kova kömürü bırakıp gidiyor, **pat küt indiriyor** döşemeye, odunları.” (VB-SvB).

® vur-, indir-.

pat pat: [14]/‘Pat’ sesi çıkararak, {ardı ardına}./ “Erkeğin arkasına **pat pat vurur**.” (GY-KO), “İlk bir iki yıl, **pat pat** düşünüyordum, bir şey olmuyordum.” (MU-BDA), “Herkes, arkası dönük, Recai ile torununa bakıyor. **Pat pat** çıkarlar.” (NFK-ST).

® vur- [4], çık- [2], düş- [2], at- (kalp), bekle-, döğ-, et-, in- (tokat vb.), patlat- (tomurcuk).

ᵀ pat pat vurmak.

patronca: Ø

pat sat: Ø

pattadak: [4] /Ansızın./ “Bir gün **pattadak** şöyle **diyor** Nâzım: Seni seviyorum, Vera.” (RE-G)., “Bu oğlan günün birinde **pattadak** «O kızı seviyorum, kız da beni seviyor» diye bir **laf atmaz mı ortaya!**” (RE-G)., “Ömrün sonu bir gün **pattadak** çıkıverir karşılarına.” (RE-G).

® de-, kullan-. || ortaya laf at-*, karşısına çık-.

pattadan: [1] /Pattadak./ “ERHAN- Bütün perde ne olacak diye seyrettik, sonra da **pattadan bitti.**” (HT-AŞ).

® bit-.

paytakça: Ø

pazarlıksız: [3] /Pazarlık yapılmadan./ “Anlaşılan siz bunu haber alıp yeldiniz, eğer almağa niyetiniz varsa size şimdi **pazarlıksız** elli liraya **veririm!**” (Sİ-İGÇÖ1)., “**Pazarlıksız gelmişsin?**” (KT-Gİ)., “... evet gün bir ölüyle ve kötü **bitti pazarlıksız...**” (TU-BŞ).

® bit- (gün), gel-, ver-.

pederane: [1] /Babaya yakışır biçimde./ “Bugün sana **pederane ihtar ediyorum.**” (RNG-ÇK).

® ihtar et-.

pehlivanane: Ø

pehlivanca: Ø

pek: [299] /3. Gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok./ “Babasından öğrenmişti bu sözü ve ikide bir kullanmayı **pek seviyordu.**” “Bile bile de kırılır mıymış şişe?” (SD-K)., “Amma ben nasıl diyeceğimi **pek bilemiyorum.**” (TB-KA)., “Ablanı **pek anımsamıyorum.**” (EB-BG)., “Aliye Berger, bu toplumun basma kalıp ölçülerine **pek uymuyordu.**” (HT-ÖTÖ.)., “Allah bilir ya, ben bu cevabı da, sesinin perdesini de **pek beğenmedim.**” (GY-H1)., “Ama o otomobilden **pek anlamıyor.**” (SD-K)., “Ama nedense, ondan **pek hoşlanmıyor** Cavidan Hanım.” (EB-BG)., “Anlamadı galiba, **pek aldırmadı.**” (ÇA-BAG)., “Haşim Bey topraklarıyla **pek ilgilenmezmiş;** çiftliklerin, tarlaların, bağların, zeytinliklerin ürünlerinden çaldıklarıyla kâhyalar zengin olmuş.” (YA-AO)., “Karısı içinden yine **pek inanmıyordu** onun cezaevine gireceğine.” (ÇA-BAG)., “Kapıdan girer girmez, daha selam bile vermeden “Tuh, rezil olduk...” diye dövünmesine **pek şaştım.**” (AN-AZDE)., “Uf aman, **pek korktumdu** başbakanı istifa ettiririz diye.” (Mİ-DHB)., “Adamlarımızın çoğu bizim ağızımıza bakar **akılları pek ermez.**” (TB-KA)., “Zifiri bir karanlık içinde ve elleriyle dizleri üstünde sürtünerek yürümek, Mümtaz’ın **pek hoşuna gitmişti.**” (AHT-H)., “**Pek memnun oldum** efendim, inşallah daha çok vakitler teşerrüf ederiz.” (TDK-KO)., “Ne çektiğini, ne olduğunu herkes **pek merak etmez.**” (TB-KA). ; /4. Hızlı olarak./ “Ø”. ; //Sağlam olarak.// “Yüreğinizi **pek tutun.**” (TB-KA)

3. [298] ® sev-* [31], bil-* [17], beğen-* [16], anla-* [15], hoşlan-* [11], benze-* [6], sevin- [5], şaş- [5], hatırla-* [4], inan-* [4], iste-* [4], düşün-* [3], gör-* [3], konuș-* [3], kork- [3], otur-* [3], aldır-* [2], anlaș-* [2], başaş-* [2], bul-* [2], buluș-* [2], deęiș-* [2], gel-* [2], güven-* [2], kesil- [2], kestir-* [2], meraklan- [2], say- {saygı duymak} [2], sečil-* [2], sevil-* [2], üstele-* [2], yaraș- [2], anımsa-*, anlașıl-*, ara-*, art-, ayır-*, ayrıl-*, bak-*, bayıl- {hoșlanmak}, becer-*, beğenil-, bulun-*, bunal-, büyü-, büyüt-, çıkar-*, dillen-, dokun- {etkilemek}, duy-*, duyul-*, etkile-*, gecik-*, gir-*, git-*, görül-*, görün-*, gururlan-*, iç-*, iğerle-, ilgilen-*, ișitil-*, karıştır-, katıl-*, keyiflen-, kıy-*, koru-, kötüle-, öv-, piș-*, san-*, sevindir-, sıkıl-, şașır-, şașırt-, řișir-, tanı-*, tut-*, um-*, umursa-, uy-, uza-, uzaklaș-*, üzöl-, ver-*, yakala-*, yakın-*, yaklaș-*, yalnızla-*, yanaș-, ye-*. || aklı er-* [4], belli ol-* [4], yüz ver-* [4], memnun ol- [3], aklı yat-* [2], hoșuna git- [2], yer veril-* [2], mutlu ol- [2], kulak as-* [2], kulak asıl-* [2], merak et-* [2], adını ağızına al-*, ağır gel-, așırı git-*, başaşılı ol-*, bel bağla-*, belli et-*, canı iste-*, ciddîye al-, ciddiye al-*, dikkat edil-*, eksik kal-, elver-*, farkına var-*, farkında ol-*, fırsat bul-*, geręekleș-*, geri kal-*, gözüne kestir-*, hayra yor-*, hayran ol-, ikna et-*, insan içine karış-*, isabet buyur-, isabet et-, ișe yara-*, ișine gel-, koku al-*, kötölüğü dokun-*, memnun kal-, müteessir ol-, önem ver-*, öteye geę-*, rağbet gör-*, rahat et-, ses çıkar-*, tahammöl et-, tesir et-, üstünde dur-*, vakit bul-*, yakınlık göster-, yazık ol-, zevk al-*, zevkine var-*

4. [-] ® Ø

//...// [1] ® tutun-.

® **pek söylemek.**

Þ pek sevmek (beğenmek, hoșlanmak), pek anlamamak, aklı pek ermemek.

pekâlâ: [102] /2. ‘Dediğim gibi olsun, öyle kabul edelim’ anlamlarında bir söz, peki./ “Ø”. ; /3. Karşı durum alınacağını anlatan cümlelerin başına getirilen bir söz./ “Ø”. ; /4. çok iyi, {oldukça uygun bir şekilde, elbette.}/ “Arkadaşım her şeye, herkese kızmadan duramıyor. **Pekala biliyorum** arkadaşım bana çok kızıyor, mektuplarımdaki kadın olmadığımı kaç kez yinelemedi mi?” (BŞ-DKO), “Nasıl görmedim ? **pekala gördüm.**” (KHK-YAH), “Ben lostracı kutularında siyahtan başka renk bulunmadığını **pekâlâ hatırlıyorum.**” (RHK-BS), “Nişanlımı sen baştan çıkardın... diye Necla'ya saldırıyor, o, korkup çekinmeye lüzum görmeden: - **Pekala yaptım**, gözünü açıydın da sıkı tutaydın...” (RNG-YD), “Çünkü onun ne maksatla Yıldırım Ordular Grubu Kumandanlığı'nı deruhte ettiğini **pekâlâ anlıyorum.** dediler.” (SB-HAY), “Her ne ise, evlenmenin ilmini **pekâlâ öğrendim.**” (GY-KO), “Kimseye fenalık yapmıyorum. Daha ne anlayacaksın? **pekâlâ anlamışsın...**” (RNGBKD), “-**Pekala uyuyorum.**” (İS-DÖV), “Yaşıyorum işte. **Pekâlâ yaşıyorum.**” (GY-KO).

2. [-] ® Ø

3. [-] ® Ø

4. [102] ® bil- [31], gör- [7], ol- [5], yap- [5], anla- [4], anlat- [2], görün- [2], hatırla- [2], inan- [2], kazan- [2], al-, alış-, anlaş-, anlaşıl-, anlatıl-, baş et-, bayıl-{hoşlanmak}, bekle-, benimse-, bilin-, çalış-, çalıştır-, de-, dik-, dinle-, dövüş-, duy-, düşün-, ertelen-, geç-, gel-, gerçekleştir-, git-, kapat-, koştur-, öde-, öğren-, sez-, şaşır-, umursa-, uyu-, yaşa-, yet-, yetiş-, yürü- (evlilik). || işe yara- [2], takdir et- [2], tahmin et-, fark et-, hatıra gel-, idare et-, ispat et-, iş çıkar-, izale edil-, kabul edil-, mümkün ol-, satın al-, tahayyül et-, ele geçir-.

▷ pekâlâ bilmek.

pekçe: [3] /İyice./ “Ardından oda kapısı vuruldu. ‘Gel!’ dedi **pekçe**.” (MM-KG), “Düğüncüler akşama kadar güneş altında pişmiş, bıkmış, yanmış oldukları için, rakı sofralarına **pekçe sokuldular**.” (MŞE-MA), “Nezaketten anlamaz, **pekçe vur!**.. İhtarile eğlendi.” (RHK-MH).

® de-, sokul-, vur-.

▷ peki: Ø--

pek pek: [9] /Olsa olsa, en üstün olarak, {olağandan hızlı bir biçimde}./ “Çok çok vurma, **pek pek çalma**.”, “**Pek pek vurma**, çok çok çalma.” (PNB-AGUG), “Bakmıyor göğüs geçiriyorlardı **Kulak kabartıyorlardı pek pek**” (ME-TŞ).

® çal-* (çalgı) [2], vur-* (çalgı) [2], atıl- (yerinden), belle-, hesapla-. || feshet-, kulak kabart-, müracaat et-.

▷ peltek: Ø

pençe pençe: [5] /Genişçe ve sık lekeler durumunda, yer yer kırmızı bir biçimde./ “Yanaklarını **pençe pençe al**.” (F-PY), “Sırtında hâlâ **pençe pençe durur** yanık izleri...” (CD-KB), “Sabahlan hanımlar, çoluk çocuk denize gidiyorlar, öğlen üzeri ben kahvaltımı ederken, onları omuzlan, yüzleri, **bacakları pençe pençe allanmış**, evlerine dönerken görüyorum.” (EI-KA).

® al-, allan- (bacak), dur-, pembeleş-. || al bas- (yanak).

perde perde: [22] /Yavaş yavaş./ “Konuşmaları **perde perde yükseldi**, nutuk oldu.” (DC-Yİİ), “Sükût bir kadife örtü üstünde Bu **ses yükseliyor** başlayan günde Ve **örtüyor perde perde** her yeri.” (AHT-BŞ), “Aktı geldi, **perde perde devrildi**.” (YK-OD), “Sular sarardı... yüzün **perde perde solmakta** Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta.” (AO-NSBE).

® yüksel- (ses vb.) [6], devril- [2], canlan-, çekil- (su), duyul-, gölgelen-, kalk- (sis), kes- (yağmur), kısıl- (ses), ört-, sol-, solu-, sun-, ürper-, yükselt-, yaklaş-.

▷ (ses) perde perde yükselmek.

pervasızca: [14] /Pervasız bir biçimde, çekinmeden, sıkınmadan./ “...evde olmanın pijamalı dallamalıği içinde, **pervasızca gidersiniz** tuvalete.” (FŞ-EF), “Niko da bu yüzden onu şimdi daha rahatça, daha emniyetle süzüyor, kendi üstünlüklerini **pervasızca düşünüyordu**.” (TB-KA), “...iskemlelerine **pervasızca kurulur** ve etrafa sıkılmadan bakarlar.” (BRE-KY), “...fuhuş, rezalet göz göre göre işlenir oldu, **pervasızca sokağa döküldü**.” (REK-Y), “Gemimiz gaddarca, **pervasızca geçip gidiyor**.” (SB-BŞM).

® git- [2], açıl- (kapı), düşün-, haykır-, konuş-, kurul- {yerleşmek}, sıkıştır-, söyle-, yırt-. || ilan et-, sokağa dökül-. || geçip git-. || dalar gider.

peşin: [14]/3. Daha önce, önceden./ “*Peşin söylemeli ki, sonra bana güvenmeyisin;*” (ME-TŞ)., “*İlk peşin onları görüyorum.*” (EC-GDA)., “*Bunu peşin haber veriyorum.*” (RNG-AR).

® söyle- [2], atla-, de-, gir-, gör-, özle-, sal-. || haber ver- [3], müjde ver-, sevinç duy-.

▷ **peşin söylemek (veya heber vermek).**

peşinatsız: Ø

peşinen: [9]/Peşin olarak, önceden./ “*.... bağlamında tartışmak amacıyla olmadığını peşinen belirtmeliyim.*” (AO-ZS)., “*Sizinle konuşmadan önce, bu mülakat için Ayşen Hanımın müsaadesini aldığını peşinen arz edeyim.*” (RHK-BS)., “*Dur hemen peşinen karar verme...*” (AA-AD).

® belirt-, de-, öde-, söyle-. || arz et- [2], ilan et-, karar ver-*, tebrik et-.

peşin peşin: [8]/Önceden benimsenmiş olarak./ “*Bütün şartlarını peşin peşin kabul ediyoruz.*” (AN-AZDE)., “*Siz de peşin peşin uyarabilirsiniz.*” (ÜD-KŞ)., “*Uyan dıracağım sizi... Peşin peşin özür dilerim...*” (KT-YS).

® uyar-. || kabul et-* [2], allahaısmarladık çek-, cevap döktür-, hissettir-, özür dile-, razı ol-.

▷ **peşin peşin kabul etmek.**

peşi peşine: [2]/Arka arkaya./ “*Köyün durgun, fersiz ışıklarına karşı peşi peşine kişnedi.*” (AS-YA)., “*Köylüde az oyun mu var?» Şimdiye kadar dinlediği soygunculuk hikâyelerini peşi peşine hatırlıyordu.*” (KT-Gİ).

® hatırla-, kişne-.

peşi sıra: [28]/Arkasından, ardından, ardı sıra./ “*O öne geçti, peşi sıra içeri girdim.*” (EB-BG)., “*Halk bunların peşi sıra merdivenlerin ortalarına kadar yürümüştür...*” (VT-BÖKDYO)., “*(Memet ve Sorgu Hâkimi, Evhamlanın peşi sıra koşarlar, çıkarlar.)*” (NH-YM)., “*Benimle alay ediyor, beni peşi sıra sürüklüyordu.*” (KB-DÇ)., “*Ama Melike'nin öyle içten bir hali var ki onu kıramıyorum, zorunlu olarak peşi sıra ilerliyorum.*” (AÜ-SG).

® gir- [5], yürü- [5], koş- [4], gel- [3], çık- [2], götür-* [2], ilerle- [2], geç-, git-, koştur-, öl-, sürükle-. || inip kalk-.

▷ **peşi sıra gitmek (veya yürümek).**

peş peşe: [32]/Arka arkaya./ “*Mustafa'nın yüzünde ne öfke, ne kin var, duygusuz bir ifadeyle peş peşe fiskelerini sıralıyor.*” (AÜ-SG)., “*....üstelik hepsi peş peşe gelmişti, bir arada, ürün veriyorlardı.*” (FA-SUYK)., “*Doğur çocukları sen peş peşe, otur aşağı.*” (NM-TÖ2)., “*Alacaklılar da eşikte beklediler kuşkusuz; ola ki dudak büküp hayretle birbirlerine baktılar bir süre, ardından ipe tespîh dizercesine peş peşe lahavle çektiler, ...*” (HAT-KHK)., “*Çünkü gözleri pörtledikçe pörtlemişti ve durup dinlenmeden, neredeyse boğulurcasına, peş peşe rakı içiyordu.*” (HAT-KHK).

® sırala- [4], gel- [2], ayrıl-, bastırıl-, çıkar- (istavroz), doğur-, duy-, geç-, geliş-, git-, iç- (rakı), in- (-e), kay-, öldürül-, patla-, sapla-, sal-, yaşa-, yinele-, yuvarlan-. || devam et-, kitap çıkar-, lahavle çek-, sigara yak-, (yağmur vb.) yağ-, yalanlar uydur-, yer al-. || yaşar durur.

p peş peşe sıralamak, peş peşe gelmek.

peyapey: Ø

peyderpey: [3] /Azar azar, bölüm bölüm, yavaş yavaş./ “Buna göre, yeni grup devlet ve milletin teşkilatını, Teşkilatı Esasiye Kanunu dairesinde şimdiden **peyderpey** tesbit ve **ihzara çalışacaktır.**” (EK-DT..A), “Muallim mektebi mezunu olmayanlardan kabiliyetli bulunanları teşhiz ve işe yaramazları da **peyderpey** kadrosundan **ihraç ediyor.**” (GY-D), “Diğer ahbabları da **peyderpey ziyaret ederim.**” (GD-ADM).

® ihraç et-, izaha çalış-, tespiti çalış-, ziyaret et-.

peygamberane: Ø

peygamberce: Ø

peygambervari: Ø

pır pır: [2] /Genellikle kuş kanadının çıkardığı sesi andırır sesleri anlatmak için kullanılır./ “Ø”. ; //Heyacanlı veya ürmüş bir durumda olarak./ “**Başım yine pır pır dönüyor.**” (KK-SE), “**Ellerim, yüzümün sınırları, her yanı, yaprak gibi, pır pır titriyor.**” (OK-AY).

® titre-. || başı dön-.

® **pır pır etmek.**

pısırkça: [1] /Pısırk gibi, pısırkça yaraşır biçimde./ “Biletçiyle şoför kalabalığın çevresinde, ıslanmış kediler gibi, **pısırkça**, kırgın ve üşengeç **dolanıp duruyorlardı.**” (EÖ-P/S).

® dolanıp dur-.

pıtır pıtır: [3] /Sık ve düzgün bir biçimde hafifçe ses çıkararak./ “Dışarıda **pıtır pıtır** birisi **geziyordu.**” (KT-Gİ), “Upuzun kirpikli, koyu koyu ve içinde bazen bir muziplik ışığı ile bakan gözleri, daima sıcaktır, samimidir, sevecendir ve yalnız “aşk” bahsinde, sevgi konusunda bu gözler dolar, **pıtır pıtır göz yaşı döker..**” (EI-NS), “Çöktü koltuğa, **pıtır pıtır dökülüyor gözyaşları.**” (VB-SvB).

® gez-. || göz yaşı dök-, göz yaşı dökül-.

pıt pıt: [1] /‘Pıt’ sesi çıkararak./ “Aynanın minicik boş alanlarından birinde iki parmak, kara bir bıyığa **hâlâ pıt pıt vurmaktadır.**” (AA-RÜ).

® vur-.

® **pıt pıt atmak.**

pimpirikçe: Ø

pir: [4] /3. Adamakıllı, iyice./ “Her genç **pir bilmelidir** M şiirine aradığı yakın ve samîmi kâriker konuştuğu..” (CKM), “İlk tanıştıklarında çok konuşur, sonra da ağzını bir kapar **pir kapar.**” (EA-KİY), “Ancak, sarhoşluk zamanlarında bazen dili bir açılmış ama **pir açılmış...**” (RNG-YG).

® açıl-, bil-, es-, kap-.

pisi pisine: [5]/Boş yere, boşuna./ “*Pisi pisine öldü Reha ağabeyim.*” (EA-DÖY)., “*Olsa olsa, pisi pisine yanlış bir yerimden yaralarsın beni.*” (OP-KK)., “*Pisi pisine katil olacaktım ve ömrümün sonuna kadar ruhumda bu acıyla yaşayacaktım.*” (OP-YH).

® öl-, yarala-, yol-. || katil ol-, piç ol-.

pis pis: [10]/Hoşa gitmeyecek biçimde./ “*Evin içi pis pis, yanık kemik kokmuştu.*” (GY-H2)., “*Memur terfi düşünür Amir prim sezinir Doçent kürsü aranır Fakir pis pis kaşınır...*” (HT-KAD).

® kok- [2], bak-, bakış-, kaşın-, konuş-, yat-. || çığlık at-, etrafı kes-, sigara iç-.

® *pis pis sırtıtmak, pis pis gülmek, pis pis düşünmek*

▷ *pis pis kokmak.*

pişkince: Ø

piti piti: Ø

piyano: Ø

plansız programsız: Ø

pofur pofur: [2]/1. Sürekli bir biçimde ‘pof’ sesi çıkararak./ “*Yarın iyileşsin, başlar gene pofur pofur...*” (NM-TÖ2). ; 2. Duman, bol ve sürekli biçimde çıkararak./ “*Bir süre giderler, her yanlarından pofur pofur egzost dumanları tütmektedir, ama onlar aldırmayacak, hayata sanki gülerek bakacaklardır.*” (AA-RÜ).

1. [1] ® başla-.

2. [1] ® tüt- (duman).

pratikte: [5]/Günlük yaşayıpta, uygulamada./ “*Bırak onu, köpeklerine eziyet etmelerine bile pratikte izin vermeyiz.*” (ASA-AK)., “*Ama pratikte sürekli olarak değerleri çiğneriz.*” (ÜD-KŞ)., “*Bu iki ayn eleştiri anlayışının ancak birisi hakiki/doğrudur, kuramsal düzeydeki böyle bir sav pratikte de kendini gösterir, kabul ettirir.*” (AB-SD).

® izin ver-* [2], değerleri çiğne-, etkisi azal-, kendini göster-, kendini kabul ettir-.

presto: Ø

püfür püfür: [6]/Rüzgâr hafif ve serin bir biçimde eserek./ “*Gene de bir sofası vardı, cami avlusu gibi püfür püfür eserdi.*” (F-BS)., “*Bürücek yaylasındaki kiralık evinin koyu gölgeli sundası altında sadakor geceliğiyle püfür püfür yatıyordu.*” (OK-KT).

® es- [5], yat-.

▷ *püfür püfür esmek.*

pürtelaş: [2]/2. Telaşlı olarak./ “*Bir gün Belkıs Hamın, etrafına kokular ve kahkahalar saçarak pürtelaş konağa geldi; çocukça bir sevinçle Seniha'nın boynuna atıldı: Senihacığım, Senihacığım; sizinle vedaya geldim.*” (YKK-KK)., “*Tedbirsiz yakalananlar, 'pürtelâş' saçak altlarına sığınıyorlar; olmazsa pasajlara, vitrin aralıklarına; Londra Bar'ın holünü de kaşla göz arasında işgal ettiler.*” (Aİ-OKB).

® gel-, sığın-.

R

rabıtasız: [2]/4. Birbirine bağılı veya tutarlı olmadan./ “Genç kız, birçok yerlerinde, heyecanla kesilen ekli bükü, **rabıtasız**, şaşkın fakat kuvvetini hiç kaybetmeyen tesirli cümlelerle Belma’yı **anlatıyordu**: Karyolanın içinde bir sıçrayışları, sarsıla sarsıla bir ağılayışı vardı...” (PS-SK), “Fakat karısından işe yarar bir cevap almak imkânı yoktu. **rabıtasız konuşuyor** ve sözleriyle daha ziyade Salâhattin Bey’in zihnini karıştırıyordu.” (SA-KY).

® anlat-, konuş-.

raddelerinde: Ø

rağmen: Ø--

rahat: [103]/5. Kolay bir biçimde, kolaylıkla./ “Anılarına sonsuz şükranlar, saygılar sunarım. **rahat uyusunlar**.” (SB-HAY), “Besbelliydi bu. **Rahat yaşıyordu**.” (NM-TK), ““Bırak emmiyi, dayıyı; **rahat konuş!**”” (FB-T), “Ama hiç değilse karımla çocuğum **rahat yaşasınlar**-, diye mırıldanırdı.” (HT-ÖTÖ), “Bari son **günlerimi rahat geçireyim**.” (YK-KSİ), “Geceleri **rahat uzandım** yatağa Sabahlara dek bekçi düdük çaldı.” (AS-Ş), “Kafamda sade sen varsın, yalnızlığını düşünüp üzülüyorum, ama belki de **rahat çalışıyorsundur**.” (GD-ADM), “Mezcup hiçbir şey işitmiyormuş gibi sakın, **rahat yürüyordu**. (Sİ-İGÇÖ1), “Sen **rahat davranmıyorsun**, sürekli diken üzerindesin.” (DC-Yİİ), “Zürih’te bir bankada hesap açtırmamın nedeni bu ülkeye **rahat girip çıkmaktır**.” (SY-BECO).

® uyu-* [23], yaşa-* [11], otur-* [8], konuş-* [6], geçir- (gece, gün, ömür vb.) [5], çalış-* [4], yürü-* [4], davran-* [3], git- [2], hatırla-* [2], öl- [2], yat- [2], yaz- [2], ye-* [2], ak-*, al-, çık-, dinle-*, geç-, geçin-, iç-, işit-, kazan-, okun-, san-, sür-, unut-, uzan-, uzat-{yaytırmak}, var- {ulaşmak}. || uyku uyu-* [3], nefes al- [2], gözlerini kapa-* {ölmek}, idare et-, karaya çık-, seyret-, yolculuk geç-. || girip çık-.

® **rahat bırakmak, rahat durmak, rahat etmek, rahat olmak.**

Þ **rahat uyumak, rahat yaşamak, rahat oturmak.**

rahatça: [139]/2. Rahat bir biçimde./ “Efe, birinin topuklarına taş bulamamış olacak, kendisi **rahatça oturmuş**, durmadan konuşuyordu: Bana iyi kulak verin.” (SK-D), “İki cümlesini bir arada **rahatça söyledi**: ...” (SKA-GA), “Ali dirseğinin üstüne, göllenmiş suyun içine **rahatça uzandı**.” (YK-OD), “Artık bu adamla herşeyi **rahatça konuşabilirdi**.” (TB-KA), “«Farkında değilim» **diyor** adam **rahatça**.” (NM-TK), “Bu el, polis eli de olsa **rahatça uzanabilirim**.” (RI-KG), “Gerekirse **rahatça kullanacağım**.” (EÖ-GSA), “Ömründe bir kere **rahatça gülmemiş**, hiçbir ihsasa **kendini rahatça bırakmamış**, duygularından bahsetmemiş, çocuklarını bile bir kere heyecanla öpmemişti.” (AHT-H), “Şimdi **rahatça içebiliriz** çayımızı!” (RI-KG), “Yanındaki erkek atı umursamıyor, bütün gücü ile hamuta ve yan kayışlarına yükleniyor, gerisinde araba, pulluk yokmuş gibi **rahatça gidip geliyordu**...” (AS-YA).

® otur-* [9], söyle- [9], uzan- [6], iç- [5], konuş- [5], de- [4], geç- [4], gör-* [4], uyu- [4], anlat-* [3], git- [3], gül-* [3], kullan- [3], oku- [3], yaşa- [3], bak- [2], söylen- [2], yerleş- [2], yürü- [2], açıkla-, açıl-, ağla-, al-, bağır-, bakıl-*, benimse-*, bitir-, çalış-, dayan-, değerlendir-, dinle-, dolaş-, dön-, dövül-, düşün-, eğlen-, esne-, gez-, gir-, gönder-, hâlet-, işit-, kuşkulan-,

seç-, seçil-, seril-*, sırt-, sor-, tanı-, uğraş-, uyukla-*, ver-, vur-, yap-, yaslan-, yat-, yayımla-, yönelt-, yüksel-. || kendini bırak-* [4], arkasına yaslan-, birbirimize sokul-, eşini aldat-, işini gör-, karşı çıkıl-, karşı koy-, karşılık ver-, ortalıkta cirit at-, ortaya koy-, öne sür-, tadını duy-, telefon et-, terk et-, uykuya dal-, yanına çık-. || gidip gel-, girip çık-. || gider gelir, git gel.

rahatlıkla: [89] /Rahat bir biçimde, kolaylıkla./ “Başlangıcından bu yana hep bir üslup arayışı içinde olduğumu **rahatlıkla söyleyebilirim.**” (AB-SD)., “Ama en azından üçte ikisi güzel olan bu şiirlerin, çeviri darlık ve yetersizliklerine rağmen, romantik bir genç ruhunu tam anlamıyla yansıttığı, **rahatlıkla söylenebilir.**” (BN-DY1)., “İstediklerini başı boş gezenlerden daha büyük **rahatlıkla yaparlar.**” (SKA-GA)., “Ama işin tuhafı, her defasında başka bir şekil çıkarabiliyorum, ve yine her defasında **rahatlıkla: "Doğru şekil, işte buydu!" diyebiliyorum.**” (AC-KY)., “Yoksa sorunun kendisi Türkçe'dir ve eşit iki arkadaş, ya da konuşanın güçlü olduğu durumlarda (uygun meta-iletişim düzeyinde) **rahatlıkla kullanılabilir** ve kimseyi rahatsız etmez.” (DC-Yİİ)., “Bırakın iltifatı, babasıyla **rahatlıkla konuşmıyor.**” (ÜD-KŞ)., “Öğrenci olmadığı ve olayın üzerinden yıllar geçtiği için **rahatlıkla anlatıyordu.**” (CK-BR)., “Duygularımı **rahatlıkla ifade edebilirim.**” (DC-Yİİ)., “İstenmeyen bu davranışı, kişi benlik kavramının bir parçası olarak **rahatlıkla kabul edemez...**” (DC-Yİİ)., “Bir münekkit **rahatlıkla** Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnûn'u ile Shakespeare'in Romeo ve Juliet'i arasında **münasebetler, benzerlikler kurabilir**, ikisini de istediği yorumdan geçirmekte beis görmez.” (GY-R).

® söyle- [20], söylen- [5], yap- [4], de- [3], kullan- [3], konuş-* [2], açıklan-, açıl- {rahatlamak}, adlandır-, anla-, anlat-, aş- {kat etmek}, bak-, bitir-, bul-, çıkar-, çıkar- (ayakkabı), dinle-, geçindir-, gel-, gör-, göre-, gözlemlen-, gül-, kabullen-*, kat-, kazan-, oku-, öldür-, seviş-, sür- {devam etmek}, sürdür-, tokalaş-, uyan-, yerleştir-, yürüt- {devam etmek}. || affet-, altına al-, ayağa kalk-, benzerlik kur-, çatala tak-, çeviri yap-, elde edil-, evetle karşıla-*, film çekil-, geriye dön-, göze al-, güvence ver-*, ifade et-, kabul et-*, karşılık ver-, kendini duyur-, münasebet kur-, oy iste-, projeye gir-, sonunu getir-, söz et-, takıma gir-, tersini savun-, tuvalete git-.

Þ rahatlıkla söylemek.

rahîm: Ø

rahvan: [2] /Binek hayvanı bu biçimde koşarak./ “Yeni baştan atların üstünde **rahvan**, tıkr tıkr **gidiyoruz.**” (HEA-AG)., “İliğimden öp ilmiğimi çöz. ben ki bunlardan -ibarelim diye beni, uzak dağa **rahvan götür**, ...” (ŞY-2000).

® git-, götür-.

randevulu: Ø

randevusuz: Ø

rappadak: [1] /Ansızın./ “Diye narayı savurarak o duvar senin bu duvar benim giderken hiç ummadığı bir yerde **rappadak piyastos oluveriyor.**” (OCK-KE).

® piyastos ol-.

rapten: [1]/Bağlı olarak, tutturulmuş biçimde./ “Olay hakkında tanzim edilen tahkikat evrakı sanıklarla birlikte memura teslimen dizi pusulasına **rapten gönderilmiştir.**” (TÖ-E).

® gönderil-.

rastgele: [43]/2. Seçmeden, iyisini kötüsünü ayırmadan, gelişigüzel, lalettayın./ “Sarsak, şaşkın, bunak ortalıkta dolaşüyor, önüne çıkana **rastgele vuruyor.**” (İA-GKD), “Aslında onun benim karşıma çıkması ve öyle **rastgele evlenivermiş** olmamız daha çok çevrenin suçudur.” (İA-ÖEK), “Sokağa fırladım. **Rastgele yürüdüm.**” (SKA-GA), “Daha doğrusu seçmem, **rasgele olur** bu iş.” (SKA-GA), “Dionisyak ve Apolloncu sözlerini **rasgele kullanmıyor** elbet Balıkçı.” (AO-ZS), “Şundan bundan! **Rastgele konuştuk işte!**” (OCK-KE), “Karanlıkta **rastgele ateş ettik.**” (NC-SY).

® vur- [4], evlen- [3], konuş- [2], ol-* (iş vb.) [2], yürü- [2], aydınlat-, bak-, bırak-*, çömel-, dal- (-e), de-, düşün-, eyle-*, getirtil-, giy-, hazırlan-, ışıklandırıl-, kullan-*, kullanıl-, öğren-, savur-, seril-, sevil-, söyle-, uç-, yapıl-, yapıştır-. || ateş et-, boca et-*, karşılık ver-, mermi yak-, (para) harca-*, resim yap-, sırtına geçir- {giyinmek}. || gidip gel-.

rastlantısal: Ø

resen: Ø

resmen: [153]/1. Devlet adına, devletçe, resmî olarak./ “Birleşik Amerika ancak 1933 yılında Sovyet **rejimini resmen tanımıştır.**” (FA-YST), “Hatta hatta, daha da ilginç, bütün bunları bilmeme rağmen, bundan bir iki yıl önce, Milliyet'te çok darda kaldık da, bir işçi bulabilmek için bu matbaacılık okuluna yazıyla **resmen başvurduk.**” (DC-BSKY), “Eylül başlarında **resmen bildirildi:** Kore'ye, gönderilecek değiştirme birliğimize katılmak üzere 15 tercüman asteğmen aranıyordu.” (RE-G), “Üç gün sonra yine hapisten çıkınca **resmen yaşayamayacağım.**” (AN-AZDE), “Bu arada Türkiye, Sarı Avni'yi İsviçre'den **resmen istedi.**” (SY-BECO), “Bu esaslar çerçevesi içinde hazırlanan Kıbrıs Anayasası 16 Ağustos 1960 da yürürlüğe girerek Kıbrıs Cumhuriyeti **resmen kurulmuştur.**” (FA-YST), “Haşim, uzun süredir tanıdığı ve tedaviye gittiği Frankfurt'dan “Yanımda olmayışın beni harap ediyor” diyerek aşk mektupları yazdığı kadınla, ölmeden üç hafta önce **resmen nikâhlanmıştı.**” (MU-BDA), “Japonya Çin'e hiçbir zaman **resmen savaş ilan etmedi.**” (FA-YST), “Romanya Başbakanı İon Maurer, yanında daha başka bakanlar olduğu halde, 27-31 Temmuz 1964 tarihlerinde Fransayı **resmen ziyaret etti.**” (FA-YST), “**Resmen bir dilekçe verdik.**” (FA-SUYK), “İşgalci güçler, Ankara'ya halka gözdağı vermek üzere, İstanbul'da yönetime **resmen el koyarlar.**” (TÖ-ŞÇT), “**Hükümetini resmen tanımış** ve iki hükümet arasında diplomatik **münasebetler resmen kurulmuştur.**” (FA-YST), “Hasta şair şubeye çağrıldı, karar kendisine **resmen tebliğ edildi.**” (RE-G). ; /2. Kanuna, yönetime uygun olarak, yöntemince./ “IMF çıkması gereken **yasaları resmen belirliyor**, değişecek hususları bildiriyor, maddeleri dikte ediyor ve AKP iktidarı bunları acele tarafından çıkarıyor.” (EÇ-TY2005), “İktidar partisine **resmen teslim edilecek.**” (EÇ-TY2005). ; /3. Kesinlikle, açıkça, kesin olarak./ “Çok şık dedim ama ne var, ceketinin cebinden bir ip sarkıyor, kalınca pis bir şey, şöyle 10-15 santim, çapı iki parmak gibi, renk menk gitmiş, yağ bağlamış kirden artık, **resmen parlıyor...**” (LT-OÖY), “Bir el kaldırma ile milletvekili maaşlarına milyarlık zam yapanlar, gariban memurla **resmen alay ediyorlar.**” (EÇ-TY2005), “Şimdi, doktorun annesi **resmen görücü gidecek** ve Reis Beyden Allahm emriyle kızını **isteyecek.**” (RNGBKD), “Bir gece **resmen davet edilmiştik.**” (RNGBKD), “Gülme gülme, ben açıkça söylerim. **Resmen el koydum** Kenan'a.” (NM-TÖ2),

1. [91] ® tanı- (bağımsızlık, devlet, rejim vb.) [8], başvur- [4], bildir- [4], yaşa-* [3], iste- [2], bildiril- [2], açıl- (hizmete), atan-, başla- (savaş), boşan-, dağıl- (meclis), den-, doğ-*,

evlen-*, görül- {anlaşılmaq}, görün-, kurul- (devlet), nikâhlan-, okut-, otur-, öl-, seçil-, sun-*, tanın- (bağımsızlık, devlet, rejim vb.), yasakla-. || ilan et-* (savaş, bağımsızlık, devlet vb.) [6], ilan edil- (savaş, bağımsızlık, devlet vb.) [4], ziyaret et- [4], müracaat et- [2], el koy-*[2], ad ver-, anlaşma imzalan-, (baraj) aç-, beyan et-, celbedil-, davet edil-, davet et-, devletinin başında bulun-, dilekçe ver-, emekli edil-, emir ver-*, haber gel-, imza yapıl- (anlaşma), işgal et-, izah et-, kabul edil-, katolik ol-, lağv edil-, mahkûm et-, men edil-, münasebet kur-*, münasebet kurul-, sona er-, şikâyet et-, talep olun- (izdivaca), tavsiye edil-, tebliğ edil-, tebliğ et-, telkin edil-, tescil et-, tescil ettir-, teyid et-, üyesi ol-, yardım iste-, yazı yaz-, zafer kutlan-.

2. [2] ® yasa belirle-, teslim edil-.

3. [60] ® parla- [2], iste-* (kız) [2], de- [2], açıklan-*, ağla-, anlat-, bağır-, bil-, bildir-*, çağır-, dilen-, gel-, giriş-, göç-, kaç-, kullan-, küs-, öl-, sor-, söndür-, söv-, sürün-, tanı-, unut-, vınla-, yakalan-, yarıl- (aşırı gülmek), yit-. || davet edil- [2], alay et-, ayak öp-, baba parası ye-, bela iste-, dili uyuştur-, el koy-, görücü git-, ilân et-, iştah aç-, kafa tut-, kavat ol-, kelle iste-, mor ol- (suratı), patlak ver- (iç savaş), reddet-, rezil ol-, rüya gör-, sorguya çek-, sual sorul-, talep et-, teslim ol-, utanç duy-, yaşamını birleştir- {evlenmek}, yerden kop- {havalanmak}, yok edil-, zaptet-.

P resmen tanımak, resmen başvurmak, resmen bildirmek.

rezilce: [2]/2. Rezil bir biçimde./ “....işportacı kör oğlan **rezilce** gülüyordu” (HH-HÖZ)., “Baria **rezilce** rakı içiyordu, 'Bıyıklarını kes,' diyordu, 'beni seviyor musun?' diyordu.” (EB-BG).

® gül-, iç- (rakı)

rindane: Ø

rintçe: Ø

riyakârane: Ø

riyakârca: Ø

riyasız: [1]/2. İki yüzlü davranmadan/ Şair Zâtî, sayısı altmış kadar bu latifelerde, nasılsa öyle, **riyasız** kaçırmasız **gösteriyor kendini**. (BN-DY1).

® kendini göster-.

ruhen: [6]/Ruh bakımından./ “Canım **ruhen** yani manen **anlaşamıyorlarmış**.” (İO-LBA)., “Nitekim Şükûfe Nihal Hanımla her buluşmamızda **fikren**, **ruhen** biraz daha birbirimize **bağlanıyorduk**.” (GY-GH)., “Fakat sefalet hoyratlaştırır; **ruhen sefil eder**.” (AHT-H).

® anlaş-* [2], bağlan-, kop-, yaşlan-*. || sefil et-.

ruzuşeb: Ø

S

saadetle: Ø

saatinde: [6]/Önceden belirlenen, düşünülen vakitte./ “*Saatinde geliyor.*” (MŞE-MA), “*Mustafa Kemal anasından tam gününde ve saatinde doğmuştu.*” (FRA-Ç), “*Sezâ’yı daha ziyade söyletmek kabil olamayacağını gördüm ve tabîî ertesi günü biz, saatinde, Moda Kulübü’ne damladık.*” (MŞE-VÇ), “*Önemli olan sabahları saatinde kalkabilmektir.*” (PK-BCR).

® gel- [2], damla- {gelmek}, doğ- {dünyaya gelmek}, kalk- || hareket et-.

saati saatine: [4]/Tam vaktinde./ “*Sakin bir ev hayatı geçirir, laboratuvarlarına saati saatine giderdi.*” (İS-AG), “*Yol, saati saatine bitti.*” (FRA-Z), “*Bu, dinî bir vazife gibi, şikayetsizce, hürmetle saati saatine yapılıyordu.*” (GY-H1).

® git- (-e) [2], bit- {sona ermek}, yapıl-.

saatlerce: [338]/Uzun süre, uzun uzadıya./ “*Saatlerce konuşurduk; çok zaman akşam yemeğini beraber yerdik.*” (YKB-SEP), , “*Akşamları eve yorgun dönüyor, hemen bir kadeh beyaz şarap dolduruyor ve şöminenin karşısında gözlerini alevlere dikip saatlerce oturuyordu.*” (AK-AA), , “*İnsan saatlerce bakabilir gökyüzüne Denize saatlerce bakabilir, bir kuşa, bir çocuğa Yaşamak yeryüzünde, onunla karışmaktır.*” (AB-YÖBV), “*Kimi akşamlar saatlerce mutfakta kalıyor, sebzeler, etler kızartıp fırınıyor, lapa olan pilavlar pişiriyordu kendine.*” (İA-ÖEK), “*Her ikisinde de bu çarşılarda heyet halinde ve tek başıma saatlerce dolaştım.*” (AHT-YG), “*Saatlerce bebek oynardım, onlarla ve hayalî arkadaşlarımla konuşup, arkadaşlık ederdim.*” (EI-KA), “*Makinemin başına geçip, ciddi ciddi kâğıt taktığım oluyor, saatlerce boş kâğıdı seyreliyorum...*” (EI-KA), “*Arkadaşları ile konuşma saatlerce sürdü.*” (FRA-Ç), “*Hasan da girişmiş bu işe, omuzlamış kütüğü, yürümüş, çıkmış, saatlerce yürümüş, kendinden ağır olan ağaç her adımda daha çok eziyormuş omuzlarını, iki büklüm gövdesinin gücünü tüketiyormuş.*” (AK-MY), “*Bir gün de likör takımını olduğu gibi devirerek kırdı, önünde oturup saatlerce miyavlayarak ağladı.*” (CK-İSDY), “*Bir gün film çekiminde arıza yüzünden saatlerce beklendi.*” (AB-BBYŞ), “*...ben saatlerce durdum, düşündüm, birçok defalar kendi kendime: ‘Kim bilir, belki de Bekir haklı!’ dedim.*” (CD-Oİ), “*Saatlerce söyledik bu eski aşiret adamıyla, ne hoş şeyler anlattı.*” (FO-KSA), “*...birinde inan ki bu ev tepemize yıkılacak, diyor ve bin dereden su getirerek belki saatlerce dil döküp yalvarıyordu, ama babam pek kulak asmıyordu ona.*” (HAT-KHK), “*Hiçbir kaldırım bizimkiler kadar saatlerce başıboş dolaşıp duramaz.*” (BRE-KY), “*Caddesiyle Yeni Postahane etrafına dizilen seyyar kalem ve defter satıcılarından güçbelâ ancak lâzım olanı, hem de en fenasını alacak, ayrıca pahalılıktan şikâyet edip altın para zamanımın bereketini ve ucuzluğunu dır dır, saatlerce anlatıp duracaktı.*” (RHK-BS), “*Kevser’in getirdiği bir tepsi dolusu patlamış mısıra bile dönüp bakmazdı o sırada, alırsa hatır için belki birkaç tane alır, onları da ağzının bir köşesinde tıpkı dedem gibi saatlerce gevelerdi.*” (HAT-KHK), “*Bu marşı bütün ulusal ve dinsel bayramlarda saatlerce çalıp çağırırdı.*” (CK-İSDY), “*Bir çay ısmarlayınca acem çaycıdan, Minderli sandalyesine kurulur Bilinmez hayalleriyle saatlerce oyalanır durur...*” (TU-BŞ),

® konuş- [27], otur-* [18], bak- [17], kal- (-e,-de) [13], dolaş- [11], oyna- (oyun, halay, futbol) [10], seyret- [10], sür- [10], yürü- [10], bekle- [9], ağla- [8], dur- [7], oku- [7], anlat- [6], düşün- [5], dinle- [4], izle- [3], uğraş- [3], yat- [3], bakış- [2], bekletil- [2], çalış- [2], dal- [2], gez- [2], gezin- [2], git- [2], iç- [2], öpüş- [2], söyleş- [2], tartış- [2], yüz- [2], anlat-, ara-, avut- (ruhu), azarla-, bağır-, beklen-, beklet-, bırak-*, çiğne-, didin-, dik-, dikil-, dolan-, dolaştır-, dön-

(tekerlek), döv-, duy-, düşünül-, eşin-, gidil-, gözle-, güldür-, haykır-, hazırla-, hıçkır-, hırpala-, ilgilen-, işt-, işlet- (ateş etmek), kapatıl-, karıştır-, kay- (karda), kımıldan-, kıvrandır-, kok-, koş-, naralan-, nazlandırıl-, okşan-, oyala-, öksür-, öte-, pırpıpla-*, sar- (ruhu), seviş-, sorgula-, su-, sus-, susul-, süz-, tara- {incelemek}, tartışıl-, tekrarla-, titre-, tut-, uç-, ulu-, uyu-*, yalvar-, yap-, yaz-, yinele-, yokla-, yol al-, yont-, yor-, yorul-, zıkkımlan-. || masal anlat- [2], (yağmur) yağ- [2], acısı git-*, ağzında gevele-, ayırt edil-*, baş başa kal-, beraber kal-, boğazını yırt- {sesli konuşmak}, çene yor-, devam et-, dil dök-, dua et-, film seyret-, geri dön-*, gevezelik et-, göbek at-, hareketsiz kal-, hayal kur-, hesap yap-, kafa patlat-, kafa sancısı çek-, kafa yor-, kapalı kal-, karşı karşıya kal-, kendi kendine kız-, kendinden geçir-, kendini göster-, kendisinden bahset-, korna çal-, kucağa al-, matrağa al-, meşgul et-, muhabbet et-, musiki yap-, münakaşa et-, müzakere ol-, odaya kapan-, pazarlık yap-, serserilik et-, sigara iç-, soğukta bırakıl-, sohbet et-, söküük dik-, söz et-, sual sor-, taban tep-, tafsilat ver-, tetkik et-, tokmak çal-, turşusunu çıkar-, uyku tut-*, uykusuz kal-, yas tut-. || dolaşıp dur-* [2], anlatıp dur-, bakıp dur-*, çalıp çağır-, dalıp git-, dalıp kal-, dırlanıp dur-, dikilip dur-, dimdik dur-. || alır veririm {konuşmak}, anlatır dururdu, bağırılmış durmuş, döndüm durdum (yataкта), durdum düşündüm, oyalanır durur, üzülür dururdu, oturup kal-.

▷ saatlerce konuşmak, saatlerce oturmak, saatlerce bakmak.

sabah: [119]/4. Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman, sabahleyin, sabah vakti./ “Evet. *Sabah* odasına *gittim*, yeni reklam afişlerini gösterecek, düşüncesini soracaktım.” (ÜA-TÖ), “Bizde izin, haftada tek gündür. *Sabah gelir*, akşam gidersiniz.” (FB-ID), “Uyuyacağım. *Sabah konuşuruz* tamam mı.” (AK-AA), “Akşam yatar, *sabah kalkar*, başıboş...” (NFK-Ç). “Artık şu üç gün geçse de her şey bitseydi. Gece bir derin uyudum. *Sabah* kuş gibi uyandım.” (TÖ-TO1), “İlk *sabah* uyanır uyanmaz *giyinmiş*, çantamı koltuğuma alarak sıçraya sıçraya otelin merdivenlerinden inmeye başlamıştım.” (RNG-ÇK), “Odunları hep birlikte taşır, düzgün sıralar halinde dizerdik. *Sabah* birlikte *kalkılır*, birlikte *kahvaltı edilirdi*.” (İO-LBA)

® git- * [19], gel- [17], kalk-* [8], konuş- [6], çık- (-i, -e, -den) [6], uyan- [6], bak- [3], var-* [3], al- [2], bırak-* [2], giyin- [2], gör- [2], götür- [2], ulaş- [2], aldır-, ara-, başla-*, bul-, bulun-, buluş-, dağıtıl-, de-, gecik-*, geciktir-, getir-*, görün-, hatırla-, kalkıl-, karşılaş-, kovala-, okun-, öl-*, örtül-, söyle-, söylen-, uyandır-, uyu-, uyut-*, ye-*, yıkan-, yolla-. || banyo yap-, çare bul-, işine koş-, geri al-, kahvaltı edil-, kahvaltı et-, kapı çal-, karşıya geç-, keşfe çık-, mektup gel-, saçını kestir-, şehre in-, telefon et-, telefona sarıl-, tıraş ol-, yalan söyle-. || alıp götür-*.

sabaha: [17]/Yarın sabah./ “*Bulurlar sabaha* siyah, çirkin bir balık olarak Açıklayamazlar artık beni bin türlü.” (ŞY-1999), “Belki *yağmur diner sabaha*.” (İA-ÖEK), “.....*sabaha* *dönemezsem* telefon edersin emniyet nöbetçi müdürlüğü’ne...” (Aİ-BSM), “Üzme kendini. *Sabaha düşünürüz*, dedim.” (NE-GT), “*Sabaha bir şeyciği kalmaz*, diye söylenerek, ocağın kıyısına oturdu.” (SK-D).

® bul- [2], bırakıl-, din- (yağmur), dön-*, düşün- {halletmek}, ertele-, geç- (yolları), git-, görüş-, konu-, sal- {uğurlamak}, yetiş-, || bir şeyciği kalma-, yolları ayrıl-. || çıkıp gel-, çıkıp git-.

sabaha doğru: [21]/Sabaha karşı./ “*Sabaha doğru karanlığın içinde hiç sebepsiz ağlaya ağlaya uyandım.*” (RNG-ÇK)., “*Sabaha doğru koridordaki ayak seslerini bekliyorduk.*” (FRA-Ç)., “*Karısı Remziye Acar bütün gece kum sancıları çektiğinden ötürü uyuyamamış, sabaha doğru biraz dalmıştı.*” (SKA-GA)., “*Daha sonraları öğrendim ki, Selimiye’de yer kalmadığı için, Kadıköy’de oturanlar, benim gibi, sabaha doğru serbest bırakılmış.*” (MU-BDA)., “*Mustafa Kemal, sabaha doğru Ocak 1921 tarihli anayasanın birinci maddesinin sonuna şu fıkranın eklenmesine karar verdiler: ‘Türkiye devletin şekli, Hükûmet-i Cumhuriyyedir.’ Eski rejimin son günü idi.*” (FRA-Ç)., “*Eğer Ali’si getirdilerse, banyoya saklanmalı, geldiği yere gittikten sonra kendisi de sabaha doğru çıkıp gitmeliydi.*” (RI-KG).

® uyan- [4], bekle-, bit-, dal- {uyuklamak}, dön-, gel-, hatırla-, in- (şehir), uyu-, yürü-. || düş gör-, haber ver-, karar ver-, muvaffak ol-, serbest bırakıl-. || çıkıp gel-, çıkıp git-.

sabah akşam: [41]/Her vakit, daima, sürekli, devamlı./ “*Mustafa Kemal Dolmabahçe Sarayı’nda can çekişirken, bizler, üniversiteli gençler, sabah akşam sarayın önündeki caddeye giderdik.*” (MU-BDA)., “*Lîli Marlene yok mu, ortalığı besbelli kırıp geçirecek; sabah akşam çalışıyor...*” (Aİ-OKB)., “*Kıısı sevdiği dizeleri sabah akşam söyler.*” (CS-GC). “*Yayınına ara vermeyen bilgiç bir iki gazete, yeniden eski cam bardaklarla toprak çömleklere dönmenin tek çıkar yol olduğunu aynı yaygaracı anlatımlarıyla sabah akşam bağırıp duruyorlardı.*” (EÖ-P/S)., “*Burada kalmayınız, kızınıza Adanın mebzul güneşleri, sık çamları altında uzun seyrânlar yaptırınız! demişlerdi, ve üç aydan beri Adada, ihtiyar halanın, tek atlı arabasında sabah akşam baba ile kıza tesadüf olunuyordu.*” (HZU-AM)., “*Denizlerimiz var, güneş içinde; Ağaçlarımız var, yaprak içinde; sabah akşam gider gider geliriz, Denizlerimizle ağaçlarımız arasında, Yokluk içinde.*” (OVK-BŞ)

® git- [2], oku- [2], alış-, ayıkla-, bölüşül-, buğula-, çalış-, de-, dinle-, duy-, geçir-, gel-, gör-, gül-, imzala-, inle-, kucaklaş-, parıl-da-, sağ-, sarıl-, söyle- {okumak}, ütüle-. || aklına gel-, dua et-, ısrar et-, inanç ör-, kavgaya tutuş-, kokusu gel-, mum ada-, paspas yap-, resim çektir-, seyrân ol-, seyret-, telefon et-, telefona sarıl-, tesadüf olun-, yanak uzat-, yoldaşlık et-. || bağırıp dur-. || gider gider geliriz.

sabahın köründe: [14]/Sabahın en erken saatinde, erkenden, ortalık iyice aydınlanmadan./ “*Bir gün, sabahın köründe, yalı basılır.*” (SB-BŞM)., “*Ama, o adam sabahın köründe içki içmeye başlar ve bütün gün boyunca içerse, alkol bir keyif olmaktan çıkar, insanı mahveden bir bağımlılığa dönüşür.*” (MU-BDA)., “*İşe yetişmek için sabahın köründe çıkacaktı evden...*” (DK-Z)., “*15 Eylül, Pazar Columbo Haydar, sabahın köründe uyandırdı beni ve sağ salim İstanbul’a döndüğünü sanki sevinçle bildirdi.*” (PK-BCR)., “*İşçi sabahın köründe sıkma canımı.*” (GD-TO1).

® basıl-, başla-, çık- (-den), gel-, git-, kalk-, öt- (hoparlör), uyan-, uyandır-, yakalan- {tutuklanmak}. || can sık-*, ekmek et-, sokağa çık-.

sabahları: [76]/1. Sabah vaktinde./ “*İŞÇİ - Gül sabahları çok güzel kokar.*” (Mİ-SD)., “*Onur’u uyandırmak zor oluyor. Sabahları çekilmez olur.*” (İA-ÖEK)., “*Artık Artık Mine Höyük dibinde sabahları horozla öter...*” (FO-KSA). ; /2. Her sabah./ “*Benim kızım yıllardır yalnız uyanır sabahları,*” derim.” (F-PY)., “*Ben geldim mi*

kalkacak sabahları bütün çocuklar” (AKB-BŞ)., “*Aylardan Temmuz gene erken kalkıyorum sabahları.*” (FE-HBM-O)., “*Artık sabahları geç kalkıyordu.*” (YA-AA)., “*Sabahları bana uğrar da birer kahve içerse sana esnaflığın meziyetlerini izah ederim.*” (HZU-MvS)., “*Sabahları gelsin yine tereyağda pişmiş yumurta.*” (SB-BŞM)., “*Sabahları yürüyorum.*” (İA-İKG)., “*Sabahları erken kalkıyor, hazırlanıyor, Melahat’i uyandırmadan çıkıp gidiyordu.*” (SKA-GA).

1. [9] ® iste-*, kok-, sat-. || (horoz) öt-* [2], suratsız ol-. || çekilmez ol-.

2. [67] ® kalk- (erken veya geç) [17], uğra-* [7], gel- [4], hazırlan- [2], ye-* [3], yürü- [3], alış-* [3], ara-, başla-, buluş-, çık-, dağıt-, dolaş-, fırla-, gerin-, git-, giy-, giyin-, gör-, gözü- [3], içir-, ilgilen-, rastlan-*, sal-, taran-*, toplan- || (denize) in- [2], işe git- [2], balığa çık-, erken git-, erkenden kaldırıl-, erkenden kalk-, gözü yaşar-, kahvaltı et-*, ... lafını konu-, perdelerini aç-*, sesi kısık ol-, sırtını sıvazla-, şiir yaz-, vaktinde gel-*, yağmur çisele-. || kalkıp dolaş-.

sabahleyin: [146] /Sabah vaktinde, sabahın ilk saatlerinde./ “*Ben sabahleyin kalktım köyü kolaçan ettim.*” (YK-İM1)., “*Ben gidiyorum. Sabahleyin gelir seni alırım.*” (PNB-AGUG)., “*Ben sabahleyin gittim, dedi.*” (SFA-SS)., “*Erken yattılar, sabahleyin erken uyandılar, vardılar baktılar, Baytar daha olduğu gibi dudaklarını sündüre sündüre uyuyor.*” (YK-KSİ)., “*Yağmur sabahleyin durmuş, güneş açmıştı.*” (YK-BE)., “*Dedikodu çekirdeği çoklukla plajda ve sabahleyin başlar.*” (ES-SUYK)., “*Sabahleyin baktım, bulamadım.*” (TDK.-ÖÖ)., “*Geciktim biraz. Sabahleyin sordum, "hiçbir yere gitmeyeceğim", dedin.*” (ÇA-BAG)., “*İyisi mi burada yatalım. Sabahleyin arar buluruz.*” (YK-İM1)., “*Sabahleyin erkenden yola düşmüş.*” (PNB-AGUG)., “*Sabahleyin kahvaltı ediyordum, telefon ettiler.*” (TDK.-ÖÖ).

® kalk- (erken ya da geç) [15], gel- [13], git- [12], uyan- [12], de- [5], dön- [4], çık- [4], ara- [3], bul-* [3], uğra- [3], anlat- [2], buluş- [2], gir- [2], giyin- [2], gör- [2], hazırlan- [2], kaldır- [2], kuşan- [2], sor- [2], ye-* [2], açıl- (kapı), ağla-, anla-, bak-, başla-, bırak-, bin-, bindir-, geç-, getiril-, gidil-, giy-, görül- {anlaşılmaq}, götür-, gülümse-, hatırla-, hazırla-, iç-, in-, kapan-, konu-, kus-, oku-, ol-, rastla-, sıvış-, söyle-, süslen-, taş-, tüy-, uğurla-, uyandır-, var-, yaz-. || telefon et- [3], dükkân aç- [2], (yağmur vb.) yağ- [2], yola çık- [2], ...in yolunu tut-, avdet et-, bulaşık yıka-, çıkagel-, (fikrini) değiştir-, göç yüklen-, görücü gel-, güneş aç-, (haber) gel-, havadis getir-, havuza gir-, kahvaltı et-, (sesi) gel-, seyret-, suratından düşen bin parça ol-, (tanyeri) ağar-, (yağmur) dur-, (yağmur) kesil-, yola düş-, yola revan ol-. || alıp gel-, çıkıp gel-. || arar bulur, gelmiş oturmuş, çıkar gider.

sabah sabah: [38] /Sabahleyin, erkenden./ “*Ne ağlıyorsun sabah sabah?*” (CD-Oİ)., “*Nerden geliyor sabah sabah biliyor musun?*” (RI-KG)., “*PETROF: Sabah sabah nereye gidilir?*” (NH-YM)., “*Git ordan sabah sabah benimle eğleniyor musun?*” (PNB-AGUG)., “*Alo Gülizar, karıcım neredesin sen yaa, sabah sabah kaybolmuşsun evden?*” (AA-AD)., “*Topal, avradını babanızın yüzünden boşamamış olsa, Topal’ın avradı sabah sabah kalkıp gelmez!*” (OK-KT).

® ağla- [2], gel- [3], git- (-e) [2], ara-, bağır-, damla- {gelmek}, de-, duyul- (ses), düşün-, eğlen- {dalga geçmek}, fırlandır-, gidil-, gül-, iste-, karış- {benzemek}, keyiflen-, oyna-, öt- (müzik), sevin-, sula-, üşü-, yapıl-*. || akli git-, başını belâyaya sok-*, hangi yel at-,

gözüne çöp bat-, haber ver-, içi bir hoş ol-, kapı çal-, kapı vur-, kaybol- {gitmek}, ortalığı çınlat-, sarhoş ol-, zaman bul-. || kalkıp gel-.*.

sabahtan: [35]/Sabahleyin, sabah sabah./ “*Sabahtan başlıyor içmeye, sarhoş.*” (MB-KK)., “*Sabahtan valdeyle pederi ziyarete gitmişti...*” (Aİ-OKB)., “*Bazı milletvekilleri sabahtan Meclis’e gelmişler, komisyon odalarından birinde oturmuş tartışıyorlardı.*” (TÖ-ŞÇT)., “*İlahı Ragıp Bey, ben sabahtan köşke araba gönderdim zaten hanımları alsınlar diye, tekkede de daireleri hazırlandı, o yandan sen meraklanma.*” (AA-İGA)., “*Sabahtan çıkular motorla.*” (NM-TÖ2)., “*Bu gece benim geceem!.. deyip duruyordu sabahtan.*” (FB-T). “*Çocuklarını sabahtan sokağa salardı gitsin.*” (GY-H2).

® başla- [5], git- [4], gel- [4], çık- (-e, -den) [3], in- {gitmek} [2], damla- {gitmek}, gir-, giyin-, gönder-, götür-, kapan- (-e), örtün-, pişir-, uğra-, yolla-. || heybeye koy- {yanına almak}, peşine yazıl- {takip etmek}, sokağa dökül-, sokağa sal-, ziyarete git-. || deyip dur-, kalkıp git-.

sabahtan akşama: [5]/Bütün gün./ “*Son tuğyan asrında ise kolluk önüne iskemleler atılır veya hasırlar serilir, üstüne laubaliyane oturur, yan gelip uzanırlar, sabahtan akşama tambura, saz çalarlar, destan, mani, türkü okur, zırlarlar, gelip geçene ayağa kalkıp selam vermek şöyle dursun, bilakis laf atıp alay ederlerdi.*” (REK-Y)., “*Bitmemiş de (bitmeyen bir şarkı o, güç bulsa sabahtan akşama aynı şeyi söyleyecek), hamakta, başı, ölü bir güvercinin başı gibi göğsüne düşmüş, uyuyakalmış.*” (CK-BR)., “*Sabahtan akşama ziyaretçi kabul eder, on on beş gün içinde de tutuklulukları kaldırılır, tekrar çıkarlardı dışarı.*” (ÇA-BAG).

® çal- (saz, tambura vb.), oku- (mani, türkü vb.), söyle-, tartış-, yaz-. || ziyaretçi kabul et-.

sabah vakti: [6]/Sabahleyin./ “*O sonbahar günü sabah vakti Bostancı’dan bir motor, bir vapur kalktı Büyükkada’ya.*” (HC-KKKY)., “*Türkiye bir sabah vakti tank sesiyle uyanacaktı.*” (HC-KKKY)., “*Bugün, 1986 yılının Mayıs ayında, sabah vakti, bizim şu güzel İstanbul’un Boğaziçi semtinde, günümü boz bir boğuntu içinde sürükleyerek, yola çıktım.*” (NM-TÖ2).

® kalk- (vapur), toplan-, uyan-, uyu-, yürü-. || yola çık-.

sabırla: [80]/Sabır göstererek, sabırlı davranarak./ “*Bu heyecanla, sabırla bekledi.*” (AK-MS)., “*Sabırla dinledim onu, sonra perdeli bölümü işaret edip, sordum.*” (EI-KA)., “*Bilim ekibi, bu soruları sabırla yanıtladılar.*” (GD-AK)., “*Bunları anımsayalım ve çocuğumuzun korkusuyla alay edeceğimize, elinden tutup, ona korkacak bir şey olmadığını, aklına, mantığına seslenerek sabırla açıklayalım.*” (İO-LBA)., “*Memet Fuat’ın bu haksızlıkları karşısında sabırla sustum.*” (MF-ES)., “*Sonra da bütün olan biteni sabırla karşılar.*” (AB-BBYŞ)., “*Nekahat dönemi yaşayan bir hasta gibi sabırla, gayretle gün gelip acıları aşabilecek, özgürlüğüne kavuşacaktır.*” (İO-LBA).

® bekle- [29], dinle- [10], açıkla- [3], bak- [3], anlat- [2], sus- [2], yanıtla- [2], yap- [2], araştı-, barındır-, bul-, büyü-, büyüt-, dal- {girmek}, de-, dikil-, dur-, gözle-, gülümse-, kal-, karşıla-, katlan-, okşa-, otur-, söyle-, taşı-, yaklaşı-, yaz-. || acıları aş-, cevap veril-, dedikodu dinle-, gönderme yap-, ilgi göster-, masal anlat-, özgürlüğe kavuş-, sözü sürdür-, taş yontul-, yardımcı ol-. || gidip gel-,

Þ sabırla beklemek, sabırla dinlemek.

sabırsızlıkla: [79]/Büyük bir merakla./ “Fırat, kıyıda **sabırsızlıkla bekliyordu**, bense taşı bulamıyordum.” (AA-ETY)., “Sinan’la temastaki ileri gelen, **sabırsızlıkla sormuştu**: Adamla ben ne konuşayım?” (OK-KT)., “‘Anahtar sende mi?’ **diyorum sabırsızlıkla**.” (AÜ-SG)., “Kahve sırası hangi komşudaysa, o evin çocukları ağızda ılık **sabırsızlıkla dolaşırdı** dışarda.” (GY-D)., “Bu nedenle **sabırsızlıkla yeniden söze girdi**: Bildiğiniz gibi kızılderililer, dumanla haberleşmede ustadır.” (GD-AK)., “Uzun ökçeli beyaz podösüet iskarpinleri içinde narin **ayaklarını sabırsızlıkla yere vuruyor**.” (HEA-T).

bekle- [79], sor- [4], de- [2], dolaş- (-de) [2], bak-, çıkış- {kızmak}, dinle-, ekle-, haykır-, titre-, uzan-. || söze gir- [2], temenni et-, ayağını yere vur-, intizar et-, sözünü kes-.

İ sabırsızlıkla beklemek.

sabunsuz: Ø

sade: [12]/3. Yalnızca, yalnız, ancak, sadece./ “Karaca eskiden bizim oyunlara katılmazdı. **Sade gelip seyrededi**.” (ES-SUYK)., “Şükret ki **sade öptüm**.” (HT-AŞ)., “O günü görmek için **sade bekliyeceğiz**, ...” (ZOS-GZ). ; //Süsü, gösterişi olmayan, yalın, gösterişsiz bir biçimde.// “**Sade giyinmiş**, stricte bir tayvör; mora çalar lâcivert, gösterişsiz, ...” (Aİ-OKB)., “İslam dinine göre inanç, çok kısa ve **sade anlatılmıştır**.” (AB-BBYŞ)., “Al, ister boyalı ister **sade kullan**.” (HA-SİE).

3. [7] ® bekle-, dinle-, düşün-,öp-, yaz-, yaşa-. || gelip seyret-.

//...// [5] ® giyin- [3], anlatıl-, kullan-.

sadece:** [182]/Yalnızca./ “Çünkü toplama kamplarını **sadece okudum**.” (MU-BDA)., “HASAN : Hayır. **sadece seviyorum**.” (NH-YM)., “Ahmet ağabey, “Bu ustayı **sadece üzer**, onun üzülmelerini istemeyiz, değil mi Meryem.” dedi.” (EI-NS)., “İçlerinde mimarların da bulunduğu okumuşlar aristokrasisi, bu görkemli olayı **sadece seyretti**.” (AB-BBYŞ)., “SELİM : **sadece korktun**...” (NH-YM).

® oku- [2], sev- [2], al-, bekle-, dağıl-, değiştir-, dikil-, dile-, dinle-, doğrula-, dua et-, eğlendir-, gülümse-, kork-, özle-, söyle-, sus-, üz-, üzü-, yaşa-, yıkan-, yokla-. || fikrini söyle-, iyilik et-, merak et-, not al-, seyret-.

sadıkane: Ø

sadıkça: Ø

sadistçe: Ø

safça: [4]/2. Safçasına./ “‘Niye Orhan Bey ne yaptık ki?’ **diyor Mustafa safça**.” (AÜ-SG)., “Bir delikanlı: Ne yaparız onlara? diye **safça sordu**.” (YK-BE)., “**Safça omuz silkim**: - Etkenlik, edilgenlik biraz tavuk-yumurta örneğini anımsattı bana.” (EI-KA).

® de-, sor-. || omuz silk-, oyun oyna-, şarkı söyle-.

safçasına: Ø

saf dışı:--

® **saf dışı etmek (veya bırakmak), saf dışı olmak.**

safi: [10]/3. Yalnız olarak, yalnız, sadece./ “Selami izzet (Sedes) ise, Rüya İçinde Rüya'mn izlenişini "...nefeslerini kesmişler, **safi kulak**, **safi göz kesilmişler** sahneyi dinliyorlar, ..." (CK-YÖ)., “FAZIL: Ne yapayım? **Safi sinir kesilmişim.**” (TÖ-TO1)., “Dünyada bir İstanbul vardı ki **safi rakı kokardı...**” (İB-E).

® (göz, kulak, sinir vb.) kesil- [6], kok- (rakı), mihla-. || cevap gel-.*.

▷ **safi ... kesilmek.**

sağ esen: [7]/Sağlıkla, esenlikle./ “Vapurumuz **geldi sağ esen!**” (KT-Gİ)., “Türbeye **sağ esen varsın** ve **de sağ esen dönsün...**” (KT-Gİ)., “DIONISOS: **Sağ esen kavuşturdu** bana Silenos'umu. (GD-TO1)., “Alay bu raya **sağ esen yetişirse**, Bursa'da, Yusuf İzzet Paşa baş ta olmak üzere millîci olmayan kalmaz.” (KT-YS).

® gel- [3], dön-, kovuştur-, var-, yetiş-.

sağlamca: [3]/2. Sağlam olarak./ “Önce verdiği iki lirayı **sağlamca koydu cebine.**” (RI-KG)., “Toprağa **sağlamca yapışmış**, inat, kopmaz.” (YK-OD)., “Ne ki, **ayağını sağlamca basamıyor** toprağa.” (NM-TÖ2).

® koy- (-e), yapış- (-e). || ayak bas-.

sağlıcakla: [9]/Sağlıkla, esenlikle, rahatlık içinde./ “Ali emmi: -**Var sağlıcakla, gel sağlıcakla.**” (TB-KA)., “Siz de çok iyisiniz, yurdumuzdan uzakta bize can verdiniz, babamı, hepimizi dirilttiniz, **sağlıcakla gidin, sağlıcakla gelin.**” (YK-KSİ).

® gel- [2], git- [2], dön-, giy-, harca-, var-, yat-.

® **sağlıcakla kalmak.**

sağlı sollu: [14]/2. Sağda ve solda olarak, hem sağına hem soluna./ “Bir iki kapı daha **açıldı sağlı sollu.**” (RI-KG)., “Gordios öldükten sonra bile ayrılmadı emekli kağnısından bir çift öküzünün de güzel boynuzlu başları **asıldı sağlı sollu** gömülüne seçmiş anılsın diye.” (GD-TO1)., “Cepleri sırma işlemeli mavi şalvar giyiyordu. **sağlı sollu** bütün bedeni fişeklerle **donatılmıştı.**” (YK-İM1)., “Odalar, dar bir sofa üzerinde, **sağlı sollu sıralanmıştır.**” (SB-BŞM)., “Şimdi artık ben de her akşam **sağlı sollu yerimi değiştiriyordum.**” (SFA-HBSK).

® açıl- (kapı), asıl-, atıl- {hamle yapmak}, ayır-, donatıl-, düş-, saplan-, seviş-, sıralan-, tut- {yol kesmek}, yat-. || yer değiştir-, şamar patlat-, kuytuya sin-.

sağ salim: [44]/Hiçbir zarar görmeden./ “Eğer **sağ salim dönerse**, kapıyı vurmada girecekti içeri.” (RI-KG)., “Anlıyorum ki o benim için şimdi yakalandığımdan daha korkunç bir hastalıktı ve ben **sağ salim çıktım** bu ateşin içinden.” (İA-İKG)., “**Sağ salim gelmeli**, Peyami.” (HEA-AG)., “Korinthos'a kadar **sağ salim götürmüş.**” (AK-MY)., “Ben de senin söylediklerini kafama kaydedeyim, Allah'ın izniyle elinden **sağ salim kurtulursam** gider, sözlerini bizimkilere anlatırım.” (CD-Oİ)., “**Sağ salim onu teslim edeceğimiz.**” (GY-KO)., “Bahara **sağ salim elimize geçerse** ne âlâ.” (AS-YA).

® dön- [10], çık- (-i, -e, -den) [7], gel- [4], götür- [3], kurtul- [2], atlat-, bitir- (okulu), çıkart- {kurtarmak}, geç- (köprü), getir-, gönder-, ilet- {ulaştırmak}, sal- {uğurlamak}, ulaştır-, var-. || teslim et- [5], ele geç-, teslim edil-*. || çıkıp gel-.

▷ **sağ salim dönmek.**

sağ selamet: Ø

sahi: [19]/Gerçekten, gerçek olarak./ “Bak bakalım benziyor mu? *Sahi benziyor...*” (KT-Gİ), “Yüzünü çil basmış kabacaları, başım kaldırdı: *Sahi gidelim, haydi çevir şunları.*” (KT-Gİ), “*Sahi gökyüzünü unuttuk.*” (İB-E), “...*Sahi beğendin mi?*” (Aİ-OKB), “Üzücü, *sahi aklıma geldi.*” (CB-BO3), “Ama *sahi elden gitmişti* bir kez.” (NG-BKR).

® benze- [2], git- [2], unut- [2], ağla-, beğen-, bil-*, de-, gel-, söyle-, vur-, yaşa-. ||
aklına gel-*, elden git-, haber ver-*, iyi de-, telefon et-.

sahiden: [127]/Gerçek olarak, gerçekten./ “Hâle, bu Arap'la *sahiden* evlenmek mi istiyorsun?” (OP-KK), “Demek biçare Nihal artık *sahiden ölecekti.*” (HZU-AM), “Belki *sahiden de bilmiyorlardı!*” (MU-BDA), “Uğruna evini barkını harcayanları bile ikinci görüşünde tanımamazlıktan geliyor, daha doğrusu *sahiden tanımıyordu.*” (SA-K/S), “Ben balkondaki adamım ya. *Sahiden soruyorum.*” (NM-TÖ2), “Utaniyordu biraz da: 'San' Mustafa, Hasan Âli'nin 'Bereli' Şevkiye ile buluşmasında, Ahmet Ziya'nın da 'hazır bulunduğunu' ya *sahiden bilmiyor*, ya da kibarca bilmezlikten geliyordu.” (Aİ-OKB), “Ben bu kızı almazsam *sahiden öleceğim.*” (PNB-AGUG), “Ferit'i *sahiden sevmişt.*” (Sİ-ÖKS), “*Sahiden anlamıyordu.*” (EI-KA), “Aslında bir şeyleri saklamak değil maksat, bu bilgileri *sahiden gereksiz bulur* usta..” (EI-NS), “Biz Neler oluyor, demeden, Şaka yaptım, *sahiden çok mu merak ettiniz?*” (İO-LBA), “Bu kadar çok cephane ve gerecin yakalanması *sahiden felaket olurdu.*” (TÖ-ŞÇT).

® iste-* [10], sev-* [10], bil-* [5], inan- [5], tanı-* [5], yaşa- [5], bit- [3], git- [3], kork-* [3], öl-* [3], sor- [3], anla-* [2], gecik- [2], gör-* [2], gül- [2], kız- [2], söyle- [2], utan- [2], vur- [2], yap- [2], acı-, açıl-, art-, bak-, bayıl-, boğul-, çıldır-, de-, dinle-, geç-, kaç-, kapıl-, karış-, kestir-*, kıskan-*, kitle-, konuş-, kurtul-, ol-, oluş-, san-, sık-, sıkıl-*, soğu-, uç-, unut-, uyu-, yak-, yürü-. || arsız ol-, arzu et-*, ay tutul-, canavar kesil-, canı iste-, çiş gel-, felaket ol-, gereksiz bul-, (gözleri) birleş-, işe yara-, kâr et-* {işe yaramak}, karı kapat-, kokusu çık-, mahvol-, merak et-, musluğu aç-, müteessir ol-, nezle ol-, söz dinle-, tarafsız ol-, tedirgin et-, telaş et-, üstüne titre-, yalan söyle-, zannet-.

D **sahiden istemek, sahiden sevmek.**

sakarca: [1]/Sakar gibi, sakara benzer bir biçimde./ “...seçtiğim nar göz göre göre yağmalanmış, kırık, kargın, öksüz kalmış sürgünde gönül, içlendiğim hüznler *sakarca yaralanmış...*” (NB-DÜF).

® yaralan-.

sakır sakır: Ø

sakince: [9]/2. Sakin bir biçimde./ “Dilara Hanım, gümüş çingırağı çaldı, içeriye giren hizmetçiye *sakince sordu*: - Yemek hazır mı?” (AA-İGA), “Rasim, sevgili dostum, tahmininin doğrulanmasından gururlu, *sakince öptü* yanaklarımı, sıkıca kucaklaştık. (VB-SvB), “Yorulmasını *bekliyordum sakince.*” (PK-BCR), “Bıyığını ısırarak, *sakince 'Hiç' dedi.*” (NM-TÖ2).

® sor- [2], anlat-, bekle-, de-, giy-, kes-,öp-, yürü-.

sakin sakin: [45]/1. Durgun, dingin olarak./ “Nenelerini aramağa gittiklerini anlamışlar, korkmadan *sakin sakin oturmuşlardı.*” (YK-OD), “Yumurta olduğu yerde, *sakin sakin duruyordu.*” (KT-Gİ), “Osman, arka üstü yatmış *sakin sakin uyuyordu.*” (SK-D), “*Sakin sakin çiçekleri suluyor ve kahvaltı hazırlıyordum.*” (CK-BR). ;

/2. Heyecan, telaş, kızgınlık göstermeden./ “‘Hiç,’ *dedim sakın sakın*, ‘ustanız nerede?’ (HAT-KHK)., “O müthiş günleri *sakın sakın anlatıyordu*: ...” (TÖ-ŞÇT)., “*Dinliyorum sakın sakın*.” (VB-SvB)., “*Rakıyı sakın sakın içiyor, fakat gözlerini Şerif Ağ’a’nın ellerinden ayırmıyordu*.” (KT-Gİ)., “*Sevgili biricik Güzin, Sanırım, bu mektubumu tez sabahı alırsın, sakın sakın konuş, öğrencilerin önündeymişsin gibi telâşsız, bildiklerini anlat, çok başarılı olacaksın*.” (GD-ADM).;

/3. Uslu uslu./ “*Eşekler, parlayan çakılların yanma, ayakları kuma gömüldüğü halde, sakın sakın yanaştılar*.” (KT-Gİ).

1. [13] ® otur- [5], dur- [2], bekle-, uyu-. || çiçek sula-, kahvaltı hazırla-, sakal sıvazla-, takip et-.

2. [31] ® de- [5], anlat- [4], dinle- [4], iç- (çay vb.) [4], konuş- [4], düşün- [2], sor- [2], bitir-, dolaş-, söyle-, uzan-, yürü-. || cıgara sar-, meşgul ol-, söze başla-.

3. [1] ® yaklaş-.

▷ **sakın sakın oturmak, sakın sakın anlatmak (konuşmak, demek).**

salakça: [1] /Salağa yakışır bir biçimde./ “*Akıllıca lâf etmek istedim ama salakça çıktı ağzımdan*.” (CD-Oİ).

® (laf) ağzından çık-.

salimen: [7] /Sağ ve esen olarak, hiçbir kötü durumla karşılaşmadan./ “*Çünkü bana korku ve heyecan veren ve oldukça meşakkatli geçen bir yolculuktan sonra Ankara’ya salimen varmışım*.” (SB-HAY)., “*Tanrıya şükür, salimen Waginfe, Stain’e, Ferbertsheim’e ve Wasserburg’a geldik*.” (NN-DM)., “*Şayet salimen bana intikal ederseniz, mülakattan sonra salimen Dersim’e intikalinize namus ve şeref sözü veriyorum*.” (BE-Ç)., “*Öyleyse meraklanma, evvel Allah salimen vasıl oluruz*.” (KT-Gİ).

® var- [2], gel-, getir-. || çekip çıkar- (göçökten), intikal et-, vasıl ol-.

▷ **salimen varmak.**

salisen: Ø

salkım salkım: [3] /2. Salkım olarak, salkım biçiminde./ “*Sıkı Yönetim Komutanı Nurettin Aknoz Paşa, hemen o sabah, "6-7 Eylül suçlusu olarak, solcular, Sultanahmet meydanında salkım salkım asılacak" diye buyurdu*.” (MU-BDA)., “*Gökyüzü açık, gecede siyah elmas saydamlığı ve parlaklığı: takım yıldızlar, kristal sarmaşıkları halinde, salkım salkım sarkıyor; Samanyolu, belli belirsiz, toz yaldız bulutlarıdır; kar aydınlığı, aynı siyah gümüş panlusuyla, taa yukarılara vurmuş!*” (Aİ-OKB). ; /3. Öbek öbek, küme küme./ “Ø”.

2. [3] ® asıl-, sallan-, sark-.

3. [-] ® Ø

sallapati: [1] /3. Düşüncesizce, saygısızca ve patavatsız bir biçimde./ “*‘İslam muhadderatları’nın yanına öyle sallapati girilmez, diye bana çıkışıyordu*.” (RNG-ÇK).

® giril-.*.

salt: Ø--

samimi: [16] /3. İçli dışlı, senli benli olarak./ “*Samimi konuşuyorum bak, ondört bin kukuluk dev bir arşivden söz ediyoruz burda...*” (AA-AD). “*Sonra tekrarladı: - O ne kadar samimi söylüyordu.*” (KHK-YAH)., “*Samimi davranırdı bu yüzden.*” (OA-KB)., “*Senin merakla karışık samimiyetine çok aldanmadan, ihtiyarî olarak samimi cevap veriyorum.*” (Sİ-İGÇÖİ)

® konu- [5], söyle- [4], davran- [2], bul-, çalış-, geç- (konuşma), gel- (hâl), karşıla-. || cevap ver- [3], itirafta bulun-.

® **samimi olmak.**

▷ **samimi konuşmak (söylemek), samimi davranmak.**

samimiyetle: [15] /İçtenlikle./ “*Yugoslavlar Moskova’nın emriyle hareket ettiklerine samimiyetle inanmışlardır, muhtemelen bugün bile inanmaktadırlar.*” (Aİ-OKB). “*Bunu yapabileceğini samimiyetle düşündü.*” (SD-FC)., “*Demokrasi sahte havarilerinin tekelinden kurtarılıp doğru tarif edilir ve samimiyetle uygulanırsa, eminim, Türkiye için en ideal çözümü getirecektir.*” (BA-YYY)., “*“Bayramınızı kutlar, ellerinizi samimiyetle sıkırım.”*” (SD-FC). “*Fakat barış meselesinde özellikle Başkan Wilson, bir intikamcılık duygusu ile hareket etmemiş ve adil ve devamlı bir barış düzeninin kurulmasını samimiyetle arzu etmişti.*” (FA-YST).

® inan- [3], ağla-*, de-, düşün-, karşıla-, sokul-, sor-, söyle-, uygulan-. || el sık- [4], arzu et- [2], bağlı kal-, cevap ver-, el sıkış-, hareket et-, itiraf et-, ortaya koy-, reddet-, rica et-.

▷ **samimiyetle inanmak, samimiyetle el sıkmak.**

sana: X

sanatkârane: Ø

sanatkârca: Ø

sanki: Ø--

sapır sapır: [7] /Güçlü ve sürekli bir biçimde. {aşırı biçimde}/ “*Sapır sapır düşüyor Müslüman yiğitleri, neden?*” (FB-ID)., “*Geldi ama ne geliş, sanki, bütün gece içki içmiş gibi sapır sapır sallanıyor.*” (KK-SE). “*Başı dönüyor, bacakları sapır sapır titriyordu.*” (HT-KSA)., “*Oysa dışarıda olup bitenleri gördükçe ecel terleri dokunu o; hem kuş gözü kadarıcık deliğin gerisindeki zifiri karanlıkta durup sapır sapır ter döküyor, hem titriyor, ...*” (HAT-KHK).

® düş- {ölmek, yok olmak} [2], öl-, sallan-, titre-. || içini dök-, ter dök-.

® **sapır sapır dökülmek**

sarahaten: [1] /Açıkça, apaçık, açıktan açığa./ “*Bihterin muvafakat cevabı vereceğinden emin idi, bunu genç kızın zaten gözlerinde sarahaten okumuş, gözlerinin bakışında müracaatta teahhüründen şikâyet bezet bir şey bile fark etmiş idi.*” (HZU-AM).

® (gözlerinden) oku-, fark et-.

sarahatle: [8] /Açıklıkla, {açıkça}./ “*Artık sarahatle biliyordum ki vatan nasıl tecelli etmişse, onu öyle anlamalıdır.*” (YKB-Aİ)., “*...sanat âleminde muvafıkların sesi muhaliflerin yaygarası arasında sarahatle duyulmaz, fakat biz bu muhteriz, bir mırıltı kabilinden müşevvik sadaları hayalen tefrit eder ve onunla cesaretimizi beslerdik.*” (GY-

GH), “O buhran içinde epiyce entrikalı bir rol oynamış, maamâfih Jön-Türk addedilmemiş ti; çünkü hiçbir zaman **sarahatle** Sultan Abdülhamid **aleyhdârı olmamıştı**.” (YKB-SEP), “Onlar Ayşe'ye vedaya geldikleri zaman bu tahavvülü **sarahatle** **hissettim**.” (HEA-AG).

® bil-, duyul- (ses), hatırla-, söyle-. || aleyhtar ol-*, hisset-, ... safına geç-.

sargın: Ø

sarhoş: [20]/3. Hoşa giden bir etki ile kendinden geçmiş olarak./ “Emin **sarhoş** mu **geldi** ayık mı, ben nerden bilebilirim?” (AMD-O), “Küçük oğlan üniversiteyi asarak Londra sokaklarında sürtüp, geceleri **sarhoş dolaşıyorsa** parklarda...” (PC-K), “Votkacı o kadar çok içmiş, eve o denli **sarhoş dönmüş** ki, karısı perişan...” (AB-BBYŞ), “Dilekçeleri **sarhoş sarhoş yazardı**.” (YK-İM1).

® gel- (-e) [7], dolaş- [2], dön- (-e) [2], ara-, git-, konuş-, mırıldan-, uç-, yat-, yaz-.

sarhoşça: [5]/Sarhoş bir biçimde, sarhoş olarak, sermestane./ “SELDA: (**Sarhoşça güler**) Çırılçıplakmış...” (VT-BÖKDYO), “Selda bitirince iyice sallanır, **gülümser sarhoşça**.” (VT-BÖKDYO).

® gül- [3], gülümse- [2].

sarmaş dolaş: [15]/Birbirine sarılıp kucaklaşmış bir durumda./ “Şu dakikada, ben Emine ile **sarmaş dolaş yatsam** gene kimsenin umurunda olmayacaktır.” (YKK-Y), “Şimdi Nuri'yle **sarmaş dolaş dönüyorlar**, dönüyorlardı.” (AK-AA), “Ana oğul, **sarmaş dolaş**, saatlerce kurtarma ekibini **beklemişler**.” (CD-KB), “Sakallı iki delikanlıyla, saçları sanki aynı berber elinden çıkmış gibi kısacık kesilmiş iki genç kız dünyaya boş vermiş bir halde, Fransız Konsolosluğunun önünde **sarmaş dolaş sohbet ediyorlar**.” (AÜ-SG).

® yat- [3], dön- [2], bekle-, sarıl-, var-, yaşa-, yuvarlan-, yürü-. || ayağa kalk-, dans et-, sohbet et-.

® **sarmaş dolaş olmak**

Þ **sarmaş dolaş yatmak.**

sarsakça: Ø

sarsak sursak: Ø

satır satır: [11]/1. Bütün satırların hepsini, her satırla ilgilenerek./ “Hayatım bir mersiye... **Yazılmış satır satır**...” (FNÇ-HD), “....beni kim **diziyor satır satır**, ya da çoktan dizilip basıldım da şu anda hangi okurun gözünde tekrar yazılıyorum, dedim;” (HAT-KHK). ; 2. **mec.** İnceden inceye, dikkatlice./ “O arka sayfa (çoğunlukla) spor sayfasıdır ve “okur” o sayfayı **satır satır okur**.” (AB-SD), “Gazetelerin kültür sanat sayfalarını **satır satır izliyor**” (İA-İKG), “(Ömrümün en Önemli diyalogları arasında olduğu için, o-günlerde karşılıklı söylenenleri banda çekilmişçesine **anımsıyorum satır satır**.)” (RE-G), “Niçin **yazmadık bir yere satır satır**.” (ZOS-GZ).

1. [2] ® diz-, yazıl-.

2. [9] ® oku- [3], izle- [2], anımsa-, incele-, savun-, yaz-.*.

Þ **satır satır okumak.**

savurganca: Ø

sayesinde: Ø--

saygısızca: [2]/2. Saygısız bir biçimde, saygısız olarak, terbiyesizce, laubaliyane./ “Tevfik Türlü, elleri parkasının ceplerinde, kısacık boyu, kısık gözleri, çopur yüzüyle olayı **saygısızca izliyordu.**” (EÖ-GSA), “Arkadaşıyla **itişip kakıştı** **saygısızca.**” (NM-TÖ2).

® izle-. || itişip kakış-.

sayıca: [1]/Sayı bakımından, adetçe, adedî./ “Onu arttırdığını, daha doğrusu yoğunlaştırdığını bize düşündürten hepsi hepsi aynaların **sayıca artmış**, bir de birbirilerine yansıyarak, birbirilerini yansıtarak, şiddetin görünürlüğünü büyüteç merceklerinden seyretmemizi sağlamış olmaları.” (EB-YU).

® art-.

saymaca: Ø

sebebiyle: Ø--

sebepli sebepsiz: [5]/Hiçbir dayanağı yokken, sebebi olsun veya olmasın./ “Yolunu beklerler, **sebepli sebepsiz kavga çıkarırlar, taşa tutarlar, ablalarına, kız kardeşlerine söverler, el şakalarıyla erkekliğine sataşırlardı.**” (NC-SY), “Onları **sebepli sebepsiz**, her fırsatta **haşlıyor**, sonra da sert davranışlarından pişman olup üzüntü duyarak sessiz sessiz ağladığı oluyordu.” (HT-M).

® haşla- {azarlamak}, sataş-, söv-. || kavga çıkar-, taşa tut-.

sebepsiz: [9]/Bir sebebi olmadan./ “Hiç böyle **sebepsiz ağlanır mı?**” (YKK-KK), “Bekir'e dokundu, ensesini kaşıyarak: **Sebepsiz bağırdım** herife! diye düşündü.” (CD-Oİ), “Onun aracılığıyla Mustafa Paşa, **sebepsiz, suçsuz idam edildi** ve yerine Paşa” unvanıyla Kadı Üveys gönderildi.” (MTT-SS), “Yolunu beklerler, **sebepli sebepsiz kavga çıkarırlar, taşa tutarlar, ablalarına, kız kardeşlerine söverler, el şakalarıyla erkekliğine sataşırlardı.**” (NC-SY).

® ağla-, bağır-, yap-, yürü-. || dayak attır-, idam edil-, kalp kır-, kavga çıkar-, kuş uç-.

sebepsizce: Ø

seçmece: Ø

sefihane: Ø

sefilce: Ø

sehven: Ø

sek: [1]/2. İçine su veya bir başka içki karıştırmadan./ “Bari **sek içme.**” (VB-SvB).

® iç-.*.

Đ **sek içmek.**

selamsız: [1]/Selam olmadan, selam verilmeden./ “Çilingir'in karısı, yavaş, kısa adımlarla yürüdü, sofanın önünde, karların içinde duran Seyd-Ali'nin yanından sessiz, **selâmsız geçti**, sofa basamaklarını çıktı, Esmâ'nın önüne dizüstü düştü.” (CD-Oİ).

® geç-.

selamsız sabahsız: Ø

selleme hüselam: Ø

semizce: Ø

sence: Ø

senetli sepetli: Ø

senetsiz sepetsiz: [1] / Bir iş yazılı bir belgeye dayandırılmadan (yapılmak). / “*SELİM : Parayı senetsiz sepetsiz mi verdin, Hasan? ...*” (NH-YM).

® ver-.

seneye: [11] / Gelecek sene. / “*Seneye başka bir yöntem bulun ne olur?*” (GM-BKVY), “*Değil efendim, değil, hep fırtına yapar. Seneye sizi Karadeniz’e götürelim.*” (AK-MY), “*Seneden seneye icarı artıyor.*” (YKK-KK), “*Seneye neredeyse 350 trilyon faiz ödenecek.*” (TA-NB), “*Seneye dilerim 364’ü 365 yaparsın.*” (ÜD-KŞ).

® bul- [3], götür- [2], art-, bit-, bitir-, gel-, giy-, gör-, öde-, yap-.

senli benli: [8] / 2. Aşırı ölçüde samimi olarak, teklifsiz bir biçimde. / “*Anasından babasından cesaretlenip Rozalya’yla senli benli konuşmuştu işte.*” (GY-H2).

® konuş-* [8].

® **senli benli olmak.**

Đ **senli benli konuşmak.**

sepil sepil: Ø

serapa: [4] / Baştan başa, bütün olarak. / “*Demek ki o, bazan bir Berin, bir Derviş, gibi erkeğe karşı serâpâ duygu kesilebiliyor; cinsî iştahın gizli sıtmasına tutuluyor, için için ürperiyor, titriyor...*” (RHK-BS), “*... yeniçeri ağası gelir, serapa üryan oğlanları dikkatle gözden geçirir, en güzellerini Sarayı Hümayun’a içoğlanı olarak ayırır...*” (REK-Y), “*Yuttu bir top mermisini ağızından mest oldu, serapa, İhtiyat zabıt vekili Naim.*” (FHD-ÜŞD), “*Refik Haid «Memleket Hikâyeleri» nde hiçbir siyasî akıde gözetmeden serapa beşerin ıstıraplarını tahlil etmiştir.*” (RHK-MH).

® duygu kesil-, gözden geçir-, mest ol-, tahlil et-.

serbest: [58] / 8. Rahat, özgür, bağımsız bir biçimde. / “*Sonunda, saban tutan eller serbest kaldı, bilim yaparak, dünyayı keşfetmeye ve aydınlatmaya başladı.*” (BG-KA), “*Yavaş yavaş yatıştı, bir sigara yaktı. Serbest düşünebilirdi artık.*” (CD-Oİ), “*Ben bugün elimi kolumu sallayarak serbest dolaşıyorsam, senin sayende.*” (OK-KT), “*Böylece küçük Yusuf, bir sur harabesi üzerinde çıkan bir yabani incir ağacı gibi, biraz sıkıntılı ve şekilsiz, fakat serbest ve istediği gibi, büyüyor, geliyordu.*” (SA-KY), “*İster evlen, ister serbest yaşa!*” (MŞE-MA), “*Hem epeyce sert ve serbest söyledi.*” (FRA-Ç).

® kal- [21], dolaş-* [4], konuş- [2], yap- [2], yaz- [2], atla-, bekle-*, büyü-, büyütül-, çalış-, davrandır-, dur-, düşün-, geliş-, otur-, oynas-, söyle-, yaşa-. || söz söyle-.

® **serbest bırakmak.**

Đ **serbest kalmak.**

sere serpe: [21]/Serbest, rahat bir biçimde, çekinmeden./ “Soyunur, serin, nemli kumların üzerine **uzanırdım sere serpe...**” (DK-Z), “**Uzanıp yatıvermiş, sere serpe;** Entarisi sıyrılmış, hafiften; Kolunu kaldırmış, koltuğu görünüyor; Bir eliyle de göğsünü tutmuş.” (OVK-BŞ), “**Ferit o yıllar için hayli cesur bir mayo giymiş; gözleri kapalı, dudaklarında gençlikle çok yaşamışlık arası müphem bir tebessüm, sağ elini her nedense oyluklarına sokmuş, sereserpe güneşleniyor.**” (Sİ-ÖKS), “**Genel sorulara geçelim de, sere serpe döksün içini...**” (EC-GDA).

® uzan- [7], yat- [4], çalış-, dön-, dur-, güneşlen-, kal-, uyu-, yitir-. || içini dök-, kendini bırak-, resim yap-.

▷ **sere serpe uzanmak (yatmak).**

serian: Ø

sermestane: Ø

sersefil: [3]/2. Sefil, yoksul bir biçimde./ “Çileliydi ve anlatılabilemez haz vericiydi, coşkular, hayal kırıklıkları ile doluydu, kişi bir an kendini, göklerde hissederken, bir anda yerin dibinde, **sersefil buluveriyordu.**” (EI-NS), “Hicabi'yi göstererek, onun geleceğinden söz ediyordu bana, ölürsem **sersefil kalır** bu yavruca, diyordu, iki yakasını tutup da bir araya getiremez...” (HAT-KHK), “Biz onu elin kasabasında öyle **sersefil kor** muyuz?” (YK-İM1).

® bul-, kal-, ko-.

sersemce: Ø

sersem sepelek: Ø

serserice: [2]/2. Serseri bir biçimde./ “Maç sonrası **serseri** kutlama kurşunları, başıboş eğriler çizerek gelip gelip balkondaki çocukları, camdan bakan genç kızları buluyor, bulur bulmaz **serserice öldürüyor.**” (FŞ-EF), “Ekose perdesüsünün **yakalarını serserice kaldırmıştı** genç adam.” (Sİ-ÖKS).

® öldür-. || yaka kaldır-.

serseri serseri: [2]/Başıboş, avare, amaçsızca./ “Ben, sadece, utandım söylerken ama, doğrusu buydu, itiraf ettim: **Serseri serseri dolaşıyordum**, galiba ilk defa geldim buralara.” (EI-NS).

® dolaş- [2].

▷ **serseri serseri dolaşmak.**

sesli: [6]/2. Ses çıkararak./ “Gözyaşlarını çocuklara göstermemeye çalışıyorlardı ama sonra da ağlamak da insani bir şey değil mi? diye **sesli düşünüyorlardı.**” (EA-KİY), “Seyyid kendinden konuşulduğunu anlayınca **sesli gülmüştü.**” (F-BS), “Öylesine yabancılardı ki onu Seyyid, göğsüne derin bir soluk toplandı. **Sesli bıraktı soluğunu.**” (F-BS).

® düşün- [2], gül- [2], söyle-. || soluk bırak-.

sessiz: [156]/5. Ses ve gürültü çıkarmadan./ “Bir süre ikisi de **sessiz kaldılar.**” (HAG-AS), “Bekir: “Anasını babasını kendi anası babası kadar severse, kızını ne kadar sever acaba?” diye mırıldandı, uzun zaman atın yanında, **sessiz, hareketsiz durdu.**” (CD-Oİ), “....hareketsiz ve **sessiz**, birbirlerinden ayrı **otururlardı.**” (FRA-Ç), “Bekir, Enver'e yaklaştı, öteki köylüler de Enver'in etrafına biriktiller, ürkmüş gözlerle ve **sessiz**, Enver'e **bakıyorlardı.**” (CD-Oİ), “Böylelikle beş on adım **sessiz yürüdük.**” (OCK-Ç), “Hiçkırıksız ve **sessiz ağladı.**” (SFA-SS), “Ahmet Ziya, **sessiz**, şehri **dinledi:** bir yerlerde açık unutulmuş, çarpılan bir pancur; gizliden gizliye, rüzgârın ıslığı; komşuda çalan duvar saati: bir, iki, üç!” (Aİ-

OKB), “Yıllardan sonra bîr gün, görüp çektiklerimi, Tanrım bir meleğine emredecek: «Yetişir!» **Gözlerimi** o saat **sessiz kapayacağım**.” (ZOS-GZ), “Fakat hilâfeti kaldırıncı da, kendilerine sağladığı menfaatler yüzünden, **sessiz** ve sinik, **fırsat bekliyecektir**.” (FRA-Ç), “Evli kaldıkları on dört sene bu kadın, Strindberg'in eziyetlerine uysal, **sessiz boyun eğdi**.” (BN-DY1).

® kal-* [26], dur-* [25], otur- [11], bak- [7], yürü- [7], ağla- [5], bakış- [4], çekil- [3], dinle- [3], git- [3], yaşa- [3], dönüş- [2], ol- [2], uzaklaş- [2], yap- [2], yat- [2], anlat-, bırakıl-, çalış-, çalkan-, devin-, dolaş-, dökül-, düş-, geç-, geçil-* ,gel-, gir-, gül-, incileş-, kalk-, katlan-, kucaklaş-, öl-, öp-, sön-, uyu-, yaşan-, yatıl-, ye-, yüz-. || devam et-* [2], gözlerini kapa- {ölmek} [2], alkış tut-, ayakta dur-, boyun eğ-, cellâda boyun uzat-, çayını yudumla-, dışarı çık-, fırsat bekle-, (geceyi) geçir-, hareket et-, kabul et-, kalakal-, (kapı) açıl-, servis yap-, seyret-, yerine geç-, yollara düş-. || sürüp git-, çekip git-.

P sessiz kalmak, sessiz durmak (oturmak).

sessizce: [505] /Sessiz bir biçimde, sessiz olarak, {belli etmeden}./ “Ragıp Bey, bıçağı avucunun içinde **sessizce oturuyor**, tek tek odadakileri süzüyordu...” (AA-İGA), “Haluk, **sessizce dinliyordu** Nermin'in anlattıklarını.” (AA-YÖT), “**Sessizce ağlıyor**, yüreğinde bir ses, ‘Gitmem, dünyaları verseler babacığımı bırakıp gitmem!’ diyordu.” (CD-Oİ), “Beşiktaş karakolunun nöbetçileri ona **sessizce bakıyorlar**, yazacakları jurnalleri hazırlıyorlardı.” (AA-İGA), “Ayşe **sessizce iç odaya girdi**.” (CD-Oİ), “Yan yana, **sessizce yürüyoruz**.” (EB-BG), “Birlikte **sessizce bekliyorlardı**, seslerine kavuşacakları günü...” (EA-DÖY), “Sonbaharı bir kat daha güzelleştiriyor. (Kız **sessizce çıkar**.)” (AMD-O), “Ayaklarını sallayarak hayvanının üstünde **sessizce gidiyor**, sabahı **seyrediyordu**.” (HEA-AG), “Kadın **sessizce durur, bekler**.” (AA-TO3), “Yolun kenarında sıralanmış uzun servileri bulana kadar **sessizce ilerlediler**. (CD-Oİ), “Yükün hafıfleyince akşam üstü **sessizce dönersin** yattığın hana, Rahat bir döşek serer kahve peykesi Kemikleri sızlayana.” (CK-BŞ), “Boğuşuyorlardı, biz çevredeki, **sessizce onları izliyorduk**.” (BB-BBÇ), “Gelin **sessizce uzaklaştı** yaşlı kadının yanından.” (F-BŞ), “Yemeklerini **sessizce yiyor**, ata toprağına bakar gibi kıvançla sofralarına bakıyor, yorgunluklarını gizliyerek Allah'ın verdiği şükrediyorlardı.” (CD-Oİ), “Beni çağırıyormuş gibi **yaklaştım sessizce**.” (GY-H2), “**Merdivenleri sessizce tırmandılar**, babasının odasına **girdiler**.” (AA-YÖT), “Dayı bir süre **sessizce seyrederek** yeğenini.” (OA-M), “Çocuk **sessizce omuzlarını kaldırdı**. - Tanımıyorsun ha? (CD-Oİ), “Bu sözleri duyan Halil **sessizce başını öne eğdi**. (NG-BKR), “Ondan sonra, **sessizce yola koyuldular**.” (HT-GF), “Çin Şimdi Çin koskoca bir kuvvet olarak yavaş yavaş, **sessizce ortaya çıkmaktadır**.” (OS-HT), “Sonra babasının -bıyıklının- elini öper aralık kapıdan **sessizce çıkıp giderdi**.” (EÖ-P/S), “**Sessizce çekip gidiyorum** şimdi, sessiz ve kimliksiz.” (AT-KUbŞ), “Macik'e okuyup üflediler, Macik'in halsizliğine sabaha kadar **sessizce ağlayıp sızladılar**.” (CD-Oİ).

® otur- [28], dinle- [26], ağla- [23], bak- [21], gir- (içeri, odaya vb.) [19], yürü- [14], bekle- [13], çık- (dışarı, yukarı vb.) [12], git- [12], dur- [11], ilerle- [10], dön- [8], izle- [7], kalk- (ayağa, yerinden vb.) [7], iç- (çay, kahve, içki, sigara vb.) [7], geç- [7], uzaklaş- [6], gül- [6], de- [6], ayrıl- [6], ye- (yemek) [5], in- (-i, -den) [5], uzan- [4], yaklaş- [4], yaşa- [4], süzül- (eşikten vb.) [4], öl- [4], gel- [4], çalış- [4], konuş- [4], bakış- [3], dolaş- [3], gömül- [3], sıvış- [3], tırman- (merdiven vb.) [3], yat- [3], ayır- [2], bırak- [2], al- (-i) [2], açıl- (kapı, pencere) [2], çök- {oturmak} [2], dağıl- [2], düş- [2], düşün- [2], kal- [2], katlan- {tahammül etmek} [2], oku- [2], seviş- [2], sokul- [2], soyun- [2], sürdür- [2], takıl- (ardına) [2], yalvar- [2], yaz- [2], yudumla-

(içki vb.) [2], aç- (göz), aç- (kapı), ağlaş-, ak-, aktar- {anlatmak}, anlaş-, ara-, aralan- (kapı), bekleş-, belirt-, biriktir-, boğul-, boşalt-, buluş-, büyüt-, çal-, çekil-, çöreklen-, dağıt-, dal-, dalgalan-, damla- {gelmek}, dikil- {ayakta durmak}, dinlen-, dolan-, donat-, dökül-, eski-, gel- (bahar), gerçekleştiril-, gezin-, gidil-, giyin-, götür-, gülümse-, hazırla-, hıçkır-, inatlaş-, indiril- (kolları), kabullen-, kaçış-, kana-, kanat-, kapla-, karıştır-, kay-, kon-, koş-, nikâhlan-, okşa- (saç), onayla-, oyna-, oynat-,öp- (yanak), öpüş-, ört- (kapı), paylaş-, sarıl- {kucaklaşmak}, selamla-, sıralan-, sırtla-, sızıldan- {söylenmek}, sor-, sök-, söyle-, sür- (araba), tartış-, taşı-, tepin-, toparla-, uyan-, uyu-, yağdır- (kar), yanaş-, yap-, yazdır-. || seyret- [9], omuz kaldır- [3], başını öne eğ- [2], göz gezdir- [2], gözlerini kapa- [2], kaybol- [2], içini çek- [2], yola koyul- [2], acı çek-, başını omzuna koy-, başını salla-, bir köşeye çekil-, burnunu sil-, ders çalış-, diz çök-, (dizginleri) kaldır-, dua et-, dudak kıpırdat-, elini uzat-, geri dön-, gözden yit-, gözlerini çevir-, gözyaşı akıt-, hüküm ver-, içinden konuş-, ileri atıl-, ima et-, kabul edil-, (kahvaltı) yap-, (kahve) al-, kapıya kapan-, kendini bırak-, kirişi kır-, kontrol et-, kucak kucağa kal-, kürek çek-, münasebeti kes-, omuz silk-, ortadan kaldır-, ortaya çık-, oyun bozanlık et-, ölüme terk edil-, perdeyi arala-, pırıl pırıl yap-, sayfa çevir-, sigara sar-, sipariş al-, terk et-, teslim ol-, veda et-, yana çekil-, yatak değiştir- (nehir), yerine getir- (denileni), yol al-, yüzünü yere eğ-. || çıkıp git- [4], çekip git- [2], geçip git-, [2], açılıp kapan-, ağlayıp sızla-, akıp git-, ayrılıp git-, çekip al-, durup bekle-, gelip geç-, ölüp git-. || aktı gitti, geç otur.

P sessizce oturmak, sessizce dinlemek, sessizce beklemek, sessizce çıkıp gitmek.

sessiz sedasız: [50] /2. Kimse duymadan, görmeden, sessiz ve gürültüsüz bir biçimde {gizli gizli}./ “Kapının çerçevesi içinde *sessiz sedasız durur*, gülümseyerek konuşmaları dinler.”(AMD-O)., “Sabahları işimize *gidiyoruz* ya *sessiz sedasız* Bu, böyle gidecek demek değil bu işler...” (CS-SS). “Han odasında böyle, kardeşim, han odasında *sessiz sedasız*, bilmem, nasıl *yaşamalı*?” (AKB-BŞ). “*Erkânı Harbiye Reisi Fevzi Paşa da ordu ile arkalarında sessiz sedasız yürüyecekti.*” (UM-KKA)., “*Dergilerde pek görülmeyen Ahmet Güntan bu yıl sessiz sedasız yeni kitabı İkili Tekrar’ı çıkardı.*” (ŞY-2000)., “*İşte, 22 Nisan 2000 tarihinde Talim Terbiye Kurulu sessiz sedasız kısa bir karar alıyor; kimse duymuyor; Tebliğler Dergisi’nde yayınlanmış da biz bilgisayardan gördük.*” (OS-HT).

® dur- [5], git- [4], yaşa- [3], yürü- [3], dinle- [2], gel- [2], ağla-, boğuş-, büyü-, çalış-, çekil-, çık-, der-, dolaş-, düşün-, in- (gözyaşı), işle- (tema), söyle-, sürdürül- (kazı), uğraş-, uyu-, yap-, yargıla-. || karar al-, kitap çıkar-, kucağa al-, kumar oyna-, kurşuna dizil-, mahkum et-, valiz taşı-, vazife gör-, yemek ye-, yer değiştir-, yola çık-. || girip çık-, sıyrılıp git-. || kayboldu gitti.

P sessiz sedasız durmak, sessiz sedasız yaşamak.

sewabına: [5] /Maddi karşılık beklemeden sadece sevap kazanmak üzere./ “Kim bilir belki de iyi bir kısmet çıkarsa **sewabına everecekler.**” (HT-KAD), “Komutan Yardımcısı - (Komutanın kulağına) Komutanım bi garip çocuk, ana babası nerde ölmüşler, hangi hastalıktan gitmişler kim bilir, köylü **bakıyor sewabına**, sanmam ki köprü yaksın!” (BE-Ç).

® bak- {ilgilenmek}, ever-, tara- (saç), ver-. || su içir-.

seyrek: [13] /{3. Uzun zaman aralıklarıyla, arada sırada, binde bir, nediren, bayramdan bayrama, bayramda seyranda., 4. Aralıklı olarak, aralıklı bir biçimde nadir, nadiren.}/ “**Seyrek geldik** buraya...” (TDK.-ÖÖ), “Büyük kızı Ayşem ise **seyrek görünür.**” (ES-SUYK), “**Seyrek oturdu** masaya” (TDK.-ÖÖ), “Yaşlı roman kahramanlarına **seyrek rastlanır.**” (TY-YGY), “Babaları bile onların yüzlerini **seyrek görür oldu.**” (MŞE-MA).

® gel- [3], gör- [2], otur- [2], buluş-, görün-, rastlan-, uğra-, yap-. || görür ol-.

Þ **seyrek gelmek (bir yere).**

seyyanen: Ø

sıcağı sıcağına: [11] /Hemen, anında, vakit geçirmeden./ “Ahmet Hâşim’in mayası, yakın takibi kolaylaştıracak türden bir alışım ortaya koyar: Hazır, toptancı, oluşmuş yargıya pek yüz sürmediği için **sıcağı sıcağına bakar, karar verir.**” (EB-YU), “Ali Rıza Bey, **sıcağı sıcağına** Muzafferle görüşemezse cesaretini kaybetmekten korkuyordu.” (RNG-YD), “Çoğu olayı da **sıcağı sıcağına yaşadınız.**” (FA-SUYK), “Onun için **sıcağı sıcağına** bizler hakkınca yazdıklarına da bir göz atalım da meraktan kurtulalım.” (İO-LBA), “Gerçekten de **sıcağı sıcağına** ertesi akşam rahatsız etti.” (AN-AZDE), “**Sıcağı sıcağına almalıydı işi üzerine:** Siz çocuğun Türkçesini hiç merak etmeyin!” (RI-KG).

® bak-, görüş-*, yaşa-, yaz-. || fiyat sapta-, göz at-, haber ver-, haberdar et-, işi üzerine al-, karar alın-, karar ver-, rahatsız et- {ziyaret etmek}.

sıcak sıcak: [27] /{1.Sıcak olarak. 2. soğutmadan tadı kaybolmadan.}/ “Bir çay olsa da içsek **sıcak sıcak!** dedi.” (RI-KG), “**Sıcak sıcak diki** verdi ağzına tencereyi.” (AKB-BŞ), “**Sıcak sıcak, tüt** babam tüt ediyordu, kalaylı, parıl parıl bir tasın içinde.” (YK-OD), “**Sıcak sıcak midemize otururdu** bu zaten.” (Sİ-İĞÇÖ2). ; //İçten, samimi ve hoş bir biçimde.// “Özün’ü öpmüştü **sıcak sıcak.**” (NM-TK), “**Sıcak sıcak solur** güneş tepede, O öyle soludukça dayanılmaz. (OA-M), “Bir kundak ol, **sıcak sıcak sar** bizi.” (AKB-BŞ), “Ama gene de mesuttu, gene de içi **sıcak sıcak dalgalanıyor**, coşuyordu.” (TB-KA).

/.../ [19] ® iç-* [7], değ-, gel-, içir-, pişir-, taşı-, tüt-, yedir-. || ağzına dik-, gövdeye indir-, mideye otur-. || kapıp getir-.

//.../ [8] ® solu- [2], bak-, kaşın-, öp-, sar-, terle-. || içi dalgalan-.

Þ **sıcak sıcak içmek.**

sık: [138] /3. Kısa zaman aralıklarıyla, az aralıklarla./ “Bu saldırılar o kadar **sık oluyordu** ki atlar durmaksızın çifte atmak zorunda kalıyorlardı.” (AS-YA), “Betin de çok **sık geldi** New York’a, o ara.” (AK-AA), “Ama çok da **sık karşılaşmamıştı.**” (ÜK-BDG), “Herkes kendi yalnızlığı içinde, bir başka yabancıyla **sık görüşebilir.**” (DC-Yİİ), “Bu durum, örneğin büyükanne ve büyükbaba tarafından büyütülmüş kişilerde olduğu gibi, gerçek otorite modelinden yoksun bir çocukluk geçirmiş olan ana-babalarda daha **sık görülür.**” (EG-İO), “Filmde çok **sık kullandık** bunu.” (AD-Y), “Bu

lafları o kadar sık duydum ki, beni etkilemiyor.” (AÜ-SG)., “Bu konuyu daha önce çok sık yazdım, söyledim.” (ASA-AK)., “Çok sık hastalanırdı.” (CK-BR)., “Son zamanlar sık gelip giderdi Mine'nin evine.” (AÜ-SG). ; /4. Aralıksız olarak, aralarında az aralık bırakarak./ “Öyle üst üste, öyle sık biter ki arasından yılan geçemez.” (YK-İM1).

3. [137] ® ol-* [15], gel-* [10], karşılaş-* [9], görüş-* [8], görül- [7], git-* [6], gör- [5], kullan- [5], duy- [3], rastlan-* [3], yokla- [3], değiş- [2], geç- [2], hastalan- [2], öksür- [2], rastla- [2], yaşan- [2], yaz- [2], acık-, ağla-, bak-, de-, duyul-, görün-*, göster-, götür-, gözlemlen-, hatırla-, in-, iste-, konuş-, konuşul-, kucakla-*, kullanıl-, öner-, solu-, söyle-, uğra-, üşüt-, yap-, yeğle-, yinelen-. || ziyaret et-* [2], ağza al-* {lafını etmek}, birlikte ol-, çözüm getir-, dansa kaldır-, ilâç alın-*, iştirak et-, kendini göster-, konu edin-, konuşma yapıl-, nefes al-, ortaya çık-, rüya gör-, su kesil-, tamir edil-, yanlışlık yap-, yer değiştir-. || gelip git- [2].

4. [1] ® bit- {yetişmek}.

▷ sık olmak, sık gelmek, sık karşılaşmak (görüşmek).

sıkça: [18] /Oldukça sık./ “Bunu özellikle soracaktım. 'Savaşçı' sözü, şiiirlerin başlıklarında da sıkça kullanılıyor Bizim şiiirimizde 'kavga' sözü de çok yaygındı 60'lı, 70'li yıllarda.” (AT-ST)., “Çünkü anneyim... gibi hitaplara sıkça rastlanmaktadır.” (LN-BD)., “Nihal artık sıkça odama geliyordu.” (BB-BBÇ)., “Yazı yazarken sıkça burnunu çekerti.” (NE-GT)., “Belgeleri küçük bir not iliiştirerek yollamıştım: 'Umarım iyisindir...' Seninle sıkça Nihal'den söz ediyorduk.” (BB-BBÇ)., “Kedilere yüz veren çok şairin tersine, o şiiirlerinde kuşlara sıkça yem vermiştir.” (AA-ETY).

® kullanıl- [2], rastlan- [2], gel-, gör-, karşılaşıl-, kullan-, vur-, yaz-. || burnunu çek-, göz kırptır-, söz et-, tanık ol-, vergi toplan-, yem ver-.

sıkı: [103] /8. Sıkıca, iyice./ “Böyle bir duygudaşlık içinde gitgide daha sıkı sarılırlar birbirlerine. "Bu dans hiç bitmese," der gibidirler.” (AA-TO3)., “Elindeki kılıcı sıkı tuttu.” (YK-BE)., “Şimdi bana sıkı tutun İkimizcilliğe sarın” (ME-TŞ)., “Amm da sıkı bağlamışlar!” (GA-TO)., “Viyana'nın kalbur üstü artisleri ile müzik yapmakta, sıkı çalışmaktadır.” (NN-DM)., “Kadın kurtulmaya çalıştıkça, Reha'nın eli bileği daha sıkı kavrıyordu. - Kimsin? demişti.” (EA-DÖY)., “Sıkı giyindim Padişahım, üşümem.” (AA-İGA)., “Ben de ağzımı sıkı tuttum, kimseye bişey söylemedim.” (AN-ŞÇH)., “Canımızı daha da sıkma! Ben Haşlak'a sıkı tembih geçtim.” (GY-H2)., “‘Devriye gönderin çabuk!’ diye sıkı emir verdiler.” (FB-ID)., “O günlerde döviz işlemleri çok sıkı kontrol ediliyordu!” (SY-BECO).

® sarıl- [17], tut- [15], tutun- [6], bağla- [5], çalış- [3], kavra- (yaka) [3], giyin- [2], sar- [2], söyle-* [2], tembihle- [2], yapış- [2], at-, bağlan-, bil-, davran-, dik-, doku-, duyur-, düğümle-, gel-, giydir-*, izle-, izlen-, kapat-, kolla-, koru-, korun-*, kucakla-, ört-, örül-, sars-, yerleştir-. || ağzını tut- (ağzını/dilini) [4], emir ver- [3], gözünü yum- [2], tembih geç- [2], kendini tut-, komut ver-, kontrol edil-, pazarlık et-, talimat ver-, tembih et-, tertibat alın-*, zarar et-.

▷ sıkı sarılmak, sıkı tutmak (tutunmak).

sıkıca: [88] /Sıkı bir biçimde, iyice./ “Elimden sıkıca tutuyordu o.” (ÜA-TÖ)., “Bu nedenle kişi, dengesini sağlayan bu mekanizmalara sıkıca sarılır ve esneklikten yoksun davranışlar geliştirir.” (EG-İO)., “İplerle sıkıca bağlamışlardı.” (EÖ-P/S)., “Balkon kapılarını, camları sıkıca kapadım, ve neden bilmem, sokak kapısını da zincirledim.”

(EI-KA)., “*Kapıyı sıkıca kapattı.*” (FB-T)., “*Kaşlarını çattı, yumruklarını yağmurluğunun ceplerine sıkıca bastırdı.*” (KT-YS)., “*Şaşa gaza biraz sıkıca basarsa...*” (NH-YM).

® tut- [14], sarıl- [11], bağla- [7], kapa- (kapı vb.) [7], kapat- (kapı vb.) [6], kavra- [5], sar- [5], bastır- [3], ört- [2], örtün- [2], süpürgele- [2], yapış-* [2], yerleştir- [2], bas- (yere), çivile-, düğümle-, iğnele-, iğnelen-, kapatıl-, kucakla-, kucaklaş-, kurulan-, kuşan-, tembihle-, topla-, tutturul-, tutun-, uyarıl-, yakala-, yapıştır-. || gaza bas-, gözünü yum-, kapıyı çek-.

P sıkıca tukmak, sıkacı sarılmak, sıkacı bağlamak, sıkıca kapamak.

sıkı fıkı: [2]/2. Çok samimi bir biçimde./ “Bizimki de o hesap, ondört yıldır her sabah Kadıköy’den yedi onbeş vapuruna bine bine üçümüz de sıkı fıkı dost olduk.” (KK-SE).

® dost ol-. [2]

P sıkı fıkı (dost) olmak.

sıkı sıkıya: [54]/1. Çok sıkı olarak, sımsıkı./ “Ragıp Bey Dilara Hanım’a sıkı sıkıya sarılmıştı. - Hoş bulduk, sizi göresim geldi.” (AA-İGA)., “Rakı kadehini sıkı sıkıya elinde tutuyordu.” (AHT-H)., Çarığının içine küçücük sümüklüböcekler girmişti, çarığını çıkardı, iyice temizledi, geri giydi, sıkı sıkıya bağladı. (YK-BE)., Şehrin en muhteşem görüntüsüne açılan pencerenin perdelerini sıkı sıkıya kapatıyor. (OB-HYD). Dört yanı görmüyor, yalpalayarak yürüyordu, kılıcını sıkı sıkıya göğsüne bastırmış. (YK-BE). ; /2. İyice./ “Namlusuna kâğıt, paçavra ile barutu sıkı sıkıya doldurdular.” (CK-İSDY)., “Onlara göre, eğer Piaget ve Kohlberg’in savunduğu gibi ahlak yargıları bilişsel yapılara bağlı evreleri sıkı sıkıya izleseydi, bu yargıları kısa süreli deneysel durumlarda değiştirmek çok güç olurdu.” (BO-GP)., “Ölmeden önce Günseli’ye sıkı sıkıya tembihler, ne zaman gömüleceğimi sakın kimseye söyleme.” (HC-KKKY)., “Onlara sıkı sıkıya tembih edeceğim, askerden kaçıp da yirmi yıl asker ocağında sürünmesinler.” (YK-KSİ).

1. [42] ® sarıl- [9], tut- [9], bağla- [4], kapat- [3], yapış- [3], bürün- (çarşaf), kapa-, kapatıl-, kavra-, kavuşturul- (kol), kucakla-, ört-, örtün-, sakla-, sar-, sık-, tokalaş-, tutuştur- {iliştirmek}, yapıştır-*. || göğsüne bastır- [2].

2. [12] ® bağlan- {ele geçirilmek}, doldur-, ittifak et-, izle-, koru-, ovuştur-, sakla-, tembihle-. || tembih et- [2], ittifak et-, sakalını tutamla-.

P sıkı sıkıya sarılmak, sıkı sıkıya tutmak.

sık sık: [420]/1. Az aralıklarla., 2. Arası çok geçmeden, az aralıkla, az aralıklarla, sık olarak, sıkça.}/“Alaturka veyahut alafranga tuvalette makattan çıkan ilk kazurat parçasının deliğe düşmesiyle sıçrayan su meselesi” üzerine bile düşünmüştü, tabii ki Eşref Bey’in başına bu berbat durum da sık sık geliyordu. (BB-BBÇ)., “Ancak, çok beceriksiz bulurdu; bunu da sık sık söylerdi. (ÜD-KŞ)., “Ankara dışında denizli, ormanlı bir yerlerde bir otel bulup çalışmaya gider sık sık. (EI-NS)., “Annem sık sık ağlıyordu. (AN-ŞÇH)., “Akvaryumla evlerimizdeki televizyonları sık sık karşılaştırdın. (OP-KK)., “Bu kopukluk temasını sık sık yinelemiştir.” (AO-NSBE)., “Hemşiren Nefise Not: Vicdan, bu ara bilmem neden, sık sık Berlin yolculuğumuzu hatırlıyorum.” (EA-DÖY)., “Bu kürü eskiden sık sık yapardım.” (HT-ÖTÖ)., “Cemal Süreya: Nilgün’le sık sık şiir üzerine tartıştık.” (CS-GC)., “Deniz babasına, bu doktora olan saygısını sık sık belirtirdi.” (NB-DÜF)., “Ermenidir. sık sık görüşürüz.” (SY-BECO)., “Hemen git madem! sık sık uğrayıp durmayın Koca Linlingile.” (FB-T)., “Ataç, Remy de Gourmond’dan sık sık söz eder yazılarında.” (CS-ŞDÇ)., “Kemal bize yakından tanıdığı bu büyük şâir dolayısıyla sık sık bu kahveden bahsetmişti.” (AHT-YG)., “Babam define peşinde sık sık ortalıktan

kaybolur, giderdi.” (AN-MB)., “Nevin bahçede idi, köşke yeni gelmişti; köpeğine et yediyor, Fransızca şarkının nakaratını sık sık tekrar ediyordu.” (PS-SK).

® gel- [25], gör-* [15], git- [13], söyle- [12], düşün- [10], anlat- [9], bak- [8], karşılaş- [8], sor- [8], duy- [7], hatırla- [7], ara- [6], de- [6], görüş- [6], ol- [6], rastla- [5], yap- [5], an- [4], buluş- [4], tartış- [4], yokla- [4], başla- [3], görül- [3], hastalan- [3], kullan- [3], kullanıl- [3], rastlan- [3], tekrarla- [3], telefonlaş- [3], uğra- [3], uyan- [3], yakın- [3], ağla- [2], anımsa- [2], belirt- [2], bulun-* [2], çağır- [2], dal- [2], değiş- [2], dinle- [2], dön- [2], dur- [2], düş- [2], geç- [2], gir- [2], iç- [2], mektuplaş- [2], oku- [2], öksür- [2], solu- [2], tekrarlan- [2], uygula- [2], açıl- (sergi), ak-, al-, anlatıl-, ateşlen-, ayrıl-, bayıl-, bekle-, bozul- (ilişki), çalın-, çarp-, çay iç-, çullan-, değiştir-, dinlen-, dolaş-, döv-, durul-, düşür-, eleştiril-, evlen-, gerçekleşt-, gez-, görün-, gözlemle-, güldür-, haberleş-, havla-, içil-, izle-, kaç- {gitmek}, kal-, kapat-, karıştır-, karşılaşıl-, kes- (konuşma), kesil- (konuşma), kına-, kırpış-, nemlen-, ofla-, onurlandır-, otur-, öp-, sarıl-, sergilen-, sil-, silkin-, sorul-, söylen-, tazelen-, tep-, tersle-, topla-, toplan-, unut-, uyukla-, yakala-, yalvar-, yararlan-, yarış-, yaşa-, yayımlan-, yenilen-, yıkıl-, yinele-, yinelen-. || söz et- [6], aklına gel- [4], bahset- [3], birlikte ol- [3], tekrar et- [3], başvur- [2], dile getir- [2], kaybol-* [2], söz açıl- [2], ziyaret et- [2], adı geç-, araya gir-, ayağına kapan-, başı dön-, başına gel-, baygınlık geçir-, burnunu çek-, dans et-, derin nefes al-, dışarı çık-, dile getiril-, duyguları kabar-, ... duygusu uyan-, ... duygusuna kapıl-, düşüne gir-, ekrana çık-, el atıl-, ele al- {değerlendirmek}, ele alın-, feryat et-, film çek-, gazaba gel-, geriye dön-, geziye çık-, gönderme yap-, göz at-, gözü takıl-, haber gel-, halsiz düşür-, hayal et-, hisset-, hissettir-, içini çek-, ifade edil-, ifade et-, karşı karşıya kal-, karşımıza çık-, karşısına dikil-, kendini göster-, kendini suçlu hisset-, kin öfke kus-, kulak kabart-, lâfını et-, mektup yaz-, nazar değ-, okuldan kaç-, ortaya çık-, önünü kes- {engellemek}, övgü düz-, özür dile-, rastgel-, refakat et-, rüyasına gir-, sebep ol-, seyahate çık-, seyret-, şarkı söyle-, şikâyet et-, şikâyetle bulun-, tekme ye-, telefonla ara-, temas et- {değinmek}, teşekkür et-, yalnız kal-, yer al-, yer değiştir-, yol kapan-, ziyarete git-, zor duruma sok-. || gidip gel- [2], açıp oku-, arayıp sor-, atıp tut-, buluşup dertleş-, inip kalk-, uğrayıp dur-. || başını alır yürür, değindi durdu, gelir gider.

Þ sık sık gelmek, sık sık görmek, sık sık söz etmek.

sıralı sırasız: [1]/Yer veya zaman uygunluğu gözetmeksizdir./ “Aslında pinti bile sayılmaz. *Sıralı sırasız saçar paraları, inciğe boncuğa...*” (KT-Gİ).

® para saç-.

sıram sıram: [1]/2. Sırası geldikçe./ “Ø”. ; //...Sıralar halinde, sıra sıra.// “Çoğu açılmamış *duruyordu, ciltlenmiş, sıram sıram, kitaplıkların camları arkasında.*” (PC-K).

2. [-] ® Ø.

//...// [1] ® dur-.

® **sıram sıram dizilmek.**

sırasıyla: [33] /Sırası gelince, sırasına dikkat ederek, sıra izleyerek./ “Düz-tarih’te, her bir şey, tahtada, **sırasıyla** ve sırayla, hiç kurgu yapmadan ve kronolojik olarak **anlatılacaktır!**” (EA-DY)., “Adana’yla İstanbul arasındaki yüzlerce istasyonu **sırasıyla saydı.**” (OA-BBAR)., “Vükelâdan sonra vezir ve müşavirler, rütbelerinin kıdem **sırasıyla aynı şeyi yaptılar.**” (HT-M)., “Şiir kitabı yayınında **sırasıyla** ve Fazıl Hüsni Dağlarca’nın kitapları yayımlandı.” (ŞY-2000)., “**Sırasıyla**, Soma’yı, Kırkağaç’ı, Harta’ı, Süleymanlı’yı beşer dakika durarak **geçtiler**, hiç birinde Manisa’nın durumunu öğrenemediler.” (KT-YS)., “Yukarıdaki sorunuzun başı başka, sonu başka... **Sırasıyla cevap vereyim:** “izlenimci bir eleştirmen” olduğumu Eleştiri Günlükleri”ne bakarak söylemeniz yanlış.” (FA-SUYK).

® anlat- [2], say- [2], yap- [2], yayımlan- [2], ağlat-, anlatıl-, belirlen-, bil-, çevir-, de-, geç-, gir-, gönder-, görül-, rastla-, sun-, tartışıl-, toplan-, yanıtla-, yaşa-, yazıl-. || cevap ver-, konuşma yap-, göz at-, takip et-, üzerinde durul-, yer al-. || konup kalk-, girip çık-.

sırdaşça: Ø

sırt sırta: [7] /Arka arkaya, sırtları birbirine degecek biçimde {yan yana}./ “Bu sisli aydınlıkta Meltem ve Aydın, **sırt sırta**, ayrı yönler bakarak **durmaktalar.**” (AA-TO3)., “Sokollu durur, fakat arkasını dönmez. **Sırt sırta kalırlar.**” (YK-S)., “Kişi yine **sırt sırta oturmuşlardır**, zaman gecenin günü karşılayacağı ilk anlardır.” (CB-BO3). ; //Sürekli olarak.// “Üç gün **sırt sırta rüzgâr esse**, Tahir de balığa çıkmasa, ...” (SFA-HBSK).

/...// [5] ® dur-, gel-, kal-, otur-, yat-.

//...// [2] ® es- (rüzgâr), git-.

® **sırt sırta vermek.**

sırtı sıra: Ø

sırtüstü: [105] /Sırtı yerde olmak üzere./ “Şimdi vişne bahçesinde **sırtüstü uzanmıştır** nisan, şiir ezberletir böceklerle.” (ŞY-1996)., “Düşünün ortasına bir tekme vurdum. **Sırtüstü düştü** mindere.” (AÜ-SG)., “Telefonu kapatıp, **sırtüstü döndü:**” (Aİ-YK)., “Cevdet Bey **kendini** şezlonga **sırtüstü bıraktı**, turunçlara ve yıldızlara baktı: turunçlar yakın, yıldızlar uzaktı.” (NH-MİM4)., “Yere **sırtüstü yatırdılar.**” (EÖ-GSA)., “**Sürükleniyorum sırtüstü** Çalılar, dikenler içinde.” (MA-BAK)., “Bu yayladır **düşer yatarım sırtüstü** Yayılır dört yanıma sevginin sıcaklığı...” (VŞA).

® uzan-* [46], düş- [7], dön- [6], yatır- [4], yuvarlan- [3], yüz- [3], devril- [2], düşün- [2], yıkıl- [2], çevir-, döndür-, gel-, güneşlen-, kal-, sürüklen-, uyu-, uzat-, yatırıl-. || kendini at- [5], kendini bırak- [5], kendini sulara vur- {dalmak}. || düşmeye gör-. || yalanıp dur-, yatıp uyu-*. || düşer yatarım.

® **sırtüstü yatmak**

Þ **sırtüstü uzanmak, sırtüstü düşmek.**

sıvama: [1] /3. Zemini hemen hiç görülmeyecek kadar kaplanmış, örtülmüş veya takılmış olarak./ “Nitekim Ankara’ya varmazdan iki konak evvel, Çankırı’da böyle olmuştu, İstanbullu hanımın, bir han

peykesi üstüne serdiği ve kar gibi beyaz çarşafı örttüğü yatağı, bir an içinde, irili ufaklı yüzlerce tahtakurusu ile **sıvama** donanmıştı.” (YKK-A). ; /4. Ağzına kadar, silme./ “Ø”.

3. [1] ® donan-.

4. [-] ® Ø

sıvıya: Ø

sızıltılı: Ø

sızıltısız: [1]/Sızlanmasız, yakınmadan./ “Ama **sızıltısız taşıyordu**, dinlenmek, durmak istemiyordu.” (TDK.-ÖÖ).

® taşı-.

sızım sızım: [6]/Kötü bir biçimde./ “Yapıya varmadan bir taşın basma oturdu, ayakları **sızım sızım sızıyordu**.” (TDK.-ÖÖ).

® sızla- [6].

İ sızım sızım sızlamak.

siftah: [3]/2. mec. İlk kez./ “Bu tekneyi **siftah görüyorum**.” (HT-KSA)., “Yok canım, daha **siftah geliyorum** ben buraya.” (OK-KT)., “**Siftah çalışıyorum**... Bu işler zor iş kardaşım, senin harem değil.” (OK-AY). ; /Esnaf sabahleyin ilk alışverişi yapmak./ “Harçlık edersin, al bakalım, **siftah et!** dedi.” (BN-DY1).

® çalış-, gel-, gör-.

® **siftah etmek.**

sigarasız: Ø

sille tokat: [14]/Döve döve./ “Sonra koştu, oğlunun üstüne : **Sille tokat girişti**.” (FB-ID)., “Ne hakla **sille tokat**, tekme, dipçik, falaka, **döveriz** bu köy çocuklarını...” (FO-KSA)., “**Sille tokat**, o dakika, yere **indirmişler**; biri topuğuyla gözlüğünün camlarını ezmiş, biri üç dişini leblebi gibi avcuna dökmüş, biri böğrüne öyle tekmeler indirmiş ki, karaciğerini neredeyse ağzından kusacak!” (Aİ-OKB)., “Ahmet Rasim, **sille tokat çullanır üstüne**, sonra Ahmet Mithat Efendi’de alır soluğu.” (VG-GHO)., “Bulmuş da bir de bunuyor!.. diyerek ihtiyarı **sille tokat kapı dışarı etmiş**.” (AN-MB).

® giriş- [4], döv- [2], dövüş-, it-, kovala-. || dışarı çıkar-, kapı dışarı et-, sokağa at-, üstüne çullan-, yere indir-.

İ sille tokat girişmek.

silme: [7]/3. Ağzına kadar dolu, sıvama, lebalep./ “Kadehini **silme dolduruyor** yeniden.” (EB-BG). ; /4. Baştan aşağı, tam olarak, tamamen./ “Yukarı mahalle **silme** bana oy verdi.” (HT-KAD)., “Hanidir görünmüyordu, Akademi’den iki arkadaşıyla Ada’daymış; külüstür bir çadır uydurmuşlar, sabah akşam deniz, tabii sahtiyana dönmüş; dişleri, **silme çil basmış** suratında, yırtıcı bir beyazlıkla parıldıyor.” (Aİ-OKB)., “Abukat Rıza, - Bu sefer **seçimi silme kazandık**, diyo.” (AN-AZDE).

3. [1] ® doldur-.

4. [6] ® ...kes- {kaplamak}, ...kesil- {kaplamak}. || oy ver- [2], çil bas-, seçim kazan-.

silmece: Ø

sinsice: [16]/2. Belli etmeyerek, el altından {gizlice}./ “Pencerenin kenarında pusuda bekleyen Sipsi **sinsice** pencereye **yaklaşır**.” (HT-KAD)., “Canan ateşler içinde bir odada yatıyor, hakkından gelemediğim bir sivrisinek aynı odada **sinsice** geceyi **bekliyordu**.” (OP-YH)., “Meletos ile Anitos iki askerle girerler, Sokrates'i gösterip **sinsice** çıkarlar.” (TO-SS)., “Bugüne kadar beni hiç yanıltmadı. **Sinsice davranmadı**.” (İA-İKG)., “Çöküntü geceki durgunlukla kısa süren o ilk sessizlikte için için onarılan kısımları da bir solukta yıkıp -her yıkıntıda hızını biraz daha artırarak- kaldığı yerden **sinsice işine devam ediyordu**.” (EÖ-P/S)., “Bir gülümseyiş, yanıp sönen bir ampul gibi, Derinlikten **sinsice ele veriyor** kalbi; Aşk bir yalan üstüne kuruluysa çaresiz! Gene de vazgeçilmez sevgililer gibi biz Sanki ateşden bir çark üstünde dönüyorduk.” (AMD-BŞ).

® yaklaş- [2], bekle-, çık-, davran-*, gel-, gir-, git-, gül-, savaş-, vurgula-. || ele ver-, işine devam et-, özür dile-, plan yap-, tat al-.

sittinsene: Ø

siyaseten: [1]/Siyaset bakımından, siyaset açısından./ “Cemal Paşa'nın ruhu, İttihatçılık, seni **siyaseten etkilemiş** olabilir mi?” (HC-KKKY).

® etkile-.

siya siya: [1]/Yavaş yavaş./ “Kiminiz **kürek çeker**, **siya siya**; Kiminiz midye çıkarır dubalardan;...” (OVK-BŞ)

® kürek çek-.

siyem siyem: Ø

siyim siyim: [7]/İnce ince, yavaş yavaş, siyem siyem, süyüm süyüm./ “Yağmur **siyim siyim yağıyordu**.” (YK-İM1)., “Havana, **siyim siyim döküyor**.” (FB-T). “Kalabalığın ötesinde, bir ağacın altına çömelmiş, be lini ağaca dayamış, **gözlerinden siyim siyim yaş geliyordu**.” (YK-OD).

® dök- (yağış, gözyaşı), dökül- (gözyaşı). || (yağmur) yağ- [2], gözünden uyku ak-, gözünden yaş gel-.

↳ **siyim siyim yağmur yağmak**.

sizli bizli: Ø

softaca: Ø

soğuk: [26]/4. İlgisiz, sevimsiz bir biçimde veya memnuniyetsizliğini belli ederek./ “Birkaç kere de Aylin'i almak için evlerine gittiğinde **soğuk davranmıştı** Polat'a.” (AK-AA). “Erkut **soğuk bakar** adama.” (VT-BÖKDYO). “Bu, şöyle böyle tanıdığı kadını **soğuk karşıladı**”. (OK-KT). “... Saray'a gitmiş; huzura kabul edilmemiş, mabeyincilerden ağır ve **soğuk muamele görmüş**,...” (YKB-SEP).

® davran [12], bak- [3], karşıla- [2], buldur-, gel-, kaç-, karşılan-, otur-, yat-. || muamele gör- [2], nabzı at-.

Đ soğuk davranmak.

soğukça: [6]/2. Soğuk bir biçimde./ “Zalaca **soğukça**: «Git bak kardaşım,» dedi.” (YK-OD)., “Biraz rüzgâr **soğukça** esse tavan Iboyu ocaklara kuru zeytin kütükleri atıyorlar, hindiler doldurarak, kazlar kızartarak kışın da zevkini çıkarıyorlardı.” (RHK-MH)., “Boğazından ağır ağır, **soğukça** iniyor aşağı.” (SD-K).

® de- [3], es-, yanıtla-. || (boğazından aşağı) in-.

sokulu: Ø

soluksuz: [18]/1. Soluk alamayacak biçimde./ “Yattığı odanın kapısına gelince heyecandan **soluksuz** kaldım.” (FA-SUYK). ; /2. Ara vermeden./ “p. cheyney'in bir kitabını bir kahvede **soluksuz** bitirdim ...” (Aİ-SB)., “Nasıl **öpişüyorlar soluksuz** Temmuzun dudaklarıyla...” (VŞA)., “Kuşlar gibi, yorulmaz, **soluksuz** kovala beni.” (RB-SN)., “Gözlerimizi kırpmadan belki de **soluksuz**, onun yuvarlana yuvarlana sokağı kıvrılışına **baktık**.” (EÖ-P/S).

1. [11] ® kal- [11].

2. [7] ® bak-, bitir-, çalış-, kovala-, öpiş-, sırala- (lâf), sürdür-.

Đ soluksuz kalmak.

son derecede: [3]/Olabildiğince aşırı ölçüde./ “Hele Nuri'nin evlenmesinden sonra, perhiz, **son derecede sıkışmıştı**.” (AHT-H)., “Onun için **son derecede vazih olmalıyız**.” (AHT-H)., “Padişah İstanbul'dan gönderilen beyannamenin yakılmasına, heyetin bir palangada hapsine **son derecede kızdı**.” (REK-Y).

® kız-. sıklaş-. || vazih ol-.

sonra:** [46]/1. Daha ileri bir zamanda, müteakiben, önce karşıtı. {ilerleyen bir zamanda}/ “Ayırın lütfen, **sonra gelirim**.” (YA-AO)., “Fakat **sonra gülmedim**.” (AHT-H)., “**Sonra** hakkındaki hükmü **tebliğ ederim**.” (AS-YA)., “Şimdi, git yat uyu, **sonra konuşuruz**.” (EB-BG). ; /2. Daha uzak ve ileri bir yerde./ “Ø”. ; /3. Makam, sıra, değer ve önemde arkada oluşu bildiren bir söz./ “Ø”. ; /4. Yoksa, aksi hâlde./ “Ø”.

1. [7] ® gel- [2], al-, git-, gül-*, konuş-. || tebliğ et-.

2. [-] ® Ø

3. [-] ® Ø

4. [-] ® Ø

sonradan: [174]/Konuşulan zamanın ardından gelen zamanda./ “Ahmet ağabeymiş, **sonradan öğrendim**, sordu: - Siz, Allah'ın, bizi sevgisinden yarattığını biliyor muydunuz?” (EI-NS)., “Ama **sonradan alıştı** ve filmi aldı, götürdü.” (AD-Y)., “Birdenbire şaşırdım, ne demek istediğini **sonradan anladım**: Sami'nin mısrasında daha bir sahihlik, bir authenticite var; söylemek istediğini daha doğrudan doğruya söylüyor, Baudelaire ise, sıkıntı çekiyor demiyelim, sözü biraz karıştırıyor.” (NA-KD/A)., “Çok **sonradan** otel olmuş.” (AÜ-SG)., “Eski model bulduğunu **sonradan söylemişti**.” (HC-KKKY)., “İstediğim o değil! **Sonradan pişmanlık ve utanç duymamalıyım**.” (AB-BBYŞ)., “Bu olmadı. **sonradan** onları

kabul ettiler.” (CS-GC), “*Ama sonradan vazgeçtim.*” (AC-KY), “*Âdeti olmadığı halde, Müfit, onu karşılamak için ayağa kalktığını, sonradan fark etti...*” (Aİ-YK).

® öğren- [30], anla- [13], ol- (bir şey) [9], anlat- [6], anlaşıl- [4], düşün- [4], al- [2], değiştir- [2], diril- [2], duy- [2], gel- [2], git- [2], gör- [2], hatırla- [2], katıl- [2], öl- [2], söyle- [2], unut- [2], ak-, alış-, anımsa-, araştı-, asıl-, aş-, ayrıl-, az-, bul-, çık-, çıkar-, çingeneleş-, de-, de-*, değiştiril-, dışlan-, doldurul-, düzeltil-*, edinil-, eğlen-, eklen-, fışkır-, geliş-, gerçekleş-*, getir-, inan-*, iyileş-, kavran-, kavuş-, kız-, kullanıl-, onart-, öğrenil-, sev-, sevin-, tamaml-, unutul-, var-, var-(düşünceye), yakınlaş-*, yaklaş-, yapıl-, yaptır-, yayımla-, yaz-, yıktırıl-. || vazgeç- [3], fark et- [4], kendini toparla- [3], pişman ol- [2], ahab ol-, değişiklik yap-, farkına var-, fikrini değiştir-, gerisi gel-, hissedil-, hoşuna git-*, ileri sür-, iş deş-, işi şakaya vur-, kabul et-, merhamete gel-, meydana çık-, monte edil-, nazar deş-, ortadan kaybol-, ortalara kay-, ortaya çık-, öfkeye kapıl-, pişmanlık duy-*, reddedil-, seyrete-, sorguya çek-, söz edil-, tespit edil-, utanç duy-, yalana çevir-, yemek ye-, zırdeli çık-.

B sonradan öğrenmek, sonradan anlamak, sonradan (bir şey) olmak

sonraları: [86]/Sonraki zamanlarda./ “*Sonraları düşündüm.*” (HEA-AG), “*İyi vals ettiğini sonraları gördüm.*” (FRA-Ç), “*Ama sonraları Hürriyet imzasız gazete oldu.*” (DC-BSKY), “*Sonraları at yarışları da başladı.*” (SB-HAY), “*Sonraları iş deşti.*” (FA-SUYK2), “*Sonraları Halil, Kılıç Ali’ye demiş ki: - Vakayı şahitsiz bırakmak için seni de öldürmeli idim.*” (FRA-Ç), “*Zavallı Cemal. Sonraları âdeta göze geldi.*” (HT-ÖTÖ), “*Bana bu hususta da söz vermişti amma sonraları böyle bir seri makaleye fırsat bulamadı.*” (NB-DÜF), “*Ah bu liderlerin zayıf yanları olmasaydı. Sonraları böyle olmadığına karar verildi.*” (EA-KIY).

® düşün- [9], de- [5], ol- [3], anla- [2], başla-[2], deş-[2], oku-[2], açıl-,alış-, art-, asıl-, bak-, belir-, bırak-, bozul-, bul-, buna-,durul-, ehlileş-,eleştir-, filizlen-, gir- (çeteye), genişletil-, gevşe-, gör-, görül-, güçlendir-, hatırla-, (ahbaplık) ilerle-, incele-, iste-, kullanıl-, olgunlaş-, öğren-, özen-, san-, sapıt-, saptan-, sarsıl- (gelenek), sor-, sus-, unut-, usan-, yapıl-, yaygınlaş-, yaz-, yitir-, yozlaş-, ahablık et-, alay et-, bıkmış ol-, birlikte ol-, çaresine bak-, çekici gel-, eline düş-, emin ol-*, fırsat bul-*, göze gel-, hisset-, hüküm ver-, karar veril-, tiryakisi ol-. || duymaz ol-, gelmez ol-, gözlemez ol-. || düşünüp taşın-.

sonunda: [119]/En son zamanda, nihayetinde./ “*“Haksızlık etmiş,” dedi sonunda.*” (SD-K), “*Ama sonunda başardılar.*” (Mİ-DHB), “*Sonunda anlaştık.*” (SD-K), “*Sonunda anlaşıldı.*” (AB-BYS), “*ODTÜ’ye gitti ve Yusuf u aramaya başladı. Sonunda Yusuf u buldu.*” (NB-DÜF), “*Beş on günlük talim sonunda her ikisi de arabayı, çifti, çubuğu öğrendiler.*” (AS-YA), “*Bahçelerimiz kurursa yanma kâr kalmaz! Sonunda pişman olursun.*” (NC-SY), “*Aklın yattı mı sonunda?*” (KT-Gİ), “*Başpiskopos a tahammül edemeyen Mozart sonunda istifa ediyor.*” (NN-DM), “*Bunca çabaladık ama, sonunda gemiyi çekip getirdik!*” (KT-Gİ), “*Sonunda kendini tutamadı ve söz isteğini anlatmak için kesik kesik öksürdü.*” (TB-KA), “*Uzun zaman planlarını yaptılar. Sonunda tüneli kazmaya karar verdiler.*” (NB-DÜF), “*Sonunda yabancı konuk dayanamadı, bağırdı, hem de iki kez, Gördüm ulaan, gördüm ulaan, diye.*” (Mİ-DHB).

® de- [7], bul- [6], başar- [4], anlaşıl- [2], dayan-* [2], evlen- [2], kurtul- [2], ol- [2], öl- [2], sevin- [2], sor- [2], tüken- [2], yıkıl- [2], yorul- [2], açıkla-, alevlen-, anla-, anlaş-, asıl-, atan-, batır-, benimsen-, bırak-, bit-, bitir-, bulun-, çek-*, değ-, denil-, dönüş-, dur-, gel-, gerçekleş-, gör-, kabullen-, kaç-, kavra-, kazan-, kükre- {sinirlenmek}, öğren-, sök-, söyle-, söylen-, şaşırt-, tanı-, temizle-, topla-, ver-, yaz-, yolla-. || dayanama- [3], kabul et- [3], başını eğ- [2], karar ver- [2], kendini tut-* [2], aç kal-, (açılış) yapıl-, aklı yat-, aklına gel-, anlaşmaya varıl-, baskın çık-, baş belâsı ol-, başarılı ol-, bir karara var-, bir kenara itil-, değerini ver-, dile gel-, fark et-, geri ver-, güneş aç-, ısrar et-*, ilan edil-, istifa et-, işin aslını anla-, izin veril-, karar veril-, kendini topla-, ortada kal-, pişman ol-, rahat et-, razı ol-, sabrı taş-, suyunu çek-, temize çık-, yenik düş-, || bırakıp kaç-, büyüyüp git-, çatlayıp öl-, çekip getir-, ...olup çık-.

sorgusuz: [3] /Sorgu yapılmadan, {bir değerlendirme yapılmadan}./ “Onlar yıllardır tutuklu içerde Hiç **sorgusuz atılmışlar** buraya...” (VŞA), “İnsan, var olabilmek için dünyayı **sorgusuz kabul etmemeliydi.**” (İA-GKD), “Üstelik bir de casus damgası vurulup **sorgusuz sorunsuz kurşuna da dizerlerdi** adamı.” (RI-KG).

® içeri atıl-, kabul et-*, kurşuna diz-.

sorgusuz sualsiz: [4] /Hiç soruşturmadan., sormadan./ “Onu böyle **sorgusuz sualsiz**, bir tavuk gibi **boğazlatamazdı** Mehmet.” (NG-BKR), “Niçin bunca zamandır bütün dertlerine sağır kaldıkları köylülerden bazılarının köy okulu hakkındaki haklı haksız şikâyetlerini **sorgusuz sualsiz destekliyorlar?**” (SE-KEÜ), “...ayrılırken, biliyorum, kan içinde kalacağız her yanımız kesik kesik kesik ve parçalanmış ve bir lise, yüzümde, bütün öğrencileri tarih ikmal sınavında **sorgusuz sualsiz** senin tarafından **tutuklanmış.**” (Kİ-PÖÖD), “Mehmet, baskında yakalanmış adı bir hırsız gibi böyle **sorgusuz sualsiz öcünü alacak** ondan.” (NG-BKR).

® destekle-, boğazlat-*, tutuklan-. || öç al-.

soysuzca: Ø

sözce: Ø

sözde: Ø--

sözleşmeli: Ø

sözleşmesiz: Ø

sözüm ona: Ø--

sözün kıyası: Ø--

suçüstü: [19] /Suç işlerken./ “Sanki ayıp bir şey yaparken **suçüstü yakalanmışım.**” (AK-MS), “Bir gün kendisi ders odasını bastı, hepsini **suçüstü yakaladı.**” (FRA-Ç), “Nedim Ağa herifi **suçüstü yakalattı**, attırdı içeriye.” (OK-KT), “O zaman annesini bıraktılar, şimdi kendisini bir başka iş yüzünden **suçüstü tuttular.**” (SD-FC).

® yakalan- [8], yakala- [5], yakalat- [5], tut-.

Þ suçüstü yaklanmak (yakalamak).

sularında: Ø--

sulu sepken: [1]/2. Kar, yağmurla karışık bir biçimde (yağmak)./ “Öğleye dek *sulu sepken* yağmış, bire doğru da güneş açmıştı.” (SKA-GA).

® yağ-.

sureta: [2]/1. Görünüşe göre, görünüşte./ “Kâzım Karabekir Paşaya, Fuat Paşaya ve diğer bütün paşalarına ve kumandanlarına, benim emrimde gibi elele, hep beraber vatanın halâsına çalışacaksınız bu yurmuş, *sureta* bana *karşı* bile *geleceksiniz*, ahval ve şerait ne gerektirirse onu yapacaksınız buyurmuş.” (TB-KA). “Babam *sureta* hak verdi ama bir de içine sor!” (PS-FH). ; /2. Yalandan./ “Ø”.

1. [-] ® hak ver-, karşı gel-.

2. [-] ® Ø.

suskun: [13]/2. Sessiz, sakın bir biçimde./ “Uzun süre *suskun kaldı*.” (CK-İSDY)., “En üst balkondan, duhuliyeden iki kişi kinsiz, öçsüz Chopin’i *suskun alkışladılar*.” (TDK.-ÖÖ)., “Cennet babasının karşısına oturup *suskun bekledi*.” (F-BŞ)., “Hiç kimse konuşmuyor, *suskun dinliyordu* Haydar Ustayı.” (YK-BE)., “Odunlar, çadır, öteberiler yanıp kül oluncaya kadar bütün oba *suskun ayakta dikilip bekledi*.” (YK-BE)., “Ezik, *suskun* odaları *dolaştı durdu*...” (KŞY-2002).

® kal- [2], alkışla-, bak-*, bekle-, dinle-, dur-, izle-, yürü-. || önüne bak-. || ayakta dikilip dur-, dalaştı durdu.

suspus: [6]/2. Susmuş, sinmiş bir biçimde./ “Kızlar *sus pus oturuyorlardı*.” (AK-AA)., “Öyle de *suspus durulmaz*.” (AN-ŞÇH)., “Doğrusu bir şey düşünmemiştik. *Suspus kaldık*.” (DC-BSKY).

® otur- [3], durul-*, kal-, kesil-.

® *suspus olmak*.

Đ *suspus oturmak*.

susuz: [14]/5. Su olmadan./ “Akşamları bir tek içer ama, *susuz içer* o teki.” (MU-BDA)., “Ben fidanlarımı *susuz bırakamam!*” (NC-SY)., “At *susuz* da *çeker*, yemsiz de!” (CD-Oİ)., “Bu topraklar *susuz komaz* insanı.” (CAK-AKBO)., “Aç kaldın, *susuz oturdu*.” (CK-YÖ)., “Biz çok *yürüyoruz susuz*, aç kalırız.” (FA-SUYK).

® iç-* (rakı vb.) [6], bırak-* [3], çek- {yük taşımak}, ko-, ol-, otur-, yürü-.

Đ *susuz içmek*.

süklüm püklüm: [30]/Suç işlemiş gibi utanç veya korku içinde büzülmüş olarak./ “Hala oğlu akşam üstü *süklüm püklüm* konağa döndü.” (HT-M)., “Fakat o hızla biraz gittikten sonra ne düşündüyse düşündü, *süklüm püklüm* geri döndü.” (RNG-ÇK)., “Sonunda Melahat *çıktı* tuvaletten *süklüm püklüm*.” (FÇ-UV)., “Işıklar kararır bir an, sahne yeniden aydınlandığında Hasso gene arzuhalcinin *karşısında süklüm püklüm* *durmaktadır*.” (OA-KO)., “Az sonra *süklüm püklüm* *geldi* Zafer.” (SD-K)., “Öfkeyle teknelerine bindiler, adalarına *süklüm püklüm* *vardılar*.” (YK-KSİ)., “Arka sırada oturan, kendi üzüntüleri içinde, herhalde öğretmeni hiç dinlemiyordu ki, *süklüm püklüm* *ayağa kalktı*, sesini çıkarmadı.” (AN-ŞÇH)., “Valide Sultan gene *süklüm püklüm* *kalkar gider*.” (PNB-AGUG).

® dön- (-e, geri) [6], çık- (-den) [3], dur- (karşısında) [3], gel- (-e) [3], gir- (-e) [2], otur- [2], de-, sin-, var- (-e), yaklaş-, yat-. || ardından git-, ayağa kalk-, öne çık-, takip et-. || kalkar gider.

süratle: [88] /Çabucak./ “Başını kısarak çayırılığı **süratle** geçti, ormana girdi.” (KT-Gİ), “Kız **süratle** dışarı çıktı.” (KT-Gİ), “Evinin önünden geçen çocuk, büyük adımlarını sıklaştırır, **süratle** uzaklaşırdı.” (GY-H1), “Hiddetle, **süratle** fırlar, çıkar.” (AMD-O), “Daha ileri gitmekten kendimi men etmek için **süratle** döndüm ve yerime oturdum.” (SA-K/S), “İhtiyar adamı koridorda yalnız bırakarak **süratle** merdivenlerden indi.” (RNG-YD), “Hüseyin Efendi **süratle** çekildi.” (HEA-VK), “Şahin Efendi, **süratle** geri çekildi.” (RNG-YG), “Hayvanlar, her vakitki gibi levent başlarını havada silkerek ufka doğrulttular ve arabayı, bir saman yığını gibi hafifçe, gürültüsüzce **süratle** çekip götürdüler.” (PS-SK), “Bekir, ümitsiz etrafına bakındı. **Süratle** gece oluyordu.” (KT-Gİ).

® geç- [6], çık- (dışarı vb.) [5], uzaklaş- [5], fırla- (dışarı vb.) [3], dön- [2], git- [2], ilerle- (zaman vb.) [2], in- (merdiven vb) [2], soyun- [2], yaklaş- [2], yap- [2], yayıl- (isyan) [2], yürü- [2], arşınla- {yürümek}, sar- (ateş), bak-, bul-, çek- {giymek}, çekil-, çevir-, de-, doğrul-, doldur-, düşün-, düzeltil-, eski-, gel-, ilerle- (hastalık), hatırla-, hazırla-, kalk-, kavra-, mahmuzla-, serinleş-, sislen-, süz-, unutul-, genişlet- (yangın), genişle- (yangın), yay- (dergi), yan- (ışık), yaz-, yazdır-, yerleştir-, yırt-. || geri çekil- [2], elini çek- [2], davet edil-, eline al-, etraf yap-, ev ara-, gece ol-, gözünün önüne getir-, hareket et-, harekete geç-, inkişaf et-, işe gir-, mesele çöz-, nefes al-, plan yapıl-, zihinden geç-. || çekip götür-, dönüp git-, uçup git-.

süreklî: [267] /2. Uzun süreli olarak, daima./ “Göze gelen ışınlar, bir nesnenin çevresinde yürürken bakıldığında olduğu gibi, nesnenin yeri ve açısı değiştikçe, **süreklî** değişir.” (DC-Yİİ), “Bu öyle değil ki; **düşünüyorsunuz süreklî**, Tashihi siz yapıyorsunuz, redaksiyonu siz yapıyorsunuz...” (FA-SUYK), “Adı aynı kalsa da geride bıraktığı 10-11 bin yıl içinde kültür **süreklî** gelişmiştir.” (BG-KA), “İnsanların acılarını görmek istemiyorum, **süreklî** kaçıyorum acılardan, benim acılarım başkalarının gibi taa derinlerde saklı değil çünkü, hemen tenimin altında duruyor, bir başkasının acısı benim tenime değdiği anda, tenimi yarıp acılarımı ortaya çıkarıyor.” (AA-YÖT), “Esmer genç, **süreklî** dışarı bakıyor fakat, ortalarına doğru kayıp, her ikisine' de yavaş yavaş sürtünüyordu. (KK-SE), “Göz açıp kapayacak kadar çabuk geçen bir kırk beş yıl ağır, ama **süreklî** çalışmış, elini bir gün olsun bu yüzden eksik etmemiş, oynamış durmuştu demek.” (SKA-GA), “Kar **süreklî** yağıyormuş.” (AA-RÜ), “O bahse dönülmesin diye mi **süreklî** konuşuyor?” (Aİ-OKB), “**Süreklî** haberleşiyorlardı.” (HT-GF), “Yengemi seviyorum, **süreklî** gülüyor, annem gibi ağırbaşlı değil.” (EA-DÖY), “Yayımlandığından beri düzenli aralarla basılıyor ve **süreklî** okunuyor.” (İA-İKG), “Yaşlılarını veya yetişkinleri **süreklî** taklit eder, onların davranışlarını ve sözlerini **tekrarlar**; insanları sever ve onlarla ilgilenir.” (LN-BD), “Evin önünde **süreklî** nöbet tutacaklar gelin çıkınma kadar!” (FB-T), “Hemen hemen evden çıkmıyor, **süreklî** başı ağrıyordu.” (İA-ÖEK), “Gözlerim hep etrafımdadır, **süreklî** notlar alırım.” (ZA-MAAİ), “Gerçek benliğine karşı geliştirdiği nefret sonucu görkemli bir kişiliği benimsemeye çalışan insan bu uğurda **süreklî** ödün verir.” (EG-İO).

® değiş- [5], düşün- [5], geliş- [4], kaç-* [4], konuş- [4], tartış- [4], vur- [4], ağla- [3], bak-* [3], iç- [3], iste- [3], izle- [3], oku- [3], sor- [3], söylen- [3], uyu-* [3], yaşa- [3], yaz- [3], bekle- [2], çal- [2], çalış- [2], değiştir- [2], ertele- [2], etkile- [2], gözle- [2], izlen- [2], okun- [2], otur- [2], suçla- [2], uyar- [2], vurgula- [2], yan- [2], yinele- [2], açıkla-, aktar-, al-, anlat-, ara-, art-, asıl-, aş-, atıştır-, ayıpla-, azal-, bağır-, bakıl-, bas-, böbürlen-, cilveleş-, çat-, çiz-, de-*,

dene-, dinle-, diren-, dokun-, döv-, dur-, duy-, duyumsa-, eğlen-, eleştir-, ertelet-, geç-, genişle-, gerile-, gidil-, gönder-, görüntüle-, gül-, haberleş-, hırpalan-, ilerle-, incelen-, işlet- {şaka yapmak}, kal-, kıpırdan-, konuş-, kovalan-, kötüle-, kullan-, küçümse-, lekele-, mektuplaş-, okşa-, ovala-, sakla-, sallan-, savaş-, savun-, seslen-, sorgulan-, soyul-, söyle-, sus-, takıl-, tazele-, tekrarla-, titret-, veril-, yapıla-*, yat-, yay-, yayınla-, ye-, yenile-, yıpran-, yinelen-, yudumla-, yutkun-, yüksel-, zorla-. || yer değiştir- [5], telefon çal- [4], rahatsız et- [3], (yağmur) yağ-* [3], başı ağrı- [2], gevezelik et-* [2], not tut- [2], söz et- [2], sözünü kes- [2], aleyhinde konuş-, ateş edil-, ayakta dikelt-, baskı yap-, başını salla-, baştan çıkar-, bilgi ak-, bilgi veril-, birlikte yaşa-, can çekiş-, çaba göster-, çelişki yaşan-, çıkış yolları ara-, destek ara-, devam et-, didişir ol-, dil çıkar-, dilekçe ver-, eleştiri yapıl-, flört et-, gelişim göster-, gündemde kal-, gündemde tut-, hakkını savun-, huy değiştir-, ilaç al-, inancını taş-, işgal et-, kafasını meşgul et-, kan kaybet-, karşısına al-, kendine görev üret-, kilit altında tut-, kontrol et-, kusur bul-, mektup al-, merak et-, meşgul çal-, moral ver-, mücadele et-, nöbet tut-, oyun oynan-, ödün ver-, önünü kapa-, perhiz yap-, riske gir-*, rüzgâr es-*, saçları uza-, seçim yap-, seminer tertiplen-, sıkıntı çek-, sigara iç-, söz konusu edil-, surat as-, şaka yap-*, şikâyet et-, taklit et-, talimlere çıkart-, tehdit altında tut-, temizlik yap-, terini sil-, top ateşine tut-, uzak dur-, yağmur dolu ye-, yalan söyle-, yanında otur-, yanlışa düş-, yardım iste-, yenik düş-, yer al-, yol göster-, yüzüne vur-, zil çal-. || yanında ol-, dolanıp dur-.

süresiz: [5]/2. Süresi belli olmayarak./ “Orda eski kapılar yerinde Sevgi saygı korkudan Açmak *süresiz ertelenmiştir.*” (BN-BŞ)., “O günlerde Birlik *süresiz* (iş’âr-ı ahire değin) *kapatıldı* ...” (Aİ-OKB)., “Hiçbir konuda çözüme varamayacakları için toplantılarına *süresiz ara verirler.*” (HAG-AS).

® ertelen- [2], kapatıl-. || ara ver- [2].

İ süresiz ertelenmek, süresiz ara vermek.

sürgit: [3]/Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar, ilelebet./ “Buna hiçbir zaman içtenlikle karar veremedim doğrusu, kesinlikten *sürgit kaçındım.*” (F-BŞ)., “Ama hiç birini *sürgit*, ordu düzeni içinde *tutamazsınız.*” (KT-YS)., “Bu hayatınız böyle *sürgit devam edemez...*” (NH-YM).

® kaçın-, tut-*. || devam et-.*.

sürüm sürüm: [1]/‘Yoksul ve perişan bir biçimde yaşamak’ anlamındaki **sürüm sürüm sürünmek** deyiminde geçer./ “Durumumuz böyle, *sürüm sürüm gidiyoruz.*” (FO-KSA).

® git-

® **sürüm sürüm sürünmek.**

sürü sepet: [1]/Birçok kimse veya şey hep birlikte./ “Üç gün sonra, Ayşe teyzemle Müjgân da bize katılmış olarak *sürü sepet* İstanbul’a *dönüyorduk.*” (RNG-ÇK).

® dön- (-e).

sürü sürü: [4]/Pek çok./ “Ø”. ; //Sürü halinde.// “Havada “şayia” dediğimiz, gözle görülmez kuşlar **sürü sürü cıvıldıyor.**” (YKK-Y)., “Kuşlar **geçiyor** derken Yükseklerden, **sürü sürü**, çığlık çığlık:...” (VŞA). “Tarlasında şimdi bilmediği, tanımadığı kimseler dolaşüyor, ölçüp biçiyorlar, kendi mallarıymış gibi **geziniyorlardı sürü sürü.**” (CD-OI).

/.../ [-] ® Ø.

//...// [4] ® gezin- [2], cıvılda-, çık-, geç-.

süzüm süzüm:--

® **süzüm süzüm süzülmek.**

Ş

şahrem şahrem: [3] /Herhangi bir şey parçalanmış, yarılmış olarak./ “Tabakta tirtir titrerdi ve kaşık sokulunca her tarafından *şahrem şahrem ayrılır*, yumuşacık çökerdi.” (GY-GH)., “Karların üstünde, *şahrem şahrem yarılmış*, pabuçsuz, çorapsız ayakların fotoğraflarını çek yolla.” (FE-HBM-O)., “Kirleri arıtmak için soda kullanmaktan ellerim *şahrem şahrem yara oluyor*.” (F-PY).

® ayrıl-, yarıl-. || yara ol-.

şahsen: [34] /1. Kendi {kendim, kendin ...}, bizzat./ “Ben *şahsen*, yazar-rejisör işbirliğinin ne olduğunu, ne kadar verimli olduğunu, gerçek tiyatronun kulisten yazılması gereğini ancak onunla işbirliği yaptıktan sonra öğrendim.” (HT-ÖTÖ)., “Ayrıca *şahsen de tanışırsınız*.” (ES-SUYK)., “Ben *şahsen*, onun hesabına *utaniyorum*.” (NM-TÖ2)., “Ben *şahsen* kadınlara *kıymet vermem*.” (OK-KT). ; 2. Tanışmadan, dış görünüşü ile, uzaktan./ “Ancak 40 yıldır her devirde, kilit noktadaki kişilerin çoğunu *şahsen tanımışım*.” (OS-HT)., “Ayrıca *şahsen de tanışırsınız*.” (ES-SUYK).

1. [25] ® de- [2], düşün-* [2], öğren- [2], bil-, gör-*, iste-*, tanış-, utan-, yapıl-, yırtın-. || tercih et- [2], arzu et-*, dürüstlük göster-, ehemmiyet ver-, iş gör-, kıymet ver-*, mes'ul ol-, muamele yapıl-, sorumlu tut-, tanık ol-.

2. [9] ® tanı- [9].

Þ **şahsen tanımak.**

şakacıktan: [6] /1. Şaka olarak./ “Nihal *şakacıktan kızdı* bize. “Galiba ağabeyimi pek sevmiyordunuz!” dedi.” (BB-BBÇ)., “Kızlar *şakacıktan bağrıştılar*: Aaa...” (FÇ-UV). ; 2. şaka yapar görünerek./ “Ø”. ; 3. Şaka olarak yapmaya başlamışken, farkında olmadan./ “Ø”.

1. [6] ® kız- [2], çıkış-, de-, bağır-, bağrış-, uydur-.

2. [-] ® Ø

3. [-] ® Ø

şakadan: [11] /Şaka olarak, şaka diye, mahsus./ “‘Sus, terbiyesiz kız!’ diye beni *şakadan azarladı*. (MU-BDA)., “Üç beş köpek koşuşarak geldiler. *Şakadan dalaştılar*.” (AS-YA)., “İbrahim *şakadan kışkandı*, lâflar attı bize, ‘Ne konuşacaksınız bizden gizli?’” (EI-NS)., “Sıtkı, Sultan’ın ağzına *şakadan bir tokat çarptı*: Sus ulan.” (KT-Gİ)., “‘İşte bu olmadı Zariye Hanım...’ diye *sitem etti*. (DK-Z).

® azarla- [2], bağır-, boğuş-, dalaş-, kıskan-, söyle-. || (ağzına) tokat çarp-, kara haber ver-*, laf et-, ölü gibi yat-, sitem et-.

şaka maka:Ø

şakasız: [9] /Şaka yapmaksızın, ciddi olarak, {cidden}./ “Ben *şakasız*, alaysız *Duramam* ah, duramam Ölüüm anlayınız.” (GA-TO)., “Evet, doğru bir laf- Yıkarlar arkadaş, sen ne diyorsun! *Şakasız yıkarlar* hem.” (TDK.-ÖÖ).

® dur-*, kurtul-, yık-.

şaka yollu: [10]/Ciddi bir şeye şaka görünümü vererek, şaka yollu (söyleme, konuşma)./ “Kız, harim-i ismetinize, bir yabancıyı, aile reisine danışmadan, nasıl sokarsın...’ diye, **şaka yollu**, beni **azarladı**.” (EA-DÖY)., “Alman taarruzlarını desteklemek maksadıyla, Türkiye’nin Trakya sınırından Sovyet sınırına, asker kaydırıp kaydırmadığını sormuş; tamı tamına 26 Tümen **diyormuş**, **şaka yollu** elbet, espriler filân yaparak ...” (Aİ-OKB)., “Sümer Yüzbaşı, **şaka yollu** gençleri **uyardı**: Haberin, en can alıcı yerine geliyoruz.” (GD-AK)., “Müfit, gözleriyle ‘akşamcıları’ tararken, **şaka yollu soruyor**: “Hayrola doktor, bu mel’ûn gazeteyi size aldırın nedir?” (Aİ-YK).

® azarla- [2], de- [2], çıkış-, sor-, söyle-, uyar-. || ısrar et-, saç çek-.

şaka yoluyla: Ø--

şakır şakır: [26]/2. Bu sesi çıkararak (yağmak, ötmek vb.)/ “Ama şimdi **şakır şakır yağıyordu**.” (Sİ-ÖKS)., “Ama bugün hem benekli uzun yılan, hem de kanatlı yılan, işte oradan, çalılardan içinden **şakır şakır akıp gelecekler**.” (YK-KSİ)., “Yazıcılar **şakır şakır zabıt tutuyorlar**, suçlular ifade veriyorlar.” (NE-GT)., “Oluklardan **şakır şakır yağmur suları dökülüyor**.” (Sİ-DSG). ; /3. Kolaylıkla, iyi bir biçimde, akıcı olarak./ “Taksi şoförleri bile **şakır şakır Fransızca konuşuyorlar!**” (ES-SUYK)., “İki kilidin içinde, çavuşun **anahtarı şakır şakır döndü**, kelepçeler açıldı...” (RI-KG)., “...düşüncelerimizin resmini, haritasını çizerek aksın, **şakır şakır dökülsün**.” (SFA-HBSK). ; /4. Çok parlak ve ışıklık olarak./ “Aktı paris asıl Paris ulu Paris mavi mavi kızıl kızıl aktı Ren Ron Garon Sen aktı Paris sular gibi **şakır şakır aktı Paris 1958 Mayıs yirmi sekizde**.” (NH-YŞ). ; //Çok, aşırı veya sık bir biçimde./ “Nişancı sert birkaç söz söylese ona, **şakır şakır donuna işiyor**.” (YK-KSİ)., “Millet **şakır şakır yatıyor içerde**.” (ÇA-BAG)., “Yüzündeki pamukların üstüne **şakır şakır gözyaşları akıyor**.” (AN-ŞÇH)., “Nezleyim, **şakır şakır burnum akıyor**, bronşitim azdı.” (VB-SvB)., “Sokaklarda **şakır şakır insanlar öldürülüyordu**.” (NE-GT).

2. [14] dök- (su), dökül- (yağmur). || (yağmur vb.) yağ- [9], zabıt tut- [2]. || akıp gel-.

3. [4] ® konuş- [2], dön- (anahtar), dökül- (düşünceler).

4. [1] ® ak-.

//...// [6] ® ak- (gözyaşı, kan), dök- (su), öldürül- (insan), yat-. || burnu ak-, donuna işe-.

D **şakır şakır yağmak**.

şakır şukur: [2]/Fazlaca şakırtı çıkararak {hızlı bir biçimde}/ “Çift ücret verilince, bizim delikanlılar ne hikmetse kadınları bağırtarak, **şakır şukur sevişirlerdi...**” (EA-MR)., “Celil ansızın öksürüyordu işte o sırada, gözlerini belerte belerte öksürüyor, belki dikildiği yerde kıpırdanıyor ve **kaşlarını** bir çift kılıç gibi **şakır şukur oynatıyordu...**” (HAT-KHK).

® seviş-. || (kaş) oynat-.

şakkadak: [2]/Ansızın./ “Hiçbir birikimleri, en ufak bir iş deneyimleri olmasa bile **şakkadak soruyorlar**: ‘Kaç para vereceksiniz?’” (TÖ-E)., “‘Ayağa kalkmaya korkuyorum! **şakkadak yıkılacağım...**’” (FB-ID).

® sor-, yıkıl-. || (sigara) yak-.

şakrak: [2]/2. Şen, neşeli, hayat dolu bir biçimde./ “Yıkanurlar, taranurlar şakrak..” (ANA-BBRB).

® taran-, yıkan-.

şak şak: [5]/2. ‘Şak’ sesi çıkararak./ “Tespîh şak şak ötüyor durmadan.” (FB-ID), “Üstelik, avluya doluşan kasabalıların ayak sesleri arttıkça büsbütün coşuyordu sanki, büsbütün köpürüyor, belki ellerini bacağına gene şak şak vuruyor ve evin içinde, kafesine sığmayan ipiri bir aslan gibi dört dönüyordu.” (HAT-KHK), “Ceketini çıkarıp sandalyenin ardına asmış. Şak şak tespîhini çekiyor.” (FB-ID).

® öt-, vur-. || tespîh çek- [2], el çırp-.

şallak mallak: Ø

şangır şungur: [3]/Büyük bir şangırtı çıkararak./ “Matmazel Raşel, nefesine birden hâkim olarak, ayağa kalktı; kalkmasıyla, üzerinde cam kürenin, çay fincanlarının, kül tablasının durduğu sehpa, şangır şungur devriliyor: büyü bozulmuştur.” (Aİ-OKB), “Masalar devrildi, iskemleler devrildi, tabaklarla bardaklar şangır şungur kırıldı, erkekler küfürler etti, kadınlar çılgınlık attı.” (MU-BDA), “Daha otobüsten iner inmez : Gelirken niye beni çok salladın lan deyip, otobüsün camını bir taşla şangır şungur aşağı indirdi...” (KK-SE).

® devril-, kırıl-. || (camı) aşağı indir-.

şapadanak: Ø

şapır şapır: [4]/Acele ile yemek yeme veya üst üste öpme sırasında ‘şap şap’ sesi çıkararak./ “Utanmasaydı Ahmed Şevki efendinin boynuna dolanarak o kırmızı yüzünü şapır şapır öpecekti...” (HZU-MvS), “Ağladı şapır şapır...” (FB-T).

® öp- [3], ağla-.

Đ şapır şahır öpmek.

şappadak: [2]/1. Ansızın./ “Muhallebici tenekeyi ters çevirip, şappadak ovucuna alır, salaşpurun üstüne yapıştırır, Mablakla yayvan yayvan kesip tabağa aktarır.” (SB-BŞM). ; /2. Ani bir “şapırtı” sesi çıkararak./ “Kızını kucaklayıp öptü şappadak.” (FB-ID).

1. [2] ® öp-, al- {aktarmak}

2. [-] ® Ø

şap şap: [2]/Üst üste (öpmek), {vurmak}./ “İşçinin başına şakamsı şap şap vurur.” (Mİ-SD).

® vur- [2].

Đ şap şap vurmak.

şapır şupur: [5]/2. Öperken veya yemek yerken ‘şap şup’ sesi çıkararak./ “Köpeği bağına bastı yüzünü gözünü şapır şupur öptü.” (FB-ID), “‘Yazılara geçtik beh!’ dedi, şapır şupur öpüştük.” (BŞ-DKO), “Sen bir koşu mutfağa gidip meyve getirirsin, şapır şupur yeriz.” (BB-BBÇ).

® öp- [4], öpüş-, ye-.

Đ şapır şapır öpmek.

şarıl şarıl: [7] /Su veya yağmur, bol ve sesli bir biçimde (akmak, yağmak)./ “Sular *şarıl şarıl akıyor* madem, yıkanıp gelirsiniz sevinirim! demez mi?” (BŞ-DKO)., “Gece tuvalete *şarıl şarıl* su *dökme*, uyuyanları uyandırırıyorsun...” (DC-Yİİ)., “Oturduğu evden *şarıl şarıl* su *kaynıyor*.” (FB-ID)., “Yağ hay mübarek *şarıl şarıl*, Yıka taşları toprakları Tarlalar yeşerinceye dek.” (CK-BŞ)., “Yıka taşları toprakları *şarıl şarıl*, Tarlalar buğday bekler senden, çocuklar ekmek...” (CK-BŞ).

® ak- [3], dök-*, kayna-, yıka-. || (yağmur vb.) yağ-.

▷ **şarıl şarıl akmak.**

şarlatanca: Ø

şar şar: [2] /Şarıl şarıl./ “Çıkıp *şar şar* aksanız!..” (FB-ID).

® ak- [2].

▷ **şar şar akmak.**

şartınca: Ø--

şartsız şurtsuz: Ø

şaşı: [3] /2. Gözlerini çarpıtarak./ “Bir eliyle ağzını perdeleyip *şaşı bakıyor* yine, anlıyorum bir sır verecek, çaktırmadan ona doğru eğiliyorum...” (LT-OÖY)., “Şiiri uyumlu sözlerden kurulsun diye zorlanan yazarın uyduruk bir resmini çizip sakal bıyık takarak gözlerini *şaşı baktırır*.” (F-BS)

® bak- [2], baktır-.

şaşkınca: Ø

şaşkınlıkla: [152] /Şaşkın bir biçimde, şaşkın olarak./ “Nermin *şaşkınlıkla bakıyordu*.” (AA-YÖT)., ““Onu tek başınıza mı sorgulayacaksınız?’ *diyor* Tefrik *şaşkınlıkla*.” (AÜ-SG)., ““Gidiyor musunuz?’ diye *soruyor şaşkınlıkla*.” (AÜ-SG)., “Onu *şaşkınlıkla izliyorum*.” (AÜ-SG)., “İki yanma *bakındı şaşkınlıkla*, yutkundı.” (OK-KT)., “Arabacı Mahmut da *şaşkınlıkla duraladı*, şapkasıyla beni selâmladı.” (KB-DÇ)., “Nihal bizi *şaşkınlıkla seyrediyordu*.” (BB-BBÇ)., “Kedi *gözlerini şaşkınlıkla açtı*:- Şaka mı ediyorsun?” (AK-MS)., “Haluk’u çok sevdiğini *şaşkınlıkla fark etti*.” (AA-YÖT)., “Dağın ilk kara kayalarına ulaştığımızda hepimiz *şaşkınlıkla çakıldık kaldık*.” (OK-Bİ).

® bak- (yüzüne vb.) [58], de- [18], sor- [15], izle- [10], dinle- [5], bakın- [3], karşıla- [3], doğrul- [2], dur- [2], gör- [2], atla-, ayırımsa-, bakış-, durala-, fısılda-, gülümse-, kekele-, oku-, söylen-, süz- {bakmak}, vurgula-. || seyret- [4], gözleri açıl- [2], fark et- [4], ayağa kalk-, ayırt et-, çevresinde dolan-, etrafı kolaçan et-, gözleri büyü-, gözleri açıl-, gözünü aç-, iç geçir-, imza at-, teslim ol-. || söylenip dur-, dönüp bak-. || çakıldık kaldık.

▷ **şaşkınlıkla bakmak, şaşkınlıkla sormak, şaşkınlıkla izlemek.**

şaşkın şavalak: Ø

şeklen: Ø

şeran: Ø

şeytanca: [4]/Şeytana yaraşır bir biçimde, kurnazca, kurnazlıkla./ “Hep tül perdeler arkasından görünür, *şeytanca gülümser*, baştan çıkartıcı bir ifadeyle göz kırpar ve çağırır, boyuna çağırır.” (Sİ-ÖKS)., “Kaymakam Bey, o gidince kıs kıs gülümsedi, italyan zabitanın ardından kapıyı kapayıp dönen Hasan'a *şeytanca baktı*.” (SK-D).

® gülümse- [3], bak-.

▷ **şeytanca gülümsemek.**

şıldır şıldır: Ø

şımarıkça: [1]/Şımarık bir biçimde./ “Edepsizce, *şımarıkça gülüyorum*: “Yok canım...”” (EB-BG).

® gül-.

şingir şingir: Ø

şıpır şıpır: [10]/Şıpırdayarak./ “Alnından *şıpır şıpır ter damlıyordu*.” (YK-OD)., “Yüzünden *şıpır şıpır ter akıyordu*.” (Sİ-İGÇÖ2)., “Reis Bey üzeri çoktan karla örtülen mezarın yanma çömelmiş *şıpır şıpır ağlıyordu*.” (TB-KA)., “Sözgelimi soğan keserken insan *şıpır şıpır gözyaşı dök-er*.” (İS-AG).

® damla- (ter, kan vb.) [5], ak- (ter vb.) [2], ağla- || gözyaşı dök-, (gözyaşı) dökül-.

▷ **şıpır şıpır damlamak.**

şıppadak: [2]/Birdenbire ve beklenmeyen bir zamanda./ “Buranın bir de kerameti vardı: kitabımı açarım, KUTV’de, derste anlamadıklarım, orda *girdi zihnime şıppadak...*” (NH-YŞ)., “Günün birinde *şıppadak gözünüz açılacak* amma, iş işten geçmiş olacak.” (YKK-KK).

güzü açıl-, zihnine gir-.

şıp şıp (İ): [3]/‘Şıp’ sesi çıkararak./ “Ciğercilerde görürsünüz ya, bir kenarda asılı durur, *şıp şıp şerbet* gibi kanı *damlar*.” (SFA-HBSK)., “Bir ballığın altında durmuşuz, raslantı! *Şıp şıp bal akıyor* başımıza.” (FB-ID).

® damla- [2], ak-.

▷ **şıp şıp damlamak.**

şırakkadak: Ø

şırak şırak: [1]/‘Şırak’ sesi çıkararak./ “..... lokomotiflerin birbirine karışan tımtırlı hışırtısı, *şırak şırak*, garın duvarlarına yapışıyorlar; rüzgârlı bir soğuk etrafı kuşatmış: acı karayel, kurşun kalem tozundan farksız, ince, siyah gri bir karı, tipi halinde savuruyor.” (Aİ-OKB).

® yapış-.

şırıl şırıl: [7]/Su, sürekli ve ses çıkararak (akmak)./ “*Şırıl şırıl sular akıyormuş* Hasan’ın ayaklarının altında.” (AK-MY)., “Alnını duvara dayamış, bir çoban çeşmesi gibi gene *şırıl şırıl gözyaşı döküyordu*.” (HAT-KHK).

® ak- [4]. || gözyaşı dök- [3].

▷ **şırıl şırıl akmak, şırıl şırıl göz yaşı dökmek.**

şiddetle: [165]/Güçlü {sert} bir biçimde./ “Suat kollarını açtı ve onun yüzüne **şiddetle vurdu.**” (AHT-H)., “Buna karşılık, kişilik ve zihin gelişimine ilişkin olgunlaşmacı görüş **şiddetle eleştirilmektedir.**” (BO-GP)., “Yalnız kalmayı **şiddetle istiyordum** ve yalnız değildim; ama beni müthiş korkutan umarsız bir yalnızlık duygusuyla kuşatılmıştım.” (EA-DÖY)., “Beyaz, fakat kirli bir gömleğin altındaki vücudu **şiddetle sarsılıyordu.**” (SA-KY)., “Bugün aralık Ali Şekib yanına gelerek hiçbir vesile yok iken **ellerini tutup şiddetle sıktı.**” (HZU-MvS)., “Guevera'nın fotoğrafını, bir hafif müzik sanatçısına benzeten bir başka iyi niyetli görevli de, bu suç kanıtına el koymak isteyen bir onbaşığı **şiddetle azarlamıştı.**” (UM-SP)., “Yokluğundan yakındığı humma, nöbet daha da **şiddetle yaşanacaktı; yaşıyordu.**” (Sİ-ÖKS)., “Erkeklerin kadınlara olan davranışlarına **şiddetle karşı çıkar**; bu yüzden de Raif i sevip sevmediğini bir süre kestiremez.” (AB-SD)., “Hacı Fettah Efendi, bunu **şiddetle reddetti.**” (HEA-VK)., “Lakin Almanya buna **şiddetle itiraz etti.**” (FA-YST)., “Her iki harekete de Moldavlar **şiddetle karşı geldiler.**” (FA-YST)., “Kadın **şiddetle karşı koyuyor.**” (AB-BBYŞ)., “Ancak bir süredir deterjan grubu temizleme gereçlerini **şiddetle red** ve **protesto etmekteyim** ve onların marketinizde bol miktarda satılıyor olmasını iş huzuruma olumsuz etkiler yapmasını kaçınılmaz görüyorum.” (İA-ÖEK). ; //Yoğun, önemser bir biçimde, özellikle.// “Hem **şiddetle istiyor** ve **özlüyor**, hem de çok korkuyorum.” (İA-İKG)., “Çünkü bütün polislere tarif edilmiş, **şiddetle aranıyordu.**” (HEA-AG)., “Amerikada 1980'de kurulan ve ölümcül hastaların ölme hakkına sahip olması gerektiği düşüncesini savunan Hemlock Derneği, ilgili yasalarda değişiklik istemekte ve bu girişim acı çeken hastalar ve yakınları tarafından **şiddetle desteklenmektedir.**” (BO-GP)., “Dilara Hanım'ın kendisi için ne düşündüğünü **şiddetle merak ederdi** ama Ragıp Bey, Dilara Hanım'ın yalnızca duygularını merak ediyordu.” (AA-İGA)., “Ömrümde Sükût'ta henüz belirsiz bir yaklaşma şeklinde görülen yaşamak özlemi, bilhassa bu iki şiirde **şiddetle dile geliyor.**” (BN-DY1).

/.../[145] ® vur- [4], eleştiril- [3], sarsıl- [3], sık- [3], alkışla- [2], azarla- [2], çek- (kolundan) [2], diren- [2], eleştir- [2], kınan- [2], yaşan- [2], ağla-, alkışlan-, arzula-, at- {fırlatmak}, atıl- {hamle yapmak}, ayıpla-, bağır-, başla- (yağmur), çalın- (kapı), çarp- (hava), çarp- (ses), çullan-, fırlat-, gezin-, irkil-, it-, kaçın-, kapan- (kapı), katıl-, kına-, öksür-, saldır-, sarıl-, sars-, savur-, sev-*, uyandır-, vurul- (kapı), yalvar-, yer-, yüksel- (arzu). || karşı çık-* [16], reddet- [10], itiraz et- [6], hisset-* [5], kalbi/yüreği çarp- [5], karşı gel- [5], karşı koy- [3], yasak et- [3], elini çek- [2], kapı çalın- [2], kapıyı çarp- [2], mâni ol- [2], protesto et- [2], tenkid edil- [2], tenkit et- [2], acı duy-, aleyhine dön-, arzu et-, arzu hisset-*, başını salla-, cezalandır-, dışarı çık-, iç çek-, ihtar et-, kafasını salla-, karşı çıkıl-, karşılık ver-, muhalefet et-, münakaşa edil-, nazar-ı dikkate çarp-, nefret et-, rahatsız et-, rica et-, taarruza kalk-, talep et-, tepki göster-, yasak edil-, yumruk çak-. || göğsü inip kalk-.

//.../[20] ® özle- [4], iste- [2], kaç- {kaçınmak} [2], aran-, araştır-, desteklen-, ilgilendir-, imren-, kaçın-. || merak et- [4] dile gel-.

D şiddetle karşı çıkmak (reddetmek, itiraz etmek).

şifahen: [5]/Ağızdan, sözle söyleyerek./ “Ordu kumandanı, **şifahen** bütün subaylara Osmanlı kitalarıyla Erzurum'da ve civarda dövüşmek niyetinde olmadığını, sulh yapıncaya kadar Erzurum'da kalmamızı ve muahede hükümlerine göre silahların ve diğer askeri malzemenin ya Rusya'ya taşınacağını veya da toptan Osmanlı hükümetine teslim edileceğini **bildirdi.**” (HCY-TPH)., “Gemideki İstanbullu bir Rum tercümanın yardımı ile **şifahen** de Amiral'e, karaya çıkamayacaklarını, depoları gezmeye lüzum olmadığını, zaten şehrin içinde, cephane filan bulunmadığını **söyledi.**” (SK-D)., “Fakat artık umarım ki yakında buluşuruz ve o mektupların **cevabını şifahen veririm.**” (CKM).

® bildir-, söyle-. || cevap ver-, kıraat et-, selam getir-.

şimdi:** [3679] /1. Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda./ “*Sen anlat Hüseyin*” dedim.. “*Şimdi sen anlat..*” (FO-KSA), “*«Söyleyin şimdi canım!»*” (SA-K/S), “*Güveni büsbütün yitik değil. “Gidiyor musun şimdi?”*” (EB-BG). “*“Şimdi ne yapayım?” der gibi durdu.*” (TB-KA), “*“Şimdi bana bakın, sizin burda toprak kıt, köyü doyuracak biçimde de değil, hayvancık mayvancılık yapıyorsunuz, gördüm, biraz mal var...”*” (FO-KSA), “*Adam: Rahatsız ettim sizi -dedi-. Şimdi bekçi geldi, beni çağırıyormuşsunuz?*” (ÇA-BAG), “*Acısını duyuracak kimse bulamayınca, atının boynuna sarılarak içini boşaltan, Çehov’un arabacısını şimdi düşünüyorum.*” (TDK-D), “*O gün kaç mektup yazdım, şimdi hatırlamıyorum.*” (GY-GH), “*“Sen anlat Hüseyin” dedim. “Şimdi sen anlat..”*” (FO-KSA), “*Söyleyin babacığım bu sözü çok erken değil de çok geç söylemedim mi? Şimdi dinleyin.*” (NN-DM), “*“Şimdi ne yapacağız?”*” (YK-KSİ), “*İhsan’ın hayata imanı olmasa, Macide şimdi ne olurdu?*” (AHT-H), “*Dabit de, ondan iki ay önce -21 Ağustosta- Sivastapol’daki bir hastahane de tifodan oluyordu, şimdi sıkı durun, değeri yüz bin altın bir açıklamada bulunacağız.*” (TDK-D). ; /2. Az sonra, yakında./ “*“Şimdi gidelim.”*” (YK-KSİ), “*“-Şimdi gelirim, dedi, gitti. (MŞE-MA), “Çayı şimdi yaparım.”*” (AA-TO3), “*Gelecekler şimdi.*” (AN-AZDE), “*Hızlı yağmasına bakıyorsunuz da: “Eh, yaz yağmurudur, şimdi başlar, şimdi geçer!” diyorsunuz.*” (NA-KD/A), “*“Öbürü kurnaz bir gülüşle: «şimdi anlarız!..» diye cevap verdi ve bu işlerin kurdu olduğunu göstermek ister gibi elini salladı.*” (SA-K/S), “*Şimdi unutturdu.*” (AHT-H), “*Nerde ise şimdi sığır döner.*” (AS-YA), “*Dikkat edin, şimdi soracağız.*” (SB-BŞM), “*MÜMTAZ BEY - Ben şimdi gider giyinir gelirim.*” (TDK-KO). ; /3. Az önce, biraz önce, demin./ “*ALİÇÇİ : Şimdi geldim bayım.*” (AA-TO3), “*Evet, şimdi bitti.*” (AA-TO3), “*İsmarladık şimdi.*” (KT-Gİ), “*“Ondan beklediğimiz insanlığın, iyiliğin en büyüğü budur. Şimdi artık ellerimin işi bitti.”*” (TDK-KO), “*Kapıyı yavaşça kapadım; ve dışarı çıktım. Şimdi uyuyor.*” (KHK-YAH), “*Şimdi büyük bir kaza geçirdim.*” (AHT-H). ; /4. Artık, bundan böyle, bu duruma göre./ “*Bırak şimdi kahveyi, dedi, rezil olduk...*” (AN-AZDE), “*Şimdi ihtiyarladım, ayağımı uyduramıyorum.*” (NC-SY), “*Zeynel’in küçüğü olsun erkek olsaydı... Şimdi sürer giderdi bu kavga.*” (NC-SY), “*Küçük Ağa. -Şimdi inandım otur.*” (TB-KA), “*Bununla beraber, şimdi iyice hatırlıyordu: Yeni açılan Petrograd’ın1 altında, saat beş ile altı arası oturdukları son gün, istasyonun karlı bu gece başlangıcı içinde tesadüflerini hazırlayan saatleri ne kadar birbirine yakındı.*” (KHK-YAH), “*Bu şimdi daha iyi belli oldu.*” (TB-KA), “*Çoğu, yengemiz kadar ihtiyar, bazıları da yalıza merhum paşanın son zamanlarında birer genç kız olarak girmişler fakat şimdi onlar da ne kadar yaşlanmışlardı.*” (GY-GH), “*Dur istersen ovayım azıcık.. Şimdi ağrımıyor.*” (ÇA-BAG), “*Ama şimdi vazgeçtim.*” (AN-AZDE), “*Anlaşıldı her şey şimdi...*” (TDK-KO), “*Al bakalım, gel de şimdi anlat.*” (Mİ-DHB).

1. [397] ® anla- [23], söyle- [20], git- [18], bak- [17], gel- [16], düşün-* [14], gör-* [13], hatırla-* [11], ol-* [9], anlat- [8], dinle- [7], uyu- [7], konuş-* [6], sor-* [6], al- [5], bekle- [5], gül- [5], yap- [5], kalk-* [4], bağır- [3], bil-* [3], dinlen- [3], iç-* [3], iste- [3], oyna- [3], unut- [3], ver- [3], yat- [3], açıkla- [2], ara-* [2], belir- [2], den-* [2], göster- [2], götür-* [2], kal- [2], oku- [2], öde- [2], sarar- [2], sez- [2], şaşır- [2], ye- [2], acı-, ağla-, anımsa-*, anlaşıl-, aran-, artır-, başla-, bayıl-, boğ-, büyü-, canlan-, ciddileş-, çağır-, çekil-, çık-, çıldırt-, çoğal-, dalgalan-, de-, değiş-, dön- {vazgeçmek}, gebert-, geç-, geç-*, gerek-, getir-, gir-, güldür-, hazırlan-, içerle-, in-, inan-, işit-, izle-, kıskan-, kız-, koş-, kullan-, kurtar-, okut-*, öv-, parçala-, rahatla-, sız-, soyun-, sus-*, toparla-, uğulda-, unutul-, utan-, uyan-, uyandır-*, uydur-, üzül-, vakurlaş-, veril-, yinele-, yorul-, zehirle-. || (ne) yap- [21], (ne) ol- [10], sıkı dur- [4], merak et- [3], aklına gel- [3], ayıp et- [2], kulağını aç- [2], acı duy-*, affet-*, akıl et-, akli yat-, aklından geç-, arzu

et-, ayağa kalk-, ayırt et-, başını kaldır-, boğazına sarıl-, çare bul-, çile çek-, defet-, deliye dön-, el çırp-, elele ver-, falakaya yık-, fark et-*, , gözleri kamaş-, hatırına gel-, hisset-, intikam al-, iş gör-*, kara çevir-, konuyu çarpıt-*, meydana çık-, (ne) yapıl-, papazı bul-, pişmanlık duy-, rahatsız et-, saçlarını yol-, sancı çek-, sonunu getir-*, sükût et-, tadı kaç-, tahammül et-*, tamam ol-, tebligat al-, tebligat yap-, tekemmül et-, yel es-, yoluna git-. || yürüyüp git-, öğrenmiş ol-, || uç git [2], al getir, bekler durur, geç bunları, yat uyu.

2. [94] ® gel- [30], git- [11], gör- [9], dön- [6], başla- [3], anla- [2], anlat- [2], geç- [2], unut-, [2], aç-, bit-, getir-, giyin-, göster-, ısın-, içirt-, öğren-, piş-, sor-, söyle-, uyan-, ver-, yak-, yakala-, yap-. || çay demlen-, dışarıya at-, geri dön-, hayata açıl-, içeri gir-, izâh et-, terk et-. || alıp götür-, || uyur gider [4], gider gelir, gider söyler.

3. [19] ® gel- [3], kapan- [2], ısmarla- [2], bit- [2], başla-, bitir-, çık-, geç-, iç-, uyan-, uyu-, ye-. || (iş) bit-, kaza geçir-.

4. [56] ® bırak (şimdi) [18], anla- [2], git-* [2], hatırla- [2], inan- [2], iste-* [2], ağır-*, alış-, anlaşıl-, anlat-, benze-, bil-*, bulun-*, görül-*, güven-, ihtiyarla-, inandır-, iyileş-, kımıldan-*, oku-, öğren-, unut-, yaşa-*, yaşlan-. || belli ol-, bir yana bırak-, herkesin diline düş-, iman et-, lakırdı söyle-*, nefret duy-, rahat bırak-, serbest bırak-, vazgeç-, yabancı gel-. || sürer gider.

D şimdi anlamak, şimdi söylemek, şimdi gelmek, şimdi gitmek. bırak şimdi,

şimdilik: [5] /Hemen şimdi, şu anda./ “Şu işi bitireyim de bu gece sende kalırım Hösük kardaş: Buluyum şu oğlanı... *Şimdilik bulurum.*” (YK-İM1)., “Ben hemen alır *şimdilik getiririm.*” (YK-İM1)., “Bu kadar yol yürüdük de... *Şimdilik varırız köye.*” (YK-İM1)., “Ey ihvanlar, biz *şimdilik nefden haber verelim?*” (KT-Gİ).

® bul-, getir-, ısın-, var-. || haber ver-.

şimdiden: [125] /İçinde bulunulan anda olan veya yapılan, bu andaki, bu zamandaki./ ““Bunu *şimdiden bilesin* istiyorum.”” (EB-BG)., “*Şimdiden özledim* oraları, seni de...” (KB-SOYB)., “Muhayyilelerinin kısırlığı bu korkunç şeyi yalancı cazibelerle süslemelerine mani oluyor ve onlara, gelecek günlerin acılarını *şimdiden düşündürüyordu.*” (SA-KY)., “İşin nereye varacağını *şimdiden kestiremiyorum.*” (RNG-YD)., “Böylesi bir durumda, “herhangi bir hak iddia etmeyeceğimi” *şimdiden belirtirim.*” (FE-Ç)., ““Doktor Hanım, ‘*şimdiden* suçlu diye söz *etmeyin* ondan...-dedi.”” (AK-MS)., “Ben, sana *şimdiden söyleyeyim.*” (RNG-ÇK)., “Eğer biraz aşırıya kaçtıysam *şimdiden özür dilerim.*” (İO-LBA)., “Sesi ölümü *şimdiden kabul etmiş*, bütün olacıklara boş veren bir sestir.” (YK-BE)., “Seni *şimdiden tebrik ederim*, anneni de çok göreceğim geldi, hepimizi öperim.” (GD-ADM).

® söyle- [10], kestir-* {tahmin etmek} [6], bilin-* [5], başla- [3], hazırla- [3], bil- [2], de-* [2], düşün- [2], gel- [2], gör- [2], özle- [2], al-, alış-, andır-, anla-, anlaş-, anlaşıl-, ara-, atıştır-, ayır-, ayrıl-, bayıl-, belirle-, belirt-, bul-, çürü-, denil-, dizginlen-*, duy-, duyur-, düşündür-, ekil-, et-, giy-, görün-, iç-, kabullen-, katıl-, katla-, kestiril-*, müjdele-, nişanla-, sabırsızlan-, sağlamaştır-, sevin-, sıkıl-, tanı-, temizlen-, titre-, ürküt-, yan-, yap-, yayımlan-,

yetiştiril-, yokla-, yorul-. || kabul et- [3], başının çaresine bak- [2], ayağa kalk-, başarılar dile-, bayram et-, bir tuhaf ol-, boynuna kaşkolünü dola-, cezasını çek-, desteğini kazan-, düzene gir-, haber ver-, hâkim ol-, havlu at-, hayran bırak-, hazırlıklı ol-, hisset-, husumet et-, ileri sürül-, karar ver-, kaybet-, keşfet-, keyfi kaç-, kulağına gel-, kulağını bük-, merak et-, neşesi kal-*, önlem al-, özür dile-, programlı ol-, rica et-, saçları beyazla-, söz et-*, söz ver-, sükûnet çök-, takat kal-*, tarih ol-, tebrik et-, üzüntü yaşa-, yok ol-, zincire vur-.

şimdilerde: [16] / {1. Bugünlerde., 2. Bu sıralarda.} / “*Şimdilerde kalmadı böylesi.*” (AA-AD), “*Şimdilerde çiçekleri bile unuttum.*” (F-PY), “*Tezgâhtarlar da değişmişti şimdilerde.*” (Sİ-ÖKS), “*Başka, şimdilerde şu küçük Fikriye aklıma geliyor.*” (HT-GF), “*Ama şimdilerde ortalık duruldu.*” (GD-AK).

® kal-* [2], değiş-, dönüştürül-, hatırlat-, konu-, oku-* {sezmek}, unut-, yap-. || aklına gel-, çiçek aç-, dikkat et-, el at-, göze bat-, ortalık durul-, üzerine çalış-.

şimdileyin: [1] / Şimdiki zamanda, {bu zamanda.} / “*Canlı hayvan tica retı yapar. Şimdileyin celebin de ismi değişti, canlı hayvan taciri oldu.*” (SD-FC).

® ismi değiş-.

şimdilik: [144] / Şimdiki durumda veya zamanda, şimdiki zaman için, şu duruma göre. / “*Şimdilik ailemi getirmeyi düşünmüyorum.*’ deyiverdi.” (HT-M), “*Bu da ona şimdilik yetiyor.*” (MM-ÜAKO), “*O kitaptan mutlu olduğumu şimdilik söyleyebilirim.*” (FA-SUYK), “*KİŞİ Şimdilik bitti.*” (CB-BO3), “*Biz, şimdilik, tek yandan bakmakla yetinelim.*” (BK-ÖM), “*Şimdilik yapamaz.*” (YK-KSİ), “*Bana şimdilik allahısmaırladık, gene gelirim, dedi.*” (AN-AZDE), “*İşte Tuzcuların Bekir Efendinin oğluna yakışmayan lastik ayakkabılarım, işte Salih Efendi şimdilik hoşça kal*” (OA-KB), “*Mümtaz, omuz silkti, lâfı kapamak istediği belliydi, ağzının içinde: - şimdilik idare ediyoruz, araba iyi gitti.*” (EI-KA), “*Onlara şimdilik el süremem.*” (CKM), “*Şimdilik bu hakkını yitirdin.*” (İA-ÖEK), “*Yeni mektep ümidine şimdilik veda etmeli.*” (RNG-YG).

® düşün-* [7], yet- [7], yetin- [6], iste-* [5], söyle-* [4], bit- [3], al- [2], dokun-* [2], dur- [2], duyur-* [2], gerçekleştir-* [2], görün-* [2], kal- [2], ver-* [2], yap-* [2], ayrıl-*, bağışla-, beklet-, bil-, dinlen-*, dön-, geç-, giy-, gözlemlen-*, inan-, işit-*, karış-*, kazan-, kes-{son vermek}, oku-, parla-, paylaş-, selâmla-, söylen-, sus-, uğraş-*, uyu-, yaşan-, yat-, ye-, yerleş-, yetinil-, yetiş-. || allahısmaırladık [13], hoşça kal/kalın [7], idare et- [3], bir yana bırak- [2], işine yara-* [2], kimseye söyle-* [2], (iş) yat-, adamdan say-*, ağır bas-*, aklına gel-*, aklından çık-, ara ver-, bir mani görün-*, el sür-*, fırsat kolla-, geride kal-, gizli tut-, gönül eğlendir-, gözden geçiril-, hakkını yitir-, heves et-*, imâ edil-, işin orasını bırak-, işine gel-*, izin ver-, kabul et-, kimse duy-*, masraf et-*, münasip bul-*, ötesini bil-*, rahat nefes al-, rahatına bak-, sabret-, sağ kal-, sıkıntı çek-, söz et-*, ünü dünyayı tut-, varalım unutalım, vaziyeti kurtar-, veda et-, yanağından öp-, yanına al-, yardım et-.

B şimdilik allahısmaırladık, şimdilik hoşçakalın.

şimdi şimdi: [5] /Ancak çok yakın bir zamandan beri./ “Bu bereketli topraklar bire otuz verir.. *Şimdi şimdi bir köy doğuyor*, Mine Höyük'tür adı..” (FO-KSA)., “Hayır, o gün oğluşdan sonra gidip herife artık eksik söylemeyecekti. *şimdi şimdi düşünüyordu* da, hiç yakışıklı iş yapmamıştı.” (OK-KT)., “Fıkara kancık sabaha kadar inledi durdu. *Şimdi şimdi*, şafaktan az önce *kesildi iniltisi*.” (YK-OD)., “Memed: *şimdi şimdi düze ineriz* aslan Recep Çavuş, diye onu yatıştırmaya çalıştı.” (YK-İM1).

® doğ- {ortaya çıkmak}, düşün-. || düze in-, (iniltisi) kesil-, (film) oynat-.

şipşak: [9] /Çabucak./ “-*Boyayalım abi, şipşak...*” (Mİ-DHB)., “Başkalarının sözlerindeki gizli elamanları da *şipşak çakar*.” (SB-BŞM)., “Minare külahının kurşunlarına el uzatanların ise *şipşak* parmaklarını *doğrar*.” (SB-BŞM)., “Milyonlarca böceğe yem olacak yerde Didim didik İri pullu kocaman bir balığa düşmeli *şipşak olup bitmeli*.” (BRE-DKD)., “Yiyelim bir yemek, der, *şipşak bir sofra kurulur*.” (BRE-DKD).

® boya-, çak- {anlamak}, doğra-, düşün-, ol-, tanı-. || sofra kurul-, tamam et-. || olup bit-.

şirretçe: [1] /Şirret bir biçimde./ “Ama ihtiyar, huzurevine yatırılmak fikrine şiddetle ve *şirretçe karşı çıkıyor*.” (İA-İKG).

® karşı çık-.

şorolop: Ø

şövalyece: [1] /Şövalye gibi, şövalyeye yakışır biçimde./ “İslam dünyasında XI. yüzyıla kadar Müslümanlara ve Hıristiyanlar bir arada uyum içinde yaşıyor, savaştıkları zaman da birbirlerine karşı *şövalyece davranıyorlardı*.” (BA-YYY).

® davran-.

şöyle:** [2236] /{1. Şunun gibi, şuna benzer biçimde., 2. Şu yolda, şu biçimde {şu şekilde}, aşağı yukarı.}/ “1946'da yazdığı bir yazıda Oktay Rifat için *şöyle diyor*: "Oktay Rifat, içe dokunma sanatını bütün arkadaşlarından daha iyi biliyor." (CS-ŞDÇ)., “Ben *şöyle düşünüyordum* galiba.” (TÖ-TO3)., “Adam bunun nedenini sorduğundan ortağı *şöyle açıkladı*: - Aldığımız yemler bozuk, içindeki besin eksik de ondan” (AN-AZDE)., “«Gel biraz, *şöyle gidelim*.»” (SA-K/S)., “29 Mart 1783'de babasına övünerek *şöyle yazıyor*: "Gerçekten salonun daha kalabalık olmasına olanak yoktu.” (NN-DM)., “Padişahın maiyetinden biri, bu soruyu *şöyle cevaplandırdı*: ...” (TÖ-TO3)., “Savunmalarına *şöyle başlamışlardı*: -...” (NB-DÜF)., “Şair Leyla Saz, bu kayığı bize *şöyle betimleyecektir*: Kayık çok uzun, beyaza boyanmış, dış kenarları güvez üzerine altın yaldızla süslüydü.” (SB-BŞM)., “Ve İsaklar'ın en fakirinin durumunu da *şöyle açıkladı* muhtar: "En fakirinin durumu?” (FO-KSA)., “Yönetmen, Geç *otur şöyle!* diye yer gösterdi.” (AN-AZDE)., “ANLATICI : Telaş etme, *şöyle yapalım*.” (TÖ-TO3)., “Bu görüş de işte *şöyle oldu*: Saat bir buçuğa kadar onu beklemiştim. Kim söyledi, diye sordular.” (KHK-YAH)., “Fazıl Ahmet Aykaç ona *şöyle seslenecektir*: ...” (SB-BŞM)., ““Çiçeklerin Dili”nin unutulmasından endişe ettiğini söyler ve *şöyle devam eder*: Çiçeklerin dili, her millet tarafından lisandan sayılır ve bunun esasının Türklerden alındığını söylenir.” (TDK-D)., “Fatma Hanım gözlemlerini *şöyle dile getirir*: Bir bülbül ala sabah, sözgelişi bir vişne ağacına gelip konar.” (SB-BŞM)., “Hacı Rezilettin Çare bulmuş *şöyle buyurmuş* Henüz doğmuş iki enik bulacaksın.” (BRE-DKD)., “O kadar ki, Osmanlı Padişahı, Fransa Kralına *şöyle hitap ediyordu*: ...” (TÖ-TO3).

® de- [131], anlat- [46], yaz-* [12], açıkla- [9], buyur- [8], düşün- [7], ol- [6], bitir- [5], otur- [5], bağla- [4], gel- [4], konuş- [4], özetle- [4], bağır- [3], başla- [3], bit- [3], den- [3], söylen- [3], tanımla- [3], yap- [3], belirt- [2], geç- [2], gör- [2], söyle- [2], tanı- [2], aktar-, anla-,

bak-, betimle-, cevaplandır-, çek-, çekilin-, çevir- {tercüme etmek}, çöz-, dalgalandır-, değiştir-, denil-, dillendir-, düzelt-, eleştir-, geç- (hadise), geçir-, git-, havalan-, noktala-, otur-, övül-, özetlen-, saptı-, savun-, seslen-, sırala-, sıralan-, sor-, söyle-, söylet-, sürdür- {devam etmek}, uyar-, uzan-, ver-, yakın-, yaklaş-, yanaş-, yanıtla-, yargıla-. || dile getir- [10], devam et- [5], cevap ver- [2], sözünü bağla- [2], akıl ver-, bahset-, göz at-, hitap et-, içinden geçir-, karşı çık-, takip et-, teselli bul-. || basar gider, geç otur.

® **şöyle dursun.**

▷ **şöyle demek (söylemek), şöyle anlatmak (dile getirmek).**

şöyle bir: [197]/{1. Üstünkörü., 2. Kısaca, kısa süreli, (şöylece, öylesine.)}/ “Ağa **şöyle bir düşündü**, uygun buldu: Yarından tezi yok.” (OK-KT)., “Adam bizi **şöyle bir süzdü**: Buraya, dedi, bizim çırağın diye mi geldinizdi?” (OK-AY)., ““Benim!” dedim de sanki o başım alıp gidecekmiş gibi **şöyle bir silkindi**, belki gizlice ürperdi ve gene sordu, “Sen misin gerçekten?”” (HAT-KHK)., ““Otele gittim, bir gün Taşkışla’ya **şöyle bir uğradım**, sevdiği kahveleri gezdim ve evde bir süre boşuboşuna olduğunu bile bile telefonunu bekledim,” dedi.” (OP-YH)., “Ayağa kalktı, Hacı Remzinin kolundan tuttu: “Haydi, kalkın da gidip **şöyle bir dolaşalım**.”” (YK-KSİ)., 2Bir gün trenle bir gecekondu mahallesinin önünden geçerken, bahçelerin çokluğunu, insanların ağaçlar ve çiçekler yetiştirdiğini **şöyle bir görmüştüm**; pencerelerin denizlikleri, saksıların ağırlığından eğilmişti.” (OA-KB)., “Adam elinde ahize **şöyle bir göz gezdirdi** salona.” (ÇA-BAG)., “Belki de kaybettiğini sandığımız şey, bize çok yakındır da farkına varmıyoruzdur. **şöyle bir durup düşünelim**.” (EA-KİY).

® düşün- [18], süz- [16], silkin- [10], uğra- [10], dolaş- [9], yokla- [7], doğrul- [7], sarsıl- [5], dolan- [4], dur- [4], gör- [3], karıştır- {incelemek} [3], otur- [3], tart- [3], anlat- [2], dalgalan- [2], dinlen- [2], dokun- [2], dön- [2], gezin- [2], it- [2], okşa- [2], sallan- [2], toparlan- [2], ağlat-, arala-, çıkış-, davran- {yeltenmek}, değin-, dertleş-, dikel-, dolaştır-, doyur-, döndür-, durala-, düzelt-, geçir-, gerin-, gez-, görün-, gül-, gülümse-, hatırla-, hopla-, incele-, irkil-, itele-, kımıl-da-, kıpırdan-, koştur-, not al-, oku-, öksür-, sar-, selamlaş-, sızlan-, sil-, silkele-, tara-, titre-, üfür-, yanaş-, yaz-, yekin-, yumul-, yuvarlan-, yüreklen-. || göz gezdir- [7], ağzını ara-, başını kaldır-, boy göster-, el vur-, elini salla-, gözden geçir-, gözünün önünden geç-, hayal et-, içimden es-, kenara çekil-, sakalını sıvazla-, teftiş et-. || durup düşün- [3], aklından gelip geç-, değdirip çek-, durup hesapl-, görünüp kaybol-, görüp geç-, konuşup ayrıl-, serpeleyip geç-, sorup soruştur-, süzüp tart-, yalayıp geç-.

® **şöyle bir bakmak (veya göz atmak).**

▷ **şöyle bir düşünmek, (durup düşünmek), şöyle bir süzmek (göz atmak), şöyle bir uğramak.**

şöylece: [44]/Şu biçimde, tam şöyle./ “Selanikli Ahmed Bey **şöylece anlatmıştır**: ‘Ahmed Paşa perşembe günü oğlu Baki Bey’in düğünü münasebetiyle Topkapı’daki bahçesindeydi...’” (REK-Y)., “Bunun için mütalâamı **şöylece söyledim** : Henüz sulhumuz takarrür etmediğinden hali harpteyiz demektir, bunun için bu meselenin ortaya çıkması mevsimsizdir.” (UM-KKA)., “Kapağını çevirip **baktı** kâğıtlara **şöylece**.” (VB-SvB)., “Bunlar da **şöylece sıralanabilir**: Yeni-Dalga, bir burjuva hareketidir.” (AD-Y)., “Yazarlıkta tutumumu size **şöylece özetleyebilirim**: Tipik olan, en çok rastlanan

değildir.” (GY-R)., “Evet bu bir rüya idi. **Şöylece devam etti:** Dut ağacının dibinde elele idik.” (SFA-SS)., “Bu sözü artist **şöylece söyleyip geçmişti.**” (OA-SİO)., “Devşirme Kanunu'nun hükümlerini **şöylece toplayabiliriz:** - Devşirilecek oğlanlar en küçüğü sekiz, en büyüğü on sekiz yaş arasındaki çocuklardır....” (REK-Y).

® anlat- [9], söyle- [4], bak- [3], tasvir et- [2], tespit et- [2], devam et- (söze) [2], belirle-, birleş-, geliş-, it-, kavrul-, öv-, özetle-, sıralan-, tart-, toparlan-, topla- {özetlemek}, yapıl-, yaşa-, yerleştir-, yıka-. || alay et-, başını uzat-, hulâsa et-, ifade et-, izah et-, nakledil-. || söyleyip geç-.

şöyle böyle: [27]/1. Ne iyi ne kötü, orta derecede, âdeta./ “Arif Bey, Yaşar'ı **şöyle böyle hatırlıyordu.** (AN-AZDE)., “Üç kişiyi **şöyle böyle tanıyordu.**” (NC-SY)., “Annesi **şöyle böyle kitap okuyabiliyor,** ama yazı yazmasını bilmiyordu.” (BN-DY1)., “Demin, bir anlığına yüzünüzü **şöyle böyle görmüştüm,** şimdi unuttum bile.” (GY-KO)., “Benim **şöyle böyle aklıma geliyor.**” (YK-İM1)., “Ufaldı gölgeler inceldi yollar **İzler şöyle böyle kayboldu.**” (AS-Ş). ; /2. Aşağı yukarı, hemen hemen, yaklaşık olarak./ “Gazinodaki **hesap şöyle böyle** ikiyüz lirayı **buldu.**” (AN-AZDE)., “Yıldaki kazancımı bölsen **şöyle böyle,** beşyüz lirayı **geçmez.**” (FO-KSA)., “Her şeyi ve herkesi yadırgıyordu, İlk günler yorgunluk ve şaşkınlık içinde **şöyle böyle geçmişti.**” (YKK-A).

1. [23] ® hatırla- [3], tanı- [3], oku- [2], bil-, çekil- {katlanmak}, geçin-, gör-, sakla-, seç- {sezmek}, sez-. || aklına gel- [2], kaybol- (iz) [2], meşgul ol-, şiir yaz-, tecrübe edil-, yardımda bulun-.

2. [4] ® geç- (gün, yıl vb.) [2], bul- (hesap), geç-* (aşmak).

şöylece: [43]/Şu biçimde, tam şöyle./ “Naima Efendi **şöylece anlatıyor:** “Ramazanı şerif geldi.” (REK-Y)., “Beni odasına çağırdı ve bu vaziyetin mânâsını sordu. Ben de **şöylece söyledim:** Memlekete olan bağlılığım ve size olan samimiyetim her zaman olduğu gibi şimdi de fikrimi apaçık söylemeye beni mecbur kılar.” (UM-KKA)., “Yazarlıkta tutumumu size **şöylece özetleyebilirim:** Tipik olan, en çok rastlanan değildir.” (GY-R)., “Son yeniçerilerin kılık ve kıyafetlerini hemen ağız birliğiyle **şöylece tasvir ederler.**” (REK-Y)., “Biz pansiyondan ayrıldıktan sonra, iki Amerikalı kız ve erkek, muhaverelerine **şöylece devam etmişlerdi:** - Bu kadar gülmemelisiniz İda.” (SFA-SS)., “Bunun için dar çerçeveli bir tabire iltifat buyurmayın.) Mustafa Kemal Paşa, hakkımdaki düşüncesini apaçık **şöylece ifade etti.**” (UM-KKA). ; //Öylesine, üstün körü.// “Kapağını çevirip **baktı kâğıtlara şöylece.**” (VB-SvB)., “Bu sözü artist **şöylece söyleyip geçmişti.**” (OA-SİO)., “Artık buna ciddi bir renk vermek lâzımdı. **şöylece aile arasında görüştük.**” (MŞE-VÇ).

/.../ [35] ® anlat- [8], söyle- [5], anlatıl-, belirle-, birleş-, geliş-, öv-, özetle-, sıralan-, topla-, yaşa-, yerleştir-. || tasvir et- [2], devam et- [2], tesbit et- [2], alay et-, hulâsa et-, ifade et-, izah et-, nakledil- {aktarılmak}, tanım yapıl-.

//.../ [8] ® bak- [3], görüş-, tart-, yık-. || öteye it-. || söyleyip geç-.

şöylemesine: Ø

şöylesine: Ø

şu denli: Ø

şu hâlde: [10] /Öyleyse, bu durum karşısında, sonuç olarak diyebiliriz ki./ “İHYA - (Cafer ve Sipsi ile odadan çıkarak) **şu halde anlaştık.**” (HT-KAD)., “**Şu hâlde:** “Kıra doğru çıkar mısınız, size merkep hazırlatalım, biz de ardınız sıra geliyoruz” **der** savarız, olmaz mı?” (GY-KO)., “**Şu halde buyurun,** sizi dinliyorum, dedi.” (NSÖ-AD)., “Baştakiler”in bu şekilde düşüncelerinden halk sonuçlar beklemiştir: **şu halde** bütün sosyal dertler **ortadan kalkacaktı.**” (TT-İMSHB).

® anlaşt- [2], de-* [2], buyur-. || sayıl-* {kabul edilmek}, sonu gel-, ortadan kalk-, itiraf et-, kabul et-.

şu kadar: Ø

şuna: X

şuna buna: X

şunca: Ø

şunda: X

şuracıkta: X

şurada: X

T

ta: Ø

taammüden: [1]/1. Bilinçli bir biçimde, önceden tasarlayarak, bile bile, kasten./ “*Kirletecek çaresiz taammüden kendini; Çarşı pazar gün boyu Kentleri dolaşarak.*” (MA-BAK).

1. [1] ® kirlet-.

2. [-] ® Ø

taban (II): Ø

tabanvay: Ø

tabi (III): Ø

tabiatıyla: [17]/1. Doğal bir biçimde, tabii olarak./ “*Tabiatıyla onun bu şantajına güldüm.*” (SFA-HBSK)., “*Tabiatıyla buna Batı Pakistan razı olmadı ve onun üzerine halk ayaklandı.*” (FA-YST)., “*Muhtevası açıklanmayan bu plan, tabiatıyla taraflar arasında yeniden müzakerelere konu oldu.*” (FA-YST)., “*Halbuki Batı ittifakı Türkiye'nin varlığının ve güvenliğinin hayati bir unsuru idi ve Türkiye'nin bu konuda taviz vermesi tabiatıyla söz konusu olamazdı.*” (FA-YST)., “*Tabiatıyla Sovyetler de büyük tepki gösterdiler.*” (FA-YST)., “*Tabiatıyla, bu olaylara karışan karakterler de hiciv konusu yapılır, yerilir.*” (VT-BÖKDYO). ; /2. Kendiliğinden./ “*Harp içinde kitap basmak, bir çok sebeplerle tabiatıyla azalmış...*” (GY-GH)., “*O halde tabiatıyla geceye gidecektir.*” (AHT-YG).

1. [15] ® gül-, veril-, yeril-. || söz konusu ol-*, cevapsız bırak-*, kabul et-, konu ol-, konu yapıl-, kulak as-*, mecbur kal-, münasebetleri bozul-, razı ol-, teessür duy-, tepki göster-, yakından ilgilen-.

2. [2] ® azal-, git-.

tabii: Ø--

tahminen: Ø--

tahriren: [3]/Yazıyla, yazılı olarak./ “*Sadrazam bu darbeden son derece heyecanlandı ve ertesi günkü bayram merasimine iştirak edemeyeceğini bana tahriren (yazılı) bildirdi.*” (HCY-TPH)., “*Riyaziye muallimi de tahriren cevap veriyordu.*” (MB-AK)., “*Tahriri imtihan fena gitti; istikrar, istismar, istifa gibi sekiz, on fiilin muzarilerini, emrihazırlarını tahriren tasrif ediniz, dediler.*” (RNG-ÇK).

® bildir-. || cevap ver-, tasrif it-.

takım takım: [9]/Küçük topluluklar durumunda./ “*Vaka şöyle başladı ve gelişti: Sadrazama hulus çakmak için devlet ricali ve İstanbul ayan ve eşrafı Alemdar Paşa'nın sekbanlarını her gece takım takım iftara çağırıyorlar, geceleri de konaklarında yatırıp misarîf ediyorlardı.*” (REK-Y)., “*Tophane ve Galata'dan kayıklara dolarak Unkapanı ve Çardak iskelelerinde takım takım İstanbul'a çıkırlar.*” (REK-Y)., “*Bu sefer de orada bulunan yeniçeriler sipahilere hücum eder, hengâme büyür, vaka yerine Yeniçeri Ağası Ferhad Ağa gelir, ağalarının peşi sıra da takım takım*

yeniçeriler **dolar**, ortalık büsbütün karışır ve bu arada iki sipahi öldürülür.” (REK-Y)., “Amma dağınıklarmış. **takım takım** kimi ötede, kimi beride **eğlenir**, mühimce bir şey oldu mu bir araya gelirlermiş.” (TB-KA)., “Her tarafa taşkın bir şeftali rayıhasının dolup sindiği: durgun sıcak günlerde işsizler **takım takım** kasabadan **inerler**, ırmakta yıkandıktan sonra gelip gölgeli çimenlerde yatarlardı.” (RHK-MH).

® çağır-, çık-, dol-, eğlen-, geç-, gel-, ilerle-, in-.

takır takır: [14]/2. Sert ve kuru bir ses çıkararak, takıt tukur./ “Kalem ağzmda, göğsü körük gibi kalkıp iniyor, **dişleri takır takır birbirine vuruyordu.**” (KT-GI)., “Para ödeyecekmiş gibi yapıp cebinden tabancasını çıkarttı ve **takır takır takır**, kel kafayı **vurdu.**” (KK-SE). ; /3. Sert ve kuru biçimde, takıt tukur./ “Ölü çiçeklerin sapları bile büzüşmüş; aralarına dolgu olsun diye yerleştirilen zakkum dalları da **takır takır kurumuş**, dokununca ufalanıyordu.” (BŞ-DKO)., “Toprak, **takır takır donmuştu.**” (AS-YA)., ; //Güzel bir biçimde.// “İmparatorlar şalamalardan gelen ışıgın altında, yarım işlerim bitirmek için **takır takır çalıştılar.**” (MK-AR)., “İmine, buzdolabından çıkardığı hafif topuklu ayakkabısını giyerek evin içinde sabaha kadar **takır takır dolaştı.**” (MK-AR). “Yani, sağ denilen DP-AP iktidarlar ekonomiyi dışa kapatmış, Türkiye'yi **takır takır sanayileştirmiştir.**” (ASA-AK). ; ///Ardı ardına./// “Sokak ortasında **takır takır adam vuruyorlar.**” (UM-SP)., “Geçenlerde candarma girecek oldu, kaçak varmış, mavzerler **takır takır takırdadı** da Yapalak'linin biri kurşunu yedi.” (FO-KSA).

2. [4] ® vur-. || birbirine vur- (diş) [2], birbirine çarp- (diş).

3. [3] ® kuru- [2], don-.

///...// [4] ® çalış-, dolaş- {gezinmek}, sanayileş-. || step yap-.

///.../// [3] ® boşalt- (tabanca), takırda- {ateşlemek}. || adam vur-.

takır tukur: [3]/2. Kaba bir ‘takırtı’ sesi çıkararak./ “Ø”. ; /3. Sert ve kuru bir biçimde./ “Ø”. ; //Takır takır.// “Yoksa kolunuzdan tutar ben atarım Güssün! **Takır tukur yuvarlarım** merdivenlerden hepinizi!..” “Aa, a, a, a!..” diye bir çığlık attı karılar. (FB-T)., “**Çıkıp gitti takır tukur.**” (FB-T).

1. [-] ® Ø.

2. [-] ® Ø.

///...// [3] yuvarla-. || çıkıp git-, yazıp dur-.

takiben: Ø--

takipsiz: Ø

takkadak: Ø

takriben: Ø--

taksit taksit: [2]/1. Taksitlere bağlanarak, taksitle./ “Ø”. ; /2. Az az, bölüm bölüm, kısım kısım./ “Öfkeleniyor savcı birden, **taksit taksit anlatmasana** be kadın, de işte hepsini!” (HAT-KHK)., “Patagonya'da bir bacağını. **Taksit taksit bitiriyorum** iblisi.” (TÖ-TO3).

1. [-] ® Ø.

2. [2] ® anlat-, bitir- {yok etmek}.

tak tak: [12]/2. ‘Tak’ sesi çıkararak./ “*Tak tak vurulur kapıma, kişner kapımda kır atım, dünyam gümüşler kuşanır.*” (AKB-BŞ)., “*Derken, tak tak kapı çalınırdı aşağıda.*” (HAT-KHK)., “*Tak tak vuruldu sandığa fırçayla.*” (YA-AO)., “*Tak tak selamlar veriyor, çat çat künyeler okuyordu!*” (FB-ID).

® vur- [2], tara- (tabanca). || (kapı) çal-, (kapı) çalın- [2], (kapı) vurul- [4], selam ver-, (tabanca) sık-.

tam: [206]/3. Zaman ve yer için anlamı kesinleştir./ “Ø”. ; /4. Uygun olarak, tıpkı, aynı./ “Ø”. ; /5. Sırasında, anında./ “Ø”. ; //Eksiksiz bir biçimde, eksiksiz olarak, tamamen, bütünüyle./ “*Bense sokaklarda gidip gelmekten neyi sevip sevmeydiğini zi tam bilemedim.*” (F-BS), “*Direnmek mi, dönmek mi gerek? Tam bilmiyordun.*” (OB-EA)., “*Lisede onların farkında değildim, tam anlayamadım, tam da izleyemedim diyebilirim.*” (CS-GC)., “*Öteki üç adamın da ellerini tabancalarının üstüne koyduklarını gördü, ama kavgada kimi tutacaklarını tam kestiremedi, Yakup Cemil'den pek hoşlanmadıkları belliydi, ama kendisinden yana çıkacakları da kesin değildi.*” (AA-YÖT)., “*Nili'nin ne giydiğini tam anımsamıyor.*” (NM-TÖ2)., “*Tarihini tam hatırlamıyorum; Mehmet Cizrelioğlu, Selim Azizoglu, ses sanatçıları İzzet Altınmeşe, Bedri Ayseli ve isimlerini hatırlamadığım birkaç arkadaş ile Semiramis Gazinosu'na gidecektik.*” (SY-BECO)., “*Resmileşmiş şairlerin arkasındaki avantgarde'ı tam göremiyor.*” (CS-GC)., “*Sanırım çok küçükken biri bana, "Bu çiçekler de barış gibi," demişti. "Bir türlü tam açamadılar."*” (AA-TO3)., “*İç Karya'nın bu engebeli yöreleri yalnız turizm değil, bilime bile daha tam açılmamıştır.*” (AK-MY)., “*O bir düşünceye, bir fikre, bir aşka kendisini tam veremiyordu.*” (AHT-H).

3. [-] ® Ø.

4. [-] ® Ø.

5. [-] ® Ø.

//...// [206] ® bil-* [30]*, anla-* [19], kestireme- [6], anımsa-* [6], hatırla-* [6], gör-* [5]*, algıla-* [4] , söyle-* [4], aç-* [3], açıl-* [3], çıkar-* [3]*, seç-* [3], al- [2], anlat- * [2], aydınlan-* [2], ayıl-* [2], bilin-* [2] , bit- [2], bul- [2], kavra-* [2], otur-* [2], sapta-* [2], yaz-* [2], acı-, açıkla-, adlandır-*, ağla-, anlaşıl-*, ayarla-, bak-*, başlar-, başarılı-, benze-, bölüş-, bükül-*, coş-, çakış-, çalış-, çevir-, dağıl-, den-*, doğrula-, faydalan-, gir-, görün-, ısır-*, inan-*, incele-*, izle-*, kapa-*, kapat-, karşıla-*, kız-, konuş-*, kullan-*, kurtul-, kuru-*, oku-*, ol-, öl-, sarıl-, seçil-*, sevin-*, sor-*, sön-*, tuttur-*, unuttur-*, uzan-, yakınlaş-, yaklaş-*, yansıt-*, yap-, yararlan-*, yaşa-*, yen-. || kendini ver- [2], yerini bul-* [2], aklında kal-*, ayak uydur-*, belli ol-*, büyü bozul-*, destek ver-, dile getir-, farkına varıl-*, (fiyakasını) boz-, inkar et-, kendini kaptır-, karar ver-, (karşılıkları) otur-, (kaynaklara) in-*, kendini bul-, mat ol-, memnun et-*, mutlu ol-*, saygı göster-, (sistem) işle-, söz ver-*, tadını çıkart-, tahlil et-*, tarif et-, tatbik et-, tezat teşkil et-, uygun düş-.

tamamen: [201]/Bütün olarak, büsbütün, {topyekun}./ “*11 Eylül'den sonra dünyada da Ortadoğu'da da koşullar tamamen değişti.*” (CD-SNYB)., “*Doğadan tamamen koptular.*” (CD-KB)., “*Yarım saat sonra Bekir, şehirdeydi ve yolda gördüklerini tamamen unutmuştu.*” (CD-Oİ)., “*İşte, yaşadığım bir sürü ikilemden yalnızca birini anlatmak istiyorum ben de. 1954 yılında çıkan büyük Kapalıçarşı yangınında dükkânım tamamen yandı.*” (EC-GDA)., “*Kendisi bu tertibatın manasını tamamen anlamış ve hatta nereden geldiğini de bulmuştu.*” (SB-HAY)., “*Koroner*

yetersizliği dolayısıyla gazeteden 1971 yılında **tamamen ayrıldım.**" (HC-KKKY)., "Adnan beyi niçin red ettiğinizi **tamamen biliyor** musunuz?" (HZU-AM)., "Yalnız **ortalık tamamen karar**mış ve karşı sıradaki evlerin pencerelerinde sarı ışıklar belirmişti." (SA-İÇ)., "Sonra Yusufun sırtı da acayipleşmişti: Bazen büyüyerek arabanın ön tarafını **tamamen kapatıyor** ve içerisi kapkaranlık oluyordu, zifiri karanlık." (SA-KY)., "Lakin zaman daralıyor, barış **umutları tamamen sönüyor.**" (CD-SNYB)., "Geçmiş acılar, azarlar, küfürler **tamamen unutulmuş**, sanki aralarında hiçbir şey olmamıştı." (CD-Oİ)., "Hani yağ çekme babından da böyle lâflar etmeye alışkın değiliz; ancak samimiyetle söylüyorum, **tamamen katılıyorum** ve tahmin ediyorum ki daha söylemediği birçok şeylere de katılıyorum." (OS-HT)., "Körfez Savaşı'nda ise Türkiye, Irak'ın "karşısında" yer almış ve **tamamen Amerika'yı desteklemiştir.**" (FA-YST)., "Zamanımızda ahşap nefer odaları **tamamen yok olmuş**, mescidin de enkazı kalmıştır." (REK-Y)., "Senden çocuk yapmak istemeyişine **tamamen hak veriyorum.**" (HT-AŞ)., "Bir yaralı, şehit kümesi içinde, arkada askerin canı gırtlığında haykırıyor, **tamamen kendinden geçmiş**, «Allah, Allah, Allah, Allah!» Bombalar ve mitralyöz ateşi bir avuç tırmananların üstünde." (HEA-AG)., "Kimi zaman aile bireylerinden birinin adını unutuyor, giderek ona **tamamen yabancılaşıyor**, onun ailenin bir üyesi olduğunu unutuyor: - Kimsin sen?" (FŞ-EF)., "**Kendini tamamen kızı bırakmıştı.**" (AK-AA)., "Bu adamdan, ilk muarefe dakikasından başlayarak duyduğu nefreti şu üç kelime **tamamen izah ederdi.**" (HZU-MvS)., "“Fuat Bey söyledi, inşallah be **hastalığı tamamen yenmişsindir**, iyi görünüyorsun.”" (HT-GF).

® değiş- [10], kop- {uzaklaşmak, yabancılaşmak} [7], unut- [6], yan- [5], anla- [3], ayrıl- [3], bil-* [3], git- [3], karar- (ortalık, oda vb.) [3], kesil- (fısıltı, ses vb.) [3], bırak- (terk etmek) [2], boşalt- [2], değiştir- [2], dur- [2], duy-* [2], gör- [2], kapat- [2], kurtul-* [2], sön-* (umut) [2], temizlen- [2], unutul- [2], bastırıl- (isyan), boşal-, çekil-, çık- (-den), çık- {doğmak} (ay), çök- (karanlık), çözül- (zincir), dal- {ilgilenmek}, destekle-, dol-*, eri-, gerçekleş-*, geril-, gevşe-, git-{eskimek}, hatırla-, ilgilendir-, inan-, iyileş-, kalk- (karanlık), kalk- (yayından), kapla- {örtmek}, katıl- {aynı fikirde olmak}, katıl- {dahil olmak}, kavra- {anlamak}, kes- (parmak), kes- {kapatmak}, kurut-, millileştir-, ört-, pembeleş-, sarıl- {kuşatılmak}, silin- {yok olmak}, sin- {ektisizleşmek}, sislen-, soyun-*, sön-* (ateş), söndür- (lambda), uydur-, uyuştur-, yabancılaş-, yak-, yapıştır-, yerleş-, yıkıl-, yüklen- {sorumluluk almak}. || yok ol- [4], akıldan çık- [2], hak ver- [2], hâkim ol- [2], kaybol- {ortadan kalkmak} [2], kendinden geç- [2], maskesini at- [2], yabancı gel- [2], absorbe edil-, akli kay-, akli yat-, akşam ol-*, alakası kesil-, ayağa düş-, bertaraf edil-*, bilincini yitir-, boş bırak-, ciddi kal-, ciddiyetini yitir-, demode ol-, devreden çık- {aradan çekilmek}, elden ayaktan düş-, ele geçir-, emniyet et-, eski defterleri kapa-, finanse et-, gözden yit-, hafızası kaybol-, hastalığı yen-, hisset-, hulul et-, iade et-, ilgisini kes-, imha et-, inkar edil-*, inkişâf et-, işgal edil-, işgal et-, iştirak et-, itimat et-, ittihaz et-, izah et-, izale et-, kabul et-, kaybedil- {ölmek}, kaybet-, kendine bağla-, kendine gel-, kendini bırak-, kendini kaybet-, kendini ver-, kıymet bil-, konsantre ol-, mahcup ol-, mahrum kal-, mahv ol-, muhasara altına al-, müsterih ol-, ortadan kaldır-, ortadan kalk-*, rakipsiz ol-, riayet et-, sadakatten ayrıl-, sadık kal-, sahip ol-, serbest kal-, siniri bozul-, sokakta kal-, tahattur et-, tefessüh et-, ters düş-, teşekkül et-, tezelzüle uğra-, ulufe veril-, uykusu açıl-, yok et-, yolunu kaybet-, zail ol-.

İ tamamen değişmek, (bir şeyden) tamamen kopmak, tamamen unutmak.

tamamı tamamına: [3]/Tam tamına./ “Düşünce özgürlüğü, *tamamı tamamına* sağlanmıştı.” (UM-SP), “Vücudunu bu kucağın çukuruna *tamamı tamamına* yerleştirdi, tortop oldu, başını kendine gömdü ve derhal mırılayarak uyudu.” (PS-FH), “Görevi de *tamamı tamamına* yapıyor.” (MM-KG).

® sağlan-, yerleştir-. || görev yap-.

tamamıyla: [122]/Tam olarak, bütünü, külliyen, {tamamen}./ “Feridun’u *tamamıyla* unutmuş idi.” (HZU-AM), “Hayır; güfte o eski güfte, lâkin, beste *tamamıyla* değişmiş, bin kat daha derinden, bin kat daha dokunaklı olmuştur.” (YKK-Y), “Nihal *tamamıyla* anlamıyor ve ahmak görünmemek için sormuyordu.” (HZU-AM), “Ruhları ve vücutları birbirlerinden *tamamıyla* ayrılmamıştı.” (AŞH-BM), “Ada’daki bu son hafta, onu *tamamıyla* değiştirdi; ortada, Cihangir’deki konağın o hodbin, hırçın, soğuk ve müstehzi kızıdan eser kalmadı.” (YKK-KK), “Haksızlığını *tamamıyla* biliyordu, işte onu herkesin gözlerinde de okuyordu...” (HZU-AM), ““4 Eylül 1919 Sivas Kongresi’nin vahdet-i milliye maksatlarına ve siyasî emellerine *tamamıyla* iştirak ederiz.”” (FRA-Ç), “Baloya gitmek için ona babası da, Şinasi de izin vermişlerdi, artık o buna muktedirdi, artık balo, menedilen bir günahın cazibesini *tamamıyla* kaybetmişti. Bunu *tamamıyla* anladı.” (PS-FH), “Fakat bütün Hayretleri, yılmaz Türk safları önünde *tamamıyla* kırılmıştır.” (TÖ-ŞÇT).

® unut-* [11], değiş-* [7], anla-* [5], ayrıl-* [4], değiştir- [3], bil- [2], kırıl- [2], sön- [2], al-*, alış-, avrupalıla-, aydınlat-, bırak-, bit-, boğul-, boz-*, bul-*, doldur-, eri-, ezil-, gör-, görün-, hazırlan-, kaldır-, kapa-, kapa- (kapıyı), kapan-, kapan- (yara), kapat- (kar), kapla-*, kekele-, seç-*, sıfırlan-, silin-, soyun-, unuttur-, unutul-, uyan-, uyu-, uyuş-, uzaklaş-, yanıl-. || kaybet- [3], (hıçkırıkları) din-* [2], iştirak et- [2], açığa çık-, affet-, bertaraf et-, geri çevril-, (gözleri) süzül-, hastalığı geç-*, (hisleri) sön-, hisset-, huzuru kaç-, idrak et-, ifade edil-*, ikna et-, işgal et-, kabul et-, karar ver-, kaybol-, kayıtsız kal-, kendine mal et-, keşfet-*, lağvet-, mahvol-, men et-, mesut ol-*, meydana çık-, nisyan iste-, reddet-, sakinleş-, serbest bırak-, serbest kal-, sır ol-, suspus ol-, tanzim et-, tatmin et-*, tebellür et-, teessüs et-, tersine dön-, tertip edil-, teslim ol-, teşekkül et-, ümitleri boşa çık-, yere ser-, yerine getir-, yok et-, (yol) kapan-, (yüzü) tunçlaş-.

İ tamamıyla unutmak, tamamıyla değişmek, tamamıyla anlamak.

tam gaz: [2]/Hızlı, hızlı olarak./ “Çocuğu ezmeden, *tam gaz* geçti gitti.” (KK-SE), “Erdal *tam gaz* konuşuyordu: - İktidar, insan ilişkilerinde açıklığın reddi.” (ÜK-BDG).

® konuş-. || geçti gitti.

tamı tamına: [4]/Tam tamına./ “Bu nedenle, Gözün Öyküsü doğru bir giriş mi oluşturuyor Bataille’in dilimizdeki serüvenine, *kestiremiyorum tamı tamına*.” (EB-YU), “Elin köylüsü bir etek paraylan dönerken, bizim köylümüz işte bu yüzden Adil Efendinin *borcunu bile tamı tamına ödeyemiyor*.” (YK-OD), “Nitekim bilge bunu açıkça söylemekle kalmaz, *tamı tamına* uygular da.” (NU-DG), “Abdi Ağa: *tamı tamına*, harfi harfine yaz dediklerimi.” (YK-İM1).

® kestireme-, öde-*, uygula-, yaz-.

tam tamına: [7]/Bütünyle, olduğu gibi, tamamı tamamına, tamı tamına./ “Yaşamı üstüne **tam tamına** hiç kimse bir şey **bilmiyordu**.” (YK-İM1)., “Sıradan şeyleri anlatırken bile şiirden **tam tamına kopmuyor**, «Masa da Masaymış Ha»da kesin bir yükselti kazandırdığı şiiri sık sık buluyor...” (EC-GDA)., “Güneş yılını tam üç yüz altmış beş gün altı saat dokuz saniye olarak hesaplayıp Konstantiniye'nin arz ve tûl derecelerini **tam tamına** 41'e 60 olarak **ölçmemiş** miydi?” (NG-BKR)., “KADIN Burnum, burnunun yanağıyla birleştiği çukura **tam tamına uyuyor**.” (BA-TO1).

® bil-*, kop-* {uzak kalmak}, ölç-*, örtüş-, simgele-, söyle-, uy-.

tane tane: [36]/Teker teker./ “Giderek coşuyor, sözcükler artık **ağızından tane tane dökülüyor**, döküldükçe de huniden boşaltılan kızgın yağ gibi aşağıdaki kalabalığın başına yağıyordu: Ve büyük bir deprem oldu ve gökten yıldızlar yağdı.” (NG-BKR)., “Bekir Çavuş dile geldi, ağır ağır, **tane tane**: - Zaten o kız sana yaramaz, **dedi**.” (YKK-Y)., “Doktor bundan açık nasıl söylenir acaba? der gibi alnını kırıştırıp düşünüyör taklidi yaptıktan sonra **tane tane açıkladı**: -İki taraf da söze vatanın, milletin selâmeti diye başlıyor ve birliğe davet edip karşı tarafı nifak ile suçlandırıyor.” (TB-KA)., “Bana ağlama diyorsun ama, baksana sen **tane tane döküyorsun** Muhsin?” (Mİ-DHB)., “Esiyor **tane tane** yine beyaz bir **rüzgâr**.” (CST-BŞ)

® anlat- [6], söyle- [4], de- [2], açıkla-, arın- {temizlenmek}, dağıl-, dök- {ağlamak}, dök- {konuşmak}, dökül- (ses), oku-, topla-, toplan-. || (rüzgâr) es-, (sözcükler ağızdan/dudaktan) dökül- [5], (sözcükler ağızdan) çık-.

® **tane tane söylemek (konuşmak).**

Þ **tane tane anlatmak (söylemek), (sözcükler ağızından) tane tane dökülmek (çıkma).**

tangır tangır: Ø

tangır tungur: [1]/2. Bu biçimde ses çıkararak./ “**Tangır tungur indi merdivenleri**.” (FB-T).

® in- (merdiven).

taptaze: [5]/2. Bozulmadan, değerinden bir şey yitirmeyerek, {sağlam olarak}./ “Park günlerce onların dertlerini uyutuyor, tamir ediyor, bir gün yeniden onları **taptaze bırakıveriyordu**.” (SFA-SS)., “Birkaç ay sonra **taptaze** Ankara'ya **döneceksin**.” (HT-GF)., “Türkçeye kazandırdıkları şiirsel kıvam, bugün, iki kuşak sonra, hâlâ **taptaze duruyor**.” (CS-ŞDÇ).

® bırak- {salmak}, dön-, dur-, kal-, yaşan-.

tarafından: Ø--

tartak martak:--

® **tarlak marlak etmek.**

tasasız: [5]/3. Hiçbir şeyi kendine dert edinmeden./ “Sabahları kamaranın kapısından çıkıyor, güneşe karşı geriniyor, **tasasız**, güler yüzüyle gökyüzüne **bakıyor**.” (İA-GKD)., “**Gün yoktur geçsin tasasız**; Geceler dersin Kerbelâ.” (CST-BŞ)., “**Tasasız gülümserdi**; kanatlanmış, uçacakmış gibi.” (Sİ-DSG).

® bak-, gülümse-, yaşa-, yat-. || (gün) geç-.

® **tasasız olmak.**

taşımılık: Ø

tatlı: [38]/4. Hoşa gidecek bir biçimde, tatlılıkla./ “Adam, bayağı sevimli. *Tatlı konuşuyor.*” (EB-BG), “Anlattıklarını, çok çocukça, çok *tatlı anlatıyor.*” (MŞE-MA), “*Ömürleri* sazla, sözle *tatlı geçirdi.*” (RHK-MH), “*Çocukların düşü* gibi *tatlı güler.*” (YK-OD), “Atıf insanı çok *tatlı çalıştırıyor.*” (AD-Y), “*Çanları hala öyle tatlı öter.*” (FB-T), “Mümkün mertebe yavaş ve *tatlı cevap verdim:* Yaşamının ve sevginin zaferleri de var, dedim.” (GY-H1).

® konu- [9], anlat- [4], gül- [3], bak- [2], söyle- [2], başlan- (oyuna), çalıştır-, duyul-, gel- (ses), öt-, uyuş-. || (zaman, ömür, sohbet vb.) geç- [4], cevap ver-, (rol) oyna-, vaat et-.

P tatlı konuşmak (anlatmak).

tatlıca: Ø

tatlılıkla: [10]/Tatlı dille, anlayışla, hoşgörü göstererek, iyilikle./ “Gene pek çok ‘mutad hasbıhal’de belirtildiği gibi, birinciler *tatlılıkla* uyarılıp *yola getirilebilirdi...*” (TY-AÖ), “Karısına doğru bir iki adım attı, zorla. «Elif,» *dedi tatlılıkla*, duyulur duyulmaz.” (YK-OD), “Asım Çavuş *tatlılıkla* söylüyordu: Oğlum Memed, diyordu, teslim ol!” (YK-İM1), “Başının siyah çerçevesi arasında Ayşe’nin yüzü, yeşil gözlerinde ömrümde görmediğim bir rikkat ve *tatlılıkla*, dudaklarında çocuğunu seven bir ananın derin iptilâsıyla yüzüne *bakıyordu.*” (HEA-AG).

® bak-, de-, gülümse-, konu-, söyle-. || geri çevir-, muamele et-, vazgeçir-, yola getiril-.

tatlı tatlı: [136]/Güzel, hoşa gidecek bir biçimde, tatlılıkla, güzel güzel./ “*Tatlı tatlı gülümsedi.*” (AHT-H), “Konuşuyor baylar bayanlar, *tatlı tatlı konuşuyor.*” (EÖ-P/S), “Biz yanına gidinceye kadar gözleri gözlerimize *tatlı tatlı güler*; açmaya ve çevirmeye başladığımız beyaz yaprakları sevinçten ellerimizi okşar.” (GY-D), “Her konuda çocuklarından daha deneyimli olduklarını onların başına kakarak değil, *tatlı tatlı anlatmalılar.*” (İO-LBA), “Benden biraz yaşlıca, *tatlı tatlı bakıyor.*” (FA-SUYK), “Duvarın yanında Ayşe ile karısı, aynı döşekte *tatlı tatlı uyuyorlardı.*” (CD-Oİ), “Dün bütün gece düşündüm, taşındım. *Tatlı tatlı kaşındım.*” (HT-EG), “Şimdi olsan da karşılıklı çeksek kafaları, *anlatsan sen tatlı tatlı*, dinlesem.” (OK-KT), “Çocukluğumuzun uzak dünyasında sıcak durgun bir yaz gecesi, gök derinliklerine serpilmiş yıldızlara bakarken hangimizin içi *tatlı tatlı ürpermemiş*, bu ürperişle genişlememiştir?” (GY-D), “O da vapurun barında Uzo’sunu içerken Rum güzelleriyle *tatlı tatlı sohbet ediyordu.*” (HT-GF), “Babam soruyor: «İstanbul’da *tatlı tatlı para kazanıyordun*, buraya neye geldin?»” (SB-HAY), “Deli Cafer, Kara Kadı ve Kubat Çavuş, sihirli bir üçgen gibi zihninde hep birden yer almış olup o zihin, cazip olduğu kadar garip ve garip bulunduğu kadar da cazip olan bu üçgenin incitmeyen ağırlığı altında *tatlı tatlı sallanıp duruyordu.*” (MTT-SS).

® gülümse- [23], konu- [19], gül- [11], anlat- [11], bak- [5], uyu- [5], kaşın- [3], ye- [3], gerin- [2], kok- [2], oku- [2], sırt- [2], söyle- [2], titre- [2], ağrı-, anır-, bağrı- [2], bitir-, çekiş-, dertleş-, dinle-, diren-, düşündür-, gidiş-, hışırda-, ısıt-, kaynat- {dedikodu yapmak}, kaynatır- {dedikodu yapmak}, kişne-, ötüş-, salın-, sek-, sızla-, söyle-, takıl-, tüt-, ürper-*, ürpert-, yakın-. || sohbet et- [2], başı dön-, başını salla-, ciğerlerine dol- (hava), devam et-, dil dök-, dudak yala-, düdük öttür-, geniş getir-, itiraz et-, kafa bul- {alay etmek}, kafa çek-, para kazan-, seyret-, teşekkür et-, uyku bastır-, (yağmur) yağ-. || sallanıp dur-. || yalanır durur.

P tatlı tatlı gülmek (gülemsemek), tatlı tatlı konuşmak, tatlı tatlı gülmek.,

tatsız: [9]/2. Hoşa gitmeyen, can sıkın./ “Gece *tatsız geçti* ... “ (AA-İGA), “Kısacası, işe geç gideceğime erken, keyifli gideceğime *tatsız gittim*.” (PK-BCR), “Ziya Bey benim uslanmış düşüncelerim dar ve *tatsız göründü*.” (YKB-SEP), “Tatlı başlayan yemek *tatsız sona erdi*.” (AK-AA).

® git- [2], görün- [2]. || (gece vb.) geç- [4], sona er-.

tay tay:--

® *tay tay durmak*.

teberrüken: Ø

tedarikli: [4]/2. Her şeyi önceden sağlamış olarak, hazırlıklı bir biçimde./ “Vekiller Heyeti kararını vermiş, karartma tatbikatına geçiliyor; eli kulağındadır, *tedarikli bulun*: çamlara koyu renk kâğıt, ampullere boya filân...” (Aİ-OKB), “Akıllı adam Hüsmen, *tedarikli gelmiş*, çocuklarını perişan etmemiş.” (YK-KSİ).

® bulun- [2], gel- [2].

tedariksiz: Ø

tedbirli: [7]/2. Hazırlıklı bir biçimde, önceden düşünerek./ “Eski tanışıklığımızdan haberi yok ama, ben gene de *tedbirli davranıyor*, romanları beğenmemiş gibi yapıyordum.” (PK-BCR), “Cıgarasını yere atıp, pabucunun burnuyla ezerken, ilâve etti: ...*tedbirli bulun*, ikamet uzun sürebilir!” (Aİ-OKB), “*Adınızı tedbirli atın*.” (YK-S).

® davran- [5], bulun-. || adım at-.

Đ *tedbirli davranmak*.

tedbirsiz: Ø

tedviren: Ø

tehirli: Ø

tehirsiz: Ø

tek (I): [13]/4. Önüne getirildiği cümleye iste ve özlem kavramı katar./ “Şu yanındaki ağaca, arkandaki kayaya, ayağının altındaki toprağa, çürümüş, dökülmüş tapraklara, dallara konuş. *tek konuş* da, ses ver de.” (YK-OD), “Versinler de, ne verirlerse versinler birader. *tek versinler*.” (AN-AZDE), “Günlerce peşine düştüm, *tek hatırı kırılmasın* diye.” (AS-Ş). ; /5. Yalnızca./ “Ø”. ; //Yalnız başına, kimse olmaksızın.// “Şarabım *tek durmaz* Oynaşırdu küpünde.” (MA-BAK), “Mezarlıkta Süleyman Ağa'nın taşı *tek kalmazdı*.” (MŞE-VÇ), “Bazen diğer reyonlara dağılıp *tek geziyorlar*.” (AA-AD).

4. [3] ® konuş-, ver-. || hatırı kırıl-.*.

5. [-] ® Ø

//...// [10] ® dur-* [2], kal-* [2], doğ-, gez-, gir-.

® *tek dalmak, tek geçmek*.

tek elden: [1] /Bir yerin veya bir merkezin kumanda ve yönetimi altında olarak./ “Hem örgütü yukarıdan aşağı bir emir-komuta zinciri içinde kuracak ve tüm eylemi **tek elden yöneteceksiniz**, hem de bunu ulus adına, temsil ilkesine göre yapacaksınız.” (EK-DT..A).

® yönet-.

tek başına: [260] /Kendi kendine, yalnız olarak./ “Romanın sonunda, Ahmet Celâl **tek başına kalır.**” (AB-SD), “Boğaz’da **tek başına** bir evde oturuyor...” (AHT-H), “Yıllar yılı **tek başına yaşadı** Bir gün rasladı bir kıza Düşündüler, birlikte yürüseler ...” (AO-NSBE), “Zaten eğlence oldu mu, hep **tek başına yaparsın.**” (ÇA-BAG), “Ama Kurtuluş sokağından sahile doğru **tek başına gidiyordu** işte.” (DÖ-GYKK), “Bayramlarda bir payton tutar, **tek başına** arkaya **kurulur**, saatlerce **dolaşır**.” (CK-İSDY), “İnsan **tek başına çıkar** mı kasabadan?...” (KT-YS), “Burada bir ermiş kişi **yatar tek başına.**” (YK-BE), “Recai **tek başına**, sağ yan merdivene yürür. (NFK-ST), “O uzun yolu taylarla **tek başına geçemezdim.**” (YK-KSİ), “Birinin yardım etmesi gerek. **Tek başına beceremezsin.**” (AÜ-SG), “Ama o erken davranmış sandalını Derenin yukarsına, salkım söğütlerin altına çekmiş, **tek başına rakısını yudumluyordur.**” (SB-BŞM), “Senin o zavallı dediğin adam İtalya’da **tek başına** soruşturma yürütüyor.” (AÜ-SG), “Üniformasıyla her gün ekrana çıkarak cephedeki direnişi kendi alanında sürdürüyor, dev bir propaganda makinesine karşı neredeyse **tek başına savaşıyor.**” (CD-SNYB), “Yiğit, aslan gibi, tüm yürektir İbrahim. **Tek başına yola düştü.**” (YK-OD), “Süzülen damlada idamı istenen bir genç, ranzasına oturmuş, saat gecenin üçünde **tek başına satranç oynuyordu.**” (ÇA-BAG), “İkimizi ilgilendiren konularda neden **tek başına karar veriyorsun** hep?” (İA-ÖEK), “... hulâsa kâinat ve kader dediğimiz büyük gidiş-geliş oradan **tek başına** ve kendi kendine **idare ediyordu.**” (GY-D), “Elli sekiz yıldır yenik düşmemişti; yine **tek başına**, şerefiyle **ayakta kalacaktı.** «Evet, hepsi çok güzel,» demekle yetindi.” (Sİ-ÖKS), “Yılda bir iki kez Flarmoni Orkestrası eşliğinde, kimi kez de **tek başına konserler verirdi.**” (CK-İSDY), “Aşın bir bireycilik içinde, herkes, partnerine el bile sürmeden, hattâ partneri bile olmadan, **tepinip duruyor tek başına.**” (MU-BDA).

® kal-* [38], otur- [27], yaşa- [16], yap-* [11], git-* [8], dolaş- [7], bırak- [4], çık- (-e, -de, -den) [5], yat-* [5], dur- [4], gel-* [4], yürü- [4], bekle- [3], çalış- [3], geç-* [3], gez- [3], gir-* (-e) [3], iç- (rakı vb.) [3], sürdür- [3], ye-* (yemek) [3], bak-* [2], becer-* [2], bin-* [2], gönder-* [2], taşı- [2], yan- (ateş, yıldız) [2], yet-* [2], yudumla- [2]-, yürüt- {idare etmek} [2], ağla-, başar-, başla-, bırakıl-, biç-, bitir-, bulundur-, cebelleş-*, çağır-*, çevril-* {halledilmek}, çıkart-*, çömel-, devir-, dikil-, dövüş-*, düşünül-, getir- {yetiştirmek}, gezin-, giyin-, kork-*, kurul-, oturt-*, oyna- (oyun), oynan-* (oyun), öğren-, savaş-, sev-, simgele-, üstlen- (suç), sürükle- {yönetmek}, veril-, yaz-, yetiştir-*, yönet-, yüklen- {üstesinden gelmek}, yüz-. || yola düş- [2], satranç oyna- [2], karar ver-* [4], idare et- [3], gazete çıkar- [2], ayakta kal-* {var olmak} [2], ağ kur-, ayağa kalk-, çamaşır yıka-, çare ara-, dans et-, devam et-, gece geçir-, hapis kal-, hasat yap-, iktidara gel-, işleri üstlen-, kalakal-, kendini as-, konser ver-, kumaş doku- {kendini geliştirmek}, monolog yap-, mutlu ol-*, mücadele et-, namaz kıl-, namaza dur-, nöbet bekle-, ortaya çık-, seyret-, sigara iç-, taarruza geç-, tütün kır-, vals et-, yılbaşı geçir-, yol aç-*. || çekilip git-. || döner gelir, gidip gelir, tepinip dur.

▷ **tek başına kalmak, tek başına oturmak, tek başına yaşamak.**

tekdüze: [8] /2. Değişmeyerek, aynı biçimde tekrar edilerek, bitevi, biteviye./ “Güz sonu ve kış, Narlık ilçesinde dingin **geçer yaşam**; daha doğrusu ıssız, **tekdüze.**” (Sİ-ÖKS), “Çekiç sesleri, **tekdüze**, ısrarlı, inatçı,

ahenkli' sürüyordu." (OB-HYD)., "Günler, haftalar geçiyor, hayat Aylin için hastanesi, okulu ve evi arasında **tekdüze akıp gidiyordu.**" (AK-AA)., "... aslında büyük baskıları peşinde sürükleyen bunaltıcı ve **tekdüze yaşamını yaşarlar.**" (AK-MY).

® geç- (yaşam), sür- (ses), uza- (gün), yaşa-. || ifade ver-. || akıp git- (yaşam) [2], kalkıp in-.

teker teker: [148]/Birer birer, ayrı ayrı./ "Adamlar önce **teker teker**, sonra topluca **başlarını kaldırdılar**, gamlı gözlerle şoseye **baktılar.**" (CD-Oİ)., "Her yolcuya **teker teker anlat.**" (AN-AZDE)., "Bir başka makalede, yıkılması İstanbul'un güzelliği için lâzım olan binaları **teker teker sayacağım.**" (AHT-YG)., "Sonra bütün akrabalarının, arkadaşlarının, yakınlarının evlerini **teker teker dolaştı**, çarşıya, yorgun argın yöneldi." (YK-KSİ)., "Bu kasabadakilerin herbirine **teker teker sorsan** gene bilinmez." (AN-AZDE)., "Çocuklar, **teker teker geldiler**, şekerlerini aldılar gittiler çeşmenin yanına dizildiler." (YK-KSİ)., "TELGRAFCI : Gürültü etmeyin... **teker teker konuşun...**" (NH-YM)., "Hepsiyle **teker teker ilgilendi.**" (FB-T)., "Fıkralarımdaki eleştirilerimi **teker teker belgelerle kanıtladım.**" (FA-SUYK)., "Halkı **teker teker selâmladı.**" (HT-GF)., "Odasına çekilirken, binbaşıyla benim yanaklarımızı okşadı. **Teker teker sıkı ellerini sanatçıların.**" (VB-SvB)., "Sonra **teker teker kayboldu** bunlar, Hepimizin bildiği dikta rejimi başladı." (GY-D)., "Şimdi bu üç kısmı **teker teker ele alalım...**" (FA-YST)., "Üsteğmen, bıyık altından gülerek hepimizi **teker teker gözden geçirdi.**" (EB-BG)., "Bunlar **teker teker yok oldular.**" (HT-M).

® bak- [12], anlat- [8], say- [6], dolaş- [5], sor- [5], gel- [4], gör- [3], incele- [3], konuş- [3], çıkar- [2], geç- [2], git- [2], ilgilen- [2], oku- [2], söyle- [2], taşı- [2], vur- [2], Aç-, (pencere), arat-, at-, avla-, ayır-, batırıl- (gemi), bin-, bul-, canlandır-, çal- (kapı), çık-, çöz-, dokun-, don- {dikilip kalmak}, dur-, duy-, düş-, ele-, evlen-, fırlat-, geçiril-, gir-, göster-, in-, incelen-, indir-, işaretle-, kaldır- (ayağa), kanıtlar-, kopar- (yaprak), kucakla-, kucaklaş-, öğret-, öl-, salla-, sarkıt-, sayıl-, seç-, seçil-, selâmla-, sön-, süz- {bakmak}, tanı-, tanıt-, tart-, tut-, uyandır-, uzan-, ver-, yak-, yaktır-, yap-, yaşa-, yaz-, yerleştir-, yıka-, yırt-, yoklattır-, yürü-, zorla- (kapı). || el sık- [3], kaybol- [2], ele al- [2], bahset-, başını kaldır-, davet et-, elöp-, elde et-, elinden tut-, gözden geçir-, hisset-, kaydet-, (kelimeler dudaktan) dökül-, sökün et-, suya koy-, tahliye edil-, takdim edil-, tarif et-, teslim et-, üst baş aran-, yemin ettir-, yemin ettiril-, yok ol-, ziyaret et-. || açıp ara-.

Þ **teker teker bakmak, teker teker anlatmak, teker terek saymak.**

teke tek: [4]/Bire karşı bir, yeke yek./ "Yunanla **teke tek kalsak... teke tek...**" (KT-YS)., "HASTA Ben **teke tek dövüşürüm.**" (TÖ-TO3)., "'Teke tek çıkın çocuğa.'" (SD-K).

® çık-, dövüş-, kal-, oynaş-.

tekidin: Ø

teklifsiz: [4]/Samimi, içli dışlı, sıkı fıkı bir biçimde./ "Buraya vakitsiz ve **teklifsiz gitmiştim.**" (FRA-Ç)., "Ben açamam, istersen sen kendin aç, kendin onunla gayet **teklifsiz konuşuyorsun zaten!**" (OCK-KE)., "Nihayet Milli Ordular Başkumandanı bizzat odaya girdi. **Teklifsiz ve tekellüfsüz oturdu.**" (MB-AK).

® git-, konuş-, otur-, yaklaş-.

teklifsizce: [13] /Teklifsiz bir biçimde, içten olarak./ “Şakir Birinci ile Osman Bey, arkasından yetiştiler ve pek **teklifsizce** «Canım, şurada bir tek atalım, serinleriz, konuşuruz» **dediler.**” (RHK-MH)., “Adın ne senin? diye **teklifsizce sordu.**” (OK-AY)., “Sonra delikanlının **koluna teklifsizce girdi.**” (AHT-H)., “Şeref de sanki kırk yıllık ahbapmışız gibi **teklifsizce gelip yanına oturuyor.**” “Her şeyi baştan anlatayım,” diyor Madam.” (AÜ-SG)., “Bir sene evvel Üsküdar iskelesinde Ali Rıza Bey’in karşısına güzel bir genç kız çıkmış: Ben kızlarınızın arkadaşı, Leman’ım bey amca diye **teklifsizce elini öpmüştü.**” (RNG-YD).

® de- [3], otur-, sor-. || koluna gir- [2], yanına otur- [2], elini öp-, hitap et-*, kucağına otur-, sedire çek-.

▷ **teklifsizce demek.**

tekrar:** [1716] /3. Bir daha, yine, yeniden, gene./ “Dönüp **tekrar** Abbas’a **baktım.** (GY-H1)., “Kendimi bu müntehadada bulduktan sonra **tekrar** onlara **dönerim.** (AHT-H)., “Küçük Ağa neden sonra Hıdırlığın ihtiyar çınarının altında çayıra bağdaş kurarken **tekrar sordu:** -Neden kaçtı? (TB-KA)., “Nitekim bir hafta sonra **tekrar** mahalleye **gelmişti.**” (GY-H1)., “Adam öteki masalarda oturan savcılara da selam vererek **tekrar çıktı** odadan.” (ÇA-BAG)., “İşte senin zihniyetin! diye **tekrar güldü.**” (GY-H1). “Bebek koyunda böyle birçok fasıllardan sonra kayıklar ve sandalların yorgun hevengi **tekrar harekete gelirdi.**” (AŞH-BM)., “Ne güzel gece, değil mi? diye **tekrar söze başladı,** âdetabir rüya gibi...” (GY-H1)., “Ben dram muharriri olsaydım, Rienzi’yi **tekrar yazardım.**” (AHT-H).

® bak- [16], dön- [16], başla- [13], sor- [11], de- [10], gel- [10], çık- [6], gül- [6], gir- [4], in- [4], oku- [4], otur- [4], git- [3], yalvar- [3], yüksel- [3], ara- [2], birleş- [2], çalıştır- [2], dal- [2], doldur- [2], düşün- [2], geç- [2], gör- [2], işit- [2], kaldır- [2], kapan- [2], kur- [2], söyle- [2], toplan- [2], yaşa- [2], yaz- [2], al-, anla-, avuçla-, azarla-, bağla-, bakıl-, bakış-, bekle-, bul-, buluş-, ciddileş-, çek- çıkış-, dene-, diril-, doğ-, dolaş-, dök-, dur-, durul-, duy-, duyul-, düş-, fırla-, görül-, göster-, hatırla-, hiddetlen-, ısla-, kalk-, kapa-, karıştır-, karşılaş-, kat-, kavuş-, kavuşturul-, kenetlen-, kızıllaş-, koy-, kullan-, okun-, öp-, sallan-, sırtla-, sokul-, sus-, sürmele-, tak-, toparla-, tutuştur-, uğra-, uyandır-, uzat-, ver-*, yaklaş-, yap-, yaşat-, yokla-yumuşa-. || göz göze gel- [2], harekete gel- [2], söze başla- [2], ağzına götür-, ayağa kalk-, ayakları geriye git-, bağdaş kur-, kutlu ol-, başına dikil-, başını kaldır- başını önüne eğ-, cebine koy-, (dikkatini) yoğunlaş-, dost ol-, el sık-, ele geç-, eline al-, etrafına bak-, geri al-, gözlerini kaldır-, gözlerini kapa-, hakkını helal et-, hücumla geç-, ısrar et-, içini çek-, ihtar et-, ikna et-, kapı çalın-, karanlığa karış-, (lambayı) yak-, lüfere çık-, meydana çık- nefes al-, orduya gir-, özür dile-, rica et-, (ruhu) sar-, söz iste-, telefon et-, tesadüf et-, teşekkür et-, elini uzat-, yatağa gir-, yerine koyul-, yerine geç-, yerine koy-, yerine tak-, yola koyul-, zemberek boşan-. || açıp kapa-, durup bak-.

® **tekrar etmek.**

▷ **takrar bakmak, tekrar dönmek, tekrar başlamak.**

tekraren: Ø

tekrar tekrar: [73] /Üst üste, ardı ardına./ “Mektubu **tekrar tekrar okudu** ve hemen Nilüfer’e telefon etti müjdeyi vermek için.” (AK-AA), “Sonra sarılıp **tekrar tekrar öptü** gözlerimi, yanaklarımı.” (GY-H2), “Her anı **tekrar tekrar düşündü**.” (AK-AA), “Bekir de parayı hazırlamış, **tekrar tekrar saymış**, bir beze koymuş, katlamış, üstünden iple bağlamıştı.” (CD-Oİ), “İki akşam hemen sabaha kadar içmiş, son sahnenin teferruatını **tekrar tekrar yaşamıştı**.” (HEA-VK), “Aramızdaki bağı belki de aşırı bir duygusallıkla ve gereksiz yere **tekrar tekrar sınıadık** ve bu yüzden hırpalandık.” (İA-İKG), “Sana selâm söylememi **tekrar tekrar söyledi**.” (GD-ADM), “Zahmetlerinize **tekrar tekrar teşekkür eder**; sevgi, selam ve saygılarımı sunarım.” (CKM), “Oraları dedikoducu yerlerdir, diye **tekrar tekrar tembih ettiler** bana.” (RNG-ÇK), “Bunu söyledikten sonra, ekip başı benden **tekrar tekrar özür diledi**.” (MU-BDA), “1955 yılında, Beyoğlu’nda bir salonda 30-40 seyirci biten oyunu alkışlıyorlar, perde **tekrar tekrar açılıp kapanıyordu**.” (ES-SUYK).

® oku- [9],öp- [4], düşün- [3], say- [3], anlat- [2], gel- [2], hatırla- [2], işle- (konu) [2], konuş- [2], söyle- [2], vur- [2], yaşa- [2], yaz- [2], anlattır-, basıl- (kitap), belirt-, çal- (telefon), düzelt-, gönder-, göster-, kucakla-, okut-, sahnelen-, sevindir-, sına-, yalvar-, yap-, yapıl-. || teşekkür et- [4], gözden geçir- [3], tembih et- [2], el sık-, gedik aç-, içini çek-, ilan et-, kafada kur-, numara tuşla-, özür dile-, rica et-, seyret-, üstünden geç-. || açılıp kapan-, yaşayıp dur-.

P tekrar tekrar okamak, tekrar tekrar teşekkür etmek, tekrar tekrar gözden geçirmek.

tek tük: [25] /2. Az, seyrek olarak./ “Önlerinden, sırtına testileri bağlamış, ağızları yüzleri sanlı olduğu için genç mi koca mı belli olmayan kadınlar **geçiyor tek tük**.” (MM-KG), “Bu kitaplar dışında eski gazetelerde **tek tük** şiir çevirilerine de **rastlanır**; bizim görebildiklerimiz şunlar oldu:...” (BN-DY1), “Uzun otlara yapışmış **tek tük** sümüksükböcek **görülüyordu**.” (YK-İM1), “Önümüzdeki köy bembeyaz, vadide çadırların ışıkları **tek tük kalmış**, yalnız seyyarda ışık parlak. (HEA-AG), “**Tek tük konuşmuştuk**.” (Sİ-DSG), “Arada **tek tük** iyice filmler yayımlanıyor gerçi.” (MU-BDA).

® geç- [4], görül- [2], kal- [2], konuş- [2], bulun-, çık-, duyul-, düş- {denk gelmek}, işitil-, işle- (tranvay), konuşul-, oku-, öpüş-, öt-, rastlan-, yayımlan-. || ateş et-, göze çarp-.

telaşsız: [19] /2. Soğukkanlılıkla, şaşırmadan./ “Dünyadan habersiz hayvan **telaşsız**, kaygısız bana **bakıyordu**. (YKK-Y), “Hiç **telaşsız, gittim** Arsız’ı aldım.” (CK-İSDY), “6 HAZİRAN 1968 Sevgili biricik Güzin, Sanırım, bu mektubumu tez sabahı alırsın, sakın sakın konuş, öğrencilerin önündeymişsin gibi **telâşsız**, bildiklerini **anlat**, çok başarılı olacaksın.” (GD-ADM), “Ayşen **dinliyor**; lâkin yine **telâşsız**, heyecansız.” (RHK-BS). “Yatacağı tahta sedirin üstünde kedi kadar fareler **telâşsız dolaşıyorlardı**.” (KT-YS), “Dünyayı **telâşsız**, rahat **seyredebiliyorum** artık.” (NH-YŞ).

® bak- [2], git- [2], anlat-, çık- (-den), dinle-, dolaş-, gir-, in- (merdiven), kalk-, selâmla-. || seyret- [2], (gün) geçir-, emir ver-, teslim al-.

telmihen: Ø

tel tel: [16] /1. Tel biçiminde./ “Ø”. ; /2. Ayrı ayrı teller durumunda, {bir bir}./ “Çalın sazlar çalın, kırılın teller Dönün kızlar dönün, kıvrılın beller Uzun siyah saçlar **tel tel çözülsün**.” (CAK-AKBO), “Sana vereceğim suyla saçlarını ıslatıp **tel tel tarayacaksın**; bu sn bildiğin sulardan değil bir damlasını bile yere dökme!” (BŞ-DKO), “Derken sümbül seline benzeyen o bıyıkları, saçlarıyla birlikte **tel tel dökülmüş** de geriye bir çift çakır tepsie dönüşen gözlerinin anlamsızlığı kalmış yalnızca.” (HAT-KHK), “Yalnız siyah bir saç elim **tel tel sayacak**.” (FNÇ-HD).

1. [-] ® Ø

2. [16] ® çözül- (saç, düşünce) [2], dökül- (saç) [2], tara- (saç) [2], ağar- (saç), ayrıl- (saç), çek-, dağıl- (kaş), fırla- (saç), havalan- (saç), sark-, say- (saç), uç- (saç), yoldur- (saç).

temelli: [43] /3. *mec.* Sürekli olarak./ “Yahu, bize misafir gel, diyorsam sana, **temelli gel!** demiyorum ki, gel, beş on gün kal, yine sonra döner, geldiğin yere gidersin!” (OCK-Ç). ; /4. *mec.* Bütünü, tamamen./ “Te ben **gidiyorum temelli** artık!” (OCK-Ç)., “Utanmayı, korkmayı **temelli** yitirmişin!” (FB-T)., “Yoksa **temelli** aktı mı aşâğılara?” (FB-T)., “Bir yağmur gelse, **temelli batacağız!**” (FB-ID)., “Fatoş **temelli** mi döndü?” (TÖ-LEM)., “Nas’olsa **temelli irezil** olduk Erle Çukuru’na, Yeşilova’ya!..” (FB-ID)., “Burnu düşmüş, **keyfi temelli** kaçmıştı.” (FB-ID)., “Ya **temelli uzak kalır** insan ya her an içinde olur...” (YK-S)., “Ne bok yiyeceğimi **temelli** şaşırdım!” (FB-T).

3. [1] ® gel-.

4. [42] ® git- [2], yitir- [2], ak-, bayıl-, bat- {rezil olmak}, boğ-, boşalt-*, dön-, gel-, güven-, kaldır-, kapan-, kız-, oynat- {delirmek}, öl-, sus-, şaşırt-, unut-, uzat- (lafı), yerleş-, yıkıl-. || irezil ol- [2], keyfi kaç- [2], ağzına sıç-, başına yık-, çizgiden çık-, defter kapan- {konu kapanmak}, deri kemik et- {semirmek}, emekliye ayır-, iflas et-, mahvol-, ortada kal-, sefil ol-, sesi soluğu kesil-, şaşkına dön-, terazisi bozul- {düzen bozulmak}, uzak kal-. || ne bok yiyeceğini şaşıır-.

temelsiz: Ø

temiz: [16] /5. Kirli, lekeli, bulaşık olmayan bir biçimde, {nezih, düzenli ve tertipli bir biçimde}./ “Yanıdakilerden çok **temiz** ve süslü **giyinmişti.**” (AHT-YG)., “Burma kara bıyıklar. **temiz** **giyinirdi.**” (CK-İSDY)., “Yeni çarşafların içine **temiz yatmalıyız** derdin.” (F-BS)., “Çeviriyi tekrar makinede **temiz yazdım**, dergi de yollamış Mehmet Ali, şimdi gidip küçük zarflar alacağım ve yarın postalayacağım adreslere.” (GD-ADM).

® giyin-[7], bak-, çalış-, çık-, kok-, kullan-, söyle-, yap-,yat-, yaz-.

® **temiz tutmak.**

▷ **temiz giyinmek.**

temiz pak: [3] /2. Tertemiz bir biçimde./ “**Temiz pak giyinmiş**, o gün, taranmış, etmiş; kansı olacak ilk kadına rastlamak üzere yola düzülmüş...” (AMD-O)., “Ondan sonra Müze kuruldu, **temiz pak döşendi**, Çanakkale’de bölgenin turizmini kaldırmak için çabalar gösterildi.” (AK-MY).

® giyin- [2], döşen-.

▷ **temiz pak giyinmek.**

temkinlice: Ø

tepe aşağı: [1] /Baş aşağı./ “**Tepe aşağı iniyorlardı**, İbrahim durdu: Şimdi sen köye seğırt.” (AS-YA).

® in-.

® **tepe aşağı gitmek.**

tepeden tırnağa: [88] /1. Herkes, her şey./ “Ø”. ; /2. Baştan aşağı, her yanı./ “Her öpüşte gövdeleri daha da aydınlanır, **tepeden tırnağa nur kesilirlerdi.**” (AK-MY)., “Çekiş sesleri hızlandı, hışımladı, sertleşti, çadır

tepeden turnağa ışığa kesti, ışıklar, sesler yükseldi, yükseldi doruğa vardı.” (YK-BE)., “Bilim ekibindeki genç bilimciler, büyücünün sözlerini duyunca, tepeden turnağa ürperdiler.” (GD-AK)., “Bir sevinç dalgası onu tepeden turnağa ürperti.” (YK-İM1)., “Babamın zavallı çıplaklığı acımasız bir bakış yağmurunun altında kaldı, yani ürperdi uzun süre, seyridi, tepeden turnağa titredi ve hiç kimse beklemezken birdenbire ıslanıp sıırıslıklam oldu.” (HAT-KHK)., “Suavi'yi Eşfak izlemişti: lâstik pabuç, keten pantolon, kısa kollu gömlek, tepeden turnağa beyazlar giymiş; iyice, güneş yanığı!” (Aİ-OKB)., “Tepeden turnağa beyazlar giyinmiştir kadın Ne var ki bir kadın gibi değil, bir aşk, bir umut gibi değil Bir aralık gibi durur dünyada Evet, kadın bir «aralık»a benzetilmiştir.” (EC-GDA)., “Sehpaya çıkarılacağı an, sıçrayarak uyandı: tepeden turnağa, tere batmıştı.” (Aİ-YK)., “Tabancayı bir anda dolduruyor, hemen ateşe başlıyor, taşı bir türlü Vlramiyordu. tepeden turnağa ter içinde kalmıştı.” (YK-KSİ)., “... ovaya doğru yürüyüp merakla bakıyor kimi zaman, dönmüyor; gelip çama şırların hepsini yıkayıp evi de tepeden turnağa silip süpürüyor, dönmüyor...” (HAT-KHK).

1. [-] ® Ø

2. [88] ® ... kesil- [11], ürper- [10], ... kes- [5], titre- [5], ürpert- [4], ... giy- [3], giyin- [3], değış- [2], donan- [2], sızla- [2], anlat-, aran-, bak-, balkı-, bürü-, çımgış-, değıştir-, donatıl-, ekil-, geril- {sinirlenmek}, gülümse-, homurdan-, ıslan-, incele-, kaynaş-, balkı-, okşa-, parla-, sar-, sarsıl-, silahlandır-, yaka-, yankılan-, yer-, yıkan-. || tere bat- [3], ter içinde kal- [2], çiçek aç-, deniz ol-, faşet-, hisettir-, ışığa boğul-, kara bulan-, muayene ettir-, naklet-, nergis aç-, una bat-. || silip süpür-, titreyip sarsıl-.

® *tepeden turnağa süzmek.*

▷ *tepeden turnağa (...) kesmek (kesilmek)*

tepeleme: [6]/3. Tepe biçimi verecek veya kenarlarından taşacak kadar, {ağızına kadar}./ “Kül tablaları buğday teçleri gibi *tepeleme dolmuştu.*” (CK-İSDY)., “Çerkez tavuğunu *tepeleme doldurma tabağa.*” (F-PY).,

® dol- [2], yığıl- [2], doldur-, taşı-.

▷ *tepeleme dolmak, tepeleme yığılmak.*

tepetakla: Ø

tepeüstü: [1]/Baş aşağı./ “Ayırdığım anda *tepe üstü gidiyorsun.*” (ZA-MAAİ).

® git-.

® *tepeüstü düşmek*

terbiyesizce: [2]/2. Terbiyesiz bir biçimde, saygısızca, terbiyesizcesine./ “Babaanneme karşı çok *terbiyesizce davranmış*, ondan hesap sora çağım...” (OK-AY)., “Onu uşaklar, harem ağaları, cariyeler tıpkı bir gün öncesi gibi, *terbiyesizce karşılarlar.*” (PNB-AGUG).

® davran-, karşıla-.

terbiyesizcesine: Ø

tercihen: Ø

tereddütsüz: [17]/2. Kararlı olarak, duraksamadan./ “Müfit, *tereddütsüz*, ‘Rakı!’ dedi...” (Aİ-YK), “Yer yer birçok bölgelerde Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar olmuşken, Ankara, hareketi ve Mustafa Kemal’i sonuna kadar *tereddütsüz tutmuştur*.” (FRA-Ç), “İhsan *tereddütsüz cevap verdi*: -Bilakis, ben ıstırabımla insanlıkla barışıyorum.” (AHT-H), “Taksim Belediye Gazinosu’nda ‘seyircisini elinde tutmuştu’; ‘mevsim’e girerken, Pavyon’da söylemesini önerdiler; *tereddütsüz*, Ahmet Ziya’ya danışmadan *kabul etti*...” (Aİ-OKB), “Öte yandan Amerika, Avusturya’nın kendisine olan borçlarını şimdi Almanya’nın ödemesi gerektiğini bildirdiyse de, Hitler bunu *tereddütsüz reddetti*.” (FA-YST).

® de-, kullan-, sat-, söylen-, tanı-, tut- {desteklemek}. || cevap ver- [3], kabul et- [2], cepheye koş-, idama gönder-, meydana çık-, razı ol-, reddet-, zili çal-.

terfian: [2]/Terfi ederek, yükselerek./ “Yüzü de güzeldir, tahsili de iyidir: *terfian* Beyrut’a *tayin edildi*.” (RNG-ÇK), “Hemen bir yolunu bulup sizi *terfian* İstanbul’a *aldırırım*.” (RNG-YG).

® aldır- {atamak}. || tayin edil-.

tersine: [58]/Beklenilenin, umulanın aksine, karşıt olarak, bilakis, aksine, {aksi istikamete doğru.}/ “Kennedy meydanında *tersine akar ırmaklar*” (VŞA), “Rüzgâr *tersine esiyor*..” (OVK-BŞ), “Yel sustu, *tersine döndü*.” (AS-YA), “Hasan ağanın torunu olarak kaldığımdan mıdır, nedir, ne dediye *tersine yorumlamıştım*...” (TY-AÖ), “Eğer yağmur boşanmamış olsaydı, geldiği yolu *tersine yürüyecek*, böylece gide gele sabahı edecekti.” (RI-KG), “Her zaman böyle, *tersine işlerdi kafam*.” (OA-KB). ;

® ak- (su, ırmak) [3], dön- [3], es- (rüzgâr) [2], büyü- (ağaç), çalış- (süreç), çevril- (iskemle), çık- (rüya), işle- (kafa), kıvrıl- {katlamak}, yaşa-, yorumla-, yürü-. || etki yap-.

® *tersine çevirmek* , (bir iş veya durum) *tersine dönmek*, (bir iş veya durum) *tersine gitmek*

tersin tersin: Ø

ters pers: Ø

ters ters: [14]/Ters bir biçimde./ “‘Evet, ne var?’ dedi *ters ters*.” (DC-BSKY), “‘Kim var karşında?’ diye sordu *ters ters*.” (PK-BCR), “Göz ucuyla Naci’ye bakıyorum, sağ kaşını hafifçe yukarı kaldırmış *ters ters* Sinan’ı süzüyor.” (AÜ-SG), “Yalnız, minibüsün şoförü biraz naletçe iri kıyım gövdesine güvenip, her sözü *ters ters* yanıtıyor...” (KK-SE), “Üçüncü bir kez sormamaya dikkat et, diye aksileniyorum ve herhangi bir karşılık vermesine fırsat bırakmadan gene *ters ters* ekliyorum: ‘Sözümü de kesme bundan böyle!’ Amnda suspus oluyor.” (PK-BCR). “Ben de kendisine *ters ters* cevap verdim.” (CKM).

® de- [4], sor- [2], süz- [2], ekle-, yanıtla-. || cevap ver- [4].

® *ters ters bakmak*.

İ *ters ters cevap vermek*.

ters yüz :--

® *ters yüz (ters yüzüne) çevirmek*, *ters yüz (ters yüzüne) dönmek*, *ters yüz etmek*, *ters yüz geri dönmek*

ters yüzü: [2] /Ters yüz./ “*Tersyüzü gene Harbiye Mektebine döndüm.*” (FRA-Z), “*Ters yüzü bostanlara vurum.*” (EÖ-P/S), “*Nitekim Hakkı Celis’le bir odada baş başa kalınca o kadar ne yapacağını şaşırdı, hareketlerine öyle bir perişanlık geldi ki, genç adam az daha tersyüzü dönüp gidecekti.*” (YKK-KK).

® vur- {dönmek}. || dönüp git-.

® **ters yüzü geri dönmek.**

ter ter:--

® **ter ter tepinmek.**

tesadüfen: [34] /Rast gelerek, rastlantı sonucu olarak./ “*Babam da tesadüfen İstanbul’da bulunuyordu.*” (RNG-ÇK), “*Ben de Ankara’da tesadüfen bulmuştum Varlık’ı.*” (FA-SUYK), “*Belli ki Yahya Kemal, Hâşim ve öbür şâirlerimizin eserleri bu bostana tesadüfen düşmüşlerdi.*” (AHT-YG), “*Vatan’da çıkan yazımı ben de geçen gün gördüm; tesadüfen.*” (CKM), “*Sen bugün onunla tesadüfen tanışmasaydın, iki gün sonra nasılsa tanışacaktın.*” (AK-AA), “*Çeyrek yüzyıl sonra bir gün Sabah gazetesindeki odamda tesadüfen görüştük.*” (HC-KKKY), “*.... bineceği tren, peronların birinde, tesadüfen gözüne çarpacaktır: «Ankara/Eskişehir/Haydarpaşa».*” (Aİ-OKB), “*“Tesadüfen geldim dünyaya, mecburum yaşıyorum.”*” (İS-AG).

® bulun- (-de) [4], bul- [3], düş- (-e) [2], gör- [2], otur- [2], tanış-* [2], al-, anla-, bırak-, buluş-, geç- {iş değiştirmek}, gel- (-e), gir-, git- (-e), görüş-, oku-, öğren-, söyle-. || arkadaş ol-, baş başa kal-, dünyaya gel-, gözüne çarp-, haber al-*, karşısına çık-, seyret-, yalnız kal-.

▷ **tesadüfen (-de) bulunmak.**

teşehhüt miktarı: Ø

tevekkeli: [19] /Boşuna, boş yere, sebepsiz, rastgele./ “*Tevekkeli dememişler, eşik ol da, paşa kapısında eşik ol...*” (F-PY), “*Allah seni tevekkeli yamultmamış.*” (SD-FC), “*Tevekkeli oraya gömülmek istemişti adam.*” (HT-KSA), “*Gün günden hafifliyor mangır dış yardım olmasa diyarı saasan’dan halimiz duman diyor büyükler tevekkeli tütürmüyor bunu her patron ilham veriyor insana puro zihni açıyor...*” (HT-EG).

® de-* [16], iste-, tütür-, yamult-* {cezalandırmak}

▷ **tevekkeli demek.**

tevfikan: Ø

tez: [160] /2. Süratli {çabuk} bir biçimde, {çabucak}./ “*Ne tez geldin!*” (KT-YS), “*Velikul’a haber ver, tez gidelim!*” (FB-T), “*Bereket versin ki öfkesi tez geçer.*” (MŞE-MA), “*Güzel günler tez unutulur.*” (AS-YA), “*KANUNÎ - (Rüstem Paşa’ya) tez hekimbaşını çağır.*” (OA-YDBYKL), “*Hadi tez gidin, tez dönün.*” (F-BS), “*İşini tez bitirdin bugün.*” (CD-Oİ), “*Hay ağzını öpeyim anne. Tez söyle.*” (MTT-SS), “*Şehzademiz tez davranmış, bir vuruşta ezmiş başını ihanetin.*” (OA-YDBYKL), “*Allaha yalvarmağa başladı. «Tez ilet,» diyordu.*” (YK-OD), “*Eh, kara haber tez duyulur.*” (CD-Oİ), “*DEĞİRMENCİ : (Bağırır.) Ne diye ötekilerini böyle tez yitirdin?*” (GA-TO), “*ZELİHA: Zafemat-Paneah’lığa ne tez alıştın, köleliğini ne tez unuttun diye.*” (NH-YM), “*Kapalı yollarını aç, yollarına güller döse, tez gönder Ustamızı, Allahımız...*” (YK-BE), “*Öldüm, ben de öldüm beyim Şimdi namazım kalandı beyim Elini tez tutsun kaldıracak olan Ortalık soğumadan mezaıma gireyim.*” (GA-TO), “*Vaktine hazır ol! Tez haber verin!*” (KT-Gİ), “*Nasıl da tez haber salmış Babakale’ye!*” (AK-MY), “*Tez işinin başına geç.*” (TO-Dİ), “*Kalkıp yola gidecek, işi yakından seyredecekti ki, yolda*

Ruslardan başka kimseyi göremeyince bu fikrinden **tez vazgeçti**.” (CD-Oİ)., “**Tez varıp gelirim**.” (NH-Mİ/M3)., KANUNÎ - (Rüstem Paşa'ya buyurur.) **Tez** hekimbaşını **al gel** paşa!” (OA-YDBYKL).

® gel-* [26], git- [11], geç- (zaman, etkisi vb.), unut- [7], çağır-, dön- [6], bitir-, söyle- [4], bit-*, davran-, ilet-, var- [3], boşa-, duyul-, hazırla-, unutul-, yitir- [2], aç- (kapı), ağır-, ağırlaş-, al- (-den), al- {ele geçirmek}, alış-, allan- (ufuklar), başla-, bırak- {vazgeçmek}, bitiş-, boğ-, boşalt-, büyü-, çık-, dağıl-, din-, doyul-, epri-, geçil-, getir-, gönder-, götür-, harcan- (para), ısın- (hava), kadınlaş-, kapan-* (yara), koy-, kuru-, okun-, önle-, parele-, ser- (sofra), sıkış-, sil-, sol-, toparlan-, uzaklaş-, ütüle-, yayıl- (havadis), yumuşa-. || elini ... tut- [4], haber sal-, haber ver-, işinin başına geç-, vazgeç- [2], ata atla-, dilini tut-, geri çekil-, haber getir-, haber gönder-, haber uçur-, hazır ol-, içeriye al-, kafasından at-, kendini toparla-, mezara sok-. || varıp gel- [2], dönüp gel-. || al gel.

Đ **tez gelmek, tez gitmek, oturmak.**

tez beri: Ø

tezce: [1] /Çabucak./ “‘Ama...’ diyor Hasan ‘bir de köye yetiştirildi mi bu ıknlardaki broşürler, bu yorgunluklar **tezce unutulur** o vakit.” (MM-KG).

® unutul-.

tezelden: [16] /Çabucak./ “Allah ona verdiği derdi **tez elden alsın**.” (F-PY)., “Üstelik köye de rezil olursun. **Tez elden boşar** seni Ömer duyarsa.” (RB-SN)., “Fakat Salih **tez elden önledi**: -Askerliğin yazı kışı mı olurmuş hay Ah' emmi sen de?..” (TB-KA)., “Kim ki düşünde cima yapa **tezelden evlene**.” (FE-HBM-O)., “Fillerin dişi gelince de hemen **tezelden saray kuruyor, çatılıyor, dayanıp döşeniyor**.” (PNB-AGUG)., “Üveys Paşa! **Tez elden haber yollayın** Ferhat Ağa'ya; Hünkâr'ın yeni fermanı gelinceye dek beklesin, sakın dokunmasın Mustafa'ya.” (YK-S).

® al- (dert), boşa-, çatıl-, evlen-, evlendir-, kurul-, önle-, temizlettiril-, tüket-, uy-, ver- {evlendirmek}, yapıl-, yayımla-. || haber yolla-, rapor hazırla-, tedarik et-, yola çık-. || dayanıp döşen-.

tıbben: Ø

tıka basa: [16] /Çok sıkıştırarak, boş kalmayacak biçimde, iyice dolarak./ “Vapur **tıka basa dolmuş**.” (HT-KSA)., “Kapılarına kadar **tıka basa doluşuyorduk** otobüslere.” (EÖ-P/S)., “Karınca dilini kusursuz konuşması sayesinde burada işçi karıncalar tarafından bir larva gibi **tıka basa beslenir**.” (AA-ETY)., “Kömür geldiyse, önce **tıka basa yığılıyor**, sonra Ceran'ın annesi solgun bir erke picaması giyip sokağa çıkıyor, kömürü içeriye aktarıyordu.” (Sİ-İGÇÖ2).

® dol- [2], doluş- [2], beslen-, doldurul-, doy-, yığıl-. || karnını doyur-.

® **tıka basa doldurmak, tıka basa yemek**

tıkır tıkır: [45] /Düzenli bir biçimde, ara vermeden, aksamadan. {duraksamadan.}/ “Bütün gece bir saat **tıkır tıkır işledi**.” (MA-BAK)., “Mehmet Çavuş ve ben hep rahvan yürüyen yerli küçük hayvanlar üzerinde **tıkır tıkır gidiyoruz**.” (HEA-AG)., “Esmâ, titreyen dudaklarında beyaz mendili, ayaklarında takunyaları, **tıkır tıkır**

yürüdü, evine girdi.” (CD-Oİ), “Fabrikası **tıkır tıkır çalışır**, Darphane gibi para keserdi.” (OK-KT), “Benim çeviriden yansıdığı kadarıyla, Ayşe'nin anlatım özelliklerini çok iyi kavramıştı, **tıkır tıkır götürüyor**, sonunu da tıpkı Marcel Ayşe gibi, çarpıcı bir gözlemle noktalıyordu.” (TY-YGY), “Gidip yemeyip içmeyi **paramı tıkır tıkır biriktireceğim**.” (F-PY), “‘Tamam abi,’ dedi, sonra **tıkır tıkır yürüyüp gittiler...**” (LT-OÖY).

® işle- [16], git- [5], öde- [4], yürü- [4], gel- [3], çalış- [2], götür- [2], al-, çık- (merdiven), dökül-, geç-, işlet-, söyle-. || para biriktir-. || gidip gel-, yuvarlanıp git-.

Đ **tıkır tıkır işlemek, tıkır tırık ödemek.**

tıklımıklım: [13]/2. Boş yer kalmayacak biçimde./ “Arabalarla manda sırtında, öküz boynunda, insan omuzunda kel, kör, uyuz, egzamalı, mantarlı, cüzamlıya kadar efendim bir köylü kafilesi tam bu zamanda gelir, şu gördüğünüz meydanı **tıklımıklım doldururdu**.” (SFA-HBSK), “Birazdan göğre giden bütün tramvaylar ve otobüsler **tıklımıklım dolacak**.” (GA-TO), “Yunan hududuna kadar tren **tıklımıklım geldik**.” (CKM), “Aşağı kattaki misafir odasında mahallenin kadınları **tıklımıklım oturuyorlardı**.” (SK-D), “Bindirme ve indirme istasyonları mahşeri andırıyor, katarlar ardarda ve **tıklımıklım hareket ediyorlardı**.” (TÖ-ŞÇT).

® dol- [7], doldur- [3], gel-, otur-. || hareket et-.

Đ **tıklamıklam dolmak (doldurmak).**

tık tık: [5]/‘tık’ sesi çıkararak./ “‘Vaktinden önce büyümüş kocaman bir kuş, gagasıyla **tık tık vurmış kapıya**.’” (RI-KG), “Doktor eğildi, gencecik bir adamın **yüreği** avuçları içindeydi.. **Tık tık atmıyordu**.” (FO-KSA), “Doktor eğildi, gencecik bir adamın **yüreği** avuçları içindeydi.. **Tık tık atmıyordu**.” (FO-KSA).

® vur- (kapı) [3], at-* (yürek), çal- (kapı).

Đ **tık tık vurmak.**

tıngadık: [1]/Birdenbire, aniden ses çıkararak./ “O an **tıngadık düştüm...**” (BŞ-DKO).

® düş-.

tıngır mıngır: [5]/1. Kuru, çınlamalı ve yankılı bir sesle./ “...dahası **tıngır mıngır yuvarlandı** merdiven basamaklarından ...” (HAT-KHK). ; /2. Yavaş, düzenli bir biçimde./ “Kız **tıngır mıngır** oradan geçmiş.” (PNB-AGUG), “Oğlum yola **çıktık ama, tıngır mıngır...**” (KT-YS).

1. [1] ® yuvarlan-.

2. [4] ® geç- [2], gel-. || yola çık-.

tıngır tıngır: [1]/2. Birbirine çarpan metal eşya sürekli ses çıkararak./ “Bir çay kaşığıyla **tıngır tıngır karıştırdı**.” (SD-K).

® karıştır-.

tıpatıp: [14]/Tastamam, eksiksiz, tamamen, her bakımdan uygun, upuygun, birbirinin aynı bir biçimde, tıpkı tıpkısına, tıpkısı tıpkısına./ “Ama niye birbirimize **tıpatıp benzeyelim ki!**” (BB-BBÇ), “Lâcivert elbise zayıf ve belli, omuzlu **vücutuna tıpatıp oturmuştu**.” (TB-KA), “Benzerliklere, hattâ (bindebir öyledir ya) yer yer aynılıklara karşın, çevrilen ile çevirenin sonucu **tıpatıp örtüşmez**.” (NU-DG), “Sizin gibi beni böyle **tıpatıp tanımlayacak**, Özleyecek ve bulmak için savaşılabilecek kadın yazarı bekliyordum hep!” (BU-GYÇ), “**Tıpatıp aynı kalacaktı...**” (AB-BBYŞ).

® benze- [3], otur- {uymak} [2], örtüş-*, tanımla-, tut- {uymak}. || aynı kal-.

® **tıpatıp uymak.**

▷ **tıpatıp benzemek, tıpatıp oturmak {uymak}.**

tıpır tıpır: [6]/Hafif ve düzenli biçimde ses çıkararak./ “Sonra Hamdi'nin elindeki gaz lambasının yarı uykulu ışığıyla birlikte ben, *merdiven* basamaklarını **tıpır tıpır** indim.” (HAT-KHK), “...kümeslerin üstündeki tenekeler **tıpır tıpır** ötüyor...” (HAT-KHK), “Bir sırrı *sürüklüyor* terlikler **tıpır tıpır** İzbe sofalarında, izbe sofalarında...” (FA-ZY), “Karısı yüzüne bakmadan yine **tıpır tıpır** geri döndü.” (ÇA-BAG).

® in- (merdiven) [3], öt-, sürürle-. || geri dön-.

tıpış tıpış: [11]/Kısa adımlarla çabuk {ve isteyerek ya da istemeyerek} yürüyerek./ “Ardımızdan **tıpış tıpış** gelecek, göreceksin...” (FB-ID). “Sonrası, **tıpış tıpış** döndüm eve...” (RI-KG), “Kapıyı çalan olsa, “Evet, Hasan Cemal benim” deyip **tıpış tıpış** Cebeci'deki cezaevinin yolunu tutacaktım.” (HC-KKKY).

® gel- [6], dön-, eşin-, || ..in yolunu tut- [2].

® **tıpış tıpış yürümek.**

▷ **tıpış tıpış gelmek, tıpış tıpış ...in yolunu tutmak.**

tıptı tıptı: [4]/Tastamam, aynen./ “Arkadan **tıptı tıptı** benziyordu hani.” (HT-KSA), “Tekrar tekrar teşekkür ederim oğlum, diye uğurladığı âna kadar arada geçen bütün sözleri belleğine **tıptı tıptı** kazıdığı gibi **tekrar etti**.” (NSÖ-AD).

® benze- [3]. || tekrar et-.

▷ **tıptı tıptı benzemek.**

tıpkı: Ø--

tıpkı tıpkısına: [6]/Tıpatıp./ “Hepsi de **tıpkı tıpkısına** babalarına **benzediler**.” (AN-MB), “Karmakarışık olduğu için buraları **tıpkı tıpkısına** veriyorum efendim!” (KT-YS), “Memed bu ötüşü **tıpkı tıpkısına** taklit ederdi.” (YK-İM1).

® benze- [4], ver-. || taklit et-.

▷ **tıpkı tıpkısına benzemek.**

tıp tıp: [11]/Küçük ve hafif bir biçimde {‘tıp’ sesi çıkararak.}/ “Yüreğim tuhaf bir dürtüyle hızlanmış **tıp tıp** atıyordu.” (OP-YH), “Saçaktaki buzlardan **tıp tıp** sular **damlıyor**.” (FE-HBM-O), “Hayatın tılsımı **tıp tıp** **attırır** yüreklerini, kahkahaları başka türlü, saç taramaları başka türlü: anneyle ortak, babaya söyledikleri yalan başka türlüdür.” (GY-D), “Tencereye **tıp tıp** **düşüyorlardı**, ortalarında kesik dana başı, köpek, kadın, resim, kasap, manav, sığıyorlar.tencerede, sonra duruyorlar rüzgârsız, **tıpkı** sokaktaki gibi durgun alabildiğine.” (OR-BCİ).

® at- (yürek) [6], damla- (su) [3], attır- (yürek), düş-.

▷ **tıp tıp (yürek) atmak, tıp tıp damlamak.**

tırık tırak: Ø

tırıs tırıs: [1]/1. Hızlı bir biçimde./ “Ø”. ; /2. Utanmış, mahcup bir biçimde./ “Yine, dokuma çarşafı müdirenin peşinde aynı dolambaçlı sokaklardan, **tırıs tırıs** mektebe döndüm.” (RNG-ÇK).

1. [-] ® Ø

2. [-] ® dön- (-e).

tin tin: [5] /Sessiz, patırtısız olarak./ “Tornan, ardı sıra **tin tin** geliyor.” (FB-ID), “Okuldan çıkınca, yağmur çamur dinlemeden, **tin tin tin tin** beraber **giderdik**.” (ZA-MAA), “Tornan, yanlan sıra **tin tin** koşuyor.” (FB-ID).

® gel- [2], git- [2], koş-.

▷ **tin tin** gelmek, **tin tin** gitmek.

tiril tiril: [8] /3. Tir tir./ “Aylin korkudan **tiril tiril** titriyordu.” (AK-AA). ; //İşıltılı, güzel bir biçimde.// “Yusuf Ziya Ortaç, **tiril tiril** giyinir; takacağı kravatı, yiyeceği yemeği, söyleyeceği sözü özenle seçerdi.” (İS-DÖV), “İçi de dışı da **tiril tiril** titreşiyordu.” (OA-SİO). “Lâkin bilirim güzellik koşuşturma, sevinme unutulmaz. **Tiril tiril** dururlar yürekte.” (F-BS)

/.../ [4] ® titre- [4].

//...// [4] ® dur-, giy-, titreş-, yan-.

▷ **tiril tiril** titremek

tir tir:--

® **tir tir** titremek

titizlikle: [20] /Titiz bir biçimde, titiz olarak./ “Ahmet ağabeye, söyledim. - Tabi, dedi, kendi hakkımızı da mutlaka, başkalarının haklarını nasıl **titizlikle** koruyorsak, öyle korumamız lâzım.” (EI-NS), “Olayların intihar mı cinayet mi olduğu **araştırılıyor titizlikle**.” (İA-ÖEK), “Dudakları **titizlikle** boyanmış, saçları taralı, tırnakları cilalı elleri yorganın üstünde.” (SKA-GA), “Gövdelerinden **titizlikle** uzak **duruyorlardı**; ürpertici bir güçle asılıyorlardı bu karara.” (EA-DÖY).

® koru-* [3], araştırıl-, bak-, bırak-, boyan-, hazırlan-, incelen-, kaçın-, karıştır- (sayfa), korun-, oku-, sakla-, yapıl-, yerleştir-, yönlendir-. || uzak dur-, yerine getir-, yerine kon-.

tokmak tokmak: Ø

tok tok: [3] /Kalın ve gür sesle./ “Numan Bey bir ara gene **tok tok** konuştu: - Daha da kim bilir ne kadar düşecek.” (OK-C), “SUAT, onları seyrederken sanki biraz utanmış, boğazına kılçık kaçmış; **tok tok** öksürür.” (AA-TO3).

® konuş- [2], öksür-.

▷ **tok tok** konuşmak.

top:--

® **top** etmek, **top** yapmak

top top: [6] /Top biçiminde olarak, yuvarlak yuvarlak./ “Aksakallılar bir zaman ağlaştılar, bir zaman sakallarını *yoldular top top...*” (KT-Gİ), “Adacada kayalıkların arasında *top top* nergis *biter*, öyle mi?” (YK-İM1), “Kadınlar bahçede, dut ağacının altında, eltinin çevresinde, *top top oturmuşlardı*.” (NM-TÖ2).

® yol- (sakal) [2], bit- {yeşermek}, otur-, sağıl-, tükür-.

® *top top yapmak*.

topu topu: Ø

topyekûn: [8] /Eksiksiz, toplam, toplu olarak./ “Çünkü Türkiye'nin kuyusu kazılmıştır ve içine itilmek üzeredir; ama Kuvayı Milliye ruhu yeniden *topyekûn canlanmaktadır*.” (OS-HT), “Nasıl oluyor da *topyekûn ölmüyorlar?*” (NH-MİM3), “Dünya Savaşı sonrasında görülür: Cemaat değerleri *topyekûn iflas etmiştir* şimdi.” (EB-YU), “Ve artık bütün iyi dilekler boşunaydı, bu trenin yolcuları gülmeyi de, bahtlarını da *topyekûn kaybetmişlerdi*.” (TB-KA)

® canlan-, öl-*, zehirlen-. || gölgede bırak-, halledil-, iflas et-, kaybet-, toprağa düş-.

torpilsiz: Ø

töskürü: Ø

tun tun:--

® *tun tun kaçmak*.

tutturabildiğine: Ø

tutuksuz: [2] /2. Tutuklanmadan./ “Mahkemeye sevk edildim hakim beni *tutuksuz bıraktı*, hakim bana memleketten geldiğinde bu parayı iade etti.” (TÖ-E), “Eski davaları *tutuksuz sürecektir*.” (İA-ÖEK).

® bırak- {salıvermek}, sür- (dava).

tükenik: [1] /2. Çok azalmış bir biçimde./ “*Susuyorum, yılgın, tükenik*.” (VB-SvB).

® sus-.

tümnden: [50] /Tümüyle, bütünüyle./ “Kötü bir suç işlemiş gibi bozuldum, heie bu herifin kadın-erkek eşitliğine inanmadığını *tümnden unuttuğum*, öfkelenim.” (EI-KA), “Kendime duyduğum saygıyı *tümnden yitirmiştim*, saygı ne kelime, merhamet bile hissetmiyordum.” (EI-KA), “Geçmişte, bu yörelerde yaşayan ilkel kavimler, güneş doğarken, *tümnden ayaklanırlarmış*.” (GD-AK), “Bu tür kadınların kimi, erkeklerle ilişki kurmaktan, *tümnden kaçınırlar*.” (EG-İÖ), “Başka bir deyişle, insanın iç dünyasında kapalı kalan duyguların yarattığı kaygıyı belirli bir duruma odaklaştırarak boşaltma biçiminde işleyen bilinçdışı mekanizma, kişinin yaşadığı tedirginliği *tümnden ortadan kaldırmaz*.” (EG-İÖ), “Yalnız tabii boşanmakla, grup *tümnden yok olmaz*, ana babanın sosyal-kültürel, yasal ve hukuki ilişkileri tükenmez.” (BG-KA), “Demek izin *umudu tümnden suya düşmüştü*.” (ÇA-BAG), “Sonunda *umudunu tümnden yitirir*...” (EG-İÖ), “Bazı durumlarda ise eyleme geçmekten *tümnden, vazgeçer*...” (EG-İÖ).

® unut- [2], yitir- [2], ayaklan-, bit-, cıvıt-, çök-, delilen-, delir-*, dur-, engelle-*, ıstıt-, kaçın-, kaçır-, köpür-, öfkelen-, sarıl- {kuşatılmak}, sepetlen-, sök-, yıktırıl-. || ortadan kaldır- * [2], umudunu yitir- [2], yok ol-* [2], bilinç dışına itil-, boş bırak-*, boşa git-, dışa vurul-, elektrikler kesil-, eyvallah çek-, geçerliliğini yitir-, geleceğe yönel-, içi boşal-, kendi yanına

çek-, kendini ver-*, mahvol-, ortadan kalk-, reddedil-, reddet-, rotasını değiştir-, sözleri kaldır-, umudu suya düş-, üstüne yıkıl-, vazgeç-, zihinden silin-.|| kaldırıp at-*, yok olup git-*.

tümen tümen: [2]/Pek çok, {çokça}./ “İçini kurcaladınız mı magazin hikayecilerini, dedikodu şairlerini **tümen tümen bulursunuz.**” (GY-D)., “Bulutlar yeni atılmış hallaç pamuğu gibi öbek öbek, **tümen tümen** altından, üstünden, sağından solundan **geçiyorlardı.**” (AK-AA).

® bul-, geç-.

Türkçesi: Ø

U

ucun ucun: [2]/1. Uç uca, ucu ucuna, azar azar./“İkinci Yeni, yani anlamsız şiir mi övülüyor “ucun ucun” bu sözlerle?” (MF-ES)., “Yuvasızlığı güzel gözlerini şaklatarak **ucun ucun** mu yüreklenir kişi...” (ME-TŞ). ; /2. Yan yana./ “Ø”.

1. [2] ® övül-, yüreklen-.

2. [-] ® Ø

ucu ucuna: [3]/Ancak, en son kertede./“Kırk yıldır **ucu ucuna denk getiremedim.**” (AS-YA)., “Krapen Pasajı’nda meyhaneler vardı, biz **ucu ucuna yetişmiştik**, onlara özenen bir yer.” (Aİ-YK)., “Evden çok erken çıkmama rağmen gene zar zor, **ucu ucuna**, filtresi filtresine **yetişeceğim** gideceğim yere.” (FŞ- EF).

® yetiş-, yetiştir-. || denk getir-.

ucuzca: [1]/Ucuz olarak, ucuz bir biçimde./“Çünkü bu şimdi ceviz masasından il idare başkanıyla konuştuğu fabrikayı yıllarca önce Emvali Metruke’den, gene bu parti mebusu, hatırlı birinin yardımıyla **ucuzca satın almış**, yıllar yılı da geliştirip büyüttü.” (OK-KT).

® satın al-.

ucuz pahalı: [1]/Yüksek veya düşük fiyatlı olduğuna bakmadan./ “Öyle söyleyeceğinize bu kedi bezin çok hoşumuza yitti, bunu **ucuz pahalı** bize **sat**, deyin, daha iyi!..” (OK-KT).

® sat-.

ucuzuna: [1]/Ucuz olarak, ucuzca./ “Satacak pek bir şey yoktu, **ucuzuna** buğday **satar** parasını götürürdük.” (FB-ID).

® sat-.

uçtan uca: [4]/Bir baştan bir başa./“Gözlerin sonsuz uzun sonsuz çekikti Baksan **uçtan uca** Çin Şeddi’ni **görebilirdin**”(CS-SS)., “Şu senin bulutsu sesin var ya **uçtan uca tersyüz ediyor** geceyi” (CS-SS)., “Sokaklar **uçtan uca kazılmış.**” (CS-SS)., “Binlerce ağızdan bir ilâhî gibi engin Sesler denizin ufkunu **uçtan uca sardı**,...” (YKB-KGK).

® gör-, kazıl-, sar-. || tersyüz et-.

uç uca: [5]/Bir şeyin son noktasıyla, ikinci bir şeyin baş noktasını birbirine ekleyerek./ “Ayrı ortamların boyutları **uç uca bitişiyor.**” (CS-GC)., “İçine yalnızlık ufkı dolunca Yolları **uc uca bağlar** bir çoban.” (FHD-50S)., “Yüklendi. «Kalem» odasında iki masayı **uç uca getirdi.**” (KT-YS)., “Yastıklar, **uç uca uzatılmış.**”(YK-KSİ).

® bağla-, bitiş-, getir-, uzatıl-.

® **uç uca gelmek.**

ufaktan ufağa: [1]/Küçük küçük, ufak ufak, azar azar./ “Yön dergisi **ufaktan ufağa** kaşıyordu bu karışıklığı.” (HC-KKKY).

® kaşı-

ufak ufak: [4]/1. Küçük küçük./ “Yırttı, *ufak ufak parçaladı.*” (RI-KG). ; /2. Küçük parçalar durumunda./ “Ø”. ; /3. Yavaş yavaş./ “Gili, çetesine bir işaret çakıp “Ben gidiyorum siz arkadan *ufak ufak gelirsiniz, deyip dışarı fırladı.*” (MK-AR). ; //Azar azar, az ve önemsiz ölçülerde.// “Ben *nafakayı doğrulturum ufak ufak* Kimseye minnet etmeden” (GA-TO)., “Niyazi ile çok tatlı *ufak ufak kavgalar ediyoruz.*” (GD-ADM).

1. [1] ® parçala-.

2. [-] ® Ø

3. [1] ® gel-

//...// [2] ® nafakayı doğrult-, kavga et-.

uğrun: [1]/Gizlice./ “Sarayın cümle kapısına dayanacağına, arkaya dolanıp *uğrun* kapıya *yanaştı.*” (KT-Gİ).

® yanaş-.

uğrunda (I): [3]/Amacında, yolunda./ “Dünyayı *uğrunda* yıkabilirdi.” (OA-SİO)., “Emret, *uğrunda* kanımızı *dökelim!*» demişler.” (NSÖ-AD)., “Yaşamak mademki bunca güzel *Döğüşülür, uğrunda ölünür.*” (DH-SS).

® ölün-. || dünyayı yık-, kan dök-.

uğrunda (II): Ø

uğul uğul: [6]/Uğultulu olarak./ “...canlı tutmak istercesine, kapılarla pencereler her zamanki gibi *uğul uğul uğulduyordu.*” (HAT-KHK)., “Gecenin sessizliği içinde *uğul uğul çağlıyor* Gece, aydınlığını sabaha bırakıp Yalnızlığında *ağlıyor.*”.(AS-Ş)., “Sesler *uğul uğul akıyordu.*” (EB-BG).

® uğulda- [3], ak-, çağla-.

Þ **uğul uğul uğuldamak.**

ukalaca: [3]/Ukala bir biçimde./ “Hele etrafta sen yoksan nasıl da *ukalaca konuşurum!*” (BB-BBÇ)., “Atıf o hayata dayanılamıyacağını *ukalâca anlattı.*” (RHK-BS)., “Ne *ukalâca lakırdılar edecek?*” (RHK-BS).

® anlat-, konuş-. || lakırdı et-.

ulu orta: [4]/Bir şeyin aslını bilmeden, düşünüp tartmadan, çekinmeden, açıktan açığa./ “Yıldırım, bu uyarıyı *ulu orta yapmaz*, operasyon sırasında, çatışmaya gireceğimiz anlarda söylerdi.” (AÜ-SG)., “Çünkü neferler, erlikle ilgili işlerde sık dokuyup, ince elemez, *ulu orta davranırlardı.*” (MTT-SS)., “Gözlerim doldu, *beddua ettim ulu orta.*” (OA-KB).

® yap- [2], davran-, yapıl-. || beddua et-.

Þ **(bir şeyi) ulu orta yapmak.**

umumiyetle: [1]/Genellikle./ “Muhalefet, İttihat ve Terakki'nin kurtarıcılığını *umumiyetle kabul etmiştir.*” (TT-İMSHB).

® kabul et-.

umursamazca: Ø

upuzun: [7]/2. Tamamıyla uzanmış bir durumda./ “Fatma kuyunun kenarında yerde **upuzun** yatıyordu.” (AHT-H), “Soluk almaksızın **upuzun** duruyordu.” (EÖ-P/S), “Gelir divanın birine **upuzun** oturur. (GA-TO).; //Uzun uzun.//“Başından sonuna, **upuzun** baktı yemlece.” (FB-T), “Sonra **upuzun** öptü.” (BU-GYÇ).

2. [5] ® yat-* [3], dur-, otur-.

//...//[2] ® bak-,öp-.

▷ **upuzun** yatmak.

usangın: Ø

uslu:--

® **uslu** durmak (veya oturmak).

ustaca: [10]/{2. El uzluğu ile, ustalıkla., 3. Becerikli olarak, kurnazlıkla.}/“Uzunca bir süreden beri ilgilendiği şehir kavramını Şehir Asla Unutmaz (1996) ve Şehir Ey Şehir (1997) adlı kitaplarında irdeleyen Mustafa Armağan, bu birikimini yeni kitabında tek bir şehri, Bursa’yı anlamak için **ustaca** kullanıyor.” (BA-YYY), “Çok şükür bir kazaya belaya uğratmadan, **ustaca** sokuverdim işte!” (FB-ID), “Yaşanılan yer, **ustaca** aktarılır, gerek köy, gerekse şehrin konumu. (AB-SD), “Fotoğrafta gördüğün hasır şapka, keten giysi, gümüş saplı baston o yılların yorgunluğunu **gizliyor** **ustaca**.” (CÇ-SŞ), “Ahmet Ada, Taş Plak Gazelleri’nde, son yıllarda artık suyu çıkmaya başlayan gazel modasını Rebetiko’cuların yürek dğlayan yaşam öyküleriyle **ustaca** dengeliyordu.” (ŞY-1996).

® kullan- [3], dengele- [2], aktarıl-, bak-, durdur-, gizle-, sok-.

▷ **ustaca** kullanmak.

ustalıkla: [27]/1. Ustaca./ “...kendisi hakkında söylenen her şeyden haberdar olup, kendini korumaya almış, üstelik bütün bunları, bunca zaman saklamayı **ustalıkla** başarmıştı.” (MM-ÜAKO), “Yazar kısa öykü sanatını da **ustalıkla** beceriyor.” (OA-KB), “İnci Aral ilk romanında bir kadının bağımsızlık ve mutluluğu umutsuzca arayışını içtenlikle, **ustalıkla** anlatıyor.” (İA-ÖEK), ; /2. Kurnazca./ “...sırasında garsonlardan yardım isteyerek; tekerlekli iskemlelerini itecek damatları önceden **ustalıkla** ayarlamışlar.” (TU-G), “Gözlerini **ustalıkla** kaçırdılar.. -Reis... reis; söyle bakayım.” (TB-KA), “Ama skandal çabucak, **ustalıkla** örtbas ediliyor. (İA-İKG).

1. [19] ® başar- [2], kullan- [2], anlat-, becer-, canlandır-, dağıt-, kapat- {engellemek}, oyna-, ser-, sız-, yansı- (esere). || gözünü kaçır-, nüfuz et-, temsil edil-, tevil et-, yeryüzüne indir-, yola çıkar-.

2. [8] ® apart-, ayarla-, geçiştiril- (sorular), saklan-, maksadını sakla-, örtbas edil-, söz aç-, sona bırak-,

usul (III): [6]/1. Alçak sesle./ “Hoş geldin kardaş, dedi. **usul** konuş.” (YK-İM1). ; /2. Yavaş./“Ama onu uyandırmamak için **usul** yürür.” (NM-TÖ2), “Ağzın yanar **usul** ye...” (OCK-Ç).

1. [2] ® konuş- [2].

2. [4] ® ye- [2], ekle-, yürü-.

usulca: [303] /{1. Yavaşça, 2. Sessiz bir biçimde.}/ “(İçer. *Usulca kalkar.*)” (AA-TO3), “*Usulca kapıyı açar, bir an dışarıya kulak verir, sonra kapıyı kapar, aynı biçimde topallayarak yerine döner, oturur.*” (AMD-O), “*Yorganın altından süzülüp usulca yataktan çıktım.*” (CK-BR), “*Sonra yeniden kaldırır başını, elindeki usulca bırakır, gözlüğü çıkarır.*” (GA-TO), “*Yaklaşınca, her zamanki gibi durup şöyle bir baktım gene, sonra usulca girdim, oldukça tedirgin adımlarla ilerledim ve bir masanın ucuna oturdum.*” (HAT-KHK), “*Yanına tilki usulca yaklaşır.*” (GA-TO), “*Yatağın örtüsünü usulca örtüyor.*” (OB-EA), “*Hikmet Bey’in koluna usulca dokunuyordu.*” (AA-İGA), “*Yüzümü kasımpatlarının duru beyaz yaprakları arasına gömüp güzelliklerine beş duyumla birlikte kavuşmaya çalışırken, sevgiyle, usulca fısıldadılar.*” (OB-EA), “*Nasıl bir sonuca vardığını anlamak zor. Usulca ayağa kalkıyor.*” (AÜ-SG), “*Saatleri usulca cebine indirir, sonra cebinden çıkardığı bir deste kâğıdı ötekilere uzatarak seslenir: MİSTER K. Okey..*” (VT-BÖKDYO).

® kalk- [11], aç- (kapı, vb.) [10], çık- (-i, -e, -den) [9], bırak- [8], de- [8], gir- (-i, -e) [8], yaklaş- (-e) [8], ört- [7], sokul- [7], sor- [7], dokun- (-e) [6], git- [6], indir- [6], kapa- [6], kay- [6], otur-* [6], bak- [5], çekil- [5], it- [5], çek- [4], çıkar- [4], fısılda- [4], süzül- {girmek} [4], uzan- [4], yürü- [4], al- [3], dön- [3], düş- [3], kapat- [3], koy- [3], okşa- [3], öp- [3], sıvış- [3], açıl- (kapı, vb.) [2], ağla- [2], ak- [2], aydınlan- [2], ayrıl- [2], çevir- [2], çök- [2], doğrul- [2], eğil- [2], geç- [2], gel- [2], götür- [2], gül- [2], in- [2], kaldır- [2], sallan- [2], seslen- [2], sıyrıl- [2], söyle- [2], tut- [2], vur- [2], ağar-, aktar-, anlat-, arala-, as-, ayrıl-, bat-, belir-, biç-, bul-, çömel-, dalgalandır-, demlen-, dene-, ekle-, geçir-, gerin-, gezin-, gıcırda-, giyin-, gülümse-, hıçkır-, ışılda-, iliş-, kabullen-, kaç-, kesil-, kıpırdan-, konuş-, kopar-, kötürümle-, kur-, mırıldan-, oynat-, piş-, salla-, sars-, savuş-, sezdin-, sık-, sil-, silin-, silkele-, söndür-, söylen-, süzül-, tırman-, tutuştur-, uç-, uçuş-, var-, yaklaştı- [2], yalvar-, yarıl-, yasla-. || ayağa kalk- [2], cebine indir- [2], eline al- [2], başını çevir-, başını yere eğ-, elini kaldır-, frene bas-, göz at-, göz kırp-, gözü kapan-, gözünü kapat-, gözünü yum-, ilâve et-, üstüne çek-, tekrar et-, tepeye tırman-. || inip kalk-. || kaydı gitti [2], aşar gider, çekilir gider, dağılır gider, karışır gideriz.

İ usulca kalkmak, usulca açmak (kapı vb.), usulca demek, usulca yaklaşmak.

usulcacık: [45] /Yavaş ve belli etmeden veya ortalığı karıştırmadan, yavaşcacık./ “*Kedi usulcacık çıkıyor, kız da, hiç gürültü etmeden kedinin peşinden gidiyor.*” (PNB-AGUG), “*Annesine çaktırmadan hizmetçiye usulcacık sordu: O gece çok mü zor olur o iş?*” (OK-KT), “*Gördün mü para verirken, di? Usulcacık: Gördüm, dedi!*”. (OK-KT), “*Bu bakımdan usulcacık sordu: Gittin mi?*” (OK-KT).

® çık- (-i, -e) [5], sor- [4], sıvış- [3], açıl- [2], de- [2], kalk- [2], okşa- [2], al-, büyü-, daya-, dokun-, fısılda-, fısılda-, geçir-, gel-, gir-, giril-, git-, gül-, iliş-, kana-, kır-, savuş-, sız-, sok-, sokul-, ver-, yaklaş-, yanaş-, yatır-, yönel-, yu-. || gözünü arala-.

usuldan: [37] /Yavaşça, sessizce./ “*Usuldan şahini okşadı.*” (YK-BE), “*Bir ses: Yoklar, dedi usuldan.*” (YK-İM1), “*Dudakları usuldan kıpırdadı. Önce*” (YK-İM1), “*Hatçe, usuldan dürttü: Teyze!*” (YK-İM1), “*Kapıyı usuldan tıkrıdattı. Edemedi, küçücük pencereye vardı. Usuldan, ana, ana, ana! diye seslendi.*” (YK-İM1), “*Vakit gece yarısıydı. Usuldan bir ısıklık çaldı kapıda.*” (YK-İM1), “*Muştan usuldan tüfeğini indirdi.*” (YK-BE).

® de- [5], okşa- [2], ağar- (ortalık), ak-, dokun-, dürt-, gevşet-, in-, kımıldan-, kıpırda-, morar-, otur-, savrul-, seslen-, sırala-, sokul-, sor-, söylen-, tıkırdat-, uğulda-, var-, yala-, yanaş-, bir yana koy-, dilini yak-, ıslık çal-, içeri gir-, içine çek-, (tüfeğini) indir-, yağmur çisele-, yere düşür-, yol ver-.

usullacık: [22] /Usulcacık./ “...**usullacık açıldı**, uzun boylu, iri burunlu genel müdür kapıda dikildi.” (OK-AY)., “...**usullacık yukarı çıktı**, örtüsünü, tozlu önlüğünü filan suçlu suçlu çıkardı.” (OK-C)., “Babası **usullacık güldü**. - Oğlan uyur mu ne?” (OK-C)., “Ağa: - İzmirli de kim? diye **usullacık sordu**.” (OK-C)., “Her şeye rağmen içinde bir sızı, kızının ergeç gideceğini düşünmekten gelen bir sızı, dışarı çıktı, **kapıyı usullacık çekti**.” (OK-C).

açıl- (kapı) [3], çık- (-i) [2], gül- [2], okşa- [2], sor- [2], bak-, doğrul-, gir-, kapat- (kapı), sıvış-, sokul-, yürü-. || elini uzat-, göz at-, kapıyı çek-, yatağa gir-. || çekti gitti.

utana sıkıla: [6] /Çok utanıp sıkılarak, utanıp sıkılmış bir biçimde./ “Nazime Hanım **utana sıkıla** bir yolcularının geleceğini söylemişti” (SKA-GA)., “Üçüncü gün **utana sıkıla** Teyzeme kararımı bildirdim.” (AÜ-SG)., “Karargâhtan ayrılmadan önce, Reha **utana sıkıla** kardeşinin yanına sokulmuş; - Bir şey itiraf etmek istiyorum, kardeşim, demişti.” (EA-DÖY)., “Gizli gizli dertleştiği, birbirleriyle evlendirecekleri çocukları üzerine, birlikte hayaller kurdukları komşusundan, **utana sıkıla özür diliyor**.” (EB-BG).

® getir-, söyle-. || kararını bildir-, özür dile-, söz et-, yanına gel-, yanına sokul-.

utanmazca: [1] /2. Utanmaksızın, uzanmaz bir biçimde./ “Karşı taraf boğazım temizlemekle yetindi. “Ben, 141 52 49 yazmışım,” **dedim utanmazca**.” (PK-BCR).

® de-.

uyarınca: Ø--

uykulu: [5] /2. Uyku sersemi olarak./ “Ellerinde makineli tüfekler, karakolun önünde nöbet tutan polisler ona **uykulu** ve şüpheli **bakular**.” (OP-KK)., “Kayalar, ağaçlar, sular, börtü böcek, geyikler, tilkiler, çakallar, koyunlar, kuzular bir sabah buğusu içinde **uykulu geriniyorlardı**.” (YK-BE).

® bak- [2], bakın-, gerin-, homurdan-.

uykulu uykulu: [7] /Uykudan yeni kalkmış, uyku sersemliği üzerindeyken./ “**Bakma** öyle **uykulu uykulu suratıma**.” (HT-KSA)., “Bükadına akıl sır ermiyor,' derdi gene, 'var mıdır, yok mudur bilemiyor insani' Biz^ kardeşimle susup **uykulu uykulu dinlerdik**.” (HAT-KHK)., “Kadın **uykulu uykulu mırıldandı**: “Hadi boşver.””. (ÜK-BDG)., “Caminin çatısına tünemiş kayıp birkaç kumru **uykulu uykulu dem çekiyordu**, onları dinledim sonra...” (HAT-KHK).

® bak- [3], dinle-, in- (-e), mırıldan-. || dem çek-.

Þ uykulu uykulu bakmak.

uykusuz: [31] /2. Uyumadan, uykusunu almadan./ “Bütün geceyi **uykusuz geçirmişim** güya...” (OA-KO)., “Bir aralık o bana acıdı, - Sizi de **uykusuz bıraktım**, dedi.” (MŞE-MA)., “Geceleri **uykusuz geçiyor**.” (FRA-Ç)., “Pazar sabahına kadar **uykusuz çalışırdık**.” (HC-KKKY)., “Madem bu ölçüde kararlısın, hiç değilse erken yat, bilmediğin memleketlere **uykusuz varma**, gözün açık olsun,” dedi ve iyi geceler dileyip yorganı başına çekti.” (GY-H2).

® bırak- [4], geç- (gece) [2], koy- [2], çalış-, bekle-, bırakıl-, dalgalan-, dur-, geçirt-, öl-, sor-, tüket- (gün), var-*, yat-. || (geceyi) geçir- [11].

® **uykusuz kalmak.**

Đ (geceyi) **uykusuz geçirmek, uykusuz bırakmak.**

uysalca: [6] /Uysal bir biçimde./““Peki," *dedim uysalca.*" (SD-K)., “Mustafa Kemal eğer bazı şartları kabul ederse, Kuvay-ı Seyyare'nin olduğu gibi kalmasına izin verileceği vaadine kadar *uysalca davrandı.*" (FRA-Ç)., “Güldü. “Gel mutfağa," dedi. *Uysalca yürüdüm peşinden.*" (SD-K).

® de- [2], davran-, dön-. || elini bırak-, peşinden yürü-.

uyur uyanık: Ø

uz: --

® **az gittik uz gittik.**

uzaktan: [165] /1. Uzak yerden./ “O koca sarığıyla *uzaktan* çok heybetli *görünüyordu.*" (MTT-SS)., ““Seni *uzaktan* *gördüm,*" dedi; "bak, bürda kim var?" Beraberce uzaklaştılar." (HAG-AS)., “...*uzaktan* Beşire *bağır- Şimdi geliyoruz, Beşir!...*" (HZU-AM)., “Arkalarından, on beş yirmi adım *uzaktan* Ömer *geliyordu.*" (SA-İÇ)., “Ben de, *uzaktan* ona *gülümsüyorum.*" (YKK-Y)., “Atlar *kişniyor, uzaktan* postalların tok sesleri *duyuluyordu.*" (HT-GF)., “Alice kimi zaman *uzaktan* *seyrederdi* annesini." (MM-ÜAKO)., “Rifat *uzaktan* *ateş etti.*" (KT-Gİ)., “Kalabalığın arasında İhsan *uzaktan* *gözüme* *ilişti.*" (HEA-AG). ; /2. Uzak olarak./ “Al bayrağı *uzaktan* *tanıdı.*" (GY-H1)., “Biz *uzaktan* *kuruyorduk* Çetin, olanlar üzerine değil olabilecekler üzerine *düşünüyorduk.*" (BB-BBÇ)., “Bihterde galeyan eden hiddeti *uzaktan* *hissediordu, amma bunu kendi istemişti, kendi hazırlamış idi;...*" (HZU-AM)., “Bir erkeğe yönelik olarak geliştirilen tutku *uzaktan* *yaşanır.*" (?).

1. [143] ® görün-* [14], gör-* [13], seslen- [11], izle- [10], duyul- [9], gel- [7], bağır- [5], gülümse- [5], seç-* [5], bak- [4], işitil- [3], gözle- [3], benze- [2], göster- [2], gözük- [2], selâmla- [2], sev- [2], araştır-, at-, ayırt et-, de-, dikizle-, dinlet-, geç-, geçir-, getiril-, gıdıkla-, göröl-, kişne-, sarıl-, selamlaş-, sor-, tapınıl-, yetiş-, yüksel-, yürü-. || seyret- [10], ateş et- [2], ateşe tut-, dikkat çek-, el kaldır-, fark et-*, göz al-, gözüne iliş-, gürültü kop-, selâm ver-, ses gel-, sükün et-, takip et-, tüfek atıl-.

2. [12] ® tanı- [9], kur- {planlamak}, yaşan-. || hisset-.

® **uzaktan bakmak (veya seyirci kalmak).**

Đ **uzaktan görünmek, uzaktan görmek, uzaktan duyulmak, uzaktan tanımak.**

uzaktan uzağa: [26] /2. Çok uzaktan./ “*Uzaktan uzağa* bir yosun kokusu *duyuluyordu.*" (EÖ-P/S)., “Genç atlı ve yayan ihtiyar *uzaktan uzağa* *seslendiler:* Ben Varna'da galebe çalan Türk'ün oğluyum!" (YKB-Aİ)., “...haftalarca gece *uykularımı bölüp* evden kaçır, kaya kovuklarına sinerek, yuvaları *uzaktan uzağa* *izlerdim.*" (GD-AK)., “Tellâlın sesi *uzaktan uzağa* *yankılanır.*" (TO-Dİ). ; /3. Biraz, az buçuk, at değil./“Behçet Necatigil ise Nâzım Hikmet'i pek tanımıyor, *uzaktan uzağa* *ilgilenmiş* *anlaşılan.*" (MF-ES)., “Ahmed Cemil bu kavgalara kendisinin yabancı

olmadığını **uzaktan uzağa farkediyordu.**” (HZU-MvS)., “Siz de beni seviyordunuz, **uzaktan uzağa** bunu **hissediordum**, şu halde bahtiyar olmak için ne mâni vardı?” (HZU-AM).

2. [22] ® duyul- [4], izle- [3], işit- [2], işitil- [2], yankılan- [2], bak-, duy-, gel-, görün-, kolla-, mükâfatlandır-, seslen-. || köpek havla- [2].

3. [4] ® ilgilen-. || ilgisi sür-, hisset-, fark et-.

uzaktan yakından: [2] /Herhangi bir bakımdan ilgili bir biçimde./ “Sağdan soldan, **uzaktan yakından** bir bekçi düdüğü **işitilir.**” (GD-TO1)., “Aradan yıllar geçer, Nevres’in Şehzade Abdülaziz’le dostluğu **uzaktan yakından devam eder.**” (HT-M).

® işitil-. || devam et-.

uzun:** [247] /3. Ayrıntılı, derinlemesine./ “Ø”. ; //Fazla, çok, yeterinden uzunca.// “Ama bu süre **uzun sürmedi.**” (AS-YA)., “Bu adada insanlar **uzun yaşarlardı.**” (?)., “**Uzun beklediler.**” (YK-KSİ)., “Böylece **uzun konuştular**, Sultan, gidelim, dedi ya oğullarının öldüğüne içi bir türlü inanamıyordu.” (YK-KSİ).,

3. [-] ® Ø

//...// [38] ® sür-* [21], yaşa-* [7], bak-* [2], kal-* [2], konuş- [2], bekle-, git-, ilgilen-*, yaz-.

® **uzun etmek, uzun oturmak.**

Đ **uzun sürmek, uzun yaşamak.**

uzun boylu: [15] /3. *mec.* Derinlemesine, ayrıntılarıyla, {uzun süre}./Çöp tenekesinin başında **uzun boylu tereddüt ettim**, hayır atamayacağım!..” (EI-KA)., “Hatta bunun için icap ederse annem de kalkıp Feridun’un annesine giderek bu işi **uzun boylu görüşecek...**” (OCK-Ç)., “Ben ki sizinle **uzun boylu seviştim**, iliklerim çoğaldı, nice yoruldum.” (SA-A)., “Hadî, ben gidiyorum, siz de pek **uzun boylu eğlenmeyin.**” (RB-SN). “Oturup **uzun boylu düşündü**, sorumluluğu Diliñle yüklenip çizgiyi geçti.” (KT-YS)., “Dilmaç, bana bak, bu beyler **uzun boylu anlatıyorlar.**” (GY-D)., “Cavid Bey Hârbi Umûmî’ye nasıl girdiğimizi **uzun boylu hikâye etti**; dinledik.” (YKB-SEP)., “...hele bu bunalım döneminde kesinlikle vaz geçilemeyeceğinden **uzun boylu söz etti.**” (NSÖ-AD).

® düşün-* [2], anlat-, eğlen-*, görüş-, konuş-, otur-*, seviş-, sus-, uyu-*. || hikâye et-, seyret-, söz et-, tasvir et-, tereddüt et-.

uzunca: [15] /2. Uzun olarak, bol zamanlı./ “Poyraz sorunu Melek Hatuna açtı, **uzunca anlattı.**” (YK-KSİ)., “Gene gülmeden, gülümsemeden **uzunca baktı yüzüme.**” (PK-BCR)., “Tiyatro üzerine düşündüklerimden de **uzunca söz edecektim.**” (VT-BÖKDYO)., “Karşımda Nâzım Ağabey’i bulunca çok sevindim. **Uzunca konuştuk.**” (RE-G).

® anlat- [3], bak- [2], konuş- [2], gül-, kal-, ol-, oyalan-, sus-, sür-. || seyret-, söz et-.

uzunlamasına: [3] /Uzunluğuna./ “Şosenin sağ yanında da, birbirlerinden taş duvarlarla ayrılmış, **uzunlamasına bağlar**; kocaman basamaklar gibi, tâ Karadeniz’in pırıltılı sularına kadar iniyordu.” (CD-Oİ)., “Hatçe, bir yastığı yorganın altına **uzunlamasına koymuş**, onun yerine yastık yatıyordu yorganın altında.” (YK-İM1)., “Döşekleri **uzunlamasına serin.**” (YK-KSİ).

® bağla-, koy-, ser-.

uzun uzadıya: [41]/Uzatarak, derinleştirerek genişleterek, ayrıntılarıyla./
 “Hastahanemde onunla **uzun uzadıya** konuştum.” (GY-H1)., “Ataç’ın kendisine haksızlık ettiğini günün birinde anlayacağını **uzun uzadıya** anlattı.” (SE-KEÜ)., “Bilhassa Ayşe’den **uzun uzadıya** bahsetti.” (RNG-YD)., “Bizam Hasan Ağa ile de **uzun uzadıya** görüştük.” (YKK-KK)., “Ve yarın için hazırladığım tadil teklifini ve esas formülümüzü **uzun uzadıya münakaşa** ettik.” (UM-KKA)., “Üstündeki ayeti ve damgayı **uzun uzadıya** tetkik etti. (RNG-YG).

® konuş- [7], anlat- [6], bahset-* [3], görüş- [3], süz- [2], anlatıl-, dertleş-, düşün-, düşünül-, incele-, inle-, konakla-, öt-, tartış-. || münakaşa et- [2], bilgi al-, cevap ver-, hasbıhal et-, içini aç-, istintak et-, lakırdı et-, tetkik et-, seyret-, teşrih et-, orada kal-.

İ uzun uzadıya konuşmak (anlatmak, bahsetmek).

uzun uzun: [607]/{1. Uzun süre, uzun olarak, uzunca., 2. Uzatarak.}/ “‘Çok tuhaf bir şey söylemişim gibi **uzun uzun** bana **baktı**.’” (AÜ-SG)., “Anlattı, **uzun uzun** anlattı.” (OK-C)., “...gülerek uyuyan Bülend’e bakarak **uzun uzun** düşünmüştü.” (HZU-AM)., “Arkadaşım **uzun uzun** konuşuyor.” (KK-SE)., “Okulu bıraktım. Okulu bırakışıma annem **uzun uzun** ağladı: Hey Allahım, dedi, korktuğuma uğrattın beni!” (OK-AY)., “Başörtülü teyzelerle sohbet dalar, ördek gibi çirkin küçük bir kıızı kucığına alıp **uzun uzun** öper, otobüsler ve garajlar konusundaki şaşırtıcı bilgisiyle OPA kokan kötü niyetli yabancılara yol gösterirdi.” (OP-YH)., “Başbaşa kaldıklarında **uzun uzun** öpüştü Yılmaz’la.” (İA-ÖEK)., “Ben, o raporu alıp Londra’ya gittim. **Uzun uzun** tartıştık Haldun Beyle.” (DC-BSKY)., “Ayağı ile vitrine vurarak başını iki yana çeviren bir reklam bebeği **uzun uzun** seyretti.” (HT-KSA)., “Bana İstanbul’dan, oradaki akrabalarından **uzun uzun** bahsetti.” (SA-K/S)., “Bir gün bana **uzun uzun** geçmişinden söz etti. 1960 yılından önce, Demokrat Parti’den yanaymış.” (UM-SP)., “Kızacak sandım, fakat güldü, hoşuna gitti. **Uzun uzun** sohbet etti. Ne konuştunuz? Meraklı adam.” (HEA-T).

® bak- [125], anlat-* [53], konuş-* [48], düşün-* [40], ağla- [11], çal- (zil, kapı, telefon vb.) [11],öp- [10], öpüş- [9], süz- [9], gül- [8], sus- [8], yürü- [8], dinle- [7], kokla- [7], açıkla- [6], dolaş- [6], incele- [6], öt- [6], ulu- [6], bakış- [5],öv- [5], tartış- [5], böğür- [4], dur- [4], esne- [4], otur- [4], yıkan- [4], alkışlan- [3], ara- [3], böğrüş- [3], görüş- [3], havla- [3], söylen- [3], uğraş- [3], yankılan- [3], yıka- [3], alkışla- [2], anlatıl- [2], bekle- [2], çalış- [2], dertleş- [2], dinlen- [2], işe- [2], konuşul- [2], sil- [2], yaz- [2], ağlaş-, ağlat-, araştır-, ayrıl-, bak-, bakın-, bur-, çiğne-, dalgalan-, dolaştır-, dön-, durala-, duy-, düş-, gel-, gerin-, gerneş-, gez-, git-, gülümse-, gülüş-, gürle-, hazırlan-, hesapla-, hışıl-da-, iç-, ilgilen-, inlet-, işle-, izle-, kal-, kana-, kaşı-, kaynat-, koklaş-, koklat-, konuştur-, okşa-, oku-, ov-, ovuştur-, öttür-, püslen-, sakla-, salla-, sarıl-, sayıkla-, selâmla-, seviş-, sık-, sıvazla-, solu-, soluklan-, solun-, sor-, söv-, söyle-, söyleş-, süslen-, süzdürül-, tasarla-, tut-, uyu-, üfle-, ver-, yakın-, yalvar-, yutkun-, yüz-. || seyret- [17], bahset- [7], söz et- [6], sohbet et- [4], el salla- [2], izah et- [2], izahat ver- [2], muayene et- [2], müşavere et- [2], af dile-, ata bin-, bakakal-, dans et-, dert yan-, dile getir-, el sık-, göğsüne bastır-, göz gezdir-, gözden geçir-, haber ver-, hesabet-, iç geçir-, içini çek-, içini dök-, kakhaha at-, kürek çek-, merak et-, meşgul ol-, methet-, münakaşa edil-, nasihat et-, sema et-,

sırtını sıvazla-, söz edil-, tarif et-, tehdit et-, zile bas-, tenkit et-, teşekkür et-, tetkik et-, volta at-, yargılar geliştiril-, yayın yap-, temaşa et-. || ölçüp oranla-. || anlattı durdu, kaydı giti,

Đ **uzun uzun bakmak (seyretmek), uzun uzun anlatmak (konuşmak, bahsetmek...), uzun uzun düşünmek.**

Ü

ücretsiz: [3]/2. Parasız olarak./“Kampanyalar yaptık; yarışmalar düzenledik, kitaplarımızı ücretsiz verdik.” (YK-S)., “Bütün sanatkârlar, Pınarbaşı için, kendi keyiflerine ve fantazilerine g’öre yürekten gelen bir şevk ve hamle ile ücretsiz çalışmışlardı.” (YKK-A).

® ver- [2], çalış-.

▷ ücretsiz vermek.

üçer beşer: [8]/Yaklaşık üçü, beşi bir arada olarak./ “Yokuşlardan üçer beşer çıkarlardı.” (OA-SiO)., “Ağaçların altında üçer beşer çömelmişlerdi.” (BK-USBGA)., “Ağaç altlarına, sundurma gölgeliklerine üçer beşer kümelenildiler.” (VB-SvB)., “Eğilerek, bükülerek, ekinin sapım parmaklarıyla üçer beşer topluyor, oğlak boynuzuna benzer ufacık orakla çekiyor, dibinin toprağı çırpıyor, üst üste yığarak deste yapıyorlar.” (FB-ID).

® çık- [2], çömel-, gel-, kümelen-, sön- {yok olmak}, topla-. || sohbete dal-.

ümmetçe: Ø

üniformalı: Ø

üniformasız: [1]/2. Üniforma giymeksizinsiz./ “Yolculuk hiçbir resmi nitelik taşımadığından yemeğe üniformasız gelinmiştir.” (SB-BŞM).

® gelin-.

ürkekçe: [4]/2. Ürkek bir biçimde./ “Kadın ürkekçe beklemektedir. Evet, bir şey daha var.” (GA-TO)., “ZEHRA’nın başı uzanır, ürkekçe bakar.” (GA-TO).

® bak-* [2], bekle-, otur-.

üstadane: Ø

üstatça: Ø

üste: [1]/Fazladan ayrıca./ “Hem keyfini çıkarıyor, hem de üste para alıyordu.” (?).

® al-.

® üste vermek, üste vurmak.

üstelik: Ø--

üst perdeden:--

® üst perdeden konuşmak.

üstten: [5]/Derinleştirmeden, yüzeysel olarak./ “Ø”. ; //Birini hor ya da büyük görerek.// “Osman Efendi **üstten aldı**: “Bekleyin şurada, daha meclis toplanacak” dedi.” (GY-H2). “İnsan insana, kültür ve gelir düzeyi ne olursa olsun, yandan, **üstten bakmamalı**.” (FA-SUYK2).

/.../ [-] ® Ø

//...// [5] ® al- [3], bak-* [2].

Þ **(birini) üstten almak, (birine) üstten bakmak.**

üstüne: Ø--

üstüne üstlük: Ø--

üstünkörü: [8]/İnceliklerine inmeden, özen göstermeden, gelişigüzel, şöyle bir, baştan savma./ “Öteki iki resme **üstünkörü bir göz atıyorum**.” (AÜ-SG)., “Yabancı polisler karşılarında bjr Ermeni madam görünce edepsizlik edeme mişler, **üstünkörü aramışlar**.” (KT-YS)., “Garson sıkıntılı sıkıntılı soluğunu boşalttı, sonra tekrar derin bir soluk aldı ve listedekilerden “Mamma Mia” ile “Dolçe Vita”yı **üstünkörü açıkladı**.” (ÜK-BDG).

® açıkla-, ara-, göm-, konuş-, kurulan-, topla-. || göz at- [2].

Þ **üstünkörü göz atmak.**

üst üste: [37]/3. Birbiri arkasından./ “Ø”. ; //Birbiri ardına.// “Cemil, elini tabancasının üstüne koyunca **üst üste yutkundu**: Bakın Rüstem çavuş... bu dakikadan sonra, yüz başı Cemil Bey'in emrindesiniz.” (KT-YS)., “Çaylar **üst üste gelmişti**.” (FA-GGİ)., “Ve sonra gece başlayacak. **Üst üste başlayacak**.” (DÖ-BAY)., “**Üst üste dansa kaldırdım**.” (EB-BG). ; ///Birbirini üstüne gelecek biçimde./// “Çorapsız bacaklarını **üst üste atmış**, ya da masanın demirine dayamış.” (OA-SİO)., “Bir düzine masa ve iskemleyi **üst üste yığdı**.” (AB-BBYŞ)., “Bazen **üst üste diziliyorlar**; yüzüne bakıp hepsi birden sessizce “Möööö” deyip dil çıkarıyorlar.” (BŞ-DKO). ; ///Ara vermeden, arasız, sürekli./// “Hatta daha evvel, bütün bir gün **üst üste sade onu dinlemişti**.” (AHT-H)., “Nuran'dan başka hiç kimse ile mesut olamayacağını **üst üste söylüyordu**.” (AHT-H).

3. [-] ® Ø

//...// [25] ® yutkun- [8], gel- (haber, durum vb.) [4], başla-, çalın- (kapı), de-, dişle-, doğur-, git-, iç-, kasıl-, öksür-, salla-, yat-*. || dansa kaldır-, göz kırpıştır-.

///.../// [9] ® at-, bindir-, çakış-, dizil-, koy-, tepin-, yala-, yığ-, yığıl-.

////...//// [3] ® dinle-, söyle-. || haber gönder-.

üzengisiz: Ø

üzere: Ø--

üzerinde: Ø--

üzerine: Ø--

üzüm üzüm:--

® **üzüm üzüm üzmek, üzüm üzüm üzölmek.**

üzüntülü: [3]/3. Üzüntülü bir biçimde, üzüntülü./ “Ertesi sabah düşünceli, **üzüntülü uyandı.**” (MŞE-VÇ)., “O akşamki eğlenti bu iki yabancı kadın yüzünden için için tedirgin ve **üzüntülü geçti.**” (YKK-KK)., “Poyraz, yerinden ağır ağır **üzüntülü baktı**, kıyıya gitti, Nişancının sağında durdu, gözleri Nişancının ellerinde, gözlerini uçan ellerden ayıramadan, durduğu yerde öyle kalakaldı.” (YK-KSİ).

® bak-, geç- (eğlenti), uyan-.

üzüntüsüz: Ø

V

vahşice: Ø

vahşiyane: [1]/Vahşice./ “En son, Niğbolu'da meydan çenginin gecesi, “İleriye atılmamıza engeldir...” diyerek bu 10 000 masum esiri **vahşiyane boğazladılar.**” (REK-Y).

® boğazla-.

vakıa: Ø

vakitçe: Ø

vakit kaybetmeden: [7]/Hemen, derhâl./ “Olur, diyor başını sallayarak öteki ve ekliyor, o halde **vakit kaybetmeden gidelim.**” (HAT-KHK)., “İliştir **vakit kaybetmeden** saf bir çehre ile hemen **sordu:** «Hocaya da malum olmuş muydu?»” (RHK-MH)., “Siz de sizinkileri bir iyi sorguya çektikten sonra, **vakit kaybetmeden defedin...**” (NH-YM).

® git- [2], geç- {gitmek}, sor-, yükle-. || defet-, kolları sıva-.

vakitli vakitsiz: [6]/Uygun zaman gözetmeden, gelişigüzel, rastgele zamanlarda./ “Paşa da o günlerde **vakitli vakitsiz** Genelkurmay Başkanlığına **gidiyordu.**” (SB-HAY)., “‘Müdür bey', **vakitli vakitsiz** Öğretmenler Odası'na **uğramaz**, sadece dersi olduğu günler, o da öğleden” (Aİ-OKB)., “Onunkinin tıpkısı Sık sık kulak kabarttım **vakitli vakitsiz kolaçan ettim**” (ME-TŞ).

® git-, uğra-*. || aynaya bak-, helaya çık-, kolaçan et-, seyret-.

vakit vakit: [9]/Belli olmayan zamanlarda, ara sıra, zaman zaman./ “«Tahammül mülkünü yıktın Hülâğû han mısın kâfir» diye haykırırken daha uzaklardan, Boğaziçinin durgun gecelerinde suları döven bir uskur sesi gibi davulun gümbürtüsü **vakit vakit duyuluyordu.**” (RHK-MH)., “Damadı Muallim Naci ise **vakit vakit içer**, her içişinde badem, ceviziçi, fıstık gibi kuru yemiştan hoşlanırdı.” (SB-BŞM)., “Fertlerin intihar **ettikleri vakit vakit görülür.**” (FRA-Ç).

® duyul-, gel-, gör-, iç-, morar-, şiş-. || ele al-, etkisi görül-, tuhaf bul-.

vakta ki: Ø--

vaktinde: [27]/Önceden belirlenen, düşünülen vakitte./ “Ay, **vaktinde gelmişti** güneşle randevusuna Gece, kâinatın yıldızlarıyla donatmıştı gökyüzünün avlusunu...” (RD-ŞH)., “Eser de, ben de uyuyakalmışız, **vaktinde kalkamamışız.**” (PK-BCR)., “**Vaktinde yetişeceksiniz** değil mi?” (NSÖ-AD)., “Hicabi Beyin bir elini bırakıp öbürünü öpüyor, İyi ki beni **vaktinde uyandırdınız.**” (HT-KSA)., “Fakat, bereket versin ki, **kendimi vaktinde topladım.**” (RNG-ÇK).

® gel-* [6], kalk-* [3], yetiş- [3], çık-, düş- {varmak}, git-, in-*, kandır-, öde-, öğren-, sez-, uyandır-, ver-, vur- {çalmak} (saat), yakalan-, yetiştir-. || kendini topla-, namaz kıl-.

Þ vaktinde gelmek, vaktinde yetişmek.

vaktiyle: [44]/Bir zamanlar/ “Ama diyelim ki, sen **vaktiyle** Melih Cevdet'i çok **sevmişsin.**” (ZA-MAAİ)., “**Vaktiyle** böylelerini çok **gördüm.**” (AB-BBYŞ)., “Sweet Bird of Youth'un **vaktiyle** İngilizcesini **okumuştum.**” (ES-SUYK).,

“Bu havayı, ben, **vaktiyle** bir yerde **dinlemiştim** ama...” (OCK-Ç)., “**Vaktiyle** **evlenip boşanmış** mı, hiç evlenmemiş ama serbest yaşayan biri mi... rivayet muhtelif.” (PK-BCR)., “Ne de olsa **vaktiyle** böyle ne sofralar **görmüş, geçirmiştir.**” (OCK-KE). ; //Tam zamanında.// “Selma kol saatine bakıp sabırsızlanarak: Ah **vaktiyle** bir **çıkabilseydik** şuradan!” (OCK-KE)., “Ha durma, git sen, kimi bulacaksan bul, **vaktiyle** her iş olsun **bitsin!**” (OCK-Ç)., “Meğer olay **vaktiyle** **haber alınmış.**” (SB-BŞM).

/.../ [39] ® gör- [3], sev- [3], de- [2], açıkla-, aldan-, araştı-, beğen-*, benzerle-, dinle-, evlen-, git-, inan-, işit-, katlan-, oku-, okun-, otur-, sakla-, söyle-, uğra-, üzül-, yap-, yapıl-. || aylık bağla-, bağımlısı ol-, bahset-, davet et-, dikkat et-, felç geçir-, iyilik gör-, kanını dök-, lütuf bul-, rahatsızlık geçir-. || evlenip boşan-. || görmüş geçirmiş.

//.../ [5] ® bit-, çık- (-den), gönder-*, söndür-. || haber alın-.

vaktizamanında: [1] /Vaktiyle./ “Ben de böyle değildim elbet, biz de **vakti zamanında** **umur gördük, gün gördük...**” (AA-İGA).

® gün gör-, umur gör-.

var gücüyle: [36] /Olanca gücüyle, var kuvvetiyle./ “**Var gücüyle** **bağırıyor**, sesi dağdan dağa yankılanıyordu.” (YK-OD)., “Elini masanın üstüne **var gücüyle** **indirdi:** Siz o çocukların kim olduklarını biliyor musunuz zabıt bey, onlar insan değil, çekirge sürüleridir.” (YK-KSİ)., “Öfkeden deliye dönen Elif birden Alinin altındaki çula yapıştı, **var gücüyle** **çekti.**” (YK-OD)., “Şoför, bir ayak önce onu defetmek için **var gücüyle** **basıyormuş** gaza.” (EÖ-P/S).

® bağır- [12], indir- (sopa vb.) [3], çek- [2], bas-, çalış-, çarp-, çırpın-, davran-, dayan-, diren-, haykır-, it-, sallan-, sars-, seslen-, sık-, silkele-, yüklen-, yürü-, yüz-. || gaza bas-.

↳ **var gücüyle bağırarak.**

var kuvvetiyle: [9] /Var Gücüyle./ “Herkes ayakta, **var kuvvetiyle** **alkışlıyor**; fakat, hiç kimse kapıdan dışarıya çıkmak istemiyordu.” (YKK-A)., “Koşarak, **var kuvvetiyle** **suya atıldı.**” (KT-Gİ)., “Sadık Paşa, “Sen öldürdün bu kadını, geberteceğim seni!” diye, aynı sözü tekrarlayarak **var kuvvetiyle** **bağırıyordu.**” (ÜK-BDG)., ““Kolu nişanlı çavuşlar” Binbaşı Yusuf da müfrezesi ile birlik **var kuvvetiyle** **türkü söylüyordu.**” (SK-D).

® alkışla-, atıl-, bağır-, dayan-, uçur-, vur-. || balta sallat-, tokat indir-, türkü söyle-.

vasıtasıyla: Ø--

vehleten: Ø

vekâleten: [2] /Vekil olarak, asaleten karşıtı./ “Tercüme Bürosu’nu Sabahattin **vekâleten** **yürütüyordu.**” (FA-SUYK)., “İşlerine **vekâleten** **ben bakıyorum.**” (SA-K/S).

® bak-, yürüt-.

velhasıl: Ø--

velhasılıkelam: Ø--

veresiye: [4]/1. Karşılığı sonra ödenmek üzere, peşin karşıtı./ “Sonra da benim gayfaya gelir!

Veresiye çay içer!” (FB-T)., “Cafe Boulevard’da veresiye içilebilirdi, barda en kral arkadaşımız Evşan bulunuyordu.” (FŞ-EF). ; /2.

mec. Özensiz, gönülsüz, önem vermeden./ “...tül çekildi gözlerimizin hürremine artık veresiye selamlaşıyoruz kandillerde is, cumartesi alışkanlıkları neon ışıklarının göbeğinde yatalak zenginlikler taşırmış sabrımızı;...” (ŞY-2001)., “...yağarken kar, azdı, lap lap değilse bile verevine indiriyor, oysa eriyordu, oluk tıptırları sinir bozucu olsa da, yumuşak hava diye seviniyordum.” (VB-SvB).

1. [2] ® iç-, içil-.

2. [2] ® selamlaşmak, indir- (kar).

® **veresiye almak, veresiye vermek.**

verevine: Ø

vıcır vıcır: Ø

vık vık: Ø

vırt zırt: [2]/Sık sık, ikide bir./ “Matmazel Raşel’in önünde, ardında, ağzında, **vırt zırt gözden kayboluyor**; kaygan, salyalı bir zeminden, soluk soluğa, kızıl bir alaca karanlığa çıkıyorlar; o mutlu yorgunluk dakikalarında, birbirlerine şefkat öpücükleri üreterek, neler konuşmuyorlar...” (Aİ-OKB)., “**Vırt zırt görülmez ki!**” (OK-KT).

® görül-*. || gözden kaybol-.

vızır vızır: [12]/Ara vermeksizin, sürekli, çabuk ve kolaylıkla./ “Kentin içinde polis araçları **vızır vızır işliyor**, beyefendi kentten başka bir yere götürülmesin diye polis var gücüyle çalışıyordu.” (Mİ-DHB)., “Düdük öttürüyor, değnek sallıyor; arabalar, tramvaylar birbirlerine değmeden **vızır vızır geçiyorlardı.**” (YA-AA)., “Tepemizde helikopterler **vızır vızır uçuyordu.**” (MU-BDA).

® işle- [3], geç- [2], uç- [2], ara-, çalış-, dolaş-, gez-, kaynaş-.

Þ **vızır vızır işlemek, vızır vızır geçmek, vızır vızır uçmak.**

vicahen: Ø

vicdansızca: Ø

vicdanen: Ø

vira:--

® **vira etmek.**

viyak viyak: Ø

vurgulu: Ø

vurtut: Ø

vücutça: [2]/Vücut bakımından, vücut durumuna göre./ “...fakat **vücutça** hiç **tanımamışlar**, Fahir sinirli ve bezgin, Nuran sadece sabırlı, yan yana, birbirlerine kapalı, fakat gündelik işlerde açık, iki tesadüf mahkumu gibi yaşamışlardı.” (AHT-H)., “...hamamı terk edeceği sırada mermerin üstüne düştü, **vücutça zedelendi**, sıhhatçe de iyileşemeyecek kadar kötüleşti.” (MTT-SS).

® tanı-*, zedelet-.

Y

yabanice: Ø

yaka paça: [20] /Zorla, isteği dışında, apar topar./ “Şeyhülislam'dan da fetvayı aldık, kendisini **yaka paça tahttan indireceğiz.**” (HT-M)., “ODUNCU'yu elinde baltası **yaka paça D'ONİSOS'un önüne getirirler.**” (GD-TO1)., “Elleri silahlı zabıta ve süngülü askerler kendisini **yaka paça Saray'dan çıkardılar.**” (HT-M)., “**Yaka paça** zorla oyuna **iştirak ettirdik.**” (EK-DT..A)., “Vak'a olduğu akşam, derhal, İstanbul'daki bütün muhalifleri **yaka paça tevkif ettirmiş,** hepsinin evini bastırmış, "hepsini Bekir Ağa Bölüğü'ne tıkmıştı.” (YKB-SEP).

® getir- (-e) [3], çıkar- (-i, -den) [2], indir- (-e, -den) [2], bulan-, sok-, sür- (sürgün), tutuş-, yükle-. || tahttan indir- [2], hapse attır-, huzura çıkar-, iştirak et-, öbür dünyayı boyla-, tahta oturtul-, tevkif ettir-. || tutup çıkar-.

® **yaka paça etmek (veya götürmek).**

yakında: [237] /1. Yakın bir yerde./ “İvan sessizce yiyor, yerken karşıdaki meşe ağaçları arasından görünen, ayın altın ışınları altından pırıl pırıl denize bakıyor, denizi çok **yakında hissediyordu.**” (CD-Oİ). ; /2. Çok geçmeden./ “Açıkça yazmıyor ama, galiba **yakında gelecek.**” (TÖ-TO1)., “Alp, bazı işleri ayarlamak üzere gidecek ve **yakında yine dönecekmış.**” (EÖ-GSA)., “Sedefkâr dostum, durup sabırla mırıltıların kesilmesini bekledi, sonra: - Çok **yakında gidebilirim,** bu içinde bazıların sandığı gibi bir ayrılık değildir elbet...” (EI-NS)., ““Kimin ne olacağını **yakında görürsün,**” diyerek Neco'yu duvara itekliyorum.” (AÜ-SG)., “Gülen dam da sanırım **yakında** bir mütekaitle **evlenecek,** bizden ayrılacak.” (F-PY)., “Ama neden böyle oldu? **Yakında sen de öğrenirsin.**” (CK-YÖ)., “Çıkamazsın. **Yakında af çıkacak.**” (YK-İM1)., “Mutlak pek **yakında taarruz olacak,** Türk ordusu kasabayı kurtaracaktı.” (HEA-VK)., “Ona sebepten derim işte sana ki, sen kasavetlenmeyesin, **yakında alacaksın iyi bir haber,** kavuşacaksın şirinciğine...” (EB-BG)., “Tatile falan gitmiştir, **yakında çıkar gelir, dedi.**” (AÜ-SG). ; /3. Son günlerde./ “İngiliz yargıcının taktığı peruka **yakında düşecek** ve altındaki kel görünecekti.” (İS-AG)., “**Yakında** milletin itimadını kazanan Mebuslar Meclisi İstanbul'da **toplanacaktır.**” (UM-KKA)., “**Yakında yine yol görünüyor bana.**” (NU-DG).

1. [1] ® hisset-.

2. [232] ® gel- [21], dön- [12], git- [8], gör- [8], başla- [7], evlen- [6], öl- [6], dol- [5], açıl- (okul vb.) [3], bit- [3], bul- [3], düzel- [3], görüş- [3], öğren- [3], bekle- [2], çık- (-i) [2], çık- {taburcu olmak} [2], çık- {yayımlanmak} [2], taşın- [2], yap- [2], aç- (işyeri), al- (haber, mektup vb.), al- {getirtmek}, alış-, anla-, basıl- (eser), başlat-, beklen-, bildir-, bin-, bomba patla- {ortaya çıkmak}, boşal-, buluş-, çık- {yumurtadan}, çıkar-, çınla-, çiftleştir-, çök-, dağıl-, dalgalan- {etkisini göstermek}, dehlen-, dinle-, döktür-, dönüş-, duy-, düş- {gelmek}, eksil-, geç-, gönder-, götür-, hatırla-, hazırlan-, iste-, izle-, kaç-, kaçır- {çıldırmaq}, kal-*, kalk-, katıl-, kavuş-, kurtul-, nişanla-, oku-, öde-, öldür-, sapta-, satıl-, sepetle-, sonuçlan-, sor-, sun-, sür-, tamaml-, tanı-, tanış-, toparlan-, uç-, unut-, ver-, vur-, yapıl-, yayımlan-, yayınlan-, yazdır-, yolla-. || af çık- [2], taarruza geç- [2], haber al- [2], açıklığa kavuş-,

alışkanlık kazan-, anlaşma imzala-, askere al-, ateş bacayı sar-, ayağa kaldır-, bahara gir-, başa belâ çık-, başa düş- {elde etmek}, başına kon-, bezginlik ver-, boy göster-, def edil-, doğum yap-, dona kilit vur-, emekli ol-, geri ver-, geriye dön-, göç et-, göreve getir-, görevinin başına dön-, halledil-, harekete geç-, hitap et-, imdada yetiş-, işine son veril-, kar düş-, karar alın-, kendine gel-, kontrol ettir-, masrafa sok-, menopoza gir-, mına goy-, nefes al-*, peşiman ol-, rol al-, savaşa gir-, sergi aç-, sıra gel-, sürgün et-, taarruz ol-, takdim edil-, tatmin et-, tayin olun-, tefrika edil-, terk et-, tevkif et-, tezkere al-, transfer ol-, yok ol-, (işler) yoluna gir-. || bırakıp git-, çöküp git-, gidip gör-. || çıkar gelir.

3. [4] ® düş-, öl-, toplan-. || yol görün-.

yakından: [162] /1. Yakın bir yerden, yakın olarak, {bizzat}./ “Ne de güzel yapıtı. **Yakından bakıyorum**, tıraş olmuşsun, ama azıcık sakalın çıkmış.” (NE-GT)., “Artık onu **yakından görüyordu**.” (YA-AA)., “Hakikatin baş döndürücü kokusu biraz daha **yakından duyulacak**.” (MŞE-VÇ)., “Ali ve İhsan yan yana en öndeydiler. **Yakından** bir otomobil sesi **işitildi**, polisler koşuştular.” (Sİ-İGÇÖ1)., “Herkes uzaktan ve **yakından sarıldı**.” (TU-BŞ)., “Herhalde Enver’in köpeğiymiş bu; çünkü çok **yakından geliyordu**.” (CD-Oİ)., “Kuşlar pek **yakından geçmişse**, seslerini taklit ederek kalın du-daklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi.” (Sİ-İGÇÖ1). ; /2. *mec.* Çok dikkatli, titiz bir biçimde/ “Oraya toplanan halkı **yakından izlersen** dindarlıkta hiç aşağı kalmadıklarını görürsün.” (FA-SUYK)., “Amerika Helsinki İzleme Komitesi, Milletlerarası Af Örgütü, Avrupa Konseyi ve İslam Konferansı, konu ile **yakından ilgilendiler**.” (FA-YST)., “Bu sefer Bursa’da bunu daha **yakından gördüm**.” (AHT-H)., “Çünkü aylarca süren birlikteliğimiz sırasında, onları **yakından inceledim**.” (GD-AK)., “Ne de olsa ilk kez uzaya bu kadar **yakından bakıyordu**.” (MM-ÜAKO)., “İnsanımızın dış göç serüvenine **yakından tanık oldunuz**.” (FA-SUYK)., “Netice itibarıyla, bize tevcih edilen vazife, Teşkilâtımızı ve imparatorluğumuzu **yakından alâkadar ediyor...**” (AA-YÖT)., “Çok **yakından seyrediyordum** onu: Çocuksu bir dikkatle, sevdiği bir filmi seyreden birinin huzurlu keyfiyle, ama içe dönmüş bakışlarla yazıyordu.” (OP-KK).

1. [67] ® gör-* [28], bak-* [12], duyul- [5], gel- [3], çalış- [2], duy- [2], geç- [2], bakış-, görül-, görüntüle-, göster-, işit-, işitil-, sarıl-, seviş-, süz-, tanıt-, uç-

2. [95] ® izle-* [23], ilgilen- [20], gör- [12], ilgilendir- [6], incele- [5], bak- [2], gözle- [2], anla-, bakıl-, etkile-, izlen-, kavra-, öğren-, öğret-, seyret-, yaşa-. || takip et- [5], alakadar et- [2], alakadar ol- [2], seyret- [2], takip edil- [2], tanık ol- [2], devam et-, hisset-, meşgul et-.

® **yakından bilmek (veya tanımak).**

▷ **yakından ilgilenmek, yakından izlemek, yakından görmek.**

yakınlarda: [4] /1. Yakın yerlerde, çevrede./ “Ø”. ; /2. Son zamanlarda. {kısa bir süre içinde}./ “Belki **yakınlarda** iki-üç gün **gelirim...**” (GD-ADM)., “ÜÇÜNCÜ ERKEK Üçüncüsü **yakınlarda girdi yaşantıma**.” (BU-GYÇ)., “**Yakınlarda** Ant dergisinde eleştirmenlerin konuşmalarını **izlemiştir{takip etmek}** herhal okurlar!” (EA-DY)., “**Yakınlarda** bir kitabım **çıkacak{yayımlanmak}**; Yaşar Yaşa Gör Temaşa koydum adını.” (FA-SUYK).

1. [-] ® Ø.

1. [4] ® çık- {yayımlanmak}, gel-, izle- {takip etmek}. || yaşamına gir-.

yakinen: [2] /Sağlam olarak, iyece (bilmek)./ “Halanızı, büyük teyzeniz Nuriye hanımı **yakinen tanırım.**” (NM-TK)., “Defterdar Paşa ile Hasan Halife sarayda Hasbahçe’de değildir, **yakinen biliyorum**, padişah da onları aratıyor!.. diye yemin etmişti.” (REK-Y).

® bil-, tanı-.

yalancık: [6] /Yalandan./ “Yusuf a o kadar kar o kadar kar varmıştı ki her yerde kara benzeyen bir kızı öptüm küçücük bir fahişeydi uykusu vardı **yalancıkta ağlamıştı** biliyordum masalla ayrılık arasında bir şey işte oraya giderdi o avcılar” (ŞY-1997)., “Burada bulunsaydın seni **yalancıkta korur**, kendime önem vermiş olurum, yazık... “ (GD-ADM)., “Şaban **yalancıkta içini çekti**: Molla Nasrettin kaç para?” (KT-YS)., “Meğer bütün kadınlar ona aynı benzetmeyi tekrarlarlarmış, **yalancıkta kızdım** ve sözümü geri aldım.” (EI-KA).

® ağla-, deş-, kız-, koru-. || evi terk et-, iç çek-.

yalandan: [15] /1. Gerçek olmayarak, yapmacık bir biçimde, oyun olsun diye, yalancıkta, sureta./ “Kızlar da **yalandan ağlarlar**, ah vah ederler...” (PNB-AGUG)., “Yakub da pestili kaba etlerini örtecek şekilde yerleştirir, dayağa yatar; vurulan seksen değnek de tesir etmez, fakat Benli Yakub **yalandan çırpınır**, feryat eder.” (REK-Y)., “Tante Rosa **yalandan inledi.**” (SS-TR)., “Ben, **yalandan surat ediyorum**: Ne yapayım, Hocaefendi?” (RNG-ÇK). ; /2. Gösteriş olsun diye, özen göstermeden, önem vermeyerek, üstünkörü./ “Ø”.

1. [15] ® ağla- [3], bağır-, çırpın-, gül-, inle-, kovala-, öksür-, öldür-, payla-, vur-. || ah vah et-, çifte at-, feryat et-, neşeli görün-, surat et-.

2. [-] ® Ø

yalansız: [3] /2. Doğru bir biçimde, {içtenlikle}. / “Ne kadar **yalansız yaşarsak** o kadar iyi.” (CS-ŞDÇ)., “...**yalansız gülümsüyorum.**” (Sİ-DSG).

® yaşa- [2], gülümse.

yalan yanlış: [10] /3. Doğru düzgün olmasına önem verilmeyerek. {öylesine}. / “Yatağa uzanıp, onları okumaya çalıştım; daha önce bir kaç yabancı dergide gördüğüm havadisleri pek **yalan yanlış tercüme etmişler**,...” (EI-KA)., “HASTA Bu hayatın her saniyesini, **yalan yanlış yaşamalı.**” (TÖ-TO3)., “Salih bunlara **yalan yanlış cevaplar verdi.**” (TB-KA)., “Biri kitabın kapağını **okuyor yalan yanlış**, öbürü bir kâğıda yazıyor.” (VB-SvB).

® oku- [2], yaşa-, , üflen- (söz), yaz-. || aptes at-, cevap ver-, laf et-, şarkı söyle-, tercüme et-.

yalap şalap: Ø

yalapşap: [2] /Yalap şalap./ “Bir düşün serüvenimiz bile olmadı. **Yalapşap** bir şeyler **öğrendik.**” (NM-TÖ2)., “Gusülhanede de ara sıra **yalapşap yıkıyoruz.**” (VB-SvB).

® öğren-, yıkan-

yalap yalap: [1] /1. Pırıl pırıl, pırıldayarak./ “Ø”. ; /2. Gürül gürül./ “Benim adım dertli dolap, Suyum **akar yalap yalap**, Böyle emreylemiş Çalap, Anın için ben ağlarım.” (NFK-ST).

1. [-] ® Ø

2. [1] ® ak-.

yalım yalım: [1] /Alev alev./ “Binboğa dağı *yalım yalım kalktı yürüdü Çukurovanın üstüne.*” (YK-BE).

® üstüne kalktı yürüdü.

yalın ayak: [4] /2. Çıplak ayak./ “Bu yüzden ben, haftanın altı günü *yalın ayak dolaşıyordum.*” (BN-DY1), “... *yalın ayak koşuştular.*” (CD-Oİ), “*Yalın ayak güneş altında o kadar yol tepmiş, az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş, yorulmuş, terlemiş.*” (HT-EG).

® dolaş-, koşuş-, yürü-. || yol tep-.

yalın kılıç: [3] /Elinde kılıç olduğu hâlde, kılıçlı olarak, dalkılıç./ “Ben *yalın kılıç* ortadan *saldıracağım*, Tartacağım Bizans ordusunu *yalın kılıç.*” (FHD-MU), “*Yalın kılıç kavgaya giriyor*, kişileri yerin dibine batırıyor, tarih gerçeklerini işine geldiği gibi tersine çeviriyordu.” (İS-DÖV), “Müfreze, *yalın kılıç* ateşe doğru kendisini *koyuverdi.*” (SK-D).

® saldır-, tart-. || kavgaya gir-, kendini koyver-.

yalnız: [70] /2. Yanında başkaları olmayarak, {tek başına}./ “Beni burda *yalnız bırakmayınız*, Benim hayatım emin midir?” (NH-MİM), ““Geliyorsan gel, yoksa ben *yalnız gidiyorum.*”” (SD-K), ““*Yalnız mı gelir?*”” (Aİ-YK), “En masum ve güzel niyet Ursula’da: “Ben her gece, *yalnız yatacağım.*”” (AB-BYS), “Daha sonra o, bir su perisi olmakla beraber aynı zamanda düşünüyordu ki, ta nihayete ve ta ölünceye kadar, böyle *yalnız yaşayamazdı...*” (KHK-YAH), “Halil’i *yalnız bırakıp gittiler.*” (NH-MİM) ; /3. Yalnızca./ “Ø”.

2. [70] ® bırak-* [31], gel-* [5], git-* [9], yaşa-* [3], gönder-* [2], otur- [2], yat- [2], bak-, bekle-, bulun- (-de), buluş-, dön-, geç- (gün), ko-, öl-, rastla-, söylen-*, uyan-, uyu-. || bırakıp git- [2], gider gelir.

3. [-] ® Ø

▷ **yalnız bırakmak.**

yalnız başına: [17] /Kendi kendine, bir kendisi, tek başına./ “*Yalnız başına gidemez mi?*” (Aİ-OKB), “*Uluğuş yalnız başına oturuyor.*” (FB-T), “-Beni de alın, ne olur, *yalnız başına yemek yemiyeim...* diyordu.” (AHT-H), “Çünkü bu işi o tek dülgerle birlikte *yalnız başına başarmıştı.*” (HEA-T).

® git-* [5], otur-* [5], ye- [2], başar-, bindiril-, sıkıl-. || anlam taşı-, seyret-.

▷ **yalnız başana gitmek, yalnız başına oturmak.**

yalnızca: [23] /{1. Yalnız olarak., 2. Tek başına.}/ “Kedilerle ahbablığım şu şekilde başladı: Bir akşam, rıhtım boyunda *yalnızca geziniyordum.*” (SFA-SS). ; /3. Belli durumun, şartın veya işin dışına çıkmaksızın, yalnız, ancak, tek, sırf, salt, sadece./ “Yazar, *yalnızca bakan değil, görmeye çalışandır, görendir; sıradan insan ise yalnızca bakar.*” (FA-SUYK2), “*Yalnızca gülümsüyor.*” (AÜ-SG), *Yalnızca gülüyorum* düşündükçe. (RE-G), “ADAM *yalnızca işittik*, yok bizim suçumuz.” (GD-TO1).

1./2. [1] ® gezin-.

3. [22] ® bak- [4], gül- [2], gülümse- [2], işit- [2], susul- [2], git-, gör-, havla-, inan-, izle-, katlan-, sev-, sus-, yazıl-. || boyun eğ-, el salla-.

yamyassı: [1]/Çok yassı, dümdüz bir biçimde./ “Suyun yüzüne yamyassı serilir.” (GY-H1).

® seril-.

yan: [57]/10. Bir yana yönelerek./ “Açılmıyordu yine kapı. Yan döndü.” (AS-YA)., “Mezar taşları yan yatmışlardı.” (YK-İM1)., “Boyunduruğu yan çevir güzel bir merdiven olur sana tırmanırsın sonsuza.” (GD-TO1)., “Leyla divana yan oturmuş ağaran günü seyretmektedir.” (AMD-O)., “Osmanlı İmparatorluğu, Trakya'dan Erzurum'a doğru, koca gövdesini yan yatırmış, memelerini sömürge ve milliyetlerin ağzına teslim etmiş, artık sütü kanı ile karışık emilen bir sağmal idi.” (FRA-Z)., “O vakit yan dur gayri.” (MM-KG).

® dön- [19], yat-* [15], çevir- [4], otur- [4], yatır- [4], dur- [3], düş- [2], uzan- [2], giy-, oturt-, yatırıl-.

® yan bakmak, yan basmak, yan çizmek, yan gelip oturmak (veya yatmak), yan gelmek.

▷ yan dönmek, yan yatmak (yatırmak), yan çevirmek.

yanak yanağa: [4]/Yanakları birbirine değecek şekilde./ “Ama K. ne ile suçlandığını öğrenemediği gibi, yargıçla da yüksek mahkeme üyeleriyle de görüşmeden öldürülür: “Son nefesini verirken, K. az ilersinde bayların yanak yanağa vermiş, kendisine baktıklarını gördü.” (AO-NSBE)., “İki hanım arkadaşı ile birlikte diskoteğe gitmiş ve kayak hocası ile yanak yanağa uzun uzun dans etmişti o gece...” (KK-SE)., “Sonra, uykumuz geldiği vakit, kumlan kümeleyerek yastık yapar, vücutlarımız suda, başlarımız dışarıda kucak kucağa, yanak yanağa uyurmuşuz...” (RNG-ÇK)., “Soyup giydirebilir, banyoda yıkayıp saçını tarayabilir, aynı yastığa baş koyup yanak yanağa yatabilirdiniz.” (CD-KB).

® uyu-, ver-, yat-. || dans et-.

yana yakıla: [9]/Sızlanarak, sıkıntısını belli ederek, sikâyet ederek./ “Esnafa borcunun hiç eksilmediğini» ekmekçi Asvador ile bakkal Yani'den, yakasını hiç mi hiç kurtaramadığını yana yakıla anlatır:” (SB-BŞM)., “Onun, bir dönülmez yolda bizden uzaklaştığını yana yakıla anlıyorduk.” (FRA-Ç)., “Fotoğraflarını çekip gazetelerde yayımladığımız halde, altı ay sonra hiçbir önlem alınmadığını yana yakıla gördük.” (AK-MY)., “Çıkardığı sese pek ulumak da denemezdi aslında; düpedüz ağlıyordu köpek, neredeyse bin dereden su getirip yana yakıla yalvarıyordu.” (HAT-KHK).

® anlat- [4], anla-, bit-, gör-, oku-, yalvar-.

▷ yana yakıla anlatmak.

yana yana: [10]/1. Döne döne, tekrar tekrar./ “...yana yana onu ısıırıyordu.” (SD-FC)., “Ah! kurtarabilirdim onları...” diye yana yana ağlıyordum.” (NM-TÖ2). ; /2. Yanarak./ “...yana yana kara kömür olmuşlar Cehennem dibinde karar kalmışlar Nice bin yıl cehennemde kalmışlar Yanar yanarlar da ağlaşırlar.” (BRE-KY)., “Eliniz dert görmesin taşlar Fabrikada yana yana kül olun Sonra yeni baştan dirilin nur olun.” (BRE-DKD). ; //Telaş talaş, telaşla, büyük bir heyecanla./ “Ben onu nasıl yana yana arıyorum, bilmezsin sen!” (FB-T)., “Elleriyle vura vura söndüreyim derken giysileri de tutuşunca kendini yere atmış; saçları, üstü başı yana yana koşmuş eşeğinin ardından; düşmüş.” (YA-AO)., “Fakat, onu öyle seviyor, öyle yana yana seviyordu ki... Çocuğum, eğer anneni sevmiyorsan ben seni çok ayıplarım, dedim.” (RNG-ÇK).

1. [2] ® ağla-, ısır-

2. [2] ® kömür ol-, kül ol-.

//...// [6] ® ara- [2], çık- (-den), çırpın-, sev-. || ardından koş-.

▷ **yana yana aramak.**

yanında: Ø--

yanı sıra: [9]/1. Birlekte./ “Ø”. ; /2.Yanında, beraberinde./ “Hasan Ağa, *yanı sıra yer alır*, alandaki bütün çocuklar ardına düşerlerdi hayvanın.” (NC-SY)., “Emine de *yanı sıra gidiyordu*.” (YKK-Y)., “Navrumlu Ali, *yanı sıra dolaşıyor*: Ahmet Beyle konuştuğundan sonra beni bekle.” (FB-ID)., “Haçça, *yanı sıra geliyor*.” (FB-ID).

1. [-] ® Ø

2. [9] ® gel- [3], git- [2], dolaş-, getir-, gezdir-. || yer al-.

▷ **yanı sıra gelmek, yanı sıra gitmek.**

yani: Ø--

yanlamasına: [12]/Yan olarak, yan yatmış biçimde./ “Sonbahar otlarının üzerine *yanlamasına uzanmıştı*.” (GY-H1)., “Sallana sallana geldi, yandaki masadan bir iskemle çekerek, *yanlamasına yanıma oturdu*.” (EB-BG)., “Her zamanki gibi yere *yanlamasına yatmış*, elini halının desenleri üzerinde gezdiriyor, Nihal’in, bizim küçük mucizemizin, otuz altı numara ayaklarını düşünüyorsun.” (BB-BBÇ)., “Dışarıda kış güneşi açmış, karşı duvara donuk ak bir ışık *yanlamasına vurmıştı*.” (F-BS).

® uzan- [4], kay-, otur-, sür-, uzat-, vur-, yat-, yerleştir-, yıkıl-.

▷ **yanlamasına uzanmak.**

yanlış: [293]/3. Yanlış bir biçimde, yanlış olarak, hatalı olarak./ “*Yanlış anlama*, interneti modemi felan hepsini söktüm ben.” (AA-AD)., “*Yanlış anlaşılmasın*, elbette onlar için de saygı duruşu yapalım ama bizim güvenliğimiz için ölenler eşek mi?” (EÇ-TY2005)., “*Yanlış bilmiyorsam*, Los Angeles’le de ilişkileri vardır.” (Aİ-YK)., “*Yanlış hatırlamıyorsam* konusu, Halli Ziya Bey’in bir kitabının eleştirisiydi.” (ZA-MAAİ)., “*Sen yanlış konuşuyorsun*.” (YK-BE)., “*Pu sıra yanlış yorumlanır*, dönem sonuna kadar bizi yalnız bırakmayın!” (TÖ-E)., “*Meğer yanlış düşünüyormuşum*. Gözleri dolu doluydu, ağlamak üzere bulunuyordu.” (MTT-SS)., “*İtiraf etmeliyim*, Müge: seni, *yanlış değerlendirmişim!*” (Aİ-YK)., “*Kabiliyetleri kelimesini belki yanlış söyledim*.” (GY-R)., “*Hayır, hayır, meseleye yanlış yaklaşıyorum*.” (PK-BCR)., “*Evet yanlış okumuyorsunuz*.” (TA-NB)., “*Belki de yanlış duymuştum*.” (NG-BKR)., “*Aklımda yanlış kalmadıysa, kâğıtlar üst üste binmiş, bir torba dolusu olmuştu*.” (KT-Gİ).

® anla-* [97], anlaşıl-* [26], söyle- [18], hatırla-* [14], düşün-* [13], bil-* [12], anımsa-* [9], gel-* [7], tanı- [7], değerlendir- [5], duy-* [5], konuş- [5], kullan- [4], oku-* [4], yaz-* [4], yorumlan- [4], çevir- [3], yorumla-* [3], davran- [2], değerlendiril-* [2], gör- [2], oyna- [2], yaklaş- [2], açıklan-, algıla-, bağla-, bak-, bildir-, bilin-, de-, diz-, doldur-, duyur-, düşünül-, gönder-, göster-, işle-, kullanıl-, kurul-, otur-, örgütlendiril-, sor-, sorul-, tanıt-, tanıtıl-, tart-*, tuşla-, veril-, yansı-, yansıtıl-, yap-, yarat-, yaşa-, yazıl-, yolla-. || akılda kal-* [4], telâkki et- [2], hükmet-, hükmedil-, tahlil et-.

▷ **yanlış anlamak, yanlış anlaşılacak, yanlış söylemek, yanlış hatırlamak, yanlış bilmek.**

yanlışlıkla: [25] /Yanılarak, bilmeyerek./ “Ateş ediliyor üzerimize. **Yanlışlıkla** tel çitli hükümet konağının bahçesine **girdik**.” (EÖ-GSA), “Bir gün bir tütüncü ona bir liranın üstünü vereceği yerde, **yanlışlıkla** dört lira ve bir sürü ufaklık **verdi**.” (SA-İÇ), “Belli ki **yanlışlıkla** mutfakta bişey **yuttum** ben.” (AA-AD), “Acaba **yanlışlıkla** mı **geldim**?” (AMD-O), “ADAM Çünkü **yanlışlıkla** ayağına **bastım**.” (BA-TO1), “Başkan, iri bir fıstık attı **ağızına, yanlışlıkla** **attı**, oysaki fıstığı hiç sevmezdi, hemen ağzından çıkardı, yine çok kibar bir şekilde servis tabağının yanına koydu.” (Mİ-DHB).

® gel- [3], gir- (-e) [2], ver- [2], yut-* [2], ara-, çık-, de-, doğ-, getir-, giy-, götür-, karış-, tak-, vur-, yaz-, yazıl-, yayımlan-. || ayağına bas- [2], ağzına at-.

yanlış yunluş: Ø

yan yan: [5] /Yanlamasına./ “Adam da her çağrıdan sonra iki torbasını alıp **yan yan** azıcık **yürüyordu**.” (ÇA-BAG), “Lâkin dün akşam, ikindiden sonra Küçük Mustafaapaşa ile Sultanselim arasındaki dik yokuşun üst başında rasgeldiğim üç erkek çerge çingenesi, önce beni neye öyle **yan yan süzmüşler**?” (OCK-Ç), “Başı gövdesinden daha ağırdı sanki, **yan yan atıyordu adımlarını**.” (NC-SY).

® yürü- [3], süz-. || adım at-.

® **yan yan bakmak.**

Đ **yan yan yürümek.**

yan yana: [207] /Biri ötekinin sağında veya solunda olarak, birbirinin yanında, birlikte./ “Bir gün, **yan yana oturmuşlardı** sedirin üstüne.” (NE-GT), “Bacaklarım **yan yana duruyor**.” (NE-GT), “Bir masanın üzerine üç tabutu **yan yana koyduk**.” (EÖ-GSA), “Avluda **yan yana yürüdüler**.” (KT-YS), “Bu üç takım, Mustafa Kemal'in sofrasında daima **yan yana gelmişler**, fakat hiçbir zaman birleşmemişlerdir.” (FRA-Ç), “Ama, bunca yıl **yan yana yaşadık**.” (GA-TO).

® otur- [33], dur- [30], yürü-* [19], koy-* [12], gel- [11], yat-* [11], getir- [10], yaşa-* [6], dizil- [5], git-* [5], kal- [4], çık- [3], getiril- [3], kon- [3], uzan- [3], diz- [2], düş- [2], düşün- [2], getir-* [2], göm- [2], in- [2], uyu- [2], yatır- [2], yaz- [2], ara-, bırak-*, bul-, bulun-, büyü-, de-, demirle-, dolaş-, duy-, düzül-, geç-, götür-, iç-, ilerle-, kavran-, kurul-, oku-, öl-, satıl-, sıralan-, sokul-, taşı-, tut-, uzaklaş-, uzatıl-, yapıl-, yazıl-, ye-, yüksel-. || çift sür-, namaza dur-, poz ver-, volta at-.

Đ **yan yana oturmak, yan yana durmak, yan yana yürümek.**

yapayalnız: [34] /2. Yanında kimse veya hiçbir şey bulunmayarak./ “Bekir **yapayalnız** sofada **oturuyor**, ...” (CD-Oİ), “Söyle, ayrılmasın, beni buralarda **yapayalnız bırakmasın!**” (OK-KT), “Sabahın sekizinden beri ne yapmıştır evde **yapayalnız** Melahat, neyle **vakit geçirmiş, oyalanmıştır**?” (SKA-GA), “Birtakımları buna alışıyorlar, odalarına kapanıp **yapayalnız yaşayabiliyorlar**.” (MŞE-VÇ), “Oturursun ama, **yapayalnız ne yaparsın**?” (MŞE-VÇ).

® bırak-* [10], yaşa- [4], yap- [3], otur- [3], dön- [3], ağla-, bekle-, bil-*, diren-, dur-, düş-, gör-, oyalan-, öl-. || yol al-, vakit geçir-. || bırakır gider.

Đ **yapayalnız bırakmak.**

yapıldak: Ø

yapyakın: Ø

yaradılıştan: Ø

yaramazca: Ø

yarence: Ø

yarı: [39]/4. Gereğinden az, tam olmayarak./ “Ata son cümleleri *yarı dinledi*.” (RHK-BS)., “Yatağımdan *yarı doğruldum*.” (FRA-Ç)., “Gözlerini *yarı açıyor*: - Oh, diyor, demek ki geldiniz.” (KHK-YAH)., “Neden sonra bir horoz öttü ama, sesi *yarı duyuldu, yarı duyulmadı*.” (YK-OD)., “O da gitti. *yarı bitti, yarı bitmedi* ev.” (FB-ID)., “Kanapeye *yarı uzanmış*, dizlerine dayadığı büyükçe bir kitabın üzerinde üst üste bir yığın kağıda, desenler çiziyordu.” (AHT-H).

® dinle-* [5], uzan- [4], aç- (göz) [3], anla-* [2], bit-* [2], doğrul- [2], duyul-* [2], kapa- (göz) [2], aç- (çiçek), buna-, çık- (merdiven), dön-, düşün-, giyin-, indir- (göz kapağı), kaldır-, kapa-, kapan- (göz), koş-, otur-, rahatla-, silin-, uyu-, yat-, yürü-.

yarım ağız: [3]/İstemeye istemeye, isteksizce./ “Alayı, yüzbaşıya *usanmış* bir sesle, *yarım ağız teslim etti*.” (KT-YS)., “İnanmamış gibi *yarım ağız gülümsüyor*.” (AÜ-SG)., “Tersaneliler, tam da korktukları sözü duyunca aralarından biri *yarım ağız karşı çıktı*:...” (AA-İGA).X

® gülümse-. || karşı çık-, teslim et-.

yarımşar: Ø

yarım yamalak: [24]/2. baştan savma bir biçimde./ “Ayça okulla ilgili bir şeyler anlatıyor, *yarım yamalak duyuyorum*.” (AÜ-SG)., “İşte siz gençler, siz *yarım bilgiçler bildiklerinizi hep böyle yarım yamalak bilirsiniz*.” (OCK-KE)., “Sen onu *yarım yamalak okuyor*, kendine uyduruyorsun. (HEA-T)., “Rakım Hoca'nın ünlü şarkısı, *yarım yamalak işitiliyor*: ...” (Aİ-OKB)., “Başlıca farıkası heccâ-vâne ihtirası olan Nazif de bir çok meşhur edîblerimiz gibi, muhatabının fikirlerini ya hiç dinlemez, ya *yarım yamalak dinler*, yâhud da hemen atılıp îtirâz etmek için dinler gibi görünür bir münâkaşacı olduğu için, hemen her söylediğine derhal savletle cevap veriyordu.” (YKB-SEP)., “Shouvalar'a yemek rüddetince ihtiyar talebenin tezkeresinden ve hikâyelerinden *yarım yamalak bahsetmiştik*.” (SFA-SS).

® duy- [3], dinle- [2], oku- [2], anla-, anlat-, bil-, gör-, işitil-, kavuştur-, merhabalaşıl-, öğren-, ört-, örtül-, temizle-, yat-, yıkan-. || bahset-, karın doyur-, seyret-, yerine getiril (görev).

yarın: [193]/3. Bugünden, sonra gelecek ilk günde,{gelecekte}./ “Haydi hazırlan, *yarın gidiyoruz*” diyemedi.” (SKA-GA)., “Öyle ya, dün gitti, *yarın gelir*!” (FB-T)., “Ağalar, siz de buyurun evlerinize. *Yarın* yine görüşürüz.” (TB-KA)., “Bana *yarın uğra*.” (PS-SK)., “Ben de *yarın* ilçeye *koşacağım*.” (FB-ID)., “Bakma telefona, her kimse *yarın* arasın.” (AÜ-SG)., “*Yarın yola çıkıyoruz*.” (CK-BR)., “Sadaret alayı *yarın yapılacak* ve yeni hükümet *ilân edilecekti*. (NSÖ-AD).

® git- [37], gel-* [33], görüş- [8], uğra- [8], konuş- [5], ver- [5], dön- [4], gör- [4], ara- [3], bak- [3], buluş- [3], iste- [3], yap- [3], al- [2], anla- [2], anlat- [2], bekle- [2], düşün- [2], getir-

[2], götür- [2], öl- [2], öldür-[2], yavrula- [2], yaz- [2], aç-, ağla-, aşı-, barış-, bırak-, bit-, bitir-, bul-, çık-, de-, deş-, doğ-, dök-, dökül-, düş-, düzelt-, geber-, gir-, gönder-, içir-, in-, incele-, iyileş-, kaz-, koş-, kur-, kurul-, kutla-, oku-, onar-, ovdur-, saldır-, söyle-, uzat-, var-, veril-, yan-, yapı-, ye-, yet-, yolla-. || aşağı in-, ava çık-, geç kal-*, geri ver-, güneş doğ-*, hallet-, harbe gir-, ilân edil-, posta çek-, yola çık-. || gör gözet, yap getir.

P yarın gitmek, yarın gelmek, yarın uğramak.

yarı yarıya: [32]/1. Yarıya kadar./ “Feridun Katinanın çehresini yarı yarıya örtüyordu...” (HZU-AM), “Kızarmış gözleri yarı yarıya açılıyor, sonra kapanıyordu.” (AS-YA), “Yollar yarı yarıya boşalır.” (HT-AŞ), “Birkaç ay içinde yarı yarıya kırıldık.” (YK-KSİ). ; /2. yarıya birine, yarıya öbürüne olarak./ “Dediğim gibi, yarı yarıya paylaşıyoruz!” (OK-KT), “Yalnız şu ötede naylon sera da var patronun, orada da çalışırız, naylon seradan yarı yarıya alırız, ondan sonra açıkta çalışırız...” (FO-KSA), “Yarı yarıya ödedik faytoncunun parasını.” (Sİ-DSG), “Tohumluğu, Bey’e geri verdikten sonra, kalanı yarı yarıya bölüştüler mi, kendi payına iki yüz elli hak düşer mutlaka!” (KT-Gİ).

1. [22] ® ört- [2], açıl-, boşal-, çıkar-, çürü-, dağıt- (kahır), döndür-, düş- (fiyatlar), harca-, ıslat-, in-, indir-, kapa-, kat-, kırıl- {telef olmak}, küçül-, örtül-, sez-, yıkıl-. || iyi şansa dön-.

2. [10] ® paylaş- [4], bölüş- [2], yap- [2], al-, çalış-.

P yarı yarıya paylaşmak (veya bölüşmek).

yaşamaca: Ø

yaşın yaşın: Ø

yatsı vakti: [4]/Akşam vaktinden sabah vaktine kadar geçen süre./ “Bir gece, yatsı vakti köye yeşil sarıklı bir hoca gelmiş.” (KT-Gİ), “Yatsı vakti mengü bitti.” (YK-BE).

® gel- [3], bit-.

yavaş: [68]/4. Alçak, hafif bir biçimde./ “Bayım bayım yavaş konuşun bayan duymasın.” (GA-TO), “Durun hele bacaksızlar! Yavaş söyleyin!” (CD-Oİ), “Yazabilmem için yavaş anlatıyor.” (EÖ-GSA). ; /5. Hızlı olmayarak./ “Dört yol kavşağında sağa saptı. Yavaş yürüyordu.” (YA-AO), “Zaten yavaş da gitseler fark etmiyecekti.” (EÖ-P/S), “YAŞLI ERKEK- Numaraları yavaş çek ama.” (GY-KO), “Hoca yavaş vur hoca...” (KK-SE), “ADAM O yüzden yavaş ilerliyor.” (BA-TO1), “- Bay şoför, ne olursun, yavaş sür!” (AN-AZDE).

4. [25] ® konuş-*[17], söyle- [7], anlat-.

5. [43] ® yürü- [11], git- [9], çek-* [3], iç- [3], sür- [3], gel- [2], canlan-, güd-, ilerle-, kalk-*, okşa-, oynan-, salla-, sık-, vur-, ye-, yeşer-. || (zaman) geç-.

® yavaş gel! (veya ol!)

P yavaş konuşmak (veya söylemek), yavaş yürümek.

yavaşça: [557] / Oldukça yavaş, usulca. / ““Çocuğu doğuracağım,” diyor yavaşça. ””. (OB-HYD)., ““Ekol kurmuş ne demek?” diye yavaşça sordu esmer delikanlı.” (OA-BBAR)., “(Öne doğru yavaşça düşer.)” (GA-TO)., “Annem, bir süre sonra beni uyudu sanıp yavaşça yataktan çıktı ve anne annemin yattığı koltuğa gitti.” (GY-H2)., “(Sarılır, Zeliha yavaşça Şerefi iter.) Nen var?” (NH-YM)., “«Hayri Efendilik sâna yakında kimbilir ne pahalıya, malolacaktır, zavallı adam!» diye pek yavaşça mırıldandı.” (NSÖ-AD)., “Halbuki şimdi mütemadi bir ihtimal ve sual zinciri kafasının içinde uğultular yaparak dolaşmakta idi. yavaşça doğruldu.” (SA-KY)., “Behiç’in yanında duran Siyret, arkadaşına yavaşça fısıldadı: Annesi Galatasaray’da kimi bekliyor, bil bakayım? Keşfedemedim.” (PS-SK)., “Kapısını da yavaşça kapattı.” (GD-AK)., “Minderden yavaşça doğruldu.” (NG-BKR)., “Nermin, dedesinin dizinin dibine oturdu yavaşça.” (AA-YÖT)., “Sultan cevap vermeden yürüyünce, arkasından yavaşça seslendi: Anahtarı aman iyi sakla...” (KT-Gİ)., “Topal durumu kavrayarak yavaşça kalkmış, kahve kapısını bulmuştu bile. tik patırtıda tatlı canını dışarı atacak, tabanları kaldıracaktı. (OK-KT)., “Veli Geyik gazeteyi yavaşça indirdi.” (KT-Gİ)., “Yavaşça doğruldu.” (SA-KY)., “Yavaşça sıktı omuzlarını. “Şimdi konuşabiliriz,” dedi.” (PC-K)., “Zaman dingin bir öğleüzerine akıyor yavaşça.” (İA-ÖEK)., “Yusuf yavaşça ona sokuldu, eliyle dokunarak: ...” (SA-KY)., “«Niçin bana hakaret etmek istiyorsun?» Cevap vermedi, yavaşça ayağa kalktı.” (SA-K/S)., “Ayşe, başını önüne eğdi, yavaşça cevap verdi: Evet, baba!” (CD-Oİ)., “(Bir an tutar elini telefonda, kadına bakar; durur, sonra yavaşça kaldırır elini)”. (VT-BÖKDYO).

® de- [109], sor- [33], kalk- [28], çık- (-i, -e, -den) [16], it- [12], mırıldan- [12], çek- (bir şeyi) [11], doğrul- [11], aç- (kapı, perde vb.) [9], bırak- [9], fısılda- [9], gir- (-i, -e) [9], kapat- (kapı vb) [8], açıl- (kapı vb.) [7], geç- [7], kapa- (kapı vb) [7], dön- [6], yaklaş- [6], bak- [5], gül- [5], in- [5], konuş- [5], otur- [5], seslen- [5], sıyrıl- [5], tut- [5], vurul- (kapı) [5], dokun- [4], eğil- [4], kaldır- [4], sokul- [4], söylen- [4], arala- (kapı) [3], çekil- [3], dalgalan- [3], koy- [3], okşa- [3], söyle- [3], süzül- [3], uzaklaş- [3], vur- (-e) [3], aralan- (kapı) [2], aydınlan- [2], ayrıl- [2], çal- (kapı) [2], çimdikle- [2], düş- [2], ekle- [2], gel- [2], git- [2], iç- [2], indir- [2], kapan- (gözkapaklarını) [2], kapan- (kapı vb.) [2], kay- [2],öp- [2], ört- [2], sık- [2], sol- [2], yit- [2], yürü- [2], açıl- (karanlık), açıl- {gerilemek}, ak-, azal- (sevinç), bat- (güneş), belir-, bit-, bulan- (bellek), çağır-, çarp-, çıkar-, çök-, dal-, değ-, değiştir-, devin-, dikil-, din- (uğultu), dürt-, elini uzat-, eri-, fırlat-, gerin-, gıcırda-, havalan-, ısır-, iliş-, inle-, itele-, karar- (ortalık), kavra- {tutmak}, kaydır-, kımıl-, kıs- (far), kon-, oku-, oturt-, öksür-, öl-, salla-, sallan-, sarkıt-, saydamlaş-, sıvış-, sızdır-, sil-, silk-, sön-, sür-, sürük-, sürüklen-, tamaml-, tokatla-, topla-, tutun-, uyan-, uzan-, ürper-, ver-, yaklaştır-, yan- (ışık), yanaş-, yaslan-, yaşa-, yerleştir-, yut-, yutkun-, yüksel-. || ayağa kalk- [6], cevap ver- [4], akşam ol- [2], başını kaldır- [2], elini kaldır- [2], yere bırak- [2], (alacakaranlığa) karış-, başını eğ-, başını indir-, başını omzuna yasla-, başını salla-, belirginleş-, bileğini kavra-, devam et-, diz çök-, (dudağını) oynat-, elini alına koy-, elini sık-, (gözlerini) kaldır-, (gözlerini) kapat-, içeri kay-, içine sin-, (kapı) tıkırda-, karşılık ver-, kendini bırak-, (örtüyü) kaldır-, rica et-, söze karış-, tekrar et-, terk et-, yere düş-, yere yıkıl-, yola çık-. || eğilip kalkar, döner yürür, döndü gitti, çıkar gider.

P yavaşça demek, yavaşça sormak, yavaşça kalmak.

yavaşçacık: [7]/Çok yavaş, usulcacık./ “Çalınca yavaşçacık açiveririm kapıyı.” (NE-GT)..
 “Yavaşçacık omzuna dokundum.” (NH-YM).. “Ya bozulduysa? Yavaşçacık yerden kalktım.” (AN-AZDE).. “Yavaşçacık okşadı saçları, sonunda kıpırtısız kaldı eli saçlarında kardeşinin.” (F-BS).

® aç- (kapı), dokun-, indir-, kalk-, koy-, okşa-, yürü-.

yavaş yavaş: [680]/1. Yavaş bir biçimde, ağır ağır, aheste aheste, aheste beste./ “Adnan Beyle Nihad beyi derenin kenarında arkadan görüyordu; Nihalle Mile de Courton uzakta yavaş yavaş yürüyorlardı. (HZU-AM).. “Bir bardak su? İstemedim: üzgün ve duygulu bir yetkili gibi yavaş yavaş bahçeden çıktım. (OA-KB).. “Bir süre gözü havada düşünür, sonra kararını verir, yavaş yavaş ilerler. (HT-EG).. “Sonra yavaş yavaş eski donukluğuna döndü. (KT-Gİ).. “Çiçekler yavaş yavaş açılmış, ağaçlar yapraklanmıştı. (AA-TO3).. “Geç kalkmak itiyadında olan eniştesini uyandırmaktan çekinerek merdivenleri yavaş yavaş indi. (HT-GF).. “Siz, ne dersiniz bu işe Ziya Bey? diye sözümü bitirince yavaş yavaş yanımdan kalktı: (YK-İM1).. “Sonra havada gülümsemesini asılı bırakarak, kuyruğunun ucundan başlayarak yavaş yavaş kayboldu. (HEA-AG).. “Bekir şimdi kalbi rahat, yavaş yavaş ayağa kalktı, onlara baktı, elini kalçasına vurdu: “Eh dangalak işi bu, yaraşmaz sana, Bekir!” dedi. (CD-Oİ).. “İşte yavaş yavaş kendine geliyor. (MTT-SS).. “Yavaş yavaş diz çöktü, Kala Mala'nın elini tuttu, can kardeşinin elini sıkar gibi hafifçe sıktı, Kala Mala kımıldamadı; ölmüş, çoktan soğumuştı. (CD-Oİ).. “Kızıltaş'ın üzerinde henüz kırmızı-mor bir duman perde vardı; yavaş yavaş o da göğşe yükseliyordu. (RI-KG).. “Yavaş yavaş geri dönüyor. (CD-Oİ).. “Ölümüne tanıklık et, ölüm bende yavaş yavaş boy atсын. (KT-Gİ). ; /2. Azar azar./ “Ø”. ; /3. Gitgide./ “Sonra yavaş yavaş alıştı.” (KHK-YAH).. “Tek bir ümidin bile kalmadığını yavaş yavaş anlıyordu.” (KHK-YAH).. “Nihayet bu dağınık hayallerden biri yavaş yavaş sükûnet buldu, açıldı.” (HZU-AM).. “Ama sonra aşkı yavaş yavaş küllendi.” (HT-M).. “Bekir yavaş yavaş onları unuttu.” (CD-Oİ).. “...sonra yavaş yavaş sesler silindi ve ben o zaman «zaman»ı duydum.” (GY-KO).. “O gün uzun uzun, ama «daireler çizerek» konuştuk; itirazları yavaş yavaş yumuşadı.” (GY-H1).. “Yol alçaktaydı, Kuşkaya'nın tepesinden başka hiçbir şey görünmüyordu. Yavaş yavaş yatıştı, bir sigara yaktı.” (CD-Oİ).

1. [573] ® yürü- [36], çık- (-i, -e, -den) [18], ilerle- [15], in- (-i, e-, den) [14], açıl- [13], kalk- [12], gel- [11], karar- (hava vb.) [10], dön- [9], sön- [9], uzaklaş- [9], dağıl- [8], git- [8], yaklaş- [8], yüksel- [8], büyü- [7], kaldır- [7], konuş- [7], başla- [6], değış- [6], geç- [6], uzat- [6], aydınlan- [5], boşal- [5], çekil- [5], kesil- [5], yayıl- [5], çek- (-i) [4], din- [4], doğrul- [4], gir- [4], otur- [4], sallan- [4], sokul- [4], ağla- [3], alış- [3], azal- [3], belir- [3], çök- [3], düş- [3], eğil- [3], ısın- [3], incel- [3], okşa- [3], sar- [3], seyrekleş- [3], silin- [3], soyun- [3], ağar- [2], al- [2], anlat- [2], bat- [2], bırak- [2], birik- [2], bul- [2], bulan- [2], canlan- [2], çiğne- [2], dönüş- [2], durul- [2], duy- [2], geliştir- [2], ger- [2], hafifle- [2], iç- [2], indir- [2], iyileş- [2], kapan- [2], kapla- [2], oku- [2], sıyrıl- [2], toplan- [2], ufal- [2], uza- [2], yerleş- [2], yırt- [2], yitir- [2], ahmaklaş-, ak-, alçal-, alıştır-, anla-, ansı-, artır-, atıl-, ayrıl-, bas-, bayırlaş-, bıraktır-, bit-, boz-, bük-, bürün-, çıldırt-, çoğal-, çürü-, dal-, değıştir-, de-, delir-, doğ-, dolaş-, dol-, don-, dondur-, dök-, dökül-, dur-, dürtele-, düzel-, em-, eri-, ezil-, geber-, gerile-, giyin-, görün-, götür-, hazırla-, hazırlan-, hızlan-, ısıt-, ıslat-, ışı-, iyileştir-, kaç-, kalkın-, kancıklaş-, kapat-, karal-, karıştır-, kar-, kaydır-, kazı-, kımıl-da-, kırıl-, koyul-, kuklalaştır-, kurtul-, küçül-, mavileş-, öde-, öğren-, öl-, örtül-, parla-, salla-, sapıt-, sars-, serpil-, sız-, sindir-, sislen-, sivril-, sok-, soy-, sönükleş-, söyle-, söylen-, sürtün-, tenhalaş-, tırman-, toparlan-, tutun-, uç-, unut-, uyan-, uyuş-, uzan-,

var-, yanaş-, yap-, yapıştır-, yatış-, yaz-, yerleştir-, yeşer-, yıkıl-, yönel-, zayıfla-, zehirlen-. ||
 kaybol- [8], ayağa kalk- [5], başını kaldır- [3], diz çök- [3], (gözlerini) aç- [3], kendine gel- [3],
 geri dön- [2], (ağızına) götür-, ağızından dökül-, boy at-, cevap ver-, çevresini al-, (kendine)
 dön-, elden ayaktan düş-, elini kaldır-, (ellerini karnına) götür-, etkisini göster-, farkına var-,
 geri çekil-, geri gel-, geri kal-, (göğe) yüksel-, (gözlerini) kapa-, gözleri kapan-, hareket et-,
 hayatını kapla-, hesabını şaşır-, hüzne kay-, ikiye parçalan-, ileri geç-, (işler) karış-, karanlık
 çök-, kaybettir-, kendine getir-, kendini duyur-, kendisini toparla-, keşfet-, meydana çık-,
 nizama gir-, ortadan kalk-, ortaya koy-, saçlarına ak düş-, salıver-, sesi kısıl-, (sesini) kes-,
 seyret-, sıra gel-, söz at-, söze başla-, suyunu çek-, şekil al-, tedaviye çalış-, üstün gel-,
 (yanına) sokul-, (yanına) yaklaş-, yerden ayrıl-, yere çök-, yerinden kalk-, yerini al-, yola çık-,
 yola gel-, yola gir-, yola koyul-, yorgunluğu çık-, yukarı kaydır-.

2. [-] ® Ø

3. [107] ® alış- [13], anla- [8], değiş- [2], dönüş- [2], küllen- [2], rahatla- [2], silin- [3],
 sön- [3], unut- [3], yatış- [2], yayıl- [2], yitir- [2], yumuşa- [2], açıl-, ağar-, alıştır- anlat-, aşın-,
 aydın-, azal-, azgılaş-, balıklaş-, başar-, belir-, bıkm-, bilinçlen-, bit-, bozul-, ciddileş-,
 çoraklaş-, çözül-, dağıl-, değiştir-, durgunlaş-, fark et-, geliş-, hafifle-, hatırla-, heyecanlan-,
 hırçınlaş-, iyileş-, karar-, katılaş-, kaybet-, kırıl-, kuru-, oluş-, oluştur-, sar-, sarsıl-, sertleş-,
 soğu-, sol-, sök-, teklifsizleş-, tüken-, umutlan-, unutul-, yabancılaş-, yakınlaş-, yarat-. ||
 sükûnet bul- [3], çaptan düş-, (emniyetini) kazan- gözden kaybol-, hisset-, kabuğuna çekil-,
 kendini bul-, kendini kaybet-, kendinden geç-, kendisini toparla-, kişiliğini yitir-, sorumluluk
 ver-, umudunu kes-, umudunu yitir-, yorgunluk çök-, (yüreğini) bırak-.

**Þ yavaş yavaş yürümek, yavaş yavaş ilerlemek, yavaş yavaş inmek, yavaş yavaş
 kalkmak, yavaş yavaş alışmak, (ortalık) yavaş yavaş kararmak.**

yavuzca: Ø

yaya: [28] /2. Yayan./ “Biz, *yaya yürüyoruz.*” (SK-D)., “Diyarbakır’dan *yaya gelmiş.*” (HT-GF).,
 “Tosunun karşılığı beş lirayı aldım, *yaya yola düştüm.*” (FA-SUYK)., “Refah Şehitleri Caddesi’nden yokuş tırmanmaya
 gücünüz yeterse -ben faytonların müptelâsı olduğum için *yaya hiç çıkmadım-* yürüyüşe çıkan Zeyyat Selimoğlu ile
 karşılaşırsınız.” (DH-SS)., “Kucakta çıkmıştın yola bir seher, Sılaya bir akşam *yaya dönmüşün...*” (FNÇ-HD).

® yürü- [7], gel- [5], dön- [4], çık-* [2], gez- [2], gidil- [2], git- [2], çıkıl-. || yola düş-
 [2], yol alın-.

® *yaya bırakmak, yaya kalmak.*

Þ *yaya yürümek.*

yayan: [32] /3. Yürüyerek, yaya./ “Bu kez eşeksiz, **yayan** dağlara döndü.” (OK-Bİ), “Fakat onlar **yayan** gelirlerdi.” (SFA-HBSK), “**Yayan** yürünür mü?” (TDK.-ÖÖ), “Hep... **Yayan** dolaştım.” (PS-SK), “Biraz da **yayan** gideyim!” dedi.” (FB-ID).

® git- [11], gel- [6], yürü- [4], dolaş- [3], dön- [2], geç-*, geç-, in-, uğurlan-, yürün-. || yola çık-

▷ **yayan gitmek, yayan gelmek.**

yayan yapıldak: [17] /Yayan ve yalın ayak, yapıldak./ “Bu çevrelerin tüm köylerini **yayan** yapıldak dolandım.” (BŞ-DKO), “**Yayan** yapıldak gelemeydi.” (FB-T), “**Yayan** yapıldak git!” (FB-T), “Nörelim yani Mavula kadın, Ankara’ya yalın yapıldak yollara mı düşelim?” (FO-KSA) ; //Donanımsız ve hazırlıksız olarak.// “Sultan kısmı **yayan** yapıldak uğrayamaz.” (KT-Gİ), “Gittiği yerden dönmezse, **yayan** yapıldak başa çıkılmaz.” (AS-YA).

/.../ [14] ® dolan-, gel-*, getir-, git-, koş-, yolla-, yürü-. || yola düş- [3], dağ aş-, yol tep-, yola dökül-. || yürüyüp gel-.

//.../ [3] ® uğra-*, başa çık-, başa çıkıl-.*.

▷ **yayan yapıldak yola düşmek.**

yayık yayık: [2] /Heceleri uzatarak (konuşmak)/ “Ø”. ; //Ciddiyetsiz bir biçimde.// “Artık çeşme başlarında bakraçları bir yana bırakarak ‘komşu çocuklar ile **yayık yayık şakalaşnıyor**, mezarlık arasında beştaş oynamıyor, gaz bezi yarı düşük, göğsü yan açık, çıplak ayaklarında takunyalar, leblebici önlerinde eğlenmiyordu.” (RHK-MH), “Az sonra içerisi dolacak; kimisi içtikçe cıvıyacak, kimisi **yayık yayık** ona **dert dökcek**.” (YA-AA).

/.../ [-] ® Ø

//.../ [2] ® şakalaş-. || dert dök-.

yayvan yayvan: [1] /Yayarak, sesleri uzatarak, {ciddiyetsiz bir biçimde.}/ “Adam değil ki Mollanın oğlu. **Yayvan yayvan güler**.” (YK-OD).

® gül-.

yazın (I): [34] /Yaz mevsiminde, yaz aylarında./ “Bak kışın gelme ha, **yazın gel**...” (Mİ-SD), “Gerçekte kitabım üzerinde en iyi **yazın çalışabiliyorum**.” (CKM), “Gölgeliğin tellerinde, Pas **ürüyordu yazın**...” (ME-TŞ), “**Yazın** mısır ekilmiş buraya, belli, kırık saplardan.” (EB-BG), “Çiçek çimen, yeşermiş ot, ne varsa **yanar kavrulur yazın**.” (FB-T), “Yılan **yazın çıkar ortaya**, dedi Şerife.” (AK-AA), “BEKÇİ: **Yazın denize girerler**...” (VT-BÖKDYO).

® gel- [5], çalış- [2], git- [2], giy- [2], al-, ayrıl-*, büyü-, dön-, ekil-, işle-, kirala-, küçül-, serinlet-, şenlen-, terle-, uğra-, üre-, vur-, yan-, ye-, yüz-. || denize gir-, fark et-, ortaya çık-, soluk al-*. || yanar kavrulur.

yaz kış: [15] /Bütün yıl boyunca. {daima, hep}/ “Umut gözlerinde ölü bir bakış, Çılgık bir bakış dudaklarında; Bulamadıkları nedir ki, **yaz kış Dolaşırlar** şehrin sokaklarında?” (AMD-BŞ), “**Rüzgâr yaz kış durmaz**.” (OB-HYD), “Niye? **Yaz kış balığa giderler**.” (OK-AY), “Süreklî terleyen annesinin, **yaz kış elinden mendil düşmüyor**.” (MM-ÜAKO), “**Yaz kış onunla, bunca yol teptik**.” (HT-EG).

® dolaş-, dur-* (rüzgar), ısın-*, otur-, yüz-. || açık bırak- (pencere), balığa git-, başını ört-, çamur ol-, elinden düş-*, su bas-, yol tep-, takip et-.

yazlı kışlı: Ø

yedekte: [5]/Yedek olarak./ “Yıllarca Güven’i sahaya çıkarmadı, **yedekte tuttu.**” (ÜD-KŞ), “Kafkas Tümeni **yedekte bekliyordu.**” (TÖ-ŞÇT), “Kılavuzluk edecek olan Davut’un kayığı da **yedekte çekilecekti.**” (Sİ-İGÇÖ1).

® tut- [2], bekle-, çekil- (kayık), çektir- (atları).

Þ yedekte tutmak.

yeke yek: Ø

yekine yekine: Ø

yekin yekin: Ø

yekpare: [1]/2. tek parça olarak, bütün olarak./ “Karataş’ı yücelteceğim, Karataş’ı su gibi uslu, hem de **yekpare yapacağım!**” (FB-ID).

® yap-.

yekten: Ø

yek vücut:--

® **yekvücut olmak.**

yellim yelalim: Ø

yellim yepelek: Ø

yel yepelek: [1]/Çok acele, telaşla, bilinçsizce (koşturmak), yel yeperek./ “Çağrımızı alınca **yel yepelek**, yelken kürek **koşup gelecektir.**” (SB-BŞM).

® koşup gel-.

yel yeperek: Ø

yengeçvari: Ø

yeni:** [501]/8. Biraz önce, çok zaman geçmeden, {bu günlerde, yakında, henüz.}/ ““Bilmem, ben de **yeni geldim** buraya.”” (YK-KSİ), “Ben nöbete **yeni başladım** da...” (AA-TO3), “Seni ben **yeni gördüm.**” (TB-KA), “**Badanası yeni yapılmış.**” (EB-BG), “Bar ancak **yeni gelmişti kendine**, bar olduğunu **yeni anlamıştı.**” (OK-AY), “İhsan Mısır’daki esirliğinden **yeni dönmüştür.**” (AHT-H), “Akşam, ya da yatsı namazından **yeni kalkmıştır.**” (EB-BG).

® gel- [16], çık- (-i, -den) [6], başla- [6], dön- [5], gör- [3], anla- [2], kalk- [2], öl- [2], yapıl- [2], al-, bağla-, bil- {tanımak}, bit-, bitir-, boşan-, değiştir-, doldur-, evlen-, git-, görün-, kapan-, ol-, sil-, soyun-, söndür-, sus-, tanı-, tanış-, taşın-, yaradıl-, yat-, yayınlan-, yıkan-. ||

yaşına gir- [2], badana edil-, bıyığı terle-, (gün) patla- {başlamak}, güneş doğ-, harman kalk-, kendine gel-, (yaşına) bas-.

yeni baştan: [58]/Baştan başlayarak, yeniden./ “Bir kaygı, bir keder içime çöküverdi mi, bir iki buçuk matinesine girer, çocukluğumun sevinçlerini **yeni baştan bulurum**.” (SKA-GA)., “Ben, şunu da söylemeliyim, röportaj yazmaya başlamadan önce, gazetelerimizde çıkmış bütün röportajları **yeni baştan okumuş incelemiştim**.” (DC-BSKY)., “Bu kez **yeni baştan anlattı**.” (FB-T)., “Töbe de de **yeni baştan başla!**.” (TB-KA)., “Böyle oldu mu, bir iskele meydanında, on dakikada, dilerseniz hatıralarınızın dünyasına kayar gider, yıllarca önce yaşanmış bir anı **yeni baştan yaşarsınız**.” (SKA-GA)., “A’dan Z’ye bütün kavramlar **yeni baştan ele alınıyor**.” (ZA-MAAİ).

® bul- [3], oku- [3], anlat- [2], başla- [2], dol- (çile) [2], hatırla- [2], kucakla- [2], öğren- [2], yaşa- [2], yaz- [2], aç- (yol), bil-, birleş-, canlan-, diril-, doğ-, duy-, düşün-, gel-, gör-, iç-, incele-, irdelen-, kaşılaştır-, konuş-, kur-, kurul-, örgütlen-, örül-, sinirlen-, sorgula-, uyan-, yap-, ye-, yerleş-, yorumla-. || ele alın- [2], ant iç-, âşık ol-, bayram et-, çileden çık-, elde et-, emir ver-, fethet-, idrâk et-, işe giriş-, keşfet-, mazi kur-, sorguya çekil-, şahit ol-, tab'edil-.

yenice: [7]/2. Yakın günlerde, {bir az önce.}/ “O da Ankara’dan **yenice dönmüştü**.” (GD-AK)., “Bak gördün, **yenice** cipten **indim**; hem valla, hem billa, hayırsız oğlumu aramayacağım.” (FB-ID)., “Kahve daha **yenice açılmıştı**.” (YK-İM1)., “Ahmet **yenice gelmiş**.” (FB-ID).

® açıl-, dön-, gel-, in-, kurtul-. || karşı karşıya gel-, yatağa gir-

yeniden:** [2321]/Gene, yine, bir daha, tekrar./ “6 Mayıs 1972 şafak vakti halkın vicdanında **yeniden başlamış** ve devam etmektedir...” (NB-DÜF)., “Acayip! **Yeniden** Berna ile tartışmasına **dönüyor**: Nereye varmak ister bu kadın?” (Aİ-YK)., “Örnek gidecek ki, **yeniden bakılacak**.” (KT-Gİ)., “Birine bağırıyor, ötekini ensesine leblebi atıyor, alay ediyor, gidip **yeniden geliyor**; yanında oturan nefer, tosun bir oğlan; ona dik dik bakıyor, kızıyor gibi görünüyor.” (MŞE-MA)., “(Beğeniyle **yeniden karta bakar**.)” (AA-TO3)., “Onun için de **yeniden yatacağım** işte...” (ÇA-BAG)., “Azaldığında tulumba çalışıyor, sarnıcı **yeniden dolduruyor**.” (SD-K)., “Gülümsedi: “- Şu iş hayırlısıyla bir bitse de cübbemi **yeniden giysem** diye düşünüyorum Hacı bey.”” (TB-KA)., “Kafa kâğıdı değil mi, hep bir, dedim, vilâyete kaydını gördürdüm **yeniden adres verdim**. Mahkemede bir şey çıkmadı.” (SA-K/S)., “Duramadı, **yeniden ayağa kalktı** ve odayı arşınlamaya başladı. -Elimizi tez tutmalıyız.” (TB-KA)., “Eğer beraat olasılığı yoksa, kanundaki nedenler bulunsa bile, son karar **yeniden ele alınamamaktadır**.” (NB-DÜF)., “Bir anda, merceklerin ardındaki petek gözlerini, yüzünden ayıramayan ‘Müsü’ Nahum’u, burnunun dibine sokulmuş, **yeniden keşfediyor**: iş konuşmanın sırasıdır.” (Aİ-YK)., “Selim Kulenin tüm katlarıyla külâhını **yeniden onarımdan geçirtmiştir**.” (SB-BŞM).

® başla- [31], dön- [12], bakıl- {ele alınmak, incelenmek} [6], gel- [6], git- [6], kişne- [5], bak- [4], gör-* [4], kavra- [4], yaşa- [4], yat- [4], yaz- [4], al- [3], büyü- [3], getir- [3], konuş- [3], sor- [3], açıl- [2], alevlen- [2], atıl- {davranmak} [2], bağla- [2], çalıştır- [2], doğ- [2], doldur- [2], dur- [2], evlen- [2], giy- [2], hatırla- [2], havalan- [2], hızlan- [2], kavuş- [2], kımılda- [2], kur- [2], kurul- [2], oku- [2], otur- [2], ör- [2], sağla- [2], sus- [2], toplan- [2], yayımlan- [2], yazıl- [2], yıkıl- [2], yönel- [2], yürü- [2], acı-, anlat-, ara-, art-, arttır-, at-, bağır-, bin-, birleş-, birleştir-, bitlen-, boyan-, bozul- {alınmak}, bul-, buluş-, canlandır-, coş-, çağır-, çek-, çekil-, çocuklaş-, dal-, damla-, davran-, dayan-, de-, değiştir-, dene-, dik-(ağaç), dikel- {diklenmek},

dinle-, diren-, diril-, doğrul-, duy-, duy- {hissetmek}, duyul-, düş-, düşün-, düzenle-, düzenlen-, eşin-, geç-, gencele-, gevşe-, gıcırda-, gir- (-den), giriş-, gönder-, gönderil-, görün-, göver-*, ısın-, ikirciklen-, ilerle-, incele-, indir-, iste-, iştil-, it-, kaç-, kapan-, kapatıl-, karşılaş-, katılaştır-, katla-, kavuştur-, kızış-, kon- (dal), koy-, kucakla-, ol-, omuzla-, onar-, onarıl-, öfkelen-, parlat-, pekleş-, pişir-, saldır-, sallan-, sarıl-, seç-, selâmlaşıl-, sevin-, sığın-, sıyrıl-, silkin-, sinirlen-, susul-, sürdür-, şaş-, tak-, tasarlan-, tazelen-, tep-, topla-, tut-, uğra-, uza-, uzan-, uzat-, ürper-, vur-, yakala-, yaklaş-, yankılan-, yap-, yapıl-, yaptırt-, yarat-, yaylan-, yerleş-, yeşer-, yoğur-, yolla-, yudumla-, yumuşat-, yüksel-. || adres ver- [2], ayağa kalk- [2], boş kal- [2], ele alın-* [2], keşfet- [2], numarayı çevir- (telefon) [2], yola düş- [2], âciz kal-, ahıra sok-, akli takıl-, bağdaş kur-, başını daldır-, başını eğ-, can gel-, canlılık gel-, çağrı çıkar-, çiçek ver-, çile doldur-, diz çök-, düğmeyi çevir-, dükkân açıl-, ekrana getir-, elden geçirt-, eline al-, elini öp-, elini uzat-, eski durumunu al-, fark et-, göz at-, gözleri kapan-, gözlüğünü tak-, gün ışığına çık-, güneş aç-, hayran ol-, hazırola geç-, hiddet duy-, ısırap kapla-, ışıklar sön-, içeri gir-, içeriye alın-, içi katılaş-, içine çek-, içini sar- (duygu), ihdas edil-, ilgisini kazan-, kabul et-, keyfi kaç-, koluna gir-, kontrol et-, midesi bulan-, muhakeme ol-, nükset-, onarımdan geçirt-, orkestraya uyarla-, ortalık karış-, ortaya dök-, önem kazan-, önüne kat-, öteyi beriyi topla-, özür dile-, peyda ol-, sahneye çıkar-, ses bul-, sorguya çek-, söz al-, sözü ...e getir-, telefon çal-, terbiye et-, teşekkür et-, uykularını kaçır-, uykuya dal-, yağmur indir-, yasak edil-, yerine otur-, yola düzül-, yolu yordamı sapıt-, zengin ol-, zile bas-. || silinip git-, dalıp git-.

Þ yeniden başlamak, yeniden dönmek.

yeniden yeniye: Ø

yenilerde: [1] /Yakın geçmişte./ “Haydar Ustanın içine kuşku girdi: Yoksa büyük Bey bu **yenilerde** mi öldü?” (YK-BE).

® öl-.

yeni yeni: [53] /Yeni olarak, bugünlerde, çok yakınlarda./ “Nilüfer, kardeşinin hayatındaki dramı **yeni yeni anlıyordu.**” (AK-AA), “Bitmek şöyle dursun, belki **yeni yeni başlardı.**” (GY-GH), “Kimi yerde ya da durumda, konuşmağa **yeni yeni alıştım.**” (BK-ÖM), “Sen **yeni yeni kendine geliyorsun.**” (NC-SY), “Dostoevsky’yi ise **yeni yeni tadıyordum.**” (AHT-YG).

® anla- [7], başla- [3], alış- [2], çık- [2], öğren- [2], açıl-, anımsa-, ara-, belirtil-, belle-, düşün-, erkekleş-, gel-, gir-, giriş-, hatırla-, ışılda-, kabar- (göğüs), kavra-, kazanıl-, kuru-, kurul-, parla-, sür-, tanı-, tanın-, tat-, toparlan-, uyan-, yapıl-, yapraklan-, yayıl-. || kendine gel- [3], farkına var-, kendini topla-, keşfet-, meydana çık-, sabah ol-, yerini al-, yüz yüze gel-.

Þ yeni yeni anlamak.

yerinde: [5]/2. Zamanı, yeri uygun düşerek, gerektiği biçimde./ “Kelimeyi **yerinde kullanmadınız.**” (NM-TK)., “Ben İstanbul imar işlerinin mesuliyetini taşıyan bir adam olsam, değil İbrahim Paşa sarayı gibi ayakta duran bir binayı yıkmak, ecdad, elinden çıkmış küçük bir taş parçasını yerinden oynatmak için yüz defa düşünür ve galiba yüzüncüsünde gene **yerinde bırakırdım.**” (AHT-YG)., “Henüz polis mi yoksa terörist mi olacağıma karar vermemiştim, bunu daha sonra **yerinde çözümleyeceğim.**” (AA-ETY). ; /2. Durumunda./ “Ø”.

2. [5] ® kullan-* [3], bırakır-, çözümler-.

3. [-] ® Ø

yerine: Ø--

yerli yerinde: [26]/1. Eskiden olduğu gibi./ “...her şey **yerli yerinde dururdu**, bir kopçanın bile kendine göre bir yeri vardı ve hiç değişmezdi bu...” (PS-FH)., “Askerî ve mülkî hükümetimiz yine **yerli yerinde kalacaktır.**” (FRA-Ç)., “Yalnız hiçbir şeyi **yerli yerinde göremiyorum.**” (AN-AZDE). ; /2. Uygun olarak./ “Ama fantezi ögesi de vardı, **yerli yerinde kullanılmıştı.**” (AD-Y).

1. [24] ® dur- [17], kal- [4], gör-* [2], bul-.

2. [2] ® kullan- [2].

İ yerli yerinde durmak, yerli yerinde kullanmak

yerli yerine: [5]/Kendisine ait olan yere gelecek şekilde./ “Her şeyi **yerli yerine yerleştiriyorlar.**” (OA-KB)., “**Yerli yerine taktı** hepsini.” (EÖ-P/S)., “İyice parlatılıp yağlanmış, her şeyi **yerli yerine takılmıştı.**” (EÖ-P/S).

® yerleştir- [3], tak-, takıl-.

İ yerli yerine yerleştirmek.

yerli yersiz: [7]/1. Uygun zamanı olup olmadığını düşünülmeden., 2. Saçma sapan, ulu orta.}/ “Ansızın değişmişti sanki, ikide bir **yerli yersiz gülümsüyor**, bazen dudaklarını dua okurcasına oynatıyor...” (HAT-KHK)., “Ben helva demesini de bilirim, halva demesini de» sözünü dil pelesengi etmişti; kahve ocağında ikide bir, **yerli yersiz tekrarları.**” (RHK-BS)., “Şimdi ikide bir **yerli yersiz takılıyor.**” (KT-YS).

® gülümse- [2], seviş-, takıl-, tekrarla-. || kolunu sür-.

yer yer: [52]/Birçok yerde./ “Döşeme **yer yer çatlamış**, duvarların beyazı kararmıştı.” (NG-BKR)., “Onun siyah kalpağı, **yer yer parlıyordu** yıldızların ışığında.” (SK-D)., “Döşeme **yer yer çatlamış**, duvarların beyazı kararmıştı.” (NG-BKR)., “Kaldırım **yer yer sökülüyordu.**” (YK-İM1)., “Coğrafya **yer yer esniyor.**” (AHT-H)., “Dökülen sarı tozları keten örtüyü **yer yer lekeliyordu.**” (PC-K). “Geliyor düşman! (Tek tek) **yer yer kırılıyor** savunma hatlarımız...” (GY-KO). ; //Kısmen, az da olsa.// “**Yer yer ben de sizi eleştiriyordum.**” (FA-SUYK2)., “Onların ağır basan özelliklerine de Cansever’de **yer yer rastlayabiliriz.**” (EC-GDA)., “Toplumsal değişimin yansıması **yer yer şiirimize yansdı.**” (FA-SUYK2)., “Önceki sayfalar **yer yer okumuştum** zaten, senin uygun gördüğün kadanm yani” (PK-BCR)., “Oysa Batı ta Rousseau’dan, Pestallozzi’den beri kendi okullarını değiştirmenin yollarını arıyor, bulduğu yenilikleri ancak **yer yer uyguluyabiliyordu.**” (SE-KEÜ).

/.../ [62] ® dökül- [9], parla- [5], çatla- [4], sökül- [3], ak- [2], açıl- [2], ağar- [2], aksettir-, ayaklan-, aydınlat-, birik-, birleş-, buruş-, delin-, düzeltil-, esne- {değişmek}, fırla-, gölleş-, görül-, görün-, ışıklandırıl-, ilerle-, kesil-, kırıl- (savunma hattı), kop-, lekele-, lekelen-, parçalan-, parıldat-, parlat-, pislen-, titret-, uzatıl-, ürpert-, vuruş-, yıkıl-, yırtıl-, yükselt-. || akset-, ay ışığı vur-, dem çek-, kavga çık-.

//...// [11] ® eleştir- [2], anlamsızlaş-, oku-, özdeşleş-, rastla-, uygula-, yaşa-, yansı-. || dile gel-, öne çık-.

yeterince: [91] /Gerektiği kadar, yeterince, istenildiği kadar, yeter sayıda./ “Sen benim şurada kırk yıllık komşum olduğun halde, daha beni *yeterince tanıyamamışsın!*” (FB-ID)., “Assos’un karşısındaki Midilli Adası’ndan çıktığını *yeterince bilir miyiz acaba?*” (AK-MY)., “Birinci görüşe göre, Türkiye’de kapitalizm ve burjuvazi, İttihat ve Terakki döneminde, *yeterince gelişmiştir.*” (EK-DT..A)., “Kendimiz *yeterince bilmiyor, ilgilenmiyor, uğraşmıyoruz ki başkalarına anlatalım.*” (AK-MY)., “Gövde *yeterince beslenemiyor...*” (EA-DÖY)., “Yeter ki, Parti, köylülerin de temsilcisi olduğunu *yeterince ortaya koyabilsin.*” (EK-DT..A)., “Bu iki yazı, Atatürk’ün yukarıda vurguladığım dogmatik yanını *yeterince açığa vurur.*” (AO-ZS).

® tanı-* [5], bil-* [4], geliş-* [4], ilgilen-* [3], açıkla- [2], anlat- [2], belirle-* [2], beslen-* [2], doyur-* [2], gör-* [2], kullanıl-* [2], sergilen- [2], tanıtıl-* [2], uyu-* [2], aktarıl-*, al-*, anlaşıl-*, aydınlat-, ayırmsa-*, beğen-, bekle-, benimse-*, bilin-, bükül-*, çalış-*, çiz-*, değerlendir-, değerlendiril-, doldur-, doy-, düşün-, eğil-*, eleştiril-*, gir-, göster-, hırpalan-, ısıt-, irdele-, izle-, kanıtla-, kıs-, kışkırt-, konuş-, konuşul-*, öğren-*, öğret-, önemse-*, özümsetil-, sezdir-, tanış-, tartışıl-, uğraş-*, uza- (dava), uzaklaş-, ver-, vurgula-, vurgulan-*, yaklaş-*, yansı-*, yansıt-, yapılaş-*, yararlan-*, yüksel-. || ortaya koy- [2], önem ver-* [2], açığa vur-, fikir ver-, kaybet-, misyon üstlen-, öne sür-*, söz edil-*, yer veril-*.

yevmiye: Ø

yıldan yıla: [5] /Her yıl, {her geçen yıl}./ “Parkı bile kalmamış kentte kavaklar da *eksiliyor yıldan yıla* tanımıyor kimse köknarları” (ŞY-2001)., “Oğlu *yıldan yıla büyümüş, hali davranışı değişmiş, ama bu sabahlar değişmemişti.*” (SKA-GA)., “Bu kıtlık *yıldan yıla arttı.*” (GY-GH).

® art- [2], büyü-, değiş-, dol-, eksil-.

yıldır yıldır: Ø

yılgınca: Ø

yılgın yılgın: [2] /Ürkerek./ “Çabucak kalktı sofrayı ortaya attı: «Gelin de yeyin,» dedi *yılgın yılgın.*” (YK-OD).

® de-.

yılışıkça: Ø

yıllarca: [149]/Yıllar boyu, birçok yıl./ "...afyon alışkanlığı gibi sürekli olarak şüpheye ve kızgınlığa ihtiyaç duyan bir isyan şehvetiyle **yaşadık yıllarca**,..." (AA-İGA), "...bu soğuk çöle, bu sahici yere gelecek olanları **yıllarca bekleyebildik**..." (CE-KBG), "Kızını hem verecek oldus hem caydı; **yıllarca besbedava çalıştırdı**." (BŞ-DKO), "Serserilerdeki 'Çelkaş' hikâyesini **yıllarca unutamadım**." (FA-SUYK), "Ey atlı ve ulvî gece! **Yıllarca devam et!**" (YKB-KGK), "Kovsa bile **yıllarca küs durmaz**." (KT-Gİ), "**Yıllarca seni görmeyeyim**." (SD-FC), "**Yıllarca bekledik**, biraz daha beklemek bizlere hiçbir şey kaybettirmez." (AB-SD), "Sanki Tanrı, bu kızı ona nasip etmek için ayırmış ve **yıllarca saklamıştı**." (AK-AA).

® yaşa-* [9]*, bekle- [8], sür- [5], çalış- [5], uğraş- [5], dolaş- [4] yaz-* [3] besle- [3]*, ara-* [2] gör- [2], hatırla- [2], izle- [2], kullanıl-* [2], kurtul-* [2], taşı- [2], unut-* [2], yap- [2], al-*, anlat-, araştı-, bak-, çarpış-, çek-, dinlendir-, dön-*, ek-, eleştir-, engellen-, geçin-, gez-, gezdir-, göllen-, inle-, kal-, kan-*, katlan-, konuşul-*, kullan-, kuşkul-*, oyala-, öt-, pinekle-, saç-, sakla-, saklan-, seç-*, seviş-, söyle-, söylen-, sus-, sürdür-, tartışıl-, taşın-, tüt-, uğraşıl-, uğraştır-, uyu-*, üz-, yaşat-, yayımla-*. || devam et- [2], başıboş kal-, beraber ol-, birlikte yaşa-, bunalım geçir-, değer ver-, ders okut-, eğitim gör-, emek ver-, görev al-, görev yap-, hapis yat-, hapset-, hayalini kur-, içine biriktir-, idare et-, konuk kal-, küs dur-*, memurluk et-, pala çal-, peşinden koş-, seyret-, söz et-, spor yap-, sürgünde yaşa-, tartışmasını yap-, yoksun kal-. || dağlanıp dur-, didinip dur-, dolaşıp dur-, inip çık-, oyalanıp dur-, sürüp git-, tartışıp dur-, tütüp dur-, yanıp tutuş-, yedirip içir-.

yıllar yılı: [32]/Uzun yıllardan beri./ "Bak **yıllar yılı** ardında **sürünüyor**." (YK-BE), "- Bu tasarı **yıllar yılı gerçekleşmemiştir**." (BN-DY1), "**Yürürüm yıllar yılı** Yol uzaklarda" (FHD-50S), "**Yıllar yılı susmuş, susturulmuş**." (EB-YU), "Cin tayifesinden. **yıllar yılı gün göstermedi ona, o fıkara**." (YK-OD), "Gençten bir adamdı Hikâyesi gayet kısa **yıllar yılı tek başına yaşadı**" (AO-NSBE).

® sürün- [3], yürü- [2], aşın-, bekle-, besle-, bırak-*, çalış-, çöz-*, dolaş-, gel-, gerçekleş-*, gez-, görül-*, gül-, hatırla-, izle-, kal-, korun-, kovala-, nallat-*, öğün-, savun-, sez-*, sus-, susturul-, taşı-, unut-*, yetiştir-, yönet-*. || çare bul-, gün göster-*, içini kemir-, tek başına yaşa-.

yısa yısa: Ø

yıvış yıvış: Ø

yiğitçe: [11]/2.Yiğit gibi, yiğide yaraşır bir biçimde, yüreklilikle./ "Vasıf, **yiğitçe çıktı ortaya, açıkladı**: Ben Ocak piyesini çok sevmiştim." (ES-SUYK), "Sıçrayıp kalkıyor, **yiğitçe direniyor** Muhtar Hüsnü." (FB-ID), "Halit Paşa, kaçacak yer bulamayınca çiftliğinin kulesine kapandı, **yiğitçe vurdu, yiğitçe öldü**." (KT-YS), "Eyüp El Ensârî'nin öyküsünü merakla dinliyordu: O lanet olası Yezid'in komutasında **yiğitçe savaşıyordu** İslam ordusu, ama kent **şimdiki gibi direniyordu**." (NG-BKR).

® açıkla-, dayan-, de-, destekle-, diren-, dövüş-, öl-, savaş-, vuruş-, yürü-. || ortaya çık-, savunma yap-.

yine:** [2217] /1. Yeniden, bir daha, yine, tekrar, gene./ ““Sen bilirsin. *yine gel* ama.”” (SD-K), “Ama, ne olur ne olmaz, biz *yine* Beykoz Çayırına dönelim.” (SB-BŞM), ““Yarın *yine gideceğim*.”” (SD-K), “Birazdan *yine görüşürüz*.” (TDK-KO), “Çakırsaraylı *yine güldü*: -Gelmeli senin elinde emme gitmesi değil ireis bey.” (TB-KA), “Baykuş gözlü kadın *yine bakıyordu* kapının aralığından.” (SD-K), “Fakat... *yine sustu*.” (TB-KA), “Belki çocuğa *yine rastlarım*...” (AA-TO3), “Biz nasıl yattıysak *yine yatarız*.” (ÇA-BAG), “Farkına vardı ve *yine ağzının içinde mırıldandı*: “-Sevinecek ne var ki bunda?..”(TB-KA), “Halil *yine anlatır*: Esmâ her gün köyden bu kayalara kadar iner, kıyıda oturur, gözlerini daldığı yere dikip İsmail’in çıkmasını bekler...” (NC-SY), “Ama o *yine lâfa karışır, aklına gelenleri söyler, sualler sorardı*: “-Len ne yüzüz herifsin sen!..”” (TB-KA), “Ak Masalcı ile Kara Masalcı’nın yarışmalarını izlemek için 15 dakika sonra *yine birlikte olalım*.” (TÖ-TO3), “Ama sonunda akşam, *yine akşam olur*.” (SB-BŞM), “Bazen de yeni yazdığı bir şiiri ilk dinlemek *yine bana müyesser olurdu*.” (HT-ÖTÖ..), “Daha bahçenin kapısına gelmeden *yine sırlıklam oldum*.” (SD-K). ; /2. Öyle de olsa, öyle olmasına karşılık./ “Ø”. ; /3. Buna rağmen, bununla birlikte./ “Ø”.

1. [341] ® gel-* [36], dön- [13], git- [11], görüş- [9], gül- [7], açıl-* [6], bak- [5], başla- [5], sor- [5], bul-* [4], sus-* [4], çalış- [3], düşün- [3], gör- [3], kımıl-da-* [3], ol- [3], otur- [3], unut-* [3], aç- [2], anlat- [2], at- [2], ayrıl-* [2], bakış- [2], bırak-* [2], buluş- [2], canlan- [2], de- [2], dinle- [2], duy- [2], geç- [2], gir- [2], görün- [2], gülümse- [2], hızlan- [2], kaç- [2], konuş- [2], mırıldan- [2], oyna- [2], rastla- [2], söyle- [2], tut- [2], uğraş- [2], unutul-* [2], uyu-* [2], yap- [2], yaşa- [2], yat- [2], yaz- [2], açıkla-, al-, aldırma-, alevlen-, alış-*, ara-, arın-, azarla-, bağır-, bayıl-, becer-*, bekle-, belir-, bil-, birleş-, bit-*, bocala-, boşal-, buyur-, çağır-, çal-, çekingenleş-, çık-, dağıt-, dal-, dalgalan-, darıl-*, değiş-, dolaş-, dur-, düzel-, evlendir-, gecik-, gerile-, giy-, göster-, gözükle-, hatırlat-, hırsla-, huylan-, iç-, inan-*, indir-, kalk-, kapan-*, kapat-, karşılaş-, kazan-, kız-, kokla-, konuşul-*, kork-, koş-, kur-, kurtul-, kurul-*, kuvvetlen-, mızızlan-, oku-, öl-, pırıl-da-, sar-, sat-*, seç-*, seslen-, seviş-, sırt-, sürün-, şahlan-, tersle-, uğra-, uydur-, uza-, üşüş-, üzül-, var-, ver-, yakalan-, yakıştır-, yan-, yarış-, yat-, yetiş-, yıkıl-, yorul-, yutkun-, yüksel-. || birlikte ol- [3], akşam ol- [3], aklına gel- [3], ağzından kaç-, aklına geleni söyle-, aklından çık-*, alkış tut-, avdet et-, bedbaht ol-, bildiğini oku-, bir başına kal-, boca et-, cevap ver-*, çenesi kenetlen-, çifte at-, dayanama-, devam et-, eline al-, fırsat yakala-, geberip git-, geç kal-, geri götür-, halt et-, harap ol-, hoşnut et-, ısrar et-, iş çevir-, kabul et-, karşılık al-, kavga çık-, kavga çıkar-, kaybol-, kendini şaşır-, kendini tut-*, kulak kesil-, lâfa karış-, müracaat et-, müyesser ol-, omuz silk-, ortadan kaybol-, ortalığı sar-, ortaya çık-, oyunu boz-, rahat et-*, sabahı et-, serbest bırak-*, sır ol-, sırlıklam ol-, sigara yak-, söz al-, söze karış-, sözünü kes-, sual sor-, suçüstü yakalan-, şüphe et-, tekrar et-, tesadüf et-, usa düş-, uykusu dağıl-, uzaklaştır-, (yağmur) çisele-, (yağmur vb.) yağ-, yerinden kıpırda-*, yola koyul-, zihni allak bullak ol-.

2. [-] ® Ø

3. [-] ® Ø

Đ yine gelmek, yine dönmek.

yobazca: Ø

yok pahasına: [4] /Kâr elde etmeksizin, değerinden çok düşük bir biçimde./ “...selâm da söyleyin anneme, sandığını sepetini satsın da., diye diye; ondan sonra da torunları her şeyi **yok pahasına kapatmışlar.**” (AA-RÜ)., “Çünkü kalanları **yok pahasına verirler.**” (F-PY).

® kapat- {el koymak} [2], ver- [2].

® **yok pahasına satmak (veya almak veya gitmek).**

Đ yok pahasına kapatmak.

yokuş aşağı: [14] /1. Yokuşta aşağıya doğru./ “Geceden ıslak taşlar donmuş, kaygan, **yokuş aşağı yürüdü.**” (YA-AA)., “Bu kez, **yokuş aşağı gidiyordu**, ılıman bir rüzgârda kendini kapıp koy-vermiş kayak gibi, pupa yelken.” (SKA-GA)., “Sonra da **yokuş aşağı** arkalarından **koşardık.**” (FA-SUYK2)., “Onur sıkıntıyla. **yokuş aşağı sürdü** arabayı.” (İA-ÖEK)., “Böylece **yokuş aşağı** Haliç kıyısına dek **indim.**” (NG-BKR). ; 2. Başarısızlığa doğru./ “Oysa hayatı, **yokuş aşağı inmekteydi.**” (Sİ-ÖKS).

1. [10] ® yürü- [3], in- [2], koş- [2], sür- [2], git-, vur- {gitmek}.

2. [1] ® in-.

yokuş yukarı: [10] /Yokuşta yukarı doğru./ “Kendin yaptın, kendin çek! **Yokuş yukarı baktı.**” (YK-OD)., “Nargileci Sokak’tan **aşağı** Halic’e doğru indi ve Havancı Sokak’tan dönüp yeniden **yokuş yukarı çıktı.**” (OP-KK)., “Yaşlı adamı **koşarcasına yokuş yukarı çıkardı.**” (YK-OD)., “Kentın bu Kayabaşı semtinde, bütün sokaklar **yokuş yukarı gider.**” (NM-TÖ2).

® bak-* [3], çık- [3], çıkar-, git-, vur- {çıkarmak}, yürü-.

Đ yokuş yukarı çıkmak.

yok yere: [9] /Hiçbir gereği ve yararı olmadan./ “Durup dururken **yok yere ağlıyordu.**” (RNG-YG)., “Güçlerini lakırdıyla ne kadar **yok yere harcıyorlar.**” (HEA-T)., “APOLLODOROS: **Yok yere öleceksin** Sokrates!” (TO-SS)., “Nerde ise cici kızının önünde diz çöküp alaturka şarkı-ağzı ile: “Affet beni meleğim, seni **yok yere kırdım, üzdüm, incittim,**” diye özür dileyecek.” (HT-KSA).

® ağla-, harca-, harcan-*, incit-, kır-, öl-, savun-, sopalan-, telaşlan-, toplan-, üz-.

yollu: Ø--

yoluyla: Ø--

yol yol: [5] /Çizgili, çizgiler biçiminde, çizgi çizgi./ “Kadının yüzünde, yanak allıkları **yol yol birikiyordu.**” (F-BS)., “Boyaları -kanla karışık- **yol yol** toprağa **aktı.**” (EÖ-P/S)., “Boyası iyice solmuş, **yol yol çatlamış**, reçineleri akmış.” (NM-TÖ2).

® ak-, birik-, çatla-, kızar- (ufuk), uzan-.

yorgun argın: [18] /Çok yorulmuş, gücü kalmamış olarak./ “Millet **yorgun argın** tarlasından geliyor bizim kız da tutturmuş bir çoban türküsü” (CD-Oİ)., “Tren nihayet **yorgun argın** Ankara istasyonuna **girdi**, işte

Direksiyon Binası.” (HT-GF)., “Bekir Ağa **yorgun argın** armudun altına **oturdu**, bir sigara sardı.” (CD-Oİ)., “**Yorgun argın** sete **uzanırsın**, malını mahsulünü düşünür; rüyanda tarlanı, bağını, bostanını görürsün.” (CD-Oİ)., “Ekspres uzaklaştıktan sonra **yorgun argın** istasyon binasına **döner**; bekleme odasında, yataklı vagon yolcularının verdiği kurabiyeleri yedik.” (OA-KB).

® gel- (-e, -den) [4], gir- (-e) [3], dön- [2], otur- [2], uzan- [2], bul-, de-, yönel-, yürü-.
|| araba sür-.

yosmaca: Ø

yudum yudum: [24] /Azar azar, yavaş yavaş./ “İçisini ve erkeklerin ahmaklıklarını **yudum yudum** **içiyordu** kasanın ardından.” (SS-TR). , “Ve suyunda sesinin aksi taşar derine; Hayatı **yudum yudum** **akıtır** gözlerine!” (VŞA)., “Sonştın bütün güzelliğini **yudum yudum** **tadıyordum**.” (NN-DM)., “Laypzig’te, tıramvay durağında tadını çıkara çıkara, **yudum yudum** **kederleniyorum**.” (NH-YŞ).

® iç- [18], akıt-, din-, içil-, kederlen-, tat-. hisset-,

Þ **yudum yudum içmek.**

yukarda: Ø

yukardan: *bk. yukarıdan*

yukarı: [202] /5. Üst tarafa, üstteki kata, üste, yükseğe, yukarıya./ “Adamlar **yukarı** **çıktılar**.” (YA-AO)., “Ağır, ellerini toprağa dayayarak, sızlayan bedenini **yukarı** **kaldırdı**.” (YK-OD)., “Kadını **yukarı** **gönderdi**.” (YA-AO)., “Bir ilk aptallığı düğüm sayarak Yadsımsı dört yanı hep **yukarı** **bakmış**.” (CS-SS)., “Dereden **yukarı** **koşacaksın**.” (FB-T)., “Elinde bir tırpan vardı!” dedi Musdu. “Çatak köyünün yaylasına **yukarı** **gidiyordu**.” (FB-T)., “Ellerime doladığım saçlarını acul [sabırsız] bir asabiyetle tekrar **yukarı** **çektim**.” (KHK-YAH)., “Gardiyan gülerken tezkereyi aldı ve **yukarı** **götürdü**.” (SA-K/S)., “İstersen şu tuğlaları **yukarı** **taşı**.” (AKB-BŞ)., ““Kalkın ayol, beye bir şeyler oluyor!..” diye bağırdı ve yine patırdı, gürültüyle **yukarı** **fırladı**.” (SA-KY).

® çık-* [103], kaldır- (baş, boyun, el vb.) [37], bak- [10], gel- [7], çek- [6], fırla- [5], kalk- [5], al- [3], git- [3], götür- [3], koş- [3], taşı- [3], seslen- [2], çağır-, çekil-, dik-, dön-, gönder-, kıvrır-, kıvrıl-, sıyrır-, sür-, var-, vur-, yürü-.

Þ **yukarı çıkmak, yukarı kaldırmak, yukarı bakmak, yukarı çekmek.**

yukarıda: Ø

yukarıdan: [14] /Tepeden, üstten./ “Nicedir bu kente hep **yukarıdan** **bakıyorum**.” (AC-KY)., “Bu sırada tavan **yukarıdan** **vuruldu**.” (OK-C)., “Işık **yukarıdan** **vuruyor**, her şeyi olduğundan da beyaz gösteriyordu.” (NG-BKR)., “**Yukarıdan** **tozlar dökülür**.” (BA-TO1)., “Dağlara kaçanlar, bizim geldiğimizi **yukarıdan** **görmüşler**.” (SK-D).

® bak- [9], dökül-, gel-, gör-, vur- (ışık), vurul-.

Þ **yukarıdan bakmak.**

yumak yumak: [4] /Küçük yuvarlaklar durumunda./ “Döndükçe **yumak yumak** **çözülür** Böyle kaybolduysa bir zaman Karacaoğlan adlı kardasın.” (VŞA)., “İki çocuk, duvarın dibinde yere oturmuşlar, bakır telleri ayırıyorlar, **yumak yumak sarıyorlardı**.” (SD-K).

® çözül- [2], sar-, sivrul-.

Þ yumak yumak çözülmek.

yumuşakça: [4]/3. Yumuşak bir biçimde./ “*Uşulca sokulur okura, yumuşakça sarar, yaşadığını sorgulamaya iter. "Arka Bahçe" bir önceki kitapta yer alan bir şiirin başlığıdır.*” (KŞY-2002)., “*Hikmet Bey'e sokulacağı ve onun kendisine kısacık bir süre için bile olsa sevgiyle sarılacağı ânı bekliyordu; o an geldiğinde, yumuşakça sokuluyor, bedenini yaslıyor, o ânın bütün tadını çıkanyordu.*” (AA-İGA).

® in- (dalga), sar-, sokul-, uzat-.

yuvar yuvar: Ø

yüklüce: [1]/Yüklü olarak./ “*Bu akşam aşık Diyojen, yahut Aksaraylı Hacı Derviş Balaban denilen bu garip adama ellerimiz, kollarımız dolu, yüklüce gidiyorduk.*” (OCK-KE).

® git-.

yüksek: [1]/9. Büyük para ile./ “Ø”. ; //Sinirli bir biçimde, kızgın, bağırarak.// “*Bakıyorum, yüksek konuşuyorsun!*” (OK-KT).

9. [-] ® Ø

//...// [1] ® konuş-.

yüreği ağzında: [2]/Korku ve heyecan dolu bir durumda./ “*Annesi yüreği ağzında uğurluyor kızını, bilinmeyen bir geleceğe.*” (EA-DÖY)., “*Bir yıkıntı bulana kadar yüreği ağzında bir süre daha yürüdü.*” (RI-KG).

® uğurla-, yürü-.

yüreklilikle: Ø

yürekten: [90]/Temiz duygularla, saygı ile, içten, içtenlikle./ “*Akilopanta'ların onu engellediğine, artık yürekten inanıyorum.*” (GD-AK)., “*ERKUT: Biraz daha yüksekte... yürekten söyle...*” (VT-BÖKDYO)., “*Obanın sevincine o da yürekten, candan, her şeyi unutarak katıldı.*” (YK-BE)., “*Dört beş yiğit çıktı, kendilerini yürekten kutlarını!*” (BA-YYY)., “*Ama biliyordu ki, Ali bunu yürekten değil de kahrından söylüyor.*” (YK-OD)., “*...yürekten teşekkür ediyorum.*” (GD-AK).

® inan- [22], sev-* [8], söyle- [6], dile- [4], katıl- [4], acı- [3], de- [3], kutla- [3], benimse- [2], çal- [2], duy- [2], gül- [2], iste- [2], sevin- [2], alkışla-, anlat-, bağır-, beğen-, çağır-, destekle-, gücen-, gülümse-, içselleştir-, konuş-, of çek-, öğren-, paylaş-, üzül-. || teşekkür et- [5], tasdik et- [2], arzu et-, aşık ol-, dua et-, iman et-, saygılarını sun-, tövbe et-.

Þ yürekten inanmak, yürekten sevmek, yürekten teşekkür etmek.

yüzbeyüz: [2]/Yüz yüze./ “*Oturalım dizbediz söyle, selim yüzbeyüz..*” (GY-D)., “*Sonra bir kez karşılaşmalar, yüzbeyüz, sonra, bir yılbaşı akşamı.*” (Sİ-ÖKS).

® karşılaş-, söyle-.

yüzden: Ø

yüzde yüz: [12]/1. Kesinlikle./ “Ergeç pisipisine öleceklerini *yüzde yüz biliyorlar*.” (KT-YS), “Koydum mu *yüzde yüz yaparım*, bu kez yapamadığıma bakma.” (FB-ID), “O zaman “*yüzde yüz, yüzde yüz bulacağım onu*” diye söylenirdi.” (EÖ-P/S), “Taşkışla’dan üç ay altı günde zor kurtulur, ceza yemese bile okuldan *yüzde yüz kovulurdu*.” (KT-YS), “Kendine *yüzde yüz artacaktır gücün...*” (FHD-Y) ; /2. Tam olarak./ “Ø”.

1. [12] ® bil-* [3], art-, bul-, dene-, inan-, katıl- (denilene), kovul-, kurtul-, uyan-, yap-.

2. [-] ® Ø

yüz kere: [9]/Pek çok, tekrar tekrar, çok kez, defalarca./ “Ana: Ben sana *yüz kere söyledim*.” (YK-İM1), “*Yüz kere önünden geçersin de bilmezsin!*” (RHK-BS), “Aynı şeyleri *yüz kere okurdum*.” (CS-GC), “...karar verip, *yüz kere vazgeçtim*.” (EI-KA), ““Nilüfer belki *yüz kere kontrol ettim*.”” (AK-AA).

® söyle- [3], geç- [2], görün-, oku-. || kontrol et-, vazgeç-.

Þ (birine bir şeyi) *yüz kere söylemek*,

yüzlemece: Ø

yüzlü yüzlü: Ø

yüzsüzce: [2]/Utanmaz sıkılmaz bir biçimde./ ““Beni hatırladınız mı acaba?” diye *sordum yüzsüzce*.” (MU-BDA), “Onu yakından çehreme, gözlerimin içine bakmaya mecbur etmek için âdeta *yüzsüzce uğraşıyordum*.” (RNGBKD).

® sor-, uğraş-.

yüzsüz yüzsüz: [2]/Utanmaz ve pişkin bir biçimde./ “Tabela İsmail *yüzsüz yüzsüz gülmüş*; “Efendi amca” demişti” (SKA-GA).

® gül- [2].

Þ *yüzsüz yüzsüz gülmek*.

yüzükoyun: [65]/Yüzüstü./ “Ben hepsinden daha aşağı *yüzükoyun yattım*.” (HEA-AG), “Bu kez de *yüzükoyun uzanıyorum*.” (EC-GDA), “Ellerine dayanarak biraz emekledi, beli kırılmış gibi, az kalsın *yüzükoyun yere kapanacaktı*.” (KT-Gİ), “Dönüp koşmaya hazırlanırken ayaklarım birbirine dolaşiyor, *yüzükoyun yere kapaklanıyorum*.” (AÜ-SG), “Öyle ki, İzmir’e vardığım gün sahilin herhangi bir noktasına *yüzükoyun düşeceğim*.” (YKK-Y), “Ayşe sallandı, kestirme sırtıklarını tutabilmek için ellerini uzattı, tutamadı, *yüzükoyun* çamurlara *yuvarlandı*.” (CD-Oİ).

® yat- [20], uzan- [11], kapan- [10], kapaklan- [6], düş- [5], dön- [2], seril- [2], yatır- [2], yuvarlan- [2], çevir-, devril-, dil-, ser-, yatırıl-.

Þ *yüzükoyun yatmak (veya uzanmak)*

yüzünden: Ø--

yüzüstü: [24]/1. Yüzü yere gelecek biçimde./ “Hemen her gün sessiz sedasız kumar oynar, kaybedince eve gelip *yüzüstü yatar*, kazanınca çarşığı dükkân dükkân dolaşıp herkese ve her şeye gülümser” (HAT-KHK), “Hüsrev Bey kordonu biraz daha sıktıktan sonra bıraktı, Rosemary *yüzüstü yere yıkıldı*.” (AA-YÖT), “Sonra *yüzüstü*

dönüyor, gevşek.” (AA-RÜ)., “Yere dayamaya çalıştığı eli çamurda kaydı, *yüzüstü* çamurların içine *devrildi*.” (AA-YÖT)., “Fakat Ali Rıza Bey, birdenbire ayağı bir yere takılmış gibi *yüzüstü yere kapandı*, bastonu elinden iki adım öteye fırladı.” (RNG-YD). ; /2. Başlanmış fakat tamamlanmamış bir durumda, {yarıda}./ “İşleri *yüzüstü koydum* geldim.” (FB-ID)., “Bu kördüğüm Denizin üstü yalın *Kodu yüzüstü gitti* Yalnız başıma kaldım.” (OR-BCİ).

1. [22] ® yat- [3], yıkıl- [3], dön- [2], düş- [2], yuvarlan- [2], devril-, gel-, git- {düşmek}, yapış- (duvara). || yere kapan- [4], kendini at-.

2. [2] ® koy-. || kodu gitti.

® *yüsüstü bırakmak, yüzüstü kalmak.*

▷ *yüzüstü yere kapanmak.*

yüzyıllarca: [5]/Yüzlerce yıl, asırlarca./ “Yüzyıllarca birlikte *çaldık, oynadık, yedik, içtik, ağladık, güldük.*” (TÖ-ŞÇT)., “Yıllarca, *yüzyıllarca* onun *kanını emdik* ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun.” (YKK-Y)., “Alın beni, bırakın o vadiye Belki *yüzyıllarca yaşarım.*” (CK-BŞ).

® ağla- (birlikte), çal- (birlikte), gül- (birlikte), iç- (birlikte), oyna- (birlikte), tanı-*, uğraş-, yaşa-, ye- (birlikte). || kanını em-.

yüz yüze: [11]/Karşı karşıya, yüzlemece, vicahen./ “Ne zaman bir sofrada yanyana gelsek; ne zaman bir odada *yüz yüze dursak.*” (ÜA-TÖ)., “Onunla el ele tutuşmamıştım, onunla *yüz yüze konuşmamıştım*, onunla karşı karşıya bile gelmemiştim.” (TÖ-E). “Çarpıştığı, takip ettiği hiçbir insanla *yüz yüze çarpışmamış* her zaman arkadan vurmuştu.” (YK-İM1)., “Erken yatanlarla geç yatanlar hep aynı uykuda buluşmuşlar beraber olmuşlar Çoğu *yüz yüze yatmış*, birbirlerinin nefesleriyle yaşıyorlar...” (İB-E).

® dur- [2], konuş-* [2], bırak-, çarpış-, dön-, oynaş-, solu-, sök-*, yat-.

® *yüz yüze bakmak, yüz yüze gelmek, yüz yüze getirmek, yüz yüze kalmak, yüz yüze yaşamak.*

▷ *yüz yüze konuşmak.*

Z

zahir: Ø

zahirde: [2]/Görünüşte./ “Konağın da, bizim de tapu sınırlarımıza **zahirde ses çıkarmıyorlar...**” (NFK-ST)., “İçinden tanırım ben o elleri, Onlar ki **zahirde viran olurlar**, Ardıçlı dağları, çamlı belleri Aşanlar şî'rine hayran oldular.” (FNÇ-HD).

® ses çıkar-*, viran ol-.

zahiren: [2]/Görünüşte, görünüşe göre./ “O zaman, devletin hizmetinde vazife gören ecnebi zabıtlarına birer rütbe verilir, hepsi de ordumuzun kabul ettiği kıyafete sokulur; yani ateşemiliterler ve navaller gibi askeri sefaret erkânı hariç, bütün o «ıslaha memur» ecnebiler hiç değilse **zahiren Türkleştirilir**, kendimize benzetilirdi.” (RHK-BS)., “**Zahiren gitmeye razı oldu**, fakat sokağa çıkınca köşenin birinde mevki aldı ve Aliye'nin sokağını gözetlemeye başladı.” (HEA-VK).

® türkleştiril-, razı ol-.

zahmetsizce: [3]/Zahmetsiz bir biçimde, zahmet olmaksızın./ “Bugün Asya'yı baştan nihayete kadar, Balkanlar'ı bir ucundan öbür ucuna kadar, Şimali Afrika'yı sade Türkçe söyleyerek **zahmetsizce dolaşabilirsiniz.**” (AO-ZS)., “Behzad'ı veya şakirtlerini tanıyan elbette ki bir Watteau'ya herhangi bir resim terbiyesinden mahrum insandan daha çabuk ve **zahmetsizce erişir**, Dede Efendi ile beslenmiş bir ruh için ise Bach sadece bir kardeştir.” (AHT-YG)., “Defne: ‘Hayır, rüya değil gerçeği yaşıyoruz/Aylardır, elde etmek için çırpınıp durduğumuz Akilopanta tüyü, kendiliğinden ve **zahmetsizce elimize geçti.**’” (GD-AK).

® dolaş-, eriş-. || eline geç-.

zalimane: Ø

zalimce: [1]/Acımasınca./ “Aç bırakılmış, silahsız, savunmasız, çaresiz bir halk kameralar huzurunda **zalimce bombalandı.**” (CD-SNYB).

® bombalan-.

zamanında: [66]/1. Eskiden, {önceleri, geçmişte.}/ “Alice'i çok iyi anlıyordu Sam, **zamanında ona da inanmamışlardı.**” (MM-ÜAKO)., “Biz ona **zamanında her şeyleri anlattık.**” (FB-ID)., “Ablacığım, biz de **vuruştuk zamanında**, anımsa.” (EA-DÖY)., “...yanımda oturan bu tutkulu delikanlı da **zamanında okumuş ...**” (OP-KK)., “Ya **zamanında Yusuf Günaydın'a haksızlık etmiştir**, ki böyle olmadığı gelişmelerden bellidir.” (TA-NB)., “İyi ki **zamanında mal mülk edinmişim.**” (AN-AZDE). ; 2. Tam vaktinde, {uygun bir zamanda.}/ “Ertesi sabah herkes **zamanında geldi.** (AB-BBYŞ)., “Ama ikisi de kirasını **zamanında ödeyemez** ve ikisinin de sakal tıraşı uzamıştır...(EA-MR)., “Bir iki yerden iş almış vaktiyle, avans filan da koparmış, fakat ya işi **zamanında bitirmemiş**, yahut heriflerin semtine bir daha uğramamış... (NH-YM)., “Kimi ardından koşar, **yetişir zamanında**, Kiminin önündedir birdenbire yok olur. (ÖA-ÇY)., “Tam yerinde, **zamanında söyledin** bu lâfı. (CD-Oİ)., “‘Niye beni **zamanında uyandırmadın?**’ diye çıkıştı Selim.” (GY-H2)., “Bu kadar yakından izlendiğini **zamanında sezebilseydim**, onları şaşırtabilir, zaman kazandırabilirdim sana' dediğimde, Bir dahaki sefere yaparsın. (OB-HYD)., “ ‘Değerlidir, kadrini bil, sakın atma, **zamanında işine yarar!**’ dediği zaman muhakkak eğlenmişti; bu bir azizlikti.” (RHK-MH)., “Sarayıdır ki onun da **zamanında defteri dürülecektir.**” (SB-BŞM)., “İçinde

bulunduğu koşulları tarihsel nedenleri ve olanaklarıyla görüp, görebildiği kadar görüp, yerinde, **zamanında** ve kaçamaksız **kararlar veriyordu.**” (SE-KEÜ), “Karpuz suları kurur yapış yapış olur ben **zamanında müdahale etmezsem.**” (İA-ÖEK).

1. [18] ® anlat-, inan-*, oku- {eğitim görmek}, öl-, ver-, vuruş- {kavga etmek}. || bulup ye-*, dikkat çek-, dükkân işlet-, elele ver-, haksızlık et-, hizmet et-, kıymetini bil-*, kulak bük-, mal mülk edin-, pahalıya otur-, tepkiyle karşıla-, ticarete atıl-.

2. [48] ® gel-* [4], öde-* [4], yetiş- [4], bitir-* [2], söyle- [2], çık-*, durdurul-*, getir-, git-*, giyin-*, gönder-*, gönderil-*, gör-*, kaç-*, öğren-, sez-, söylen-*, ulaş-, uyandır-*, yap-*, yaz-, yolla-. || işine yara- [2], defteri dürül-, geri çekil-*, hareket et-, hüviyetini bul- {kendini geliştirmek}, karar ver-, karşılık ver-*, keşfet-, müdahale et-*, ödeme yap-*, takla at-, terk et-*, teslim et-, transfer et-, (yağmur) yağ-.

zamanla: [132] /Aradan süre geçtikçe, giderek./ “Ama yapılan her şey **zamanla değişiyor.**” (EC-GDA), ““İlk günlerde böyle oluyor insan. **zamanla alışsınız.**”” (EB-BG), “...insan **zamanla ayrıntıları unutuyor.**” (BA-YYY), “ANNE **zamanla öğrenirdi her şeyi.**” (TÖ-TO1), “Başlarda, alçak sesle, Ondan bir haber var mı? diye soranlar da **zamanla azaldı.**” (MM-ÜAKO), “Belki de **zamanla olur!..**” (Sİ-İGÇÖ2), “Ben özlem duymuyorum. **zamanla alışıyorum.**” (TÖ-LEM), “Bu gelenek İstanbul’da **zamanla değişti.**” (AHT-YG), “Hekimler, **zamanla geçer,** deyip çıkıyorlardı işin içinden.” (İA-ÖEK), “Bu arada değerli kalıntılar **zamanla yok olup gider.**” (AK-MY), “...fakat alışılamayacak, **zamanla önlemi alınamayacak,** bir yaşam biçimine dönüştürülemeyecek kadar da kısaydılar. (AC-KY), “...hak isteme örüntüleri, ölçütleri değişir, sayıca azınlık-çoğunluk oranı değişirse de bakıştaki değişme, **zamanla yerleşir, kök salar.**” (BK-ÖM).

® değiş-* [10], unut- [9], alış-* [7], ol- [7], öğren- [4], alışıl- [3], oluş- [3], anla- [2], anlaşıl- [2], azal- [2], büyü- [2], çoğal- [2], dönüş- [2], düzel- [2], unutul- [2], yerleş- [2], yozlaş- [2], aldan-, aldat-*, bağışlan-, başla-, belir-, birik-, bul-, büyüt-, dön-, durul-, edin-, eri-, eski-, geç-, güçlen-, güzelleş-, inan-, kabar-, kahverengileş-, kalenderleş-, kanatlan-, kapan-, kemikleş-, kop- {uzaklaşmak}, kork-, kötüleş-, kuru-, küçül-, küllen-, olgunlaş-, öğrenil-, öl-, pekiş-, seç-, soğu-, sol-, sön-, şartla-, tıkan-, tutuş-, uslan-, uzaklaş-, varıl-, yayıl-, yönel-. || önlem alın-* [2], (anlayış) iflas et-, biçim değiştir-, çatlama yap-, değişime uğra-, dökülme yap-, elde edil-, etkisini kaybet-, hak ver-, işgal et-, işi azıt-, işlevini kaybet-, kendiliğinden ol-*, kendine gel-, kök sal-, kutsalık kazan-, önemini yitir-, önü alın-, teşekkül et-, vazgeç-, yaşamını yitir-, yok ol-. || çekilip git-, yok olup git-. || görmez ol-, yıkıldı gitti, yıkılsın gitsin.

D zamanla değişmek, zamanla unutmak, zamanla alışmak.

zamanlı: Ø

zamanlı zamansız: [1] /Gelişigüzel zamanlarda, vakitli vakitsiz./ “Böylece kocaman adamlar olduklarında içlerinde kalmış korkuyla karışık öfke, **zamanlı zamansız ortaya çıkar.**” (İO-LBA).

® ortaya çık-.

zamansız: [7]/2. Uygun olmayan bir zamanda./ “Neyse, **zamansız gelmişim.**” (NE-GT)., “Bir mermer **zamansız ansınıyorsa.**” (TU-BŞ)., “Ben isterdim ki, bu hakikatleri, annene de söyleyim ama annen **zamansız** ve olmadık yaşta **öldü.**” (UM-KKA)., “Tam dört asır **zamansız yaşadık**; her şey yeni baştan!..” (NFK-ST).

® gel-* [3], ansın-, bul-, öl-, yaşa-. || (yağmur) yağ-.

İ zamansız gelmek.

zaman zaman: [441]/Ara sıra./ “..**zaman zaman** da gerçekten güzel dizeler çıkardığı **oluyordu.**” (TY- YGY)., “Kendi ülkesini **zaman zaman** çok iyi **düşünür.**” (FA-SUYK2)., “Güçlkle görebildiği tek gözüyle **zaman zaman** bana **bakar,** "çok zayıf bu çocuk" gibi bir şeyler söylerdi.”. (KB-SOYB)., “Benden daha atak olduğunu kabul ediyorum. **Zaman zaman ürkütüyor** da bu yanın beni.” (İA-ÖEK)., “Bensiz bir hayatı **zaman zaman özler** kocam.” (OA-KO)., “..**zaman zaman** Lefter'e **gelirlerdi** yarım saatliğine.” (EA-MR)., “Bir şehir, talihin bu kadar üstünde yaşadıkdan sonra, elbette onu **zaman zaman hatırlayacaktır.**” (AHT-YG)., “Belki, **zaman zaman,** kendileriyle devleti özdeş sayma eğilimleri onlarda da **görülürdü.**” (MS-GH)., “Sanat dünyasında böyle acı ve tatsız bir sürprizlerle **zaman zaman karşılaşılıyor.**” (NN-DM)., “Ben duruldum, sizde **zaman zaman geri tepiyor.**” (OA-KO)., “Hâlâ... **zaman zaman çekiyorsun.**” (PK-BCR)., “Örneğin Ferdi Tayfur **gelirdi zaman zaman.**” (RE-G)., “Bir kadın sesi, **zaman zaman** çocuğunu **arıyor,**...” (RI-KG)., “Devrimciler, **zaman zaman yenik düşebilirler.**” (UM-SP).

® ol- (bir şey) [22], düşün-* [21], gel- [9], görül- [8], gör- [6], bak- [5], sor- [5], çalış- [4], hatırla- [4], çık- [3], de- [3], düş- [3], geç- [3], git- [3], iste- [3], kesil- [3], kullan- [3], parla- [3], söyle- [3], uğra- [3], anla- [2], başla- [2], bil- [2], bul- [2], buluş- [2], bunal- [2], çağır- [2], değ- [2], dile getir- [2], dolaş- [2], doldurt- [2], duyul- [2], güçleş- [2], in- [2], hırçınlaş- [2], kapıl- [2], karış- [2], karşılan- [2], karşılaş- [2], katıl- [2], oku- [2], özle- [2], rastla- [2], rastlan- [2], san- [2], sar- [2], sön- [2], sus- [2], tartış- [2], ulaş- [2], uyan- [2], yap- [2], yarat- [2], yaşa- [2], yokla- [2], açıl-, ağla-, ak-, aktarıl-, al-, alkışla-, anlat-, ara-, atlat-, ayrıl-, belir-, bin-, bulun-, çarp-, çatla-, çek-, çekin-, çiziktir-, dağıl-, dal-, daldır-, değin-, değiştir-, dinle-, diret-, donatıl-, dur-, duy-, duygulan-, düşün-, düzeltil-, evlen-, fırla-, fısılda-, fısıldan-, geçir-, gönder-, görün-, görüş-, göster-, gül-, gülümse-, güt-, haykır-, hoşlan-, ısır-, ilerle-, inan-*, incele-, it-, kaçın-*, kaçır-, karala-, karıncalan-, kesiş-, kımıl-, kır-, kırıl-, kıskan-, kız-, kilitlen-, kok-, kop-, kork-, kullanıl-, kurut-, kuşkulan-, mavileş-, ol-, otur-, örsele-, ört-, övün-, özdeşleş-, parıl-, parlat-, pembeleş-, saç-, saçmala-, sarar-, sergile-, sez-, sezinle-, sorgula-, söylen-, sunul-, sürükle-, şaşır-, şaşırt-, tartışıl-, taşı-, törpüle-, uğraş-, unut-, uzaklaş-, ürküt-, ürper-, üz-, yapıl-, yararlan-, yasakla-, yaz-, yeğle-, yenil-, yor-, yorul-, yut-. || ziyaret et- [3], bir araya gel- [2], dengesini kaybet- [2], girmeye başla- [2], olay çık- [2], ortaya çıkar- [2], söz et- [2], zorunda kal- [2], acı çek-, aklına gel-, aklına getir-, bahset-, bilgi ver-, burnu sızla-, çağrıda bulun-, çıkış yap-, demeye getir-, denetim altına al-, dışa vurul-, dikte ettir-, dikte ettir-, doruğa çık-, egemen ol-, fark et-, feda et-, gerginlik doğur-, geri tep-, göz at- giyinmiş ol-, gözden düş-, gözleri karar-, eksik ol-*, güçlük çek-, günce tut-, güreş tut-, hak ver-, haksızlık et-, hisset-, iade et-, iltifat et-, imtihan et-, (inanmaya) başla-, işbirliği yap-, kaybol-, kendini bul-, konser

veril-, medet um-, neden ol-, ortaya koy, öne geç-, önem kazan-, önüne geç-, patlak ver-, saygısızlık et-, soğukkanlılığını yitir-, söz aç-, söze gir-, şahit ol-, ...e sebep ol-, şikâyet et-, tamir gör-, tenkit et-, tenkit et-, top koştur-, uç ver-, üstüne al-, üzerinde dur-, yenik düş-, yol aç-, yolla yap-, || çıkıp git-, dalıp git-, debelenip dur-, derleyip topla-, esneyip uyukla-, ısıyıp sön-, saplanıp kal-, yalayıp geç-, yükselip alçal-.

Đ zaman zaman olmak, zaman zaman düşünmek.

zangır zangır: [42] /Aşırı bir biçimde titreyerek, zıngır zıngır./ “Sanki biri arkasına geçmiş kadının, sesi öyle titresin diye omuzlarından **zangır zangır sarsıyor.**” (HT-KSA), “Öyle ki, bu haykırırları güm güm yankılanan yumruk sesleriyle birlikte ben ta iliklerimde hissediyor, hissettikçe de hiç Kıpırdamadığım halde, dövülen bir kapı gibi **zangır zangır sarsılıyordum.**” (HAT-KHK), “Geçen arabalar kimi şimşek çakıntısı gibi ısığa boğuyordu kim; de **zangır zangır titretiyordu camları.**” (Sİ-İGÇÖ2), “Softalara kızan Fethi, gömleğinden üç düğme çözüp elindeki para dolu tefle Orso'nun mekânına doğru kaldırım taşlarını çatlatırcasına **zangır zangır yürüdü.**” (MK-AR).

® sars- [2], titret- [2], gül-, sarsıl-, yürü-.

Đ zangır zangır titremek, zangır zangır sarsmak.

zararına: Ø

zarfında: Ø--

zarifane: [1] /Zarifçe./ “Müdür Efendi fazla gülenleri “kalpattan dişlerinizi sökerim ha!” diye **zarifane tehdit edermiş.**” (RNG-ÇK).

® tehdit et-.

zarifçe: [5] /Zarife yakışır biçimde, hoşça, güzelce, zarifane./ “Mutasarrıfın evinde gece daha kibarca, daha **zarifçe geçmişti.**” (RHK-MH), “Gılı Gılı Salih bir yandan Tilki Orhan'la eski günlerden konuşup gülüşürken, bir yandan da Şavrole'nin kanatlarını okşuyor, elini çıtaların kenarında **zarifçe gezdiriyordu.**” (MK-AR), “Gelinliğin üzerinden tül duvağı kaldırıp manitayı alnından **zarifçe öpünüz.**” (MK-AR).

® geç- (gece), gezdir-, tut-, uzat- (bacak). || (elini) öp-.

zari zari: [3] /{1. İnleyerek., 2. Hüngür hüngür.}/ “Selma Hanım, hem dinliyor, hem **zari zari ağlıyordu.**” (YKK-A).

® ağla- [3].

Đ zari zari ağlamak.

zar zor: [37] /Güçlülükle./ “Almancayla çat pat anlatarak, **zar zor** da olsa evi **buldum.**” (AÜ-SG). “Ama **zar zor bitirecekti** tabağındakini.” (ÇA-BAG), “Başı önüne eğik, **zar zor gidiyordu.**” (AS-YA), “Yarı karanlıkta, gölgenin içinde olduğu için ilerleyen teknede onu **zar zor seçiyordum**, ama karanlığın ve incecik sisin içinden, benim gibi giyindiğini görebilmiştim.” (OP-KK), “Babamdan kalan emekli aylığı ve benim aldığım maaşla **zar zor geçiniyorduk.**” (AÜ-SG), “Bitişik çadırlardan gelen horlamaları, osuruk seslerini dinleyerek **zar zor sabahı etti.**” (BŞ-DKO), “Bu Zeynel Bey öyle kalın kafalı biriymiş ki, **ilkokulu bile zarzor bitirebilmiş.**” (AN-ŞÇH), “Kimisi çoluk çocuğa karışmış, kimisi üniversiteyi bitirip, **zar zor** bir bankaya **kapağı atmış**, kimisi de sekreterlikle, tezgâhtarlıkla yetinmişti.” (DK-Z).

® bul- [5], bitir- [2], doldur- [2], geçindir- (ev, aile) [2], git- [2], seç- {görmek} [2], yap- [2], yetiş- [2], aç- (kapı), al-, ayarla-, caydır-, çık- (merdiven), de-, duy-, geç-, geçin-, gör-, götür-, işit-, kalk-, kurtar-, öden-, ulaşıl-, uyu-, uzaklaştır-, ver-, yerleştir-. || (film) banyo ettir-, gözlerinden yaş dök-, (ilkokulu) bitir-, (bir yere) kapağı at-, sabah ol-, sabahı et-, sınıf geç-, soluk al-, yaşamını sürdür-, yer bul-.

Þ zar zor bulmak.

zaten: Ø--

zati: Ø--

zecren: Ø

zehir zemberek: Ø

zekice: [3]/Zeki olarak, zekiye uygun bir biçimde/ “Daha bilgili olmalı, daha çok özveride bulunmalı ve *zekice davranmalıyız.*” (AÜ-SG)., “Çok *zekice sayılmazdı* ama, yine de espriliydi.” (BU-GYÇ)., “Öyle ya, değirmende ağartmamıştı bu sakalı! *Zekice gülümsedi.*” (NG-BKR).

® davran-, gülümse-, sayıl-.*.

zerre kadar: [21]/En küçük biçimde, hiç./ “Küçük Ağa artık *zerre kadar çekinmiyordu.*” (TB-KA)., “Dördüncü de, bize karşı duranlara, hele işimizi güçleştirenlere *zerre kadar acımayacağız.*” (TB-KA)., “Ama Aylin bu telefonlardan *zerre kadar rahatsız olmuyordu.*” (AK-AA)., “Hastalığın, hatta ölümün beni *zerre kadar ilgilendirmiyor.*” (OB-HYD)., “Ben bu gibi keyfiyetlerde riyakâr ve korkak bir ekseriyetin hükmüne ve tavrına *zerre kadar ehemmiyet vermem.*” (BN-DY1).

® çekin-* [2], acı-*, benze-*, çak-* {anlamak}, düşün-*. || ehemmiyet ver-* [3], ilgilendir-* [3], alâkadar et-*, haset et-*, iltifat göster-*, kıymet ver-*, rahatsız ol-*, şüphe et-*, terbiye ver-.*.

zevzekçe: Ø

zımnen: [1]/Üstü kapalı olarak dolayısıyla./ “Konuşmadılar ama *zımnen* anlaştılar: Âyşen Ged'kpaşa'da kalacak, talâk: dâvasının neticelenmesini bekleyecekti.” (RHK-BS).

® anlaş-.

zımında: Ø

zingadak: Ø

zingıl zingıl: Ø

zingır zingır: [1]/Zangır zangır./ “TIR'lar *zingır zingır titretiyorlar* koskoca yolu, tarih öncesi yaratıklar gibi egzozlarından alev dillerini çıkarıp ortalığı dumana boğuyorlar.” (İS-DÖV).

® titret-.

zıppadak: Ø

zıp zıp: [6]/2. ‘zıp’ sesi çıkararak./ “Korktuğundan, **zıp zıp zıplıyormuş** otobüs.” (EÖ-P/S).
 “Yanındaki minderde uyuyan kızı sayıklıyor, **zıp zıp düşüyordu.**” (BŞ-DKO).

® düş-.

® **zıp zıp zıplamak.**

zırıl zırıl: [4]/Bolca./ “Ben boyuna **zırıl zırıl terliyorum.**” (YK-OD)., “Her yanım **zırıl zırıl ıslanmıştı.**” (F-PY)., “Başlarında duracaksın, onlar **zırıl zırıl çalışacaklar, ekip biçecekler, sen gene onlara taşıttığın ürünlerini ambarlarına dolduracak, vakti zamanı gelince’ satacaksın.**” (OK-KT).

® terle- [2], çalış-, ıslan-. || ekip biç-.

▷ **zırıl zırıl terlemek.**

zırt fırt: Ø

zırt pırt: [3]/İkide birde, uygunsuzca, yerli yersiz, gereksiz yere, zırt fırt, zırt zırt./
 “Odama **zırt pırt geliyor, dizgi provalarına koyduğu notları gösteriyor...**” (HA-S/E)., “**Elektrikler de kesiliyor zırt pırt, rezalet!**” (VB-SvB).

® gel-* [2], kesil- (elektrik).

▷ **zırt pırt gelmek.**

zırt zırt: Ø

zır zır: [2]/Bıktırıcı ve sürekli bir ses çıkararak./ “Her gelişinde **zır zır ağlıyorsun; bizi de ağlatıyorsun!**” (BŞ-DKO).

® ağla- [2].

▷ **zır zır ağlamak.**

zihince: Ø

zihnen: [6]/Zihince, zihinden./ “.... bayanlar, analar, büyükanalar, süt, ahret vesaire anaları arasında melekâne ile sohbetleriyle gecelerini geçirseydiler **zihnen** daha mı çok **açılacaklardı?**” (RNG-AR)., “... bir kadının yanındaki çocuktan mânalar anlar; **zihnen** birer dakikalık zaman içinde bu çehreler için birer mufassal **hikâye yazardı.**” (HZU-MvS)., “Sonra, ben, **zihnen** düğünü köyde yapmaya **karar verdim.**” (MŞE-VÇ)., “Berna, **zihnen, Puccini’yi takip ediyordu:** Pavarotti’nin, akşam alacasında örüp çözdüğü, melodi dantellerini; bu arya, ona neden daima kaçınılmaz bir ‘beyhudelik hissini telkin ediyor?’” (Aİ-YK).

® açıl-. || hikâye yaz-, karar ver-, takip et-, tasvir et-, tercüme et-.

zilzurna: [3]/Aşırı ölçüde./ “Şu kadınlar ne biçim mahluk Sardıkça sarıyor beni, **zilzurna sarhoş ediyor, Üst üste içilen kadehler gibi.**” (CK-BŞ)., ““Ama bu gidişle **zilzurna sarhoş olacaksın.**”” (HAT-KHK).

® sarhoş ol- [2], sarhoş et-.

▷ **zilzurna sarhoş olmak.**

zinhar: [13]/Sakın, {kesinlikle, asla}./ “*Dokunma ona zinhar.*” (HT-KSA)., “Pür âteşim, açtırma sakın ağzımı *zinhar* Zalim beni *söyletme*, derunumda neler var!” (AŞH-BM)., “Şimdi senin katlini düşünüyor, her gün cemiyet kuruyorlar. *Zinhar* oralarda *durma.*” (MTT-SS)., “...harfler sözcükler biraz da nikotindir habersiz imtihan yapmazdı mesela adım gibi eminim tek ayak üzerinde *zinhar bekletmezdi* çocukları...” (MÜ-KGD)., “Allah benden haram sormasın, *zinhar kabul etmem.*” (OK-KT)., “Delik delik bilirim. *zinhar dediğimden dışarı çıkmayasınız.*” (YK-İM1).

® beklet-*, dokun-*, dur-*, düşün-*, göster-*, söylet-*, sürtün-*. || birbirine karıştır-*, dediğinden dışarı çık-*, denize at-, kabul et-*, taarruz olun-*, uyku gel-*.

zirzopça: Ø

ziyadesiyle: [5]/Fazlasıyla./ “..... *ziyadesiyle düşünmüştür:* Doktor'un, Vedat Nedim'in Merkez İcra Komitesi'nden; gizli, ona paralel, kurduğu komitede, 'San' Mustafa, 'Lâz' İsmail, Hüsamettin Usta, Nâzım gibi, o da yer almıştı.” (Aİ-OKB)., “Verdiğin ha-barların hepsi de eyi, bizi *ziyadesiyle sevindirdi.*” (TB-KA)., “İçi sızlıyor, *ziyadesiyle utanıyordu.*” (KT-Gİ)., “Hatta bir nevi iptidâî adaletti, Bu sene «yeni» sıfatıyla işkenceye uğrayan talebe, ertesi sene «eskiler» arasına geçer, eski çektiklerinin *acısını* yeni gelenlerden *ziyadesiyle çıkarırdı.*” (RNGBKD)., “Tevfik Bey *ziyadesiyle memnun olmuştu.*” (TB-KA).

® düşün-, sevindir-, utan-. || acısını çıkar-, memnun ol-.

zor: [346]/5. Güçlülükle, zorla./ “Ebe son dakikada *zor yetişti* ve Hayriye Hanım'in bir kız çocuğu dünyaya geldi.” (HT-M)., “Bir kahkahayı *zor tutar* gibi şimdi.” (AA-RÜ)., “Şendoğan'ın bölümünde son ziyaretimde *zor konuşuyordu.*” (HT-ÖTÖ)., “Yahu, bunu kendi dilinde anlatsa *zor anlarsın zaten.*” (OS-HT)., “Ben bu işe *zor dayanacağım!*” (FB-T)., “*Zor kurtarıyorum elimi.*” (EB-BG)., “Ayaklarım çürümüş yapraklara gömülüyor. *Zor yürüyorum.*” (NE-GT)., “ELÇİ: Gordium'un orta yeri kalaba vardım, koştular dolaba *zor kaçtım* ellerinden.” (GD-TO1)., “Sinirden gülmemek için *kendimi zor tutuyorum.*” (AÜ-SG)., “Onu dinlerken gülmemek için *kendimi zor zapt ediyordum.*” (RNGBKD)., “Göllerde alabalık göllerde sazan *zor nefes alırdı...*”(İB-E)., ““Tıpkı senin gibi,” dememek için *zor tuttu kendini...*” (TY-AÖ)., “Annemle bir olup *zor razı etmiştik* babamı.” (DK-Z)., “*Ayakta zor duruyorlardı.*” (TÖ-ŞÇT).,

® yetiş- [13], kurtar- [11], tut- [11], kurtul- [9], yürü- [8], bul- [7], taşı- [7], dayan- [5], kaç- [5], anla- [4], duyul- [4], sığ- [4], besle- [3], bulun- [3], geç- [3], gir- [3], açıl- [2], anımsa- [2], at- [2], ayrıl- [2], çık- [2], çıkar- [2], gör- [2], katlan- [2], okun- [2], oluş- [2], seç- [2], söyle- [2], yut- [2], , al-, alış-, alış-, anlaşıl-, anlatıl-, atla-, bak-, bastır-, başla-, bin-, büyü-, büyüt-, çıkar- {ödemek}, çıkart-, denkleştir-, din-, diz-, doldur-, doyur-, döndür-, düzel-, eğle-, engelle-, ezberlen-, git-, görül-, izle-, kal-, kavra-, kazanıl-, kımıldat-, konuş-, kurul-, oku-, önle-, önlen-, rastlan-, sat-, sığış-, sök-, sön-, tamamlama-, tırman-, ulaş-, uyan-, var-, yakala-, yaklaş-, yanıtla-, yap-, yaşa-, yatış-, ye-, yutkun-, yüz-. || kendini tut- [56], zapt et- [10], kendini at- [6], ayakta dur- [5], kendini at- [5], akşamı et- [4], canını kurtar- [4], kendini zapt et- [4], sabahı et- [4], kendini alıkoy- [2], razı et- [2], elinden al- [2], kendini idare et- [2], ellerinden kurtul- [2], paçayı kurtar- [2], soluk al- [2], nefes al- [2], (ayakları) uzan-, (bedenini) at-, akıl et-, akli er-, alıkoy-, ay sonunu getir-, ayaklarını at-, ayakta dur-, birbirinden ayrıl-, fark edil-, geri dön-, hakim ol-, kabul et-, kabul ettir-, karnını doyur-, kelleyi kurtar-, kendini al-, kendini

kurtar-, kendini tut-, men et-, müsaade et-, sabahı bul-, sevk et-, uyum sağla-, üstünde dur-, yol al-. || soluk alıp ver-, eğilip doğrul-.

® **zor gelmek, zor kullanmak.**

▷ **zor yetişmek, zor kurtamak, zor kurtulmak, zor kendini tutmak.**

zoraki: [7]/2. İstemeye istemeye, istemeyerek, zorla./ “İsmail **zoraki**, arkasına takıldı.” (YKK-Y), “Teselli için olacak, mektubun sonuna doğru **zoraki** neşeleniyor...” (NN-DM), “Kalktım, sarıldım boynuna, **zoraki** öptürdü pembeliğini koruyan yanaklarını.” (VB-SvB), “İŞÇİ - (Kurnazca yumuşak, **zoraki** güler.) Şaka ettim be seninle...” (Mİ-SD).

® gül- [2], gir-, neşelen-, oku-, öptür-. || arkasına takıl-, gazeteci olun-*, padişah ol-, yenilik ol-*.

zorbaca: [2]/Zorba bir yol seçerek./ “1991’de Irak, Kuveyt’i **zorbaca** işgal etmişti ve uluslararası toplum açısından müdahalenin meşru bir gerekçesi vardı.” (CD-SNYB), “Emperyalizmin sömürü ağında yüzlerce yıl kölelik şartlanmasıyla yaşamış mazlum halklar başkaldırmayagörsünler; önce karakola haber verilir; üstlerine **zorbaca** gidilir.” (İS-AG).

® işgal et-, üstüne gidil-.

zor bela: [7]/Güçlülükle./ “1968 olaylarına katılıp zalim Frenk polislinin elinden (...) kaç kez **zor bela** kurtulmuş...” (MF-ES), “Bir tane **zor bela** sallanmayan buldum.” (SFA-HBSK), “Su için **zor belâ** dışarı çıkılıyordu.” (AS-YA), “Saat 7’yi yirmi geçe **zor bela** yataktan çıkabiliyorum.” (LN-BD).

® kurtul- [3], bul-. || dışarı çıkıl-, yataktan kalk-. || toparlanıp kalk-,

▷ **zor bela kurtulmak.**

zorca: Ø

zorla: [341]/2. Zor kullanarak, cebren, zecren, metazori./ “Hanife Hanım, bir aralık kocasının kulağına: Karakola gidip haber verelim, **zorla** alalım!” (Sİ-İGÇÖİ), “Kalk, bu işi başa çıkaralım! diye **zorla** tekrar Orta Cami’ye **götürdüler**. (REK-Y), “Kendisini **zorla** izzetin vapuruna **bindirdiler**.” (HT-M), “Bunun üzerine zaten birkaç güne kadar kendi gelir diye, **zorla** **getirmedim**.” (AB-BBYŞ), “**Elinden** bardağını, sigarasını **zorla** alıyorum.” (EB-BG), “Peki, beyefendi, dedi, fakat kadını hiçbir şekilde ikna edemedik, uzun lafın kisası **zorla** dışarı attık ve evi teslim ettik.” (TÖ-E). ;

/3. İstemeyerek, isteksiz olarak, zoraki./ “Akşam, Hacı Kalfa beni **zorla** evine yemeğe **götürdü**.” (RNG-ÇK), “Anan susar, **zorla** **gülümser** bacın; Akar her şey, bir sen dindiğin sıra.” (FHD-50S), “”Babam **zorla** iki kalem pirzolayı **yedirdi** de, oğlan öğürdüydü.” (OK-AY), “İzzet ustayı **zorla** **oturttu**.” (OK-C), “Seval aylığının yarısını **zorla** ona **verirdi** okul giderlerini karşılaması için.” (İA-ÖEK), “O da burada. **Zorla** **konusuruyor** beni.” (OP-KK), “(Sarhoş söylene söylene içki testisini diker, Ressam **zorla** **elinden alır**.)” (RB-BK), “Ona insanlar kendilerini ve arzularını **zorla** **kabul ettirirlerdi**. (AHT-H), “Konser bitince Tamburi Cemil bir türlü neyzen dedeyi bırakmamış ve İhsan’ı da **zorla** **alıp götürmüştü**.” (AHT-H). ; //Güçlülükle.// “Aysel **zorla** **kalkar**, isteksiz, merdivenlere doğru yürür. (NFK-ST). İtiş kakış, **zorla** bir belediye otobüsüne **bindiler**.” (KK-SE), “**Zorla** **bulmuştum** beş yüz lirayı...” (VT-BÖKDYO), “Fakat o gittikçe çılgına dönen bir öfkeyle atılmaya çalışıyordur, ötekiler **zorla** **tutuyorlardır**.” (VT-BÖKDYO), “Ağa efendi **zorla** **ayağa kalktı**, masaya tutunarak sandalyeye oturdu.” (YK-KSİ), “Behice buraya gelmeden bir gün önce hemşiresiyle gitmiş ve **zorla**

yer bulmuş, ikisi de futboldan bir şey anlamadıkları halde çok beğenmişler, annemse, kapalı gişe oynuyor, karaborsada satılıyor biletler, diyor.” (GD-ADM).

1. [80] ® al-* [12], götür- [8], bindir- (taşta) [3], çıkar- (dışarı, yukarı, dışarıya) [3], getir-* [2], gir-* [2], oturt- [2], sürükle- [2], tut- {alı koymak} [2], alın- {elde edilmek}, ayır-, çağır-, çal- {hırsızlamak}, çıkar- (elbise), getirt-, hallet-, indir-, it-, kaçır-, kalk- {gitmek}, kapa- (kapı vb.), kapat- (kapı vb.), paylaş-, kalınlaştır- (ses), soy-, tutuklat-, yetiştir-, yık-. || elinden al- [5], dışarı at- [2], ahıra sok-, altına al-, ayağa kaldır-, cebine sok-, emellerine nail ol-, geri çevir-, hak al-, içeri çek-, ikna et-*, işgal et-, kabul ettir-, koynundan çek-, tekrar ettir-, üstüne çök-, yerinden at-, yerinden kaldır-, zaptet-. || çekip at-.

2. [204] ® götür-* [9], gülümse-* [6], yedir- [6], oturt- [5], ol-* [4], ver- [4], al-* [3], getir-* [3], gönder- [3], gül- [3], öptür- [3], çalıştırıl- [2], giydir-* [2], içir- [2], konuş- [2],öp- [2], tut- {alı koymak} [2], yazdır- [2], ye- [2], ağla-*, aldır-, ayır-, ayrıl-, benimset-*, çıkar-, çıkart-, çıldırt-, durdurul-, geç-, gel-, gir-, gönderil-, imzalattır-, kalk- {gitmek}, konuştur-, öldürt-, saçmalat-, sat-, sev-, söyle-, tutuştur-, uyandır-, uzattır-, yakala-, yap-*, yaptırt-*, yatır-, yerleştir-, yut-. || elinden al-* [3], padişah yap- [3], imza ettir- [2], kabul ettir- [2], nikâh et- [2], adam et-, aklıma kurt düşür-, anlaşma imzalat-, aptal ol-, bahşiş al-, cebine koydur-, derse gir-, elini öptür-, gözünü kapat-, (içeri) sok-, ikram et-, imla ettir-, istifa ettir-, iş yap-*, iştirak ettir-, kabul et-, kahve pişir-, katil et-, laf çal-, maç seyrettir-, mal satıl-*, ortaya çık-, oyununa kaldır-, para al-, rakı iç-, (sakalını) kestir-, sarhoş et-, savaşa sok-, selâma dur-, sorun haline getiril-, tahta oturt-, türkü söylet-, vazife al-, yanına kat-, yerinde oturt-. || alıp götür- [2], alıp gel-, çekip al-.

//...//[57] ® kalk- [3], bin- [2], bul- [2], götür- [2], konuş- [2], kurtar- [2], tut- {engellemek} [2], yatıştır- [2], aç-, al-, aydınlat-, bekle-, bitir-, çıkar-, doğrul-, dur-, durdur-, duyur- (ses), geç-, gel-, hecele-, kurtarıl-, oku-, örtül-, söndür-, sür-, uyandır-, ye-. || ayağa kalk- [4], kendini tut- [2], ayaklarını kaldır-, ayaklarını sürükle-, ayakta dur-, ayakta gez-, elinden al-, elinden çek-, geçit aç-, gözünü aç-, kalbini kopar-, kıyıya çık-, kızgınlığını yen-, (merdiven) çık-, yer bul-, zaptet-. || kalktı gitti.

zorlukla: [77] /Zor bir biçimde, güçlülkle./ “Arabayı hazırlatın, **dedi zorlukla.**” (AA-İGA)., “Ama **zorlukla yürüyordum.**” (AK-MS)., “...birbirlerini **zorlukla seçebiliyorlar**” (Aİ-OKB)., “Gençler, merak içinde, fakat yaklaşımaya cesaret edemeyerek kapıda duruyorlardı; galiba yolcu **zorlukla bir iş anlatıyordu.**” (GY-H1)., “İki iri yeşil gözü **zorlukla hatırladı ama, bu yeşil gözler de pek öyle ahım şahım değildi.**” (OK-KT)., “**Zorlukla bir taksi buldu.**” (GY-H2)., “**Zorlukla yeniden ayağa kalktı.**” (AS-YA)., “**Başını zorlukla kaldırdı**” (TÖ-ŞÇT).

® de- [6], yürü- [5], seç- [3], al- [2], anlat- [2], bastır- {engellemek} [2], geç- [2], hatırla- [2], in- [2], kalk- (-den) [2], konuş- [2], sustur- [2], yutkun- [2], aç- {aralamak}, atlat-, {geçıştirmek}, bin-, bindir-, bul-, büyüt-, çık- (ses), çık- (yokuş), çıkar- (ayakkabı), doğrul-,

dön-, durdur-, fısılda-, fokurdat-, gel-, geliş-, getir-, grupla-, izin al-, kaldır-, kopar-, koş-, kurtarıl-, solu-, sor-, söyle-, tut-, tutul-, tutun-, uygulan-, yap-, yayımla-, yetiştir-. || ayağa kalk- [2], adım at-, ayakta dur-, (başını) kaldır-, (dışarıya) çık-, harf sök-, nefesine hâkim ol-, yakasını kurtar-, yerine geç-. || (göğsü) inip kalk-.

zoru zoruna: Ø

züppece: Ø

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Çalışmamızın ön sözünde de belirttiğimiz gibi, dil, kendisinden başka bir şey değildir. Bu anlamda dil, kullanımdır. Dil nesnesine eğilirken bu ‘kendindenlik’i göz ardı etmek onunla ilgili yapacağınız değerlendirmeleri de çarpıklaştırır. Dil araştırmacısı dilin bu özelliğini çalışmalarının temel noktası yapmak, dil ile ilgili verileri derlerken ve yorumlarken bu noktadan hareket etmek durumundadır. Biz bu çalışmamızda, dilin ‘kullanım’ olduğu ve kendindenliğini çalışmamızın temel dayanak noktası yaptık. Nesnemizle ilgili vardığımız tüm yargıların kaynağında dilin kendisi vardır. Bu doğrultuda çalışmamız amacına ulaşmıştır. Burada belirtmeliyiz ki, çalışmamızın inceleme bölümü, aslında bir sonuç bölümü niteliğindedir. Ancak burada ulaşılan sonuçların genel bir değerlendirmesini de yapmadan geçemeyeceğiz.

1. Bir sözcük türü olarak TS’de, yer alan tanımlı 2616 belirtecin fiillerle ilişkisini derlem tabanlı bir uygulamayla ortaya koyduğumuz bu çalışmamızla, TS’de yer alan belirteçlerin bir derlem denetimli dökümünü gerçekleştirdik. TS’de madde başı olarak belirteç tanımlı sözlükbirimlerin anlam özelliklerini değerlendirdik. Bazı belirteçlerin madde içi tanımlarına yeni tamınlar ekledik. Bunu yaparken elbette belirteçlerin derlemdeki anlam görünümelerini dikkate aldık. Bu anlamda, burada, her bir belirteç için yorum yapmak teknik olarak olası değildir. Bu nedenle çalışmamızın sözlük kısmından tek tek belirteçleri incelemek uygun bir yöntem olacaktır (bk. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM İNCELEME [SÖZLÜK]).

Ancak burada belirteçlerle ilgili birtakım sayısal bulguları aktarmak istiyoruz:

TABLO 5. Belirteçlerin derlemde rastlanma durumları.

DEĞERLENDİRİLEN	: ~ :**	1597
HİÇ ÖRNEĞİ OLMAYAN	Ø	782
BAĞDAŞIK BELİRTEÇ	Ø--	151
TS (2005)'DE EŞDİZİMLİ MADDE BAŞI BELİRTEÇLER	--	41
BELİRTEÇ OLMAYAN	X	36
SORU BELİRTECİ OLUP FİİLLERLE BİRLİKTELİĞİ OLMAYAN	?-	9
TOPLAM		+2616

TS'de yer alan toplam 2616 belirteten 782 sözlükbirim, derlemimizde ya hiç örneği olmayan ya da olmasına rağmen belirteç olarak kullanılmayan sözlükbirimler olarak karşımıza çıkar. 151 belirtecin doğrudan fiillerle anlamsal ya da dizimsel bir bağlantısı olmadığını, bunların bağdaşık belirteçler olarak dizgede açıklayıcı ve bağlayıcı özellikleriyle tümceler arası bir ilişkiselliğe sahip olduğunu gördük. 41 belirtecin madde başı açıklamaları ve kullanımlarının eşdizimsel yapılar oluşturduğunu tespit ettik. Belirteç olmamasına karşın belirteç olarak tanımlı 36 sözlükbirimin TS'de yer aldığını, bununla birlikte soru belirteci olarak değerlendirilen 9 belirtecin yine, bağdaşık belirteçler gibi, fiillerle doğrudan ilişkiselliğe sahip olmadığını belirledik. (bk. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM İNCELEME [SÖZLÜK]).

2. Belirteçlerin derlemimizde gerçekleşme sıklıklarının dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir.

TABLO 6. Belirteçlerin sıklık aralıkları ve dağılımı.

BELİRTEÇLERİN SIKLIK ARALIĞI	BELİRTEÇ SAYISI
1-5	597
5-10	271
10-20	225
20-30	99
30-40	60
40-50	49
50-100	128
100-200	88

200-300	24
300-500	31
500-1000	23
1000- >1000	21

3. Belirteçlerin Türkçenin yazı diline ait geniş bir derlemde (12.321.000 sözcüklük) gerçekleşme sıklıklarını tespit ettiğimiz çalışmamızda, sözlükbilimsel anlamda ortaya çıkan görünümde bazı belirteçlerin kullanımlarının dilde var olduğunu ancak derlemimizde yer almadığını gördük.

Kullanımı olmayan bu belirteçlerin bir kısmı özel alanlara ait belirteçlerdir. Örneğin, müzik ile ilgili *accelerando*, *affettuoso*, *allegretto* gibi belirteçler, *adam adama* gibi spor alanına ait belirteçler ve *alakart* gibi alıntı ve yeme-içmeye ait belirteçler derlemimizde kullanımına rastlamadığımız belirteçlerdir. Söz konusu bu belirteçlerin elbette dilde kullanımları vardır. Ancak buna benzer belirteçlerin kullanımlarını tam olarak belirlemek için metin içeriği olarak daha ayrıntılandırılmış bir derlem oluşturmak gerekmektedir.

Bazı belirteçler yerlerine aynı anlamı karşılayan sözlükbirimler var olduğu için kullanımdan düşmüştür. Bunlara da derlemimizde rastlamadığımızı söylemeliyiz. Örneğin, *aç biilaç*, *adedî*, *adilane*, *ahir*, *ahiren*, *akilane*, *aklen*, *alelîtlak*, *alelulum*, *alessabah*, vb. belirteçler, bugün yerlerini Türkçe olanlara bırakmıştır.

Öte yandan, Halk ağzında kullanılan ve TS’de madde başı olarak belirteç tanımlı birkaç sözlükbirim dışında (*bıldır* gibi) derlemimizde bu tip sözlükbirimlerin kullanımına rastlamayacağımızı düşünüyoruz. Bunun nedeni, derlemimizi Türkçenin edebi yazı dilinden seçmiş olmamızdır.

4. Anlambiliminde eşanlamlı (synonym) yapıların *söyle-*, *de-* vb. belirteç-fiil ilişkiselliğinde ortaya çıkardığı görünüm benzerdir. Yani bir belirteç *söyle-* fiiliyle birlikte ya da eşdizimli kullanılıyorsa *de-* fiiliyle de benzer bir kullanımla söz düzlemine çıkmaktadır. Ya da bu görümün aynı kavram ailesine ait fiillerle gerçekleşmektedir. Gerçekte bu da üzerinde ayrıntılı olarak durulması gereken ayrı bir konudur. Örneğin “açıkça” belirteci bizim tespit ettiğimiz “ortaya koy-* [14], belli et- [11], ortaya çık- [8], dile getir-* [7], ilân et- [5], meydana çık- [4],..” fiillerle birlikte kullanılmaktadır. Fiilleri gözden geçirdiğimizde bunların aynı kavramsal anlama sahip oldukları görülür.

5. Dikkat çeken noktalardan biri, belirteçlerin birlikte kullanıldığı ve eşdizimli oldukları fiiller ile dizimde fiilimsi olarak kullanılan sözcüklerin büyük oranda aynı fiil köklerinden türemiş olmalarıdır. Özetle, fiiller ve fiilimsiler arasında belirteç kullanımı açısından fark yoktur. “*Hayranlıkla baktı.*” ya da “*Hayranlıkla bakarken/bakan...*” vb. kullanımlara rastlanılmaktadır. Bu da gösteriyor ki, ilişkisellik boyutunda tercihte anlamsal bir dizim kendini her zaman göstermektedir.

6. Böyle bir çalışma ile aynı zamanda belirteçlerin fiillerle oluşturdukları kavram alanı da belirlenmiş oldu. Örneğin, **acele** yapılan eylemler, **ağır** ya da **ağır ağır** yapılan eylemler, **ayaküstü** yapılan eylemler vb. Böylelikle Türkçenin belirteç-fiil ya da fiil-belirteç ilişkisinde ortaya çıkan kavram ağacı ortaya konulmuş oldu.

7. Bu çalışmayla, alışılmış bağdaşıklık yapılarının yanı sıra alışılmamış bağdaşıklık görünümlerinin belirteç-fiil ilişkiselliğinde ne kadar gerçekleştiği de ortaya konulmuştur.

8. Bu çalışma, gerçekte belirteç-fiil ilişkiselliği üzerineyse de öte yandan ilerde yapılacak fiillerde kip-kiplene görünümleri, fiillerin kılınış ve görünüşleriyle belirteçlerin bu birliktelikte sergiledikleri kullanımlar, fiillerin zaman vb. fiil ulamları ile ilgili temel verilerin derlenmiş olması bakımından önemlidir. Bundan sonra yapılması gereken çalışma, yukarıda sıraladığımız kip-kiplene, fiillerin kılınış ve görünüşlerinde bu birlikteliklerin üstlendiği işlev ya da uyum, fiil çekimlerinde zaman ulamı ve belirteç uyumluluğunun görünümlerindeki sapmalar olmalıdır.

9. Öte yandan, *açıkçası*, *âdeta*, *aksine*, *anlaşılan*, *aracılığıyla*, *atfen*, *aynı zamanda*, *ayrıyeten/ayriyeten*, *azade*, vb. belirteçlerin *bağdaşık belirteçler* olduğu görülmüş, gerek anlamsal gerekse de biçimsel olarak bağdaşıklık sergileyen söz konusu belirteçlerin, bu nedenle doğrudan doğruya birer sözlükbirim olarak fiillerle değil tümceler ve sözcük grupları arasında ilişkiselliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, söz konusu bu belirteçler, bizce ayrı bir tanımlığa ihtiyaç duymaktadır. Sözlükbilimsel olarak özellikle tümceler arasında anlamsal bağdaşıklığa sahip olan bu belirteçlerin, daha çok bağlaçlara yakın bir kullanım sergilemeleri dikkat çekicidir. Bir kısmı ise, *tümce açıcı bağlayıcılar* olarak kullanıma çıkmaktadır. Bunlardan bir kısmı ise sözcük grubu oluşturmaktadırlar. Örneğin, bu anlamda, “*Hüsrev Bey bunu yapmayacağını söylemedi, aksine yapacağını söyledi.*” (AA-YÖT)., “*Dünyayı olduğu gibi değil, hissettiği gibi anlatır, bunu yaparken de, her şeyin gerçek olmayıp kendi imgeleminden doğduğunu saklamağa çalışmaz,*

aksine gösterir.” (AD-Y) tümceler arası bağdaşık kullanımlara örnek oluştururken; “*Günümüzün Narcissofu sudaki görüntüsüyle değil sahip olduğu ya da olabileceği eşyalar aracılığıyla büyüleniyor.*” (AO-ZS), “*Yoksa, bir deniz kabuğu satıcısının eli aracılığıyla dünyayı mı dolaşıyor?*” (AA-ETY) Benzeri kullanımlar sözcük grubu içerisinde bağdaşık yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna benzer yapılar dizinlerde ve madde başlarında ayrıca işaretlenmiştir. (Ø-- [Bağdaşık belirteçler]).

10. TS’de madde başı olarak yer alan bazı belirteçler yanlış değerlendirilmiştir. Özellikle adılara ulanan çekim ekleriyle oluşan (*bana, benden, bende, bizde, bizden, bize, buna, bunda, vb.*) ve madde başı olarak belirteç olarak değerlendirilen sözlükbirimlerin bu özellikte olmadığı açıktır.

Yine dizgede belirteç olamayacak bazı sözlükbirimler (*aralıkta, ara yerde, buracıkta, burada, buradan, vb.*) de aynı çerçevede yanlış değerlendirilen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu buna benzer belirteç tanımlıkları da dizinlerde ve sözlük kısmında işaretlenmişlerdir (Ø [Örneği olmayan belirteç]).

11. TS’de madde başı olarak tanımlı belirteçlerin kullanılan anlam sıklığına göre belirlenmesi gereken madde içi tanımlamalardan bazılarının bu ölçüte uymadığı gözlemlenmiş, hatta var olan tanımın anlamsal kullanımının çok az olduğu, bizim verdiğimiz bazı anlamların kullanımının sözlüğün verdiği anlamdan daha sık kullanıldığı belirlenmiş (bk madde başı **açıktan, alabildiğine, alev alev, vb.**), öte yandan, verilen bazı anlamlara hiç rastlanılmamıştır (bk. madde başı **bir çırpıda, vb.**) ya da çok az rastlanılmıştır (bk. madde başı, **ağır ağır** 2. anlam, **anadan doğma, vb.**).

12. Çalışmamızın sonuna eklediğimiz gerek basılı gerekse de dijital (sayısal) tümce örnekleri belirteçler ve fiiller üzerine çalışma yürütecek araştırmacılar içi önemli bir dil malzemesi oluşturmuştur.

Bu çalışmayla, Türkiye Türkçesinde, TS’de tanımlı belirteçlerin fiillerle anlamsal ve dizimsel ilişkisellikleri derlem tabanlı olarak ortaya konmuş, bu anlamda sadece ilişkisellikler değil aynı zamanda belirteçlerin durağan biçimleri tespit edilmiş, öte yandan, ilişkiselliklerin dağılımları belirlenmiş, olumluluk-olumsuzluk açısından bu yapılar ortaya konmuş ve bizce en önemlisi, bundan sonraki çalışmalar için de geniş bir altyapı oluşturulmuştur.

DİZİN

A

abartısız, 53
abdestsiz, 53
acaba, 53
accelerando, 53
acele, 53
acemice, 53
acep, 54
acı acı, 54
acı tatlı, 55
acımasız, 54
acımasızca, 54
acilen, 55
acizane, 55
aç acına, 55
aç biilaç, 55
aç, 55
açık açık, 56
açık seçik, 57
açık, 55
açıkça, 56
açıkçası, 57
açıktan açığa, 58
açıktan, 57
adam adama, 58
adam başına, 59
adam boyu, 59
adam kıtlığında, 59
adam yokluğunda, 59
adamakıllı, 58
adamca, 59
adamcasına, 59
adedî, 60
âdeta, 60
adetçe, 60
adı üstünde, 60
adım adım, 60
adımbaşı, 60
adına, 60
adıyla sanıyla, 60
adilane, 60
affettuoso, 60
afra tafra, 60
agitato, 60
ağır ağır, 61
ağır, 60
ağırca, 61
ağız ağıza, 62
ağızdan ağza, 62
ağızdan, 62
ağrısız, 62
ağzı açık, 62
ağzına kadar, 62
ahbapça, 62
aheste aheste, 63
aheste beste, 63

aheste, 63
ahir, 63
ahiren, 63
ahlakça, 63
ahlaken, 63
ahlaksızca, 63
ahmakça, 63
ailece, 63
ailecek, 63
akabinde, 64
akıbet, 64
akıllı uslu, 64
akıllıca, 64
akın akın, 64
akilane, 64
aklen, 64
aklı sıra, 65
akılınca, 64
aksi aksi, 65
aksine, 65
akşam ezanı, 67
akşam saati, 68
akşama doğru, 65
akşama kadar, 65
akşama sabaha, 66
akşamdan akşama, 66
akşamdan, 66
akşamları, 67
akşamleyin, 67
akşamlı sabahlı, 68
akşamlık sabahlık, 68
akşamlık, 68
akşamüstü, 68
akşamüzeri, 68
alabildiğine, 68
alakart, 69
alarga, 69
alay alay, 69
alaz alaz, 69
alçakça, 69
alelacele, 69
alelhesap, 70
alelhusus, 70
aleliltlak, 70
alelumum, 70
alelusul, 70
alenen, 70
alessabah, 70
alev alev, 70
alık salık, 71
âlimane, 71
alkolsüz, 71
allegretto, 71
allegro, 71
alt alta, 71
altlı üstlü, 71
alttan alta, 71
amabile, 72

amansızca, 72
amatörce, 72
amirane, 72
amirce, 72
anaca, 72
anadan doğma, 72
anafordan, 72
anal, 72
anasıl, 72
anbean, 73
anca, 73
ancak, 73
andante, 73
andantino, 73
anha minha, 73
anında, 73
ani, 74
anide, 74
aniden, 74
anif, 74
animato, 74
anlaşılan, 74
anlayışlı, 75
ansız, 75
ansızın, 75
antagonist, 76
antrparantez, 76
apansız, 76
apansızın, 76
apar topar, 77
apazlama, 77
appassionato, 77
aptal aptal, 77
aptalca, 77
aptalcasına, 77
apul apul, 77
ara sıra, 79
ara yerde, 80
araba araba, 77
arabasız, 77
aracılığıyla, 77
araçsız, 78
arada bir, 78
arada sırada, 78
aralıklı, 78
aralıksız, 79
aralıkta, 79
arasız, 80
ardı ardına, 80
ardı sıra, 81
ardın ardın, 81
ardınca, 81
argolu, 81
argosuz, 81
arifane (II), 81
ariyeten, 81
ariz amik, 81
arka arka, 81

arka arkaya, 81
 arka üstü, 82
 arkadan arkaya, 82
 arkadaşça, 82
 arkası sıra, 82
 arsız arsız, 82
 arsızca, 83
 art arda, 83
 art elden, 83
 artık, 83
 artistçe, 83
 asaleten, 83
 asıl, 84
 asırlarca, 84
 askerce, 84
 asla, 84
 aslanca, 85
 aslen, 85
 aşağı yukarı, 86
 aşağı, 85
 aşağılı yukarı, 86
 âşıkane, 86
 aşırı taşı, 86
 aşırı, 86
 aşikâre, 87
 ateşli ateşli, 87
 atfen, 87
 atlaya zıplaya, 87
 aval aval, 87
 avanakça, 87
 avantadan, 87
 avuç avuç, 87
 ayakta, 87
 ayaküstü, 88
 ayaküzeri, 88
 ayan beyan, 88
 aybeay, 88
 aydan aya, 88
 ayık, 88
 aylık, 88
 aynen, 89
 aynı zamanda, 89
 aynıyla, 89
 ayrı ayrı, 89
 ayrı, 89
 ayrıca, 90
 ayrıcasız, 91
 ayrıksız, 91
 ayrıyeten, 91
 ayrıyeten, 91
 az az, 91
 az buçuk, 92
 az çok, 92
 az daha, 92
 az, 91
 azade, 91
 azar azar, 91
 azca, 92
 azıcık, 93
 azimkârane, 93

B

babacanca, 94
 badehu, 94
 badema, 94
 bağırsı çağrış, 94
 bağırsa çağrışa, 94
 bahanesiz, 94
 bahusus, 94
 bakarak, 94
 bakımından, 94
 balıklama, 94
 bana, 94
 bangır bangır, 94
 barbarca, 95
 bari, 95
 bas bas, 95
 basamak basamak, 95
 basbayağı, 95
 basitçe, 95
 baş aşağı, 96
 baş başa, 96
 başa baş, 95
 başarılı, 96
 başarısız, 96
 başı dertte, 97
 başıboş, 96
 başıkabak, 97
 başkaca, 97
 başlı başına, 97
 başta, 97
 baştan aşağı, 98
 baştan başa, 98
 baştan savma, 98
 baştan sona, 98
 baştan, 97
 bata çıka, 99
 batsat, 99
 bayağı, 99
 bayıla bayıla, 99
 bayır aşağı, 100
 bayır yukarı, 100
 bayramda seyranda, 100
 bayramdan bayrama, 100
 bayramüstü, 100
 bayramüzeri, 100
 bazen**, 100
 bazı bazı, 101
 bazı, 101
 bebekçe, 101
 bedaheten, 101
 bedava, 101
 bedavadan, 101
 bedavasına, 101
 bedavaya, 102
 bedence, 102
 bedenlen, 102
 begayet, 102
 behemahal, 102
 bel bel, 102
 beleşten, 102

belki, 102
 belli belirsiz, 102
 bembeyaz, 103
 bence, 103
 bencilce, 103
 bencileyin, 103
 bende (II), 103
 benden, 103
 beraber, 103
 beraberce, 104
 beraberinde, 104
 bereket, 104
 berenarı, 104
 bermutat, 105
 bertafsil, 105
 besbelli, 105
 besmelesiz, 105
 beş vakit, 105
 beyhude yere, 106
 beyhude, 105
 beyninde, 106
 bıcır bıcır, 106
 bildir, 106
 biçimli, 106
 biçimsiz, 106
 bihakkın, 106
 biilaç, 106
 bikes , 106
 bilahare, 106
 bilaistisna, 107
 bilakayduşart, 107
 bilakis, 107
 bilasebep, 107
 bilavasita, 107
 bile bile, 107
 bile, 107
 bilfil, 107
 bilgece, 107
 bilgili, 108
 bilgince, 108
 bilhassa, 108
 bililtizam, 108
 bilistifade, 108
 bilmukabele, 108
 bilmünasebe, 108
 bilvasita, 108
 bin türlü, 109
 binaen, 108
 binaenaleyh, 108
 binde bir, 108
 binnetice, 108
 biperva, 109
 bir ağızdan, 109
 bir an önce, 113
 bir an, 109
 bir anda, 111
 bir ara, 114
 bir arada, 116
 bir aralık, 116
 bir bakıma, 118

bir başına, 118
bir bir, 118
bir boy, 120
bir boydan bir boya, 120
bir çırpıda, 120
*bir daha***, 120
bir defa, 121
bir defada, 122
bir defalık, 122
bir derece, 124
bir düziye, 124
bir elden, 125
bir güzel, 125
bir hamlede, 126
bir hayli, 126
bir kalem, 126
bir kalemde, 127
bir karar, 127
bir kere, 127
bir kerecik, 128
bir kerelik, 128
bir koşu, 128
bir lahza, 128
bir lahzacık, 128
bir lahzada, 128
bir nefes, 130
bir nefeste, 130
bir o kadar, 130
bir ölçüde, 130
bir parça, 130
bir solukta, 131
bir tahtada, 131
bir temiz, 131
bir türlü, 131
bir vakitler, 133
bir yana, 133
bir yanda, 133
bir yandan, 133
bir yol, 133
bir zaman, 134
bir zamanlar, 134
*bir***, 109
*biraz***, 117
birazdan, 117
*birden***, 122
birdenbire, 123
birer ikiye, 125
birlikle, 128
bitevi, 134
biteviye, 135
bittabi, 135
biz bize, 135
bizatihi, 135
bizce, 135
bizcileyin, 135
bizde, 135
bizden, 135
bize, 135
bizzat, 135
bodoslamadan, 136

boğaz tokluğuna, 136
boğazına kadar, 136
boğula boğula, 136
boku bokuna, 136
bol bol, 136
bol bulamaç, 137
bol kepçeden, 137
bol keseden, 137
bolca, 137
boncuk boncuk, 137
borç harç, 137
borçsuz harçsız, 138
boş yere, 139
boş, 138
boşu boşuna, 138
boşuna, 138
boyca, 140
boydan boya, 140
boylamasına, 140
boylu boyunca, 140
boyunu bükük, 140
boyuna, 140
boyunca, 142
boz bulanık, 142
böcül böcül, 142
bölük bölük, 142
bölük pörçük, 142
bönce, 142
böyle böyle, 143
*böyle***, 142
böylece, 143
böylecene, 144
böylelikle, 144
böylemesine, 144
böylesine, 144
bu arada, 144
bu cümleden, 145
bu denli, 145
bu gidişle, 145
bu gözle, 145
bu haysiyetle, 147
bu kabilden, 147
bu kadar, 147
bu merkezde, 147
bu meydana, 147
bu sefer, 149
bu seferlik, 149
bu türlü, 149
bu yüzden, 150
bucak bucak, 145
budalaca, 145
budalacasına, 145
bugün yarın, 147
*bugün***, 146
bugüne bugün, 146
bugünlerde, 146
bugünlük, 146
buğul buğul, 147
buna, 147
bunakça, 147

bunca, 148
bunda, 148
bundan böyle, 148
bundan, 148
bunsuz (I), 148
bununla birlikte, 148
buracıkta, 148
burada, 148
buradan, 148
buram buram, 148
burcu burcu, 149
burjuvaca, 149
buruk buruk, 149
burum burum, 149
burun buruna, 149
buruş buruş, 149
bünyece, 150
büsbütün, 150
bütün bütün, 152
bütün bütüne, 152

C

caba, 153
cabadan, 153
cahilane, 153
cahilce, 153
can pahasına, 154
canavarca, 153
candan yürekten, 153
candan, 153
canıgönülden, 154
canıyürekten, 154
canice, 154
caniyane, 154
canla başla, 154
canlı canlı, 154
cansız, 155
cansiparane, 155
capcanlı, 155
car car, 155
carcur (II), 155
cartadak, 155
cartadan, 155
cayır cayır, 155
cazır cazır, 155
cebren, 155
ceffekalemi, 156
ceman yekûn, 156
ceman, 156
cengâverce, 156
centilmence, 156
ceste ceste, 156
cesur, 156
cesurane, 156
cesurca, 156
cetbecet, 156
cevaben, 156
cevapsız, 156
ceylanca, 157
cır cır, 157

cırlak cırlak, 157
 cıvıl cıvıl, 157
 cıyak cıyak, 157
 cızır cızır, 157
 cidden, 157
 ciddi, 157
 cihangirane, 158
 cihetiyle, 158
 cimrice, 158
 cins cins, 158
 cismen, 158
 ciyak ciyak, 158
 coşkunca, 158
 cömertçe, 158
 cuk, 158
 cumbul cumbul, 158
 cumbur cemaat, 159
 cumhurca, 159
 cümbür cemaat, 159
 cümleten, 159

Ç

çabucacık, 160
 çabucak, 160
 çabuk, 161
 çabukça, 163
 çaçaronca, 163
 çağanak, 163
 çağıl çağıl, 163
 çakıl çukul, 163
 çakır çukur, 163
 çakmak çakmak, 163
 çaktırmadan, 163
 çalakalem, 164
 çalakamçı, 164
 çalakaşık, 164
 çalakılıç, 164
 çalakürek, 164
 çalapaça, 164
 çalgı çağanak, 164
 çalımlı çalımlı, 164
 çalyaka, 164
 çamçak çamçak, 165
 çan çan, 165
 çangıl chungul, 165
 çangır chungur, 165
 çap (II), 165
 çapkınca, 165
 çaprazlama, 165
 çaprazlamasına, 165
 çaprazvari, 165
 çarçabuk, 165
 çaresiz, 166
 çarnaçar, 166
 çarpıcı, 166
 çarpık, 166
 çat pat, 167
 çatalsız, 166
 çatır çatır, 166
 çatır çutur, 167

çatra patra, 167
 çehrece, 167
 çekingence, 167
 çekişmeli, 167
 çelebice, 167
 çelmece, 167
 çeneye kuvvet, 167
 çengüçağanak, 167
 çepçevre, 167
 çepeçevre, 168
 çetince, 168
 çevikçe, 168
 çığlık çığlığa, 168
 çıkır çıkır, 168
 çıldır çıldır, 168
 çıldırasıya, 168
 çılgınca, 168
 çılgıncasına, 169
 çın çın, 169
 çingır çingır, 169
 çınsabah, 169
 çıpıl çıpıl, 169
 çır çır, 169
 çırılçıplak, 169
 çıtır pıtır, 170
 çiftler çiftler, 170
 çiğ çiğ, 170
 çirkince, 170
 çivileme, 170
 çizin çizin, 170
 çocukça, 170
 çoğu kez, 170
 çoğun, 171
 çoğunlukla, 171
 çok çok, 172
 çok**, 171
 çokça, 172
 çoklarınca, 172
 çokluk, 172
 çoklukla, 172
 çoktan, 173
 çoktandır, 174

D

dağ taş, 175
 daha daha, 175
 daha, 175
 dâhice, 175
 dâhil, 175
 dâhilen, 175
 dâhiyane, 175
 daim, 175
 daima, 175
 dakikane, 176
 dakikasında, 176
 daldan dala, 176
 dalga dalga, 177
 dalgın dalgın, 178
 dalgın, 177
 dalgınca, 178

dalgündüz, 178
 dalkavukça, 178
 dalkılıç, 178
 damla damla, 178
 damsız, 178
 dan dan, 179
 dangadak, 179
 dangalakça, 179
 dangıl dungul, 179
 dar darına, 179
 dar, 179
 dara dar, 179
 darasız, 179
 darı darına, 179
 decrescendo, 179
 defalarca, 179
 defaten, 180
 dehşetli, 180
 delep delep, 180
 deli dolu, 180
 delice, 180
 delicesine, 180
 delişmence, 180
 dembedem, 180
 demin, 180
 demincek, 181
 deminden, 181
 deneysiz, 181
 derakap, 181
 derbederce, 181
 dere tepe, 181
 derece derece, 181
 derhâl, 182
 derhatır, 183
 derin derin, 184
 derinden derine, 183
 derinden, 183
 derinlemesine, 184
 derinliğine, 184
 derken, 184
 derli toplu, 184
 dertop, 185
 dervişane, 185
 dervişçe, 185
 despotça, 185
 devamlı, 185
 devce, 185
 devre (II), 185
 devren, 185
 dıbır dıbır, 185
 dışarı, 185
 didik didik, 186
 dikçe, 186
 dikenlice, 186
 dikensiz, 186
 dikey, 186
 dikine, 186
 diklemesine, 186
 diktatörce, 186
 dilden dile, 186

dilim dilim, 187
dimdik, 187
diminuendo, 187
dince, 187
dinen, 187
dip bucak, 188
dip doruk, 188
diplomatça, 188
direkt, 188
dirhem dirhem, 188
diri diri, 188
dirsek dirseğe, 188
diş diş, 188
diye diye, 188
diye, 188
diz boyu, 189
diz dize, 189
diz üstü, 189
dizi dizi, 189
dizim dizim, 189
dobra dobra, 189
doğaçlama, 189
doğaçtan, 189
doğallıkla, 190
doğma büyüme, 190
doğmaca, 190
doğru dürüst, 191
*doğru***, 190
doğruca, 190
doğrudan doğruya, 191
doğrudan, 190
doğrusu, 192
dolayı, 192
dolayısıyla, 192
dolaysız, 192
doludizgin, 192
domur domur, 192
domuzuna, 193
don gömlek, 193
donuk donuk, 193
doruklama, 193
dosdoğru, 193
dostane, 194
dostça, 194
doyasıya, 194
döke döke, 194
döke saça, 194
dönekçe, 195
dönüşümlü, 195
dört ayak, 195
dörtnala, 195
duraksız, 195
durmadan, 195
durumca, 196
durup durup, 196
durup dururken, 196
duygucu, 196
düğünsüz, 197
dün, 197
dünden bugüne, 197

dünden, 197
dünyada, 197
düpedüz, 197
dürüm dürüm, 198
düş kalka, 198
düşmanca, 198
düzgün, 198
düzüm düzüm, 198

E

ebediyen, 199
ebesiz, 199
edepli edepli, 199
edepli, 199
edepsizce, 199
edepsizcesine, 199
edibane, 199
efece, 199
efendi efendi, 199
efendice, 199
efil efil, 200
eğreti, 200
eğri, 200
ekmeksiz, 200
ekseri, 200
ekseriya, 200
ekseriyetle, 200
eksik artık, 200
eksiksiz, 200
ekstra, 201
el altında, 201
el altından, 201
el ele, 201
elan, 201
elbet, 201
elbette, 201
elden ele, 201
elden, 201
elhak, 202
elhasıl, 202
elifi elifine, 202
eliyle, 202
elverdiğince, 202
emaneten, 202
en azından, 202
en, 202
enayice, 202
enayicesine, 202
ender, 202
enikonu, 203
eninde sonunda, 203
enine boyuna, 203
enlemesine, 204
epey, 204
epeyce, 204
epeyi, 205
epeyce, 206
er (II), 206
er geç, 206
erce (I), 206

erce (II), 206
ercecik, 206
erim erim, 206
erkek erkeğe, 206
erkekçe, 206
erkeksiz, 206
erken, 207
erkence, 207
erkenden, 207
esasen, 208
esaslı, 208
esefle, 209
esen, 209
eser miktarda, 209
eskiden, 209
esnasında, 209
eşekçe, 209
eşkin, 209
eşli, 209
etek etek, 210
etraflı, 210
etrafıca, 210
evce, 210
evcek, 210
evire çevire, 210
evleviyetle, 210
evvel ahir, 211
evvel zaman, 212
evvel, 210
evvela, 211
evvelce, 211
evvelden, 211
evveleminde, 211
evveli, 211
evvelleri, 211
ezberden, 212
ezbere, 212
ezcümle, 212
ezel ebet, 212
ezgince, 212
ezile büzüle, 212
ezim ezim, 212
ezkaza, 212

F

fakirce, 213
falsosuz, 213
faraza, 213
farklıca, 213
farzımuhal, 213
fasılasız, 213
fasla fasla, 213
faşır faşır, 213
fatihane, 213
faullü, 213
faulsüz, 213
*fazla***, 213
fazlaca, 213
fazladan, 214
fazlasıyla, 214

fedaice, 214
fedakârca, 214
fehvasınca, 214
fellek fellek, 214
fellik fellik, 214
fena halde, 215
fena, 215
ferah fahur, 215
ferah ferah, 216
ferden ferda, 216
ferih fahur, 216
fersah fersah, 216
feryat figan, 216
fettanca, 216
fevç fevç, 216
feylesofça, 216
fıkr fıkr, 216
fır fır, 217
fır, 217
fırdolayı, 217
fırıl fırıl, 217
fırt fırt, 217
fıs fıs, 217
fısıl fısıl, 217
fısır fısır, 218
fış fış, 218
fışır fışır, 218
fıtraten, 218
fı tarihinde, 219
fıilen, 218
fıkren, 218
filhakika, 218
filozofça bk. feylesofça, 218
filvaki, 218
fincan fincan, 218
fisebillilah, 218
fizikçe, 219
fokur fokur, 219
fondip, 219
forte, 219
fortepiano, 219
fortissimo, 219
fosur fosur, 219
fuzuli, 219
fücceten, 219
fütursuzca, 219

G

gacır gacır, 220
gacır gucur, 220
gaddarca, 220
gafilane, 220
gâh, 220
gâhi, 220
gâhice, 220
galiba, 220
gani gani, 220
garanti, 220
garazsız ivazsız, 220
gâvurca, 220

gâvurcasına, 220
gayet, 220
gayetle, 220
gayrı, 220
gayri, 221
gayriihtiyari, 221
gece gündüz, 222
*gece***, 221
geceleri, 222
geceleyin, 223
geceli gündüzlü, 223
geç saatler, 224
geç, 223
geççe, 223
geçe (I), 223
geçende, 223
geçenlerde, 224
geh, 224
gelişigüzel, 224
*gene de***, 225
*gene***, 224
genellikle, 225
geniş çaplı, 225
gepgenç, 225
gerçekte, 226
gerçekten, 226
gerçi, 226
gereğince, 226
gerekli gereksiz, 226
gereksiz, 226
geri geri, 227
*geri***, 226
geriden geriye, 226
gerisin geri, 227
gerisin geriye, 227
gevşek, 227
geyikler kırkımında, 228
gıcıkça, 228
gıcır gıcır, 228
gıcırı bükme, 228
gıdım gıdım, 228
gıldır gıldır, 228
gır gır, 228
gırç gırç, 228
gırla, 228
gıyaben, 228
gıyabında, 228
gibi, 228
gibilerden, 228
gibisinden, 228
gide gele, 229
gide gide, 229
giderayak, 229
giderek, 229
gine, 230
gitgide, 230
gizli, 230
gizlice, 230
gizliden gizliye, 231
göğüs göğse, 231

gönlünce, 232
gönüllü gönülsüz, 232
gönüllüce, 232
gönülsüz, 232
gönülsüzce, 232
göre, 232
görgülüce, 232
görgüsüzce, 232
görmece, 232
görünürde, 232
görünürlerde, 232
görünüşte, 232
götün götün, 233
götürü, 233
göz göz, 233
göz göze, 233
göz önünde, 233
gözü bağlı, 233
gözü kapalı, 233
gururluca, 233
gücü gücüne, 233
gücün, 234
güç bela, 234
güç, 234
güçlülük, 234
güçsüzce, 235
güldür güldür, 235
güle güle, 235
gümbedek, 236
gümbür gümbür, 236
gün günden, 238
günahsız, 236
günaşırı, 236
günbegün, 236
günde, 236
günden güne, 236
gündüz gözüyle, 237
gündüz, 237
gündüzleri, 237
gündüzün, 238
günlerce, 238
günü gününe, 239
günübirliğine, 239
günübirlik, 239
günün birinde, 240
güpegündüz, 240
gür gür, 240
gürpedek, 240
gürül gürül, 241
gürültüsüzce, 241
güvensizce, 241
güya, 241
güzel güzel, 242
güzel, 241
güzelce, 242
güzellikle, 243
güzün, 243

H

ha bire, 244

haberli, 244
 habersiz, 244
 habersizce, 244
 haddizatında, 245
 hadisesiz, 245
 hafif hafif, 246
 hafif tertip, 247
 hafif yollu, 247
 hafifçe, 245
 hafiften, 246
 haince, 247
 hakça, 247
 hakeza, 247
 hakikat, 247
 hakikaten, 248
 hakimane, 248
 hâkimane, 248
 hakkında, 248
 hakkıyla, 248
 haksız yere, 248
 haksızca, 248
 hâlâ**, 249
 haldır haldır, 249
 hâlen, 249
 hâlihazırda, 250
 halisane, 250
 hâliyle, 250
 hâlsiz, 250
 hâlsizce, 250
 hamaratça, 250
 hamilen, 250
 handiyse, 250
 hanım hanımcık, 250
 hani, 250
 hant hant, 251
 hapır hapır, 251
 hapır hupur, 251
 har har, 251
 harala gürele, 251
 harfi harfine, 251
 harfiyen, 251
 harıl harıl, 251
 haricen, 252
 hariç, 252
 harman çorman, 252
 harrangürre, 252
 hart hurt, 252
 hart, 252
 hartadak, 252
 hasapça, 263
 hasapsızca, 263
 hasbelkader, 252
 hasbetenlillah, 252
 hasebiyle, 252
 hasetsen, 252
 hasılı, 252
 hasımca, 252
 haşarıca, 252
 haşır haşır, 252
 haşur huşur, 253

hatasıyla sevabıyla, 253
 hatır belası, 253
 hatır hatır, 253
 hatır hutur, 253
 hatta, 253
 havadan cıvadan, 253
 havadan, 253
 hayal meyal, 253
 hayalen, 253
 hayâsızca, 253
 haybeden, 254
 haydi haydi, 254
 haydi, 254
 haylazca, 254
 hayli, 254
 hayranlıkla, 254
 hayretle, 255
 haysiyetiyle, 255
 hayvanca, 255
 hayvani, 255
 hazır, 255
 helal, 255
 helalinden, 256
 hemen hemen, 257
 hemen**, 256
 hemencecik, 257
 henüz**, 258
 hep beraber, 260
 hep bir ağızdan, 259
 hep birden, 260
 hep**, 258
 hepten, 261
 her daim, 261
 her dem, 261
 her gün**, 261
 her hâlde, 262
 her hâlükârda, 262
 her zaman**, 262
 hercaice, 261
 herhâlde, 262
 hesabına, 262
 hesap kitap, 263
 hesaplıca, 263
 hesapsız kitapsız, 263
 heyetiyle, 263
 hımhım, 263
 hıncahınc, 263
 hınzırca, 263
 hırıl hırıl, 263
 hırsızlama, 263
 hışıl hışıl, 263
 hışır hışır, 263
 hızla, 263
 hızlı hızlı, 265
 hızlı, 264
 hiç mi hiç, 267
 hiç yoktan, 268
 hiç**, 265
 hiçten, 268
 hilafsız, 268

hilkaten, 268
 hitaben, 268
 hodbehot, 268
 homur homur, 268
 hoplaya zıplaya, 268
 hoppaca, 268
 hoppadak, 268
 horul horul, 268
 hoş**, 269
 hoşça, 269
 hovardaca, 269
 hoyratça, 269
 hödükçe, 269
 hukuk, 269
 hunharca, 269
 hususi, 269
 hususıyla, 269
 huysuzca, 269
 hükmen, 270
 hülâsa, 270
 hülâsat, 270
 hüngür hüngür, 270
 hür, 270
 hürmeten, 270
 hürmetkârane, 270
 hürmetlice, 270
 hürmetsizce, 270
 hürya, 270
 hüsnüniyetle, 270

I

ıgıl ıgıl, 271
 ıkıl ıkıl, 271
 ıkına sıkına, 271
 ıkına tıkına, 271
 ıkılaya sıkılaya, 271
 iklim tıklım, 271
 ılgım salgım, 271
 ılgıt ılgıt, 271
 ılık ılık, 271
 ıpıl ıpıl, 271
 ışıl ışıl, 271

İ

iblisane, 273
 iblisçe, 273
 icabında, 273
 iç içe, 273
 içeri**, 273
 için için, 273
 içinde, 273
 içkili, 274
 içkisiz, 274
 içre, 274
 içten içe, 274
 içten, 274
 içtenlikle, 275
 idarece, 275
 idareli, 275

idareten, 275
ifil ifil, 275
ifrat derecede, 275
iğneleyici, 275
ihriyarsız, 276
ihtimal, 275
ihtiyaten, 276
iken, 276
iki büklüm, 276
iki geçeli, 277
ikide bir, 276
ikide birde, 277
ikindi vakti, 278
ikindi zamanı, 278
ikindiüstü, 277
ikindiüzeri, 277
ikindiyyin, 278
iktidarsız, 278
iktisaden, 278
ilanen, 278
ilanihaye, 278
ilaveten, 278
ilelebet, 278
ilerde, 278
ileri geri, 279
*ileri***, 279
ileride, 279
ilk ağızda, 280
ilk elden, 280
ilk önce, 280
ilk planda, 280
ilk, 280
ilkelce, 280
ilkin, 280
ilkten, 280
illa, 280
illaki, 281
ille, 281
imdi, 281
inadına, 281
incecikten, 281
inceden inceye, 281
incerek, 282
indinde, 282
inim inim, 282
iniş aşağı, 282
insafsızca, 282
insan hâli, 283
insanca, 282
insanlık hâli, 283
ipil ipil, 283
iptida, 283
iptidaları, 283
irsen, 283
irticalen, 283
isli, 283
ismen, 283
isnaden, 283
isteksiz, 283
isteksizce, 284

ister istemez, 284
istinaden, 285
istisnasız, 285
işgüzarca, 285
iştahlı, 285
itçe, 285
ite kaka, 285
itibaren, 285
itibarıyla, 285
itirazsız, 285
itiş kakış, 285
ittifakla, 285
ivedilikle, 286
iyi kötü, 288
*iyi***, 286
*iyice***, 286
iyicene, 287
iyiden iyiye, 287
iyilikle, 288
izafeten, 288
izansızca, 288
izinsiz, 288

K

kabaca, 289
kabadayıcı, 289
kabala (II), 289
kabilinden, 289
kablelvuku, 289
kaç kaç, 290
kaçı kaç, 290
kaçı, 289
kaçak, 289
kaçıkça, 290
kaçta, 290
kadar, 290
kademe kademe, 290
kadın kadına, 290
kadınca, 290
kadınlı erkekli, 290
kadınsız, 290
kafaca, 291
kafadan, 291
kâh, 291
kahpece, 291
kahramanca, 291
kakır kakır, 291
kala kala, 291
kala, 291
kalantorca, 292
kalben, 292
kalenderce, 292
kalleşçe, 292
kamilen, 292
kan pahasına, 292
kanalıyla, 292
kancıkça, 292
kanunen, 292
kapalı gişe, 292
kapalı kapana, 292

kapı kapamaca, 292
kapıda, 292
kararınca, 292
kararlama, 293
kararlamadan, 293
kardeş kardeş, 293
kardeşçe, 293
karga tulumba, 293
karılı kocalı, 293
karınca kaderince, 293
karınca kararınca, 293
karış karış, 293
karşı karşıya, 294
karşı, 294
karşıdan karşıya, 294
karşılıklı, 294
karşılıksız, 295
karşın, 295
kasım kasım, 295
kaskatı, 295
kasten, 296
kasti, 296
kaşık kaşık, 296
kat kat, 297
katbekat, 296
katgorik, 296
katı (I), 296
katır kutur, 296
katiyen, 296
katiyetle, 297
katmerli katmerli, 297
kavgasız, 297
kavi, 297
kavlince, 297
kaygısızca, 297
kayıtsız şartsız, 298
kayıtsızca, 297
kaypakça, 298
kazaen, 298
kazalık, 305
kazara, 298
kazasız belasız, 298
kazasız, 298
kefaleten, 298
kefenli, 298
kefensiz, 298
kelepçeli, 299
kelepçesiz, 299
kelimenin tam anlamıyla, 299
kelimesi kelimesine, 299
kelimesiz, 299
kemekân, 299
kemiksiz, 299
kenarda köşede, 299
kendi adına, 299
kendi başına, 299
kendi hesabına, 300
kendi kendine, 300
kendi payıma, 302

kendiliğinden, 301
kendince, 302
kendinden, 302
kendince, 302
kerhen, 302
kesenkes, 302
kesik kesik, 303
kesin olarak, 303
kesin, 303
kesin, 303
kesinlikle, 304
kesmece, 304
kestirme, 304
kestirmece, 305
kestirmeden, 305
keyfi sıra, 305
keyfince, 305
keza, 305
kıçın kıçın, 305
kıçüstü , 305
kıdemce, 305
kıdır kıdır, 305
kıl payı, 306
kılı kılın, 306
kılıcına, 306
kılıçlama, 306
kımıl kımıl, 306
kıpır kıpır, 306
kıptısız, 306
kıran kırana, 306
kırım kırım, 307
kırış kırış, 307
kırıtım kırıtım, 307
kırk kere, 307
kırk yıl, 307
kırkılda bir, 307
kırkıyla başı, 307
kırt kırt, 307
kıs kıs, 309
kısa yoldan, 308
kısa, 308
kısaca, 308
kısacası, 308
kısararak, 308
kısıklı, 308
kısıntılı, 309
kıskıvrak, 309
kısmen, 309
kışın, 309
kıt kanaat, 310
kıta kıtına, 310
kıtır kıtır, 310
kıvıl kıvıl, 310
kıvır kıvır, 310
kıvrak kıvrak, 310
kıvrakça, 310
kıvrım kıvrım, 310
kıyada bucakta, 311
kıyada köşede, 311
kıyasen, 310

kıyasıya, 310
kıyım kıyım, 311
kıyın kıyın, 311
kızlı erkekli, 311
kıbarca, 311
kimi vakit, 312
kimi zaman, 312
kimileyin, 311
kimsesiz, 312
kimyaca, 312
kirişleme, 312
kişi başına, 312
kitapça, 312
kol kola, 316
kolay kolay, 314
kolay, 312
kolayca, 313
kolaycacık, 314
kolayda, 314
kolaylıkla, 315
kolektif, 316
kona göçe, 316
kopuksuz, 316
korakor, 316
korkakça, 316
korkusuzca, 316
koro hâlinde, 316
koşa, 316
koşar adım, 317
koşun koşun, 317
koyu koyu, 317
koyun koyuna, 317
kör topal, 317
körcesine, 317
körlemeden, 317
körü körüne, 318
kös kös, 318
köşeleme, 318
kötü, 318
kucak kucağa, 318
kucaktan kucağa, 319
kudretten, 319
kulak kulağa, 319
kulaktan kulağa, 319
kulaktan, 319
kurmaca, 319
kurnazca, 319
kuru kuruya, 320
kuruş kuruş, 320
kuruşu kuruşuna, 320
kuş bakışı, 320
kuşaklama, 320
kuşkusuz, 320
kuzu kuzu, 320
küçük büyüklü, 320
küfür küfür, 320
külfetsizce, 320
külliyen, 320
kürek kürek, 321
küskütük, 321

küstahça, 321
küt küt, 321
kütte, 321
kütür kütür, 321

L

laakal, 322
lacerem, 322
lafzen, 322
lahza, 322
lahzacık, 322
lahzada, 322
lakayıt, 322
langır lungur, 322
lap lap, 322
lapa lapa, 322
lappadak, 323
largetto, 323
largo, 323
larp, 323
larpadak, 323
latifçe, 323
laubali, 323
laubalice, 323
laubaliyane, 323
layıkıyla, 323
lebalep, 323
legato, 323
lento, 323
levendane, 323
lıkırlıkır, 323
lop lop, 324
loppadak, 324
lopur lopur, 324
löpür löpür, 324
lüpten, 324
lütfen, 324
lütüfkârane, 324
lüzumlu lüzumsuz, 324
lüzumsuz yere, 324
lüzumsuzca, 324

M

maada, 325
maale, 325
maalesef, 325
maalmemnuniye, 325
maatteessüf, 325
maç maç, 325
madde madde, 325
maddeten, 325
maestoso, 325
mağrurane, 325
mağrurca, 326
mağrurcasına, 326
mahallece, 326
mahcubane, 326
mahcupça, 326
mahfuzen, 326

mahiye, 326
mahkûmane, 326
mahsuben, 326
mahsus, 326
mahsusen, 327
mahzunane, 327
mahzunca, 327
makabil, 333
makaddema, 333
makaslama, 327
maksatlı, 327
maksatsız, 327
malca, 327
malen, 327
malulen, 327
malum, 327
mamafih, 327
manaca, 327
manen, 327
mantıkça, 328
mantiken, 328
manyakça, 328
marifetiyle, 328
masa başında, 328
maskaraca, 328
maskesiz, 328
masrafsız, 328
masumane, 328
masumca, 328
mealen, 328
mebni, 328
mecazen, 328
mecburen, 328
meccanen, 329
mecnunane, 329
mecnunca, 329
mel mel, 329
melfufen, 329
melül mahzun, 329
memnunca, 329
memnuniyetle, 329
mepsuten, 329
merdane, 330
merhameten, 330
merhametsizce, 330
merkezce, 330
mertçe, 330
mesabesinde, 330
mesafeli, 330
meslek icabı, 330
mestane, 330
mesudane, 330
mesutça, 331
meşruten, 331
metazori, 331
mevkufen, 331
mevsimlik, 331
muncık muncık, 331
mırıl mırıl, 331
mışıl mışıl, 331

mızımızca, 331
milim milim, 331
milim, 331
milimetre, 331
milimi milimine, 331
milletçe, 332
minnettarane, 332
minnettarca, 332
miskinane, 332
miskince, 332
motamot, 332
muahharen, 332
mucibince, 332
muhakkak, 332
muhtasaran, 332
muhtemelen, 332
muntazam, 333
muntazaman, 333
muslihane, 333
mutlak, 333
mutlaka, 333
mutluca, 334
muttasıl, 334
muveccihinde, 335
muveccihen, 335
muveccihce, 335
muzipçe, 335
mücerret, 335
mükâfaten, 335
mükemmelen, 335
mükerreren, 335
mümkün mertebe, 336
münasebetiyle, 336
münasebetli münasebetsiz, 336
münavebeli, 336
münferiden, 336
münhasıran, 336
müphem, 336
müreffehen, 336
müstacelen, 336
müstakilen, 336
müstemirren, 336
müsteniden, 336
müstesna, 336
müştereken, 337
müteakiben, 337
müteakip, 337
mütemadi, 337
mütemadiyen, 337
mütenekkiren, 338
müteselsilen, 338
müteveccihen, 338
müttefikken, 338
müttehiden, 338

N

naçizane, 339
nadiren, 339
nafile yere, 339

nafile, 339
nagehan, 339
nağmesiz, 339
nahak yere, 339
nahak, 339
nakıs, 340
naklen, 340
nakten, 339
nakzen, 340
namıdiğer, 340
namussuzca, 340
namütenahi, 340
nankörce, 340
*nasıl***, 340
nasılsa, 342
nasihat yollu, 342
naşı, 342
nazaran, 342
nazikâne, 342
nazikçe, 343
nazmen, 343
ne denli, 344
*ne***, 343
nece, 343
nedametle, 343
neden sonra, 345
*neden***, 343
nedeniyle, 344
nedenli nedensiz, 344
nedense, 344
nedensiz, 344
nefes nefese, 345
nehari, 345
nemertçe, 340
nerde, 345
nere, 345
nerede, 345
nereden nereye, 346
nereden, 345
neredeyse, 346
neresi, 347
nereye, 347
nesilden nesile, 347
nesren, 347
neşeli, 347
neşren, 347
neticeten, 347
nevmit, 347
neyse, 347
nezaketen, 347
nezaretsiz, 347
nezdinde, 347
nice nice, 347
nice, 347
niçin, 347
nihayet, 348
nihayetinde, 349
nikâhlı, 349
nikâhsız, 349
nispet, 349

nispeten, 349
 nispetle, 349
 nite, 349
 nitekim, 349
 niye, 349
 nobranca, 349
 noksansız, 349
 nokta nokta, 350
 noktası noktasına, 350
 nöbetleşe, 350
 numerik, 350

O

o denli, 351
 o hâlde, 351
 o kadar**, 352
 o saat, 356
 o saatte, 356
 o sırada, 356
 o yolda, 356
 oburca, 351
 oburcasına, 351
 oflaya puflaya, 351
 oğul oğul, 351
 oğulsuz, 351
 olasıya, 352
 oldu olacak, 353
 oldukça, 352
 oldum bittim, 353
 oldum olası, 353
 oldum olasıya, 353
 olgunca, 353
 olsa olsa, 353
 oluk oluk, 353
 olur olmaz, 354
 omuz omuza, 354
 on parasız, 355
 ona, 354
 onca, 354
 onculayın, 354
 onda, 354
 ondan, 354
 onlara, 354
 onlarca, 354
 onlarda, 354
 onlardan, 354
 onsuz, 355
 oracıkta, 355
 orada, 355
 oradan buradan, 355
 oradan, 355
 oral, 355
 oranca, 355
 oranla, 355
 oraya, 355
 orsa boca, 355
 ortada, 355
 ortaklaşa, 355
 ortalama, 356
 ortalamasına, 356

ortalıkta, 356
 Osmanlıca, 356
 otomatik, 356
 otomatikman, 356
 oylum oylum, 356
 oynakça, 357
 ozanca, 357

Ö

öbür gün, 358
 ödemeli, 358
 ödleke, 358
 öğle vakti, 359
 öğlende, 358
 öğleüstü, 358
 öğleüzeri, 358
 öğleyin, 359
 ölçüsüz, 359
 öldüresiye, 359
 ölesiye, 359
 ölü fiyatına, 360
 ömrünce, 360
 ömür boyu, 360
 ömür boyunca, 360
 ömürbillah, 360
 önce**, 360
 önceden, 361
 önceleri, 361
 öncelikle, 362
 önü sıra, 362
 önünde sonunda, 362
 önünden, 362
 örtülü, 362
 öte gün, 363
 öte yandan, 363
 ötede beride, 363
 öteden beri, 363
 öteden beriden, 363
 ötesinde berisinde, 363
 öteye beriye, 363
 ötürü, 363
 öyle öyle, 365
 öyle**, 363
 öylece, 364
 öylelikle, 365
 öylemesine, 365
 öylesine, 365
 özcesi, 367
 özellikle, 367
 özene bezene, 368
 özgürce, 368
 özürsüz, 368

P

palas pandıras, 369
 paldır küldür, 369
 par par, 371
 paraca, 369
 parasız pulsuz, 370

parasız, 369
 parça başına, 370
 parça bölük, 370
 parça parça, 370
 pare pare, 370
 parıl parıl, 370
 parmak parmak, 371
 partizanca, 371
 paşa paşa, 371
 pat küt, 371
 pat pat, 371
 pat sat, 372
 patadak, 371
 patavatsızca, 371
 patır kütür, 371
 patır patır, 371
 patronca, 372
 pattadak, 372
 pattadan, 372
 paytakça, 372
 pazarlıksız, 372
 pederane, 372
 pehlivanane, 372
 pehlivanca, 372
 pek pek, 374
 pek, 372
 pekâlâ, 373
 pekçe, 374
 peki, 374
 peltek, 374
 pençe pençe, 374
 perde perde, 374
 pervasızca, 374
 peş peşe, 375
 peşi peşine, 375
 peşi sıra, 375
 peşin peşin, 375
 peşin, 375
 peşinatsız, 375
 peşinen, 375
 peyapey, 376
 peyderpey, 376
 peygamberane, 376
 peygamberce, 376
 peygambervari, 376
 pır pır, 376
 pısırikça, 376
 pıt pıt, 376
 pıtır pıtır, 376
 pımpirikçe, 376
 pir, 376
 pis pis, 377
 pisi pisine, 377
 pişkince, 377
 piti piti, 377
 piyano, 377
 plansız programsız, 377
 pofur pofur, 377
 pratikte, 377
 presto, 377

püfür püfür, 377
pürtelaş, 377

R

rabıtasız, 378
raddelerinde, 378
rağmen, 378
rahat, 378
rahatça, 378
rahatlıkla, 379
rahîm, 379
rahvan, 379
randevulu, 379
randevusuz, 379
rappadak, 379
raptan, 380
rastgele, 380
rastlantısal, 380
resen, 380
resmen, 380
rezilce, 381
rindane, 381
rintçe, 381
riyakârane, 381
riyasız, 381
ruhen, 381
ruzuşeb, 381

S

saadetle, 382
saati saatine, 382
saatinde, 382
saatlerce, 382
sabah akşam, 384
sabah sabah, 385
sabah vakti, 386
sabah, 383
sabaha doğru, 384
sabaha, 383
sabahın köründe, 384
sabahları, 384
sabahleyin, 385
sabahtan akşama, 386
sabahtan, 386
sabırla, 386
sabırsızlıkla, 387
sabunsuz, 387
sade, 387
sadece**, 387
sadıkane, 387
sadıkça, 387
sadiştçe, 387
safça, 387
safçasına, 387
safi, 388
sağ esen, 388
sağ salim, 388
sağ selamet, 388
sağlamca, 388

sağlı sollu, 388
sağlıcakla, 388
sahi, 389
sahiden, 389
sakarca, 389
sakır sakır, 389
sakin sakın, 389
sakince, 389
salakça, 390
salimen, 390
salisen, 390
salkım salkım, 390
sallapati, 390
salt, 390
samimi, 391
samimiyetle, 391
sana, 391
sanatkârane, 391
sanatkârca, 391
sanki, 391
sapır sapır, 391
sarahaten, 391
sarahatle, 391
sargın, 392
sarhoş, 392
sarhoşça, 392
sarmaş dolaş, 392
sarsak sursak, 392
sarsakça, 392
satır satır, 392
savurganca, 392
sayesinde, 392
saygısızca, 393
sayıca, 393
saymaca, 393
sebebiyle, 393
sebepli sebepsiz, 393
sebepsiz, 393
sebepsizce, 393
seçmece, 393
sefihane, 393
sefilce, 393
sehven, 393
sek, 393
selamsız sabahsız, 393
selamsız, 393
sellemehüsselam, 394
semizce, 394
sence, 394
senetli sepetli, 394
senetsiz sepetsiz, 394
seneye, 394
senli benli, 394
sepil sepil, 394
serapa, 394
serbest, 394
sere serpe, 395
serian, 395
sermestane, 395
sersefil, 395

sersem sepelek, 395
sersemce, 395
serseri serseri, 395
serserice, 395
sesli, 395
sessiz sedasız, 397
sessiz, 395
sessizce, 396
sewabına, 398
seyrek, 398
seyyanen, 398
sıcağı sıcağına, 398
sıcak sıcak, 398
sık sık, 400
sık, 398
sıkça, 399
sıkı fıkı, 400
sıkı sıkıya, 400
sıkı, 399
sıkıca, 399
sıralı sırasız, 401
sıram sıram, 401
sırasıyla, 402
sırdaşça, 402
sırt sırta, 402
sırtı sıra, 402
sırtüstü, 402
sıvama, 402
sıvırya, 403
sızıltılı, 403
sızıltısız, 403
sızım sızım, 403
siftah, 403
sigarasız, 403
sille tokat, 403
silme, 403
silmece, 404
sinsice, 404
sittinsene, 404
siya siya, 404
siyaseten, 404
siyem siyem, 404
siyim siyim, 404
sizli bizli, 404
softaca, 404
soğuk, 404
soğukça, 405
sokulu, 405
soluksuz, 405
son derecede, 405
sonra**, 405
sonradan, 405
sonraları, 406
sonunda, 406
sorgusuz sualsiz, 407
sorgusuz, 407
soysuzca, 407
sözce, 407
sözde, 407
sözleşmeli, 407

sözleşmesiz, 407
 sözüm ona, 407
 sözün kıyası, 407
 suçüstü, 407
 sularında, 408
 sulu sephen, 408
 sureta, 408
 suskun, 408
 suspus, 408
 susuz, 408
 süklüm püklüm, 408
 süratle, 409
 sürekli, 409
 süresiz, 410
 sürgit, 410
 sürü sepet, 410
 sürü sürü, 411
 sürüm sürüm, 410
 süzüm süzüm, 411

Ş

şahrem şahrem, 412
 şahsen, 412
 şak şak, 414
 şaka maka, 412
 şaka yollu, 413
 şaka yoluyla, 413
 şakacıktan, 412
 şakadan, 412
 şakasız, 412
 şakır şakır, 413
 şakır şukur, 413
 şakkadak, 413
 şakrak, 414
 şallak mallak, 414
 şangır şungur, 414
 şap şap, 414
 şapadanak, 414
 şapır şapır, 414
 şapır şupur, 414
 şappadak, 414
 şar şar, 415
 şarıl şarıl, 415
 şarlatanca, 415
 şartınca, 415
 şartsız şurtsuz, 415
 şaşı, 415
 şaşkın şavalak, 415
 şaşkınca, 415
 şaşkınlıkla, 415
 şeklen, 415
 şeran, 415
 şeytanca, 416
 şıldır şıldır, 416
 şımarıkça, 416
 şingır şingır, 416
 şıp şıp (I), 416
 şıpır şıpır, 416
 şıppadak, 416
 şırak şırak, 416

şırakkadak, 416
 şırıl şırıl, 416
 şiddetle, 417
 şifahen, 417
 şimdi şimdi, 421
 şimdi**, 418
 şimdici, 419
 şimdiden, 419
 şimdilerde, 420
 şimdileyin, 420
 şimdilik, 420
 şipşak, 421
 şirretçe, 421
 şorolop, 421
 şövalyece, 421
 şöyle bir, 422
 şöyle böyle, 423
 şöyle**, 421
 şöylece, 422
 şöylece, 423
 şöylemesine, 423
 şöylesine, 423
 şu denli, 423
 şu hâlde, 424
 şu kadar, 424
 şuna buna, 424
 şuna, 424
 şunca, 424
 şunda, 424
 şuracıkta, 424
 şurada, 424

T

ta, 425
 taammüden, 425
 taban (II), 425
 tabanvay, 425
 tabi (III), 425
 tabiatıyla, 425
 tabii, 425
 tahminen, 425
 tahriren, 425
 tak tak, 427
 takım takım, 425
 takır takır, 426
 takır tukur, 426
 takiben, 426
 takipsiz, 426
 takkadak, 426
 takriben, 426
 taksit taksit, 426
 tam gaz, 429
 tam tamına, 430
 tam, 427
 tamamen, 427
 tamamı tamamına, 429
 tamamıyla, 429
 tamı tamına, 429
 tane tane, 430
 tangır tangır, 430

tangır tungur, 430
 taptaze, 430
 tarafından, 430
 tartak martak, 430
 tasasız, 430
 taşımılık, 431
 tatlı tatlı, 431
 tatlı, 431
 tatlıca, 431
 tatlılıkla, 431
 tatsız, 432
 tay tay, 432
 teberrüken, 432
 tedarikli, 432
 tedariksiz, 432
 tedbirli, 432
 tedbirsiz, 432
 tedviren, 432
 tehirli, 432
 tehirsiz, 432
 tek (I), 432
 tek başına, 433
 tek elden, 433
 tek tük, 436
 tekdüze, 433
 teke tek, 434
 teker teker, 434
 tekiden, 434
 teklifsiz, 434
 teklifsizce, 435
 tekrar tekrar, 436
 tekrar**, 435
 tekraren, 435
 tel tel, 436
 telaşsız, 436
 telmihen, 436
 temelli, 437
 temelsiz, 437
 temiz pak, 437
 temiz, 437
 temkinlice, 437
 tepe aşağı, 437
 tepeden tırnağa, 437
 tepeleme, 438
 tepetakla, 438
 tepeüstü, 438
 ter ter, 440
 terbiyesizce, 438
 terbiyesizcesine, 438
 tercihen, 438
 tereddütsüz, 439
 terfian, 439
 ters pers, 439
 ters ters, 439
 ters yüz, 439
 ters yüzü, 440
 tersin tersin, 439
 tersine, 439
 tesadüfen, 440
 teşehhüt miktarı, 440

tevekkeli, 440
 tevfikân, 440
 tez beri, 441
 tez, 440
 tezce, 441
 tezelden, 441
 tıbben, 441
 tık tık, 442
 tıka basa, 441
 tıkr tıkr, 441
 tıklım tıklım, 442
 tıngadak, 442
 tıngır mıngır, 442
 tıngır tıngır, 442
 tıp tıp, 443
 tıpatıp, 442
 tıpı tıpına, 443
 tıpır tıpır, 443
 tıpış tıpış, 443
 tıpkı tıpkısına, 443
 tıpkı, 443
 tırık tırak, 443
 tırıs tırıs, 444
 tin tin, 444
 tir tir, 444
 tiril tiril, 444
 titizlikle, 444
 tok tok, 444
 tokmak tokmak, 444
 top top, 445
 top, 444
 topu topu, 445
 topyekûn, 445
 torpilsiz, 445
 töskürü, 445
 tun tun, 445
 tutturabildiğine, 445
 tutuksuz, 445
 tükenik, 445
 tümünden, 445
 tümen tümen, 446
 Türkçesi, 446

U

ucu ucuna, 447
 ucun ucun, 447
 ucuz pahalı, 447
 ucuzca, 447
 ucuzuna, 447
 uç uca, 447
 uçtan uca, 447
 ufak ufak, 448
 ufaktan ufağa, 447
 uğrun, 448
 uğrunda (I), 448
 uğrunda (II), 448
 uğul uğul, 448
 ukalaca, 448
 ulu orta, 448
 umumiyetle, 448

umursamazca, 449
 upuzun, 449
 usangın, 449
 uslu, 449
 ustaca, 449
 ustalıklı, 449
 usul (III), 449
 usulca, 450
 usulcacık, 450
 usuldan, 450
 usullacık, 451
 utana sıkıla, 451
 utanmazca, 451
 uyarınca, 451
 uykulu uykulu, 451
 uykulu, 451
 uykusuz, 451
 uysalca, 452
 uyur uyanık, 452
 uz, 452
 uzaktan uzağa, 452
 uzaktan yakından, 453
 uzaktan, 452
 uzun boylu, 453
 uzun uzadıya, 454
 uzun uzun, 454
 uzun**, 453
 uzunca, 453
 uzunlamasına, 453

Ü

ücretsiz, 456
 üçer beşer, 456
 ümmetçe, 456
 üniformalı, 456
 üniformasız, 456
 ürkekçe, 456
 üst perdeden, 456
 üst üste, 457
 üstadane, 456
 üstatça, 456
 üste, 456
 üstelik, 456
 üstten, 457
 üstüne üstlük, 457
 üstüne, 457
 üstünkörü, 457
 üzengisiz, 457
 üzere, 457
 üzerinde, 457
 üzerine, 457
 üzüm üzüm, 457
 üzüntülü, 458
 üzüntüsüz, 458

V

vahşice, 459
 vahşiyane, 459
 vakıa, 459

vakit kaybetmeden, 459
 vakit vakit, 459
 vakitçe, 459
 vakitli vakitsiz, 459
 vakti ki, 459
 vaktinde, 459
 vaktiyle, 459
 vaktizamanında, 460
 var gücüyle, 460
 var kuvvetiyle, 460
 vasıtasıyla, 460
 vehleten, 460
 vekâleten, 460
 velhasıl, 460
 velhasılkelam, 460
 veresiye, 461
 verevine, 461
 vıcır vıcır, 461
 vık vık, 461
 vırt zırt, 461
 vızır vızır, 461
 vicahen, 461
 vicdanen, 461
 vicdansızca, 461
 vira, 461
 viyak viyak, 461
 vurgulu, 461
 vurtut, 461
 vücutça, 462

Y

yabanice, 463
 yaka paça, 463
 yakında, 463
 yakından, 464
 yakınlarda, 464
 yakinen, 465
 yalan yanlış, 465
 yalancık, 465
 yalandan, 465
 yalansız, 465
 yalap şalap, 465
 yalap yalap, 465
 yalapşap, 465
 yalım yalım, 466
 yalın ayak, 466
 yalın kılınç, 466
 yalnız başına, 466
 yalnız, 466
 yalnızca, 466
 yamyası, 467
 yan yan, 469
 yan yana, 469
 yan, 467
 yana yakıla, 467
 yana yana, 467
 yanak yanağa, 467
 yanı sıra, 468
 yanında, 468
 yani, 468

yanlamasına, 468
 yanlış yunluş, 469
 yanlış, 468
 yanlışlıkla, 469
 yapıyalnız, 469
 yapıldak, 470
 yapıyakın, 470
 yaradılıştan, 470
 yaramazca, 470
 yarence, 470
 yarı yarıya, 471
 yarı, 470
 yarım ağız, 470
 yarım yamalak, 470
 yarımşar, 470
 yarın, 470
 yaşamaca, 471
 yaşın yaşın, 471
 yatsı vakti, 471
 yavaş yavaş, 473
 yavaş, 471
 yavaşça, 472
 yavaşcacık, 473
 yavuzca, 474
 yaya, 474
 yayan yapıldak, 475
 yayan, 475
 yayık yayık, 475
 yayvan yayvan, 475
 yaz kış, 475
 yazın (I), 475
 yazlı kışlı, 476
 yedekte, 476
 yek vücut, 476
 yeke yek, 476
 yekin yekin, 476
 yekine yekine, 476
 yekpare, 476
 yekten, 476
 yel yeperek, 476
 yel yeperek, 476
 yellim yelalim, 476
 yellim yeperek, 476
 yengeçvari, 476
 yeni baştan, 477
 yeni yeni, 478
 yeni**, 476
 yenice, 477
 yeniden yeniye, 478
 yeniden**, 477
 yenilerde, 478
 yer yer, 479
 yerinde, 479
 yerine, 479
 yerli yerinde, 479

yerli yerine, 479
 yerli yersiz, 479
 yeterince, 480
 yevmiye, 480
 yıldan yıla, 480
 yıldır yıldır, 480
 yılğın yılğın, 480
 yılğınca, 480
 yılışıkça, 480
 yıllar yılı, 481
 yıllarca, 481
 yısı yısı, 481
 yivış yivış, 481
 yiğitçe, 481
 yine**, 482
 yobazca, 483
 yok pahasına, 483
 yok yere, 483
 yokuş aşağı, 483
 yokuş yukarı, 483
 yol yol, 483
 yollu, 483
 yoluyla, 483
 yorgun argın, 483
 yosmaca, 484
 yudum yudum, 484
 yukarda, 484
 yukardan bk. yukarıdan, 484
 yukarı, 484
 yukarıda, 484
 yukarıdan, 484
 yumak yumak, 484
 yumuşakça, 485
 yuvar yuvar, 485
 yüklüce, 485
 yüksek, 485
 yüreği ağzında, 485
 yüreklilikle, 485
 yürekten, 485
 yüz kere, 486
 yüz yüze, 487
 yüzbeyüz, 485
 yüzde yüz, 486
 yüzden, 485
 yüzlemece, 486
 yüzlü yüzlü, 486
 yüzşüz yüzşüz, 486
 yüzşüzce, 486
 Yüzükoyun, 486
 yüzünden, 486
 yüzüstü, 486
 yüzyıllarca, 487

Z

zahir, 488
 zahirde, 488
 zahiren, 488
 zahmetsizce, 488
 zalimane, 488
 zalimce, 488
 zaman zaman, 490
 zamanında, 488
 zamanla, 489
 zamanlı zamansız, 489
 zamanlı, 489
 zamansız, 490
 zangır zangır, 491
 zar zor, 491
 zararına, 491
 zarfında, 491
 zari zari, 491
 zarıfane, 491
 zarıfçe, 491
 zaten, 492
 zati, 492
 zecren, 492
 zehir zemberek, 492
 zekice, 492
 zerre kadar, 492
 zevzekçe, 492
 zımnın, 492
 zımnında, 492
 zingadık, 492
 zingıl zingıl, 492
 zingır zingır, 492
 zıp zıp, 493
 zıppadak, 493
 zır zır, 493
 zırıl zılır, 493
 zırt fırt, 493
 zırt pırt, 493
 zırt zırt, 493
 zihince, 493
 zihnen, 493
 zilzurna, 493
 zinhar, 494
 zirzopça, 494
 ziyadesiyle, 494
 zor bela, 495
 zor, 494
 zoraki, 495
 zorbaca, 495
 zorca, 495
 zorla, 495
 zorlukla, 496
 zoru zoruna, 497

GENEL SIKLIK DİZİNİ

<u>BELİRTEC</u>	<u>SIKLIK</u>				
hiç**:	6676	sık sık:	420	eskiden:	180
nasıl**:	6234	ara sıra:	393	fena halde:	180
şimdi**:	3679	gece**:	384	akşamları:	177
hemen**:	3198	çabucak:	380	sonradan:	174
öyle**:	3133	asla:	377	bir güzel:	171
yeniden**:	2321	güzel:	370	dışarı:	167
hep**:	2295	ağır ağır:	363	akşama kadar:	166
şöyle**:	2236	zor:	346	bir hayli:	165
yine**:	2217	erkenden:	341	şiddetle:	165
böyle**:	2158	zorla:	341	uzaktan:	165
iyice**:	1853	boşuna:	338	acı acı:	162
neden**:	1840	saatlerce:	338	yakından:	162
iyi**:	1716	önce**:	332	daima:	160
tekrar**:	1716	ansızın:	326	tez:	160
bir an:	1297	ayakta:	320	gitgide:	159
gene**:	1203	hayretle:	319	sessiz:	156
hâlâ**:	1203	derhâl:	310	azıcık:	154
bir daha**:	1177	bir aralık:	307	resmen:	153
çok**:	1118	kolayca:	306	şaşkınlıkla:	152
çabuk:	1051	usulca:	303	yıllarca:	149
birden**:	1047	pek:	299	boş yere:	148
bir türlü:	954	yanlış:	293	gizlice:	148
içeri**:	845	nihayet:	291	teker teker:	148
birlikle:	837	günlerce:	286	belli belirsiz:	147
büsbütün:	834	bugün**:	280	bir arada:	147
bir ara:	759	gene de**:	267	sabahleyin:	146
çoktan:	707	sürekli:	267	bugünlerde:	144
bazen**:	702	tek başına:	260	şimdilik:	144
ne**:	696	kendiliğinden:	247	kolaylıkla:	141
birdenbire:	684	uzun**:	247	rahatça:	139
yavaş yavaş:	680	bir**:	241	sık:	138
her zaman**:	670	yakında:	237	tatlı tatlı:	136
geri**:	650	aşağı:	236	birazdan:	133
uzun uzun:	607	karşılıklı:	224	günün birinde:	133
öylece:	605	epeyce:	221	kolay:	133
henüz**:	579	fazla**:	215	baştan:	132
o kadar**:	572	geceleri:	209	zamanla:	132
yavaşça:	557	niçin:	207	kısaca:	130
beraber:	556	yan yana:	207	mütemadiyen:	127
her gün**:	553	kesinlikle:	206	sahiden:	127
nereden:	540	tam:	206	bayağı:	125
doğru**:	533	demin:	204	şimdiden:	125
kendi kendine:	514	yukarı:	202	adamakıllı:	122
sessizce:	505	epey:	201	ayrı ayrı:	122
yeni**:	501	tamamen:	201	tamamıyla:	122
mutlaka:	497	şöyle bir:	197	doğru dürüst:	121
bir anda:	484	güçlülükle:	195	erken:	121
hızla:	481	ikide bir:	193	hep beraber:	121
hafifçe:	479	yarın:	193	derinden:	120
öylesine:	475	bol bol:	189	sabah:	119
açıkça:	466	giderek:	185	sonunda:	119
bir bir:	450	hızlı hızlı:	185	bir an önce:	118
zaman zaman:	441	kolay kolay:	184	ha bire :	118
biraz**:	429	bir kere:	183	arada bir:	115
boyuna:	426	neredeyse:	183	çırılçıplak:	115
		hep birden:	182	akşama doğru:	114
		önceden:	182	derin derin:	114
		sadece**:	182	artık:	112

hayranlıkla:	112
ister istemez:	112
aynen:	111
güç:	109
dalgın:	108
hayli:	105
sırtüstü:	105
el ele:	104
acele:	103
bu kadar:	103
rahat:	103
sıkı:	103
hiç mi hiç:	102
pekâlâ:	102
alabildiğine:	101
çoğu kez:	100
beraberce:	99
çarçabuk:	99
günden güne:	99
hemencecik:	99
için için:	99
akşamüstü:	98
bir zamanlar:	98
böylece:	98
bundan böyle:	98
iyiden iyiye:	98
kimi zaman:	98
besbelli:	97
bizzat:	97
dimdik:	97
az daha:	95
dalgın dalgın:	95
doğruca:	94
hafiften:	94
bir zaman:	93
defalarca:	93
yeterince:	91
doğrudan doğruya:	90
özellikle:	90
yürekten:	90
gece gündüz:	89
rahatlıkla:	89
sıkıca:	88
süratle:	88
tepeden tırnağa:	88
hafif hafif:	87
geçenlerde:	86
sonraları:	86
durmadan:	85
hep bir ağızdan:	85
arka arkaya:	84
ayrıca:	84
çoktandır:	84
hakikaten:	83
parça parça:	83
doğrudan:	82
muhakkak:	81
fena:	80
güzelce:	80
sabırla:	80

gayri:	79
içtenlikle:	79
oldukça:	79
sabırsızlıkla:	79
az:	78
baştan başa:	78
harıl harıl:	78
zorlukla:	77
alelacele:	76
bir çırpıda:	76
bir solukta:	76
durup dururken:	76
kötü:	76
mahsus:	76
sabahları:	76
aniden:	74
bir defa:	74
kesik kesik:	74
az çok:	73
bir ağızdan:	73
karşı karşıya:	73
tekrar tekrar:	73
birer ikişer:	72
ezbere:	70
nasılsa:	70
yalnız:	70
açık açık:	69
arada sırada:	69
bir başına:	69
hızlı:	69
boyu boyunca:	68
candan:	68
ilerde:	68
yavaş:	68
geç:	66
zamanında:	66
aralıksız:	65
bir ölçüde:	65
boydan boya:	65
Yüzükoyun:	65
dörtmala:	64
bile bile:	62
dostça:	62
isteksiz:	62
katiyen:	62
apansız:	61
çaktırmadan:	61
düpedüz:	61
kesin olarak:	61
hayal meyal:	60
öteden beri:	60
serbest:	58
tersine:	58
yeni baştan:	58
oldum olası:	57
yan:	57
böylelikle:	56
gayrı:	56
hepten:	56
ikide birde:	56

iç içe:	55
mutlak:	55
neden sonra:	55
öğleyin:	54
sıkı sıkıya:	54
anında:	53
bu gidişle:	53
hüngür hüngür:	53
yeni yeni:	53
açık seçik:	52
böyle böyle:	52
böylesine:	52
çaresiz:	52
dosdoğru:	52
kaç:	52
yer yer:	52
cayır cayır:	51
durup durup:	51
dün:	51
o denli:	51
onsuz:	51
beraberinde:	50
sessiz sedasız:	50
tümünden:	50
geceleyin:	49
geri geri:	49
baştan aşağı:	48
ancak:	47
bazı bazı:	47
bir hamlede:	47
baştan sona:	46
ciddi:	46
gelişigüzel:	46
ille:	46
sonra**:	46
bedava:	45
içten:	45
ileride:	45
kışın:	45
şakin şakin:	45
tıkır tıkır:	45
usulcacık:	45
bir yol:	44
çığlık çığlığa:	44
ölesiye:	44
sağ salım:	44
şöylece:	44
vaktiyle:	44
daha:	43
doludizgin:	43
içten içe:	43
inadına:	43
kala kala:	43
rastgele:	43
şöylece:	43
temelli:	43
fazlaca:	42
fazlasıyla:	42
geçende:	42
kesin:	42

nefes nefese: 42
 zangır zangır: 42
 adım adım: 41
 basbayağı: 41
 enikonu: 41
 gürül gürül: 41
 sabah akşam: 41
 uzun uzadıya: 41
 beyhude: 40
 bu sefer: 40
 eninde sonunda: 40
 güzel güzel: 40
 kol kola: 40
 aşağı yukarı: 39
 bir parça: 39
 gündüzleri: 39
 hoş**: 39
 küt küt: 39
 yarı: 39
 çılgınca: 38
 kendince: 38
 sabah sabah: 38
 tatlı: 38
 er geç: 37
 usuldan: 37
 üst üste: 37
 zar zor: 37
 evvela: 36
 evvelce: 36
 tane tane: 36
 var gücüyle: 36
 bir koşu: 35
 el altından: 35
 kendi başına: 35
 memnuniyetle: 35
 muttasıl: 35
 sabahtan: 35
 acımasızca: 34
 aç: 34
 alev alev: 34
 bütün bütün: 34
 güç bela: 34
 gündüz: 34
 hâlen: 34
 öbür gün: 34
 paldır küldür: 34
 şahsen: 34
 tesadüfen: 34
 yapayalnız: 34
 yazın (I): 34
 açıktan açığa: 33
 bolca: 33
 dalga dalga: 33
 doyasıya: 33
 gerisin geri: 33
 ileri**: 33
 ömür boyu: 33
 sırasıyla: 33
 çoğunlukla: 32
 delice: 32

gümbür gümbür: 32
 hemen hemen: 32
 inceden inceye: 32
 peş peşe: 32
 yarı yarıya: 32
 yayan: 32
 yıllar yılı: 32
 ailece: 31
 aptal aptal: 31
 ayrı: 31
 boşu boşuna: 31
 devamlı: 31
 diri diri: 31
 düşe kalka: 31
 uykusuz: 31
 arka üstü: 30
 enine boyuna: 30
 güle güle: 30
 iyi kötü: 30
 özgürce: 30
 süklüm püklüm: 30
 dehşetli: 29
 isteksizce: 29
 kıpırtısız: 29
 kısa: 29
 kibarca: 29
 bir lahza: 28
 dakikasında: 28
 peşi sıra: 28
 yaya: 28
 akın akın: 27
 apar topar: 27
 ayaküstü: 27
 bilhassa: 27
 bugün yarın: 27
 bütün bütüne: 27
 göz göze: 27
 sıcak sıcak: 27
 şöyle böyle: 27
 ustalıkla: 27
 vaktinde: 27
 alttan alta: 26
 çepeçevre: 26
 çokça: 26
 delicesine: 26
 derinden derine: 26
 kırkyılda bir: 26
 korkusuzca: 26
 omuz omuza: 26
 soğuk: 26
 şakır şakır: 26
 uzaktan uzağa: 26
 yerli yerinde: 26
 avuç avuç: 25
 eksiksiz: 25
 gizli: 25
 ıslıl ıslıl: 25
 mırıl mırıl: 25
 tek tük: 25
 yanlışıyla: 25

azar azar: 24
 genellikle: 24
 gereğince: 24
 kendi payıma: 24
 kıyasıya: 24
 öğleüzeri: 24
 yarım yamalak: 24
 yudum yudum: 24
 yüzüstü: 24
 akşamdan: 23
 art arda: 23
 başıboş: 23
 bata çıka: 23
 esasen: 23
 kayıtsızca: 23
 yalnızca: 23
 akşamüzeri: 22
 arasız: 22
 çatır çatır: 22
 düzgün: 22
 ender: 22
 güpegündüz: 22
 muntazam: 22
 oluk oluk: 22
 perde perde: 22
 usullacık: 22
 bilahare: 21
 ezberden: 21
 fiilen: 21
 gizliden gizliye: 21
 gün günden: 21
 illa: 21
 karşılıksız: 21
 koşar adım: 21
 ortaklaşa: 21
 öncelikle: 21
 sabaha doğru: 21
 sere serpe: 21
 zerre kadar: 21
 baş başa: 20
 biteviye: 20
 görünüşte: 20
 handiyse: 20
 hiç yoktan: 20
 ileri geri: 20
 kaçta: 20
 kestirmeden: 20
 kısmen: 20
 oldum bittim: 20
 sarhoş: 20
 titizlikle: 20
 yaka paça: 20
 canla başla: 19
 epeyi: 19
 günü gününe: 19
 iki büklüm: 19
 iyicene: 19
 kabaca: 19
 sahi: 19
 suçüstü: 19

telaşsız:	19
tevekkeli:	19
ağzına kadar:	18
bir lahzada:	18
bittabi:	18
biz bize:	18
boynu bükük:	18
cidden:	18
çokluk:	18
derece derece:	18
etraflica:	18
haksız yere:	18
kimsesiz:	18
mecburen:	18
parasız:	18
sıkça:	18
soluksuz:	18
yorgun argın:	18
ardı ardına:	17
asırlarca:	17
aşırı:	17
bayır aşağı:	17
demincek:	17
diz dize:	17
düşmanca:	17
gayriihtiyari:	17
gönülsüz:	17
hâliyle:	17
ikindiüstü:	17
ite kaka:	17
kat kat:	17
kurnazca:	17
muntazaman:	17
sabaha:	17
tabiatıyla:	17
tereddütsüz:	17
yalnız başına:	17
yayan yapıldak:	17
az buçuk:	16
beyhude yere:	16
bir kerecik:	16
bir nefeste:	16
bu türlü:	16
dikine:	16
erkekçe:	16
hazır:	16
helal:	16
kahramanca:	16
kaskatı:	16
kırkyl:	16
kulaktan kulağa:	16
nadiren:	16
samimi:	16
sinsice:	16
şimdilerde:	16
tel tel:	16
temiz:	16
tezelden:	16
tıka basa:	16
alenen:	15

anca:	15
az az:	15
bir vakitler:	15
diz üstü:	15
ebediyen:	15
ekseriya:	15
evvelden:	15
gevşek:	15
gönlünce:	15
habersiz:	15
mertçe:	15
özene bezene:	15
samimiyetle:	15
sarmaş dolaş:	15
uzun boylu:	15
uzunca:	15
yalandan:	15
yaz kış:	15
aç acına:	14
ağır:	14
alt alta:	14
ani:	14
askerce:	14
balıklama:	14
binde bir:	14
bu gözle:	14
bucak bucak:	14
cömertçe:	14
don gömlek:	14
hakıyla:	14
ilk önce:	14
ilkten:	14
kelimesi kelimesine:	14
kendi adına:	14
kuzu kuzu:	14
parıl parıl:	14
pat pat:	14
patır patır:	14
pervasızca:	14
peşin:	14
sabahın köründe:	14
sağlı sollu:	14
sille tokat:	14
susuz:	14
takır takır:	14
ters ters:	14
tıpatıp:	14
yokuş aşağı:	14
yukarıdan:	14
ağzı açık:	13
ardı sıra:	13
bu seferlik:	13
derinlemesine:	13
evire çevire:	13
gerisin geriye:	13
gide gide:	13
harfi harfine:	13
kaçak:	13
milletçe:	13
onca:	13

seyrek:	13
suskun:	13
tek (I):	13
teklifsizce:	13
tıklım tıklım:	13
zinhar:	13
aklınca:	12
aval aval:	12
baş aşağı:	12
bugünlük:	12
burcu burcu:	12
insafsızca:	12
insanca:	12
izinsiz:	12
kayıtsız şartsız:	12
kıl payı:	12
nafile:	12
oldum olasıya:	12
öğleüstü:	12
ömrünce:	12
önünde sonunda:	12
sade:	12
tak tak:	12
vızır vızır:	12
yanlamasına:	12
yüzde yüz:	12
ailecek:	11
aralıklı:	11
bir düziye:	11
bu denli:	11
canıgönülden:	11
cıvıl cıvıl:	11
çakmak çakmak:	11
çepçevre:	11
daldan dala:	11
dalgınca:	11
dilim dilim:	11
elden:	11
esefle:	11
fırdolayı:	11
fısıl fısıl:	11
geceli gündüzlü:	11
gözü kapalı:	11
günaşırı:	11
gündüzün:	11
keyfince:	11
kıt kanaat:	11
koyun koyuna:	11
kucak kucağa:	11
lahzada:	11
manen:	11
oflaya pufлая:	11
satır satır:	11
seneye:	11
sıcağı sıcağına:	11
şakadan:	11
tıp tıp:	11
tıpış tıpış:	11
yiğitçe:	11
yüz yüze:	11

acemice:	10	nedensiz:	9	üstünkörü:	8
bedavaya:	10	neşeli:	9	arkadaşça:	7
bir boy:	10	öldüresiye:	9	bembeyaz:	7
bir o kadar:	10	pek pek:	9	cansız:	7
boncuk boncuk:	10	peşinen:	9	cesur:	7
bu meyanda:	10	sağlıcakla:	9	diklemesine:	7
buram buram:	10	sakince:	9	direkt:	7
canlı canlı:	10	sebepsiz:	9	edepsizce:	7
cevaben:	10	şakasız:	9	ekmeksiz:	7
cevapsız:	10	şipşak:	9	erkence:	7
çoğun:	10	takım takım:	9	esaslı:	7
dizi dizi:	10	tatsız:	9	etrafı:	7
donuk donuk:	10	vakit vakit:	9	evcek:	7
fazladan:	10	var kuvvetiyle:	9	evvelleri:	7
güzellikle:	10	yana yakıla:	9	fi tarihinde:	7
haydi haydi:	10	yanı sıra:	9	gine:	7
horul horul:	10	yok yere:	9	göğüs göğse:	7
hoyratça:	10	yüz kere:	9	görünürde:	7
hür:	10	acilen:	8	gürültüsüzce:	7
kademe kademe:	10	adıyla sanıyla:	8	habersizce:	7
karga tulumba:	10	akşamleyin:	8	hakça:	7
karşıdan karşıya:	10	amansızca:	8	hâlsiz:	7
körü körüne:	10	anadan doğma:	8	hoplaya zıplaya:	7
naklen:	10	ayaküzeri:	8	kadınlı erkekli:	7
nazikçe:	10	ayan beyan:	8	karınca kararınca:	7
nöbetleşe:	10	başarılı:	8	kör topal:	7
o saat:	10	bayramdan bayrama:	8	kös kös:	7
pis pis:	10	bir defada:	8	mesafeli:	7
safi:	10	bir temiz:	8	mümkün mertebe:	7
şaka yollu:	10	boğula boğula:	8	sağ esen:	7
şıpır şıpır:	10	borç harç:	8	salimen:	7
şu hâlde:	10	bölük bölük:	8	sapır sapır:	7
tatlılıkla:	10	çocukça:	8	sırt sırta:	7
ustaca:	10	derinliğine:	8	silme:	7
yalan yanlış:	10	eğreti:	8	siyim siyim:	7
yana yana:	10	fıkır fıkır:	8	şarıl şarıl:	7
yokuş yukarı:	10	fır fır:	8	şırıl şırıl:	7
açıktan:	9	gani gani:	8	tam tamına:	7
anlayışlı:	9	gıyaben:	8	tedbirlî:	7
ardınca:	9	hariç:	8	upuzun:	7
baştan savma:	9	hoşça:	8	uykulu uykulu:	7
bedavadan:	9	ilk ağızda:	8	vakit kaybetmeden:	7
boğaz tokluğuna:	9	itirazsız:	8	yavaşcacık:	7
bol keseden:	9	ivedilikle:	8	yenice:	7
bölük pörçük:	9	kesinkes:	8	yerli yersiz:	7
çapkınca:	9	kıpır kıpır:	8	zamansız:	7
dobra dobra:	9	nazikâne:	8	zor bela:	7
elden ele:	9	on parasız:	8	zoraki:	7
güzün:	9	ömür boyunca:	8	adam başına:	6
her daim:	9	önceleri:	8	ağızdan ağza:	6
ihtiyaten:	9	önü sıra:	8	akıllıca:	6
ikindi vakti:	9	palas pandıras:	8	aksi aksi:	6
kardeş kardeş:	9	pare pare:	8	aptalca:	6
karış karış:	9	peşin peşin:	8	arsız arsız:	6
kasten:	9	sarahatle:	8	aydan aya:	6
kazasız belasız:	9	senli benli:	8	bel bel:	6
kırk kere:	9	tekdüze:	8	bencileyin:	6
kıvrım kıvrım:	9	tiril tiril:	8	bermutat:	6
layıkıyla:	9	topyekûn:	8	biçimsiz:	6
müştereken:	9	üçer beşer:	8	boş:	6

burun buruna:	6	budalaca:	5	yedekte:	5
cebren:	6	bugüne bugün:	5	yerinde:	5
çıldırasıya:	6	çabukça:	5	yerli yerine:	5
çın çın:	6	çalakalem:	5	yıldan yıla:	5
daim:	6	çalımlı çalımlı:	5	yol yol:	5
dar:	6	çaprazlama:	5	yüzyıllarca:	5
derli toplu:	6	çarnaçar:	5	zarifçe:	5
didik didik:	6	çat pat:	5	ziyadesiyle:	5
domur domur:	6	dünden:	5	açık:	4
efendice:	6	elifi elifine:	5	adam kıtlığında:	4
gıcır gıcır:	6	erkek erkeğe:	5	adamca:	4
haldır haldır:	6	ezile büzüle:	5	aheste beste:	4
her dem:	6	fasılasız:	5	akabinde:	4
her hâlükârda:	6	ferah ferah:	5	akıbet:	4
ilelebet:	6	fısır fısır:	5	anbean:	4
incecikten:	6	fosur fosur:	5	apansızın:	4
kamilen:	6	giderayak:	5	arsızca:	4
kaşık kaşık:	6	gücün:	5	bahusus:	4
kazara:	6	günbegün:	5	başıkabak:	4
kısa yoldan:	6	gündüz gözüyle:	5	başta:	4
kimileyin:	6	günübirlik:	5	bayla bayla:	4
lıkır lıkır:	6	hakikat:	5	bazı:	4
maatteessüf:	6	hasapça:	5	behemahal:	4
muvaakkaten:	6	hışır hışır:	5	besmelesiz:	4
nafile yere:	6	ılık ılık:	5	bıldır:	4
nihayetinde:	6	idareli:	5	bir kalem:	4
oğulsuz:	6	ihriyarsız:	5	bir karar:	4
öğle vakti:	6	istisnasız:	5	coşkunca:	4
püfür püfür:	6	kadınca:	5	cümbür cemaat:	4
ruhen:	6	kafadan:	5	çaprazlamasına:	4
saatinde:	6	kardeşçe:	5	çılğıncasına:	4
sabah vakti:	6	kesenkes:	5	dilden dile:	4
sesli:	6	kıkır kıkır:	5	dirhem dirhem:	4
sızım sızım:	6	kıskıvrak:	5	doğallıkla:	4
soğukça:	6	kolaycacık:	5	dolaysız:	4
suspus:	6	maddeten:	5	döke saç:	4
şakacıktan:	6	nezaketen:	5	erkeksiz:	4
tepeleme:	6	öteden beriden:	5	etek etek:	4
tıpır tıpır:	6	pençe pençe:	5	evveleminde:	4
tıpkı tıpkısına:	6	pisi pisine:	5	fırıl fırıl:	4
top top:	6	pratikte:	5	gide gele:	4
uğul uğul:	6	sabahtan akşama:	5	gönülsüzce:	4
usul (III):	6	sarhoşça:	5	haince:	4
utana sıkıla:	6	sebepli sebepsiz:	5	hırsızlama:	4
uysalca:	6	sewabına:	5	ilanihaye:	4
vakitli vakitsiz:	6	süresiz:	5	iniş aşağı:	4
yalancıkıktan:	6	şak şak:	5	ittifakla:	4
zıp zıp:	6	şapır şupur:	5	katiyetle:	4
zihnen:	6	şifahen:	5	kelepçeli:	4
acımasız:	5	şimdi şimdi:	5	kelimesiz:	4
ağırca:	5	şimdici:	5	kerhen:	4
ahbapça:	5	taptaze:	5	kırkıyılın başı:	4
akıllı uslu:	5	tasasız:	5	kısıkça:	4
akşama sabaha:	5	tık tık:	5	koro hâlinde:	4
alçakça:	5	tingir mingir:	5	kulak kulağa:	4
bangır bangır:	5	tin tin:	5	kuruş kuruş:	4
basamak basamak:	5	uç uca:	5	kütür kütür:	4
bilfiil:	5	uykulu:	5	maalmemnuniye:	4
bilgece:	5	üstten:	5	masa başında:	4
bir kalemde:	5	yan yan:	5	merhametsizce:	4

milim milim: 4
 muhtemelen: 4
 mütenekkiren: 4
 o yolda: 4
 oburca: 4
 paşa paşa: 4
 pattadak: 4
 pir: 4
 saati saatine: 4
 safça: 4
 serapa: 4
 sorgusuz sualsiz: 4
 sürü sürü: 4
 şapır şapır: 4
 şeytanca: 4
 tamı tamına: 4
 tedarikli: 4
 teke tek: 4
 teklifsiz: 4
 tıptı tıpına: 4
 uçtan uca: 4
 ufak ufak: 4
 ulu orta: 4
 ürkekçe: 4
 veresiye: 4
 yakınlarda: 4
 yalın ayak: 4
 yanak yanağa: 4
 yatsı vakti: 4
 yok pahasına: 4
 yumak yumak: 4
 yumuşakça: 4
 zırıl zılır: 4
 acizane: 3
 ağız ağıza: 3
 ağızdan: 3
 akşamdan akşama: 3
 alay alay: 3
 arka arka: 3
 arkası sıra: 3
 aynıyla: 3
 bir derece: 3
 boğazına kadar: 3
 böylecene: 3
 bu cümleden: 3
 canıyürekten: 3
 çarpıcı: 3
 deminden: 3
 dere tepe: 3
 dertop: 3
 dostane: 3
 döke döke: 3
 edepli: 3
 efendi efendi: 3
 ekseri: 3
 enlemesine: 3
 fellik fellik: 3
 feylesofça: 3
 fır: 3
 fişır fişır: 3

fikren: 3
 filvaki: 3
 fokur fokur: 3
 fütursuzca: 3
 gayetle: 3
 güldür güldür: 3
 günahsız: 3
 haberli: 3
 hadisesiz: 3
 haksızca: 3
 har har: 3
 harfiyen: 3
 hükmen: 3
 ılgıt ılgıt: 3
 iktisaden: 3
 ipil ipil: 3
 iptida: 3
 ismen: 3
 kadınsız: 3
 kalben: 3
 kanunen: 3
 kapalı gişe: 3
 kazaen: 3
 kazasız: 3
 kendi hesabına: 3
 kımıl kımıl: 3
 kıran kırana: 3
 kızlı erkekli: 3
 kucaktan kucağa: 3
 kuru kuruya: 3
 lüzumlu lüzümsüz: 3
 lüzumsuz yere: 3
 maaile: 3
 mahcubane: 3
 mahiye: 3
 maksatsız: 3
 malulen: 3
 mükemmelen: 3
 müteakiben: 3
 nahak yere: 3
 nece: 3
 nedenli nedensiz: 3
 nikâhsız: 3
 nokta nokta: 3
 oylum oylum: 3
 ödemeli: 3
 öğlende: 3
 örtülü: 3
 öylelikle: 3
 pazarlıksız: 3
 pekçe: 3
 peyderpey: 3
 pıtır pıtır: 3
 sağlamca: 3
 salkım salkım: 3
 sersefil: 3
 siftah: 3
 son derecede: 3
 sorgusuz: 3
 sürgit: 3

şahrem şahrem: 3
 şangır şungur: 3
 şaşı: 3
 şıp şıp (I): 3
 tahriren: 3
 takır tukur: 3
 tamamı tamamına: 3
 temiz pak: 3
 tok tok: 3
 ucu ucuna: 3
 uğrunda (I): 3
 ukalaca: 3
 uzunlamasına: 3
 ücretsiz: 3
 üzüntülü: 3
 yalansız: 3
 yalın kılınç: 3
 yarım ağız: 3
 zahmetsizce: 3
 zari zari: 3
 zekice: 3
 zırt pırt: 3
 zilzurna: 3
 abdestsiz: 2
 aheste: 2
 aheste aheste: 2
 ahlakça: 2
 akli sıra: 2
 akşam ezanı: 2
 alelusul: 2
 amatörce: 2
 aptalcasına: 2
 ateşli ateşli: 2
 babacanca: 2
 başkaca: 2
 biçimli: 2
 bilaistisna: 2
 bilvasıta: 2
 bin türlü: 2
 bir boydan bir boya: 2
 bodoslamadan: 2
 cahilce: 2
 capcanlı: 2
 cızır cızır: 2
 ciyak ciyak: 2
 cümleten: 2
 çabucacık: 2
 çağıl çağıl: 2
 çalakamçı: 2
 çalyaka: 2
 çiftler çiftler: 2
 çoklukla: 2
 dalgündüz: 2
 dalkılıç: 2
 damla damla: 2
 deli dolu: 2
 dikçe: 2
 dirsek dirseğe: 2
 diş diş: 2
 domuzuna: 2

düğünsüz:	2	nakten:	2	alelhesap:	1
edepli edepli:	2	namussuzca:	2	alelhusus:	1
ekseriyetle:	2	nankörce:	2	âlimane:	1
fedakârca:	2	nesilden nesile:	2	altlı üstlü:	1
ferih fahur:	2	noksansız:	2	amirce:	1
fevç fevç:	2	o saatte:	2	anafordan:	1
fücçeten:	2	onlarca:	2	arabasız:	1
garanti:	2	otomatik:	2	araçsız:	1
geriden geriye:	2	otomatikman:	2	ariz amik:	1
gıdım gıdım:	2	ölçüsüz:	2	arkadan arkaya:	1
hafif tertip:	2	ömürbillah:	2	aslanca:	1
hafif yollu:	2	özürsüz:	2	âşıkane:	1
hâlsizce:	2	pat küt:	2	atlaya zıplaya:	1
hant hant:	2	peşi peşine:	2	avantadan:	1
hasapsızca:	2	pır pır:	2	barbarca:	1
hasbelkader:	2	pofur pofur:	2	basitçe:	1
hasetsen:	2	pürtelaş:	2	başa baş:	1
haşur huşur:	2	rabıtasız:	2	başlı başına:	1
hatır hutur:	2	rahvan:	2	bayır yukarı:	1
hıncahıncı:	2	rezilce:	2	bayramda seyranda:	1
hilafsız:	2	saygısızca:	2	bedenen:	1
hukuken:	2	serseri serseri:	2	beleşten:	1
hunharca:	2	serserice:	2	bencilce:	1
hususî:	2	sıkı fıkı:	2	berenarı:	1
hüsnüniyetle:	2	sureta:	2	beş vakit:	1
ıgıl ıgıl:	2	şakır şukur:	2	bilgili:	1
ıkına sıkına:	2	şakkadak:	2	bililtizam:	1
ikindi zamanı:	2	şakrak:	2	bilmukabele:	1
irticalen:	2	şap şap:	2	bir kerelik:	1
kabadayıca:	2	şappadak:	2	bir nefes:	1
kafaca:	2	şar şar:	2	boku bokuna:	1
kahpece:	2	şıppadak:	2	budalacasına:	1
kalleşçe:	2	taksit taksit:	2	cabadan:	1
kavi:	2	tam gaz:	2	cahilane:	1
kefensiz:	2	terbiyesizce:	2	can pahasına:	1
kendisince:	2	terfian:	2	canavarca:	1
kıçın kıçın:	2	ters yüzü:	2	candan yürekten:	1
kıçüstü :	2	tutuksuz:	2	cartadak:	1
kırım kırım:	2	tümen tümen:	2	cazır cazır:	1
kıs kıs:	2	ucun ucun:	2	ceffekalem:	1
kıtır kıtır:	2	uzaktan yakından:	2	ceman:	1
kıyım kıyım:	2	vekâleten:	2	cesurca:	1
kıyın kıyın:	2	vırt zırt:	2	cıyak cıyak:	1
kopuksuz:	2	vücutça:	2	cins cins:	1
kudretten:	2	yakinen:	2	cumbur cemaat:	1
kuruşu kuruşuna:	2	yalapşap:	2	çalakaşık:	1
küttecek:	2	yayık yayık:	2	çalakılıç:	1
lapa lapa:	2	yılgın yılgın:	2	çatır çutur:	1
madde madde:	2	yüreği ağzında:	2	çekingence:	1
maksatlı:	2	yüzbeyüz:	2	çekişmeli:	1
mealen:	2	yüzsüz yüzsüz:	2	çeneye kuvvet:	1
meccanen:	2	yüzsüzce:	2	çevikçe:	1
melül mahzun:	2	zahirde:	2	çır çır:	1
merdane:	2	zahiren:	2	çivileme:	1
meslek icabı:	2	zır zır:	2	dangıl dungul:	1
milim:	2	zorbaca:	2	dara dar:	1
muzafferane:	2	abartısız:	1	dince:	1
münhasıran:	2	adam boyu:	1	dip bucak:	1
müteveccihen:	2	ağrısız:	1	diplomatcha:	1
naçizane:	2	ahlaken:	1	dizim dizim:	1

doğaçlama:	1	külliyen:	1	siyaseten:	1
doğaçtan:	1	kürek kürek:	1	sulu sepken:	1
doğmaca:	1	küskütük:	1	sürü sepet:	1
dört ayak:	1	lafzen:	1	sürüm sürüm:	1
duraksız:	1	lakayıt:	1	şımarıkça:	1
dürüm dürüm:	1	lap lap:	1	şırak şırak:	1
efil efil:	1	laubali:	1	şimdileyin:	1
emaneten:	1	laubaliyane:	1	şirretçe:	1
esen:	1	lebalep:	1	şövalyece:	1
eşkin:	1	lop lop:	1	taammüden:	1
evce:	1	lüzumsuzca:	1	tangır tungur:	1
evleviyetle:	1	mağrurane:	1	tek elden:	1
evveli:	1	mahcupça:	1	tepe aşağı:	1
faulsüz:	1	mahsuben:	1	tepeüstü:	1
fersah fersah:	1	manaca:	1	tezce:	1
fırt fırt:	1	masumane:	1	tingadak:	1
geççe:	1	masumca:	1	tingır tıngır:	1
gerekli gereksiz:	1	mestane:	1	tırıs tırıs:	1
gönüllü gönülsüz:	1	mışıl mışıl:	1	tükenik:	1
göz göz:	1	minnettarane:	1	ucuz pahalı:	1
günübirliğine:	1	mutluca:	1	ucuzca:	1
gür gür:	1	muzipçe:	1	ucuzuna:	1
gürpedek:	1	mükâfaten:	1	ufaktan ufağa:	1
haddizatında:	1	mükerreren:	1	uğrun:	1
haricen:	1	müphem:	1	umumiyetle:	1
haşır haşır:	1	müstakilen:	1	utanmazca:	1
havadan:	1	müttehiden:	1	üniformasız:	1
hayâsızca:	1	namütenahi:	1	üste:	1
hışıl hışıl:	1	nazmen:	1	vahşiyane:	1
homur homur:	1	nedametle:	1	vaktizamanında:	1
hürmetkârane:	1	nemertçe:	1	yalap yalap:	1
hürmetlice:	1	olgunca:	1	yalım yalım:	1
hürya:	1	orsa boca:	1	yamyassı:	1
içkili:	1	ozanca:	1	yayvan yayvan:	1
idareten:	1	ölü fiyatına:	1	yekpare:	1
ikindiüzeri:	1	öyle öyle:	1	yel yeperek:	1
ikindiyin:	1	paraca:	1	yenilerde:	1
ilk planda:	1	parça başına:	1	yüklüce:	1
inim inim:	1	parmak parmak:	1	yüksek:	1
iptidaları:	1	patavatsızca:	1	zalimce:	1
iştahlı:	1	pattadan:	1	zamanlı zamansız:	1
kadın kadına:	1	pederane:	1	zarifane:	1
kancıkça:	1	pısırikça:	1	zımnen:	1
kararlamadan:	1	pıt pıt:	1	zingır zingır:	1
karılı kocalı:	1	rappadak:	1	yukardan: bk.yukarıdan	
kasım kasım:	1	rapten:	1	filozofça: bk.feylesofça	
katbekat:	1	riyasız:	1	alarga:	--
katmerli katmerli:	1	sakarca:	1	bas bas:	--
kavgasız:	1	salakça:	1	carcur (II):	--
kırt kırt:	1	sallapati:	1	cuk:	--
kıvrır kıvrır:	1	sarahaten:	1	çan çan:	--
kıvrak kıvrak:	1	sayıca:	1	çiğ çiğ:	--
kıvrakça:	1	sek:	1	erim erim:	--
kıyada bucakta:	1	selamsız:	1	ezim ezim:	--
kimi vakit:	1	senetsiz sepetsiz:	1	fıs fıs:	--
koyu koyu:	1	sıralı sırasız:	1	fondip:	--
körlemeden:	1	sıram sıram:	1	gacıır gucur:	--
köşeleme:	1	sıvama:	1	gır gır:	--
kulaktan:	1	sızıltısız:	1	gırla:	--
kuş bakışı:	1	siya siya:	1	göz önünde:	--

gözü bağlı:	--	cihetiyle:	Ø--	münasebetiyle:	Ø--
hakkında:	--	dâhil:	Ø--	ne denli:	Ø--
hani:	--	derken:	Ø--	nedeniyle:	Ø--
hesabına:	--	diye:	Ø--	nedense:	Ø--
kakır kakır:	--	diye diye:	Ø--	nereden nereye:	Ø--
karşı:	--	doğrusu:	Ø--	neyse:	Ø--
kıyada köşede:	--	dolayı:	Ø--	nezdinde:	Ø--
küfür küfür:	--	dolayısıyla:	Ø--	nispeten:	Ø--
mel mel:	--	elbet:	Ø--	nispetle:	Ø--
nakzen:	--	elbette:	Ø--	nite:	Ø--
nevmit:	--	eliyle:	Ø--	nitekim:	Ø--
nispet:	--	elverdiğince:	Ø--	o hâlde:	Ø--
par par:	--	en azından:	Ø--	o sırada:	Ø--
süzüm süzüm:	--	esnasında:	Ø--	olasıya:	Ø--
tartak tartak:	--	evvel:	Ø--	oldu olacak:	Ø--
tay tay:	--	galiba:	Ø--	olur olmaz:	Ø--
ter ter:	--	gayet:	Ø--	oranla:	Ø--
ters yüz :	--	geçe (I):	Ø--	önünden:	Ø--
tir tir:	--	gerçekte:	Ø--	öte yandan:	Ø--
top:	--	gerçekten:	Ø--	ötürü:	Ø--
tun tun:	--	gerçi:	Ø--	peki:	Ø--
uslu:	--	gıyabında:	Ø--	rağmen:	Ø--
uz:	--	gibilerden:	Ø--	salt:	Ø--
üst perdeden:	--	gibisinden:	Ø--	sanki:	Ø--
üzüm üzüm:	--	güya:	Ø--	sayesinde:	Ø--
vira:	--	haydi:	Ø--	sebebiyle:	Ø--
yek vücut:	--	her hâlde:	Ø--	sözde:	Ø--
açıkçası:	Ø--	herhâlde:	Ø--	sözüm ona:	Ø--
âdeta :	Ø--	hitaben:	Ø--	sözün kıtası:	Ø--
adına:	Ø--	hususıyla:	Ø--	sularında:	Ø--
aksine:	Ø--	hülasa:	Ø--	şaka yoluyla:	Ø--
anlaşılan:	Ø--	hülasaten:	Ø--	şartınca:	Ø--
aracılığıyla:	Ø--	icabında:	Ø--	tabii:	Ø--
asil:	Ø--	içinde:	Ø--	tahminen:	Ø--
atfen:	Ø--	içre:	Ø--	takiben:	Ø--
aynı zamanda:	Ø--	ilaveten:	Ø--	takriben:	Ø--
ayrıyeten:	Ø--	ilkin:	Ø--	tarafından:	Ø--
ayrıyeten:	Ø--	illaki:	Ø--	tıpkı:	Ø--
azade:	Ø--	indinde:	Ø--	uyarınca:	Ø--
bakarak:	Ø--	isnaden:	Ø--	üstelik:	Ø--
bakımından:	Ø--	istinaden:	Ø--	üstüne:	Ø--
bari:	Ø--	itibaren:	Ø--	üstüne üstlük:	Ø--
belki:	Ø--	itibarıyla:	Ø--	üzere:	Ø--
bence:	Ø--	kabilinden:	Ø--	üzerinde:	Ø--
bereket:	Ø--	kâh:	Ø--	üzerine:	Ø--
bilakis:	Ø--	kala:	Ø--	vakta ki:	Ø--
bile:	Ø--	kanalıyla:	Ø--	vasıtasıyla:	Ø--
binaen:	Ø--	karşın:	Ø--	velhasıl:	Ø--
binaenaleyh:	Ø--	kavlince:	Ø--	velhasılıkelam:	Ø--
binnetice:	Ø--	keza:	Ø--	yanında:	Ø--
bir bakıma:	Ø--	kısacası:	Ø--	yani:	Ø--
bir yana:	Ø--	kısarak:	Ø--	yerine:	Ø--
bir yanda:	Ø--	kıyasen:	Ø--	yollu:	Ø--
bir yandan:	Ø--	kuşkusuz:	Ø--	yoluyla:	Ø--
bizce:	Ø--	maalesef:	Ø--	yüzünden:	Ø--
boyunca:	Ø--	makabil:	Ø--	zarfında:	Ø--
bu arada:	Ø--	malum:	Ø--	zaten:	Ø--
bu yüzden:	Ø--	mamafih:	Ø--	zati:	Ø--
bunca:	Ø--	marifetiyle:	Ø--	accelerando:	Ø
bununla birlikte:	Ø--	mucibince:	Ø--	acı tatlı:	Ø

aç biilaç:	Ø	aşağılı yukarılı:	Ø	bu merkezde:	Ø
adam adama:	Ø	aşırı taşırı:	Ø	buğul buğul:	Ø
adam yokluğunda:	Ø	aşikâre:	Ø	bunakça:	Ø
adamcasına:	Ø	avanakça:	Ø	bunsuz (I):	Ø
adedî:	Ø	aybeay:	Ø	burjuvaca:	Ø
adetçe:	Ø	ayık:	Ø	buruk buruk:	Ø
adı üstünde:	Ø	aylık:	Ø	burum burum:	Ø
adımbaşı:	Ø	ayrıcasız:	Ø	buruş buruş:	Ø
adilane:	Ø	ayrık:	Ø	bünyece:	Ø
affettuosu:	Ø	ayrık:	Ø	caba:	Ø
afra tavra:	Ø	ayrık:	Ø	canice:	Ø
agitato:	Ø	ayrık:	Ø	caniyane:	Ø
ahir:	Ø	ayrık:	Ø	cansiparane:	Ø
ahiren:	Ø	ayrık:	Ø	car car:	Ø
ahlaksızca:	Ø	ayrık:	Ø	cartadan:	Ø
ahmakça:	Ø	ayrık:	Ø	ceman yekûn:	Ø
akilane:	Ø	ayrık:	Ø	cengâverce:	Ø
aklen:	Ø	ayrık:	Ø	centilmence:	Ø
akşam saati:	Ø	ayrık:	Ø	ceste ceste:	Ø
akşamlı sabahlı:	Ø	ayrık:	Ø	cesurane:	Ø
akşamlık:	Ø	ayrık:	Ø	cetbecet:	Ø
akşamlık sabahlık:	Ø	ayrık:	Ø	ceylanca:	Ø
alakart:	Ø	ayrık:	Ø	cır cır:	Ø
alaz alaz:	Ø	ayrık:	Ø	cırlak cırlak:	Ø
alelîtlak:	Ø	ayrık:	Ø	cihangirane:	Ø
alelumum:	Ø	ayrık:	Ø	cimrice:	Ø
alessabah:	Ø	ayrık:	Ø	cismen:	Ø
alık salık:	Ø	ayrık:	Ø	cumbul cumbul:	Ø
alkolsüz:	Ø	ayrık:	Ø	cumhurca:	Ø
allegretto:	Ø	ayrık:	Ø	çaçaronca:	Ø
allegro:	Ø	ayrık:	Ø	çağanak:	Ø
amabile:	Ø	ayrık:	Ø	çakıl çukul:	Ø
amirane:	Ø	ayrık:	Ø	çakır çukur:	Ø
anaca:	Ø	ayrık:	Ø	çalakürek:	Ø
anal:	Ø	ayrık:	Ø	çalapaça:	Ø
anasıl:	Ø	ayrık:	Ø	çalgi çağanak:	Ø
andante:	Ø	ayrık:	Ø	çamçak çamçak:	Ø
andantino:	Ø	ayrık:	Ø	çangıl çungur:	Ø
anha minha:	Ø	ayrık:	Ø	çangır çungur:	Ø
anide:	Ø	ayrık:	Ø	çap (II):	Ø
anif:	Ø	ayrık:	Ø	çaprazvari:	Ø
animato:	Ø	ayrık:	Ø	çarpık:	Ø
ansız:	Ø	ayrık:	Ø	çatalsız:	Ø
antagonist:	Ø	ayrık:	Ø	çatra patra:	Ø
antrparantez:	Ø	ayrık:	Ø	çehrece:	Ø
apazlama:	Ø	ayrık:	Ø	çelebice:	Ø
appassionato:	Ø	ayrık:	Ø	çelmece:	Ø
apul apul:	Ø	ayrık:	Ø	çengüçağanak:	Ø
ara yerde:	Ø	ayrık:	Ø	çetince:	Ø
araba araba:	Ø	ayrık:	Ø	çıkır çıkır:	Ø
aralıkta:	Ø	ayrık:	Ø	çıldır çıldır:	Ø
ardın ardın:	Ø	ayrık:	Ø	çingir çingir:	Ø
argolu:	Ø	ayrık:	Ø	çinsabah:	Ø
argosuz:	Ø	ayrık:	Ø	çıpıl çıpıl:	Ø
arifane (II):	Ø	ayrık:	Ø	çıtır pıtır:	Ø
ariyeten:	Ø	ayrık:	Ø	çirkince:	Ø
art elden:	Ø	ayrık:	Ø	çizin çizin:	Ø
artistçe:	Ø	ayrık:	Ø	çok çok:	Ø
asaleten:	Ø	ayrık:	Ø	çoklarınca:	Ø
aslen:	Ø	ayrık:	Ø	dağ taş:	Ø

daha daha:	Ø	er (II):	Ø	görgüsüzce:	Ø
dâhice:	Ø	erce (I):	Ø	görmece:	Ø
dâhilen:	Ø	erce (II):	Ø	görünürlerde:	Ø
dâhiyane:	Ø	ercecik:	Ø	götün götün:	Ø
dakikane:	Ø	eser miktarda:	Ø	götürü:	Ø
dalkavukça:	Ø	eşekçe:	Ø	gururluca:	Ø
damsız:	Ø	eşli:	Ø	gücü gücüne:	Ø
dan dan:	Ø	evvel ahir:	Ø	gücsüzce:	Ø
dangadak:	Ø	evvel zaman:	Ø	gümbedek:	Ø
dangalakça:	Ø	ezcümle:	Ø	günde:	Ø
dar darına:	Ø	ezel ebet:	Ø	güvensizce:	Ø
darasız:	Ø	ezgince:	Ø	hakeza:	Ø
darı darına:	Ø	ezkaza:	Ø	hakimane:	Ø
decrecendo:	Ø	fakirce:	Ø	hâkimane:	Ø
defaten:	Ø	falsosuz:	Ø	hâlihazırda:	Ø
delep delep:	Ø	faraza:	Ø	halisane:	Ø
delişmence:	Ø	farklıca:	Ø	hamaratça:	Ø
dembodem:	Ø	farzımuhal:	Ø	hamilen:	Ø
deneyisiz:	Ø	fasla fasla:	Ø	hanım hanımcık:	Ø
derakap:	Ø	faşır faşır:	Ø	hapır hapır:	Ø
derbederce:	Ø	fatihane:	Ø	hapır hupur:	Ø
derhatır:	Ø	faullü:	Ø	harala gürele:	Ø
dervişane:	Ø	fedaice:	Ø	harman çorman:	Ø
dervişçe:	Ø	fehvasınca:	Ø	harrangürre:	Ø
despotça:	Ø	fellek fellek:	Ø	hart:	Ø
devce:	Ø	ferah fahur:	Ø	hart hurt:	Ø
devre (II):	Ø	ferden ferda:	Ø	hartadak:	Ø
devren:	Ø	feryat figan:	Ø	hasbetenlillah:	Ø
dıbir dıbir:	Ø	fettanca:	Ø	hasebiyle:	Ø
dikenlice:	Ø	fış fış:	Ø	hasılı:	Ø
dikensiz:	Ø	fitraten:	Ø	hasımca:	Ø
dikey:	Ø	filhakika:	Ø	haşarıca:	Ø
diktatörce:	Ø	fincan fincan:	Ø	hataısıyla sevabıyla:	Ø
diminuendo:	Ø	fisebillilah:	Ø	hatır belası:	Ø
dinen:	Ø	fizikçe:	Ø	hatır hatır:	Ø
dip doruk:	Ø	forte:	Ø	hatta:	Ø
diz boyu:	Ø	fortepiano:	Ø	havadan cıvadan:	Ø
doğma büyüme:	Ø	fortissimo:	Ø	hayalen:	Ø
doruklama:	Ø	fuzuli:	Ø	haybeden:	Ø
dönekçe:	Ø	gacır gacır:	Ø	haylazca:	Ø
dönüşümlü:	Ø	gaddarca:	Ø	haysiyetiyle:	Ø
durumca:	Ø	gafilane:	Ø	hayvanca:	Ø
duygucu:	Ø	gâh:	Ø	hayvani:	Ø
dünden bugüne:	Ø	gâhi:	Ø	helalinden:	Ø
dünyada:	Ø	gâhice:	Ø	hercaice:	Ø
düzüm düzum:	Ø	garazsız ivazsız:	Ø	hesap kitap:	Ø
ebesiz:	Ø	gâvurca:	Ø	hesaplıca:	Ø
edepsizcesine:	Ø	gâvurcasına:	Ø	hesapsız kitapsız:	Ø
edibane:	Ø	geç saatler:	Ø	heyetiyle:	Ø
efece:	Ø	geh:	Ø	hımhım:	Ø
eğri:	Ø	geniş çaplı:	Ø	hınzırca:	Ø
eksik artık:	Ø	gepgenç:	Ø	hırıl hırıl:	Ø
ekstra:	Ø	gereksiz:	Ø	hiçten:	Ø
elan:	Ø	geyikler kırkımında:	Ø	hilkaten:	Ø
elhak:	Ø	gıcıkça:	Ø	hodbehot:	Ø
elhasıl:	Ø	gıcırı bükme:	Ø	hoppaca:	Ø
en:	Ø	gıldır gıldır:	Ø	hoppadak:	Ø
enayice:	Ø	gırç gırç:	Ø	hovardaca:	Ø
enayicesine:	Ø	gönüllüce:	Ø	hödükke:	Ø
epeyice:	Ø	görgülüce:	Ø	huysuzca:	Ø

hürmeten: Ø
 hürmetsizce: Ø
 ıkıl ıkıl: Ø
 ıkına tıkına: Ø
 ıkıya sıkıya: Ø
 iklim tıklım: Ø
 ılgım salgım: Ø
 ıpıl ıpıl: Ø
 iblisane: Ø
 iblisçe: Ø
 içkisiz: Ø
 idarece: Ø
 ifil ifil: Ø
 ifrat derecede: Ø
 iğneleyici: Ø
 ihtimal: Ø
 iki geçeli: Ø
 iktidarsız: Ø
 ilanen: Ø
 ilk: Ø
 ilk elden: Ø
 ilkelce: Ø
 imdi: Ø
 incerek: Ø
 insan hâli: Ø
 insanlık hâli: Ø
 irsen: Ø
 isli: Ø
 işgüzarca: Ø
 itçe: Ø
 itiş kakış: Ø
 iyilikle: Ø
 izafeten: Ø
 izansızca: Ø
 kabala (II): Ø
 kablelvuku: Ø
 kaç kaç: Ø
 kaç kaç: Ø
 kaçıkça: Ø
 kalantorca: Ø
 kalenderce: Ø
 kan pahasına: Ø
 kapan kapana: Ø
 kapı kapamaca: Ø
 kapıda: Ø
 kararınca: Ø
 kararlama: Ø
 karınca kaderince: Ø
 kasti: Ø
 kategorik: Ø
 katı (I): Ø
 katır kutur: Ø
 kaygısızca: Ø
 kaypakça: Ø
 kazalık: Ø
 kefaleten: Ø
 kefenli: Ø
 kelepçesiz: Ø
 kelimenin tam anlamıyla: Ø

kemekân: Ø
 kemiksiz: Ø
 kenarda köşede: Ø
 kendinden: Ø
 kesmece: Ø
 kestirme: Ø
 kestirmece: Ø
 keyfi sıra: Ø
 kıdemce: Ø
 kılı kılina: Ø
 kılıcına: Ø
 kılıçlama: Ø
 kırış kırış: Ø
 kırıtım kırıtım: Ø
 kısıntılı: Ø
 kıtı kıtına: Ø
 kıvıl kıvıl: Ø
 kimyaca: Ø
 kırıleme: Ø
 kişi başına: Ø
 kitapça: Ø
 kolayda: Ø
 kolektif: Ø
 kona göçe: Ø
 korakor: Ø
 korkakça: Ø
 koşa: Ø
 koşun koşun: Ø
 körcesine: Ø
 kurmaca: Ø
 kuşaklama: Ø
 küçüklü büyüklü: Ø
 külfetsizce: Ø
 küstahça: Ø
 laakal: Ø
 lacerem: Ø
 lahza: Ø
 lahzacık: Ø
 langır lungur: Ø
 lappadak: Ø
 larghetto: Ø
 largo: Ø
 larp: Ø
 larpadak: Ø
 latifçe: Ø
 laubalice: Ø
 legato: Ø
 lento: Ø
 levendane: Ø
 loppadak: Ø
 lopur lopur: Ø
 löpür löpür: Ø
 lüpten: Ø
 lütüfkârane: Ø
 maada: Ø
 maç maç: Ø
 maestoso: Ø
 mağrurca: Ø
 mağrurcasına: Ø
 mahallece: Ø

mahfuzen: Ø
 mahkûmane: Ø
 mahsusen: Ø
 mahzunane: Ø
 mahzunca: Ø
 makaddema: Ø
 makaslama: Ø
 malca: Ø
 malen: Ø
 mantıkça: Ø
 mantıken: Ø
 manyakça: Ø
 maskaraca: Ø
 maskesiz: Ø
 masrafsız: Ø
 mebni: Ø
 mecazen: Ø
 mecnunane: Ø
 mecnunca: Ø
 melfufen: Ø
 memnunca: Ø
 mepsuten: Ø
 merhameten: Ø
 merkezce: Ø
 mesabesinde: Ø
 mesudane: Ø
 mesutça: Ø
 meşruten: Ø
 metazori: Ø
 mevkufen: Ø
 mevsimlik: Ø
 mıncık mıncık: Ø
 mızızca: Ø
 milimetre: Ø
 milimi milimine: Ø
 minnettarca: Ø
 miskinane: Ø
 miskinca: Ø
 motamot: Ø
 muahharen: Ø
 muhtasaran: Ø
 muslihane: Ø
 muvacehesinde: Ø
 muzafferce: Ø
 mücerret: Ø
 münasebetli münasebetsiz: Ø
 münavebeli: Ø
 münferiden: Ø
 müreffehen: Ø
 müstacelen: Ø
 müstemirren: Ø
 müsteniden: Ø
 müstesna: Ø
 müteakip: Ø
 mütemadi: Ø
 müteselsilen: Ø
 müttefiken: Ø
 nagehan: Ø
 nağmesiz: Ø

nahak:	Ø	rintçe:	Ø	şingır şingır:	Ø
nakıs:	Ø	riyakârane:	Ø	şırakkadak:	Ø
namıdiğer:	Ø	ruzuşeb:	Ø	şorolop:	Ø
nasihat yollu:	Ø	saadetle:	Ø	şöylesine:	Ø
naşi:	Ø	sabunsuz:	Ø	şöylesine:	Ø
nazaran:	Ø	sadıkane:	Ø	şu denli:	Ø
nehari:	Ø	sadıkça:	Ø	şu kadar:	Ø
nesren:	Ø	sadistçe:	Ø	şunca:	Ø
neşren:	Ø	sağçasına:	Ø	ta:	Ø
neticeten:	Ø	sağ selamet:	Ø	taban (II):	Ø
nezaretsiz:	Ø	sakır sakır:	Ø	tabanvay:	Ø
nice nice:	Ø	salisen:	Ø	tabi (III):	Ø
nikâhlı:	Ø	sanatkârane:	Ø	takipsiz:	Ø
nobranca:	Ø	sanatkârca:	Ø	takkadak:	Ø
noktası noktasına:	Ø	sargın:	Ø	tangır tangır:	Ø
numerik:	Ø	sarsak sursak:	Ø	taşımılık:	Ø
oburcasına:	Ø	sarsakça:	Ø	tatlıca:	Ø
oğul oğul:	Ø	savurganca:	Ø	teberrüken:	Ø
olsa olsa:	Ø	saymaca:	Ø	tedariksiz:	Ø
onculayın:	Ø	sebepsizce:	Ø	tedbirsiz:	Ø
oral:	Ø	seçmece:	Ø	tedviren:	Ø
oranca:	Ø	sefihane:	Ø	tehirli:	Ø
ortalama:	Ø	sefilce:	Ø	tehirsiz:	Ø
ortalamasına:	Ø	sehven:	Ø	tekiden:	Ø
Osmanlıca:	Ø	selamsız sabahsız:	Ø	tekraren:	Ø
oynakça:	Ø	sellemeühüselam:	Ø	telmihen:	Ø
ödlekçe:	Ø	semizce:	Ø	temelsiz:	Ø
öte gün:	Ø	sence:	Ø	temkinlice:	Ø
ötede beride:	Ø	senetli sepetli:	Ø	tepetakla:	Ø
öylemesine:	Ø	sepil sepil:	Ø	terbiyesizcesine:	Ø
özcesi:	Ø	serian:	Ø	tercihen:	Ø
parasız pulsuz:	Ø	sermestane:	Ø	ters pers:	Ø
parça bölük:	Ø	sersem sepelek:	Ø	tersin tersin:	Ø
partizanca:	Ø	sersemce:	Ø	teşehhüt miktarı:	Ø
pat sat:	Ø	seyyanen:	Ø	tevfikan:	Ø
patadak:	Ø	sırdaşça:	Ø	tez beri:	Ø
patır kütür:	Ø	sırtı sıra:	Ø	tıbben:	Ø
patronca:	Ø	sıvırya:	Ø	tırık tırak:	Ø
paytakça:	Ø	sızıltılı:	Ø	tokmak tokmak:	Ø
pehlivanane:	Ø	sigarasız:	Ø	topu topu:	Ø
pehlivanca:	Ø	silmece:	Ø	torpilsiz:	Ø
peltek:	Ø	sittinsene:	Ø	töskürü:	Ø
peşinatsız:	Ø	siyem siyem:	Ø	tutturabildiğine:	Ø
peyapey:	Ø	sizli bizli:	Ø	Türkçesi:	Ø
peygamberane:	Ø	softaca:	Ø	uğrunda (II):	Ø
peygamberce:	Ø	sokulu:	Ø	umursamazca:	Ø
peygambervari:	Ø	soysuzca:	Ø	usangın:	Ø
pimpirikçe:	Ø	sözce:	Ø	uyur uyanık:	Ø
pişkince:	Ø	sözleşmeli:	Ø	ümmeççe:	Ø
piti piti:	Ø	sözleşmesiz:	Ø	üniformalı:	Ø
piyano:	Ø	şaka maka:	Ø	üstadane:	Ø
plansız programsız:	Ø	şallak mallak:	Ø	üstatça:	Ø
presto:	Ø	şapadanak:	Ø	üzengisiz:	Ø
raddelerinde:	Ø	şarlatanca:	Ø	üzüntüsüz:	Ø
rahîm:	Ø	şartsız şurtsuz:	Ø	vahşice:	Ø
randevulu:	Ø	şaşkın şavalak:	Ø	vakıa:	Ø
randevusuz:	Ø	şaşkınca:	Ø	vakitçe:	Ø
rastlantısal:	Ø	şeklen:	Ø	vehleten:	Ø
resen:	Ø	şeran:	Ø	verevine:	Ø
rindane:	Ø	şıldır şıldır:	Ø	vıdır vıdır:	Ø

vık vık: Ø
 vicahen: Ø
 vicdanen: Ø
 vicdansızca: Ø
 viyak viyak: Ø
 vurgulu: Ø
 vurtut: Ø
 yabanice: Ø
 yalap şalap: Ø
 yanlış yunluş: Ø
 yapıldak: Ø
 yapıyakin: Ø
 yaradılıştan: Ø
 yaramazca: Ø
 yarence: Ø
 yarımşar: Ø
 yaşamaca: Ø
 yaşın yaşın: Ø
 yavuzca: Ø
 yazlı kışlı: Ø
 yeke yek: Ø
 yekin yekin: Ø
 yekine yekine: Ø
 yekten: Ø
 yel yeperek: Ø
 yellim yelalim: Ø
 yellim yepelek: Ø
 yengeçvari: Ø
 yeniden yeniye: Ø
 yevmiye: Ø
 yıldır yıldır: Ø
 yılgınca: Ø
 yılışıkça: Ø
 yısa yısa: Ø
 yıvış yıvış: Ø
 yobazca: Ø
 yosmaca: Ø

yukarda: Ø
 yukarıda: Ø
 yuvar yuvar: Ø
 yüreklilikle: Ø
 yüzden: Ø
 yüzlemece: Ø
 yüzlü yüzlü: Ø
 zahir: Ø
 zalimane: Ø
 zamanlı: Ø
 zararına: Ø
 zecren: Ø
 zehir zemberek: Ø
 zevzekçe: Ø
 zımnında: Ø
 zingadak: Ø
 zıngıl zıngıl: Ø
 zıppadak: Ø
 zırt fırt: Ø
 zırt zırt: Ø
 zihince: Ø
 zirzopça: Ø
 zorca: Ø
 zoru zoruna: Ø
 züppece: Ø
 buradan: X
 bizde: X
 bizden: X
 bize: X
 buna: X
 bunda: X
 bundan: X
 buracıkta: X
 burada: X
 el altında: X
 gibi: X
 göre: X

iken: X
 kadar: X
 lütfen: X
 ona: X
 onda: X
 ondan: X
 onlara: X
 onlarda: X
 onlardan: X
 oracıkta: X
 orada: X
 oradan: X
 oradan buradan: X
 oraya: X
 ortada: X
 ortalıkta: X
 ötesinde berisinde: X
 öteye beriye: X
 sana: X
 şuna: X
 şuna buna: X
 şunda: X
 şuracıkta: X
 şurada: X
 acaba: ?-
 acep: ?-
 nerde: ?-
 nere: ?-
 nerede: ?-
 neresi: ?-
 nereye: ?-
 nice: ?-
 niye: ?-

KAYNAKLAR

- ACARLAR, Kevser (1969), “Fiil Kiplerindeki Anlam Kaymaları”, *Türk Dili Dergisi*, Haziran 1969, sayı: 213, s. 250-254.
- ADALI, Oya (1979), *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, TDK yayınları: 459, Ankara.
- _____ (1999), *Anlambilim-Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara, Engin Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (2000), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, (3 Cilt), TDK Yayınları:43, Ankara.
- ATABAY, N., İ. Kutluk, S. Özel (2003), *Sözcük Türleri*, İstanbul, Papatya Yayınları.
- ATABAY, N., S. Özel, A. Çam, (1981), *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, TDK Yayınları: 472, Ankara.
- BAKER Paul, Andrew Hardie and Tony Mcenery (2006), *A Glossary of Corpus Linguistics*, Edinburg University Press, s. 36-38.
- BALCI, Ali (1995), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeleri*, Ankara.
- BANGUOĞLU, Tahsin (2000), *Türkçenin Grameri*, (6. Baskı), TDK Yayınları: 528, Ankara.
- BİLGEGİL, Kaya (1984), *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- BOZKURT, Fuat (2000), *Türkiye Türkçesi*, (2. Baskı), Ankara, Hatiboğlu Yayınevi.
- CRYSTAL, David (2003), *A dictionary of Linguistics & Phonetics*, Fifth Edition, Blackwell Publishing.
- DELISLE, Jean, H. Lee-Jahnke, M. C. Cormier (1999), *Terminologie de la Taduction (Açıklamalı Çeviri Terimleri Sözlüğü)*, (Çev. İsmail Boztaş, Ş. O. Yener), Ankara, Sayısal Kitabevi.
- BULAK, Şahap (2002), “Bilge Karasu'nun ‘Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı’ Adlı Hikaye Kitabında Zarf Tümlerleri”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adana.
- BÜYÜKKANTARCIOĞLU, Nalan (2000), “Türkçe Sözcük Biçimlenmesinde Düzlemler ve Türetmeler”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17/1, ANKARA, ss. 81-94.
- ÇAĞLAR, Güler (1978), “Türkçede sözcük dizilişi ve dil tipolojisi”, *Genel Dilbilim Dergisi*, *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, Ankara. s. 55-60.
- DELİCE, H. İbrahim (2002), “Yüklem Olarak Türkçede Fiil”, *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2002 Cilt: 26 No:2 185-212.

- DENY, Jean (1941), *Türk Dili Grameri* (Osmanlı Lehçesi), (Çev. Ali Ulvi ELÖVE), İstanbul.
- DEMİRCAN, Ömer (2003), *Türk Dilinde Çatı*, Ankara, Papatya Yayıncılık.
- DİLÂÇAR, Agop (1971), "Gramer:", *TDAY-Belleten*, Ankara, ss. 83-145.
- _____ (1973/4). "Türk Fiilinde 'Kılınış'la 'Görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız", *TDAY-Belleten*, Ankara. ss. 159-171.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1976), *Tümcebilgisi*, TDK Yayınları: 426, Ankara.
- EDİSKUN, Haydar (1996), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- ERGİN, Muharrem (1993), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları.
- ERKMAN-Akerson, Fatma., Şeyda, Ozil (1998), *Türkçede Niteleme -Sıfat İşlevli Yan Tümceler-*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 22, İstanbul, Simurg Yayınları.
- GENCAN, Tahir Nejat (2001), *Dilbilgisi*, Ankara, Ayraç Yayınları.
- GRÖNBECH K. (2000), *Türkçenin Yapısı*, (Çev. Mehmet Akalın), TDK Yayınları: 609, Ankara.
- GÜNAY, Doğan (2001), *Metin Bilgisi*, İstanbul, Multilingual.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1991), *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Kültür Bakanlığı Yayınları:1348, Kaynak Eserler Dizisi:47, İstanbul.
- HARTMANN, R. R. K, James Gregory (1998), *Dictionary of Lexicography*, London, Routledge.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1978), *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, AÜ. DTCTF Yayınları: 256, Ankara.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1982), *Türkçenin Sözdizimi*, AÜ. DTCTF Yayınları: 317, Ankara.
- HENGİRMEN, Mehmet (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Engin Yayınevi.
- _____ (1998), *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, Engin Yayınevi.
- İLKER, Ayşe (1997), *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, TDK Yayınları: 679, Ankara.
- KAHRAMAN, Tahir (1996), *Çağdaş Türkiye Türkçesinde Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, TDK Yayınları: 654, Ankara.
- KARAHAN, Leyla (1999), "Fiil Terimi Üzerine", *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı-II*, TDK yayınları:718, Ankara, s. 47-49.
- KARAHAN, Leyla (1999), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- KARPUZ, Ömer (2001), *Türkçe'de Zarflar*, Denizli, Ege Doğu Yayınları.
- KIRAN, Zeynel (1996), *Dilbilim Akımları*, (2. Baskı), Ankara, Onur Yayınları.
- KENNEDY, Graeme, (1998), *An Introduction to Corpus Linguistics*, New York; Addison Wesley Longman Limited.

- KOCAMAN, Ahmet (1998), "Dilbilin, Sözlük, Sözlükçülük", *KEBİKEÇ -İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi-*, Yıl: 3, sayı: 6, Ankara, s.111-113.
- KOCAMAN, Ahmet (1981), "Türkçede Kip Olgusu Üzerine Görüşler", *TDAY-Belleten*, TDK, Ankara, ss. 81-85.
- _____ (1992) "Anlambilimin Sorunları", *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Hitit Yayınevi.
- _____ (1979), "Dilde Bağlam ve Anlam İlişkisi Üzerine", *Türk Dili XXXIX/332.*, ss. 397-401.
- KOÇ, Nurettin (1992), *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- _____ (1990) *Yeni Dilbilgisi*, İstanbul, İnkılâp Yayınevi.
- KONONOV, A. N. (1956), *Çağdaş Türk Edebi Dilinin Grameri*, TDK Kütüphanesindeki çevirisinden yararlanıldı.
- KORKMAZ, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yayınları: 827, Ankara.
- _____ (2003), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları: 575, Ankara.
- _____ (1999), "Türkiye Türkçesinde Fiil Çatısı Üzerine Görüşler", *TDAY-Belleten*, 1996. s. 159,165.
- _____ (1959), "Türkiye Türkçesinde 'İktidar' ve 'İmkân' Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri" *TDAY-Belleten*, 1959 (Ankara, 1960), s. 107-124.
- KÜKEY, Mazhar (1972), *Uygulamalı Örneklerle Türkçede Fiiller*, Ankara, Ogun Kardeşler Matbaası.
- KÜKEY, Mazhar (1975), *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara, Kardeş Matbaası.
- LYONS, John, (1983), *Kuramsal Dilbilimine Giriş*, (Çev. Ahmet Kocaman), TDK Yayınları: 512, Ankara.
- MALMKJAER, Kirsten (2001), *Linguistics Encyclopedia*, Florence, KY, USA, Routledge.
- MCENREY, Tony, Richard Xioa, Yukio Tono (2006), *Corpus-Based Language Stideas An Advanced Resource Book*, New York, Routledge.
- Oxford Collocation Dictionary for Students of English (2003), Oxford University Press.
- ÖZDEMİR, Emin (1967), "Türkçede Fiillerin Çekimlenişine Toplu Bir Bakış", *TDAY-Belleten*, Ankara, s. 177-203.
- ÖZKAN, Bülent (2006), "Türkçede Dilbilgisel Terim Olarak 'olumlama' ve 'olumsuzlama'", *Çukorva Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, s. 269-282.

- ÖZKAN, Bülent (2004), “Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner’in ‘Onikiye Bir Var’ Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri”, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/I, s. 167-182.
- ÖZKAN, Bülent (2003), “Sait Faik’in Üç Öykü Kitabında -Semaver/Sarnıç; Alemdağ'da Var Bir Yılan/Az Şekerli; Havuz Başı/Son Kuşlar- Olumsuzlama ve Olumsuzlamanın Metinsel Görünümleri”, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adana.
- ÖZMEN, Mehmet (1999), “Eksik Olan Dil Bilgisi Terimlerimiz Üzerine”, *Doğu Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, 20-23 Mayıs 1999, Gazimagosa, s. 111-125.
- ÖZÖN, Nijat (1985), *Dil Kılavuzu*, İstanbul, Arkın Kitabevi.
- ÖZÖNDER, Barutçu Sema (1999), “Türk Dilinde Fiil ve Fiil Çekimi Üzerine”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı-II*, TDK yayınları: 718, Ankara, s. 56-64.
- PALMER, Frank Robert (2001), *Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi* (Çev. Ramazan ERTÜRK), Ankara, Kitâbiyât Yayınları.
- RUHİ Şükriye, Deniz Zeyrek, Necdet Osam (1997), “Türkçede Kiplik Belirteçleri ve Çekim Ekleri İlişkisi Üzerine Bazı Gözlemler”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Kebikeç Yayınevi. s. 105-111.
- SAY, Bilge., Umut Özge., Kamel Oflazer (2002) “Bilgisayar Ortamında Derlem Geliştirme Çalışması” *Akademik Bilişim Konferansı*, Konya.
- STERKENBURG, Piet Van (2003), *A Practical Guide to Lexicography*, Amsterdam/Pliledelphia, John Benjamins Publising Company.
- SEV, Gülsel (2004), *Türkiye Türkçesinde /-mA-/ Olumsuzluk Ekiyle Kalıplaşmış Birleşik Fiiller*, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- _____ (2001), *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*, TDK Yayınları: 794, Ankara.
- ŞİMŞEK, Rasim (1987), *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, Trabzon, Kuzey Gazetecilik Matbaacılık.
- TOPALOĞLU, Ahmet (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- TÜRKÇE SÖZLÜK (2005), TDK Yayınları: 549, Ankara.
- YAZIM KILAVUZU (2005), (24. baskı), TDK Yayınları: 859, Ankara.
- YILDIRIM Faruk, B. T. Tahiroğlu (2006), “İnternette Türkçe Kullanımı Sorunu”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (Yayına Hazırlayan: Gürer GÜLSEVİN, Erdoğan BOZ), s. 293-309. İstanbul, Divan Yayınları.

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, “Aspect” maddesi, 3. Cilt, Ankara, s. 474-477.

TÜRKYILMAZ, Fatma (1999), *Tasarlama Kiplerinin İşlevleri*, TDK yayınları: 729, Ankara.

UZUN, Leyla Subaşı (1995), *Orhun Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Türk Dili Araştırmaları Dizisi-7, Ankara, Simûrg Yayınları.

UZUN, Nadir Engin, (2006), *Biçimbilim -Temel Kavramlar-*, İstanbul, Papatya Yayınları.

ÜSTÜNOVA Kerime (2002), *Dil Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

VARDAR, Berke (1998), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, ABC Kitabevi Yayınları.

YALIM, Özcan (2006), *Türkçede Yakın ve Karşıt Anlamlılar Sözlüğü*, (2. Baskı), Ankara, İmge Kitabevi.

YAMAN, Ertuğrul (1999), *Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları*, TDK Yayınları: 730, Ankara.

YÜCEL, Bilâl (1999), “Türkiye Türkçesinde Fiil Çatıları”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı-II*, TDK yayınları:718, Ankara, s. 156-202.

Erişim: <http://www.tdk.gov.tr/TR/YazimKilavuzu>.

Erişim: <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk>

Erişim: <http://site.ebrary.com/lib/cukurova>

Erişim: <http://mwe.stanford.edu/collocations.html>

Erişim: <http://www.nsknet.or.jp/~peterr-s/concordancing/bibliography.html>

Erişim: <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/yazarlar/default.aspx?ID=5>

ÖZ GEÇMİŞ

Bülent ÖZKAN

Yeşilyurt Mah. 100. Sok. 26/4 Seyhan/ADANA

Tlf: 505 2585823 **e-posta:** ozkanbulent@gmail.com

DOĞUM YERİ / YILI

Salihli / 01.09.1977

EĞİTİM

Doktora: 2003-2007, Çukurova Üniversitesi Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balcalı/ADANA.

Yüksek Lisans: 2000-2003, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balcalı/ADANA.

Lisans: 1996-2000, Çukurova Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Balcalı/ADANA.

İŞ DENEYİMLERİ

2003-2007, Malazgirt İlköğretim Okulu, Türkçe Öğretmeni, Seyhan/ADANA, (Devam ediyor).

2003-2005, Çukurova Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni (Yarı Zamanlı).

2000-2003, Dokuz Tekne İlköğretim Okulu, Türkçe Öğretmeni, Ceyhan/ADANA.

DİL

İngilizce (iyi seviyede), Almanca (başlangıç seviyesi)

BİLGİSAYAR

Ms Office XP, MySQL Server, Apache Web Sunucusu, PHP.

BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

TEZLER

ÖZKAN, Bülent (2007), “Türkiye Türkçesinde Belirteçlerin Fiillerle Birliktelik Kullanımları ve Eşdizimliliği”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Adana.

ÖZKAN, Bülent (2003), “Sait Faik'in Üç Öykü Kitabında -Semaver/Sarnıç; Alemdağ'da Var Bir Yılan/Az Şekerli; Havuz Başı/Son Kuşlar- Olumsuzlama ve Olumsuzlamanın Metinsel Görünümleri”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adana.

YAYINLAR

ÖZKAN, Bülent (2004), “Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in ‘Onikiye Bir Var’ Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri”, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/I, s. 167-182.

ÖZKAN, Bülent (2006), “Türkçede Dilbilgisel Terim Olarak ‘olumlama’ ve ‘olumsuzlama’”, *Çukorva Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, s. 269-282.